

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

18Α

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΕΙΣ ΤΗΝ Α' ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ

(ΛΟΓΟΙ ΚΒ' — ΜΔ')

ΚΕΙΜΕΝΟΝ — ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ — ΣΧΟΛΙΑ

Ὑπό

ΙΩΑΝΝΟΥ ΠΕΛΙΤΗ

Θεολόγου

Ἐπόπται

ΠΑΝ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, Καθηγητής Πανεπιστημίου
ΘΕΟΔ. Ν. ΖΗΣΗΣ, Καθηγητής Πανεπιστημίου

Ἐπιμεληταὶ

ΒΑΣ. Δ. ΦΑΝΟΥΡΓΑΚΗΣ, Δρ. Θεολογίας
ΕΛΕΥΘ. Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, π. Θεολογίας

ΕΠΕ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

18Α

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΕΙΣ ΤΗΝ Α' ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ

(ΛΟΓΟΙ ΚΒ' – ΜΔ')

ΚΕΙΜΕΝΟΝ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

ΛΟΓΟΣ ΚΒ΄
Α΄ Κορ. 9, 13 - 24

«Οὐκ οἶδατε διὸ οἱ τὰ ἱερὰ ἐργαζόμενοι ἐκ τοῦ ἱεροῦ
ἐσθίουσιν; οἱ τῷ θυσιαστηρίῳ προσεδρεύοντες, τῷ θυ-
5 σιαστηρίῳ συμμερίζονται; Οὕτω καὶ ὁ Κύριος διέτα-
ξε τοῖς τὸ εὐαγγέλιον καταγγέλουσιν, ἐκ τοῦ εὐαγ-
γελίου ζῆν».

1. Πολλὴν ποιεῖται σπουδὴν, ὥστε δεῖξαι μὴ κεκωλυμένον
τὸ λαμβάνειν. Διόπερ ἰσοσαῦτα εἰπὼν ἔμπροσθεν, οὐκ ἤρκε-
10 σθη, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὸν νόμον χωρεῖ, οἰκειότερον τοῦ προτιέ-
ρου παρέχων ὑπόδειγμα. Οὐδὲ γὰρ ἦν ἴσον τοὺς βοῦς πα-
ραγαγεῖν εἰς μέσον, καὶ ρητιῶς περὶ ἱερῶν νόμον ἐπὶ τού-
τω κείμενον ἀναγνῶναι. Σκόπει δέ μοι κἄν τούτῳ τὴν Παύ-
λου σύνεσιν, πῶς μέμνηται τοῦ πράγματος μεγαλοπρεπῶς.
15 Οὐδὲ γὰρ εἶπεν, οἱ τὰ ἱερὰ ἐργαζόμενοι ἐκ τῶν προσφερόν-
των λαμβάνουσιν· ἀλλὰ τί; «ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἐσθίουσιν». Ἴνα
μήτε οἱ λαμβάνοντες ὄνειδίζονται, μήτε οἱ παρέχοντες ἐπαί-
ρωνται. Διὸ καὶ τὸ ἐξῆς οὕτω τέθεικεν. Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ ἐν-
ταῦθα εἶπεν, οἱ τῷ θυσιαστηρίῳ προσεδρεύοντες ἀπὸ τῶν θυ-
20 ὄντων λαμβάνουσιν, ἀλλὰ, «τῷ θυσιαστηρίῳ συμμερίζονται».
Τὰ γὰρ προσενεχθέντα σὺκέει λοιπὸν τῶν προσενεγκάντων
ἦν, ἀλλὰ τοῦ ἱεροῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου.

ΛΟΓΟΣ ΚΒ΄
Α΄ Κορ. 9, 13 - 24

«Δέν γνωρίζετε ὅτι ἐκεῖνοι πού τολμοῦν τὰ τῆς λατρείας εἰς τόν ναόν τρέφονται ἀπό τόν ναόν; Ὅτι ἐκεῖνοι πού ὑπηρετοῦν εἰς τὸ θυσιαστήριον λαμβάνουν ἓν μέρος ἀπό ὅσα προσφέρονται εἰς τὸ θυσιαστήριον; Ἔτσι καί ὁ Κύριος διέταξεν: ἐκεῖνοι πού κηρύττουν τὸ εὐαγγέλιον νὰ ζοῦν ἀπό τὸ εὐαγγέλιον».

1. Πολλήν φροντίδα καταβάλλει διὰ ν' ἀποδείξῃ ὅτι τὸ νὰ λαμβάνῃ κανεὶς ἀπὸ τὸ κήρυγμα δέν ἐμποδίζεται ἀπὸ τίποτε. Διὰ τοῦτο, ἐνῶ προηγουμένως εἶπε τόσα, προχωρεῖ καί εἰς τόν νόμον, δίδων περισσότερο ταιριαστόν παράδειγμα ἀπὸ τὸ προηγούμενον. Διότι δέν εἶναι τὸ ἴδιον νὰ λάβῃ τὸ παράδειγμα ἀπὸ τοὺς βοῦς, καί ν' ἀναγνώσῃ νόμον, ὁ ὁποῖος ἐθεσπίσθη εἰδικῶς διὰ τοὺς ἱερεῖς καί ὁμιλεῖ ρητῶς δι' αὐτούς. Πρόσεχε δέ σέ παρακαλῶ καί εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὴν σύνεσιν τοῦ Παύλου, πῶς ἀναφέρει τὸ πρᾶγμα μὲ μεγαλοπρέπειαν. Διότι δέν εἶπεν ὅτι, ἐκεῖνοι πού τελοῦν τὰ τῆς λατρείας λαμβάνουν ἀπὸ τοὺς προσφέροντας, ἀλλὰ τί; «Τρέφονται ἀπὸ τὰν ναόν» ὥστε οὔτε αὐτοὶ πού λαμβάνουν νὰ κατηγοροῦνται, οὔτε αὐτοὶ πού δίδουν νὰ ὑπερηφανεύωνται. Διὰ τοῦτο καί τὰ ἐπόμενα ἀπὸ αὐτὸ ἔτσι τὰ ὤρισε. Διότι οὔτε ἐδῶ λέγει, αὐτοὶ πού ὑπηρετοῦν εἰς τὸ θυσιαστήριον λαμβάνουν ἀπὸ αὐτούς πού προσφέρουν εἰς τόν ναόν, ἀλλὰ, «ἀπὸ ὅσα προσφέρονται εἰς τὸ θυσιαστήριον λαμβάνουν ἓν μέρος». Διότι αὐτὰ πού ἔχουν προσφερθῆ δέν ἀνήκουν πλέον εἰς αὐτούς πού τὰ προσέφεραν, ἀλλ' εἰς τὸ ἱερόν καί τὸ θυσιαστήριον.

Καὶ οὐκ εἶπεν, διὰ τὰ ἱερὰ λαμβάνουσι, ἀλλ' «ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἐσθίουσι», δεικνὺς πάλιν τὴν συμμετριάν, καὶ διὰ οὐ χρηματίζεσθαι δεῖ οὐδὲ πλουτεῖν. Εἰ δὲ λέγοι, διὰ τῷ θυσιαστηρίῳ συμμερίζονται, οὐ τὴν ἐξίσης διανομὴν λέγει, ἀλλὰ 5 τὴν ἐξ ὀφειλῆς διδομένην αὐτοῖς παραμυθίαν. Καίτοι τὰ τῶν ἀποσιόλων πολλῶ μείζονα ἦν. Ἐκεῖ μὲν γὰρ τιμὴ ἦν ἢ ἱερωσύνη· ἐνταῦθα δὲ κίνδυνοι καὶ σφαγαὶ καὶ φόνοι. Διόπερ τῶν ἄλλων παραδειγματίων ἀπάντων πολὺ μείζον ἦν τὸ λέγειν. «Εἰ ἡμεῖς ὑμῖν τὰ πνευματικὰ ἐσπείραμεν». Ὅτιαν 10 γὰρ εἶπη, «ἐσπείραμεν», τοὺς χειμῶνας, τοὺς κινδύνους, τὰς ἐπιβουλὰς, τὰ ἄφαιτα κακὰ ἐνδείκνυται, ἅπερ ὑπέμενον κηρύττοντες. Ἀλλ' ὅμως καὶ ἰσοσύντης οὐσίας τῆς ὑπεροχῆς, οὐκ ἠθέλησεν οὐτε τὰ τῆς παλαιᾶς ταπεινώσει, οὐτε τὰ ἐαυτοῦ ἐπαῖραι· ἀλλὰ καὶ τὰ ἐαυτοῦ οὐσιτέλλει, οὐκ ἀπὸ τῶν 15 κινδύνων, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ μεγέθους τῆς δωρεᾶς διδοῦς τὴν ὑπεροχὴν· οὐ γὰρ εἶπεν, εἰ ἐκινδυνεύσαμεν, εἰ παρεβουλεύσαμεθα, ἀλλ', «Εἰ ἡμεῖς ὑμῖν τὰ πνευματικὰ ἐσπείραμεν»· καὶ τὰ τῶν ἱερέων, ὡς οἶόν τ' ἐστίν, ἐπαίρει λέγων, «οἱ τὰ ἱερὰ ἐργαζόμενοι», καί, «οἱ τῷ θυσιαστηρίῳ προσεδρεύον- 20 τες», τὴν διηνεκῆ δουλείαν αὐτῶν καὶ τὴν καρτερίαν διὰ τούτων ἐνδείξασθαι βουλόμενος.

Καὶ εἰπὼν τοὺς ἱερέας τοὺς παρὰ Ἰουδαίοις, τοὺς τε Λευΐτας, τοὺς τε ἀρχιερέας, ἑκάτερα τὰ τάγματα ἐδήλωσε, καὶ τὰ καταδεέστερα καὶ τὰ ὑπερέχοντα· τὰ μὲν διὰ τοῦ 25 λέγειν, «οἱ τὰ ἱερὰ ἐργαζόμενοι», τὰ δὲ διὰ τοῦ εἰπεῖν, «οἱ τῷ θυσιαστηρίῳ προσεδρεύοντες». Οὐδὲ γὰρ πᾶσιν ἐν ἐπιτεταγμένον ἔργον ἦν· ἀλλ' οἱ μὲν τὰ παχύτερα, οἱ δὲ τὰ ὑψηλότερα ἦσαν ἐγκεχειρισμένοι. Πάντας τοίνυν τούτους πε-

Καὶ δὲν εἶπεν ὅτι λαμβάνουν τὰ προσφερόμενα, ἀλλὰ «τρέφονται ἀπὸ τὰ εἰς τὸν ναὸν προσφερόμενα», διὰ νὰ δείξῃ πάλιν ὅτι πρέπει νὰ ὑπάρχη μέτρον καὶ ὅτι δὲν πρέπει ν' ἀποκτᾶ κανεὶς κέρδος, οὔτε νὰ πλουτίζῃ. Ὅταν δὲ λέγῃ, ὅτι λαμβάνουν ἓν μέρος ἀπὸ τὰ προσφερόμενα, δὲν ἐννοεῖ νὰ διανέμονται τὰ ὑπάρχοντα ἐξ ἴσου, ἀλλ' ὅτι πρέπει νὰ δίδεται ἡ παρηγορία ποῦ ὀφείλεται εἰς τοὺς ἱερεῖς διὰ τὰς ἀνάγκας των. Ἐὰν καὶ ἡ προσφορὰ τῶν ἀποστόλων ἦτο πολὺ μεγαλυτέρα ἀπὸ τὴν τῶν λευιτῶν. Διότι ἐκεῖ μὲν ἡ ἱερωσύνη ἦτο τιμὴ, ἐνῶ ἐδῶ ὑπῆρχον κίνδυνοι καὶ σφαγαὶ καὶ φόνοι. Διὰ τοῦτο ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα παραδείγματα πολὺ μεγαλύτερον ἦτο τὸ ὅτι λέγει· «Ἐὰν ἐμεῖς ἐσπείραμεν εἰς ἐσᾶς τὰ πνευματικά». Διότι ὅταν λέγῃ «ἐσπείραμεν», δεικνύει τὰς δυσκόλους περιστάσεις, τοὺς κινδύνους, τὰς ἐπιβουλάς, τὰ ἀπερίγραπτα κακὰ ποῦ ὑπέμενον καθὼς ἐκήρυττον. Καὶ ὅμως, παρ' ὅ,τι ἦτο τόσον μεγάλη ἡ ὑπεροχὴ, δὲν ἠθέλησεν οὔτε τὰ τῶν λευιτῶν νὰ μειώσῃ, οὔτε τὰ ἰδικὰ του νὰ ἐξυψώσῃ· ἀλλ' ἐπὶ πλέον καὶ μετριάζει τὰ ἰδικὰ του, μὲ τὸ νὰ δίδῃ τὴν ὑπεροχὴν, ὄχι ἀπὸ τοὺς κινδύνους, ἀλλ' ἀπὸ τὸ μέγεθος τῆς δωρεᾶς· διότι δὲν εἶπεν, ἐὰν ἐκινδυνεύσαμεν, ἐὰν ἠθέλησαν τὸ κακὸν μας, ἀλλ' «Ἐὰν ἐσπείραμεν εἰς ἐσᾶς τὰ πνευματικά»· καὶ τὰ τῶν ἱερέων, κατὰ κάποιον τρόπον, ἐξυψώνει ὅταν λέγῃ «ἐκεῖνοι ποῦ τελοῦν τὰ τῆς λατρείας», καί, «ἐκεῖνοι ποῦ ὑπηρετοῦν εἰς τὸ θυσιαστήριον, θέλων νὰ δείξῃ μὲ αὐτὰ τὴν παντοτινὴν ὑπηρεσίαν καὶ τὴν καρτερίαν των.

Καὶ ὅταν ἀνέφερε τοὺς ἱερεῖς τῶν Ἰουδαίων, ἐδήλωσε καὶ τὰς δύο τάξεις, καὶ τοὺς Λευῖτας καὶ τοὺς ἀρχιερεῖς, καὶ τὰ ὑποδεέστερα καὶ αὐτὰ ποῦ ὑπερέχουν· τὰ μὲν ὅταν εἶπεν, «ἐκεῖνοι ποῦ τελοῦν τὰ τῆς λατρείας», τὰ δὲ μὲ τὸ νὰ εἶπῃ, «ἐκεῖνοι ποῦ ὑπηρετοῦν εἰς τὸ θυσιαστήριον». Διότι δὲν εἶχε διαταχθῆ εἰς ὅλους νὰ κάμνουν τὸ ἴδιον ἔργον, ἀλλ' ἄλλοι μὲν τὰ κατώτερα καὶ χονδρότερα, ἄλλοι δὲ ὠρίσθησαν διὰ τὰ ὑψηλότερα. Ἀφοῦ λοιπὸν συμπεριέλαβεν ὅλους αὐτούς, διὰ νὰ μὴ λέγῃ κανεὶς,

ροιαβών, ἵνα μή τις λέγῃ, τί τῆς παλαιᾶς ἡμῖν μέμνησαι; οὐκ οἶσθα διὸ προσιαγμάτων τελειοτέρων ἡμῖν ὁ καιρός; μετ' ἐκεῖνα πάντα τὸ πάντων ἰσχυρότερον τέθεικεν εἰπών· «Οὕτω καὶ ὁ Κύριος διείταξε τοῖς τὸ εὐαγγέλιον καταγγέλλουσι», ἐκ τοῦ εὐαγγελίου ζῆν). Καὶ οὐδὲ ἐνιαῦθα ἐκ τῶν ἀνθρώπων λέγει τρέφεσθαι, ἀλλ' ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἱερέων, «ἐκ τοῦ ἱεροῦ», καί, «ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου, οὕτω καὶ ἐνιαῦθα, «ἐκ τοῦ εὐαγγελίου», φησί· καὶ ὥσπερ ἐκεῖ, ἐσθίειν, οὕτως ἐνιαῦθα, ζῆν, οὐκ ἐμπορεύεσθαι οὐδὲ θησαυρίζειν.
 10 «Ἄξιός γάρ», φησί, «ὁ ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ».

2. «Ἐγὼ δὲ οὐδενὶ τούτων ἐχρησάμην». Τί οὖν, εἰ μὴ ἐχρήσω, φησί, νῦν, πρὸς δὲ τὸ μέλλον χρήσασθαι θούλει, καὶ διὰ τοῦτο ταῦτα λέγεις; Ἄπαγε· καὶ γὰρ διὰ τοῦτο ταχέως τῇ ἐπιδιορθώσει ἐχρήσαιο, οὕτως εἰπών· «Οὐκ ἔγραψα δὲ
 15 ταῦτα, ἵνα οὕτω γένηται ἐν ἐμοί». Καὶ ὄρα μετ' ὅσης σφοδρότητος ἀρνεῖται καὶ διακρούεται τὸ πρᾶγμα. «Καλὸν γάρ μοι μᾶλλον ἀποθανεῖν, ἢ τὸ καύχημά μου ἵνα τις κενώσῃ». Καὶ οὐχ ἅπαξ οὐδὲ δὶς, ἀλλὰ καὶ πολλάκις κέχρηται τῇ ῥήσει ταύτῃ. Καὶ γὰρ ἀνωτέρω εἶπεν, «Οὐκ ἐχρησάμεθα τῇ
 20 ἐξουσίᾳ ταύτῃ»· καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν, «Εἰς τὸ μὴ καταχρησασθαι με τῇ ἐξουσίᾳ μου»· καὶ ἐνιαῦθα, «Ἐγὼ δὲ οὐδενὶ τούτων ἐχρησάμην».

Τούτων, ποίων; Τῶν πολλῶν παραδειγμάτων. Πολλῶν γάρ μοι παρεχόντων ἐξουσίαν, τοῦ σιρατιώτου, τοῦ γεωργού, τοῦ ποιμένος, τῶν ἀποσιόλων, τοῦ νόμου, τῶν παρ' ἡμῶν εἰς ὑμᾶς γινομένων, τῶν παρ' ὑμῶν εἰς τοὺς ἄλλους, τῶν ἱερέων, τοῦ προσιάγματος τοῦ Χριστοῦ, οὐδενὶ τούτων ἐπέισθην εἰς τὸ καταλύσαι τὸν ἑμαυτοῦ νόμον, καὶ λαβεῖν. Καὶ μή μοι τὰ παρελθόντα λέγε· «καίτοιγε ἔχω εἰπεῖν, δι
 30 πολλὰ καὶ ἐν τοῖς παρελθοῦσιν ὑπέμεινα διὰ τοῦτο· ἀλλ' ὁμως

Ἐπιθυμῶντες ἵνα ἐνθυμίζετε τὰ τῆς παλαιᾶς διαθήκης; δὲν γνωρίζετε ὅτι ἦλθε δι' ἐμᾶς καιρὸς διὰ τελειοτέρας ἐντολάς; Μετὰ ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνα ἔβαλεν αὐτὸ ποῦ εἶναι ἰσχυρότερον ἀπὸ ὅλα ὅταν εἶπεν· «Ἔτσι καὶ ὁ Κύριος διέταξεν· ἐκεῖνοι ποῦ κηρύττουν τὸ εὐαγγέλιον νὰ ζοῦν ἀπὸ τὸ εὐαγγέλιον». Καὶ οὔτε ἐδῶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους λέγει ὅτι τρέφονται, ἀλλ' ὅπως διὰ τοὺς ἱερεῖς λέγει «ἀπὸ τὸ ἱερόν» καί, «ἀπὸ τὸ θυσιαστήριον», ἔτσι καὶ ἐδῶ λέγει, «ἀπὸ τὸ εὐαγγέλιον». Καὶ ὅπως ἐκεῖ, νὰ τρώγουν, ἔτσι ἐδῶ, νὰ ζοῦν, ὄχι νὰ ἐπιδιώκουν κέρδος, οὔτε νὰ θησαυρίζουν· «Διότι ὁ ἐργάτης», λέγει, «ἔχει δικαίωμα νὰ τρέφεται»¹.

2. «Ἐγὼ ὅμως τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἐχρησιμοποίησα». Τί λοιπόν, θὰ εἶπη κανεῖς, ἐὰν δὲν ἐχρησιμοποίησες τώρα, ἐπιθυμεῖς δὲ νὰ χρησιμοποίησῃς εἰς τὸ μέλλον, καὶ δι' αὐτὸ λέγεις αὐτά; Μακριὰ ἀπὸ τέτοια σκέψιν! Καὶ μάλιστα δι' αὐτὸ ἀμέσως ἔθεσε τὴν διόρθωσιν ὅταν εἶπε· «Δὲν σᾶς τὸ γράφω αὐτὸ διὰ νὰ γίνῃ τὸ ἴδιον καὶ εἰς ἐμέ». Καὶ κοίταξε πόσον ἐντόνως ἀρνεῖται καὶ ἀπωθεῖ τὸ πρᾶγμα. «Μοῦ εἶναι προτιμότερον ν' ἀποθάνω, παρὰ νὰ ματαιώσῃ κανεῖς τὸ καύχημά μου». Καὶ ὄχι μίαν, οὔτε δύο, ἀλλὰ πολλὰς φορές χρησιμοποιοῖ αὐτοὺς τοὺς λόγους. Διότι καὶ ἀνωτέρω εἶπεν, «Ἄλλ' ὅμως δὲν ἐκάναμεν χρῆσιν αὐτοῦ τοῦ δικαιώματός μας»· καὶ ὕστερον πάλιν, «Διὰ νὰ μὴ κάμω χρῆσιν τοῦ δικαιώματός μου»· καὶ ἐδῶ, «ἐγὼ ὅμως τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἐχρησιμοποίησα».

Ἐκ τούτων. Ποῖα; Ἐκ τῶν πολλῶν παραδείγματα. Διότι, ἐνῶ πολλά μοῦ ἔδιδον ἐξουσίαν, ὅπως τὸ παράδειγμα τοῦ στρατιώτου, τοῦ γεωργοῦ, τοῦ ποιμένος, τῶν ἀποστόλων, τοῦ νόμου, τῶν ὄσων γίνονται ἀπὸ ἐμᾶς εἰς ἐσᾶς, ἀπὸ ἐσᾶς εἰς τοὺς ἄλλους, τῶν ἱερέων, τῆς ἐντολῆς τοῦ Χριστοῦ, εἰς κανέν ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἐπέισθην διὰ νὰ καταλύσω τὸν νόμον ποῦ ἔθεσα εἰς τὸν ἑαυτὸν μου καὶ νὰ λάβω κάτι. Καὶ μὴ μοῦ εἶπῃς διὰ τὰ παρελθόντα· ἂν καὶ βεβαίως ἔχω νὰ εἶπω, ὅτι πολλὰ ὑπέμεινα καὶ εἰς τὸ παρελθὸν δι' αὐτὸ δὲν ἰσχυρίζομαι ὅμως μόνον δι' ἐκεῖνα, ἀλλὰ καὶ διὰ

οὐκ ἐκείνοις ἰσχυρίζομαι μόνοις, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν μελλόντων ὑπισχνοῦμαι, διὰ αἰροῦμαι μᾶλλον ἀποθανεῖν λιμῶ, ἢ τούτων ἀποστερηθῆναι τῶν σιτηφάνων. «Καλὸν γάρ μοι μᾶλλον ἀποθανεῖν», φηοῖν, «ἢ τὸ καύχημά μου ἵνα τις κενώσῃ». Οὐκ εἶπεν, ἢ τὸν νόμον μου ἵνα τις καταλύσῃ, ἀλλὰ «τὸ καύχημα». Ἰνα γὰρ μὴ λέγῃ τις, διὰ ποιεῖ μὲν αὐτό, οὐ χαίρων δέ, ἀλλὰ σιένων καὶ ὀδυνώμενος, τὴν ὑπερβολὴν τῆς χαρᾶς δεῖξαι θέλων καὶ τὴν περιουσίαν τῆς προθυμίας, καὶ καύχημα τὸ πρᾶγμα καλεῖ. Τοσοῦτον ἀπειχετο ὀδυναῖσθαι, 10 διὰ καὶ καυχᾶται, καὶ ἀποθανεῖν αἰρεῖται, μᾶλλον ἢ ἐκπεσεῖν τοῦ καυχήματος τούτου. Οὕτω καὶ ζωῆς αὐτῷ γλυκύτερον ἦν τὸ γινόμενον.

3. Εἶτα καὶ ἐτέρωθεν ἐπαίρει αὐτό, καὶ δείκνυσι μέγα ὄν, οὐχ ἵνα ἑαυτὸν λαμπρὸν ἀποφήνῃ· πόρρω γὰρ τοῦτο ἐκείνου 15 τοῦ ἡθους· ἀλλ' ἵνα δείξῃ διὰ χαίρει, καὶ τὴν ὑποψίαν ἐκ περιουσία ἀνέλη. Διὰ γὰρ τοῦτο, ὡς ἔφθην εἰπὼν, καὶ καύχημα αὐτὸ ἐκάλεσε. Καὶ τί φηοῖν; Ἐὰν γὰρ εὐαγγελίζωμαι, οὐκ ἔστι μοι καύχημα· ἀνάγκη γὰρ μοι ἐπίκειται οὐαὶ δέ μοι ἔστιν, ἔὰν μὴ εὐαγγελίζωμαι. Εἰ γὰρ ἐκὼν τοῦ- 20 το πράσσω, μισθὸν ἔχω· εἰ δὲ ἄκων, οἰκονομίαν πεπίστευμαι. Τίς οὖν μοι ἔστιν ὁ μισθός; Ἰνα εὐαγγελιζόμενος, ἀδάπανον θῆσω τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸ μὴ καταχρησασθαι τῇ ἐξουσίᾳ μου ἐν τῷ εὐαγγελίῳ». Τί λέγεις, εἶπέ μοι; Ἐὰν εὐαγγελίζῃ, οὐκ ἔστι σοι καύχημα, ἀλλ' ἔὰν ἀδάπανον 25 θῆς τὸ εὐαγγέλιον; Οὐκοῦν τοῦτο μείζον ἐκείνου; Οὐδαμῶς· ἀλλ' ἐτέρωθεν ἔχει τι πλεον· διὰ τὸ μὲν ἔστιν ἐπίταγμα, τὸ δὲ τῆς ἐμῆς προαιρέσεως καιρόρθωμα. Ἄ μὲν γὰρ ὑπὲρ τὴν ἐντολὴν γίνεται, πολὺν ἔχει μισθὸν κατὰ τοῦτο· ἃ δὲ ἐν ἐντολῆς τάξει, οὐ τοσοῦτον.

30 Ὡστε κατὰ τοῦτο φηοῖ τοῦτο ἐκείνου πλεον εἶναι, οὐ καὶ αὐτὴν τοῦ πράγματος τὴν φύσιν. Τί γὰρ τοῦ κηρῦ-

τὰ μέλλοντα ὑπόσχομαι, ὅτι προτιμῶ μᾶλλον ν' ἀποθάνω ἀπὸ πείναν, παρά νά στερηθῶ αὐτοὺς τοὺς στεφάνους. «Μοῦ εἶναι προτιμώτερον ν' ἀποθάνω», λέγει, «παρά νά ματαιώση κανεῖς τὸ καύχημά μου». Δέν εἶπε, παρά νά καταλύση κανεῖς τὸν νόμον μου, ἀλλά, «τὸ καύχημα». Διότι διὰ νά μὴ λέγη κανεῖς, ὅτι κάνει μὲν αὐτό, ὄχι ὁμως μὲ χαράν, ἀλλά μὲ στεναγμὸν καὶ πόνον, θέλων νά δείξη τὴν ὑπερβολὴν τῆς χαρᾶς καὶ τὸ μέγεθος τῆς προθυμίας, ὀνομάζει καὶ καύχημα τὸ πρᾶγμα. Τόσον ἀπέιχεν ἀπὸ τοῦ νά πονῆ, ὥστε καὶ καυχᾶται, καὶ προτιμᾷ ν' ἀποθάνῃ μᾶλλον, παρά νά στερηθῆ αὐτὸ τὸ καύχημα. Πόσον ἦτο δι' αὐτὸν γλυκύτερον καὶ ἀπὸ τὴν ζωὴν αὐτὸ πού ἐγίνετο.

Ἐξ ὕστερον καὶ ἀπὸ ἄλλην πλευρὰν ἐπαινεῖ αὐτὸ καὶ δεικνύει ὅτι εἶναι μέγα, ὄχι διὰ νά ἐμφανίσῃ λαμπρὸν τὸν ἑαυτὸν του, διότι πολὺ ἀπέχει αὐτὸ ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ἦθος, ἀλλὰ διὰ νά δείξη ὅτι χαίρεται, καὶ διὰ ν' ἀναιρέσῃ ἐντελῶς τὴν ὑποψίαν. Διότι διὰ τοῦτο, ὅπως ἤδη εἶπον, ἀπεκάλεσεν αὐτὸ καὶ καύχημα. Καὶ τί λέγει; «Ἐάν κηρύττω τὸ εὐαγγέλιον, αὐτὸ δέν μοῦ δίνει λόγον νά καυχῶμαι. Διότι μοῦ ἐπιβάλλεται ἀναγκαίως νά τὸ κάνω. Ἀλλοίμονόν μου, ἐάν δέν κηρύττω τὸ εὐαγγέλιον. Διότι ἐάν τὸ κάνω ἀπὸ ἰδικὴν μου θέλησιν, θά ἀνταμειφθῶ, ἀλλ' ἐάν ὄχι ἀπὸ ἰδικὴν μου θέλησιν, τότε εἶμαι ἐμπιστευμένος μὲ ὑπηρεσίαν. Ποῖος εἶναι λοιπὸν ὁ μισθός μου; Τὸ νά κάνω ἀδάπανον τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, ὅταν τὸ κηρύττω, καὶ νά μὴ χρησιμοποιήσω τὸ δικαίωμα πού μοῦ δίδει τὸ εὐαγγέλιον». Εἶπέ μου, τί λέγεις; Δέν θεωρεῖς καύχημα δι' ἐσέ τὸ νά κηρύττης τὸ εὐαγγέλιον, ἀλλὰ τὸ νά κάνης ἀδάπανον τὴν κήρυξιν τοῦ εὐαγγελίου; Λοιπὸν αὐτὸ εἶναι μεγαλύτερον ἐκείνου; Καθόλου· ἀλλ' ἀπὸ ἄλλην πλευρὰν ἔχει κάτι περισσότερον· ὅτι τὸ μὲν εἶναι προσταγή, τὸ δὲ κατόρθωμα τῆς ἰδικῆς μου προαιρέσεως. Διότι αὐτὰ πού γίνονται πέραν τῆς ἐντολῆς ἔχουν πολὺν μισθὸν δι' αὐτό· ἐνῶ ὅσα γίνονται συμφώνως πρὸς τὴν ἐντολήν, ὄχι τόσον.

Ἔτσι ὡς πρὸς τὸν μισθὸν λέγει ὅτι τοῦτο εἶναι περισσότερο ἐκείνου, ὄχι ὡς πρὸς τὴν φύσιν τοῦ πράγμα-

ξαι ἴσον; Τοῦτο γὰρ καὶ πρὸς τοὺς ἀγγέλους αὐτοὺς ἀμιλλᾶσθαι ποιεῖ· ἀλλ' ὁμοῦς ἐπειδὴ τὸ μὲν ἐπίταγμά ἐστι καὶ ὀφειλή, τὸ δὲ προαιρέσεως φιλοτιμία, κατὰ τοῦτο τοῦτο ἐκείνου πλέον. Διό φησι, τὸ αὐτὸ ἐρμηνεύων, ὅπερ εἶπον νῦν·

5 «Εἰ γὰρ ἐκὼν τοῦτο πράσσω, μισθὸν ἔχω· εἰ δὲ ἄκων, οἰκονομίαν πεπίστευμαι»· τὸ ἐκὼν καὶ ἄκων ἐπὶ τοῦ ἐγχειρίσασθαι καὶ μὴ ἐγκεχειρίσθαι λαμβάνων. Οὕτω καὶ τό, «Ἄνάγκη γάρ μοι ἐπίκειται», νοητέον, οὐχ ὡς ἄκοντάς τι τούτων ποιῶντις, μὴ γένοιτο, ἀλλ' ὡς ὑπευθύνου ὄντις τοῖς

10 ἐπιταχθεῖσι, καὶ πρὸς τὴν ἀντιδιαστολήν τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐν τῷ λαμβάνειν εἰρημένον. Διὸ καὶ τοῖς μαθηταῖς ἔλεγεν ὁ Χριστός· «Ὅταν πάντα ποιήσητε, λέγετε διὰ ἀχρεῖοι δοῦλοι ἐσμεν ἃ γὰρ ὀφείλομεν ποιῆσαι, πεποιήκαμεν».

«Τίς οὖν μοί ἐστιν ὁ μισθός; Ἴνα εὐαγγελιζόμενος ἀ-

15 δάπανον θῆσω τὸ εὐαγγέλιον». Τί οὖν, εἶπέ μοι; Πέτρος οὐκ ἔχει μισθόν; καὶ τίς ἂν σχολίη ποτὲ τοσοῦτον ὅσον ἐκεῖνος; τί δὲ οἱ λοιποὶ ἀπόστολοι; Πῶς οὖν εἶπεν, «Εἰ μὲν ἐκὼν τοῦτο πράσσω, μισθὸν ἔχω· εἰ δὲ ἄκων, οἰκονομίαν πεπίστευμαι»; Ὁρᾶς κἀνιαῦθα τὴν σύνεσιν; Οὐδὲ γὰρ εἶπεν,

20 εἰ δὲ ἄκων, οὐκ ἔχω μισθόν, ἀλλ', «οἰκονομίαν πεπίστευμαι»· δεικνὺς διὰ καὶ οὕτως ἔχει μισθόν, ἀλλὰ τοιοῦτον, οἷον ὁ τὸ ἐπιταχθέν ἐξανύσας, οὐχ οἷον ἐκεῖνος ὁ ἐκ τῶν ἑαυτοῦ φιλοτιμησάμενος καὶ ὑπερβάς τὸ ἐπίταγμα. Τίς οὖν ἐστιν ὁ μισθός; «Ἴνα εὐαγγελιζόμενος, ἀδάπανον», φησί, «θῆσω

25 τὸ εὐαγγέλιον, εἰς τὸ μὴ καταχρησασθαι με τῇ ἐξουσίᾳ μου ἐν τῷ εὐαγγελίῳ». Ὁρᾶς πῶς διόλου τῷ ὀνόματι τῆς ἐ-

τος. Διότι τί είναι ισάξιον πρὸς τὸ κήρυγμα; Ἄφοῦ τὸ κήρυγμα μᾶς ἀξιώνει νὰ συναγωνιζώμεθα ἀκόμη καὶ με τοὺς ἀγγέλους· ἐπειδὴ ὅμως τὸ μὲν ἔν εἶναι προσταγή καὶ χρέος, ἐνῶ τὸ ἄλλο φιλοτιμία, κατὰ τοῦτο αὐτὸ εἶναι περισσότερο ἐκείνου. Διὰ τοῦτο, διὰ νὰ ἐξηγήσῃ τὸ ἴδιον, λέγει αὐτὸ πού τώρα ἀνέφερον· «Διότι, ἐὰν τὸ κάνω ἀπὸ ἰδικήν μου θέλησιν, θὰ ἀνταμειφθῶ, ἀλλ' ἐὰν ὄχι ἀπὸ ἰδικήν μου θέλησιν, τότε εἶμαι ἐμπιστευμένος με ὑπηρεσίαν». Χρησιμοποιῶν τὸ με τὴν ἰδικήν του θέλησιν ἢ χωρὶς τὴν θέλησίν του, ὡς πρὸς τὸ ὅτι ἔχει ἢ δὲν ἔχει παραλάβει τὸ κήρυγμα. Ἔτσι καὶ τὸ «Διότι μου ἐπιβάλλεται ἀναγκαίως νὰ τὸ κάνω», πρέπει νὰ νοηθῇ, ὄχι ὡσάν νὰ κάμνῃ κάτι ἀπὸ αὐτὰ χωρὶς νὰ θέλῃ, μὴ γένοιτο, ἀλλ' ὅτι εἶναι ὑπεύθυνος διὰ τὰ προσταγμένα, καὶ σχετικῶς πρὸς τὴν ἀντιδιαστολήν τῆς ἐλευθερίας εἰς τὸ νὰ παραλαμβάνῃ τὸ κήρυγμα. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν εἰς τοὺς μαθητάς· «Ὅταν κάνετε ὅλα ὅσα σᾶς ἔχουν διαταχθῇ, νὰ λέγετε, «Εἴμεθα ἀνάξιοι δοῦλοι· διότι ἐπράξαμεν ἐκεῖνο πού ὠφείλαμε νὰ πράξωμεν»².

«Ποῖος λοιπὸν εἶναι ὁ μισθός μου; Τὸ νὰ κάνω ἀδάπανον τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ». Τί λοιπὸν; εἶπέ μου. Ὁ Πέτρος δὲν ἔχει μισθόν; Καὶ ποῖος θὰ ἔχη ποτὲ ὅσον ἐκεῖνος; Ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι ἀπόστολοι; Πῶς λοιπὸν εἶπεν, «Ἐὰν τὸ κάμνω ἀπὸ ἰδικήν μου θέλησιν, τότε θὰ ἀνταμειφθῶ, ἐὰν ὅμως ὄχι ἀπὸ ἰδικήν μου, τότε εἶμαι ἐμπιστευμένος με ὑπηρεσίαν»; Βλέπεις καὶ ἐδῶ τὴν σύνεσιν; Διότι δὲν εἶπεν, ἐὰν ὅμως ὄχι ἀπὸ ἰδικήν μου θέλησιν, δὲν θὰ ἀνταμειφθῶ, ἀλλ', «εἶμαι ἐμπιστευμένος με ὑπηρεσίαν»· διὰ νὰ δείξῃ ὅτι καὶ ἔτσι ἔχει μισθόν, ἀλλὰ τέτοιον πού ἔχει αὐτὸς πού ἐξετέλεσεν ὅ,τι τὸν διέταξαν, ὄχι ἴδιον με ἐκεῖνον πού ἐφιλοτιμήθη ἀπὸ μόνος του καὶ ἔχει ὑπερβῆ τὴν ἐντολήν. Ποῖος λοιπὸν εἶναι ὁ μισθός; «Τὸ νὰ κάνω ἀδάπανον τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, ὅταν τὸ κηρύπτω», λέγει, «καὶ νὰ μὴ χρησιμοποιήσω τὸ δικαίωμα πού μου δίνει τὸ εὐαγγέλιον». Βλέπεις πῶς καθόλου δὲν ὁμιλεῖ διὰ δικαίωμα, διὰ νὰ δείξῃ αὐτὸ πού ἔλεγον

ξουσίας κέχρηται, δεικνὺς τοῦτο, ὃ συνεχῶς εἶπον, διτι οὐδὲ οἱ λαμβάνοντες ἐγκλημάτων ἄξιοι; Προσέθηκε δέ, «τῷ εὐαγγελίῳ», ὁμοῦ μὲν τὸ εὐλογον δηλῶν, ὁμοῦ δὲ κωλύων πανταχοῦ τὸ πρᾶγμα ἐξάγειν. Τὸν γὰρ διδάσκοντα χρὴ λαμβάνειν, οὐχὶ δὲ καὶ τὸν ἀργοῦντα ἀπλῶς.

4. «Ἐλεύθερος γὰρ ὢν ἐκ πάντων, πᾶσιν ἑμαντὸν ἐδούλωσα, ἵνα τοὺς πλείους κερδήσω». Πάλιν ἐνταῦθα ἄλλην τίθησιν ὑπερβολήν. Μέγα μὲν γὰρ καὶ τὸ μὴ λαβεῖν τοῦτο δέ, ὃ μέλλει λέγειν, πολλῷ πλέον ἐκείνου. Τί δέ ἐστιν ὃ φησιν;
 10 Οὐ μόνον οὐκ ἔλαβον, φησὶν, οὐδὲ μόνον οὐκ ἐχρησάμην τῇ ἐξουσίᾳ ταύτῃ, ἀλλὰ καὶ ἐδούλωσα ἑμαντόν, καὶ δουλείαν ποικίλην καὶ παντοδαπήν. Οὐδὲ γὰρ ἐν χρήμασι μόνον, ἀλλ' ὃ πολλῷ χρημάτων μεῖζον ἦν, ἐν πράγμασι πολλοῖς καὶ ποικίλοις τὸ αὐτὸ τοῦτο ἐπεδειξάμην. Καὶ ἐδούλωσα, οὐδενὶ
 15 ὑποκείμενος καὶ οὐδέν, οὐδὲ ἀνάγκην ἔχω τοῦτο γὰρ ἐστιν, «Ἐλεύθερος ὢν ἐκ πάντων». Καὶ οὐδὲ ἐνὶ ἐδούλωσα, ἀλλὰ τῇ οἰκουμένη πάσῃ διὸ καὶ ἐπήγαγε, «Πᾶσιν ἑμαντὸν ἐδούλωσα». Καὶ γὰρ κηρῦξαι ἐπειταιτόμην καὶ ἀπαγγέλλειν τὰ ἐμπιστευθέντα· τὸ δὲ μυρία μηχανᾶσθαι καὶ ἐπινοεῖν, λοιπὸν
 20 τῆς ἐμῆς σπουδῆς ἦν. Τοῦ γὰρ καταβαλεῖν τὸ ἀργύριον ὑπεύθυνος ἤμην μόνον· ἐγὼ δὲ καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀπαιτῆσαι πάντα ἐποίησα πάλιν, πλέον τῶν ἐπιτεταγμένων ἐπιχειρῶν. Ἐπειδὴ γὰρ προαιρέσει καὶ προθυμίᾳ καὶ ἀγάπῃ τῇ εἰς Χριστὸν πάντα ἔπρατιεν, ἀκόρεσιον εἶχεν ἐπιθυμίαν εἰς τὴν
 25 τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν. Διὸ καὶ ἐκ πολλῆς τῆς περιουσίας ὑπερέβαινε τὰ σκάμματα, διὰ πάντων ὑπὲρ αὐτὸν πηδῶν τὸν οὐρανόν.

Καὶ εἰπὼν τὴν δουλείαν, λέγει λοιπὸν τοὺς τρόπους αὐτῆς τοὺς ποικίλους. Τίνες δὲ εἰσιν οὗτοι; «Καὶ ἐγενόμην»,

συνεχῶς, ὅτι οὔτε αὐτοὶ ποὺ λαμβάνουν κάτι διὰ τὸ κήρυγμα εἶναι ἀξιοκατηγόρητοι; Προσέθεσε δὲ «τὸ εὐαγγέλιον», διὰ νὰ δηλώσῃ ὅτι εἶναι εὐλογον τὸ νὰ λαμβάνῃ κανεὶς, συγχρόνως ὅμως καὶ διὰ νὰ ἐμποδίσῃ νὰ χρησιμοποιῆται ὅπουδήποτε αὐτὸ τὸ δικαίωμα. Διότι ὁ διδάσκων πρέπει νὰ λαμβάνῃ, ὄχι ὅμως καὶ αὐτὸς ποὺ δὲν ἐργάζεται καὶ δὲν κηρύττει.

«Ἄν καὶ εἶμαι ἐλεύθερος ἔναντι ὅλων, ὑπεδούλωσα τὸν ἑαυτὸν μου εἰς ὄλους διὰ νὰ κερδήσω τοὺς περισσοτέρους». Πάλιν ἐδῶ ἄλλο κατόρθωμα παρουσιάζει. Βεβαίως μέγα μὲν εἶναι καὶ τὸ νὰ μὴ λαμβάνῃ αὐτὸ ὅμως ποὺ πρόκειται νὰ εἰπῇ, εἶναι πολὺ μεγαλύτερον ἀπὸ ἐκεῖνο. Τί εἶναι ὅμως αὐτὸ ποὺ λέγει; Ὅχι μόνον δὲν ἔλαβον, λέγει, ἀλλὰ καὶ ὑπεδούλωσα τὸν ἑαυτὸν μου, καὶ εἰς δουλείαν ποικίλην καὶ κάθε εἶδους. Δηλαδή ὄχι μόνον εἰς χρήματα, ἀλλὰ, πράγμα ποὺ εἶναι πολὺ μεγαλύτερον ἀπὸ τὰ χρήματα, εἰς πράγματα πολλὰ καὶ ποικίλα ἐπέδειξα αὐτό. Καὶ ὑπεδουλώθην, χωρὶς νὰ εἶμαι ὑποθηκευμένον εἰς κανένα καὶ διὰ τίποτε, καὶ χωρὶς νὰ ἔχω ἀνάγκην διότι αὐτὸ σημαίνει, «ἂν καὶ εἶμαι ἐλεύθερος ἔναντι ὅλων». Καὶ δὲν ὑπεδουλώθην εἰς ἓνα, ἀλλ' εἰς τὴν οἰκουμένην ὀλόκληρον διὰ τοῦτο καὶ προσέθεσε, «ὑπεδούλωσα τὸν ἑαυτὸν μου εἰς ὄλους». Διότι εἶχον ἐντολὴν νὰ κηρύξω καὶ νὰ ἀναγγείλω αὐτὰ ποὺ μοῦ ἐνεπιστεύθησαν τὸ νὰ μηχανεύωμαι ὅμως καὶ νὰ ἐπινοῶ ἄπειρα, ἦτο ἔργον τῆς ἰδικῆς μου φροντίδος. Διότι εἶχον χρέος μόνον νὰ καταβάλω τὸ ἀργύριον, ἐγὼ ὅμως τὰ ἔκαμνα ὅλα πέραν ἀπὸ τὴν ὑπάρχουσαν ἀπαίτησιν, μὲ τὸ νὰ ἐπιχειρῶ περισσότερα ἀπὸ ὅσα ἔχω διαταχθῆ. Ἐπειδὴ λοιπὸν μὲ ἰδικὴν του προαίρεσιν καὶ προθυμίαν καὶ ἀγάπην διὰ τὸν Χριστὸν ἔκαμνε τὰ πάντα, δι' αὐτὸ εἶχεν ἀκόρεστον ἐπιθυμίαν διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων. Διὰ τοῦτο καὶ τόσον πολὺ ὑπερέβαινε τὰ σκάμματα, πηδῶν μὲ ὅλα τὰ ἔργα του περισσότερον καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν οὐρανόν.

Καὶ ὅταν λέγει τὴν δουλείαν, ἐννοεῖ τοὺς ποικίλους τρόπους τῆς. Ποῖοι δὲ εἶναι αὐτοί; «Καὶ ἔγινα», λέγει,

φησί, «τοῖς Ἰουδαίοις ὡς Ἰουδαῖος, ἵνα Ἰουδαίους κερδήσω». Καὶ πῶς ἐγένετο τοῦτο; "Ὅτι περιέτεμεν, ἵνα καθέλῃ περιτομήν. Διὰ τοῦτο οὐκ εἶπεν. Ἰουδαῖος, ἀλλ', «ὡς Ἰουδαῖος», ὅπερ οἰκονομία ἦν. Τί λέγεις; ὁ τῆς οἰκουμένης κήρυξ, καὶ τῶν οὐρανῶν αὐτῶν ἀπάμενος, καὶ τοσοῦτον ἐν τῇ χάριτι λάμπας, οὗτος ἀθρόον καταβαίνει τοσοῦτον; Ναί· τοῦτο γὰρ ἐστὶ ἀναβῆναι. Μὴ γὰρ δὴ τοῦτο ἴδης, διὸ καταβαίνει, μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ τὸν κάτω κείμενον ἀνίστησι καὶ ἀνάγει πρὸς ἑαυτόν. «Τοῖς ὑπὸ νόμον, ὡς ὑπὸ νόμον, μὴ ὦν αὐτὸς ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον κερδήσω». "Ἡ ἐπεξήγησις τοῦ προτέρου ἐστίν, ἣ ἕτερόν τι αἰνίττεται παρὰ τὸ πρότερον· Ἰουδαίους μὲν λέγω τοὺς ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς τοιοῦτους ὄντας· ὑπὸ νόμον δέ, τοὺς προσηλύτους, ἢ τοὺς πιστοὺς γενομένους καὶ ἔτι ἀντεχομένους τοῦ νόμου.

15 Οὐκέτι γὰρ ἦσαν ὡς Ἰουδαῖοι, ἀλλ' ὑπὸ νόμον.

Καὶ πῶς ἐγένετο ὑπὸ νόμον; "Ὅτι ἐξυρᾶτο, διὸ ἐθνευ. Ἐγένετο δὲ ταῦτα, οὐ τῆς γνώμης αὐτῶ μεταβαλλομένης, ἐπεὶ κακία τὸ πρᾶγμα ἦν ἀλλὰ τῆς ἀγάπης συγκαταβαινούσης. "Ἰνα γὰρ τοὺς ὄντας ἀληθῶς ταῦτα μετασιήσῃ, ἐγένετο αὐτὸς οὐκ ἀληθῶς, ἐπιδεικνύμενος μόνον, οὐκ ὦν, οὐδὲ ἐκ

20 διανοίας ἀντὶ πράττων οὕτως ἐχούσης. Πῶς γάρ, ὁ καὶ ἐτέρους μεταθεῖναι σπεύδων, καὶ διὰ τοῦτο ταῦτα ποιῶν, ἵνα ἄλλους ποιῶντας ἐλευθερώσῃ τῆς ταπεινότητος ἐκείνης; «Τοῖς ἀνόμοις ὡς ἄνομος». Οὗτοι οὕτε Ἰουδαῖοι ἦσαν, οὕτε

25 Χριστιανοί, οὕτε Ἕλληνες, ἀλλ' ἐκτὸς νόμου ὄντες, οἷος ἦν ὁ Κορνήλιος, καὶ εἴ τινας καὶ ἐκεῖνον. Καὶ γὰρ πρὸς ἐκεῖνους εἰσιῶν, πολλὰ ὑπεκρίνετο τῶν ἐκείνων. Τινὲς δέ

«εἰς τοὺς Ἰουδαίους ὡς Ἰουδαῖος διὰ νὰ κερδήσω Ἰουδαίους». Καὶ πῶς ἔγινεν αὐτό; Ὅταν περιέτεμε, διὰ νὰ καταργήσῃ τὴν περιτομὴν. Διὰ τοῦτο δὲν εἶπεν, Ἰουδαῖος, ἀλλ', «ὡς Ἰουδαῖος», πράγμα τὸ ὁποῖον ἦτο οἰκονομία. Τί λέγεις; Αὐτός ποῦ ἦτο κῆρυξ τῆς οἰκουμένης καὶ ποῦ ἤγγισε καὶ τὸν ἴδιον τὸν οὐρανὸν καὶ τόσον ἔλαμψεν εἰς τὴν χάριν, αὐτὸς ἔξαφνικὰ καταβαίνει τόσον πολὺ; Ναί· διότι αὐτὸ εἶναι ἀνάβασις. Διότι μὴ βλέπῃς μόνον αὐτό, ὅτι καταβαίνει, ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτὸν ποῦ εὐρίσκεται κάτω, τὸν ἀνιστᾷ καὶ τὸν ἀνυψώνει πρὸς τὸν ἑαυτὸν του. «Εἰς ἐκείνους ποῦ ἦσαν ὑπὸ τὸν νόμον, ἔγιναν ὡσάν νὰ ἦμουν ὑπὸ τὸν νόμον, μὴ εὐρισκόμενος ὁ ἴδιος ὑπὸ τὸν νόμον, διὰ νὰ κερδήσω ἐκείνους ποῦ ἦσαν ὑπὸ τὸν νόμον». Τοῦτο εἶναι ἡ ἐπεξήγησις τοῦ προηγουμένου, ἡ κάτι ἄλλο ὑπαινίσσεται ἄσχετον πρὸς τὸ προηγούμενον· Ἰουδαίους μὲν ὀνομάζει αὐτοὺς ποῦ ἦσαν ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς τέτοιοι· ὑπὸ τὸν νόμον δὲ τοὺς προσηλύτους ἢ ὄσους ἔγιναν πιστοὶ καὶ ἦσαν ἀκόμη προσκολλημένοι εἰς τὸν νόμον. Διότι δὲν ἦσαν καθόλου ὡς Ἰουδαῖοι, ἀλλ' ὑπὸ τὸν νόμον.

Καὶ πῶς ἐγίνετο ὡσάν νὰ ἦτο ὑπὸ τὸν νόμον; Ὅταν ἐξυρίζετο, ὅταν ἐθυσίαζεν. Ἐγίνοντο ὅμως αὐτά, ὄχι διότι εἶχεν ἀλλάξει γνώμην, διότι θὰ ἦτο σφάλμα αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀπὸ ἀγάπην ἐδείκνυε συγκατάβασιν. Διότι διὰ νὰ μεταβάλη αὐτούς, οἱ ὁποῖοι ἀληθῶς ἦσαν αὐτά, ἐγίνετο αὐτὸς ὄχι ἀληθῶς, δεικνύων μόνον ὅτι εἶναι ὡσάν αὐτούς, χωρὶς νὰ εἶναι καὶ χωρὶς νὰ πράττῃ αὐτὰ μὲ τὸ ἴδιον φρόνημα. Διότι πῶς εἶναι δυνατόν, αὐτὸς ποῦ προσπαθεῖ καὶ ἄλλων νὰ μεταβάλη τὸ φρόνημα, καὶ κάμνει τὰ πάντα δι' αὐτό, ὥστε νὰ ἐλευθερώσῃ ἀπὸ αὐτὴν τὴν χαμηλὴν στάθμην ἄλλους ποῦ πράττουν αὐτά; «Εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἔξω ἀπὸ τὸν νόμον ὡσάν νὰ ἦμουν ἔξω ἀπὸ τὸν νόμον». Αὐτοὶ δὲν ἦσαν οὔτε Ἰουδαῖοι, οὔτε Χριστιανοί, οὔτε εἰδωλολάτραι, ἀλλ' εὐρίσκοντο ἐκτὸς νόμου, ὅπως ἦτο ὁ Κορνήλιος καθὼς καὶ ὠρισμένοι ἄλλοι ὡσάν αὐτόν. Διότι ἀφοῦ εἰσηλθε μεταξύ αὐτῶν, προσεποιεῖτο πολλὰ ἀπὸ τὰ ἰδικά των. Μερικοὶ δὲ ἔχουν τὴν

φασι καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ ἐπιγράμματος τοῦ ἐν τῷ βωμῷ διά-
λεξιν αὐτῷ γενομένην πρὸς Ἀθηναίους αἰνίτισθαι, καὶ λέ-
γειν, «Τοῖς ἀνόμοις ὡς ἄνομος».

Εἶτα ἵνα μὴ νομίση τις μεταβολὴν γνώμης εἶναι τὸ πρῶ-
5 γμα, ἐπήγαγε· «Μὴ ὢν ἄνομος Θεοῦ, ἀλλ' ἔννομος Χριστοῦ». *Τουτέστιν, οὐ μόνον ἄνομος οὐκ ὢν, ἀλλ' οὐδὲ ἀπλῶς ἔννο-
μος, ἀλλὰ τὸν πολλῷ τοῦ παλαιοτέρου νόμου ὑψηλότερον ἔ-
χων, ιουτέστι, τοῦ Πνεύματος καὶ τῆς χάριτος· διὸ καὶ ἐπή-
γαγε, «Χριστοῦ». Εἶτα ποιήσας περὶ τῆς γνώμης θαρρηῆσαι,
10 καὶ τὸ κέρδος τίθησι πάλιν τῆς τοιαύτης συγκαταβάσεως, λέ-
γων· «Ἴνα κερδήσω ἀνόμους». Καὶ πανταχοῦ τὴν αἰτίαν
προβάλλεται τῆς συγκαταβάσεως. Καὶ οὐδὲ μέχρι τούτων
ἔσται, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀσθενέσι, φηοῖν, ὡς ἀσθενής. «Ἐγενό-
μην τοῖς ἀσθενέσιν, ὡς ἀσθενής, ἵνα τοὺς ἀσθενεῖς κερδή-
15 σω»· τοῦτο λοιπὸν τὸ τούτων λέγων, δι' ὃ καὶ πάντα ταῦτα
εἴρηται. Καίτοι ἐκεῖνα πολλῷ μείζονα ἦν, ἀλλὰ τοῦτο οἰ-
κειότερον ὄθεν καὶ ὕστερον αὐτὸ ἰένεικεν. Ἐποίησε δὲ αὐ-
τὸ καὶ παρὰ Ῥωμαίοις, διε περὶ βρωμάτων ἐνεκάλει, καὶ
ἀλλαχοῦ πολλαχοῦ.*

20 Εἶτα, ἵνα μὴ καθ' ἕκαστον ἅπαντα λέγων διαιριθῆ, φη-
σί· «Τοῖς πᾶσι γέγονα τὰ πάντα, ἵνα πάντως τινὰς σώσω». *Ὁρᾷς τὴν ὑπερβολήν; Πᾶσι μὲν γέγονα πάντα, οὐ πάντας
δὲ προσδοκῶν σώζειν, ἀλλ' ἵνα καὶ ὀλίγους σώσω. Καὶ τὴν
μὲν σπουδὴν καὶ τὴν διακονίαν ἰσοαύτην ὑπέμεινα, ὁσον εἰ-
25 κὸς τὸν ἅπαντας σώζοντα, οὐ μὴν ἐλπίζων ἀπάντων περιέσε-
σθαι· ὃ πολὺ μέγα ἦν, καὶ προθυμίας ζεούσης. Ἐπεὶ καὶ ὁ*

γνώμην ὅτι καὶ τὴν ὁμιλίαν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους πού ἔγινε μὲ ἀφορμὴν τὴν ἐπιγραφὴν ἐπάνω εἰς τὸν βωμὸν ὑπαινίσσεται καὶ λέγει, «Εἰς ἐκείνους οἱ ὅποιοι ἦσαν ἔξω ἀπὸ τὸν νόμον, ὡς νὰ ἦμουν ἔξω ἀπὸ τὸν νόμον».

Ἦστερον, διὰ νὰ μὴ νομίση κανεὶς, ὅτι αὐτὸ εἶναι μεταβολὴ γνώμης, προσέθεσεν· «Ἄν καὶ δὲν εἶμαι ἔξω ἀπὸ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' εἶμαι μέσα εἰς τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ». Δηλαδή, ὄχι μόνον χωρὶς νὰ εἶμαι ἔξω ἀπὸ τὸν νόμον, ἀλλ' οὔτε ἀπλῶς μέσα εἰς τὸν νόμον εὐρισκόμενος, ἀλλ' ἔχων τὸν πολὺ ὑψηλότερον ἀπὸ τὸν παλαιότερον νόμον, δηλαδή τοῦ Πνεύματος καὶ τῆς χάριτος· διὰ τοῦτο καὶ προσέθεσε «τοῦ Χριστοῦ». Ἦστερον διὰ νὰ τοὺς βεβαιώσῃ διὰ τὸ φρόνημά του, δεικνύει πάλιν καὶ τὸ κέρδος αὐτῆς τῆς συγκαταβάσεως, μὲ τὴν φράσιν, «Διὰ νὰ κερδήσω τοὺς ἔξω ἀπὸ τὸν νόμον». Καὶ παντοῦ προβάλλει τὴν αἰτίαν τῆς συγκαταβάσεως. Καὶ οὔτε εἰς αὐτὰ ἐσταμάτησεν, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἀσθενεῖς, ὡς πρὸς τὴν πίστιν, λέγει, ἔγινα ὡς ἀσθενής. «Εἰς τοὺς ἀσθενεῖς ὡς πρὸς τὴν πίστιν ἔγινα ὡς ἀσθενής διὰ νὰ κερδήσω τοὺς ἀσθενεῖς»· αὐτὸ λοιπὸν εἶναι ὁ σκοπὸς πού λέγει αὐτά, διὰ τὸν ὅποιον καὶ ἐξέθεσεν ὅλα τὰ ἄλλα. Ἄν καὶ ἐκεῖνα ἦσαν πολὺ μεγαλύτερα, αὐτὸς ὅμως ἦτο περισσότερο ταιριαστὸν εἰς αὐτούς· διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἔθεσεν εἰς τὸ τέλος. Τὸ ἴδιον δὲ ἔκαμε καὶ εἰς τοὺς Ρωμαίους, ὅταν τοὺς ἐκατηγόρει διὰ τὰ φαγητά, καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας περιπτώσεις.

Ἦστερον, διὰ νὰ μὴ καθυστερῇ μὲ τὸ νὰ λέγῃ ὅλα, ἀλλὰ τὸ καθ' ἓν ἰδιαιτέρως, λέγει· «εἰς πάντας ἔγινα τὰ πάντα, ὥστε μὲ κάθε τρόπον νὰ σώσω μερικούς». Βλέπεις τὴν ὑπερβολὴν; Εἰς πάντας μὲν ἔγινα τὰ πάντα, χωρὶς ὅμως νὰ ἔχω τὴν προσδοκίαν ὅτι θὰ σώσω τοὺς πάντας, ἀλλὰ διὰ νὰ σώσω τοῦλάχιστον ὀλίγους. Καὶ τὴν μὲν προσπάθειαν καὶ τὴν διακονίαν ὑπέμεινα τόσῃν, ὅσην θὰ ἔχρειάζετο κανεὶς διὰ νὰ σώσῃ τοὺς πάντας, χωρὶς ὅμως νὰ ἐλπίζω ὅτι θὰ διασωθοῦν ὅλοι· πρᾶγμα τὸ ὅποιον ἦτο πολὺ μεγάλο καὶ ἀποτέλεσμα θερμῆς προθυμίας. Διότι

οπείρων πανταχοῦ ἔσπειρε, καὶ σὺ τὸν πάντα σπόρον διέσωσεν, ἀλλ' ὁμως τὸ ἑαυτοῦ πεποίηκε. Καὶ εἰπὼν τὴν ὀλιγότητα τῶν σωζομένων, πάλιν, τῷ, «πάντως», προσθεῖναι, παρεμυθήσαιο τοὺς ὑπὲρ τούτων ἀλγοῦντας. Εἰ γὰρ καὶ
 5 μὴ πάντα δυνατὸν διασωθῆναι τὸν σπόρον, ἀλλ' ὁμως καὶ πάντα ἀμήχανον ἀπολέσθαι. Διὰ τοῦτο εἶπε, «πάντως», διὰ ἀνάγκη πᾶσα τὸν οὕτω θερμοῶς σπονδάζοντα καὶ ἐπιυχεῖν.

5. «Πάντα δὲ ποιῶ διὰ τὸ εὐαγγέλιον, ἵνα συγκοινωνὸς αὐτοῦ γένωμαι». Τουτέστιν, ἵνα δόξω τι καὶ αὐτὸς συνεισε-
 10 νηνοχένοι οἴκοθεν, καὶ κοινωνήσω τῶν ἀποκειμένων σιεφάνων τοῖς πιστοῖς. Ὡσπερ γὰρ ἔλεγεν, «ἐκ τοῦ εὐαγγελίου ζῆν», τουτέστιν, ἐκ τῶν πιστευόντων, οὕτω καὶ ἐνιαῦθα, «συγκοινωνὸς γένωμαι τοῦ εὐαγγελίου», ἵνα δυνηθῶ κοινωνῆσαι τοῖς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ πεπιστευκόσιν. Εἶδες ταπει-
 15 νοφροσύνην, πῶς ἐν τῇ τῶν μισθῶν ἀντιδόσει ἕνα τῶν πολλῶν ἑαυτὸν τίθησι, πάντων πλεονεκτηήσας τοῖς πόνοις; Ὅθεν δῆλον, ὅτι καὶ τοῖς ἐπάθλοισ. Ἄλλ' ὁμως αὐτὸς οὐκ ἀξιοῖ τῶν πρωτείων ἀπολαύειν, ἀλλ' ἀγαπᾷ, ἐὰν μετὰ τῶν ἄλλων κοινωνήσῃ τῶν ἀποκειμένων σιεφάνων. Ταῦτα δὲ ἔλεγεν,
 20 οὐκ ἐπειδὴ μισθῷ τινι ταῦτα ἔπρατιεν, ἀλλ' ἵνα ἐκείνους κἀντιεῦθεν ἐπισπάσῃται, καὶ ταῖς ἐλπίσι ταύταις πείσῃ πάντα ποιεῖν ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν. Εἶδες σύνεσιν; εἶδες ἀκριθείας ὑπεροχὴν; πῶς ὑπὲρ τὰ ἐπιτεταγμένα ἐποίησε, μὴ λαμβάνων, λαμβάνειν ἐξόν; Εἶδες συγκαιαβάσεως ὑπερβολήν; πῶς ὁ
 25 ἔννομος Χριστοῦ καὶ τὸν ἀνωτάτω τηρῶν νόμον, τοῖς ἀνόμοις

καὶ ὁ σπορεύς ἔσπειρε παντοῦ καὶ δὲν διέσωσεν ὄλον τὸν σπόρον διὰ τὸ νὰ καρπίσῃ, ἀλλ' ὅμως ἔκανε τὸ ἔργον του. Καὶ ὅταν εἶπεν ὅτι ὀλίγοι εἶναι αὐτοὶ ποὺ σώζονται, πάλιν μὲ τὸ νὰ προσθέσῃ τό, «μὲ κάθε τρόπον», ἐπαρηγόρησεν ὅσους στενοχωροῦνται δι' αὐτά. Διότι καὶ ἂν δὲν ἐστάθῃ δυνατόν νὰ διασωθῇ ὅλος ὁ σπόρος, πάντως εἶναι καὶ ἀδύνατον νὰ χαθῇ ὅλος. Διὰ τοῦτο εἶπε «μὲ κάθε τρόπον», διότι αὐτὸς ποὺ ἀγωνίζεται μὲ τόσην θερμότητα, κατ' ἀνάγκην καὶ θὰ ἐπιτύχῃ.

«Ὅλα αὐτὰ τὰ κάνω χάριν τοῦ εὐαγγελίου, διὰ τὸ νὰ γίνω συμμέτοχος εἰς αὐτό». Δηλαδή, διὰ τὸ νὰ φανῶ ὀλίγον ὅτι κάτι συνεισέφερα καὶ ἐγὼ ἐξ ἰδίας θελήσεως, καὶ νὰ γίνω κοινωνὸς εἰς τοὺς στεφάνους ποὺ ἔχουν ἐτοιμασθῆ διὰ τοὺς πιστοὺς. Ὅπως δηλαδὴ ἔλεγε «νὰ ζοῦν ἀπὸ τὸ εὐαγγέλιον», δηλαδὴ ἀπὸ τοὺς πιστοὺς, ἔτσι καὶ ἐδῶ, «διὰ τὸ νὰ γίνω συμμέτοχος εἰς τὸ εὐαγγέλιον», διὰ τὸ νὰ δυνηθῶ νὰ γίνω κοινωνὸς μαζί μὲ τοὺς πιστεύοντας εἰς ὅσα ὑπόσχεται τὸ εὐαγγέλιον. Εἶδες ταπεινοφροσύνην, πῶς εἰς τὴν ἀνταπόδοσιν τῶν μισθῶν θέτει τὸν ἑαυτὸν του ὡς ἓνα ἀπὸ τοὺς πολλοὺς, ἐνῶ ὑπερέβη ὅλους εἰς τοὺς κόπους; Ἀπὸ τὸ ὁποῖον εἶναι φανερόν ὅτι καὶ εἰς τὰ ἔπαθλα τοὺς ὑπερβαίνει. Αὐτὸς ὅμως δὲν ἔχει τὴν ἀξίωσιν ν' ἀπολαύσῃ τὰ πρωτεῖα, ἀλλ' ἐπιθυμεῖ μαζί μὲ τοὺς ἄλλους νὰ γίνῃ κοινωνὸς τῶν στεφάνων ποὺ ἀναμένουν τοὺς πιστοὺς. Ἐλεγε δὲ αὐτά, ὅχι ἐπειδὴ ἔπραττεν αὐτὰ ἀποβλέπων εἰς κάποιον μισθόν, ἀλλὰ διὰ τὸ νὰ προσελκύσῃ ἐκείνους καὶ ἀπὸ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα καὶ νὰ τοὺς πείσῃ μὲ αὐτὰς τὰς ἐλπίδας νὰ κάμνουν τὰ πάντα ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν. Εἶδες σύνεσιν; εἶδες ὑπερβολικὴν φροντίδα; πῶς ἔπραξε περισσότερα ἀπὸ ὅσα ζητοῦν αἱ ἐντολαὶ καὶ δὲν λαμβάνει ὅσα ἦτο δυνατόν νὰ λάβῃ; Εἶδες ὑπερβολικὴν συγκατάβασιν; Πῶς αὐτὸς ποὺ εὐρίσκεται μέσα εἰς τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ καὶ τηρεῖ τὸν ἀνώτατον νόμον, συμπεριεφέρετο μὲ αὐτοὺς ποὺ ἦσαν ἔξω ἀπὸ τὸν νόμον ὡσάν νὰ ἦτο καὶ αὐτὸς ἔξω ἀπὸ τὸν νόμον, μὲ τοὺς Ἰουδαίους

ὡς ἄνομος ἦν, τοῖς Ἰουδαίοις ὡς Ἰουδαῖος, ἐν ἑκατέροις ἄκρος φανείς καὶ πάντας νικήσας;

Τοῦτο καὶ οὐ ποίει, καὶ μὴ νόμιζε καιταπίπειν ἄκρος ὢν, ἐάν τι διὰ τὸν ἀδελφὸν ὑπομείνης τῶν ταπεινῶν· οὐδὲ
 5 γὰρ καιταπεσεῖν ἐστὶ τοῦτο, ἀλλὰ καιταβῆναι. Ὁ μὲν γὰρ πεσὼν, κείσεται μόλις ἀνιστάμενος· ὁ δὲ καιταβάς, καὶ ἀναθήσεται μετὰ πολλοῦ τοῦ κέρδους. Καθάπερ καὶ Παῦλος καιτήει μὲν μόνος, ἀνήει δὲ μετὰ τῆς οἰκουμένης, οὐχ ὑποκρινόμενος· οὐδὲ γὰρ ἂν τὸ κέρδος ἐζήτησε τῶν σωζομέ-
 10 νων, εἶγε ὑπεκρίνειο. Τὴν γὰρ ἀπώλειαν ὁ ὑποκριτῆς ζητεῖ, καὶ ὥσπερ λαβεῖν, ὑποκρίνεται, οὐχ ὥσπερ δοῦναι. Ἄλλ' οὗτος οὐχ οὕτως· ἀλλ' ὥσπερ ἰατρός, ὥσπερ διδάσκαλος, ὥσπερ πατήρ, ὁ μὲν τῷ κάμνοντι, ὁ δὲ τῷ μαθητῇ, ὁ δὲ τῷ παιδὶ συγκατιῶν, εἰς διόρθωσιν, οὐκ εἰς θλάβην· οὕτω καὶ
 15 οὗτος. Ὅτι γὰρ οὐχ ὑπόκρισις ἦν τὰ εἰρημένα, διὰ μὴδὲν τοιοῦτον ἀναγκάζεται ποιεῖν ἢ λέγειν, ἀλλὰ τὴν διάθεσιν αὐτοῦ καὶ τὴν παρρησίαν δεῖξαι βούληται, ἄκουσον αὐτοῦ λέγοντος· «Οὔτε ζωὴ οὔτε θάνατος, οὔτε ἄγγελοι οὔτε ἄρχαι οὔτε δυνάμεις, οὔτε ἐνεσιῶτα οὔτε μέλλοντα, οὔτε ὑψωμα
 20 οὔτε θάθος, οὔτε τις ἑτέρα κίσις δυνήσεται ἡμᾶς χωρῖσαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν». Εἶδες ἀγάπην πρὸς θερμοτέραν; Οὕτω καὶ ἡμεῖς ἀγαπήσωμεν τὸν Χριστόν· καὶ γὰρ εὐκολόν, ἂν βουλώμεθα. Οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνος φύσει τοιοῦτος ἦν. Διὰ τοι τοῦτο καὶ τὰ
 25 πρότερα αὐτοῦ ἀνεγράφη τὰ ἐναντία τούτοις, ἵνα μάθωμεν διπροαιρέσεως τὸ ἔργον, καὶ βουλομένοις ἅπαντα εὐκολα.

6. Μὴ τοίνυν ἀπογνώμεν, ἀλλά, κἂν λοῖδορος ἦς, κἂν πλεονέκτης, κἂν διιοῦν, ἐννόησον διὰ Παῦλος βλάσφημος ἦν, καὶ διώκτης, καὶ ὕβριστής, καὶ τῶν ἁμαρτωλῶν πρῶτος, καὶ

ὡς Ἰουδαῖος, ἀφοῦ ἐνεφανίσθη καὶ εἰς τὰς δύο αὐτὰς τάξεις ὡς τελευταῖος καὶ ἐνίκησε τοὺς πάντας;

Αὐτὸ νὰ πράττης καὶ σύ, καὶ μὴ νομίζης ὅτι ἐκπίπτεις ὅταν γίνεσαι τελευταῖος, ἐὰν ὑπομείνης διὰ τὸν ἀδελφὸν κάτι ταπεινωτικόν· διότι αὐτὸ δὲν εἶναι κατάπτωσις, ἀλλὰ κατάβασις. Διότι αὐτὸς μὲν ποὺ πίπτει, μόλις καὶ μετὰ βίας ἀνορθοῦται· ἐνῶ ὁποῖος καταβαίνει, αὐτὸς καὶ ἀναβαίνει μὲ πολὺ κέρδος. Ὅπως καὶ ὁ Παῦλος κατέβαινε μὲν μόνος, ἀνήρχετο ὅμως μαζὶ μὲ τὴν οἰκουμένην, χωρὶς νὰ ὑποκρίνεται· διότι δὲν θὰ ἐζήτει τὸ κέρδος αὐτῶν ποὺ ἤθελε νὰ σώσῃ ἐὰν ὑπεκρίνετο. Διότι ὁ ὑποκριτὴς ζητεῖ τὴν ἀπώλειαν, καὶ ὑποκρίνεται διὰ νὰ λάβῃ, ὄχι διὰ νὰ δώσῃ. Αὐτὸς ὅμως δὲν ἔκαμνεν ἔτσι· ἀλλ' ὡσάν ἰατρός, ὡσάν διδάσκαλος, ὡσάν πατήρ, ὡς ἰατρός εἰς τὸν ἀσθενή, ὡς διδάσκαλος εἰς τὸν μαθητήν, ὡς πατήρ εἰς τὸν υἱὸν συγκατέβαινε διὰ νὰ διορθώσῃ, ὄχι διὰ νὰ βλάψῃ, ἔτσι καὶ αὐτός. Διότι, τὸ ὅτι αὐτὰ ποὺ ἐλέχθησαν δὲν ἦσαν ὑποκρισία, ἄκουσε τὸν ἴδιον νὰ λέγῃ, ὅταν τίποτε τέτοιο δὲν ἀναγκάζεται νὰ πράττῃ ἢ νὰ λέγῃ, ἀλλὰ θέλει νὰ δείξῃ τὴν διάθεσίν του καὶ ὁμιλεῖ μὲ ἐλευθερίαν· «Οὔτε Ζωή, οὔτε θάνατος, οὔτε ἄγγελοι, οὔτε ἀρχαί, οὔτε δυνάμεις, τίποτε εἰς τὸ παρόν, τίποτε εἰς τὸ μέλλον, τίποτε εἰς τὰ ὕψη, τίποτε εἰς τὰ βάθη, κανέν ἄλλο δημιούργημα δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ μᾶς χωρίσῃ ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποίαν ἔδειξε διὰ τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου μας»³. Εἶδες ἀγάπην θερμότεραν τοῦ πυρός; Ἔτσι ἄς ἀγαπήσωμεν καὶ ἐμεῖς τὸν Χριστόν· καὶ εἶναι εὐκόλον βεβαίως ἐὰν θέλωμεν. Διότι οὔτε ἐκεῖνος ἦτο ἐκ φύσεως τέτοιος. Δι' αὐτὸ ἐγράφησαν καὶ τὰ πρὸ τῆς μεταστροφῆς του τὰ ὁποῖα ἦσαν ἀντίθετα πρὸς αὐτά, διὰ νὰ μάθωμεν ὅτι αὐτὸ τὸ ἔργον ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν προαίρεσιν, καὶ ὅτι εἰς αὐτοὺς ποὺ θέλουν τὰ πάντα εἶναι εὐκόλα.

Ἄς μὴ ἀπελπιζώμεθα λοιπόν, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη εἶσαι φιλοκατήγορος, ἢ πλεονέκτης, ἢ ὁ,τιδήποτε, σκέψου ὅτι ὁ Παῦλος ἦτο βλάσφημος καὶ διώκτης καὶ ὑβριστὴς καὶ πρῶτος ἀπὸ τοὺς ἁμαρτωλοὺς, καὶ ἐξαίφνης ἀνέβη

ἐξαίφνης πρὸς αὐτὴν ἀνέβη τὴν κορυφὴν τῆς ἀρειῆς, καὶ οὐδὲν αὐτῷ κώλυμα τὰ πρότερα γέγονε. Καίτοιγε οὐδεὶς οὕτω μετὰ τισαύτης μανίας ἔχειται κακίας, μεθ' ὅσης ἐκεῖνος τοῦ πολέμου τοῦ κατὰ τῆς ἐκκλησίας. Καὶ γὰρ τὴν ψυχὴν ἐπέδωκε τὴν ἑαυτοῦ ἰότη, καὶ διτι μὴ μυρίας εἶχε χεῖρας, ἵνα πάσαις θάλλῃ τὸν Σιέφανον, ἤλγει. Ὅμως δὲ καὶ οὕτως εὗρεν ὅπως πλείοσιν αὐτὸν θάλλῃ χερσί, ταῖς τῶν ψευδομαρτύρων, ὧν τὰ ἱμάτια ἐτήρει. Καὶ ἤνικα δὲ εἰς τὰς οἰκίας εἰσῆει, καθάπερ θηρίον οὕτως εἰσεπήδα, οὐρών, σπαράτιων ἄνδρας, γυναῖκας, θόρυβον καὶ ταραχῆς καὶ μυρίων πολέμων πάντα πληρῶν. Οὕτω γοῦν καὶ φοβερός ἦν, ὡς τοὺς ἀποσιόλους καὶ μετὰ τὴν ἀρίστην μεταβολὴν μηδέπω τολμᾶν κολλᾶσθαι αὐτῷ. Ἀλλ' ὅμως μετὰ πάντα ἐκεῖνα γέγονε τοιοῦτος, οἷος γέγονεν οὐδὲν γὰρ δεῖ πλέον εἰπεῖν.

Ποῦ τοίνυν εἶσιν οἱ τὴν τῆς εἰμαρμένης ἀνάγκην ἐπιχειροῦντες τῇ τῆς προαιρέσεως ἐλευθερία; Ἀκουέτωσαν ταῦτα, καὶ ἐπιστοιμιζέσθωσαν. Τὸν γὰρ βουλόμενον γενέσθαι ἀγαθὸν οὐδὲν ἐστὶ τὸ κωλύον, κἄν τῶν πονηροτάτων ἔμπροσθεν ἦ. Καὶ γὰρ πρὸς τοῦτο ἐπιτηδείως μᾶλλον ἔχομεν, ὅσω καὶ κατὰ φύσιν ἐστὶν ἡμῖν ἡ ἀρετὴ, καὶ παρὰ φύσιν ἡ πονηρία, ὥσπερ οὖν τὸ νοσεῖν καὶ ὑγιαίνειν. Καὶ γὰρ ὀφθαλμοὺς ἡμῖν ἔδωκεν ὁ Θεός, οὐχ ἵνα ἀκολάστως βλέπωμεν, ἀλλ' ἵνα τὰ δημιουργήματα αὐτοῦ θαυμάζοντες, προσκυνῶμεν τὸν ποιῆσαντα. Καὶ διτι αὕτη ἡ χρεῖα τῶν ὀφθαλμῶν, δῆλον ἐκ τῶν ὄρωμένων. Κάλλος μὲν γὰρ ἡλίου καὶ οὐρανοῦ ἐξ ἀπείρου βλέπομεν τοῦ διασημίαιος, γυναικὸς δὲ εὐμορφίαν οὐκ ἄν τις ἐκ τοσοῦτου καταμάθοι. Ὅρας, ὅτι πρὸς τοῦτο ἡμῖν μᾶλλον γεγένηται ὁ ὀφθαλμός; Πάλιν ἀκοὴν ἐποίησεν, οὐχ ἵνα

εἰς αὐτὴν τὴν κορυφὴν τῆς ἀρετῆς, καὶ τίποτε ἀπὸ τὰ προηγούμενα δὲν ἔγινεν εἰς αὐτὸν ἐμπόδιον. Ἐὰν καὶ βεβαίως κανεὶς δὲν κατέχεται ἀπὸ τὴν κακίαν μὲ τὴν μάστιγαν, μὲ ὅσων ἐκεῖνος ἀπὸ τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς ἐκκλησίας. Διότι καὶ τὴν ψυχὴν του εἶχε δώσει τότε, καὶ ἐστενοχωρεῖτο διὰ τὸ ὅτι δὲν εἶχε μύρια χέρια, διὰ νὰ λιθοβολῇ μὲ ὅλα τὸν Στέφανον. Ὅμως καὶ ἔτσι εὗρηκε τρόπον ὥστε μὲ περισσότερα χέρια νὰ λιθοβολήσῃ αὐτόν, δηλαδὴ μὲ τὰ τῶν ψευδομαρτύρων, τῶν ὁποίων ἐκράτει τὰ ἱμάτια. Καὶ ὅταν εἰσῆρχετο εἰς τὰς οἰκίας τῶν χριστιανῶν, ὡς ἂν θηρίον ἐπήδα μέσα εἰς αὐτὰς καὶ ἔσυρεν, ἐσπάρασσεν ἄνδρας καὶ γυναῖκας, καὶ πράττων τὰ πάντα δι' ἀπείρους πολέμους, θορύβους καὶ ταραχάς. Τόσον φοβερός λοιπὸν ἦτο, ὥστε οἱ ἀπόστολοι καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀρίστην μεταστροφὴν του νὰ μὴ τολμοῦν νὰ τὸν συναναστρέφωσιν. Ἄλλ' ὅμως μετὰ ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνα, ἔγινε τέτοιος πού ἔγινε τίποτε περισσότερο λοιπὸν δὲν χρειάζεται νὰ εἰποῦμεν.

Ποῦ εἶναι λοιπὸν αὐτοῦ πού ἀντιτάσσουν ὡς φρούριον τὴν ἀναγκαστικὴν βουλήν τῆς εἰμαρμένης εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς προαιρέσεως; Ἄς ἀκούουν αὐτὰ καὶ ἄς κλείουν τὸ στόμα των. Διότι αὐτὸν πού θέλει νὰ γίνῃ ἀγαθὸς τίποτε δὲν τὸν ἐμποδίζει ἀκόμη καὶ ἂν εὕρισκεται ἐμπρὸς ἀπὸ τὰ πιὸ χειρότερα. Καὶ μάλιστα περισσότερο πρὸς αὐτὸ συγγενεύομεν, ὅσον καὶ κατὰ φύσιν εἶναι εἰς ἐμᾶς ἡ ἀρετὴ καὶ παρὰ φύσιν ἡ κακία, ὅπως λοιπὸν τὸ νὰ νοσῇ καὶ νὰ ὑγιαίνῃ κανεὶς. Καὶ βεβαίως ὁ Θεὸς μᾶς ἔδωσεν ὀφθαλμούς, ὄχι διὰ νὰ βλέπωμεν μὲ ἀκολασίαν, ἀλλὰ θαυμάζοντες τὰ δημιουργήματά του, νὰ προσκυνῶμεν τὸν δημιουργόν. Καὶ ὅτι αὕτη εἶναι ἡ ὀρθὴ χρῆσις τῶν ὀφθαλμῶν, εἶναι φανερόν ἀπὸ αὐτὰ πού βλέπομεν. Διότι τὸ μὲν κάλλος τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ οὐρανοῦ τὸ βλέπομεν ἀπὸ ἀπέναντον ἀπόστασιν, ἐνῶ τὴν εὐμορφίαν τῆς γυναικὸς δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ γνωρίσῃ κανεὶς ἀπὸ τὴν ἀπόστασιν. Βλέπεις ὅτι πρὸς αὐτὸν τὸν σκοπὸν μᾶλλον μᾶς ἐδόθη ὁ ὀφθαλμὸς; Πάλιν ἐδημιούργησε τὴν ἀκοήν, ὄχι διὰ νὰ δε-

βλάβοςφημα δεχόμεθα ρήματα, ἀλλ' ἵνα σωτήρια δόγματα. Διά τοι τοῦτο, διαν μὲν ἀπηχές τι δέξηται, καὶ ναρκᾶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα δὲ αὐτό. «Λαλιὰ γὰρ πολιόρκου ἀνορθώσει τρίχας», φησί. Κἂν ὤμόν, κἂν ἀπηνές τι ἀκούσωμεν, 5 πάλιν φρίττομεν, ἂν δὲ ἔμμελές τι καὶ φιλάνθρωπον, καὶ γανύμεθα καὶ χαίρομεν. Καὶ τὸ σιόμα δὲ ἡμῶν αἰσχρὰ φθεγγόμενον, αἰσχύνεσθαι καὶ ἐγκαλύπτεσθαι ποιεῖ, ἂν δὲ σεμνά, μετὰ ἀδείας προίεται ταῦτα καὶ ἐλευθερίας ἀπάσης. Τοῖς δὲ κατὰ φύσιν οὐδεὶς ἂν αἰσχυνθεῖη, ἀλλὰ τοῖς παρὰ φύσιν. 10 Καὶ χεῖρες μὲν, διαν ἀρπάζωσι, κρύπτονται καὶ ἀπολογίας ἐπιζητοῦσιν, εἰ δὲ ἐλεημοσύνην δοῖεν, καὶ ἐγκαλλωπίζονται. Ὡστε ἂν ἐθέλωμεν, πολλὴν ἔχομεν πάντοθεν πρὸς ἀρετὴν τὴν ροπὴν. Εἰ δὲ τὴν ἡδονὴν μοι λέγεις τὴν ἀπὸ τῆς κακίας, ἐννόησον ὅτι καὶ τοῦτο πλεον παρὰ τῆς ἀρετῆς καρπούμεθα. 15 Καὶ γὰρ καὶ τὸ συνειδὸς ἔχειν ἀγαθόν, καὶ τὸ παρὰ πάντων θαυμάζεσθαι, καὶ τὸ χρησιὰς ἀναμένειν ἐλπίδας, πάντως ἡδίων τῷ φύσιν ἡδονῆς ἐπεσκεμμένω ὥσπερ οὖν τὰναντία ἀπάντων ὀδυνηρότερα τῷ λύπης εἰδότι φύσιν, οἷον τὸ παρὰ πάντων ὀνειδίζεσθαι, τὸ κατηγορεῖσθαι οἴκοθεν, τὸ τρέμειν 20 καὶ δεδοικέναι καὶ τὰ μέλλοντα καὶ τὰ παρόντα.

Καὶ ἵνα σαφέστερον ὃ λέγω γένηται, ὑποθώμεθα τῷ λόγῳ ἔχοντά τινα γυναῖκα, τὸν τοῦ πλησίον διορῦτιειν νόμον, καὶ ἡδεσθαι τῇ πονηρᾷ τούτῃ κλοπῇ τῆς ἐρωμένης ἀπολαύοντα· εἶτα ἀντιθῶμεν τούτῳ πάλιν ἕτερον τὸν τὴν 25 αὐτοῦ σιέργοντα. Καὶ ἵνα πλείων καὶ σαφειέρα ἡ νίκη γένηται, οὗτος ὁ τῆς αὐτοῦ μόνης ἀπολαύων, ἐράτω μὲν καὶ ἐκείνης τῆς μοιχευομένης, κατεχέτω δὲ τοῦ ἕρωτος καὶ μηδὲν πρατιέτω πονηρόν. Καίτοιγε οὐδὲ καθαρὰ τοῦτο σωφρο-

χώμεθα δι' αὐτῆς βλασφήμους λόγους, ἀλλὰ σωτήρια δόγματα. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ὅταν δεχθῆ κατὶ κακόηχον ναρκοῦται ἡ ψυχὴ καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα. Διότι λέγει «Ἡ λαλιὰ τοῦ πολυόρκου σηκώνει ὑψηλὰ τὰς τρίχας»⁴. Καὶ ὅταν συμβῆ νὰ ἀκούσωμεν κατὶ ἄγριον, κατὶ σκληρόν, πάλιν φρίττομεν, ἐνῶ ὅταν ἀκούσωμεν κατὶ ὀρθὸν καὶ φιλόανθρωπον καὶ εὐφραϊνόμεθα καὶ χαίρομεν. Καὶ τὸ στόμα μας ὅταν λέγῃ πράγματα αἰσχρά, μᾶς κάνει νὰ ἐντρεπώμεθα καὶ νὰ κρυπώμεθα, ἐνῶ ὅταν λέγῃ πράγματα σεμνά, μὲ κάθε ἐλευθερίαν καὶ ἄνεσιν ἐκβάλλει αὐτά. Εἰς τὰ κατὰ φύσιν δὲ κανεὶς δὲ θὰ ἐντρέπετο, ἀλλ' ἐντρέπεται εἰς τὰ παρὰ φύσιν. Καὶ τὰ χέρια ὅταν μὲν κλέπτουν κρύπνται καὶ ἐπιζητοῦν δικαιολογίας, ἐνῶ ὅταν δίδουν ἐλεημοσύνην, ὄχι μόνον δὲν κρύπνται, ἀλλὰ καὶ καυχῶνται. Ὡστε ἐὰν θέλωμεν ἔχομεν πολλὴν κλίσιν πρὸς τὴν ἀρετὴν ἀπὸ κάθε πλευρᾶν. Ἐὰν δὲ μοῦ εἰπῆς διὰ τὴν ἡδονὴν τὴν προερχομένην ἀπὸ τὴν κακίαν, σκέψου ὅτι καὶ αὐτὸ ἐπὶ πλέον καρπούμεθα ἀπὸ τὴν ἀρετὴν. Διότι τὸ νὰ ἔχῃ κανεὶς καθαρὰν συνείδησιν καὶ τὸ νὰ θαυμάζεται ἀπὸ ὅλους καὶ τὸ νὰ ἀναμένῃ μὲ δικαίαν ἐλπίδα ν' ἀπολαύσῃ τὰ μέλλοντα εἶναι γλυκύτερον δι' ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος παρατηρεῖ τὴν φύσιν τῆς ἡδονῆς ὅπως βεβαίως τὰ ἀντίθετα εἶναι ὀδυνηρότερα ἀπὸ ὅλα δι' ἐκεῖνον ποῦ ἐγνώρισε τὴν φύσιν τῆς λύπης, ὅπως δηλαδὴ τὸ νὰ κατηγορῆται ἀπὸ ὅλους, τὸ νὰ κατηγορῆται ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του, τὸ νὰ τρέμῃ καὶ νὰ φοβῆται καὶ τὰ μέλλοντα καὶ τὰ παρόντα.

Καὶ διὰ νὰ γίνῃ σαφέστερον αὐτὸ ποῦ λέγω, ἃς ὑποθέσωμεν χάριν τοῦ λόγου, ὅτι κάποιος ποῦ ἔχει γυναῖκα, ὑποσκάπτει τὸν γάμον τοῦ πλησίον καὶ ὅτι εὐχαριστεῖται εἰς τὴν πονηρὰν αὐτὴν κλοπὴν ἀπολαμβάνων τὴν ἐρωμένην ὕστερον ἃς ἀντιθέσωμεν εἰς αὐτὸν πάλιν ἄλλον, ὁ ὁποῖος ἀρκεῖται εἰς τὴν ἰδικὴν του. Καὶ διὰ νὰ γίνῃ μεγαλυτέρα καὶ σαφεστέρα ἡ νίκη, ἃς ὑποθέσωμεν ὅτι αὐτὸς ποῦ ἀπολαμβάνει μόνον τὴν ἰδικὴν του, ἀγαπᾷ μὲν καὶ ἐκείνην ποῦ μοιχεύει, ἀλλὰ ἐλέγχει τὸν ἔρωτά του καὶ δὲν πράττει τίποτε κακόν. Ἄν καὶ βεβαίως αὐτὸ δὲν εἶναι καθαρὰ

ούνη ἐστί· πλὴν ἀλλ' ἐκ περιουσίας, ἵνα μάθῃς πόση τῆς
 ἀρειῆς ἢ ἡδονῆ, διὰ τοῦτο οὕτω τὸ δράμα ἐπλάσαμεν. Συν-
 θέντες τοίνυν αὐτούς, οὕτως ἐρώμεθα ἀμφοτέρους, τίος ἡ-
 δίων ὁ βίος. Καὶ ἀκούσῃ τοῦ μὲν καὶ ἐγκαλλωπιζομένον
 5 καὶ σκιριῶντος ἐπὶ τῇ νίκῃ τῇ κατὰ τῆς ἐπιθυμίας· τούτου
 δὲ οὐδὲ ἀναμεῖναι δεῖ τὸ παρ' αὐτοῦ τι μαθεῖν ὄψει γὰρ
 αὐτόν, κἄν μυριάκις ἀρνηῖται, δεσμοιωτῶν ἀθλιώτερον διακεί-
 μενον. Καὶ γὰρ ἅπαντας δέδοικε καὶ ἐποπιτεύει, καὶ τὴν
 αὐτοῦ γυναῖκα, καὶ τὸν τῆς μοιχευομένης ἄνδρα, καὶ τὴν
 10 μοιχευομένην αὐτήν, καὶ οἰκείους, καὶ φίλους, καὶ συγγενεῖς,
 καὶ τοίχους, καὶ σκιάς, καὶ ἑαυτόν· καὶ τὸ πάντων χαλεπώ-
 τερον, τὸ συνειδὸς ἔχει καταβοῶν, ὑλακιοῦν καθ' ἑκάστην
 ἡμέραν. Ἄν δὲ καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ δικαστήριον ἐννοήσῃ, οὐδὲ
 σιῆσαι δυνήσεται.

15 Καὶ ἡ μὲν ἡδονὴ θραχεῖα, ἡ δὲ ἀπὸ ταύτης ὀδύνη διη-
 νεκῆς. Καὶ γὰρ καὶ ἐν ἐσπέρᾳ καὶ ἐν νυκτί, καὶ ἐν ἐρημίᾳ
 καὶ ἐν πόλει, καὶ πανταχοῦ ἔπεται ὁ κατήγορος, ξίφος δει-
 κνὺς ἠκονημένον καὶ τὰς ἀφορήτους κολάσεις, καὶ τῷ φό-
 βῳ καταναλίσκων αὐτόν καὶ δαπανῶν. Ὁ δὲ σώφρων ἐκεῖ-
 20 νος πάντων τούτων ἀπήλλακται, καὶ ἔστιν ἐν ἐλευθερίᾳ,
 καὶ μετὰ ἀδείας ὀρᾷ τὴν γυναῖκα τὴν ἑαυτοῦ, τὰ παιδιά,
 τοὺς φίλους, καὶ ἐλευθέρους ἅπασιν ὀφθαλμοῖς ἀπαντᾷ. Εἰ
 δὲ ὁ ἐρῶν μὲν, κραιτῶν δέ, τισαύτης ἀπολαύσεται ἡδονῆς,
 ὁ μὴδὲ ἐρῶν, ἀλλὰ καθαρῶς σωφρονῶν, τίος λιμένος, ποίας
 25 γαλήνης οὐχ ἡδίῳ καὶ ἡμερωτέραν κτήσεται ψυχὴν; Διὰ τοι
 τοῦτο τοὺς μοιχεύοντας μὲν ὀλίγους ἂν ἴδοις, σωφρονοῦντας
 δὲ πλείους. Εἰ δὲ τοῦτο ἡδιον, τοῦτο ἂν εἴλοντο οἱ πολλοί.
 Καὶ μή μοι λέγε τὸν ἀπὸ τῶν νόμων φόβον· οὐδὲ γὰρ αὐτός
 ἐστιν αὐτοὺς ὁ κατέχων, ἀλλ' ἡ τῆς ἀτοπίας ὑπερβολή, καὶ

σωφροσύνη· πλὴν ὅμως κατὰ παραχώρησιν, διὰ νὰ μάθῃς πόση εἶναι ἡ ἡδονὴ τῆς ἀρετῆς, διὰ τοῦτο ἐπλάσαμεν ἔτσι τὴν ὑπόθεσιν. Ἄφου λοιπὸν θέσωμεν αὐτοὺς τὸν ἕνα πλησίον τοῦ ἄλλου, ὡς ἐρωτήσωμεν καὶ τοὺς δύο, τίνας ἢ ζωὴ εἶναι γλυκυτέρα. Καὶ θὰ ἀκούσῃς τὸν μὲν νὰ καυχᾶται διὰ τὴν νίκην κατὰ τῆς ἐπιθυμίας, ἐνῶ αὐτὸν — μᾶλλον ὅμως οὔτε χρειάζεται ν' ἀναμένωμεν νὰ μάθωμεν τίποτε ἀπὸ αὐτόν· διότι θὰ ἰδῆς αὐτόν, ἀκόμη καὶ ἂν τὸ ἀρνηθῆι χιλιάδας φορὰς, νὰ εἶναι ἀθλιώτερος ἀπὸ τοὺς φυλακισμένους. Διότι ὅλους τοὺς φοβεῖται καὶ τοὺς ὑποπτεύεται, καὶ τὴν γυναῖκα του, καὶ τὸν ἄνδρα τῆς μοιχευομένης, καὶ αὐτὴν τὴν μοιχευομένην, καὶ τοὺς οἰκείους του καὶ τοὺς φίλους καὶ τοὺς συγγενεῖς, καὶ τοὺς τοίχους καὶ τὰς σκιὰς καὶ τὸν ἑαυτόν του· καὶ τὸ χειρότερον ἀπὸ ὅλα, ἔχει τὴν συνείδησίν του νὰ τὸν κατηγορῇ νὰ γαυγίζῃ ἐναντίον του καθημερινῶς. Ἄν δὲ ἐπὶ πλέον σκεφθῇ καὶ τὸ δικαστήριον τοῦ Θεοῦ, δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ σταθῇ.

Καὶ ἡ μὲν ἡδονὴ εἶναι σύντομος, ἐνῶ ἡ ὀδύνη ποῦ προέρχεται ἀπὸ αὐτὴν αἰώνιος. Διότι καὶ κατὰ τὸ τέλος τῆς ἡμέρας καὶ κατὰ τὴν νύκτα, καὶ εἰς τὴν ἐρημίαν καὶ εἰς τὴν πόλιν καὶ παντοῦ ἀκολουθεῖ ὁ κατήγορος καὶ δεικνύει ξίφος ἠκονισμένον καὶ τὰς ἀφορήτους κολάσεις καὶ τὸν ἐξουθενώνει καὶ τὸν συντρίβει. Ὁ σώφρων ὅμως εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ ὅλα αὐτὰ καὶ εὐρίσκειται εἰς ἐλευθερίαν καὶ χωρὶς φόβον βλέπει τὴν γυναῖκα του, τὰ παιδιά του, τοὺς φίλους του, καὶ μὲ ἐλευθέρους ὀφθαλμοὺς συναντᾷ τοὺς πάντας. Ἐὰν δὲ αὐτὸς ποῦ ἔχει μὲν κυριευθῇ ἀπὸ ἔρωτα, ἀλλὰ συγκρατεῖται, ἀπολαμβάνει τόσην ἡδονὴν, αὐτὸς ποῦ δὲν ἔχει κυριευθῇ ἀπὸ ἔρωτα, ἀλλ' ἔχει καθαρὰν σωφροσύνην, ποῖον λιμένα, ποῖαν γαλήνην δὲν θὰ ἀποκτήσῃ μὲ γλυκυτέραν καὶ ἡμερωτέραν ψυχὴν; Διὰ τοῦτο θὰ ἰδῆς νὰ εἶναι ὀλίγοι οἱ μοιχεύοντες, ἐνῶ οἱ σωφρονουῦντες περισσότεροι. Ἄλλ' ἐὰν ἡ μοιχευομένη ἦτο γλυκυτέρα, αὐτὴν θὰ ἐπροτίμων οἱ πολλοί. Καὶ μὴ μοῦ εἰπῆς ὅτι πταίει ὁ φόβος ἀπὸ τοὺς νόμους· διότι δὲν εἶναι αὐτὸς ποῦ τοὺς συγκρατεῖ, ἀλλ' ἡ ὑπερβολικὴ ἀτοπία καὶ τὸ ὅτι

τὸ πλείονα εἶναι τὰ λυπηρὰ τῶν ἡδέων, καὶ ἡ τοῦ συνειδό-
τος ψῆφος.

Καὶ ὁ μὲν μοιχὸς τοιοῦτος· εἰ δὲ θύλεσθε, καὶ τὸν
πλεονέκτην εἰς μέσον ἀγάγωμεν, ἕτερον ἕρωτα πάλιν παρά-
5 νομον ἀπογυμνοῦντες. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτον ὀφόμεθα τὰ αὐτὰ
δεδοικῶτα, καὶ οὐ δυνάμενον καθαρᾶς ἀπολαύειν ἡδονῆς.
Καὶ γὰρ τοὺς ἀδικημένους ἐννοῶν, καὶ τοὺς συναλγοῦντας
αὐτοῖς, καὶ τὴν κοινὴν ἀπάντων περὶ αὐτοῦ ψῆφον, μυρία
κύματα ἔχει. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ χαλεπὸν, ἀλλ' ἔτι
10 οὐδὲ τῆς ἐρωμένης ἀπολαῦσαι δύνανται. Τοιοῦτος γὰρ ὁ
τῶν φιλαργύρων τρόπος· οὐχ ἵνα ἀπολαύωσιν ἔχουσιν, ἀλλ'
ἵνα μὴ ἀπολαύωσιν. Εἰ δὲ αἰνιγμά σοι τοῦτο εἶναι δοκεῖ,
καὶ τὸ ἔτι τούτου χεῖρον καὶ ἀπορρώτερον ἄκουε· διτι οὐ ταύτη
μόνον ἐσιτέρηται τῆς τῶν ὄντων ἡδονῆς, τῷ μὴ τολμᾶν αὐ-
15 τοῖς χρῆσθαι, ὡς θύλονται, ἀλλὰ καὶ τῷ μηδέποτε αὐτῶν
ἐμπίπλασθαι, ἀλλ' ἐν τῷ διψῆν εἶναι διηνεκῶς· οὐ τί γέ-
νοιτ' ἂν χαλεπώτερον; Ἄλλ' οὐχ ὁ δίκαιος τοιοῦτος, ἀλλὰ
καὶ τρόμου καὶ μίσους καὶ φόβου καὶ τοῦ ἀνιάτου τούτου
δίψους ἀπήλλακται· καὶ ὥσπερ ἐκείνῳ πάντες ἐπαρῶνται,
20 οὕτω πάντες τούτῳ συνείχονται· καὶ καθάπερ ἐκεῖνος οὐδένα
κέκτηται φίλον, οὕτως οὗτος οὐδένα ἐχθρόν.

7. Τί τοίνυν, τούτων οὕτως ὠμολογουμένων, ἢ κακίας ἀη-
δέσιτερον, ἢ ἀρειῆς ἡδίων γένοιτ' ἂν; μᾶλλον δέ, κἂν μυρία
εἴπωμεν, οὐδεὶς οὔτε ἐκείνης τὴν λύπην, οὔτε ταύτης τὴν
25 ἡδονὴν παρασιῆσαι δυνήσεται λόγος, ἕως ἂν αὐτῆς ἀπο-
λαύσωμεν. Τότε γὰρ καὶ πικρότερον χολῆς εὐρήσομεν τὴν
κακίαν, διὰ τοῦ τῆς ἀρειῆς ἀπογευσώμεθα μέλιτος. Ἔστι
μὲν γὰρ καὶ νῦν ἀηδὴς καὶ φορτικὴ καὶ ἐπαχθὴς, καὶ πρὸς
τοῦτο οὐδὲ αὐτοὶ οἱ θεραπεύοντες αὐτὴν ἀντιροῦσιν, διὰ δὲ
30 αὐτῆς ἀποσιῶμεν, τότε αὐτῆς ἀκριθέσιτερον αἰσθανόμεθα
τῶν πικρῶν ἐπιταγμάτων. Εἰ δὲ οἱ πολλοὶ πρὸς αὐτὴν τρέ-

εἶναι περισσότερα τὰ λυπηρὰ ἀπὸ τὰ εὐχάριστα καὶ ἡ ἀπόφασις τῆς συνειδήσεως.

Καὶ ὁ μὲν μοιχὸς εἶναι τέτοιος· ἐὰν ὅμως θέλετε, ὡς παρουσιάσωμεν καὶ τὸν πλεονέκτην, ἀπογυμνώνοντες καὶ πάλιν ἄλλον παράνομον ἔρωτα. Διότι καὶ αὐτὸν θὰ ἰδοῦμεν νὰ φοβῆται τὰ ἴδια καὶ νὰ μὴ ἠμπορῇ ν' ἀπολαμβάνῃ καθαρὰν ἡδονήν. Διότι σκεπτόμενος αὐτοὺς ποῦ ἠδίκησε καὶ ὄσους στενοχωροῦνται μαζί μὲ αὐτούς, καὶ τὴν κοινήν γνώμην ὄλων δι' αὐτόν, ἔχει ἄπειρα κύματα εἰς τὴν ζωὴν. Καὶ δὲν εἶναι μόνον αὐτὸ τὸ κακόν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι δὲν ἠμπορεῖ ν' ἀπολαύσῃ τὴν ἐρωμένην. Διότι αὐτὸς εἶναι ὁ τρόπος τῶν φιλαργύρων· δὲν ἔχουν διὰ ν' ἀπολαύσουν, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ ἀπολαύσουν. Ἐὰν δὲ αὐτὸ σοῦ φαίνεται ἀκατανόητον, ἄκουε καὶ τὸ χειρότερον καὶ ἄξιον περισσότερας ἀπορίας ἀπὸ αὐτό· ὅτι δηλαδὴ δὲν στεροῦνται μόνον αὐτὴν τὴν ἡδονὴν τῶν ὑπαρχόντων, μὲ τὸ νὰ μὴ τολμοῦν νὰ χρησιμοποιοῦν αὐτὰ ὅπως θέλουν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι ποτὲ δὲν χορταίνουσι, ἀλλ' εἶναι πάντοτε διψασμένοι· τί θὰ ἠμποροῦσε λοιπὸν νὰ ὑπάρξῃ χειρότερον ἀπὸ αὐτό; Ὅμως δὲν εἶναι τέτοιος ὁ δίκαιος, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν τρόπον καὶ τὸ μῖσος καὶ τὸν φόβον καὶ τὴν ἀνίατον αὐτὴν δίψαν εἶναι ἀπηλλαγμένος· καὶ ὅπως ἐκεῖνον ὅλοι τὸν καταρῶνται, ἔτσι ὅλοι εὐχονται δι' αὐτόν· καὶ ὅπως ἐκεῖνος κανένα δὲν ἔχει φίλον, ἔτσι αὐτὸς κανένα ἐχθρόν.

Τί λοιπὸν, ἀφοῦ αὐτὰ ἔτσι εἶναι παραδεκτά, θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ ἀηδέστερον ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν ἢ γλυκύτερον ἀπὸ τὴν ἀρετὴν; Μᾶλλον δέ, καὶ ἂν ἀκόμη εἰποῦμεν ἄπειρα, κανεὶς λόγος δὲ θὰ ἠμπορέσῃ νὰ παραστήσῃ οὔτε ἐκείνης τὴν λύπην, οὔτε αὐτῆς τὴν ἡδονήν, μέχρις ὅτου τὴν ἀπολαύσωμεν. Διότι τότε θὰ εὐρωμεν τὴν κακίαν πικροτέραν καὶ ἀπὸ τὴν χολήν, ὅταν γευθῶμεν ἀπὸ τὸ μέλι τῆς ἀρετῆς. Διότι εἶναι μὲν καὶ τώρα ἀηδὴς καὶ φορτικὴ καὶ βαρεῖα, καὶ δὲν θὰ φέρουν εἰς αὐτὸ ἀντίρρησιν οὔτε αὐτοὶ ποῦ τὴν ὑπηρετοῦν, ὅταν ὅμως ἀπομακρυνθῶμεν ἀπὸ αὐτὴν, τότε αἰσθανόμεθα σαφέστερον τὰς πικρὰς ἐπιταγὰς τῆς. Τὸ ὅτι δὲ οἱ πολλοὶ τρέχουν πρὸς αὐ-

χοι, θαυμασιὸν οὐδέν· ἐπεὶ καὶ παῖδες πολλάκις τὰ ἥτιον ἡδέα ἐλόμενοι, τῶν μειζρόνως εὐφραινόντων καταφρονοῦσι καὶ οἱ νοσοῦντες ὑπὲρ προσκαίρου χάριτος τὴν διηνεκῆ καὶ ἀσφαλεσιέραν εὐφροσύνην ἀπώλεσαν, Τοῦτο δὲ τῆς τῶν ἐ-
 5 ρώντων ἀσθενείας τε καὶ ἀνοίας ἐστίν, οὐ τῆς τῶν πραγμα-
 των φύσεως. Ὁ γὰρ μεθ' ἡδονῆς ζῶν, ὁ ἐνάρετός ἐστιν, ὁ πλουτῶν ὄντως, καὶ ὄντως ἐλεύθερος ὢν.

Εἰ δέ τις τὰ μὲν ἄλλα συγχωροίη τῇ ἀρειῇ, ἐλευθερίαν, ἄδειαν, τὸ φρονιδῶν ἀπηλλάχθαι, τὸ μηδένα δεδοικέναι,
 10 τὸ μηδένα ὑποπιεύειν, τὴν δὲ ἡδονὴν μὴ συγχωροίη, καὶ γελάσαι μοι λοιπὸν δασιλὲς ἐνιαῦθα ἐπέρχεται. Τί γὰρ ἕτερόν ἐστιν ἡδονή, ἢ τὸ φρονιδῶς ἀπηλλάχθαι καὶ φόβου καὶ ἀθυμίας, καὶ πᾶσιν ἀχείρωτον εἶναι; Τίς γὰρ ἐν ἡδονῇ, εἰπέ μοι, ὁ μαινόμενος καὶ σφαδάζων καὶ κεντιούμενος ὑπὸ
 15 ἐπιθυμιῶν πολλῶν, καὶ οὐδὲ ἐν ἑαυτῷ ὢν, ἢ ὁ τοῦτων πάν-
 των ἀπηλλαγμένος τῶν κυμάτων, καὶ ὥσπερ ἐν λιμένι τῇ φιλοσοφίᾳ καθήμενος; Οὐκ εὐδηλον δι οὗτος; Ἀλλὰ τῆς ἀρειῆς τοῦτο ἴδιον ἀνεφάνη. Ὡστε ἡ κακία ὄνομα μόνον ἡδονῆς ἔχει, τοῦ δὲ πράγματός ἐστιν ἔρημος· καὶ πρὸ μὲν
 10 τῆς ἀπολαύσεως μανία ἐστίν, οὐχ ἡδονή, μετὰ δὲ τὴν ἀπό-
 λαυσιν εὐθέως καὶ αὐτὴ σβέννυται. Εἰ τοίνυν οὔτε ἐν ἀρχῇ οὔτε μετὰ ταῦτα ἔστιν ἰδεῖν αὐτῆς τὴν ἡδονήν, ποῦ φανεῖ-
 ται καὶ πότε;

Ἴνα δὲ σαφέστερον, ὃ λέγω, μάθῃς, ἐπὶ ὑποδείγματι
 25 τὸν λόγον γυμνάσωμεν. Σκόπει δέ. Ἡρώσθη τις γυναικῶς ὥραιας καὶ εὐμόρφου. Οὗτος ἕως μὲν ἂν μὴ ἐπιτύχη τοῦ ἔρωτος, τοῖς ἐξεσιτηκόσιν ἔοικε καὶ παραπαίουσιν, ἐπειδὴν δὲ ἐπιτύχη, ἔσθεσε τὴν ἐπιθυμίαν. Εἰ τοίνυν μήτε ἐν ἀρχῇ ἢ-

τήν, δὲν εἶναι καθόλου θαυμαστόν· διότι καὶ τὰ παιδιὰ πολλὰς φορές, ἐπειδὴ προτιμοῦν τὰ ὀλιγώτερον εὐάρεστα, περιφρονοῦν αὐτὰ πού εὐφραίνουσι περισσότερο· καὶ αὐτοὶ πού νοσοῦν διὰ κάποιον πρόσκαιρον θέλητρον ἔχασαν τὴν παντοτινὴν καὶ σταθερὰν εὐφροσύνην. Αὐτὸ δὲ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀσθενείας αὐτῶν πού κυριεύονται ἀπὸ ἔρωτα, καὶ ὄχι τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων. Διότι ἐκεῖνος πού ζῆ μὲ ἡδονὴν εἶναι ὁ ἐνάρετος, ὁ ὁποῖος πράγματι πλουτεῖ καὶ εἶναι πράγματι ἐλεύθερος.

Ἐὰν ὅμως κάποιος παραδέχεται μὲν ὅτι τὰ ἄλλα συνυπάρχουν μὲ τὴν ἀρετὴν, δηλαδὴ ἡ ἐλευθερία, τὸ θάρρος, ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰς φροντίδας, τὸ νὰ μὴ φοβῆται ὁ ἐνάρετος κανένα, τὸ νὰ μὴ ὑποπτεύεται κανένα, ἀλλ' ἀρνεῖται ὅτι συνυπάρχει καὶ ἡ ἡδονή, μοῦ ἔρχεται πράγματι καὶ νὰ γελάσω πολὺ δι' αὐτό. Διότι τί ἄλλο εἶναι ἡδονή, παρὰ τὸ νὰ ἔχη κανεὶς ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν φροντίδα καὶ τὸν φόβον καὶ τὴν λύπην καὶ νὰ εἶναι ἀπὸ ὅλα ἐλεύθερος; Ποῖος λοιπὸν ζῆ μὲ ἡδονὴν, εἶπέ μου, αὐτὸς πού μαίνεται καὶ σφαδάζει καὶ κεντᾶται ἀπὸ πολλὰς ἐπιθυμίας καὶ οὔτε εἰς τὸν ἑαυτὸν του εὐρίσκεται, ἢ αὐτὸς πού εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ χῶματα καὶ ἀνακατεύεται εἰς τὸν χῶρον τῆς εὐσεβείας ὡσάν εἰς λιμένα; Δὲν εἶναι φανερόν ὅτι αὐτός; Ἄλλ' ἀπεδείχθη αὐτὸ ὅτι εἶναι γνῶρισμα τῆς ἀρετῆς. Ὡστε ἡ κακία μόνον τὸ ὄνομα τῆς ἡδονῆς ἔχει, ἐνῶ εἶναι ἔρημος ἀπὸ τὴν ἡδονὴν· καὶ πρὶν μὲν ἀπὸ τὴν ἀπόλαυσιν εἶναι μανία, ὄχι ἡδονή, μετὰ δὲ τὴν ἀπόλαυσιν συντόμως σθῆναι καὶ αὐτή. Ἐὰν λοιπὸν οὔτε εἰς τὴν ἀρχὴν οὔτε μετὰ ἀπὸ αὐτὰ εἶναι δυνατόν νὰ ἰδῆ κανεὶς τὴν ἡδονὴν τῆς κακίας, τότε ποῦ καὶ πότε θὰ φανῆ.

Διὰ ν' ἀντιληφθῆς ὅμως σαφέστερον αὐτὸ πού λέγω, ἄς ἀναφέρωμεν ἓν παράδειγμα. Πρόσεχε δέ. Ἐκυριεύθη κάποιος ἀπὸ ἔρωτα διὰ γυναῖκα ὡραίαν καὶ εὐμορφον. Αὐτὸς μέχρι τὴν στιγμὴν πού δὲν ἐπιτυγχάνει ν' ἀποσπᾷ τὸν ἔρωτα τῆς γυναικός, ὁμοιάζει μὲ αὐτοὺς πού εἶναι ἐκτὸς ἑαυτοῦ καὶ παραφρονοῦν, ὅταν ὅμως τὸ ἐπιτύχη, ἔσβησε τὴν ἐπιθυμίαν. Ἐὰν λοιπὸν οὔτε εἰς τὴν ἀρχὴν

δειται· μανία γὰρ τὸ προᾶγμά ἐστι· μήτε ἐν τῷ τέλει κατα-
 λύει γὰρ τῆ μίξει τὸν οἶσιρον ποῦ λοιπὸν αὐτὴν εὐρήσομεν;
 Ἄλλ' οὐ τὰ ἡμέτερα τοιαῦτα, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀρχῇ ταραχῆς
 ἀπήλλακται πάσης, καὶ μέχρι τέλους ἀκμάζουσα μένει ἢ ἡ-
 5 δονή· μᾶλλον δὲ οὐδέ ἐστι τέλος παρ' ἡμῖν ἡδονῆς, οὐδὲ
 ἔχει πέρας ἡμῶν τὰ ἀγαθὰ, οὐδὲ καταλύεται πω αὕτη ἡ
 ἡδονή.

Ταῦτ' οὖν ἅπαντα ἐννοήσαντες, εἶγε ἡδονῆς ἐρῶμεν,
 ἐπιλαβώμεθα ἀρετῆς, ἵνα καὶ τῶν παρόντων καὶ τῶν μελ-
 10 λόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπι-
 τυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
 Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

εὐχαριστεῖται, διότι κατέχεται ἀπὸ μανίαν, οὔτε εἰς τὸ τέλος, διότι ὁ οἶστρος διαλύεται εἰς τὴν σαρκικὴν ἔνωσιν, ποῦ θὰ εὐρωμεν λοιπὸν τὴν ἡδονήν; Τὰ ἰδικά μας ὅμως δὲν εἶναι τέτοια, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν εἶναι κανεὶς ἀπηλλαγμένος ἀπὸ κάθε ταραχὴν καὶ μέχρι τὸ τέλος παραμένει ἀκμαία ἢ ἡδονή· μᾶλλον δὲ οὔτε ὑπάρχει τέλος τῆς ἡδονῆς εἰς τὰ ἰδικά μας, οὔτε ἔχουν τέλος δι' ἐμᾶς τὰ ἀγαθὰ, οὔτε καταλύεται ποτὲ αὐτὴ ἢ ἡδονή.

ἜΟλα αὐτὰ λοιπὸν ἀφοῦ τὰ ἐννοήσωμεν, ἐὰν πράγματι ἐπιθυμοῦμεν τὴν ἡδονήν, ὥς προσπαθῶμεν νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν ἀρετὴν, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὰ παρόντα καὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα εἶθε νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι, διὰ τῆς χάριτος καὶ φιλανθρωπίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΚΓ΄
Α΄ Κορ. 9, 24 - 10, 12

«Οὐκ οἶδατε ὅτι οἱ ἐν σιαδίῳ τρέχοντες, πάντες μὲν τρέχουσι, εἷς δὲ λαμβάνει τὸ βραβεῖον;».

5 1. Δείξας ὅτι πολὺν χρόνον τὸ συγκαταβαίνειν, καὶ τοῦτο ἢ ἄκρα τελειότης, καὶ ὅτι αὐτὸς πάντων πλέον πρὸς τὸ τέλειον ἀναβάς, μᾶλλον δὲ καὶ ὑπερβάς αὐτὸ τῷ μὴ λαμβάνειν, πάντων πλέον κατέβη πάλιν, καὶ ἑκατέρων τούτων τοὺς καιροὺς γνωρίμους ποιήσας ἡμῖν καὶ τῆς τελειότητος
10 καὶ τῆς συγκαταβάσεως, πληκτικώτερον αὐτῶν καθικνεῖται λοιπόν, αἰνιτιζόμενος ὅτι τοῦτο τὸ παρ' αὐτῶν γινόμενον, καὶ δοκοῦν εἶναι τελειότητος, μαισιοπονία τίς ἐστι περιιτή. Καὶ οὐ λέγει μὲν αὐτὸ οὕτω σαφῶς, ἵνα μὴ ἀπαναιοχνηθώσωσι, δι' ὧν δὲ κατασκευάζει, τοῦτο δηλοῖ. Καὶ εἰπὼν ὅτι
15 εἰς τὸν Χριστὸν ἁμαρτάνουσι, καὶ τοὺς ἀδελφοὺς ἀπολλύουσι, καὶ οὐδὲν αὐτοῖς ὄφελος γίνεται ἀπὸ τῆς γνώσεως τῆς τελείας, ἐὰν μὴ ἀγάπη προσῆ, πάλιν ἐπὶ κοινὸν ἔρχεται παράδειγμα, καὶ φησι· «Οὐκ οἶδατε ὅτι οἱ ἐν σιαδίῳ τρέχοντες, πάντες μὲν τρέχουσι, εἷς δὲ λαμβάνει τὸ βραβεῖ-
20 ον;». Τοῦτο δὲ λέγει, οὐχ ὡς καὶ ἐνιαῦθα ἐνὸς ἐκ πάντων μέλλοντος σώζεσθαι, ἅπαγε, ἀλλ' ὡς πολλὴν ὀφειλόντων ἡμῶν εἰσενεγκεῖν τὴν σπουδὴν. Ὡσπερ γὰρ ἐκεῖ κατιόντων πολλῶν εἰς τὸ σιάδιον, οὐ στεφανοῦνται πολλοί, ἀλλ' εἰς ἓνα τοῦτο περιίσταιται, καὶ οὐκ ἀρκεῖ τὸ καθεῖναι εἰς τὸν ἀγῶνα,
25 οὔτε τὸ ἀλείφασθαι καὶ παλαῖσαι· οὕτω καὶ ἐνιαῦθα οὐκ ἀρκεῖ τὸ πιστεῦσαι καὶ ὡς ἔτυχεν ἀγωνίσασθαι, ἀλλὰ ἂν μὴ οὕτω δρόμωμεν, ὡς μέχρι τοῦ τέλους ἀλήπιους ἑαυτοὺς

ΛΟΓΟΣ ΚΓ΄
Α΄ Κορ. 9, 24 - 10, 12

«Δέν γνωρίζετε ὅτι αὐτοὶ ποὺ τρέχουν εἰς τὸ στάδιον, τρέχουν μὲν ὅλοι, ἀλλ' ἓνας λαμβάνει τὸ βραβεῖον;».

1. Ἄφοῦ ἔδειξεν ὅτι εἶναι πολὺ χρήσιμον τὸ νὰ συγκαταβαίνη κανεὶς καὶ ὅτι αὐτὸ εἶναι τὸ ἀκραιὸν σημεῖον τῆς τελειότητος καὶ ὅτι αὐτός, ἀφοῦ ἀνέβη περισσότερο ἀπὸ ὅλους πρὸς τὸ τέλειον, μᾶλλον δὲ καὶ ἐνῶ ὑπερέβη καὶ αὐτὸ τὸ νὰ μὴ λαμβάνη, περισσότερο ἀπὸ ὅλους κατέβη πάλιν, καὶ ἀφοῦ μᾶς ἐγνώρισεν τὸν κατάλληλον καιρὸν καὶ διὰ τὰ δύο αὐτά, τὴν τελειότητα καὶ τὴν συγκατάβασιν, ἐντονώτερον πλέον τοὺς προσβάλλει, μὲ τὸ ὅτι ὑπαινίσσεται ὅτι αὐτὸ ποὺ γίνεται ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ἐκλαμβάνεται ὡς σημεῖον τελειότητος, εἶναι περιττὸς καὶ ἀνωφελὴς κόπος. Καὶ δὲν τὸ λέγει μὲν αὐτὸ τόσον καθαρὰ, διὰ νὰ μὴ γίνουν ἀναίσχυντοι, μὲ αὐτὰ ποὺ συστήνει ὁμως αὐτὸ δηλοῖ. Καὶ ἀφοῦ εἶπεν ὅτι εἰς τὸν Χριστὸν ἀμαρτάνουν καὶ τοὺς ἀδελφούς καταστρέφουν, καὶ ὅτι δὲν ὠφελοῦνται καθόλου ἀπὸ τὴν τελείαν γνῶσιν ἐὰν δὲν συνυπάρχη μὲ αὐτὴν ἡ ἀγάπη, ἔρχεται πάλιν εἰς ἓν παράδειγμα ἀπὸ τὴν κοινήν πείραν καὶ λέγει· «Δέν γνωρίζετε ὅτι αὐτοὶ ποὺ τρέχουν εἰς τὸ στάδιον, τρέχουν μὲν ὅλοι, ἀλλ' ἓνας λαμβάνει τὸ βραβεῖον;». Αὐτὸ δὲ τὸ λέγει, ὅχι ἐπειδὴ πρόκειται καὶ ἐδῶ νὰ σωθῆ ἓνας μόνον ἀπὸ ὅλους, μὴ γένοιτο, ἀλλ' ὅτι ὀφείλομεν νὰ καταβάλωμεν πολλὴν προσπάθειαν. Διότι ὅπως ἐκεῖ, ἐνῶ κατέρχονται πολλοὶ εἰς τὸ στάδιον, δὲν λαμβάνουν βραβεῖον πολλοί, ἀλλὰ δι' ἓνα ἔχει ἐτοιμασθῆ αὐτό, καὶ δὲν ἀρκεῖ νὰ κατέλθῃ κανεὶς εἰς τὸν ἀγῶνα, οὔτε τὸ νὰ ἀλειφθῆ μὲ ἔλαιον καὶ νὰ παλαίσῃ, ἔτσι καὶ ἐδῶ δὲν ἀρκεῖ τὸ νὰ πιστεύσῃ κανεὶς καὶ ν' ἀγωνισθῆ ὅπως τύχη· ἀλλ' ἐὰν δὲν τρέξωμεν ἔτσι, ὥστε μέ-

παρασχεῖν, καὶ ἐγγὺς γενέσθαι τοῦ βραβείου, οὐδὲν ἡμῖν ἔσται πλέον. Εἰ γὰρ καὶ τέλειον νομίζεις εἶναι σαυτὸν κατὰ τὴν γνῶσιν, ἀλλ' οὐδέπω τοῦ παντός ἐπέιλησαι ὅπερ αἰνιτόμενος ἔλεγεν· «Οὕτω ἰρέχετε, ἵνα καταλάβητε». Οὐκ ἄρα 5 που καιριωφότοις ἦσαν. Καὶ εἰπὼν, «οὕτω», καὶ τὸν τρόπον διδάσκει.

«Πᾶς δὲ ὁ ἀγωνιζόμενος πάντα ἐγκρατεύεται». Τί ἐστι, «πάντα»; Οὐχὶ τοῦδε μὲν ἀπέχεται, ἐν ἐτέρῳ δὲ διαμαρτάνει, ἀλλὰ καὶ γαστριμαργίας καὶ λαγνείας καὶ μέθης 10 καὶ πάντων ἀπλῶς κρατεῖ τῶν παθῶν. Τοῦτο γάρ, φησί, καὶ ἐπὶ τῶν ἔξωθεν ἀγῶνων γίνεται. Οὐδὲ γὰρ μεθύειν ἔξεστι τοῖς ἀγωνιζομένοις κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀγωνίας, οὐδὲν πορνεύειν, ἵνα μὴ τὴν δύναμιν ἐκλύσωσιν, ἀλλ' οὐδὲ περὶ ἄλλο τι οὐδὲν ἠσχολῆσθαι, ἀλλὰ πάντων ἑαυτοὺς ἅπαξ 15 ἀποστήσαντες, τοῖς γυμνασίοις μόνον προσέχουσι. Εἰ δὲ ἐκεῖ ταῦτα, ὅπου καὶ εἰς ἓνα ὁ στέφανος, πολλῶ μᾶλλον ἐνταῦθα, ὅπου καὶ πλείων ἢ φιλοτιμία. Οὐδὲ γὰρ εἰς ὁ σιεφανούμενος μόνος, καὶ τὰ ἔπαθλα δὲ πολὺ τοὺς πόνους νικᾷ. Διὸ καὶ ἐντριπτικῶς αὐτὸ τίθησι λέγων· «Ἐκεῖνοι μὲν οὖν, ἵνα 20 φθαριτὸν στέφανον λάθωσιν, ἡμεῖς δὲ ἄφθαριτον».

«Ἐγὼ τοίνυν οὕτω ἰρέχω, οὐκ ἀδήλως». Ἐντρέψας γὰρ αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἔξωθεν, καὶ ἑαυτὸν εἰς μέσον ἄγει λοιπόν, ὅπερ ἄριστος τρόπος διδασκαλίας ἐστί. Διὸ καὶ παιταχοῦ φαίνεται τοῦτο ποιῶν. Τί δὲ ἐστιν, «οὐκ ἀδήλως»; 25 Πρὸς σκοπὸν τινα βλέπων, φησὶν, οὐκ εἰκῆ καὶ μάτην, καθάπερ ὑμεῖς. Τί γὰρ ὑμῖν γίνεται πλέον ἀπὸ τοῦ εἰς εἰδωλεῖα εἰσιέναι, καὶ τὴν τελειότητα δῆθεν ἐκείνην ἐπιδείκνυσθαι; Οὐδέν. Ἄλλ' οὐκ ἐγὼ τοιοῦτος, ἀλλὰ πάντα, ἅπερ ποιῶ,

χρη τὸ τέλος νὰ παραδώσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀμέμπτους καὶ νὰ πλησιάσωμεν τὸ θραβεῖον, δὲν θὰ ὑπάρξη πλέον τίποτε δι' ἡμᾶς. Ἀκόμη δηλαδὴ καὶ ἂν νομίζης ὅτι εἶσαι τέλειος ὡς πρὸς τὴν γνῶσιν, ἀλλὰ δὲν ἔχεις ἀκόμη ἐπιτύχει κάθε ἀρετὴν· πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἔλεγεν ὑπαινισσόμενος· «Νὰ τρέχητε κατὰ τέτοιον τρόπον ὥστε νὰ νικήσετε». Ἔρα δὲν εἶχον νικήσει πουθενά. Καὶ μὲ τὸ νὰ εἰπῆ, «οὐτω», ἐδίδαξε καὶ τὸν τρόπον.

«Ὁποῖος δὲ ἀγωνίζεται ἐγκρατεύεται εἰς ὅλα». Τί σημαίνει «πάντα»; Ὅχι ἀπὸ αὐτὸ μὲν ν' ἀπέχη, εἰς ἄλλο δὲ ν' ἀμαρτάνη, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν γαστριμαργίαν καὶ ἀπὸ τὴν λαγνεῖαν καὶ ἀπὸ τὴν μέθην, καὶ εἰς ὅλα γενικῶς τὰ πάθη νὰ νικᾷ. Διότι αὐτό, λέγει, γίνεται καὶ εἰς τοὺς διαφόρους ἄλλους ἀγῶνας. Διότι οὔτε νὰ μεθοῦν ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς ἀγωνιζομένους κατὰ τὴν διάρκειαν διεξαγωγῆς τῶν ἀγῶνων, οὔτε νὰ πορνεύουν, διὰ νὰ μὴ διαλύσουν τὴν δύναμιν, ἀλλ' οὔτε μὲ τίποτε ἄλλο ν' ἀσχολοῦνται, ἀλλ' ἅπαξ καὶ ἀπεμάκρυνον τοὺς ἑαυτοὺς των ἀπὸ ὅλα, μόνον εἰς τ' ἀγωνίσματα προσέχουν. Ἐὰν δὲ αὐτὰ ἰσχύουν ἐκεῖ, ὅπου καὶ μόνον εἰς ἓνα δίδεται ὁ στέφανος, πολὺ περισσότερο ἐδῶ, ὅπου καὶ μεγαλυτέρα εἶναι ἡ γενναϊοδωρῖα. Διότι δὲν εἶναι ἓνας μόνον ὁ στεφανούμενος, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔπαθλα ὑπερβαίνουν κατὰ πολὺ τοὺς κόπους. Διὰ τοῦτο μὲ τρόπον ποῦ νὰ δημιουργῆ ἐντροπὴν παρουσιάζει αὐτὸ μὲ λόγους· «Ἐκεῖνοι μὲν διὰ νὰ πάρουν στέφανον φθαρτόν, ἡμεῖς ὅμως ἄφθαρτον».

«Ἐγὼ λοιπὸν τρέχω ὄχι ἀσκόπως». Ἀφοῦ λοιπὸν τοὺς ἔκανε νὰ ἐντραποῦν ἀπὸ τὰ ἐκτὸς τῆς ἐκκλησίας παραδείγματα, παρουσιάζει τώρα καὶ τὸν ἑαυτὸν του, πρᾶγμα ποῦ εἶναι ἄριστος τρόπος διδασκαλίας. Διὰ τοῦτο καὶ παντοῦ φαίνεται νὰ κάμνη αὐτό. Τί σημαίνει δὲ «οὐκ ἀδήλως»; Ἀποβλέπων εἰς κάποιον σκοπὸν, λέγει, ὄχι τυχαῖα καὶ ἄσκοπα, ὅπως ἐσεῖς. Διότι τί περισσότερο γίνεται εἰς ἐσᾶς ἀπὸ τοῦ νὰ εἰσέρχησθε εἰς εἰδωλολατρικοὺς ναοὺς καὶ νὰ ἐπιδεικνύετε ἐκείνην τὴν δῆθεν τελειότητα; Ἐγὼ ὅμως δὲν εἶμαι τέτοιος, ἀλλ' ὅλα ὅσα κάμνω, τὰ

ὑπὲρ τῆς τῶν πλησίων σωτηρίας ποιῶ. Ἐὰν τελειότητα ἐπιδείξωμαι, δι' αὐτούς· ἔὰν συγκαιάθασιν, δι' αὐτούς· ἔὰν ὑπερβῶ Πείρον ἐν τῷ μὴ λαμβάνειν, ἵνα μὴ σκανδαλισθῶσι· ἔὰν καταβῶ πλεόν πάντων, περιτεμνόμενος καὶ
 5 ξυρῶμενος, ἵνα μὴ ὑποσκελισθῶσι. Τοῦτό ἐστιν, «οὐκ ἀδήλως». Σὺ δὲ διὰ τί ἐοθίεις ἐν εἰδωλείοις, εἶπέ μοι; Ἄλλ' οὐκ ἂν ἔχοις εἰπεῖν αἰτίαν εὐλογον οὐδεμίαν. «Βρῶμα γάρ σε οὐ παρίσκει τῷ Θεῷ· καὶ οὔτε ἐὰν φάγῃς, περισσεύεις, οὔτε ἐὰν μὴ φάγῃς, ὑστεροῖ». Οὐκοῦν ἀπλῶς καὶ
 10 ὡς ἔτυχε τρέχεις. Τοῦτο γάρ ἐστιν, «ἀδήλως».

«Οὔτις πυκτεύω, ὡς οὐκ ἀέρα δέρω». Πάλιν τὸ εἰκῆ καὶ μάτην αἰνιτιόμενος, τοῦτό φησιν. Ἔχω γὰρ ὄν πλήξω, τουτέστι, τὸν διάβολον· οὐ δὲ αὐτὸν οὐ πλήττεις, ἀλλ' ἀπλῶς ἐκχέεις σαντιοῦ τὴν ἰσχύν. Τέως μὲν οὖν αὐτοὺς
 15 διαθασιάζων, οὔτις λέγει. Ἐπειδὴ γὰρ σφοδροτέρως ἐχρήσαιο αὐτοῖς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, πάλιν κατέχει τὴν ἐπιτίμησιν, τῷ τέλει τοῦ λόγου τηρῶν τὴν βαθεῖαν τομήν. Ἐνιαῦθα μὲν γὰρ φησιν, ὅτι εἰκῆ καὶ μάτην ποιοῦσιν ὑστερον δὲ δείκνυσιν, ὅτι καὶ ἐπ' ὀλέθρῳ πολλῷ τῆς ἐαυτῶν κεφαλῆς,
 20 καὶ ὅτι καὶ χωρὶς τῆς βλάβης τῶν ἀδελφῶν, οὐδὲ αὐτοὶ ἀνεύθυνοι ταῦτα τολμῶντες.

Ἄλλ' ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶ, μὴ πως ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι». Ἐνιαῦθα δείκνυσιν καὶ ὑπὸ ἐπιθυμίας γαστρὸς κατεχομένους, καὶ ἀνιέντας
 25 αὐτῇ τὰς ἡνίας, καὶ προσχῆμαι τελειώσις τὴν γαστριμαργίαν τὴν ἐαυτῶν πληροῦντας· ὃ καὶ ἄνωθεν ὠδινεν εἰπεῖν, ὅτι ἔλεγε, «Τὰ βρώματα τῇ κοιλίᾳ, καὶ ἡ κοιλία τοῖς βρώμασι». Ἐπειδὴ γὰρ καὶ πορνείαν τρυφή ποιεῖ καὶ εἰδωλολατρείαν τοῦτο ἔνεκεν, εἰκότως πολλαχοῦ καθικνεῖται τοῦ
 30 νοσήματος· καὶ δεικνὺς ὅσα ἔπαθε διὰ τὸ εὐαγγέλιον, καὶ

κάμνω διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν πλησίων. Εἴτε τελειότητα ἐπιδείξω, δι' αὐτοὺς τὸ κάμνω· εἴτε συγκατάβασιν, δι' αὐτοὺς· εἴτε ὑπερβῶ τὸν Πέτρον εἰς τὸ νὰ μὴ λαμβάνω, διὰ νὰ μὴ σκανδαλισθοῦν τὸ κάμνω· εἴτε καταβῶ περισσότερο ἀπὸ ὄλους μὲ τὸ νὰ περιτέμνωμαι καὶ νὰ ξυρίζωμαι, τὸ κάμνω διὰ νὰ μὴ ἀπατηθοῦν καὶ πέσουν. Αὐτὸ σημαίνει τὸ «οὐκ ἀδήλως». Σὺ ὅμως, εἶπέ μου, διατί τρώγεις εἰς εἰδωλολατρικούς ναοὺς; Ἄλλὰ δὲν θὰ ἔχῃς νὰ μοῦ εἰπῆς καμμίαν εὐλογον αἰτίαν. Διότι «Δὲν σὲ συνιστᾷ τὸ φαγητὸν εἰς τὸν Θεόν, καθ' ὅσον οὔτε ἐὰν φάγῃς ἔχεις κανέν πλεονέκτημα, οὔτε ἐὰν δὲν φάγῃς χάνεις τίποτε». Λοιπὸν ἀσκόπως καὶ ὅπως τύχη τρέχεις. Διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ «ἀδήλως».

«Πυγμαχῶ, ὄχι ὡσάν νὰ γρονθοκοπῶ τὸν ἀέρα». Πάλιν τὸ λέγει αὐτό, ὑπαινισσόμενος τὸ ἀσκόπως καὶ ματαίως. Διότι ἔχω ποῖον νὰ κτυπήσω, δηλαδή, τὸν διάβολον· ἐνῶ σὺ δὲν κτυπᾷς αὐτόν, ἀλλ' ἀσκόπως σκορπίζεις τὴν δύναμίν σου. Ἔως ἐδῶ μὲν λοιπὸν ὁμιλεῖ ἔτσι διὰ νὰ στηρίξη αὐτοὺς. Διότι ἐπειδὴ ὠμίλησεν ἐντονώτερον πρὸς αὐτοὺς εἰς τὰ προηγούμενα, σταματᾷ πάλιν τὴν ἐπιτίμησιν, κρατῶν διὰ τὸ τέλος τοῦ λόγου τὴν βαθεῖαν τομὴν. Διότι ἐδῶ μὲν λέγει ὅτι ἀσκόπως καὶ ματαίως πράττουν ὕστερον ὅμως δεικνύει ὅτι καὶ πρὸς μέγαν ὄλεθρον τῆς ἰδίας κεφαλῆς των πράττουν, καὶ ὅτι καὶ χωρὶς νὰ βλαβοῦν οἱ ἀδελφοί, δὲν θὰ εἶναι ἀνεύθινοι αὐτοὶ ποὺ τολμοῦν τέτοια.

«Ἄλλὰ σκληραγωγῶ τὸ σῶμά μου καὶ τὸ μεταχειρίζομαι ὡς δοῦλον, ἀπὸ φόβον μήπως, ἐνῶ εἰς ἄλλους ἐκήρυξα, ἐγὼ ὁ ἴδιος ἀποδειχθῶ ἀποτυχών». Ἐδῶ δεικνύει ὅτι εἶναι καὶ κοιλιόδουλοι καὶ ὅτι παρέδωσαν εἰς αὐτὴν τὰ ἡνία καὶ ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς τελειότητος ἱκανοποιοῦν τὴν γαστριμαργίαν των· πρᾶγμα ποὺ καὶ προηγουμένως ἤθελε νὰ εἰπῆ μὲ τοὺς λόγους «Τὰ φαγητὰ ἔχουν γίνεαι διὰ τὴν κοιλίαν καὶ ἡ κοιλία διὰ τὰ φαγητὰ». Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀπόλαυσις αὐτὴ ὀδηγεῖ καὶ εἰς πορνείαν καὶ εἰδωλολαγρείαν ἐγέννησεν αὐτό, ὀρθῶς προσβάλλει πολλὰς φορὰς αὐτὴν τὴν νόσον· καὶ δεικνύων ὅσα ὑπέφερε διὰ νὰ κη-

ιοῦτο μετ' ἐκείνων τίθησιν. Ὡσπερ γάρ, φησὶν, ὑπερέβην
 τὰ προσιάγματα, καὶ ταῦτα οὐ κούφου μοι τοῦ πράγματος
 ὄντιος· καὶ γάρ, «Πάντα σιέγομεν», φησὶν· οὕτω καὶ ἐνιαυ-
 θα πολὺν ὑπομένω πόνον, ὥσπερ σωφρόνως ζῆν. Εἰ γὰρ
 5 καὶ δυσένδοτος ἡ ἐπιθυμία καὶ ἡ τῆς γαστρὸς τυραννίς,
 ἀλλ' ὅμως αὐτὴν χαλινῶ, καὶ οὐκ ἐκδίδωμι ἑμαυτὸν τῷ
 πάθει, ἀλλὰ πάντα ὑπομένω πόνον, ὥσπερ μὴ παρασυρῆναι.
 Μὴ γὰρ δὴ νομίσητε ἀπραγμόνως με ταῦτα κατορθοῦν.
 Καὶ γὰρ δρόμος ἐστὶ καὶ παγκράτιον καὶ φύσεως τυραν-
 10 νίς, κατεξανισταμένη συνεχῶς καὶ ἐλευθεριάζειν βουλομένη·
 ἀλλ' οὐκ ἀνέχομαι, ἀλλὰ κατασιέλλω καὶ ὑποτάττω μετὰ
 πολλῶν ἰῶν ἰδρώτων αὐτήν.

Ταῦτα δὲ λέγει, ἵνα μηδεὶς ἀπογινώσκη τῶν ὑπὲρ ἀρε-
 τῆς ἀγώνων, ἐπειδὴ τὸ πρᾶγμα ἐπίπονον. Διὸ φησιν, «Υπω-
 15 πιάζω καὶ δουλαγωγῶ». Οὐκ εἶπεν, ἀναιρῶ οὐδὲ κολάζω·
 οὐδὲ γὰρ ἐχθρὰ ἡ σὰρξ· «ὑπωπιάζω καὶ δουλαγωγῶ», δ δε-
 σπότιον ἐστίν, οὐ πολεμίου διδασκάλου, οὐκ ἐχθροῦ παιδο-
 τριβου, οὐκ ἐναντίου. «Μὴ πως ἄλλοις κηρῦξαι, αὐτὸς ἀδό-
 κιμος γένωμαι». Εἰ δὲ Παῦλος τοῦτο δέδοικεν ὁ τοσοῦτος
 20 διδάξας, καὶ δέδοικε μετὰ τὸ κηρῦξαι καὶ γενέσθαι ἄγγε-
 λος καὶ τῆς οἰκουμένης τὴν προσιασίαν ἐπιδείξασθαι, τί ἂν
 εἴποιμεν ἡμεῖς; Μὴ γὰρ δὴ νομίσητε, φησὶν, ἐπειδὴ ἐπι-
 στεύσατε, ὅτι ἀρκεῖ τοῦτο εἰς σωτηρίαν ὑμῖν. Εἰ γὰρ ἐμοὶ
 τὸ κηρῦξαι, τὸ διδάξαι, τὸ μυρίους προσαγαγεῖν οὐκ ἀρκεῖ
 25 εἰς σωτηρίαν, εἰ μὴ καὶ τὰ κατ' ἑμαυτὸν παρασχοίμην ἄλη-
 πια, πολλῶ μᾶλλον ὑμῖν.

2. Εἴτα ἐφ' ἕτερα ὑποδείγματα ἔρχεται πάλιν καὶ ὥσπερ
 ἀνωτέρω τὰ τῶν ἀποσιόλων καὶ τὰ τῆς κοινῆς συνηθείας
 καὶ τὰ τῶν ἱερέων καὶ τὰ ἑαυτοῦ τέθεικεν· οὕτω καὶ ἐνιαυ-

ρύξη τὸ εὐαγγέλιον, θέτει καὶ αὐτὸ μαζὶ μὲ ἐκεῖνα. Διότι ὅπως λέγει, ὑπερέβην τὴν ἐντολὴν καὶ αὐτὸ χωρὶς νὰ μοῦ εἶναι τὸ πρᾶγμα ἐλαφρόν, διότι λέγει «τὰ πάντα ὑποφέρομεν» ἔτσι καὶ ἐδῶ πολὺν κόπον ὑπομένω ὥστε νὰ ζῶ μὲ σωφροσύνην. Διότι ἂν καὶ δυσκόλως ὑποχωρεῖ ἡ ἐπιθυμία καὶ ἡ τυραννία τῆς κοιλίας, ὅμως τὴν χαλιναγωγῶ καὶ δὲν παραδίδω τὸν ἑαυτὸν μου εἰς τὸ πάθος, ἀλλὰ κάθε κόπον ὑπομένω διὰ νὰ μὴ παρασυρθῶ. Διότι μὴ νομίσετε ὅτι χωρὶς ἀγῶνα τὰ κατορθώνω αὐτά. Καὶ μάλιστα εἶναι ἀγῶν δρόμου καὶ πάλης καὶ πυγμαχίας μαζὶ καὶ τυραννίς τῆς φύσεως, ἡ ὁποία συνεχῶς ἐπαναστατεῖ καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ πράττῃ ἐλευθέρως· δὲν τὴν ἀφήνω ὅμως, ἀλλὰ καταστέλλω καὶ μὲ πολλοὺς κόπους καὶ ἰδρῶτας τὴν ὑποτάσσω.

Αὐτὰ δὲ τὰ λέγει διὰ νὸ μὴ ἀπελπίζεται κανεὶς εἰς τοὺς ἀγῶνας ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς ἐπειδὴ αὐτὸ ἀπαιτεῖ κόπον. Διὰ τοῦτο λέγει, «τὸ σκληραγωγῶ καὶ τὸ μεταχειρίζομαι ὡς δοῦλον». Δὲν εἶπεν, ἀφανίζω οὔτε βασανίζω· διότι δὲν εἶναι ἐχθρική ἡ σὰρξ ἀλλὰ, «τὸ σκληραγωγῶ καὶ τὸ μεταχειρίζομαι ὡς δοῦλον», πρᾶγμα ποῦ ἀρμόζει εἰς κύριον, ὄχι εἰς ἀντίπαλον· εἰς διδάσκαλον, ὄχι εἰς ἐχθρόν· εἰς ὀδηγόν, ὄχι εἰς ἐνάντιον. «Μήπως, ἐνῶ εἰς ἄλλους ἐκήρυξα, ἐγὼ ὁ ἴδιος ἀποδειχθῶ ἀποτυχών». Ἐὰν δὲ ὁ Παῦλος φοβῆται αὐτό, ὁ ὁποῖος ἐδίδαξεν εἰς τόσους, καὶ φοβεῖται μετὰ ἀπὸ τότε ποῦ ἐκήρυξε καὶ ἔγινεν ἄγγελος καὶ ἀπεδείχθη προστάτης τῆς οἰκουμένης, τί νὰ εἰποῦμεν ἐμεῖς; Διότι, λέγει, μὴ λοιπὸν νομίσετε, ὅτι ἐπειδὴ ἐπιστεύσατε εἶναι ἀρκετὸν αὐτὸ διὰ τὴν σωτηρίαν σας. Διότι ἐὰν δι' ἐμὲ τὸ ὅτι ἐκήρυξα, ὅτι ἐδίδαξα, ὅτι ὠδήγησα χιλιάδας εἰς τὴν πίστιν δὲν εἶναι ἀρκετὸν διὰ τὴν σωτηρίαν μου, ἐὰν δὲν εἶχον προσφέρει καὶ ὅσα ἀνήκουν εἰς ἐμὲ ἄμεμπτα, πολὺ περισσότερον εἰς ἐσᾶς.

2. Ὑστερον ἔρχεται πάλιν εἰς ἄλλα παραδείγματα· καὶ ὅπως ἀνωτέρω ἐξέθεσε παραδείγματα ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους, ἀπὸ τὴν κοινὴν πείραν, ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς καὶ ἀπὸ τὰ ἰδικά του, ἔτσι καὶ ἐδῶ ἀφοῦ ἐξέθεσε τὰ ἀπὸ τοὺς Ὀλυμ-

θα τὰ τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων καὶ τὰ παρ' ἑαυτοῦ θεῖς, πάλιν ἐπὶ τὴς τῆς παλαιᾶς πρόεισιν ἱστορίας. Καὶ ἐπειδὴ μέλλει φορτικώτερον ποιεῖν τὸν λόγον, κοινήν ποιεῖται τὴν παραίνεσιν, καὶ οὐ περὶ τῶν προκειμένων μόνον, ἀλλὰ καὶ 5 περὶ πάντων ἀπλῶς τῶν παρὰ Κορινθίοις νοσημάτων διαλέγεται. Καὶ ἐπὶ μὲν τῶν ἔξωθεν ἀγώνων. «Οὐκ οἶδατε;», φησὶν ἐνιαῦθα δέ, «Οὐ θέλω δὲ ὑμᾶς ἀγροεῖν, ἀδελφοί». Τοῦτο δὲ ἔλεγε, δεικνὺς ὅτι οὐ σφόδρα ταῦτα ἦσαν πεπαιδευμένοι. Καὶ τί τοῦτο ἐστίν, ὅπερ οὐ θέλεις ἡμᾶς ἀγροεῖν; 10 «Ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν πάντες, φησὶν, ὑπὸ τὴν νεφέλην ἦσαν, καὶ διὰ τῆς θαλάσσης διῆλθον, καὶ εἰς τὸν Μωϋσῆν ἐβαπτίσαντο ἐν τῇ νεφέλῃ καὶ ἐν τῇ θαλάσῃ· καὶ πάντες τὸ αὐτὸ βρῶμα πνευματικὸν ἔφαγον, καὶ τὸ αὐτὸ πόμα πνευματικὸν ἔπιον· ἔπινον γὰρ ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέ- 15 τρας· ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστός. Ἄλλ' οὐκ ἐν τοῖς πλείουσι αὐτῶν εὐδόκησεν ὁ Θεός». Καὶ τίτος ἔνεκεν ταῦτα λέγει; Ἵνα δείξῃ, ὅτι ὡπερ ἐκείνους οὐκ ὤκνησε τὸ τοσαύτης ἀπολαῦσαι δωρεᾶς, οὕτως οὐδὲ τούτους τοῦ βαπτίσματος τυχεῖν καὶ μυστηρίων πνευματικῶν ἀπολαῦσαι, εἰ μὴ μέ- 20 λοιεν ἄξιον τῆς χάριτος ἐπιδείκνυσθαι θίον. Διὸ καὶ τοὺς τοῦ βαπτίσματος καὶ τοὺς τῶν μυστηρίων παράγει τύπους.

Τί δὲ ἐστίν, «εἰς τὸν Μωϋσῆν ἐβαπτίσαντο»; Καθάπερ ἡμεῖς τῷ Χριστῷ πιστεύσαντες καὶ τῇ ἀνασιάσει αὐτοῦ, βαπτιζόμεθα, ὡς καὶ αὐτοὶ τῶν αὐτῶν μυστηρίων κοινωνήσαν- 25 τες· «Βαπτιζόμεθα» γάρ, φησὶν, «ὑπὲρ τῶν νεκρῶν», τουτέστι, τῶν σωμάτων τῶν ἡμετέρων· οὕτω κἀκεῖνοι θαρρήσαντες τῷ Μωϋσεῖ, τουτέστιν, ἰδόντες αὐτὸν διαβάγια πρῶτον, κατειόλμησαν καὶ αὐτοὶ τῶν ὑδάτων. Ἄλλ' ἐπειδὴ βούλεται τὸν τύπον ἐγγὺς τῆς ἀληθείας ἀγαγεῖν, οὐ λέγει οὕτως, ἀλλὰ 30 τοῖς τῆς ἀληθείας ὀνόμασι κέχρηται καὶ ἐπὶ τοῦ τύπου. Καὶ τοῦτο μὲν τοῦ λουτροῦ σύμβολον· τὰ δὲ μετὰ ταῦτα, τῆς ἱερᾶς τραπέζης. Καθάπερ γὰρ οὐ τὸ σῶμα ἐσθίεις τὸ δεσποτικόν,

πιακούς ἀγῶνας καὶ τὰ ἰδικά του, ἔρχεται πάλιν εἰς τὰς ἱστορίας τῆς παλαιᾶς διαθήκης. Καὶ ἐπειδὴ πρόκειται νὰ κἀνη βαρύτερον τὸν λόγον, κάμνει γενικὴν τὴν παραίνεσιν καὶ ὁμιλεῖ, ὄχι μόνον διὰ τὰ παρόντα, ἀλλὰ δι' ὅλα γενικῶς τὰ νοσήματα τῶν Κορινθίων. Καὶ ὅταν μὲν ἀναφέρηται εἰς τοὺς ἀθλητικούς ἀγῶνας, «δὲν γνωρίζετε;», λέγει· ἐδῶ δέ, «Δὲν θέλω δὲ ν' ἀγνοῆτε σεῖς, ἀδελφοί». Αὐτὸ δὲ τὸ ἔλεγε διὰ νὰ δείξη ὅτι δὲν ἐγνώριζον αὐτὰ πολὺ καλῶς. Καὶ τί εἶναι αὐτὸ ποὺ δὲν θέλεις ν' ἀγνοοῦμεν; «Ὅτι οἱ πατέρες μας ἦσαν ὅλοι κάτω ἀπὸ τὴν νεφέλην καὶ ὅλοι ἐπέρασαν μέσα ἀπὸ τὴν θάλασσαν, καὶ ὅλοι ἐβαπτίσθησαν εἰς τὸν Μωϋσῆν μέσα εἰς τὴν νεφέλην καὶ εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ὅλοι ἔφαγον τὴν ἰδίαν πνευματικὴν τροφήν καὶ ὅλοι ἤπιαν τὸ ἴδιον ὄνευματικὸν ποτόν. Διότι ἔπινον ἀπὸ πνευματικὴν πέτραν, ἡ ὁποία τοὺς ἠκούθει, ἡ δὲ πέτρα ἦτο ὁ Χριστός. Καὶ ὅμως μὲ τοὺς περισσοτέρους ἀπὸ αὐτοὺς ὁ Θεὸς δὲν εὐηρεστήθη». Καὶ διατί τὰ λέγει αὐτά; Διὰ νὰ δείξη ὅτι, ὅπως ἐκείνους δὲν τοὺς ὠφέλησε τὸ ὅτι ἀπήλαυσαν τόσῃν δωρεάν, ἔτσι οὔτε αὐτοὺς τὸ ὅτι ἔτυχον τοῦ βαπτίσματος καὶ ἀπήλαυσαν πνευματικὰ μυστήρια, ἐὰν δὲν πρόκειται νὰ ἐπιδείξουν βίον ἄξιον τῆς χάριτος. Διὰ τοῦτο καὶ παρουσιάζει τοὺς τύπους τοῦ βαπτίσματος καὶ τῶν μυστηρίων.

Τί σημαίνει ὅμως «ἐβαπτίσθησαν εἰς τὸν Μωϋσῆν»; Ὅπως ἐμεῖς βαπτιζόμεθα ἀφοῦ ἐπιστεύσαμεν εἰς τὸν Χριστὸν καὶ τὴν ἀνάστασίν του διὰ νὰ γίνωμεν κοινωνοὶ τῶν ἰδίων μυστηρίων — διότι «βαπτιζόμεθα», λέγει, «διὰ τοὺς νεκρούς»¹, δηλαδὴ διὰ τὰ ἰδικά μας σώματα, — ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι, ἐπειδὴ ἔλαβον θάρρος ἀπὸ τὸν Μωϋσῆν, δηλαδὴ ἀφοῦ εἶδον αὐτὸν νὰ ἔχη διαβῆ πρῶτος μέσα ἀπὸ τὴν θάλασσαν, ἐτόλμησαν νὰ διαβοῦν καὶ αὐτοί. Ἐπειδὴ ὅμως θέλει νὰ ὀδηγήσῃ τὸ παράδειγμα πλησίον τῆς ἀληθείας, δὲν λέγει ἔτσι, ἀλλὰ χρησιμοποιοεῖ καὶ εἰς τὸ παράδειγμα τὰς λέξεις ποὺ χρησιμοποιουῦνται διὰ τὴν πραγματικότητα. Καὶ αὐτὸ μὲν εἶναι σύμβολον τοῦ βαπτίσματος ἐνῶ τὰ μετὰ ἀπὸ αὐτά, τῆς θείας κοινωνίας. Ὅπως δηλαδὴ ἐσὺ τρώγεις τὸ σῶμα τοῦ δεσπότου, ἔτσι ἐκεῖνοι τὸ

οὕτως ἐκεῖνοι τὸ μάννα· καὶ ὡσπερ οὐ τὸ αἷμα πίνεις, οὕτως ἐκεῖνοι ὕδωρ ἐκ πέτρας. Εἰ γὰρ καὶ αἰσθητὰ ἦν τὰ διδόμενα, ἀλλὰ πνευματικῶς παρείχειο, οὐ κατὰ φύσεως ἀκολουθίαν, ἀλλὰ κατὰ δωρεᾶς χάριν, καὶ μετὰ τοῦ σώματος καὶ τὴν ψυχὴν ἔτρεφεν εἰς πίστιν ἐνάγοντα. Διὰ τοι τοῦτο περὶ μὲν τῆς τροφῆς οὐδὲν εἶπεν ἐξηλλαγμένη γὰρ ἦν, οὐ τῷ τρόπῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ φύσει μάννα γὰρ ἦν ἐπὶ δὲ τοῦ ποιοῦ, ἐπειδὴ ὁ τρόπος τῆς χορηγίας μόνος ἦν ὁ παράδοξος, καὶ κατασκευῆς ἐδεήθη. Διόπερ εἰπὼν, διὸ τὸ

10 αὐτὸ πόμα πνευματικὸν ἔπιον, ἐπήγαγεν· «Ἐπιον γὰρ ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας»· καὶ προσέθηκεν, «Ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστός». Οὐ γὰρ ἡ τῆς πέτρας φύσις τὸ ὕδωρ ἠφίει, φησί· ἡ γὰρ ἂν καὶ πρὸ τούτου ἀνέβλυσεν, ἀλλ' ἐτέρα τις πέτρα πνευματικὴ τὸ πᾶν εἰργάζειο, τουτέστιν,

15 ὁ Χριστός ὁ παρὼν αὐτοῖς πανταχοῦ, καὶ πάντα θαυματουργῶν. Διὰ γὰρ τοῦτο εἶπεν, «ἀκολουθούσης». Εἶδες Παύλου σοφίαν, πῶς ἐκατέρων αὐτὸν ὄντα χορηγὸν δείκνυσι, καὶ ταύτην τὸν τύπον ἐγγύς τῆς ἀληθείας ἄγων; Ὁ γὰρ ἐκεῖνα παρασχὼν ἐκείνοις, φησί, οὗτος καὶ ταύτην κατασκεύασε

20 τὴν τράπεζαν· καὶ ὁ αὐτὸς κἀκείνους διὰ τῆς θαλάττης, καὶ σὲ διὰ τοῦ βαπτίσματος ἤγαγε· κἀκείνοις μάννα καὶ ὕδωρ, καὶ σοὶ σῶμα καὶ αἷμα παρέσχε.

Καὶ τὰ μὲν τῆς δωρεᾶς αὐτοῦ τοιαῦτα ἴδωμεν δὲ καὶ τὰ ἐξῆς, καὶ σκοπήσωμεν, εἰ τῆς δωρεᾶς ἀναξίων φανέντων

25 τούτων ἐφείσατο. Ἄλλ' οὐκ ἂν ἔχοις τοῦτο εἰπεῖν διὸ καὶ ἐπήγαγεν, «Ἄλλ' οὐκ ἐν τοῖς πλείοσιν αὐτῶν εὐδόκησεν ὁ Θεός», καίτοιγε τιμήσας αὐτοὺς ἰσοσύνη τιμῆ. Ἄλλ' οὐδὲν αὐτοὺς τοῦτο ὦνησεν, ἀλλ' οἱ πλείους ἀπώλοντο. Καὶ μὴν πάντες ἀπώλοντο· ἀλλ' ἵνα μὴ δόξη καὶ τούτοις πανωλεθρίαν προ-

μάννα· καὶ ὅπως ἐσύ πίνεις τὸ αἷμα, ἔτσι ἐκεῖνοι ὕδωρ ποῦ ἐπήγασεν ἀπὸ πέτραν. Διότι ἂν καὶ ἦσαν αἰσθητὰ αὐτὰ ποῦ ἐδίδοντο, ἐδίδοντο πνευματικῶς, ὄχι συμφώνως πρὸς τοὺς φυσικοὺς νόμους, ἀλλὰ συμφώνως πρὸς τὴν χάριν τῆς δωρεᾶς, καὶ μαζὶ μὲ τὸ σῶμα ἔτρεφον καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὴν ὁδηγοῦν εἰς τὴν πίστιν. Διὰ τοῦτο διὰ τὴν μὲν τροφήν δὲν εἶπε τίποτε· διότι ἦτο μεταβεβλημένη, ὄχι μόνον εἰς τὸν τρόπον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν φύσιν· διότι ἦτο μάννα· διὰ τὸ ποτὸν ὅμως, ἐπειδὴ μόνον ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ἐδόθη ἦτο θαυμαστός, ἐχρειάσθη καὶ ἀπόδειξις. Διὰ τοῦτο ὅταν εἶπεν ὅτι ἦπιαν τὸ ἴδιον πνευματικὸν ποτόν, προσέθεσεν· «Διότι ἔπινον ἀπὸ πνευματικὴν πέτραν ποῦ τοὺς ἠκολούθει»· καὶ προσέθεσεν, «ἡ δὲ πέτρα ἦτο ὁ Χριστός». Διότι, λέγει, δὲν ἦτο ἡ φύσις τῆς πέτρας ποῦ ἔκανε ν' ἀναβλύσῃ τὸ ὕδωρ. Καθ' ὅσον ἂν καὶ ἀνέβλυσε βεβαίως καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτό, ἄλλη ὅμως πνευματικὴ πέτρα ἔκαμνε τὸ πᾶν, δηλαδὴ ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος παντοῦ ἦτο συμπαραστάτης των καὶ ἐθαυματοῦργει τὰ πάντα. Διὰ τοῦτο λοιπὸν εἶπεν «ποῦ τοὺς ἠκολούθει». Εἶδες τὴν σοφίαν τοῦ Παύλου, πῶς δεικνύει ὅτι ὁ Χριστός εἶναι χορηγὸς καὶ τῶν δύο καὶ ὁδηγεῖ ἔτσι τὸ παράδειγμα πλησίον τῆς ἀληθείας; Διότι, λέγει, αὐτός ποῦ ἔδωσεν αὐτὰ εἰς ἐκείνους, αὐτός ἠτοίμασε καὶ αὐτὴν τὴν τράπεζαν· καὶ ὁ ἴδιος ἐπίσης ὠδήγησε καὶ ἐκείνους διὰ τῆς θαλάσσης καὶ ἐσένα διὰ τοῦ βαπτίσματος· καὶ εἰς ἐκείνους ἔδωσε μάννα καὶ ὕδωρ, καὶ εἰς ἐσένα σῶμα καὶ αἷμα.

Καὶ ὅσα μὲν ἀφοροῦν τὴν δωρεάν τοῦ Χριστοῦ εἶναι τέτοια· ἃς ἴδωμεν ὅμως καὶ τὰ ἐπόμενα καὶ ἃς ἐξετάσωμεν, ἐάν, ὅταν ἐφάνησαν ἀνάξιοι τῆς δωρεᾶς, τοὺς ἐλυπήθη. Δὲν ἠμπορεῖς ὅμως νὰ εἰπῆς αὐτό· διὰ τοῦτο καὶ προσέθεσε «Καὶ ὅμως μὲ τοὺς περισσοτέρους ἀπὸ αὐτοὺς ὁ Θεὸς δὲν εὐηρεστήθη», ἂν καὶ τοὺς ἐτίμησε μὲ τὴν τιμὴν. Εἰς τίποτε ὅμως δὲν τοὺς ὠφέλησεν αὐτό, ἀλλ' οἱ περισσότεροι ἐχάθησαν. Καὶ ὅμως ὅλοι ἐχάθησαν· ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ δώσῃ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι προφητεύει καὶ δι' αὐτοὺς πανωλεθρίαν, διὰ τοῦτο εἶπεν, «οἱ περισσότεροι».

- φριεύειν, διὰ τοῦτο εἶπεν, «οἱ πλείους». Καίτοιγε ἄπειροι ἦσαν, ἀλλ' οὐδὲν τὸ πλῆθος ὠφέλησε· καὶ πάντα ἐκεῖνα ἀγάπης τεκμήρια ἦν, ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο αὐτοὺς ὤνησεν, ἐπεὶ μηδὲ αὐτοὶ τὰ τῆς ἀγάπης ἐπεδείκνυντο. Ἐπειδὴ γὰρ τοῖς
- 5 περὶ γεέννης λόγοις οἱ πολλοὶ διαπιστοῦσιν, ἅτε μὴ παροῦσι μηδὲ φαινομένοις, ἀπὸ τῶν ἤδη γεγενημένων δείκνυσιν, διτι κολάζει τοὺς ἁμαρτάνοντας ὁ Θεός, κἂν μυριάκις εὐεργετηκῶς ᾗ. Εἰ γὰρ καὶ τοῖς μέλλουσι ἀπιστεῖτε, φησὶν, ἀλλ' οὐ δῆπου καὶ τοῖς γεγενημένοις ἀπιστήσετε.
- 10 Σκωπεῖτε γοῦν ἡλίκα εὐηργέτησε τοίτους· Αἰγύπτιου καὶ τῆς ἐκεῖ δουλείας ἀπήλλαξε, τὴν θάλασσαν ὑπεσιόρησεν, ἐξ οὐρανοῦ μάννα κατήνεγκε, κάτωθεν ὑδάτων πηγὰς ξένας καὶ παραδόξους ἀνήκε, παρῆν αὐτοῖς πανταχοῦ θαυματουργῶν, καὶ πάντοθεν αὐτοὺς τειχίζων· ἀλλ' ὁμως, ἐπειδὴ τῆς
- 15 δωρεᾶς ταύτης οὐδὲν ἄξιον ἐπεδείξαντο, οὐκ ἐφείλοιο αὐτῶν, ἀλλ' ἀπόλεσεν ἅπαντας. «Κατεσιρῶθησαν γάρ», φησὶν, «ἐν τῇ ἐρήμῳ»· τὴν τε ἀθρόαν αὐτῶν ἀπώλειαν καὶ τὰς κολάσεις καὶ τὰς τιμωρίας τὰς θεηλάτους ἐμφαίνων διὰ τῆς λέξεως ταύτης, καὶ διτι οὐδὲ τῶν προκειμένων ἐπάθλων
- 20 ἐπέτυχον. Οὐδὲ γὰρ ἐν τῇ γῆ τῆς ἐπαγγελίας ταῦτα αὐτοὺς εἰργάσατο, ἀλλ' ἔξω καὶ πόρρω που καὶ μακρὰν τῆς χώρας ἐκείνης, διπλῆ τιμωρία κολάσας, καὶ τῷ μὴ συγχωρῆσαι τὴν γῆν ἰδεῖν, καὶ ταῦτα ἐπηγγελμένην αὐτοῖς, καὶ τῷ κολάσαι χαλεπῶς.
- 25 Καὶ τί πρὸς ἡμᾶς ταῦτα, φησὶ; Πρὸς σὲ μὲν οὖν διὸ καὶ ἐπήγαγε «Ταῦτα δὲ τύποι ἡμῶν ἐγενήθησαν». Ὡσπερ γὰρ αἱ δωρεαὶ τύποι, οὕτω καὶ αἱ κολάσεις τύποι· καὶ ὡσπερ τὸ βάπτισμα καὶ ἡ τροπέζα προδιεγράφειτο, οὕτω διὰ

“Αν καὶ ἦσαν βεβαίως πάρα πολλοί, εἰς τίποτε ὅμως δὲν ὠφέλησε τὸ πλῆθος· καὶ ὅλα ἐκεῖνα ἦσαν σημεῖα ἀγάπης, ἀλλ’ οὔτε αὐτὸ τοὺς ὠφέλησεν, ἐπειδὴ οὔτε αὐτοὶ ἀπέδειξαν καρποὺς ἀγάπης. Ἐπειδὴ λοιπὸν πολλοὶ δὲν πιστεύουν εἰς τοὺς λόγους διὰ τὴν κόλασιν, ἐπειδὴ τὰ τῆς κολάσεως δὲν εἶναι παρόντα, οὔτε ὁρατά, δεικνύει ἀπὸ αὐτὰ πού ἤδη ἔγιναν, ὅτι ὁ Θεὸς τιμωρεῖ αὐτοὺς πού ἀμαρτάνουν, ἀκόμη καὶ ἂν τοὺς εὐηργέτησε χιλιάδας φορές. Διότι καὶ ἂν δὲν πιστεύετε δι’ ὅσα ἀναφέρονται εἰς τὸ μέλλον, λέγει, δὲν θὰ ἀπιστήσετε βεβαίως καὶ δι’ ὅσα ἤδη ἔχουν γίνει.

Προσέχετε λοιπὸν πόσον τοὺς εὐηργέτησε· τοὺς ἀπήλλαξεν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ ἀπὸ τὴν δουλείαν ἐκεῖ, ἐγεφύρωσε τὴν θάλασσαν, ἔρριψε μάννα ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ἤνοιξε πηγὰς ὑδάτων θαυμαστάς καὶ παραδόξους, παρίστατο εἰς αὐτοὺς παντοῦ καὶ ἐθαυματούργει καὶ τοὺς ἐπροστάτευσεν ἀπὸ παντοῦ ὡσὰν μὲ τεῖχος· καὶ ὅμως, ἐπειδὴ τίποτε ἄξιον αὐτῆς τῆς δωρεᾶς δὲν ἐπέδειξαν, δὲν τοὺς ἐλυπήθη, ἀλλὰ τοὺς ἠφάνισεν ὅλους. «Διότι ἐστρώθησαν», λέγει, «κάτω νεκροὶ εἰς τὴν ἔρημον»· καὶ δεικνύει μὲ αὐτὴν τὴν λέξιν καὶ τὴν μαζικὴν ἀπώλειάν των καὶ τὰς κολάσεις καὶ τὰς τιμωρίας τὰς ἀπεσταλμένας ἀπὸ τὸν Θεόν, ἀλλὰ καὶ ὅτι δὲν ἐπέτυχον κανέν ἀπὸ τὰ ἔπαθλα πού ἠτοιμάσθησαν δι’ αὐτούς. Διότι αὐτὰ δὲν τὰ ἔκανεν εἰς αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, ἀλλ’ ἔξω καὶ πολὺ μακρὰν ἀπὸ τὴν χώραν ἐκείνην ἀφοῦ τοὺς ἐτιμώρησε μὲ διπλὴν τιμωρίαν, δηλαδὴ καὶ μὲ τὸ νὰ μὴ τοὺς ἀφήσῃ νὰ ἰδοῦν τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, καὶ τοῦτο παρ’ ὅ,τι τοὺς τὴν ὑπεσχέθη, καὶ μὲ τὸ νὰ τοὺς τιμωρήσῃ μὲ φοβερόν τρόπον.

Καὶ τί σχέσιν ἔχουν αὐτὰ μὲ ἐμᾶς; θὰ εἰπῇ κάποιος. Βεβαίως ἔχουν σχέσιν μὲ ἐσένα· διὰ τοῦτο καὶ ἐσυνέχισεν· «Αὐτὰ τὰ γεγονότα εἶναι παραδείγματα δι’ ἐμᾶς». Ὅπως δηλαδὴ αἱ δωρεαὶ εἶναι προτυπώσεις, ἔτσι καὶ αἱ τιμωρίαι εἶναι προτυπώσεις· καὶ ὅπως εἶχε προδιαγραφῆ τὸ βάπτισμα καὶ ἡ τράπεζα, ἔτσι καὶ μὲ τὰ γεγονότα πού ἀ-

τῶν μετὰ ταῦτα, διὲ καὶ κολασθήσονται οἱ ταύτης ἀνάξιοι τῆς δωρεᾶς, προανεφωνεῖο δι' ἡμᾶς, ὥστε σωφρονεσιέ-
 ρους γενέσθαι τοῖς παραδείγμασιν ἐκείνοις. Διὲ καὶ ἐπή-
 γαγεν' «Εἰς τὸ μὴ εἶναι ἡμᾶς ἐπιθυμητὰς κακῶν, καθὼς
 5 κἀκεῖνοι ἐπεθύμησαν». Ὡσπερ γὰρ ἐν ταῖς εὐεργεσίαις οἱ
 τύποι προέλαβον, καὶ ἠκολούθησεν ἡ ἀλήθεια, οὕτω καὶ ἐν
 ταῖς τιμωρίαις ἔψεται. Ὅρῳ πῶς δείκνυσιν, οὐχ διὲ κολα-
 σθήσονται μόνον, ἀλλ' διὲ καὶ μειζρόνως ἢ ἐκεῖνοι; Εἰ γὰρ
 τὸ μὲν τύπος, τὸ δὲ ἀλήθεια, ἀνάγκη καὶ ἐν ταῖς τιμωρίαις
 10 πολλὴν εἶναι τὴν ὑπεροχὴν, ὥσπερ καὶ ἐν ταῖς δωρεαῖς.

3. Καὶ σκοπεῖ τίνων καθάπτεται πρῶτον τῶν ἐν τοῖς εἰ-
 δωλείοις ἐσθιόντων. Εἰπὼν γὰρ, «μὴ εἶναι ἐπιθυμητὰς
 κακῶν», ὅπερ ἦν καθολικόν, ἐπάγει καὶ τὸ κατ' εἶδος, δει-
 κνὺς διὲ ἕκαστον τῶν ἁμαρτημάτων ἐκ πονηρᾶς γέγονεν ἐ-
 15 πιθυμίας. Καὶ πρῶτον τοῦτο δ' ἔφη· «Μηδὲ εἰδωλολάτραι
 γίνεσθε, καθὼς τινες αὐτῶν, ὥσπερ γέγραπται· Ἐκάθισεν
 ὁ λαὸς φαγεῖν καὶ πιεῖν, καὶ ἀνέσκησαν παίξειν». Ἦκουσας
 πῶς λοιπὸν καὶ εἰδωλολάτρας καλεῖ; ἀλλ' ἐνιαῦθα μὲν ἀ-
 ποφαινόμενος, ὕστερον δὲ καὶ κατασκευάζων. Καὶ τὴν αἰ-
 20 τίαν δὲ τέθεικε, δι' ἣν εἰς τὰς τραπέζας ἐκείνας ἔτρεχον
 αὕτη δὲ ἦν γαστριμαργία. Διὲπερ εἰπὼν, «Εἰς τὸ μὴ εἶναι
 ἡμᾶς ἐπιθυμητὰς κακῶν», καὶ ἐπαγαγὼν, «μηδὲ εἰδωλο-
 λάτρας γίνεσθαι», τὴν αἰτίαν τῆς τοιαύτης παρανομίας τί-
 θησιν· αὕτη δὲ ἦν γαστριμαργία. «Ἐκάθισε» γὰρ, φησὶν, «ὁ
 25 λαὸς φαγεῖν καὶ πιεῖν». Καὶ τὸ ἐξ αὐτῆς τέλος προστίθη-
 σιν, διὲ ἀνέσκησαν παίξειν. Ὡσπερ γὰρ ἐκεῖνοι, φησὶν, ἀπὸ
 τρυφῆς εἰς εἰδωλολατρείαν ἐξέβησαν· οὕτω δέος, μὴ καὶ
 ὑμεῖς ἐντεῦθεν ἐκεῖ πέσητε.

Εἶδες πῶς ἔδειξε τοὺς δῆθεν τελειοτέρους τοῦτους ἐ-
 30 κείνων ἀτελεσιτέρους, οὓς ἔπλητιον; οὐ τοῦτω μόνον τῷ μὴ
 διαβασιάζειν, ἀλλὰ καὶ τῷ τοὺς μὲν ἀπὸ ἀγνοίας, τοὺς δὲ

κολούθησαν, προανηγγέλλετο εἰς ἐμᾶς καὶ ὅτι θὰ κολασθοῦν οἱ ἀνάξιοι αὐτῆς τῆς δωρεᾶς, ὥστε νὰ γίνωμεν συνετώτεροι μὲ τὰ παραδείγματα ἐκείνων. Διὰ τοῦτο καὶ προσέθεσεν· «Διὰ νὰ μὴ ἐπιθυμῶμεν τὰ κακὰ ὅπως τὰ ἐπεθύμησαν καὶ ἐκείνοι». Διότι ὅπως εἰς τὰς εὐεργεσίας προηγήθησαν αἱ προτιπώσεις καὶ ἠκολούθησεν ἡ ἀλήθεια, ἔτσι καὶ εἰς τὰς τιμωρίας θὰ συμβῆ αὐτό. Βλέπεις πῶς δεικνύει ὅτι, ὄχι μόνον θὰ κολασθοῦν, ἀλλὰ καὶ περισσότερον ἀπὸ ὅσον ἐκείνοι; Διότι ἐὰν τὸ μὲν εἶναι ἀπλῶς προτύπωσης, τὸ δὲ ἀλήθεια, κατ' ἀνάγκην καὶ εἰς τὰς τιμωρίας θὰ εἶναι μεγάλη ἢ ὑπεροχὴ τῆς ἀληθείας ἔναντι τῆς προτυπώσεως, ὅπως καὶ εἰς τὰς δωρεάς.

3. Καὶ πρόσεχε ποίους κατηγορεῖ πρῶτον· αὐτοὺς ποὺ τρώγουν εἰς τοὺς εἰδωλολατρικοὺς ναοὺς. Ἄφοῦ εἶπε δηλαδὴ, «διὰ νὰ μὴ ἐπιθυμῶμεν τὰ κακὰ», τὸ ὁποῖον ἦτο γενικόν, προσθέτει καὶ τὸ εἶδος τοῦ κακοῦ, δεικνύων ὅτι καθὲν ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα ἔγινεν ἀπὸ πονηρὰν ἐπιθυμίαν. Καὶ πρῶτον αὐτὸ τὸ ὁποῖον εἶπε· «Μὴ γίνεσθε εἰδωλολάτραι καθὼς μερικοὶ ἀπὸ αὐτοῦς, ὅπως εἶναι γραμμένον, Ἐκάθησεν ὁ λαὸς νὰ φάγη καὶ νὰ πιῇ καὶ ἐσηκώθησαν νὰ διασκεδάσουν». Ἦκουσες λοιπὸν πῶς τοὺς ὀνομάζει καὶ εἰδωλολάτρας; Ἄλλ' ἐδῶ μὲν ἀποφαίνεται, κατόπιν ὁμως καὶ ἀποδεικνύει. Ἐγραψε δὲ καὶ τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποίαν ἔτρεχον εἰς ἐκείνας τὰς τραπέζας· ἦτο δὲ αὕτη ἡ γαστριμαργία. Διὰ τοῦτο ἄφοῦ εἶπε, «διὰ νὰ μὴ ἐπιθυμῶμεν τὰ κακὰ», καὶ προσέθεσε «μὴ γίνεσθε εἰδωλολάτραι», θέτει τὴν αἰτίαν αὐτῆς τῆς παρανομίας· αὕτη δὲ ἦτο ἡ γαστριμαργία. Διότι «Ἐκάθησε», λέγει, «ὁ λαὸς νὰ φάγη καὶ νὰ πιῇ». Καὶ προσθέτει τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς, ὅτι ἐσηκώθησαν νὰ διασκεδάσουν. Διότι ὅπως ἐκείνοι, λέγει, ἀπὸ τὴν ἀπόλαυσιν ἐξετράπησαν εἰς εἰδωλολατρείαν, ἔτσι ὑπάρχει φόβος μήπως καὶ σεῖς πέσετε ἀπὸ αὐτὸ ἐκεῖ.

Εἶδες πῶς ἔδειξεν ὅτι αὐτοὶ οἱ δῆθεν τελειότεροι εἶναι ἀτελέστεροι ἀπὸ ἐκείνους τοὺς ὁποίους προσέβαλλον; Ὅχι μόνον εἰς τὸ ὅτι δὲν κρατοῦν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ὅτι ἁμαρτάνουν, ἄλλοι μὲν ἀπὸ ἄγνοιαν, ἄλλοι δὲ ἀπὸ γαστρι-

ἀπὸ γαστριμαργίας ἀμαρτάνειν. Καὶ τῆς μὲν ἐκείνων ἀπω-
 λείας τὴν κόλασιν τούτοις λογίζεται, τούτους δὲ οὐκ ἀφήσιν
 εἰς ἕτερον ἀνενεγκεῖν τῆς οἰκείας ἀμαρτίας τὴν πρόφασιν,
 ἀλλὰ καὶ τῆς ἐκείνων βλάβης καὶ τῆς ἑαυτῶν αὐτοὺς ὑπευ-
 5 θύνους ἀποφαίνει. «Μηδὲ πορνεύωμεν, καθὼς τινες αὐτῶν
 ἐπόρνευσαν». Τίνος ἔνεκεν τῆς πορνείας ἐνιαῦθα μέμνηται
 πάλιν, ἴσαῦτα περὶ αὐτῆς ἔμπροσθεν διαλεχθεῖς; Ἔθος αἰ-
 τῷ Παύλῳ, διὰν ὑπὲρ πολλῶν ἀμαρτημάτων ἐγκαλῆ, καὶ τά-
 ξει αὐτὰ διατιθέναι καὶ καθ' ἕκαστον ἐπιέναι τοῖς προκει-
 10 μένοις, καὶ πάλιν ἐν τοῖς περὶ ἑτέρων λόγοις καὶ τῶν προ-
 τέρων μεμνησθαι· ὃ δὴ καὶ ὁ Θεὸς ἐποίει ἐπὶ τῆς παλαιᾶς,
 καθ' ἕκαστον τῶν πεπλημμελημένων ἀναμιμνήσκων τοῦ μό-
 σχοι τοὺς Ἰουδαίους, καὶ τὴν ἀμαρτίαν ἐκείνην εἰς μέσον
 ἄγων. Τοῦτο τοίνυν καὶ ὁ Παῦλος ἐνιαῦθα ποιεῖ, ὁμοῦ τε
 15 ἐκείνης αὐτοὺς ἀναμιμνήσκων τῆς ἀμαρτίας, καὶ διδάσκων,
 ὅτι καὶ τοῦτο ἐντεῦθεν ἐτέχθη τὸ κακόν, ἀπὸ τρυφῆς καὶ
 γαστριμαργίας. Διὸ καὶ ἐπήγαγε· «Μηδὲ πορνεύωμεν, κα-
 θὼς τινες αὐτῶν ἐπόρνευσαν, καὶ ἔπεσον ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ
 εἰκοσιτρεῖς χιλιάδες».
 20 Καὶ διὰ τί μὴ τίθησι καὶ τὴν ἐπὶ τῆς εἰδωλολατρείας
 κόλασιν; Ἡ ἐπειδὴ δῆλον ἦν καὶ σαφέστερον ἢ ἐπειδὴ πλη-
 γὴ ἴσαῦτη οὐ γέγονε ἴτε, ὅση ἐπὶ τοῦ Βαλαάμ, ἠνίκα
 ἐτελέσθησαν τῷ Βεελφεγῶρ, τῶν Μαδιανιτίδων γυναικῶν
 ἐπὶ τῆς παραιάξεως φανεισῶν καὶ ἐφελκυσσαμένων αὐτοὺς
 25 εἰς ἀσέλγειαν κατὰ τὴν συμβουλήν Βαλαάμ. Ὅτι γὰρ τοῦ
 Βαλαάμ ἦν ἡ πονηρὰ αὕτη συμβουλή, δηλοῖ Μωϋσῆς μετὰ
 ταῦτα λέγων οὕτω πρὸς τῷ τέλει τοῦ βιβλίου τῶν Ἀριθμῶν·
 «Καὶ τὸν Βαλαάμ υἱὸν Βεῶρ ἀπέκτειναν ἐν τῷ πολέμῳ Μα-
 διαμ μετὰ τῶν τραυματιῶν, καὶ ἤγαγον τὰ σκῦλα. Καὶ ὠρ-
 30 γίσθη Μωϋσῆς καὶ εἶπεν· Ἴνα τί ἐξωγρήσατε πᾶν θῆλυ;
 Αὗται γὰρ ἦσαν τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ εἰς σκάνδαλον, κατὰ τὸ

μαργίαν. Καί τήν μὲν τιμωρίαν διὰ τήν ἀπώλειαν ἐκείνων καταλογίζει εἰς αὐτούς, ἐνῶ εἰς αὐτούς δὲν ἐπιτρέπει ν' ἀναφέρουν τήν πρόφασιν τῆς ἀμαρτίας των εἰς ἄλλον, ἀλλὰ παρουσιάζει αὐτούς ὡς ὑπευθύνους διὰ τήν καταστροφὴν καὶ ἐκείνων καὶ τῶν ἑαυτῶν των. «Οὔτε νὰ πορνεύωμεν, ὅπως μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἐπόρνευσαν». Διὰ ποῖον λόγον μνημονεύει πάλιν ἐδῶ τὴν πορνείαν, ἀφοῦ εἶπε τόσον πολλὰ δι' αὐτὴν προηγουμένως; Συνηθίζει πάντοτε ὁ Παῦλος, ὅταν κατηγορῇ διὰ πολλὰ ἀμαρτήματα, καὶ νὰ θέτῃ αὐτὰ μὲ τάξιν καὶ νὰ καυτηριάξῃ τὸ καθὲν ἀπὸ αὐτά, καὶ πάλιν ὅταν κάμνῃ λόγον διὰ τὰ ἄλλα νὰ μνημονεύῃ καὶ αὐτὰ διὰ τὰ ὁποῖα ὠμίλησε προηγουμένως· πρᾶγμα ποὺ καὶ ὁ Θεὸς ἔκαμνεν εἰς τὴν παλαιὰν Διαθήκην, ὅταν ὑπενευθύνιζεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους, κάθε φοράν ποὺ ἠμάρτανον, τὸν μόσχον ποὺ εἶχον προσκυνήσει καὶ ἐπαρουσίαζεν ἐμπρὸς των ἐκείνην τὴν ἀμαρτίαν. Αὐτὸ λοιπὸν κάμνει καὶ ὁ Παῦλος ἐδῶ, ὑπενευθύνιζων εἰς αὐτοὺς ἐκείνην τὴν ἀμαρτίαν καὶ συγχρόνως διδάσκων ὅτι αὐτὸ τὸ κακὸν ἐγεννήθη ἀπὸ ἐδῶ, δηλαδὴ ἀπὸ τὰς ἀπολαύσεις καὶ τὴν γαστριμαργίαν. Διὰ τοῦτο καὶ προσέθεσεν· «Οὔτε νὰ πορνεύωμεν καθὼς μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἐπόρνευσαν καὶ ἔπεσαν εἰς μίαν ἡμέραν εἴκοσι τρεῖς χιλιάδες».

Καὶ διατί δὲν λέγει καὶ διὰ τὴν τιμωρίαν διὰ τὴν εἰδωλολατρείαν; Ἡ ἐπειδὴ ἦτο κάτι φανερόν καὶ αὐτονόητον, ἢ ἐπειδὴ δὲν ἐτιμωρήθησαν τότε τόσον, ὅσον ἐπὶ Βαλαάμ, ὅταν προσεκύνησαν οἱ Ἰσραηλίται τὸν Βεελφεγώρ, ἀφοῦ ἐνεφανίσθησαν εἰς τὴν παράταξιν των οἱ Μαδιανίτιδες γυναῖκες καὶ προσεῖλκυσαν αὐτοὺς εἰς ἀσέλγειαν ὅπως συνεβούλευσεν ὁ Βαλαάμ. Διότι, τὸ ὅτι ἡ πονηρὰ αὐτὴ συμβουλή ἦτο τοῦ Βαλαάμ, τὸ δηλώνει ὁ Μωϋσῆς μετὰ ἀπὸ αὐτά, ὅταν λέγῃ ἔτσι πρὸς τὸ τέλος τοῦ βιβλίου τῶν Ἀριθμῶν· «Καὶ τὸν Βαλαάμ υἱὸν τοῦ Βεώρ ἐθανάτωσαν εἰς τὸν πόλεμον τῆς Μαδιάμ μαζὶ μὲ τοὺς τραυματίας, καὶ ἔφεραν τὰ λάφυρα. Καὶ ὠργίσθη ὁ Μωϋσῆς καὶ εἶπε· διατί συνελάβατε ὅλας τὰς γυναῖκας; Ἀφοῦ αὐταὶ ἔσκανδάλισαν τοὺς Ἰσραηλίτας, κατόπιν συμβουλῆς

ρῆμα Βαλαάμ, τοῦ ἀποσιῆσαι καὶ ὑπεριδεῖν τὸ ρῆμα Κυρίου ἕνεκεν Φεγώρ».

«Μηδὲ ἐκπειράζωμεν τὸν Χριστόν, καθὼς καὶ τινες αὐτῶν ἐπείρασαν, καὶ ὑπὸ τῶν ὄφρων ἀπόλοντο». Διὰ τούτου
 5 πάλιν ἕτερον αἰνίττειται ἔγκλημα, ὃ καὶ πρὸς τῷ τέλει τίθησιν, ἐγκαλῶν αὐτοῖς, ὅτι περὶ σημείων ἐμάχοντο. Καὶ τῶν πειρασμῶν δὲ ἕνεκεν ἐξελύοντο λέγοντες, πότε ἦξει τὰ ἀγαθὰ, πότε τὰ ἔπαθλα; Διὸ καὶ ἐπάγει τούτων ἕνεκεν διορθούμενος αὐτοὺς καὶ φοβῶν· «Μηδὲ γογγύζετε, καθὼς τινες
 10 αὐτῶν ἐγόγγυσαν, καὶ ἀπόλοντο ὑπὸ τοῦ ὀλοθρευτοῦ». Οὐδὲ γὰρ τοῦτό ἐστι τὸ ζητούμενον μόνον, τὸ πάσχειν ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸ γενναίως τὰ ἐπιόντα φέρειν, καὶ μεθ' ἡδονῆς ἀπάσης. Τοῦτο γὰρ ἐστὶν ὁ σιέφανος ἅπας· ὡς ἂν μὴ τοῦτο ἦ, καὶ κόλασις ἔσται τοῖς δυσανασχειοῦσι. Διὰ
 15 τοῦτο καὶ οἱ ἀπόστολοι μαστιζόμενοι ἔχαιρον καὶ Παῦλος ἐν τοῖς παθήμασιν ἔκανχᾶτο.

«Πάντα δὲ ταῦτα τυπικῶς συνέβαινον ἐκείνοις· ἐγράφη δὲ πρὸς νοσησίαν ἡμῶν, εἰς οὓς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήνησε». Πάλιν φοβεῖ τῷ τὰ τέλη λέγειν καὶ μείζονα τῶν γε-
 20 γενημένων προσδοκᾶν παρασκευάζει. Ὅτι μὲν γὰρ δώσομεν δίκην, ἀπὸ τῶν εἰρημένων δῆλον, φησί, καὶ τοῖς ἀπιστοῦσι τοῖς περὶ γενένης λόγοις· ὅτι δὲ καὶ χαλεπωτέραν, ἀφ' ὧν πλειόνων ἀπελεύσαμεν εὐεργεσιῶν καὶ ἀφ' ὧν ἐκεῖνα τύπτει. Εἰ γὰρ ἐν ταῖς δωρεαῖς ὑπεροχή, εὐδηλον ὅτι καὶ ἐν τῇ
 25 τιμωρίᾳ. Διὰ τοῦτο καὶ τύπους ἐκάλεσε καὶ δι' ἡμᾶς γε-

τοῦ Βαλαάμ, ὥστε ν' ἀποστατήσουν καὶ νὰ καταφρονήσουν τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου διὰ τὸν Φεγῶρ»².

«Οὔτε νὰ πειράζωμεν τὸν Χριστόν, καθὼς καὶ μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἐπείραξαν καὶ ἐθανατώθησαν ἀπὸ τοὺς ὄφεις». Μὲ αὐτὸ πάλιν ὑπαινίσσεται ἄλλο ἔγκλημα, τὸ ὁποῖον ἀναφέρει καὶ εἰς τὸ τέλος, κατηγορῶν αὐτούς, ὅτι δι' ἀξιῶματα ἠγωνίζοντο. Καὶ ἐξ αἰτίας δὲ τῶν πειρασμῶν παρητουῦντο καὶ ἐχαλάρωνον λέγοντες, πότε θὰ ἔλθουν τὰ ἀγαθὰ, πότε θὰ λάβωμεν τὰ ἔπαθλα; Διὰ τοῦτο καὶ προσθέτει ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς συμπεριφορᾶς των διὰ νὰ τοὺς διορθώσῃ καὶ νὰ τοὺς φοβίση· «Οὔτε νὰ γογγύζετε, καθὼς μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἐγόγγυσαν καὶ ἐθανατώθησαν ἀπὸ τὸν ἐξολοθρευτὴν». Διότι αὐτὸ πού θέλει ὁ Θεὸς δὲν εἶναι μόνον τὸ νὰ πάσχωμεν διὰ τὸν Χριστόν, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ ὑπομένωμεν μὲ γενναιότητα ὅσα ἔρχονται ἐναντίον μας καὶ μὲ κάθε εὐχαρίστησιν. Διότι εἰς αὐτὸ μόνον συνίσταται ὁ στέφανος· ὥστε ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ αὐτό, ἀκολουθεῖ καὶ κολασμὸς εἰς ὅσους δυσανασχετοῦν. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἀποστολοὶ ἐνῶ ἐμαστιγῶνοντο ἔχαιρον καὶ ὁ Παῦλος εἰς τὰ παθήματα ἐκαυχᾶτο.

«Ὅλα δὲ αὐτὰ συνέβαιναν εἰς ἐκείνους καὶ ὡς προφητικαὶ προεικονίσεις· ἐγράφησαν δὲ διὰ νὰ νουθετήσουν ἐμᾶς, εἰς τοὺς ὁποίους ἔφθασε τὸ τέλος τῶν αἰώνων». Πάλιν τοὺς φοβίζει μὲ τὸ νὰ ὁμιλῇ διὰ τὸ τέλος καὶ τοὺς προετοιμάζει νὰ περιμένουν μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτὰ πού ἔγιναν. Δηλαδή διὰ τὸ ὅτι μὲν θὰ κριθῶμεν εἶναι φανερόν ἀπὸ αὐτὰ πού ἐλέχθησαν, λέγει, καὶ ἀπὸ τοὺς λόγους δι' ἐκείνους πού δὲν πιστεύουν ὅτι ὑπάρχει γέεννα· τὸ ὅτι ὅμως θὰ κριθῶμεν καὶ αὐστηρότερον, εἶναι φανερόν ἀπὸ τὸ ὅτι ἀπελαύσαμεν περισσοτέρας εὐεργεσίας καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι ἐκεῖνα ἦσαν προφητικαὶ προεικονίσεις μόνον διὰ τὰ ἰδικὰ μας. Διότι, ἀφοῦ ὑπάρχει ὑπεροχὴ εἰς τὰς δωρεάς, εἶναι φανερόν ὅτι θὰ ὑπάρχῃ καὶ εἰς τὴν τιμωρίαν. Διὰ τοῦτο καὶ ὠνόμασεν αὐτὰ προεικονίσεις καὶ εἶπεν ὅτι δι' ἐμᾶς ἐγράφησαν καὶ ὠμίλησε διὰ τέλος, διὰ νὰ ὑπενθυμίσῃ τὴν συντέλειαν. Διότι τότε δὲν θὰ εἶναι τέτοιου εἴδους αἱ τι-

γράφθαι ἔφη καὶ τέλους ἐμνημόνευσεν, ἵνα ἀναμνήσῃ τῆς συντελείας. Οὐ γὰρ τοιαῦται ἴσως αἱ τιμωραὶ, ὡς καὶ πέρας λαμβάνειν καὶ καταλύεσθαι, ἀλλ' αἰώνιος ἡ κόλασις. Ὡσπερ γὰρ αἱ ἐνιαῦθα κολάσεις τῷ παρόντι συγκαταλύονται
5 ται βίῳ, οὕτως αἱ ἐκεῖ διηνεκῶς μένουσιν. Ὅταν δὲ εἴπῃ, «τὰ τέλη τῶν αἰώνων», οὐδὲν ἄλλο λέγει, ἢ ὅτι ἐφέσθηκε λοιπὸν τὸ δικαστήριον τὸ φοβερόν.

«Ὡστε ὁ δοκῶν ἐσιάναι, βλέπειω μὴ πέσῃ». Πάλιν αὐτῶν τὸν τυφὸν καθείλε τῶν ἐπὶ τῇ γνώσει μέγα φρονούντων.
10 Εἰ γὰρ οἱ ἰσοσύτων ἀπολάσαντες τοιαῦτα ἔπαθον, καὶ οἱ μὲν ὑπὲρ γογγυσοῦ μόνον τοιαύτην ἔδοσαν δίκην, οἱ δὲ ὑπὲρ τοῦ πειράσαι, καὶ οὕτε τὸ πλῆθος ἐδυσώπησε τὸν Θεόν, οὕτε τὸ τοιούτων ἐπιτυχεῖν πολλῷ μᾶλλον ἐφ' ἡμῶν, ἂν μὴ νήφωμεν, τοῦτο ἔσται. Καὶ καλῶς εἶπεν, «ὁ δοκῶν ἐσιάναι».
15 Τοῦτο γὰρ οὐδὲ ἐσιάναι ἐστίν, ὡς ἐσιάναι χρεῖ, τὸ θαρρεῖν ἑαυτῷ· ταχέως γὰρ ὁ τοιοῦτος πεσεῖται· ἐπεὶ καὶ ἐκεῖνοι, εἰ μὴ μέγα ἐφθόνησαν καὶ ἐθάρρησαν, ἀλλ' ἦσαν κατεσιταλμένοι, οὐκ ἂν ταῦτα ἔπαθον. Ὅθεν δῆλον, ὅτι ἀλαζονεῖα μάλιστα καὶ ραθυμία, ἐξ ἧς καὶ ἡ γαστριμαργία, τούτων εἰσὶν
20 αἱ πηγαὶ τῶν κακῶν. Ὡστε εἰ καὶ ἔσθηκας, φυλάτιου τὸ μὴ πεσεῖν. Τὸ γὰρ ἐνιαῦθα σιῆσαι οὐκ ἔστιν ἐσιάναι θεβαίως, ἕως ἂν ἀπαλλαγῶμεν τῶν κυμάτων τοῦ παρόντος βίου, καὶ πρὸς τὸν εὐδίων καταπλεύσωμεν λιμένα.

4. Μὴ τοίνυν ἐπὶ τῇ σιάσει φρόνει μέγα, ἀλλὰ φυλάτιου
25 τὴν πιῶσιν. Εἰ γὰρ Παῦλος δέδοικεν ὁ πάντων σιερρότερος, πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς δεδοικέναι χρεῖ. Ὁ μὲν οὖν ἀπόστολος ἔλεγεν, «Ὡστε ὁ δοκῶν ἐσιάναι, βλέπειω μὴ πέσῃ»· ἡμεῖς δὲ οὐδὲ τοῦτο δυνάμεθα εἰπεῖν, πάντων, ὡς εἰπεῖν, πεπιωκότων καὶ κατεσιρωμένων καὶ χαμαὶ κειμένων. Τίνι γὰρ
30 εἴπω τοῦτο; Τῷ ἀρπάζοντι καθ' ἐκάστην ἡμέραν; ἀλλὰ κεί-

μωρίαί, ὥστε νὰ λαμβάνουν τέλος καὶ νὰ ἐξαφανίζωνται, ἀλλ' αἰώνιος κόλασις. Ὅπως δηλαδὴ αἱ τιμωρίαί ἐδῶ τελειώνουν μαζί με τὴν παροῦσαν ζωὴν, ἔτσι αἱ κολάσεις ἐκεῖ μένουν αἰωνίως. Ὅταν δὲ λέγῃ «τὸ τέλος τῶν αἰώνων», τίποτε ἄλλο δὲν λέγει, παρὰ ὅτι ἦλθεν ὁ καιρὸς διὰ τὸ φοβερὸν δικαστήριον.

«Ὡστε ἐκεῖνος ποὺ νομίζει ὅτι ἴσταται, ἄς προσέχη μήπως πέση». Πάλιν ἐταπεινώσε τὴν ἀλαζονείαν αὐτῶν ποὺ εἶχον μεγάλην ιδέαν διὰ τὴν γνῶσιν των. Διότι, ἂν αὐτοί, ποὺ ἀπήλαυσαν τόσα, ἔπαθαν τέτοια, καὶ οἱ μὲν κατεδικάσθησαν μόνον διότι ἐγόγγυζον, οἱ δὲ διότι ἐπειραζον τὸν Θεόν, καὶ οὔτε τὸ πλῆθος των ἔκανε τὸν Θεὸν νὰ τὰς λυπηθῇ, οὔτε τὸ ὅτι ἔτυχον τέτοιων δωρεῶν, πολὺ περισσότερον θὰ γίνῃ αὐτὸ ἐναντίον μας, ἐὰν δὲν εἴμεθα ἄγρυπνοι. Καὶ καλῶς εἶπεν, «ἐκεῖνος ποὺ νομίζει ὅτι ἴσταται». Διότι αὐτό, τὸ νὰ ἔχη κανεὶς πεποίθησιν εἰς τὸν ἑαυτὸν του, δὲν εἶναι οὔτε κἂν σταθεροποίησις, ἐὰν δὲν ἴσταται ὅπως πρέπει νὰ ἴσταται· διότι αὐτὸς συντόμως θὰ πέσῃ· ἐπειδὴ καὶ ἐκεῖνοι, ἐὰν δὲν εἶχον ὑπερηφάνειαν καὶ αὐτοπεποίθησιν, ἀλλ' ἦσαν ταπεινοί, δὲν θὰ εἶχον πάθει αὐτά. Ἀπὸ ὅπου εἶναι φανερόν, ὅτι ἡ ἀλαζονεία κυρίως καὶ ἡ ραθυμία ἀπὸ τὴν ὁποίαν γεννᾶται καὶ ἡ γαστριμαργία, εἶναι αἱ πηγαὶ αὐτῶν τῶν κακῶν. Ὡστε καὶ ἂν ἔχῃς σταθῆ, νὰ προφυλάσσεσαι ἀπὸ τὸν κίνδυνον νὰ πέσης. Διότι τὸ νὰ ἴστασαι εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν δὲν εἶναι κάτι ἀσφαλές, μέχρις ὅτου ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὰ κύματα τῆς παρούσης ζωῆς καὶ πλεύσωμεν εἰς τὸν γαλήνιον λιμένα.

Μὴ λοιπὸν ὑπερηφανεύεσαι διὰ τὸ ὅτι ἴστασαι, ἀλλὰ νὰ φυλάττεσαι ἀπὸ τὴν πτῶσιν. Διότι ἐὰν φοβῆται ὁ Παῦλος, ὁ ὁποῖος ἦτο στερεότερος ἀπὸ ὄλους, πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ φοβώμεθα ἐμεῖς. Ὁ μὲν ἀπόστολος λοιπὸν ἔλεγεν, «Ὡστε ἐκεῖνος ποὺ νομίζει ὅτι ἴσταται, ἄς προσέχη μήπως πέση», ἐμεῖς ὅμως οὔτε αὐτὸ ἠμποροῦμεν νὰ εἰποῦμεν, ἀφοῦ ὄλοι, διὰ νὰ εἰπῶ ἔτσι, εὕρισκόμεθα εἰς πτῶσιν καὶ ἔχομεν καταστρωθῆ καὶ εἴμεθα κάτω εἰς τὴν γῆν. Διότι διὰ ποῖον νὰ εἰπῶ αὐτό; Δι' ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος

ται μέγα πιῶμα πεσών. Ἄλλὰ τῷ πόρῳ; ἀλλὰ ἔρριπται
 χαμαί. Ἄλλὰ τῷ μεθύοντι; ἀλλὰ καὶ αὐτὸς κεῖται καὶ οὐδέ,
 δι κεῖται, οἶδεν. Ὡστε οὐ τοῦτου καιρὸς τοῦ ρήματος, ἀλλ'
 ἐκείνου τοῦ προφητικοῦ, ὃ καὶ πρὸς Ἰουδαίους ἔλεγε· «Μὴ
 5 ὁ πίπιων οὐκ ἀνίσταται;». Καὶ γὰρ ἅπαντες κεῖνται, καὶ
 ἀνασιῆναι οὐ θούλονται.

Ὡστε ἡ προτροπὴ ἡμῖν οὐχ ὑπὲρ τοῦ μὴ πεσεῖν, ἀλλ'
 ὑπὲρ τοῦ τοὺς κειμένους δυνηθῆναι ἀνασιῆναι. Ἀνασιῶμεν
 τοίνυν ὄψε γούν ποτε, ἀγαπητοί, ἀνασιῶμεν, καὶ σιῶμεν
 10 γενναίως. Μέχρι τίνος κείμεθα; μέχρι τίνος μεθύομεν, τῇ
 πολλῇ τῶν βιωτικῶν ἐπιθυμίᾳ κεκαρωμένοι; Εὐκαιρον καὶ
 νῦν εἰπεῖν· «Πρὸς τίνα λαλήσω καὶ διαμαρτύρομαι;». οὕτω
 πάντες καὶ πρὸς αὐτὴν τῆς ἀρειῆς τὴν διδασκαλίαν εἰσὶ κε-
 κωφωμένοι, καὶ πολλῶν ἐντεῦθεν ἐμπεπλησμένοι κακῶν. Καὶ
 15 εἰ τὰς ψυχὰς γυμνὰς ἦν ἰδεῖν, καθάπερ ἐπὶ τῶν σιραιοπέ-
 δων τῆς συμβολῆς παρελθούσης τοὺς μὲν νεκροὺς ἔσι θεά-
 σαοθαι, τοὺς δὲ τειραυματισμένους, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ἐκ-
 κλησίας εἶδομεν ἄν. Διὸ δέομαι καὶ παρακαλῶ, χεῖρα ἀλ-
 λήλοις ὀρέξομεν καὶ διανασιῶμεν. Καὶ γὰρ ἐγὼ τῶν πε-
 20 πληγῶν εἰμί, καὶ δεομένων τοῦ φάρμακα ἐπιθήσομαι. Ἄλ-
 λά μὴ ἀπογνῶτε διὰ τοῦτο· εἰ γὰρ καὶ χαλεπαὶ αἱ πληγαί,
 ἀλλ' οὐκ ἀνίατοι. Τοιοῦτος ἡμῶν ὁ ἰατρός· μόνον αἰσθώμε-
 θα τῶν τραυμάτων, κἂν εἰς αὐτὸ τὸ ἔσχατον ἔλθωμεν τῆς
 κακίας, πολλὰς ὁδοὺς τέμνει σωτηρίας ἡμῖν. Κἂν γὰρ τῷ
 25 πλησίον ἀφῆς ὀργήν, ἀφεθήσεται σοι πλημμελήματα. «Ἐὰν»
 γὰρ «ἀφῆτε», φησί, «τοῖς ἀνθρώποις, ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ
 πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος». Κἂν ἐλεημοσύνην δῶς, συγχωρήσει
 σοι τὰ ἁμαρτήματα. «Τὰς» γὰρ «ἀνομίας σου», φησὶν, «ἐν

3. Ἱερ. 8, 4.

4. Ἱερ. 6, 10.

5. Ματθ. 6, 14.

κλέπτει καθημερινῶς; Ἄλλ' εὐρίσκεται εἰς μεγάλην πτώσιν. Μήπως διὰ τὸν πόρνον; Ἄλλ' ἔχει ριφθῆ κάτω. Μήπως διὰ τὸν μέθυσον; ἀλλὰ καὶ αὐτὸς κοιίεται κάτω καὶ οὔτε ὅτι κοιίεται γνωρίζει. Ὡστε ἐδῶ δὲν ἀρμόζει αὐτὸς ὁ λόγος, ἀλλ' ἐκεῖνος ὁ προφητικός, τὸν ὁποῖον καὶ ἔλεγεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους· «Μήπως ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος πίπτει δὲν εἶναι δυνατόν νὰ σηκωθῆ;»³. Καὶ βεβαίως ὅλοι κοιίονται καὶ δὲν θέλουν νὰ σηκωθοῦν.

Ὡστε ἡ προτροπὴ ποὺ ἀρμόζει εἰς ἐμᾶς εἶναι, ὄχι διὰ νὰ μὴ πέσωμεν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἠμπορέσουν νὰ σηκωθοῦν ὅσοι εὐρίσκονται εἰς πτώσιν. Ἄς σηκωθοῦμε λοιπὸν κάποτε, ἀγαπητοί, ἄς σηκωθοῦμε καὶ ἄς σταθοῦμε μὲ γενναιότητα. Ἔως πότε θὰ εὐρισκώμεθα πεσμένοι κάτω χαμηλά; Ἔως πότε θὰ μεθοῦμε, ναρκωμένοι ἀπὸ τὴν πολλὴν ἐπιθυμίαν τῶν βιοτικῶν; Ἀρμόζει καὶ τώρα νὰ εἰποῦμεν· «Εἰς ποῖον νὰ ὁμιλήσω καὶ νὰ παρακαλέσω;»⁴· τόσον πολὺ κωφεύουν ὅλοι ἀκόμη καὶ εἰς τὴν διδασκαλίαν διὰ τὴν ἀρετὴν, καὶ εἶναι ἐξ αἰτίας αὐτοῦ γεμᾶτοι ἀπὸ πολλὰ κακά. Καὶ ἐὰν ἦτο δυνατόν νὰ ἰδοῦμεν γυμνάς τὰς ψυχάς, ὅπως εἰς τὰ στρατόπεδα ὅταν ἔχη τελειώσει ἡ μάχη θὰ ἰδῆ κανεὶς ἄλλους μὲν νεκρούς, ἄλλους δὲ τραυματίας, ἔτσι θὰ ἐβλέπομεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Διὰ τοῦτο ἰκετεύω καὶ παρακαλῶ, ἄς ἀπλώσωμεν χεῖρα ὁ ἓνας εἰς τὸν ἄλλον καὶ ἄς σηκωθῶμεν. Καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος εἶμαι ἀπὸ τοὺς πληγωθέντας καὶ ἀπὸ τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ θὰ θέσῃ φάρμακα ἐπάνω εἰς τὰς πληγὰς. Ἄλλὰ μὴ ἀπελπίζεσθε δι' αὐτό· διότι ἂν καὶ εἶναι φοβεραὶ αἱ πληγαί, δὲν εἶναι ὅμως ἀθεράπευτοι. Τέτοιος εἶναι ὁ ἰατρός μας· μόνον ἄς αἰσθανθῶμεν τὰ τραύματα, καὶ ἂν ἀκόμη φθάσωμεν εἰς τὸ ἔσχατον σημεῖον τῆς κακίας, πολλὰς ὁδοὺς σωτηρίας ἀνοίγει εἰς ἐμᾶς. Ἐὰν δηλαδὴ συγχωρήσης θυμὸν εἰς τὸν πλησίον σου, θὰ σοῦ συγχωρηθοῦν ἁμαρτήματα. Διότι «ἐὰν συγχωρήσετε», λέγει, «εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὅ,τι κακὸν ἔχουν κάνει, θὰ συγχωρήσῃ καὶ σᾶς ὁ Πατήρ σας ὁ οὐράνιος»⁵. Ἡ ἐὰν δώσης ἐλεημοσύνην, θὰ σοῦ συγχωρήσῃ τὰ ἁμαρτήματα. Διότι «ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας σου», λέγει, «λυ-

· ἐλεημοσύναις λύτρωσαι». Κἄν εὗξη σπουδαίως, ἀπολαύσεις ἀφέσεως. Καὶ τοῦτο δείκνυσιν ἢ χήρα ἢ τὸν ὠμὸν ἐκεῖνον δικαστὴν ἐπικάμψασα τῇ συνεχείᾳ τῆς ἐντιεύξεως. Κἄν κατηγορήσης τῶν ἁμαρτημάτων, ἔχεις παραμυθίαν. «Λέγε γὰρ 5 σὺ τὰς ἁμαρτίας σου πρῶτος, ἵνα δικαιωθῆς». Κἄν σκνυρσπάσης ὑπὲρ τούτων, καὶ τοῦτό σοι φάρμακον ἔσται μέγιστον. «Εἶδον» γάρ, φησὶν, «ὄτι ἐλυπήθη καὶ ἐπορεύθη στυγνός, καὶ ἰασάμην τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ». Κἄν κακόν τι παθῶν, γενναίως ἐνέγκῃς, τὸ πᾶν ἀπεδύσω. Τοῦτο γὰρ καὶ πρὸς τὸν πλούσιον 10 ὁ Ἄβρααμ ἔλεγεν, ὅτι ἀπέλαβε Λάζαρος τὰ κακὰ αὐτοῦ, καὶ ἐνιαῦθα παρακαλεῖται. Κἄν χήραν ἐλεήσης, πλύνεται σου τὰ ἁμαρτήματα. «Κρίνατε», γάρ, φησὶν, «ὄρφανῶ, καὶ δικαιώσατε χήραν, καὶ δεῦτε καὶ διαλεχθῶμεν, λέγει Κύριος· καὶ ἂν ὦσιν αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινικουῦν, ὡς χιόνα 15 λευκανῶ· ἂν δὲ ὦσιν ὡς κόκκινον, ὡσεὶ ἔριον λευκανῶ». Οὐδὲ γὰρ οὐλήν τῶν τραυμάτων ἀφήσιν φανῆναί τινα.

Ἄλλὰ κἄν εἰς ἐκεῖνο ἔλθωμεν τὸ θάθος τῶν κακῶν, εἰς ὃ κατέπεσεν ὁ τὰ παιρῶα κατεδηδοκῶς καὶ κεράτια ἐσθίων, καὶ μετανοήσωμεν, σωζόμεθα πάντως. Κἄν μυρία 20 τάλαντα ὀφείλωμεν, καὶ προσπέσωμεν καὶ μὴ μνησικακήσωμεν, πάντα ἡμῖν ἀφίεται. Κἄν ἐκεῖσε ἀποπλανηθῶμεν, οὐ τὸ πρόβατον ἀπεβουκολήθη καὶ κεῖθεν ἡμᾶς ἀνακτιᾶται. Μόνον βουληθῶμεν, ἀγαπητοί· καὶ γὰρ φιλόανθρωπος ὁ Θεός. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ τὰ μυρία τάλαντα ὀφείλοντος τῇ προσπιώ- 25 σει ἤρκεῖτο, καὶ ἐπὶ τοῦ τὰ παιρῶα κατεδηδοκότις τῇ ἐπανόδῳ μόνῃ, καὶ ἐπὶ τοῦ προβάτου τῷ βουληθῆναι βασιαχθῆναι. Ἐννοήσαντες τοίνυν τὸ μέγεθος αὐτοῦ τῆς φιλανθρωπίας, ἐνιαῦθα αὐτὸν ποιήσωμεν ἴλεων ἡμῖν καὶ «προσφθάσωμεν τὸ

6. Δαν. 4, 24.

7. Ἦσ. 43, 26.

8. Ἦσ. 57, 17, 18.

9. Ἦσ. 1, 17· 18.

τρώσου διὰ τῆς ἐλεημοσύνης»⁶. Καὶ ἐὰν προσευχηθῆς μὲ ἐπιμέλειαν καὶ ἐπιμονὴν θὰ λάβῃς ἄφεσιν. Καὶ αὐτὸ δεικνύει ἡ χήρα ἡ ὁποία ἐλύγισε τὸν σκληρὸν ἐκείνον δικαστὴν μὲ τὸ νὰ τὸν παρακαλῇ συνεχῶς. Καὶ ἐὰν κατηγορήσῃς τὸν ἑαυτὸν σου διὰ τὰς ἁμαρτίας ἔχεις παρηγορίαν. Διότι «νὰ ὁμολογῆς πρῶτος ἐσὺ τὰς ἁμαρτίας σου διὰ νὰ λάβῃς δικαίωσιν»⁷. Καὶ ἐὰν γίνῃς σκυθρωπὸς ἐξ αἰτίας αὐτῶν, καὶ αὐτὸ εἶναι δι' ἐσὲ ἄριστον φάρμακον. Διότι, «εἶδον», λέγει, «ὅτι ἐλυπήθη καὶ ἔζησε μὲ συντριβὴν καὶ τὸν ἐθεράπευσα»⁸. Καὶ ἂν, ἀφοῦ πάθῃς κάποιον κακόν, τὸ ὑπομείνης μὲ γενναιότητα, ἀπηλλάγῃς ἀπὸ ὅλα. Διότι αὐτὸ ἔλεγε καὶ ὁ Ἄβραάμ πρὸς τὸν πλούσιον, ὅτι ὁ Λάζαρος ὑπέμεινε τὰς δοκιμασίας καὶ ἐδῶ παρηγορεῖται. Καὶ ἐὰν ἐλεήσῃς, πλύνονται αἱ ἁμαρτίαι σου. Διότι λέγει· «κρίνατε «ὀρφανὸν καὶ ἀποδώσατε δικαιοσύνην εἰς τὴν χήραν καὶ ἐλάτῃτε νὰ συνδιαλλαγῶμεν, λέγει ὁ Κύριος· καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι αἱ ἁμαρτίαι σας πάρα πολλαί, θὰ σᾶς λευκάνω ὡσὰν τὸ χιόνι· ἐὰν δὲ εἶναι ὡς κόκκινον, θὰ σᾶς λευκάνω ὡσὰν τὸ ἄσπρο μαλλί τῶν προβάτων»⁹.

Ἄλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ἔλθωμεν εἰς ἐκεῖνο τὸ βάθος τῶν κακῶν εἰς τὸ ὁποῖον κατέπεσεν ὁ ἄσωτος, ποῦ κατεσπατάλησε τὴν πατρικὴν κληρονομίαν καὶ ἔτρωγε ξυλοκέρατα, καὶ μετανοήσωμεν, σωζόμεθα ὅπωςδήποτε. Καὶ ἂν ὀφείλωμεν ἀμέτρητα τάλαντα καὶ προσπέσωμεν εἰς τὸν Θεὸν καὶ δὲν κρατήσωμεν κακίαν διὰ κανένα, ὅλα μᾶς συγχωροῦνται. Καὶ ἂν ἀποπλανηθῶμεν πρὸς τὰ ἐκεῖ ποῦ ἀπεπλανήθη τὸ πρόβατον ὁποσπασθὲν ἀπὸ τὸ ποίμνιόν του, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ μᾶς κερδίζει καὶ μᾶς κάμνει ἰδικούς του. Μόνον νὰ θελήσωμεν, ἀγαπητοί· διότι εἶναι φιλόανθρωπος ὁ Θεός. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς ἐκείνον ποῦ ὠφείλε τὰ χίλια τάλαντα ἠρκέσθη εἰς τὸ ὅτι προσέπεσεν ἐνώπιόν του, καὶ εἰς ἐκείνον ποῦ κατεσπατάλησε τὴν πατρικὴν κληρονομίαν ἠρκέσθη μόνον εἰς τὴν ἐπάνοδον, καὶ εἰς τὸ πρόβατον ἐπίσης ἠρκέσθη μόνον εἰς τὸ ὅτι ἤθελε νὰ σωθῇ. Ἀφοῦ κατανοήσωμεν λοιπὸν τὸ μέγεθος τῆς φιλανθρωπίας του, ἀπὸ αὐτὸ ἃς κάνωμεν εὐμενῆ αὐτὸν ἀπέναντί μας καὶ «ἃς

πρόσωπον αὐτοῦ ἐν ἐξομολογήσει», ἵνα μὴ ἀπελθόντες ἐν-
 τεῦθεν ἀναπολόγητοι, τὴν ἐσχάτην ὑπομείνωμεν τιμωρίαν.
 Ἄν μὲν γὰρ κατὰ τὸν παρόντα βίον ἐπιδειξώμεθα σπουδὴν
 καὶ τὴν τυχοῦσαν, τὰ μέγιστα κερδανοῦμεν· ἂν δὲ μηδὲν
 5 ἐνταῦθα γερόμενοι θελίους ἀπέλθωμεν, καὶ σφοδρότερον
 ἐκεῖ μετανοήσωμεν, οὐδὲν ἡμῖν ἔσται πλεόν. Καὶ γὰρ
 ἔδει τῶν σκαμμάτων εἶσω μένοντα ἀγωνίσασθαι, οὐ μετὰ
 τὸ λυθῆναι τὸ θέατρον ἀποδύρεσθαι καὶ δακρῦειν ἀνόνητα
 ὅπερ ὁ πλούσιος ἐκεῖνος ἐποίει, θρηνῶν μὲν καὶ ὀλοφυρό-
 10 μενος, εἰκῆ δὲ λοιπὸν καὶ μάτην, ἐπειδὴ τὸν καιρὸν, καθ' ὃν
 ταῦτα ποιεῖν ἐχρῆν, ὑπερεῖδεν. Οὐκ ἐκεῖνος δὲ μόνος, ἀλλὰ
 καὶ πολλοὶ ἕτεροι κατ' ἐκεῖνον νῦν εἰσι πλούσιοι, χρημάτων
 μὲν οὐ βουλόμενοι καταφρονεῖν, ψυχῆς δὲ ἀντὶ χρημάτων
 καταφρονοῦντες· οὗς ἔμοιγε θαυμάζειν ἔπεισιν, ὅταν ἴδω τῷ
 15 μὲν Θεῷ περὶ ἐλέου συνεχῶς ἐνιυγχάνοντας, αὐτοὺς δὲ τὰ
 ἀνήκεστα ἐαυτοὺς διατιθέντας, καὶ ὥσπερ πολεμίας, οὕτω τῆς
 ἐαυτῶν ἀφειδοῦντας ψυχῆς.

5. Μὴ δὴ παίζωμεν, ἀγαπητοί, μὴ παίζωμεν, μηδὲ παρα-
 λογιζώμεθα ἐαυτοὺς, τὸν μὲν Θεὸν ἀξιοῦντες ἡμᾶς ἐλεῆσαι,
 20 αὐτοὶ δὲ τοῦ ἐλέου τούτου καὶ χρήματα καὶ τρυφήν καὶ
 πάντα ἀπλῶς προτιθέντες. Οὐδὲ γάρ, εἴ τις σοι δίκην προ-
 ἤγε, καὶ κατηγορῶν τοῦ δεινός ἔλεγεν, ὅτι μυρίους μέλλων
 ὑπομένειν θανάτους, καὶ κύριος ἂν λῦσαι τὰς ψήφους χρή-
 μασιν ὀλίγοις, εἴλειτο μᾶλλον ἀποθανεῖν, ἢ τῶν αὐτοῦ τι προ-
 25 ἔσθαι, ἐλέου τινὸς ἢ συγγνώμης ἔφης αὐτὸν ἄξιον εἶναι.
 Τοῦτο τοίνυν καὶ ἐπὶ σαυτοῦ λογίζου. Καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς τοῦ-
 το ποιοῦμεν, καὶ τῆς σωτηρίας ἡμῶν καταφρονοῦντες, τῶν
 χρημάτων φειδόμεθα. Πῶς οὖν τὸν Θεὸν ἀξιοῖς σου φείσα-
 σθαι, αὐτὸς σαυτοῦ οὕτως ἀφειδῶν, καὶ χρήματα προτιμῶν

σπεύσωμεν πρὸς αὐτὸν πρὸς ἑξομολόγησιν»¹⁶, διὰ νὰ μὴ ὑποστῶμεν τὴν ἐσχάτην τιμωρίαν ἀφοῦ ἀπέλθωμεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ζωὴν ἀναπολόγητοι. Διότι, ἐὰν μὲν κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν ἐπιδείξωμεν ἐπιμέλειαν, ἔστω καὶ ὀλίγην, θὰ κερδίσωμεν τὰ μέγιστα, ἐὰν ὁμως ἀπέλθωμεν χωρὶς οὔτε ἔτσι νὰ γίνωμεν καλύτεροι, καὶ ἂν ἀκόμη μετανοήσωμεν πολὺ περισσότερον ἐκεῖ, δὲν θὰ ἐπιτύχωμεν τίποτε πλέον. Διότι ἔπρεπε ν' ἀγωνισθῆς ἀφοῦ παραμείνης μέσα εἰς τὸ σκάμμα, ὄχι ἀφοῦ τελειώσουν οἱ ἀγῶνες νὰ ὀδύρεσαι καὶ νὰ κλαίης χωρὶς ὄφελος· πρᾶγμα ποῦ ἔκαμεν ἐκεῖνος ὁ πλούσιος, ὁ ὁποῖος ἐθρήνει μὲν καὶ ὠδύρετο, ἀλλ' ἄδικα καὶ ἄσκοπα, ἐπειδὴ, ὅταν ἦτο καιρὸς διὰ νὰ πράξῃ αὐτά, ἔδειξε περιφρόνησιν. Δὲν εἶναι ὁμως μόνον ἐκεῖνος, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἄλλοι οἱ ὁποῖοι, ὅπως ἐκεῖνος, εἶναι πλούσιοι, καὶ τὰ χρήματα μὲν δὲν θέλουν νὰ καταφρονοῦν, ἐνῶ καταφρονοῦν τὴν ψυχὴν των διὰ τὰ χρήματα· διὰ τοὺς ὁποίους ἀπορῶ, ὅταν βλέπω εἰς τὸν μὲν Θεὸν νὰ ὁμιλοῦν συνεχῶς δι' ἔλεος, ἐνῶ οἱ ἴδιοι νὰ ἐπιφέρουν εἰς τὸν ἑαυτὸν των τὰ ἀνίστα, καὶ ὡσὰν νὰ εἶναι ἐχθροὶ των αἱ ψυχαὶ των, ἔτσι νὰ εἶναι ἀνηλεεῖς ἀπέναντί των.

5. Ἄς μὴ παίζωμεν λοιπὸν, ἀγαπητοί, ἄς μὴ παίζωμεν καὶ ἄς μὴ παραλογιζώμεθα, ζητοῦντες ἀπὸ μὲν τὸν Θεὸν νὰ μᾶς ἐλεήσῃ, ἐμεῖς οἱ ἴδιοι ὁμως προτιμῶμεν ἀπὸ τὸ ἔλεος αὐτὸ χρήματα καὶ ἀπόλαυσιν καὶ γενικῶς κάθε ἄλλο. Διότι, ἐὰν κάποιος σοῦ ἔφερνε νὰ κρίνης κάποιον καὶ καθὼς τὸν ἐκατηγόρει ἔλεγεν ὅτι, ἐνῶ ἐπρόκειτο νὰ δεχθῆ μυστίους θανάτους καὶ ἐνῶ εἶχε τὴν δυνατότητα μὲ ὀλίγα χρήματα νὰ ἀναιρέσῃ τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν, προετίμησε ν' ἀποθάνῃ παρά νὰ παραδώσῃ κάτι ἀπὸ τὴν περιουσίαν του, δὲν θὰ ἔλεγες ὅτι αὐτὸς δὲν εἶναι ἄξιος συγγνώμης; Αὐτὸ λοιπὸν νὰ σκέπτεσαι καὶ διὰ τὸν ἑαυτὸν σου. Διότι καὶ ἐμεῖς αὐτὸ κάμνομεν, καὶ ἐνῶ καταφρονοῦμεν τὴν σωτηρίαν μας, λυπούμεθα τὰ χρήματα. Πῶς λοιπὸν ζητεῖς ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ σὲ λυπηθῆ, ἀφοῦ σὺ ὁ ἴδιος δὲν λυπεῖσαι τὸν ἑαυτὸν σου καὶ προτιμᾶς χρήματα ἀντὶ

ψυχῆς; Διὸ καὶ σφόδρα ἐκπλήττομαι, πόση τοῖς χρήμασιν ἐγκέκρυπται γοητεία, μᾶλλον δὲ οὐ τοῖς χρήμασιν, ἀλλὰ ταῖς τῶν ἀπαιωμένων ψυχαῖς. Εἰσὶ γάρ, εἰσὶν οἱ καὶ σφόδρα τῆς μαγγανείας ταύτης καταγελῶντες. Τί γὰρ καὶ ἱκανὸν
 5 ἡμᾶς τῶν ἐν αὐτοῖς γοητεῦσαι; Οὐχὶ ἄψυχός ἐστιν ἡ ὕλη, οὐχὶ ἐπίκηρος; οὐχὶ ἄπιστος αὐτῶν ἡ κιῆσις; οὐ φόβων γέμει καὶ κινδύνων; οὐ φόνων καὶ ἐπιβουλῆς; οὐκ ἔχθρας καὶ μίσους; οὐ ραθυμίας καὶ κακίας πολλῆς; οὐ γῆ ἐστι καὶ σποδός; τίς ἡ μανία, τίς ἡ νόσος;

10 Ἄλλὰ γὰρ οὐ κατηγορεῖν δὴ μόνον τῶν νοσοῦντων τὰ τοιαῦτα, φησὶν, ἀλλὰ καὶ καταλύειν τὸν ἔρωτα. Καὶ πῶς ἐτέρως καταλύσομεν, ἀλλ' ἢ δεικνύντες φαῦλον ὄντα καὶ μυρίων κακῶν ἀνάμεσιον; Ἄλλὰ τοῦτο οὐκ εὐκόλον τὸν ἔρωτα πεῖσαι περὶ τῶν παιδικῶν. Οὐκοῦν ἕτερον αὐτῷ κάλλος ἀντισησάει δεῖ. Ἄλλὰ ἀσώματον οὐχ ὄρα κάλλος, ἔτι
 15 νοσῶν. Οὐκοῦν σωματικὸν ἐπιδείξωμεν καὶ εἴπωμεν πρὸς αὐτόν· ἐννόησον πρὸς λειμῶνας καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς ἄνθη, τὰ χρυσοῦ παντὸς φαιδρότερα, καὶ τῶν παντοδαπῶν χαριέστερα καὶ διαυγέστερα λίθων· ἐννόησον τὰ διειδῆ τῶν πηγῶν
 20 ρεῖθρα, τοὺς ποταμοὺς τοὺς ἐλαίου δίκην ἀποφητὶ ρέοντας· ἀπὸ τῆς γῆς ἀνάβηθι πρὸς τὸν οὐρανόν, καὶ ἴδε τοῦ ἡλίου τὸ κάλλος, τῆς σελήνης τὴν εὐπρέπειαν, τῶν ἄστρων τὰ ἄνθη.

Καὶ τί τοῦτο, φησὶν; οὐ γὰρ δὴ κεχρήμεθα αὐτοῖς ὡς τοῖς χρήμασι. Καὶ μὴν πλέον ἢ τοῖς χρήμασιν, ὅσω καὶ ἀ-
 25 γαγκαιοτέρα αὐτῶν ἡ χρεία, καὶ ἀσφαλεστέρα ἢ ἀπόλαυσις. Οὐδὲ γὰρ δέδοικας, μή τις, ὡσπερ τὰ χρήματα, αὐτὰ λαβὼν ἀπέλθῃ· ἀλλ' ἔξεσί σοι θαρρεῖν ὑπὲρ αὐτῶν διηνεκῶς καὶ ταῦτα μὴ μεριμνῶντι μηδὲ φροντίζοντι. Εἰ δ', ὅτι μετὰ τῶν

τῆς ψυχῆς; Διὰ τοῦτο καὶ ἐκπλήττομαι πάρα πολύ, πόση γοητεία κρύπτεται μέσα εἰς τὰ χρήματα, μᾶλλον δὲ ὄχι εἰς τὰ χρήματα, ἀλλ' εἰς τὰς ψυχὰς αὐτῶν ποῦ ἀπατῶνται. Διότι ὑπάρχουν, ναὶ ὑπάρχουν καὶ ἄνθρωποι οἱ ὅποιοι πάρα πολύ καταγελοῦν αὐτὴν τὴν μαγείαν. Διότι τί εἶναι ἱκάνον ἀπὸ ὅσα προσφέρουν αὐτὰ νὰ μᾶς γοητεύσῃ; Δὲν εἶναι ἄψυχος ἢ ὕλη, δὲν εἶναι φθαρτὴ; Δὲν εἶναι ἀνασφαλῆς ἢ ἀπόκτησις αὐτῶν τῶν πραγμάτων; Δὲν εἶναι γεμάτα ἀπὸ φόβους καὶ κινδύνους; ἀπὸ φόνους καὶ ἐπιβουλάς; ἀπὸ ἔχθραν καὶ μῖσος; ἀπὸ ραθυμίαν καὶ πολλὴν κακίαν; Δὲν εἶναι χῶμα καὶ στάκτη; Πρὸς τί ἢ μανία, πρὸς τί ἢ νόσος;

Ἄλλὰ βεβαίως δὲν πρέπει μόνον νὰ κατηγορῶμεν αὐτοὺς ποῦ προσεβλήθησαν ἀπὸ αὐτὰ ὡσάν ἀπὸ νόσον, θὰ εἰπῆ κάποιος, ἀλλὰ καὶ νὰ διαλύωμεν τὸν ἔρωτα πρὸς τὰ ὑλικά. Καὶ μὲ ποῖον ἄλλον τρόπον θὰ τὸν διαλύσωμεν παρὰ μὲ τὸ νὰ δεῖξωμεν ὅτι εἶναι φαῦλος καὶ γεμᾶτος ἀπὸ ἄπειρα κακά; Δὲν εἶναι ὅμως εὐκόλον αὐτό, τὸ νὰ πείσωμεν διὰ τὸ ἀντικείμενον τοῦ ἔρωτος αὐτὸν ποῦ ἔχει καταληφθῆ ἀπὸ ἔρωτα. Λοιπὸν πρέπει ν' ἀντιπαραθέσωμεν εἰς αὐτὸν ἄλλο κάλλος. Ἄλλὰ δὲν δύναται νὰ ἰδῆ ἄῦλον καὶ ἄς εἰποῦμεν πρὸς αὐτόν· φέρε εἰς τὸν νοῦν σου τὰ λιβάδια καὶ τὰ ἄνθη ποῦ εὐρίσκονται εἰς αὐτά, τὰ ὅποια εἶναι λαμπρότερα ἀπὸ κάθε χρυσὸν καὶ περισσότερον χαριτωμένα καὶ διαυγῆ ἀπὸ κάθε εἶδος πολυτίμους λίθους· σκέψου τὰ διαφανῆ ρυάκια τῶν πηγῶν, τοὺς ποταμοὺς ποῦ, ὡσάν νὰ εἶναι ἀπὸ ἔλαιον, τρέχουν ἀθουρύβως ἀπὸ τὴν γῆν ἀνέβα πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ ἰδὲς τὸ κάλλος τοῦ ἡλίου, τὴν ὠραιότητα τῆς σελήνης, τὰ ἄστρα ποῦ εἶναι ὡσάν ἄνθη.

Καὶ τί εἶναι αὐτό; θὰ εἰπῆ. Δὲν ἔχομεν λοιπὸν ἀνάγκην ἀπὸ αὐτὰ ὅσον ἀπὸ τὰ χρήματα. Καὶ ὅμως περισσότερον ἀναγκαῖα μᾶς εἶναι αὐτὰ ἀπὸ τὰ χρήματα καὶ εἶναι ἀσφαλεστέρα ἢ ἀπόλαυσις των. Διότι δὲν ἔχεις φόβον μήπως, ὅπως τὰ χρήματα, σοῦ τὰ κλέψῃ κανεὶς καὶ φύγῃ· ἀλλ' ἠμπορεῖς νὰ εἶσαι διαρκῶς ἀπηλλαγμένος ἀπὸ κάθε φόβον δι' αὐτά, καὶ αὐτὰ χωρὶς νὰ μεριμνᾷς, οὔτε νὰ φροντίζῃς. Ἐὰν ὅμως

ἄλλων ἀπολαύεις αὐτῶν, ἀλγεῖς, καὶ μὴ μόνος αὐτὰ κατέ-
 χεις, ὥσπερ τὰ χρήματα, οὐ χρημάτων, ἀλλὰ πλεονεξίας μοι
 δοκεῖς ἔρᾶν μόνης· καὶ οὐδὲ τὰ χρήματα ἐφίλησας ἄν, τὴν
 πλεονεξίαν λέγω, φέρε σοι δείξω, πῶς σε μισεῖ αὕτη καὶ
 5 ἀποσιρέφεται, πόσα θήγει κατὰ σοῦ ξάφη, πόσα ὀρύττει
 βάρανθρα, πόσους ἀνάπτει βρόχους, πόσους παρασκευάζει κρη-
 μνούς· ἵνα κἄν οὕτω σθέσης τὸ φίλιον.

Πόθεν οὖν ἔστι ταῦτα εἰδέναι; Ἐκ τῶν ὁδῶν, ἀπὸ τῶν
 πολέμων, ἀπὸ τῆς θαλάττης, ἀπὸ τῶν δικαστηρίων. Καὶ γὰρ
 10 καὶ τὸ πέλαγος αἱμάτων ἐνέπλησε, καὶ τὰ τῶν δικασιῶν
 φοινίσσει ξίφη παρανόμως πολλάκις, καὶ τοὺς ταῖς ὁδοῖς
 ἐφεδρεύοντις νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ὀπλίζει αὕτη, καὶ φύ-
 σιν ἀγνοῆσαι ἔπεισε, καὶ παιραλοίας ἐποίησε καὶ μητρολοίας,
 καὶ πάντα ἐπεισέγαγε τῷ θίῳ τὰ κακά. Διὸ καὶ ρίζαν αὐ-
 15 τῶν ὁ Παῦλος αὐτὴν καλεῖ. Αὕτη τοὺς αὐτῆς ἐρασιὰς τῶν
 τὰ μέταλλα ἐργαζομένων οὐδὲν ἄμεινον ἀφήσει διακεῖσθαι.
 Καθάπερ γὰρ ἐκεῖνοι διηνεκῶς ἐν σκότιῳ κατακεκλεισμένοι
 καὶ δεδεμένοι πονοῦσιν ἀνόνητα· οὕτω καὶ οὗτοι ἐν τοῖς σπη-
 λαίοις τῆς φιλαργυρίας κατορωρυγμένοι, οὐδενὸς αὐτοῖς ἀ-
 20 νάγκην ἐπιτιθέντις, αὐτόματι τὴν κόλασιν ἐπισπῶνται, ἐαυ-
 τοῖς δεομοῦς περιθέντες ἀλύτους. Καὶ οἱ μὲν κατὰδικοὶ κἄν
 ἐσπέρας καταλαβούσης ἀνιένται τῶν μόχθων· οὗτοι δὲ καὶ
 ἐν ἡμέρᾳ καὶ ἐν νυκτὶ διορύττουσι τὰ πονηρὰ ταῦτα μέταλ-
 λα· καὶ τοῖς μὲν μέτρον ἐστὶν ὠρισμένον τῆς μοχθηροῦς ἐρ-
 25 γασίας ἐκείνης, οὗτοι δὲ μέτρον οὐδὲν ἴσασι, ἀλλ' ὅσον
 ἂν ὀρύξωσι, τοσοῦτω μείζονος ἐφίενται ταλαιπωρίας. Εἰ δὲ
 ἐκεῖνοι μὲν ἄκοντες, οὗτοι δὲ ἐκόντες, τὸ χαλεπὸν μοι λέ-
 γεις τοῦ νοσήματος, ὅτι οὐδὲ ἀπαλλαγῆναι δύναται, εἶγε μη-
 δὲ μισοῦσι τὴν κακοπάθειαν· ἀλλ' ὥσπερ ὅς ἐν βορβόρῳ,

στενοχωρῆσαι διὰ τὸ ὅτι ἀπολαμβάνεις αὐτὰ μαζί με τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, καὶ ὅτι δὲν κατέχεις αὐτὰ μόνος ἐσύ, τότε νομίζω ὅτι ὄχι τὰ χρήματα, ἀλλὰ τὴν πλεονεξίαν μόνον ἀγαπᾷς· καὶ οὔτε τὰ χρήματα θὰ εἶχες ἀγαπήσει, ἐὰν ἦσαν κοινὰ εἰς ὅλους. Λοιπὸν, ἀφοῦ εὐρήκαμεν τὴν ἐρωμένην, ἐννοῶ τὴν πλεονεξίαν, ἔλα νὰ σοῦ δείξω πῶς αὐτὴ σὲ μισεῖ καὶ σὲ ἀποστρέφεται, πόσα ξίφη κινεῖ ἐναντίον σου, πόσα βάραθρα σκάπτει, πόσας παγίδας στήνει, πόσους κρημνοὺς ἐτοιμάζει, ὥστε τοῦλάχιστον ἔτσι νὰ σθῆσης τὸν ἔρωτά σου.

Ἄπο ποῦ λοιπὸν εἶναι δυνατὸν νὰ γνωρίσωμεν αὐτά; Ἄπο τὰς ὁδοὺς, ἀπο τοὺς πολέμους, ἀπο τὴν θάλασσαν, ἀπο τὰ δικαστήρια. Διότι καὶ τὸ πέλαγος ἐγέμισεν ἀπο αἵματα, καὶ τὰ ξίφη τῶν δικαστῶν βάφει ἐρυθρὰ πολλὰς φορὰς παρανόμως, καὶ αὐτοὺς ποῦ ἐνεδρεύουν τὴν νύκτα εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ μετὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴ τοὺς ὀπλίζει, καὶ ἔπεισεν ἀνθρώπους ν' ἀγνοήσουν τὴν φύσιν καὶ τοὺς ἔκανε πατροκτόνους καὶ μητροκτόνους, καὶ ὅλα τὰ κακὰ εἰσήγαγεν εἰς τὴν ζωὴν. Διὰ τοῦτο καὶ ὀνομάζει αὐτὴν ὁ Παῦλος ρίζαν αὐτῶν τῶν κακῶν. Αὐτὴ τοὺς ἐραστάς της δὲν τοὺς ἀφήνει εἰς καθόλου καλυτέραν κατάστασιν ἀπο αὐτοὺς ποῦ ἐξορύσσουσιν τὰ μέταλλα. Διότι, ὅπως ἐκεῖνοι, κλεισμένοι μέσα εἰς τὸ σκότος καὶ φυλακισμένοι, κοπιᾶζουν χωρὶς ν' ἀπολαμβάνουν τίποτε, ἔτσι καὶ αὐτοὶ παραχωμένοι εἰς τὰ σπήλαια τῆς φιλαργυρίας, χωρὶς κανεὶς νὰ τοὺς ἀναγκάζη, μόνοι των προσελκύουν τὴν κόλασιν, περιτυλίσσοντες τοὺς ἑαυτοὺς των με ἄλυτα δεσμά. Καὶ οἱ μὲν κατάδικοι ὅταν νυκτώσῃ ἀπαλλάσσονται ἀπο τοὺς μόχθους, ἐνῶ αὐτοὶ καὶ ἡμέραν καὶ νύκτα σκαλίζουν αὐτὰ τὰ πονηρὰ μέταλλα· καὶ εἰς τοὺς μὲν ὑπάρχει ὠρισμένον μέτρον διὰ τὴν μοχθηρὰν ἐκείνην ἐργασίαν, ἐνῶ αὐτοὶ κανέν μέτρον δὲν γνωρίζουν, ἀλλ' ὅσον περισσότερο ἐξορύξουν, τόσο περισσότερο ταλαιπωρίαν ἐπιθυμοῦν. Ἐὰν δὲ ἐκεῖνοι μὲν χωρὶς τὴν θέλησίν των, αὐτοὶ δὲ με τὴν θέλησίν των, μοῦ λέγεις τὸ φοβερόν τοῦ νοσήματος, τότε οὔτε ν' ἀπαλλαγοῦν ἡμποροῦν, ἐφ' ὅσον βεβαίως δὲν μισοῦν τὴν κακοπάθειαν· ἀλλ' ὅπως ὁ χοῖρος εἰς τὸν βόρβορον, ἔτσι καὶ αὐτοὶ εὐχαρι-

οὔτω καὶ οὔτοι τῆς φιλαργυρίας δυσωδίαις ἐγκαλινδοῦ-
μενοι ἡδονται, χαλεπώτερα πάσχοντες τῶν καταδίκων ἐκεί-
νων. Ὅτι γὰρ ἐν χείροσιν εἶσιν, ἄκουσον τὰ ἐκείνων, καὶ
τότε εἶση τὰ τούτων.

5 Λέγεται τοίνυν ἡ χρουσίτις ἐκείνη γῆ χηραμοὺς καὶ κα-
ταδύσεις ἔχειν ἐν τοῖς ζοφεροῖς σπηλαίοις ἐκείνοις. Τὸν οὖν
κακοῦργον τὸν τοῖς ἐκεῖ καταδικασθέντα μόχθοις, διὰ τοῦτο
λύχνον λαμβάνοντα καὶ δίκελλαν, οὔτως εἰσιέναι ἔνδον, καὶ
ληκύνδιον ἐπιφέρεισθαι, ὥστε ἐπισιάζειν ἐντεῦθεν τῷ λύχνῳ
10 τὸ ἔλαιον, διὰ τὸ σκότιος εἶναι καὶ ἐν ἡμέρᾳ ἀφεγγές, ὥσπερ
ἔφθην εἰπών. Εἶτα ἐπειδὴν καιρὸς ἐπὶ τὴν ταλαίπωρον αὐτὸν
καλῆ τροφῆν, αὐτὸν μὲν ἀγνοεῖν τὸν καιρὸν, τὸν δὲ δεσμο-
φύλακα τὸν ἐκείνου ἔξωθεν κατάξαντα σφοδρῶς τὸ σπήλαι-
ον, διὰ τοῦ παιάγου καὶ τῆς φωνῆς ἐκείνης δηλοῦν τοῖς κάτω
15 ἐργαζομένοις τῆς ἡμέρας τὸ τέλος. Ἄρ' οὐκ ἐφρίξατε ταῦτα
ἀκούσαντες; Ἴδωμεν τοίνυν, εἰ μὴ χαλεπώτερα τούτων πά-
σχουσιν οἱ φιλάργυροι. Καὶ γὰρ καὶ οὔτοι βαρύτερον ἔχουσι
δεσμοφύλακα τὴν φιλαργυρίαν, καὶ τοσοῦτω βαρύτερον, ὅσω
μετὰ τοῦ σώματος καὶ τὴν ψυχὴν συνδεῖ. Καὶ τὸ σκότιος δὲ
20 τοῦτο ἐκείνου φρικωδέστερον. Οὐ γὰρ εἶσιν αἰσθητόν, ἀλλ'
ἔνδοθεν αὐτὸ ἰκτιοντες, ὅπου περ ἂν ἀπίωσι, πανταχοῦ μεθ'
ἑαντιῶν περιφέρουσιν. Ἐσβέσται γὰρ αὐτοῖς ὁ τῆς ψυχῆς
ὀφθαλμός. Διὸ καὶ μάλιστα πάντων αὐτοὺς ὁ Χριστὸς ταλα-
νίζει λέγων «Εἰ δὲ τὸ φῶς τὸ ἐν σοὶ σκότιος, τὸ σκότιος πό-
25 σον;». Κάκεινοι μὲν κἂν λύχνον ἔχουσι φαίνοντα, οὔτοι δὲ
καὶ ταύτης ἀπεσιέρονται τῆς ἀγῆς διὸ καὶ καθ' ἑκάστην
ἡμέραν εἰς μυρία ἐμπίπτουσι θάραθρα. Καὶ οἱ μὲν κατάδικοι
νυκτὸς καταλαμβανούσης, ἀναπνέουσιν, εἰς τὴν κοινὴν τῶν
δυσημερούντων καταπλεύσαντες γαλήνην, τὴν νύκτα λέγω
30 τοῖς δὲ φιλαργύροις καὶ τοῦτον ἡ πλεονεξία προσέχωσε τὸν
λιμένα. Τοσαῦτα καὶ ἐν νυκτὶ φρονιζουσι χαλεπῶς, ἅτε
μηδενὸς ἐνοχλοῦντος μετὰ σχολῆς ἀπάσης κατακόπτοντες ἐ-

στοῦνται κυλιόμενοι μέσα εἰς τὰς δυσωδίας τῆς φιλαργυρίας, πάσχοντες χειρότερα ἀπὸ τοὺς καταδίκους ἐκείνους. Πράγματι, διὰ τὸ ὅτι εὐρίσκονται εἰς χειροτέραν κατάστασιν, ἄκουσε τὰ ὅσα συμβαίνουν εἰς ἐκείνους καὶ τότε θὰ γνωρίσης ὅσα συμβαίνουν εἰς αὐτούς.

Λέγεται λοιπὸν ὅτι ἡ χρυσοφόρος ἐκείνη γῆ ἔχει σχισμάδας καὶ κρυψώνας εἰς τὰ ζοφερά ἐκεῖνα σπήλαια. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὁ κακοῦργος ποῦ ἔχει καταδικασθῆ νὰ μοχθῆ ἐκεῖ λαμβάνει λύχνον καὶ δικέλλιον καὶ ἔτσι εἰσέρχεται μέσα καὶ φέρει μαζί του δοχεῖον ἐλαίου διὰ νὰ τροφοδοτῆ τὸν λύχνον, διότι ὑπάρχει σκότος καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν, ὅπως προανέφερα. Ὑστερα, ὅταν ἡ ὥρα τὸν καλῆ εἰς τὴν ἀθλίαν τροφήν, αὐτὸς μὲν ἀγνοεῖ ὅτι ἤλθεν ἡ ὥρα, ὁ δὲ δεσμοφύλαξ κτυπᾷ ἀπὸ ἐπάνω τὸ σπήλαιον μὲ δυνατόν κρότον, καὶ γνωστοποιεῖ μὲ τὸν πάταγον καὶ τὴν φωνὴν ἐκείνην τὸ τέλος τῆς ἡμέρας εἰς αὐτούς ποῦ ἐργάζονται κάτω. Ἄρα γε ἐφρίξατε εἰς τὸ ἄκουσμα αὐτῶν τῶν πραγμάτων; Ἄς ἰδοῦμεν λοιπὸν μήπως οἱ φιλάργυροι πάθουν χειρότερα ἀπὸ αὐτά. Διότι αὐτοὶ ἔχουν σκληρότερον δεσμοφύλακα, τὴν φιλαργυρίαν, καὶ τόσον σκληρότερον, ὅσον μαζί μὲ τὸ σῶμα δένει καὶ τὴν ψυχὴν. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ σκοτάδι εἶναι φρικτότερον ἀπὸ ἐκεῖνο. Διότι δὲν εἶναι αἰσθητόν, ἀλλὰ καθὼς γεννοῦν αὐτὸ ἀπὸ μέσα των, ὅπου καὶ ἂν ὑπάγουν τὸ φέρουν μαζί των. Διότι ἔχει σθησθῆ ὁ ὀφθαλμὸς τῆς ψυχῆς των. Διὰ τοῦτο καὶ περισσότερον ἀπὸ ὅλους αὐτούς ταλανίζει ὁ Χριστὸς λέγων· «Ἐὰν λοιπὸν τὸ ἐσωτερικόν σου φῶς εἶναι σκότος, πόσον μέγα εἶναι τὸ σκότος;»¹¹. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν ἔχουν τοῦλάχιστον λύχνον διὰ νὰ φωτίζη, ἐνῶ αὐτοὶ ὑστεροῦνται ἀκόμη καὶ αὐτὴν τὴν αὐγὴν· διὰ τοῦτο καὶ καθ' ἡμέραν πίπτουν μέσα εἰς ἄπειρα βάραθρα. Καὶ οἱ μὲν κατάδικοι, ὅταν ἔλθῃ ἡ νύκτα, ἀναπαύονται, ἀφοῦ προσαράξουν εἰς τὸν κοινὸν λιμένα ὄλων τῶν δυστυχούντων, τὴν νύκτα, ἐνῶ εἰς τοὺς φιλαργύρους ἡ πλεονεξία ἔκλεισε διὰ πρσχώσεων καὶ αὐτὸν τὸν λιμένα. Διὰ τόσα φροντίζουν ἐπιπόνως τὴν νύκτα, ὥστε ἀνεμποδίστως νὰ κατατρώγουν τὸν ἑαυτὸν των,

αυτούς. Καὶ τὰ μὲν ἐνιαῦθα τοιαῦτα· τὰ δὲ ἐκεῖ, ποῖος πα-
ραστήσει λόγος; τὰς καμίνοὺς τὰς ἀφορήτους, τοὺς πυριφλε-
γέντιας ποταμούς, τὸν ἰοδόλον, τὸ σκόπιος τὸ ἀφεγγές, τὰ μηδέ-
ποτε πέρας λαμβάνοντα κακά.

5 6. Φοβηθῶμεν τοίνυν, ἀγαπητοί, φοβηθῶμεν τὴν πηγὴν
τῶν τοσοῦτων κακῶν καὶ τιμωριῶν, τὴν ἀκόρεστον μαρίαν,
τὴν λύμην τῆς ἡμετέρας σωτηρίας. Οὐ γὰρ ἔστιν ὁμοῦ καὶ
ἀργύριον φιλεῖν, καὶ ψυχὴν. Μάθωμεν διὲ γῆ καὶ οποδὸς
τὰ χρήματα, διὲ ἀπολιμπάνει ἡμᾶς ἀποδημοῦντας ἐντεῦθεν,
10 μᾶλλον δὲ διὲ καὶ πρὸ τῆς ἀποδημίας πολλάκις ἡμῶν ἀπο-
πηδᾷ, καὶ πρὸς τὰ μέλλοντα παραβλάπτει, καὶ πρὸς τὴν
παροῦσαν ζωὴν. Καὶ γὰρ πρὸ τῆς γεέννης καὶ πρὸ τῆς κο-
λάσεως ἐκείνης μυρίοις κᾶντιαῦθα ἡμᾶς περιβάλλει πολέ-
μοις, καὶ σιάσεις ἐγείρει καὶ μάχας. Οὐδὲν γὰρ οὔτιω πο-
15 λεμοποιόν, ὡς φιλαργυρία· οὐδὲν οὔτιω πτωχοποιόν, κᾶν ἐν
πλούτῳ, κᾶν ἐν πενίᾳ φανῆ. Φύεται γὰρ καὶ ἐν πενήτιων
ψυχαῖς τὸ χαλεπὸν τοῦτο νόσημα, καὶ πλέον αὐτῶν ἐπι-
τρίβει τὴν πενίαν.

Κᾶν εὐρεθῆῃ πένης φιλάργυρος, οὐκ ἐν χρήμασιν ὁ τοι-
20 οῦτος, ἀλλ' ἐν λιμῶ δίδωσι δίκην. Οὐ γὰρ ἀνέχεται τῶν
μειρίων αὐτῶν ἀπολαῦσαι μετὰ ἀδείας, ἀλλὰ καὶ τὴν γασ-
σιέρα λιμῶ καταιελεῖ, καὶ τὸ σῶμα ἅπαν γυμνότητι καὶ
κρυμῶ τιμωρεῖται, καὶ τῶν δεσμοτιῶν μᾶλλον αὐχμῶν καὶ
ρουπῶν πανταχοῦ φαίνεται· καὶ αἰεὶ θρηνεῖ καὶ ὀδύρεται,
25 ὡπερ πάντων ὧν ἀθλιώτερος, κᾶν μυρίους πενεσιτέρους ἔχη.
Οὔτιος κᾶν εἰς ἀγορὰν ἐμβάλλη, πολλοὺς λαβῶν ἄπεισι μώ-
λωπας· κᾶν εἰς θαλανεῖον, κᾶν εἰς θέατρον, πλείονα λήψεται

ένῳ κανεῖς δέν τοὺς ένοχλεῖ. Καὶ τὰ μὲν βάσανα τῆς έδῶ ζωῆς εἶναι τέτοια, ἀλλὰ τὰ τῆς ἄλλης ποῖος λόγος ἤμπορεῖ νὰ τὰ περιγράψῃ; Τὰς ἀφορήτους καμίνοὺς, τοὺς πυριφλέγοντας ποταμοὺς, τὰ τρίζοντα δόντια, τὰ ἄλυτα δεσμά, τὸν φαρμακερὸν σκῶληκα, τὸ ἀτελείωτον σκότος, τὰ κακὰ ποὺ ποτὲ δέν ἔχουν τέλος.

6. " Ἀς φοβηθῶμεν λοιπὸν ἀγαπητοί, ἄς φοβηθῶμεν τὴν πηγὴν τῶν τόσων κακῶν καὶ τιμωριῶν, τὴν ἀκόρεστον μανίαν, τὴν καταστροφὴν τῆς σωτηρίας μας. Διότι δέν εἶναι δυνατὸν ν' ἀγαπῶμεν ταυτόχρονα καὶ τὰ χρήματα καὶ τὴν ψυχὴν. " Ἀς συνειδητοποιήσωμεν ὅτι χῶμα καὶ στάκτη εἶναι τὰ χρήματα, ὅτι μᾶς ἐγκαταλείπουν ὅταν φεύγωμεν ἀπὸ έδῶ, μᾶλλον δὲ ὅτι καὶ πρὶν νὰ φύγωμεν πολλὰς φορὰς φεύγουν ἀπὸ έμᾶς καὶ μᾶς βλάπτουν καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν καὶ εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν. Διότι καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν γένναν καὶ τὴν κόλασιν ἐκείνην μὲ ἀπείρους πολέμους καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ζωὴν μᾶς περικυκλοῦν καὶ ἐγείρουν ἐναντίον μας ἀπείρους ταραχὰς καὶ μάχας. Διότι τίποτε δέν προκαλεῖ πολέμους τόσον πολὺ ὅσον ἡ φιλαργυρία· τίποτε δέν κάμνει πτωχὸν τόσον πολὺ τὸν ἄνθρωπον, ὅσον αὐτὴ, εἴτε ἐμφανισθῇ εἰς τὸν πλοῦτον, εἴτε εἰς τὴν πτωχείαν. Διότι φύεται καὶ εἰς τῶν πτωχῶν τὰς ψυχὰς τὸ φοβερὸν αὐτὸ νόσημα καὶ κάνει περισσότερον δυσβάστακτον τὴν πτωχείαν των.

Ἐπίσης ὅταν κάποιος πτωχὸς εὐρεθῇ νὰ εἶναι φιλάργυρος, αὐτὸς ὄχι εἰς χρήματα, ἀλλ' εἰς πείναν καταδικάζεται. Διότι δέν ἐπιτρέπει εἰς τὸν ἑαυτὸν του ν' ἀπολαύσῃ αὐτά, ποὺ δέν βλάπτουν, μὲ μέτρον, ἀλλὰ καὶ τὴν κοιλίαν του βασανίζει μὲ πείναν καὶ τὸ σῶμά του ὀλόκληρον τιμωρεῖ εἰς γυμνότητα καὶ ὑπερβολικὸν ψυχος καὶ ἐμφανίζεται παντοῦ ἀγριώτερος καὶ ρυπαρώτερος καὶ ἀπὸ τοὺς φυλακισμένους· καὶ πάντοτε θρηνεῖ καὶ ὀδύρεται ὡσάν νὰ εἶναι ἄθλιώτερος ἀπὸ ὄλους, ἔστω καὶ ἂν ὑπάρχουν ἄπειροι πτωχότεροι ἀπὸ αὐτόν. Αὐτὸς εἴτε εἰς τὴν ἀγορὰν εἰσέλθῃ, φεύγει ἀφοῦ δεχθῇ πολλὰς πληγὰς· εἴτε εἰς λουτρόν, εἴτε εἰς θέατρον, περισσότερα τραύματα θὰ λάβῃ,

τραύματα, οὐκ ἀπὸ τῶν θεωρούντων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ὅταν ἴδῃ πολλὰς τῶν πορνευομένων γυναικῶν χροσίῳ καταλαμπομένας. Οὗτος κἄν τὴν θάλατταν πλέῃ, τοὺς ἐμπόρους πάλιν καὶ τὰς μυριαγώγους ναῦς ἐν-
5 νοῶν καὶ τὰ ἄπειρα κέρδη, οὐδὲ ζῆν ἑαυτὸν ἠγήσεται κἄν διὰ γῆς ὁδεύῃ, τοὺς ἀγρούς, τὰ προάσεια, τὰ καταλύματα, τὰ θαλανεία, τὰς ἐκ τούτων προσόδους ἀναλογιζόμενος, ἀβίωτον ἑαυτῷ τὸν βίον ἠγήσεται εἶναι λοιπόν· κἄν οἴκοι δὲ κατακλείσῃς αὐτόν, τὰ ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς τραύματα ἀναξαίνων
10 καθ' ἑαυτόν, μειζόνως λυμανεῖται τὴν ψυχὴν καὶ μίαν οἶδε παραμυθίαν μόνην τῶν κατεχόντων αὐτόν κακῶν, τὸν θάνατον καὶ τὴν ἐντεῦθεν ἀπαλλαγὴν.

Ταῦτα δὲ οὐχ ὁ πένης μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ πλούσιος ὁ τοῦτω περιπεσὼν τῷ νοσήματι πείσεται, καὶ τοσοῦτω μᾶλλον
15 τοῦ πένητος, ὅσῳ καὶ σφοδροτέρα ἐλίκεται τοῦτω ἢ τυραννίς, καὶ πλείων ἢ μέθη. Διὸ καὶ πάντων πενέσιερον ἑαυτῶν οὗτος ἠγήσεται, μᾶλλον δὲ καὶ ἔστι πενέσιερος. Οὐ γὰρ τῷ μέτρῳ τῆς οὐσίας, ἀλλὰ τῇ διαθέσει τῆς γνώμης ὁ πλοῦτος καὶ ἡ πενία κρίνονται καὶ ἐκεῖνος μάλιστα εἶσιν ὁ πάντων
20 πτωχότατος, ὁ αἰεὶ τοῦ πλείονος ἐπιθυμῶν, καὶ μηδέποτε σιῆσαι δυνάμενος τὴν πονηρὰν ταύτην ἐπιθυμίαν. Διὰ δὴ ταῦτα πάντα φεύγωμεν τὴν φιλαργυρίαν, τὴν πτωχοποιόν, τὴν ψυχοφθόρον, τὴν γεέννης φίλην, τὴν ἐχθρὰν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, τὴν μητέρα πάντων ὁμοῦ τῶν κακῶν·
25 καὶ καταφρονῶμεν χρημάτων, ἵνα ἀπολαύσωμεν χρημάτων, καὶ μετὰ χρημάτων ἀπολαυσώμεθα καὶ τῶν ἀποκειμένων ἡμῖν ἀγαθῶν ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς θεατάς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ἠθοποιούς, ὅταν ἰδῆ πολλὰς ἀπὸ τὰς γυναῖκας αἱ ὁποῖαι πορνεύουν νὰ λάμπουν μέσα εἰς τὸν χρυσόν. Αὐτὸς καὶ ὅταν πλῆθεις εἰς τὴν θάλασσαν, σκεπτόμενος πάλιν τοὺς ἐμπόρους καὶ τὰ μεγάλα φορτηγὰ πλοῖα καὶ τὰ ἄπειρα κέρδη, θὰ θεωρήσῃ διὰ τὸν ἑαυτὸν του ὅτι οὔτε κἄν ζῆ· εἴτε διὰ ξηρᾶς ταξιδεύει, ἀναλογιζόμενος τὰ κέρδη ἀπὸ τοὺς ἀγρούς, τὰ κτήματα, τὰ ξενοδοχεῖα, τὰ λουτρά, θὰ νομίσῃ ὅτι δι' αὐτὸν εἶναι πλέον ὁ βίος ἀβίωτος· καὶ ἂν ἀκόμη δέν τὸν κλειδώσῃ εἰς τὴν οἰκίαν του, ἀνασκαλίζων τὰ τραύματα ποὺ ἔλαβεν εἰς τὴν ἀγοράν, περισσότερο θὰ βλαβῆ εἰς εἰς τὴν ψυχὴν· καὶ μίαν μόνον παρηγορίαν γνωρίζει ἀπὸ τὰ κακὰ ποὺ τὸν κατέχουν, τὸν θάνατον καὶ τὴν δι' αὐτοῦ ἀπαλλαγὴν.

Αὐτὰ δὲ θὰ τὰ πάθῃ ὄχι μόνον ὁ πτωχός, ἀλλὰ καὶ ὁ πλούσιος, ποὺ θὰ περιπέσῃ εἰς αὐτὸ τὸ νόσημα, καὶ τόσον περισσότερο ἀπὸ τὸν πτωχόν, ὅσον καὶ ἰσχυροτέρα ἐπέρχεται εἰς αὐτὸν ἢ τυραννὶς καὶ περισσοτέρα ἢ μέθη. Διὰ τοῦτο καὶ πτωχότερον ἀπὸ ὅλους θὰ θεωρήσῃ αὐτὸς τὸν ἑαυτὸν του, μᾶλλον δὲ καὶ θὰ εἶναι πτωχότερος. Διότι ὄχι μὲ τὸ μέτρον τῆς περιουσίας, ἀλλ' ἀπὸ τὴν διάθεσιν τῆς ψυχῆς κρίνονται ὁ πλοῦτος καὶ ἡ πτωχεῖα· καὶ ἐκεῖνος εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν πτωχότατος ὅλων, ὁ ὁποῖος ἐπιθυμεῖ συνεχῶς τὸ περισσότερο καὶ δέν δύναται ποτὲ νὰ σταματήσῃ αὐτὴν τὴν κακὴν ἐπιθυμίαν. Δι' ὅλα αὐτὰ λοιπὸν ἄς ἀποφεύγωμεν τὴν φιλαργυρίαν ἢ ὁποῖα κάμει τὸν ἄνθρωπον πτωχόν, ἢ ὁποῖα καταστρέφει ψυχάς, εἶναι φίλη τῆς γεέννης, ἐχθρὰ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, μητέρα ὅλων μαζὶ τῶν κακῶν· καὶ ἄς περιφρονῶμεν τὰ χρήματα διὰ ν' ἀπολαύσωμεν χρήματα, καὶ μαζὶ μὲ τὰ χρήματα ν' ἀπολαύσωμεν καὶ τὰ ἀγαθὰ ποὺ μᾶς ἀναμένουν· τὰ ὁποῖα εἴθε νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι μὲ τὴν χάριν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΚΔ΄
Α΄ Κορ. 10, 13 - 25

«Πειρασμός ὑμᾶς οὐκ εἴληφεν, εἰ μὴ ἀνθρώπινος. Πιστός δὲ ὁ Θεός, ὃς οὐκ ἐάσει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε, ἀλλὰ σὺν τῷ πειρασμῷ ποιήσει καὶ τὴν ἔκβασιν τοῦ δύνασθαι ὑπενεγκεῖν».

5 1. Ἐπειδὴ γὰρ ἐφόβησεν αὐτοὺς ἰκανῶς, τὰ παλαιὰ διηγησάμενος παραδείγματα, καὶ εἰς ἀγωνίαν ἐνέβαλεν, εἰπὼν, «Ὁ δοκῶν ἐστάναι, βλέπω μὴ πέσῃ», ἦσαν δὲ καὶ πειρασμοὺς ἐνηνοχότες πολλοὺς, καὶ γυμνασάμενοι πολλάκις ἐν τούτοις· «Καὶ» γὰρ «ἐν ἀσθενείᾳ», φησί, «καὶ ἐν φόβῳ
10 καὶ ἐν τρόμῳ πολλῷ ἐγενόμην πρὸς ὑμᾶς»· ἵνα μὴ λέγωσι, τί φοβεῖς ἡμᾶς καὶ δεδίτη; οὐκ ἐσμὲν τούτων ἀμελείητοι τῶν κακῶν· καὶ γὰρ ἠλάθημεν καὶ ἐδιώχθημεν καὶ πολλοὺς καὶ συνεχεῖς ὑπεμείναμεν κινδύνους· κατὰστέλλων αὐτῶν πάλιν τὸ φύσημα, φησί, «Πειρασμός ὑμᾶς οὐκ εἴληφεν, εἰ
15 μὴ ἀνθρώπινος»· τουτέστι, μικρός, βραχύς, σύμμετρος. Τὸ γὰρ ἀνθρώπινον ἐπὶ τοῦ μικροῦ λέγει, ὡς διὰ λέγει· «Ἀνθρώπινον λέγω διὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς σαρκὸς ὑμῶν». Μὴ τοίνυν μέγα φρονεῖτε, φησὶν, ὡς περιγενόμενοι τοῦ κλυδωνίου· οὐδέποτε γὰρ εἶδετε κίνδυνον θάνατον ἀπειλοῦντα,
20 οὐδὲ πειρασμὸν σφαγῆν ἐπανατεινόμενον· ὃ καὶ Ἑβραίοις ἔλεγεν· «Οὐπω μέχρις αἵματος ἀντικατέστητε πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀνταγωνιζόμενοι».

1. Ρωμ. 6, 19.

2. Ἑβρ. 12, 4.

ΛΟΓΟΣ ΚΔ΄
Α΄ Κορ. 10, 13 - 25

«Δέν σās ἔχει καταλάβει δοκιμασία μεγαλυτέρα ἀπό τήν συνήθη εἰς ἀνθρώπους. Ἐξ ἄλλου δέ ὁ Θεός εἶναι ἄξιος πάσης ἐμπιστοσύνης καί δέν θά σās ἀφήσῃ νά δοκιμασθῆτε περισσότερο ἀπό ὅσον ἠμπορεῖτε νά βαστάσετε, ἀλλά μαζί μέ τήν δοκιμασίαν θά δώσῃ καί τὸ τέλος τῆς δοκιμασίας διὰ νά ἠμπορέσετε νά τήν ὑπομείνετε».

1. Ἐπειδὴ λοιπὸν τοὺς ἐφόβισεν ἄρκετὰ μέ τὸ ὅτι τοὺς διηγῆθη τὰ παραδείγματα ἀπὸ τὴν Παλαιάν Διαθήκην καί τοὺς ἔβαλεν εἰς ἀγωνίαν μέ τὸν λόγον, «ἐκεῖνος πού νομίζει ὅτι ἴσταται ἄς προσέχῃ μήπως πέσῃ», εἶχον δέ ὑπομείνει πολλὰς δοκιμασίας καί εἶχον γυμνασθῆ πολὺ εἰς αὐτάς, διότι «ἦλθον πρὸς ἐσās», λέγει, «χωρὶς νά ἔχω καμμίαν κοσμικὴν δύναμιν, ἀλλὰ μέ φόβον καί τρόμον πολὺν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου μου», διὰ νά μὴ λέγουν, διατί μās φοβίζεις καί μās τρομάζεις; Δέν εἴμεθα ἀγύμναστοι εἰς τέτοια κακά· διότι καί ἠτιμᾶσθημεν καί κατεδιώχθημεν καί πολλοὺς συνεχεῖς κινδύνους ὑπεμείναμεν· διὰ νά καταστείλῃ πάλιν τὴν καύχησιν, λέγει· «Δέν σās ἔχει καταλάβει δοκιμασία μεγαλυτέρα ἀπὸ τὴν συνήθη εἰς ἀνθρώπους»· δηλαδὴ μικρά, σύντομος, ἀνάλογος πρὸς τὰ μέτρα σας. Διότι ἀνθρώπινον ὀνομάζει τὸ μικρόν, ὅπως ὅταν λέγῃ· «Ὅμιλῶ κατ' ἀνθρώπινον τρόπον ἐξ αἰτίας τῆς φυσικῆς σας ἀδυναμίας»¹. Μὴ λοιπὸν ὑψηλοφρονῆτε, λέγει, ὡσάν νά ἔχετε νικήσει τὴν θαλασσοταραχὴν· διότι οὐδέποτε ἐγνωρίσατε κίνδυνον πού ν' ἀπειλῇ θάνατον, οὔτε πειρασμὸν πού ν' ἀπειλῇ μέ σφαγὴν· πρᾶγμα πού ἔλεγε καί εἰς τοὺς Ἑβραίους· «Ἀκόμη δέν ἀντεστάθητε μέχρις αἵματος εἰς τὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς ἀμαρτίας»².

Εἶτα ἐπειδὴ ἐφόβησεν, ὄρα πῶς αὐτοὺς πάλιν ἀνίστησι, καὶ ἀνίστησι μετὰ τοῦ πείσαι μειριάζειν, λέγων· «Πιστὸς δὲ ὁ Θεός, ὃς οὐκ ἐάσει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε». Ἄρα εἰσὶ πειρασμοί, οὓς οὐ δυνατὸν ὑπενεγκεῖν. Καὶ τίνες 5 οὗτοι; Πάντες, ὡς εἰπεῖν· τὸ γὰρ δυνατὸν ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ ροπῇ κεῖται, ἢ διὰ τῆς ἡμετέρας ἐπισπώμεθα γνώμης. Διόπερ ἵνα μάθης καὶ ἴδῃς, ὅτι οὐ μόνον ἐκείνους τοὺς ὑπερβαίνοντας ἡμῶν τὴν δύναμιν, ἀλλ' οὐδὲ τούτους τοὺς ἀνθρώπους ἐνὶ χωρὶς τῆς ἐκεῖθεν βοηθείας ραδίως ἐνεγκεῖν, ἐπή- 10 γαγεν· «Ἀλλὰ ποιήσει σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκβασιν τοῦ δύνασθαι ὑπενεγκεῖν». Οὐδὲ γὰρ ἐκείνους τοὺς συμμετρους, ὅπερ ἔφην, φησί, τῇ ἰδίᾳ δυνάμει διοίσομεν· ἀλλὰ κἀνταῦθα τῆς παρ' αὐτοῦ δεόμεθα συμμαχίας, ὥστε αὐτοὺς διεξελεθεῖν, καὶ πρὶν ἢ διεξελεθεῖν, ἐνεγκεῖν. Αὐτὸς γὰρ καὶ τὴν 15 ὑπομονὴν δίδωσι, καὶ τὴν ταχεῖαν ἀπαλλαγὴν ἐπάγει, ὥστε καὶ ταύτῃ φορητὸν γενέσθαι τὸν πειρασμόν. Τοῦτο γὰρ ἠνίξαστο εἰπών, «ποιήσει καὶ τὴν ἔκβασιν τοῦ δύνασθαι ὑπενεγκεῖν»· καὶ πάντα αὐτῷ ἀνατίθησι.

«Διόπερ, ἀδελφοί μου, φεύγετε ἀπὸ τῆς εἰδωλολατρείας». 20 Πάλιν αὐτοὺς θεραπεύει τῷ τῆς συγγενείας ὄνόματι, καὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ τάχους ἐπείγει τῆς ἁμαρτίας ἀπαλλαγῆναι ταύτης. Οὐδὲ γὰρ εἶπεν, ἀπόσιγτε, ἀπλῶς, ἀλλὰ, «φεύγετε»· καὶ τὸ πρᾶγμα εἰδωλολατρείαν καλεῖ, καὶ οὐκέτι διὰ τὴν τοῦ πλησίον βλάβην ἀφίστασθαι μόνον κελεύει, ἀλλὰ καὶ 25 αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ δείκνυσιν ἰκανὸν μεγάλην ἐνεγκεῖν λύμην. «Ὡς φρονίμοις λέγω κρίνατε ὑμεῖς ὃ φημι». Ἐπειδὴ γὰρ μέγα ἐφθέγγαστο, καὶ τὴν κατηγορίαν ἠῦξησεν, εἰδωλολατρεί-

“Υστερον ἐπειδὴ τοὺς ἐφόβισε, κοίταξε πῶς τοὺς ἀνορθώνει πάλιν, καὶ τοὺς ἀνορθώνει πείθων αὐτοὺς συγχρόνως νὰ μετριοφρονοῦν μὲ τοὺς λόγους· «εἶναι ἄξιος πάσης ἐμπιστοσύνης ὁ Θεὸς καὶ δὲν θὰ σᾶς ἀφήσῃ νὰ δοκιμασθῆτε περισσότερο ἀπὸ ὅσον ἠμπορεῖτε νὰ ὑπομείνετε». “Αρα ὑπάρχουν πειρασμοὶ τοὺς ὁποῖους δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπομείνουν. Καὶ ποῖοι εἶναι αὐτοί; “Ολοι, διὰ νὰ εἰπῶ ἔτσι· διότι ἡ δυνατότης ἔγκειται εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποίαν προσελκύομεν μὲ τὴν ἰδικὴν μας διάθεσιν. Διὰ τοῦτο διὰ νὰ μάθῃς καὶ ἰδῆς ὅτι, ὄχι μόνον τοὺς πειρασμοὺς ποὺ ὑπερβαίνουν τὴν δύναμίν μας, ἀλλ’ οὔτε αὐτοὺς τοὺς συνήθεις εἰς ἀνθρώπους εἶναι δυνατόν νὰ ὑποφέρωμεν εὐκόλως χωρὶς τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, προσέθεσεν· «Ἀλλὰ μαζὶ μὲ τὴν δοκιμασίαν θὰ δώσῃ καὶ τὸ τέλος τῆς δοκιμασίας διὰ νὰ ἠμπορέσετε νὰ τὴν ὑπομείνετε». Οὔτε ἐκείνους δηλαδὴ ποὺ εἶναι εἰς τὸ μέτρον μας, καθὼς ἀνέφερον, λέγει, μὲ τὴν ἰδικὴν μας δύναμιν θὰ βαστάσωμεν· ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτοὺς ἔχομεν ἀνάγκην ἀπὸ τὴν συμμαχίαν του διὰ νὰ περάσωμεν μέσα ἀπὸ αὐτοὺς καί, πρὶν περάσωμεν, νὰ τοὺς ὑπομείνωμεν. Αὐτὸς λοιπὸν δίδει καὶ τὴν ὑπομονὴν καὶ φέρει συντόμως τὴν ἀπαλλαγὴν, ὥστε καὶ ἀπὸ αὐτὸ νὰ γίνῃ ὑποφερτὴ ἡ δοκιμασία. Διότι αὐτὸ ὑψηλὴν ὅταν εἶπε «μαζὶ μὲ τὴν δοκιμασίαν θὰ δώσῃ καὶ τὸ τέλος τῆς δοκιμασίας διὰ νὰ ἠμπορέσετε νὰ τὴν ὑπομείνετε»· καὶ ὅλα τὰ ἀναθέτει εἰς τὸν Θεόν.

«Διὰ τοῦτο, ἀγαπητοί μου, ἀποφεύγετε τὴν εἰδωλολατρείαν». Πάλιν τοὺς τιμᾶ ἐμφανίζων τὴν συγγένειαν, καὶ βιάζει αὐτοὺς ν’ ἀπαλλαγῶν ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν αὐτὴν. Διότι δὲν εἶπεν, ἀπομακρυνθῆτε, ἀλλὰ, «ἀποφεύγετε»· καὶ ἀποκαλεῖ τὸ πρᾶγμα εἰδωλολατρείαν, καὶ παροτρύνει νὰ τὴν ἀποφεύγουν ὄχι μόνον διὰ νὰ μὴ βλάπτεται ὁ πλησίον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ καθ’ ἑαυτὸ δεικνύει ὅτι εἶναι ἱκανὸν νὰ ἐπιφέρῃ μεγάλην καταστροφὴν. «Ὅμιλῶ ὡσάν εἰς φρονίμους ἀνθρώπους· κρίνατε σεῖς αὐτὸ ποὺ λέγω». Ἐπειδὴ λοιπὸν αὐτὸ ποὺ εἶπε δὲν εἶναι μικρὸν καὶ ἔκανε βαρυτέραν τὴν κατηγορίαν μὲ τὸ ὅτι ὠνόμασε τὸ πρᾶγμα εἰ-

αν καλέσας, ἵνα μὴ δόξη τραχύνειν αὐτοὺς καὶ φορτικὸν ποι-
εῖν τὸν λόγον, αὐτοῖς λοιπὸν ἐπιτρέπει τὴν κρίσιν, καὶ μετ'
ἐγκωμίου καθίζει τοὺς δικάζοντας. «Ὡς φρονίμοις γὰρ
λέγω», φησὶν ὅπερ σφόδρα θαρροῦντός ἐστι τοῖς οἰκείοις
5 δικαιώμασι, τὸ τὸν ἐγκαλούμενον αὐτὸν καθίσει τῶν λεγομέ-
νων κριτὴν. Τοῦτο καὶ τὸν ἀκροατὴν αἴρει μειζόνως, διὰ
μὴ ὡς ἐπιτάτιων, μηδὲ ὡς νομοθετῶν, ἀλλ' ὡς συμβουλευῶν
καὶ παρ' αὐτοῖς ἐκείνοις δικαζόμενος, οὕτω διαλέγεται. Ἰ-
ουδαίοις μὲν γάρ, ἅτε ἀνοητότερον διακειμένοις καὶ παιδι-
10 κώτερον, οὐχ οὕτως ὁ Θεὸς διελέγειτο, οὐδὲ πανταχοῦ τὰς
αἰτίας αὐτοῖς ἔλεγε τῶν ἐπιταγμάτων, ἀλλ' ἐκέλευε μόνον.
Ἐνιαῦθα δέ, ἐπειδὴ πολλῆς ἐλευθερίας ἀπελάυσασμεν, καὶ
συμβουλῆς ἀπολαύομεν, καὶ ὡς φίλοις διαλέγεται, καὶ φησιν·
οὐ δέομαι ἐτέρων δικασιῶν αὐτοὶ μοι τὴν ψῆφον ὑμεῖς φέ-
15 ρετε ταύτην, ὑμᾶς λαμβάνω κριτάς.

2. «Τὸ ποιήριον τῆς εὐλογίας, ὃ εὐλογοῦμεν, οὐχὶ κοι-
νωνία τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ἐστι;». Τί λέγεις, ὦ μα-
κάριε Παῦλε; Θέλων ἐντρέψαι τὸν ἀκροατὴν, καὶ μυστηρίων
μεμνημένος φρικτιῶν, εὐλογίας ποιήριον καλεῖς τὸ ποιήριον
20 τὸ φοβερόν καὶ φρικωδέστατον ἐκεῖνο; Ναί, φησὶν οὐ γὰρ
μικρὸν τὸ εἰρημένον. Εὐλογίαν γὰρ διὰ εἶπω, εὐχαριστίαν
λέγω· εὐχαριστίαν δὲ διὰ εἶπω, πάντα ἀναπιύσω τὸν τῆς
εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ θησαυρὸν καὶ τῶν μεγάλων ἐκείνων
ἀναμιμνήσκω δωρεῶν. Καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς ἐπιλέγοντες τῷ
25 ποιηρίῳ τὰς ἀφάτους εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ, καὶ δοῶν ἀπο-
λελάυκαμεν, οὕτως αὐτῷ προσάγομεν καὶ κοινωνοῦμεν, εὐ-
χαριστιοῦντες διὰ τῆς πλάνης ἀπήλλαξε τὸ τῶν ἀνθρώπων
γένος· διὰ μακρὰν ὄντας, ἐγγὺς ἐποίησεν διὰ ἐλπίδα μὴ
ἔχοντας καὶ ἀθέους ἐν τῷ κόσμῳ, ἀδελφοὺς ἐανιοῦ κατε-

δωλολατρείαν, διὰ τὸ μὴ φανῆ ὅτι παροξύνει αὐτοὺς καὶ κάμνει φορτικὸν τὸν λόγον, παραχωρεῖ εἰς αὐτοὺς λοιπὸν τὴν κρίσιν, καὶ μὲ ἔπαινον καθίζει αὐτοὺς εἰς τὴν θέσιν τῶν δικαστῶν. «Ὁμιλῶ ὡσάν εἰς φρονίμους ἀνθρώπους» λέγει· πρᾶγμα ποῦ δεικνύει ἄνθρωπον ποῦ ἐνθαρρύνει πάρα πολὺ εἰς τὸ νὰ λάβῃ κανεὶς τὰ ἰδικά του δικαιώματα, τὸ νὰ κἀνῆ δηλαδή τὸν ἴδιον τὸν κατηγορούμενον κριτὴν εἰς τὰ λεγόμενα. Αὐτὸ ἐπὶ πλέον ἐγκαρδιώνει τὸν ἀκροατὴν πάρα πολὺ, ὅταν ὀμιλῆ ὄχι ὡσάν νὰ προστάσῃ, οὔτε ὡσάν νὰ νομοθετῆ, ἀλλ' ὡσάν νὰ συμβουλεύῃ καὶ νὰ δικάζεται ἀπὸ ἐκείνους τοὺς ἰδίους. Διότι εἰς τοὺς μὲν Ἰουδαίους, ἐπειδὴ εὐρίσκοντο εἰς κατάστασιν χαμηλοτέραν καὶ περισσότερον παιδικῆς νοημοσύνης, δὲν ὠμιλοῦσεν ἔτσι ὁ Θεός, οὔτε ἔλεγε πάντοτε εἰς αὐτοὺς τὰς αἰτίας τῶν ἐντολῶν, ἀλλὰ προσέτασσε μόνον. Ἐδῶ ὅμως, ἐπειδὴ πολλὴ ἐλευθερία μᾶς ἐδόθη, ἀπολαμβάνομεν καὶ τὴν τιμὴν νὰ μᾶς συμβουλεύῃ καὶ ὡσάν εἰς φίλους ὀμιλεῖ καὶ λέγει· δὲν χρειάζομαι ἄλλους δικαστάς· σεῖς οἱ ἴδιοι ἀποφασίσατε δι' αὐτό, ἐσᾶς λαμβάνω ὡς δικαστάς.

2. «Τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας, τὸ ὁποῖον εὐλογοῦμεν, δὲν εἶναι κοινωνία τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ;». Τί λέγεις, μακάριε Παῦλε; Ἐπειδὴ θέλεις νὰ κἀνης τὸν ἀκροατὴν νὰ ἐντραπῆ καὶ ἐνῶ ἔχεις μνημονεύσει φρικτὰ μυστήρια, ὀνομάζεις ποτήριον εὐλογίας ἐκεῖνο τὸ φοβερὸν καὶ φρικωδέστατον ποτήριον; Naί, λέγει· δὲν εἶναι βεβαίως μικρὸν αὐτὸ ποῦ ἐλέχθη. Διότι ὅταν λέγω εὐλογίαν ἐννοῶ εὐχαριστίαν· ὅταν δὲ λέγω εὐχαριστίαν, ὀλόκληρον τὸν θησαυρὸν τῆς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ ἐξηγῶ καὶ ἐνθυμίζω ἐκεῖνας τὰς μεγάλας δωρεάς. Ἀλλὰ καὶ ἐμεῖς ὅταν ὀμολογοῦμεν κατὰ τὴν ὥραν τοῦ ποτηρίου τὰς ἀπεριγράπτους εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ καὶ ὅλα ὅσα ἀπελαύσαμεν, ἔτσι προσφέρομεν εἰς τὸν Θεὸν καὶ κοινωνοῦμεν, εὐχαριστοῦντες διὰ τὸ ὅτι ἀπήλλαξεν ἀπὸ τὴν πλάνην τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων· διότι ἐνῶ εἶχομεν ἀπομακρυνθῆ μᾶς ἔφερε πλησίον του, καὶ ἐνῶ δὲν εἶχομεν ἐλπίδα καὶ εἴμεθα χωρὶς Θεὸν εἰς τὸν κόσμον, μᾶς ἔκανε ἀδελφοὺς καὶ συγκληρονόμους του,

σκεύασε καὶ συγκληρονόμους. Ὑπὲρ τούτων καὶ τῶν τοιούτων ἀπάντων εὐχαρισιοῦντες, οὕτω πρόσιμεν. Πῶς οὖν οὐκ ἐναντία ποιεῖτε, φησὶν, ὦ Κορίνθιοι, εὐλογοῦντες μὲν τὸν Θεόν, ὅτι τῶν εἰδώλων ὑμᾶς ἀπήλλαξε, πάλιν δὲ ἐπὶ τῆς
5 ἐκείνων ἰσχύοντες ἰραπέζας;

«Τὸ ποιήριον τῆς εὐλογίας, ὃ εὐλογοῦμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ἐστὶ;». Σφόδρα πιστῶς καὶ φοβερῶς εἶρηκεν. Ὁ γὰρ λέγει, τοῦτό ἐστιν· ὅτι τοῦτο τὸ ἐν τῷ ποιηρίῳ ὄν, ἐκεῖνό ἐστὶ τὸ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς ρεῦσαν,
10 καὶ ἐκεῖνου μετέχομεν. Ποιήριον δὲ εὐλογίας ἐκάλεσεν, ἐπειδὴ αὐτὸ μετὰ χειρᾶς ἔχοντες, οὕτως αὐτὸν ἀνυμνοῦμεν, θαυμάζοντες, ἐκπλητιζόμενοι τῆς ἀφάτου δωρεᾶς, εὐλογοῦντες ὅτι καὶ αὐτὸ τοῦτο ἐξέχεεν, ἵνα μὴ μείνωμεν ἐν τῇ πλάνῃ· καὶ οὐ μόνον ἐξέχεεν, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν ἡμῖν αὐτοῦ
15 μετέδωκεν. Ὡστε εἰ αἵματος ἐπιθυμεῖς, φησί, μὴ τὸν τῶν εἰδώλων βωμὸν τῷ τῶν ἀλόγων φόνῳ, ἀλλὰ τὸ θυσιαστήριον τὸ ἐμὸν τῷ ἐμῷ φοίνισσε αἵματι. Τί τούτου φρικωδέστερον; τί δὲ φιλοσοργότερον, εἶπέ μοι; Τοῦτο καὶ οἱ ἐρῶντες ποιοῦσιν· διὰ τὸ ἴδωσι τοὺς ἐρωμένους τῶν ἀλλοτριῶν
20 ἐφιεμένους καὶ τῶν οἰκείων καταφρονουῦντας, τὰ αὐτῶν διδόντες πείθουσιν ἀποσιῆναι τῶν ἐκείνων. Ἄλλ' οἱ ἐρῶντες μὲν ἐν χρήμασι καὶ ἱματίοις καὶ κτήμασι ταύτην ἐπιδείκνυνται τὴν φιλοτιμίαν, ἐν αἵματι δὲ οὐδεὶς οὐδέποτε· ὁ δὲ Χριστοῦς καὶ ἐν τούτῳ τὴν κηδεμονίαν ἐπεδείξατο καὶ τὴν θερμὴν περὶ ἡμᾶς ἀγάπην. Καὶ ἐν μὲν τῇ παλαιᾷ, ἐπειδὴ ἀτελέστερον διέκειντο, ὃ τοῖς εἰδώλοις προσέφερον αἷμα, τοῦτο αὐτὸς ὑπέμεινε καταδέξασθαι, ἵνα ἀποσιῆσῃ ἐκείνων, ὃ καὶ αὐτὸ πάλιν ἀφάτου φιλοσοργίας ἦν ἐνταῦθα δὲ ἐπὶ τὸ πολλῶν φρικωδέστερον καὶ μεγαλοπρεπέστερον τὴν ἱερουρ-

εὐχαριστοῦντες λοιπὸν δι' ὅλα αὐτὰ καὶ τὰ ὅμοια, ἔτσι προσερχόμεθα εἰς τὸν Θεόν. Πῶς λοιπὸν, λέγει, δὲν πράττετε ἀντίθετα πράγματα, Κορίνθιοι, ὅταν, ἐνῶ εὐλογοεῖτε τὸν Θεόν διότι σᾶς ἀπήλλαξεν ἀπὸ τὰ εἴδωλα, τρέχετε πάλιν εἰς τὰς εἰδωλολατρικὰς τραπέζας;

«Τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας, τὸ ὁποῖον εὐλογοῦμεν, δὲν εἶναι κοινωνία τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ;». Φοβερὸν πρᾶγμα εἶπε καὶ μὲ ἀπόλυτον βεβαιότητα πιστοποιεῖ αὐτό. Ἐκεῖνο δὲ πού ἐννοεῖ εἶναι τὸ ἐξῆς· ὅτι τὸ αἶμα πού εἶναι μέσα εἰς τὸ ποτήριον εἶναι αὐτὸ τὸ ἴδιον τὸ ὁποῖον ἔτρεξεν ἀπὸ τὴν πλευρὰν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὅτι εἰς αὐτὸ τὸ αἶμα μετέχομεν. Ὠνόμασε δὲ αὐτὸ ποτήριον εὐλογίας, ἐπειδὴ, ὅταν κρατῶμεν αὐτὸ εἰς τὰ χέρια, ἔτσι ἀνυμνοῦμεν αὐτόν, μὲ θαυμασμόν, μὲ ἔκπληξιν διὰ τὴν ἀπερίγραφτον δωρεάν, μὲ εὐλογίαν, διότι καὶ αὐτὸ τὸ ἴδιον τὸ αἷμα τοῦ ἔχυσε διὰ νὰ μὴ μείνωμεν εἰς τὴν πλάνην· καὶ ὄχι μόνον τὸ ἔχυσε, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλους ἡμᾶς μετέδωκεν ἀπὸ αὐτό. Ὡστε ἐὰν ἐπιθυμῆς αἶμα, λέγει, ὄχι τὸν βωμὸν τῶν εἰδώλων μὲ τὴν σφαγὴν τῶν ζώων, ἀλλὰ τὸ ἰδικόν μου θυσιαστήριον νὰ βάφης κόκκινον μὲ τὸ ἰδικόν μου αἶμα. Τί εἶναι φρικτότερον ἀπὸ αὐτό; Τί περισσότερο φιλόστοργον; εἶπέ μου. Αὐτὸ κάμνουν καὶ ἐκεῖνοι πού ἀγαποῦν· ὅταν ἴδουν τοὺς ἀγαπημένους των νὰ ἐπιθυμοῦν τὰ τῶν ἄλλων καὶ νὰ καταφρονοῦν τὰ ἰδικὰ των, δίδουν τὰ ἰδικὰ των καὶ τοὺς πείθουν ν' ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὰ τῶν ἄλλων. Ἄλλ' αὐτοὶ μὲν οἱ ὁποῖοι ἀγαποῦν δεικνύουν αὐτὴν τὴν φιλοτιμίαν εἰς χρήματα καὶ ἐνδύματα καὶ κτήματα, ἐνῶ εἰς τὸ νὰ δώσουν τὸ αἷμα των ποτὲ κανεὶς· ὁ Χριστὸς ὅμως καὶ εἰς αὐτὸ ἔδειξε τὴν φροντίδα καὶ τὴν θερμὴν ἀγάπην δι' ἡμᾶς. Καὶ εἰς μὲν τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι ἦσαν ἀτελέστεροι πνευματικά, τὸ αἶμα πού προσέφερον εἰς τὰ εἴδωλα, αὐτὸ κατεδέχθη ὁ Χριστὸς νὰ δεχθῆ, διὰ ν' ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὰ εἴδωλα, πρᾶγμα πού καὶ αὐτὸ ἦτο πάλιν ἀποτέλεσμα ἀπεριγράπτου φιλοστοργίας· ἐδῶ δὲ μετέβαλε τὴν ἱερουργίαν εἰς τὸ πολὺ φρικτότερον καὶ μεγαλοπρεπέστερον μυστήριον, ὥστε καὶ τὴν θυσίαν ἐκείνην ἥλλαξε,

γίαν μειοσκεύασε, καὶ τὴν θυσίαν αὐτὴν ἀμείψας, καὶ ἀπὸ τῆς τῶν ἀλόγων σφαγῆς ἑαυτὸν προσφέρειν κελεύσας.

«Ὁ ἄριος, ὃν κλῶμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἐστὶ;». Διὰ τί μὴ εἶπε, μειοχή; Ὅτιαν πλέον τι
5 δηλῶσαι ἠβουλήθη, καὶ πολλὴν ἐνδείξασθαι τὴν συνάφειαν. Οὐ γὰρ τῷ μετέχειν μόνον καὶ μεταλαμβάνειν, ἀλλὰ καὶ τῷ ἐνούσθαι κοινωνοῦμεν. Καθάπερ γὰρ τὸ σῶμα ἐκεῖνο ἦνω-
ται τῷ Χριστῷ, οὕτω καὶ ἡμεῖς αὐτῷ διὰ τοῦ ἄριου τούτου ἐνούμεθα. Διὰ τί δὲ προσέθηκεν, «ὃν κλῶμεν»; Τοῦτο γὰρ
10 ἐπὶ μὲν τῆς εὐχαριστίας ἔστιν ἰδεῖν γινόμενον ἐπὶ δὲ τοῦ σιαυροῦ οὐκέτι, ἀλλὰ καὶ τοῦναντίον τούτῳ· «Ὅσοι οὖν» γὰρ «αὐτοῦ», φησὶν, οὐ συνιριθῆσεται». Ἀλλ' ὅπερ οὐκ ἔπαθεν ἐπὶ τοῦ σιαυροῦ, τοῦτο πάσχει ἐπὶ τῆς προσφορᾶς διὰ σέ, καὶ ἀνέχεται διακλῶμενος, ἵνα πάντας ἐμπλήσῃ.

15 3. Ἐἶτα ἐπειδὴ εἶπε, «κοινωνία τοῦ σώματος», τὸ δὲ κοινωνοῦν ἑτερόν ἐστιν ἐκείνου, οὐ κοινωνεῖ, καὶ ταύτην τὴν δοκοῦσαν εἶναι μικρὰν διαφορὰν ἀνεῖλεν. Εἰπὼν γάρ, «κοινωνία τοῦ σώματος», ἐζήτησε πάλιν ἐγγύτερόν τι εἰπεῖν· διὸ καὶ ἐπήγαγεν, «Ὅτι εἰς ἄριος, ἐν σῶμά ἐσμεν οἱ πολ-
20 λοί». Τί γὰρ λέγω κοινωνίαν, φησὶν; αὐτὸ ἐσμεν ἐκεῖνο τὸ σῶμα. Τί γὰρ ἐστὶν ὁ ἄριος; Σῶμα Χριστοῦ. Τί δὲ γίνονται οἱ μεταλαμβάνοντες; Σῶμα Χριστοῦ· οὐχὶ σώματα πολλά, ἀλλὰ σῶμα ἓν. Καθάπερ γὰρ ὁ ἄριος ἐκ πολλῶν συγ-
κείμενος κόκκων ἦνωται, ὡς μηδαμοῦ φαίνεσθαι τοὺς κόκ-
25 κους, ἀλλ' εἶναι μὲν αὐτούς, ἄδηλον δὲ αὐτῶν εἶναι τὴν διαφορὰν τῇ συναφείᾳ· οὕτω καὶ ἀλλήλοις καὶ τῷ Χριστῷ συναπιόμεθα. Οὐδὲ γὰρ ἐξ ἑτέρου μὲν σώματος σύ, ἐξ ἑτέ-
ρου δὲ ἐκεῖνος τρέφεται, ἀλλ' ἐκ τοῦ αὐτοῦ πάντες· διὸ καὶ ἐπήγαγεν «Οἱ γὰρ πάντες ἐκ τοῦ ἑνὸς ἄριου μετέχομεν».
30 Εἰ δὲ ἐκ τοῦ αὐτοῦ, καὶ τὸ αὐτὸ γινόμεθα πάντες, διὰ τί μὴ καὶ τὴν αὐτὴν ἀγάπην ἐπιδεικνύμεθα, καὶ γινόμεθα καὶ κατὰ τοῦτο ἓν; Καὶ γὰρ καὶ τὸ παλαιὸν ἐπὶ τῶν προγόνων

καὶ ἔδωσεν ἐντολὴν νὰ προσφέρουν τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀντὶ τῆς σφαγῆς τῶν ζώων.

«Ὁ ἄρτος τὸν ὁποῖον κόπτομεν, δὲν εἶναι κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ;». Διατί δὲν εἶπε, μετοχή; Διότι ἠθέλησε νὰ δείξῃ ὅτι εἶναι κάτι περισσότερο καὶ νὰ φανερώσῃ ὅτι εἶναι πολὺ στενὴ ἢ συνάφεια. Διότι ὄχι μόνον μὲ τὸ νὰ μετέχωμεν καὶ νὰ μεταλαμβάνωμεν, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ νὰ ἐρχώμεθα εἰς ἔνωσιν κοινωνοῦμεν. Διατί δὲ προσέθεσε, «τὸν ὁποῖον κόπτομεν»; Διότι αὐτὸ θὰ ἰδῆ κανεὶς νὰ γίνε-ται εἰς τὴν θείαν εὐχαριστίαν· εἰς τὸν σταυρὸν ὅμως ὄχι, ἀλλὰ τὸ ἀντίθετον ἀπὸ αὐτό· διότι «ὄστοῦν ἀπὸ αὐτόν», λέγει, «δὲν θὰ συντριβῆ». Ἄλλ' αὐτὸ πού δὲν ἔπαθεν ἐπά-νω εἰς τὸν σταυρὸν, αὐτὸ πάσχει εἰς τὴν προσφορὰν διὰ σέ, καὶ ἀνέχεται νὰ κατακόπτεται, διὰ νὰ μᾶς γεμίσῃ ὄλους.

3. Ὑστερον ἐπειδὴ εἶπε, «κοινωνία τοῦ σώματος», ἐ-κεῖνο δὲ τὸ ὁποῖον κοινωνεῖ εἶναι ἄλλο ἀπὸ αὐτόν πού κοι-νωνεῖ, καὶ αὐτὴν τὴν διαφορὰν πού φαίνεται μικρὴ τὴν ἀνήρεσεν. Ὅταν εἶπε δηλαδὴ «κοινωνία τοῦ σώματος», ἠ-θέλησε πάλιν νὰ εἰπῆ κάτι πού νὰ ἐκφράζῃ ὅτι ἡ ἔνωσις προχωρεῖ περισσότερο· διὰ τοῦτο καὶ προσέθεσε, «Διότι εἰς εἶναι ὁ ἄρτος, καὶ ἐμεῖς οἱ πολλοὶ εἴμεθα ἓν σῶμα». Καὶ διατί λέγω κοινωνία; λέγει. Αὐτὸ τὸ ἴδιον τὸ σῶμα εἴ-μεθα. Διότι τί εἶναι ὁ ἄρτος; Σῶμα Χριστοῦ. Τί γίνονται δὲ οἱ πιστοὶ πού μεταλαμβάνουν; Σῶμα Χριστοῦ· ὄχι πολλὰ σώματα, ἀλλ' ἓν σῶμα. Διότι ὅπως ὁ ἄρτος εἶναι ἓνας ἀπο-τελούμενος ἀπὸ πολλοὺς κόκκους, ὥστε πουθενὰ νὰ μὴ φαίνωνται οἱ κόκκοι, ἀλλὰ νὰ ὑπάρχουν, χωρὶς νὰ εἶναι ὀρατὴ ἡ διαφορὰ εἰς τὴν συνάφειαν, ἔτσι καὶ μεταξύ μας καὶ μὲ τὸν Χριστὸν συναπτόμεθα. Διότι δὲν τρέφεσαι ἀπὸ ἄλλο σῶμα ἐσύ, ἀπὸ ἄλλο δὲ ἐκεῖνος, ἀλλ' ἀπὸ τὸ ἴδιον ὄλοι· δι' αὐτὸ καὶ προσέθεσε· «διότι ὄλοι ἀπὸ τὸν ἓνα ἄρτον μετέχομεν». Ἐφ' ὅσον ὅμως τρεφόμεθα ἀπὸ τὸ ἴδιον καὶ τὸ ἴδιον γινόμεθα ὄλοι, διατί δὲν ἐπιδεικνύομεν καὶ τὴν ἰδίαν ἀγάπην καὶ δὲν γινόμεθα καὶ εἰς τοῦτο ἓν; Διότι αὐ-τὸ ἐγένετο κατὰ τὸν παλαιὸν καιρὸν εἰς τοὺς προγόνους μας. Καθ' ὅσον «ὄλοι ὄσοι εἶχον πιστεύσει», λέγει, «ἦσαν

ιῶν ἡμειτέρων τοῦτο ἦν. «Τοῦ γὰρ πλήθους ιῶν πιστευσάντων», φησὶν, «ἦν ἡ καρδία καὶ ἡ ψυχὴ μία».

Ἄλλ' οὐχὶ νῦν, ἀλλὰ τὸναντίον ἅπαν' πολλοὶ καὶ ποικίλοι μετὰ πάντων οἱ πόλεμοι, καὶ θηρίων χαλεπώτερον
 5 πρὸς τὰ ἀλλήλων διακείμεθα μέλη. Καὶ ὁ μὲν Χριστὸς ἰσοοῦτόν σε διεσιτηκότα ἐαυτῷ ἠνώσε· σὺ δὲ οὐδὲ τῷ ἀδελφῷ ἀξιοῖς ἠνώσθαι μετὰ ἀκριθείας τῆς προσηκούσης, ἀλλὰ ἀποσχίζεις σαυτόν, ἰσοαύτης καὶ ἀγάπης καὶ ζωῆς ἀπολαύσας παρὰ τοῦ δεσπότου. Οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς τὸ σῶμα αὐτοῦ ἔδωκεν· ἀλλ'
 10 ἐπειδὴ ἡ προτέρα τῆς σαρκὸς φύσις ἢ ἀπὸ γῆς διαπλασθεῖσα, ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας ἔφθασε νεκρωθῆναι καὶ ζωῆς γενέσθαι ἔρημος, ἑτέραν, ὡς ἂν εἴποι τις, μᾶζαν καὶ ζύμην ἐπεισῆγαγε, τὴν ἐαυτοῦ σάρκα, φύσει μὲν οὖσαν τὴν αὐτήν, ἁμαρτίας δὲ ἀπηλλαγμένην καὶ ζωῆς γέμουσαν· καὶ πᾶσιν ἔδωκεν
 15 αὐτῆς μεταλαμβάνειν, ἵνα ταύτην τρεφόμενοι, καὶ τὴν προτέρα ἀποθέμενοι τὴν νεκράν, εἰς τὴν ζῶσαν καὶ ἀθάνατον διὰ τῆς τραπέζης ἀνακερασθῶμεν ταύτης.

4. «Βλέπετε ἰὸν Ἰσραὴλ κατὰ σάρκα· οὐχ οἱ ἐσθλιότες τὰς θυσίας κοινωνοὶ τοῦ θυσιαστηρίου εἰσὶ;». Πάλιν ἀπὸ
 20 τῆς παλαιᾶς καὶ εἰς τοῦτο ἐνάγει. Ἐπειδὴ γὰρ πολὺ τοῦ μεγέθους ιῶν λεχθέντων ἦσαν ταπεινότεροι, καὶ ἀπὸ ιῶν προτέρων αὐτοὺς καὶ συνήθων πείθει. Καὶ καλῶς, «κατὰ σάρκα», φησὶν, ὡς αὐτῶν κατὰ πνεῦμα ὄντων. Ὁ δὲ λέγει, ἰοιοῦτόν ἐστι· κἄν ἀπὸ ιῶν παχυτέρων παιδεύθητε, δι
 25 οἱ ἐσθλιότες τὰς θυσίας κοινωνοὶ τοῦ θυσιαστηρίου εἰσὶν. Ὅρθως πῶς δείκνυσιν οὐκ ἔχοντας γνῶσιν τελείαν τοὺς δοκῶντας εἶναι τελείους, εἶγε μηδὲ τοῦτο ἴσασιν, διὸ κοινωνία τις ἀπὸ τούτων καὶ φιλία πολλοῖς πολλάκις πρὸς δαίμονας

ὁμόφρονες καὶ αἱ καρδίαὶ καὶ ὀλόκληρος ἡ πνευματικὴ ὑπαρξίς των ἦσαν ἠνωμένα εἰς ἓν».

Σήμερον ὅμως δὲν εἶναι ἔτσι, ἀλλὰ τὸ τελείως ἀντίθετον· πολλοὶ καὶ διάφοροι εἶναι οἱ πόλεμοι μεταξὺ ὄλων, καὶ διακείμεθα χειρότερον καὶ ἀπὸ τὰ θηρία ἀπέναντι εἰς τὰ ἴδια τὰ μέλη μας, τοὺς ὁμοπίστους. Καὶ ὁ μὲν Χριστός, ἐνῶ τόσον πολὺ εἶχες ἀπομακρυνθῆ, σὲ ἠνωσε μὲ τὸν ἑαυτὸν του, ἐνῶ ἐσὺ οὔτε μὲ τὸν ἀδελφὸν καταδέχεσαι νὰ ἐνωθῆς μὲ τὴν πρέπουσαν ἐπιμέλειαν, ἀλλ' ἀποχωρίζεις τὸν ἑαυτὸν σου, ἐνῶ τόσην ἀγάπην καὶ ζωὴν ἀπήλαυσε ἀπὸ τὸν Κύριον. Διότι ὄχι μόνον ἀπλῶς ἔδωσε τὸ σῶμά του, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἔως τότε φύσις τῆς σαρκὸς ἡ ὁποία ἐπλάσθη ἀπὸ τὴν γῆν, κατήντησε νὰ νεκρωθῆ ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν καὶ νὰ ἐρημωθῆ ἀπὸ ζωὴν, ἄλλην, τρόπον τινά, ὕλην καὶ ζύμην εἰσήγαγεν εἰς αὐτήν, τὴν ἰδικὴν του σάρκα, ἡ ὁποία ὡς πρὸς τὴν φύσιν εἶναι μὲν ἴδια, ἀλλ' εἶναι ἀπηλλαγμένη ἀπὸ ἁμαρτίαν καὶ πλήρης ἀπὸ ζωὴν· καὶ εἰς ὅλους ἔδωσε νὰ μεταλαμβάνουν ἀπὸ αὐτήν, ὥστε, τρεφόμενοι ἀπὸ αὐτήν καὶ ἀποθέτοντες τὴν προηγουμένην τὴν νεκράν, νὰ συνενωθῶμεν εἰς τὴν ζωσαν καὶ ἀθάνατον διὰ τῆς θείας κοινωνίας.

4. «Κοιτάξετε τοὺς Ἰσραηλίτας ποὺ εἶναι σαρκικοὶ ἀλλ' ὄχι καὶ πνευματικοὶ ἀπόγονοι τῶν πατριαρχῶν· ἐκεῖνοι ποὺ τρώγουν τὰς θυσίας ποὺ προσφέρονται ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς τοῦ Ἰσραὴλ, δὲν εἶναι κοινωνοὶ τοῦ θυσιαστηρίου;». Πάλιν ἀπὸ τὴν Παλαιάν Διαθήκην ὁδηγεῖ καὶ εἰς αὐτό. Διότι, ἐπειδὴ ἦσαν πολὺ κατώτεροι ἀπὸ τὸ μέγεθος τῶν λεχθέντων, τοὺς πείθει καὶ ἀπὸ τὰ προηγούμενα καὶ συνήθη. Καὶ καλῶς λέγει «σαρκικοί», ὡσὰν νὰ εἶναι αὐτοὶ πνευματικοί. Αὐτὸ ποὺ ἐννοεῖ δὲ εἶναι τὸ ἐξῆς· διδαχθῆτε τοῦλάχιστον ἀπὸ τὰ χονδροειδέστερα, ὅτι αὐτοὶ ποὺ τρώγουν τὰς θυσίας εἶναι κοινωνοὶ τοῦ θυσιαστηρίου. Βλέπεις πῶς δεικνύει ὅτι δὲν ἔχουν τελείαν γνῶσιν αὐτοὶ ποὺ νομίζουν ὅτι εἶναι τέλειοι, ἀφοῦ βεβαίως οὔτε αὐτὸ γνωρίζουν, ὅτι δηλαδὴ ἀπὸ αὐτὰ γίνεται κοινωνία καὶ φιλία εἰς πολλοὺς πολλὰς φοράς μὲ τοὺς δαίμονας καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἢ συνή-

γίνεται, κατὰ μικρὸν τῆς συνηθείας αὐτοῦς ἐφελκομένης; **Εἰ** γὰρ ἐπ' ἀνθρώπων τὸ κοινωνεῖν ἄλλῶν καὶ τραπέζης φι-
λίας ἀφορμὴ καὶ σύμβολον γίνεται, ἐγχωρεῖ καὶ ἐπὶ δαιμό-
νων τοῦτο συμβῆναι.

5 Σὺ δέ μοι σκόπει, πῶς ἐπὶ μὲν τῶν Ἰουδαίων οὐκ εἶπεν,
ὅτι τῷ Θεῷ κοινωνοῦσιν, ἀλλὰ, «κοινωνοὶ τοῦ θυσιαστηρίου
εἰσίν» καὶ γὰρ κατεκαίετο τὸ τιθέμενον· ἐπὶ δὲ τοῦ σώματος
τοῦ Χριστοῦ οὐχ οὕτως· ἀλλὰ πῶς; «Κοινωνία τοῦ σώματος
τοῦ Κυρίου ἐστί». Οὐ γὰρ τῷ θυσιαστηρίῳ, ἀλλ' αὐτῷ τῷ
10 Χριστῷ κοινωνοὶ γινόμεθα. Εἰπὼν δέ, ὅτι κοινωνοὶ τοῦ
θυσιαστηρίου εἰσίν, εἶτα δείσας μὴ δόξη ὡπερ ἰσχὺν ἔ-
χόντων τῶν εἰδώλων διαλέγεσθαι καὶ δυναμένων τι βλάψαι,
δρα πῶς αὐτὰ καθαιρεῖ πάλιν λέγων· «Τί οὖν φημι; ὅτι
εἰδωλὸν τί ἐστίν, ἢ ὅτι εἰδωλόθυτόν τι ἐστί;». Ταῦτα δὲ λέ-
15 γω, φησί, καὶ ἀπάγω, οὐχ ὡς δυναμένων βλάψαι τι τῶν
εἰδώλων ἢ ἰσχὺν ἔχόντων· (οὐδὲν γὰρ ἐστίν), ἀλλὰ βούλομαι
καταφρονεῖν αὐτῶν ὑμᾶς.

Καὶ εἰ βούλει καταφρονεῖν, φησί, τίνος ἔνεκεν μετὰ
σπουδῆς αὐτῶν ἡμᾶς ἀπάγεις; «Οἱ οὐ προσάγεται τῷ δε-
20 σπότη τῷ σῶ. «Ἄ γὰρ θύει», φησί, «τὰ ἔθνη, δαιμονίοις
θύει, καὶ οὐ Θεῷ». Μὴ τοίνυν τρέχετε ἐπὶ τὰ ἐναντία. Οὐ-
δὲ γὰρ, εἰ βασιλέως υἱὸς ἦς, εἶτα τῆς πατρικῆς ἀπολαύων
τραπέζης, ἀφεις ἐκείνην, τῆς τῶν καταδίκων καὶ δεσμοτῶν
ἠθέλησας κοινωνῆσαι ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ, ἐπέτρεψεν ἂν ὁ
25 πατήρ, ἀλλὰ καὶ μετὰ πολλῆς ἂν ἀπήγαγε τῆς σφοδρότητος,
οὐχ ὡς δυναμένης τῆς τραπέζης βλάψαι, ἀλλ' ὡς καται-
σχυνούσης σου τὴν εὐγένειαν καὶ τὴν τράπεζαν τὴν βασιλι-
κὴν. Καὶ γὰρ καὶ οἳ οἰκέται εἰσὶ προσκεκροσκότιες, ἠτι-
μωμένοι, κατάδικοι, δεσμῶται, ἀφορήτῳ κολάσει τηρούμε-
30 νοι, μυρίοις ὑπεύθυνοι κακοῖς. Πῶς οὖν οὐκ αἰσχύνη κατὰ

θεια αὐτὴ τοὺς σύρει ὀπίσω τῆς; Διότι ἐὰν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὸ νὰ μετέχη κανεὶς εἰς συγκεντρώσεις καὶ τράπεζαν γίνεται ἀφορμὴ καὶ σύμβολον φιλίας, εἶναι δυνατόν νὰ συμβῆ αὐτὸ καὶ μὲ τοὺς δαίμονας.

Σὺ ὅμως πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ, πῶς διὰ τοὺς μὲν Ἰουδαίους δὲν εἶπεν ὅτι κοινωνοῦν τὸν Θεόν, ἀλλὰ «κοινωνοὶ τοῦ θυσιαστηρίου εἶναι», καὶ ὅσον ἐκαίετο τελείως ὅ,τι προσεφέρετο ἔνῳ εἰς τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ δὲν γίνεται ἔτσι ἄλλὰ πῶς; «Κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου εἶναι». Ὁχι λοιπὸν τοῦ θυσιαστηρίου, ἀλλὰ τοῦ ἰδίου τοῦ Χριστοῦ γινόμεθα κοινωνοί. Ὅταν δὲ εἶπεν, ὅτι εἶναι κοινωνοὶ τοῦ θυσιαστηρίου, ἐπειδὴ ἐφοβήθη μήπως φανῆ ὅτι ἔχουν ἰσχὺν τὰ εἰδῶλα νὰ σκέπτονται καὶ ὅτι ἠμποροῦν νὰ βλάπτουν εἰς κάτι, κοίταξε πῶς καταργεῖ πάλιν αὐτὰ μὲ τοὺς λόγους· «Τί ἐννοῶ λοιπὸν; Ὅτι τὸ εἰδῶλον εἶναι κάτι; ἢ ὅτι τὸ κρέας τῶν θυσιῶν εἰς τὰ εἰδῶλα εἶναι κάτι;». Αὐτὰ δὲ τὰ λέγω, λέγει, καὶ ἀπομακρύνω ἀπὸ αὐτά, ὅχι διότι ἠμποροῦν τὰ εἰδῶλα νὰ βλάψουν εἰς κάτι ἢ διότι ἔχουν δύναμιν (διότι δὲν εἶναι τίποτε), ἀλλὰ θέλω νὰ τὰ περιφρονῆτε ἐσεῖς.

Καὶ ἂν θέλῃς νὰ τὰ περιφρονουῦμε, θὰ εἰπῆ κάποιος, διατί μὲ τόσον ζῆλον μᾶς ἀπομακρύνεις ἀπὸ αὐτά; Διότι δὲν σὲ ὀδηγοῦν εἰς τὸν Κύριόν σου. Διότι «ἐκεῖνο ποῦ θυσιάζουν τὰ ἔθνη», λέγει, «τὸ θυσιάζουν εἰς τὰ δαιμόνια καὶ ὄχι εἰς τὸν Θεόν». Μὴ τρέχετε λοιπὸν εἰς τὰ ἀντίθετα. Διότι ἐὰν ἦσουν υἱὸς βασιλέως καὶ ἀπελάμβανες τὴν βασιλικὴν τράπεζαν, καί, ἀφοῦ τὴν ἐγκατέλειπες, ἤθελες νὰ γίνῃς σύντροφος καταδίκων καὶ ἐγκλεισμένων εἰς τὴν φυλακὴν, δὲν θὰ σοῦ ἐπέτρεπεν ὁ πατήρ σου, ἀλλὰ μὲ πολλὴν αὐστηρότητα θὰ σὲ ἀπεμάκρυνεν, ὄχι διότι ἠμπορεῖ νὰ σὲ βλάψῃ τὸ νὰ φάγῃς μαζί των, ἀλλὰ διότι κατεντροπιάζεις τὴν εὐγένειάν σου καὶ τὴν βασιλικὴν τράπεζαν. Διότι αὐτοὶ εἶναι δοῦλοι ποῦ προσέκρυσαν εἰς τὸν νόμον, ἠτιμασμένοι, κατάδικοι, δεσμῶται, οἱ ὁποῖοι φρουροῦνται εἰς ἀφόρητον φυλακὴν, ὑπεύθυνοι δι' ἀμέτρητα ἐγκλήματα. Πῶς λοιπὸν δὲν ἐντρέπεται, ὡσάν νὰ εἶσαι λαίμαργος καὶ

- τούς λαιμάργους καὶ ἀνελευθέρους, διὰν θῶσι τραπέζαν οἱ
κατάδικοι οὗτοι, τρέχων ἐκεῖ καὶ μειέχων τῶν προκειμένων;
Διὰ δὴ τοῦτο ἀπάγω. Ὁ γὰρ σκοπὸς τῶν θυόντων καὶ τὸ
πρόσωπον τῶν δεχομένων ἀκάθαρα ποιεῖ τὰ προκείμενα.
- 5 «Οὐ θέλω δὲ ὑμᾶς κοινωνοὺς τῶν δαιμονίων γίνεσθαι». *Εἶδες φιλίαν πατρὸς κηδεμονικοῦ; εἶδες καὶ αὐτὸ τὸ ρῆμα πολλὴν ἔχον τὴν ἔμφασιν τῆς διαθέσεως; Οὐδὲν γὰρ βούλομαι κοινὸν ἔχειν ὑμᾶς πρὸς ἐκείνους, φησί. Εἶτα ἐπειδὴ ἐν τάξει παραινέσεως τὸν λόγον εἰσήγαγεν, ἵνα μὴ τις τῶν*
- 10 *παχυτέρων καταφρονήσῃ, ὡς ἐξουσίαν ἔχων, ἐπειδὴ εἶπεν, «Οὐ θέλω», καί, «Ὑμεῖς κρίνατε», ἀποφαίνεται λοιπὸν καὶ νομοθετεῖ λέγων «Οὐ δύνασθε ποτήριον Κυρίου πίνειν, καὶ ποτήριον δαιμονίων· οὐ δύνασθε τραπέζης κυρίου μειέχειν, καὶ τραπέζης δαιμονίων». Καὶ ἀρκεῖται τοῖς ὀνόμασι μό-*
- 15 *νοις εἰς τὴν ἀπαγωγήν. Εἶτα καὶ ἐντιρεπτικῶς· «Ἡ παραζηλοῦμεν τὸν Κύριον; μὴ ἰσχυρότεροι αὐτοῦ ἔσμεν;». Τουτέστι, πειράζομεν αὐτόν, εἰ δύναται κολάσαι ἡμᾶς καὶ παρακνίζομεν αὐτόν, πρὸς τοὺς ἐναντίους ἀποχωροῦντες, καὶ μετὰ τῶν αὐτοῦ πολεμίων ταιτιόμενοι; Τοῦτο δὲ εἶπε, ἀναμιμνήσκων*
- 20 *αὐτοὺς παλαιᾶς ἱστορίας καὶ πατρικῆς παρανομίας. Διὸ καὶ τῇ λέξει ταύτῃ κέχρηται, ἥ καὶ πρὸς Ἰουδαίους ὁ Μωϋσῆς ἐχρήσατό ποτε, ἐγκαλῶν ὑπὲρ εἰδωλολατρείας ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ. «Αὐτοὶ γάρ», φησί, «παρεξήλωσάν με ἐπ' οὐ Θεῶ, παρώργισάν με ἐν τοῖς εἰδώλοις αὐτῶν».*
- 25 «Μὴ ἰσχυρότεροι αὐτοῦ ἔσμεν;» *Εἶδες πῶς φοβερῶς, πῶς φρικτιῶς ἐπέπληξεν, αὐτὰ διασεύσας αὐτῶν τὰ νεῦρα, καὶ τῇ εἰς ἄτιπον ἀπαγωγῇ σφόδρα αὐτῶν καταψάμενος καὶ κατενεγκῶν αὐτῶν τὸ φύσημα; Καὶ διὰ τί μὴ ἐξ ἀρχῆς*

δοῦλος, νὰ τρέξης ἐκεῖ ὅταν παραθέτουν τράπεζαν οἱ κατὰδικοὶ αὐτοὶ καὶ νὰ τρώγῃς μαζί των; Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἀπομακρύνω ἀπὸ αὐτά. Διότι ὁ σκοπὸς ἐκείνων ποῦ θυσιάζουν καὶ τὸ πρόσωπον ἐκείνων ποῦ δέχονται τὴν θυσίαν, κάμνουν ἀκάθαρτα αὐτὰ ποῦ προσφέρονται.

«Δὲν θέλω δὲ νὰ ἔχετε ἐπικοινωνίαν μὲ τὰ δαιμόνια». Βλέπεις ἀγάπην πατρὸς στοργικοῦ; βλέπεις καὶ αὐτὸν τὸν λόγον μὲ πόσῃ ζωηρότητι ἐκφράζει τὴν διάθεσιν; Τίποτε λοιπὸν, λέγει, κοινὸν δὲν θέλω νὰ ἔχετε ἐσεῖς μὲ ἐκείνους. Ὑστερον, ἐπειδὴ μετέτρψε τὸν λόγον εἰς παραίνεσιν, διὰ νὰ μὴ περιφρονήσῃ αὐτὰ κανεῖς ἀπὸ τοὺς πνευματικὰ ἀτελεῖς, ὡσὰν νὰ ἔχη ἐξουσίαν, ἐπειδὴ ὁ Παῦλος εἶπε «δὲν θέλω» καὶ «κρίνατε σεῖς», ὁμιλεῖ μὲ ἐξουσίαν πλέον καὶ νομοθετεῖ μὲ τοὺς λόγους· «Δὲν ἠμπορεῖτε νὰ πίνετε τὸ ποτήριον τοῦ Κυρίου καὶ τὸ ποτήριον τῶν δαιμονίων· δὲν ἠμπορεῖτε νὰ μετέχετε εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ Κυρίου καὶ εἰς τὴν τράπεζαν τῶν δαιμονίων». Καὶ διὰ νὰ τοὺς ἀπομακρύνῃ ἀρκεῖται μόνον εἰς τὰ ὀνόματα. Ὑστερον ὁμιλεῖ καὶ μὲ τρόπον ποῦ νὰ τοὺς κἀνῃ νὰ ἐντραποῦν. «Ἢ μήπως θέλομεν νὰ προκαλέσωμεν τὴν ζηλοτυπίαν τοῦ Κυρίου; μήπως εἴμεθα ἰσχυρότεροι ἀπὸ αὐτόν;». Δηλαδή, πειράζομεν τὸν Θεόν, ἐὰν δύναται νὰ μᾶς τιμωρήσῃ καὶ τὸν ἐρεθίζομεν μὲ τὸ νὰ ἀποχωρῶμεν εἰς τοὺς ἐχθροὺς καὶ μὲ τὸ νὰ τασσώμεθα μαζί μὲ τοὺς ἀντιπάλους του; Αὐτὸ δὲ τὸ εἶπε διὰ νὰ τοὺς ὑπενθυμίσῃ παλαιὰν ἱστορίαν καὶ πατρικὴν παρανομίαν. Διὰ τοῦτο καὶ χρησιμοποιοῖ αὐτὴν τὴν λέξιν τὴν ὁποίαν ἐχρησιμοποίησε κάποτε καὶ ὁ Μωϋσῆς πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, ὅταν τοὺς ἐκατηγόρει δι' εἰδωλολατρείαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Διότι «αὐτοί», λέγει, «μὲ ἠρέθισαν διὰ νὰ ζηλοτυπήσω διὰ ψεύτικον θεόν, μὲ παρώργησαν μὲ τὰ εἰδωλά των»³.

«Μήπως εἴμεθα ἰσχυρότεροι ἀπὸ αὐτόν;». Εἶδες πῶς τοὺς ἐπιπλήττει φοβερὰ καὶ φρικτὰ καὶ κλονίζει τὰ νεῦρα των καὶ ὀδηγῶν αὐτοὺς μὲ τὴν εἰς ἄτοπον ἀπαγωγὴν τοὺς κατηγορεῖ βαρύτατα καὶ συντρίβει τὴν ἀλαζονείαν των; Καὶ διατί δὲν εἶπεν αὐτὰ ἐξ ἀρχῆς, θὰ εἰπῆ κάποιος, τὰ

ταῦτα τέθεικε, φησίν, ἃ μάλιστα ἂν αὐτοὺς ἀπήγαγεν; "Οὐ
 ἔθος αὐτῷ διὰ πλειόνων ἃ βούλεται κατασκευάζειν, καὶ τὰ
 ἰσχυρότερα ὑστερον τιθέναι, καὶ ἐκ περιουσίας νικᾶν. Διὰ
 δὴ τοῦτο ἀπὸ τῶν καιαδεεσιτέρων ἀρξάμενος ἐπὶ τὸ κρι-
 5 λαιον ἦλθε τῶν κακῶν. Οὕτω γὰρ καὶ τοῦτο εὐπαράδεκτον
 μᾶλλον ἐγίνετο, τοῖς προτέροις τῆς διανοίας αὐτῶν καια-
 λεανθείσης.

5. «Πάντα μοι ἔξεσιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει· πάντα
 μοι ἔξεσιν, ἀλλ' οὐ πάντα οἰκοδομεῖ. Μηδεὶς τὸ ἑαυτοῦ ζη-
 10 τείτω, ἀλλὰ τὸ τοῦ ἐτέρου ἕκαστος». Ὁρᾷς σύνεσιν ἠκριθω-
 μένην; Ἐπειδὴ γὰρ εἰκὸς ἦν αὐτοὺς λέγειν, διτι τέλειός εἰμι
 καὶ κύριος ἑμαυτοῦ, καὶ οὐδὲν βλαπιόμενος ἀπογεύομαι τῶν
 προκειμένων· ναί, φησί, τέλειος μὲν εἶ καὶ σαυτοῦ κύριος·
 ἀλλὰ μὴ τοῦτο σκόπει, ἀλλ' εἰ μὴ βλάβην ἔχει τὸ γινόμενον,
 15 ἀλλ' εἰ μὴ καιασιροφήν. Καὶ γὰρ ἀμφοτέρω εἶρηκεν, «Οὐ
 πάντα συμφέρει, οὐ πάντα οἰκοδομεῖ», λέγων, καὶ τὸ μὲν
 ὑπὲρ ἑαυτοῦ, τὸ δὲ ὑπὲρ τοῦ ἀδελφοῦ τιθεῖς. Τὸ μὲν γὰρ
 εἶπεῖν, οὐ συμφέρει, τὴν ἐκείνου ἀπώλειαν αἰνιτιομένου ἔ-
 σοι· τὸ δὲ εἶπεῖν, οὐκ οἰκοδομεῖ, τὸ τοῦ ἀδελφοῦ σκάνδαλον.
 20 Διὸ καὶ ἐπήγαγε, «Μηδεὶς τὸ ἑαυτοῦ ζητεῖτω»· ὁ πανταχοῦ
 καὶ διὰ πάσης καιασκευάζει ἐπιστολῆς, καὶ ἐν τῇ πρὸς Ρω-
 μαίους· ὡς διαν λέγει· «Καὶ γὰρ ὁ Χριστὸς οὐχ ἑαυτῷ ἠ-
 ρεσε»· καὶ πάλιν, «Καθὼς καὶ γὰρ πάντα πᾶσιν ἀρέσκω, μὴ
 ζητῶν τὸ ἑμαυτοῦ συμφέρον»· καὶ ἐνιαῦθα πάλιν· οὐ μὴν
 25 ἐπεξεργάζεται αὐτὸ ἐνιαῦθα. Ἐπειδὴ γὰρ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν
 διὰ πολλῶν αὐτὸ καιεσκεύασε καὶ ἀπέδειξε διτι οὐδαμῶ
 τὸ ἑαυτοῦ ζητεῖ, ἀλλὰ καὶ Ἰουδαίοις ὡς Ἰουδαῖος ἐγένετο,
 καὶ ἀνόμοις ὡς ἄνομος, καὶ τῇ ἐλευθερίᾳ τῇ ἑαυτοῦ καὶ τῇ
 ἐξουσίᾳ οὐχ ἀπλῶς ἐχρήσατο, ἀλλ' εἰς τὸ πᾶσι συμφέρον,

4. Ρωμ. 15, 3.

5. Α' Κορ. 10, 33.

ὁποῖα πρὸ πάντων θὰ τοὺς ἀπεμάκρυνον; Διότι συνηθίζει ν' ἀποδεικνύη μὲ περισσότερα ἐπιχειρήματα καὶ νὰ θέτῃ εἰς τὸ τέλος τὰ ἰσχυρότερα καὶ νὰ νικᾷ θριαμβευτικά. Διὰ τοῦτο λοιπόν, ἀφοῦ ἤρχισεν ἀπὸ τὰ χαμηλότερα, ἦλθεν εἰς τὴν κορυφὴν τῶν κακῶν. Διότι ἔτσι καὶ αὐτὸ ἐγίνετο περισσότερον εὐκόλα παραδεκτόν, ἀφοῦ τὰ ὅσα ἐλέχθησαν πρὶν προητοίμασαν τὴν σκέψιν των.

5. «Ὅλα μοῦ ἐπιτρέπονται, ἀλλὰ δὲν συμφέρουν ὅλα. Ὅλα μοῦ ἐπιτρέπονται, ἀλλὰ δὲν εἶναι ὅλα ἐποικοδομητικά. Κανείς ἄς μὴ ζητῇ τὸ ἰδικόν του συμφέρον, ἀλλ' ὁ καθείς τὸ συμφέρον τοῦ ἄλλου». Βλέπεις σύνεσιν ἢ ὁποῖα ἐξετάζει μὲ ἀκρίβειαν; Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἦτο πιθανόν νὰ εἶποῦν ὅτι, εἶμαι τέλειος καὶ κύριος τοῦ ἑαυτοῦ μου καὶ τρώγω ἀπὸ τὰ εἰδωλόθυτα χωρὶς νὰ βλάπτωμαι εἰς τίποτε· ναί, ἀπαντᾷ, τέλειος μὲν εἶσαι καὶ κύριος τοῦ ἑαυτοῦ σου· μὴ βλέπῃς ὅμως αὐτό, ἀλλὰ μήπως αὐτὸ πού γίνεται προκαλεῖ βλάβην, μήπως προκαλεῖ καταστροφὴν. Διότι καὶ τὰ δύο εἶπε μὲ τοὺς λόγους «δὲν συμφέρουν ὅλα, δὲν εἶναι ὅλα ἐποικοδομητικά», καὶ ἀνέφερε τὸ μὲν ἔν διὰ τὸν ἑαυτὸν των, τὸ δὲ ἄλλο διὰ τὸν ἀδελφόν. Διότι τὸ μὲν «δὲν συμφέρει», ὑπαινίσσεται τὴν ἀπώλειαν ἐκείνου· ἐνῶ τὸ «δὲν εἶναι ἐποικοδομητικά», ὑπαινίσσεται ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ σκανδαλισθῇ κάποιος ἀδελφός. Διὰ τοῦτο καὶ προσέθεσε, «Κανείς ἄς μὴ ζητῇ τὸ ἰδικόν του συμφέρον»· πρᾶγμα πού συσταίνει μὲ ὀλόκληρον τὴν ἐπιστολὴν καὶ εἰς τὴν πρὸς Ῥωμαίους, ὅπως ὅταν λέγῃ «διότι καὶ ὁ Χριστὸς δὲν ἐζήτησεν ἐκεῖνα πού ἦσαν ἀρκετὰ εἰς τὸν ἑαυτὸν του»⁴ καὶ πάλιν «καθὼς καὶ ἐγὼ ἀρέσω εἰς ὅλους καθ' ὅλα καὶ δὲν ζητῶ τὸ ἰδικόν μου συμφέρον, ἀλλὰ τὸ συμφέρον τῶν πολλῶν»⁵ καὶ ἐδῶ ἐπίσης· ἐδῶ ὅμως δὲν τὸ ἀναπτύσσει αὐτό. Διότι, ἐπειδὴ εἰς τὰ προηγούμενα ἔδειξεν αὐτὸ μὲ πολλοὺς λόγους καὶ ἀπέδειξεν ὅτι πουθενὰ δὲν ζητεῖ τὸ ἰδικόν του συμφέρον, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἐγένεν ὡς Ἰουδαῖος καὶ μὲ τοὺς ἐκτὸς τοῦ νόμου εὐρισκομένους ὡς ἐκτὸς νόμου, καὶ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἐξουσίαν του δὲν ἐχρησιμοποίησεν ἐπιπόλαια, ἀλλὰ διὰ τὸ συμφέρον ὅλων, ἐργα-

δουλεύων ἅπασιν· ὀλίγοις ἀρκεσθεὶς ῥήμασιν ἐνιαῦθα ἀπηλλάγη, εἰς μνήμην διὰ τῶν ὀλίγων τούτων παραπέμπων τῶν εἰρημένων αὐτοὺς ἀπάντων.

Ταῦτ' οὖν καὶ ἡμεῖς εἰδότες, ἀγαπητοί, προνοῶμεν τῶν
 5 ἀδελφῶν, καὶ τὴν ἐνότητά τὴν πρὸς αὐτοὺς διατηροῦμεν. Εἰς τοῦτο γὰρ ἡμᾶς ἡ θυσία ἐκείνη ἐνάγει ἡ φοβερὰ καὶ φορικώδης, κελεύουσα ἡμῖν μεθ' ἁμονοίας αὐτῇ μάλιστα προσιέναι καὶ θερμῆς ἀγάπης, καὶ ἀειτοὺς γενομένους ἐντεῦθεν, οὕτω πρὸς αὐτὸν ἵπιασθαι τὸν οὐρανόν· μᾶλλον δὲ καὶ ὑπὲρ τὸν
 10 οὐρανόν. «Ὅπου» γὰρ «τὸ πτώμα», φησὶν, «ἐκεῖ καὶ οἱ ἀειτοί»· πτώμα καλῶν τὸ σῶμα διὰ τὸν θάνατον. Εἰ μὴ γὰρ ἐκεῖνος ἔπεσεν, ἡμεῖς οὐκ ἂν ἀνέσκημεν. Ἀειτοὺς δὲ καλεῖ, δεικνύς ὅτι καὶ ὑψηλὸν εἶναι δεῖ τὸν προσιόντα τῷ σώματι τούτῳ, καὶ μηδὲν πρὸς τὴν γῆν κοινὸν ἔχειν, μηδὲ κάτω σύρεσθαι
 15 καὶ ἔρπειν, ἀλλ' ἄνω πέτιασθαι διηνεκῶς, καὶ πρὸς τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης ἐνορᾶν, καὶ ὀξυδερκὲς τὸ ὄμμα τῆς διανοίας ἔχειν ἀειτῶν γάρ, οὐ κολοιῶν αὐτῆ ἢ τράπεζα. Οὗτοι καὶ τότε ἀπαντήσονται ἐκ τῶν οὐρανῶν καταβαίνοντι οἱ νῦν ἀξίως ἀπολαύοντες, ὥσπερ οὖν οἱ ἀναξίως τὰ ἔσχατα
 20 πείσονται. Εἰ γὰρ βασιλέα τις οὐκ ἂν ἀπλῶς δέξαιτο· τί λέγω βασιλέα; ἱματίου μὲν οὖν βασιλικοῦ οὐκ ἂν τις ἀπλῶς ἄφαιτο χερσὶν ἀκαθάρτοις, κἂν ἐπ' ἐρημίας ἦ, κἂν μόνος ἦ, κἂν μηδεὶς ὁ παρῶν καίτοιγε οὐδὲν ἕτερόν ἐστι τὸ ἱμάτιον ἢ σκωλήκων νήματα καὶ σπητιῶν. Εἰ δὲ τὴν βαφὴν θαν-
 25 μάξεις, καὶ αὐτὴ νεκρωθέντος ἰχθύος ἐστὶν αἷμα· ἀλλ' ὅμως οὐκ ἂν τις ἔλοιτο ρυπαραῖς αὐτοῦ κατατολμῆσαι χερσὶν.

Εἰ δὲ ἀνθρωπίνου ἱματίου οὐκ ἂν τις τολμήσειεν ἀπλῶς θιγεῖν, πῶς τὸ σῶμα τοῦ ἐπὶ πάντων Θεοῦ, τὸ ἁμωμον, τὸ καθαρὸν, τὸ τῇ θείᾳ ἐκείνῃ φύσει ὁμιλήσαν, δι' ὃ ἐσμεν καὶ
 30 ζῶμεν, δι' ὃ πύλαι θανάτου κατεκλάσθησαν καὶ οὐρανοῦ ἀψι-

ζόμενος δι' ὄλους· ἀφοῦ ἠρκέσθη μόνον εἰς ὀλίγους λόγους ἐδῶ ἀπηλλάγη, παραπέμπων αὐτούς μὲ αὐτὰ τὰ ὀλίγα εἰς τὸ νὰ ἐνθυμηθοῦν ὅλα ἐκεῖνα ποῦ ἐλέχθησαν.

Αὐτὰ λοιπὸν ἀφοῦ ἐγνωρίσαμεν καὶ ἐμεῖς, ἀδελφοί, ἄς προνοοῦμεν διὰ τοὺς ἀδελφούς καὶ ἄς διατηροῦμεν τὴν ἐνότητα μαζί των. Διότι εἰς αὐτὸ μᾶς ὁδηγεῖ ἐκείνη ἡ φοβερὰ καὶ φρικτὴ θυσία, ἡ ὁποία μᾶς προστάσσει νὰ προσερχώμεθα εἰς αὐτὴν μὲ τελείαν ὁμόνοιαν καὶ θερμὴν ἀγάπην καὶ ἀφοῦ γίνωμεν ἀετοὶ ἀπὸ αὐτό, ἔτσι νὰ ἱπτάμεθα πρὸς αὐτὸν τὸν ἴδιον τὸν οὐρανόν· μᾶλλον δὲ καὶ ὑψηλότερον ἀπὸ τὸν οὐρανόν. Διότι «ὅπου εἶναι τὸ πτῶμα», λέγει, «ἐκεῖ θὰ μαζευθοῦν καὶ οἱ ἀετοί»· καὶ πτῶμα ὀνομάζει τὸ σῶμα, διότι θανατοῦται. Διότι, ἐὰν δὲν ἐθανατοῦτο ἐκεῖνος, δὲν θὰ εἶχομεν ἀναστηθῆ ἐμεῖς. Ἄετους δὲ ὀνομάζει διὰ νὰ δείξῃ ὅτι πρέπει νὰ εὐρίσκεται ὑψηλὰ ὅποιος πλησιάζει αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ νὰ μὴ ἔχη τίποτε κοινὸν πρὸς τὰ γῆϊνα, οὔτε νὰ σύρεται καὶ νὰ ἔρρη κάτω, ἀλλὰ νὰ πετᾷ ἐπάνω συνεχῶς καὶ νὰ βλέπῃ πρὸς τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης καὶ νὰ ἔχη καθαρὸν καὶ διαπεραστικὸν τὸ βλέμμα τῆς διανοίας· διότι αὕτῃ ἡ τράπεζα εἶναι δι' ἀετούς, ὄχι διὰ καρακάξας. Αὐτοὶ καὶ θὰ ὑποδεχθοῦν τὸν Χριστὸν ὅταν θὰ καταβαίνη ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ποῦ κοινωνοῦν ἀξίως, ὅπως βεβαίως ὅσοι κοινωνοῦν ἀναξίως θὰ ὑποστοῦν τὴν πιὸ φοβερὰν τιμωρίαν. Διότι, ἐὰν κανεῖς δὲν θὰ ὑπεδέχετο ὅπως - ὅπως ἓνα βασιλέα· καὶ τί λέγω βασιλέα; διότι οὔτε τὸ ἱμάτιον τοῦ βασιλέως δὲν θὰ ἤγγιζε κανεῖς μὲ ἀκάθαρτα χέρια, ἀκόμη καὶ ἂν κατοικῆ εἰς τὰς ἐρήμους ἢ εἶναι μόνος καὶ δὲν εἶναι κανεῖς παρών· ἂν καὶ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο τὸ ἱμάτιον, παρὰ νήματα μεταξοσκωλήκων. Ἐὰν δὲ θαυμάζῃς τὴν βαφήν, καὶ αὕτῃ εἶναι αἷμα νεκρωθέντος ἰχθύος· κανεῖς ὅμως δὲν θὰ ἤθελε νὰ τολμήσῃ νὰ τὸ ἐγγίση μὲ ρυπαρὰ χέρια.

Ἐὰν δὲ ἀνθρώπινον ἔνδυμα δὲν θὰ ἐτόλμα κανεῖς νὰ ἐγγίση ὅπως τύχη, πῶς τὸ σῶμα τοῦ Θεοῦ τῶν πάντων, τὸ ἀναμάρτητον, τὸ καθαρὸν, τὸ ὁποῖον ἠνώθη μὲ τὴν θείαν ἐκείνην φύσιν, διὰ τὸ ὁποῖον καὶ ὑπάρχομεν καὶ ζῶμεν, ἐξ αἰτίας τοῦ ὁποῖου συνετρίβησαν αἱ πύλαι τοῦ θανάτου καὶ

δες ἀνεώχθησαν, τοῦτο μετὰ τοσαύτης ὕβρεως ληψόμεθα; Μή, παρακαλῶ, μὴ κατασφάξωμεν ἑαυτοὺς διὰ τῆς ἀναισχυντίας, ἀλλὰ μετὰ φρίκης καὶ καθαρότητος ἀπάσης αὐτῶ προσίωμεν. Καὶ ὅταν αὐτὸ προκείμενον ἴδῃς, λέγε πρὸς σεαυ-
 5 τόν· διὰ τοῦτο τὸ σῶμα οὐκέτι γῆ καὶ σποδὸς ἐγώ, οὐκέτι αἰχμάλωτος, ἀλλ' ἐλεύθερος· διὰ τοῦτο τοὺς οὐρανοὺς ἐλπίζω, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς ἀπολήψεσθαι ἀγαθὰ, τὴν ἀθάνατον ζωὴν, τὴν ἀγγέλων λῆξιν, τὴν μετὰ Χριστοῦ ὁμιλίαν· τοῦτο τὸ σῶμα προσηλούμενον, μαστιζόμενον οὐκ ἤνεγκεν ὁ θάνα-
 10 τος· τοῦτο τὸ σῶμα καὶ ἥλιος σταυρούμενον ἰδὼν, τὰς ἀκτῖνας ἀπέστρεψε· διὰ τοῦτο καὶ καταπέτασμα ἐσχίζετο ἰότε, καὶ πέτραι ἐρρήγγυντο, καὶ γῆ πᾶσα ἐτινάσσειτο· τοῦτο ἐκεῖνο τὸ σῶμά ἐστι τὸ ἡμαγμένον, τὸ λόγχῃ πληγέν, καὶ σωτηρίους πηγὰς ἀναβλύσαν, τὴν τοῦ αἵματος, τὴν τοῦ ὕδατος τῆ οἰ-
 15 κουμένη πάση.

Βούλει καὶ ἐτέρωθεν τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ μαθεῖν; Ἐρώτησον τὴν αἰμορροοῦσαν, τὴν οὐκ αὐτοῦ, ἀλλὰ τοῦ περιειμένου αὐτῶ ἱματίου, μᾶλλον δὲ οὐδὲ τούτου ὀλοκλήρου, ἀλλὰ τοῦ κρασπέδου ἀψαμένην· ἐρώτησον τὴν θάλασσαν, τὴν ὑπὲρ
 20 τῶν νώτων αὐτὸ βασιάξασαν· ἐρώτησον καὶ αὐτὸν τὸν διάβολον, καὶ εἶπέ· πόθεν ἔχεις τὴν πληγὴν τὴν ἀνίατον; πόθεν οὐκέτι ἰσχύεις οὐδέν; πόθεν ἐάλως; τίνι κατεσχέθης φεύγων; καὶ οὐδὲν ἕτερον, ἢ τὸ σῶμα ἐρεῖ τὸ σταυρωθέν. Διὰ τούτου τὰ κέντρα αὐτοῦ κατεκλάσθη· διὰ τούτου ἡ κεφαλὴ τῶ-
 25 τοῦ συνειρίθῃ· διὰ τούτου αἱ ἀρχαὶ καὶ αἱ ἐξουσίαι ἐδειγματίσθησαν. «Ἀπεκδυσάμενος γάρ», φησί, «τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, ἐδειγμάτισεν, ἐν παρηγοίᾳ θριαμβεύσας αὐτοὺς ἐν αὐτῶ». Ἐρώτησον καὶ τὸν θάνατον, καὶ εἶπέ· πόθεν ἀνηρέθη σου τὸ κέντρον; πόθεν κατελύθη σου τὸ νῆκος; πόθεν

ἠνοιχθησαν αἱ ἀψίδες τοῦ οὐρανοῦ, πῶς αὐτὸ θὰ τὸ λάβω-
 μεν μὲ τόσην αὐθάδειαν; Μὴ, παρακαλῶ, ἄς μὴ κατασφά-
 ξωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας μὲ τὴν ἀσέβειαν, ἀλλὰ μὲ φρίκην
 καὶ κάθε καθαρότητα ἄς προσερχώμεθα εἰς αὐτόν. Καὶ ὅ-
 ταν ἰδῆς αὐτὸ νὰ προσφέρεται, λέγε πρὸς τὸν ἑαυτόν σου·
 Χάρις εἰς αὐτὸ τὸ σῶμα ἐγὼ δὲν εἶμαι πλέον γῆ καὶ στά-
 κτη, δὲν εἶμαι αἰχμάλωτος, ἀλλ' ἐλεύθερος· χάρις εἰς αὐτὸ
 ἐλπίζω ὅτι θ' ἀπολαύσω τοὺς οὐρανοὺς καὶ τὰ ἀγαθὰ ποὺ
 εὐρίσκονται εἰς αὐτούς, τὴν ἀθάνατον ζωὴν, τὴν κληρονο-
 μίαν τῶν ἀγγέλων, τὴν ἔνωσιν μὲ τὸν Χριστόν· αὐτὸ τὸ
 σῶμα ὅταν ἐσταυροῦτο, ὅταν ἐμαστιγώνετο, δὲν ἠμπόρεσε
 νὰ τὸ ὑποφέρῃ ὁ θάνατος· αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ ὁ ἥλιος ὅταν
 εἶδε νὰ σταυροῦται, ἔστρεψε τὰς ἀκτῖνας του μακρὰν ἀπὸ
 τὴν γῆν· δι' αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ
 ἐσχίσθη τότε καὶ αἱ πέτραι ἠνοιξαν καὶ ὅλη ἡ γῆ ἐσειέσθη·
 αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο τὸ σῶμα τὸ αἱματωμένον, τὸ πληγωμέ-
 νον ἀπὸ τὴν λόγχην καὶ τὸ ὁποῖον ἀνέβλυσε πηγὰς σωτη-
 ρίους, τὴν πηγὴν τοῦ αἵματος καὶ τὴν πηγὴν τοῦ ὕδατος
 δι' ὅλην τὴν οἰκουμένην.

Θέλεις καὶ ἀπὸ ἀλλοῦ νὰ γνωρίσης τὴν δύναμίν του;
 Ἐρώτησε τὴν γυναῖκα ἢ ὁποία ἔπασχεν ἀπὸ αἰμόρροϊαν
 καὶ ποὺ ὄχι αὐτὸν τὸν ἴδιον, ἀλλὰ τὸ ἱμάτιον τὸ ὁποῖον
 ἐφόρει, μᾶλλον δὲ οὔτε αὐτὸ ὀλόκληρον, ἀλλὰ μόνον τὸ
 κάτω μέρος ἀπὸ αὐτὸ ἤγγισεν· ἐρώτησε τὴν θάλασσαν ἢ
 ὁποία ἐβάσταξεν αὐτὸ εἰς τὰ νῶτά της· ἐρώτησε καὶ αὐτὸν
 τὸν διάβολον ἀκόμη, καὶ εἶπέ· ἀπὸ ποῦ ἔχεις λάβει τὴν
 πληγὴν τὴν ἀθεράπευτον; ἔξ αἰτίας τίνος δὲν ἔχεις οὐδε-
 μίαν δύναμιν; ἀπὸ ποῦ ἐκυριεύθης; ἀπὸ ποῖον ἐδέθης ὅταν
 ἔφευγες; Καὶ δὲν θ' ἀναφέρῃ τίποτε ἄλλο, παρὰ τὸ σῶμα
 ποὺ ἐσταυρώθη. Μὲ αὐτὸ κατετσακίσθησαν τὰ κεντριά του,
 μὲ αὐτὸ συνετρίβη ἡ κεφαλὴ του, μὲ αὐτὸ κατεντροπιάσθη-
 σαν αἱ πονηραὶ ἀρχαὶ καὶ ἐξουσίαι. Διότι, «ἀπεγύμνωσε»,
 λέγει, «μὲ αὐτὸ τὰς πονηρὰς ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας καὶ τὰς
 διεπόμπευσεν ἐμπρὸς εἰς ὅλους καὶ ἔσυρε τοὺς δαίμονας
 νικημένους εἰς θριαμβευτικὴν πομπήν»⁶. Ἐρώτησε καὶ τὸν
 θάνατον καὶ εἶπέ· ἀπὸ ποῦ κατεστράφη τὸ κεντρί σου; ἀπὸ

ἐξεκόπη σου τὰ νεῦρα; καὶ κόραις καὶ παιδίοις γέγοιαις
καταγέλασιος, ὁ καὶ τυράννοις καὶ δικαίοις ἅπασιν ὧν πρὸ
τούτου φοβερός; καὶ τὸ σῶμα αἰτιάσεται τοῦτο. "Ὅτι γὰρ
τοῦτο ἐσταυροῦτο, τότε νεκροὶ ἀνέστησαν, τότε τὸ δεσμοτή-
5 ριον ἐκεῖνο ἐρράγη, καὶ αἱ χαλκαὶ ἐκλάσθησαν πύλαι, καὶ
οἱ νεκροὶ ἀφείθησαν, καὶ πλωροὶ ἄδου πάντες ἐπιηξάν.
Καίτοιγε εἰ τῶν πολλῶν εἰς ἦν, τὸναντίον γενέσθαι ἔδει,
τὸν θάνατον δυνατώτερον. Ἄλλ' οὐκ ἐγένετο· οὐδὲ γὰρ τῶν
πολλῶν εἰς ἦν. Διὰ τοῦτο ἐξελύειτο ἐκεῖνος.

- 10 Καὶ ὡπερ οἱ τροφὴν λαβόντες, ἦν οὐκ εἰσὶ δυνατοὶ
κατασχεῖν, καὶ τὰ προαποκείμενα δι' ἐκείνην ἐμοῦσιν, οὕτω
καὶ ἐπὶ τοῦ θανάτου γέγονε· τὸ σῶμα, ὅπερ οὐκ ἦν ἱκανὸς
κατεργάζεσθαι, λαβὼν, κακεῖνα ἐξέβαλεν ἅπερ ἔνδον εἶχε.
Καὶ γὰρ ὠδινεν ἔχων αὐτὸν καὶ ἐθλίβειτο, ἕως αὐτὸν ἤμεσε.
15 Διὸ φησὶν ὁ ἀπόστολος, «Λύσας τὰς ὠδίνας τοῦ θανάτου».
Οὐδεμία γὰρ γυνὴ παιδίον κύουσα οὕτως ὠδίνει, ὡς ἐκεῖ-
νος, τὸ σῶμα ἔχων τὸ δεσποτικόν, διεκόπτετο διασπώμενος.
Καὶ ὅπερ ἐπὶ τοῦ δράκοντος γέγονε τοῦ Βαβυλωνίου, διε-
λαβὼν τὴν τροφὴν διερράγη μέσος, τοῦτο καὶ ἐπὶ τούτου.
20 Οὐ γὰρ διὰ τοῦ σιόματος πάλιν ἐξῆλθεν ὁ Χριστὸς τοῦ θά-
νάτου, ἀλλ' αὐτὴν μέσην διαρρήξας τὴν γαστέρα τοῦ δράκον-
τος καὶ ἀνατεμών, οὕτως ἀπὸ τῶν ἀδύτων προήει μετὰ πολ-
λῆς τῆς λαμπρότητος, καὶ τὰς ἀκτῖνας ἀφιεῖς, οὐ μέχρι τού-
του τοῦ οὐρανοῦ, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν ἄνω θρόνον· ἐκεῖ γὰρ
25 αὐτὸ καὶ ἀνήγαγε.

6. Τοῦτο τὸ σῶμα ἔδωκεν ἡμῖν καὶ κατέχειν καὶ ἐσθίειν,
ὅπερ ἀγάπης ἐπιειταμένης ἦν. Οὓς γὰρ ἂν φιλοῦμεν, καὶ
διαδάκνομεν πολλάκις. Διὸ καὶ ὁ Ἰωβ τὸν ἔρωτα τῶν οἰ-
κειῶν τὸν περὶ αὐτὸν ἐνδεικνύμενος, ἔλεγεν διὰ πολλάκις

ποῦ κατελύθη ἡ νίκη σου ἐπάνω εἰς τοὺς ἀνθρώπους; ἀπὸ ποῦ ἐξεβλήθησαν τὰ νεῦρα σου, καὶ ἔγινες καταγέλαστος καὶ εἰς γυναῖκας καὶ παιδιά, σὺ ποῦ ἦσουν φοβερός καὶ εἰς τυράννους καὶ εἰς δικαίους πρὶν ἀπὸ αὐτό; καὶ θὰ σοῦ εἰπῇ ὅτι αἰτία εἶναι αὐτὸ τὸ σῶμα. Διότι, ὅταν αὐτὸ ἐσταυροῦτο, τότε ἀνέστησαν οἱ νεκροί, τότε ἐσχίσθη ἐκείνου τὸ δεσμωτήριον καὶ συνετρίβησαν αἱ χάλκιναι πύλαι καὶ ἀφέθησαν ἐλεύθεροι οἱ νεκροὶ καὶ οἱ φρουροὶ τοῦ Ἄδου ὅλοι ἐτρέμαξαν. Μολονότι βέβαια καὶ ἐὰν ἦτο ἓνας ἀπὸ τοὺς πολλούς, τὸ ἀντίθετον ἔπρεπε νὰ συμβῇ, ὁ θάνατος δηλαδὴ νὰ φανῇ δυνατώτερος. Ἄλλὰ δὲν συνέβη αὐτό· διότι δὲν ἦτο ἓνας ἀπὸ τοὺς πολλούς. Διὰ τοῦτο διελύετο ἐκεῖνος.

Καὶ ὅπως αὐτοὶ ποῦ λαμβάνουν τροφήν καὶ δὲν ἤμποροῦν νὰ τὴν κρατήσουν διὰ νὰ τὴν χωνεύσουν καὶ ἐξ αἰτίας αὐτῆς κάμνουν ἐμετὸν καὶ ὅσα ἔφαγον πρὶν, ἔτσι ἔγινε καὶ μὲ τὸν θάνατον· ἀφοῦ ἔλαβε τὸ σῶμα τὸ ὁποῖον δὲν ἤμποροῦσε νὰ χωνεύσῃ, ἐξέβαλε καὶ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα εἶχε μέσα του. Διότι ἐκοιλοπόνει καὶ ἐθλίβετο ὅσον εἶχεν αὐτόν, ἕως ὅτου τὸν ἐξέβαλε δι' ἐμετοῦ. Διὰ τοῦτο λέγει ὁ ἀπόστολος, «ἀφοῦ διέλυσε τοὺς πόνους τοῦ θανάτου»⁷. Διότι καμμία γυναῖκα, ποῦ γεννᾷ παιδί, πονεῖ τόσον, ὅσον ἐκεῖνος, ὅταν εἶχε τὸ δεσποτικὸν σῶμα, ἐπληγώνετο διασκορπιζόμενος. Καὶ αὐτὸ ποῦ ἔγινεν εἰς τὸν Βαβυλώνιον δράκοντα, ποῦ ἀφοῦ ἔλαβε τὴν τροφήν, ἐσχίσθη εἰς τὰ δύο, αὐτὸ ἔγινε καὶ εἰς αὐτόν. Διότι ὁ Χριστὸς δὲν ἐξῆλθε πάλιν ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ θανάτου, ἀλλ' ἀφοῦ ἐξέσχισεν εἰς τὴν μέσην καὶ κατέκοψε τὴν κοιλίαν τοῦ δράκοντος, ἔτσι ἐπρόβαλεν ἀπὸ τὰ ἄδυστα μὲ πολλὴν λαμπρότητα καὶ ἀκτινοβολίαν, ὄχι μέχρι τοῦ οὐρανοῦ, ἀλλ' εἰς αὐτόν τὸν ἴδιον τὸν δεσποτικὸν θρόνον εἰς τὰ οὐράνια· διότι ἐκεῖ ἀνύψωσε τὸ σῶμα.

6. Αὐτὸ τὸ σῶμα ἔδωσεν εἰς ἐμᾶς καὶ νὰ κατέχωμεν καὶ νὰ τρώγωμεν, πρᾶγμα ποῦ ἦτο ἔργον ἀπειροῦ ἀγάπης. Διότι αὐτοὺς ποῦ ἀγαπῶμεν πολλὰς φορές καὶ τοὺς δαγκώνομεν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἰώβ, διὰ νὰ δείξῃ τὴν ἀγάπην ὑπηρετῶν του δι' αὐτόν, ἔλεγεν ὅτι πολλὰς φορές, ἐπειδὴ

ἐκεῖνοι σφόδρα αὐτὸν φιλοῦντες ἔλεγον, «Τίς ἂν δώῃ ἡμῖν τῶν σαρκῶν αὐτοῦ πλησθῆναι;». Οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς τῶν σαρκῶν αὐτοῦ ἔδωκεν ἡμῖν πλησθῆναι, εἰς φιλίαν πλείονα ἡμᾶς ἐπισπώμενος. Προσίωμεν τοίνυν μετὰ θερμότητος αὐ-
 5 τῷ καὶ πεπυρωμένης ἀγάπης, ἵνα μὴ χαλεπωτέραν ὑπομείνωμεν τιμωρίαν. Ὅσῳ γὰρ ἂν ὤμεν εὐηργετημένοι μεγάλα, τοσοῦτῳ μᾶλλον κολαζόμεθα μειζρόνως, ὅταν ἀνάξιοι τῆς εὐεργεσίας φανῶμεν. Τοῦτο τὸ σῶμα καὶ ἐπὶ φάτινης κείμε-
 10 πατρίδα καὶ τὴν οἰκίαν ἀφέντες, καὶ ὁδὸν ἐστείλαντο μακράν, καὶ ἐλθόντες μετὰ φόβου καὶ τρόμου πολλοῦ προσεκύνησαν.

Μιμησώμεθα τοίνυν καὶ τοὺς θαρβάρους ἡμεῖς οἱ τῶν οὐρανῶν πολῖται. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ καὶ ἐπὶ φάτινης ἰδόντες
 15 καὶ ἐν καλύβῃ, καὶ οὐδὲν τοιοῦτον ἰδόντες οἶον σὺ νῦν, μετὰ πολλῆς τῆς φρίκης προσήεσαν· οὐ δὲ οὐκ ἐν φάτινῃ ὄρας, ἀλλ' ἐν θυσιαστηρίῳ, οὐ γυναῖκα κατέχουσαν, ἀλλ' ἱερέα παρεσιῶτα, καὶ Πνεῦμα μετὰ πολλῆς τῆς δαφιλείας τοῖς προκειμένοις ἐφιπιάμενον. Οὐχ ἀπλῶς αὐτὸ τοῦτο τὸ σῶμα
 20 ὄρας, ὥσπερ ἐκεῖνοι, ἀλλ' οἶοθα αὐτοῦ καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴν οἰκονομίαν ἅπασαν, καὶ οὐδὲν ἀγνοεῖς τῶν δι' αὐτοῦ τελεσθέντων, μετὰ ἀκριθείας μυσιταγωγηθεὶς ἅπαντα. Διανασιήσωμεν τοίνυν ἑαυτοὺς καὶ φρίξωμεν, καὶ πολλῶ
 τῶν θαρβάρων ἐκείνων πλείονα ἐπιδειξώμεθα τὴν εὐλάβει-
 25 αν, ἵνα μὴ ἀπλῶς μηδὲ ὡς ἔτυχε προσελθόντες, πῦρ ἐπὶ τὴν ἑαυτῶν σωρεύσωμεν κεφαλήν.

Ταῦτα δὲ λέγω, οὐχ ἵνα μὴ προσίωμεν, ἀλλ' ἵνα μὴ ἀπλῶς προσίωμεν. Ὅσπερ γὰρ τὸ ὡς ἔτυχε προσιέναι, κίνδυνος, οὕτω τὸ μὴ κοινωνεῖν τῶν μυστικῶν δειπνῶν ἐκείνων,
 30 λιμὸς καὶ θάνατος. Αὕτη γὰρ ἡ τράπεζα τῆς ψυχῆς ἡμῶν τὰ νεῖρα, τῆς διανοίας ὁ σύνδεσμος, τῆς παρορησίας ἢ ὑπό-

ἐκεῖνοι τὸν ἠγάπων πάρα πολύ, ἔλεγον· «Ποῖος θὰ μᾶς δώσῃ νὰ χορτάσωμεν ἀπὸ τὴν σάρκα του;»^β. Ἔτσι καὶ ὁ Χριστὸς μᾶς ἔδωκε τὰς σάρκας του διὰ νὰ χορτάσωμεν διὰ νὰ μᾶς προσελκύσῃ εἰς μεγαλυτέραν ἀγάπην. Ἄς προσερχώμεθα λοιπὸν εἰς αὐτὸν μὲ θερμότητα καὶ φλογερὰν ἀγάπην, διὰ νὰ μὴ ὑποστῶμεν φοβερωτέραν τιμωρίαν. Διότι ὅσον μεγάλας εὐεργεσίας ἔχομεν δεχθῆ, τόσον περισσότερον κολαζόμεθα ὅταν φανῶμεν ἀνάξιοι τῆς εὐεργεσίας. Αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ ὅταν ἦτο ἀκόμη εἰς τὴν φάτνην ἐσεβάσθησαν οἱ μάγοι· καὶ ἐνῶ ἦσαν ἄνδρες ἄπιστοι καὶ βάρβαροι, ἀφοῦ ἄφησαν τὴν πατρίδα καὶ τὴν οἰκίαν των καὶ ἐταξίδευσαν ἀπὸ μεγάλην ἀπόστασιν καὶ ἦλθον, τὸ προσεκύνησαν μὲ φόβον καὶ τρόμον πολύ.

Ἄς μιμηθῶμεν λοιπὸν τοῦλάχιστον τοὺς βαρβάρους ἐμεῖς οἱ πολῖται τῶν οὐρανῶν. Διότι ἐκεῖνοι μὲν, ἂν καὶ εἶδον τὸν Χριστὸν καὶ εἰς φάτνην καὶ μέσα εἰς καλύβην καὶ παρ' ὅ,τι δὲν εἶδον τίποτε τέτοιον ἀπὸ ὅσα ἐσὺ τώρα, προσῆλθον καὶ τὸν προσεκύνησαν μὲ πολλὴν φρίκην· ἐνῶ ἐσὺ βλέπεις τὸ σῶμά του ὄχι εἰς φάτνην, ἀλλ' εἰς θυσιαστήριον, ὄχι νὰ τὸ κρατῇ γυναῖκα, ἀλλὰ νὰ παρίσταται ἱερεὺς καὶ πλουσία χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος νὰ ἵπταται πρὸς τὰ προτιθέμενα δῶρα. Δὲν βλέπεις ἀπλῶς αὐτὸ τὸ ἴδιον τὸ σῶμα, ὅπως ἐκεῖνοι, ἀλλὰ γνωρίζεις καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴν σωτηριώδη οἰκονομίαν του ὀλόκληρον, καὶ δὲν ἀγνοεῖς τίποτε ἀπὸ ὅσα συνετελέσθησαν δι' αὐτοῦ, ἀφοῦ ἐκατηχήθης μὲ ἀκρίβειαν. Ἄς ἀνορθώσωμεν λοιπὸν τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ ἄς φρίξωμεν, καὶ ἄς ἐπιδείξωμεν πολὺ μεγαλυτέραν εὐλάβειαν ἀπὸ ἐκείνους τοὺς βαρβάρους, διὰ νὰ μὴ ἐπισωρεύσωμεν πῦρ ἐπάνω εἰς τὴν κεφαλὴν μας μὲ τὸ νὰ προσέλθωμεν ἐπιπολαίως καὶ ὅπως τύχη.

Αὐτὰ δὲ τὰ λέγω, ὄχι διὰ νὰ μὴ προσερχώμεθα, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ προσερχώμεθα ἐπιπολαίως. Διότι ὅπως τὸ νὰ προσέρχεται κανεὶς ὅπως τύχη εἶναι κίνδυνος, ἔτσι τὸ νὰ μὴ κοινωνῇ τοῦ μυστικοῦ ἐκείνου δείπνου εἶναι πεῖνα καὶ θάνατος. Διότι αὐτὴ ἡ τράπεζα εἶναι τὰ νεῦρα τῆς ψυχῆς μας, ὁ δεσμὸς τῆς ψυχῆς, ἡ βάση τῆς παρρησίας, ἡ ἐλπίς,

θεσις, ἡ ἐλπίς, ἡ σωτηρία, τὸ φῶς, ἡ ζωή. Μειὰ ταύτης ἀπελθόντες ἐκεῖ τῆς θυσίας, ἐν παρορησίᾳ πολλῇ τῶν ἱερῶν ἐπιβησόμεθα προθύρων, ὡσερ τοῖς ὅπλοις χρυσοῖς πεφραγμένοι πάντιθεν. Καὶ τί λέγω τὰ μέλλοντα; Ἐνιαῦθα γάρ
 5 σοι τὴν γῆν οὐρανὸν ποιεῖ τοῦτο τὸ μυστήριον. Ἀναπέτασον γοῦν τοῦ οὐρανοῦ τὰς πύλας καὶ διάκνυσον μᾶλλον δὲ οὐχὶ τοῦ οὐρανοῦ, ἀλλὰ τοῦ οὐρανοῦ τῶν οὐρανῶν καὶ τότε ὄψει τὸ εἰρημένον. Τὸ γὰρ πάντων ἐκεῖ τιμιώτερον, τοῦτο σοι ἐπὶ τῆς γῆς δείξω κείμενον. Ὡσερ γὰρ ἐν τοῖς βασι-
 10 λείοις τὸ πάντων σεμνότερον, οὐ τοῖχοι, οὐκ ὄροφος χρυσοῦς, ἀλλὰ τὸ βασιλικὸν σῶμα τὸ καθήμενον ἐπὶ τοῦ θρόνου· οὕτω καὶ ἐν τοῖς οὐρανοῖς τὸ τοῦ βασιλέως σῶμα.

Ἄλλὰ τοῦτο σοι νῦν ἔξεστιν ἐπὶ γῆς ἰδεῖν. Οὐ γὰρ ἀγγέλους, οὐδὲ ἀρχαγγέλους, οὐδὲ οὐρανούς καὶ οὐρανούς οὐ-
 15 ρανῶν, ἀλλ' αὐτὸν τὸν τούτων σοι δείκνυμι δεσπότην. Εἶδες πῶς τὸ πάντων τιμιώτερον ὄρας ἐπὶ γῆς; καὶ οὐχ ὄρας ὕψον, ἀλλὰ καὶ ἄπιη; καὶ οὐχ ἄπιη μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐσθίεις, καὶ λαβῶν οἴκαδε ἀναχωρεῖς; Ἀπόσμηχε τοῖνον τὴν ψυχὴν, παρεσκεύαζε τὴν διάνοιαν πρὸς τὴν τούτων ὑποδοχὴν τῶν
 20 μυστηρίων. Καὶ γὰρ εἰ παιδίον βασιλικὸν μειὰ τοῦ κόσμου καὶ τῆς ἀλουργίδος καὶ τοῦ διαδήματος ἐνεχειρίσθης φέρειν, πάντα ἂν ἔρριπας τὰ ἐν τῇ γῆ. Νυνὶ δὲ οὐ παιδίον ἀνθρώπου βασιλικόν, ἀλλ' αὐτὸν τὸν μονογενῆ λαμβάνων τοῦ Θεοῦ παῖδα, οὐ φρίτεις, εἰπέ μοι, καὶ πάντα τὸν τῶν βιωτικῶν
 25 ἐκβάλλεις ἔρωτα, καὶ τῷ κόσμῳ καλλωπίζη μόνον ἐκείνω, ἀλλ' ἔτι πρὸς τὴν γῆν ὄρας, καὶ χρημάτων ἔρας καὶ πρὸς χρυσὸν ἐπιθήσαι; Καὶ τίνα ἂν σχοίης συγγνώμην; ποῖαν ἀπολογία; Οὐκ οἶσθα πῶς ἄπασαν τὴν βιωτικὴν πολυτέλειαν ἀποστρέφεται σου ὁ δεσπότης; Οὐ διὰ τοῦτο ἐν φάτιν
 30 ἐτέθη τεχνεῖς, καὶ μητέρα ἔλαβεν ἐντελῆ; οὐ διὰ τοῦτο ἐ-

ἡ σωτηρία, τὸ φῶς, ἡ ζωή. Ἐὰν ἀπέλθωμεν εἰς τὴν ἐκεῖ ζωὴν μὲ αὐτὴν τὴν θυσίαν, μὲ πολλὴν παρρησίαν θὰ παρουσιασθῶμεν εἰς τὰ ἱερὰ πρόθυρα, περιφραγμένοι ἀπὸ παντοῦ ὡσάν μὲ χρυσᾶ ὄπλα. Καὶ διατί ὁμιλῶ διὰ τὰ μέλλοντα; Ἄφου ἔδῶ κάμνει δι' ἐσὲ οὐρανὸν τὴν γῆν αὐτὸ τὸ μυστήριον. "Ἀνοιξε λοιπὸν τὰς πύλας τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἴδε· μᾶλλον δὲ ὄχι τοῦ οὐρανοῦ, ἀλλὰ τοῦ οὐρανοῦ τῶν οὐρανῶν, καὶ τότε θὰ ἰδῆς αὐτὸ ποῦ εἶπον. Διότι αὐτὸ ποῦ τιμᾶται περισσότερο ἀπὸ ὅλα ἐκεῖ, αὐτὸ θὰ σοῦ δείξω ὅτι εὐρίσκεται ἐπάνω εἰς τὴν γῆν. Διότι ὅπως εἰς τὰ βασίλεια τὸ πολυτιμότερον ἀπὸ ὅλα εἶναι ὄχι οἱ τοῖχοι, ὄχι ἡ χρυσῆ ὀροφή, ἀλλὰ τὸ σῶμα τοῦ βασιλέως ποῦ κάθεται ἐπάνω εἰς τὸν θρόνον, ἔτσι καὶ εἰς τοὺς οὐρανοὺς τὸ σῶμα τοῦ βασιλέως.

Ἄλλ' αὐτὸ εἶναι δυνατόν νὰ ἰδῆς νὰ συμβαίῃ ἐπάνω εἰς τὴν γῆν. Διότι ὄχι ἀγγέλους, οὔτε ἀρχαγγέλους, οὔτε οὐρανοὺς καὶ οὐρανοὺς οὐρανῶν, ἀλλ' αὐτὸν τὸν ἴδιον τὸν δεσπότην ὅλων αὐτῶν σοῦ δεικνύω. Εἶδες πῶς τὸ πολυτιμότερον ἀπὸ ὅλα βλέπεις ἐπάνω εἰς τὴν γῆν; καὶ ὄχι μόνον βλέπεις, ἀλλὰ καὶ ἐγγίζεις; καὶ δὲν ἐγγίζεις μόνον, ἀλλὰ τρώγεις καὶ ἀφου μεταλάβης ἀναχωρεῖς εἰς τὸν οἶκόν σου; Καθάριζε λοιπὸν τὴν ψυχὴν, προετοίμαζε τὴν διάνοιαν διὰ τὴν ὑποδοχὴν αὐτῶν τῶν μυστηρίων. Διότι ἐὰν σοῦ εἶχον ἀναθέσει νὰ ὀδηγῆς παιδί βασιλέως μαζὶ μὲ τὸν στολισμὸν καὶ τὴν πορφύραν καὶ τὸ στέμμα, θὰ ἀπέρριπτες τὰ πάντα εἰς τὴν γῆν. Τώρα ὅμως ὄχι υἱὸν ἀνθρώπου βασιλέως, ἀλλὰ αὐτὸν τὸν ἴδιον τὸν μονογενῆ υἱὸν τοῦ Θεοῦ λαμβάνεις καὶ εἶπέ μου, δὲν φρίπτεις καὶ δὲν ἀποβάλλεις κάθε ἀγάπην διὰ τὰ βιωτικά, καὶ καλλωπίζεσαι μόνον μὲ ἐκείνον τὸν στολισμὸν, ἀλλ' ἀκόμη πρὸς τὴν γῆν βλέπεις καὶ ἀγαπᾶς χρήματα καὶ τaráσσεσαι ἀπὸ τὸν χρυσόν; Καὶ ποίαν συγγνώμην θὰ λάβης; ποίαν ἀπολογίαν; Δὲν γνωρίζεις ὅτι κάθε πολυτέλειαν εἰς αὐτὴν τὴν ζωὴν τὴν ἀποστρέφεται ὁ Κύριός σου; Διὰ τοῦτο δὲν ἐγεννήθη εἰς φάτνην καὶ ἔλαβε διὰ μητέρα μίαν ἄσημον; Δι' αὐτὸ δὲν ἔλεγεν εἰς ἐκείνον ποῦ ἀπέβλεπεν εἰς τὸ νὰ

κείνω τῷ πρὸς καπηλείαν βλέποντι ἔλεγεν· «Ὁ δὲ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνει»;

Τί δὲ οἱ μαθηταί; οὐ τὸν αὐτὸν διειθήρουν νόμον, εἰς τὰς τῶν πενήτων οἰκίας καταγόμενοι, καὶ ὁ μὲν πρὸς θυρο-
 5 σέα, ὁ δὲ πρὸς σκηνοροῦρα ἢ κατέλυον καὶ πρὸς τὴν πορφυρο-
 πωλιν; οὐ γὰρ οἰκίας περιφάνειαν, ἀλλὰ ψυχῶν ἀρετὰς ἐπεζήτουν. Τούτους τοίνυν καὶ ἡμεῖς ζηλώσωμεν· τὰ μὲν κάλλη τῶν κίωνων καὶ τῶν μαρμάρων παρατρέχοντες, ζητοῦν-
 10 μεν μετὰ τῆς τῶν χρημάτων ἐπιθυμίας, καὶ ὑψηλὸν λάβωμεν φρόνημα. Ἄν γὰρ νήφωμεν, οὐδὲ ὁ κόσμος ἡμῶν οὕτως ἄξιος, μήτι γε σιοαὶ καὶ περίπαιτοι. Διό, παρακαλῶ, τὴν ψυχὴν τὴν ἑαυτῶν καλλωπίζωμεν, τὴν οἰκίαν ταύτην κατασκευάζωμεν, ἣν καὶ λαβόντες ἀπελευσόμεθα, ἵνα καὶ τῶν αἰωνίων
 15 ἐπιτύχωμεν σκηνῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

τὸν ἔξαπατήση «Ὁ δὲ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἔχει ποῦ νὰ γείρη τὴν κεφαλὴν»;⁹

Μήπως ὅμως καὶ οἱ μαθηταὶ δὲν ἐφήρμοζον τὴν ἰδίαν ἀρχὴν, μὲ τὸ νὰ φιλοξενῶνται εἰς τὰς οἰκίας τῶν πτωχῶν, καὶ κατέλυον, ἄλλος μὲν εἰς βυρσοδέψην, ἄλλος δὲ εἰς σκηνοποιὸν καὶ εἰς πωλήτριαν πορφύρας; Διότι δὲν ἐπεζή-
τουσαν λαμπρότητα οἰκίας, ἀλλὰ ψυχικὰς ἀρετάς. Αὐτοὺς λοιπὸν ἄς μιμηθῶμεν καὶ ἐμεῖς μὲ ζῆλον· ἄς παραβλέπω-
μεν τὰ κάλλη τῶν κιόνων καὶ τῶν μαρμάρων, ἄς ἐπιζη-
τοῦμεν δὲ τὰς οὐρανίους κατοικίας καὶ κάθε ὑπερηφάνειαν
ἄς πατήσωμεν μαζὶ μὲ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν χρημάτων καὶ
ἄς ἀποκτήσωμεν ὑψηλὸν φρόνημα. Διότι ἐὰν ἔχωμεν ἄ-
γρυπνον συνείδησιν, οὔτε αὐτὸς ὁ στολισμὸς εἶναι ἄξιος
δι' ἐμᾶς, οὔτε βεβαίως στοαὶ καὶ περίπατοι. Διὰ τοῦτο πα-
ρακαλῶ ἄς καλλωπίζωμεν τὴν ψυχὴν μας, ἄς κτίζωμεν
αὐτὴν τὴν οἰκίαν τὴν ὁποῖαν ἀφοῦ λάβωμεν θὰ ἀπέλθω-
μεν εἰς τὴν ἐκεῖ ζωὴν, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὰς αἰωνίους
σκηνάς, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν
Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶ-
νας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΚΕ΄
Α΄ Κορ. 10, 25 - 11, 2

«Πᾶν τὸ ἐν μακέλλῳ πωλούμενον ἐσθίετε, μηδὲν ἀνακρίνοντες διὰ τὴν συνείδησιν».

5 1. Εἰπὼν ὅτι ἀδύνατον ποτήριον Κυρίου πίνειν καὶ ποτήριον δαιμονίων, καὶ καθάπαξ ἀπαγαγὼν τῶν τραπεζῶν ἐκείνων, ἀπὸ παραδειγμάτων Ἰουδαϊκῶν, ἀπὸ λογισμῶν ἀνθρώπων, ἀπὸ τῶν μυστηρίων τῶν φρικτιῶν, ἀπὸ τῶν ἐν τοῖς εἰδώλοις τελουμένων, καὶ πολὺν φόβον ἐνθῆεις αὐτοῖς:

10 ἵνα μὴ τῷ φόβῳ τούτῳ πάλιν εἰς ἑτέραν ἀμετρίαν αὐτοὺς ἐξωθήσῃ, καὶ ἀναγκασθῶσι πλείονι περιεργίᾳ κεχρημένοι τοῦ δέοντος δεδοικέναι, μήποτε καὶ ἀγνοοῦντων αὐτῶν ἐπεισέλθῃ τι τοιοῦτον, ἢ ἐξ ἀγορᾶς ἢ ἄλλοθεν ποθεν, ἀφίεις αὐτοὺς ταύτης τῆς ἀνάγκης, φησί: «Πᾶν τὸ ἐν μακέλλῳ

15 πωλούμενον ἐσθίετε, μηδὲν ἀνακρίνοντες». Ἐὰν γὰρ ἀγνοῶν, φησί, φάγῃς καὶ μὴ εἰδώς, οὐχ ὑπόκεισαι τῇ τιμωρίᾳ τῆς γὰρ ἀγνοίας λοιπὸν τὸ πρᾶγμα, οὐχὶ τῆς λαιμαργίας. Καὶ οὐ ταύτης μόνον αὐτὸν ἀπαλλάττει τῆς ἀγωνίας, ἀλλὰ καὶ ἑτέρας, πολλὴν ἄδειαν καὶ ἐλευθερίαν αὐτοῖς κατασκευάζων. Οὐδὲ γὰρ ἀνακρίνειν ἀφίησι, τουτέστιν, ἐξειτάζειν καὶ

20 πυνθάνεσθαι, εἴτε εἰδωλόθυτον εἴτε μὴ τοιοῦτον· ἀλλ' ἀπλῶς ἐσθίειν ἕπαν τὸ ἐξ ἀγορᾶς, μηδὲ τοῦ μανθάνειν, ὃ τι ποιεῖσιν τὸ προκείμενον, αὐτὸν παρέχειν τὰς ἀφορμάς. Ὡστε ἔστι καὶ φαγόγια ἀγνοοῦντα ἀπηλλάχθαι. Τοιαῦτα γὰρ τὰ

25 μὴ τῇ φύσει πονηρά, ἀλλ' ἀπὸ τῆς διανοίας ποιοῦντα ἀκάθαρτον. Διὰ τοῦτό φησι, «μηδὲν ἀνακρίνοντες».

ΛΟΓΟΣ ΚΕ΄
Α΄ Κορ. 10, 25 - 11, 2

«Κάθε τι πού πωλείται εἰς τὸ κρεοπωλεῖον, τρώγετέ το, χωρὶς νὰ ἐξετάζετε τίποτε κινούμενοι ἀπὸ λόγους συνειδήσεως».

1. Ἄφοῦ εἶπεν ὅτι δὲν ἤμποροῦν νὰ πίνουν τὸ ποτήριον τοῦ Κυρίου καὶ τὸ ποτήριον τῶν δαιμονίων καὶ ἀφοῦ ἅπαξ τοὺς ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ ἐκείνας τὰς τραπέζας, χρησιμοποιοῦν παραδείγματα ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, συλλογισμοὺς ἀνθρωπίνους, τὰ φρικτὰ μυστήρια, τὰ ὅσα τελοῦνται εἰς τὴν λυατρείαν τῶν εἰδώλων καὶ ἀφοῦ ἐνέπνευσε πολὺν φόβον εἰς αὐτοὺς, διὰ νὰ μὴ ἐξωθήσῃ αὐτοὺς εἰς ἄλλην ὑπερβολὴν μὲ αὐτὸν τὸν φόβον καὶ διὰ νὰ μὴ ἀναγκασθοῦν καὶ ἐξετάζουσαν μὲ περισσοτέραν περιέργειαν καὶ φοβοῦνται μήπως ἐν ἀγνοίᾳ τῶν φάγουν κάποιον εἰδωλόθυτον ἢ ἀπὸ τὴν ἀγορὰν ἢ ἀπὸ κάπου ἄλλοῦ, διὰ νὰ τοὺς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀνάγκην, λέγει· «Κάθε τι πού πωλείται εἰς τὸ κρεοπωλεῖον, τρώγετέ το χωρὶς νὰ ἐξετάζετε τίποτε». Διότι, ἐάν, λέγει, φάγῃς ἀπὸ ἀγνοίαν, δὲν τιμωρεῖσαι καθ' ὅσον αὐτὸ ὀφείλεται εἰς ἀγνοίαν, ὄχι εἰς λαιμαργίαν. Καὶ ὄχι μόνον ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀγωνίαν τὸν ἀπαλλάσσει, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλην, δίδων εἰς αὐτοὺς πολλὴν ἄνεσιν καὶ ἐλευθερίαν. Διότι οὔτε νὰ ἐξετάζουσαν ἀφήνει, δηλαδὴ νὰ ρωτοῦν διὰ νὰ μάθουν καὶ νὰ ἐλέγχουν ἐάν εἶναι εἰδωλόθυτον ἢ ὄχι· ἀλλὰ νὰ τρώγουν γενικῶς κάθε τι ἀπὸ τὴν ἀγορὰν, χωρὶς νὰ τοῦ δίδῃ ἀφορμὴν διὰ νὰ μαθαίνῃ τί εἶναι αὐτὸ πού πρόκειται νὰ φάγῃ. Ὡστε εἶναι δυνατόν καὶ κάποιος πού ἔφαγεν ἀπὸ ἀγνοίαν ν' ἀπαλλαγῇ. Διότι τέτοια εἶναι αὐτὰ πού δὲν εἶναι κακὰ ἀπὸ τὴν φύσιν τῶν, ἀλλ' ἀπὸ τὴν προαίρεσιν κάμνουν κάποιον ἀκάθαρτον. Διὰ τοῦτο λέγει, «χωρὶς νὰ ἐξετάζετε».

«Τοῦ γὰρ Κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς», οὐχί
 τῶν δαιμονίων. Εἰ δὲ ἡ γῆ, καὶ οἱ καρποὶ καὶ τὰ ἄλογα.
 Εἰ δὲ αὐτοῦ πάντα, οὐδὲν ἀκάθαρτον γίνεται, ἀπὸ τῆς διω-
 5 ροίας καὶ ἀπὸ τῆς παρακοῆς. Διὰ τοῦτο οὐ μόνον ἐπέτρε-
 φεν, ἀλλὰ καὶ, «Ἐάν τις ὑμᾶς», φησί, «καλῆ τῶν ἀπίστων»,
 καὶ θέλητε πορεύεσθαι, πᾶν τὸ παραιθέμενον ὑμῖν ἐσθίετε,
 μηδὲν ἀνακρίνοντες διὰ τὴν συνείδησιν». Ὅρα πάλιν τὴν
 συμμετρίαν. Οὐ γὰρ ἐπέταξε καὶ ἐνομοθέτησεν ἀπιέναι, ἀλλ’
 οὐκ ἐκόλυσεν ἀπελθόντας δὲ πάλιν ἀπαλλάττει πάσης ὑπο-
 10 ψίας. Τί δήποτε; Ἴνα μὴ δόξη φόβου τινὸς εἶναι ἢ τοσαύ-
 τη πολυπραγμοσύνη καὶ δειλίας. Ὁ μὲν γὰρ περιοραζόμε-
 νος, ὡς δεδοικῶς τοῦτο ποιεῖ· ὁ δὲ μετὰ τὸ ἀκοῦσαι ἀπεχόμε-
 νος, ὡς καταφρονῶν καὶ μισῶν καὶ ἀποστρεφόμενος, ἀπέ-
 χεται. Διόπερ ὁ Παῦλος ἀμφότερα βουλόμενος κατασκευά-
 15 σαι φησί· «Πᾶν τὸ παραιθέμενον ὑμῖν ἐσθίετε».

«Ἄν δέ τις ὑμῖν εἶπῃ, τοῦτο εἰδωλόθυτόν ἐστι, μὴ ἐσθίε-
 τε διὰ τὸν μηνύσαντα». Οὐδὲ γὰρ ὡς ἐχόντων ἰσχύν, ἀλλ’
 ὡς θδελυρῶν ἀπέχεσθαι κελεύει. Μῆτε τοίνυν ὡς δυνάμενα
 καταβλάψαι, φεύγετε· οὐδεμίαν γὰρ ἔχει ἰσχύν· μήτε, ἐπειδὴ
 20 μηδεμίαν ἔχει ἰσχύν, ἀδιαφάρως μετέχετε· ἐχθρῶν γὰρ ἐστι
 καὶ ἠτιμωμένων ἡ τράπεζα. Διὸ ἔλεγε, «Μὴ ἐσθίετε διὰ
 τὸν μηνύσαντα, καὶ τὴν συνείδησιν. Τοῦ γὰρ Κυρίου ἡ γῆ
 καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς». Ὅρα πῶς καὶ ὅτε ἐσθίειν κελεύει,
 καὶ ὅτε ἀπέχεσθαι, τὴν αὐτὴν μαρτυρίαν εἰς μέσον ἄγει;
 25 Οὐδὲ γὰρ διὰ τοῦτο κωλύω, φησὶν, ὡς ἀλλοτριῶν ὄντων
 τοῦ γὰρ Κυρίου ἡ γῆ· ἀλλὰ δι’ ὅπερ εἶπον, διὰ τὴν συνείδη-
 σιν, τουτέστιν, ἵνα μὴ βλαβῆ. Οὐκοῦν δεῖ περιοράζεσθαι;

«Διότι τοῦ Κυρίου εἶναι ἡ γῆ καὶ ὅλα πού εἶναι εἰς αὐτήν», ὄχι τῶν δαιμονίων. Ἐφ' ὅσον δὲ εἶναι ἡ γῆ, εἶναι καὶ οἱ καρποὶ καὶ τὰ ζῶα. Ἐὰν δὲ ὅλα εἶναι τοῦ Κυρίου, τίποτε δὲν εἶναι ἀκάθαρτον· ἀλλὰ μὲ ἄλλον τρόπον γίνονται ἀκάθαρτα, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν διάθεσιν καὶ ἀπὸ τὴν παρακοήν. Διὰ τοῦτο ὄχι μόνον ἐπέτρεψεν, ἀλλὰ καί, «Ἐὰν κάποιος ἀπὸ τοὺς ἀπίστους», λέγει, «σᾶς προσκαλέσῃ καὶ θέλετε νὰ ὑπάγετε, τρώγετε ὅ,τι σᾶς παραθέσουν, χωρὶς νὰ ἐξετάζετε τίποτε κινούμενοι ἀπὸ λόγους συνειδήσεως». Κοίταξε πάλιν τὴν τήρησιν τοῦ μέτρου. Δὲν προσέταξε δηλαδὴ καὶ δὲν ἐνομοθέτησε ν' ἀποφεύγουν, ἀλλὰ μόνον δὲν ἤμποδισεν· ὅσους δὲ πάλιν ἀπέλθουν τοὺς ἀπαλλάσσει ἀπὸ κάθε ὑποψίαν. Διατί ἄρα γε; Διὰ νὰ μὴ θεωρηθῇ ὅτι ἡ τόσον λεπτομερῆς ἐξέτασις εἶναι ἀποτέλεσμα φόβου καὶ δειλίας. Διότι ἐκεῖνος μὲν πού περιεργάζεται, κάμνει αὐτὸ ὡσὰν νὰ φοβῆται· ἐκεῖνος δὲ πού ἀπέχει ἀφοῦ ἀκούσῃ καὶ μετὰ, ἀπέχει ὡσὰν νὰ μισῇ καὶ νὰ καταφρονῇ καὶ ν' ἀποστρέφεται. Διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος θέλων νὰ διευθετήσῃ καὶ τὰ δύο λέγει· «τρώγετε ὅ,τι σᾶς παραθέσουν».

«Ἄλλ' ἐὰν κάποιος σᾶς εἰπῇ: «Αὐτὸ εἶναι κρέας ἀπὸ θυσίας εἰς τὰ εἶδωλα, τότε νὰ μὴ τὸ φάγετε, χάριν ἐκείνου πού σᾶς τὸ εἶπεν. "Ὅχι βεβαίως ἐπειδὴ ἔχουν καμμίαν δύναμιν τὰ εἰδωλόθυτα, ἀλλ', ἐπειδὴ εἶναι σιχαμερά, παραγγέλλει ν' ἀπέχουν ἀπὸ αὐτά. Οὔτε λοιπὸν ὡσὰν νὰ ἠμποροῦν νὰ σᾶς βλάψουν νὰ τ' ἀποφεύγετε· διότι καμμίαν δύναμιν δὲν ἔχουν· οὔτε, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν καμμίαν δύναμιν, νὰ μετέχετε εἰς αὐτά χωρὶς διάκρισιν· διότι ἡ τράπεζα εἶναι ἀπὸ ἐχθροὺς τοῦ Θεοῦ καὶ ἠτιμασμένους. Δι' αὐτὸ ἔλεγε, «νὰ μὴ φάγετε χάριν ἐκείνου πού σᾶς τὸ εἶπε καὶ χάριν τῆς συνειδήσεως. Τοῦ Κυρίου εἶναι ἡ γῆ καὶ ὅλα ὅσα εἶναι εἰς αὐτήν». Βλέπεις πῶς καὶ ὅταν τρώγουν προτρέπει καὶ ὅταν ἀπέχουν τὴν αὐτὴν μαρτυρίαν παρουσιάζει; Δὲν ἐμποδίζω διὰ τοῦτο δηλαδὴ, λέγει, ὡσὰν νὰ ἀνήκουν εἰς ἄλλον ἀπὸ τὸν Θεόν· διότι τοῦ Κυρίου εἶναι ἡ γῆ· ἀλλὰ δι' αὐτὸ πού εἶπον, διὰ τὴν συνειδήσιν, δηλαδὴ, διὰ νὰ μὴ βλαθῇ. Λοιπὸν πρέπει νὰ τὰ ἐξετάζω-

Οὐ, φησὶν· οὐδὲ γὰρ τὴν σὴν εἶπον συνείδησιν, ἀλλὰ τὴν ἐκείνου. Προλαβὼν γὰρ εἶπον, «διὰ τὸν μὴνύσαντα»· καὶ πάλιν, «Συνείδησιν δὲ λέγω, οὐχὶ τὴν ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τὴν τοῦ ἐτέρου».

- 5 Ἄλλ' ἴσως εἶποι τις ἄν, ὅτι τῶν μὲν ἀδελφῶν εἰκότως φείδη, καὶ οὐκ ἔαυς ἡμᾶς ἀπογεύεσθαι δι' ἐκείνους, ἵνα μὴ ἢ συνείδησις αὐτῶν ἀσθενῆς οὔσα οἰκοδομηθῆ εἰς τὸ τὰ εἰδωλόθυτα ἐσθίειν· εἰ δὲ Ἑλληνας εἶη, τί σοι τούτου μέλει; Οὐ σὺ ἔλεγες, «Τί γὰρ μοι καὶ τοὺς ἔξω κρίνειν;»
- 10 τίνος οὖν ἔνεκεν αὐτῶν πάλιν φροντίζεις; Οὐκ ἐκείνου φροντίζω, φησὶν, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα σοῦ. Διὸ καὶ ἐπήγαγεν· «Ἴνα τί γὰρ ἢ ἐλευθερία μου κρίνεται ὑπὸ ἄλλης συνειδήσεως;» ἐλευθερίαν τὸ ἀπαρατήρητον καὶ ἀκώλυτον λέγων· τοῦτο γὰρ ἐλευθερία, Ἰουδαϊκῆς ἀπηλλαγμένη δουλείας. Ὁ δὲ
- 15 λέγει, τοῦτό ἐστιν ἐλεύθερόν με ἐποίησεν ὁ Θεός, καὶ πάσης βλάβης ἀνώτερον· ἀλλ' οὐκ οἶδεν ὁ Ἑλληνας δικάζειν τῇ ἐμῇ φιλοσοφίᾳ, οὐδὲ τὴν τοῦ δεσπότου μου φιλοτιμίαν συνορᾶν, ἀλλὰ καταγνώσεται καὶ ἔρει πρὸς ἑαυτὸν μῦθος τὰ Χριστιανῶν· ἀπέχονται τῶν εἰδώλων, φεύγουσι δαίμο-
- 20 νας, καὶ τῶν ἐκείνοις προσαγομένων ἔχονται· πολλὴ παρ' αὐτοῖς ἢ γαστριμαργία. Καὶ τί τοῦτο, φησί; ποῖον δὲ ἡμῖν βλάβος, ἂν κακῶς ἐκεῖνος κρίνη; Πόσῳ δὲ βέλτιον τὸ μὴδὲ ὄλως κρίνειν αὐτῷ διδόναι; ἂν γὰρ ἀπέχη, οὐδὲ ταῦτα ἔρει. Πῶς, φησὶν, οὐκ ἔρει; Ὅτιαν γὰρ ἴδη μὴ ἐξειτάζοντα ταῦτα,
- 25 μὴ ἐν μακέλλῳ, μὴ ἐν συμποσίῳ, πῶς οὐκ ἔρει καὶ καταγνώσεται, ὡς ἀδιαφόρως μου μετέχοντος; Οὐδαμῶς· σὺ γὰρ ὡς εἰδωλοθύτων μετέχεις, ἀλλ' ὡς καθαρῶν. Εἰ δὲ σὺ πε-

μεν λεπτομερῶς; "Οχι, λέγει· διότι δέν εἶπον διὰ τήν ἰδικήν σου συνείδησιν, ἀλλά διὰ τήν συνείδησιν τοῦ συνανθρώπου. Καθ' ὅσον προηγουμένως εἶπον, «χάριν ἐκείνου πού σᾶς τὸ εἶπε»· καί πάλιν, «Συνείδησιν δέ ἐννοῶ ὄχι τήν ἰδικήν σου, ἀλλά τήν συνείδησιν τοῦ ἄλλου».

Ἄλλ' ἴσως νὰ εἰπῆ κάποιος, ὅτι φυσικόν εἶναι νὰ φροντίζης διὰ τοὺς ἀδελφούς καί δέν μᾶς ἀφήνεις νὰ τρώγωμεν χάριν ἐκείνων, διὰ νὰ μὴ συνηθίσῃ ἡ συνείδησίς των πού εἶναι ἀσθενής εἰς τὸ νὰ τρώγουν τὰ εἰδωλόθυτα· ἐάν ὅμως κάποιος εἶναι εἰδωλόλατρες, τί σέ ἐνδιαφέρει δι' αὐτόν; Σὺ δέν ἔλεγες, «Καί ποίαν ἀρμοδιότητα ἔχω νὰ κρίνω τοὺς μὴ Χριστιανούς;». Διατί λοιπόν φροντίζεις πάλιν δι' αὐτούς; Δέν φροντίζω δι' ἐκείνον, λέγει, ἀλλά καί ἐδῶ φροντίζω δι' ἐσένα. Διὰ τοῦτο καί προσέθεσε· «Διατί ἡ ἐλευθερία μου νὰ κρίνεται ἀπό τήν συνείδησιν ἄλλου;», ὀνομάζων ἐλευθερίαν τὸ νὰ μὴ ὑπόκειται κανείς εἰς παρατήρησιν καί νὰ εἶναι ἀνεμπόδιστος· διότι αὐτὸ εἶναι ἐλευθερία ἀπηλλαγμένη ἀπό τήν Ἰουδαϊκὴν δουλείαν. Αὐτὸ δέ πού λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· Ὁ Θεὸς μὲ ἐπλασεν ἐλεύθερον καί ἀνώτερον εἰς τήν ἐλευθερίαν μου ἀπὸ κάθε βλάβην τοῦ πλησίον μου· ὁ εἰδωλόλατρες ὅμως δέν γνωρίζει νὰ κρίνῃ μὲ τὰ ἰδικά μου κριτήρια καί τρόπον σκέψεως, οὔτε νὰ κατανοῇ τήν μεγαλοδωρίαν τοῦ Κυρίου μου, ἀλλὰ θὰ κατακρίνῃ καί θὰ εἰπῆ εἰς τὸν ἑαυτὸν του· μῦθος εἶναι ἡ πίστις τῶν Χριστιανῶν· ἀπέχουν ἀπὸ τὰ εἶδωλα, ἀποφεύγουν τοὺς δαίμονας, ἀλλ' ἀπολαμβάνουν ὅσα προσφέρονται εἰς αὐτούς· πολλὴ γαστριμαργία ἐπικρατεῖ εἰς αὐτούς. Καί τί σημασίαν ἔχει αὐτό; θὰ εἰπῆ κάποιος. Τί μᾶς βλάπτει ἐμᾶς ἐάν ἐκεῖνος κρίνῃ κακῶς; Πόσον καλύτερον ὅμως εἶναι τὸ νὰ μὴ τοῦ δώσης ἀφορμὴν καθόλου διὰ νὰ κατακρίνῃ; Ἐάν λοιπόν ἀπέχῃς, οὔτε αὐτὰ θὰ τὰ εἰπῆ. Πῶς δέν θὰ τὰ εἰπῆ; θὰ ἐρωτήσῃ. "Οταν δηλαδὴ μὲ ἰδῆ νὰ μὴ ἐξετάζω αὐτὰ εἴτε εἰς τὸ κρεοπωλεῖον, εἴτε εἰς συμπόσιον, πῶς δέν θὰ εἰπῆ καί δέν θὰ κατακρίνῃ ὅτι μετέχω εἰς αὐτὰ χωρὶς ἐξαίρεσιν; Καθόλου· διότι δέν τρώγεις αὐτὰ ὡς εἶναι εἰδωλόθυτα, ἀλλ' ὡς καθαρὰ. Τὸ ὅτι δέ δέν

ριεργάζη, ἵνα δείξης ὅτι οὐ δέδοικας τὰ προκείμενα. Διὰ γὰρ τοῦτο, κἄν εἰς Ἑλλήνων οἰκίαν εἰσέλθης, κἄν εἰς ἀγορὰν ἐμβάλῃς, οὐκ ἀφήμι σε ἐρωτᾶν, ἵνα μὴ ψοφοδεῆς γένη, μηδὲ λινοπλήξ, μηδὲ περιτὰ ἑαυτῷ πράγματα παρέχῃς.

5 2. «Εἰ ἐγὼ χάριτι μετέχω, τί βλασφημοῦμαι ὑπὲρ οὗ ἐγὼ εὐχαριστιῶ;». Τίνος μετέχεις χάριτι, εἰπέ μοι; Τῶν τοῦ Θεοῦ δωρεῶν. Ἡ γὰρ χάρις αὐτοῦ ἰσοαύτη, ὡς κατασκευάσαι μοι τὴν ψυχὴν ἀμβλυντιον καὶ ἀνωτέραν πάσης κηλίδος. Καθάπερ γὰρ ἥλιος ἐπαφίει τὰς ἀκτῖνας πολ-
10 λαῖς κηλῖσι, πάλιν αὐτὰς συσιέλλει καθαρὰς· οὕτω καὶ ἡμεῖς, καὶ πολλῷ πλέον, ἐν μέσῳ τῷ κόσμῳ σιρροφόμενοι, καθαροὶ διαμένομεν, ἃν ἐθέλωμεν, ὅσῳ καὶ μείζονα ἔχομεν. Τί οὖν ἀπέχη, φησί; Οὐχ ὡς μέλλον ἀκάθαρτος γίνεσθαι, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ διὰ τὸν ἀδελφόν, καὶ ἵνα μὴ κοινωνὸς
15 γένωμαι δαιμονίων, καὶ ἵνα μὴ κρίνωμαι παρὰ τοῦ ἀπίστου. Ἐνιαῦθα γὰρ οὐκέτι λοιπὸν ἡ φύσις, ἀλλ' ἡ παρακοὴ καὶ ἡ πρὸς δαίμονας φιλία ποιεῖ με ἀκάθαρτον, καὶ ἡ προαίρεσις τὸν μολυσμὸν ἐργάζεται.

Τί δέ ἐστι, «Τί βλασφημοῦμαι ὑπὲρ οὗ ἐγὼ εὐχαριστιῶ»;
20 Ἐγὼ μὲν γάρ, φησί, εὐχαριστιῶ τῷ Θεῷ, ὅτι οὕτω με ὑψηλὸν ἐποίησε καὶ Ἰουδαϊκῆς ταπεινότητος ἀνώτερον, ὡς μηδαμόθεν βλάπτεσθαι· οἱ δὲ Ἕλληνες οὐκ εἰδότες μου τὴν φιλοσοφίαν, τὰναντία ὑποπιτεύουσι, καὶ ἐροῦσιν, ὅτι Χριστιανοὶ τῶν ἡμετέρων ἐφίενται, καὶ ὑποκριταὶ τινὲς εἰσι,
25 διαβάλλοντες μὲν δαίμονας καὶ ἀποσιρροφόμενοι, ἐπὶ δὲ τὰς τραπέζας αὐτῶν τρέχοντες· οὗ τί γένοιτ' ἂν ἀναισθητότερον; Οὐκ ἄρα ἀληθείας ἔνεκεν, ἀλλὰ φιλοτιμίας καὶ φιλαρ-

ἐξετάζεις, τὸ κάμνεις διὰ νὰ δείξης ὅτι δὲν φοβεῖσαι αὐτὰ πού σου ἔχουν παραθέσει. Διότι δι' αὐτό, εἴτε εἰς οἰκίαν εἰδωλολάτρου εἰσέλθεις, εἴτε εἰς τὴν ἀγορὰν ὑπάγεις, δὲν ἀφήνω νὰ ἐρωτᾷς, διὰ νὰ μὴ γίνῃς δειλός, οὔτε ἐξιπασμένος, οὔτε νὰ σκοτίζῃς τὸν ἑαυτὸν σου μὲ περιττὰ πράγματα.

2. «Ἐὰν ἐγὼ φωτισμένος ἀπὸ τὴν χάριν μετέχω εἰς κάθε φαγητόν, διατί νὰ κακολογοῦμαι δι' ἐκεῖνο, διὰ τὸ ὁποῖον ἐγὼ εὐχαριστῶ τὸν Θεόν;». Εἰπέ μου, εἰς τί μετέχεις μὲ εὐχαριστίαν; Εἰς τὰς δωρεὰς τοῦ Θεοῦ. Διότι ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἶναι τέτοια πού νὰ κἀνῃ τὴν ψυχὴν μου ἀμόλυντον καὶ ἀνωτέραν ἀπὸ κάθε κηλίδα. Διότι ὅπως ὁ ἥλιος ὅταν ἀφήσῃ τὰς ἀκτῖνας του ἐπάνω εἰς πολλὰς κηλίδας, συνάγει αὐτὰς πάλιν καθαρὰς, ἔτσι καὶ ἐμεῖς καὶ πολὺ περισσότερον, συναναστρεφόμενοι μὲ τὸν κόσμον, παραμένομεν καθαρὸι ἐὰν θέλωμεν, καθ' ὅσον καὶ μεγαλυτέραν δύναμιν ἔχομεν. Διατί λοιπὸν ἀπέχεις; θὰ εἰπῇ κάποιος. "Ὅχι διότι πρόκειται νὰ γίνω ἀκάθαρτος, ποτὲ μὴ τὸ σκεφθῆς αὐτό, ἀλλὰ χάριν τοῦ ἀδελφοῦ καὶ διὰ νὰ μὴ ἔλθω εἰς κοινωνίαν μὲ τὰ δαιμόνια, καὶ διὰ νὰ μὴ κρίνωμαι ἀπὸ τὸν ἄπιστον. Διότι ἐδῶ ὄχι βέβαια ἡ φύσις, ἀλλ' ἡ παρακοὴ καὶ ἡ φιλία μὲ τοὺς δαίμονας μὲ κάμνει ἀκάθαρτον καὶ ἡ προαίρεσις ἐπιφέρει τὸν μολυσμόν.

Τί σημαίνει δέ, «διατί νὰ κακολογοῦμαι δι' ἐκεῖνο, διὰ τὸ ὁποῖον ἐγὼ εὐχαριστῶ τὸν Θεόν;». Ἐγὼ μὲν λοιπὸν εὐχαριστῶ τὸν Θεόν, διότι μὲ κατέστησε τόσον ὑψηλὸν καὶ ἀνώτερον ἀπὸ τὸ χαμηλὸν ἐπίπεδον τῶν Ἰουδαίων, ὥστε νὰ μὴ βλάπτωμαι ἀπὸ πουθενά· οἱ εἰδωλολάτραι ὅμως, ἐπειδὴ δὲν γνωρίζουν τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν πίστιν μου, ὑποπτέονται τὰ ἀντίθετα καὶ θὰ εἰποῦν ὅτι οἱ Χριστιανοὶ ποθοῦν αὐτὰ πού πιστεύομεν ἐμεῖς καὶ εἶναι ὑποκριταί, διότι κατηγοροῦν μὲν καὶ ἀποστρέφονται τοὺς δαίμονας, ἀλλὰ τρέχουν εἰς τὰς τραπέζας των ἀπὸ τὸ ὁποῖον τί ἄλλο θὰ ἦτο δειγμὰ μεγαλυτέρας ἀναισθησίας; Ἄρα λοιπόν, θὰ εἰποῦν, ὄχι διὰ τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ἀπὸ ἀγάπην τῆς δόξης καὶ τῆς ἐξουσίας προσῆλθον εἰς τὴν πίστιν.

χίας ἐπὶ τὸ δόγμα τοῦτο ἐληλύθασι. Πρόσης οὖν ἀνοίας ἂν εἶη, ὑπὲρ ὧν οὕτως εὐηρογηθήτην, ὡς καὶ εὐχαριστιεῖν, ὑπὲρ τούτων βλασφημίας αἴτιος γίνεσθαι;

Ἄλλὰ ταῦτα καὶ νῦν ἐρεῖ, φησὶν, ὁ Ἕλληνας, διὰ τὴν ἰδίαν
 5 μὴ περιεργαζόμενον; Οὐδαμῶς· οὐδὲ γὰρ πάντα εἰδωλοθύ-
 των γέμει, ἵνα τοῦτο ὑποπιεύσῃ· οὔτε αὐτὸς ὡς εἰδωλοθύ-
 των ἀπογεύῃ. Μὴ τοίνυν περιεργάζου περιττά, μηδ' αὖ πάλιν,
 λεγόντων τινῶν ὅτι εἰδωλόθυτός ἐστι, κοινώνει. Καὶ γὰρ
 ὁ Χριστὸς χάριν σοι ἔδωκε, καὶ ὑψηλὸν σε ἐποίησε καὶ
 10 μείζονα τῆς ἐκεῖθεν βλάβης, οὐχ ἵνα κακῶς ἀκούσης, οὐδ'
 ἵνα, ὅθεν ἰσοαῦτα ἐκέρδανας ὡς καὶ εὐχαριστιεῖν, ἐντεῦθεν
 οὕτω βλάβης ἐτέρους ὡς καὶ βλασφημεῖν. Διὰ τί γὰρ οὐ
 λέγω τῷ Ἕλληνι, φησὶν, ὅτι καὶ τρώγω καὶ οὐδὲν βλά-
 πτομαι, καὶ ὅτι οὐχ ὡς φιλῶν τοὺς δαίμονας τοῦτο ποιῶ;
 15 Ὅτι οὐ δύνασαι πείσαι, κἂν μυριάκις λέγῃς· ἀσθενὴς γὰρ
 ἐστι, καὶ πολέμιος. Εἰ γὰρ τὸν ἀδελφὸν οὐδέπω ἔπεισας,
 πολλῶ μᾶλλον τὸν ἐχθρὸν καὶ Ἕλληνα. Εἰ ἐκεῖνος ἔτι τῆ
 συνειδήσει τοῦ εἰδωλοθύτου κατέχεται, πολλῶ μᾶλλον ὁ ἄ-
 πιστος. Τί δὲ ἡμῖν καὶ πραγμάτων δεῖ ἰσοσύτων; Τί οὖν;
 20 ἐπειδὴ Χριστὸν ἔγνωμεν καὶ εὐχαριστοῦμεν, βλασφημοῦσι
 δὲ ἐκεῖνοι, διὰ τοῦτο ἀποσησόμεθα καὶ τούτου; Ἄπαγε·
 οὐ γὰρ ἐσιν ἴσον. Ἐκεῖ μὲν γὰρ πολὺ τὸ κέρδος ἐκ τοῦ
 φέρειν τὴν βλασφημίαν, ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν ἴσται πλέον. Διὸ
 καὶ προλαβὼν ἔλεγεν· «Οὔτε γὰρ ἐὰν φάγωμεν, περισσεύου-
 25 μεν, οὔτε ἐὰν μὴ φάγωμεν, ὑστερούμεθα». Καὶ χωρὶς τούτου
 δὲ φευκτὸν τὸ πρᾶγμα ἀπέφηνας, ὥστε καὶ ἐτέρωθεν αὐτῶν
 ἀπέχεσθαι δεῖ, οὐ διὰ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς ἄλλας
 αἰτίας.

Πόσης λοιπόν ανοησίας δείγμα θὰ ἦτο, δι' ὅλα ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα εὐηργετήθην, ὥστε καὶ νὰ εὐχαριστῶ, δι' αὐτὰ νὰ γίνωμαι αἴτιος κακολογίας;

Ἄλλ' ἴσως εἰπῆ κάποιος, ὅτι αὐτὰ θὰ τὰ εἰπῆ καὶ τώρα ὁ εἰδωλολάτρης ὅταν ἰδῆ ὅτι δὲν ἐξετάζω τί τρώγω. Καθόλου· διότι δὲν εἶναι ὅλα εἰδωλόθυτα διὰ νὰ ὑποπτευθῆ κάτι τέτοιο· οὔτε σὺ τρώγεις ὡς εἰδωλόθυτα αὐτά. Μὴ λοιπὸν περιεργάζεσαι περιττά, οὔτε πάλιν, ὅταν κάποιος λέγουν ὅτι εἶναι εἰδωλόθυτον, νὰ τρώγῃς. Διότι ὁ Χριστὸς σὲ κατέστησε μεγαλύτερον καὶ ἀνώτερον ἀπὸ τοῦ νὰ βλάπτουσαι ἀπὸ ἐκεῖνα, ὄχι διὰ ν' ἀκούῃς κακολογίας, οὔτε ἀπὸ ἐκεῖ πού θὰ ἐκέρδιζες τόσα ὥστε καὶ νὰ εὐχαριστῆς τὸν Θεόν, ἀπὸ ἐκεῖ νὰ βλάβῃς ἄλλους ὥστε καὶ νὰ κακολογοῦν. Ἄλλὰ διατί δὲν λέγω εἰς τὸν εἰδωλολάτρην, θὰ εἰπῆ κάποιος, ὅτι καὶ τρώγω καὶ δὲν βλάπτομαι καθόλου, καὶ ὅτι κάμνω αὐτὸ ὄχι διότι ἀγαπῶ τοὺς δαίμονας; Διότι δὲν ἤμπορεῖς νὰ τὸν πείσης, ἀκόμη καὶ ἂν τὸ λέγῃς μυρίας φορές· καθ' ὅσον εἶναι ἀσθενῆς καὶ ἐχθρὸς. Διότι ἐὰν τὸν ἀδελφὸν δὲν ἔπεισες ἀκόμη, πολὺ περισσότερο τὸν ἐχθρὸν καὶ εἰδωλολάτρην. Ἐὰν ἐκεῖνος κατέχεται ἀκόμη εἰς τὴν συνείδησιν ἀπὸ τὸ εἰδωλόθυτον, πολὺ περισσότερο ἐκεῖνος πού δὲν ἔχει ἀποδεχθῆ τὴν πίστιν. Τί μᾶς χρειάζεται ὅμως νὰ ἔχωμεν τὴν φροντίδα τόσων πραγμάτων; Τί λοιπόν; Ἐπειδὴ ἐγνωρίσαμεν τὸν Χριστὸν καὶ εὐχαριστοῦμεν καὶ ἐπειδὴ κακολογοῦν ἐκεῖνοι, διὰ τοῦτο θ' ἀπομακρυνθῶμεν καὶ ἀπὸ αὐτό; Μακρὰν ἀπὸ παρομοίαν σκέψιν· καθ' ὅσον δὲν εἶναι τὸ ἴδιον. Διότι ἀπὸ τοῦ νὰ κακολογηῆσαι μὲν διὰ τὴν πίστιν, εἶναι πολὺ τὸ κέρδος, ἐδῶ ὅμως καθόλου. Διὰ τοῦτο καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὸ ἔλεγε· «Διότι οὔτε ἐὰν φάγωμεν εὐδοκιμοῦμεν εἰς τὴν ἀρετὴν, οὔτε ἐὰν δὲν φάγωμεν ὑστεροῦμεν εἰς αὐτήν». Καὶ χωρὶς δὲ νὰ ὑπάρχῃ αὐτὸς ὁ λόγος, ἔδειξεν ὅτι πρέπει ν' ἀποφεύγεται αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, ὥστε καὶ ἀπὸ ἄλλην πλευρὰν πρέπει ν' ἀποφεύγεται, ὄχι μόνον δι' αὐτό, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἄλλους λόγους πού ἀνέφερε.

3. «Ἐἴτε οὖν ἐσθίετε, εἴτε πίνετε, εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε» Εἶδες πῶς ἀπὸ τοῦ προκειμένου ἐπὶ τὸ καθολικὸν ἐξήγαγε τὴν παραίνεσιν, ἕνα κάλλιστον ὄρον ἡμῖν δούς, τὸ τὸν Θεὸν διὰ πάντων δοξάζεσθαι; «Ἀπόσκο-
 5 ποι γίνεσθε καὶ Ἰουδαίους καὶ Ἕλλησι καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ». Τουτέστι, μηδεμίαν παρέχετε λαβὴν μηδενί. Καὶ γὰρ ὁ ἀδελφὸς σκανδαλίζεται, καὶ ὁ Ἰουδαῖος μᾶλλον σε μισήσει καὶ καταγνώσεταιί σου, καὶ ὁ Ἕλληνας ὁμοίως ὡς λαίμαργον οὕτω γελάσεται καὶ ὑποκριτὴν. Οὐ μόνον δὲ ἀ-
 10 δελφούς οὐ χρὴ πλήττειν, ἀλλ' ἐν τοῖς δυνατοῖς οὐδὲ τοὺς ἔξωθεν. Εἰ γὰρ φῶς ἔσμεν καὶ ζύμη καὶ φωσιτῆρες καὶ ἄλλας, φωτίζειν, οὐ σκοιίζειν δεῖ· σφίγγειν, οὐ παραλύειν· πρὸς ἑαυτούς ἐπισπᾶσθαι τοὺς ἀπίστους, οὐ φυγαδεύειν. Τί τοίνυν διώκεις, οὓς ἐφέλκεσθαι δεῖ; Καὶ γὰρ Ἕλληνες
 15 πλήττονται, διὰ τὸ ἰδῶσι παλινδρομοῦντας ἡμᾶς εἰς τὰ τοιαῦτα· τὴν γὰρ διάνοιαν οὐκ ἴσασιν, οὐδ' ὅτι παντὸς αἰσθητοῦ μόλυσμοῦ ἀνωτέρα γέγονεν ἡ ψυχὴ· καὶ οἱ Ἰουδαῖοι δὲ καὶ τῶν ἀδελφῶν οἱ ἀσθενέστεροι τὰ αὐτὰ πείσονται.

Εἶδες πόσας αἰτίας τέθεικε, δι' ἃς χρὴ τῶν εἰδωλοθύ-
 20 τῶν ἀπέχεσθαι; διὰ τὸ ἀνόνητον, διὰ τὸ περιτιόν, διὰ τὴν τοῦ ἀδελφοῦ βλάβην, διὰ τὴν τοῦ Ἰουδαίου βλασφημίαν, διὰ τὴν τοῦ Ἕλληνος κακηγορίαν, διὰ τὸ μὴ δεῖν δαίμοσι κοινωνεῖν, διὰ τὸ εἰδωλολατρεῖαν τινὰ εἶναι τὸ πρᾶγμα. Εἶτα, ἐπειδὴ εἶπεν, «Ἀπόσκοπτοι γίνεσθε», καὶ ὑπευθύνους
 25 αὐτούς ἐποίησε καὶ τῆς τῶν Ἑλλήνων βλάβης καὶ τῆς τῶν Ἰουδαίων, καὶ βαρὺ τὸ λεγόμενον ἦν, ὅρα πῶς αὐτὸ εὐπαράδεκτον καὶ κοῦφον ποιεῖ, τιθεὶς ἑαυτὸν μέσον, καὶ λέγων· «Καθὼς καὶ γὰρ πάντα πᾶσιν ἀρέσκω, μὴ ζητῶν τὸ ἑμαυτοῦ συμφέρον, ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν, ἵνα σωθῶσι. Μι-

3. «Εἴτε λοιπὸν τρώγετε, εἴτε πίνετε εἴτε πράττετε ὅ,τιδήποτε ἄλλο, ὅλα διὰ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ νὰ τὰ πράττετε». Εἶδες πῶς ἀπὸ τὸ προκείμενον ἐξήγαγε τὴν παραίνεσιν δι' ὅλας γενικῶς τὰς πράξεις καὶ μᾶς ἔδωσεν ἓνα ὠραιότατον κανόνα, τὸ νὰ δοξάζεται ὁ Θεὸς μὲ ὅλα τὰ ἔργα μας; «Μὴ γίνεσθε αἰτία πτώσεως οὔτε εἰς τοὺς Ἰουδαίους, εἴτε εἰς τοὺς ἐθνικούς, οὔτε εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ». Δηλαδή, μὴ δίδετε καμμίαν ἀφορμὴν εἰς κανένα. Διότι καὶ ὁ ἀδελφὸς σκανδαλίζεται καὶ ὁ Ἰουδαῖος περισσότερο θὰ σὲ μισήσῃ καὶ θὰ σὲ κατηγορήσῃ καὶ ὁ Ἕλληνας ἐπίσης θὰ σὲ καταγελάσῃ ὡς λαίμαργον καὶ ὑποκριτὴν. Πρέπει δὲ νὰ μὴ πληγώνωμεν ὄχι μόνον τοὺς ἀδελφούς, ἀλλ' ὅσον εἶναι δυνατόν, οὔτε τοὺς μὴ πιστοὺς. Διότι ἐὰν εἴμεθα φῶς καὶ ζύμη καὶ φωστῆρες καὶ ἄλας, πρέπει νὰ φωτίζωμεν, ὄχι νὰ σκοτίζωμεν· νὰ συγκρατῶμεν, ὄχι νὰ παραλύωμεν· νὰ προσελκύωμεν τοὺς μὴ πιστοὺς, ὄχι νὰ τοὺς ἀποδιώκωμεν. Διατί λοιπὸν ἀποδιώκεις αὐτοὺς ποὺ ἔπρεπε νὰ προσελκύῃς; Διότι καὶ εἰδωλολάτραι βλάπτονται ὅταν μᾶς ἰδοῦν νὰ ἐπιστρέφωμεν εἰς αὐτὰ καθ' ὅσον δὲν γνωρίζουν τὴν προαίρεσιν, οὔτε ὅτι ἡ ψυχὴ ἐγίνεν ἀνωτέρα ἀπὸ κάθε μολυσμὸν· ἀλλὰ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ ἀσθενέστεροι ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς εἰς τὴν πίστιν τὰ ἴδια θὰ πάθουν.

Εἶδες πόσους λόγους προέβαλε διὰ τοὺς ὁποίους πρέπει ν' ἀπέχουν ἀπὸ τὰ εἰδωλόθυτα; Διότι εἶναι ἀνωφελές, διότι εἶναι περιττόν, διότι βλάπτεται ὁ ἀδελφός, διότι κατηγορεῖ ὁ Ἰουδαῖος, διότι κακολογεῖ ὁ εἰδωλολάτρης, διότι δὲν πρέπει νὰ ἔχωμεν ἐπικοινωνίαν μὲ τοὺς δαίμονας, διότι εἶναι εἰδωλολατρεία τὸ πρᾶγμα. Ὑστερον, ἐπειδὴ εἶπεν «Μὴ γίνεσθε αἰτία πτώσεως», καὶ κατέστησεν αὐτοὺς ὑπευθύνους καὶ διὰ τὴν βλάβην τῶν εἰδωλολατρῶν καὶ διὰ τὴν βλάβην τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἐπειδὴ ἦτο βαρὺ τὸ λεγόμενον, κοίταξε πῶς κάμνει αὐτὸ εὐκόλως παραδεκτὸν καὶ ἐλαφρόν, ἀφοῦ παρουσιάσῃ τὸν ἑαυτὸν του καὶ εἰπῇ· «ὅπως καὶ ἐγὼ ἀρέσω εἰς ὅλους καθ' ὅλα καὶ δὲν ζητῶ τὸ ἰδικόν μου συμφέρον, ἀλλὰ τὸ συμφέρον τῶν πολλῶν, διὰ νὰ σω-

μηταί μου γίνεσθε, καθὼς καὶ γὼ Χριστιοῦ». Τοῦτο κανὼν Χριστιανισμοῦ τοῦ τελειοτάτου, τοῦτο ὅρος ἠκριβωμένος, αἴτιη ἢ κορυφή ἢ ἀνωτάτω, τὸ τὰ κοινῇ συμφέροντα ζητεῖν. Ὅπερ καὶ αὐτὸς δηλῶν ἐπήγαγε· «καθὼς καὶ γὼ Χριστιοῦ».

5 Οὐδὲν γὰρ οὔτιω δύναται ποιῆσαι μιμητὴν τοῦ Χριστιοῦ, ὡς τὸ κήδεσθαι τῶν πλησίων. Ἄλλὰ καὶ νησιεύσης, καὶ χαμευνήσης, καὶ ἀπαγχονίσης σαυτὸν, τοῦ δὲ πλησίον μὴ προνοῆς, οὐδὲν μέγα εἰργάσω, ἀλλ' ἔτι πόρρω ταύτης ἔσηκας τῆς εἰκόνης ταῦτα ποιῶν. Καίτοι ἐνιαῦθα μὲν καὶ αὐτὸ

10 γύσει τὸ πρᾶγμα λυσιτελές ἐστι, τὸ ἀπέχεσθαι τῶν εἰδωλοθύτων· ἐγὼ δὲ πολλὰ καὶ τῶν ἀσυμφόρων ἐποίησα, φησί, οἶον, ὅτιε περιέτεμον, ὅτιε ἔθυσα. Ταῦτα γὰρ εἴ τις καθ' ἑαυτὰ ἐξετάσειε, καὶ ἀπόλλυσι τοὺς μειόντας, καὶ τῆς σωτηρίας ἐκπίπτειν ποιεῖ· ἀλλ' ὅμως ὑπέμεινα καὶ ταῦτα διὰ τὸ

15 ἐξ αὐτῶν κέρδος.

Ἐνιαῦθα δὲ οὐδὲν τοιοῦτον. Ἐκεῖ μὲν γάρ, ἂν μὴ προσῆ ἢ ὠφέλεια καὶ τὸ δι' ἑτέρους γενέσθαι, τότε βλάβος τὸ πρᾶγμα γίνεται· ἐνιαῦθα δέ, καὶ μηδεὶς ὁ σκανδαλιζόμενος ἦ, καὶ οὔτως ἀπέχεσθαι τῶν κεκωλυμένων χρή. Οὐ μόνον δὲ

20 βλαβερά, ἀλλὰ καὶ ἐπίπονα ὑπέμεινα. «Ἄλλας» γὰρ «ἐκκλησίας ἐσύλησα», φησί, «λαβὼν ὑψώνιον»· καὶ ἐξὸν ἐσθίειν καὶ μὴ ἐργάζεσθαι, οὐκ ἐζήτησα τοῦτο, ἀλλ' εἰλόμην λιμῶ διαφθαρεῖναι μᾶλλον ἢ σκανδαλίσει ἕτερον. Διὰ τοῦτό φησι, «Πάντα πᾶσιν ἀρέσκω». Ἄν τε παράνομον, ἂν τε ἐπίπονον

25 καὶ ἐπικίνδυνον δέη ποιῆσαι, πάντα εἰς τὸ ἐτέρων συμφέρον ὑπομένω. Πάντων γοῦν ἀνώτερος ὢν κατὰ τὴν ἀκριβειαν, πάντων κατώτερος γέγονε κατὰ τὴν συγκατάθεσιν.

θοῦν. Μιμηταί μου γίνεσθε, ὅπως εἶμαι καὶ ἐγὼ τοῦ Χριστοῦ». Αὐτὸ εἶναι ὁ τελειότατος κανὼν τοῦ Χριστιανισμοῦ, αὐτὸ ἡ ὀρθὴ βάση, αὐτὴ ἡ ἀνωτάτη κορυφή, τὸ νὰ ἐπιδιώκῃς τὰ συμφέροντα ὄλων. Πρᾶγμα τὸ ὁποῖον διὰ νὰ δηλώσῃ καὶ αὐτὸς προσέθεσεν· «ὅπως καὶ ἐγὼ τοῦ Χριστοῦ». Διότι τίποτε δὲν εἶναι τόσο δυνατόν νὰ σὲ ἀναδείξῃ μιμητὴν τοῦ Χριστοῦ, ὅσον τὸ νὰ φροντίζῃς διὰ τὸν πλησίον. Ἄλλ' εἴτε νηστεύσεις, εἴτε κακοπάθεις κοιμώμενος κάτω δι' ἄσκησιν, εἴτε ἀπαγχονίσῃς τὸν ἑαυτὸν σου, διὰ τὸν πλησίον ὅμως δὲν φροντίζεις, τίποτε μέγα δὲν ἔκανες, ἀλλ' ἀκόμη ἀπέχεις πολύ, πράττων αὐτά, ἀπὸ τοῦ νὰ πλησιάσῃς τὸ πρότυπόν σου τὸν Χριστόν. Ἐὰν καὶ ἐδῶ μὲν καὶ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀπὸ τὴν φύσιν τοῦ ὠφέλιμον, τὸ νὰ ἀπέχῃς ἀπὸ τὰ εἰδωλόθυτα· ἐγὼ δὲ ἔπραξα πολλὰ καὶ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ δὲν συμφέρουν, λέγει, ὅπως ὅταν προέτρεψα εἰς περιτομήν, ὅταν προσέφερα θυσίαν. Διότι αὐτὰ ἐὰν τὰ ἐξετάσῃ κανεὶς καθ' ἑαυτά, κάμνουν αὐτοὺς ποὺ τὰ χρησιμοποιοῦν καὶ νὰ χάνωνται καὶ νὰ ἐκπίπτουν ἀπὸ τὴν σωτηρίαν· ἀλλ' ὅμως ὑπέμεινα καὶ αὐτὰ διὰ τὸ κέρδος ποὺ προέρχεται ἀπὸ αὐτά.

Ἐδῶ ὅμως δὲν ὑπάρχει κανὲν κέρδος. Διότι ἐκεῖ μὲν ἐὰν δὲν ἀποκομισθῇ ὠφέλεια ἀπὸ ὅ,τι γίνεται δι' ἄλλους, τότε τὸ πρᾶγμα ἀποβαίνει εἰς βλάβην· ἐδῶ δέ, καὶ ἂν ἀκόμη κανεὶς δὲν σκανδαλίζεται, πρέπει ν' ἀπέχωμεν ἀπὸ ὅσα εἶναι ἀπηγορευμένα. Ὅχι μόνον δὲ βλαβερά, ἀλλὰ καὶ κοπιαστικὰ ὑπέμεινα. Διότι, «Ἄλλας ἐκκλησίας ἐλεηλάτησα», λέγει, «διὰ νὰ λάβω τὰ ἀναγκαῖα»· καὶ ἐνῶ ἦτο δυνατόν νὰ τρώγω καὶ νὰ μὴ ἐργάζωμαι, δὲν ἐπεζήτησα αὐτό, ἀλλὰ προετίμων μᾶλλον ν' ἀποθάνω ἀπὸ τὴν πείναν, παρὰ νὰ σκανδαλίσω ἄλλον. Διὰ τοῦτο λέγει, «ἄρέσω εἰς ὅλους καθ' ὅλα». Καὶ ἐὰν κάτι παράνομον ἢ κάτι κοπιαστικὸν ἢ κάτι ἐπικίνδυνον πρέπει νὰ κάνω, ὅλα τὰ ὑπομένω διὰ τὸ συμφέρον τῶν ἄλλων. Ἐνῶ λοιπὸν ἦτο ἀνώτερος ὄλων εἰς τὴν τελειότητα ἔγινε κατώτερος ὄλων εἰς τὴν συγκατάβασιν.

4. Καὶ γὰρ οὐδὲν καιρόθωμα σφόδρα μέγα εἶναι δύναται ἄν, ὅταν μὴ τὸ κέρδος καὶ εἰς ἑτέροισι διαδιδῶ. Καὶ δηλοῖ ὁ τὸ τάλαντον ὑγιὲς προσενεγκῶν, καὶ διχοτομηθεὶς ἐπειδὴ αὐτὸ οὐκ ἐπλεόνασε. Καὶ σὺ τοίνυν, ἀδελφέ, κἂν ἄσιος
 5 μέρη, κἂν χαμαὶ καθεύδῃς, κἂν τέφραν ἐσθίῃς καὶ θρηνηῖς διαπαντός, καὶ μηδένα ἕτερον ὠφελῆς, οὐδὲν μέγα ἐργάση. Καὶ γὰρ καὶ τοῖς ἐν ἀρχῇ μεγάλοις καὶ γενναίοις ἐκείνοις ἀνδράσι τοῦτο μάλιστα περισπούδασιον ἦν. Ἐξέτασον αὐτῶν μετὰ ἀκριθείας τὸν βίον, καὶ ὄψει σαφῶς, ὅτι οὐδεὶς αὐτῶν
 10 τὰ ἑαυτοῦ ποτε ἐσκόπησεν, ἀλλὰ τὰ τοῦ πλησίον ἕκαστος ὄθεν καὶ ἔλαμψαν μᾶλλον. Καὶ γὰρ καὶ τῷ Μωϋσῇ πολλὰ καὶ μεγάλα εἰργάσθη θαύματα καὶ σημεῖα· ἀλλ' οὐδὲν οὕτως αὐτὸν μέγαν ἐποίησεν, ὥς ἡ μακαρία ἐκείνη φωνή, ἣν πρὸς τὸν Θεὸν ἀφῆκε, λέγων· «Εἰ μὲν ἀφῆς αὐτοῖς τὴν ἀ-
 15 μαρτίαν, ἄφες· εἰ δὲ μή, κἀμὲ ἐξάλειψον». Τοιοῦτος ἦν καὶ ὁ Δαυὶδ· διὸ καὶ ἔλεγε, «Ἐγὼ ὁ ποιμὴν ἡμαρτιῶν καὶ ἐγὼ ἐκακοποίησα, καὶ οὗτοι τὸ ποίμνιον τί ἐποίησαν; Ἐνέσθω ἡ χεὶρ σου ἐπ' ἐμέ, καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς μου». Οὕτω καὶ ὁ Ἀβραάμ οὐκ ἐζήτει τὸ ἑαυτοῦ συμφέρον, ἀλλὰ
 20 τὸ τῶν πολλῶν. Διὸ καὶ κινδύνοις ἑαυτὸν ἐξεδίδου, καὶ τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῶν οὐδὲν αὐτῷ προσηκόντων παρεκάλει.

Καὶ οὗτοι μὲν οὕτως ἔλαμψαν· οἱ δὲ τὰ ἑαυτῶν ζητήσαντες σκόπει πῶς καὶ ἐβλάβησαν. Ὁ γοῦν ἀδελφιδοῦς ὁ τούτου, ἐπειδὴ ἤκουσεν, «Εἰ σὺ εἰς δεξιὰ, ἐγὼ εἰς ἀριστερά»,
 25 καὶ τὴν αἴρεσιν λαθῶν, τὸ ἑαυτοῦ συμφέρον ἐζήτησεν, οὐδὲ τὸ ἑαυτοῦ εἶδεν· ἀλλ' αὕτη μὲν ἐνεπυρρίζεται ἡ χώρα, ἐκείνη δὲ ἔμενειν ἀνέπαφος. Ὁ Ἰωνᾶς πάλιν οὐ ζητήσας τὸ τῶν πολλῶν συμφέρον, ἀλλὰ τὸ ἑαυτοῦ, καὶ ἀπολέσθαι ἐκινδύνευ-

1. Ἐξ. 32, 32.

2. Β' Βασ. 24, 17.

3. Γεν. 13, 9.

4. Βεβαίως κανέν κατόρθωμα δέν θά ἦτο πολὺ μέγα, ὅταν δέν μεταδίδη τὸ κέρδος καὶ εἰς ἄλλους. Καὶ γίνεται φανερόν αὐτὸ ἀπὸ ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἐπέστρεψε τὸ τάλαντον ἀκέραιον καὶ ἐτιμωρήθη ἐπειδὴ δέν τὸ ηὔξησε. Λοιπὸν καὶ σύ, ἀδελφέ, καὶ ἂν ἀκόμη δέν τρώγης καθόλου, καὶ ἂν κοιμᾶσαι εἰς τὴν γῆν, καὶ ἂν τρώγης στάκτην καὶ θρηνῆς παντοτινὰ καὶ δέν ὠφελήσης κανένα ἄλλον, τίποτε σπουδαῖον δέν θά κάνης. Διότι καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν εἰς τοὺς μεγάλους καὶ γενναίους ἐκείνους ἄνδρας αὐτὸ ἦτο περισσότερο ποθητὸν ἀπὸ κάθε τι. Γνώρισε μὲ ἀκρίβειαν τὸν βίον των καὶ θά ἰδῆς σαφῶς, ὅτι κανεὶς ἀπὸ αὐτοὺς ἐπεδίωξε ποτὲ τὰ ἰδικά του, ἀλλ' ὁ καθεὶς τὸ συμφέρον τοῦ πλησίον· διὰ τοῦτο καὶ ἔλαμψαν περισσότερο. Διότι καὶ εἰς τὸν Μωϋσῆν ἔγιναν πολλὰ καὶ μεγάλα θαύματα καὶ σημεῖα· ἀλλὰ κανέν δέν ἀνέδειξεν αὐτὸν τόσον μέγαν, ὅσον οἱ μακάριοι ἐκεῖνοι λόγοι τοὺς ὁποῖους εἶπε πρὸς τὸν Θεὸν ὅταν εἶπεν· «Καὶ τώρα ἂν θέλης νὰ συγχωρήσης αὐτούς, συγχώρησέ τους, ἐὰν δέν τοὺς συγχωρήσης, ἐξάλειψε μαζί μὲ αὐτοὺς καὶ ἐμὲ ἀπὸ τὸ βιβλίον τῆς ζωῆς εἰς τὸ ὁποῖον μὲ ἔχεις γραμμένον»¹. Τέτοιος ἦτο καὶ ὁ Δαυῖδ· δι' αὐτὸ καὶ ἔλεγεν, «Ἐγὼ ὁ ἡγεμὼν ἡμάρτησα καὶ ἐγὼ ἔπραξα τὸ κακόν, αὐτοί, ὁ λαός, εἰς τί ἔπαισαν; Ἦς πέση τὸ χέρι σου ἐπάνω μου καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου»². Ἔτσι καὶ ὁ Ἄβραὰμ δέν ἐπεζήτη τὸ ἰδικόν του συμφέρον, ἀλλὰ τὸ συμφέρον τῶν πολλῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ἐξέθετε τὸν ἑαυτὸν του εἰς κινδύνους καὶ παρεκάλει τὸν Θεὸν δι' ὅσα δέν ἦσαν ἰδικά του.

Καὶ αὐτοὶ μὲν ἔτσι ἔλαμψαν· ἐνῶ ἐκεῖνοι ποὺ ἐπεζήτησαν τὰ ἰδικά των συμφέροντα κοίταξε πῶς ἐπὶ πλέον καὶ ἐβλάβησαν. Λοιπὸν, ὁ ἀνεπιὸς τοῦ Ἄβραὰμ ὅταν ἤκουσεν, «Ἐὰν σύ υπάγης δεξιᾷ, ἐγὼ θά υπάγω ἀριστερά»³, καὶ ἐπειδὴ τοῦ ἐδόθη ἡ εὐχέρεια τῆς ἐκλογῆς ἐζήτησε τὸ συμφέρον του, δέν εὗρηκε τὸ συμφέρον του· ἀλλ' ἡ χώρα ποὺ ἐξέλεξε κατεκάη ἀπὸ τὸν Θεόν, ἐνῶ ἡ τοῦ Ἄβραὰμ ἔμεινεν ἀπεΐρακτος. Ὁ Ἰωνᾶς ἐπίσης ἐπειδὴ δέν ἐπεζήτησε τὸ συμφέρον τῶν πολλῶν, ἀλλὰ τὸ ἰδικόν του, ἐκιν-

σε· καὶ ἡ μὲν πόλις εἰσιήκει, αὐτὸς δὲ ἐσαλεύετο καὶ ἐκλυ-
δωνίζετο καὶ κατεποτιζέτο. Ὅτι δὲ τὸ τῶν πολλῶν συμ-
φέρον ἐζήτησε, τότε καὶ τὸ ἑαυτοῦ εἶρεν. Οὕτω καὶ ὁ Ἰα-
κώβ ἐπὶ τῶν ποιμνίων μὴ ζητήσας τὸ οἰκεῖον κέρδος, τῆς
5 πολλῆς εὐπορίας ἀπέλαυσε. Καὶ ὁ Ἰωσήφ δὲ τὸ τῶν ἀδελ-
φῶν συμφέρον ζητήσας, εἶρε τὸ ἑαυτοῦ. Πευπόμενος γοῦν
παρὰ τοῦ πατρὸς, οὐκ εἶπε, τί τοῦτο; οὐκ ἤκουσας ὅτι ὑπὲρ
ἡμεῶς καὶ ἐνεπνίων διασπάσαι με ἐπεχείρουν, καὶ ὄνει-
ράτων εὐθύνας ὑπεῖχον, καὶ τοῦ φιλεῖσθαι με παρὰ σοῦ
10 δίδωμι δίκην; τί οὖν οὐκ ἐργάζονται με λαβόντες εἰς μέσον;
Οὐδὲν τούτων οὐκ εἶπεν, οὐκ ἐνενόησεν, ἀλλὰ πάντων προ-
τιμᾷ τὴν τῶν ἀδελφῶν θεραπείαν. Διὰ τοῦτο καὶ πάντων τῶν
μετὰ ταῦτα ἀπέλαυσε ἀγαθῶν, ἃ καὶ σφόδρα λαμπρὸν αὐ-
τὸν ἐποίησαν καὶ ἔνδοξον ἀπέφηναν.

15 Οὕτω καὶ Μωϋσῆς· οὐδὲν γὰρ κωλύει ἐκ δευτέρου πάλιν
αὐτοῦ μνησθῆναι, καὶ ἰδεῖν πῶς τὰ καθ' ἑαυτὸν παρεώρα,
καὶ τὰ τῶν ἄλλων ἐζήτηι. Οὗτος γὰρ ἐν βασιλείοις σιροφόμε-
ρος, ἐπειδὴ μείζονα πλοῦτιον ἠγήσατο τῶν Αἰγύπτου θησαν-
ρῶν τὸν ὄνειδισμόν τοῦ Χριστοῦ, καὶ πάντα ἀπὸ τῶν χειρῶν
20 ῥήσας ἐκοινώνει τῶν κακῶν τοῖς Ἑβραίοις, οὐ μόνον αὐτὸς
οὐκ ἐδουλώθη, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους δουλείας ἀπήλλαξε. Με-
γάλα μὲν οὖν ταῦτα, καὶ ἀγγελικῆς ἄξια πολιτείας· τὸ δὲ
τοῦ Παύλου πολλὴν ἔχει τὴν ὑπερβολήν. Οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι
πάντες τὰ αὐτῶν ἀφέντες ἀγαθὰ, τοῖς τῶν πλησίον εἶλοντο
25 κοινωνεῖν κακοῖς· ὁ δὲ Παῦλος πολλῶ μείζον ἐποίησεν. Οὐ
γὰρ ταῖς ἐτέροις ἠθέλησε κοινωνῆσαι συμφοραῖς, ἀλλ' εἶλετο
αὐτὸς εἶναι ἐν τοῖς ἐσχάτοις, ἵνα ἕτεροι γίνωνται ἐν ἀγα-
θοῖς. Οὐκ ἔστι δὲ ἴσον ὄντα ἐν τρυφῇ ῥῖπαι τρυφήν καὶ
κακουχεῖσθαι, καὶ αὐτὸν μόνον κακουχούμενον ἐτέρους ποιῆ-

δύνευσε καὶ ν' ἀποθάνῃ· καὶ ἡ μὲν πόλις ἴστατο στερεά, ἐνῶ αὐτὸς ἐκλονίζετο καὶ συνεταράσσετο καὶ κατεποντίζετο. Ὅταν ὁμως ἐζήτησε τὸ συμφέρον τῶν πολλῶν, τότε εὐρῆκε καὶ τὸ ἰδικόν του. Ἔτσι καὶ ὁ Ἰακώβ, ἐπειδὴ δὲν ἐζήτησε τὸ ἰδικόν του κέρδος εἰς τὰ ποίμνια, ἀπήλαυσε τὸν πολὺν πλοῦτον. Καὶ ὁ Ἰωσήφ δέ, ἐπειδὴ ἐζήτησε τὸ συμφέρον τῶν ἀδελφῶν, εὐρῆκε τὸ ἰδικόν του. Ὅταν λοιπὸν ἀπεστάλη ἀπὸ τὸν πατέρα δὲν εἶπε, τί εἶναι αὐτό; Δὲν ἤκουσες ὅτι ἐπεχείρησαν νὰ μὲ ἀφανίσουν διὰ τὸ ὄραμα καὶ τὰ ὄνειρα, καὶ μὲ ἔκριναν πταίστην διὰ τὰ ὄνειρα καὶ ἐπειδὴ ἀγαπῶμαι ἀπὸ σὲ καταδικάζομαι; Τί κακὸν λοιπὸν δὲν θὰ μοῦ κάνουν ἀφοῦ μὲ πάρουν μαζί των; Τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν εἶπεν, οὔτε ἐσκέφθη, ἀλλὰ προτιμᾷ ἀπὸ ὅλα τὴν τιμὴν τῶν ἀδελφῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ἀπήλαυσεν ὅλα τὰ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα καὶ τὸν ἀνέδειξαν πολὺ λαμπρὸν καὶ ἔνδοξον.

Ἔτσι καὶ ὁ Μωϋσῆς· διότι τίποτε δὲν ἐμποδίζει νὰ τὸν μνημονεύσωμεν καὶ διὰ δευτέραν φοράν καὶ νὰ ἰδοῦμεν πῶς παρέβλεπε τὰ ἰδικὰ του καὶ ἐπεδίωκε τὰ συμφέροντα τῶν ἄλλων. Αὐτὸς δηλαδὴ ἐνῶ ἔζη εἰς τὰ βασιλικά ἀνάκτορα, ἐπειδὴ ἐθεώρησε μεγαλύτερον πλοῦτον τὸ νὰ κατηγορῆται διὰ τὸν Χριστὸν ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς τῆς Αἰγύπτου, καὶ ἀφοῦ ἀπέρριψε τὰ πάντα ἀπὸ τὰ χέρια του, συμμετεῖχεν εἰς τὰς συμφορὰς τῶν Ἑβραίων, ὅχι μόνον αὐτὸς δὲν ὑπεδουλώθη, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους ἀπήλλαξεν ἀπὸ τὴν δουλείαν. Μεγάλα λοιπὸν εἶναι τὰ ἐν αὐτὰ καὶ ἄξια ἀγγελικοῦ τρόπου ζωῆς, ἀλλὰ τὰ τοῦ Παύλου ὑπερέχουν πολὺ. Διότι ὅλοι μὲν οἱ ἄλλοι ἀφοῦ παρητήθησαν ἀπὸ τὸ ἰδικὰ των ἀγαθὰ, προετίμων νὰ μετέχουν εἰς τὰς δοκιμασίας τῶν πλησίον· ὁ Παῦλος ὁμως ἔπραξε πολὺ μεγαλύτερα. Διότι δὲν ἠθέλησε μόνον νὰ εἶναι μέτοχος εἰς τὰς συμφορὰς τῶν ἄλλων, ἀλλὰ προετίμα αὐτὸς νὰ εἶναι εἰς τὰ ἔσχατα δεινά, διὰ νὰ ἀπολαύσουν οἱ ἄλλοι τὰ ἀγαθὰ. Διότι δὲν εἶναι τὸ ἴδιον τὸ ν' ἀπορρίψῃς τὴν ἄνεσιν καὶ τὴν ἀπόλαυσιν, ἐνῶ ζῆς μὲ ἄνεσιν, καὶ νὰ κακουχῆσαι, μὲ τὸ νὰ κακουχῆσαι μόνον ἐσὺ διὰ νὰ φέρῃς εἰς τοὺς ἄλλους

σαι ἐν ἀδείᾳ εἶναι καὶ τιμῇ. Ἐνταῦθα μὲν γὰρ εἰ καὶ μέγα τὸ ἀλλάξασθαι τὰ κακὰ τῶν ἀγαθῶν διὰ τὸν πλησίον, ἀλλ' ὅμως γέρει τινὰ παραμυθίαν τὸ κοινωνοῦς ἔχειν τῆς δυσημερίας· τὸ δὲ αὐτὸν μόνον ἐθέλειν εἶναι ἐν τοῖς λυπηροῖς 5 ἵνα ἕτεροι τῶν χρησιῶν ἀπολαύωσι, τοῦτο πολλῶν νεανικωτέρας ψυχῆς καὶ τοῦ Παύλου φρονήματος.

Οὐ ταύτη δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐτέρω ὑπερβολῇ μείζονα 10 ρικᾷ τοὺς προειρημένους ἅπαντας. Ὁ μὲν γὰρ Ἀβραὰμ καὶ οἱ λοιποὶ πάντες κινδύνοις ἑαυτοὺς περιέβαλον τοῖς ἐν τῷ παρόντι βίω, καὶ πάντες ἀπαξιαλῶς ἐκεῖνοι τοῦτον ἤτιον τὸν θάνατον· ὁ δὲ Παῦλος τῆς δόξης τῆς μελλούσης ἠῤῥατο ἐκπεσεῖν ὑπὲρ τῆς ἐτέρων σωτηρίας. Ἐχω καὶ τρίτην εἰπεῖν ὑπερβολήν. Ποίαν δὲ ταύτην; Ὅτι ἐκείνων μὲν ἔνιοι, εἰ καὶ τῶν ἐπιβουλευσάντων προΐσταντο, ἀλλ' ὅμως ὧν τὴν 15 δημαγωγίαν ἦσαν ἐγκεχειρισμένοι καὶ ταῦτὸν συνέβαινε, οἷον ἂν εἴ τις υἱοῦ προσιαίη φαύλου μὲν καὶ παρανόμου, υἱοῦ δὲ ὅμως· ὁ δὲ Παῦλος ὑπὲρ τούτων ἐβούλει εἶναι ἀνάθεμα, ὧν οὐκ ἦν ἐμπεισιτευμένος τὴν προσιασίαν· εἰς γὰρ τὰ ἔθνη ἦν ἀπεισιαλμένος.

20 5. Εἶδες ψυχῆς μέγεθος καὶ φρονήματος ὕψος αὐτὸν ὑπερβαῖνον τὸν οὐρανόν; Τοῦτον ζήλωσον· εἰ δὲ οὐ δύνασαι, κἂν τοὺς ἐν τῇ παλαιᾷ λάμπραντας. Οὕτω γὰρ εὐρήσεις τὸ ἐπιμελεῖσθαι τὰδελφοῦ, ἐννοήσας ὅτι οὐδὲ ἄλλως δυνήσῃ σοὶ συμφέρον, ἂν τὸ τοῦ πλησίον ζητῆς. Ὡστε διὰ ὁκνησ 25 σιωπῆσαι, διὰ γοῶν σαυτὸν ἐκείνου πρόσηθι καὶ τῶν ἐκείνου πραγμάτων. Ἰκανὰ μὲν γὰρ καὶ τὰ εἰρημένα πεῖσαι, ὅτι ἄλλως οὐκ ἔστι τὸ ἡμῖν συμφέρον εὑρεῖν. Εἰ δὲ βούλει καὶ ἐκ τῶν ἐν συνηθείᾳ παραδειγμάτων τοῦτο μαθεῖν, ἐννόησον εἰ συμβαίη που πῶς ἀναρθεῖναι ἐν οἰκίᾳ, εἰτά τινες τῶν

ἄνεσιν καὶ δόξαν. Διότι ἐδῶ μὲν ἄν καὶ εἶναι μέγα κατόρθωμα τὸ ν' ἀλλάξη κανεὶς τὰ ἀγαθὰ μὲ τὰ κακὰ χάριν τοῦ πλησίον, ἔχει ὅμως κάποιαν παρηγορίαν τὸ ὅτι ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι ποὺ ὑπομένουν μαζί τὴν δυστυχίαν· ἐνῶ τὸ νὰ θέλη αὐτὸς νὰ εἶναι μόνο εἰς τὰ λυπηρά, διὰ ν' ἀπολαμβάνουν ἄλλοι τὰ ἀγαθὰ, αὐτὸ εἶναι ἴδιον πολὺ ἰσχυροτέρας ψυχῆς καὶ τοῦ φρονήματος τοῦ Παύλου.

“Ὅχι δὲ μόνον εἰς αὐτό, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλην ὑπερβολὴν μεγαλυτέραν ὑπερνικᾶ ὅλους ὅσους προείπομεν. Διότι ὁ μὲν Ἀβραάμ καὶ ὅλοι οἱ ὑπόλοιποι περιεπλέκοντο εἰς κινδύνους ποὺ ἠπείλουν τὴν παροῦσαν ζωὴν των καὶ ὅλοι γενικῶς ἐκεῖνοι ἐζήτουν αὐτὸν τὸν θάνατον· ἐνῶ ὁ Παῦλος ἠύχθη νὰ ἀπωλέσῃ τὴν μέλλουσαν δόξαν διὰ τὴν σωτηρίαν ἄλλων. “Ἐχω νὰ εἰπῶ καὶ τρίτην ὑπερβολὴν. Ποία εἶναι αὕτη; “Ὅτι ἀπὸ ἐκείνους μὲν μερικοί, ἄν καὶ ἐκυβέρνων ἐκείνους οἱ ὁποῖοι τοὺς ἐπεβουλεύοντο, πάντως ἐκυβέρνων ἐκείνους ποὺ τοὺς ἀνέθεσεν ὁ Θεὸς νὰ ὀδηγήσουν· καὶ συνέβαινε τὸ ἴδιον, ὡσὰν κάποιος νὰ ἦτο προστάτης κακοῦ καὶ παρανόμου υἱοῦ, ἀλλ' ὅμως υἱοῦ· ἐνῶ ὁ Παῦλος ἤθελε νὰ εἶναι ἀνάθεμα χάριν ἐκείνων, τῶν ὁποίων δὲν τοῦ εἶχεν ἀνατεθῆ ἡ προστασία· καθ' ὅσον εἰς τοὺς ἔθνικοὺς ἦτο ἀπεσταλμένος.

5. Εἶδες μεγαλεῖον ψυχικὸν καὶ ὑψηλὸν φρόνημα ποὺ ὑπερβαίνει καὶ αὐτὸν τὸν οὐρανόν; Αὐτὸν νὰ ἀγωνισθῆς νὰ ὁμοιάσῃς· ἐὰν ὅμως δὲν ἠμπορῆς, τούλάχιστον ἐκείνους ποὺ ἔλαμψαν εἰς τὴν Παλαιάν Διαθήκην. Διότι ἔτσι θὰ κερδίσῃς αὐτὸ ποὺ σοῦ συμφέρει, ὅταν ἐπιδιώκῃς τὸ συμφέρον τοῦ πλησίον σου. “Ὡστε ὅταν δὲν εἶσαι πρόθυμος νὰ φροντίζῃς διὰ τὸν ἀδελφόν, τούλάχιστον διὰ τὸν ἑαυτὸν σου ὑπερασπίσου καὶ τὰ συμφέροντα ἐκείνου. Βεβαίως εἶναι μὲν ἀρκετὰ καὶ ὅσα ἐλέχθησαν νὰ πείσουν ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν μὲ ἄλλον τρόπον νὰ κερδίσωμεν τὸ συμφέρον μας. Ἐὰν ὅμως θέλῃς νὰ γνωρίσῃς αὐτὸ καὶ ἀπὸ παραδείγματα ἀπὸ τὴν καθημερινὴν ζωὴν, σκέψου ἐὰν συνέβαινε κάπου ν' ἀναφθῆ πυρκαϊὰ εἰς κάποιαν οἰκίαν καὶ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς γείτονas διὰ νὰ φυλάξουν τὴν περιου-

πλησίον οἰκούντων, τὸ ἐαυτῶν σκοποῦντες μὴ παρατάξωνται
 τοῖς κινδύνοις, ἀλλὰ κατακλείουσαιτες ἑαυτοὺς οἴκοι μείνωσι,
 δεδοικότες μὴ τις ἐπεισελθὼν ὑφέληται τι τῶν ἔνδον, ὅσην
 ὑποστήσονται τιμωρίαν; Καὶ γὰρ τὸ πῦρ ἐπελθὼν ἅπαντα
 5 καταγλέξει τὰ ἐκείνων· καὶ ἐπειδὴ τὸ τοῦ πλησίον συμφέρον
 οὐκ εἶδον, καὶ τὸ ἐαυτῶν προσαπολλύουσι. Καὶ γὰρ ὁ Θεὸς
 βουλόμενος συνδῆσαι πάντας ἀλλήλοις, τοιαύτην τοῖς πρά-
 γμασιν ἐπέθηκεν ἀνάγκην, ὡς ἐν τῷ τοῦ πλησίον συμφέροντι
 τὸ τοῦ ἐτέρου δεδέσθαι· καὶ ὁ κόσμος ἅπας οὕτω συνέστηκε.

10 Διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἐν πλοίῳ, εἰ χειμῶνος γενομένου ὁ
 κυβερνήτης ἀφείξ τὸ τῶν πολλῶν συμφέρον, τὸ ἑαυτοῦ ζη-
 τοίη μόνον, καὶ ἑαυτὸν καὶ ἐκείνους καταδύσει ταχέως. Καὶ
 ἐκάστη δὲ τέχνη εἰ τὸ ἑαυτῆς συμφέρον σκοποίη μόνον, οὐκ
 ἂν ποτε ὁ θίος σταίη, οὐδὲ ἡ τέχνη ἢ τοῦτο ζητοῦσα. Διὰ

15 τοῦτο ὁ γεωργὸς οὐ τοσοῦτον σπείρει σῖτον, ὅσον ἀρκέσαι
 ἑαυτῷ· ἐπεὶ πάλαι καὶ ἑαυτὸν καὶ τοὺς ἄλλους ἀπώλεσεν ἂν·
 ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν ζητεῖ· καὶ ὁ στρατιώτης, οὐχ ἵνα ἑαυ-
 τὸν διασώσῃ παρατάσσεται πρὸς κινδύνους, ἀλλ' ἵνα καὶ τὰς
 πόλεις ἐν ἀσφαλείᾳ καταστήσῃ· καὶ ὁ ἔμπορος οὐ τοσαῦτα

20 κομίζει, ὅσα αὐτῷ μόνον ἀρκέσαι, ἀλλ' ὅσα καὶ ἐτέροις πολ-
 λοῖς. Εἰ δὲ λέγοι τις, ὅτι οὐχὶ τὸ ἑμὸν, ἀλλὰ τὸ ἑαυτοῦ
 ἕκαστος σκοπῶν, ταῦτα ποιεῖ· καὶ γὰρ χρήματα ἑαυτῷ καὶ
 ἀσφάλειαν καὶ δόξαν κτώμενος, ἅπαντα πραγματεύεται ταῦ-
 τα· ὥστε τὸ ἑμὸν συμφέρον ζητῶν, τὸ ἑαυτοῦ ζητεῖ· τοῦτο

25 καὶ ἐγὼ φημι, καὶ πάλαι ἀκοῦσαι ἐβουλόμην, καὶ ὑπὲρ
 τούτου πάντα τὸν λόγον ἐποίησάμην, ὥστε δεῖξαι, ὅτι τότε
 τὸ ἑαυτοῦ ζητεῖ συμφέρον ὁ πλησίον, διὰ τὸ σὸν σκοπήσῃ.
 Ἐπειδὴ γὰρ ἐτέρως οὐκ ἠνείχοντο ἄνθρωποι τὰ τοῦ πλησίον

σίαν των δὲν προσπαθήσουν ν' ἀπομακρύνουν τὸν κίνδυνον, ἀλλ' ἀφοῦ κλεισθοῦν εἰς τοὺς οἴκους των μείνουν ἐκεῖ, ἀπὸ φόβον μήπως ἔλθῃ κανεὶς καὶ κλέψῃ κάτι ἀπὸ ὅσα ἔχουν μέσα· πόσῃ τιμωρίαν θὰ ὑποστοῦν; Καθ' ὅσον ἀφοῦ ἐπιπέσῃ εἰς τὴν οἰκίαν των ἡ πυρκαϊὰ θὰ κατακαύσῃ ὅ,τι ἔχουν· καὶ ἐπειδὴ δὲν ἐνδιεφέρθησαν διὰ τὸ συμφέρον τοῦ πλησίον, χάνουν καὶ τὸ ἰδικόν τῶν. Διότι ὁ Θεὸς θέλων νὰ συνδέσῃ ὅλους μεταξύ των, ἔθεσε τέτοια ἀνάγκην εἰς τὰ πράγματα, ὥστε εἰς τὸ συμφέρον τοῦ πλησίον νὰ εἶναι δεμένον καὶ τὸ τοῦ καθενός· καὶ ὅλος ὁ κόσμος ἔτσι ἔχει συγκροτηθῆ.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ εἰς τὸ πλοῖον, ἐάν, ὅταν συμβῆ τρικυμία, ὁ κυβερνήτης ἀδιαφορήσῃ διὰ τὸ συμφέρον τῶν πολλῶν καὶ ἐπιδιώξῃ μόνον τὸ ἰδικόν του, καὶ τὸν ἑαυτόν του καὶ ἐκείνους θὰ βυθίσῃ συντόμως. Ἀλλὰ καὶ κάθε ἐπάγγελμα ἐάν ἀποσκοπῇ εἰς τὸ συμφέρον μόνον ἐκείνου πού τὸ ἀσκεῖ, δὲν θὰ ἠμπορέσῃ ποτὲ νὰ ὑπάρξῃ καὶ νὰ σταθῆ ἡ ζωὴ, οὔτε ὁ ἐπαγγελματίας πού ἐπιδιώκει αὐτό. Δι' αὐτὸ ὁ γεωργὸς δὲν σπεῖρει τόσον σίτον ὅσος εἶναι ἀρκετὸς διὰ τὸν ἑαυτόν του· διότι ἐξ ἀρχῆς θὰ εἶχεν ἀφανίσῃ καὶ τὸν ἑαυτόν του καὶ τοὺς ἄλλους· ἀλλὰ τὸ συμφέρον τῶν πολλῶν ζητεῖ· καὶ ὁ στρατιώτης παρατάσσεται ἐναντίον τῶν κινδύνων, ὄχι διὰ νὰ σώσῃ τὸν ἑαυτόν του, ἀλλὰ διὰ ν' ἀσφαλίσῃ καὶ τὰς πόλεις ἀπὸ τὸν κίνδυνον· καὶ ὁ ἔμπορος δὲν μεταφέρει τόσα ἐμπορεύματα, ὅσα θὰ εἶναι ἀρκετὰ διὰ τὸν ἑαυτόν του μόνον, ἀλλ' ὅσα ἀρκοῦν καὶ δι' ἄλλους πολλούς. Ἐάν δὲ εἰπῆ κανεὶς ὅτι ὄχι διὰ τὸ ἰδικόν μου, ἀλλὰ τὸ ἰδικόν του συμφέρον ὁ καθεὶς πράττει αὐτά· διότι ὅλα αὐτὰ τὰ ἐπιχειρεῖ διὰ ν' ἀπαιτήσῃ διὰ τὸν ἑαυτόν του καὶ χρήματα καὶ ἀσφάλειαν καὶ δόξαν καὶ ἐπομένως ζητῶν τὸ ἰδικόν μου συμφέρον, τὸ ἰδικόν του ἐπιδιώκει· αὐτὸ λέγω καὶ ἐγώ, καὶ ἐξ ἀρχῆς ἤθελον νὰ τὸ ἀκούσω, καὶ δι' αὐτὸ ἔκανα ὄλην τὴν ὁμιλίαν, διὰ νὰ δείξω ὅτι τότε ζητεῖ τὸ ἰδικόν του συμφέρον ὁ πλησίον, ὅταν ἀποβλέψῃ εἰς τὸ ἰδικόν σου. Ἐπειδὴ δηλαδὴ μὲ ἄλλον τρόπον δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν οἱ ἄνθρωποι νὰ ἐπιζητοῦν τὰ

ζητεῖν, εἰ μὴ εἰς ταύτην καισαριαῖεν τὴν ἀνάγκην, διὰ τοῦτο οὕτως αὐτὰ συνέζευξεν ὁ Θεός, καὶ οὐκ ἀφήσιν πρότερον ἐπὶ τὸ οἰκεῖον συμφέρον ἐλθεῖν, μὴ διὰ τῶν ἀλλοτριῶν συμφερόντων ὀδεύσαντας.

5 Τοῦτο μὲν οὖν ἀνθρώπινον, ἰὸ οὕτως ἐπὶ τὸ τοῦ πλησίον συμφέρον ἰέναι· δεῖ δὲ μὴ ἐντεῦθεν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν τῷ Θεῷ δοκούντων πείθεσθαι. Οὐδὲ γὰρ ἔτι σωθῆναι μὴ τοῦτο ἔχοντα· ἀλλὰ κἂν τὴν ἄκραν φιλοσοφίαν ἀσκῆς, τῶν δὲ λοιπῶν ἀπολλυμένων ἀμελήῃς, οὐδεμίαν κτήση παρὰ Θεοῦ παρ-
 10 ρησίαν. Πόθεν δῆλον; Ἐφ' ὧν ὁ μακάριος ἀπεφήνατο Παῦλος. «Ἐὰν γὰρ ψωμίσω μου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ παραδῶ τὸ σῶμά μου, ἵνα καυθῆ, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦμαι», φησί. «Ὅρᾳ πόσον ὁ Παῦλος ἐπιζητεῖ παρ' ἡμῶν; Καίτιογε ὁ ψωμίσας, οὐ τὸ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τὸ τοῦ πλησίον
 15 ἐζήτησεν. Ἄλλ' οὐκ ἄρκεῖ τοῦτο μόνον, φησί· μετὰ γὰρ γνησιότητος αὐτὸ βούλεται γίνεσθαι καὶ συμπαθείας πολλῆς. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἐνομοθέτησεν αὐτὸ ὁ Θεός, ἵνα εἰς οὐδεμον ἀγάπης ἀγάγη. Ὅταν οὖν ἐκεῖνος μὲν τοσοῦτον ἀπαιτῆ μέτρον, ἡμεῖς δὲ μηδὲ τὸ ἔλαττον παρέχωμεν, τίος ἐσόμεθα
 20 ἄξιοι συγγνώμης;

Καὶ πῶς, φησί, τῷ Λῶτι ἔλεγεν ὁ Θεός διὰ τῶν ἀγγέλων, «Σώζων σῶζε τὴν σεαυτοῦ ψυχὴν; Εἶπέ, πότιε, καὶ διὰ τί. Ὅτι ἡ κόλασις ἐφέρειο, ὅτι διορθοῦσθαι ἔδει, ἀλλ' ὅτι κατεγνωσμένοι ἦσαν καὶ ἀνίατα ἐνόσουν, καὶ πρὸς οὐτα
 25 καὶ νέοι εἰς τοὺς αὐτοὺς ἐξεπήδησαν ἔρωτας, καὶ κατακαίεσθαι αὐτοὺς λοιπὸν ἔχρῃν, καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὅτι οἱ κεραυνοὶ καταφέρεσθαι ἔμελλον. Ἄλλως δὲ οὐδὲ περὶ κακίας καὶ ἀρετῆς τοῦτο εἴρηται, ἀλλὰ περὶ τῆς θεηλάτου πληγῆς. Τί γὰρ ἔδει ποιεῖν, εἶπέ μοι; καθέζεσθαι καὶ δέχε-
 30 σθαι τὴν τιμωρίαν, καὶ μηδὲν ἐκείνους ὠφελοῦντα κατακαίε-

4. Α' Κορ. 13, 3.

5. Γεν. 19, 22.

του πλησίον, παρά μόνον ἐὰν εὐρίσκοντο εἰς αὐτὴν τὴν ἀνάγκην, διὰ τοῦτο συνέζευξεν ὁ Θεὸς αὐτὰ ἔτσι καὶ δὲν ἀφήνει κανένα νὰ φθάσῃ εἰς τὸ ἰδικόν του συμφέρον, παρά ἀφοῦ περάσῃ ἀπὸ τὸ συμφέρον τῶν ἄλλων.

Αὐτὸ λοιπὸν εἶναι τὸ ἀνθρώπινον, τὸ νὰ ἐρχώμεθα μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον εἰς τὸ συμφέρον τοῦ πλησίον· πρέπει δὲ νὰ πειθώμεθα ὄχι ἀπὸ αὐτό, ἀλλ' ἀπὸ αὐτὰ ποῦ ἀρέσουν εἰς τὸν Θεόν. Διότι οὔτε νὰ σωθῆς εἶναι δυνατόν, ἐὰν δὲν τηρῆς αὐτὸ τὸ πρᾶγμα· ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ἀσκῆσαι εἰς τὸν τελειότατον τρόπον ζωῆς καὶ σκέψεως, ἀδιαφορῆς ὅμως διὰ τοὺς ἄλλους, ἐνῶ χάνονται, δὲν θ' ἀποκτήσης καθόλου παρρησίαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Ἀπὸ ποῦ εἶναι φανερόν; Ἀπὸ ὅσα εἶπεν ὁ μακάριος Παῦλος. Διότι λέγει· «Καὶ ἐὰν μοιράσω εἰς ἐλεημοσύνας ὅλην μου τὴν περιουσίαν, καὶ ἐὰν παραδώσω τὸ σῶμά μου διὰ νὰ καῶ, ἀλλὰ δὲν ἔχω ἀγάπην, εἰς τίποτε δὲν ὠφελοῦμαι»⁴. Βλέπεις πόσῃ ἀγάπην ζητεῖ ὁ Παῦλος ἀπὸ ἐμᾶς; Ἄν καὶ βεβαίως αὐτὸς ποῦ μοιράζει τὴν περιουσίαν του, ὄχι τὸ ἰδικόν του, ἀλλὰ τοῦ πλησίον τὸ συμφέρον ἐπιδιώκει. Δὲν ἀρκεῖ ὅμως αὐτὸ μόνον, λέγει· διότι θέλει νὰ γίνεταί αὐτὸ μὲ γνησίαν διάθεσιν καὶ πολλὴν συμπάθειαν. Διότι δι' αὐτὸ ἔδωσεν αὐτὴν τὴν ἐντολήν ὁ Θεός, διὰ νὰ ὀδηγήσῃ εἰς σύνδεσμον ἀγάπης. Ὄταν λοιπὸν ἐκεῖνος μὲν ἀπαιτῆ αὐτὸ τὸ μέτρον ἀγάπης, ἐμεῖς ὅμως δὲν δίδωμεν οὔτε τὸ μικρότερον, ποίας συγγνώμης θὰ εἴμεθα ἄξιοι;

Πῶς ὅμως, θὰ εἰπῆ κάποιος, ἔλεγεν ὁ Θεός διὰ τῶν ἄγγέλων εἰς τὸν Λῶτ, «Σπεῦσε νὰ σωθῆς»⁵; Εἶπέ μου πότε καὶ διατί. Ὄταν ἐπήρχετο ἡ τιμωρία, ὄχι ὅταν ἔπρεπε νὰ διορθωθοῦν, ἀλλ' ὅταν εἶχον καταδικασθῆ καὶ ἔπασχον ἀθεράπευτα, καὶ οἱ γέροντες καὶ οἱ νέοι ἐξετράπησαν εἰς τοὺς αὐτοὺς ἔρωτας καὶ ἔπρεπε λοιπὸν νὰ κατακαοῦν αὐτοί, καὶ εἰς ἐκείνην τὴν ἡμέραν, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ πέσουν ἐπάνω των οἱ κεραυνοί. Ἐξ ἄλλου δὲ δὲν εἶπεν αὐτὸ διὰ κακίαν καὶ ἀρετὴν, ἀλλὰ διὰ τὴν θεόσταλτον τιμωρίαν. Διότι, εἶπέ μου, τί ἔπρεπε νὰ κάνῃ; Νὰ παραμείνῃ καὶ νὰ δεχθῆ τὴν τιμωρίαν καὶ νὰ κατακαῖ μαζί τους χωρὶς νὰ

οθαι; Ἀλλὰ ἀνοίας τοῦτο ἐσχάτης ἦν. Οὐδὲ γὰρ ἐγὼ τοῦτο
 φημι, ὅτι ἀπλῶς καὶ εἰκῆ κολάζεσθαι δεῖ παρὰ τὸ τῷ Θεῷ
 δοκοῦν· ἀλλ' διὰ τὴν ἐν κακίᾳ ἀνθρώπου διατριβήν, τότε κελεύω
 μέσον ἑαυτὸν ἐμβαλόντα, διορθοῦν· εἰ μὲν βούλει, διὰ τὸ τοῦ
 5 πλησίον· εἰ δὲ μή, καὶ διὰ τὸ σοὶ λυσιτελοῦν. Τὸ μὲν γὰρ
 θέλιον ἐκεῖνο· εἰ δὲ μή φθάνεις πρὸς ἐκεῖνο τὸ ὕψος, καὶ
 διὰ τοῦτο ποιεῖ. Καὶ μηδεὶς τὸ ἑαυτοῦ ζητεῖτω, ἵνα τὸ ἑαυ-
 τοῦ εὖρη· καὶ ἐννοήσαντες, ὅτι οὔτε ἀκημοσύνη, οὔτε μαρ-
 τύριον, οὔτε ἄλλο οὐδὲν ἡμῶν προσιῆναι δυνήσεται, ἂν μὴ
 10 τὴν ἄκραν ἀγάπην ἔχωμεν, ταύτην πρὸ τῶν ἄλλων διατηροῦ-
 μεν, ἵνα καὶ τῶν ἄλλων δι' αὐτῆς ἐπιτύχωμεν, καὶ τῶν
 παρόντων καὶ τῶν ἐπηγγελημένων ἀγαθῶν ὧν γένοιτο πάν-
 τας ἡμᾶς μετασχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου
 ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώ-
 15 νων. Ἀμήν.

ώφελήση εκείνους εἰς τίποτε; Ἄλλ' αὐτὸ θὰ ἦτο ἔργον μεγίστης ἀνοησίας. Διότι ἐγὼ δὲν λέγω αὐτό, ὅτι πρέπει ἀπλῶς καὶ ὅπως τύχη νὰ κολαζώμεθα παρὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ· ἀλλ' ὅταν ὁ ἄνθρωπος ζῆ μέσα εἰς τὴν κακίαν, τότε προτρέπω ἀφοῦ τὸν πλησιάσης νὰ τὸν διορθώσης· ἐὰν μὲν θέλης διὰ τὸ καλὸν τοῦ πλησίον, ἐὰν δὲ ὄχι, τούλάχιστον διὰ νὰ ὠφελήσης τὸν ἑαυτὸν σου. Διότι τὸ καλύτερον μὲν εἶναι ἐκεῖνο· ἐὰν ὅμως δὲν φθάσῃ εἰς ἐκεῖνο τὸ ὕψος, τούλάχιστον κάνε το διὰ τὸν ἑαυτὸν σου. Καὶ κανεῖς ἄς μὴ ἐπιδιώκῃ τὸ συμφέρον του, διὰ νὰ εὔρῃ τὸ συμφέρον του· καὶ ἀφοῦ κατανοήσωμεν ὅτι οὔτε ἡ ἀκτημοσύνη, οὔτε τὸ μαρτύριον, οὔτε τίποτε ἄλλο θὰ ἠμπορέσῃ νὰ μᾶς σώσῃ, ἐὰν δὲν ἔχωμεν τὴν τελείαν ἀγάπην, αὐτὴν ἄς διατηρῶμεν πρὶν ἀπὸ τὰς ἄλλας ἀρετάς, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὰ ἄλλα δι' αὐτῆς καὶ τὰ παρόντα καὶ τὰ ὑπεσχημένα ἀγαθὰ· τὰ ὁποῖα εἶθε ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμήν.

ΛΟΓΟΣ ΚΣΤ΄
Α΄ Κορ. 11, 2-17

«Ἐπαινῶ δὲ ὑμᾶς, διὲ πάντα μου μέμνησθε, καὶ καθῶς παρέδωκα ὑμῖν τὰς παραδόσεις, οὕτω κατέχετε».

- 5 1. Ἀπαρίσας τὸν περὶ τῶν εἰδωλοθύτων λόγον, ὡς αὐτῷ προσῆκον ἦν, καὶ τελειότατον αὐτὸν πάντων ἐργασάμενος, μέτεισιν ἐφ' ἕτερον· ὃ καὶ αὐτὸ μὲν ἔγκλημα ἦν, οὐ
10 ισοσῦτον δέ. Ὅπερ γὰρ καὶ ἔφθην εἰπών, τοῦτο καὶ νῦν ἐρῶ, διὲ οὐ πάντα ἐφεξῆς τίθησι τὰ σφοδρὰ κατηγορήματα,
15 ἀλλὰ διαθεῖς αὐτὰ κατὰ τάξιν τὴν προσήκουσαν, εἰς μέσον αὐτῶν παρεμβάλλει τὰ κουφότερα, παραμυθούμενος τὸ ἐπαχθὲς τοῦ λόγου τὸ ἐκ τῆς ἐπιτιμήσεως ἐγγινόμενον τοῖς ἀκούουσι. Διὲ καὶ τὸ πάντων σφοδρότερον ὕστερον τίθησι, τὸ περὶ τῆς ἀνασιτιάσεως. Τέως δὲ ἐφ' ἕτερον χωρεῖ κουφότερον λέγων· «Ἐπαινῶ δὲ ὑμᾶς, διὲ πάντα μου μέμνησθε». Ὅταν μὲν γὰρ ὠμολογημένον ἦ τὸ ἁμάρτημα, καὶ κατηγορεῖ σφοδρῶς καὶ ἀπειλεῖ· διὲν δὲ ἀμφιβαλλόμενον, κατασκευάζει πρῶτον αὐτό, καὶ τότε ἐπιτιμᾷ· καὶ τὸ μὲν ὠμολογημένον ἐπαίρει, τὸ δὲ ἀμφισβητήσιμον δείκνυσιν ὠμολογημένον. Ὅλον, ἢ πορνεία ὠμολογημένον ἦν· διόπερ οὐκ ἐδεήθη δεῖξαι, διὲ ἁμάρτημα ἦν, ἀλλὰ τὸ μέγεθος ἐκεῖ κατασκευάσε τοῦ πλημμελήματος, καὶ κατὰ σύγκρισιν προήγαγε τὸν λόγον. Πάλιν τὸ ἐφ' ἑτέρων δικάζεσθαι, ἁμάρτημα μὲν ἦν, οὐ ισοσῦτον δέ· διόπερ αὐτὸ καὶ παρενέθηκε καὶ
25 κατασκευάσε. Τὸ τῶν εἰδωλοθύτων πάλιν ἀμφεβάλλειτο μὲν, ἦν δὲ μέγιστον κακόν· διὲ καὶ ἀποδείκνυσιν ἁμάρτημα ὄν, καὶ ἐπαίρει τῷ λόγῳ. Ὅταν δὲ τοῦτο ποιήσῃ, οὐκ ἀπάγει τῶν ἐγκλημάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἐναντία ἐνάγει.

ΛΟΓΟΣ ΚΣΤ΄
Α΄ Κορ. 11, 2 - 17

«Σᾶς ἐπαινῶ, ἀδελφοί, διότι εἰς ὅλα μὲ ἐνθυμείσθε καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις, ὅπως σᾶς τὰς παρέδωσα».

1. Ἄφου ὠλοκλήρωσε τὸν λόγον διὰ τὰ εἰδωλόθυτα, ὅσον ἀνῆκεν εἰς αὐτόν, καὶ ἀφου ἐπεξεργάσθη αὐτόν ὥστε νὰ γίνῃ τελειότερος ἀπὸ κάθε ἄλλον, ἔρχεται εἰς ἄλλο ζήτημα· πρᾶγμα ποῦ καὶ αὐτὸ μὲν ἦτο ἐγκλημα, ὄχι ὅμως τόσον. Διότι, ὅπως ἤδη εἶπον καὶ θὰ τὸ ἐπαναλάβω καὶ τώρα, δὲν ἐκθέτει τὰς αὐστηρὰς κατηγορίας συνεχῶς, ἀλλὰ ἀφου τακτοποιεῖ αὐτὰ μὲ τὴν πρέπουσαν τάξιν, εἰς τὴν μέσην αὐτῶν παρεμβάλλει τὰ ἐλαφρότερα, καταπραῦνων τὴν βαρύτητα τοῦ λόγου ποῦ πίπτει εἰς τοὺς ἀκούοντας ἀπὸ τὴν συνεχῆ ἐπίπληξιν. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ βαρύτερον ἀπὸ ὅλα τὸ τοποθετεῖ μετὰ, δηλαδὴ τὸ διὰ τὴν ἀνάστασιν. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ προχωρεῖ εἰς ἄλλο ἐλαφρότερον μὲ τοὺς λόγους· «Σᾶς ἐπαινῶ, ἀδελφοί, διότι εἰς ὅλα μὲ ἐνθυμείσθε». Διότι ὅταν μὲν εἶναι ὠμολογημένον τὸ ἀμάρτημα, καὶ κατηγορεῖ ἐντόνως καὶ ἀπειλεῖ· ὅταν ὅμως ὑπάρχουν ἀμφιβολίαι δι' αὐτό, πρῶτον τὸ ἀποδεικνύει καὶ τότε ἐπιπλήττει· καὶ τὸ μὲν ὠμολογημένον τὸ τονίζει πάρα πολὺ, τὸ δὲ ἀμφισβητούμενον δεικνύει ὡς ὠμολογημένον. Ὅπως δηλαδὴ ἡ πορνεία ἦτο ὠμολογημένον ἀμάρτημα· δι' αὐτὸ δὲν ἐχρειάσθη νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἦτο ἀμάρτημα, ἀλλ' ἐκεῖ ἔδειξε τὸ μέγεθος τῆς ἀμαρτίας καὶ ἐπροχώρησε τὸν λόγον κατ' ἀντιπαραβολήν. Πάλιν τὸ νὰ δικάζωνται ἀπὸ ἐθνικούς, ἦτο μὲν ἀμάρτημα, ἀλλ' ὄχι τόσον βαρὺ· διὰ τοῦτο καὶ τὸ παρενέβαλεν αὐτὸ καὶ τὸ ἀπέδειξε. Τὸ σχετικὸν μὲ τὰ εἰδωλόθυτα πάλιν ἦτο μὲν ἀμφίβολον δι' αὐτούς, ἀλλ' ἦτο μέγιστον κακόν· διὰ τοῦτο καὶ ἀποδεικνύει ὅτι εἶναι ἀμάρτημα καὶ τὸ τονίζει μὲ τὸν λόγον. Ὅταν δὲ κἀνῆ αὐτό, δὲν ἀρκεῖται μόνον εἰς τὸ ν' ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὰ ἐγκλήματα, ἀλλὰ καὶ ὁδηγεῖ εἰς τὰ ἀντίθετα.

Οὐδὲ γὰρ εἶπεν, ὅτι οὐ δεῖ πορνεύειν μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ πολλὴν ἀγιωσύνην ἐνδείκνυσθαι χρὴ. Διόπερ ἐπήγαγε· «Ἀοξάσατε δὴ ἄρα τὸν Θεὸν ἐν τῷ σώματι ὑμῶν, καὶ ἐν τῷ πνεύματι ὑμῶν».

5 Καὶ εἰπὼν πάλιν, ὅτι οὐ δεῖ σοφὸν εἶναι τὴν ἔξω σοφίαν, οὐκ ἀρκεῖται τούτῳ, ἀλλὰ κελεύει καὶ μωρὸν γενέσθαι. Καὶ συμβουλεύων ἐπὶ τῶν ἔξω μὴ δικάζεσθαι, μηδὲ ἀδικεῖν, προϊὼν καὶ αὐτὸ τὸ δικάζεσθαι ἀναιρεῖ, καὶ συμβουλεύει οὐ μόνον μὴ ἀδικεῖν, ἀλλὰ καὶ ἀδικεῖσθαι. Καὶ περὶ τῶν
10 εἰδωλοθύτων διαλεγόμενος, οὐκ εἶπεν ὅτι τῶν κεκωλυμένων ἀπέχεσθαι δεῖ μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ τῶν συγκεχοισμένων, διὰν σκάνδαλον γίνηται καὶ οὐχὶ τοὺς ἀδελφοὺς μόνον μὴ πλήτειν, ἀλλ' οὐδὲ Ἕλληνας οὐδὲ Ἰουδαίους. «Ἀπροσκοποῦ» γὰρ «γίνεσθε», φησί, «καὶ Ἰουδαίοις καὶ Ἕλλησι τῇ
15 ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ».

Πληρώσας τοίνυν ἅπαντα τὸν περὶ τούτων ἀπάντων λόγον, μετὰ ταῦτα καὶ ἐφ' ἕτερον ἔγκλημα πρόβεισι λοιπόν. Τί δὲ τοῦτο ἦν; Αἱ μὲν γυναῖκες ἀνακεκαλυμμέναι καὶ γυμνῇ τῇ κεφαλῇ καὶ ἠῦχοντι καὶ προεφήτευον (καὶ γὰρ προεφήτευον
20 ἰοῦτε γυναῖκες), οἱ δὲ ἄνδρες καὶ ἐκόμων, ἅτις ἐν φιλοσοφίᾳ διατρέφοντες, καὶ περιεβάλλοντο τὰς κεφαλὰς εὐχόμενοι καὶ προφητεύοντες· ὅπερ ἐκάτερον ἐλληνικοῦ νόμου ἦν. Ἐπεὶ οὖν ὑπὲρ τούτων ἤδη παρήνεσαν παρῶν, καὶ ἴσως οἱ μὲν ἤκουσαν, οἱ δὲ ἠπειθήσαν, διὰ τοῦτο καὶ διὰ τῆς ἐπιστολῆς
25 πάλιν, ὥσπερ σοφὸς ἱατρος, ἐπανιλῶν τῷ λόγῳ διορθοῦνται τὸ ἀμάρτημα. Ὅτι γὰρ παρήνεσαν ἤδη παρῶν, δῆλον ἐξ ὧν προοιμιάζεται. Τίνος γὰρ ἔνεκεν οὐδὲν εἰπὼν περὶ τούτου οὐδαμοῦ τῆς ἐπιστολῆς ἔμπροσθεν, ἀλλ' ἀπὸ ἐγκλημάτων ἐτέρων ἐκβάς, εὐθέως φησὶν· «Ἐπαινῶ δὲ ὑμᾶς,
30 ὅτι πάντα μου μέμνησθε, καὶ καθὼς παρέδωκα ὑμῖν τὰς παραδόσεις, οὕτω κατέχετε»; Ὅρας ὅτι οἱ μὲν ἤκουσαν, οὓς ἐπαινεῖ, οἱ δὲ παρήκουσαν, οὓς διορθοῦνται διὰ τῶν ἐξῆς, λέγων· «Ἐἴ δέ τις δοκεῖ φιλόνηκος εἶναι, ἡμεῖς τοι-

Διότι δὲν εἶπεν ὅτι μόνον δὲν πρέπει νὰ πορνεύουν, ἀλλ' ὅτι πρέπει καὶ νὰ ἐπιδεικνύουν πολλὴν ἀγιωσύνην. Διὰ τοῦτο εἶπεν εἰς τὴν συνέχειαν· «Δοξάσατε λοιπὸν τὸν Θεὸν διὰ τοῦ σώματός σας καὶ διὰ τοῦ πνεύματός σας».

Καὶ ἀφοῦ εἶπε πάλιν ὅτι δὲν πρέπει νὰ εἶναι κανεὶς σοφὸς ὡς πρὸς τὴν κοσμικὴν σοφίαν, δὲν ἀρκεῖται εἰς αὐτό, ἀλλὰ παραγγέλλει νὰ εἶναι καὶ μωροὶ ὡς πρὸς τὴν κοσμικὴν σοφίαν. Καὶ ὅταν συμβουλεύη νὰ μὴ καταφεύγουν καὶ δικάζονται εἰς ἐθνικούς, οὔτε ν' ἀδικοῦν, προχωρῶν ἀποτρέπει καὶ ἀπὸ τοῦ νὰ δικάζονται καὶ συμβουλεύει ὄχι μόνον νὰ μὴ ἀδικοῦν, ἀλλὰ καὶ ν' ἀδικοῦνται. Καὶ ὅταν ὠμιλοῦσε διὰ τὰ εἰδωλόθυτα δὲν εἶπεν ὅτι πρέπει μόνον ἀπὸ ὅσα δὲν ἐπιτρέπεται ν' ἀπέχουν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὅσα ἐπιτρέπεται, ὅταν αὐτὸ προκαλῆ σκάνδαλον. Διότι λέγει· «μὴ γίνεσθε αἰτία πτώσεως οὔτε εἰς τοὺς Ἰουδαίους, οὔτε εἰς τοὺς ἐθνικούς, οὔτε εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ».

Ἄφοῦ ὠλοκλήρωσε λοιπὸν τὸν λόγον δι' ὅλα αὐτά, μετὰ ἀπὸ αὐτὰ προχωρεῖ πλέον καὶ εἰς ἄλλην κατηγορίαν. Τί ἦτο δὲ αὕτη; Αἱ μὲν γυναῖκες ἀκάλυπτοι καὶ μὲ γυμνὴν τὴν κεφαλὴν καὶ προσηύχοντο καὶ προεφήτευον (διότι τότε προεφήτευον καὶ γυναῖκες), ἐνῶ οἱ ἄνδρες καὶ ἔτρεφον κώμην, ὡσὰν νὰ ἡσυχολοῦντο μὲ τὴν φιλοσοφίαν, καὶ ἐκάλυπτον τὰς κεφαλὰς ὅταν προσηύχοντο καὶ προεφήτευον· πράγματα ποὺ ἦσαν εἰδωλολατρικὸς νόμος. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἔκανε παραίνεσιν δι' αὐτὰ ὅταν ἦτο παρῶν καὶ ἴσως ἄλλοι μὲν ἤκουσαν, ἄλλοι ὅμως δὲν ἐπειθάρχησαν, δι' αὐτὸ πάλιν καὶ μὲ τὴν ἐπιστολήν, ὡσὰν σοφὸς ἰατρός, ποτίζων μὲ τὸν λόγον, διορθώνει τὸ ἀμάρτημα. Διὰ τὸ ὅτι δὲ τοὺς ἔδωκε παραίνεσιν ὅταν ἤδη ἦτο παρῶν, εἶναι φανερόν ἀπὸ τὸν πρόλογον. Διότι διατί, ἐνῶ δὲν εἶπε τίποτε πουθενὰ ἄλλοῦ εἰς τὴν ἐπιστολήν, μόλις τελειώνει ἄλλας κατηγορίας ἀμέσως λέγει, «Σᾶς ἐπαινῶ δέ, διότι εἰς ὅλα μὲ ἐνθυμεῖσθε καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις, ὅπως σᾶς τὰς παρέδωσα»; Βλέπεις ὅτι ἄλλοι μὲν ἤκουσαν, τοὺς ὁποίους ἐπαινεῖ, ἄλλοι δὲ παρήκουσαν, τοὺς ὁποίους διορθώνει μὲ τοὺς λόγους ποὺ ἀκολουθοῦν· «Ἐὰν θέλη κανεὶς νὰ

αὐτὴν συνήθειαν οὐκ ἔχομεν; Εἰ γὰρ τῶν μὲν καιωρθωκό-
των, τῶν δὲ παρακουσάντων, πάντας ὑπέβαλε τῇ καιηγορίᾳ,
ἐκείνους τε θρασυτέρους ἐποίησε, καὶ τούτους ραθυμοτέρους
ἂν εἰργάσαιο· νῦν δὲ τοὺς μὲν ἐπαινέσας καὶ ἀποδεξάμενος,
5 τοὺς δὲ κακίους, καὶ ἐκείνους μᾶλλον ἤλειψε, καὶ τούτους
καταδύεσθαι παρεσκεύασεν. Ἰκανὸν μὲν γὰρ καὶ καθ' ἑαυ-
τὸ ἡ καιηγορία πληῆξαι· διὰ δὲ πρὸς παρὰθεσιν ἐτιέρων
καιωρθωκότων καὶ ἐγκωμιαζομένων γίνηται, μείζον ἔχει
τὸ κέντρον.

10 Ἄλλὰ τέως οὐκ ἀπὸ καιηγορίας, ἀλλ' ἀπὸ ἐγκωμίων
ἄρχεται, καὶ ἐγκωμίων μεγάλων, λέγων· «Ἐπαινῶ δὲ ὑμᾶς
διὰ πάντα μου μέμνησθε». Τοιοῦτον γὰρ τοῦ Παύλου τὸ ἔ-
θος, καὶ ἐπὶ μικροῖς μεγάλους ἐπαίνους ὑφαίνει, οὐ κολα-
κεία τοῦτο ποιῶν, μὴ γένοιτο· πῶς γὰρ ὁ μηδὲ χρημάτων
15 ἐφιέμενος, μήτε δόξης, μήτε ἄλλου μηδενὸς τῶν τοιούτων;
ἀλλ' ὑπὲρ τῆς σωτηρίας αὐτῶν πάντα πραγματοποιούμενος.
Διὸ καὶ ἐπαίρει τὸ ἐγκώμιον, λέγων· «Ἐπαινῶ δὲ ὑμᾶς διὰ
πάντα μου μέμνησθε». Ποῖα πάντα; Ὑπὲρ γὰρ τοῦ μὴ κομᾶν
μηδὲ κατακαλύπτεσθαι τέως ὁ λόγος ἦν αὐτῷ μόνον· ἀλλ',
20 ὅπερ ἔφη, ἐπιδαφιλεύεται τοῖς ἐγκωμίοις, προθυμοτέρους
ποιῶν. Διὸ φησιν· «Ὅτι πάντα μου μέμνησθε, καὶ καθὼς
παρέδωκα ὑμῖν τὰς παραδόσεις, οὕτω κατέχετε». Ἄρα καὶ
ἀγράφως πολλὰ παρεδίδου τότε, δὲ καὶ ἀλλαχοῦ πολλαχοῦ
δηλοῖ· ἀλλὰ τότε μὲν παρέδωκε μόνον, νῦν δὲ καὶ αἰτιολο-
25 γίαν τίθησιν. Οὕτω γὰρ καὶ τούτους ἰσχυροτέρους ἐποίει τοὺς
ὑπακούοντας, καὶ ἐκείνων κατέσπα τὸ φύσημα τῶν ἐναντιου-
μένων.

2. Εἶτα οὐ λέγει, διὰ ὑμεῖς μὲν ὑπηκούσατε, ἕτεροι δὲ
παρήκουσαν, ἀλλὰ ἀνυπόπιως ἐκ τῆς διδασκαλίας αὐτὸ αἰ-
30 νήνεται διὰ τῶν ἐξῆς, οὕτω λέγων· «Θέλω δὲ ὑμᾶς εἰδέναι,

εἶναι φιλόνεικος· ἐμεῖς τέτοιαν συνήθειαν δὲν ἔχομεν»¹; Διότι, ἐάν, ἐνῶ οἱ μὲν ἐτοκτοποίησαν τὸ ζήτημα, οἱ δὲ παρήκουσαν, συμπεριελάμβανε ὅλους εἰς τὴν κατηγορίαν, ἐκείνους μὲν θὰ ἔκαμνε θραсуτέρους, αὐτοὺς δὲ ἰπποισότερον ἰραθύμους· ἐνῶ τώρα ἀφοῦ ἐπήνεσε καὶ ἀπεδέχθη τοὺς μὲν, καὶ ἐκατηγόρησε τοὺς δέ, καὶ ἐκείνους πποισότερον ἐνεψύχωσε καὶ αὐτοὺς προητοίμασε διὰ ν' ἀγωνισθοῦν. Διότι ἦτο μὲν ἀρκετὴ καὶ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἡ κατηγορία νὰ πληγώσῃ ὅταν ὁμως γίνεται μαζί μὲ σύγκρισιν μὲ ἄλλους οἱ ὁποῖοι κατώρθωσαν αὐτὸ καὶ ἐγκωμιάζονται, ἔχει ὀδυνηρότερον τὸ κεντρί.

Μέχρις ἐδῶ ὁμως ἀρχίζει ὄχι ἀπὸ κατηγορίας, ἀλλ' ἀπὸ ἐπαίνους, καὶ ἐπαίνους μάλιστα μεγάλους μὲ τοὺς λόγους· «Σᾶς ἐπαινῶ δέ, διότι εἰς ὅλα μὲ ἐνθυμεῖσθε». Διότι ἔτσι ἐσυνήθιζεν ὁ Παῦλος, καὶ διὰ μικρὰ κατορθώματα νὰ πλέκη μεγάλα ἐγκώμια, ὄχι διὰ κολακείαν, μακρυὰ ἀπὸ τέτοιαν σκέψιν· διότι πῶς θὰ τὸ ἔκαμνεν ἐκεῖνος πού οὔτε χρήματα ἐπεθύμει, οὔτε δόξαν, οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιον; Ἀλλὰ τὰ ἔκαμνεν ὅλα αὐτὰ διὰ τὴν σωτηρίαν των. Δι' αὐτὸ καὶ δίδει τὸν ἔπαινον μὲ τοὺς λόγους· «Σᾶς ἐπαινῶ δέ διότι εἰς ὅλα μὲ ἐνθυμεῖσθε». Ποῖα ὅλα; Διότι μέχρι τώρα ὁ λόγος ἐγένετο μόνον διὰ τὸ νὰ μὴ τρέφουν κώμην καὶ νὰ μὴ κατακαλύπτουν τὴν κεφαλὴν· ἀλλ', ὅπως εἶπον, δίδει πλουσιοπαρόχως τοὺς ἐπαίνους, διὰ νὰ τοὺς προθυμοποιήσῃ πποισότερον. Διὰ τοῦτο λέγει. «Διότι εἰς ὅλα μὲ ἐνθυμεῖσθε καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις ὅπως σᾶς τὰς παρέδωσα». Ἔρα παρέδωσεν εἰς αὐτοὺς τότε καὶ πολλὰ πράγματα ἀγράφως, πρᾶγμα πού δεικνύει καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα σημεία· ἀλλὰ τότε μὲν παρέδωσε μόνον, τώρα ὁμως θέτει καὶ τὴν αἰτίαν. Διότι ἔτσι καὶ αὐτοὺς πού ὑπήκουον ἔκαμνε ἰσχυροτέρους, καὶ συνέτριβε τὴν ὑπερηφάνειαν ἐκείνων πού ἀντετίθεντο.

2. Ἔσπερον δὲν λέγει ὅτι σεῖς μὲν ὑπηκούσατε, ἄλλοι δὲ παρήκουσαν, ἀλλὰ χωρὶς νὰ δώσῃ ὑποψίαν ὑπαινίσσεται αὐτὸ ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν μὲ αὐτὰ πού λέγει ἀκολούθως· «Ἀλλὰ θέλω νὰ γνωρίζετε ὅτι ἡ κεφαλὴ κάθε

- ὅτι πατριὸς ἀνδρὸς ἢ κεφαλὴ δὲ Χριστοῦ ἐστὶν κεφαλὴ δὲ
 γυναικὸς ὁ ἀνὴρ· τίθησι δὲ αὐτήν, τοὺς ἀσθενεσιτέροους προσε-
 κτικωτέροους ποιῶν. Ὁ μὲν γὰρ πιστός, ὡς χρῆ, καὶ ἐροω-
 μένος οὐδὲ δεῖται λόγου οὐδὲ αἰτίας, ὑπὲρ ὧν ἂν ἐπιταχθῆ,
 5 ἀλλ' ἀρχεῖται τῇ παραδόσει μόνῃ· ὁ δὲ ἀσθενέστερος, διὰ
 καὶ τὴν αἰτίαν μάθη, τότε καὶ μετὰ πλείονος τῆς σπουδῆς
 κατέχει τὸ λεχθέν, καὶ μετὰ πολλῆς ὑπακούει τῆς προθυμίας.
 Ὡς περ οὐδὲ εἶπε τὴν αἰτίαν, ἕως διὰ παραβαινομένην εἶδε
 τὴν ἐντολήν.
- 10 Τίς οὖν ἡ αἰτία; «Πατριὸς ἀνδρὸς ἢ κεφαλὴ δὲ Χριστοῦ
 ἐστίν». Ἄρ' οὖν καὶ τοῦ Ἑλληνος; Οὐδαμῶς. Εἰ γὰρ σῶ-
 μά ἐσμεν τοῦ Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους, καὶ ταύτη ἐ-
 κεῖνος ἡμῶν κεφαλὴ, τῶν οὐκ ὄντων ἐν τῷ σώματι οὐδὲ
 εἰς μέλη τελούτων οὐκ ἂν εἶη κεφαλὴ ὥστε διὰ εἶλη,
 15 «πατριὸς», τοῦ πιστοῦ δεῖ προσυπακούειν. Εἶδες πῶς παντα-
 χοῦ ἀνωθεν ἐντρέπει τὸν ἀκροατὴν; Καὶ γὰρ διὰ περὶ ἀγά-
 πης διελέγειο, καὶ διὰ περὶ ταπεινοφροσύνης, καὶ διὰ περὶ
 ἐλεημοσύνης, ἐκεῖθεν εἴλεκε τὰ παραδείγματα. «Κεφαλὴ δὲ
 γυναικὸς ὁ ἀνὴρ· κεφαλὴ δὲ Χριστοῦ ὁ Θεός». Ἐνταῦθα
 20 ἐπισηδῶσιν ἡμῖν οἱ αἰρετικοί, ἐλάττωσίν τινα ἐκ τῶν εἰ-
 ρημένων ἐπινοοῦντες τῷ Υἱῷ ἀλλ' ἑαυτοῖς περιπίπτουσι.
 Εἰ γὰρ κεφαλὴ γυναικὸς ὁ ἀνὴρ, δημοσίως δὲ ἢ κεφαλὴ
 τῷ σώματι, κεφαλὴ δὲ τοῦ Χριστοῦ ὁ Θεός, δημοσίως ὁ
 Υἱὸς τῷ Πατρὶ.
- 25 Ἄλλ' οὐ τὸ ἐτεροούσιον ἐντεῦθεν ἀποδείξαι βουλόμεθα,
 ἀλλ' διὰ ἄρχεται, φησί. Τί οὖν πρὸς τοῦτο εἴποιμεν ἄν;
 Ὅτι μάλιστα μὲν, διὰ τι ταπεινὸν λέγεται μετὰ τῆς σαρ-
 κὸς ὄντος αὐτοῦ, οὐκ ἐντέλεια τῆς θεότητός ἐστι τὸ λεγόμενον,
 τῆς οἰκονομίας δεχομένης τὸ λεχθέν. Πλὴν ἀλλ' εἶπέ, πῶς
 30 τοῦτο βούλει ἐκ τούτου κατασκευάσαι νῦν; Ὅτι ὥσπερ ἀ-

άνδρὸς εἶναι ὁ Χριστός, κεφαλή δὲ τῆς γυναικὸς ὁ ἀνὴρ, κεφαλή δὲ τοῦ Χριστοῦ ὁ Θεός». Ἡ μὲν αἰτιολογία λοιπὸν εἶναι αὐτῆ· ἐκθέτει δὲ αὐτὴν διὰ νὰ κἀνη τοὺς ἀσθενεστέρους προσεκτικωτέρους. Διότι ἐκεῖνος μὲν ποὺ εἶναι πιστὸς ὅπως πρέπει καὶ δυνατός, δὲν ἔχει ἀνάγκη νὰ γνωρίσῃ τὸν λόγον οὔτε τὴν αἰτίαν δι’ ὅσα διαταχθῆ, ἀλλ’ ἀρκεῖται μόνον εἰς τὸ ὅτι τοῦ παρεδόθη κάτι· ἐνῶ ὁ ἀσθενέστερος, ὅταν μάθῃ καὶ τὴν αἰτίαν, τότε καὶ μὲ περισσοτέραν ἐπιμέλειαν τηρεῖ αὐτὸ ποὺ τοῦ ἔχει λεχθῆ καὶ μὲ πολλὴν προθυμίαν ὑπακούει. Δι’ αὐτὸ δὲν εἶπε τὴν αἰτίαν μέχρις ὅτου εἶδε νὰ παραβαίνουν τὴν ἐντολήν.

Ποία λοιπὸν ἡ αἰτία; «Ἡ κεφαλή κάθε ἀνδρὸς εἶναι ὁ Χριστός». Μήπως ἄρα γε καὶ τοῦ Ἑλληνος; Καθόλου. Διότι ἐὰν εἴμεθα σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐπὶ μέρους μέλη, καὶ εἰς αὐτὸ ἐκεῖνος εἶναι κεφαλή μας, εἰς ἐκείνους ποὺ δὲν εἶναι εἰς τὸ σῶμα οὔτε ἀποτελοῦν μέλη του, δὲν εἶναι κεφαλή· ὥστε ὅταν λέγῃ «κάθε ἀνδρὸς», πρέπει νὰ ἐννοοῦμεν τοῦ κάθε πιστοῦ. Εἶδες πῶς παντοῦ ἀπὸ τὰ οὐράνια προκαλεῖ τὴν ἐντροπὴν εἰς τὸν ἀκροατὴν; Διότι καὶ ὅταν ὠμίλει δι’ ἀγάπην καὶ διὰ ταπεινοφροσύνην καὶ δι’ ἐλεημοσύνην, ἀπὸ ἐκεῖ ἐλάμβανε τὰ παραδείγματα. «Κεφαλή δὲ τῆς γυναικὸς εἶναι ὁ ἀνὴρ· κεφαλή δὲ τοῦ Χριστοῦ ὁ Θεός». Ἐδῶ ἐπιτίθενται εἰς ἐμᾶς οἱ αἰρετικοί, οἱ ὅποιοι ἐπινοοῦν ἀπὸ τὰ λεχθέντα κάποιαν κατωτερότητα διὰ τὸν Υἱόν· ἀλλ’ ἀντιφάσκουν πρὸς τοὺς ἑαυτοὺς των. Διότι ἐὰν κεφαλή τῆς γυναικὸς εἶναι ὁ ἀνὴρ, ἡ δὲ κεφαλή εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸ σῶμα, κεφαλή δὲ τοῦ Χριστοῦ εἶναι ὁ Θεός, ἄρα εἶναι ὁμοούσιος καὶ ὁ Υἱὸς μὲ τὸν Πατέρα.

Ἐδῶ ὅμως δὲν θέλομεν ν’ ἀποδείξωμεν ὅτι ἔχουν διαφορετικὴν οὐσίαν, ἀλλ’ ὅτι ἔχει ἀρχὴν ὁ Υἱός, θὰ εἶπουν. Τί θὰ εἶχομεν λοιπὸν νὰ εἰποῦμεν εἰς αὐτό; Ὅτι ὅταν λέγεται κάτι ποὺ δεικνύει τὴν ταπείνωσιν τοῦ Χριστοῦ ποὺ ἐσαρκώθη, δὲν ὑποβιβάζει τὴν θεότητα αὐτὸ ποὺ λέγεται, διότι ἡ θεία οἰκονομία ἐπιδέχεται τὸ λεχθέν. Πλὴν ὅμως εἶπέ, πῶς θέλεις τώρα ἀπὸ αὐτὸ νὰ ἀποδείξῃς τὸν ἰσχυρισμόν; Διότι ὅπως ὁ ἀνὴρ ἄρχει τῆς γυναικὸς,

νήρ ἄρχει τῆς γυναικός, φησὶν, οὕτω καὶ ὁ Πατήρ τοῦ Χριστοῦ. Οὐκοῦν καὶ ὡσπερ ὁ Χριστὸς τοῦ ἀνθρώπου, οὕτω καὶ ὁ Πατήρ τοῦ Υἱοῦ «Πατὴρ» γὰρ «ἀνδρός», φησὶν, «ἡ κεφαλὴ ὁ Χριστὸς ἐστίν». Καὶ τίς ἂν ταῦτα κατεδέξαιτό ποτε;
 5 Εἰ γὰρ ὅσον τὸ ὑπερέχον τοῦ Υἱοῦ πρὸς ἡμᾶς, ἰσοῦτιον τοῦ Πατρὸς πρὸς τὸν Υἱόν, ἐννόησον εἰς ὅσην αὐτὸν ἄξιεις τὴν εὐτέλειαν. Ὡστε οὐ πάντα ὁμοίως ἐξετιασιέον ἐφ' ἡμῶν καὶ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ ὁμοίως λέγῃται ἀλλ' ἀπονεμητέον τῷ Θεῷ τινὰ ἰδιάζουσαν ὑπεροχὴν, καὶ ἰσοαύτην ὅσην Θεῷ. Εἰ γὰρ
 10 μὴ τοῦτο συγχωρήσαιεν, πολλὰ ἔψεται τὰ ἄτοπα.

Σκόπει δέ. Κεφαλὴ τοῦ Χριστοῦ ὁ Θεός, οὗτος δὲ τοῦ ἀνδρός, κακεῖνος τῆς γυναικός. Οὐκοῦν εἰ ἐπὶ πάντων ὁμοίως ἐκλάβοιμεν τὴν κεφαλὴν, ἰσοῦτιον ἔσται ὁ Υἱὸς ἀφαιρετικῶς τοῦ Πατρὸς, ὅσον ἡμεῖς αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἡ γυνή
 15 ἰσοῦτιον ἡμῶν ἀποσιήσεται, ὅσον ἡμεῖς τοῦ Θεοῦ Λόγου καὶ ὅπερ ἐστὶν ὁ Υἱὸς πρὸς τὸν Πατέρα, τοῦτο καὶ ἡμεῖς πρὸς τὸν Υἱόν, καὶ ἡ γυνή πρὸς τὸν ἄνδρα πάλιν. Καὶ τίς ταῦτα ἀνέξεται; Ἀλλ' ἐτέρως ἐκλαμβάνεις ἐπὶ γυναικὸς καὶ ἀνδρός τὴν κεφαλὴν, καὶ οὐχ ὡς ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ;
 20 Οὐκοῦν καὶ ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ Πατρὸς ἐτέρως ἐκληπιέον ἡμῖν. Καὶ πῶς ἐτέρως ἐκληπιέον, φησί; Κατὰ τὸ αἴτιον. Καὶ γὰρ εἶπερ ἀρχὴν ἐξήτει εἰπεῖν, ὡς σὺ φῆς, καὶ ὑποταγὴν ὁ Παῦλος, οὐκ ἂν γυναῖκα παρήγαγεν εἰς μέσον, ἀλλὰ δοῦλον μᾶλλον καὶ δεσπότιν. Εἰ γὰρ καὶ ὑποτίεταται ἡμῖν
 25 ἡ γυνή, ἀλλ' ὡς γυνή, ἀλλ' ὡς ἐλευθέρη, καὶ ὡς δμοτίμος. Καὶ ὁ Υἱὸς δέ, εἰ καὶ ὑπήκοος γέγονε τῷ Πατρί, ἀλλ' ὡς Υἱὸς Θεοῦ, ἀλλ' ὡς Θεός. Ὡσπερ γὰρ πλείων ἢ πειθῶ τῷ Υἱῷ πρὸς τὸν Πατέρα, ἢ τοῖς ἀνθρώποις πρὸς τοὺς γεγεννηκότας, οὕτω καὶ ἡ ἐλευθερία μείζων. Οὐ γὰρ δήπου

θά εἰποῦν, ἔτσι καὶ ὁ Πατὴρ τοῦ Χριστοῦ. Λοιπὸν καὶ ὅπως ὁ Χριστὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἔτσι καὶ ὁ Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ· διότι «ἡ κεφαλὴ κάθε ἀνδρός», λέγει, «εἶναι ὁ Χριστός». Καὶ ποῖος θὰ τὰ παρεδέχετο ποτὲ αὐτά; Διότι ἐὰν ὅση εἶναι ἡ ὑπεροχὴ τοῦ Υἱοῦ ὡς πρὸς ἐμᾶς, τόση εἶναι καὶ ἡ ὑπεροχὴ τοῦ Πατρὸς ὡς πρὸς τὸν Υἱόν, σκέψου εἰς πόσῃ κατωτερότητά θὰ ὀδηγήσῃς αὐτόν. Ὡστε δὲν πρέπει νὰ ἐξετασθοῦν ἀπὸ ἐμᾶς ὅλα μὲ ὁμοιον τρόπον, ὅπως εἰς τὸν ἄνθρωπον ἔτσι καὶ εἰς τὸν Θεόν, ἔστω καὶ ἂν λέγωνται μὲ ὁμοιον τρόπον, ἀλλὰ ν' ἀποδώσωμεν εἰς τὸν Θεόν κάποιαν ὑπεροχὴν ποὺ ἰδιάζει εἰς αὐτόν, καὶ μάλιστα τόσην ὅση ἀρμόζει εἰς Θεόν. Διότι ἐὰν δὲν παραδεχθῶμεν αὐτό, πολλὰ ἄτοπα θ' ἀκολουθήσουν.

Πρόσεξε λοιπὸν. Κεφαλὴ τοῦ Χριστοῦ εἶναι ὁ Θεός, αὐτὸς δὲ τοῦ ἀνδρός καὶ ἐκεῖνος τῆς γυναῖκός. Λοιπὸν ἐὰν δι' ὅλους ἐννοήσωμεν μὲ τὸν ἴδιον τρόπον ὅτι εἶναι κεφαλὴ, τόσον θ' ἀπέχη ὁ Υἱὸς ἀπὸ τὸν Πατέρα, ὅσον ἐμεῖς ἀπὸ αὐτόν. Ἀλλὰ καὶ ἡ γυναῖκα τόσον θ' ἀπέχη ἀπὸ ἐμᾶς, ὅσον ἐμεῖς ἀπὸ τὸν Θεόν Λόγον· καὶ ὅ,τι εἶναι ὁ Υἱὸς ὡς πρὸς τὸν Πατέρα, αὐτὸ θὰ εἴμεθα καὶ ἐμεῖς ὡς πρὸς τὸν Υἱόν καὶ ἡ γυναῖκα πάλιν ὡς πρὸς τὸν ἄνδρα. Καὶ ποῖος θ' ἀνεχθῆ αὐτά; Ἀλλὰ μὲ ἄλλο νόημα ἐκλαμβάνεις τὴν κεφαλὴν ὅταν πρόκειται διὰ τὸν ἄνδρα καὶ τὴν γυναῖκα καὶ ὄχι ὅπως εἰς τὸν Χριστόν; Λοιπὸν μὲ ἄλλον τρόπον πρέπει νὰ ἐκλάβωμεν καὶ ἐμεῖς τὴν κεφαλὴν εἰς τὴν σχέσιν Υἱοῦ καὶ Πατρὸς. Καὶ πῶς λέγουν ὅτι πρέπει νὰ ἐκληφθῆ μὲ διάφορον τρόπον; Ὡς πρὸς τὸ αἴτιον. Ἀλλ' ἐὰν ὁ Παῦλος ἤθελε νὰ δηλώσῃ ἐξουσίαν καὶ ὑποταγὴν, ὅπως λέγεις ἐσύ, δὲν θὰ ἐπαρουσίαζε γυναῖκα, ἀλλὰ μᾶλλον κύριον καὶ δοῦλον. Διότι, ἂν καὶ ἔχει ὑποταγῆ εἰς ἐμᾶς ἡ γυναῖκα, ἔχει ὅμως ὑποταγῆ ὡς γυναῖκα, ὡς ἐλευθέρῃ καὶ ὡς ἰσότιμος. Καὶ ὁ Υἱὸς δέ, ἂν καὶ ἔγινεν ὑπήκοος εἰς τὸν Πατέρα, ἔγινεν ὅμως ὡς Υἱὸς Θεοῦ, ὡς Θεός. Διότι ὅπως εἶναι περισσοτέρα ἡ ὑπακοὴ τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα, παρὰ τῶν ἀνθρώπων πρὸς τοὺς γονεῖς, ἔτσι καὶ ἡ ἐλευθερία εἶναι μεγαλυτέρα. Ἀλλὰ βεβαίως τὸ

τὰ μὲν τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα μείζονα τῶν ἀνθρώπων
καὶ γνησιώτερα, τὰ δὲ τοῦ Πατρὸς πρὸς τὸν Υἱὸν ἐλάτιο-
να. Εἰ γὰρ θαυμάζομεν τὸν Υἱόν, διὸ ὑπήκουσεν, ὡς καὶ
μέχρι θανάτου ἐλθεῖν, καὶ θανάτου σταυροῦ, καὶ θαῦμα αὐ-
5 τοῦ μέγα τιθέμεθα τοῦτο· θαυμάζειν δεῖ καὶ τὸν Πατέρα,
διὸ τοιοῦτον ἐγέννησεν, οὐχ ὡς δοῦλον ἐπιτατιόμενον, ἀλλ'
ὡς ἐλεύθερον ὑπακούοντα καὶ σύμβουλον ὄντα· ὁ γὰρ σύμ-
βουλος οὐ δοῦλος. Σύμβουλον δὲ ὅτιαν ἀκούσης πάλιν, μὴ
ὡς τοῦ πατρὸς ἐνδεῶς ἔχοντος ἄκουσε, ἀλλ' ὡς τοῦ παι-
10 δὸς ὁμοίμως πρὸς τὸν γεγεννηκότα.

3. Μὴ τοίνυν εἰς πάντα ἔλκε τὸ παράδειγμα τοῦ ἀν-
δρὸς καὶ τῆς γυναικός. Παρ' ἡμῖν μὲν γὰρ εἰκότως ὑπαιτέ-
τακται ἢ γυνὴ τῷ ἀνδρὶ· ἢ γὰρ ἰσοτιμία μάχην ποιεῖ καὶ
οὐ διὰ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἀπάτην τὴν παρὰ τὴν
15 ἀρχὴν συμβῆσαν. Διὰ τοι τοῦτο γενομένη μὲν εὐθέως οὐχ
ὑπειάγη· οὐδὲ ὅτε αὐτὴν ἤγαγε πρὸς τὸν ἄνδρα, οὔτε αὐ-
τὴ ἤκουσέ τι παρὰ τοῦ Θεοῦ τοιοῦτον, οὔτε ὁ ἀνὴρ εἶπέ τι
πρὸς αὐτὴν τοιοῦτον· ἀλλ' ὅτι μὲν ὁσιοῦν ἐκ τῶν ὁσιῶν αὐ-
τοῦ, καὶ σὰρξ ἐκ τῶν σαρκῶν αὐτοῦ ἦν, εἶπεν· ἀρχῆς δὲ
20 οὐδαμοῦ οὐδὲ ὑποταγῆς ἐμνημόνευσε πρὸς αὐτήν. Ὅτι δὲ
κακῶς ἐχρήσατο τῇ ἐξουσίᾳ καὶ ἡ γενομένη βοηθὸς ἐπίβου-
λος εὐρέθη καὶ πάντα ἀπώλεσε, τότε ἀκούει δικαίως λοι-
πόν· «Πρὸς τὸν ἄνδρα σου ἡ ἀποσιροφὴ σου». Ἐπειδὴ γὰρ
εἰκότως ἦν τὴν ἀμαρτίαν ταύτην ἐκπολεμῶσαι τὸ γένος τὸ
25 ἡμέτερον· οὐδὲ γὰρ ἂν ὦνησέ τι εἰς εἰρήνην τὸ ἐξ αὐτοῦ
γεγενῆσθαι, τοῦτου συμβάνιος, ἀλλ' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο
καὶ τραχύτερον ἂν ἐποίησε τὸν ἄνδρα, τὸ μηδὲ τοῦ οἰκείου
φείσασθαι μέλους τὴν ἐξ αὐτοῦ γενομένην· συνιδῶν τοῦ
διαβόλου τὴν κακουργίαν ὁ Θεός, ἐπειτείχισε τοῦτι τὸ ῥῆμα,
30 καὶ τὴν ἐκ τῆς ἐπιβουλῆς μέλλουσαν ἀπέχθειαν ἔσεσθαι διὰ
τῆς ἀποφάσεως ταύτης ἀνεῖλε, καὶ τῆς ἐπιθυμίας τῆς ἐμ-

ὅτι τὰ τῆς σχέσεως τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα εἶναι μεγαλύτερα καὶ ἀληθινότερα ἀπὸ τὰ τῶν ἀνθρώπων, δὲν σημαίνει ὅτι τὰ τοῦ Πατρὸς πρὸς τὸν Υἱὸν εἶναι μικρότερα. Διότι ἐὰν θαυμάζωμεν τὸν Υἱὸν διὰ τὸ ὅτι ὑπήκουσεν ὥστε νὰ φθάσῃ καὶ μέχρι θανάτου, καὶ μάλιστα σταυρικοῦ θανάτου, καὶ παραδεχώμεθα αὐτὸ ὡς μέγα θαῦμα του, πρέπει νὰ θαυμάζωμεν καὶ τὸν Πατέρα διότι ἐγέννησε τέτοιον, ὁ ὁποῖος ὄχι ὡς δοῦλος ποῦ διατάσσεται, ἀλλ' ὡς ἐλεύθερος καί, ἐνῶ εἶναι σύμβουλος, ὑπακούει· διότι ὁ σύμβουλος δὲν εἶναι δοῦλος. Ὅταν δὲ πάλιν ἀκούσῃς, σύμβουλος, μὴ θεωρήσῃς ὅτι ὁ Πατὴρ ἔχει καμμίαν ἀνάγκην, ἀλλ' ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ὁμότιμος μὲ τὸν γεννήσαντα.

3. Μὴ λοιπὸν ἐφαρμόζῃς ἐξ ὀλοκλήρου τὸ παράδειγμα τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικός. Διότι εἰς ἐμᾶς εὐλόγως ἔχει ὑποταγῇ ἡ γυνὴ εἰς τὸν ἄνδρα· διότι ἡ ἰσότης προκαλεῖ πόλεμον· καὶ ὄχι μόνον δι' αὐτό, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ὅτι ἡ γυνὴ ἐξηπατήθη πρώτη εἰς τὸν Παράδεισον. Δι' αὐτὸ ὅταν ἐπλάσθη ἡ γυνὴ δὲν ὑπετάγη μὲν ἐξ ἀρχῆς· οὔτε ὅταν ἐπαρουσίασεν αὐτὴν ὁ Θεὸς εἰς τὸν ἄνδρα, οὔτε αὐτὴ ἤκουσε τίποτε τέτοιον ἀπὸ τὸν Θεόν, οὔτε ὁ ἀνὴρ εἶπε τίποτε τέτοιον πρὸς αὐτήν· ἀλλ' εἶπεν ὅτι εἶναι ὅστοῦν ἀπὸ τὰ ὅστᾱ του καὶ σὰρξ ἀπὸ τὰς σάρκας του· πουθενὰ δὲ δὲν εἶπε τίποτε δι' ἐξουσίαν, οὔτε δι' ὑποταγὴν εἰς αὐτήν. Ὅταν ὅμως ἐχρησιμοποίησε κακῶς τὸ αὐτεξούσιον καὶ αὐτὴ ποῦ ἐπλάσθη ὡς βοηθὸς ἐγένεν ἐχθρὸς καὶ ἔχασε τὰ πάντα, τότε λοιπὸν δικαίως ἀκούει· «θὰ εἶσαι ἐξηρτημένη ἀπὸ τὸν ἄνδρα σου»². Διότι, ἐπειδὴ ἦτο φυσικὸν νὸ ὀδηγήσῃ εἰς πόλεμον τὸ γένος μας αὐτὴ ἡ ἁμαρτία (διότι δὲν θὰ συνετέλει εἰς τὸ νὰ γεννηθῇ εἰρήνη αὐτὸ ποῦ συνέβη, ἀλλ' αὐτὸ μὲν τὸ ἴδιον τὸ γεγονός θὰ ἔκαμνε λοιπὸν καὶ σκληρότερον τὸν ἄνδρα, ὥστε νὰ μὴ λυπῆται οὔτε αὐτὸ τὸ ἴδιον τὸ μέλος του, τὴν γυναῖκα, ποῦ ἐπλάσθη ἀπὸ αὐτόν), γνωρίζων καλῶς τὴν κακουργίαν τοῦ διαβόλου ὁ Θεός, περιετείχισε τὸν ἄνθρωπον μὲ αὐτόν τὸν λόγον, καὶ τὸ μῖσος ποῦ ἐπρόκειτο νὰ προέλθῃ ἀπὸ τὴν ἐχθραν τὸ ἐξηφάνισε μὲ αὐτήν τὴν ἀπόφασιν, καὶ διὰ τῆς

φύτου, καθάπερ μεσότοιχον κατασπάσας τὴν ἐκ τῆς ἀμαρτίας μνησικακίαν.

Ἄλλ' ἐπὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἀκηράτου οὐσίας ἐκείνης οὐδὲν τοιοῦτον ἔστιν ὑποπιεῦσαι. Μὴ τοίνυν κατὰ πάντων
 5 δέχου τὰ παραδείγματα· ἐπεὶ καὶ ἀλλαχοῦ πολλὰ ἐντεῦθεν ἀπαντήσῃ χαλεπὰ ἀμαρτήματα. Καὶ γὰρ καὶ ἐν προοιμίῳ τῆς ἐπιστολῆς ἔλεγε· «Πάντα ὑμῶν ἐστίν, ὑμεῖς δὲ Χριστοῦ, Χριστὸς δὲ Θεοῦ». Τί οὖν; ὁμοίως ἡμῶν τὰ πάντα, καὶ ἡμεῖς τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὁ Χριστὸς τοῦ Θεοῦ; Οὐδαμῶς,
 10 ἀλλὰ καὶ τοῖς σφόδρα ἀνοήτοις δῆλη ἡ διαφορά, εἰ καὶ ἡ αὐτὴ ρῆσις ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡμῶν εἴρηται. Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ κεφαλὴν εἰπὼν τὸν ἄνδρα τῆς γυναικὸς, ἐπήγαγεν· «Ὡσπερ καὶ ὁ Χριστὸς κεφαλὴ καὶ σωτὴρ ἐστὶ τῆς ἐκκλησίας καὶ προσιάτης, οὕτω καὶ ὁ ἀνὴρ ὀφείλει τῆς
 15 αὐτοῦ γυναικὸς εἶναι». Ἄρ' οὖν ὁμοίως ἐκκλησούμεθα τὸ εἰρημένον, καὶ τοῦτο καὶ τὰ μετὰ τούτου ἅπαντα Ἐφεσίοις ἐπεσιαλμένα περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης; Ἄπαγε· οὐδὲ γὰρ δυνατὸν. Τὰ γὰρ αὐτὰ ρήματα λέγεται μὲν ἐπὶ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων· οὐκ ἔχει δὲ τὴν αὐτὴν ἰσχὺν ἐπὶ Θεοῦ καὶ ἀν-
 20 θρώπων· ἀλλ' ἐτέρως μὲν ἐκεῖνα νοητέον, ἐτέρως δὲ ταῦτα· οὐ μὴ πάλιν πάντα ἐξηλλαγμένως· ἐπεὶ πάλιν εἰκῆ καὶ μάτην παρειλήφθαι δόξει, οὐδὲν ἅπ' αὐτῶν καρπουμένων ἡμῶν. Ὡσπερ γὰρ οὐ πάντα ὁμοίως ἐκκληπιέον, οὕτως οὐδὲ πάντα ἀπλῶς ἐκβλητέον. Ἴνα δὲ ὃ λέγω, γένηται σαφέ-
 25 στερον, ἐπὶ ὑποδείγματι αὐτὸ πειράσομαι ποιῆσαι φανερόν.

Εἴρηται κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας ὁ Χριστὸς. Ἄν μηδὲν ἀπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου λάβω, τί μοι καὶ εἴρηται τοῦτο; Πάλιν ἂν ἅπαντα λάβω, πολλὴ ἔσεται ἡ ἀλογία· καὶ γὰρ ὁμοιοπαθῆς τῷ σώματι ἢ κεφαλῇ, καὶ τοῖς αὐτοῖς ὑπεύθυνος.

ἐμφύτου ἐπιθυμίας συνέτριψεν, ὡσάν μεσότοιχον, τὴν μνησικακίαν ποῦ θὰ προήρχετο ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν.

Ἄλλ' εἶναι ἐντελῶς ἀδύνατον νὰ διανοηθῆ κανεὶς κάτι τέτοιον εἰς τὸν Θεὸν καὶ τὴν καθαρωτάτην ἐκείνην οὐσίαν. Μὴ δέχεσαι λοιπὸν τὰ παραδείγματα κατὰ κυριολεξίαν· καθ' ὅσον καὶ εἰς ἄλλα σημεῖα θὰ συναντήσης ἀπὸ αὐτὸ πολλὰ φοβερὰ ἁμαρτήματα. Διότι καὶ εἰς τὸ προοίμιον τῆς ἐπιστολῆς ἔλεγεν· «Ὅλα εἶναι ἰδικά σας, σεῖς δὲ τοῦ Χριστοῦ, ὁ Χριστὸς δὲ τοῦ Θεοῦ». Τί λοιπὸν; Μὲ τὸν ἴδιον τρόπον εἶναι ἰδικά μας τὰ πάντα καὶ ἐμεῖς τοῦ Χριστοῦ καὶ ὁ Χριστὸς τοῦ Θεοῦ; Καθόλου, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἐντελῶς ἀνοήτους εἶναι προφανῆς ἡ διαφορὰ, ἐὰν ἔχη λεχθῆ ὁ ἴδιος λόγος διὰ τὸν Θεὸν καὶ τὸν Χριστὸν καὶ ἐμᾶς. Καὶ ἀλλοῦ δέ, ἀφοῦ εἶπε τὸν ἄνδρα κεφαλὴν τῆς γυναικός, προσέθεσεν· «ὅπως καὶ ὁ Χριστὸς εἶναι κεφαλὴ καὶ σωτὴρ τῆς ἐκκλησίας καὶ προστάτης, ἔτσι ὀφείλει νὰ εἶναι καὶ ὁ ἀνὴρ εἰς τὴν γυναῖκα του»³. Ἄρα γε λοιπὸν μὲ τὸν ἴδιον τρόπον θὰ ἐκλάβωμεν τὸ λεχθέν, καὶ αὐτὸ καὶ ὅλα ὅσα ἐγράφησαν μετὰ ἀπὸ αὐτὸ εἰς τοὺς Ἐφεσίους διὰ τὴν ὑπόθεσιν αὐτήν; Μὴ γένοιτο· καθ' ὅσον δὲν εἶναι δυνατόν. Διότι οἱ ἴδιοι λόγοι λέγονται μὲν διὰ τὸν Θεὸν καὶ διὰ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ δὲν ἰσχύουν ὁμοίως εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους· ἀλλὰ διαφορετικὰ μὲν πρέπει νὰ νοηθοῦν ἐκεῖνα, διαφορετικὰ δὲ αὐτὰ· δὲν πρέπει ὁμως καὶ πάλιν ὅλα νὰ νοηθοῦν μὲ ἄλλον τρόπον· διότι πάλιν ἀνώφελος καὶ μάταιος θὰ φανῆ ὅτι παρελήφθησαν αὐτὰ ἀπὸ ἐμᾶς, ἀφοῦ δὲν θὰ καρπωθῶμεν τίποτε ἀπὸ αὐτά. Ὅπως δηλαδὴ δὲν πρέπει ὅλα νὰ ἐκληφθοῦν μὲ τὸν ἴδιον τρόπον, ἔτσι δὲν πρέπει καὶ ὅλα γενικῶς ν' ἀπορριφθοῦν. Διὰ νὰ γίνῃ δὲ σαφέστερον αὐτὸ ποῦ λέγω, θὰ προσπαθῆσω νὰ τὸ κάνω φανερόν ἀπὸ κάποιο παράδειγμα.

Ἐλέχθη ὅτι κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας εἶναι ὁ Χριστὸς. Ἄν αὐτὸ δὲν ἔχη καμμίαν ἐφαρμογὴν εἰς τὸν ἄνθρωπον, διατί μου ἐλέχθη; Ἄν πάλιν ἐννοήσω ὅτι ἰσχύει καθ' ὁλοκληρίαν ἔτσι ὅπως λέγεται, τότε πολλὴ ἀνοησία θ' ἀκολουθήσῃ· διότι ἡ κεφαλὴ εἶναι ὁμοιοπαθῆς μὲ τὸ σῶμα καὶ

Τί οὖν δεῖ ἀφεῖναι, ἢ τί λαβεῖν; Ἀφεῖναι μὲν ταῦτα ἂ
 εἶπον, λαβεῖν δὲ ἔνωσιν ἀκριβοῦς, καὶ αἰτίαν καὶ ἀρχὴν τὴν
 πρώτην· καὶ οὐδὲ ταῦτα ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα τὸ μεῖζον
 οἴκοθεν ἐπινοεῖν καὶ Θεῶ πλέον· καὶ γὰρ ἡ ἔνωσις ἀσφαλε-
 5 σιέρα, καὶ ἡ ἀρχὴ κυριωτέρα. Πάλιν ἤκουσας Υἱόν· μὴ πάν-
 τα μηδὲ ἐνταῦθα λάβης, ἀλλὰ μηδὲ πάντα ἐκβάλης, ἀλλ' ὅ-
 σα Θεῶ πρέπει δεξάμενος, ὅτι ὁμοούσιος, ὅτι ἐξ αὐτοῦ,
 τὰ ἄτοπα καὶ ἀσθενείας ὄντα ἀνθρωπίνης ἐπὶ τῆς γῆς ἔα.
 Εἴρηται φῶς ὁ Θεὸς πάλιν· ἄρ' οὖν πάντα δεξόμεθα, ὅσα
 10 τοῦ φωτὸς τούτου; Οὐδαμῶς· καὶ γὰρ εἶκει τῷ σκότιῳ
 τοῦτο, καὶ τόπῳ περικλείεται, καὶ ὑφ' ἐτέρας κινεῖται δυν-
 νάμεως, καὶ ἐπισκευάζεται· ὧν οὐδὲν οὐδὲ ἐννοῆσαι θέμις
 ἐπὶ τῆς οὐσίας ἐκείνης. Ἀλλ' οὐδὲ πάντα διὰ τοῦτο ἐκβαλ-
 λοῦμεν, ἀλλὰ δρεψόμεθά τι καὶ χρήσιμον ἀπὸ τοῦ παραδεί-
 15 γματος, τὸν φωτισμὸν τὸν ἐκ τοῦ Θεοῦ γινόμενον ἡμῖν,
 τὴν τοῦ σκότους ἀπαλλαγὴν ἐκ τούτου συνάγοντες.

4. Καὶ τὰ μὲν πρὸς αἰρετικούς ταῦτα· δεῖ δὲ καὶ ὀλο-
 κλήρῳ λοιπὸν ἐπεξελθεῖν τῷ χωρίῳ. Ἴσως γὰρ ἂν τις
 ἐνταῦθα καὶ διαπορήσειε, πρὸς ἑαυτὸν ζητῶν, ποῖον ἔγκλη-
 20 μα ἢ τὸ ἀνακαλύπτεσθαι τὰς γυναῖκας, ἢ τὸ καλύπτεσθαι
 τοὺς ἄνδρας; Ποῖον οὖν ἔγκλημα τοῦτο, ἐντεῦθεν ἤδη μάν-
 θανε. Σύμβολα δέδοται ἀνδρὶ καὶ γυναικὶ πολλὰ μὲν καὶ
 ἕτερα τῷ μὲν τῆς ἀρχῆς, τῇ δὲ τῆς ὑποταγῆς· μετὰ δὲ ἐ-
 κείνων καὶ τοῦτο, τὸ ταύτην μὲν καλύπτεσθαι, τοῦτον δὲ
 25 γυμνήν ἔχειν τὴν κεφαλὴν. Εἰ τοίνυν σύμβολα ταῦτά ἐστιν,
 ἀμφότεροι ἀμαρτάνουσι τὴν εὐταξίαν συγχέοντες, καὶ τὴν
 τοῦ Θεοῦ διαταγὴν καὶ τοὺς οἰκείους ὑπερβαίνοντες ὄρους,

ὑπεύθυνος διὰ τὰ ἴδια πράγματα. Τί πρέπει λοιπὸν ν' ἀφήσῃ ἢ νὰ λάβῃ κανεὶς ἀπὸ αὐτό; Ν' ἀφήσῃ μὲν αὐτὰ ποῦ εἶπον, νὰ ἐννοήσῃ δὲ τελείαν ἔνωσιν τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου, καὶ τὸν Χριστὸν ὡς πρώτην αἰτίαν καὶ ἀρχήν· καὶ αὐτὰ ὄχι ἐπιπόλαια, ἀλλὰ καὶ ἐδῶ ν' ἀποδίδῃ τὸ μέγιστον καὶ πρέπον εἰς τὸν Θεόν· διότι καὶ ἡ ἔνωσις εἶναι ἀσφαλεστέρα καὶ ἡ ἀρχὴ κυριαρχικωτέρα. Πάλιν ἤκουσες Ὑιόν· οὔτε ἐδῶ νὰ ἐννοήσῃς τὰ πάντα ὅπως λέγονται, οὔτε ὅμως νὰ ἐξαιρέσῃς τὰ πάντα, ἀλλὰ ὅσα ἀρμόζουν εἰς τὸν Θεὸν ἀφοῦ δεχθῆς, ὅτι εἶναι ὁμοούσιος, ὅτι ἐγεννήθη ἀχρόνως ἀπὸ τὸν Πατέρα, τὰ ἄτοπα καὶ ὅσα προέρχονται ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν, ἄφησέ τα εἰς τὴν γῆν. Ἐλέχθη πάλιν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι φῶς· ἄρα γε λοιπὸν θὰ δεχθῶμεν ὅτι εἶναι καθ' ὅλα ὁμοῖος μὲ τὸ ὑλικὸν φῶς; Καθόλου· διότι αὐτὸ παραχωρεῖ τὴν θέσιν του εἰς τὸ σκότος καὶ περιορίζεται εἰς τόπον καὶ κινεῖται ἀπὸ ἄλλην δύναμιν καὶ ἐπισκιάζεται, ἀπὸ πράγματα, τὰ ὅποια τίποτε οὔτε νὰ ἐννοήσωμεν ἐπιτρέπεται διὰ τὴν θεϊαν οὐσίαν. Ἄλλ' οὔτε θὰ ἀπορρίψωμεν τὰ πάντα δι' αὐτὸν τὸν λόγον, ἀλλὰ θ' ἀποκομίσωμεν κάτι χρήσιμον ἀπὸ τὸ παράδειγμα, δηλαδὴ τὸν φωτισμὸν ποῦ δεχόμεθα ἀπὸ τὸν Θεόν, κερδίζοντες ἀπὸ αὐτὸ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὸ σκότος.

4. Καὶ αὐτὰ μὲν δι' ὅσα ἀφοροῦν τοὺς αἰρετικούς· πρέπει ὅμως καὶ νὰ ὀλοκληρώσωμεν τὴν ἀνάλυσιν τοῦ χωρίου. Διότι ἴσως κάποιος νὰ εἶχε τὴν ἀπορίαν εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον καὶ διερωτᾶτο ποῖον εἶναι τὸ κακὸν εἴτε εἰς τὸ ὅτι δὲν καλύπτονται αἱ γυναῖκες, εἴτε εἰς τὸ ὅτι καλύπτονται οἱ ἄνδρες; Ποῖον κακὸν λοιπὸν εἶναι αὐτό, μάθε ἀπὸ ἐδῶ ἀμέσως. Εἰς τὸν ἄνδρα καὶ εἰς τὴν γυναῖκα ἔχουν δοθῆ βέβαια καὶ πολλὰ ἄλλα σύμβολα, εἰς μὲν τὸν ἄνδρα τῆς ἐξουσίας, εἰς δὲ τὴν γυναῖκα τῆς ὑποταγῆς· μαζὶ μὲ ἐκεῖνα δὲ ἐδόθη καὶ αὐτό, ἡ μὲν γυναῖκα νὰ καλύπτεται, ὁ δὲ ἀνὴρ νὰ ἔχῃ ἀκάλυπτον τὴν κεφαλὴν. Ἐὰν λοιπὸν αὐτὰ εἶναι σύμβολα, καὶ οἱ δύο ἁμαρτάνουν διότι συγγέουν τὰ σύμβολα, καὶ παραβαίνουν τὴν διαταγὴν τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ ἰδικὰ των ὅρια, καὶ ὁ μὲν ἀνὴρ ἐκπίπτει εἰς τὴν

καὶ ὁ μὲν εἰς τὴν ἐκείνης καιαπίπων εὐτέλειαν, ἡ δὲ ἐπανι-
 σιαμένη τῷ ἀνδρὶ διὰ τοῦ σχήματος. Εἰ γὰρ ἱμάτιον ἐναλ-
 λάττειν οὐ θέμις, οὐδὲ ταύτην μὲν χλανίδα περικεῖσθαι, ἐ-
 κεῖνον δὲ φάρος ἢ καλύπτραν· «Οὐκ ἔστιαν γὰρ, φησί, «σκεύη
 5 ἀνδρὸς ἐπὶ γυναικί, οὐδὲ ἐνδύσεται ἀνὴρ σιολὴν γυναικεί-
 αν»· πολλῶ μᾶλλον ταῦτα ἀνταλλάττεισθαι οὐ δεῖ.

Ταῦτα μὲν γὰρ παρὰ τῶν ἀνθρώπων νενομοθέηται, εἰ
 καὶ ὁ Θεὸς ὑστερον αὐτὰ ἐκύρωσεν· ἐκεῖνο δὲ παρὰ τῆς φύ-
 σεως, τὸ καλύπτεσθαι λέγω, καὶ τὸ μὴ καλύπτεσθαι. «Οτιαν
 10 δὲ εἶπω τὴν φύσιν, τὸν Θεὸν λέγω· ὁ γὰρ τὴν φύσιν δημιουρ-
 γήσας, αὐτὸς ἐστίν. «Οτιαν οὖν τοὺς ὄρους ἀναιρέπης τού-
 τους, ὄρα πόσα γίνεται τὰ ἐπιβλαβῆ. Καὶ μὴν μοι τοῦτο
 εἶπης, ὅτι μικρὸν τὸ ἁμαρτανόμενον. Μέγα μὲν γὰρ ἐστὶ,
 καὶ καθ' ἑαυτὸ παρακοὴ γὰρ ἐστίν· εἰ δὲ καὶ μικρὸν ἦν,
 15 μέγα ἐγίνετο, ἐπειδὴ μεγάλων ἐστὶν σύμβολον πραγμάτων.
 «Οι δὲ καὶ μέγα ἐσιί, δῆλον ἐξ ὧν ἰοσαύτην εὐταξίαν τῷ
 γένει παρέχει, τὸν ἄρχοντα καὶ τὸν ἀρχόμενον ἐν κόσμῳ
 διατάτιον. «Ὡστε ὁ παραβαίνων, πάντα συγχεῖ, καὶ τὸ τοῦ
 Θεοῦ προδίδωσι δῶρον, καὶ τὴν ἄνωθεν αὐτῷ δοθεῖσαν τι-
 20 υὴν χαμαὶ ρίπτει, οὐχ ὁ ἀνὴρ δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ γυνή.
 Καὶ γὰρ καὶ ἐκείνη τιμὴ μεγίστη τὸ τὴν οἰκειάν τάξιν
 διατηρεῖν, ὥσπερ οὖν καὶ αἰσχύνῃ τὸ σιασιάζειν. Διόπερ
 ἐπ' ἀμφοτέρων αὐτὸ τέθεικεν, οὕτω λέγων· «Πᾶς ἀνὴρ προσ-
 ευχόμενος ἢ προφητεύων κατὰ κεφαλῆς ἔχων, καιαισχύνει
 25 τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ· πᾶσα δὲ γυνή προσευχομένη ἢ προφη-
 τεύουσα ἀκαιακαλύπτω τῇ κεφαλῇ, καιαισχύνει τὴν κεφαλὴν
 αὐτῆς». Ἦσαν γὰρ, ὅπερ ἔφην, καὶ ἄνδρες προφητεύοντες,
 καὶ γυναῖκες τὸ χάρισμα τοῦτο ἔχουσαι τότε, ὡς αἱ τοῦ Φι-
 λίππου θυγατέρες, ὡς ἕτεραι πρὸ ἐκείνων καὶ μετ' ἐκεί-
 30 νας· περὶ ὧν καὶ ὁ προφήτης ἔλεγεν ἄνωθεν, ὅτι «Προφη-
 τεύουσιν οἱ υἱοὶ ὑμῶν, καὶ αἱ θυγατέρες ὑμῶν ὁράσεις

εύτελειαν τῆς γυναικός, ἡ δὲ γυναῖκα ὑψοῦται εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἀνδρός διὰ τοῦ σχήματος. Διότι ἐὰν δὲν ἐπιτρέπεται ἀλλαγὴ ρουχισμοῦ μεταξὺ τῶν δύο, οὔτε ἐπιτρέπεται τὸ νὰ ἐνδύεται αὐτὴ μὲν ἐπανωφόριον, ὁ δὲ ἀνὴρ νὰ φέρῃ γυναικεῖον ἔνδυμα ἢ καλύπτραν· διότι «δὲν ἐπιτρέπεται», λέγει, «ἐνδυμασία ἀνδρός εἰς γυναῖκα, οὔτε νὰ ἐνδυθῇ ἀνὴρ μὲ γυναικεῖαν στολήν»· πολὺ περισσότερον δὲν πρέπει νὰ γίνεται εἰς αὐτὰ ἀνταλλαγὴ.

Αὐτὰ μὲν λοιπὸν ἔχουν νομοθετηθῆ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἂν καὶ τὰ ἐπεκύρωσεν ὕστερον καὶ ὁ Θεός· ἐνῶ ἐκεῖνο, τὸ νὰ καλύπτονται ἢ νὰ μὴ καλύπτονται, ἀπὸ τὴν φύσιν. Ὅταν δὲ λέγω φύσιν, ἐννοῶ τὸν Θεόν· διότι αὐτός ἐστὶν ἐκεῖνος ποὺ ἐδημιούργησε τὴν φύσιν. Ὅταν λοιπὸν καταργῆς αὐτοὺς τοὺς νόμους, κοίταξε πόσα ἐπιβλαβῆ συμβαίνουν. Καὶ μὴ μοῦ εἰπῆς ὅτι εἶναι μικρὰ ἢ ἁμαρτία. Διότι καὶ μόνο του αὐτό, χωρὶς τὰς ἄλλας συνεπείας, εἶναι μέγα, διότι εἶναι παρακοή· καὶ ἐὰν ἀκόμη ὅμως ἦτο μικρόν, ἀποβαίνει μέγα, διότι εἶναι σύμβολον μεγάλων πραγμάτων. Διὰ τὸ ὅτι δὲ εἶναι καὶ μέγα, εἶναι φανερόν ἀπὸ ὅσα δίδει τόσον καλὴν τάξιν εἰς τὸ γένος, μὲ τὸ νὰ ὀρίζῃ τὸν ἄρχοντα καὶ τὸν ἀρχόμενον. Ὅστε ὅποιος παραβαίνει, ἐπιφέρει σύγχυσιν εἰς ὅλα καὶ τὸ δῶρον τοῦ Θεοῦ προδίδει καὶ τὴν τιμὴν ποὺ τοῦ ἐδόθη ἄνωθεν ρίπτει χάμω, ὄχι μόνον ὁ ἄνδρας, ἀλλὰ καὶ ἡ γυναῖκα. Διότι εἶναι μεγίστη τιμὴ καὶ δι' ἐκείνην τὸ νὰ κρατῇ τὴν θέσιν τῆς, ὅπως ἀκριβῶς εἶναι ἐντροπὴ τὸ νὰ ἐπαναστατῇ. Διὰ τοῦτο καὶ διὰ τοὺς δύο ὠμίλησε δι' αὐτὸ μὲ τοὺς λόγους· «Ὅποιος ἀνὴρ προσεύχεται ἢ προφητεύει μὲ καλυμμένην τὴν κεφαλὴν του, ἐντροπιάζει τὴν κεφαλὴν του. Καὶ ὅποια γυναῖκα προσεύχεται ἢ προφητεύει μὲ ἀκάλυπτον τὴν κεφαλὴν, ἐντροπιάζει τὴν κεφαλὴν τῆς». Διότι ὑπῆρχον, ὅπως εἶπον, καὶ ἄνδρες ποὺ προεφήτευσον· καὶ γυναῖκες ποὺ εἶχον τότε αὐτὸ τὸ χάρισμα, ὅπως αἱ θυγατέρες τοῦ Φιλίππου, ὅπως ἄλλαι πρὶν ἀπὸ ἐκείνας καὶ μετὰ ἀπὸ ἐκείνας· διὰ τὰς ὁποίας καὶ ὁ προφήτης ἔλεγεν εἰς τοὺς παλαιούς χρόνους ὅτι «Θὰ προφητεύσουν οἱ υἱοὶ σας καὶ αἱ θυγα-

ἄφρονται».

Τὸν μὲν οὖν ἄνδρα οὐκ ἀεὶ ἀναγκάζει ἀκατάλυτον εἶναι, ἀλλ' ὅταν εὐχῆται μόνον· «Πᾶς» γὰρ «ἀνὴρ», φησί, «προσευχόμενος ἢ προφητεύων κατὰ κεφαλῆς ἔχων», καται-
 5 σχύνει τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ· τὴν δὲ γυναῖκα διαπαντὸς κατακαλύπτεσθαι κελεύει. Διὸ καὶ εἰπὼν, «Πᾶσα γυνὴ προσε-
 χομένη ἢ προφητεύουσα ἀκατακαλύπτω τῇ κεφαλῇ, καται-
 σχύνει τὴν κεφαλὴν αὐτῆς», οὐκ ἔστι μέχρι τούτου μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπεξῆλθεν εἰπὼν· «Ἐν γὰρ ἔστι καὶ τὸ αὐτὸ τῇ
 10 ἐξυρημένη». Εἰ δὲ ἀεὶ ἐξυρηθῆναι αἰσχροῦν, εὐδηλον ὅτι καὶ ἀκατακατάλυτον εἶναι ἀεὶ ὄνειδος.

5. Καὶ οὐδὲ τούτω ἠρκέσθη μόνον, ἀλλὰ καὶ πάλιν προσέθη-
 κεν εἰπὼν, ὅτι «Ὁφείλει ἐξουσίαν ἔχειν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἢ
 γυνὴ διὰ τοὺς ἀγγέλους»· δεικνὺς ὅτι οὐκ ἐν τῷ καιρῷ
 15 τῆς εὐχῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ διηνεκῶς ἐγκεκαλύφθαι δεῖ. Ἐ-
 πὶ δὲ τοῦ ἀνδρὸς οὐκέτι τὸν τοῦ καλύμματος, ἀλλὰ τὸν τῆς
 κόμης οὕτω γυμνάζει λόγον. Καλύπτεσθαι μὲν γὰρ τότε μόνον
 κωλύει, ὅταν εὐχῆται, κομᾶν δὲ ἀεὶ ἀποτρέπει. Διὰ τοῦτο
 ὡσπερ ἐπὶ τῆς γυναικὸς εἶπεν, «Εἰ δὲ οὐ κατακαλύπτεται,
 20 καὶ κειράσθω»· οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνδρὸς, ὅτι «Ἐὰν κομᾶ,
 ἀτιμία αὐτῷ ἔστιν». Οὐκ εἶπεν, ἐὰν καλύπτεται, ἀλλ', «ἐὰν
 κομᾶ». Διὸ καὶ ἀρχόμενος ἔλεγε, «Πᾶς ἀνὴρ προσευχόμενος
 ἢ προφητεύων, κατὰ κεφαλῆς ἔχων». Οὐκ εἶπε, κεκαλυμ-
 μένος, ἀλλὰ, «κατὰ κεφαλῆς ἔχων», δεικνὺς ὅτι καὶ γυμνῇ
 25 εὐχῆται τῇ κεφαλῇ, κόμην δὲ ἔχῃ, ἴσος ἔστι τῷ κεκαλυμμέ-
 νῳ. «Ἡ γὰρ κόμη», φησὶν, «ἀντὶ περιβολαίου δέδοται».

«Εἰ δὲ οὐ καλύπτεται γυνή, καὶ κειράσθω· εἰ δὲ αἰσχροῦν
 γυναικὶ κείρασθαι ἢ ξυρᾶσθαι, κατακαλυπιέσθω». Ἐν προ-
 οίμοις μὲν γὰρ τὸ μὴ γυμνὴν ἔχειν τὴν κεφαλὴν ἀπαιτεῖ-

τέρες σας θὰ ἰδοῦν ὀράματα»⁵.

Εἰς τὸν μὲν ἄνδρα λοιπὸν δὲν ἐπιβάλλει νὰ εἶναι πάντοτε ἀκάλυπτος, ἀλλὰ μόνον ὅταν προσεύχεται· διότι «ὅποιος ἄνδρας», λέγει, «προσεύχεται ἢ προφητεύει μὲ καλυμμένην κεφαλὴν, ἐντροπιάζει τὴν κεφαλὴν του»· τὴν δὲ γυναῖκα προστάζει νὰ καλύπτεται πάντοτε. Διὰ τοῦτο καὶ ὅταν εἶπεν «Ἐάνθρωπος ἢ προφητεύει μὲ ἀκάλυπτον τὴν κεφαλὴν, ἐντροπιάζει τὴν κεφαλὴν της», δὲν ἐσταμάτησε μόνον μέχρι αὐτὸ τὸ σημεῖον, ἀλλὰ καὶ ἐκατηγόρησε μὲ τοὺς λόγους· «αὐτὸ εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα μὲ μίαν ποῦ ἔχει ξυρισθῆ». Ἐάν δὲ εἶναι αἰσχρὸν τὸ νὰ ξυρίζεται συνεχῶς μία γυναῖκα, εἶναι φανερὸν ὅτι καὶ τὸ νὰ εἶναι ἀκάλυπτος εἶναι ἐντροπή.

5. Καὶ οὔτε εἰς αὐτὸ μόνον ἠρκέσθη, ἀλλὰ καὶ πάλιν προσέθεσεν τὰ ἐξῆς· «Πρέπει ἡ γυναῖκα νὰ ἔχη ἐπάνω εἰς τὴν κεφαλὴν της κάποιο σύμβολον, ὅτι τελεῖ ὑπὸ ἐξουσίαν, καὶ τοῦτο ἀπὸ ἐντροπὴν πρὸς τοὺς ἀγγέλους»· δεικνύων ὅτι ὄχι μόνον κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς προσευχῆς, ἀλλὰ πάντοτε πρέπει νὰ καλύπτεται. Ἐνῶ διὰ τὸν ἄνδρα, ὄχι διὰ τὸ κάλυμμα, ἀλλὰ διὰ τὴν κώμην διδάσκει ἔτσι. Διότι τότε μόνον ἐμποδίζει νὰ καλύπτεται, ὅταν προσεύχεται, ἐνῶ δὲν ἐπιτρέπει νὰ τρέφουν κώμην ποτέ. Δι' αὐτὸ ὅπως διὰ τὴν γυναῖκα εἶπεν, «Ἐάνθρωπος δὲν φορῆ κάλυμμα, τότε ἄς κόψη καὶ τὴν κώμην της», ἔτσι καὶ διὰ τὸν ἄνδρα, ὅτι «Ἐάνθρωπος τρέφῃ κώμην, αὐτὸ εἶναι ἀτιμωτικὸν δι' αὐτόν». Δὲν εἶπεν, ἐάνθρωπος φορῆ κάλυμμα, ἀλλ', «ἐάνθρωπος τρέφῃ κώμην». Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν ἔλεγεν· «Ἐάνθρωπος προσεύχεται ἢ προφητεύει μὲ καλυμμένην κεφαλὴν». Δὲν εἶπε καλυμμένος, ἀλλά, «μὲ καλυμμένην τὴν κεφαλὴν, διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι καὶ ἂν προσεύχεται μὲ ἀκάλυπτον κεφαλὴν, τρέφει ὅμως κώμην, εἶναι τὸ ἴδιον ὡσάν νὰ φορῆ κάλυμμα. «Διότι τὰ μακρὰ μαλλιά», λέγει, «τῆς ἐδόθησαν διὰ κάλυμμα».

«Ἐάνθρωπος κάποια γυναῖκα δὲν ἔχη κάλυμμα, τότε ἄς κόψη καὶ τὰ μαλλιά της»· ἐάν δὲ εἶναι ἐντροπή διὰ τὴν γυναῖκα νὰ κόπη ἢ νὰ ξυρίζῃ τὰ μαλλιά της, τότε ἄς καλύπτεται. Εἰς μὲν τὸ προοίμιον λοιπὸν ἀπαιτεῖ νὰ μὴ ἔχουν

προϊὼν δὲ καὶ τὸ διηνεκὲς αἰνίττειται λέγων, «Ἐν γὰρ ἐστὶ καὶ τὸ αὐτὸ μὴ ἐξυρημένῃ», καὶ τὸ μετ' ἐπιμελείας καὶ σπουδῆς ἀπάσης. Οὐδὲ γὰρ καλύπτεσθαι εἶπεν ἀπλῶς, ἀλλὰ κατακαλύπτεσθαι, ὥστε ἀκριβῶς πάντοθεν περιεισάλλθαι. Καὶ
 5 τῆ εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆ ἐντρέπει, σφοδρῶς καθαπιόμενος καὶ λέγων, «Εἰ δὲ οὐ κατακαλύπτεται, καὶ κειράσθω». Εἰ γὰρ τὸ ἀπὸ τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ κάλυμμα τεθὲν ρίπτεις, φησί, καὶ τὸ ἀπὸ τῆς φύσεως ρῖψον.

Εἰ δὲ λέγοι τις, καὶ πῶς ἂν εἴη αἰσχύνῃ τοῦτο τῆ γυναι-
 10 κί, εἰ εἰς τὴν δόξαν ἀναβαίνει τοῦ ἀνδρός; ἐκεῖνο ἂν εἶποι-
 μεν, ὅτι οὐκ ἀναβαίνει, ἀλλὰ καὶ τῆς οἰκείας ἐκπίπτει τι-
 μῆς. Τὸ γὰρ μὴ εἶσω τῶν οἰκείων ὄρων μένειν καὶ τῶν
 τεθέντων παρὰ τοῦ Θεοῦ νόμων, ἀλλ' ὑπερβαίνειν, οὐκ ἐπί-
 δοσίς ἐστιν, ἀλλ' ἐλάτιωσις. Ὡσπερ γὰρ ὁ τῶν ἀλλοτριῶν
 15 ἐφιέμενος, καὶ ἀρπάζων τὰ μὴ ἑαυτοῦ οὐ πλέον τι προσέλα-
 βεν, ἀλλ' ἠλάτιωται, καὶ ὃ εἶχεν ἀπολέσας, ὕπερ οὖν καὶ
 ἐν τῷ παραδείσῳ γέγονεν· οὕτω καὶ ἡ γυνὴ οὐ προσλαμβάνει
 τοῦ ἀνδρός τὴν εὐγένειαν, ἀλλὰ καὶ τὴν τῆς γυναικὸς
 ἀπόλλυσι εὐσχημοσύνην. Καὶ οὐκ ἐντεῦθεν μόνον αὐτῇ τὰ
 20 τῆς αἰσχύνῃς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς πλεονεξίας. Λαβὼν τοίνυν
 τὸ ὁμολογημένον αἰσχρὸν, καὶ εἰπὼν. «Εἰ δὲ αἰσχρὸν γυ-
 ναικὶ κείρασθαι ἢ ξυραῖσθαι», τίθησι τὸ παρ' ἑαυτοῦ λοι-
 πὸν λέγων, «κατακαλυπτέσθω». Καὶ οὐκ εἶπε, κομάτιω, ἀλλὰ,
 «κατακαλυπτέσθω», ἀμφοτέρωθεν ταῦτα ἐν εἶναι νομοθεσιῶν, καὶ
 25 ἑκατέρωθεν αὐτὰ κατὰσκευάζων, ἀπὸ τε τῶν νενομισμένων,
 ἀπὸ τε τῶν ἐναντίων. Τὴν τε γὰρ περιβολὴν καὶ τὴν κόμην
 ἐν εἶναι φησι τὴν τε ἐξυρημένῃ καὶ τὴν γυμνῇ ἔχουσαν
 κεφαλὴν, τὸ αὐτὸ πάλιν «Ἐν» γὰρ «ἐστὶ», φησί, «καὶ τὸ
 αὐτὸ τῆ ἐξυρημένῃ». Εἰ δὲ λέγοι τις, καὶ πῶς ἐστὶν ἐν,
 30 εἴτε αὕτη μὲν τὸ κάλυμμα τῆς φύσεως ἔχει, ἐκείνη δὲ ἡ

ἀκάλυπτον τὴν κεφαλὴν, προχωρῶν ὁμως ὑπαινίσσεται καὶ ὅτι αὐτὸ πρέπει νὰ γίνεται πάντοτε, λέγων, «διότι εἶναι ἔν καὶ τὸ αὐτὸ μὲ μίαν ξυρισμένην», καὶ μὲ κάθε ἐπιμέλειαν καὶ φροντίδα ζητεῖ νὰ γίνεται αὐτό. Διότι δὲν εἶπεν ἀπλῶς νὰ καλύπτεται, ἀλλὰ νὰ κατακαλύπτεται, ὥστε ἀπὸ παντοῦ νὰ εἶναι τελείως καλυμμένη. Καὶ προξενεῖ ἐντροπὴν διὰ τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς, προσβάλλων ἐντόνως μὲ τοὺς λόγους, «Ἐὰν δὲν ἔχη κάλυμμα, τότε ἄς κόψη καὶ τὰ μαλλιά της». «Διότι, ἐφ' ὅσον ρίπτεις τὸ κάλυμμα ποὺ ὠρίσθη ἀπὸ τὸν Θεόν, λέγει, ρίψε καὶ τὸ δοθὲν ἀπὸ τὴν φύσιν.

Ἐὰν δὲ εἰπῆ κάποιος, καὶ πῶς εἶναι ἐντροπὴ αὐτὸ διὰ τὴν γυναῖκα, ἐὰν ἀνέρχεται εἰς τὴν δόξαν τοῦ ἀνδρός; Θ' ἀπαντήσωμεν ὅτι ὄχι μόνον δὲν ἀνέρχεται, ἀλλ' ἐκπίπτει καὶ ἀπὸ τὴν ἰδικὴν της τιμὴν. Διότι τὸ νὰ μὴ παραμένῃ μέσα εἰς τὰ ὄριά της καὶ τοὺς νόμους ποὺ ἐτέθησαν ἀπὸ τὸν Θεόν, ἀλλὰ νὰ τοὺς παραβαίῃ, δὲν εἶναι αὔξεις, ἀλλ' ἐλάττωσις. Διότι ὅπως ἐκεῖνος ποὺ ἐπιθυμεῖ τὰ ξένα καὶ ἀρπάζει ὅσα δὲν τοῦ ἀνήκουν, δὲν ἐκέρδισε κάτι περισσότερο ἀλλ' ἐζημιώθη, ἀφοῦ ἔχασε καὶ αὐτὸ ποὺ εἶχεν, ὅπως ἔγινε καὶ εἰς τὸν παράδεισον, ἔτσι καὶ ἡ γυναῖκα δὲν προσλαμβάνει τὴν τιμὴν καὶ εὐγένειαν τοῦ ἀνδρός, ἀλλὰ χάνει καὶ τὴν σεμνότητα τῆς γυναικός. Καὶ δὲν προέρχονται μόνον ἀπὸ ἐδῶ ὅσα τὴν ἐντροπιάζουν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν πλεονεξίαν. Ἀφοῦ ἐπιάσθη λοιπὸν ἀπὸ τὸ αἰσχρὸν ποὺ ἦτο ὠμολογημένον καὶ εἶπεν «Ἄλλ' ἐὰν εἶναι ἀτιμωτικὸν διὰ τὴν γυναῖκα νὰ κόψη τὰ μαλλιά της ἢ νὰ ξυρισθῆ», θέτει καὶ τὸ ἰδικόν του, λέγων, «Τότε ἄς ἔχη κάλυμμα». Καὶ δὲν εἶπεν, ἄς τρέφῃ κώμην, ἀλλ' «ἄς ἔχη κάλυμμα», θέτων αὐτὰ ὡς ἓνα νόμον καὶ θεμελιῶντων καὶ ἀπὸ τὰ δύο. δηλαδὴ καὶ ἀπὸ ὅσα ἰσχύουν ὡς νόμος καὶ ἀπὸ τὰ ἀντίθετα. Διότι καὶ τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς καὶ ἡ κώμη λέγει ὅτι εἶναι ἔν' καὶ ἐπίσης αὐτὴ ποὺ ἔχει ἐξυρισμένην τὴν κεφαλὴν μὲ αὐτὴν ποὺ εἶναι ἀκάλυπτος τὸ ἴδιον' διότι «εἶναι ἔν καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα», λέγει, «μὲ μίαν ἐξυρισμένην». Ἐὰν δὲ εἰπῆ κάποιος, καὶ πῶς εἶναι ἔν, ἀφοῦ αὐτὴ μὲν ἔχει τὸ κάλυμμα ποὺ τῆς ἔδωσεν ἡ φύσις, ἐνῶ ἡ ἐξυ-

ἐξυρημένη οὐδὲ τοῦτο; ὅτι τῇ προαιρέσει κάκεινο ἔρριψε, καὶ γυμνὴν ἔχει τὴν κεφαλὴν· εἰ δὲ μὴ γυμνὴν τῶν τριχῶν, τοῦτο τῆς φύσεώς ἐστιν, οὐκ ἐκείνης. Ὡστε καὶ ἡ ἐξυρημένη γυμνὴν ἔχει τὴν κεφαλὴν, καὶ αὕτη γυμνὴν ὁμοίως. Ἀλλὰ
5 γὰρ τοῦτο τῇ φύσει ἐπέτρεψεν αὐτὴν σκεπάσαι, ἵνα καὶ ἀπ' ἐκείνης τοῦτο μαθοῦσα καλύπτηται.

6. Εἶτα καὶ αἰτίαν τίθησιν, ὅπερ ἔφην πολλαχοῦ, καθάπερ ἐλευθέροις διαλεγόμενος. Τίς οὖν ἡ αἰτία; «Ἄνθρω μὲν γὰρ οὐκ ὀφείλει κατακαλύπτεσθαι, εἰκὼν καὶ δόξα Θεοῦ
10 ὑπάροχον». Πάλιν ἑτέρα αὕτη αἰτία. Οὐδὲ γὰρ ὅτι κεφαλὴν ἔχει τὸν Χριστὸν μόνον οὐκ ὀφείλει καλύπτεσθαι, φησί, τὴν κεφαλὴν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἄρχει τῆς γυναικός. Τὸν γὰρ ἄρχοντα τῷ βασιλεῖ προσιόντι τὸ τῆς ἀρχῆς σύμβολον ἔχειν δεῖ. Ὡπερ οὖν οὐδεὶς τῶν ἀρχόντων χωρὶς ζώνης καὶ χλανίδος
15 τολμήσειεν ἂν φανῆναι τῷ τὸ διάδημα ἔχοντι οὕτω μηδὲ σὺ χωρὶς τῶν συμβόλων τῆς ἀρχῆς, ὅπερ ἐστὶ τὸ μὴ καλύπτεσθαι, προσεύχου τῷ Θεῷ, ἵνα μὴ ὑβρίζης καὶ σαυτὸν καὶ τὸν τειμηκότια. Τὸ αὐτὸ δὲ καὶ ἐπὶ τῆς γυναικός εἶποι τις ἂν· καὶ γὰρ καὶ ἐκείνη ὑβρις τὸ μὴ ἔχειν τὰ σύμ-
20 βόλια τῆς ὑποταγῆς.

«Γυνὴ δὲ δόξα ἀνδρός ἐστιν». Ἄρα φυσικὴ ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀνδρός. Εἶτα ἐπειδὴ ἀπεφήναιτο, καὶ λογισμοὺς καὶ αἰτίας τίθησι πάλιν ἑτέρας, ἐπὶ τὴν προτέραν σε ἄγων δημιουργίαν, καὶ λέγων οὕτως· «Οὐ γὰρ ἐστὶν ἄνθρω ἐκ γυναικός, ἀλλὰ
25 γυνὴ ἐξ ἀνδρός». Εἰ δὲ τὸ ἐκ τινος εἶναι, δόξα ἐκείνου ἐξ οὗ ἐστὶ, πολλῶ μᾶλλον τὸ εἰκόνα εἶναι. «Καὶ γὰρ οὐκ ἐκίσθη ὁ ἄνθρω διὰ τὴν γυναῖκα, ἀλλ' ἡ γυνὴ διὰ τὸν ἄνδρα». Δευτέρα αὕτη ὑπεροχὴ πάλιν, μᾶλλον δὲ καὶ τρίτη καὶ τετάρτη. Πρώτη, ὅτι κεφαλὴ ἡμῶν ὁ Χριστός, ἡμεῖς δὲ τῆς

ρισμένη δὲν ἔχει οὔτε αὐτό; Θ' ἀπαντήσωμεν ὅτι ἀπὸ ἰδικήν της προαίρεσιν ἔρριψε καὶ ἐκεῖνο καὶ ἔχει γυμνήν τὴν κεφαλὴν· καὶ ἂν δὲν εἶναι γυμνὴ ἀπὸ μαλλιά, αὐτὸ ὀφείλεται εἰς τὴν φύσιν, ὄχι εἰς ἐκείνην. Ὡστε καὶ ἡ ἐξυρισμένη ἔχει γυμνήν τὴν κεφαλὴν, καὶ αὐτὴ ἐπίσης γυμνήν. Διότι δι' αὐτὸ ὁ Θεὸς ἐπέτρεψεν εἰς τὴν φύσιν νὰ τὴν σκεπάσῃ, ὥστε μαθοῦσα καὶ ἀπὸ ἐκείνην αὐτό, νὰ καλύπτεται.

6. Ὑστερον παραθέτει καὶ τὸν λόγον, ὅπως εἰς πολλὰ σημεῖα εἶπον, ὡσάν νὰ ὁμιλῇ μὲ ἐλευθέρους. Ποῖος λοιπὸν ὁ λόγος; «Διότι ὁ μὲν ἀνὴρ δὲν πρέπει νὰ κατακαλύπτῃ τὴν κεφαλὴν του, ἐπειδὴ εἶναι εἰκὼν καὶ δόξα τοῦ Θεοῦ». Αὐτὴ πάλιν εἶναι ἄλλη αἰτία. Διότι ὄχι μόνον ἐπειδὴ ἔχει κεφαλὴν τὸν Χριστὸν δὲν πρέπει νὰ καλύπτεται, λέγει εἰς τὴν κεφαλὴν, ἀλλὰ καὶ διότι ἐξουσιάζει τὴν γυναῖκα. Διότι ὁ ἄρχων ὅταν προσέρχεται εἰς τὸν βασιλέα, πρέπει νὰ ἔχῃ τὸ σύμβολον τῆς ἐξουσίας. Διότι, ὅπως κανεῖς ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας δὲν θὰ εἶχε τὴν τόλμην νὰ παρουσιασθῇ χωρὶς ζώνην καὶ ἐπανωφόριον εἰς αὐτὸν ποὺ ἔχει τὸ στέμμα, ἔτσι οὔτε σύ χωρὶς τὰ σύμβολα τῆς ἐξουσίας, ποὺ εἶναι τὸ νὰ μὴ καλύπτεσαι, νὰ προσεύχεσαι εἰς τὸν Θεόν, διὰ νὰ μὴ προσβάλλῃς καὶ τὸν ἑαυτὸν σου καὶ ἐκεῖνον ποὺ σὲ ἐτίμησε. Τὸ ἴδιον δὲ θὰ ἔλεγε κανεῖς καὶ διὰ τὴν γυναῖκα· διότι καὶ δι' ἐκείνην εἶναι προσβολὴ τὸ νὰ μὴ ἔχῃ τὰ σύμβολα τῆς ὑποταγῆς.

«Ἐνῶ ἡ γυνὴ εἶναι δόξα τοῦ ἀνδρός». Ἄρα εἶναι φυσικὴ ἡ ἐξουσία τοῦ ἀνδρός. Ὑστερον ἐπειδὴ ὠμίλησεν ἀρνητικῶς, ἐκθέτει πάλιν ἄλλους συλλογισμοὺς καὶ αἰτίας καὶ σὲ ὀδηγεῖ εἰς τὴν ἀρχικὴν κατάστασιν τῆς δημιουργίας, μὲ τοὺς ἐξῆς λόγους· «Διότι δὲν ἐδημιουργήθη ὁ ἄνδρας ἀπὸ τὴν γυναῖκα, ἀλλ' ἡ γυναῖκα ἀπὸ τὸν ἄνδρα». Ἐὰν δὲ τὸ νὰ προέρχεται κανεῖς ἀπὸ κάποιον εἶναι δόξα δι' ἐκεῖνον ἀπ' τὸν ὁποῖον προέρχεται, πολὺ περισσότερον τὸ νὰ εἶναι εἰκόνα ἐκεῖνου. «Καὶ δὲν ἐδημιουργήθη ὁ ἄνδρας διὰ τὴν γυναῖκα, ἀλλ' ἡ γυναῖκα διὰ τὸν ἄνδρα». Δευτέρα πάλιν ὑπεροχὴ αὐτῆ, ἢ μᾶλλον καὶ τρίτη καὶ τετάρτη. Πρώτη, ὅτι κεφαλὴ μας εἶναι ὁ Χριστός, ἐμεῖς δὲ τῆς

γυναικός· δευτέρα δέ, ὅτι ἡμεῖς δόξα Θεοῦ, ἡμῶν δὲ ἡ γυνή· τρίτη, ὅτι οὐχ ἡμεῖς ἐκ τῆς γυναικός, ἀλλ' ἐκείνη ἐξ ἡμῶν· τετάρτη, ὅτι οὐχ ἡμεῖς δι' αὐτήν, ἀλλ' ἐκείνη δι' ἡμᾶς.

5 «Διὰ τοῦτο ὀφείλει ἡ γυνή ἐξουσίαν ἔχειν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς». Διὰ τοῦτο, ποῖον, εἰπέ μοι; Διὰ ταῦτα τὰ εἰρημμένα ἅπαντα, φησί, μᾶλλον δὲ οὐ διὰ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καί, «Διὰ τοὺς ἀγγέλους». Εἰ γὰρ τοῦ ἀνδρός καταφρονεῖς, φησί, τοὺς ἀγγέλους αἰδέσθητι. Ἄρα τὸ καλύπτεσθαι, ὑποτα-
 10 γῆς καὶ ἐξουσίας· κάτω γὰρ ρεύειν παρασκευάζει καὶ ἐντρέπεσθαι καὶ τὴν οἰκείαν διατηρεῖν ἀρετήν. Ἀρετὴ γὰρ ἀρχομένου καὶ τιμῆ τὸ μένειν ἐπὶ τῆς ὑπακοῆς. Ὁ μὲν γὰρ ἀνὴρ οὐκ ἀναγκάζεται τοῦτο ποιεῖν· τοῦ γὰρ δεσπότου αὐτοῦ ἐστὶν εἰκὼν· ἡ γυνή δὲ εἰκότως. Ἐννόησον οὖν τῆς
 15 παρουσίας τὴν ὑπερβολήν, ὅταν τοσαύτη τιμηθεῖς ἐξουσία σαυτὸν καταισχύνῃς, τὸ τῆς γυναικός ἀρπάζων σχῆμα. Καὶ ταυτὸν ποιεῖς, ὡς ἂν εἰ διάδημα λαβὼν, ρίψῃς τὸ διάδημα ἀπὸ τῆς κεφαλῆς, ἀντὶ δὲ τοῦ διαδήματος δουρικὸν λάβῃς ἱμάτιον.

20 «Πλὴν οὔτε ἀνὴρ χωρὶς γυναικός, οὐδὲ γυνή χωρὶς ἀνδρός ἐν Κυρίῳ». Ἐπειδὴ γὰρ πολλὴν ὑπεροχὴν ἔδωκε τῷ ἀνδρὶ, εἰπὼν ὅτι ἕξ αὐτοῦ ἡ γυνή, καὶ δι' αὐτὸν καὶ ὑπ' αὐτόν· ἵνα μήτε τοὺς ἄνδρας ἐπάρῃ πλέον τοῦ δέοντος, μήτε ἐκείνας ταπεινώσῃ, ὅρα πῶς ἐπάγει τὴν διόρθωσιν,
 25 λέγων· «Πλὴν οὔτε ἀνὴρ χωρὶς γυναικός, οὔτε γυνή χωρὶς ἀνδρός ἐν Κυρίῳ». Μὴ γὰρ μοι, φησί, τὰ πρῶτα ἐξέταξε μόνα, μηδὲ τὴν δημιουργίαν ἐκείνην. Ἄν γὰρ τὰ μετὰ ταῦτα ζητήσῃς, ἐκάτερος ἐκατέρου αἴτιος, μᾶλλον δὲ οὐδὲ οὕτως ἐκάτερος ἐκατέρου, ἀλλ' ὁ Θεὸς ἁπάντων. Διὸ φησιν,

γυναικός· δευτέρα, ὅτι ἔμεθα δόξα τοῦ Θεοῦ, ἰδική μας δὲ δόξα ἢ γυναῖκα· τρίτη, ὅτι δὲν ἐδημιουργήθημεν ἔμεῖς ἀπὸ τὴν γυναῖκα, ἀλλ' ἐκείνη ἀπὸ ἐμᾶς· τετάρτη ὅτι δὲν ἐδημιουργήθημεν ἔμεῖς δι' αὐτήν, ἀλλ' ἐκείνη δι' ἡμᾶς.

«Διὰ τοῦτο πρέπει ἢ γυναῖκα νὰ ἔχη εἰς τὴν κεφαλὴν τῆς κάποιο σύμβολον ὅτι τελεῖ ὑπὸ ἐξουσίαν». Διὰ τοῦτο ποῖον; εἰπέ μου. Δι' ὅλα αὐτὰ ὅσα ἐλέχθησαν, λέγει, μᾶλλον δὲ ὄχι μόνον δι' αὐτά, ἀλλὰ καὶ «διὰ τοὺς ἀγγέλους». Ἐὰν λοιπὸν περιφρονῆς τὸν ἄνδρα, λέγει, σεβάσου τοὺς ἀγγέλους. Ἄρα τὸ νὰ καλύπτεται κανεῖς, εἶναι δεῖγμα ὅτι εὐρίσκεται εἰς ὑποταγὴν καὶ ἐξουσίαν· διότι τὸν ὀδηγεῖ εἰς τὸ νὰ βλέπῃ κάτω καὶ νὰ ἐντρέπεται καὶ νὰ διατηρῇ τὴν ἀρετὴν ποὺ ἀρμόζει εἰς αὐτόν. Διότι ἡ ἀρετὴ καὶ τιμὴ ἐκείνου ποὺ ἐξουσιάζεται εἶναι τὸ νὰ παραμένῃ εἰς τὴν ὑπακοήν. Ὁ μὲν ἄνδρας λοιπὸν δὲν ὑποχρεοῦται νὰ κάμνῃ αὐτό, διότι εἶναι εἰκὼν τοῦ Κυρίου του, ἐνῶ ἢ γυναῖκα εὐλόγως τὸ κάμνει. Σκέψου λοιπὸν τὸ μέγεθος τῆς παρανομίας, ὅταν, ἐνῶ ἐτιμήθῃς μὲ τόσην ἐξουσίαν, ἐντροπιάζεις τὸν ἑαυτὸν σου, μὲ τὸ ν' ἀρπάζῃς τὴν στολήν τῆς γυναικός. Καὶ κάμνεις τὸ ἴδιον μὲ τὸ ἐὰν εἶχες λάβει στέμμα καὶ τὸ ἔρριπτες ἀπὸ τὴν κεφαλὴν καὶ ἀντὶ τοῦ στέμματος ἔπαιρνες ἱμάτιον δούλου.

«Πλὴν ὅμως, ἐν Κυρίῳ οὔτε ὁ ἄνδρας εἶναι ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὴν γυναῖκα, οὔτε ἢ γυναῖκα ἀπὸ τὸν ἄνδρα». Ἐπειδὴ λοιπὸν ἔδωκε πολλὴν ὑπεροχὴν εἰς τὸν ἄνδρα ὅταν εἶπεν ὅτι ἀπὸ αὐτὸν ἐπλάσθη ἢ γυναῖκα καὶ δι' αὐτὸν καὶ κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν του, διὰ νὰ μὴ ἐξυψώσῃ τοὺς ἄνδρας περισσότερον ἀπὸ ὅσον πρέπει, οὔτε τὰς γυναῖκας νὰ ὑποτιμήσῃ, κοίταξε πῶς προσθέτει τὴν διόρθωσιν μὲ τοὺς λόγους· «Πλὴν ὅμως, ἐν Κυρίῳ οὔτε ὁ ἄνδρας εἶναι ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὴν γυναῖκα, οὔτε ἢ γυναῖκα ἀπὸ τὸν ἄνδρα». Μὴ λοιπὸν, λέγει, ἐξετάζεις μόνον ἐκείνην τὴν πρώτην κατάστασιν μετὰ τὴν δημιουργίαν. Διότι ἐὰν ἐρευνήσῃς τὰ μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνα, ὁ ἓνας εἶναι αἴτιος τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἄλλου, μᾶλλον δὲ οὔτε ἔτσι ὁ ἓνας τοῦ ἄλλου, ἀλλ' ὁ Θεὸς εἶναι αἴτιος ὅλων. Διὰ τοῦτο λέγει, «ἐν

«Οὔτε ἀνήρ χωρὶς γυναικός, οὔτε γυνή χωρὶς ἀνδρός ἐν Κυρίῳ». «Ὅπερ γὰρ ἡ γυνή ἐκ τοῦ ἀνδρός, οὕτω καὶ ὁ ἀνὴρ διὰ τῆς γυναικός». Οὐκ εἶπεν, ἐκ τῆς γυναικός, ἀλλὰ πάλιν, «ἐκ τοῦ ἀνδρός»: ἔτι γὰρ αὐτὸ τοῦτο ἀκέραιον μένει
 5 παρὰ τῷ ἀνδρὶ. Ἄλλ' οὐ τοῦ ἀνδρός ταῦτα τὰ κατορθώματα, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ διὸ καὶ ἐπήγαγε. «Τὰ δὲ πάντα ἐκ τοῦ Θεοῦ». Εἰ τοίνυν τοῦ Θεοῦ τὰ πάντα, αὐτὸς δὲ κελεύει ταῦτα, πείθου καὶ μὴ ἀντίλεγε.

7. «Ἐν ὑμῖν αὐτοῖς κρίναιτε, πρόπον ἐστὶ γυναῖκα ἀκα-
 10 τακάλυπτον τῷ Θεῷ προσεύχεσθαι;». Πάλιν αὐτοὺς καθίζει δικαστὰς τῶν λεγομένων, ὅπερ καὶ ἐπὶ τῶν εἰδωλοθύτων ἐποίησε. Καὶ γὰρ ἐκεῖ φησι, «Κρίνατε ὑμεῖς ὃ φημι» καὶ ἐνιαῦθα, «Ἐν ὑμῖν αὐτοῖς κρίναιτε». Καὶ τι φοβερώτερον αἰνίττειται ἐνιαῦθα: τὴν γὰρ ὕβριν ἐνιαῦθα εἰς τὸν Θεόν
 15 φησι διαβαίνειν. Ἄλλ' οὕτω μὲν οὗ φησιν, ἡμερώτερον δὲ πως καὶ αἰνιγματωδέστερον, λέγων· «Πρόπον ἐστὶ γυναῖκα ἀκατακάλυπτον τῷ Θεῷ προσεύχεσθαι; «Ἡ οὐδὲ αὐτὴ ἡ φύσις ὑμᾶς διδάσκει, διὸ ἀνὴρ μὲν ἐὰν κομᾶ, ἀτιμία αὐ-
 τῷ ἐστὶ γυνή δὲ ἐὰν κομᾶ, δόξα αὐτῇ ἐστίν; διὸ ἡ κόμη
 20 ἀντὶ περιβολαίου δέδοται αὐτῇ». Ὅπερ αἰεὶ ποιεῖ, κοινούς λογισμοὺς τιθεῖς, τοῦτο καὶ ἐνιαῦθα ἐργάζεται, ἐπὶ τὴν κοινὴν συνήθειαν καταφεύγων, καὶ σφόδρα ἐντρέπων τοὺς ἀναμένοντας ταῦτα μανθάνειν παρ' αὐτοῦ, ἃ καὶ ἀπὸ τῆς κοινῆς συνηθείας δυνατὸν ἦν μανθάνειν· τὰ γὰρ τοιαῦτα
 25 οὔτε βαρβάρους ἄγνωσια.

Καὶ δεῖα πῶς πανταχοῦ πληκτικῶς κέχρηται ταῖς λέξε-
 σιν «Πᾶς ἀνὴρ προσευχόμενος κατακαλύπτων τὴν κεφαλὴν, καταισχύνει τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ» καὶ πάλιν, «Εἰ δὲ αἰσχρὸν γυναικὶ κείρασθαι ἢ ξυρᾶσθαι, καταλυπιέσθω» καὶ ἐνιαῦ-
 30 θα πάλιν, «Ἀνὴρ μὲν ἐὰν κομᾶ, ἀτιμία αὐτῷ ἐστὶ γυνή

Κυρίῳ οὔτε ὁ ἄνδρας εἶναι ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὴν γυναῖκα, οὔτε ἡ γυναῖκα ἀπὸ τὸν ἄνδρα». «Διότι ὅπως ἡ γυναῖκα ἔγινεν ἀπὸ τὸν ἄνδρα, ἔτσι καὶ ὁ ἄνδρας γεννᾶται διὰ τῆς γυναικός». Δὲν εἶπεν, ἐκ τῆς γυναικός, ἐνῶ ἐπανέλαβε, «ἀπὸ τὸν ἄνδρα»· διότι αὐτὸ παραμένει ἀκόμη ἀκέραιον εἰς τὸν ἄνδρα. Δὲν εἶναι, ὅμως, τοῦ ἄνδρος αὐτὰ τὰ κατορθώματα, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ· δι' αὐτὸ καὶ κατέληξε, «τὰ πάντα δὲ προέρχονται ἀπὸ τὸν Θεόν». Ἐὰν λοιπὸν τὰ πάντα εἶναι τοῦ Θεοῦ, προστάσσει δὲ αὐτὸς τὰ πάντα, νὰ πείθεται καὶ νὰ μὴ ἀντιλέγῃς.

7. «Κρίνατε μόνοι σας. Εἶναι πρέπον νὰ προσεύχεται πρὸς τὸν Θεὸν γυναῖκα δίχως κάλυμμα;». Πάλιν αὐτοὺς θέτει κριτὰς δι' ὅσα λέγονται, ὅπως ἔκανε καὶ διὰ τὰ εἰδωλόθυτα. Διότι καὶ ἐκεῖ λέγει· «Κρίνατε σεῖς αὐτὸ πού λέγω»· καὶ ἐδῶ, «Κρίνατε μόνοι σας». Καὶ κάτι φοβερώτερον ὑπαινίσσεται ἐδῶ· διότι εἰς τὸν Θεὸν λέγει ὅτι μεταβαίνει ἢ ὕβρις ἀπὸ αὐτά. Δὲν λέγει ὅμως εὐθέως αὐτό, ἀλλὰ μὲ κάπως ἡμερώτερον καὶ αἰνιγματικώτερον τρόπον, μὲ τοὺς λόγους· «Εἶναι πρέπον νὰ προσεύχεται πρὸς τὸν Θεὸν γυναῖκα δίχως κάλυμμα;». «Καὶ αὐτὴ ἡ φύσις δὲν σᾶς διδάσκει ὅτι ἐὰν ὁ ἄνδρας ἔχη μακρὰν κώμην δὲν εἶναι τιμητικὸν δι' αὐτόν, ἐνῶ ἐὰν ἡ γυναῖκα ἔχη μακρὰν κώμην αὐτὸ εἶναι δόξα δι' αὐτήν; Διότι ἡ μακρὰ κώμη τῆς ἔχει δοθῆ διὰ κάλυμμα». Αὐτὸ πού κάμνει πάντα, μὲ τὸ νὰ ἐκθέτῃ συλλογισμοὺς κοινούς εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, αὐτὸ κάμνει καὶ ἐδῶ, καταφεύγων εἰς τὴν κοινήν συνήθειαν καὶ προκαλῶν μεγάλην ἐντροπὴν εἰς αὐτοὺς πού περιμένουν νὰ μανθάνουν ἀπὸ αὐτόν αὐτὰ πού ἦτο δυνατόν νὰ μανθάνουν καὶ ἀπὸ τὴν κοινήν συνήθειαν· διότι αὐτὰ δὲν ἦσαν ἄγνωστα οὔτε εἰς τοὺς βαρβάρους.

Καὶ κοίταξε πῶς παντοῦ χρησιμοποιεῖ τὰς λέξεις μὲ τρόπον πού νὰ κτυποῦν· «Ὁποῖος ἀνὴρ προσεύχεται μὲ καλυμμένην τὴν κεφαλὴν, ἐντροπιάζει τὴν κεφαλὴν του»· καὶ πάλιν, «Ἄλλ' ἐὰν εἶναι ἀτιμωτικὸν διὰ τὴν γυναῖκα νὰ κόψῃ τὰ μαλλιά της ἢ νὰ ξυρισθῇ, τότε ἄς ἔχη κάλυμμα»· καὶ ἐδῶ πάλιν, «Ἐὰν ὁ ἄνδρας ἔχη κώμην μακρὰν εἶναι

δὲ ἐὰν κομᾶ, δόξα αὐτῇ ἔσιν· διὶ ἡ κόμη ἀντὶ περιβολαίου δέδοται». Καὶ εἰ ἀντὶ περιβολαίου δέδοται, φησί, τίνος ἔνεκεν δεῖ περιβόλαιον ἕτερον προσιθῆναι; Ὡστε μὴ ἀπὸ τῆς φύσεως μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς προαιρέσεως τὴν ὑποτα-
 5 γὴν ὁμολογεῖν. Ὅτι γὰρ δεῖ σε καλύπτεσθαι, προλαβοῦσα καὶ ἡ φύσις ἐνομοθέτησε. Προσιθίθει τοίνυν καὶ τὰ παρὰ σαυτῆς, ἵνα μὴ δόξης καὶ τοὺς τῆς φύσεως ἀναιρέπειν νόμους· ὅπερ πολλῆς ἔστιν ἰταμότητος, μὴ μόνον ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ τῇ φύσει πικτεύειν.

10 Διὸ καὶ Ἰουδαίους ὁ Θεὸς ἐγκαλῶν ἔλεγεν, «Ἐσοφάξας τοὺς υἱούς σου καὶ τὰς θυγατέρας σου· τοῦτο παρὰ πάντα τὰ βδελύγματά σου». Καὶ τοῖς παρὰ Ῥωμαίοις ἀσελγαίνουσι πάλιν ὁ Παῦλος ἐπιτιμῶν, οὕτως αὖξει τὴν κατηγορίαν λέγων, διὶ οὐ παρὰ νόμον τὸν τοῦ Θεοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ πα-
 15 ρὰ φύσιν ἢ χρῆσις ἦν. Ἐνήλλαξαν γὰρ τὴν φυσικὴν χρῆσιν εἰς τὴν παρὰ φύσιν». Διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἐνταῦθα τοῦτον γυμνάζει τὸν λόγον, τοῦτό τε αὐτὸ δεικνύς, καὶ διὶ οὐδὲν ξένον νομοθετεῖ, καὶ διὶ παρ' Ἑλλησι τὰ τῆς καινοτομίας ἅπαντα τῆς παρὰ φύσιν. Οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς τοῦτο δεικνύς
 20 ἔλεγεν· «Ὅσα ἐὰν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς», δηλῶν διὶ οὐδὲν κοινὸν ἐπεισάγει.

Εἰ δέ τις δοκεῖ φιλόνομος εἶναι, ἡμεῖς τοιαύτην συνήθειαν οὐκ ἔχομεν, οὐδὲ αἱ ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ». Ἄρα φιλονεικίας τὸ ἀντιτείνειν τοῦτοις, καὶ οὐ λογισμοῦ. Πλὴν ἀλλὰ
 25 καὶ οὕτω μεμειρημένην τὴν ἐπιτίμησιν ἐποίησε, πλείονα τὴν ἐντροπὴν θείας· ὃ δὴ καὶ βαρύτερον ἐποίει τὸν λόγον. Ἡμεῖς γάρ, φησί, τοιαύτην συνήθειαν οὐκ ἔχομεν, ὥστε φιλονεικεῖν καὶ ἐρίζειν καὶ ἀντιτάττεσθαι. Καὶ οὐδὲ μέχρι τούτου ἔση, ἀλλὰ καὶ ἐπήγαγεν, «οὐδὲ αἱ ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ»· δεικνύς

6. Ἰεζεκιήλ 16, 21.

7. Ματθ. 7, 12.

ἀτιμωτικὸν δι' αὐτόν, ἐνῶ ἐὰν ἡ γυνὴ ἔχη μακρὰν κώμην αὐτὸ εἶναι δόξα δι' αὐτήν. Διότι ἡ μακρὰ κώμη τῆς ἔχε δοθῆ διὰ κάλυμμα». Καὶ ἐὰν τῆς ἐδόθη διὰ κάλυμμα, θὰ εἰπῆ κάποιος, διατί πρέπει νὰ προσθέσῃ ἄλλο κάλυμμα; Διὰ νὰ ὁμολογῇ τὴν ὑποταγὴν ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν φύσιν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν προαίρεσιν. Διότι διὰ τὸ ὅτι πρέπει νὰ καλύπτεσαι, ἐνομοθέτησε καὶ ἡ φύσις πρὶν ἀπὸ τοῦ νὰ τὸ κάνῃς. Πρόσθεσε λοιπὸν καὶ ὅσα ἀνήκει εἰς ἐσὲ νὰ προσθέσῃς, διὰ νὰ μὴ θεωρηθῆς ὅτι ἀνατρέπεις καὶ τοὺς νόμους τῆς φύσεως· πρᾶγμα ποὺ εἶναι μεγάλης ἀυθαδείας δείγμα, τὸ νὰ ἀντιμάχεσαι ὄχι μόνον ἐμᾶς, ἀλλὰ καὶ τὴν φύσιν.

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεός, κατηγορῶν τοὺς Ἰουδαίους, ἔλεγεν, «Ἐσφαξες τοὺς υἱούς σου καὶ τὰς θυγατέρας σου αὐτὸ εἶναι ἐπάνω ἀπὸ ὅλα τὰ σιχαμερὰ ἔργα σου»⁶. Καὶ τοὺς Ῥωμαίους, ποὺ διέπραττον ἀσέλγειαν, ἐπιτιμῶν αὐτοὺς ὁ Παῦλος ἔτσι ἐντείνει τὴν κατηγορίαν μὲ τοὺς λόγους, ὅτι ὄχι μόνον παρὰ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ παρὰ φύσιν ἦτο ἡ χρῆσις. «Διότι ἀντήλλαξαν τὴν φυσικὴν χρῆσιν μὲ τὴν παρὰ φύσιν». Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ἐδῶ κηρύττει αὐτὸν τὸν λόγον, διὰ νὰ δείξῃ καὶ αὐτό, καὶ ὅτι δὲν νομοθετεῖ τίποτε ξένον πρὸς τὴν φύσιν, καὶ ὅτι ὅλα ὅσα εἶναι παρὰ φύσιν εἰσῆχθησαν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ὡς καινοτομία. Ἔτσι καὶ ὁ Χριστὸς διὰ νὰ δείξῃ αὐτὸ ἔλεγεν· «Ὅσα θέλετε νὰ κάμνουν εἰς ἐσᾶς οἱ ἄνθρωποι αὐτὰ νὰ κάμνετε καὶ σεῖς εἰς αὐτούς»⁷, δεικνύων ὅτι τίποτε καινούργιον δὲν εἰσάγει.

«Ἐὰν θέλῃ κανεὶς νὰ εἶναι φιλόνηκος, ἐμεῖς τέτοια συνήθειαν δὲν ἔχομεν, οὔτε αἱ ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ». Ἄρα τὸ ὅτι ἀντετίθεντο εἰς αὐτὰ προήρχετο ἀπὸ φιλονεικίαν καὶ ὄχι ἀπὸ συλλογισμόν. Ἄλλ' ὅμως καὶ ἔτσι ἐπετίμησε μὲ ἡπιώτερον τρόπον καὶ ἐπροξένησεν εἰς αὐτοὺς περισσοτέραν ἐντροπήν, πρᾶγμα ποὺ ἔκαμνε καὶ βαρύτερον τὸν λόγον. Διότι ἐμεῖς, λέγει, δὲν ἔχομεν τέτοια συνήθειαν ὥστε νὰ φιλονεικῶμεν καὶ νὰ εὕρισκώμεθα εἰς πόλεμον καὶ νὰ ἀντιτασσώμεθα. Καὶ οὔτε ἐδῶ ἐσταμάτησεν, ἀλλὰ καὶ προσέθεσεν, «οὔτε αἱ ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ», δεικνύων

ὅτι πάση τῇ οἰκουμένῃ ἀντιπίπτουσι καὶ ἐναντιοῦνται, μὴ τι-
κοντες. Ἐπὶ καὶ τότε ἐφίλονεῖκον οἱ Κορίνθιοι, τῶν
πᾶσα ἡ οἰκουμένη τὸν νόμον τοῦτον καὶ κατεδέξατο καὶ
ἐφύλαξε· ἰσοαῦτη τοῦ στανρωθέντος ἡ δύναμις.

5 8. Ἀλλὰ δέδοικα, μήποτε τὸ σχῆμα καταδεξάμεναι, ἐπὶ
τῶν ἔργων εὐρεθῶσιν ἀναισχυντιοῦσαι ἔναι τῶν γυναικῶν,
καὶ ἀνακεκαλυμμένοι ἐτέρως. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ Τιμοθέῳ
γράφων οὐκ ἠρκέσθη τούτοις ὁ Παῦλος, ἀλλ' ἕτερα προσέ-
θηκε εἰπὼν· «Ἐν καταστολῇ κοσμίῳ μετὰ αἰδοῦς καὶ σω-
10 φροσύνης». Εἰ γὰρ γυνὴν οὐ δεῖ τὴν κεφαλὴν ἔχειν, ἀλλὰ
τῆς ἐξουσίας τὸ σύμβολον πανταχοῦ περιφέρειν, πολλῶ μᾶλ-
λον διὰ τῶν πράξεων τοῦτο ἐπιδείκνυσθαι χρή. Οὕτω γοῦν
καὶ αἱ πρότεραι γυναῖκες καὶ κυρίους τοὺς ἄνδρας ἐκάλουν,
καὶ τῶν πρωτείων αὐτοῖς παρεχώρουν. Καὶ γὰρ ἐκεῖνοι, φη-
15 οί, τὰς γυναῖκας ἠγάπων τὰς ἑαυτῶν. Οἶδα καὶ γὰρ, καὶ οὐκ
ἄγνοῶ· ἀλλ' διὰ τὸ ὑπὲρ τῶν σοὶ προσηκόντων παραινῶμεν,
μὴ τὰ ἐκείνων σκόπει. Καὶ γὰρ διὰ τὸν παῖδα παραινῶμεν ὑπα-
κούειν γονεῦσι λέγοντες, διὸ γέγραπται, «Τίμα τὸν πατέρα
σου, καὶ τὴν μητέρα», λέγουσι πρὸς ἡμᾶς, εἰπέ καὶ τὸ ἐξῆς,
20 ὅτι «Καὶ ὑμεῖς οἱ γονεῖς μὴ παροργίζετε τὰ τέκνα».

Καὶ τοῖς δούλοις διὰ τὸ εἰπόμεν, διὸ γέγραπται ὑπακούειν
τοῖς κυρίοις, καὶ μὴ κατ' ὀφθαλμοδοσίαν δουλεύειν, καὶ
αὐτοὶ πάλιν τὰ ἐξῆς ἡμᾶς ἀπαιτοῦσι, κελεύοντες καὶ τοῖς
δεσπόταις τὰ αὐτὰ παραινεῖν. Καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖνοις ὁ Παῦ-
25 λος ἐκέλευσε, φησὶν, ἀνιέναι τὴν ἀπειλήν. Ἀλλὰ μὴ οὕτω
ποιῶμεν, μηδὲ τὰ ἑτέροις ἐπιειταγμένα ζητῶμεν, διὰ τὸ ὑ-
πὲρ τῶν ἡμετέρων ἐγκαλώμεθα· οὐδὲ γὰρ, ἂν κοινωνὸν λά-
θῃς τῶν ἐγκλημάτων, ἀπαλλαγῆσθαι τῆς αἰτίας· ἀλλ' ἐν σκό-
πει μόνον, ὅπως τὰ σὰ ἐγκλήματα ἀποδύσῃ. Ἐπεὶ καὶ ὁ
30 Ἀδὰμ ἐπὶ τὴν γυναῖκα τὴν αἰτίαν ἔφερε, καὶ αὕτη πάλιν

8. Α' Τιμ. 2, 9.

9. Ἐφεσ. 6, 2, 4.

10. Ἐφεσ. 6, 9.

ὅτι εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην ἀντιτάσσονται καὶ ἐναντιοῦνται μὲ τὸ νὰ μὴ ὑπακούουν. Ἄλλ' ἄν καὶ ἐφιλονεῖκουν τότε οἱ Κορίνθιοι, τῶρα ὅλη ἡ οἰκουμένη αὐτὸν τὸν νόμον καὶ παρεδέχθη καὶ ἐφύλαξε· τόση εἶναι ἡ δύναμις τοῦ σταυρωθέντος.

8. Ἄλλὰ φοβοῦμαι, μήπως, ἀφοῦ παραδεχθοῦν νὰ καλύπτονται εἰς τὴν κεφαλὴν, εὐρεθοῦν ἀδιάντροποι εἰς τὰ ἔργα μερικαὶ ἀπὸ τὰς γυναῖκας καὶ ἀκάλυπτοι μὲ ἄλλον τρόπον. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὅταν γράφη καὶ εἰς τὸν Τιμόθεον δὲν ἠρκέσθη εἰς αὐτὰ ὁ Παῦλος, ἀλλὰ προσέθεσεν ἄλλα μὲ τοὺς λόγους· «Μὲ σεμνὴν ἐνδυμασίαν, μὲ ἐντροπὴν καὶ σωφροσύνην»⁸. Διότι ἐάν δὲν πρέπει νὰ ἔχουν γυμνὴν τὴν κεφαλὴν, ἀλλὰ νὰ φέρουν παντοῦ τὸ σύμβολον τῆς ἐξουσίας, πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ δεικνύουν αὐτὸ μὲ τὰς πράξεις των. Ἔτσι λοιπὸν καὶ αἱ γυναῖκες τῆς παλαιᾶς ἐποχῆς ὠνόμαζον καὶ κυρίους τοὺς ἄνδρας καὶ παρεχώρουν εἰς αὐτοὺς τὰ πρωτεῖα. Ἄλλὰ καὶ ἐκεῖνοι, θὰ εἰπῆς, ἠγάπων τὰς γυναῖκας των. Γνωρίζω καὶ ἐγὼ καὶ δὲν μοῦ εἶναι ἄγνωστον· ἀλλ' ὅταν σὲ προτρέπομεν δι' ὅσων ἀρμόζουν εἰς ἐσέ, μὴ βλέπῃς ὅσα ἀφοροῦν εἰς ἐκείνους. Διότι καὶ ὅταν προτρέπομεν τὰ παιδιά νὰ ὑπακούουν εἰς τοὺς γονεῖς μὲ τὸ νὰ λέγωμεν ὅτι εἶναι γραμμένον, «Νὰ τιμᾷς τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα», λέγουν εἰς ἐμᾶς, εἰπὲ καὶ τὴν συνέχειαν, ὅτι «Καὶ σεῖς οἱ γονεῖς μὴ ἐξοργίζετε τὰ τέκνα σας»⁹.

Καὶ εἰς τοὺς δούλους ὅταν εἰποῦμεν ὅτι εἶναι γραμμένον νὰ ὑπακούουν εἰς τοὺς κυρίους καὶ νὰ ὑπηρετοῦν μὲ καλὴν διάθεσιν, καὶ αὐτοὶ πάλιν ἀπαιτοῦν ἀπὸ ἐμᾶς τὴν συνέχειαν αὐτοῦ πού εἶναι γραμμένον, καὶ ζητοῦν νὰ προτρέπωμεν τὰ ἴδια καὶ εἰς τοὺς κυρίους. Διότι καὶ ἐκείνους διέταξεν ὁ Παῦλος, λέγουν, νὰ καταργήσουν τὴν φοβέραν¹⁰. Ἄλλ' ἄς μὴ κάμνωμεν ἔτσι, οὔτε νὰ ζητοῦμεν αὐτὰ πού ἔχουν διαταχθῆ εἰς ἄλλους, ὅταν κατηγορούμεθα διὰ τὰ ἰδικὰ μας· διότι οὔτε ἐάν κἀνης κάποιον συνένοχον εἰς τὰς ἐναντίον σου κατηγορίας θ' ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τὴν εὐθύνην· ἀλλ' ἐν πρᾶγμα μόνον νὰ ἐπιδιώκῃς, πῶς θ' ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τὰς ἀμαρτίας σου. Διότι καὶ ὁ Ἄδὰμ ἀπέδωσε

ἐπὶ τὸν ὄφιν, ἀλλ' οὐδένα αὐτῶν τοῦτο ἐξείλειο. Μὴ τοίνυν
 μηδὲ σὺ τοῦτο λέγε μοι ἴν, ἀλλὰ σπούδαζε μετὰ εὐγνωμο-
 σύνης ἀπάσης παρέχειν, ἅπερ ὀφείλεις, τῷ ἀνδρὶ. Ἐπεὶ
 καὶ διὰ τῷ σῷ ἀνδρὶ διαλέγωμαι, συμβουλεύων σε ἀγαπᾶν
 5 καὶ θεραπεύειν, οὐκ ἀφήμι αὐτὸν προνεγκεῖν εἰς μέσον
 τὸν ἡ γυναικὶ κείμενον νόμον, ἀλλὰ τὸν αὐτῷ γεγραμμέ-
 νον ἀπαιῶ.

Καὶ σὺ τοίνυν τὰ σοὶ προσήκοντα περιοργάζου μόνα, καὶ
 παρέχε σαυτὴν εὐήνιον τῷ συνοικοῦντι. Καὶ γὰρ εἰ διὰ
 10 τὸν Θεὸν πείθῃ τῷ ἀνδρὶ, μὴ μοι πρόφερε τὰ ὀφείλοντα
 παρ' αὐτοῦ γίνεσθαι, ἀλλ' ὧν ὑπεύθυνόν σε ἐποίησεν ὁ νο-
 μοθέτης ταῦτα ἄνε μετὰ ἀκριθείας. Τοῦτο γὰρ ἐσσι μάλιστα
 Θεῷ πείθεσθαι, τὸ καὶ ἐναντία πάσχουσαν μὴ παρακινεῖν
 τὸν νόμον. Διὰ γὰρ τοῦτο ὁ μὲν τὸν φιλοῦντα φιλῶν, οὐδὲν
 15 δοκεῖ τι μέγα ποιεῖν· ὁ δὲ τὸν μισοῦντα θεραπεύων, οὗτος
 μάλιστα ἐστὶν ὁ σιεφανούμενος. Τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ
 οὐ λογίζου, διτι ἂν μὲν φορικὸν ὄντα τὸν ἄνδρα ἐνέγκῃς,
 λαμπρὸν λήψῃ τὸν στέφανον· ἂν δὲ ἡμέρον καὶ προῶν, τίνος
 σοι δώσει μισθὸν ὁ Θεός;

20 9. Καὶ ταῦτα λέγω, οὐ θρασύνεσθαι τοὺς ἄνδρας κελεύ-
 ων, ἀλλὰ πείθων τὰς γυναῖκας καὶ θρασυνομένους φέρειν
 τοὺς ἄνδρας. Ὅταν γὰρ ἕκαστος τὰ ἑαυτοῦ σπεύδη πληροῦν,
 ταχέως καὶ τὰ τοῦ πλησίον ἔφεται. Οἷον, διὰ τὴν ἡ γυνὴ καὶ
 τραχυνόμενον παρεσκευασμένη ἢ φέρειν τὸν ἄνδρα, διὰ τὴν
 25 ὁ ἀνὴρ καὶ χαλεπαίνουσαν αὐτὴν μὴ ὑβρίζῃ, τότε πάντα
 γαλήνη καὶ λιμὴν κυμάτων ἀπηλλαγμένος. Οὕτω καὶ ἐπὶ
 τῶν παλαιῶν ἐγίνετο· τὰ ἑαυτοῦ ἕκαστος ἐπλήρου, οὐ τὰ
 τοῦ πλησίον ἀπῆτει. Σκόπει δέ. Ἔλαβε τὸν ἀδελφιδοῦν ὁ

τὴν αἰτίαν εἰς τὴν γυναῖκα καὶ αὐτὴ πάλιν εἰς τὸν ὄφιν, ἀλλ' αὐτὸ κανένα δὲν ἀπήλλαξε. Λοιπὸν οὔτε σὺ μὴ μοῦ λέγῃς τώρα αὐτό, ἀλλὰ νὰ προσπαθῇς μὲ κάθε εὐγνωμοσύνην νὰ δίδῃς αὐτὰ πού ὀφείλεις εἰς τὸν ἄνδρα. Διότι καὶ ὅταν ὁμιλῶ εἰς τὸν ἄνδρα σου καὶ τὸν συμβουλεύω νὰ σὲ ἀγαπᾷ καὶ νὰ σὲ περιποιηῖται, δὲν τὸν ἀφήνω νὰ προβάλη τὸν νόμον πού ἐγράφη δι' αὐτόν.

Καὶ σὺ λοιπὸν μόνον αὐτὰ πού πρέπουν εἰς σὲ νὰ πράττης μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν καὶ νὰ προσφέρῃς τὸν ἑαυτόν σου εὐπειθῆ εἰς τὸν σύζυγόν σου. Διότι ἐὰν διὰ τὸν Θεὸν πείθῃσαι εἰς τὸν ἄνδρα, μὴ μοῦ λέγῃς αὐτὰ πού ὀφείλει ἐκεῖνος νὰ πράττη, ἀλλὰ νὰ ἐκτελῇς μὲ ἀκρίβειαν αὐτὰ διὰ τὰ ὁποῖα σὲ κατέστησεν ὑπεύθυνον ὁ νομοθέτης. Διότι αὐτὸ κατ' ἐξοχὴν εἶναι νὰ ὑπακούῃς εἰς τὸν Θεόν, δηλαδὴ τὸ νὰ μὴ παρασαλεύῃς τὸν νόμον ἀκόμη καὶ ὅταν προσβάλλῃσαι ἀπὸ ἀντιξοότητος. Διότι δι' αὐτὸ ἐκεῖνος μὲν πού ἀγαπᾷ ἐκεῖνον ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἀγαπᾶται, τίποτε μέγα δὲν θεωρεῖται ὅτι κάμνει, ἐνῶ ἐκεῖνος πού περιποιεῖται ἐκεῖνον πού τὸν μισεῖ, αὐτὸς λαμβάνει στέφανον. Μὲ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν καὶ σὺ νὰ συλλογίζῃσαι, ὅτι ἐὰν μὲν ὑπομείνης τὸν ἄνδρα ἐνῶ εἶναι φορτικός, θὰ λάβῃς λαμπρὸν στέφανον, ἂν ὅμως τὸν ὑπομείνης ἐνῶ εἶναι ἡμερος καὶ πρᾶος, διὰ ποῖον πρᾶγμα θὰ σοῦ δώσῃ μισθὸν ὁ Θεός;

9. Καὶ αὐτὰ τὰ λέγω, ὄχι διὰ νὰ προτρέπω τοὺς ἄνδρας νὰ γίνωνται θρασύτεροι, ἀλλὰ διὰ νὰ πείσω τὰς γυναῖκας νὰ ὑπομένουν τοὺς ἄνδρας ἀκόμη καὶ ὅταν εἶναι θρασεῖς. Διότι ὅταν ὁ καθεὶς σπεύδῃ νὰ ἐκπληρώσῃ τὰ ἰδικά του καθήκοντα, συντόμως θὰ γίνῃ τὸ ἴδιον καὶ ἀπὸ τὸν πλησίον. Ὅπως, ὅταν ἡ γυναῖκα εἶναι προητοιμασμένη νὰ ὑπομένη τὸν ἄνδρα ἀκόμη καὶ ὅταν γίνῃται σκληρός, ὅταν ὁ ἀνὴρ δὲν τὴν κακομεταχειρίζεται ἀκόμη καὶ ἂν τὸν ἐξοργίζῃ, τότε τὰ πάντα εἶναι γαλήνη καὶ λιμὴν πού εἶναι ἀπηλλαγμένον ἀπὸ κύματα. Ἔτσι ἐγένετο καὶ εἰς τοὺς παλαιούς· ὁ καθεὶς ἔκαμνε τὰ καθήκοντά του, δὲν ἀπῆτει ἀπὸ τὸν πλησίον νὰ κάμνῃ τὰ ἰδικά του. Πρόσεξε δέ. Ἐδέχθη ὁ Ἀβραάμ τὸν ἀνεψιὸν του· δὲν τὸν ἐκατηγόρησεν

Ἄβραάμ· οὐκ ἐνεκάλεσεν ἡ γυνή. Ἐκέλευσεν αὐτὸν ὁδοῦν ὁδεῦσαι μακράν· οὐκ ἀντιῆπεν οὐδὲ πρὸς τοῦτο, ἀλλ' ἠκολούθησε. Πάλιν μετὰ τὰς πολλὰς ταλαιπωρίας ἐκείνας καὶ τοὺς μόχθους καὶ τοὺς ἰδρωτῆτας τῶν πάντων κύριος γενόμενος, παρεχώρησε τῶν πρωτείων τῷ Λῶι. Καὶ οὐ μόνον οὐκ ἐδυοχέρανεν ἡ Σάρρα πρὸς τοῦτο, ἀλλ' οὐδὲ τὸ σιῶμα διῆρην, οὐδὲ ἐφθέγγαστο τι τοιοῦτον, οἷον πολλαὶ τῶν γυναικῶν νῦν φθέγγονται, ὅταν ἴδωσιν ἐλατιομένους ἐν ταῖς τοιαύταις μοίραις τοὺς ἄνδρας τοὺς ἑαυτῶν, καὶ μάλιστα ὑπὸ ἐλατιῶτων, ὄνειδίζουσαι καὶ μωροὺς καὶ ἀνοήτους καλοῦσαι καὶ ἀνάνδρους καὶ προδότας καὶ νωθεῖς. Ἄλλ' οὐδὲν ἐκείνη τοιοῦτον οὔτε εἶπεν οὔτε ἐνενόησεν, ἀλλ' ἔσιτερξεν ἅπαντα τὰ παρ' ἐκείνου γενόμενα.

Καὶ τὸ δὴ μεῖζον. Μετὰ γὰρ τὸ κύριον ἐκείνον γενέσθαι τῆς αἰρέσεως καὶ τὰ ἐλάτινα προσρῖπαι «ὦ θεῖω, κίνδυνος αὐτὸν κατέλαβε χαλεπός· καὶ ἀκούσας ὁ παιριάρχης, πάντας καθώπλισε τοὺς αὐτοῦ, καὶ πρὸς ὄλον τὸ τῶν Περσῶν παρεσκευάζειο στρατόπεδον μετὰ τῶν οἰκειῶν τῶν ἑαυτοῦ μόνος. Καὶ οὐδὲ τότιε αὐτὸν κατέσχευεν ἐκείνη, οὐδὲ εἶπεν οἷα εἰκόσ· ἄνθρωπε, ποῖ φέρη, κατὰ κρημνῶν σεαυτὸν ὠθῶν καὶ ἰσοσούτοις ἐκδιδοὺς κινδύνοις, ὑπὲρ ἀνδρός ὑβρικότιος σε καὶ τὰ σὰ ἠρπακίτιος ἅπαντα τὸ αἷμα ἐκχέων; Εἰ γὰρ καὶ σαντοῦ καταφρονεῖς, ἀλλ' ἐμὲ τὴν καταλιποῦσαν οἰκίαν καὶ παιρίδα καὶ φίλους καὶ συγγενεῖς καὶ ἰσοαύτην ἀκολουθήσασάν σοι ἀποδημίαν ἐλέησον, καὶ μὴ περιβάλης χηρεῖα καὶ τοῖς ἀπὸ τῆς χηρείας κακοῖς. Οὐδὲν τούτων οὐκ εἶπεν, οὐκ ἐνενόησεν, ἀλλ' ἔφερε πάντα οἰγῆ.

Μετὰ ταῦτα τῆς γαστριῶς ἀγόνου μενούσης, αὕτη μὲν οὐ πάσχει τὰ τῶν γυναικῶν, οὐδὲ ἀποδύρεται· ἐκείνος δὲ θρηνεῖ, ἀλλ' οὐχὶ πρὸς τὴν γυναῖκα, ἀλλὰ πρὸς τὸν Θεόν. Καὶ δρα πῶς ἕκαστος τὸ προσῆκον διαφυλάττει. Οὔτε γὰρ αὐτὸς κατεφρόνησε τῆς Σάρρας ὡς ἄπαιδος, οὔτε ὠνείδισέ τι

ἡ σύζυγος. Ἐπρόσταξεν αὐτὴν νὰ βαδίση ὁδὸν μακράν· δὲν ἔφερεν ἀντίρρησην οὔτε εἰς αὐτό, ἀλλ' ἠκολούθησε. Πάλιν μετὰ ἀπὸ τὰς πολλὰς ἐκείνας ταλαιπωρίας καὶ τοὺς κόπους καὶ τοὺς ἰδρωτάς ἀφοῦ ἔγινε κύριος ὄλων, παρεχώρησε τὰ πρωτεῖα εἰς τὸν Λῶτ. Καὶ ὄχι μόνον δὲν δυσηρεστήθη ἡ Σάρρα δι' αὐτό, ἀλλ' οὔτε ἤνοιξε τὸ στόμα, οὔτε εἶπε τίποτε τέτοιον, ὡσὰν αὐτὰ πού λέγουν τώρα πολλαὶ ἀπὸ τὰς γυναῖκας ὅταν ἰδοῦν τοὺς συζύγους των νὰ χάνουν ἀγαθὰ μὲ τέτοιας πράξεις, καὶ μάλιστα ἀπὸ κατωτέρους, καθὼς τοὺς κατηγοροῦν καὶ τοὺς ὀνομάζουν μωροὺς καὶ ἀνοήτους καὶ ἀνάνδρους καὶ προδότας καὶ νωθροὺς. Ἐκείνη ὅμως τίποτε τέτοιον οὔτε εἶπεν, οὔτε ἐσκέφθη, ἀλλ' ἐδέχθη ὅλα ὅσα ἔγιναν ἀπὸ ἐκείνον.

Καὶ τὸ ἀκόμη μεγαλύτερον. Μετὰ δηλαδὴ ἀπὸ τὸ ὅτι ἐκείνος ἔγινε κύριος τοῦ νὰ ἐκλέξη καὶ ν' ἀφήσῃ τὴν πλέον ἄγονον γῆν εἰς τὸν θεῖον του, εὐρέθη εἰς μέγα κίνδυνον· καὶ ὅταν ἔμαθεν ὁ πατριάρχης ὤπλισεν ὅλους τοὺς ἰδικούς του καὶ προητοιμάζετο ν' ἀντιμετωπίσῃ ὅλον τὸ στρατόπεδον τῶν Περσῶν μόνος μὲ τοὺς ὑπηρέτας του. Καὶ οὔτε τότε τὸν ἠμπόδισεν ἐκείνη, οὔτε εἶπεν αὐτὰ πού θὰ ἦτο φυσικὸν νὰ εἰπῇ· ἄνθρωπε, ποῦ πηγαίνεις, ὁδηγῶν τὸν ἑαυτὸν σου εἰς κρημνοὺς καὶ ἐκθέτων αὐτὸν εἰς τόσους κινδύνους, χύνων τὸ αἷμά σου χάριν ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος συμπεριεφέρθη κακῶς εἰς ἐσένα καὶ σοῦ ἤρπασεν ὅλα τὰ ἰδικά σου; Ἀλλὰ καὶ ἂν καταφρονῆς τὸν ἑαυτὸν σου, τότε λυπήσου ἐμένα πού ἐγκατέλειψα οἰκίαν καὶ πατρίδα καὶ φίλους καὶ συγγενεῖς καὶ σὲ ἠκολούθησα εἰς τέτοιον ταξείδιον καὶ μὴ μὲ περιβάλῃς μὲ τὴν χηρείαν καὶ τὰς δυστυχίας της. Τίποτε ἀπὸ αὐτὰ οὔτε εἶπεν, οὔτε ἐσκέφθη, ἀλλ' ὑπέμεινε τὰ πάντα μὲ σιωπὴν.

Μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ἐπειδὴ παρέμενεν ἄγονος ἡ κοιλία της, αὐτὴ μὲν δὲν πάσχει αὐτὰ πού πάσχουν αἱ γυναῖκες, συνήθως, οὔτε κλαίει· ἐκείνος δὲ θρηνεῖ, ὄχι ὅμως πρὸς τὴν γυναῖκα, ἀλλὰ πρὸς τὸν Θεόν. Καὶ πρόσεξε πῶς ὁ καθείς διαφυλάττει αὐτὸ πού ἀνήκει εἰς αὐτόν. Οὔτε αὐτὸς δηλαδὴ περιεφρόνησε τὴν Σάρραν ὡς ἄτεκνον, οὔτε

τοιοῦτον αὐτῆ· κακέινη πάλιν ἐσπούδασε τῆς ἀπαιδίας ἐπι-
 νοῆσαι παραμυθίαν αὐτῷ τινὰ ἀπὸ τῆς παιδίσκης. Οὐδέπω
 γὰρ ταῦτα τότε κεκώλυτο, καθὰ νῦν. Νῦν γὰρ οὔτε γυναιξί
 τοιαῦτα ἀνδράσι χαρίζεσθαι θέμις, οὔτε ἐκείνοις, οὔτε εἰ-
 5 δεῖων οὔτε ἀγροουσῶν τῶν γυναικῶν, τοιαύταις μίξεσιν ἐπι-
 χειρεῖν, κἄν μυριάκις ἢ τῆς ἀπαιδίας ἐνοχλῆ λύπη· ἐπεὶ
 ἀκούσονται καὶ αὐτοί, διὸ «Ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσῃ,
 καὶ τὸ πῦρ οὐ σβεσθήσεται». Οὐ γὰρ ἐφρεῖται νῦν, τότε δὲ
 οὐκ ἀπηγορεύετο. Διὸ καὶ ἡ γυνὴ τοῦτο ἔπρατε, κακέι-
 10 νος ὑπήκουε, καὶ οὐδὲ οὔτω δι' ἡδονήν. Ἄλλ' ὄρα, φησί,
 πῶς αὐτὴν πάλιν ἐξέβαλε κελευούσης αὐτῆς. Καὶ γὰρ ἐγὼ
 τοῦτο θούλωμαι δεῖξαι, ὅτι καὶ οὗτος ἐκείνη ἅπαντα ἐπέιδε-
 το, καὶ ἐκείνη τούτω. Πλὴν μὴ τούτοις πρόσεχε μόνον, ἀλλ'
 ἢ ταῦτα λέγουσα σὺ καὶ τὰ πρότερα ἐξέταζε, διὸ ὕβριζεν
 15 εἰς αὐτήν, διὸ κατηλαζονεύετο τῆς κυρίας, οὗ τί γένοιτ' ἂν
 ὀδυνηρότερον ἐλευθέρῳ γυναικὶ καὶ εὐσχήμονι;

10. Μὴ τοίνυν τοῦ ἀνδρός τὴν ἀρετὴν ἀναμενέτω ἡ γυ-
 νή, καὶ τότε τὴν ἑαυτῆς παρεχέτω· τοῦτο γὰρ οὐδὲν μέγα
 μηδ' αὖ πάλιν ὁ ἀνὴρ τὴν τῆς γυναικὸς εὐταξίαν, καὶ τότε
 20 φιλοσοφείτω· οὐδὲ γὰρ τοῦτο λοιπὸν αὐτοῦ καιρόρθωμα· ἀλλ'
 ἕκαστος, ὅπερ ἔφην, τὰ παρ' ἑαυτοῦ παρεχέτω πρότερος. Εἰ
 γὰρ τοῖς ἔξωθεν ραπίζουσι τὴν δεξιάν, δεῖ τὴν ἐτέραν ἐκ-
 διδόναι σιαγόνα, πολλῶ μᾶλλον ἄνδρα θρασυνόμενον δεῖ φέ-
 ρειν. Καὶ οὐ τοῦτο λέγω, ὥσπερ τύπτεσθαι γυναῖκα, ἅπαγε·
 25 ἐσχάτη γὰρ τοῦτο ὕβρις, οὐ τῇ τυπιομένη, ἀλλὰ τῷ τύπιοντι
 ἀλλὰ κἄν ἀπὸ περιορισέως τινος κληρωθῆς, ὧ γύναι, συν-

τὴν ἐκατηγόρησε διὰ τίποτε τέτοιο. Καὶ ἐκείνη πάλιν ἐφρόντισε νὰ ἐπινοήσῃ δι' αὐτὸν κάποιαν παρηγορίαν διὰ τὴν ἀτεκνίαν, τὴν ὑπηρέτριαν. Διότι δὲν ἀπηγορεύοντο αὐτὰ τότε ὅπως τώρα. Τώρα ὅμως οὔτε εἰς τὰς γυναῖκας συγχωρεῖται νὰ ἐπιτρέπουν τέτοια εἰς τοὺς ἄνδρας των, οὔτε εἰς ἐκείνους, εἴτε ἐν γνώσει εἴτε ἐν ἀγνοίᾳ τῶν γυναικῶν νὰ ἐπιχειροῦν τέτοιου εἴδους σαρκικὰς μίξεις, ἀκόμη καὶ ἂν ἀπείρους φορὰς τοὺς στενοχωρῇ ἢ λύπη ἀπὸ τὴν ἀτεκνίαν· διότι θ' ἀκούσουν καὶ αὐτοὶ ὅτι «τὸ σκουλήκι ποὺ θὰ τοὺς κατατρώγῃ δὲν θὰ ἔχῃ τέλος καὶ τὸ πῦρ ποὺ θὰ τοὺς κατακαίῃ δὲν θὰ σβήνῃ»¹¹. Διότι δὲν ἐπιτρέπεται τώρα, ἐνῶ τότε δὲν ἀπηγορεύετο. Δι' αὐτὸ καὶ ἡ Σάρρα ἔπραττεν αὐτό, καὶ ἐκεῖνος ὑπήκουε, καὶ οὔτε μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἐγίνετο δι' ἡδονήν. Κοίταξε ὅμως, θὰ εἰπῆς, πῶς ἐξεδίωξε πάλιν τὴν δούλην ὅταν ἠθέλησεν ἡ Σάρρα. Ἄλλὰ καὶ ἐγὼ αὐτὸ θέλω νὰ σοῦ ἀποδείξω, ὅτι δηλαδὴ καὶ αὐτὸς εἰς ὅλα ἐπείθετο εἰς ἐκείνην, καὶ ἐκείνη εἰς αὐτόν. Πλὴν ὅμως μὴ προσέχῃς μόνον εἰς αὐτά, ἀλλ', ἐνῶ αὐτὴ λέγει αὐτά, σὺ νὰ ἐξετάζῃς καὶ τὰ προηγούμενα, ὅτι δηλαδὴ συμπεριεφέρετο μὲ αὐθάδειαν πρὸς αὐτήν, ὅτι ἐκαυχᾶτο ἐναντίον τῆς κυρίας, ἀπὸ τὸ ὁποῖον τί θὰ ἦτο ὀδυνηρότερον διὰ μίαν ἐλευθέραν καὶ σεβαστὴν γυναῖκα;

10. Ἄς μὴ περιμένη ἄλλο τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρός ἢ τὴν γυναῖκα καὶ τότε νὰ δίδῃ τὴν ἰδικήν της· διότι αὐτὸ δὲν εἶναι τίποτε τὸ σπουδαῖον· οὔτε πάλιν ὁ ἀνὴρ νὰ περιμένη τὴν χρηστοθήθειαν τῆς γυναικός, καὶ τότε ἄς ἐκτελῇ τὰ καθήκοντά του ἐπιμελῶς· διότι οὔτε αὐτὸ λοιπὸν εἶναι κατόρθωμά του· ἀλλ' ὁ καθείς, ὅπως εἶπον, ἄς δίδῃ τὰ ἰδικά του πρὶν ἀπὸ τὸν ἄλλον. Διότι ἐὰν εἰς τοὺς μὴ πιστοὺς ὅταν μᾶς κτυποῦν εἰς τὴν δεξιάν πρέπει νὰ δίδωμεν καὶ τὴν ἄλλην σιαγόνα, πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ ὑπομένωμεν ἄνδρα σκληρόν. Καὶ δὲν λέγω αὐτὸ διὰ νὰ δέρεται ἡ γυναῖκα, μὴ γένοιτο· διότι αὐτὸ εἶναι μεγίστη ἀτιμία, ὄχι δι' αὐτήν ποὺ δέρεται, ἀλλὰ δι' αὐτόν ποὺ δέρει· ἀλλὰ καὶ ἂν ἀπὸ κάποιαν περίστασιν σοῦ τύχῃ, γυναῖκα, τέτοιος σύζυγος, μὴ δυσφορήσῃς, ἀλλὰ νὰ σκέπτῃσαι τὸν

οίκῳ τοιούτῳ, μὴ δυσχεράνης, τὸν ἀποκείμενον ὑπὲρ τοῦτων ἐννοοῦσα μισθὸν καὶ τὸν ἐν τῷ παρόντι βίῳ ἔπαινον.

Καὶ πρὸς ὑμᾶς δὲ τοὺς ἄνδρας ἐκεῖνό φημι μηδὲν ἔστω τοιοῦτον ἀμάρτημα, ὡς εἰς ἀνάγκην ὑμᾶς ἄγειν τοῦ
 5 γυναῖκα τύπειν. Καὶ τί λέγω γυναῖκα; οὐδὲ θεραπαινίδα μὲν οὖν ἀνδρὶ τύπειν ἐλευθέρῳ καὶ χεῖρας ἐπάγειν ἀνεκτὸν ἂν εἴη. Εἰ δὲ δούλην τυπιῆσαι ἀνδρὶ πολὺ τὸ ὄνειδος, πολλῷ μᾶλλον κατὰ τῆς ἐλευθέρου ἀναιεῖναι τὴν δεξιάν. Καὶ τοῦτο καὶ ἐκ τῶν ἔξωθεν ἂν τις ἴδοι νομοθετῶν, οἱ τὴν τὰ
 10 τοιαῦτα παθοῦσαν οὐκέτι ἀναγκάζουσι συνοικεῖν τῷ τυπιῆσαντι, ἅτε ἀναξίῳ ὄντι τῆς πρὸς αὐτὴν δμιλλας. Καὶ γὰρ ἐσχάτης παρανομίας τὴν τοῦ βίου κοινωνόν, τὴν ἐν τοῖς ἀναγκαίοις καὶ ἀνωτάτῳ σοι συνεφαπτομένην, ταύτην ὡς ἀνδράποδον ἀτιμάζειν. Διὸ καὶ τὸν τοιοῦτον ἄνδρα, εἶγε
 15 ἄνδρα αὐτὸν δεῖ καλεῖν, ἀλλ' οὐχὶ θηρίον, καὶ παιραλοῖου καὶ μητραλοῖου ἴσον εἶναι φαίην ἄν. Εἰ γὰρ πατέρα καὶ μητέρα διὰ ταύτην ἀφείναι προσειάγημεν, οὐκ ἀδικοῦντες ἐκείνους, ἀλλὰ νόμον θεῖον πληροῦντες, καὶ τοῖς γεγεννηκόσιν αὐτοῖς οὕτω ποθεινόν, ὡς καὶ αὐτοὺς τοὺς καταλιμπανο-
 20 μένους καὶ χάριν ἔχειν καὶ μετὰ πολλῆς ἀνύειν αὐτὸ τῆς σπουδῆς· πῶς οὐκ ἐσχάτης μανίας ταύτην ὑβρίζειν, δι' ἣν καὶ τοὺς γεγεννηκότας ὁ Θεὸς ἀφείναι ἐκέλευσεν;

Ἄρ' οὖν μανία μόνον τοῦτο; Τὴν δὲ αἰσχύνην, εἰπέ μοι, τίς οἴσει; ποῖος δὲ αὐτὴν παρασιῆσαι δυνήσεται λόγος,
 25 διὰν ὀλολυγαὶ καὶ κωκυτοὶ κατὰ τοὺς σιενωποὺς φέρωνται, καὶ δρόμος ἐπὶ τὴν οἰκίαν τοῦ ταῦτα ἀσχημονοῦντος καὶ τῶν γειτόνων καὶ τῶν περιόντων, καθάπερ θηρίου τινὸς τὰ ἔνδον λυμαινομένου; Βέλτιον διασιῆναι τὴν γῆν τῷ τὰ τοιαῦτα παροινούντι, ἢ ἐπ' ἀγορᾶς αὐτὸν ὀφθῆναι λοιπόν.

μισθὸν ποῦ ἀναλογεῖ εἰς αὐτὰ καὶ τὸν ἔπαινον εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν.

Ἄλλὰ καὶ πρὸς σὰς τοὺς ἄνδρας ἐκείνο λέγω ἄς μὴ γίνῃ κανέν ἀμάρτημα τέτοιον ποῦ νὰ σὰς ὀδηγῇ εἰς τὸ νὰ κτυπᾶτε τὴν γυναῖκα. Καὶ τί λέγω διὰ τὴν γυναῖκα; Οὔτε δούλην θὰ ἦτο ἀνεκτὸν εἰς ἄνδρα ἐλεύθερον νὰ κτυπᾶ καὶ νὰ χειροδικῇ εἰς αὐτήν. Ἐὰν δὲ εἶναι μεγάλη ἐντροπὴ διὰ τὸν ἄνδρα τὸ νὰ κτυπήσῃ δούλην, πολὺ περισσότερον τὸ νὰ σηκώσῃ τὸ χέρι ἐναντίον ἐλευθέρας γυναικός. Καὶ αὐτὸ θὰ ἰδῇ κανεὶς καὶ ἀπὸ τοὺς μὴ πιστοὺς νομοθέτας, οἱ ὁποῖοι τὴν γυναῖκα ἢ ὁποῖα ὑπέστη τέτοια μεταχειρίσιν, δὲν τὴν ἀναγκάζουν νὰ συνοικῇ μὲ αὐτὸν ποῦ τὴν ἐκτύπησεν, ἐπειδὴ εἶναι ἀνάξιος νὰ συζῇ μὲ αὐτήν. Διότι εἶναι ἔργον μεγίστης παρανομίας τὸ νὰ ἀτιμάζῃς ὡς δούλην αὐτήν ἢ ὁποῖα εἶναι κοινωνὸς εἰς τὴν ζωὴν σου καὶ σέ βοηθεῖ εἰς τὰ ἀναγκαῖα καὶ τὰ ὑψιστα τῆς ζωῆς. Δι' αὐτὸ καὶ τέτοιος ἄνδρας, ἐὰν βεβαίως πρέπει νὰ ὀνομάζω αὐτὸν ἄνδρα καὶ ὄχι θηρίον, θὰ ἔλεγον ὅτι εἶναι εἰς τὸν ἴδιον βαθμὸν κακοῦργος μὲ τὸν πατροκτόνον καὶ τὸν μητροκτόνον. Διότι ἐὰν ἔχωμεν ἐντολὴν νὰ ἐγκαταλείπωμεν τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα χάριν τῆς συζύγου, ὄχι διὰ ν' ἀδικήσωμεν ἐκείνους, ἀλλὰ διὰ νὰ τηρήσωμεν θεῖον νόμον, καὶ ἀκόμη καὶ εἰς αὐτοὺς ποῦ μᾶς ἐγέννησαν αὐτὸ εἶναι τόσον ποθητόν, ὥστε καὶ αὐτοὶ ποῦ ἐγκαταλείπονται καὶ νὰ δεικνύουν εὐνοίαν καὶ μὲ πολλὴν φροντίδα νὰ σπεύδουν δι' αὐτό, πῶς δὲν εἶναι δεῖγμα ἐσχάτης μανίας νὰ κακομεταχειρίζεται κανεὶς αὐτήν διὰ τὴν ὁποῖαν ὁ Θεὸς προσέταξεν ἀκόμη καὶ τοὺς γονεῖς νὰ ἐγκαταλείπωμεν;

Ἄρα γε λοιπὸν μόνον μανία εἶναι αὐτό; Τὴν δὲ ἐντροπὴν, εἶπέ μου, ποῖος θὰ βαστάσῃ; Ποῖος δὲ λόγος θὰ ἠμπορέσῃ νὰ παραστήσῃ αὐτήν, ὅταν αἱ κραυγαὶ καὶ οἱ θρῆνοι ἀκούγωνται εἰς τὰς στενὰς ὁδοὺς καὶ τρέξιμον τῶν γειτόνων καὶ τῶν παρευρισκομένων εἰς τὴν οἰκίαν ἐκείνου ποῦ πράττει αὐτὰς τὰς ἀσχημίας, ὡσὰν κάποιον θηρίον τὸ ὁποῖον ἀφανίζει ὅ,τι ὑπάρχει μέσα; Καλύτερον ν' ἀνοίξῃ ἡ γῆ δι' αὐτὸν ποῦ κακομεταχειρίζεται μὲ τέτοιον τρόπον τὴν

Ἄλλὰ θρασύνεται ἡ γυνή, φησὶν. Ἄλλ' ἐννόησον διὰ γυνή, τὸ ἀσθενὲς σκεῦος, οὐ δὲ ἀνήρ. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἄρχων ἐχειροτονήθη, καὶ ἐν τάξει κεφαλῆς ἐδόθη, ἵνα φέρῃ τῆς ἀρχομένης τὴν ἀσθένειαν. Ποίησον τοίνυν λαμπρὰν σοὶ 5 τὴν ἀρχήν· ἔσται δὲ λαμπρά, ὅταν τὸ ἀρχόμενον μὴ ἀτιμάζῃς. Καὶ καθάπερ ὁ βασιλεύων ἰσοσούτω σεμνότερος φανεῖται, ὅσω ἂν τὸν ὑπαρχον σεμνότερον ἀποκήρῃ· ἂν δὲ ἀτιμάσῃ καὶ καταισχύνῃ τῆς ἀξίας ἐκείνης τὸ μέγεθος, καὶ τῆς ἑαυτοῦ δόξης οὐκ ὀλίγον ὑποτίμνεται μέρος· οὕτω καὶ σὺ 10 ἂν τὴν μετὰ σὲ ἄρχουσαν ἀτιμάσῃς, οὐχ ὡς ἔτιχες λυμανεῖς σου τῆς ἀρχῆς τὴν τιμὴν.

11. Ταῦτα λοιπὸν λογιζόμενος ἅπαντα σωφρόνει, καὶ μετὰ τούτων καὶ τὴν ἐσπέραν ἐκείνην ἐννόει, καθ' ἣν καλέσας σε ὁ πατήρ, ὡσπερ τινὰ σοὶ παρακαταθήκην τὴν θυγατέρα 15 παρέδωκε, καὶ πάντων ἀποσιήσας, καὶ μητρὸς καὶ αὐτοῦ καὶ οἰκίας, ὀλόκληρον αὐτῆς τὴν ἐπιτροπὴν ἐνεχείρισέ σου τῇ δεξιᾷ. Ἐννόησον διὰ μετὰ τὸν Θεὸν δι' αὐτὴν παῖδας ἔχεις καὶ πατὴρ γέγονας, καὶ γίνου καὶ ἐντεῦθεν ἡμέρος πρὸς αὐτήν. Οὐχ ὀρθῶς τοὺς γεωργοὺς, πῶς τὴν ἄπαξ ὑπο- 20 δεξαμένην τὰ σπέρματα γῆν θεραπεύουσι παντοδαπῶν θεραπείας τρόπῳ, καὶ μυστρία ἐλατιώματα ἔχῃ, οἷον καὶ λεπτόγαιος ἦ, καὶ βοιάνας φέρῃ πονηράς, καὶ ὑπὸ ἐπομβρίας ἐπηρεάζεται τῇ φύσει τῆς θέσεως; Τοῦτο καὶ αὐτὸς ποιεῖ οὕτω γὰρ πρότερος ἀπολαύσῃ καὶ τῶν καρπῶν καὶ τῆς γυ- 25 λήνης. Καὶ γὰρ λιμὴν ἔστιν ἡ γυνή, καὶ φάρμακον εὐθυμίας μέγιστον. Ἄν μὲν οὖν τὸν λιμένα πνευμάτων ἀπαλλάξῃς καὶ κυμάτων, μετὰ πολλῆς ἀπολαύσεως τῆς ἀδείας ἐξ ἀγορᾶς ἀνιῶν ἂν δὲ θορύβων καὶ ταραχῆς ἐμπλήσῃς, σαυτῶν χαλεπότερον κατασκευάζεις τὸ ναυάγιον.

30 "Ἴν' οὖν τοῦτο μὴ γίνηται, τοῦτο δὲ λέγω γενέσθω· διὰ τὴν συμβῆ λυπηρὸν κατὰ τὴν οἰκίαν, ἐκείνης ἀμαρτανούσης,

γυναῖκα του, παρὰ νὰ ἐμφανισθῆ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ εἰς τὴν ἀγοράν. Ἄλλὰ συμπεριφέρεται μὲ θράσος ἢ γυναῖκα, θὰ εἰπῆ. Σκέψου ὅμως ὅτι εἶναι γυναῖκα, τὸ ἀσθενές ὄργανον, ἐνῶ σὺ εἶσαι ἄνδρας. Διότι δι' αὐτὸ καὶ ἐτοποθετήθης ἄρχων καὶ ἐτέθης εἰς τὴν τάξιν τῆς κεφαλῆς, διὰ νὰ ὑποφέρῃς τὴν ἀδυναμίαν αὐτῆς τῆς ὁποίας ἄρχεις. Κάνε λοιπὸν λαμπρὰν τὴν ἐξουσίαν σου· θὰ εἶναι δὲ λαμπρὰ ὅταν δὲν ἀτιμάζεις αὐτὸ πού ἐξουσιάζεις. Καὶ ὅπως αὐτὸς πού βασιλεύει τόσον σεβαστότερος ἀναδεικνύεται, ὅσον σεβαστότερον ἐμφανίζει αὐτὸν πού κυβερνᾷ, ἐνῶ ἐὰν ἀτιμάσῃ καὶ κατεντροπιάσῃ τὸ μέγεθος τῆς ἀξίας ἐκείνου, μειώνει ὄχι ὀλίγον καὶ τὴν ἰδικὴν του δόξαν, ἔτσι καὶ σὺ ἂν ἀτιμάσῃς αὐτὴν πού ἐξουσιάζεις, δὲν θὰ βλάβῃς ὀλίγον τὴν τιμὴν τῆς ἐξουσίας σου.

11. Συλλογιζόμενος λοιπὸν ὅλα αὐτὰ νὰ εἶσαι σῶφρων, καὶ μαζὶ μὲ αὐτὰ νὰ σκέπτεσαι καὶ ἐκείνην τὴν ἐσπέραν κατὰ τὴν ὁποίαν ἀφοῦ σὲ ἐκάλεσεν ὁ πατήρ σου παρέδωκε τὴν κόρην του ὡσὰν κάποιαν παρακαταθήκην καὶ τῆς μητρὸς καὶ τὴν ἰδικὴν του καὶ τῆς οἰκίας τὴν ἐξουσίαν ἐπάνω εἰς αὐτήν, τὴν παρεχώρησεν ὀλόκληρον εἰς τὴν δεξιάν σου χεῖρα. Σκέψου ὅτι μετὰ ἀπὸ τὸν Θεὸν χάριν αὐτῆς ἔχεις παιδιὰ καὶ ἔγινες πατέρας καὶ νὰ γίνεσαι καὶ ἀπὸ αὐτὸ ἡμερος εἰς αὐτήν. Δὲν βλέπεις τοὺς γεωργοὺς πῶς περιποιῶνται τὴν γῆν πού ἐδέχθη τὰ σπέρματα μὲ κάθε τρόπον περιποιήσεως, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχη ἄπειρα ἐλαττώματα, ὅπως ἐὰν εἶναι ἄγονος, ἐὰν ἔχη ζιζάνια, ἐὰν ἐπηρρεάζεται ἀπὸ πλημμύρας λόγῳ τῆς θέσεώς της; Αὐτὸ νὰ πράττῃς καὶ σὺ· διότι ἔτσι πρῶτος σὺ θ' ἀπολαύσῃς καὶ τοὺς καρπούς καὶ τὴν γαλήνην. Διότι εἶναι λιμὴν ἢ γυναῖκα καὶ μέγιστον φάρμακον εὐθυμίας. Ἄν μὲν λοιπὸν τὸν λιμένα ἀπαλλάξῃς ἀπὸ τοὺς ἀνέμους καὶ τὰ κύματα, πολλὴν ἄνεσιν θ' ἀπολαύσῃς ὅταν ἐπιστρέφῃς ἀπὸ τὴν ἀγοράν· ἂν ὅμως τὸν γεμίσης μὲ θορύβους καὶ ταραχάς, κάμνεις φοβρώτερον τὸ ναυάγιον διὰ τὸν ἑαυτὸν σου.

Διὰ νὰ μὴ γίνῃ λοιπὸν αὐτό, ἅς γίνῃ αὐτὸ πού λέγω· ὅταν συμβῆ κάτι λυπηρὸν εἰς τὴν οἰκίαν ἀπὸ ἰδικόν της

παραμυθῶ καὶ μὴ ἐπίτεινε τὴν λύπην. Καὶ γὰρ ἅπαντα ἀποβάλλης, οὐδὲν λυπηρότερον τοῦ μὴ μετ' εὐνοίας ἔχειν γυναῖκα ἔνδον συνοικοῦσαν· καὶ ὅτιοῦν εἴτης ἀμάρτημα, οὐδὲν οὕτως ὀδυνηρὸν ἔρεῖς, ὅσον ἐστὶ τὸ πρὸς ἐκείνην σιασιάζειν.

5 Ὡστε καὶ διὰ ταῦτα πάντων ἔσιω τιμιωτέρα ἢ ταύτης ἀγάπη. Εἰ γὰρ ἀλλήλων τὰ βάρη δεῖ βασιτάζειν, πολλῶ μᾶλλον τῆς γυναικός. Καὶ πένης ἢ, μὴ ὀνειδίσης· καὶ ἀνόητος ἢ, μὴ ἐπέμβαινε, ἀλλὰ ρυθμίσον μᾶλλον· καὶ γὰρ μέλος ἐστὶ σὸν, καὶ σὰρξ ἐγένεσθε μία. Ἀλλὰ φλύαρός ἐστι, καὶ μέθυ-

10 σος, καὶ ὀργίλη. Οὐκοῦν ἀλγεῖν ἐπὶ τούτοις, οὐκ ὀργίζεσθαι χρή, καὶ τὸν Θεὸν παρακαλεῖν, καὶ παραινεῖν αὐτῇ καὶ συμβουλεύειν, καὶ πάντα ποιεῖν, ὥστε ἐκκόψαι τὸ πάθος. Ἄν δὲ τύπης, καὶ ἐπιρίθεις τὸ νόσημα. Θρασύτης γὰρ ἐπιεικεία λύεται, οὐχ ἑτέρα θρασύτητι.

15 Μειὰ τούτων καὶ τὸν παρὰ τοῦ Θεοῦ μισθὸν ἐννόει. Ὅτιαν γάρ, ἐξόν σοι ἐκτεμεῖν αὐτήν, μὴ ποιῆς τοῦτο διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον, ἀλλὰ φέρης ἐλαιώματα ισοαῦτα, δεδοικῶς τὸν ἐπὶ τούτοις κείμενον νόμον τὸν κωλύοντα ἐκβαλεῖν γυναῖκα, καὶ ὅτιοῦν ἔχη νόσημα, ἄφαιτον λήψη μισθόν. Καὶ πρὸ τῶν μισθῶν δὲ τὰ μέγιστα κερδανεῖς, ἐκείνην

20 τε εὐπειθεσιέραν κατὰσκευάζων, καὶ αὐτὸς ἐπιεικέσιερος ταύτη γινόμενος. Λέγεται γοῦν τις καὶ τῶν ἑξωθεν φιλοσόφων μοχθηρὰν ἔχων γυναῖκα καὶ φλύαρον καὶ πάροινον, πρὸς τοὺς ἐρωτιῶνας, τίνος ἕνεκεν τοιαύτην ἔχων ἀνέχεται,

25 εἰπεῖν, ὥστε γυμνάσιον καὶ παλαίστραν ἔχειν φιλοσοφίας ἐπὶ τῆς οἰκίας. Ἔσομαι γὰρ τοῖς λοιποῖς πραότερος, φησὶν, ἐν ταύτῃ καθ' ἑκάστην παιδευόμενος τὴν ἡμέραν.

Ἔβοήσατε μεγάλα; Ἀλλ' ἐγὼ νῦν ὀδύρομαι μέγα, διὰ τὴν ἑλληνες ὑμῶν ὧσι φιλοσοφώτεροι, ἡμῶν τῶν κελευσθέν-

σφάλμα, νὰ τὴν παρηγορῆς καὶ νὰ μὴ κάμνης βαρυτέραν τὴν λύπην. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη ἀποβάλης ὅλα τὰ λυπηρά, τίποτε λυπηρότερον ἀπὸ τοῦ νὰ ἔχης εἰς δυσμένειαν γυναῖκα πού νὰ συνοικῆ μαζί σου· καὶ ὅποιονδήποτε ἀμάρτημα προβάλης, κανέν δὲν θὰ εἰπῆς τόσον ὀδυνηρόν, ὅπως εἶναι τὸ νὰ πολεμῆς ἐκείνην. Ὡστε καὶ δι' αὐτὰ ἄς εἶναι πολυτιμωτέρα ἀπὸ ὅλα ἡ ἀγάπη πρὸς αὐτήν. Διότι ἐὰν πρέπη νὰ βαστάζωμεν ἀπὸ κοινουῦ τὰ βάρη μεταξὺ μας, πολὺ περισσότερον τῆς γυναικός. Καὶ ἂν εἶναι πτωχή, μὴ τὴν κατηγορήσης· καὶ ἂν εἶναι ἀνόητος, μὴ ἐπωφεληῖσαι διὰ νὰ τὴν βλάβης ἀλλὰ μᾶλλον νὰ τὴν ὀδηγῆς εἰς τάξιν διότι εἶναι ἰδικόν σου μέλος καὶ ἔχετε γίνει μία σάρκα. Ἄλλ' εἶναι φλύαρος καὶ μέθυσος καὶ ὀξύθυμος. Λοιπὸν πρέπει νὰ πονᾷς δι' αὐτὰ, ὄχι νὰ ὀργίζεσαι, καὶ νὰ παρακαλῆς τὸν Θεὸν καὶ νὰ τὴν παραινῆς καὶ νὰ τὴν συμβουλεύης καὶ νὰ κάμνης τὰ πάντα, ὥστε νὰ κόψη τὸ πάθος της. Ἐνῶ ἐὰν τὴν κτυπᾷς, ὄχι μόνον δὲν θεραπεύεις, ἀλλὰ καὶ ἐρεθίζεις τὴν νόσον. Διότι ἡ θρασύτης θεραπεύεται μὲ τὴν ἐπιείκειαν, ὄχι μὲ ἄλλην θρασύτητα.

Μαζὶ μὲ αὐτὰ νὰ σκέπτεσαι καὶ τὸν μισθὸν ἀπὸ τὸν Θεόν. Διότι ὅταν, ἐνῶ σοῦ εἶναι δυνατὸν νὰ κατασφάξης αὐτήν, δὲν τὸ κάμνεις διὰ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὑπομένεις τόσα ἐλαττώματα, φοβούμενος τὸν ὑπάρχοντα νόμον πού ἐμποδίζει νὰ διώξης γυναῖκα, ὅποιονδήποτε ἐλάττωμα καὶ ἂν ἔχη, θὰ λάβης ἀπερίγραπτον μισθόν. Ἄλλὰ καὶ πρὶν ἀπὸ τοὺς μισθοὺς θὰ κερδίσης τὰ μέγιστα ἀφοῦ θὰ κάνης ἐκείνην εὐπειθεστέραν, καὶ σὺ ὁ ἴδιος θὰ γίνης ἀπὸ αὐτὸ ἐπιεικέστερος. Λέγεται λοιπὸν ὅτι καὶ κάποιος ἀπὸ τοὺς εἰδωολάτραι φιλοσόφους, πού εἶχε γυναῖκα κακὴν καὶ φλύαρον καὶ μέθυσον, ὅταν ἠρωτήθη διατί, ἐνῶ ἔχει τέτοιαν γυναῖκα, τὴν ἀνέχεται, ἀπήντησεν εἰς αὐτοὺς πού ἠρώτησαν, ὅτι διὰ νὰ ἔχη παλαίστραν καὶ ἄσκησιν φιλοσοφίας εἰς τὴν οἰκίαν. Διότι θὰ εἶμαι πραότερος εἰς τοὺς ἄλλους, λέγει, ἐξασκούμενος εἰς αὐτὴν καθημερινῶς.

Παραπονεῖσθε ὅτι αὐτὰ εἶναι ὑπερβολικά; ἀλλ' ἐγὼ τώρα θρηνῶ, ὅταν εἰδωολάτραι εἶναι φιλοσοφώτεροι ἀπὸ

των ἀγγέλους μιμεῖσθαι, μᾶλλον δὲ τῶν κελευσθέντων αὐ-
 τὸν τὸν Θεὸν ζηλοῦν κατὰ τὸν τῆς ἐπεικειίας λόγον. Ὁ μὲν
 οὖν φιλόσοφος λέγεται διὰ τοῦτο πονηρὰν ἔχων γυναῖκα
 μὴ ἐκβαλεῖν· τινὲς δὲ καὶ διὰ τοῦτο ἀγαγέσθαι αὐτὴν αὐ-
 5 τὸν λέγουσιν. Ἐγὼ δέ, ἐπειδὴ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ἀλο-
 γώτερόν εἰσι διακεείμενοι, παραινῶ μὲν ἔξ ἀρχῆς πάντα
 ποιεῖν καὶ σπουδάζειν, ὅπως εὐάρμοστον λάβοιεν οὐνοικον
 καὶ πάσης γέμουσαν ἀρετῆς· εἰ δὲ συμβαίῃ διαμαρτεῖν, καὶ
 μὴ χρησιτὴν μηδὲ ἀνεκτὴν νύμφην εἰσαγαγεῖν εἰς τὴν οἰ-
 10 κίαν, τότε γοῦν τὸν φιλόσοφον τοῦτον ζηλοῦν, καὶ ρυθμίζειν
 αὐτὴν πάντοθεν, καὶ μηδὲν τούτων προτιθέναι. Ἐπεὶ καὶ
 ἔμπορος, πρὶν ἢ πρὸς τὸν κοινωνὸν συνθήκας θέσθαι τὰς
 δυναμένας εἰρήνην προτιανεύειν, οὐ πρότερον καθέλξει τὸ
 πλοῖον εἰς τὸ πέλαγος, οὐδὲ τῆς ἄλλης ἄφεται ἐμπορίας.

15 Καὶ ἡμεῖς τοίνυν πάντα πράττωμεν, ὥστε τὴν κοινωνὸν
 τῆς τοῦ θίου πραγματείας ἡμῖν καὶ τοῦ πλοίου τούτου μετὰ
 πάσης ἔνδον κατέχειν τῆς εἰρήνης. Οὕτω γὰρ καὶ τὰ ἄλλα
 πάντα ἡμῖν ἔσται γαληνά, καὶ μετὰ ἀδείας τὸ πέλαγος τοῦ
 παρόντος διαδραμοῦμεν θίου. Τοῦτο καὶ πρὸ οἰκίας καὶ ἀν-
 20 δραπόδων καὶ χρημάτων καὶ ἀγρῶν καὶ αὐτῶν τῶν πολι-
 τικῶν πραγμάτων ἄγωμεν καὶ πάντων ἡμῖν προτιμότερον
 ἔστω τὸ τὴν μεθ' ἡμῶν ἐπὶ τῶν οἰάκων καθημένην μὴ σια-
 σιάζειν μηδὲ διχοσιαιεῖν πρὸς ἡμᾶς. Οὕτω γὰρ καὶ τὰ
 ἄλλα ἡμῖν κατὰ ροῦν ἤξει, καὶ ἐν τοῖς πνευματικοῖς δὲ
 25 πολλὴν ἔξομεν τὴν εὐκολίαν, μετὰ ὁμονοίας τὸν ζυγὸν τοῦτον
 ἔλκοντες· καὶ πάντα κατορθώσαντες, τῶν ἀποκειμένων τευ-
 ξόμεθα ἀγαθῶν ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτε
 καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ
 δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ἐμᾶς ποῦ ἔχομεν ἐντολήν νὰ μιμούμεθα ἀγγέλους, μᾶλλον δὲ ποῦ ἔχομεν λάβει ἐντολήν νὰ ἐπιδιώκωμεν νὰ ὁμοιάζωμεν τὸν Θεὸν εἰς τὴν ἐπιείκειαν. Ὁ μὲν φιλόσοφος λοιπὸν λέγεται ὅτι ἐνῶ εἶχε κακὴν γυναῖκα δι' αὐτὸν τὸν λόγον δὲν τὴν ἐδίωξεν· μερικοὶ δὲ λέγουσιν ὅτι καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἔλαβεν αὐτήν. Ἐγὼ δέ, ἐπειδὴ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους διάκεινται ὀλιγώτερον λογικῶς, προτρέπω μὲν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν νὰ πράττουν τὰ πάντα καὶ νὰ φροντίζουν, ὥστε νὰ λάβουν σύζυγον μὲ τὴν ὁποῖαν νὰ ταιριάζουν καὶ νὰ εἶναι γεμάτη ἀπὸ κάθε ἀρετὴν· ἐὰν ὅμως συμβῆ καὶ ἀποτύχουν, καὶ εἰσασάγουν εἰς τὴν οἰκίαν νύμφην ποῦ νὰ μὴ εἶναι ἀνάρετος, οὔτε ἀνεκτὴ· τότε λοιπὸν νὰ ὁμοιάζουν αὐτὸν τὸν φιλόσοφον καὶ νὰ ὀδηγοῦν αὐτήν εἰς τὸ ὀρθὸν ἀπὸ κάθε πλευρὰν καὶ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ νὰ μὴ προτιμᾷ. Διότι καὶ ὁ ἔμπορος δὲν ρίπτει τὸ πλοῖον εἰς τὸ πέλαγος ἐὰν προηγουμένως δὲν συνάψῃ μὲ αὐτὸν ποῦ συνεταιρίζεται συμφωνίας ποῦ νὰ ἠμποροῦν νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν εἰρήνην μεταξύ των, οὔτε ἀναλαμβάνει ἄλλην ἐμπορίαν.

Λοιπὸν καὶ ἐμεῖς ἄς πράττωμεν τὰ πάντα, ὥστε αὐτὴν ποῦ θὰ εἶναι σύντροφός μας εἰς τὴν πραγματείαν τῆς ζωῆς καὶ εἰς αὐτὸ τὸ πλοῖον νὰ διατηρῶμεν μέσα μὲ ἀπόλυτον εἰρήνην. Διότι ἔτσι καὶ τὰ ἄλλα ὅλα θὰ εἶναι δι' ἐμᾶς γαλήνια καὶ θὰ διατρέξωμεν μὲ ἄνεσιν τὸ πέλαγος αὐτῆς τῆς ζωῆς. Αὐτὸ ἄς ἐπιδιώκωμεν περισσότερο ἀπὸ οἰκίαν καὶ δούλους καὶ χρήματα καὶ ἀγροὺς καὶ αὐτὰ τὰ πολιτικὰ πράγματα· καὶ ἄς εἶναι δι' ἐμᾶς προτιμώτερον ἀπὸ ὅλα, τὸ νὰ μὴ ἐπαναστατῆ οὔτε νὰ εὐρίσκεται εἰς διχόνοιαν πρὸς ἐμᾶς αὐτὴ ποῦ κάθηται μαζί μας εἰς τὰ πηδάλια. Ἔτσι λοιπὸν καὶ τὰ ἄλλα θὰ ἔλθουν εὐνοϊκὰ δι' ἐμᾶς, καὶ εἰς τὴν πνευματικὴν δὲ ζωὴν πολλὴν εὐκολίαν θὰ ἔχωμεν; ἀφοῦ θὰ σηκώνωμεν μὲ ὁμόνοιαν αὐτὸν τὸν ζυγόν· καὶ ἀφοῦ κατορθώσωμεν ὅλα, θὰ ἐπιτύχωμεν τὰ ἀγαθὰ ποῦ μᾶς ἔχουν ἐτοιμασθῆ, τὰ ὁποῖα εἶθε νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι ἐμεῖς μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΚΖ΄
Α΄ Κορ. 11, 17 - 28

«Τοῦτο δὲ παραγγέλλων οὐκ ἐπαινῶ, διὸ οὐκ εἰς τὸ
κρεῖττον ἀλλ' εἰς τὸ ἥτιον συνέρχεσθε».

1. Ἀναγκαῖον καὶ τοῦ παρόντος ἐγκλήματιος πρότερον
τὴν αἰτίαν εἰπεῖν· οὕτω γὰρ ἡμῖν εὐμαθέστερος πάλιν ἔσται
5 ὁ λόγος. Τίς οὖν ἐστὶν αὕτη; Καθάπερ ἐπὶ τῶν τριοχιλίων
τῶν ἐξ ἀρχῆς πιστευσάντων κοινῇ πάντες εἰσιῶντο, καὶ κοι-
νὰ πάντα ἐκέκτηντο, οὕτω καὶ τότε, διὸ ταῦτα ἔγραψεν ὁ
ἀπόστολος, ἐγίνετο, οὐχ οὕτω μὲν μετὰ ἀκριθείας, ὥσπερ
δέ τις ἀπόρροια τῆς κοινωνίας ἐκείνης ἐναπομείνασα, καὶ
10 εἰς τοὺς μετὰ ταῦτα καιέθη. Καὶ ἐπειδὴ συνέβαινε τοὺς μὲν
πένητας εἶναι, τοὺς δὲ πλουσίους, τὰ μὲν ἑαυτῶν οὐ κατε-
τίθεντο πάντα εἰς μέσον, κοινὰς δὲ ἐποιοῦντο τὰς τραπέζας
ἐν ἡμέραις νενομισμέναις, ὡς εἰκός, καὶ τῆς συνάξεως ἀπαρ-
τιοθείσης μετὰ τὴν τῶν μυστηρίων κοινωνίαν ἐπὶ κοινήν
15 πάντες ἤεσαν εὐωχίαν, τῶν μὲν πλουτούντων φερόντων
τὰ ἐδέσματα, τῶν δὲ πενομένων καὶ οὐδὲν ἐχόντων ὑπ' αὐ-
τῶν καλουμένων, καὶ κοινῇ πάντων ἐστιομένων.

Ἄλλ' ὕστερον καὶ τοῦτο διεφθάρη τὸ ἔθος. Τὸ δὲ αἷ-
τιον ἐκ τοῦ διεσπᾶσθαι καὶ προσνέμειν ἑαυτούς, τοὺς μὲν τού-
20 τοις, τοὺς δὲ ἐκείνοις, καὶ λέγειν, ἐγὼ μὲν εἰμι τοῦ δεῖ-
νος, ἐγὼ δὲ τοῦ δεῖνος· ὅπερ καὶ ἐν ἀρχῇ τῆς ἐπιστολῆς
διορθούμενος ἔλεγεν· «Ἐδηλώθη γάρ μοι περὶ ὑμῶν, ἀδελ-
φοί μου, ὑπὸ τῶν Χλόης, διὸ ξριδες ἐν ὑμῖν εἰσι. Λέγω δὲ
τοῦτο, διὸ ἕκαστος ὑμῶν λέγει, ἐγὼ μὲν εἰμι Παύλου, ἐγὼ
25 δὲ Ἀπολλῶ, ἐγὼ δὲ Κηφᾶ». Οὐκ ἐπειδὴ Παύλω προσέ-

ΛΟΓΟΣ ΚΖ΄
Α΄ Κορ. 11, 17 - 28

«Μέ τήν παραγγελίαν δέ αὐτήν, δέν σᾶς ἐπαινῶ, διότι συγκεντρώνεσθε ὄχι διὰ τὸ καλύτερον· ἀλλὰ διὰ τὸ χειρότερον».

1. Εἶναι ἀνάγκη νὰ εἰποῦμεν ἐξ ἀρχῆς τήν αἰτίαν καί δι' αὐτήν τήν κατηγορίαν· διότι ἔτσι θὰ γίνῃ πάλιν περισσότερο κατανοητός δι' ἐμᾶς ὁ λόγος. Ποία λοιπὸν εἶναι αὐτή; Ὅπως εἰς τοὺς τρεῖς χιλιάδας ποὺ ἐπίστευσαν πρῶτοι ἔτρωγον ὅλοι ἀπὸ κοινοῦ καὶ εἶχον τὰ πάντα κοινά, ἔτσι ἐγένετο καὶ τότε, ὅταν ἔγραφεν αὐτὰ ὁ ἀπόστολος, ὄχι βέβαια ἔτσι ἀκριβῶς, ἀλλ' ὡσάν ἀποτέλεσμα ποὺ ἔμεινεν ἀπὸ τήν κοινωνίαν ἐκείνην ἦλθε καὶ εἰς ὄσους ἐζήσαν μετὰ ἀπὸ αὐτά. Καὶ ἐπειδὴ συνέβαινεν ἄλλοι μὲν νὰ εἶναι πτωχοί, ἄλλοι δὲ πλούσιοι, τὰς μὲν περιουσίας των δέν κατέθετον ὀλοκλήρους εἰς κοινὸν ταμεῖον, ἀλλ' ἔκαμνον κοινὰς τραπέζας εἰς καθωρισμένας ἡμέρας· ὅπως ἦτο φυσικόν, καὶ ἀφοῦ συνεκεντρώνοντο ὅλοι μετὰ τήν κοινωνίαν τῶν μυστηρίων ἐκάθηντο ὅλοι εἰς κοινὸν συμπόσιον, ὅπου οἱ μὲν πλούσιοι ἔφερον τὰ φαγητά, οἱ δὲ πτωχοὶ ποὺ δέν εἶχον τίποτε ἐκαλοῦντο ἀπὸ αὐτοῦς, καὶ ἔτρωγον ὅλοι ἀπὸ κοινοῦ.

Ἄργότερον ὁμως ἐγκατελείφθη καὶ αὐτὸ τὸ ἔθιμον. Ἡ δὲ αἰτία ἦτο τὸ ὅτι διέσπασαν καὶ διεμοίρασαν τοὺς ἑαυτοῦς των, ἄλλοι μὲν εἰς αὐτοῦς, ἄλλοι δὲ εἰς ἐκείνους, καὶ ἔλεγον, ἐγὼ μὲν εἶμαι τοῦ τάδε, ἐγὼ δὲ τοῦ τάδε, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον διορθώνει καὶ εἰς τήν ἀρχὴν τῆς ἐπιστολῆς μὲ τοὺς λόγους· «Ἐπληροφόρηθην δι' ἐσᾶς, ἀδελφοί μου, ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τῆς Χλόης, ὅτι ὑπάρχουν ἔριδες μεταξὺ σας. Ἐννοῶ δὲ τοῦτο· καθείς ἀπὸ σᾶς λέγει, ἐγὼ εἶμαι τοῦ Παύλου, ἐγὼ τοῦ Ἀπολλῶ, ἐγὼ τοῦ Κηφᾶ». Ὅχι διότι ἔτασσαν τοὺς ἑαυτοῦς των μὲ τὸν Παῦ-

νεμον ἑαυτούς· οὐδὲ γὰρ ἂν ἠγέσχετο· ἀλλ' ἐκ περιουσίας πρόρριζον τὸ ἔθος ἀνασπάσαι βουλόμενος, ἑαυτὸν παρενέθηκε, δεικνὺς ὅτι εἰ καὶ αὐτὸν τις ἐπεγράφη τοῦ κοινοῦ σώματος ἀπορρηγνύμενος, καὶ οὕτως ἄτιπον τὸ γινόμενον ἦν
5 καὶ παρανομίας ἐσχάτης. Εἰ δὲ ἐπὶ τούτοις παρανομία, πολλῷ μᾶλλον ἐπ' ἐκείνων τῶν καταδεεσιτέρων.

Ἐπεὶ οὖν διεσπάσθη τὸ ἔθος τοῦτο, ἔθος κάλλιστον καὶ χρησιμώτατον· καὶ γὰρ ἀγάπης ὑπόθεσις ἦν καὶ πενίας παραμυθία καὶ πλούτου σωφρονισμὸς καὶ φιλοσοφίας ἀφορ-
10 μὴ τῆς μεγίστης καὶ ταπεινοφροσύνης διδασκαλία· ἐπεὶ οὖν εἶδε τοσαῦτα ἀγαθὰ διαφθειρόμενα, πληκτικῶς εἰκότως τῷ λόγῳ κέχρηται, οὕτω λέγων· «Τοῦτο δὲ παραγγέλλων οὐκ ἐπαινῶ». Ἐν μὲν γὰρ τῷ προτέρῳ ἐγκλήματι, ἅτε πολλῶν ὄντων τῶν φυλαιόντων, ἐτιέρος ἤρξατο, λέγων οὕτως· «Ἐπαι-
15 νῶ δὲ ὑμᾶς, ὅτι πάντα μοι μέμνησθε»· ἐνταῦθα δὲ ἐναντίως, «Τοῦτο δὲ παραγγέλλων οὐκ ἐπαινῶ». Διόπερ οὐδὲ μετὰ τὴν ἐπιτίμησιν τὴν κατὰ τῶν τὰ εἰδωλόθυτα ἐσθιόντων αὐτὸ τέθεικεν· ἀλλ' ἐπειδὴ τραχύτερον ἦν ἐκεῖνο, μέσον παρεμβαλὼν τὸν περὶ τῆς κόμης λόγον, ἵνα μὴ ἐξ ἐγκλημάτων
20 σφοδρῶν εἰς ἕτερα πάλιν ἐπαχθῆ διαβαίνων τραχύτερος φαίνεται, τότε ἔρχεται ἐπὶ τὸ σφοδρότερον πάλιν, καὶ φησι· «Τοῦτο δὲ παραγγέλλων οὐκ ἐπαινῶ». «Τοῦτο· ποῖον; Ὁ μέλλω λέγειν νῦν.

25 Τί ἐστι, «παραγγέλλων οὐκ ἐπαινῶ»; Οὐκ ἀποδέχομαι ὑμᾶς, φησί, διὰ με εἰς ἀνάγκην κατεσιήσατε συμβουλῆς· οὐκ ἐπαινῶ, διὰ ἐδεήθητε διδασκαλίας εἰς τοῦτο, διὰ χρεῖαν ἔχετε τοῦ παραγγελθῆναι ὑπ' ἐμοῦ. Εἶδες πῶς ἐκ προσιμίων ἔδειξε σφόδρα ἄτιπον ὃν γινόμενον; Ὅταν γὰρ μηδὲ παραγ-
30 γελίας ὀφείλη δεῖσθαι ὁ ἁμαριάνων εἰς τὸ μὴ ἁμαρτεῖν, ἀσύγγνωστον εἰκὸς εἶναι τὸ ἁμαριανόμενον. Καὶ διὰ τί οὐκ

λον, καθ' ὅσον δὲν θὰ ἠνέχετο, ἀλλ' ἐπειδὴ ἤθελε νὰ ἐξαλείψῃ τελείως ἀπὸ τὴν ρίζαν τὴν κακὴν συνήθειαν, παρενέβαλεν τὸν ἑαυτὸν του διὰ νὰ δείξῃ ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη κάποιος ἔτασσε τὸν ἑαυτὸν του μαζί με αὐτόν, ἀποσχίζων τὸν ἑαυτὸν ἀπὸ τὸ κοινὸν σῶμα, καὶ ἔτσι ἀκόμη ἦτο ἄτοπον αὐτὸ ποῦ ἐγένετο καὶ ἔργον μεγίστης παρανομίας. Ἐὰν δὲ ἦτο παρανομία ἀναφορικῶς με αὐτόν, πολὺ περισσότερον ὡς πρὸς ἐκείνους ποῦ ἦσαν κατώτεροι.

Ἐπειδὴ λοιπὸν κατηγορήθη αὐτὸ τὸ ἔθιμον, ἔθιμον ὠραιότατον καὶ χρησιμώτατον, διότι ἦτο ἔργον ἀγάπης καὶ παρηγορία τῆς πτωχείας καὶ σωφρονισμὸς τοῦ πλούτου καὶ ἀφορμὴ διὰ νὰ διδάξῃ μεγίστην φιλοσοφίαν καὶ διδασκαλία ταπεινοφροσύνης, ἐπειδὴ λοιπὸν εἶδε νὰ καταστρέφονται τόσα ἀγαθὰ, κτυπᾶ πρεπόντως με τὸν λόγον, λέγων τὰ ἐξῆς· «Μὲ τὴν παραγγελίαν δὲ αὐτὴν δὲν σᾶς ἐπαινῶ». Διότι εἰς μὲν τὴν προηγουμένην κατηγορίαν, ἐπειδὴ ἦσαν πολλοὶ αὐτοὶ ποῦ ἐκράτουν τὰς παραδόσεις, ἤρχισε με ἄλλον τρόπον, με τοὺς ἐξῆς λόγους· «Σᾶς ἐπαινῶ, διότι εἰς ὅλα με ἐνθυμεῖσθε»· ἐδῶ ὁμως ἀντιθέτως, «Δίδων τὴν ἐντολὴν αὐτὴν δὲν σᾶς ἐπαινῶ». Διὰ τοῦτο δὲν ἐτοποθέτησεν αὐτὸ μετὰ ἀπὸ τὴν ἐπιτίμησιν ἐναντίον ἐκείνων ποῦ ἔτρωγον τὰ εἰδωλόθута, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκεῖνο ἦτο σκληρότερον, ἀφοῦ παρενέβαλεν ἐνδιαμέσως τὸν λόγον διὰ τὴν κόμην, διὰ νὰ μὴ φαίνεται σκληρότερος με τὸ νὰ μεταβαίνη ἀπὸ ἐντόνους κατηγορίας εἰς ἄλλας πάλιν βαρείας, τότε κάνει καὶ πάλιν ἐντονώτερον τὸ ὕφος καὶ λέγει· «Δίδων τὴν ἐντολὴν αὐτὴν δὲν σᾶς ἐπαινῶ». Αὐτὴν ποίαν; Αὐτὴν ποῦ θὰ εἰπῶ τώρα.

Τί σημαίνει «παραγγέλων οὐκ ἐπαινῶ»; Δὲν σᾶς ἐπαινῶ, λέγει, διότι με ἀναγκάσατε νὰ σᾶς συμβουλεύσω· δὲν σᾶς ἐπαινῶ, διότι ἐχρειάσθητε διδασκαλίαν εἰς αὐτό, διότι ἔχετε ἀνάγκην ἀπὸ τὰς ἰδικὰς μου νοουθεσίας. Εἶδες πῶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀκόμη ἔδειξεν ὅτι αὐτὸ ποῦ γίνεται εἶναι πάρα πολὺ ἄτοπον; Διότι ὅταν αὐτὸς ποῦ ἀμαρτάνει δὲν ἔχη ἀνάγκην οὔτε κἂν ἀπὸ ἐντολὴν διὰ νὰ μὴ ἀμαρτάνῃ, φυσικὸν εἶναι νὰ εἶναι ἀσυγχώρητος ἢ ἀμαρτία. Καὶ διατί δὲν

ἐπαινεῖς; «Οὐ οὐκ εἰς τὸ κρεῖττον, ἀλλ' εἰς τὸ ἥττον συν-
 ἔρχεσθε», φησί· τουτέστιν, ὅτι οὐ προβαίνετε εἰς ἀρετήν.
 Δέον γὰρ ἐπιδοῦναι καὶ πλείονα ἐγγενέσθαι τὴν φιλοτιμίαν,
 ὑμεῖς δὲ καὶ τὸ ἤδη κραιῆσαν ἡλαιώσατε, καὶ οὕτως ἡλαι-
 5 τώσατε, ὡς καὶ παραγγελίας δεηθῆναι παρ' ἐμοῦ, ἵνα ἐπὶ
 τὴν προτέραν ἐπανέλθητε τάξιν.

Εἶτα ἵνα μὴ δόξη διὰ τοὺς πένητας ταῦτα λέγειν μόνον,
 οὐκ εὐθέως εἰς τὸν περὶ τῶν τραπεζῶν ἐμβάλλει λόγον,
 ὥστε μὴ εὐκαταφρόνητον ταύτη ποιῆσαι τὴν ἐπιτίμησιν ἐκεί-
 10 νοις, ἀλλὰ ζητεῖ λέξιν πληκτικωτάτην καὶ πολὺν ἔχουσαν
 τὸν φόβον. Τί γὰρ φησι; «Πρῶτον μὲν γὰρ συνερχομένων
 ὑμῶν ἐν ἐκκλησίᾳ, ἀκούω σχίσματα ἐν ὑμῖν ὑπάρχειν». Καὶ
 οὐ λέγει, ἀκούω γὰρ μὴ κοινῇ ὑμᾶς συνδειπνεῖν· ἀκούω
 γὰρ κατ' ἰδίαν ὑμᾶς ἐσιᾶσθαι, καὶ μὴ μετὰ τῶν πενήτων·
 15 ἀλλ' ὁ μάλιστα ἱκανὸν ἦν αὐτῶν διασεῖσαι τὴν διάνοιαν, τοῦ-
 το τέθεικε, τὸ τοῦ σχίσματος ὄνομα, ὃ καὶ τοῦτου ἦν αἴτιον,
 κακείνου πάλιν ἀνεμίμησθε τοῦ ἐν ἀρχῇ τῆς ἐπισιολῆς εἰρη-
 μένου καὶ δηλωθέντος ὑπὸ τῶν Χλόης. «Καὶ μέρος τι πι-
 σιεύω». Ἴνα γὰρ μὴ λέγωσι, τί οὖν, εἰ ψεύδονται οἱ δια-
 20 θάλλοντες; οὔτε διὰ πιστεύω εἶπεν, ἵνα μὴ ἀναισχυνοιτέρους
 ποιήσῃ, οὐδ' αὖ πάλιν διὰ ἀπισιῶ, ἵνα μὴ δόξη μάτην ἐπι-
 τιμᾶν, ἀλλὰ, «μέρος τι καὶ πιστεύω», φησί, τουτέστιν, ἐκ
 μέρους μικροῦ πιστεύω, ἐναγωνίους ποιῶν, καὶ εἰς τὴν τῆς
 διορθώσεως καλῶν ἐπάνοδον.

25 2. «Δεῖ γὰρ καὶ αἰρέσεις ἐν ὑμῖν εἶναι, ἵνα οἱ δόκιμοι
 φανερὰ γένηνται ἐν ὑμῖν»· καὶ αἰρέσεις ἐνταῦθα, οὐ ταύτας
 λέγων τὰς τῶν δογμάτων, ἀλλὰ τὰς τῶν σχισμάτων τούτων.
 Εἰ δὲ καὶ τὰς τῶν δογμάτων ἔλεγεν, οὐδὲ οὕτω λαβὴν ἐ-
 δίδου. Καὶ γὰρ ὁ Χριστός φησιν, «Ἀνάγκη ἐλθεῖν τὰ σκάν-
 30 δαλα», οὐ τὴν ἐλευθερίαν τῆς προαιρέσεως λυμαινόμενος,
 οὐδὲ ἀνάγκην τινὰ καὶ θλίαν ἐφισιᾶς τῷ θίῳ, ἀλλὰ τὸ πάν-

ἐπαινείς; «Διότι», λέγει, «συγκεντρώνεσθε ὄχι πρὸς τὸ καλύτερον, ἀλλὰ πρὸς τὸ χειρότερον»· δηλαδή ἐπειδὴ δὲν προκόπτετε εἰς τὴν ἀρετὴν. Διότι πρέπει ν' αὐξάνη καὶ νὰ γίνεταί περισσοτέρα ἢ φιλοτιμία, ἐνῶ ἐσεῖς καὶ τὸ ἔθιμον τὸ ὁποῖον εἶχεν ἤδη ἐπικρατήσῃ ἐκάνατε ν' ἀτονήσῃ, καὶ ν' ἀτονήσῃ τόσον, ὥστε νὰ χρειασθῇ καὶ παραγγελία ἀπὸ ἐμὲ διὰ νὰ ἐπανέλθετε εἰς τὴν προηγουμένην τάξιν.

Ἔσπερον, διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι τὰ λέγει αὐτὰ μόνον χάριν τῶν πτωχῶν, δὲν κάμνει ἀμέσως λόγον διὰ τὰς κοινὰς τραπέζας, διὰ νὰ μὴ κἀνῃ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ εὐκαταφρόνητον τὴν ἐπίπληξιν εἰς ἐκείνους, ἀλλὰ ζητεῖ λέξιν ποὺ νὰ κτυπᾷ ἐντονώτατα καὶ νὰ προξενῇ πολὺν φόβον. Τί λέγει δηλαδή; «Διότι πρῶτον μὲν, ὅταν συνανθροίζεσθε ὡς ἐκκλησία, ἀκούω ὅτι ὑπάρχουν μεταξὺ σας διαιρέσεις». Καὶ δὲν λέγει, διότι ἀκούω ὅτι δὲν συντρώγετε ἀπὸ κοινοῦ· διότι ἀκούω ὅτι τρώγετε κατ' ἰδίαν καὶ ὄχι μαζὶ μὲ τοὺς πτωχοὺς, ἀλλ' αὐτὸ ποὺ ἦτο ἰκανὸν νὰ ταραξῇ πάρα πολὺ τὴν ψυχὴν των, αὐτὸ εἶπε, δηλαδή τὸ ὄνομα τοῦ σχίσματος, τὸ ὁποῖον ἦτο αἰτία καὶ δι' αὐτό, καὶ ὑπενεθύμιζε πάλιν ἐκεῖνο ποὺ ἐλέχθη εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπιστολῆς καὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τῆς Χλόης. «Καὶ ἐν μέρει τὸ πιστεύω». Διὰ νὰ μὴ λέγουν δηλαδή, τί λοιπόν, ἐὰν ψεύδωνται αὐτοὶ ποὺ διαβάλλουν, οὔτε εἶπεν ὅτι πιστεύω, διὰ νὰ μὴ τοὺς κἀνῃ περισσότερο ἀναισχύντους, οὔτε πάλιν ὅτι δὲν πιστεύω, διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι χωρὶς λόγον ἐπιτιμᾷ, ἀλλὰ λέγει «ἐν μέρει τὸ πιστεύω αὐτό», δηλαδή, ὀλίγα ἀπὸ αὐτὰ πιστεύω, διὰ νὰ θάβῃ αὐτοὺς εἰς ἀγωνίαν καὶ νὰ τοὺς καλέσῃ εἰς ἐπιστροφήν.

2. «Διότι πρέπει νὰ ὑπάρχουν μεταξὺ σας καὶ διαιρέσεις, διὰ νὰ γίνουν φανεροὶ μεταξὺ σας οἱ γνήσιοι»· αἱρέσεις ἐδῶ δὲν λέγει αὐτὰς ποὺ ἔχουν σχέσιν μὲ τὰ δόγματα, ἀλλὰ τὰς προερχομένας ἀπὸ σχίσματα. Ἐὰν δὲ ἐννοῦσε καὶ τὰς ἀναφερομένας εἰς τὰ δόγματα, δὲν θὰ ἔδιδεν ἔτσι λαβὴν. Διότι καὶ ὁ Χριστὸς λέγει, «Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔλθουν τὰ σκάνδαλα»¹, ὄχι περιορίζων τὴν ἐλευθερίαν τῆς θαλήσεως, οὔτε ἐπιβάλλων εἰς τὴν ζωὴν κάποιαν ἀνάγκην

τως εσόμενον ἐκ τῆς πονηρᾶς τῶν ἀνθρώπων γνώμης προ-
λέγων, ὅπερ ἔμελλε γίνεσθαι, οὐ διὰ τὴν αὐτοῦ πρόορρησιν,
ἀλλὰ διὰ τὴν τῶν ἀνιάτως ἐχόντων γνώμην. Οὐ γὰρ ἐπειδὴ
προεῖπε, ταῦτα ἐγίνετο, ἀλλ' ἐπειδὴ πάντως ἔμελλε γίνεσθαι,
5 διὰ τοῦτο προεῖπεν. Ἐπεὶ, εἰ ἀνάγκης ἦν τὰ σκάνδαλα, καὶ
μὴ γνώμης τῶν εἰσαγόντων αὐτά, περιτιῶς ἔλεγεν. «Οὐαὶ
τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ, δι' οὗ τὰ σκάνδαλα ἔρχονται».

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν εὐρύτερον ἐν αὐτῷ γινόμενοι τῷ χω-
ρίῳ διελέχθημεν, νῦν δὲ ἐπὶ τὸ προσκείμενον ἰέναι ἀνάγκη.
10 «Οὐ γὰρ περὶ τῶν αἰρέσεων τούτων εἶπε τῶν κατὰ τὰς
τραπέζας, καὶ τῆς φιλονεικίας ταύτης καὶ διασιτάσεως, καὶ
ἐκ τῶν ἐξῆς δῆλον ἐποίησεν. Εἰπὼν γάρ, ὅτι «ἀκούω σχί-
σματα ἐν ὑμῖν ὑπάρχειν», οὐκ ἔσση μέχρι τούτου, ἀλλὰ δει-
κνὺς ποῖα λέγει σχίσματα, προϊὼν φησιν, ὅτι «Ἐκαστος τὸ
15 ἴδιον δεῖπνον προλαμβάνει»· καὶ πάλιν, «Μὴ γὰρ οἰκίας
οὐκ ἔχετε εἰς τὸ ἐσθίειν καὶ πίνειν; ἢ τῆς ἐκκλησίας τοῦ
Θεοῦ καταφρονεῖτε;». Ἀλλ' ὅτι μὲν περὶ τούτων εἶπε, δῆ-
λον εἰ δὲ σχίσματα αὐτὰ καλεῖ, μὴ θαυμάσης· ὅπερ γὰρ
ἔφην, τῇ λέξει καθικέσθαι αὐτῶν βούλεται. Εἰ δὲ δογματίων
20 ἦν τὰ σχίσματα, οὐκ ἂν οὕτως αὐτοῖς διελέχθη ἡμέρως.

Ἀκουσον γοῦν διὰ τι τοιοῦτον λέγη, πῶς ἐσσι σφοδρὸς
καὶ ἀσφαλιζόμενος καὶ ἐπιτιμῶν· ἀσφαλιζόμενος μὲν, ὡς
διὰ τι λέγη, «Κἂν ἄγγελος ὑμᾶς εὐαγγελίζηται παρ' ὃ παρα-
λάβετε, ἀνάθεμα ἔστω»· ἐπιτιμῶν δέ, ὡς διὰ τι λέγη, «Οἴτι-
25 νες ἐν νόμῳ δικαιοῦσθε, τῆς χάριτος ἐξεπέσειτε». Καὶ νῦν
μὲν κύνας καλεῖ τοὺς διαφθείροντας λέγων, «Βλέπετε τοὺς

2. Γαλ. 1, 8.

3. Γαλ. 5, 4.

καὶ βίαν, ἀλλὰ προλέγων αὐτὸ ποῦ θὰ ἐγίνετο ὅπωςδὴποτε ἀπὸ τὴν πονηρὰν προαίρεσιν τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὸ ὅποιον ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ, ὄχι διότι τὸ προεῖπεν ἐκεῖνος, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς προαιρέσεως ποῦ τὴν ἔχουν ἀθεράπευτον αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι. Διότι αὐτὰ δὲν θὰ ἐγίνοντο ἐπειδὴ τὰ προεῖπεν, ἀλλ' ἐπειδὴ θὰ ἐγίνοντο ὅπωςδὴποτε, δι' αὐτὸ τὰ προεῖπε. Καθ' ὅσον ἐὰν ἀπὸ ἀνάγκην θὰ προήρχοντο τὰ σκάνδαλα καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν προαίρεσιν ἐκείνων ποῦ τὰ εἰσάγουν, θὰ ἦτο περιττὸν αὐτὸ ποῦ ἔλεγεν, «Ἀλλοίμονον εἰς ἐκεῖνον τὸν ἄνθρωπον διὰ τοῦ ὁποίου ἔρχονται τὰ σκάνδαλα».

Καὶ αὐτὰ μὲν τὰ εἶπομεν ἀφοῦ ἀνελύσαμεν εὐρύτερον αὐτὸ τὸ χωρίον, τώρα ὅμως εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔλθωμεν εἰς τὸ συγκεκριμένον θέμα μας. Τὸ ὅτι λοιπὸν ὠμίλησε διὰ τὰς διαιρέσεις αὐτὰς ποῦ ἀναφέρονται εἰς τὰς κοινὰς τραπέζας καὶ εἰς αὐτὴν τὴν φιλονεικίαν καὶ τὴν διάστασιν, τὸ ἔκανε φανερόν καὶ ἀπὸ τὰ ἐπόμενα. Διότι ὅταν εἶπεν, «ἀκούω ὅτι ὑπάρχουν μεταξύ σας διαιρέσεις», δὲν ἐσταμάτησεν εἰς αὐτό, ἀλλὰ διὰ νὰ δείξῃ ποίας διαιρέσεις ἐννοεῖ, προχωρῶν λέγει ὅτι «ὁ καθείς σπεύδει νὰ προλάβῃ νὰ φάγῃ τὸ ἰδικόν του φαγητόν»· καὶ πάλιν, «Δὲν ἔχετε οἰκίας διὰ νὰ τρώγετε καὶ νὰ πίνετε; Ἡ καταφρονεῖτε τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ;». Ἄλλ' ὅτι μὲν δι' αὐτὰ ὠμίλησεν εἶναι φανερόν· διὰ τὸ ὅτι δὲ ἀποκαλεῖ αὐτὰ σχίσματα μὴ ἀπορήσης. Διότι ὅπως εἶπον μὲ αὐτὴν τὴν λέξιν θέλει νὰ τοὺς κτυπήσῃ. Ἐὰν δὲ αἱ αἰρέσεις προήρχοντο ἀπὸ τὰ δόγματα, δὲν θὰ ὠμίλει εἰς αὐτοὺς μὲ τὸσον ἡμερον τρόπον.

Ἄκουσε λοιπὸν ὅταν ὀμιλῇ διὰ κάτι τέτοιον πόσον εἶναι σφοδρὸς καὶ πόσον φροντίζει νὰ ἀσφαλίσῃ τοὺς πιστοὺς καὶ πῶς τοὺς ἐπιτιμᾷ· τὸ πόσον φροντίζει διὰ νὰ τοὺς ἀσφαλίσῃ, γίνεται φανερόν ἀπὸ τοὺς λόγους, «Καὶ ἂν κάποιος ἄγγελος ἀπὸ τὸν οὐρανὸν σᾶς κηρύξῃ διαφορετικὸν εὐαγγέλιον ἀπὸ ἐκεῖνο ποῦ σᾶς ἐκηρύξαμεν, αὐτὸς ἄς εἶναι ἀνάθεμα»²· τὸ ὅτι δὲ τοὺς ἐπιτιμᾷ, ἀπὸ τοὺς λόγους· «Ὅσοι ζητεῖτε νὰ δικαιωθῆτε διὰ τοῦ νόμου, ἔχετε ἐκπέσει ἀπὸ τὴν χάριν»³. Καὶ ἄλλοτε μὲν ὀνομάζει σκύλους αὐτοὺς ποῦ καταστρέφουν μὲ τὴν διδασκαλίαν των,

κύνας»· ἵν' δὲ κεκαυτηριασμένους τὴν συνείδησιν, καὶ ἀγγέλους διαβόλου πάλιν. Ἄλλ' οὐκ ἐνταῦθα τοιοῦτον οὐδὲν εἶπεν, ἀλλ' ἡμέρως καὶ ὑφειμένως. Τί δέ ἐστιν, «Ἴνα οἱ δόκιμοι φανεροὶ γένωνται ἐν ὑμῖν»; Ἴνα λάμπωσι μειζόνως.
 5 Ὁ δὲ βούλεται εἰπεῖν, τοῦτό ἐστιν, ὅτι τοὺς ἀπεριτρεπτοὺς καὶ σιεροὺς οὐ μόνον οὐδὲν τοῦτο παραβιάπει, ἀλλὰ καὶ δείκνυσι μᾶλλον, καὶ λαμπροτέρους ἀποφαίνει. Τὸ γὰρ «ἵνα» τοῦτο, οὐ πανταχοῦ αἰτιολογίας ἐστίν, ἀλλὰ πολλαχοῦ καὶ τῆς τῶν πραγμάτων ἐκβάσεως. Οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς αὐτὸ τίθη-
 10 σιν, ὅταν λέγῃ, «Εἰς κρίμα ἐγὼ ἦλθον εἰς τὸν κόσμον τοῦτο, ἵνα οἱ μὴ βλέποντες βλέπωσι, καὶ οἱ βλέποντες τυφλοὶ γένωνται»· οὕτω καὶ αὐτὸς ὁ Παῦλος, ὅταν περὶ τοῦ νόμου διαλεγόμενος γράφῃ· «Νόμος δὲ παρεισῆλθεν, ἵνα πλεονάσῃ τὸ παράπτωμα». Ἄλλ' οὕτε ὁ νόμος διὰ τοῦτο ἐδόθη, ἵνα
 15 ἀύξηθῇ τὰ ἁμαρτήματα τῶν Ἰουδαίων· τοῦτο δὲ ἐξέβη· οὕτε ὁ Χριστὸς διὰ τοῦτο ἦλθεν, ἵνα οἱ βλέποντες τυφλοὶ γένωνται, ἀλλὰ διὰ τὸ ἐναντίον· συνέβη δὲ τοῦτο.

Οὕτως οὖν καὶ ἐνταῦθα νοητέον τό, «Ἴνα καὶ δόκιμοι φανεροὶ γένωνται». Οὐδὲ γὰρ διὰ τοῦτο ἐγένοντο αἰρέσεις, ἵ-
 20 να οἱ δόκιμοι φανεροὶ γένωνται, ἀλλὰ τῶν αἰρέσεων τούτων γενομένων τοῦτο συνέβη. Ταῦτα δὲ εἶπε, τοὺς πένητας παραμυθούμενος τοὺς γενναίως φέροντας τὴν τοιαύτην ὑπεροψίαν. Διὸ οὐδὲ εἶπεν, ἵνα δόκιμοι γένωνται, ἀλλ' ἵνα δόκιμοι ὄντες φανεροὶ γένωνται, δηλῶν ὅτι καὶ πρὸ τούτου τοιοῦτοι
 25 ἦσαν, ἀλλ' ἀνεμίγνυτο τοῖς πολλοῖς, καὶ παραμυθίας ἀπολαύοντες τῆς παρὰ τῶν πλουσίων, οὐ σφόδρα ἐφαίνοντο. Νυνὶ δὲ ἡ σιάντις αὕτη καὶ ἡ φιλονεικία δήλους αὐτοὺς ἐποίησεν, ὥσπερ τὸν κυβεργήτην ὁ χειμῶν δείκνυσι.

Καὶ οὐκ εἶπεν, ἵνα ὑμεῖς δόκιμοι φανῆτε, ἀλλ', «ἵνα οἱ
 30 δόκιμοι φανεροὶ γένωνται», οἱ ἐν ὑμῖν τοιοῦτοι. Οὕτε γὰρ

4. Φιλ. 3, 2.

4α. Τιμ. 4, 2.

4β. Β' Κορ. 12, 7.

5. Ἰω. 9, 39.

6. Ρωμ. 5, 20.

μέ τούς λόγους, «Προσέχετε ἀπό τούς σκύλους»⁴, ἄλλοτε δέ σημαδευμένους εἰς τήν συνείδησιν^{4α}· καί ἄλλοτε πάλιν ἀγγέλους τοῦ διαβόλου⁶. Ἐδῶ ὅμως δέν εἶπε τίποτε τέτοιο, ἀλλ' ὠμίλησε μέ ἡμερον τρόπον καί μετριότητα. Τί σημαίνει δέ «διά νά γίνουν φανεροί μεταξύ σας οἱ γνήσιοι»; Διά νά λάμπουν περισσότερο. Αὐτό πού θέλει δέ νά εἰπῆ εἶναι τὸ ἐξῆς, ὅτι αὐτούς πού δέν κλονίζονται καί εἶναι στερεοί ὄχι μόνον οὔτε αὐτὸ τούς βλάπτει, ἀλλὰ καί τούς ἀναδεικνύει περισσότερο καί τούς ἐμφανίζει λαμπροτέρους. Διότι αὐτό, τὸ «ἵνα» δέν τίθεται παντοῦ ὡς αἰτιολογία, ἀλλ' εἰς πολλὰ σημεία καί διὰ νά δηλώσῃ τήν ἔκβασιν τῶν πραγμάτων. Ἔτσι χρησιμοποιοεῖ αὐτό καί ὁ Χριστός ὅταν λέγῃ, «Ἐγὼ ἦλθον εἰς τὸν κόσμον αὐτὸν διὰ νά γίνῃ κρίσις, διὰ ν' ἀποκτήσουν τὸ φῶς ἐκεῖνοι πού δέν βλέπουν καί νά γίνουν τυφλοὶ ἐκεῖνοι πού βλέπουν»⁵· ἔτσι καί ὁ ἴδιος ὁ Παῦλος ὅταν ὀμιλῇ διὰ τὸν νόμον γράφει «ὁ νόμος εἰσῆλθε διὰ νά πληθυνθῇ ἡ ἁμαρτία»⁶. Οὔτε ὁ νόμος ὅμως ἐδόθη δι' αὐτό, διὰ ν' αὐξηθοῦν δηλαδὴ αἱ ἁμαρτίαι τῶν Ἰουδαίων, καί ὅμως αὐτὸ συνέβη· οὔτε ὁ Χριστός ἦλθεν δι' αὐτό, δηλαδὴ διὰ νά γίνουν τυφλοὶ ἐκεῖνοι πού βλέπουν, ἀλλὰ διὰ τὸ ἀντίθετον· συνέβη ὅμως αὐτό.

Ἔτσι πρέπει λοιπὸν νά νοηθῇ καί ἐδῶ τὸ «διά νά γίνουν μεταξύ σας φανεροὶ οἱ γνήσιοι». Διότι δέν ἔγιναν δι' αὐτὸ οἱ αἱρέσεις, διὰ νά γίνουν φανεροὶ οἱ γνήσιοι, ἀλλ' ἀφοῦ ἐνεφανίσθησαν αἱ διαιρέσεις συνέβη αὐτό. Αὐτὰ δέ τὰ εἶπε διὰ νά παρηγορήσῃ τούς πτωχοὺς πού ὑπέμενον μέ γενναιότητα τέτοιαν ὑπερηφάνειαν. Δι' αὐτὸ δέν εἶπε, διὰ νά γίνουν γνήσιοι, ἀλλὰ διὰ νά γίνουν φανεροὶ αὐτοὶ πού εἶναι γνήσιοι, δηλῶν μέ αὐτὸ ὅτι καί πρὶν ἀπὸ αὐτὰ ἦσαν γνήσιοι, ἀλλ' ἀνέμιγνύοντο μέ τούς πολλοὺς καί ἐπειδὴ ἀπελάμβανον κάποιαν παρηγορίαν εἰς τήν πτωχείαν ἀπὸ τούς πλουσίους, δέν ἐφαίνοντο πολὺ. Τώρα ὅμως αὐτὴ ἡ στάσις καί ἡ φιλονεικία τούς ἐφανέρωσε, ὅπως δεικνύει ἡ τρικυμία τὸν κυβερνήτην τοῦ πλοίου.

Καί δέν εἶπε, διὰ νά φανῆτε σεῖς γνήσιοι, ἀλλὰ, «διά νά γίνουν φανεροὶ οἱ γνήσιοι», οἱ ὁποῖοι εὐρίσκονται με-

καιηγορῶν δήλους ποιεῖ, ὥστε μὴ ἀναισχυντιότερους ποιῆσαι, οὔτε ἐγκωμιάζων, ὥστε μὴ χαννοτέρους, ἀλλ' εἰς μειέωρον ἀφίησι τὸν λόγον καὶ τοῦτον κα̅κεῖνον, ἐκάστον τῶ συνειδότι τὰ λεγόμενα ἀρμόζειν παρέχων. Οὐ τοὺς πένητας
 5 δὲ ἐνταῦθά μοι δοκεῖ παραμυθεῖσθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς τὸ ἔθος μὴ διαφθείροντας. Καὶ γὰρ εἰκὸς εἶναι ἐν αὐτοῖς καὶ τοὺς διατηροῦντας αὐτό· διὸ καὶ ἔλεγε, «Μέρος τι πιστεύω». Εἰκότως τοίνυν τούτους δοκίμους φησί, τοὺς μὴ μόνον μετὰ τῶν ἄλλων διατηρήσαντας τὸ ἔθος, ἀλλὰ καὶ χω-
 10 ρὶς ἐκείνων ἀκίνητον τὸν καλὸν τοῦτον φυλάξαντας νόμον. Ποιεῖ δὲ τοῦτο, καὶ ἑτέρους καὶ τούτους διὰ τῶν τοιούτων ἐγκωμίων προθυμοτέρους ἐργάσασθαι σπεύδων.

3. Εἶτα λοιπὸν λέγει καὶ αὐτὸ τοῦ ἁμαρτήματος τὸ εἶδος. Τί δὲ τοῦτό ἐστι; «Συνερχομένων ὑμῶν ἐπὶ τὸ αὐτό», φησὶν,
 15 «οὐκ ἔστι κυριακὸν δεῖπνον φαγεῖν». Ὁρᾷς πῶς ἐντριπικῶς, καὶ ἐν τάξει διηγήσεως ἤδη τὴν συμβουλήν κατεσκευάσε; Τὸ μὲν γὰρ σχῆμα τῆς συνόδου, φησὶν, ἄλλο· ἀγάπης γὰρ ἐστι καὶ φιλαδελφίας· εἰς γοῦν ὑμᾶς ἅπαντας δέχεται τόπος, καὶ ὁμοῦ συναγελάζεσθε· ἡ δὲ τράπεζα λοιπὸν οὐχ
 20 ὁμοία τῇ συνόδῳ. Καὶ οὐκ εἶπε, συνερχομένων ὑμῶν οὐκ ἔστι κοινῇ φαγεῖν, οὐκ ἔστι μετ' ἀλλήλων ἐστιαθῆναι, ἀλλὰ πάλιν ἑτέρως καὶ πολλῶ φοβερώτερον αὐτῶν καθάπτεται, λέγων. «Οὐκ ἔστι κυριακὸν δεῖπνον φαγεῖν», ἐκείνη παραπέμπων αὐτοὺς ἐντεῦθεν ἤδη τῇ ἐσπέρᾳ, καθ' ἣν τὰ φρικτὰ
 25 μυστήρια παρέδωκεν ὁ Χριστός. Διὰ τοῦτο καὶ δεῖπνον τὰ ἄριστον ἐκάλεσε· καὶ γὰρ ἐκεῖνο τὸ δεῖπνον κοινῇ πάντας εἶχε κατακεκλιμένους. Καίτοιγε οὐ τοσοῦτον τὸ μέσον τῶν πλουτούντων καὶ τῶν πενομένων, ὅσον τοῦ διδασκάλου καὶ τῶν μαθητῶν· ἄπειρον γὰρ ἐκεῖνο. Καὶ τί λέγω τοῦ διδα-
 30 σκάλου καὶ τῶν μαθητῶν; Ἐννόησον τὸ μέσον τοῦ διδασκάλου καὶ τοῦ προδότου· ἀλλ' ὅμως καὶ αὐτὸς μετ' αὐτῶν

ταξύ σας. Ούτε δηλαδή όταν κατηγορή τοὺς φανερώνει, ὥστε νὰ μὴ τοὺς κάνη περισσότερο ἀναισχύντους, οὔτε ὅταν τοὺς ἐπαινῇ, ὥστε νὰ μὴ γίνουν νωθρότεροι, ἀλλ' ἀφήνει μετέωρον τὸν λόγον καὶ αὐτὸν καὶ ἐκείνον, δίδων τὴν δυνατότητα νὰ ἐφαρμόζη ὁ καθείς τὰ λεγόμενα πρὸς τὴν συνείδησίν του. Νομίζω δὲ ὅτι ἐδῶ δὲν παρηγορεῖ μόνον τοὺς πτωχοὺς, ἀλλὰ καὶ ὅσους τηροῦν τὸ ἔθιμον. Διότι φυσικὸν ἦτο νὰ ὑπάρχουν μεταξύ των καὶ αὐτοὶ ποὺ διετήρουν αὐτό· δι' αὐτὸ καὶ ἔλεγεν «ἐν μέρει τὸ πιστεύω». Εὐλόγως λοιπὸν ὀνομάζει γνησίους αὐτοὺς πού, ὄχι μόνον μαζί μὲ τοὺς ἄλλους διετήρουν τὸ ἔθιμον, ἀλλὰ καὶ χωρὶς ἐκείνους ἐφύλαξαν ἀμετακίνητον τὸν καλὸν αὐτὸν νόμον. Κάμνει δὲ αὐτό, ἐπιδιώκων νὰ κάνη μὲ τέτοιους ἐπαίνους προθυμότερους καὶ αὐτοὺς καὶ ἐκείνους.

3. Εἰς τὴν συνέχειαν λοιπὸν ὀνομάζει καὶ τὸ εἶδος τοῦ ἁμαρτήματος. Ποῖο εἶναι δὲ αὐτό; «Ὅταν συγκεντρῶνεσθε ὅλοι μαζί», λέγει, «δὲν τρώγετε κυριακὸν δεῖπνον». Βλέπετε πῶς μὲ τρόπον πού νὰ προκαλῇ ἐντροπήν καὶ μὲ μορφήν διηγήσεως ἤδη προητοίμασε τὴν συμβουλήν; Διότι τὸ μὲν σχῆμα τῆς συγκεντρώσεως, λέγει, εἶναι ἄλλο· διότι εἶναι σχῆμα ἀγάπης καὶ φιλαδελφίας· ἕνας τόπος λοιπὸν σᾶς ὑποδέχεται ὅλους καὶ μαζί συνενοῦσθε εἰς μίαν κοινωνίαν· ἡ τράπεζα ὅμως δὲν εἶναι ὁμοία πρὸς τὴν συγκέντρωσιν. Καὶ δὲν εἶπεν, ἐνῶ συγκεντρῶνεσθε δὲν τρώγετε ἀπὸ κοινου, δὲν τρώγετε ἠνωμένοι, ἀλλὰ πάλιν μὲ ἄλλον τρόπον καὶ πολὺ φοβερώτερον τοὺς κατηγορεῖ μὲ τοὺς λόγους, «δὲν τρώγετε κυριακὸν δεῖπνον», καὶ τοὺς παρπέμπει ἀπὸ ἐδῶ ἤδη εἰς ἐκείνην τὴν ἐσπέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Χριστὸς παρέδωσε τὰ φρικτὰ μυστήρια. Δι' αὐτὸ καὶ ἐκάλεσε τὸ ἄριστον δεῖπνον· διότι ἐκείνο τὸ δεῖπνον εἶχε καθημερινῶς ὅλους ἀπὸ κοινου εἰς τὴν τράπεζαν. Ἄν καὶ βεβαίως δὲν ἦτο τόση ἡ ἀπόστασις τῶν πλουσίων καὶ τῶν πτωχῶν, ὅση τοῦ διδασκάλου μὲ τοὺς μαθητάς· διότι ἐκείνη ἦτο ἄπειρος. Καὶ τί λέγω διὰ τὴν ἀπόστασιν διδασκάλου καὶ μαθητῶν; Σκέψου τὴν ἀπόστασιν τοῦ διδασκάλου καὶ τοῦ προδότου· καὶ ὅμως καὶ αὐτὸς συνεκά-

κατεκλίνετο, καὶ οὐδὲ τοῦτον ἐξέβαλεν, ἀλλὰ καὶ ἄλλων αὐτῷ μετέδωκε, καὶ τῶν μνηστῆρων κοινωνὸν ἐποίησεν.

Εἶτα ἐρμηνεύει πῶς οὐκ ἔστι κυριακὸν δεῖπνον φαγεῖν. «Ἐκαστος γὰρ τὸ ἴδιον δεῖπνον προλαμβάνει», φησὶν, «ἐν 5 τῷ φαγεῖν καὶ ὃς μὲν πεινᾷ, ὃς δὲ μεθύει». Εἶδες πῶς ἔδειξεν αὐτοὺς καταισχύνοντας ἑαυτοὺς μᾶλλον; Τὸ γὰρ κυριακὸν ἰδιωτικὸν ποιοῦσιν ὥστε αὐτοὶ πρῶτοί εἰσιν οἱ καθυβριζόμενοι, οἱ τῆς αὐτῶν τραπέζης τὸ μέγιστον ἀφαιροῦντες ἀξίωμα. Πῶς καὶ τίτι τρόπῳ; «Οὐ τὸ κυριακὸν δεῖπνον, 10 τουτέστι, τὸ δεσποτικόν, ὀφείλει κοινὸν εἶναι. Τὰ γὰρ τοῦ δεσπότου οὐχὶ τοῦδε μὲν ἔστι τοῦ οἰκέτου, τοῦδε δὲ οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ κοινῇ πάντων.

Τὸ οὖν κυριακὸν τοῦτο φησι τὸ κοινόν. Εἰ γὰρ τοῦ δεσπότου οὐ εἰσιν, ὥσπερ οὖν καὶ ἔστιν, οὐκ ὀφείλεις ὡς ἱ- 15 δια ἀποσπᾶν, ἀλλ' ὡς τοῦ Κυρίου καὶ τοῦ δεσπότου ὄντα, κοινῇ πᾶσι προσιθῆναι. Τοῦτο γὰρ ἔστι κυριακόν. Νυνὶ δὲ οὐκ ἀφίης αὐτὸ εἶναι κυριακόν, μὴ ἀφείς εἶναι κοινόν, ἀλλὰ καθ' ἑαυτὸν ἐσιώμενος. Διὸ καὶ ἐπάγει λέγων «Ἐκαστος γὰρ τὸ ἴδιον δεῖπνον προλαμβάνει». Καὶ οὐκ εἶπεν, 20 ἀποσχίξει, ἀλλὰ «προλαμβάνει», ἡρέμα καὶ εἰς λαιμαργίαν αὐτοὺς καὶ προπέτειαν διαβάλλων. Τοῦτο γοῦν καὶ τὸ ἐξῆς δηλοῖ. Εἰπὼν γὰρ τοῦτο, ἐπήγαγε πάλιν «Καὶ ὃς μὲν πεινᾷ, ὃς δὲ μεθύει» ἅπερ ἑκάτερα ἀμετρίας ἦν, καὶ ἡ ἔνδεια καὶ ἡ ὑπερβολή.

25 Ἴδον καὶ δεύτερον ἔγκλημα πάλιν αὐτοὺς ἐκείνους καταβλάπιον. Πρῶτον μὲν, δι τὸ δεῖπνον αὐτῶν ἀτιμάζουσι δεύτερον δέ, δι γαστριζονται καὶ μεθύουσι καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, δι καὶ τῶν πενήτων πεινῶντων. Ἄ γὰρ ἔμελλε κοινῇ πᾶσι προκειῖσθαι, ταῦτα οὐτοὶ μόνοι σιτούμενοι, καὶ 30 εἰς ἀπλησίαν καὶ εἰς μέθην ἐξέβαινον. Διὸ οὐδὲ εἶπεν,

θητο μαζί με αυτούς και ούτε αυτόν έδίδωξεν, αλλά και μέτοχον τῆς συναθροίσεως τὸν ἔκανε και κοινωνὸν τῶν μυστηρίων.

Ἵστερον ἐξηγεῖ πῶς δὲν τρώγουν κυριακὸν δεῖπνον. «Διότι ὁ καθείς σπεύδει νὰ προλάβῃ νὰ φάγῃ τὸ ἰδικὸν του φαγητόν», λέγει, «καὶ ἄλλος μὲν πεινᾷ, ἄλλος δὲ μεθύει». Εἶδες πῶς ἔδειξεν αὐτοὺς ὅτι μᾶλλον τοὺς ἑαυτοὺς των κατεντροπιάζουν; Διότι μετατρέπουν τὸ κυριακὸν δεῖπνον εἰς ἰδιωτικόν ὥστε πρῶτοι αὐτοὶ εἶναι ποὺ ἀτιμάζονται μετὸ νὰ ἀφαιροῦν ἀπὸ τὴν τράπεζάν των τὸ μέγιστον ἀξίωμα. Πῶς καὶ μετὸ ποῖον τρόπον; Διότι τὸ κυριακὸν δεῖπνον, δηλαδὴ τὸ δεσποτικόν, πρέπει νὰ εἶναι κοινόν. Καθ' ὅσον εἰς τὰ τοῦ δεσπότου δὲν λέγομεν ὅτι αὐτὸ μὲν εἶναι τοῦ δούλου, ἐκεῖνο δὲ ὄχι, ἀλλ' εἶναι ὅλα κοινά.

Κυριακὸν λοιπὸν λέγει αὐτὸ τὸ κοινόν. Διότι ἐὰν εἶναι τοῦ δεσπότου σου, ὅπως βεβαίως καὶ εἶναι, δὲν πρέπει νὰ τὰ ἀποσπᾷς ὡσὰν ἰδικά σου, ἀλλ' ὡς ἀνήκοντα εἰς τὸν δεσπότην καὶ κύριον νὰ τὰ παραθέτῃς ἀπὸ κοινοῦ εἰς ὅλους. Διότι αὐτὸ εἶναι κυριακόν. Τώρα ὅμως δὲν ἀφήνεις αὐτὸ νὰ εἶναι κυριακόν μετὸ νὰ μὴ ἀφήνῃς νὰ εἶναι κοινόν καὶ νὰ τρώγῃς κατ' ἰδίαν. Δι' αὐτὸ καὶ συνεχίζει μετὸ τοὺς λόγους ὁ καθείς σπεύδει νὰ προλάβῃ νὰ φάγῃ τὸ ἰδικὸν του φαγητόν». Καὶ δὲν εἶπεν, ἀποχωρίζει, ἀλλά, «σπεύδει νὰ προλάβῃ», κατηγορῶν αὐτοὺς μετὸ ἡρεμίαν καὶ διὰ λαιμαργίαν καὶ θρασύτητα. Αὐτὸ πράγματι φανερῶνει καὶ αὐτὸ ποὺ ἀκολουθεῖ. Διότι, ἀφοῦ εἶπεν αὐτό, προσέθεσε πάλιν ὁ καθείς σπεύδει νὰ προλάβῃ, ἄλλος μὲν πεινᾷ, ἄλλος δὲ μεθύει ὅτι τὰ ὁποῖα καὶ τὰ δύο ἦσαν ἀποτέλεσμα ἐλλείψεως μέτρου, καὶ ἡ ἔλλειψις καὶ ἡ ὑπερβολή.

Ἴδου καὶ δεῦτερον κακὸν πάλιν τὸ ὁποῖον τοὺς βλάπτει πάρα πολύ. Πρῶτον μὲν, ὅτι στεροῦν ἀπὸ τὴν τιμὴν του τὸ δεῖπνον των ἑδέυτερον δὲ, ὅτι γαστριμαργοῦν καὶ μεθύουν καὶ τὸ ἀκόμη χειρότερον, ὅτι κάμνουν αὐτὸ παρ' ὅτι πεινοῦν οἱ πτωχοί. Διότι αὐτὰ ποὺ ἐπρόκειτο νὰ παρατεθοῦν ἀπὸ κοινοῦ εἰς ὅλους, αὐτὰ αὐτοὶ ἀφοῦ ἔτρωγον μόνοι, ἐξετρέποντο καὶ εἰς ἀπληστίαν καὶ εἰς μέθην. Δι'

ὅς μὲν πεινᾶ, ὅς δὲ κορέννυται, ἀλλά, «μεθύει». Τούτων δὲ ἕκαστον καὶ καθ' ἑαυτὸ μὲν κατηγορίας ἄξιον· καὶ γὰρ τὸ μεθύειν χωρὶς τοῦ παρορᾶν πένητας ἔγκλημα, καὶ τὸ παρορᾶν πένητας χωρὶς τοῦ μεθύειν κατηγορία· διὰ δὲ 5 καὶ ὁμοῦ συνημμένα ἢ, ἐννόησον ὅση ἢ ὑπερβολὴ τῆς παρανομίας.

4. Εἶτα δείξας τὴν ἀτιπίαν, μετὰ πολλοῦ λοιπὸν τοῦ θυμοῦ τὴν ἐπίπληξιν ἐπάγει, λέγων· «Μὴ γὰρ οἰκίας οὐκ ἔχετε εἰς τὸ ἐσθίειν καὶ πίνειν; ἢ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ 10 καταφρονεῖτε, καὶ καταισχύνετε τοὺς μὴ ἔχοντας;». Ὅρας πῶς ἀπὸ τῆς τῶν πενήτων ὕβρεως ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν μετήγαγε τὸ ἔγκλημα, ἵνα φορτικώτερον ποιήσῃ τὸν λόγον; Ἴδου τοίνυν καὶ τειάρχη κατηγορία, διὰ μὴ πένητες μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκκλησία ὑβρίζεται. Ὡσπερ γὰρ τὸ κυριακὸν 15 δεῖπνον ἰδιωτικὸν ποιεῖς, οὕτω καὶ τὸν τόπον πάλιν, ὡς οἰκία τῆ ἐκκλησία κεχρημένος. Ἐκκλησία γὰρ γέγονεν, οὐχ ἵνα διηρημένοι ὦμεν καὶ συνελθόντες, ἀλλ' ἵνα οἱ διηρημένοι συνημμένοι καὶ τοῦτο ἢ σύνοδος δείκνυσι.

«Καὶ καταισχύνετε τοὺς μὴ ἔχοντας». Οὐκ εἶπε, καὶ λι- 20 μοκιονεῖτε τοὺς μὴ ἔχοντας, ἀλλὰ πολὺ ἐντιρεπικώτερον, «καὶ καταισχύνετε», ἵνα δείξῃ ὅτι οὐ τροφῆς αὐτῶ ἰσοῦτον μέλει, ὅσον τῆς ὕβρεως τῆς εἰς αὐτοὺς γινομένης. Ἴδου καὶ πέμπτη κατηγορία, τὸ μὴ μόνον πεινῶντας περιορᾶν, ἀλλὰ καὶ καταισχύνειν αὐτούς. Τοῦτο δὲ ἔλεγεν, ὁμοῦ μὲν σεμνοποιῶν 25 τὰ κατὰ τοὺς πένητας, καὶ δεικνὺς διὸ οὐχ οὕτως ὑπὲρ τῆς γαστρὸς, ὡς ὑπὲρ τῆς αἰσχύνῃς ἀλγοῦσιν, ὁμοῦ δὲ καὶ εἰς ἔλεον ἐπισπώμενος τὸν ἀκροατὴν.

Τοσαῦτα τοίνυν δείξας τὰ ἄτιπα, ὕβριν εἰς τὸ δεῖπνον, ὕβριν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, τὴν εἰς τοὺς πένητας γινομένην

αὐτὸ δὲν εἶπεν, ἄλλος μὲν πεινᾶ, ἄλλος δὲ χορταίνει, ἀλλὰ «μεθύει». Ἐκ τούτων δὲ τὸ καθὲν ἀπὸ μόνον τοῦ ἦτο ἀξιοκατάκριτον διότι τὸ νὰ μεθύῃ κανεὶς ἀκόμη καὶ χωρὶς νὰ παραβλέπῃ τοὺς πτωχοὺς εἶναι ἀμάρτημα, καὶ τὸ νὰ παραβλέπῃ τοὺς πτωχοὺς χωρὶς νὰ μεθύῃ ἀξιοκατάκριτον ὅταν δὲ ἐγίνοντο καὶ τὰ δύο μαζί, σκέψου πόσον ὑπερβολικὰ μεγάλη ἦτο ἡ παρανομία.

4. Ὑστερον, ἀφοῦ ἔδειξε τὸ ἄτοπον αὐτῶν τῶν πραγμάτων, μὲ πολὺν θυμὸν λοιπὸν ἐπιφέρει τὴν ἐπίπληξιν, λέγων· «Μήπως δὲν ἔχετε οἰκίας διὰ νὰ τρώγετε καὶ νὰ πίνετε; Ἡ καταφρονεῖτε τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐντροπιάζετε ἐκείνους ποὺ δὲν ἔχουν φαγητά;». Βλέπετε πῶς ἀπὸ τὴν περιφρόνησιν τῶν πτωχῶν μετέφερε τὴν κατηγορίαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, διὰ νὰ κἀνῃ βαρύτερον τὸν λόγον; Ἴδου λοιπὸν καὶ τετάρτη κατηγορία, τὸ ὅτι ὄχι μόνον οἱ πτωχοί, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκκλησία περιφρονεῖται. Ὅπως δηλαδὴ τὸ κυριακὸν δεῖπνον μετατρέπεις εἰς ἰδιωτικόν, ἔτσι καὶ τὸν τόπον πάλιν, μὲ τὸ νὰ χρησιμοποιῆς τὴν ἐκκλησίαν ὡς οἰκίαν. Διότι ἡ ἐκκλησία ἔγινεν, ὄχι διὰ νὰ εἴμεθα διηρημένοι ὅσοι ἔχομεν συνέλθει εἰς αὐτήν, ἀλλὰ διὰ νὰ εἶναι ἠνωμένοι οἱ διηρημένοι· καὶ αὐτὸ τὸ φανερῶναι ἡ συνάθροισις.

«Καὶ ἐντροπιάζετε ἐκείνους ποὺ δὲν ἔχουν φαγητά». Δὲν εἶπε, καὶ καταδικάζετε ν' ἀποθάνουν ἀπὸ πείναν αὐτοὺς ποὺ δὲν ἔχουν, ἀλλ' ἔτσι ποὺ νὰ προκαλῆ πολὺ πῖο μεγαλυτέραν ἐντροπήν, «καὶ ἐντροπιάζετε», διὰ νὰ δείξῃ ὅτι δὲν τὸν ἐνδιαφέρει τόσο διὰ τὴν τροφήν, ὅσον διὰ τὴν προσβολὴν ποὺ γίνεται εἰς αὐτούς. Ἴδου καὶ πέμπτη κατηγορία, τὸ ὅτι ὄχι μόνον παραβλέπουν πεινῶντας, ἀλλὰ καὶ ἐντροπιάζουν αὐτούς. Αὐτὸ δὲ τὸ ἔλεγε, καὶ διὰ νὰ ἐμπνεύσῃ σεβασμὸν εἰς τὰ τῶν πτωχῶν, δεικνύων ὅτι ὄχι τόσο διὰ τὴν κοιλίαν, ὅσον διὰ τὴν ἐντροπήν στενοχωροῦνται, καὶ συγχρόνως, διὰ νὰ προσελκύσῃ εἰς ἐλεήμονα διάθεσιν τὸν ἀκροατὴν.

Ἐκ τούτων λοιπὸν ἔδειξεν ὅτι εἶναι τόσο πολλὰ τὰ ἄτοπα, δηλαδὴ ὑποτίμησις τοῦ δεῖπνου, περιφρόνησις τῆς ἐκκλη-

μέθην, ὑπεροψίαν, χαλᾶ πάλιν τῆς ἐπιτιμώσεως τὸν τόνον, ἀθρόον λέγων· «Ἐπαιέσω ὑμᾶς; Ἐν τούτῳ οὐκ ἐπαινῶ». Ὁ καὶ μάλιστα ἂν τις αὐτοῦ θαυμάσειεν, ὅτι ἐπιπλήξαι δέον σφοδρότερον μετὰ τὴν ἀπόδειξιν τῶν τοσοῦτων ἁμαρτημάτων καὶ καθάψασθαι, ὁ δὲ τὸνναντίον ποιεῖ, μᾶλλον ἀνίησι καὶ ἀναπνεῦσαι δίδωσι. Τί ποί' οὖν ἐσσι τὸ αἴτιον; Φορτικώτερον αὐτῶν καθήγατο τὴν κατηγορίαν αὐξήσας, καὶ ἰατρὸς ὢν ἄριστος καταλλήλως τοῖς τραύμασι τὴν τομὴν ἐπάγει, οὔτε τὰ θαθείας δεόμενα πληγῆς ἐξ ἐπιπολῆς τέμνων·

10 (ἤκουσας γοῦν αὐτοῦ πῶς τὸν πεπορνευκότα παρ' αὐτοῖς τούτοις ἀπέκοψεν), οὔτε τὰ προσηρησιέρων χρήζοντα φαρμάκων σιδηρίῳ παραδιδούς. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἐνιαῦθα πρῶτον τῷ λόγῳ κέχρηται, καὶ ἄλλως δὲ ἡμέρους αὐτοὺς μάλιστα ἐσπούδακε κατασιῆσαι τοῖς πένησι διὸ καὶ ὑφειμένως

15 διαλέγεται μᾶλλον.

5. Εἶτα θέλων αὐτοὺς καὶ ἐτέρωθεν ἐνιτρέψαι μειζόνως, ἀπὸ τῶν κυριωτέρων τὸν λόγον ὑφαίνει πάλιν. «Ἐγὼ γὰρ παρέλαβον ἀπὸ τοῦ Κυρίου», φησὶν, «ὃ καὶ παρέδωκα ὑμῖν· ὅτι ὁ Κύριος Ἰησοῦς ἐν τῇ νυκτί, ἣ παρεδίδοιο, ἔλαβεν ὄρον, καὶ εὐχαριστήσας ἔκλασε καὶ εἶπε· Ἄβειτε, φάγετε· τοῦτό μού ἐστι τὸ σῶμα τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον· τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν». Τίνος ἕνεκεν ἐνιαῦθα τῶν μνηστικῶν μέμνηται; Ὅτι σφόδρα ἀναγκαῖος εἰς τὴν παροῦσαν ὑπόθεσιν ὁ λόγος ἦν οὗτος αὐτῷ. Καὶ γὰρ ὁ δεσπότης σου, φησί, τῆς αὐτῆς ἁπαντίας ἠξίωσε τραπέζης, καίτοι σφόδρα φρικωδεσιᾶτης οὔσης, καὶ πολὺ τὴν ἀπάντων ὑπερβαινούσης ἀξίαν· σὺ δὲ αὐτοὺς καὶ τῆς σῆς ἀναξίλους εἶναι ἠγῆ, τῆς μικρᾶς ταύτης καὶ εὐτελοῦς, καὶ ἐν τοῖς πνευματικοῖς οὐδὲν αὐτῶν σε πλεονεκιοῦτων, ἀρπάζεις αὐτοὺς ἐν τοῖς

25

30 αἰσθητοῖς· οὐδὲ γὰρ ταῦτα σά.

Ἄλλ' οὕτω μὲν οὐ λέγει, ὥστε μὴ γενέσθαι τραχὺν τὸν

σίας, μέθη εἰς βάρος τῶν πτωχῶν, ὑπεροψία, χαλαρώνει πάλιν τὸν τόπον τῆς ἐπιτιμήσεως, λέγων ἀποτόμως· «Νὰ σᾶς ἐπαινέσω; Δὲν σᾶς ἐπαινῶ δι' αὐτό». Πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καὶ πάρα πολὺ θὰ ἐθαύμαζε κανεὶς εἰς αὐτόν, διὰ τὸ ὅτι, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ ἐπιπλήξῃ ἐντονώτερον μετὰ ἀπὸ τὸ ὅτι ἀπέδειξε τὰ τόσα ἁμαρτήματα καὶ νὰ τοὺς προσβάλλῃ, αὐτὸς κάμνει τὸ ἀντίθετον, μᾶλλον ὑποχωρεῖ καὶ τοὺς ἀφήνει ν' ἀναπνεύσουν. Ποῖος τέλος πάντων εἶναι ὁ λόγος; Μὲ τὸ νὰ αὐξήσῃ τὴν κατηγορίαν τοὺς προσέβαλε βαρύτερον, καὶ ἐπειδὴ εἶναι ἄριστος ἰατρός ἐπιφέρει καταλλήλως τὴν τομὴν εἰς τὰ τραύματα, καὶ χωρὶς νὰ τέμνῃ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ὅσα ἔχουν ἀνάγκην βαθείας πληγῆς (ἤκουσες βεβαίως πῶς ἀπέκοψεν ἀπὸ αὐτοὺς ἐκείνον ποὺ ἐπόρνευεν), καὶ χωρὶς νὰ παραδίδῃ εἰς τὸ ἐγχειρίδιον τὰ τραύματα ποὺ χρειάζονται ἐλαφρότερα φάρμακα. Δι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ ὁμιλεῖ μὲ περισσοτέραν πραότητα ἐδῶ, ἀλλὰ καὶ διότι ἠθέλησε νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς ἡμέρους εἰς τοὺς πτωχοὺς· δι' αὐτὸ καὶ ὁμιλεῖ μᾶλλον εἰς χαμηλὸν τόνον.

5. Εἰς τὴν συνέχειαν, θέλων καὶ ἀπὸ ἀλλοῦ νὰ τοὺς ἐντροπιάσῃ περισσότερο, συνθέτει πάλιν τὸν λόγον ἀπὸ τὰ κυριώτερα. «Διότι ἐγὼ παρέλαβον ἀπὸ τὸν Κύριον ὅ,τι καὶ σᾶς παρέδωσα», λέγει. «Ὅτι ὁ Κύριος Ἰησοῦς κατὰ τὴν νύκτα ποὺ θὰ παρεδίδετο, ἔλαβεν ἄρτον καὶ ἀφοῦ ἀνέπεμψεν εὐχαριστίας, τὸν ἔκοψε καὶ εἶπε· Ἴλαβετε φάγετε, τοῦτο εἶναι τὸ σῶμα μου, τὸ ὁποῖον τεμαχίζεται δι' ἐσᾶς. Τοῦτο κάμνετε εἰς τὴν ἀνάμνησίν μου'». Διατί μνημονεύει ἐδῶ τὰ μυστήρια; Διότι αὐτὸς ὁ λόγος ἦτο δι' αὐτόν πάρα πολὺ ἀναγκαῖος εἰς τὴν παροῦσαν ὑπόθεσιν. Διότι ὁ δεσπότης σου, λέγει, ἠξίωσεν ὅλους νὰ μετᾶσχουν εἰς τὴν ἰδίαν τράπεζαν, ἂν καὶ ἦτο ἀπείρως φρικτοτάτη καὶ ὑπερέβαινε κατὰ πολὺ ὅλας εἰς ἀξίαν, ἐνῶ σὺ θεωρεῖς αὐτοὺς ἀναξίους ἀκόμη καὶ τῆς ἰδικῆς σου, αὐτῆς τῆς ἀσημάντου καὶ εὐτελοῦς· καὶ ἐνῶ αὐτοὶ εἰς τὰ πνευματικὰ δὲν πλεονεκτοῦν εἰς τίποτε εἰς βάρος σου, σὺ ἀρπάζεις ἀπὸ αὐτοὺς καὶ τὰ αἰσθητά· διότι οὔτε αὐτὰ εἶναι ἰδικά σου.

Δὲν λέγει ὅμως ἔτσι, διὰ νὰ μὴ γίνῃ σκληρὸς ὁ λόγος,

λόγον ἡμερώτερον δὲ αὐτὸν κατασκευάζει λέγων· «Ὅτι ὁ
 Κύριος Ἰησοῦς ἐν τῇ νυκτί, ἣ παρεδίδοτο, ἔλαβεν ἄριον».

Καὶ τίνος ἔνεκεν τοῦ καιροῦ ἡμᾶς ἀναμιμνήσκει, καὶ τῆς
 ἐσπέρας ἐκείνης καὶ τῆς προδοσίας; Οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ ἄγει

5 λόγου τινός, ἀλλ' ἵνα μεθ' ὑπερβολῆς καταλύξῃ καὶ ἀπὸ τοῦ
 καιροῦ. Κἄν γὰρ αὐτόλιθος ἦ τις, ἐννοήσας ἐκείνην τὴν
 νύκτια, πῶς ἦν μετὰ τῶν μαθητῶν ἀδημονῶν, πῶς παρεδόθη,
 πῶς ἐδέθη, πῶς ἀπήχθη, πῶς ἐδικάσθη, πῶς τὰ ἐξῆς ἔ-
 παθεν ἅπαντα, κηροῦ γίνεται ἀπαλώτερος, καὶ τῆς γῆς ἀπαλ-

10 λάιεται καὶ τῆς ἐνιαῦθα φαντασίας ἀπάσης. Διὰ τοῦτο πάν-
 των ἐκείνων εἰς μνήμην ἡμᾶς ἄγει διὰ τοῦ καιροῦ καὶ τῆς
 τραπέζης καὶ τῆς προδοσίας ἐντροπέων καὶ λέγων, ὅτι ὁ μὲν
 δεσπότης σου καὶ ἑαυτὸν παρέδωκεν ὑπὲρ σου· σὺ δὲ τῶ
 ἀδελφῶ οὐδὲ σιτίων μειαδίδως ὑπὲρ σου;

15 Πῶς δέ φησι παρὰ τοῦ Κυρίου παρειληφέναι; οὐδὲ γὰρ
 παρῆν ἰότη, ἀλλὰ τῶν διωκόντων ἦν. Ἴνα μάθῃς ὅτι οὐδὲν
 πλέον ἔχει ἐκείνη ἢ τράπεζα τῆς μετὰ ταῦτα. Καὶ γὰρ καὶ
 σήμερον αὐτός ἐστιν ὁ πάντα ἐργαζόμενος καὶ παραδιδούς,
 ὥσπερ καὶ τότε. Οὐ διὰ τοῦτο δὲ μόνον τῆς νυκτὸς ἀναμιμνή-

20 σκει ἐκείνη, ἀλλ' ἵνα καὶ εἰτέρως ἡμᾶς καταλύξῃ. Ὡσπερ
 γὰρ ἐκείνων μάλιστα μεμνήμεθα τῶν ρημάτων, ὧν ἂν τε-
 λευταῖον παρὰ τῶν ἀπιόντων ἀκούσωμεν, καὶ πρὸς τοὺς κλη-
 ρονόμους τοὺς ἐκείνων, εἰ τολμήσαιεν αὐτῶν παραβῆναι τὰς
 ἐντολάς, ἐντροπέοντες αὐτοὺς λέγομεν, ἐννοήσατε ὅτι ταύτην

25 ὑστέραν ἀφῆκε πρὸς ὑμᾶς τὴν φωνὴν ὁ πατήρ, καὶ μέχρι
 τῆς ἐσπέρας ἧς ἔμελλεν ἐκπνεῖν, ταῦτα ἐπέσκηπιεν· οὕτω
 καὶ ὁ Παῦλος καὶ ἐντεῦθεν φρικτὸν ποιῆσαι τὸν λόγον βου-
 λόμενος, ἀναμνήσθητε, φησὶν, ὅτι ταύτην ἐσχάτην ὑμῖν ἔδωκε
 τὴν μυσταγωγίαν, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ νυκτί, ἣ καὶ σφάτιεσθαι

ἀλλ' ὁμιλεῖ μὲ ἡμερώτερον τρόπον καὶ λέγει· «Διότι ὁ Κύριος Ἰησοῦς κατὰ τὴν νύκτα ποῦ θὰ παρεδίδετο, ἔλαβεν ἄρτον». Καὶ διατί μᾶς ἐνθυμίζει ἐκεῖνον τὸν καιρὸν καὶ τὴν ἐσπέραν καὶ τὴν προδοσίαν; Δὲν τὸ κάνει τυχαῖα, οὔτε χωρὶς κάποιον λόγον, ἀλλὰ διὰ νὰ προκαλέσῃ εἰς αὐτοὺς μεγάλην κατάνυξιν καὶ ἀπὸ τὸν καιρὸν. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ὄλος λίθινος κανεῖς, ὅταν σκεφθῇ ἐκείνην τὴν νύκτα, πῶς εὐρίσκετο ἀδημονῶν μεταξὺ τῶν μαθητῶν, πῶς παρεδόθη, πῶς ἐδέθη, πῶς ὠδηγήθη διὰ τῆς βίας, πῶς ἐδικάσθη, πῶς ἔπαθεν ὅλα ὅσα ἠκολούθησαν μετὰ, γίνεται μαλακώτερος ἀπὸ τὸν κηρὸν καὶ ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὰ γήϊνα καὶ ἀπὸ κάθε φαντασίαν των. Διὰ τοῦτο μᾶς ἐνθυμίζει ὅλα ἐκεῖνα, διὰ νὰ προκαλέσῃ ἐντροπὴν μὲ τὸν καιρὸν καὶ τὴν τράπεζαν καὶ τὴν προδοσίαν καὶ λέγει ὅτι ὁ μὲν δεσπότης σου καὶ τὸν ἑαυτὸν του παρέδωσε πρὸς χάριν σου· σὺ δὲ εἰς τὸν ἀδελφόν σου οὔτε τροφήν δὲν δίδεις διὰ τὸ ἰδικόν σου καλόν;

Πῶς δὲ λέγει ὅτι παρέλαβεν ἀπὸ τὸν Κύριον; Διότι δὲν παρίστατο τότε, ἀλλ' ἦτο ἀπὸ τοὺς διώκτας. Διὰ νὰ μάθῃς ὅτι τίποτε περισσότερο δὲν ἔχει ἐκείνη ἢ τράπεζα ἀπὸ τὴν μετὰ ἀπὸ αὐτὰ τὰ γεγονότα. Διότι καὶ σήμερον αὐτὸς ὁ ἴδιος εἶναι ποῦ πραγματοποιεῖ τὰ πάντα καὶ παραδίδεται, ὅπως καὶ τότε. Δὲν μᾶς ἐνθυμίζει ὅμως μόνον δι' αὐτὸ ἐκείνην τὴν νύκτα, ἀλλὰ διὰ νὰ μᾶς φέρῃ εἰς κατάνυξιν καὶ μὲ ἄλλον τρόπον. Διότι ὅπως ἐνθυμούμεθα πάρα πολὺ ἐκείνους τοὺς λόγους τοὺς ὁποίους ἀκούομεν τελευταίους ἀπὸ ἐκείνους ποῦ φεύγουν, καὶ ἐὰν οἱ κληρονόμοι ἐκείνων τολμήσουν νὰ παραβοῦν τὰς ἐντολάς των, λέγομεν εἰς αὐτοὺς διὰ νὰ ἐντραποῦν, σκεφθῆτε ὅτι αὐτοὺς τοὺς λόγους ἄφησε τελευταίους ὁ πατέρας σου, καὶ μέχρι τὴν ἐσπέραν ποῦ ἐπρόκειτο νὰ ἐκπνεύσῃ, αὐτὰ σὰς ἀνέθετεν, ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος ἐδῶ, θέλων νὰ κἀνῃ τὸν λόγον φρικτόν, ἐνθυμηθῆτε, λέγει, ὅτι αὐτὴν τὴν μυσταγωγίαν ἔδωσεν εἰς ἐμᾶς τελευταίαν, καὶ αὐτὴν τὴν νύκτα, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπρόκειτο καὶ νὰ σφαγῇ ὑπὲρ ἡμῶν, ἄφησεν αὐτὰ ὡς ἐντολήν, καὶ ἀφοῦ μᾶς παρέδωσε τὸ δεῖπνον

ὑπὲρ ἡμῶν ἔμελλε, ταῦτα ἐνειέλλειο, καὶ παραδοὺς ἡμῖν τὸ δεῖπνον ἐκεῖνο, μετ' ἐκεῖνο οὐκέτι προσέθηκεν ἕτερον.

Εἶτα καὶ αὐτὰ λοιπὸν διηγεῖται τὰ γεγενημένα, λέγων ὅτι «Ἔλαβεν ἄρτον, καὶ εὐχαριστήσας ἔκλασε, καὶ εἶπε·
 5 λάβετε, φάγετε· τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον». Εἰ τοίνυν ἐπ' εὐχαριστίας προσέρχῃ καὶ οὐ, μηδὲν ἀνάξιον ποιεὶ τῆς εὐχαριστίας, μηδὲ καιαίοχυνε τὸν ἀδελφόν, μηδὲ περιόρα πεινῶντα, μὴ μέθυε, μὴ ὕβριζε τὴν ἐκκλησίαν. Προσέρχῃ γὰρ εὐχαριστιῶν ὑπὲρ ὧν ἀπήλαυσας.
 10 Οὐκοῦν καὶ αὐτὸς ἀμοιβὴν ἀποδίδου, καὶ μὴ ἀπόσχίζε σεαυτὸν τοῦ πλησίον. Καὶ γὰρ ὁ Χριστὸς πᾶσιν ἐξίσης ἔδωκε λέγων, «Λάβετε, φάγετε». Ἐκεῖνος τὸ σῶμα ἐξίσης ἔδωκε, οὐ δὲ οὐδὲ τὸν κοινὸν ἄρτον δίδως ἐξίσης; Καὶ γὰρ ὑπὲρ ἀπάντων ὁμοίως ἐκλάσθη, καὶ σῶμα γέγονεν ὑπὲρ ἀπάντων
 15 ἐξίσης.

6. «Ὅμοίως καὶ τὸ ποιήριον μετὰ τὸ δειπνῆσαι, λέγων τοῦτο τὸ ποιήριον ἢ καινὴ διαθήκη ἐστὶν ἐν τῷ ἔμῳ αἵματι τοῦτο ποιεῖτε, ὅσάκις ἂν πίνητε, εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν». Τί λέγεις; ἀνάμνησιν τοῦ Χριστοῦ ποιεῖς, καὶ πένητας παρο-
 20 ρᾶς, καὶ οὐ φροῖτεεις; Ἄλλ' εἰ μὲν υἱοῦ ἢ ἀδελφοῦ τετελευτηκότις ἀνάμνησιν ἐποίεις, ἐπλήγης ἂν ὑπὸ τοῦ συνειδότις, εἰ μὴ τὸ ἔθος ἐπλήρωσας, καὶ πένητας ἐκάλεσας· τὴν δὲ τοῦ δεσπότου σου ποιῶν ἀνάμνησιν, οὐδὲ τραπέζης ἀπλῶς μεταδίδως; Τί δὲ ἐστὶν ὃ φησιν, ὅτι τοῦτο τὸ ποιήριον ἢ
 25 καινὴ διαθήκη ἐστίν; Ἦν γὰρ καὶ τῆς παλαιᾶς διαθήκης ποιήριον, αἱ σπονδαὶ καὶ τὸ αἷμα τῶν ἀλόγων· καὶ γὰρ μετὰ τὸ θῦσαι ποιηρῶ καὶ φιάλῃ τὸ αἷμα δεχόμενοι οὕτως ἔσπενδον. Ἐπεὶ οὖν ἀντὶ αἵματος ἀλόγων αἷμα εἰσήγαγε τὸ αὐτοῦ, ἵνα μὴ τις θορυβηθῇ τοῦτο ἀκούων, ἀνέμνησε τῆς
 30 παλαιᾶς θυσίας ἐκείνης.

Εἶτα εἰπὼν περὶ τοῦ δεῖπνου ἐκείνου, συνάπτει τὰ παρόντα τοῖς τότε, ἵνα, ὡς ἐν αὐτῇ ἐκείνῃ τῇ ἑσπέρᾳ, καὶ ἐπ'

ἐκεῖνο, μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνο τίποτε ἄλλο πλέον δὲν προσέθεσεν.

Ὑστερον διηγεῖται λοιπὸν καὶ αὐτὰ ποῦ ἔγιναν, λέγων ὅτι «ἔλαβεν ἄρτον καὶ ἀφοῦ ἀνέπεμψεν εὐχαριστίας τὸν ἔκοψε καὶ εἶπε· Ἴάβετε, φάγετε, τοῦτο εἶναι τὸ σῶμα μου, τὸ ὁποῖον τεμαχίζεται δι' ἐσαῶς». Ἐὰν λοιπὸν προσέρχεσαι καὶ σὺ δι' εὐχαριστίαν, μὴ κάμνης τίποτε ποῦ νὰ εἶναι ἀνάξιον τῆς εὐχαριστίας, οὔτε νὰ ἐντροπιάζῃς τὸν ἀδελφόν, οὔτε νὰ τὸν παραβλέπῃς ὅταν πεινᾷ, νὰ μὴ μεθᾷς, νὰ μὴ προσβάλλῃς τὴν ἐκκλησίαν. Ἄλλὰ νὰ προσέρχεσαι διὰ νὰ εὐχαριστῇς δι' ὅσα ἀπήλαυσες. Ἄλλὰ καὶ σὺ ν' ἀνταποδίδῃς εὐγνωμοσύνην καὶ νὰ μὴ ἀποχωρίζῃς τὸν ἑαυτὸν σου ἀπὸ τὸν πλησίον. Διότι καὶ ὁ Χριστὸς εἰς ὅλους ἐξ ἴσου ἔδωσε μὲ τοὺς λόγους, «Ἴάβετε, φάγετε». Ἐκεῖνος ἔδωσεν ἐξ ἴσου τὸ σῶμα του, ἐνῶ ἐσὺ οὔτε τὸν κοινὸν ἄρτον δίδεις ἐξ ἴσου; Διότι δι' ὅλους ὁμοίως ἐμοιράσθη, καὶ ἔγινε σῶμα ἐξ ἴσου δι' ὅλους.

6. «Ἐπίσης ἐπῆρε καὶ τὸ ποτήριον μετὰ τὸ δεῖπνον καὶ εἶπε Ἰουτο τὸ ποτήριον εἶναι ἡ νέα διαθήκη ἐσφραγισμένη μὲ τὸ αἷμά μου. Τοῦτο νὰ κάμνετε, ὅσας φορὰς τὸ πίνετε, εἰς τὴν ἀνάμνησίν μου». Τί λέγεις; Τὴν μνήμην τοῦ Χριστοῦ τελεῖς καὶ παραβλέπεις πτωχοὺς, καὶ δὲν φρίπτεις; Ἄλλ' ἐὰν μὲν ἐτέλεις τὴν μνήμην ἀδελφοῦ ποῦ ἔχει ἀποθά- νει, θὰ ἐτύπτεισο ἀπὸ τὴν συνείδησιν ἐὰν δὲν εἶχες τηρήσει τὸ ἔθιμον καὶ δὲν προσεκάλεις πτωχοὺς ἐνῶ τώρα ποῦ τελεῖς εἰς ἀνάμνησιν τοῦ δεσπότου σου, οὔτε ἀπλῆν τράπεζαν παραθέτεις; Τί σημαίνει δὲ αὐτὸ ποῦ λέγει, ὅτι «αὐτὸ τὸ ποτήριον εἶναι ἡ νέα διαθήκη»; Ὑπῆρχε λοιπὸν ποτήριον καὶ τῆς παλαιᾶς διαθήκης, αἱ θυσίαι καὶ τὸ αἷμα τῶν ζῶων διότι μετὰ τὴν θυσίαν ἀφοῦ ἐδέχοντο τὸ αἷμα εἰς ποτήριον καὶ φιάλην ἔτσι ἔκαμνον σπονδὴν. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀντὶ αἵματος ζῶων καθιέρωσε ὡς θυσίαν τὸ ἰδικόν του αἷμα, διὰ νὰ μὴ παραχθῇ κανεὶς ὅταν ἀκούσῃ αὐτό. ὕπενεθύμισε τὴν παλαιὰν ἐκείνην θυσίαν.

Ὑστερον ἀφοῦ εἶπε διὰ τὸ δεῖπνον ἐκεῖνο, συνδέει τὰ παρόντα μὲ τὰ τότε, ὥστε, ὡσὰν εἰς ἐκείνην τὴν ἰδίαν ἐσπέ-

αὐτῆς κείμενα τῆς σιβάδος, καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ λαμβάνοντες τὴν θυσίαν ταύτην, οὕτω καὶ νῦν διακέωνται, καὶ φησὶν· «Ὅσάκις γὰρ ἂν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτο, καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο πίνετε, τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγ-
 5 γέλλετε, ἄχρις οὗ ἂν ἔλθῃ». Ὡσπερ γὰρ ὁ Χριστὸς καὶ ἐπὶ τοῦ ἄρτου καὶ ἐπὶ τοῦ ποτηρίου. «Εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν τοῦτο ποιεῖτε», εἶπε, τὴν αἰτίαν ἐκκαλύπτων ἡμῖν τῆς τοῦ μυστηρίου δόσεως, καὶ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ταύτην εἶναι λέγων ἀρκοῦσαν ἡμῖν εἰς εὐλαθείας ὑπόθεσιν· διὰ γὰρ
 10 ἐννοήσης τί πέπονθεν ὁ δεσπότης διὰ σέ, φιλοσοφώτερος ἔση· οὕτω καὶ αὐτὸς πάλιν φησὶν· «Ὅσάκις ἂν ἐσθίητε, τὸν θάνατον αὐτοῦ καταγγέλλετε», καὶ τοῦτο ἐκεῖνο τὸ δεῖπνόν ἐστιν.

Εἶτα δεικνύς, ὅτι ἕως τῆς συντελείας αὐτὸ μένει, φησὶν,
 15 «ἕως ἂν ἔλθῃ». Ὡστε ὅς ἂν ἐσθίῃ τὸν ἄρτον τοῦτο, ἢ πίνῃ τὸ ποτήριον τοῦ Κυρίου ἀναξίως, ἔνοχος ἔσται τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου. Τί δήποτε; Ὅτι ἐξέχεεν αὐτό, καὶ σφαγὴν τὸ πρᾶγμα ἀπέφηεν, οὐκέτι θυσίαν. Ὡσπερ οὖν καὶ τότε οἱ κεντήσαντες οὐχ ἵνα πίωσιν ἐκέντη-
 20 σαν, ἀλλ' ἵνα ἐκχέωσιν· οὕτω καὶ ὁ ἀναξίως μειτών, καὶ μηδὲν ἐντιεῦθεν καρπούμενος. Εἶδες πῶς φοβερὸν τὸν λόγον ἐποίησε, καὶ μεθ' ὑπερβολῆς αὐτῶν καθήρηται πάσης, δεικνύς ὅτι εἰς οὕτω μέλλοιεν πίνειν, ἀναξίως μετέχουσι τῶν προκειμένων; Πῶς γὰρ οὐκ ἀναξίως, ὁ περιορῶν πεινῶν-
 25 τια; ὁ καταισχύνων πρὸς τῷ περιιδεῖν; Εἰ γὰρ τὸ μὴ δοῦναι πένησιν ἐκβάλλει τῆς βασιλείας, κἂν παρθένος ἢ τις, μᾶλλον δὲ τὸ μὴ δαψιλῶς δοῦναι (καὶ γὰρ ἐκεῖναι ἔλαιον εἶχον, ἀλλὰ δαψιλῆς οὐκ εἶχον), τὸ καὶ ἰσοαῦτα ἄτοπα ἐργάσασθαι, ἐννόησον ἡλίκον ἔσται κακόν.
 30 Ποῖα ἄτοπα, φησὶ; Τί λέγεις, ποῖα ἄτοπα; Τραπεζῆς μετέσχες τριαύτης, καὶ πάντων ὀφείλων ἡμερώτερος εἶναι

ραν νὰ εὐρίσκωνται καὶ ἐπάνω εἰς ἐκεῖνο τὸ ἀχυρόστρωμα, καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Χριστὸν νὰ λαμβάνουν αὐτὴν τὴν θυσίαν, ἔτσι καὶ τώρα νὰ θεραπεύωνται, καὶ λέγει· «Κάθε φοράν ποὺ τρώγετε τὸν ἄρτον τοῦτον καὶ πίνετε ἀπὸ τὸ ποτήριον τοῦτο, διακηρύσσετε τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου ἕως ὅτου ἔλθῃ». Ὅπως δηλαδὴ ὁ Χριστὸς εἶπε διὰ τὸν ἄρτον καὶ τὸ ποτήριον, «Τοῦτο κάμνετε εἰς τὴν ἀνάμνησίν μου», ἀποκαλύπτων εἰς ἐμᾶς τὴν αἰτίαν τῆς παραδόσεως τοῦ μυστηρίου, καὶ μαζί μὲ τὰ ἄλλα καὶ αὐτὴ λέγει ὅτι ἀρκεῖ εἰς ἐμᾶς πρὸς εὐλάβειαν, διότι ὅταν σκεφθῆς τί ἔπαθεν ὁ δεσπότης πρὸς χάριν σου, θὰ γίνῃς σοφώτερος, ἔτσι καὶ αὐτὸς λέγει πάλιν· «Κάθε φοράν ποὺ τρώγετε διακηρύσσετε τὸν θάνατόν του», καὶ αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο τὸ δεῖπνον.

Ἀκολουθῶς διὰ νὰ δείξῃ ὅτι αὐτὸ μένει μέχρι τὴν συντέλειαν τοῦ κόσμου, λέγει, «ἕως ὅτου ἔλθῃ». «Ὡστε ὅποιος τρώγει τὸν ἄρτον τοῦτον ἢ πίνει ἀπὸ τὸ ποτήριον τοῦ Κυρίου χωρὶς νὰ εἶναι ἄξιος, θὰ εἶναι ἔνοχος ἔναντι τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου». Διατί ἄρα γε; Διότι ἔχυσεν αὐτὸ καὶ ἔκανε τὸ πρᾶγμα σφαγὴν· ὄχι θυσίαν. Ὅπως λοιπὸν καὶ τότε αὐτοὶ ποὺ κέντησαν τὸ σῶμά του δὲν ἐκέντησαν διὰ νὰ πίουں, ἀλλὰ διὰ νὰ χύσουν, ἔτσι καὶ αὐτὸς ποὺ μετέχει ἀναξίως καὶ δὲν καρποῦται τίποτε ἀπὸ ἐδῶ. Εἶδες πῶς ἔκανε φοβερὸν τὸν λόγον καὶ τοὺς ἐκατηγόρησε πάρα πολὺ ἐντόνως, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἐὰν πρόκειται νὰ κοινωνοῦν ἔτσι, ἀναξίως μετέχουν εἰς τὴν θείαν κοινωνίαν; Διότι πῶς δὲν κοινωνεῖ ἀναξίως αὐτὸς ποὺ παραμελεῖ ἐκεῖνον ποὺ πεινᾷ; Αὐτὸς ποὺ κετεντροπιάζει ἐπὶ πλέον τοῦ ὅτι παραμελεῖ; Διότι ἐὰν τὸ νὰ μὴ ἐλεῆ κανεὶς τοὺς πτωχοὺς ἀρκεῖ διὰ νὰ ἐκβάλλῃ ἀπὸ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι παρθένος κανεὶς, μᾶλλον τὸ νὰ μὴ δίδῃ εἰς αὐτοὺς πλουσιοπαρόχως (καθ' ὅσον καὶ αἱ πέντε παρθένοι εἶχον ἔλαιον, ἀλλὰ δὲν εἶχον πολὺ) τὸ νὰ κάμνῃ κανεὶς τόσα ἄτοπα ἐπὶ πλέον, σκέψου πόσον μέγα κακὸν εἶναι.

Ποῖα ἄτοπα, θὰ εἰπῆ κάποιος. Τί λέγεις, ποῖα ἄτοπα; Ἐγίνες μέτοχος εἰς τέτοιαν τράπεζαν, καὶ ἐνῶ ἔπρεπε νὰ

καὶ τῶν ἀγγέλων ἴσος, πάντων ὁμιότερος γέγονας· αἷματος ἐγεύσω δεσποτικοῦ, καὶ τὸν ἀδελφὸν οὐδὲ οὕτως ἐπιγινώσκεις· καὶ ποίας ἄξιος εἶ συγγνώμης; Καίτοι εἰ καὶ τὸ τοῦτο ἠγνόεις, ἀπὸ τῆς τραπέζης αὐτὸν ἐπιγινῶναι ἐχρῆν·
 5 ἤν δὲ καὶ αὐτὴν ἀτιμάζεις τὴν τραπέζαν, τὸν ἐκείνης καταξιοθέντα μέτοχον εἶναι, τῶν σῶν οὐχ ἠγούμενος ἄξιον εἶναι οἰώων. Οὐκ ἤκουσας πόσα ἔπαθεν ὁ τὰ ἑκατὸν δηνάγια ἀπαιτῶν; πῶς δωρεὰν ἐξενεχθεῖσαν ἄκυρον ἐποίησεν; Οὐκ ἐννοεῖς τίς ὢν τίς γέγονας; οὐκ ἀναμιμνήσκεις
 10 σαυτὸν, ὅτι τοῦτοι τοῦ πένητος ἐν χρήμασι πολὺ πτωχότερος ἦς ἐν κατορθώμασι, μυρίων γέμων ἁμαρτημάτων; Ἀλλ' ὅμως πάντων σε ἐκείνων ἀπήλλαξεν ὁ Θεός, καὶ τραπέζης ἠξίωσε τοιαύτης· σὺ δὲ οὐδὲ οὕτω φιλανθρωπότερος γίνῃ. Οὐκοῦν οὐδὲν ἕτερον λείπεται, ἢ καὶ τό σε παραδοθῆναι
 15 τοῖς βασανισιαῖς.

7. Τούτων καὶ ἡμεῖς ἀκούσωμεν τῶν ρημάτων πάντες, ὅσοι ἐνταῦθα μὲν μετὰ πενήτων προσερχόμεθα τῇ ἱερᾷ ταύτῃ τραπέζῃ ἐξελθόντες δὲ ἔξω, οὐδὲ ἐωρακέναι δοκοῦμεν αὐτούς, ἀλλὰ καὶ μεθύομεν καὶ πεινῶντας παραιρέχομεν· ἃ
 20 καὶ Κορίνθιοι τότε ἐνεκαλοῦντι. Καὶ τότε τοῦτο γίνεται, φησὶν; Ἀεὶ μὲν, μάλιστα δὲ ἐν ταῖς ἑορταῖς, διε μάλιστα γίνεσθαι οὐκ ἐχρῆν. Καὶ γὰρ τότε μετὰ τὴν κοινωνίαν εὐθέως μέθη διαδέχεται, καὶ πενήτων ὑπεροψία· καὶ τοῦ αἵματος μεταλαβῶν, διε νησιείας σοι καιρὸς καὶ νήψεως, παρ-
 25 οινεῖς καὶ κωμάζεις. Κἂν μὲν τι χρησιδὸν τύχης ἠραιοτηκῶς, φυλάττεις σαυτὸν, ὥστε μὴ ἐτιέρῳ ἐδέσματι πονηρῷ λυμῆνασθαι τὸ πρότερον· πνεῦμα δὲ ἐστιαθεῖς Σατανικὴν ἐπεισάγεις τρυφήν.

Ἐννόησον, διε μειέλαβον οἱ ἀπόστολοι τῶν ἱερῶν δεί-

εἶσαι ἡμερώτερος ἀπὸ ὅλους καὶ ἴσος πρὸς τοὺς ἀγγέλους, ἔγινες σκληρότερος ἀπὸ ὅλους· ἐγεύθης δεσποτικὸν αἷμα καὶ οὔτε ἔτσι ἀναγνωρίζεις τὸν ἀδελφόν· καὶ ποίας συγγνώμης θ' ἀξιώθῃς; Μολονότι βέβαια ἐάν καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὸ δὲν τὸν ἐγνώριζες, ἀπὸ τὴν τράπεζαν ἔπρεπε νὰ τὸν γνωρίσης καὶ νὰ ἐνδιαφερθῆς δι' αὐτόν· τώρα δὲ καὶ τὴν τράπεζαν ὑποτιμᾷς, μὲ τὸ νὰ θεωρῆς ἀνάξιον τῶν ἰδικῶν σου φαγητῶν αὐτόν ποὺ κατηξιώθη νὰ μετάσχη εἰς ἐκείνην. Δὲν ἤκουσες πόσα ἔπαθεν ἐκεῖνος ποὺ ἀπῆτει τὰ ἑκατὸν δηνάρια; Πῶς δηλαδή, ἐνῶ τοῦ ἐχαρίσθη τὸ χρέος, μὲ τὴν συμπεριφορὰν του ἔκαμεν ἄκυρον τὴν δωρεάν; Δὲν ἀντιλαμβάνεσαι ποῖος ἦσουν καὶ ποῖος ἔγινες; δὲν ἐνθυμίζεις εἰς τὸν ἑαυτόν σου, ὅτι ἀπὸ αὐτόν ποὺ εἶναι πτωχὸς εἰς χρήματα εἶσαι πολὺ πτωχότερος εἰς κατορθώματα, διότι εἶσαι γεμᾶτος ἀπὸ ἀπείρους ἀμαρτίας; Ἄλλ' ὅμως ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνα σὲ ἀπήλλαξεν ὁ Θεὸς καὶ σὲ κατέστησεν ἄξιον τέτοιας τραπέζης· σὺ ὅμως οὔτε ἔτσι γίνεσαι φιλανθρωπότερος. Λοιπὸν τίποτε ἄλλο δὲν ὑπολείπεται παρὰ τὸ νὰ παραδοθῆς καὶ σὺ εἰς τοὺς βασανιστάς.

7. Αὐτοὺς τοὺς λόγους ἄς ἀκούσωμεν καὶ ἐμεῖς ὅλοι, ὅσοι ἐδῶ μὲν μαζὶ μὲ πτωχοὺς προσερχόμεθα εἰς τὴν ἱεράν αὐτὴν τράπεζαν· ὅταν δὲ ἐξερχόμεθα, δὲν θέλομεν οὔτε νὰ ἴδωμεν αὐτούς, ἀλλὰ καὶ μεθύομεν καὶ τοὺς πεινῶντας παραβλέπομεν· δι' αὐτὰ ἐκατηγοροῦντο τότε καὶ οἱ Κορίνθιοι. Καὶ πότε γίνεται αὐτό; θὰ εἰπῆ κάποιος. Πάντοτε, ἀλλὰ κυρίως εἰς τὰς ἐορτάς, ὅποτε δὲν ἔπρεπε νὰ συμβαῖνῃ περισσότερον ἀπὸ κάθε φορὰν. Διότι τότε μετὰ τὴν θείαν κοινωνίαν ἀκολουθεῖ μέθη καὶ παραμέλησις τῶν πτωχῶν· καὶ ἐνῶ ἔχεις μεταλάβει τοῦ αἵματος, καὶ εἶναι διὰ σὲ καιρὸς νηστείας καὶ προσευχῆς, σὺ μεθύεις καὶ ξεφαντώνεις. Καὶ ὅταν μὲν τύχη νὰ γευθῆς κάτι εὐγευστον, προφυλάσσεις τὸν ἑαυτόν σου, ὥστε νὰ μὴ βλάβῃς τὴν γεῦσιν τοῦ προηγουμένου μὲ κάποιο φαγητὸν ὄχι εὐγευστον· ἐδῶ ὅμως ἐνῶ ἔχεις τραφεῖ μὲ ἅγιον Πνεῦμα, μετὰ ἀπὸ αὐτὸ παραδίδεις εἰς σατανικὴν ἀπόλαυσιν.

Σκέψου, ὅταν οἱ ἀπόστολοι μετέλαβον εἰς τὸ ἱερόν

πνων ἐκείνων, τί ἐποίησαν; οὐχὶ εἰς εὐχὰς ἐτροάπησαν καὶ ὑμνωδίας; οὐχὶ εἰς παννυχίδας ἱεράς; οὐχὶ εἰς διδασκαλίαν τὴν μακρὰν ἐκείνην καὶ πολλῆς γέμουσαν φιλοσοφίας; Τὰ γὰρ μεγάλα καὶ παράδοξα τότε αὐτοῖς διηγεῖτο καὶ παρήγγελλεν, ἀπελθόντιος τοῦ Ἰούδα καλέσαι τοὺς μέλλοντας αὐτὸν σιαυροῦν. Οὐκ ἤκουσας πῶς καὶ οἱ τριοχίλιοι οἱ τῆς κοινωνίας ἀπολαύοντες διαπαντὸς ἦσαν προσκαρτεροῦντες τῇ προσευχῇ καὶ τῇ διδασκαλίᾳ, οὐ μέθαις καὶ κώμαις; Σὺ δὲ πρὶν ἢ μὲν μεταλαβεῖν, νησιεύεις, ἵνα δπωσδήποτε 10 ἄξιος φανῆς τῆς κοινωνίας· ὅταν δὲ μεταλάβῃς, δέον σε ἐπιτεῖναι τὴν σωφροσύνην, πάντα ἀπολλύεις. Καίτοιγε οὐκ ἔστιν ἴσον πρὸ τούτου νήφειν, καὶ μετὰ ταῦτα. Δεῖ μὲν γὰρ ἐν ἑκατέρῳ σωφρονεῖν, μάλιστα δὲ μετὰ τὸ δέξασθαι τὸν νυμφίον· πρὸ τούτου μὲν, ἵνα ἄξιος γένη τοῦ λαβεῖν, μετὰ 15 δὲ ταῦτα, ἵνα μὴ ἀνάξιος φανῆς ὧν ἔλαβες.

Τί οὖν; νησιεύειν δεῖ μετὰ τὸ μεταλαβεῖν; Οὐ λέγω τοῦτο, οὐδὲ καταναγκάζω. Καλὸν μὲν γὰρ καὶ τοῦτο· πλὴν οὐθιάζομαι τοῦτο, ἀλλὰ παραινῶ μὴ τρυφᾶν εἰς ἀπλησίαν. Εἰ γὰρ οὐδέποτε χρὴ τρυφᾶν, καὶ τοῦτο ὁ Παῦλος ἐδήλωσεν εἰπὼν ὅτι, «Ἡ δὲ σπαιταλῶσα ζῶσα τέθνηκε», πολλῶ μᾶλλον 20 ἰότε τεθνήξεται. Εἰ γὰρ γυναικὶ ἢ τρυφῇ θάνατος, πολλῶ μᾶλλον ἀνδρὶ· καὶ εἰ ἐν ἄλλῳ καιρῶ τοῦτο γινόμενον ἀπόλλυσι, πολλῶ μᾶλλον μετὰ τὴν τῶν μουσηρίων κοινωνίαν. Σὺ δὲ ἄριτον ζωῆς λαβὼν, πρᾶγμα θανάτου ποιεῖς, καὶ οὐ 25 φρίττεις; Οὐκ οἶσθα ὅσα ἀπὸ τρυφῆς ἐπεισέρχεται κακά; γέλωσ ἀκαιρος, ρήματα ἄτακτα, εὐτραπελία ὀλέθρου γέμουσα, φλυαρία ἀνόνητος, τὰ ἄλλα δὲ μηδὲ εἰπεῖν καλόν. Καὶ ταῦτα ποιεῖς τραπέζης ἀπολαύσας Χριστοῦ, μετὰ τὴν ἡμέραν

ἐκεῖνο δεῖπνον, τί ἔκαναν; δὲν ἐτράπησαν εἰς προσευχὰς καὶ ὑμνωδίας; δὲν ἐδόθησαν εἰς ἱεράς ἀγρυπνίας καὶ εἰς τὴν μεγάλην ἐκείνην καὶ γεμάτην ἀπὸ σοφίαν διδασκαλίαν; Διότι τὰ μεγάλα καὶ παράδοξα τότε ἐδίδασκε καὶ παρήγγελλεν εἰς αὐτούς, ὅταν ἔφυγεν ὁ Ἰούδας διὰ νὰ φέρῃ αὐτούς πού ἐπρόκειτο νὰ τὸν σταυρώσουν. Δὲν ἤκουσες πῶς καὶ οἱ τρεῖς χιλιάδες πιστοὶ οἱ μετέχοντες εἰς τὴν κοινωνίαν ἐπέμενον συνεχῶς εἰς τὴν προσευχὴν καὶ τὴν διδασκαλίαν, καὶ ὄχι εἰς μέθας καὶ ξεφαντώματα; ἐνῶ ἐσὺ πρὶν μὲν μεταλάβης νηστεύεις διὰ νὰ φανῆς ὅπως δὴποτε ἄξιος τῆς κοινωνίας, ὅταν δὲ μεταλάβης, ἐνῶ πρέπει νὰ ἐντείνῃς τὴν προσπάθειαν διὰ νὰ μείνῃς καθαρὸς, καταστρέφεις τὰ πάντα. Καὶ ὅμως δὲν εἶναι ἴσον τὸ νὰ κρατῆσαι καθαρὸς πρὶν καὶ μετὰ τὴν θείαν κοινωνίαν. Διότι πρέπει μὲν καὶ πρὶν καὶ μετὰ νὰ τηρῆσαι καθαρὸς, κυρίως ὅμως ὅταν ὑποδεχθῆς τὸν νυμφίον πρὶν μὲν ἀπὸ αὐτό, διὰ ν' ἀξιωθῆς νὰ μεταλάβης, μετὰ δὲ τὴν μετάληψιν διὰ νὰ μὴ φανῆς ἀνάξιος αὐτῶν πού ἔλαβες.

Τί λοιπόν; Πρέπει νὰ νηστεύωμεν μετὰ τὴν θείαν μετάληψιν; Δὲν λέγω αὐτό, οὔτε ἀναγκάζω. Βέβαια καλὸν εἶναι καὶ αὐτό, ὅμως δὲν σᾶς βιάζω εἰς αὐτό, ἀλλὰ παραινῶ νὰ μὴ παραδίδεσθε μὲ ἀπληστίαν εἰς ἀπόλαυσιν. Διότι, ἐὰν ποτέ δὲν πρέπει νὰ παραδιδώμεθα εἰς ἀπολαύσεις, καὶ αὐτὸ τὸ ἐδήλωσεν ὁ Παῦλος ὅταν εἶπεν ὅτι, «Ἐκείνη ὅμως πού ζῆ εἰς ἀπολαύσεις ἔχει πεθάνει, ἂν καὶ εὐρίσκεται εἰς τὴν ζωὴν»⁷, πολὺ περισσότερον θ' ἀποθάνῃ τότε. Ἐὰν λοιπόν ἡ ἀπόλαυσις εἰς τὴν γυναῖκα εἶναι θάνατος, πολὺ περισσότερον εἰς τὸν ἄνδρα καὶ ἐὰν αὐτὸ καταστρέφῃ εἰς ἄλλον καιρὸν, πολὺ περισσότερον μετὰ τὴν κοινωνίαν τῶν μυστηρίων. Σὺ ὅμως, ἐνῶ ἔλαβες ἄρτον ζωῆς, πράττεις ἔργον θανάτου καὶ δὲν φρίττεις; Δὲν γνωρίζεις πόσα κακὰ εἰσέρχονται εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὴν ἀπόλαυσιν; Γέλως παράκαιρος, λόγοι ἄτακτοι, ἀστειότης γεμάτη ἀπὸ ὀλεθρον, φλυαρία ἀνόητος, καὶ τὰ ἄλλα πού δὲν εἶναι καλὸν οὔτε καὶ νὰ τὰ ἀναφέρωμεν. Καὶ αὐτὰ τὰ πράττεις ἐνῶ ἔχεις ἀπολαύσει τὴν τράπεζαν τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὴν ἡμέ-

ἐκείνην καθ' ἣν ἄφασθαι διὰ γλώττης τῶν σαρκῶν αὐτοῦ
κατηξιώθης.

Πῶς οὖν, ἵνα ταῦτα μὴ γένηται; Κατάμαθέ σου τὴν
δεξιάν, τὴν γλώτταν, τὰ χεῖλη, ἅπερ ἐγένετο πρόθυμα τῇ
5 ἐπιθάσει τοῦ Χριστοῦ. Ἐγγόησον τὸν καιρὸν καθ' ὃν προσ-
ήεις, καὶ τραπέζαν παραθεῖς αἰσθητήν, πρὸς ἐκείνην τὴν
τραπέζαν τὸν νοῦν ἀνάτεινον, πρὸς τὸ δεῖπνον τὸ κυριακόν,
πρὸς τὴν ἀγρουπνίαν τῶν μαθητῶν τὴν κατὰ τὴν νύκτα ἐ-
κείνην τὴν ἱεράν. Μᾶλλον δέ, εἴ τις ἀκριβῶς ἐξετάσειε,
10 καὶ τὰ παρόντα ρύξ. Γρηγορῶμεν τοίνυν μετὰ τοῦ δεσπότου,
καταρυγῶμεν μετὰ τῶν μαθητῶν. Εὐχῶν ὁ καιρὸς, οὐ μέθης,
ἀεὶ μὲν μάλιστα δὲ ἐν ἑορτῇ. Ἐορτὴ γὰρ διὰ τοῦτο γίνεται,
οὐχ ἵνα ἀσχημονῶμεν, οὐχ ἵνα ἁμαρτήματα συνάγωμεν, ἀλλ'
ἵνα καὶ τὰ ὄντα ἀναιρῶμεν.

15 Καὶ οἶδα μὲν εἰκῆ ταῦτα λέγων, ἀλλ' οὐ παύσομαι λέγων.
Κἂν γὰρ μὴ πάντες ὑπακούσητε, ἀλλ' οὐδὲ πάντες παραικού-
σεσθε, μᾶλλον δέ, κἂν πάντες παρακούσητε, ἔμοι μὲν μείζων
ὁ μιοθός, ὑμῖν δὲ πλέον τὸ κρίμα. Ἴν' οὖν μὴ γένηται πλέον,
διὰ τοῦτο οὐ παύσομαι λέγων ἴσως γάρ, ἴσως τῇ συνεχείᾳ
20 καθάψομαι. Διὸ παρακαλῶ, ἵνα μὴ εἰς κρίμα ταῦτα ποιῶ-
μεν, θρέψωμεν τοῦ Χριστοῦ, ποτίσωμεν, ἐνδύσωμεν. Ταῦτα
τῆς τραπέζης ἐκείνης ἄξια. Ἦκουσας ὕμνων ἱερῶν; εἶδες
γάμον πνευματικόν; τραπέζης βασιλικῆς; ἐνεπλήσθης Πνεύ-
ματος ἁγίου; Συνεχόρευσας τοῖς Σεραφίμ; κοινωνὸς ἐγένου
25 τῶν ἄνω δυνάμεων; Μὴ εἰς χαρὰν τισαύτην, μὴ ἐκχέης
τὸν θηουρόν, μὴ ἐπεισαγάγῃς μέθην τὴν τῆς ἀδυσμίας μη-
τέρα, τὴν τοῦ διαβόλου χαρὰν, τὴν μυρία τίκτουσαν κακά.
Καὶ γὰρ ὕπνος θανάτῳ ἑοικῶς ἐντεῦθεν, καὶ καρηθαρῖαι,
καὶ νόσοι, καὶ λήθη, καὶ νεκρότης εἰκῶν.

ραν ἐκείνην κατὰ τὴν ὁποίαν κατηξιώθης νὰ ἐγγίσης μετὴν γλῶσσαν σου τὰς σάρκας του.

Τί νὰ κάνω λοιπόν, διὰ νὰ μὴ γίνωνται αὐτά; Συλλογίσου τὴν δεξιάν σου, τὴν γλῶσσαν, τὰ χεῖλη, τὰ ὁποῖα ἔγιναν πρόθυρα εἰς τὸ νὰ ἔλθῃ εἰς σέ ὁ Χριστός. Σκέψου τὴν ὥραν κατὰ τὴν ὁποίαν προσέρχεσαι, καὶ ἐνῶ ἔχεις παραθέσει τράπεζαν ὑλικήν, ὕψωσε τὸν νοῦν εἰς ἐκείνην τὴν τράπεζαν, πρὸς τὸ κυριακὸν δεῖπνον, πρὸς τὴν ἀγρυπνίαν τῶν μαθητῶν τὴν ἱερὰν ἐκείνην νύκτα. Μᾶλλον δέ, ἐὰν κανεῖς ἐξετάση μετὰ ἀκρίβειαν, καὶ ἡ παροῦσα ζωὴ εἶναι νύξ. Ἄς ἀγρυπνώμεν λοιπόν μαζὶ μετὸν δεσπότην, ἃς ὁδηγηθῶμεν εἰς κατάνυξον μαζὶ μετὸς μαθητάς. Εἶναι καιρὸς διὰ προσευχάς, ὄχι διὰ μέθην, πάντοτε βέβαια, περισσότερον ὅμως κατὰ τὴν ἐορτήν. Διότι ἡ ἐορτὴ δι' αὐτὸ γίνεται, ὄχι διὰ ν' ἀσχημονῶμεν, ὄχι διὰ νὰ συσσωρεύωμεν ἁμαρτήματα, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐξαλείψωμεν καὶ τὰ ὑπάρχοντα.

Καὶ γνωρίζω βέβαια ὅτι μάταια τὰ λέγω αὐτά, ἀλλὰ δὲν θὰ παύσω νὰ τὰ λέγω. Διότι, καὶ ἂν δὲν ὑπακούσητε ὅλοι, ὅπωςδήποτε ὅμως οὔτε θὰ παρακούσετε ὅλοι, μᾶλλον δέ, καὶ ἂν ὅλοι παρακούσετε, εἰς ἐμὲ μὲν θὰ εἶναι μεγαλύτερος ὁ μισθός, εἰς ἐσᾶς δὲ μεγαλυτέρα ἢ ἁμαρτία. Διὰ νὰ μὴ γίνῃ λοιπόν μεγαλυτέρα ἢ ἁμαρτία, δι' αὐτὸ δὲν θὰ παύσω νὰ σᾶς τὰ λέγω· ἴσως λοιπόν, ἴσως εἰς τὴν συνέχειαν νὰ σᾶς προσβάλω. Δι' αὐτὸ παρακαλῶ, διὰ νὰ μὴ κάμνωμεν αὐτὰ νὰ μᾶς κρίνουν, ἃς βρέξωμεν τὸν Χριστόν, ἃς τὸν ποτίσωμεν, ἃς τὸν ἐνδύσωμεν. Αὐτὰ εἶναι ἄξια ἐκείνης τῆς τραπέζης. Ἦκουσες ὕμνους ἱερούς; εἶδες γάμον πνευματικόν; ἀπήλαυσες βασιλικὴν τράπεζαν; ἐγένμισες ἀπὸ ἁγίου Πνεῦμα; συνέψαλες μετὰ Σεραφίμ; ἔγινες κοινωνὸς τῶν οὐρανίων δυνάμεων; Μὴ ἀπορρίψης τόσῃν χαρὰν, μὴ διασκορπίσης τὸν θησαυρόν, μὴ ἀνοίξης τὴν θύραν εἰς τὴν μέθην τὴν μητέρα τῆς θλίψεως, τὴν χαρὰν τοῦ διαβόλου, ποὺ γεννᾷ ἄπειρα κακά. Διότι καὶ ὁ ὕπνος ἀπὸ ἐδῶ εἶναι ὅμοιος τοῦ θανάτου, καὶ οἱ κεφαλόπονοι καὶ οἱ νόσοι καὶ ἡ λήθη, καὶ εἶναι εἰκῶν νεκρότης.

Εἶτα φίλω μὲν οὐκ ἂν ἔλοιο συνιχεῖν οἰνωμένος, τὸν
 δὲ Χριστὸν ἔνδον ἔχων τολμᾶς, εἶπέ μοι, ἰσαύτην ἐπεμθα-
 λεῖν μέθην; Ἄλλὰ τρυφῆς ἐρᾶς; Οὐκοῦν διὰ τοῦτο παῦσαι
 μεθύων. Καὶ γὰρ ἐγὼ σε βούλομαι τρυφᾶν, ἀλλὰ τὴν ὄντως
 5 τρυφήν, τὴν οὐδέποτε μαραινομένην. Τίς οὖν ἡ ὄντως τρυφή
 καὶ διηνεκῶς ἀνθοῦσα; Κάλεσον ἐπ' ἄριστον τὸν Χριστόν,
 μειάδος αὐτῷ τῶν σῶν, μᾶλλον δὲ τῶν αὐτοῦ· τοῦτο τὴν
 ἡδονὴν ἀπέραντον ἔχει καὶ ἀκμάζουσιν διηνεκῶς. Ἄλλ' οὐ
 τὰ αἰσθητὰ τοιαῦτα, ἀλλ' ὁμοῦ τε ἐφάνη καὶ ἠφανίσθη, καὶ
 10 ὁ τρυφήσας οὐδὲν ἄμεινον διακείσεται τοῦ μὴ τρυφήσαντος,
 μᾶλλον δὲ καὶ χειρόν. Ὁ μὲν γὰρ ὥσπερ ἐν λιμένι κἀθηται,
 οὔτις δὲ χειμάροισιν τινὰ καὶ πολιορκίαν νοσημάτων δεξά-
 μενος, οὐδὲ ἐνεγκεῖν τὴν ζάλην ταύτην δύναται. Ἴν' οὖν
 μὴ ταῦτα γίνηται, τὴν συμμειρίαν διώκωμεν. Οὔτις γὰρ
 15 καὶ τὸ σῶμα εὖ διακείσμεθα, καὶ τὴν ψυχὴν ἐν ἀσφαλείᾳ
 κατασιήσομεν, καὶ τῶν παρόντων καὶ τῶν μελλόντων ἀπαλ-
 λαγησόμεθα κακῶν ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἀπαλλαγέντας,
 τῆς βασιλείας ἐπιυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυ-
 ρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
 20 αἰώνων. Ἀμήν.

" Ἄλλωστε, ἐνῶ δὲν θὰ ἤθελες νὰ συναντήσης μεθυ-
 σμένος κάποιον φίλον, τολμᾶς, εἶπέ μου, καθ' ἣν στιγμὴν
 ἔχεις μέσα σου τὸν Χριστόν, νὰ παραδοθῆς εἰς τόσην μέ-
 θην; Ἄλλ' ἀγαπᾶς τὴν ἀπόλαυσιν; Λοιπὸν δι' αὐτὸ παῦσε
 νὰ μεθύης. Διότι καὶ ἐγὼ θέλω ν' ἀπολαμβάνης, ἀλλὰ τὴν
 ἀληθινὴν ἀπόλαυσιν, ἣ ὁποία οὐδέποτε μαραίνεται. Ποία
 εἶναι λοιπὸν ἡ ἀληθινὴ ἀπόλαυσις ἢ ὁποία καὶ ἀνθεὶ αἰω-
 νίως; Κάλεσε διὰ γεῦμα τὸν Χριστόν, δῶσε εἰς αὐτὸν ἀπὸ
 τὰ ἰδικά σου, μᾶλλον δὲ ἀπὸ τὰ ἰδικά του· αὐτὸ δίδει
 τὴν ἀπέραντον καὶ συνεχῶς ἀκμαίαν ἡδονήν. Ἐνῶ τὰ αἰσθη-
 τὰ δὲν εἶναι τέτοια, ἀλλὰ μόλις ἐμφανισθοῦν ἐξαφανίζον-
 ται, καὶ αὐτὸς ποῦ ἀπήλαυσε δὲν θὰ εἶναι καθόλου καλύτε-
 ρα ἀπὸ αὐτὸν ποῦ δὲν ἀπήλαυσε, μᾶλλον δὲ καὶ χειρότερα
 θὰ εἶναι. Διότι, ὁ μὲν ἕνας ὡσάν εἰς λιμένα κάθηται, ὁ δὲ
 ἄλλος, ἀφοῦ δεχθῆ κάποιον ὀρμητικὸν χεῖμαρρον καὶ πο-
 λιορκίαν ἀπὸ νόσους, οὔτε νὰ ὑποφέρῃ δύναται αὐτὴν τὴν
 ζάλην. Διὰ νὰ μὴ γίνουιν λοιπὸν αὐτά, ἄς ἐπιδιώκωμεν τὸ
 μέτρον εἰς ὅλα. Διότι ἔτσι θὰ διατηρήσωμεν καὶ τὴν ὑγείαν
 τοῦ σώματος καὶ τὴν ψυχὴν θὰ ἔχωμεν εἰς ἀσφάλειαν, καὶ
 ἀπὸ τὰ παρόντα καὶ τὰ μέλλοντα κακὰ θ' ἀπαλλαγῶμεν,
 ἀπὸ τὰ ὁποία ἀφοῦ ἀπαλλαγῶμεν ὅλοι, εἴθε νὰ ἐπιτύχωμεν
 τὴν βασιλείαν, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου
 ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς
 αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμήν.

ΛΟΓΟΣ ΚΗ΄
Α΄ Κορ. 11, 24 - 34

«Δοκιμαζέτω δὲ ἄνθρωπος ἑαυτόν, καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄριου ἐσθιέτω καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω».

5 1. Τί βούλεται ταῦτα τὰ ρήματα, εἰτέρας ὑποθέσεως τῆς προκειμένης οὔσης; Ἔθος τοῦτο τῷ Παύλῳ, ὡσερ καὶ ἔμπροσθεν ἔφθην εἰπών, μὴ μόνον ἐκεῖνα ἐργάζεσθαι, ἀπερ ἐσὶν αὐτῷ προκείμενα, ἀλλὰ καὶ ἕτερος παρεμπέση λόγος τῇ ὑποθέσει, καὶ τούτῳ μετὰ πολλῆς ἐπεξιέναι τῆς σπουδῆς,
10 καὶ μάλιστα ὅταν περὶ σφόδρα ἀναγκαίων καὶ κατεπειγόντων ἦ. Καὶ γὰρ ὅτε τοῖς γεγαμηκόσι διελέγετο, καὶ ὁ τῶν οἰκειῶν αὐτῷ παρενέπεσε λόγος, σφόδρα γενναίως καὶ διὰ πολλῶν αὐτὸν κατεσκεύασε· καὶ ὅτε περὶ τοῦ μὴ δεῖν κρίνεσθαι ἐν τοῖς δικαστηρίοις ἔλεγε, καὶ τότε εἰς τὴν περὶ πλεονεξίας
15 ἐμπεσὼν νουθεσίαν, πολλὰ καὶ περὶ ταύτης διελέχθη τῆς ὑποθέσεως· ὃ δὴ καὶ ἐνιαῦθα πεποίηκεν.

Ἐπειδὴ γὰρ ἅπαξ τῆς τῶν μυστηρίων ἐδεήθη μνήμης, ἀναγκαῖον εἶναι ἐνόμισεν ἐπεξελθεῖν τῇ ὑποθέσει· οὐδὲ γὰρ ἢ τυχοῦσα ἦν. Διὸ καὶ σφόδρα φοβερῶς περὶ αὐτῆς διελέχθη,
20 τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν κατασκευάζων, τὸ μετὰ καθαροῦ προσιέναι συνειδότις αὐτοῖς. Ὅθεν οὕτε τοῖς ἔμπροσθεν εἰρημένοις ἠρκέσθη μόνον, ἀλλὰ καὶ ταῦτα προσιθήσοι λέγων· «Δοκιμαζέτω δὲ ἄνθρωπος ἑαυτόν»· ὃ καὶ ἐν τῇ δευτέρῳ φησὶν· «Ἐαυτοὺς πειράζετε, ἑαυτοὺς δοκιμάζετε»· οὐ καθά-
25 περ ἡμεῖς ποιούμεν νῦν, καιρῷ προσιόντες μᾶλλον, ἢ σπουδῇ

ΛΟΓΟΣ ΚΗ΄
Α΄ Κορ. 11, 24 - 34

« Ἄς ἐξετάζη ὁ ἄνθρωπος τὸν ἑαυτὸν του καὶ ἔτσι ἄς τρώγη ἀπὸ τὸν ἄρτον καὶ ἄς πίνη ἀπὸ τὸ ποτήριον».

1. Τί θέλουν νὰ εἰποῦν αὐτοὶ οἱ λόγοι, ἀφοῦ εἶναι ἄλλο τὸ θέμα ποῦ ἐξετάζομεν τώρα; Εἶναι σύνηθες αὐτὸ εἰς τὸν Παῦλον, ὅπως καὶ προηγουμένως εἶπον, νὰ μὴ ἐπεξεργάζεται μόνον ἐκεῖνα διὰ τὰ ὁποῖα κάμνει λόγον, ἀλλὰ καὶ ἂν παρεμπιπτόντως θιγῇ καὶ ἄλλο θέμα εἰς τὸν λόγον, ν' ἀναλύη καὶ αὐτὸ μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν, καὶ μάλιστα ὅταν πρόκειται διὰ πολὺ ἀναγκαῖα καὶ κατεπίγοντα πράγματα. Διότι καὶ ὅταν ὠμίλει διὰ τοὺς ἐγγάμους καὶ συνέπεσε νὰ θίξη εἰς τὸν λόγον τὸ θέμα τῶν ὑπηρετῶν, μὲ πολλὴν γενναιοψυχίαν καὶ μὲ πολλὰ ἐπιχειρήματα ἐπεξεργάσθη αὐτό· καὶ ὅταν ἔλεγε διὰ τὸ ὅτι δὲν πρέπει νὰ καταφεύγουν εἰς τὰ δικαστήρια διὰ νὰ κρίνωνται, καὶ τότε ἐπειδὴ συνέβη νὰ κἀνῃ νοθεσίαν περὶ πλεονεξίας, πολλὰ εἶπε καὶ δι' αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν, πρᾶγμα βέβαια ποῦ ἔκανε καὶ ἐδῶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐχρειάσθη μίαν φορὰν νὰ μνημονεύσῃ τὰ μυστήρια, ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον ν' ἀναπτύξῃ λεπτομερῶς τὸ θέμα· διότι δὲν ἦτο τυχαῖον θέμα. Δι' αὐτὸ καὶ μὲ πάρα πολὺ φοβερὸν τρόπον ὠμίλησε δι' αὐτό, ἀποδεικνύων τὸ κορύφωμα τῶν ἀγαθῶν, δηλαδὴ τὸ νὰ προσέρχεται κανεὶς εἰς αὐτὰ μὲ καθαρὰν συνείδησιν. Δι' αὐτὸ δὲν ἠρκέσθη οὔτε εἰς ὅσα εἶπεν πρὶν μόνον, ἀλλὰ προσθέτει καὶ αὐτὰ μὲ τοὺς λόγους· « Ἄς ἐξετάζη ὁ ἄνθρωπος τὸν ἑαυτὸν του», πρᾶγμα ποῦ λέγει καὶ εἰς τὴν δευτέραν ἐπιστολήν· « Ἐξετάζετε τὸν ἑαυτὸν σας, ἐὰν ἴστασθε εἰς τὴν πίστιν, δοκιμάζετε τὸν ἑαυτὸν σας»¹· ὄχι ὅπως πρᾶττομεν ἡμεῖς τώρα, οἱ ὁποῖοι προσερχόμεθα μᾶλλον κατὰ τὸν καιρὸν τῶν ἑορτῶν, καὶ ὄχι μὲ ἐπιμελῆ ἐξέτασιν καὶ προετοι-

γνώμης. Οὐ γὰρ ὅπως παρεσκευασμένοι καὶ τὰ κακὰ ἑαυτῶν ἐκκαθάραντες, κατανύξεως πληρωθέντες προσέλθοιμεν σκοποῦμεν, ἀλλ' ὅπως ἐν ἑορταῖς, καὶ ἡνίκα ἂν ἅπαντες.

Ἄλλ' οὐχ οὕτως ὁ Παῦλος ἐκέλευσεν, ἀλλ' ἕνα καιρὸν
 5 οἶδε προσόδου καὶ κοινωνίας, τοῦ συνειδότης τὴν καθαρότητα. Εἰ γὰρ αἰσθητῆς οὐκ ἂν ποιε μεταλάβοιμεν τραπέζης πυρέτιοντες καὶ χυμῶν γέμοντες πονηρῶν, ὥστε μὴ ἀπολέσθαι πολλῶ μᾶλλον ταύτης ἀπιεσθαι ἡμῖν οὐ θέμις μετὰ ἐπιθυμιῶν αἰσίων, αἱ πυρετιῶν εἰσι χαλεπώτεροι. Ὅταν δὲ
 10 ἐπιθυμίας αἰσίους εἶπω, καὶ τὰς τῶν σωμάτων λέγω, καὶ τὰς τῶν χρημάτων, καὶ τὰς τῆς ὀργῆς, καὶ τὰς τῆς μνησικακίας, καὶ πάσας ἀπλῶς τὰς αἰσίους. Καὶ δεῖ τὸν προσιόντα, πάντα ἐξανιλήσαντα ταῦτα, οὕτω τῆς καθαροῦς ἐκείνης ἀπιεσθαι θυσίας· καὶ μήτε ραθύμως διακείμενον καὶ ταλαι-
 15 πώρως, ἀναγκάζεσθαι διὰ τὴν ἑορτὴν προσιέναι, μήτε αὐ κατανυγέντα καὶ παρεσκευασμένον, κωλύεσθαι διὰ τὸ μὴ εἶναι ἑορτήν. Ἑορτὴ γὰρ ἔργων ἀγαθῶν εἰσιν ἐπίδειξις, καὶ ψυχῆς εὐλάβεια, καὶ πολιτείας ἀκρίβεια· κἄν ταῦτα ἔχης, διαπαντὸς ἑορτάζειν δυνήσῃ, καὶ διαπαντὸς προσιέναι.
 20 Διὰ τοῦτό φησι, «Δοκιμαζέτω δὲ ἑαυτὸν ἕκαστος», καὶ τότε προσίτω. Καὶ οὐχ ἕτερον ἐτέρῳ κελεύει δοκιμάσαι, ἀλλ' αὐτὸν ἑαυτὸν, ἀδημοσίευτον ποιῶν τὸ δικαστήριον, ἀμάρτυρον τὸν ἔλεγχον.

Ἐὖ γὰρ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως τοῦ Κυρίου, κρίμα
 25 ἑαυτῶ ἐσθίει καὶ πίνει». Τί λέγεις, εἰπέ μοι; Ἡ τοσοῦτων ἀγαθῶν αἰτία, καὶ ζωὴν θρόνουσα τραπέζα, αὕτη κρίμα γίνεται; Οὐ παρὰ τὴν αὐτῆς φύσιν, φησὶν, ἀλλὰ παρὰ τὴν τοῦ προσιόντος προαίρεσιν. Ὡσπερ γὰρ ἡ παρουσία αὐτοῦ, ἢ τὰ μεγάλα ἐκεῖνα καὶ ἀπόρρητα κομίσασα ἡμῖν ἀγαθὰ,
 30 τοὺς μὴ δεξαμένους αὐτὴν μᾶλλον κατέκρινεν οὕτω καὶ τὰ

μασίαν. Διότι δὲν ἐπιδιώκομεν νὰ προσέλθωμεν ἀφοῦ προετοιμασθῶμεν καὶ καθαρίσωμεν τὰ κακὰ ἀπὸ τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ ἀφοῦ γεμίσωμεν ἀπὸ κατάνυξιιν, ἀλλ' ὅταν εἶναι ἑορτὴ καὶ ὅποτε προσέρχονται ὅλοι.

Ὁ Παῦλος ὁμως δὲν παρήγγειλεν αὐτό, ἀλλ' ἓνα καιρὸν γνωρίζει κατάλληλον διὰ νὰ προσέλθῃ καὶ νὰ κοινωνήσῃ κανεὶς, ὅταν ἔχη καθαρὰν συνείδησιν. Διότι, ἐὰν ὅταν ἔχωμεν πυρεττὸν καὶ εἴμεθα γεμᾶτοι ἀπὸ χυμοὺς νοσηροὺς δὲν τρώγωμεν ὑλικὴν τροφήν διὰ νὰ μὴ ἀποθάνωμεν, πολὺ περισσότερον δὲν εἶναι ἐπιτρεπτὸν νὰ ἐγγίζωμεν τὴν θεϊὰν κοινωνίαν ἐνῶ εἴμεθα κυριευμένοι ἀπὸ ἐμπαθεῖς ἐπιθυμίας, αἱ ὁποῖαι εἶναι χειρότεραι ἀπὸ τοὺς πυρετοὺς. Ὅταν δὲ λέγω ἐμπαθεῖς ἐπιθυμίας, ἐννοῶ καὶ τὰς ἐπιθυμίας τῶν σωμάτων καὶ τὰς τῶν χρημάτων καὶ τὰς τοῦ θυμοῦ καὶ τὰς τῆς μνησικακίας, καὶ ὅλας γενικῶς τὰς ἐμπαθεῖς. Καὶ πρέπει αὐτὸς ποὺ προσέρχεται, ἀφοῦ ἐκβάλλῃ ὅλα αὐτά, ἔτσι νὰ ἐγγίξῃ τὴν καθαρὰν ἐκείνην θυσίαν· καὶ οὔτε, ἐνῶ εὐρίσκεται εἰς ἀθλίαν κατάστασιν καὶ φιληδονίαν, ν' ἀναγκάζεται νὰ προσέλθῃ λόγῳ τῆς ἑορτῆς, οὔτε πάλιν, ἐνῶ ἔχει κατανυχθῆ καὶ προετοιμασθῆ, νὰ ἐμποδίζεται διὰ τὸ ὅτι δὲν εἶναι ἑορτὴ. Διότι ἑορτὴ εἶναι ἐπίδειξις ἔργων ἀγαθῶν καὶ εὐλάβεια ψυχῆς καὶ ἀκρίβεια εἰς τὸν ὀρθὸν τρόπον ζωῆς· καὶ ἐὰν ἔχῃς αὐτά, θὰ ἠμπορῆς νὰ ἑορτάζῃς συνεχῶς καὶ διαρκῶς νὰ προσέρχεσαι. Δι' αὐτὸ λέγει, «Ἄς ἐξετάζῃ ὁ καθεὶς τὸν ἑαυτὸν του», καὶ τότε νὰ προσέρχεται. Καὶ δὲν λέγει νὰ ἐξετάζῃ ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, ἀλλ' ὁ καθεὶς τὸν ἑαυτὸν του, διὰ νὰ κάμνῃ τὴν κρίσιν κατ' ἰδίαν, καὶ τὸν ἔλεγχον ὄχι ἐνώπιον μαρτύρων.

«Διότι ἐκεῖνος ποὺ τρώγει καὶ πίνει κατὰ τρόπον ἀνάξιον, τρώγει καὶ πίνει τὴν καταδίκην τοῦ ἑαυτοῦ του». Εἶπέ μου, τί λέγεις; Ἡ τράπεζα ποὺ εἶναι αἰτία τόσων ἀγαθῶν καὶ ἀναβλύζει ζωὴν, αὐτὴ γίνεται καταδίκη; Ὅχι ἀπὸ τὴν φύσιν της, λέγει. ἀλλ' ἀπὸ τὴν προαίρεσιν τοῦ προσερχομένου. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ἡ παρουσία τοῦ Κυρίου, ἡ ὁποία ἔφερεν ἐκεῖνα τὰ μεγάλα καὶ μυστικὰ ἀγαθὰ, ἐκείνους ποὺ δὲν ἐδέχθησαν αὐτὴν μὲ πίστιν τοὺς κατεδί-

μυσιήρια μείζονος ἐφόδια κολάσεως γίνεται τοῖς ἀναξίως
 μετέχουσι. Διὰ τί δὲ κρίμα ἑαυτῷ ἐοθίει; Μὴ διακρίνων
 τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου»· τουτέστι, μὴ ἐξειτάζων, μὴ ἐννοῶν,
 ὡς χρῆ, τὸ μέγεθος τῶν προκειμένων, μὴ λογιζόμενος τὸν
 5 ὄγκον τῆς δωρεᾶς. Εἰ γὰρ μάθοις ἀκριβῶς τίς ποτέ ἐστιν
 ὁ προκείμενος, καὶ τίς ὢν τίνι ἑαυτὸν δίδωσιν, οὐδενὸς ἐ-
 τέρου δεήσῃ λόγου, ἀλλ' ἀρκεῖ σοι τοῦτο εἰς ἅπασαν νῆψιν,
 εἰ μὴ σφόδρα εἴης ἀναπεπιωκῶς.

2. «Διὰ τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄρρωστοι, καὶ
 10 κοιμῶνται ἱκανοί». Ἐνιαῦθα λοιπὸν οὐκέτι ἀπὸ ἐτέρων τὰ
 παραδείγματα φέρει, ὡπερ ἐπὶ τῶν εἰδωλοθύτων ἐποίησε,
 τὰς παλαιὰς διηγούμενος ἱστορίας καὶ τὰς ἐν τῇ ἐρήμῳ
 πληγὰς, ἀλλ' ἀπ' αὐτῶν τῶν Κορινθίων, ὅπερ καὶ πληκτικώ-
 τερον ἐποίει τὸν λόγον. Ἐπειδὴ γὰρ ἔλεγε, «κρίμα ἑαυτῷ
 15 ἐοθίει» καί, «ἐνοχὸς ἐστιν», ἵνα μὴ δοκῇ ρήματα λέγειν, καὶ
 ἔργα δείκνυσι, καὶ μάρτυρας αὐτοὺς καλεῖ, ὅπερ μᾶλλον τοῦ
 ἀπειλῆσαι καθικνεῖται, τῷ δεῖξαι εἰς ἔργον τὴν ἀπειλὴν ἐξελ-
 θοῦσαν. Οὐ μὴν τούτοις ἠρκέσθη μόνοις, ἀλλ' ἀπὸ τούτων καὶ
 τὸν περὶ τῆς γεέννης εἰσήγαγε καὶ ἐπισιῶσατο λόγον, ἀμφο-
 20 τέρωθεν φοβῶν, καὶ ζήτημα πανταχοῦ περιφερόμενον λύων.
 Ἐπειδὴ γὰρ πολλοὶ πρὸς ἀλλήλους ἀποροῦσι, πόθεν οἱ ἄωροι
 θάναι, πόθεν αἱ μακρὰ νόσοι, λέγει ὅτι ἐξ ἁμαρτημάτων
 πολλὰ τούτων τῶν ἀδοκίμων τὴν ὑπόθεσιν ἔχει.

Τί οὖν; οἱ ὑγιαίνοντες, φησί, διηνεκῶς, καὶ εἰς γῆρας
 25 ἐρχόμενοι λιπαρόν, οὐχ ἁμαρτάνουσι; Καὶ τίς ἂν τοῦτο εἴποι;
 Πῶς οὖν, φησὶν, οὐ διδάσαι δίκην; Ὅτι ἐκεῖ δώσουσι χαλε-
 πωτέραν. Ἡμεῖς δέ, εἰ ἐβουλόμεθα, οὐδ' ἂν ἐνιαῦθα, οὐδ'

κασεν περισσότερο, ἔτσι καὶ τὰ μυστήρια γίνονται ἐφόδια διὰ φοβερώτερον κολασμὸν εἰς ὅσους μετέχουν ἀναξίως. Διατί δὲ τρώγει τὴν καταδίκην τοῦ ἑαυτοῦ του; «Ἐπειδὴ δὲν διακρίνει τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου»· δηλαδή, δὲν ἐξετάζει, δὲν ἀντιλαμβάνεται ὅπως πρέπει τὴν ἀξίαν τῶν ὄσων προσφέρονται, καθ' ὅσον δὲν συλλογίζεται τὸ μέγεθος τῆς δωρεᾶς. Διότι ἐὰν γνωρίσης ποῖος ἀκριβῶς εἶναι ὁ προσφερόμενος καὶ εἰς ποῖον δίδει τὸν ἑαυτόν του παρ' ὅτι εἶναι αὐτὸς ποῦ εἶναι, δὲν θὰ χρειασθῆ κανένα ἄλλον λόγον, ἀλλὰ σοῦ εἶναι ἀρκετὸν αὐτὸ διὰ νὰ εἶσαι πνευματικῶς ἄγρυπνος, ἐὰν δὲν εὕρισκσαι εἰς ἀνεπανόρθωτον πτῶσιν.

2. «Δι' αὐτὸ μεταξύ σας ὑπάρχουν πολλοὶ ἀδύνατοι καὶ ἄρρωστοι καὶ ἀρκετοὶ ἔχουν ἀποθάνει». Ἐδῶ λοιπὸν δὲν ἀντλεῖ τὰ παραδείγματα ἀπὸ ἀλλοῦ, ὅπως ἔκανε μετὰ τὰ εἰδωλόθυτα, ὅπου διηγεῖτο περιστατικὰ ἀπὸ τὴν παλαιὰν Διαθήκην καὶ τὰς τιμωρίας εἰς τὴν ἔρημον, ἀλλ' ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἰδίους τοὺς Κορινθίους, πρᾶγμα ποῦ ἔκαμε τὸν λόγον νὰ κτυπᾷ καὶ περισσότερο. Διότι, ἐπειδὴ ἔλεγε, «τρώγει τὴν καταδίκην του» καὶ «εἶναι ἔνοχος», διὰ νὰ μὴ νομισθῆ ὅτι λέγει κενούς λόγους, δεικνύει καὶ ἔργα, καὶ καλεῖ μάρτυρας αὐτούς, πρᾶγμα ποῦ προσβάλλει περισσότερο ἀπὸ τοῦ ν' ἀπειλήσῃ, μετὰ τὸ νὰ δείξῃ ὅτι ἡ ἀπειλή ἔχει πραγματοποιηθῆ. Δὲν ἠρκέσθη ὅμως εἰς αὐτὰ μόνον, ἀλλ' ἀπὸ αὐτὰ ἔλαβεν ἀφορμὴν διὰ νὰ ὁμιλήσῃ καὶ νὰ βεβαιώσῃ διὰ τὴν κόλασιν, καὶ φοβίζει ἔτσι καὶ ἀπὸ τὰς δύο πλευράς, καὶ λύει πρόβλημα ποῦ ἐγένετο ζήτημα παντοῦ. Ἐπειδὴ δηλαδή πολλοὶ ἀποροῦν μεταξύ των, εἰς τί ὀφείλονται οἱ πρόωροι θάνατοι, αἱ μακροχρόνιοι ἀσθένειαι, λέγει ὅτι πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἀπροσδόκητα προέρχονται ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας.

Τί λοιπόν; Αὐτοὶ ποῦ ὑγιαίνουν συνεχῶς, θὰ εἰπῆ κάποιος, καὶ φθάνουν εὐτυχεῖς εἰς τὰ γηρατεῖα, δὲν ἔχουν ἁμαρτίας; Καὶ ποῖος θὰ ἠμποροῦσε νὰ τὸ εἰπῆ αὐτό; Πῶς λοιπόν, θὰ εἰπῆ πάλιν, δὲν καταδικάζονται; Διότι ἐκεῖ θὰ καταδικασθοῦν πολὺ σκληρότερον. Ἐμεῖς ὅμως, ἐὰν θέλωμεν, ἠμποροῦμεν νὰ μὴ καταδικασθῶμεν οὔτε ἐδῶ, οὔτε

ἐκεῖσε ἐδώκαμεν. «Εἰ γὰρ ἑαυτοὺς ἐκρίνομεν», φησὶν, «οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα». Καὶ οὐκ εἶπεν, εἰ ἐκολάζομεν ἑαυτούς, εἰ ἐτιμωρούμεθα, ἀλλ' εἰ μόνον ἐπιγνώναι τὰ ἁμαρτήματα ἐβουλήθημεν, εἰ καταδικάσαι ἑαυτούς, εἰ καταγνώναι τῶν
 5 πεπλημμελημένων, ἀπηλλάγημεν ἂν καὶ τῆς ἐνιαῦθα καὶ τῆς ἐκεῖσε τιμωρίας. Ὁ γὰρ καταγνοὺς ἑαυτοῦ, διπλῆ τὸν Θεὸν ἐξιλεοῦται, καὶ τῷ ἐπιγνώναι τὰ ἁμαρτήματα, καὶ τῷ πρὸς τὸ μέλλον ὀκνηρότερος γίνεσθαι. Ἐπειδὴ δὲ οὐδὲ τοῦτο τὸ κοῦφον βουλόμεθα ποιεῖν, ὡς χρὴ ποιεῖν, οὐδὲ οὕτως ἡμᾶς
 10 μετὰ τῆς οἰκουμένης κολάζειν ἀνέχεται, ἀλλὰ καὶ οὕτω φείδεται, ἐνιαῦθα δίκην ἀπαιτῶν, οὗ πρόσκαιρος ἢ τιμωρία, καὶ πολλὴ ἢ παραμυθία, καὶ ἁμαρτημάτων ἀπαλλαγὴ τὸ γινόμενον, καὶ χρησιῆ τῶν μελλόντων ἐλπίς κουφίζουσα τὰ παρόντα.

Ταῦτα δὲ λέγει, ὁμοῦ μὲν παραμυθούμενος τοὺς ἀρρώ-
 15 στους, ὁμοῦ δὲ τοὺς ἄλλους σπουδαιοτέρους ποιῶν. Διὸ φησι «Νυνὶ δὲ κρινόμενοι, ὑπὸ Κυρίου παιδευόμεθα». Οὐκ εἶπε, κολαζόμεθα, οὐκ εἶπε, τιμωρούμεθα, ἀλλὰ, «παιδευόμεθα». Νουθεσίας γὰρ μᾶλλον ἔστιν ἢ καταδίκης τὸ γινόμενον, ἰατρείας ἢ τιμωρίας, διορθώσεως ἢ κολάσεως. Οὐ ταύ-
 20 τη δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ ἀπειλῇ τοῦ μείζονος κοῦφον ποιεῖ τὸ παρόν, λέγων «Ἴνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν». Εἶδες πῶς καὶ τὴν γέενναν ἐπέσιτησε, καὶ τὸ φρικτὸν ἐκεῖνο δικαστήριον, καὶ ἀναγκαίαν ἔδειξε καὶ πάντως ἐσομένην τὴν ἐξέτασιν ἐκείνην καὶ τὴν τιμωρίαν; Εἰ γὰρ οἱ πιστοὶ
 25 καὶ τῷ Θεῷ περισπούδαστοι οὐκ ἀτιμωρητὶ διαφεύγουσιν ἐν οἷς ἂν πλημμελήσωσι, καὶ δῆλον ἐκ τῶν παρόντων, πολλῶ μᾶλλον οἱ ἄπιστοι καὶ οἱ τὰ ἀνήκεστα καὶ ἀνίατα ἁμαρτί-

ἐκεῖ. Διότι, «ἐάν ἐκρίναμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ὅπως πρέπει», λέγει, «δὲν θὰ ἐκρινόμεθα». Καὶ δὲν εἶπεν, ἐάν ἐκολάζομεν τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἐάν ἐτιμωρούμεθα, ἀλλ' ἐάν ἠθέλαμεν μόνον νὰ ἔχωμεν ἐπίγνωσιν τῶν ἁμαρτημάτων, νὰ κατεδικάζομεν τὸν ἑαυτὸν μας, ἐάν κατεκρίναμεν τὰ πλημμελήματα, θ' ἀπηλλασσόμεθα καὶ ἀπὸ τὴν ἐδῶ καὶ ἀπὸ τὴν ἐκεῖ τιμωρίαν. Διότι αὐτὸς ποῦ κατακρίνει τὸν ἑαυτὸν του μὲ διπλοῦν τρόπον ἐξιλεώνει τὸν Θεόν, καὶ μὲ τὸ ὅτι ἀπέκτησεν ἐπίγνωσιν τῶν ἁμαρτημάτων καὶ μὲ τὸ ὅτι γίνεται περισσότερο δυσκίνητος πρὸς τὴν ἁμαρτίαν εἰς τὸ μέλλον. Ἐπειδὴ ὅμως οὔτε αὐτὸ τὸ ἀσήμαντον θέλομεν νὰ πράττωμεν, ὅπως πρέπει νὰ τὸ πράττωμεν, οὔτε ἔτσι ἀνέχεται ὁ Θεὸς νὰ μᾶς κολάζῃ μαζί μὲ τοὺς ἀπίστους, ἀλλὰ καὶ ἔτσι μᾶς λυπεῖται καὶ μᾶς καταδικάζει εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, ὅπου εἶναι πρόσκαιρος ἡ τιμωρία καὶ πολλὴ ἡ παρηγορία, καὶ αὐτὸ εἶναι ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα καὶ σωτηρία ἐλπίς διὰ τὰ μέλλοντα ποῦ ἀνακουφίζει τὰς δοκιμασίας αὐτῆς τῆς ζωῆς.

Λέγει δὲ αὐτὰ διὰ νὰ παρηγορήσῃ τοὺς ἀρρώστους καὶ συγχρόνως νὰ κἀνῃ τοὺς ἄλλους ν' ἀγωνισθοῦν μὲ περισσότερο ζῆλον. Δι' αὐτὸ λέγει· «Τώρα ὅμως ὅταν κρινώμεθα ὑπὸ τοῦ Κυρίου, παιδαγωγούμεθα». Δὲν εἶπε, κολαζόμεθα, οὔτε, τιμωρούμεθα, ἀλλὰ, «παιδαγωγούμεθα». Διότι αὐτὸ ποῦ γίνεται, γίνεται διὰ νὰ νουθετήσῃ μᾶλλον, παρὰ διὰ νὰ καταδικάσῃ, διὰ νὰ ἰατρεύσῃ παρὰ διὰ νὰ τιμωρήσῃ, διὰ νὰ διορθώσῃ παρὰ διὰ νὰ κολάσῃ. Ὅχι μόνον ἀπὸ αὐτὸ δέ, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἀπειλὴν τοῦ χειροτέρου κάμνει ἐλαφρὸν τὸ παρόν, μὲ τοὺς λόγους· «Διὰ νὰ μὴ κατακριθῶμεν μαζί μὲ τὸν κόσμον». Εἶδες πῶς καὶ παρέστησε τὴν γέενναν καὶ τὸ φρικτὸν ἐκεῖνο δικαστήριον καὶ ἔδειξεν ὅτι εἶναι ἀναγκαία καὶ ὅτι ὅπωςδήποτε θὰ γίνῃ ἐκείνη ἡ ἐξέτασις καὶ ἡ τιμωρία; Διότι, ἐάν οἱ πιστοὶ καὶ ἐπιθυμοῦντες μὲ πολλὴν σπουδὴν ν' ἀπολαύσουν τὸν Θεὸν δὲν διαφεύγουν τὴν κόλασιν χωρὶς τιμωρίαν διὰ τὰ πλημμελήματά των, καὶ αὐτὸ εἶναι φανερόν ἀπὸ τὴν παροῦσαν ζωὴν, πολὺ περισσότερο οἱ ἄπιστοι καὶ ὅσοι ἔπραξαν θανάσιμα καὶ

νοντες.

3. «Ὡστε συνερχόμενοι εἰς τὸ φαγεῖν, ἀλλήλους ἐκδέ-
 χεσθε». Ἐπι γὰρ ἀκμάζοντος αὐτοῖς τοῦ φόβου, καὶ τοῦ
 τροβίου μένοντος τοῦ τῆς γεέννης, βούλεται πάλιν καὶ ὑπὲρ
 τῶν πενήτων εἰσαγαγεῖν παραίνεσιν, δι' ἣν ἅπαντα ταῦτα
 5 εἴρηκε, δεικνὺς ὅτι τοῦτο μὴ ποιῶντας ἀναξίως ἐστὶ μετα-
 λαμβάνειν. Εἰ δὲ τὸ μὴ μεταδοῦναι τῶν ὄντων εἴργει τῆς
 τραπέζης ἐκείνης, πολλῶ μᾶλλον τὸ ἀρπάζειν. Καὶ οὐκ εἶπεν,
 ὥστε συνερχόμενοι μετάδοτε τοῖς δεομένοις, ἀλλ' ὁ σεμνό-
 τερον ἦν, «ἀλλήλους ἐκδέχεσθε». Τοῦτο γὰρ καὶ ἐκεῖνο καιε-
 10 σκεύαζε καὶ ἠνίτειο, καὶ μετὰ τοῦ πρόποντος σχήματος τὴν
 παραίνεσιν εἰσήγαγεν.

Εἶτα λοιπὸν ἐνιρεπικῶς· «Εἰ δέ τις πεινᾷ, ἐν οἴκῳ
 ἐσθιέτω». Ἐπιτρέψας ἐκώλυσε, καὶ σφοδρότερον ἢ εἰ ἀπη-
 γόρευσε. Τῆς γὰρ ἐκκλησίας αὐτὸν ἐξήγαγε, καὶ εἰς τὴν
 15 οἰκίαν παρέπεμψε, ταύτῃ καθαπιόμενος σφοδρῶς, καὶ κωμω-
 δῶν αὐτοὺς ὡς δούλους γαστροῦ καὶ ἀκαριερότους. Οὐδὲ
 γὰρ εἶπεν, εἴ τις ὑπερορᾷ τῶν πενήτων, ἀλλ', «εἴ τις πει-
 νᾷ», ὡς πρὸς παιδία δυσανασχειοῦντα διαλεγόμενος, ὡς πρὸς
 ἄλογα γαστροὶ δουλεύοντα. Καὶ γὰρ πολὺς ὁ γέλως, εἰ διὰ τὸ
 20 πεινῆν ἔμελλον οἴκοι ἐσθιέειν. Ἄλλ' οὐκ ἠροκέσθη τούτῳ, ἀλ-
 λά καὶ ἐπήγαγεν ἕτερον φοβερότερον, λέγων· «Ἴνα μὴ εἰς
 κρίμα συνέρχεσθε· ἵνα μὴ εἰς κόλασιν, ἵνα μὴ εἰς τιμω-
 ρίαν, τὴν ἐκκλησίαν ὑβρίζοντες, τὸν ἀδελφὸν καταισχύνοντες.
 Καὶ γὰρ διὰ τοῦτο συνέρχεσθε, φησὶν, ἵνα σιέργητε ἀλλήλους,
 25 ἵνα ὠφελῆσθε, ἵνα ὠφελῆτε· εἰ δὲ τὸνναντίον γίνεται, βέλ-
 τιον ὑμᾶς οἴκοι σιειῖσθαι. Τοῦτο δὲ ἔλεγεν, ἵνα ἐφελκύση-
 ται πλέον. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τὸ βλάβος ἔδειξε τὸ ἐντεῦθεν,
 καὶ κρίμα ἔφησεν εἶναι οὐ μικρόν, καὶ πανταχόθεν ἐφόδησεν,

άνιατα ἁμαρτήματα.

3. «Ὡστε ὅταν συγκεντρώνεσθε διὰ νὰ φάγετε, περιμένετε ὁ ἕνας τὸν ἄλλον». Ἐνῶ λοιπὸν ὁ φόβος των εὐρίσκειται ἀκόμη εἰς τὴν ἀκμὴν του καὶ παραμένει ὁ τρόμος διὰ τὴν γέενναν, θέλει πάλιν νὰ κἀνη παραίνεσιν ὑπὲρ τῶν πτωχῶν, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας εἶπεν ὅλα αὐτά, δεικνύων ὅτι ἐὰν δὲν κάμνουν αὐτὸ εἶναι ἀνάξιοι νὰ μεταλαμβάνουν. Ἐὰν δὲ τὸ νὰ μὴ δίδῃ κανεὶς ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά του τὸν ἀποκλείῃ ἀπὸ τὴν τράπεζαν ἐκείνην, πολὺ περισσότερον τὸ ν' ἀρπάσῃ ἐπὶ πλέον. Καὶ δὲν εἶπεν, ὥστε ἀφοῦ συνέρχεσθε νὰ δίδετε εἰς ὅσους ἔχουν ἀνάγκην, ἀλλὰ, πρᾶγμα ποῦ ἦτο τιμητικώτερον διὰ τοὺς πτωχοὺς, «περιμένετε ὁ εἰς τὸν ἄλλον». Διότι αὐτὸ καὶ προητοίμαζε καὶ ὑψηλίσσετο ἐκεῖνο, καὶ μὲ εὐπρεπῆ μορφήν ἔκανε τὴν παραίνεσιν.

Εἰς τὴν συνέχειαν πλέον ὁμιλεῖ μὲ τρόπον ποῦ προκαλεῖ ἐντροπήν· «Καὶ ἐὰν κανεὶς πεινᾶ, ἅς τρώγῃ εἰς τὴν οἰκίαν του». Ἐνῶ ἐπέτρεψεν, ἠμπόδισε, καὶ περισσότερον ἐντόνως ἀπὸ ὅσον ἐὰν εἶχεν ἀπαγορεύσει. Διότι ἐξέβαλεν αὐτὸν ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὸν ἀπέστειλεν εἰς τὴν οἰκίαν, κατηγορῶν μὲ αὐτὸ ἐντόνως, καὶ διακωμωδῶν αὐτοὺς ὡς δούλους τῆς κοιλίας καὶ ἀκρατεῖς. Διότι δὲν εἶπεν, ἐὰν κάποιος παραβλέπῃ τοὺς πτωχοὺς, ἀλλὰ, «ἐὰν κάποιος «πεινᾶ», ὡσὰν ν' ἀπηυθύνετο πρὸς παιδιὰ, ποῦ δὲν ὑπομένουν, πρὸς ἄλογα ζῶα, ποῦ εἶναι δοῦλα εἰς τὴν κοιλίαν. Διότι ἦτο ἄξιον πολλοῦ γέλωτος τὸ νὰ τρώγουν εἰς τὴν οἰκίαν διὰ τὸ ὅτι ἐπεινῶν. Δὲν ἠρκέσθη ὅμως εἰς αὐτό, ἀλλὰ προσέθεσε καὶ ἄλλο φοβερώτερον μὲ τοὺς λόγους· «διὰ νὰ μὴ καταλήξῃ ἢ συγκέντρωσίς σας εἰς καταδίκην»· νὰ μὴ καταλήξῃ εἰς κόλασιν, εἰς τιμωρίαν, διὰ τὸ ὅτι προσβάλλετε τὴν ἐκκλησίαν καὶ κατεντροπιάζετε τὸν ἀδελφόν. Διότι δι' αὐτὸ συγκεντρώνεσθε, λέγει, διὰ ν' ἀγαπᾶσθε μεταξὺ σας, διὰ νὰ ὠφελησθε, διὰ νὰ ὠφεληῖτε· ἐὰν ὅμως γίνεται τὸ ἀντίθετον, εἶναι καλύτερον νὰ τρώγετε εἰς τὴν οἰκίαν. Ἐλεγεν δὲ αὐτὸ διὰ νὰ τοὺς προσελκύσῃ περισσότερον. Διότι δι' αὐτὸ καὶ ἔδειξε τὴν βλάβην ποῦ προέρχεται ἀπὸ αὐτὸ καὶ εἶπεν ὅτι εἶναι ἁμαρτία ὄχι μικρὰ καὶ ἐφό-

ἀπὸ τῶν μυστηρίων, ἀπὸ τῶν ἀρρώσιων, ἀπὸ τῶν τετελευτη-
κότων, ἀπὸ τῶν ἄλλων τῶν ἔμπροσθεν εἰρημένων.

Εἶτα καὶ ἐτέρως πάλιν φοβεῖ, λέγων· «Τὰ δὲ λοιπά,
ὡς ἂν ἔλθω, διατάξομαι»· ἢ εἰς ἕτερά τινα, ἢ εἰς αὐτὸ τοῦτο.
5 Ἐπειδὴ γὰρ εἰκὸς ἦν αὐτοὺς καὶ αἰτίας λέγειν τινάς, καὶ
οὐκ ἐνῆν πάντα διὰ γραμμάτων κατορθοῦν, ἃ μὲν παρήνεσα,
φυλατιέσθω τέως, φησὶν· εἰ δέ τι ἕτερον ἔχοιτε λέγειν, ἐ-
κεῖνο τῇ παρουσίᾳ τηρεῖσθω τῇ ἐμῇ· ἢ περὶ τούτου τοῦ πρά-
γματος λέγων, ὡς ἔφη, ἢ περὶ ἐτέρων τινῶν οὐ σφόδρα
10 κατεπειγόντων. Ποιεῖ δὲ τοῦτο, ἵνα κἀντεῦθεν σπουδαιοτέ-
ρους ἐργάσῃται μεριμνῶντες γὰρ αὐτοῦ τὴν παρουσίαν, ἔ-
μελλον διορθοῦν τὸ ἡμαρτημένον. Οὐδὲ γὰρ τὸ τυχόν ἦν ἢ
Παύλου ἐπιδημία· καὶ τοῦτο δεικνὺς ἔλεγεν, «Ὡς μὴ ἐρχο-
μένου δέ μου πρὸς ὑμᾶς, ἐφρυσιώθησάν τινες»· καὶ ἀλλαχοῦ
15 πάλιν, «Μὴ ὡς ἐν τῇ παρουσίᾳ μου μόνον, ἀλλὰ πολλῶ μᾶλλον
ἐν τῇ ἀπουσίᾳ μου, μετὰ φόβου καὶ τρόμου τὴν ἐαυτῶν σω-
τηρίαν κατεργάζεσθε». Διὰ τοῦτο οὐδὲ ἀπλῶς ἐπηγγείλατο
ἥξειν, ἵνα μὴ ἀπιστήσωσι καὶ ραθυμότεροι γένωνται, ἀλλὰ
καὶ αἰτίαν τίθησι τῇ ἐπιδημίᾳ ἀναγκαίαν, λέγων, ὅτι «Τὰ
20 λοιπά, ὡς ἂν ἔλθω, διατάξομαι»· δεικνὺς ὅτι ἢ τῶν λειπόν-
των διόρθωσις, εἰ καὶ μὴ ἐσπουδάκει πάντως, αὐτὸν εἴλκεν
ἐκεῖσε.

4. Ταῦτα τοίνυν ἀκούοντες ἅπαντα, καὶ τῶν πενήτων
πολλὴν ποιῶμεθα σπουδὴν, καὶ γαστροδὸς κατέχωμεν, καὶ μέ-
25 θης ἀπαλαιώμεθα, καὶ μυστηρίων ἀξίως σπουδάζωμεν με-
ταλαμβάνειν, καὶ ἐφ' οἷς ἂν πάθωμεν, μὴ ἀλγῶμεν, μήτε
ἐφ' ἐαυτοῖς, μήτε ἐφ' ἑτέροις· οἷον διὰ ἄωροι γίνονται
θάνατοι, διὰ ἀρρωστίαι μακροαί. Τοῦτο γὰρ ἀπαλλαγὴ κο-

βισεν ἀπὸ κάθε πλευράν, ἀπὸ τὰ μυστήρια, ἀπὸ τοὺς ἀρρώστους, ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἀπέθανον, ἀπὸ τὰ ἄλλα ποὺ ἐλέχθησαν εἰς τὴν ἀρχήν.

Ἔσπερον καὶ μὲ ἄλλον τρόπον πάλιν φοβίζει μὲ τοὺς λόγους· «Τὰ ὑπόλοιπα δὲ θὰ τὰ κανονίσω ὅταν ἔλθω»· εἶτε ἄλλα θέματα, εἶτε αὐτὸ τὸ ἴδιον. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἦτο φυσικὸν αὐτοῖ ν' ἀνέφερον καὶ ἄλλας καταγγελίας καὶ δὲν ἦτο δυνατόν ν' ἀπαντήσῃ εἰς ὅλα μὲ ἐπιστολάς, αὐτὰ μὲν ποὺ σᾶς παρήγγειλα ἄς τηροῦνται ἕως τότε, λέγει· ἐὰν δὲ ἔχετε νὰ εἰπῆτε κάτι ἄλλο, ἐκεῖνο ἄς κρατηθῆ ἕως ὅτου ἔλθω ὁμιλῶν. ὅπως εἶπον, ἢ δι' αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν ἢ δι' ἄλλα μερικὰ ποὺ δὲν ἦσαν πολὺ ἐπείγοντα. Κάμνει δὲ αὐτὸ διὰ νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς περισσότερον ἐπιμελεῖς· διότι καθὼς θὰ ἐσκέπτοντο τὴν παρουσίαν του ἐκεῖ, θὰ προσεπάθουν καὶ θὰ διώρθονον τὴν ἀμαρτίαν. Διότι δὲν ἦτο κάτι τυχαῖον ἢ ἐπίσκεψις τοῦ Παύλου· καὶ ἐδείκνυεν αὐτὸ ὅταν ἔλεγεν, «Μερικοὶ ὅμως ὑπερηφανεύθησαν ὡσάν νὰ μὴν ἐπρόκειτο νὰ ἔλθω εἰς ἐσᾶς»· καὶ ἄλλοῦ πάλιν, «Ὅχι μόνον ἐπειδὴ ἤμουν παρών, ἀλλὰ καὶ τώρα πολὺ περισσότερον ποὺ εἶμαι ἀπών, μὲ φόβον καὶ τρόμον νὰ κατεργάζεσθε τὴν σωτηρίαν σας»². Δι' αὐτὸ δὲν ἀνήγγειλεν ἀπλῶς ὅτι θὰ ὑπάγῃ, διὰ νὰ μὴ ἀπιστήσουν εἰς αὐτὸ καὶ γίνουν περισσότερον ῥάθυμοι, ἀλλὰ καὶ ἐκθέτει λόγον ποὺ τὸν ἀναγκάζει νὰ τοὺς ἐπισκεφθῆ, μὲ τοὺς λόγους, «Τὰ δὲ ὑπόλοιπα θὰ τὰ κανονίσω ὅταν ἔλθω»· διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἡ διόρθωσις τῶν ὑπολοίπων, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν τὸν ἔκαμνε νὰ θέλῃ μὲ βιασύνην νὰ μεταβῆ ἐκεῖ, ὅπωςδὴποτε ὅμως τὸν προσήλκυε πρὸς τὰ ἐκεῖ.

4. Ἀκούοντες λοιπὸν ὅλα αὐτά, καὶ τοὺς πτωχοὺς ἄς φροντίζωμεν πολὺ καὶ ἄς ἐξουσιάζωμεν τὴν κοιλίαν μας καὶ ἀπὸ τὴν συνήθειαν τῆς μέθης ἄς ἀπαλασσωμεθα καὶ ἄς ἀγωνιζώμεθα νὰ μετέχωμεν ἀξίως τῶν μυστηρίων, καὶ δι' ὅσα καὶ ἂν πάθωμεν· ἄς μὴ λυπούμεθα, εἶτε συμβοῦν εἰς ἐμᾶς, εἶτε εἰς ἄλλους ἰδικούς μας, ὅπως λόγου χάριν ὅταν ἔρχωνται πρόωροι θάνατοι ἢ μακροχρόνιοι ἀσθένειαι. Διότι αὐτὸ εἶναι ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν κόλασιν, αὐτὸ εἶναι

λάσεως, τοῦτο διόρθωσις, τοῦτο νουθεσία ἀρίστη. Τίς ταῦτά φησιν; Ὁ τὸν Χριστὸν ἔχων ἐν ἑαυτῷ λαλοῦντα. Ἀλλ' ὅμως καὶ μετὰ ταῦτα οὕτω πολλάι τῶν γυναικῶν ἀναισθητῶς διακινῶνται, ὡς καὶ τοὺς ἀπίστους παραιρέχειν τῇ τοῦ πένθους
 5 ὑπερβολῇ. Καὶ αἱ μὲν ὑπὸ τοῦ πάθους ἐσκοιωμένοι τοῦτο ποιοῦσιν, αἱ δὲ πρὸς ἐπίδειξιν καὶ ὑπὲρ τοῦ τὰ τῶν ἔξωθεν διαφεύγειν ἐγκλήματα, ἃς μάλιστα πάσης συγγνώμης ἀπειρηθοῦναι φημι. Ἴνα γὰρ μὴ ὁ δεῖνα ἐγκαλέσῃ, φησὶν, ἐγκαλείτω ὁ Θεός· ἵνα μὴ ἄνθρωποι τῶν ἀλόγων ἀνοητίτεροι
 10 καταγῶσιν, ὁ τοῦ βασιλέως τῶν ὅλων πατεῖσθαι νόμος.

Καὶ πόσων οὐκ ἄξια ταῦτα σκηπιῶν; Κἄν μὲν εἰς περιδειπνὸν σέ τις καλέσῃ μετὰ τὸ πένθος, οὐδεὶς ὁ ἀντερῶν, ἐπειδὴ νόμος ἀνθρώπων ἐστὶν ὁ ταῦτα κελεύων. Θεοῦ δὲ νομοθετοῦντος μὴ πενθεῖν, οὕτω πάντες ἀντιφθέγγονται. Οὐκ
 15 ἐννοεῖς τὸν Ἰώβ, ὃ γύναι; Οὐκ ἀναμιμνήσκῃ τῶν ρημάτων αὐτοῦ τῶν ἐπὶ τῇ συμφορᾷ τῶν παιδῶν, ἃ μυρίων στεφάνων μᾶλλον ἀνέδησε τὴν ἀγίαν κεφαλὴν ἐκείνην, καὶ σαλπύγγων πολλῶν λαμπρότερον ἀνεκήρυξεν; Οὐ λογίζῃ τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς, καὶ τὸ καινὸν ἐκεῖνο νανάγιον, καὶ τὴν ξένην
 20 καὶ παράδοξον τραγωδίαν; Σὺ μὲν γὰρ ἴσως ἕνα ἀπώλεσας, ἢ δεύτερον, ἢ τρίτον· ἐκεῖνος δὲ τοσοῦτους καὶ τοσαύτας, καὶ ὁ πολὺπαις ἐξαίφνης ἅπαις ἐγίνετο· καὶ οὐδὲ κατὰ μικρὸν αὐτῷ τὰ σπλάγχνα ἀνηλίσκειο, ἀλλ' ἀθρόον ἅπας ὁ καρπὸς ἀνηρπάζετο· καὶ οὐδὲ τῷ κοινῷ τῆς φύσεως νόμῳ, οὐ-
 25 δὲ εἰς γῆρας ἐλθόντες, ἀλλὰ καὶ ἁώρῳ καὶ θιαίῳ θανάτῳ, καὶ πάντες ὁμοῦ· καὶ οὐδὲ παρόντιος οὐδὲ παρακαθημένου· ἵνα κἄν ἐσχάτων ἀκούσας ρημάτων ἔχῃ τινὰ παραμυθίαν τῆς οὕτω πικρᾶς τελευτῆς, ἀλλὰ παρ' ἐλπίδα πᾶσαν, καὶ

διόρθωσις, αὐτὸ εἶναι ἀρίστη νοθεσία. Ποῖος λέγει αὐτά; Αὐτὸς ποὺ ἔχει μέσα του τὸν Χριστὸν νὰ ὁμιλῇ. Καὶ ὅμως ἀκόμη καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ πολλαὶ γυναῖκες εὐρίσκονται εἰς κατάστασιν ἀναισθησίας, ὥστε νὰ ὑπερβαίνουν καὶ τοὺς ἀπίστους ὅταν πενθοῦν ὑπερβολικά. Καὶ ἄλλαι μὲν κάμνουν αὐτὸ ἐπειδὴ εὐρίσκονται εἰς σκότῳσιν ἀπὸ τὸ πάθος, ἄλλαι δὲ διὰ νὰ κἀνουν ἐπίδειξιν καὶ διὰ ν' ἀποφεύγουν τὰς κατηγορίας τῶν ἄλλων, διὰ τὰς ὁποίας λέγω μάλιστα ὅτι ἔχουν στερήσει τὸν ἑαυτὸν των ἀπὸ κάθε συγγνώμην. Διότι διὰ νὰ μὴ κατηγορήσῃ ὁ τάδε, λέγουν, ἄς κατηγορῇ ὁ Θεός· προκειμένου νὰ κατακρίνουν ἄνθρωποι ἀνοητότεροι ἀπὸ τὰ ζῶα, ἄς πατηθῇ ὁ νόμος τοῦ βασιλέως τῶν ὄλων.

Καὶ πόσα φοβερὰ καὶ αἰφνίδια κτυπήματα ὡς τιμωρίαν δὲν ἀξίζουσι αὐτά; Καὶ ἔαν μὲν μετὰ τὴν κηδεῖαν σὲ καλέσῃ κάποιος εἰς δεῖπνον πρὸς παρηγορίαν, κανεὶς δὲν θὰ εἰπῇ τίποτε ἐναντίον, ἐπειδὴ ὑπάρχει νόμος εἰς τοὺς ἀνθρώπους ποὺ παραγγέλει νὰ γίνωνται αὐτά· ἐνῶ εἰς τὸν Θεὸν ποὺ νομοθετεῖ νὰ μὴ πενθῶμεν, ὅλοι ἀντιλέγουν. Δὲν σκέπτεσαι τὸν Ἰώβ, γυναῖκα; Δὲν ἐνθυμεῖσαι τοὺς λόγους του ὅταν τὸν ἐκτύπησεν ἡ συμφορὰ καὶ ἔχασε τὰ τέκνα του, τὰ ὁποῖα περισσότερο ἀπὸ ἀπείρους στεφάνους ἐστεφάνωσαν τὴν ἀγίαν ἐκείνην κεφαλὴν καὶ τὸν ἐπήνεσαν εἰς ὅλους περισσότερο ἀπὸ πολλὰς σάλπιγγας; Δὲν ἀναλογίζεσαι τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς καὶ τὸ ἀσύνηθες ἐκεῖνο ναυάγιον καὶ τὴν παράξενον καὶ παράδοξον τραγωδίαν; Διότι σύ μὲν ἴσως ἔχασες ἓνα ἢ δύο ἢ τρεῖς, ἐκεῖνος ὅμως τόσους καὶ τόσας, καὶ ὁ πολύτεκνος ἐξαφνικὰ ἐγένεν ἄτεκνος· καὶ οὔτε ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐθανατώνοντο τὰ σπλάγχνα του, ἀλλὰ διὰ μιᾶς ἠρπάγησαν ὅλα τὰ τέκνα του· καὶ οὔτε σύμφωνα μὲ τὸν γενικὸν δι' ὅλους φυσικὸν νόμον, οὔτε ἀφοῦ πρῶτον ἐγήρασαν, ἀλλὰ καὶ μὲ πρόωρον καὶ βίαιον θάνατον καὶ ὅλα μαζί· καὶ χωρὶς νὰ εἶναι παρών, οὔτε νὰ παρευρίσκεται, διὰ νὰ ἔχη τούλάχιστον κάποιαν παρηγορίαν διὰ τὸν τόσον πικρὸν θάνατον ἀφοῦ ἀκούσῃ κάποιον τελευταῖον λόγον ἀπὸ τὸ στόμα των, ἀλλ' ἀντιθέτως πρὸς κάθε ἐλπίδα καὶ χωρὶς νὰ γνωρίζῃ

μηδὲν τῶν γινομένων εἰδότιος, ἀθρόον ἅπαντες κατεχώννυτο, καὶ ἡ οἰκία τάφος αὐτοῖς ἐγίνετο καὶ παγίς.

Οὐκ ἄωρος θάνατος μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλὰ μετὰ τούτου τὰ λυπούνια ἦν, οἷον τὸ ἐν ἀκμῇ πάντας εἶναι, τὸ ἐναρέτους
 5 πάντας, τὸ φιλικούς, τὸ πάντας ὁμοῦ, τὸ τῆς φύσεως ἑκατέρας, τὸ μηδὲ ἓνα περιλειφθῆναι, τὸ μὴ τῷ κοινῷ νόμῳ τῆς φύσεως, τὸ μετὰ ἑαυτὴν ζημίαν, τὸ μηδὲν ἑαυτῷ συνειδῶτα
 πονηρὸν μηδὲ ἐκείνοις ταῦτα παθεῖν. Τούτων γὰρ ἕκαστον
 10 ἵκανὸν μὲν καὶ καθ' ἑαυτὸ θορυβῆσαι· διὰ δὲ καὶ ὁμοῦ φαίνεται
 συντρέχοντα, ἐννόησον ὅσον τῶν κυμάτων τὸ ὕψους, ὅση τοῦ χειμῶνος ἢ ὑπερβολή. Καὶ τὸ δὴ μεῖζον καὶ τοῦ
 πένθους χειρὸν, ὅτι οὐδὲ ἤδει τίνας ἔνεκεν ταῦτα ἐγίνετο.
 Διὰ δὴ τοῦτο, οὐκ ἔχων οὐδεμίαν αἰτίαν ἐπιθεῖναι τῇ συμφορᾷ,
 15 ἐπὶ τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν ἀναβαίνει, καὶ φησιν· «Ὁ Κύριος ἔδωκεν,
 ὁ Κύριος ἀφείλει· ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτω καὶ ἐγένετο· εἶη τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλογημένον εἰς τοὺς αἰ-
 ῶνας».

Καὶ ταῦτα ἔλεγεν, ἑαυτὸν μὲν ἐν τοῖς ἐσχάτοις ὄντα ὁρῶν τὸν πᾶσαν ἐπελθόντα ἀρειήν, πονηροὺς δὲ ἀνθρώπους
 20 καὶ γόητας εὐήμεροῦντας, τρυφῶντας, κομῶντας πάντοθεν. Καὶ οὐκ εἶπεν οὐδὲν τοιοῦτον, οἷον εἰκὸς ἱνας τῶν ἀσθενεσιτέρων εἰπεῖν· ἐπὶ τούτοις ἔθρεψα τοὺς παῖδας, καὶ μετὰ
 ἀκριβείας ἤσκησα ἀπάσης; ἐπὶ τούτοις ἀνέωξα τὴν οἰκίαν τοῖς
 παριοῦσιν, ἵνα μετὰ τοὺς πολλοὺς δρόμους ἐκείνους τοὺς
 25 ὑπὲρ τῶν δεομένων, τοὺς ὑπὲρ τῶν γυμνῶν, τοὺς ὑπὲρ τῶν ὀρφανῶν, ταύτας ἀπολάβω τὰς ἀμοιβάς; Ἄλλ' ἀντὶ τούτων τὰ πάσης θυσίας κρείττονα ρήματα ἀνήνεγκεν ἐκεῖνα, λέγων
 «Αὐτὸς γυμνὸς ἐξῆλθον ἐκ κοιλίας μητρὸς μου, γυμνὸς καὶ ἀπελεύσομαι».

30 Εἰ δὲ διέρρηξε τὰ ἱμάτια, καὶ τὴν κόμην ἀπεκείρατο, μὴ θανατώσης· πατήρ γὰρ ἦν, καὶ πατήρ φιλόστοργος, καὶ ἔδει καὶ τὴν τῆς φύσεως δειχθῆναι συμπάθειαν, καὶ τὴν τῆς

τίποτε ἀπ' ὅσα ἔγιναν, διὰ μιᾶς ὅλοι ἐθάπτοντο καὶ ἡ οἰκία ἔγινε δι' αὐτοὺς παγίς καὶ τάφος.

Δέν ἦτο ὁμως μόνον ὁ πρόωρος θάνατος, ἀλλὰ καὶ πολλὰ τὰ θλιβερὰ μετὰ ἀπὸ αὐτό, ὅπως τὸ ὅτι ἦσαν ὅλοι εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἡλικίας, τὸ ὅτι ἦσαν ὅλοι ἐνάρετοι, ἀγαπητοί, ὅλοι μαζί, καὶ ἀπὸ τὰ δύο φύλα, τὸ ὅτι δέν ἀπέμεινε κανεὶς, τὸ ὅτι δέν ἀπέθανον ἀπὸ φυσικὸν θάνατον, τὸ ὅτι ἀπέθανον μετὰ ἀπὸ τόσην ζημίαν, τὸ ὅτι δέν τὸν ἔτυπτε διὰ τίποτε κακὸν ἢ συνείδησίς του, οὔτε ἐκείνους διὰ νὰ πάθουν αὐτά. Τὸ καθέν λοιπὸν ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἦτο ἀρκετὸν νὰ τὸν τaráξη καὶ ἀπὸ μόνον του, ὅταν ὁμως ἔρχωνται καὶ ὅλα μαζί, σκέψου πόσον ὑψηλὰ ἦσαν τὰ κύματα, πόσον ὑπερβολικὰ μεγάλη ἡ τρικυμία. Καὶ τὸ ἀκόμη μεγαλύτερον καὶ χειρότερον ἀπὸ τὸ πένθος, ὅτι οὔτε ἐγνώριζε διατί ἐγίνοντο αὐτά. Δι' αὐτὸ λοιπὸν, ἐπειδὴ δέν εἶχε ν' ἀποδώσῃ εἰς καμμίαν αἰτίαν τὴν συμφορὰν, προχωρεῖ εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ λέγει· «Ὁ Κύριος τὰ ἔδωσεν, ὁ Κύριος τὰ ἐπῆρεν· ὅπως ἔκρινεν ὁ Θεός, ἔτσι καὶ ἔγινεν· ὡς εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου εὐλογημένον αἰωνίως»².

Καὶ αὐτὰ τὰ ἔλεγεν, αὐτὸς ποῦ ἔβλεπε τὸν ἑαυτὸν του νὰ εἶναι εἰς τὸ ἀποκορύφωμα κάθε ἀρετῆς, ἐνῶ τοὺς ἄλλους νὰ εἶναι ἄνθρωποι πονηροὶ καὶ μάγοι καὶ νὰ εὐημεροῦν, ν' ἀπολαμβάνουν καὶ νὰ εὐρίσκωνται εἰς ἄνθησιν εἰς τὸ κάθε τι. Καὶ δέν εἶπε τίποτε τέτοιον, ποῦ θὰ ἦτο φυσικὸν νὰ εἶπῃ κάποιος ἀπὸ τοὺς ἀσθενεστέρους· δι' αὐτὸ ἀνέθρεψα τὰ παιδιὰ καὶ τὰ ἤσκησα μὲ κάθε ἀκρίβειαν εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ; δι' αὐτὸ ἐφιλοξένησα ὅσους ἦσαν περαστικοί, διὰ νὰ λάβω αὐτὰς τὰς ἀμοιβὰς μετὰ ἀπὸ τὸ πολὺ ἐκεῖνο τρέξιμον πρὸς χάριν ὧσων εἶχον ἀνάγκην, διὰ τοὺς γυμνοὺς, διὰ τὰ ὀρφανά; Ἄλλ' ἀντὶ δι' αὐτὰ ἀνέφερε τοὺς ἀνωτέρους ἀπὸ κάθε θυσίαν ἐκείνους λόγους· «Ἐγὼ γυμνὸς ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν κοιλίαν τῆς μητρός μου, γυμνὸς καὶ θὰ φύγω ἀπὸ αὐτὴν τὴν ζωὴν».

Διὰ τὸ ὅτι δὲ ἐξέσχισε τὰ ἐνδύματά του καὶ ἔκοψε τὴν κώμην του, μὴν ἀπορήσης· διότι ἦτο πατήρ, καὶ μάλιστα πατήρ στοργικός, καὶ ἔπρεπε νὰ δειχθῇ καὶ ἡ φυσικὴ

γνώμης φιλοσοφίαν. Εἰ γὰρ μηδὲ τοῦτο ἐποίησε, τάχα καὶ ἀναισθησίας ἐνόμισεν ἄν τις εἶναι τὴν φιλοσοφίαν ταύτην. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ σπλάγχνα δείκνυσι καὶ τὴν εὐσεβείας τὴν ἀκρίβειαν, καὶ ἀλγήσας οὐ περιειράπη ἀλλὰ καὶ περαιτέρω
 5 προϊόντιος αὐτῷ τοῦ ἀγῶνος, πάλιν ἐτέρους ἀναδεῖται σιεφάνους ἐκ τῶν πρὸς τὴν γυναῖκα ρημάτων, λέγων «Εἰ τὰ ἀγαθὰ ἐδεξάμεθα παρὰ Κυρίου, τὰ κακὰ οὐχ ὑποίσομεν;». Καὶ γὰρ ἡ γυνὴ μόνη λοιπὸν ὑπελείφθη, πάντων ἀφανισθέντων αὐτῷ, καὶ τῶν παιδῶν καὶ τῶν κτημάτων καὶ αὐτοῦ
 10 τοῦ σώματος, καὶ αὕτη πρὸς πεῖραν καὶ ἐπιβουλήν.

Διὰ τοῦτο αὐτὴν μετὰ τῶν τέκνων οὐκ ἠφάνισεν ὁ διάβολος, οὐδὲ ἤτησεν αὐτῆς τὴν σφαγὴν, ἐπειδὴ προσεδόκησε μεγάλα αὐτῷ συντελεῖν πρὸς τὴν ἐπιβουλήν τοῦ ἀγίου τούτου. Διὰ τοῦτο ὡσπερ τι μέγιστον ὄπλον αὐτὴν αὐτῷ κατέλιπεν.
 15 Εἰ γὰρ παραδείσου, φησί, δι' αὐτῆς ἐξέβαλον, πολλῷ μᾶλλον ἀπὸ κοπρίας ὑποσκελίσαι δυνήσομαι. Καὶ θέα τὴν κακουργίαν. Οὐδὲ γὰρ τῶν βοῶν ἀπολομένων προσήγαγε τὸ μηχάνημα τοῦτο, οὐδὲ τῶν ὄνων, οὐδὲ τῶν καμήλων, ἀλλ' οὐδὲ τῆς οἰκίας κατενεχθείσης, οὐδὲ τῶν παιδῶν καταχωσθέντων,
 20 ἀλλὰ οἰγᾶ τέως, καὶ ἠουχάζειν ἐᾶ τὸν ἀθλητὴν ὄρων. Ὅτι δὲ τῶν σκολήκων ἀνέβλυσεν ἡ πηγὴ, καὶ σηπόμενον τὸ δέρμα κατέρρει, καὶ δαπανώμεναι αἱ σάρκες ἰχώρα πολλῆς γέμοντα δυσωδίας ἐποίουν, καὶ τηγάνων καὶ καμίνων καὶ πάσης φλογὸς ὀδυνηρότερον αὐτὸν ἢ τοῦ διαδόλου κατανήλι-
 25 σκε χεῖρ, θηρίου παντὸς χαλεπώτερον διατριώγουσα πάντιθεν καὶ κατεσθίουσα τὸ σῶμα, καὶ ἐν ταύτῃ τῇ συμφορᾷ πολὺς προῆλθε χρόνος, ἵσπε αὐτὴν προσάγει ἤδη τειταριχενμένω καὶ κατεργασθέντι. Εἰ γὰρ παρὰ τὰ προοίμια προσηλθε τῆς συμφορᾶς, οὐδ' ἂν ἐκεῖνον εὗρεν οὕτως ἐκνενευρισμένον, οὐδ'
 30 ἂν αὕτη τὴν συμφορὰν ἔσοχεν ἐξογκῶσαι οὕτω καὶ ἐπᾶραι

συμπάθεια καὶ ἡ σοφὴ στάσις. Διότι, ἐὰν δὲν ἔκαμνεν οὔτε αὐτό, θὰ ἐνόμιζε κανεὶς ὅτι αὐτὴ ἡ σοφὴ συμπεριφορὰ ἦτο ἀποτέλεσμα ἀναισθησίας. Δι' αὐτὸ καὶ τὴν εὐσπλαγχνίαν δεικνύει καὶ τὴν τελείαν εὐσέβειαν, καί, ἐνῶ ἐπόνεσε πολὺ, δὲν ἐκλονίσθη· ἀλλὰ καὶ ἀργότερον, ἐνῶ προχωρεῖ ὁ ἀγὼν του, πάλιν μὲ ἄλλους στεφάνους στεφανοῦται ἀπὸ τοὺς λόγους εἰς τὴν γυναῖκα του ὅταν λέγῃ· «Ἐφ' ὅσον ἐδέχθημεν τὰ ἀγαθὰ ἀπὸ τὸν Κύριον, τὰς δοκιμασίας δὲν θὰ τὰς ὑπομείνωμεν;»⁴. Διότι μόνον ἡ γυναῖκα τοῦ ἀπέμεινε πλέον, ἐνῶ ὅλοι καὶ ὅλα τὰ ἰδικὰ του ἠφανίσθησαν, καὶ τὰ τέκνα καὶ τὰ κτήματα καὶ αὐτὸ τὸ σῶμά του, καὶ αὐτὴ τοῦ ἔμεινε πρὸς δοκιμασίαν καὶ δόλον.

Δι' αὐτὸ ὁ διάβολος δὲν ἐθανάτωσεν αὐτὴν μαζὶ μὲ τὰ τέκνα του, οὔτε ἐζήτησε τὴν σφαγὴν της, ἐπειδὴ ἀνέμενε νὰ συντελέσῃ πολὺ διὰ λογαριασμόν του εἰς τὴν πτῶσιν αὐτοῦ τοῦ ἀγίου. Δι' αὐτὸ ἄφησεν αὐτὴν εἰς αὐτὸν ὡσάν μέγιστον ὄπλον. Διότι, ἐὰν διὰ μέσου γυναικὸς ἐξέβαλον τὸν Ἄδὰμ ἀπὸ τὸν Παράδεισον, ἐσκέφθη, πολὺ περισσότερον θὰ ἠμπορέσω νὰ καταβάλω αὐτὸν πού κείτεται ἐπάνω εἰς τὴν κοπριάν. Καὶ πρόσεξε τὴν κακίαν. Διότι δὲν ἐφήρμοσεν αὐτὸ τὸ τέχνασμα ὅταν ἐχάθησαν τὰ βόδια, οὔτε οἱ ὄνοι, οὔτε αἱ κάμηλοι, ἀλλ' οὔτε ὅταν κατεκρημνίσθη ἡ οἰκία, οὔτε ὅταν κατεπλακώθησαν ἀπὸ αὐτὴν τὰ παιδιὰ, ἀλλὰ σιωπῶ ἕως τότε καὶ ὅταν βλέπῃ τὸν ἀθλητὴν νὰ ἠσυχάζῃ τὸν ἀφήνει, ὅταν ὁμως ἀνέβλυσεν ἀπὸ τὸ σῶμά του ἡ πηγὴ τῶν σκωλήκων καὶ ἐπιπτε τὸ δέρμα του πού ἐσάπιζε καὶ ἐνῶ αἱ σάρκες του κατετρῶγοντο καὶ ἐγέμιζον ἀπὸ πύον καὶ ἐμύριζον καὶ τὸ χέρι τοῦ διαδόλου τὸν κατεβασάνιζεν ὀδυνηρότερον ἀπὸ τηγάνια καὶ καμίλους καὶ ἀπὸ κάθε φλόγα, καὶ κατεσπάρασσε καὶ κατέτρωγε τὸ σῶμα ἀπὸ παντοῦ χειρότερον ἀπὸ κάθε θηρίον, καὶ πολὺς χρόνος εἶχε περάσει εἰς αὐτὴν τὴν συμφορὰν, τότε φέρει τὴν γυναῖκα του, ὅταν πλέον ἔλειωνε καὶ κατεπονείτο ἀπὸ τὴν ταλαιπωρίαν. Διότι ἐὰν προσήρχετο ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς συμφορᾶς, δὲν θὰ τὸν εὔρισκε τόσο καταβεβλημένον, οὔτε θὰ ἠμποροῦσε νὰ κἀνῃ τόσο μεγαλυτέραν τὴν συμ-

τῷ λόγῳ· νυνὶ δὲ διε αὐτὸν εἶδε διὰ τὸ μῆκος τοῦ χρόνου διωφῶντα ἀπαλλαγῆς, καὶ ἐπιθυμοῦντα τῆς τῶν ἐπικειμένων λύσεως, σφοδρῶς τότε προσέρχεται. "Οτι γὰρ σφόδρα καιριο-
 5 γασμένος ἦν, καὶ οὐδὲ ἀναπνεῖν λοιπὸν εἶχεν, ἀλλὰ καὶ ἀ-
 ποθανεῖν ἐπιθύμει, ἄκουσον τί φησιν· «Εἰ γὰρ δυναίμην
 ἔμμαντὸν χειρῶσασθαι, ἢ δεηθῆναι ἐτέρου, καὶ ποιήσει μοι
 τοῦτο».

5. Καὶ θέα μοι τὴν κακουργίαν τῆς γυναικός, πόθεν εὐθέως
 προσιμιάζεται, ἀπὸ τοῦ πλήθους τοῦ χρόνου, «Μέχρι τίτος
 10 καρτερήσεις;», λέγουσα. Εἰ δὲ πολλάκις καὶ πραγμάτων οὐκ
 ὄντων λόγοι μόνον ἴσχυσαν μαλάξαι, ἐννόησον τί ποτε πά-
 σχειν αὐτὸν εἶκός ἦν, μετὰ τῶν ρημάτων τούτων καὶ τῶν
 πραγμάτων ὀδυνῶντων αὐτόν. Καὶ τὸ δὴ πάντων χειρόν, δι
 καὶ γυνή ἢ ταῦτα λέγουσα ἦν, καὶ γυνή ἀναπεσοῦσα καὶ
 15 ἀπαγορεύουσα, καὶ διὰ τοῦτο σπουδάζουσα καὶ αὐτὸν εἰς
 ἀπόγνωσιν ἐμβαλεῖν.

Πλὴν ἀλλ' ἵνα σαφέστερον ἴδωμεν τὸ μηχανῆμα τῷ ἀ-
 δαμαντίνῳ τούτῳ προσαγόμενον τείχει, καὶ αὐτῶν ἀκούσω-
 μεν τῶν ρημάτων. Τίνα οὖν ταῦτά ἐσι; «Μέχρι τίτος καρ-
 20 τερήσεις λέγων· ἰδοὺ ἀναμένω χρόνον ἕτι μικρὸν προσδεχό-
 μενος τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας μου;». "Ἠλεγξε γάρ σου,
 φησί, τὰ ρήματα ὁ χρόνος, μακρότερος μὲν γινόμενος, λύσιν
 δὲ οὐδεμίαν ἐμφαίνων. Ταῦτα δὲ ἔλεγεν, οὐκ εἰς ἀπόγνωσιν
 αὐτὸν ἐμβάλλουσα μόνον, ἀλλὰ καὶ ὄνειδίζουσα καὶ κωμω-
 25 δοῦσα. Καὶ γὰρ ἐκεῖνος ἐνοχλοῦσαν ἀεὶ παραμυθούμενος καὶ
 διακρουόμενος τοιαῦτα ἐφθέγγειο· ἀνάμεινον ἕτι μικρόν, καὶ
 ταχέως ἔσται τούτων τὸ τέλος. "Ονειδίζουσα τοίνυν αὐτόν,
 φησί· μὴ καὶ νῦν τὸ αὐτὸ ἐρεῖς; πολὺς γὰρ ἤδη χρόνος παρέ-
 ὄραμε, καὶ τέλος τούτων οὐδὲν ἀνεφάνη.

5. Ἰωβ 2, 9.

6. Ἰωβ 2, 9.

φορὰν καὶ νὰ τὸν παροργίσῃ μὲ τοὺς λόγους τῆς, τώρα ὅμως ὅταν εἶδεν αὐτὸν ὁ διάβολος νὰ ποθῇ ν' ἀπαλλαγῇ ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι ἐκράτησεν ἡ δοκιμασία πολὺν χρόνον, καὶ νὰ ἐπιθυμῇ νὰ τελειώσουν αἱ συμφοραὶ, τότε ἐπέρχεται μὲ σφοδρότητα. Διότι διὰ τὸ ὅτι ἦτο πάρα πολὺ καταταλαιπωρημένος καὶ δὲν ἤμποροῦσε οὔτε ν' ἀναπνεύσῃ πλέον, ἀλλ' ἐπεθύμει καὶ ν' ἀποθάνῃ, ἄκουσε τί λέγει· «Μήπως λοιπὸν θὰ ἤμποροῦσα νὰ θανατώσω τὸν ἑαυτὸν μου ἢ πρέπει νὰ εὕρω ἄλλον διὰ νὰ μοῦ τὸ κάνῃ αὐτό;».

5. Καὶ πρόσεξε τὴν κακίαν τῆς γυναικός, ἀπὸ ποῦ ἀρχίζει ἀμέσως, ἀπὸ τὸ ὅτι παρῆλθε πολὺς χρόνος, μὲ τοὺς λόγους, «Ἔως πότε θὰ ὑπομένης;»⁵. Ἐὰν δὲ πολλὰς φορὰς καὶ ἐνῶ δὲν συμβαίνει κάτι μόνον τὸ νὰ τὸ εἰπῇ κανεὶς εἶναι δυνατὸν νὰ καταβάλῃ, σκέψου τί ἔπρεπε νὰ ἔπασχε τότε ὁ Ἰώβ, ὅταν μαζὶ μὲ τοὺς λόγους αὐτοὺς τὸν κατέθλιβον καὶ τὰ πράγματα. Καὶ τὸ ἀκόμη χειρότερον ἀπὸ ὅλα, ὅτι αὐτὴ πού ἔλεγεν αὐτὰ ἦτο καὶ γυναῖκα του καὶ μάλιστα γυναῖκα πού εἶχε χάσει τὸ θάρρος τῆς καὶ εἶχεν ἀποκάμει καὶ παραιτηθῇ ἀπὸ τὴν προσπάθειαν καὶ δι' αὐτὸ προσεπάθει νὰ ρίψῃ καὶ αὐτὸν εἰς ἀπόγνωσιν.

Ἄλλ' ἄς ἴδωμεν σαφέστερον τὸ τέχνασμα πού ἐφηρμόσθη ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ ἀδαμαντίνου τείχους καὶ ἄς ἀκούσωμεν αὐτοὺς τοὺς λόγους. Ποῖοι λοιπὸν εἶναι αὐτοί; «Μέχρι πότε θὰ ὑπομείνης καὶ θὰ λέγῃς ἰδοῦ, θὰ ὑπομείνω ὀλίγον χρόνον ἀκόμη μὲ τὴν προσδοκίαν ὅτι θὰ πραγματοποιηθῇ ἡ ἐλπίς μου, ὅτι θὰ λυτρωθῶ;»⁶. Διότι ὁ χρόνος διέψευσε τοὺς λόγους σου, θέλει νὰ εἰπῇ, μὲ τὸ νὰ διαρκέσῃ περισσότερον ἀπὸ τὴν προσδοκίαν σου, χωρὶς νὰ δώσῃ τέλος εἰς τὴν δοκιμασίαν σου. Αὐτὰ δὲ τὰ ἔλεγεν ὅχι μόνον διὰ νὰ τὸν ἀπελπίσῃ, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ τὸν κατηγορήσῃ καὶ νὰ τὸν περιπαίξῃ. Διότι ἐκεῖνος, ὅταν αὐτὴ τὸν ἠνόχλει, πάντοτε τὴν κατεπράϊνε καὶ τὴν ἀπέκρουε μὲ τέτοιους λόγους· Κάνε ὑπομονὴν ὀλίγον ἀκόμη καὶ σύντομα θὰ τελειώσουν αὐτά. Κατηγοροῦσα τώρα πλέον αὐτόν, λέγει· «Μήπως καὶ τώρα θὰ εἰπῆς τὸ ἴδιο; ἤδη παρῆλθε πολὺς χρόνος καὶ δὲν ἐφάνη τὸ τέλος εἰς αὐτά.

Καὶ θεὰ τὴν κακουργίαν. Οὐδὲ γὰρ μέμνηται τῶν βοῶν, οὐ τῶν προσβάτων, οὐδὲ τῶν καμήλων (ἤδει γὰρ οὐ σφόδρα αὐτὸν τούτοις δακνόμενον), ἀλλ' ἐπὶ τὴν φύσιν εὐθέως ἔρχεται καὶ τῶν παίδων ἀναμιμνήσκει ἐπ' αὐτοῖς γὰρ εἶδεν
 5 καὶ τὴν ἐσθῆτα διαρρήξαντα, καὶ τὴν κόμην ἀποχειράμενον. Καὶ οὐκ εἶπεν, ἀπώλειό σου τὰ παιδιά, ἀλλὰ σφόδρα περιπαθῶς «Ἠφάνισται σου τὸ μνημόσυνον ἀπὸ τῆς γῆς», δι' ὃ καὶ τὰ παιδιά ποθεινά. Εἰ γὰρ καὶ νῦν, ἀνασιάσεως φανείσης, ἐντεῦθεν ἔσσι τὰ παιδιά ἐπέρασια, ἀπὸ τοῦ τὴν μνήμην
 10 τῶν ἀπελθόντων διατηρεῖν, πολλῶ μᾶλλον ἴοιτε. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἀρὰ ἐντεῦθεν γίνεται πικροτέρα. Οὐδὲ γὰρ ἐκεῖ, τὰ παιδιά, ὃ ἐπαρώμενος εἶπεν, ἐξολοθρευθεῖη, ἀλλά, «Τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ ἀπὸ τῆς γῆς».

«Οἱ υἱοὶ σου καὶ αἱ θυγατέρες σου». Εἰποῦσα γάρ, «τὸ
 15 μνημόσυνον», μετὰ ἀκριβείας πάλιν ἑκατέρας τῆς φύσεως μέμνηται. Εἰ δέ σοι, φησὶν, οὐ μέλει τούτων, κἄν τὸ ἐμὸν σκόπει. «Τῆς ἐμῆς κοιλίας ὠδίνες καὶ πόνοι, οὓς εἰς τὸ κενὸν ἐκοπίασα μετὰ μόχθων». Ὁ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστιν ἢ τὸ πλεον ἐνεγκοῦσα ἠδέικημαι διὰ σέ, καὶ τοὺς μὲν πόνους
 20 ὑπέσιην, τῶν δὲ καρπῶν ἀπεσιτέρημαι. Καὶ δεῖ πῶς οὔτε τίθησι τὴν ζημίαν τῶν χρημάτων, οὔτε σιγᾷ αὐτὴν καὶ παραιρέχει, ἀλλ' ὡς ἐνῆν καὶ περιπαθῶς αὐτὴν ἀπαγγεῖλαι, οὔτως αἰνίττειται. Ὅτιαν γὰρ εἶπη, «Κἀγὼ πλανῆτις καὶ λάτρις, τόπον ἐκ τόπου καὶ οἰκίαν ἐξ οἰκίας περιερχομένη»,
 25 καὶ τὴν ζημίαν αἰνίττειται, καὶ πολλὴν τὴν περιπάθειαν δείκνυσι. Καὶ γὰρ καὶ αἱ λέξεις αὐταὶ ἱκαναὶ ἐπᾶραι τὴν συμφορὰν ἐπὶ γὰρ τὰς ἐτέρων ἔρχομαι θύρας, φησὶν. Οὐδὲ γὰρ προσαιῶ μόνον, ἀλλὰ καὶ πλανῶμαι, καὶ δουλεύω δουλείαν ξένην καὶ καινήν, πανταχοῦ περιοῦσα, καὶ τὰ σύμ-
 30 βολα τῆς συμφορᾶς περιφέρουσα, καὶ πάντας διδάσκουσα τὰ ἐμὰ κακά· ὃ πάντων ἔστιν ἐλεεινότερον, τὸ οἰκίαν ἐξ οἰκίας ἀμείβειν.

Καὶ κοιτάξε τὴν κακίαν. Διότι δὲν ἐνθυμίζει τὰ βόδια οὔτε τὰ πρόβατα, οὔτε τὰς καμήλους (καθ' ὅσον ἐγνώριζεν ὅτι αὐτὰ δὲν τὸν ἐστενοχώρουν πολὺ), ἀλλ' ἔρχεται ἀμέσως εἰς αὐτὰ πού ἐγέννησαν καὶ τοῦ ἐνθυμίζει τὰ παιδιά τους, διότι δι' αὐτὰ τὸν εἶδε νὰ σχίζει τὰ ἐνδύματα καὶ νὰ κόπη τὴν κώμην του. Καὶ δὲν εἶπεν, ἐχάθησαν τὰ παιδιά σου, ἀλλὰ τό πάρα πολὺ δυσάρεστον' «ἐξηφανίσθη ἡ μνήμη σου ἀπὸ τὴν γῆν», δι' αὐτὸ καὶ τὰ παιδιά ἦσαν πολὺ ποθητά. Διότι, ἐὰν καὶ τώρα ἀκόμη, πού ἔχει γίνει ἡ ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ, τὰ παιδιά εἶναι πολὺ ἀγαπητὰ εἰς αὐτὴν τὴν ζωὴν, διότι διατηροῦν τὴν μνήμην τῶν προγόνων των πού ἔχουν ἀποθάνει, πολὺ περισσότερον τότε. Διότι οὔτε ἐκεῖ αὐτὸς πού κατηρᾶτο εἶπε νὰ ἐξολοθρευθοῦν τὰ παιδιά, ἀλλά, «ἡ μνήμη του ἀπὸ τὴν γῆν»⁷.

«Οἱ υἱοὶ σου καὶ αἱ θυγατέρες σου». Ἄφου λοιπὸν εἶπεν, «ἡ μνήμη σου», μὲ ἀκρίβειαν πάλιν ἐνθυμίζει καὶ τὰ δύο φύλα τῶν τέκνων. Ἐὰν δὲ δὲν σὲ ἐνδιαφέρῃ, λέγει, διὰ τὸν ἑαυτὸν σου, τοῦλάχιστον σκέψου ἐμένα. «Πόνοι τοκετοῦ τῆς ἰδικῆς μου κοιλίας, τοὺς ὁποίους μάταια ὑπέμεινα μαζὶ μὲ τοὺς κόπους». Αὐτὸ πού ἐννοεῖ δὲ εἶναι τὸ ἐξῆς· ἐγὼ ἡ ὁποία ὑπέφερα περισσότερον ἡδικήθην ἐξ αἰτίας σου, καὶ τοὺς μὲν κόπους ὑπέμεινα, ἀλλ' ἐστερήθην τοὺς καρπούς. Καὶ κοιτάξε πῶς οὔτε ἐκθέτει εὐθέως τὴν ὑλικὴν ζημίαν, οὔτε ἀποσιώπῃ καὶ τὴν ἀντιπαρέρχεται, ἀλλ' ὅσον ἦτο δυνατόν, νὰ τὴν τονίσῃ μὲ πάθος, ἔτσι τὴν ὑπαινίσσεται. Διότι ὅταν λέγῃ, «Καὶ ἐγὼ κατήντησα περιπλανώμενη καὶ ὑπηρέτρια, νὰ περιέρχωμαι ἀπὸ τόπον εἰς τόπον καὶ ἀπὸ οἰκίαν εἰς οἰκίαν», καὶ τὴν ζημίαν ὑπαινίσσεται καὶ πολὺ πάθος δεικνύει. Καθ' ὅσον ἀκόμη καὶ αἱ λέξεις αὐταὶ ἦσαν ἱκαναὶ διὰ νὰ τονίσουν τὴν συμφορὰν· διότι, λέγει, καταφεύγω εἰς τὰς θύρας τῶν ξένων. Ὅχι μόνον δηλαδὴ ζητῶ ἐλεημοσύνην, ἀλλὰ καὶ περιπλανῶμαι καὶ εἶμαι δούλη εἰς δουλείαν παράξενον καὶ παράδοξον καὶ περιέρχομαι παντοῦ καὶ περιφέρω τὰ σημάδια τῆς συμφορᾶς καὶ δεικνύων εἰς ὅλους τὰς δυστυχίας μας· αὐτὸ εἶναι τὸ χειρότερον ἀπὸ ὅλα, τὸ νὰ μεταβαίνω ἀπὸ οἰκίαν εἰς οἰκίαν.

Καὶ οὐδὲ ἐνιαῦθα ἔσιη τῶν θρήνων, ἀλλ' ἐπήγαγε λέγουσα· «Προσδεχομένη τὸν ἥλιον πότιε δύσει, καὶ ἀναπαύομαι τῶν μόχθων μου καὶ τῶν περιεχουσῶν με ὀδυνῶν, αἵ με νῦν συνέχουσιν». Ὁ γὰρ τοῖς ἄλλοις ἐσὶν ἡδύ, φησί, τὸ 5 τὴν ἀκτῖνα ὄρα, τοῦτο ἐμοὶ βαρὺ ποθεινὸν δὲ ἢ νύξ καὶ τὸ σκότιος. Αὕτη γὰρ με ἀναπαύει τῶν ἰδρώτων μόνη, αὕτη μοι παραμυθία γίνεται τῶν κακῶν. «Ἄλλ' εἰπὸν τι ῥῆμα πρὸς κύριον, καὶ τελεύτια». Εἶδες κἀνιαῦθα τὴν κακουργίαν; πῶς οὐδὲ ἐν αὐτῇ τῇ συμβουλῇ εὐθέως εἰσήγαγε τὴν ὀλεθρίαν 10 παραίνεσιν, ἀλλὰ διηγησαμένη πρῶτον ἔλεεινῶς τὰς συμφοράς, καὶ ἐκτείνασα τὴν τραγωδίαν, ἐν βραχεῖ τίθησι τὴν παραίνεσιν, καὶ οὐδὲ ἐμφαίνει σαφῶς αὐτήν, ἀλλὰ συσκοιάσασα ἐκείνην, τὴν ἀπαλλαγὴν αὐτῷ προτείνει τὴν μάλιστα ποθεινήν, καὶ ἐπαγγέλλεται τελευτήν, ὃ μάλιστα ἐπεθύμει;

15 Καὶ σκόπει κἀντιεῦθεν τοῦ διαδόλου τὴν κακουργίαν. Ἐπειδὴ γὰρ ἤδει τὸν πόθον τοῦ Ἰῶβ τὸν περὶ τὸν Θεόν, οὐκ ἀφίησι τὴν γυναῖκα κατηγορεῖσθαι τοῦ Θεοῦ, ἵνα μὴ ὡς ἐχθρὰν εὐθέως ἀποστραφῇ. Διὰ τοῦτο αὐτοῦ μὲν οὐδαμοῦ μέμνηται, τὰ δὲ συμβάντα ἄνω καὶ κάτω σιρέφει. Σὺ δὲ μετὰ 20 τῶν εἰρημένων, ὅτι καὶ γυνὴ ἦν ἡ ταῦτα συμβουλεύουσα, προστίθει, δεινὸς καταγοητεῦσαι ῥήτωρ τοὺς μὴ προσέχοντας. Πολλοὶ γοῦν καὶ χωρὶς συμφορῶν ἀπὸ γυναικῶν συμβουλῆς καιηνέχθησαν μόνης. Τί οὖν ὁ μακάριος οὐτιος, καὶ ἀδάμαντος σιερρότερος; Βλέψας εἰς αὐτὴν πικρὸν, καὶ τὸ 25 τῆς φωνῆς ἀπὸ τῆς ὕψεως διεκρούσατο τὰ μηχανήματα. Ἐκείνη μὲν γὰρ προσεδόκησε δακρῶν κινήσειν πηγὰς· οὐτιος δὲ λέοντιος σφοδρότερος γέγονε, θυμοῦ πληρωθεὶς καὶ ἀγανακτιήσεως, οὐχ ὑπὲρ ὧν ἔπασχεν, ἀλλ' ὑπὲρ ὧν ἐκείνη διαβολικῶς συνεβούλευε, καὶ τῷ βλέμματι τὸν θυμὸν ἐνδειξά- 30 μενος, μεμειρημένην ποιεῖται τὴν ἐπιτίμησιν· καὶ γὰρ καὶ

Καὶ οὔτε ἐδῶ ἐσταμάτησε τοὺς θρήνους, ἀλλ' ἐσυνέχισε μὲ τοὺς λόγους· «Περιμένω τὸν ἥλιον πότε θὰ δύση διὰ ν' ἀναπαυθῶ ἀπὸ τοὺς κόπους μου καὶ τοὺς πόνους ποὺ μὲ περισφίγγουν καὶ μὲ βασανίζουν τώρα». Αὐτὸ ποὺ εἶναι δηλαδὴ γλυκὺ εἰς τοὺς ἄλλους, λέγει, τὸ νὰ βλέπουν τὸ φῶς, αὐτὸ εἰς ἐμέ εἶναι βαρὺ· καὶ εἶναι ποθητὸν ἢ νύξ καὶ τὸ σκότος. Διότι αὐτὴ μόνον μὲ ἀναπαύει ἀπὸ τοὺς ἰδρωτάς, αὐτὴ γίνεται παρηγορία μου εἰς τὰς δυστυχίας. «Ἄλλ' εἶπέ κάποιον λόγον κατὰ τοῦ Κυρίου διὰ ν' ἀποθάνης». Εἶδες καὶ ἐδῶ τὴν κακίαν; Πῶς οὔτε εἰς αὐτὴν τὴν συμβουλήν ἐνέβαλεν εὐθέως τὴν καταστρεπτικὴν παραίνεσιν, ἀλλ' ἀφοῦ πρῶτον διηγήθη μὲ τρόπον ποὺ νὰ προκαλῆ οἶκτον τὰς συμφοράς, καὶ ἀφοῦ ἐμεγέθυνε τὴν τραγωδίαν, συντόμως προβάλλει τὴν παρότρυνσιν, καὶ οὔτε πάλιν τὴν παρουσιάζει καθαρὰ, ἀλλ' ἀφοῦ τὴν ἐκάλυψε, προτείνει εἰς αὐτὸν τὴν πάρα πολὺ ποθητὴν ἀπαλλαγὴν καὶ ὑπόσχεται θάνατον, πρᾶγμα ποὺ ἐπεθύμει πάρα πολὺ;

Καὶ παρατήρησε καὶ ἐδῶ τὴν κακίαν τοῦ διαβόλου. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐγνώριζε τὴν ἀγάπην τοῦ Ἰὼβ διὰ τὸν Θεόν, δὲν ἀφήνει τὴν γυναῖκα νὰ κατηγορήσῃ τὸν Θεόν, διὰ νὰ μὴ τὴν ἀποστραφῆ ἀμέσως ὡς ἐχθρὰν τοῦ Θεοῦ. Δι' αὐτὸ πουθενὰ δὲν ὁμιλεῖ μὲν διὰ τὸν Θεόν, ἐνῶ τὰ ὅσα συνέβησαν ἀναφέρει συνεχῶς. Σὺ δὲ μαζὶ μὲ τὰ λεχθέντα νὰ προσθέσῃς ὅτι αὐτὴ ποὺ λέγει αὐτὰ εἶναι καὶ γυναῖκα, ποὺ εἶναι φοβερὸς ῥήτωρ εἰς τὸ νὰ γοητεύσῃ καὶ νὰ ἐξαπατήσῃ ὅσους δὲν προσέχουν. Πολλοὶ πράγματι καὶ χωρὶς συμφορὰς κατεστράφησαν μόνον ἀπὸ συμβουλήν γυναικός. Τί ἔκανε λοιπὸν ὁ μακάριος αὐτὸς καὶ στερεότερος ἀπὸ ἀδάμαντα; Ἄφοῦ τὴν ἐκοίταξε μὲ βλέμμα σκληρόν, καὶ πρὶν τῆς ὁμιλήσεως ἀπέκρουσε μὲ τὴν ὄψιν τὰ τεχνάσματα. Διότι ἐκείνη μὲν ἀνέμενεν ὅτι θὰ κἀνῃ νὰ τρέξουν κρουνοὶ δακρύων· αὐτὸς ὅμως ἔγινεν ὀρμητικώτερος ἀπὸ λέοντα, καὶ ἀφοῦ ἐγέμισεν ἀπὸ θυμὸν καὶ ἀγανάκτησιν, ὄχι δι' ὅσα ἔπασχεν, ἀλλὰ δι' ὅσα ἐκείνη συνεβούλευε διαβολικῶς, καὶ ἀφοῦ ἔδειξε τὸν θυμὸν μὲ τὸ βλέμμα, κάμνει συγκρατημένην τὴν ἐπίληξιν· διότι καὶ μέσα εἰς τὰς

ἐν συμφοραῖς σώφρων ἦν.

Καὶ τί φησιν; «Ἴνα τί ὡσπερ μία τῶν ἀφρόνων γυναικῶν ἐλάλησας;». Οὐχ οὕτω σε ἐπαίδευσα, φησὶν, οὐχ οὕτω σε ἐξέθρεψα ὄθεν οὐδὲ ἐπιγινώσκω τὴν σύνοικον τὴν ἐμήν.

5 Τὰ γὰρ ρήματα ταῦτα ἀνοήτου γυναικὸς καὶ παραπαιούσης ἢ συμβουλή. Εἶδες τομὴν σύμμετρον, καὶ πληγὴν ἱκανὴν δι-
ορθῶσαι τὸ νόσημα; Εἶτα μετὰ τὴν ἐπίπληξιν καὶ συμβουλήν
εἰσάγει πάλιν ἀρκοῦσαν αὐτὴν παραμυθῆσασθαι καὶ πολὺ τὸ
10 εὐλογον ἔχουσαν, λέγων «Εἰ τὰ ἀγαθὰ ἐδεξάμεθα παρὰ Κυ-
ρίου, τὰ κακὰ οὐχ ὑποίσομεν;». Ἀναμνίσθητι γάρ, φησί, τῶν
προτιέρων ἐκείνων, καὶ λογίζου τὸν αἴτιον, καὶ οἴσεις καὶ
ταῦτα γενναίως. Εἶδες μειριοφροσύνην ἀνδρός; Οὐδὲ γὰρ
τῇ ἀνδρεία αὐτοῦ λογίζεται τὴν ὑπομονήν, ἀλλὰ τῆς τῶν
πραγμάτων ἀκολουθίας αὐτὴν εἶναι φησιν. Ἀντὶ τίνων γὰρ
15 ἐκεῖνα ἡμῖν ἔδωκεν ὁ Θεός; ποίαν ἐκτιννὺς ἀμοιβήν; Οὐ-
δεμίαν ἀλλ' ἐξ ἀγαθότητος μόνης. Δωρεὰ γὰρ ἦν, οὐκ ἀ-
μοιβή, καὶ χάρις, οὐκ ἀντίδοσις.

Οὐκοῦν καὶ ταῦτα φέρωμεν γενναίως. Τοῦτον καὶ ἄν-
δρες καὶ γυναῖκες τὸν λόγον ἀνάγραπτον ἔχωμεν, καὶ τὰ ρή-
20 ματα ταῦτα ἐγκολάφωμεν τῇ διανοίᾳ, καὶ ταῦτα καὶ τὰ προ-
τούτων καὶ τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ τῶν παθημάτων καθάπερ
εἰκόνα ἐπὶ τῆς διανοίας ὑπογράψαντες, τὴν ζημίαν λέγω
τῶν χρημάτων, τὴν ἀφαίρεσιν τῶν παίδων, τὴν πληγὴν τοῦ
σώματος τὰ ὄνειδη, τὰς χλευασίας, τὰς τῆς γυναικὸς μηχα-
25 νάς, τὴν τοῦ διαβόλου ἐπιβουλήν, πάντα ἀπλῶς μετὰ ἀκρι-
βείας τὰ πάθη τοῦ δικαίου, λιμένα κατασκευάσωμεν μέγιστον
ἡμῖν ἵνα ἅπαντα γενναίως καὶ εὐχαρίστως φέροντες, καὶ
ἐν τῷ παρόντι θίω πᾶσαν ἀποκρουσώμεθα ἀθυμίαν, καὶ τοὺς
περὶ τῆς εὐφημίας ταύτης ἀπολάβωμεν μισθοὺς, χάριτι καὶ
30 φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα
εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

συμφορὰς ἦτο σώφρων.

Καὶ τί λέγει; «Διατί ὠμίλησες ὡσάν μία ἀπὸ τὰς ἀνοήτους γυναῖκας;»⁸. Δὲν σὲ ἐδίδαξα ἔτσι, λέγει, δὲν σὲ ἀνέθρεψα ἔτσι δι' αὐτὸ δὲν ἀναγνωρίζω τὴν ἰδικὴν μου γυναῖκα. Διότι αὐτοὶ οἱ λόγοι εἶναι ἀνοήτου γυναικὸς καὶ ἡ συμβουλή τρελλῆς. Εἶδες τομὴν ποῦ γίνεται μὲ μέτρον καὶ κτύπημα ἱκανὸν νὰ διορθώσῃ τὴν νόσον; Ὑστερον μετὰ τὴν ἐπίπληξιν δίδει καὶ συμβουλήν ποῦ εἶναι ἀρκετὴ πάλιν διὰ νὰ τὴν παρηγορήσῃ καὶ ποῦ ἔχει πολλὴν φρόνησιν καὶ λέγει· «Ἐφ' ὅσον ἐδέχθημεν τὰ ἀγαθὰ ἀπὸ τὸν Κύριον, δὲν θὰ ὑπομείνωμεν τὰς δοκιμασίας;». Ἐνθυμήσου λοιπόν, λέγει, ἐκεῖνα τὰ προηγούμενα, καὶ σκέψου τὸν αἴτιον, καὶ θὰ ὑπομείνης καὶ αὐτὰ μὲ γενναότητα. Εἶδες πόσῃν μετριοφροσύνην ἔχει ὁ ἄνδρας; Διότι δὲν ἀποδίδει τὴν ὑπομονὴν εἰς τὴν ἀνδρείαν του, ἀλλὰ λέγει ὅτι αὐτὴ ἔρχεται ὡς ἐπακόλουθον τῆς δυστυχίας. Ἐναντι ποίων, λοιπόν, πραγμάτων μᾶς ἔδωσεν ἐκεῖνα ὡς ἀνταμοιβὴν ὁ Θεός; διὰ νὰ πληρώσῃ ποῖαν ἀμοιβὴν; Καμμίαν· ἀλλὰ μόνον ἀπὸ ἀγαθότητα. Διότι δωρεὰ ἦτο, ὄχι ἀμοιβή, καὶ χάρισμα, ὄχι πληρωμή.

Λοιπόν καὶ αὐτὰ ὡς τὰ ὑποφέρωμεν μὲ γενναιότητα. Αὐτὸν τὸν λόγον καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες ὡς τὸν ἔχωμεν φυλαγμένον καλὰ μέσα μας καὶ τοὺς λόγους αὐτοὺς ὡς τοὺς ἐγχαράξωμεν εἰς τὸν νοῦν μας, καὶ αὐτοὺς καὶ τοὺς πρὶν ἀπὸ αὐτοὺς· καὶ τὴν ἱστορίαν τῶν παθημάτων του ἀφοῦ ζωγραφίσωμεν ὡσάν εἰκόνα εἰς τὸν νοῦν μας, ἐννοῶ τὴν ὑλικὴν ζημίαν του, τὴν ἀπώλειαν τῶν παιδιῶν του, τὴν νόσον τοῦ σώματός του, τὰς κατηγορίας, τοὺς χλευασμούς, τὴν πανουργίαν τῆς γυναικός, τὸ μῖσος τοῦ διαβόλου, ὅλα γενικῶς μὲ ἀκρίβειαν τὰ πάθη τοῦ δικαίου, ὡς κατασκευάσωμεν διὰ τὸν ἑαυτὸν μας πολυτιμότεον λιμένα, ὥστε, ὑπομένοντες ὅλα μὲ γενναιότητα καὶ εὐχαρίστως, καὶ εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν ν' ἀποδιώξωμεν κάθε μικροψυχίαν καὶ τοὺς μισθοὺς διὰ τὴν εὐλάβειαν αὐτὴν ν' ἀπολαύσωμεν, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΚΘ΄
Α΄ Κορ. 12, 1 - 12

«Περὶ δὲ τῶν πνευματικῶν, ἀδελφοί, οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν. Οἴδατε, ὅτι ὅτε ἔθνη ἦτε, πρὸς τὰ εἰδῶλα
5 τὰ ἄφωνα, ὡς ἂν ἤγεσθε, ἀπαγόμενοι».

1. Τοῦτο ἅπαν τὸ χωρίον σφόδρα ἐστὶν ἀσαφές· τὴν δὲ ἀσάφειαν ἢ τῶν πραγμάτων ἀγνοιά τε καὶ ἔλλειψις ποιεῖ τῶν τότε μὲν συμβαινόντων, νῦν δὲ οὐ γινομένων. Καὶ τί-
νος ἔνεκεν οὐ γίνεται νῦν; Ἴδου γὰρ καὶ ἡ αἰτία πάλιν
10 τῆς ἀσαφείας ἕτερον ἡμῖν ζήτημα ἔτεκε. Τί δήποτε γὰρ τότε μὲν ἐγίνετο, νῦν δὲ οὐκέτι; Ἀλλὰ τοῦτο μὲν αὐθις ἀναβαλούμεθα, τέως δὲ τὰ συμβαίοντα τότε λέγωμεν. Τί οὖν τότε συνέβαιεν; Εἴ τις ἐβαπίσαιο, γλώσσαις εὐθέως ἐλάλει, καὶ οὐ γλώσσαις μόνον, ἀλλὰ πολλοὶ καὶ προσηφ-
15 τευον, τινὲς δὲ καὶ ἑτέρας πλείους δυνάμεις ἐπεδείκνυντο. Ἐπειδὴ γὰρ ἀπὸ τῶν εἰδώλων προσιόντες, οὐδὲν εἰδότες σαφῶς, οὐδὲ ταῖς παλαιαῖς ἐντραφέντες βίβλοις, βαπτισθέν-
τες εὐθέως Πνεῦμα ἐλάμβανον, τὸ δὲ Πνεῦμα οὐχ ἐώρων ἀόρατον γὰρ ἐστὶν αἰσθητὸν τινα ἔλεγχον ἐδίδου τῆς ἐνεργ-
20 γείας ἐκείνης ἢ χάρις· καὶ ὁ μὲν τῇ Περσῶν, ὁ δὲ τῇ Ρωμαίων, ὁ δὲ τῇ Ἰνδῶν, ὁ δὲ ἑτέρα τινὶ τοιαύτῃ εὐθέως ἐφθέγγετο γλώσση· καὶ τοῦτο ἐφανέρου τοῖς ἕξωθεν, ὅτι Πνεῦμά ἐστιν ἐν αὐτῷ τῷ φθεγγομένῳ.

Διὸ καὶ οὕτως αὐτὸ καλεῖ λέγων· «Ἐκάσιψ δὲ ἢ φα-
25 νέροσις τοῦ πνεύματος δίδοται πρὸς τὸν συμφέρον»· τὰ χα-

ΛΟΓΟΣ ΚΘ΄
Α΄ Κορ. 12, 1 - 12

«Ὡς πρὸς τὰ πνευματικά, ἀδελφοί, δὲν θέλω νὰ εὐρίσκεσθε εἰς ἄγνοιαν. Γνωρίζετε ὅτι ὅταν ἤσασθε εἰδωλολάτραι, ἐφέρεσθε πρὸς τὰ βωβὰ εἰδωλα, ὡσάν νὰ σᾶς ἔσυρον».

1. Αὐτὸ τὸ χωρίον ὀλόκληρον εἶναι πολὺ ἀσαφές· ἡ δὲ ἀσάφεια ὀφείλεται εἰς τὴν ἄγνοιαν τῶν πραγμάτων καὶ τὴν ἔλλειψιν τῶν ὄσων συνέβαινον τότε, τὰ ὅποια τώρα δὲν συμβαίνουν. Καὶ διατί δὲν συμβαίνουν τώρα; Ἴδου λοιπὸν καὶ ἡ αἰτία τῆς ἀσαφείας μᾶς ἐδημιούργησε πάλιν ἄλλο ζήτημα. Διότι τί ἄρα γε συνέβαινε μὲν τότε, τώρα δὲ δὲν συμβαίνει; Ἄλλ' αὐτὸ μὲν ἄς τὸ ἀναβάλωμεν πρὸς τὸ παρόν, καὶ ἄς ἀσχοληθῶμεν τώρα μὲ αὐτὰ ποὺ συνέβαινον τότε. Τί λοιπὸν συνέβαινε τότε; Ἐὰν κάποιος ἐβαπτίζετο, ἀμέσως ὠμίλει γλώσσας, καὶ ὄχι μόνον γλώσσας, ἀλλὰ πολλοὶ καὶ προεφήτευσον, μερικοὶ δὲ ἐπεδείκνυον καὶ ἄλλα μεγαλύτερα χαρίσματα. Διότι, μόλις προσήρχοντο ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρείαν εἰς τὴν πίστιν, χωρὶς νὰ γνωρίζουν τίποτε σαφῶς καὶ χωρὶς νὰ ἔχουν ἀνατραφῆ μὲ τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, καὶ ἐβαπτίζοντο, ἀμέσως ἐλάμβανον Πνεῦμα, τὸ δὲ Πνεῦμα δὲν τὸ ἔβλεπον, διότι εἶναι ἀόρατον, ἔδιδε δὲ ἡ χάρις κάποιαν αἰσθητὴν ἀπόδειξιν ἐκείνης τῆς ἐνεργείας· καὶ ἄλλος μὲν τὴν γλῶσσαν τῶν Περσῶν, ἄλλος τῶν Ῥωμαίων, ἄλλος τῶν Ἰνδῶν, ἄλλος δὲ κάποιαν ἄλλην γλῶσσαν ὠμίλει ἀμέσως· καὶ αὐτὸ ἔκαμνε φανερόν εἰς τοὺς μὴ πιστοὺς, ὅτι ὑπάρχει Πνεῦμα εἰς αὐτὸν ποὺ ὀμιλεῖ.

Δι' αὐτὸ καὶ ὀνομάζει ἔτσι αὐτὸ μὲ τοὺς λόγους· «Εἰς τὸν καθένα δίδεται ἡ φανέρωσις τοῦ Πνεύματος διὰ κάποιο καλόν», ἐννοῶν μὲ τὰς λέξεις ἰφάνερωσιν πνεύματος·

ρίσματα γανέρωσιν πνεύματος ὀνομάζων. Ἐπειδὴ γὰρ καὶ οἱ ἀπόστολοι τοῦτο πρῶτον σημεῖον ἔλαβον, καὶ οἱ πιστοὶ τοῦτο ἐλάμβανον τὸ τῶν γλωσσῶν, καὶ οὐχὶ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ ἕτερα πλείω. Καὶ γὰρ καὶ νεκροὺς ἤγειρον πολ-
 5 **λοί,** καὶ δαίμονας ἤλαυνον, καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα ἐθαυ-
 ματουόργουν· καὶ χαρίσματα δὲ εἶχον, οἱ μὲν ἐλάτινα, οἱ δὲ
 μείζονα. Πλέον δὲ πάντων τὸ τῶν γλωσσῶν ἦν παρ' αὐ-
 τοῖς χάρισμα· καὶ τοῦτο αἴτιον σχίσματος αὐτοῖς ἐγένετο, οὐ
 παρὰ τὴν οἰκείαν φύσιν, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἀγνωμοσύνην τῶν
 10 **εἰληφότων.** Οἱ τε γὰρ τὰ μείζονα ἔχοντες ἐπήροτο κατὰ
 τῶν τὰ ἐλάτινα κεκτημένων· οὗτοι δ' αὖ πάλιν ἤλγουν, καὶ
 τοῖς τὰ μείζονα ἔχουσιν ἐφθόγγουν. Πλέον δὲ πάντων τὸ τῶν
 γλωσσῶν ἦν παρ' αὐτοῖς χάρισμα. Καὶ τοῦτο προῖὼν δεί-
 κνυσιν αὐτὸς ὁ Παῦλος.

15 Ἐπεὶ οὖν ἐντεῦθεν καιρίαν ἐλάμβανον πληγὴν, δι-
 κλυομένης αὐτοῖς τῆς ἀγάπης, πολλὴν σπουδὴν ποιεῖται, ὥστε
 αὐτὸ διορθῶσαι. Συνέβη μὲν γὰρ τοῦτο καὶ ἐν τῇ Ρώμῃ,
 ἀλλ' οὐχ οὕτω. Διόπερ καὶ ἐν τῇ πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῇ
 κινεῖ μὲν αὐτό, συνεσκιασμένως δὲ καὶ ἐν βραχεῖ, λέγων
 20 οὕτω· «Καθάπερ γὰρ ἐν ἐνὶ σῶματι μέλη πολλὰ ἔχομεν,
 τὰ δὲ μέλη πάντα οὐ τὴν αὐτὴν ἔχει προᾶξιν οὕτως οἱ
 πολλοὶ ἐν σῶμά ἐσμεν ἐν Χριστῷ, ὁ δὲ καθ' εἷς, ἀλλήλων
 μέλη. Ἐχοντες δὲ χαρίσματα κατὰ τὴν χάριν τὴν δοθεῖ-
 σαν ἡμῖν διάφορα, εἴτε προφητεῖαν, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς
 25 πίστεως· εἴτε διακονίαν, ἐν τῇ διακονίᾳ· εἴτε ὁ διδάσκων,
 ἐν τῇ διδασκαλίᾳ». Ὅτι δὲ καὶ ἐκεῖνοι εἰς ἀπόνοιαν ἐπέ-
 πιπτον, ἀρχόμενος ἠνίξατο τοῦτο, οὕτως εἰπὼν· «Λέγω γὰρ
 διὰ τῆς χάριτος τῆς δοθείσης μοι παντὶ τῷ ὄντι ἐν ὑμῖν μὴ
 ὑπερφρονεῖν παρ' ὃ δεῖ φρονεῖν, ἀλλὰ φρονεῖν εἰς τὸ σω-
 30 φρονεῖν, ἐκάστω ὡς ὁ Θεὸς ἐμέρισε μέρος πίστεως».

1. Ρωμ. 12. 4-7.

2. Ρωμ. 12, 3.

τὰ χαρίσματα. Διότι, ἐπειδὴ καὶ οἱ ἀπόστολοι αὐτὸ ἔλαβον ὡς πρῶτον σημεῖον καὶ οἱ πιστοὶ αὐτὸ ἐλάμβανον, τὸ νὰ ὁμιλοῦν γλώσσας, καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ ἄλλα περισσότερα. Καθ' ὅσον πολλοὶ ἀνέσταινον καὶ νεκροὺς καὶ δαίμονας ἐξέβαλλον, καὶ ἄλλα πολλὰ τέτοια θαύματα ἔκαμνον· καὶ εἶχον μὲν χαρίσματα, ἄλλοι μὲν μικρότερα, ἄλλοι δὲ μεγαλύτερα. Μεγαλύτερον δὲ ἀπὸ ὅλα ἦτο δι' αὐτοὺς τὸ χάρισμα τῶν γλωσσῶν· καὶ αὐτὸ ἐγένετο εἰς αὐτοὺς αἰτία διὰ σχίσμα, ὄχι ἀπὸ τὴν φύσιν του, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἀχαριστίαν ἐκείνων πού τὸ ἔλαβον. Διότι καὶ αὐτοὶ πού εἶχον τὰ μεγαλύτερα ὑπερηφανεύοντο εἰς βάρος αὐτῶν πού εἶχον τὰ μικρότερα, καὶ αὐτοὶ πάλιν πού εἶχον τὰ μικρότερα ἐστενοχωροῦντο καὶ ἐφθόνουν αὐτοὺς πού εἶχον τὰ μεγαλύτερα. Μεγαλύτερον δὲ ἀπὸ ὅλα τὰ χαρίσματα ἦτο δι' αὐτοὺς τὸ χάρισμα τῶν γλωσσῶν. Καὶ αὐτὸ δεικνύει ὁ ἴδιος ὁ Παῦλος παρακάτω.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐπληγώνοντο θανασίμως ἀπὸ αὐτό, ἐφ' ὅσον κατελύετο εἰς αὐτοὺς ἡ ἀγάπη, καταβάλλει πολλὴν προσπάθειαν διὰ νὰ τὸ διορθώσῃ. Διότι συνέβη μὲν αὐτὸ καὶ εἰς τὴν Ρώμην, ἀλλ' ὄχι ἔτσι. Δι' αὐτὸ καὶ εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολὴν θίγει μὲν αὐτό, ἀλλὰ συντόμως καὶ ὄχι σαφῶς καὶ λέγει τὰ ἐξῆς· «Διότι ὅπως εἰς ἓν σῶμα ἔχομεν πολλὰ μέρη, ἀλλ' ὅλα τὰ μέλη δὲν ἔχουν τὴν ἰδίαν λειτουργίαν, ἔτσι ἐμεῖς οἱ πολλοὶ ἀποτελοῦμεν ἓν σῶμα ἐν Χριστῷ καὶ ὁ καθείς εἴμεθα μέλη ὁ ἓνας τοῦ ἄλλου. Ἐχοντες δὲ χαρίσματα διαφορετικά, συμφώνως μὲ τὴν χάριν πού μᾶς ἐδόθη, ἃς τὰ χρησιμοποιήσωμεν, ἐὰν προφητεῖαν, ἀναλόγως μὲ τὴν πίστιν μας, ἐὰν ὑπηρεσίαν, εἰς τὸ ἔργον τῆς ὑπηρεσίας, ὁ διδάσκαλος εἰς τὴν διδασκαλίαν»¹. Τὸ ὅτι δὲ καὶ ἐκεῖνοι ἐπιπτον ἀπὸ αὐτὸ εἰς παραφροσύνην, τὸ ὑψηνίχθη ὅταν ἤρχιζε τὴν ἐπιστολὴν μὲ τοὺς ἐξῆς λόγους· «Διὰ τῆς χάριτος πού μοῦ ἐδόθη, λέγω εἰς τὸν καθένα ἀπὸ σᾶς νὰ μὴ ἔχη διὰ τὸν ἑαυτὸν του μεγαλυτέραν ἰδέαν ἀπὸ ἐκείνην πού πρέπει νὰ ἔχη, ἀλλὰ νὰ σκέπτεται μὲ μετριοφροσύνην ἀναλόγως μὲ τὸ μέτρον πίστεως πού ἐμοίρασεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν καθένα»².

Ἐκεῖνοις μὲν οὖν οὐδὲ γὰρ πολὺ τὸ νόσημα ἦν τῆς
 διασιτάσεως καὶ ἀπονοίας· οὕτω διείλεκται· ἐνταῦθα δὲ μετὰ
 πολλῆς τῆς σπουδῆς· καὶ γὰρ σφοδρὰ τοῦ πάθους ἦν ἡ νομή.
 Καὶ οὐδὲ τοῦτο μόνον αὐτοὺς ἐθορύβει, ἀλλὰ καὶ μάντις
 5 ἦσαν αὐτόθι πολλοί, ἅτε Ἑλληνικώτερον τῆς πόλεως δια-
 κειμένης, καὶ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο αὐτοὺς ὑπεσκέλιζε
 καὶ ἐτάραττε. Διὸ καὶ ἀρχόμενος, πρῶτον τὸ μέσον μαντείας
 καὶ προφητείας τίθησι. Διὰ τοῦτο καὶ διακρίσεις ἔλαβον
 πνευμάτων, ὥστε διακρίνειν καὶ εἰδέναι, τίς μὲν ὁ Πνεύ-
 10 μαι φθεγγόμενος καθαρῶ, τίς δὲ ἀκαθάρτῳ. Ἐπειδὴ γὰρ
 αὐτόθεν οὐκ ἦν παρασχεῖν τῶν λεγομένων τὴν ἀπόδειξιν·
 προφητεία γὰρ οὐκ ἐν τῷ καιρῷ, ᾧ λέγεται, ἀλλ' ἐν τῷ
 καιρῷ τῆς ἐκβάσεως παρέχεται τῆς οἰκείας ἀληθείας τὸν
 ἔλεγχον· καὶ οὐκ ἦν εὐκολὸν αὐτὴν διαγνῶναι, τίς μὲν ὁ
 15 προφητεύων, τίς δὲ ὁ ψευδόμενος (καὶ γὰρ μιὰς ὦν ὁ
 διάβολος ἐπισηεῖ τοῖς προφητεύουσι, ψευδοπροφήτας εἰσάγων
 ὡς δῆθεν τὰ μέλλοντα προλέγοντας καὶ αὐτούς)· εἴτα ἐπει-
 δὴ τέως ὑπεύθυνα ἦν τὰ λεγόμενα, οὕτω τῶν πραγμάτων
 ἐκβάτων περὶ ὧν προελέγειτο, καὶ ῥαδίως παρεκρούετο· τὸν
 20 γὰρ ψευδόμενον καὶ τὸν ἀληθεύοντα τὸ τέλος ἤλεγχε· ἵνα
 δὲ μηδὲ πρὸ τοῦ τέλους ἀπαιτῶνται οἱ ἀκροαταί, δίδωσιν
 αὐτοῖς σημεῖον, ὃ καὶ πρὸ τῆς ἐκβάσεως ἐδείκνυ τοῦτον
 κάκεινον· καὶ ἐντεῦθεν λαβὼν ἀκολουθίαν καὶ ἀρχήν, οὕτω
 καὶ εἰς τὸν περὶ τῶν χαρισμάτων ἐκβαίνει λόγον, καὶ τὴν
 25 φιλονεικίαν διορθοῦται τὴν καὶ ἐντεῦθεν γινομένην.

Τέως μέντοι τοῦ περὶ τῶν μάντεων ἄρχεται λόγου οὕ-
 τω λέγων· «Περὶ δὲ τῶν πνευματικῶν οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνο-
 εῖν, ἀδελφοί»· πνευματικὰ τὰ σημεῖα καλῶν, διτι μάλιστα
 ταῦτα ἔργα τοῦ Πνεύματος μόνου, οὐδὲν ἀνθρωπίνης ἐπεισο-
 30 φερούσης σπουδῆς εἰς τὸ τὰ τοιαῦτα θαυματουργεῖν. Καὶ
 μέλλων περὶ αὐτῶν διαλέγεσθαι, πρότερον, ὅπερ ἔφην, τὴν

Εἰς ἐκείνους μὲν λοιπόν, ἐπειδὴ δὲν ἦτο προχωρημένη ἡ νόσος τῆς διαιρέσεως καὶ τῆς παραφροσύνης, ἔτσι ὠμίλησεν, ἐδῶ ὁμως μὲ πολλὴν βαρύτητα· διότι τὸ πάθος τοὺς κατέτρωγε πολὺ. Καὶ δὲν τοὺς ἐτάρασσε αὐτὸ μόνον, ἀλλ' ἦσαν καὶ πολλοὶ μάντις ἐκεῖ, ἐπειδὴ ἡ πόλις ἦτο εἰδωλολατρικωτέρα, καὶ μαζί μὲ τὰ ἄλλα καὶ αὐτὸ τοὺς ἐξηπάτει καὶ τοὺς ἐτάρασσε. Δι' αὐτὸ καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν πρῶτον διὰ τὴν μαντείαν καὶ τὴν προφητείαν ὁμιλεῖ. Δι' αὐτὸ καὶ ἔλαβον τὸ χάρισμα νὰ διακρίνουν τὰ πνεύματα, διὰ νὰ διακρίνουν καὶ νὰ γνωρίζουν, ποῖος μὲν ὁμιλεῖ μὲ καθαρὸν πνεῦμα, ποῖος δὲ μὲ ἀκάθαρτον. Διότι, ἐπειδὴ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ δοθῇ ἀμέσως ἡ ἀπόδειξις τῶν λεγομένων, ἀφοῦ ἡ προφητεία ἀποδεικνύεται ἀληθῆς ὄχι ὅταν λέγεται, ἀλλ' ὅταν πραγματοποιηθῆται, καὶ δὲν ἦτο εὐκόλον νὰ διαπιστωθῆ ποῖος ὁ προφήτης καὶ ποῖος ὁ ψευδοπροφήτης (καθ' ὅσον ὁ ἀποτρόπαιος διάβολος ἐπεισῆρχετο εἰς τοὺς προφητεύοντας καὶ εἰσήγε μεταξὺ αὐτῶν ψευδοπροφήτας ποὺ προέλεγον δῆθεν τὸ μέλλον καὶ αὐτοί)· ἐν συνεχείᾳ, ἐπειδὴ ἕως ἐκείνον τὸν καιρὸν ἦσαν ἀνεύθυνα ὅσα ἐλέγοντο, ἀφοῦ ἀκόμη δὲν εἶχεν ἔλθει ὁ καιρὸς διὰ νὰ πραγματοποιηθοῦν αὐτὰ ποὺ προεφητεύοντο, εὐκόλως τοὺς ἐξηπάτει· διότι αὐτὸν ποὺ ἐψεύδετο καὶ αὐτὸν ποὺ ἔλεγε τὴν ἀλήθειαν τοὺς ἀπεδείκνυε τὸ τέλος· διὰ νὰ μὴ ἐξαπατῶνται ὁμως οἱ ἀκροαταὶ πρὶν ἀπὸ τὸ τέλος, δίδει εἰς αὐτοὺς σημεῖον, τὸ ὁποῖον ἀπεκάλυπτε καὶ πρὶν τὴν πραγματοποίησιν τῶν προφητειῶν καὶ τὸν προφήτην καὶ τὸν ψευδοπροφήτην· καὶ ἀφοῦ ἔλαβε καὶ τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν συνέχειαν ἀπὸ αὐτό, εἰσέρχεται καὶ εἰς τὸν λόγον περὶ τῶν χαρισμάτων καὶ τὴν φιλονεικίαν διορθώνει ἢ ὁποῖα προήρχετο ἀπὸ ἐδῶ.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁμως ἀρχίζει τὸν λόγον διὰ τοὺς μάντις μὲ τοὺς ἐξῆς λόγους· «Ὡς πρὸς τὰ πνευματικά, ἀδελφοί, δὲν θέλω νὰ εὐρίσκεσθε εἰς ἄγνοιαν», καὶ ἐννοεῖ πνευματικά τὰ σημεῖα, διότι αὐτὰ εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἔργα μόνον τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐνῶ ἡ ἀνθρωπίνη δύναμις δὲν ἠμπορεῖ τίποτε νὰ προσφέρῃ εἰς τὸ νὰ γίνωνται τέτοια θαύματα. Καὶ ἐπειδὴ πρόκειται νὰ ὁμιλήσῃ δι' αὐτά, πρώτην, ὅπως

διαφορὰν τῆς μαντείας καὶ τῆς προφητείας τίθησιν, οὕτω λέγων «Οἴδατε διὸ διε ἔθνη ἦτε, πρὸς τὰ εἰδῶλα τὰ ἄφωνα, ὡς ἂν ἤγεσθε, ἀπαγόμενοι». Ὁ δὲ λέγει, τοῦτο ἐστὶν ἐν τοῖς εἰδώλοις, φησὶν, εἴποτε κατεσχέθη τις ὑπὸ πνεύματος 5 ἀκαθάρτου καὶ ἐμαντεύειτο, ὡς περ ἀπαγόμενος, οὕτως εἰλκετο ὑπὸ τοῦ πνεύματος δεδεμένος, οὐδὲν εἰδὼς ὧν λέγει. Τοῦτο γὰρ μάντεως ἴδιον, τὸ ἐξεσιτηκέναι, τὸ ἀνάγκην ὑπομένειν, τὸ ὠθεῖσθαι, τὸ ἔλκεσθαι, τὸ σύρεσθαι ὡς περ μαινόμενον. Ὁ δὲ προφήτης οὐκ οὕτως, ἀλλὰ μετὰ διανοίας 10 νηφούσης, καὶ σωφροσύνης καὶ κατασιάσεως, καὶ εἰδὼς ἂ φθέγγεται, ἄπαντὰ φησιν. Ὡστε καὶ πρὸ τῆς ἐκβάσεως κἀνεῦθεν γνώριζε τὸν μάντιν καὶ τὸν προφήτην.

2. Καὶ σκόπει πῶς ἀνύποπιον ποιεῖ τὸν λόγον αὐτοὺς μαρτυρας καλεῖ τοὺς ἐν τῇ πείρᾳ τοῦ πράγματος γενομένους. 15 Ὅτι γὰρ οὐ ψεύδομαι, φησὶν, οὐδὲ ἀπλῶς διασύρω τὰ τῶν ἐθνῶν, ὡς ἐχθρὸς πλάτων, αὐτοὶ ὑμεῖς μοι μαρτυρήσατε. Καὶ γὰρ οἴδατε, διὸ Ἕλληνες ἦτε, πῶς ἀπήγεσθε ἐλκόμενοι τότε. Εἰ δέ τις καὶ τούτους ὡς πιστοὺς ὑπόπιους εἶναι φαίη, φέρε καὶ ἐκ τῶν ἔξωθεν τοῦτο ὑμῖν ποιήσω φανερόν. 20 Ἄκουσον γοῦν Πλάτωνος λέγοντος οὕτως· «Ὡς περ οἱ χρησμοφοδοὶ καὶ οἱ θεομάντις λέγουσι μὲν πολλὰ καὶ καλά, ἴουσι δὲ οὐδὲν ὧν λέγουσιν». Ἄκουσον γοῦν καὶ ἐτέρου ποιητοῦ ταῦτα αὐτὰ ἐνδεικνυμένου. Ἐπειδὴ γὰρ τελεταῖς τισι καὶ μαγγανείαις κατέδησε δαίμονά τις εἰς ἄνθρωπον, καὶ ἐ- 25 μαντεύειτο ἐκεῖνος, καὶ μαντευόμενος ἐρριπιεῖτο καὶ ἐσπαράττειο, καὶ ἐνεγκεῖν τοῦ δαίμονος τὴν ὁρμὴν οὐκ ἠδύνατο, ἀλλ' ἔμελλε διασπώμενος οὕτως ἀπόλλυσθαι, τοῖς τὰ τοιαῦτα μαγγανεύουσι φησὶ·

Λύσατε λοιπόν, ἄνακτα θεοὺς Θεὸν οὐκέτι χωρεῖ 30 καὶ πάλιν,

εἶπον, παρουσιάζει τὴν διαφορὰν τῆς μαντείας ἀπὸ τὴν προφητείαν, μὲ τοὺς λόγους· «Γνωρίζετε ὅτι ὅταν ἦσασθε εἰδωλολάτραι, ἐφέρεσθε πρὸς τὰ βωθὰ εἰδωλα, ὡσάν νὰ σᾶς ἔσουρον». Αὐτὸ πού ἐννοεῖ δέ, εἶναι τὸ ἐξῆς· εἰς τὰ εἰδωλα, λέγει, ὁποῖος κατείχετο ἀπὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα καὶ ἦτο μάντις, ὡσάν νὰ ἐκλέπτετο, ἔτσι ἐσύρετο δεμένος ἀπὸ τὸ πνεῦμα, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ τίποτε ἀπὸ ὅσα λέγει. Διότι αὐτὸ εἶναι γνώρισμα τοῦ μάντεως, τὸ ὅτι εἶναι ἐκτός ἑαυτοῦ, τὸ ὅτι ἀναγκαστικῶς ὑφίσταται ὅ,τι συμβαίνει, τὸ ὅτι ὠθεῖται, τὸ ὅτι ἔλκεται, τὸ ὅτι σύρεται ὡσάν νὰ εἶναι μανιακός. Ὁ προφήτης ὁμως δὲν εἶναι ἔτσι, ἀλλὰ μὲ νηφάλιον νοῦν καὶ σωφροσύνην καὶ ἡρεμίαν, καὶ μὲ γνώσιν τῶν ὄσων λέγει, προφητεύει πάντοτε. Ὡστε καὶ πρὶν πραγματοποιηθῶν αἱ προφητεῖαι, γνώριζε καὶ ἀπὸ αὐτὸ τὸν μάντιν καὶ τὸν προφήτην.

2. Καὶ πρόσεξε πῶς κάνει τὸν λόγον νὰ μὴ ἀφήνῃ ὑποψίαν· καλεῖ αὐτοὺς τοὺς ἰδίους μάρτυρας οἱ ὅποιοι εἶχον πείραν τοῦ πράγματος. Διότι διὰ τὸ ὅτι δὲν ψεύδομαι, λέγει, οὔτε διασύρω ἐπιπολαίως τὰ τῶν εἰδωλολατρῶν, μὲ τὸ νὰ ἐπινοῶ ψεύδη ὡσάν ἐχθρός, σεις οἱ ἴδιοι εἰσθε μάρτυρες. Διότι γνωρίζετε πῶς σᾶς ὠδήγουν συρομένους, ὅταν ἦσασθε εἰδωλολάτραι. Ἐάν δὲ κάποιος εἰπῇ, ὅτι καὶ αὐτοὶ ἴσως εἶναι πιστοί, περίμενε καὶ θὰ κάνω αὐτὸ φανερόν καὶ ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτρας. Ἄκουσε λοιπὸν τὸν Πλάτωνα πού λέγει· «Ὅπως αὐτοὶ πού δίδουν χρησμούς καὶ οἱ μάντις λέγουν μὲν πολλὰ καὶ καλά, ἀλλὰ δὲν γνωρίζουν τίποτε ἀπὸ ὅσα λέγουν». Ἄκουσε λοιπὸν καὶ ἄλλον ποιητὴν πού δεικνύει αὐτά. Ἐπειδὴ δηλαδὴ μὲ ὠρισμένας τελετὰς καὶ μαγείας κάποιος ἔδεσε δαίμονα εἰς ἄνθρωπον καὶ ἐκεῖνος ἐμάντευε, καὶ καθὼς ἐμάντευεν ἔπιπτε κάτω καὶ ἐσπαράσσετο καὶ δὲν ἤμποροῦσε νὰ ὑπομείνῃ τὴν ὀρμὴν τοῦ δαίμονος, ἀλλ' ἐπρόκειτο ν' ἀποθάνῃ ἀφοῦ θὰ κατατεμαχίζετο, λέγει εἰς τοὺς διαπράττοντας τέτοια μαγικά·

Ἐλευθερώσατε λοιπὸν, βασιλέα θεὸν θνητός δὲν ἤμπορεῖ νὰ χωρέσῃ,

καὶ πάλιν·

Λύσατέ μοι σιεφάνους, καί μευ πόδας ὕδατι λευκῶ
 Ράνατε, καὶ γραμμὰς ἀπαλείψαιτε, καὶ γε μολοῖμι.

Ταῦτα γὰρ καὶ τὰ τοιαῦτα· καὶ γὰρ ἔσι πολλῶ πλείονα
 εἰπεῖν ἀμφοτέρω ταῦτα ἡμῖν ἐνδείκνυται, καὶ τὴν ἀνάγκην
 5 ἦν κατεχόμενοι δουλεύουσιν οἱ δαίμονες, καὶ τὴν θίαν ἦν
 ὑπομένοντες οἱ καθάπαξ ἑαυτοὺς ἐκδόντες αὐτοῖς, καὶ τῶν
 κατὰ φύσιν ἐξίστανται φρενῶν. Καὶ ἡ Πυθία δὲ (ἀναγκά-
 ζομαι γὰρ καὶ ἑτέραν αὐτῶν ἀσχημοσύνην ἐκπομπεῦσαι νῦν,
 ἦν καλὸν μὲν ἦν παρεαθῆναι διὰ τὸ ἡμῖν ἀπρεπὲς εἶναι καὶ
 10 τὰ τοιαῦτα λέγειν· ὥστε δὲ σαφέστερον αὐτῶν μαθεῖν τὴν
 αἰσχύνην, ἀναγκαῖον εἰπεῖν, ἵνα κἀντιεῦθεν μάθητε τὴν πα-
 ράνοιαν καὶ τὸν πολὺν γέλωτα τῶν τοῖς μάντεσι κεχρημένων),
 Λέγεται τοίνυν αὕτη ἡ Πυθία γυνὴ τις οὖσα ἐπικαθῆσθαι
 τῷ τρίποδί ποτε τοῦ Ἀπόλλωνος, διαιροῦσα τὰ σκέλη· εἶθ'
 15 οὔτω πνεῦμα πονηρὸν κάτωθεν ἀναδιδόμενον, καὶ διὰ τῶν
 γεννητικῶν αὐτῆς διαδύμενον μορίων, πληροῦν τὴν γυναῖκα
 τῆς μανίας, καὶ ταύτην τὰς τρίχας λύουσαν λοιπὸν ἐκβακχεύε-
 σθαί τε, καὶ ἀφρὸν τοῦ στόματος ἀφιέναι, καὶ οὕτως ἐν παροι-
 νία γενομένην τὰ τῆς μανίας φθέγγεσθαι ρήματα. Οἶδα δι
 20 ἡσχύνθητε καὶ ἡρυνθριάσατε ταῦτα ἀκούσαντες· ἀλλ' ἐκεῖνοι
 καὶ μέγα φρονοῦσι καὶ διὰ τὴν ἀσχημοσύνην καὶ διὰ τὴν
 μανίαν ταύτην.

Ταῦτα οὖν καὶ τὰ τοιαῦτα ὁ Παῦλος ἅπαντα ἀνακινῶν ἔ-
 λεγεν· «Οἶδατε, διὲ ἔθνη ἦτε, πρὸς τὰ εἰδῶλα τὰ ἄφωνα,
 25 ὡς ἂν ἤγεσθε, ἀπαγόμενοι». Καὶ ἐπειδὴ πρὸς εἰδότηας δι-
 λέγειο, οὐ τίθησι πάντα μετὰ ἀκριθείας, μὴ βουλόμενος αὐ-
 τοῖς ἐνοχλεῖν, ἀλλ' ἀναμνήσας μόνον καὶ εἰς ἔννοιαν ἀπάντων
 αὐτοὺς ἀγαγών, ἀπαλλάττεται ταχέως, πρὸς τὸ προκείμενον
 ἐπειγόμενος. Τί δὲ ἔσι, «πρὸς τὰ εἰδῶλα τὰ ἄφωνα»; Οὐ-
 30 τοι οἱ μάντις πρὸς ἐκεῖνα ἤγονιο ἐλκόμενοι. Εἰ δὲ αὐτὰ

Προσφέρατέ μου στεφάνους καὶ τὰ πόδια μου μὲ καθαρὸν ὕδωρ ραντίσατε, καὶ ἐξαλείψατε τὰ δεσμὰ καὶ ἐγὼ θὰ φύγω.

Αὐτὰ λοιπὸν καὶ τὰ παρόμοια μὲ αὐτά· διότι εἶναι δυνατὸν νὰ εἰποῦμεν πολὺ περισσότερα· καὶ τὰ δύο αὐτὰ μᾶς δεικνύουν καὶ τὴν ἀνάγκην ποῦ ὑπηρετοῦν ἀφοῦ κατέχονται ἀπὸ αὐτὴν οἱ δαίμονες, καὶ τὴν βίαν ποῦ ὑπομένουν ὅσοι ἔδωσαν μίαν φορὰν τὸν ἑαυτὸν των εἰς αὐτούς, χάνοντες καὶ τὰ λογικά των. Καὶ ἡ Πυθία (καθ' ὅσον ἀναγκάζομαι τώρα νὰ διαπομπεύσω καὶ ἄλλην ἀσχημίαν των, τὴν ὁποίαν θὰ ἦτο μὲν καλὸν νὰ ἀποφύγωμεν, διότι εἶναι ἀπρεπὲς δι' ἐμᾶς νὰ λέγωμεν τέτοια, ἀλλὰ διὰ νὰ γνωρίσωμεν σαφέστερον τὴν ἐντροπὴν των, εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ εἰπῶ, ὥστε καὶ ἀπὸ αὐτὸ νὰ γνωρίσετε τὴν παραφροσύνην καὶ τὴν γελοιοτητα ὄλων ἐκείνων ποῦ ἔπραττον οἱ μάντις). Λέγεται λοιπὸν ὅτι αὐτὴ ἡ Πυθία, ποῦ ἦτο γυναῖκα, ἐκάθησε κάποτε εἰς τὸν τρίποδα τοῦ Ἀπόλλωνος μὲ ἀνοικτὰ τὰ σκέλη· ἐσυνηθίζετο ἔτσι κάποιον πονηρὸν πνεῦμα τὸ ὁποῖον ἀπὸ κάτω ἀνέβαινε πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἀφοῦ διήρχετο διὰ τῶν γεννητικῶν της ὀργάνων, νὰ γεμίζη τὴν γυναῖκα ἀπὸ μανίαν, καὶ αὐτὴ, ἀφοῦ ἔλυε τὰ μαλλιά της ἐν συνεχείᾳ, κατελαμβάνετο ἀπὸ βακχικὴν μανίαν καὶ ὅτι ἐξέβαλλεν ἀφρὸν ἀπὸ τὸ στόμα, καὶ ἔτσι, ἀφοῦ ἔφθανεν εἰς μέθην, ἔλεγε τοὺς λόγους ποῦ ἦσαν λόγοι μανίας. Γνωρίζω ὅτι ἐνοιώσατε ἐντροπὴν καὶ ἐκοκκινίσατε ποῦ ἠκούσατε αὐτά· ἐκεῖνοι ὅμως εἶχον καὶ διὰ καύχημα αὐτὴν τὴν ἀσχημίαν καὶ τὴν μανίαν.

Ἄνακινῶν λοιπὸν ὅλα αὐτὰ καὶ τὰ παρόμοια ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Γνωρίζετε, ὅτι ὅταν ἦσασθε εἰδωλολάτραι, ἐφέρεσθε πρὸς τὰ βωβὰ εἰδῶλα ὡσάν νὰ ἐσύρεσθε». Καὶ ἐπειδὴ ὠμίλει εἰς γνώστας αὐτῶν τῶν πραγμάτων, δὲν ἐκθέτει ὅλα λεπτομερῶς, διότι δὲν θέλει νὰ τοὺς ἐνοχλήσῃ, ἀλλ' ἀφοῦ τοὺς τὰ ὑπενθύμισε μόνον καὶ τοὺς ὠδήγησεν εἰς τὴν σκέψιν ὄλων αὐτῶν, ἀμέσως ἀπομακρύνεται καὶ ἔρχεται εἰς τὸ θέμα διὰ τὸ ὁποῖον ὀμιλεῖ. Τί σημαίνει δὲ «πρὸς τὰ βωβὰ εἰδῶλα»; Αὐτοὶ οἱ μάντις συρόμενοι ὠδηγοῦντο εἰς ἐκεῖνα. Ἐὰν ὅμως αὐτὰ ἦσαν βωβὰ, πῶς ἔδιδον χρη-

ἄφωνα, πῶς ἐτέροις ἔχρα; τίνας δὲ ἔνεκεν τοῖς ξοάνοις αὐ-
 τοὺς προσῆγεν ὁ δαίμων; Ὡς αἰχμαλώτους καὶ δεσμίους·
 ὁμοῦ δὲ καὶ τὴν πλάνην πιθανὴν ἐργαζόμενος. Ἴνα γὰρ μὴ
 δόξη ὁ λίθος ἄφωνος εἶναι, ἐσπούδαζον τοῖς εἰδώλοις προση-
 5 λούσιν τοὺς ἀνθρώπους, ἵνα τὰ αὐτῶν ἐκείνοις ἐπιγράφηται.

Ἄλλ' οὐ τὰ ἡμέτερα τοιαῦτα. Ἄλλ' οὐκ ἔθηκε τὰ ἡμέ-
 τερα, τὰ τῶν προφητῶν λέγω· καὶ γὰρ δῆλα ἦν αὐτοῖς ἄπιστοι,
 καὶ ἐν αὐτοῖς προεφήτευον, ὡς αὐτοῖς πρόπον ἦν, μετὰ
 συνέσεως καὶ ἐλευθερίας ἀπάσης. Διὰ τοι τοῦτο καὶ τοῦ εἰ-
 10 πεῖν καὶ τοῦ μὴ εἰπεῖν ἦσαν κύριοι· οὐ γὰρ ἀνάγκη κατεί-
 χοντιο, ἀλλ' ἐξουσία ἦσαν τειμημένοι. Διὰ τοῦτο καὶ Ἰωνᾶς
 ἔφυγε, διὰ τοῦτο καὶ Ἰεζεκιήλ ἀνεβάλλειο, διὰ τοῦτο καὶ
 Ἰερεμίας παρηγεῖτο. Ὁ δὲ Θεὸς οὐ μετὰ ἀνάγκης αὐτοὺς
 ᾤθει, ἀλλὰ συμβουλεύων, παραινῶν, ἀπειλῶν, οὐ σκοπῶν τὴν
 15 διάνοιαν. Δαίμονος μὲν γὰρ ἴδιον, τὸ θόρυβον καὶ μανίαν
 ποιεῖν, καὶ πολὺν τὸν ζόφον, Θεοῦ δὲ τὸ φωτίζειν, καὶ με-
 τὰ συνέσεως διδάσκειν τὰ δέοντα.

3. Πρώτη μὲν οὖν αὕτη διαφορὰ μάντιως καὶ προ-
 φητιῶν· δευτέρα δὲ ἐτέρα, ἣν ἐφεξῆς τίθησι, λέγων «Διὸ
 20 γνωρίζω ὑμῖν, ὅτι οὐδεὶς Πνεύματι Θεοῦ λαλῶν, λέγει ἀνά-
 θεμα Ἰησοῦ». Εἶτα καὶ ἐτέρα· «Καὶ οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν
 Κύριον Ἰησοῦν εἰ μὴ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ». Ὅτιαν οὖν ἴδης,
 φησί, τινὰ μὴ φθεγγόμενον αὐτοῦ τὸ ὄνομα, ἢ καὶ ἀναθεμα-
 τίζοντα, νόησον ὅτι μάντις ἐστί. Πάλιν, δταν ἴδης ἕτερον
 25 μετὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ πάντα φθεγγόμενον, νόησον ὅτι
 πνευματικός ἐστι. Τί οὖν, φησί, περὶ τῶν κατηχουμένων ἂν
 εἴποιμεν; Εἰ γὰρ οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν Κύριον Ἰησοῦν, εἰ
 μὴ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ, τί ἂν εἴποιμεν περὶ τούτων, ὀνομα-
 ζόντων μὲν αὐτοῦ τὸ ὄνομα, Πνεύματος δὲ ἀπεστερημένων;
 30 Ἄλλ' οὐ περὶ τούτων ὁ λόγος αὐτῷ νῦν οὐ γὰρ ἦσαν κατη-

σμόν εἰς ἄλλους; Διατί δὲ ὁ δαίμων ὠδήγει αὐτοὺς εἰς τὰ ξόανα; Ἐπειδὴ ἦσαν αἰχμάλωτοι καὶ δεσμῶται καὶ συγχρόνως διὰ τὰ νὰ κἀνη τὴν πλάνην πιστευτὴν. Διὰ τὰ μὴ φανῆ δηλαδὴ ὅτι ὁ λίθος εἶναι ἄφωνος, προσεπάθουν νὰ προσηλώσουν τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὰ εἰδῶλα, διὰ τὰ γράφουν ἐπάνω εἰς αὐτὰ τὰ ἰδικὰ των.

Ἄλλὰ τὰ ἰδικὰ μας δὲν εἶναι τέτοια. Δὲν ἐξέθεσεν ὅμως τὰ ἰδικὰ μας, δηλαδὴ τὰ τῶν προφητῶν διότι ἦσαν φανερά εἰς ὅλους καὶ μεταξὺ αὐτῶν προεφήτευσον, ὅσον ἔπρεπεν εἰς αὐτοὺς, μὲ κάθε σύνεσιν καὶ ἐλευθερίαν. Διὰ τοῦτο ἦσαν ἐλεύθεροι καὶ νὰ εἰποῦν καὶ νὰ μὴ εἰποῦν διότι δὲν κατεῖχοντο ἀπὸ κάποιαν ἀνάγκην, ἀλλ' εἶχον τιμηθῆ μὲ ἐξουσίαν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἰωνᾶς ἔφυγε, διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἰεζεκιήλ ἀνέβαλλε, διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἰερεμίας παρητεῖτο. Ὁ Θεὸς δὲ δὲν παρώτρυνεν αὐτοὺς μὲ βίαν, ἀλλὰ συνεβούλευε, παρώτρυνε, ὑπέσχετο, δὲν ἐσκότιζε τὸν νοῦν. Διότι γνώρισμα μὲν τοῦ δαίμονος εἶναι τὸ νὰ κἀμνη θόρυβον καὶ νὰ φέρη μανίαν καὶ πολὺ σκότος, ἐνῶ τοῦ Θεοῦ, τὸ νὰ φωτίζη καὶ νὰ διδάσκη τὰ πρέποντα μέσῳ συμβολῶν.

3. Πρώτη μὲν διαφορὰ μάντεως καὶ προφήτου εἶναι λοιπὸν αὐτῆ, δευτέρα δὲ ἄλλη, τὴν ὁποίαν ἐκθέτει ἀκολούθως μὲ τοὺς λόγους «Διὰ τοῦτο σᾶς κἀνω γνωστὸν ὅτι κανεὶς πού ὁμιλεῖ διὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ δὲν λέγει ἀνάθεμα τὸν Ἰησοῦν». Ὑστερον καὶ ἄλλην «Καὶ κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἰπῆ Κύριον τὸν Ἰησοῦν παρὰ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος». Ὄταν λοιπὸν ἰδῆς, λέγει, κάποιον πού δὲν λέγει τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ ἢ καὶ νὰ τὸν ἀναθεματίζη, γνῶριζε ὅτι εἶναι μάντις. Πάλιν, ὅταν ἰδῆς ἄλλον πού νὰ λέγῃ ὅλα μαζί μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, γνῶριζε ὅτι εἶναι πνευματικός. Τί λοιπὸν, θὰ ἐρωτήσῃ κάποιος, θὰ εἰποῦμεν δι' ὅσους εὐρίσκονται εἰς τὸ στάδιον τῆς κατηχήσεως; Διότι ἐὰν κανεὶς δὲν ἠμπορῆ νὰ εἰπῆ Κύριον τὸν Ἰησοῦν, παρὰ μόνον διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τί θὰ εἰποῦμεν δι' αὐτοὺς πού λέγουν τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ στεροῦνται τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος; Ἄλλ' αὐτὸς τώρα δὲν ὁμιλεῖ δι' αὐτοὺς, διότι δὲν ὑπῆρχον τότε

χούμενοι τότε· ἀλλὰ περὶ πιστῶν καὶ ἀπίστων.

Τί οὖν; οὐδεὶς δαίμων ὀνομάζει τὸν Θεόν; οὐχὶ οἱ δαιμονῶντες ἔλεγον, «Οἶδαμέν σε τίς εἶ, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ»; οὐχὶ Παύλῳ ἔλεγον, «Ὅτιοι οἱ ἄνθρωποι δοῦλοι τοῦ Θεοῦ 5 τοῦ ὑψίστου εἰσίν»; Ἀλλὰ μαστιζόμενοι, ἀλλ' ἀναγκαζόμενοι ἐκόντες δὲ καὶ μὴ μαστιγούμενοι, οὐδαμοῦ. Ἄξιον δὲ ἐνταῦθα ζητῆσαι, διὰ τί καὶ ὁ δαίμων ταῦτα ἐφθέγγετο, καὶ Παῦλος ἐπειίμησε. Τὸν διδάσκαλον τὸν ἑαυτοῦ μιμούμενος· καὶ γὰρ καὶ ὁ Χριστὸς ἐπειίμησεν· οὐδὲ γὰρ ἐβούλετο 10 παρ' ἐκείνων τὴν μαρτυρίαν ἔχειν. Τίνος δὲ ἔνεκεν καὶ ὁ δαίμων ἐποίει τοῦτο; Βουλόμενος συγχεῖν τῶν πραγμάτων τὴν τάξιν, καὶ ἀρπάσαι τῶν ἀποσιόλων τὸ ἀξίωμα, καὶ πείσαι πολλοὺς προσέχειν αὐτοῖς· ὅπερ εἰ ἐγεγόνει, ραδίως ἂν ἐντεῦθεν ἀξιόπιστοι φανέντες, καὶ τὰ παρ' ἑαυτῶν ἐπειση- 15 γαγον ἄν. Ἴν' οὖν μὴ τοῦτο γένηται, μηδὲ ἀρχὴν ἢ ἀπαίτη λάβῃ, καὶ τὰ ἀληθῆ λέγοντας ἐπιστοιμίζει, ὥστε ἐν τοῖς ψευδέσι μηδ' ὄλως τινὰ αὐτοῖς προσέχειν, ἀλλὰ καθόλου πρὸς τὰ λεγόμενα παρ' αὐτῶν ἀποφράττειν τὰς ἀκοάς.

Δήλους τοίνυν ποιήσας τοὺς μάντις καὶ τοὺς προφήτας 20 ἀπὸ τε τοῦ προτέρου καὶ τοῦ δευτέρου σημείου, λοιπὸν περὶ τῶν θαυμάτων διαλέγεται, οὐχ ἁπλῶς εἰς τοῦτον προελθὼν τὸν λόγον, ἀλλ' ὥστε τὴν ἐντεῦθεν γενομένην διάστασιν ἀνελεῖν, καὶ πείσαι καὶ τοὺς τὸ ἔλαιον ἔχοντας μὴ ἀλγεῖν, καὶ τοὺς τὰ μείζονα κεκτημένους μὴ ἐπαίρεσθαι. Διὸ καὶ οὕτως 25 ἤρξατο· «Διαιρέσεις δὲ χαρισμάτων εἰσὶ, τὸ δὲ αὐτὸ πνεῦμα»· καὶ θεραπεύων πρῶτον τὸν τὸ ἔλαιον ἔχοντα χάρισμα, καὶ διὰ τοῦτο ἀλγοῦντα. Τίνος γὰρ ἔνεκεν, φησὶν, ἀδυμεῖς; διτι οὐκ ἔλαβες ὅσον ἕτερος; Ἀλλ' ἐννόησον διτι χάρισμά ἐστι, καὶ οὐκ ὀφειλή, καὶ παραμυθῆση τὴν ὀδύνην. Διὰ τοῦτο εὐ- 30 θέως οὕτως εἶπε· «Διαιρέσεις δὲ χαρισμάτων εἰσὶ». Καὶ

3. Μάρκ. 1, 24.

4. Πρόξ. 16, 17.

κατηχούμενοι, ἀλλὰ διὰ τοὺς πιστοὺς καὶ τοὺς μὴ πιστοὺς.

Τί λοιπόν; Κανείς δαίμων δὲ προφέρει τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ; μήπως οἱ δαιμονισμένοι δὲν ἔλεγον, «Γνωρίζομεν ποῖος εἶσαι, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ»³; δὲν ἔλεγον εἰς τὸν Παῦλον, «Αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι εἶναι δοῦλοι τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου»⁴; Ναί, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐμαστιγώνοντο, ἐπειδὴ ἠναγκάζοντο ἐνῶ μὲ τὴν θέλησίν των καὶ χωρὶς νὰ μαστιγώνωνται ἀπὸ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, πουθενά. Ἄξιζει ἐδῶ νὰ ἐρευνησωμεν, διατί, ἐνῶ ὁ δαίμων ἔλεγεν αὐτά, ὁ Παῦλος τὸν ἐπετίμησεν. Ἐπειδὴ ἐμιμεῖτο τὸν διδάσκαλόν του· διότι καὶ ὁ Χριστὸς τὸν ἐπετίμησεν καθ' ὅσον δὲν ἤθελε νὰ ἔχη τὴν μαρτυρίαν ἀπὸ ἐκείνους. Ἀλλὰ διατί καὶ ὁ δαίμων ἔκαμνεν αὐτό; Διότι ἤθελε νὰ ἀνατρέψη τὴν τάξιν τῶν πραγμάτων καὶ νὰ ἀρπάσῃ τὸ ἀξίωμα τῶν ἀποστόλων καὶ νὰ πείσῃ πολλοὺς νὰ προσέχουν εἰς αὐτούς· πράγμα πού ἐάν ἐγίνετο, ἀφοῦ εὐκόλως ἀπὸ αὐτὸ θὰ ἐφαίνοντο ἀξιόπιστοι, θὰ εἰσήγαγον καὶ τὰ ἰδικά των μαζί μὲ τὴν ἀλήθειαν. Διὰ νὰ μὴ γίνῃ λοιπόν αὐτό, διὰ νὰ μὴ ὑπάρξῃ δυνατότης οὔτε διὰ ν' ἀρχίσῃ ἡ ἀπάτη, κλείει τὸ στόμα των, ἂν καὶ λέγουν τὴν ἀλήθειαν, ὥστε εἰς τὰ ψευδῆ νὰ μὴ τοὺς προσέχη κανείς, ἀλλὰ νὰ φράσσουν τὴν ἀκοήν των τελείως εἰς ὅσα λέγονται ἀπὸ αὐτοὺς.

Ἄφοῦ λοιπόν ἀπεκάλυψε τοὺς μάντεις καὶ τοὺς προφήτας καὶ ἀπὸ τὸ προηγούμενον καὶ ἀπὸ τὸ δεύτερον σημεῖον, ὁμιλεῖ λοιπόν διὰ τὰ θαύματα, ἀφοῦ ἦλθεν εἰς αὐτὸ τὸ θέμα ὄχι τυχαίως, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐξαλείψῃ τὴν διάστασιν πού προήρχετο ἀπὸ ἐδῶ, καὶ νὰ πείσῃ καὶ αὐτοὺς πού ἔχουν μικρὸν χάρισμα νὰ μὴ στενοχωροῦνται, καὶ αὐτοὺς πού ἔχουν τὰ μεγαλύτερα νὰ μὴ ὑπερηφανεύωνται. Δι' αὐτὸ καὶ ἤρχισεν ἔτσι· «Υπάρχουν βεβαίως ποικιλίαι χαρισμάτων, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα εἶναι τὸ ἴδιον» καὶ θεραπεύει πρῶτον αὐτὸν πού ἔχει τὸ μικρὸν χάρισμα καὶ στενοχωρεῖται δι' αὐτό. Διότι, διατί, λέγει, στενοχωρεῖσαι; Διότι δὲν ἔλαβες ὅσον ἔλαβεν ἄλλος; Ἀλλὰ σκέψου ὅτι εἶναι χάρισμα καὶ ὄχι ὀφειλὴ καὶ θὰ παρηγορήσῃς τὴν ὀδύνην. Διὰ τοῦτο ἀμέσως εἶπε τὰ ἐξῆς· «Υπάρχουν βεβαίως ποικιλίαι χαρι-

οὐκ εἶπε, σημείων, οὐδὲ θαυμάτων, ἀλλὰ, «χαρισμάτων», τῷ ὀνόματι τῆς δωρεᾶς πείθων αὐτὸν μὴ μόνον ἀλγεῖν, ἀλλὰ καὶ χάριν εἶδέναι. Καὶ μετὰ τούτου κάκεῖνο λογίζου, φησί, ὅτι εἰ καὶ τῷ μέρει ἠλάτιωσαι τοῦ δοθέντος, τῷ καταξιωθῆ-
 5 ραι λαβεῖν ἐκεῖθεν, ὅθεν καὶ ὁ τὸ πλέον λαθὼν, τὴν ἴσην ἔχεις τιμὴν. Οὐ γὰρ δήπου ἔχοις ἂν εἰπεῖν, ὅτι ἐκείνῳ μὲν τὸ Πνεῦμα ἐχαρίσατο, σοὶ δὲ ἄγγελος· καὶ γὰρ καὶ σοὶ κά-
 κείνῳ καὶ τὸ Πνεῦμα. Διὸ ἐπήγαγε, «τὸ δὲ αὐτὸ Πνεῦμα». Ὡστε εἰ καὶ ἐν τῇ δόσει διαφορὰ, ἀλλ' οὐκ ἐν τῷ δεδωκότι
 10 διαφορὰ ἀπὸ γὰρ τῆς αὐτῆς πηγῆς καὶ οὐ κάκεῖνος ἀρύεσθε.

«Καὶ διαιρέσεις διακονιῶν εἰσιν, ὁ δὲ αὐτὸς Κύριος». Διπαίνων γὰρ τὴν παραμυθίαν, καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸν Πα-
 τέρα προσετίθησι. Καὶ ἐτέρῳ πάλιν ὀνόματι καλεῖ τὰς δω-
 ρεὰς ταύτας, πλείονα κἀντιεῦθεν παραμυθίαν ἐπινοῶν διὸ
 15 καὶ οὕτως εἶπε, «Διαιρέσεις δὲ διακονιῶν εἰσιν, ὁ δὲ αὐ-
 τὸς Κύριος». Ὁ μὲν γὰρ χάρισμα ἀκούσας, καὶ ἔλαιον λα-
 θὼν, ἴσως ἂν ἀλγήσει ὁ δὲ διακονίαν, οὐχ ὁμοίως· πόρου
 γὰρ ἐνδεικτικὸν τὸ πρᾶγμα καὶ ἰδρωτὸς. Τί τοίνυν ἀλγεῖς,
 φησί, εἰ ἕτερον πλείονα πονέσαι ἐκέλευσε, σοῦ φεισάμενος;
 20 «Καὶ διαιρέσεις ἐνεργημάτων εἰσιν, ὁ δὲ αὐτὸς Θεὸς ὁ
 ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσιν. Ἐκάσιω δὲ δίδοται ἢ φανέ-
 ρωσις τοῦ Πνεύματος πρὸς τὸ συμφέρον». Καὶ τί ἐστὶν
 ἐνέργημα; τί δὲ χάρισμα, φησί; τί δὲ διακονία; Ὀνομάτων
 διαφοραὶ μόνον, ἐπεὶ πράγματα τὰ αὐτά. Ὁ γὰρ ἐστὶ χά-
 25 ρισμα, τοῦτο διακονία, τοῦτο καὶ ἐνέργειαν λέγει. «Τῆν»
 γὰρ «διακονίαν σου», φησί, «πληροφόρησον»· καὶ, «Τῆν δια-
 κονίαν μου δοξάζω. Καὶ Τιμοθέῳ γράφω φησί «Δι' ἣν
 αἰτίαν ἀναμιμνήσκω σε ἀναζωπηρεῖν τὸ χάρισμα τοῦ Θεοῦ,

5. Β' Τιμ. 4, 5.

6. Ρωμ. 11, 13.

σμάτων». Καὶ δὲν εἶπε, σημείων, οὔτε θαυμάτων, ἀλλὰ, «χαρισμάτων», ὥστε νὰ πείσῃ αὐτόν, μὲ τὴν λέξιν δωρεά, ὄχι μόνον νὰ μὴ στενοχωρῆται, ἀλλὰ καὶ ν' ἀναγνωρίζῃ ὅτι ὀφείλει εὐγνωμοσύνην. Καὶ μαζὶ μὲ αὐτὸ νὰ σκέπτεσαι καὶ ἐκεῖνο, λέγει, ὅτι ἂν καὶ ὑστερεῖς ὡς πρὸς τὸ μέτρον, τὸ ὅτι κατηξιώθῃς νὰ λάβῃς ἀπὸ ἐκεῖ, ἀπὸ ὅπου ἔλαβε καὶ αὐτὸς ποῦ ἔλαβε τὸ μεγαλύτερον, σοῦ δίδει ἴσην τιμὴν μὲ ἐκεῖνον. Διότι δὲν θὰ ἔχῃς βεβαίως νὰ εἰπῆς, ὅτι εἰς ἐκεῖνον μὲν ἐχάρισεν τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἐνῶ εἰς ἐσένα ἄγγελος· διότι καὶ εἰς ἐσένα καὶ εἰς ἐκεῖνον τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐδώρησε. Δι' αὐτὸ προσέθεσεν «ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα εἶναι τὸ ἴδιον». Ὡστε καὶ ἂν ὑπάρχῃ διαφορὰ εἰς τὴν δωρεάν, δὲν ὑπάρχει διαφορὰ εἰς τὸν δωρητὴν· διότι ἀπὸ τὴν αὐτὴν πηγὴν λαμβάνετε καὶ σὺ καὶ ἐκεῖνος.

«Υπάρχουν καὶ ποικιλίαι ὑπηρεσιῶν, ἀλλ' ὁ Κύριος εἶναι ὁ ἴδιος». Διὰ ν' αὐξήσῃ λοιπὸν τὴν παρηγορίαν προσθέτει καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸν Πατέρα. Καὶ μὲ ἄλλο πάλιν ὄνομα ὀνομάζει τὰς δωρεὰς αὐτάς, προβάλλων μεγαλυτέραν παρηγορίαν ἀπὸ ἐδῶ· δι' αὐτὸ καὶ εἶπεν ἔτσι, «Υπάρχουν καὶ ποικιλίαι ὑπηρεσιῶν, ἀλλ' ὁ Κύριος εἶναι ὁ ἴδιος». Διότι αὐτὸς μὲν ποῦ θ' ἀκούσῃ νὰ ὁμιλῇ διὰ χάρισμα ἐνῶ ἔχει λάβῃ μικρὸν χάρισμα, ἴσως στενοχωρηθῇ, ἐνῶ ὅταν ἀκούσῃ νὰ ὁμιλῇ δι' ὑπηρεσίαν, δὲν θὰ στενοχωρηθῇ· διότι ἡ λέξις ὑπηρεσία δεικνύει κόπον καὶ ἰδρωτὰ. Διατί λοιπὸν θλίβεσαι, θέλει νὰ εἰπῇ, ποῦ διέταξεν ἄλλον νὰ κοπιᾷση περισσότερο διότι σὲ ἐλυπήθη; «Καὶ διάφορα εἶδη ἐνεργειῶν ὑπάρχουν, ἀλλ' ὁ Θεὸς εἶναι ὁ ἴδιος ποῦ ἐνεργεῖ ὅλα εἰς ὅλους. Εἰς τὸν καθένα δίδεται ἡ φανέρωσις τοῦ Πνεύματος διὰ κάποιο καλόν». Καὶ τί εἶναι ἐνέργεια; τί δὲ χάρισμα; λέγει, τί δὲ ὑπηρεσία; Διαφορὰ λέξεων μόνον, διότι τὰ πράγματα εἶναι τὰ ἴδια. Καθ' ὅσον αὐτὸ ποῦ εἶναι χάρισμα, αὐτὸ εἶναι διακονία, καὶ αὐτὸ ὀνομάζει καὶ ἐνέργειαν. Διότι λέγει, «τὴν ὑπηρεσίαν σου κάνε εἰς τὴν ἐντέλειαν»^β καί, «τιμῶ τὴν ὑπηρεσίαν μου»^γ. Καὶ εἰς τὸν Τιμόθεον γράφων λέγει· «Διὰ τὸν λόγον αὐτόν σοῦ ὑπενθυμίζω νὰ ἀναζωπυρῆς τὴν φλόγα τοῦ χαρίσματος τοῦ

ὅ ἐσιν ἐν σοί»· καὶ Γαλάταις πάλιν ἐπισιέλλων ἔλεγε· «Ὁ γὰρ ἐνεργήσας Πείρω εἰς ἀποσιολήν, ἐνήργησε κἄμοι εἰς τὰ ἔθνη».

Ὅρᾳς ὅτι οὐδεμίαν διαφορὰν δείκνυσιν ἐν ταῖς δωρεαῖς
 5 Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ Πνεῦματος ἁγίου; οὐ τὰς ὑποστάσεις
 συναλείφω, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ τῆς οὐσίας τὴν ὁμοιμίαν ἐμ-
 φαίνων. Ὅπερ γὰρ τὸ Πνεῦμα χαρίζεται, τοῦτο καὶ τὸν
 Θεὸν ἐνεργεῖν, τοῦτο καὶ τὸν Υἱὸν διατάττειν καὶ παρέχειν
 φησί. Καίτιοιγε εἰ ἔλαιον ἦν τοῦτο ἐκείνου, ἢ ἐκεῖνο τούτου,
 10 οὐκ ἂν οὕτως αὐτὸ τέθεικεν, οὐδ' ἂν ταύτη παρεμυθήσατο
 τὸν ἀλγοῦντα. Μειὰ δὲ ταῦτα καὶ ἐτέρω τινὶ τρόπῳ αὐτὸν
 παρακαλεῖ, τῷ καὶ συμφέρειν αὐτῷ τὸ δοθὲν μέρος, εἰ καὶ
 ἔλαιον εἶη. Εἰπὼν γάρ, ὅτι τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, καὶ ὁ αὐτὸς
 Κύριος, καὶ ὁ αὐτὸς Θεός, καὶ ταύτη αὐτὸν ἀνακησάμενος,
 15 ἐπάγει πάλιν ἐτέραν παράκλησιν, οὕτω λέγων· «Ἐκάστω
 δὲ ἢ φανέρωσις τοῦ Πνεύματος δίδοται πρὸς τὸ συμφέρον».
 Ἴνα γὰρ μὴ λέγη τις, τί γάρ, εἰ καὶ ὁ αὐτὸς Κύριος, καὶ
 τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, καὶ ὁ αὐτὸς Θεός, ἀλλ' ἐγὼ ἔλαιον ἔ-
 λαβον; φησὶν, ὅτι οὕτω συνέφερε. Φανέρωσιν δὲ Πνεύμα-
 20 τος τὰ σημεῖα καλεῖ, εἰκότως. Ἐμοὶ μὲν γὰρ τῷ πσιῶ
 δῆλος ὁ Πνεῦμα ἔχων ἀπὸ τοῦ βαπτισθῆναι· τῷ δὲ ἀπίστῳ
 οὐδαμόθεν ἔσται τοῦτο καταφανές, ἀλλ' ἢ ἀπὸ τῶν σημείων
 ὥστε κἀντιεῦθεν πάλιν οὐ μικρὰ παραμυθία. Εἰ γὰρ καὶ
 τὰ χάρισμα διαφόρα, ἀλλ' ἢ ἔνδειξις μία· κἄν γὰρ πολὺ
 25 ἔχης, κἄν ὀλίγον, ὁμοίως εἰ δῆλος. Ὡστε εἰ τοῦτο σπουδά-
 ζεις ἐπιδείξασθαι, ὅτι Πνεῦμα ἔχεις, ἀρκοῦσαν ἔχεις τὴν
 ἀπόδειξιν. Ὅταν οὖν καὶ εἰς ὁ δεδοκῶς ἦ, καὶ χάρισμα τὸ
 δοθὲν, καὶ ἢ φανέρωσις κἀντιεῦθεν γίνηται, καὶ τοῦτο μᾶλ-
 λόν σοι συμφέρον, μὴ ἄλγει ὡς καταφρονηθεῖς. Οὐ γὰρ ἀτι-
 30 μάζων σε, οὐδὲ καταδεέστερον ἐτέρου ἀποφαίνων ἐποίησεν,

7. Β' Τιμ. 1, 6.

8. Γαλ. 2, 8.

Θεοῦ, πού εἶναι μέσα σου»⁷. Καί εἰς τοὺς Γαλάτας πάλιν γράφων λέγει· «Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐνήργησεν εἰς τὸν Πέτρον, ὥστε νὰ γίνῃ ἀπόστολος τῶν περιτμημένων, ἐνήργησε καὶ εἰς ἐμέ διὰ νὰ γίνω ἀπόστολος εἰς τὰ ἔθνη»⁸.

Βλέπεις πῶς δεικνύει ὅτι δὲν ὑπάρχει καμμία διαφορὰ εἰς τὰς δωρεὰς τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος; Ὅχι ὅτι συγχέει τὰς ὑποστάσεις, μὴ γένοιτο, ἀλλ' ἐμφανίζει ὅτι ἡ οὐσία των εἶναι ὁμότιμος. Δηλαδή ὅ,τι χαρίζει τὸ ἅγιον Πνεῦμα, αὐτὸ καὶ ὁ Πατὴρ ἐνεργεῖ, αὐτὸ, λέγει, καὶ ὁ Υἱὸς διατάσσει καὶ δίδει. Ἄλλ' ἐὰν βεβαίως αὐτὸ ἦτο μικρότερον ἀπὸ ἐκεῖνο ἢ ἐκεῖνο ἀπὸ αὐτό, δὲν θὰ ἔλεγεν αὐτὸ ἔτσι, οὔτε θὰ ἐδοκίμαζε νὰ παρηγορήσῃ μὲ αὐτὸ ὅποιον στενοχωρεῖται. Μετὰ ἀπὸ αὐτὰ δὲ καὶ μὲ ἄλλον τρόπον παρηγορεῖ αὐτόν, μὲ τὸ ὅτι δηλαδή εἶναι καὶ συμφέρον του τὸ μέτρον εἰς τὸ ὁποῖον τοῦ ἐδόθη τὸ χάρισμα, ἂν καὶ εἶναι μικρότερον. Ἄφοῦ εἶπε δηλαδή, ὅτι τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἶναι τὸ ἴδιον καὶ ὁ ἴδιος Κύριος Ἰησοῦς καὶ ὁ ἴδιος Θεὸς Πατὴρ καὶ μὲ αὐτὸ ἀφοῦ τὸν ἐνίσχυσε, προσθέτει πάλιν ἄλλην παρηγορίαν μὲ τοὺς λόγους· «Εἰς τὸν καθένα δίδεται ἡ φανέρωσις τοῦ Πνεύματος διὰ τὸ συμφέρον». Διὰ νὰ μὴ λέγῃ δηλαδή κανεὶς, τί λοιπὸν καὶ ἂν εἶναι ὁ ἴδιος Κύριος καὶ τὸ ἴδιον Πνεῦμα καὶ ὁ ἴδιος Θεός, ἀφοῦ ἐγὼ ἔλαβον μικρότερον χάρισμα; λέγει ὅτι ἔτσι συνέφερε. Φανέρωσιν Πνεύματος δὲ ὀνομάζει τὰ σημεῖα καὶ πολὺ ὀρθῶς. Διότι εἰς ἐμέ τὸν πιστὸν εἶναι φανερός αὐτός πού ἔχει ἅγιον Πνεῦμα ἀπὸ τὸ ὅτι ἐβαπτίσθη, ἐνῶ εἰς τὸν ἄπιστον ἀπὸ πουθενὰ δὲν φαίνεται αὐτό, παρὰ ἀπὸ τὰ σημεῖα· ὥστε καὶ ἀπὸ ἐδῶ πάλιν δὲν ἦτο μικρὰ ἢ παρηγορία. Διότι ἂν καὶ εἶναι ποικίλα τὰ χαρίσματα, ἐν πρᾶγμα δεικνύουν· δηλαδή εἴτε πολὺ ἔχεις, εἴτε ὀλίγον, ὁμοίως ἔχεις τὴν ἀπόδειξιν. Ὡστε ἐὰν φροντίζῃς νὰ ἐπιδείξῃς αὐτό, ὅτι ἔχεις δηλαδή ἅγιον Πνεῦμα, ἔχεις ἀρκετὴν τὴν ἀπόδειξιν. Ὅταν λοιπὸν καὶ ἓνας εἶναι ὁ δωρητής, καὶ χάρισμα αὐτὸ πού ἐδόθη, καὶ ἡ φανέρωσις ἀπὸ αὐτό γίνεται, καὶ αὐτὸ συμφέρει περισσότερο εἰς σέ, μὴ θλίβεσαι ὡσὰν νὰ ἔχῃς καταφρονηθῇ. Διότι ὅχι ἐπειδὴ σέ

ἀλλὰ φειδόμενός σου, καὶ τὸ λυσιτελές σοι σκοπῶν. Τὸ γὰρ μεῖζον λαβεῖν τὸν οὐ δυνάμενον ἐνεργεῖν, τοῦτο καὶ ἀσύμφωρον καὶ βλάβην ἔχον καὶ ἀθυμίας ἄξιον.

4. «^Ω μὲν γὰρ διὰ τοῦ Πνεύματος δίδοται λόγος σοφίας, ἄλλω δὲ λόγος γνώσεως, κατὰ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα· ἐτέρω δὲ πίσυς, ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματι· ἄλλω δὲ χαρίσματα ἰαμάτων, ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματι». Ὅρῃς πῶς πανταχοῦ ταύτην ποιεῖται τὴν προσθήκην, «ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματι», λέγων, καὶ «κατὰ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα»; Οἶδε γὰρ μεγάλην οὖσαν τὴν ἐντιεῦθεν παράκλησιν. «Ἄλλω δὲ ἐνεργήματα δυνάμεων, ἄλλω δὲ προφητεῖαι, ἄλλω δὲ διακρίσεις πνευμάτων, ἐτέρω δὲ γένη γλωσσῶν, ἄλλω δὲ ἐρμηνεῖα γλωσσῶν». Ἐπειδὴ γὰρ ἐν τούτῳ μέγα ἐφρόνον διὰ τοῦτο αὐτὸ ὑστερον τέθεικε, καὶ ἐπήγαγε· «Πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ ἐν καὶ
15 τὸ αὐτὸ Πνεῦμα. Τὸ φάρμακον τὸ καθολικὸν τῆς παραμυθίας, τὸ ἐκ τῆς αὐτῆς ρίζης, ἐκ τῶν αὐτῶν θησαυρῶν, ἐκ τῶν αὐτῶν ναμάτων πάντας λαμβάνειν. Διὸ καὶ συνεχῶς ἐπανιλῶν τῷ ῥήματι τούτῳ, τὴν δοκοῦσαν ἀνωμαλίαν εἶναι ἐξισοῦ καὶ παραμυθεῖται. Καὶ ἀνωτέρω μὲν καὶ τὸ Πνεῦμα
20 καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸν Πατέρα δείκνυσι χορηγοῦντα τὰ χαρίσματα, ἐνταῦθα δὲ τὸ Πνεῦμα εἰπὼν ἠροκέσθη, ἵνα μάθῃς κἀντιεῦθεν πάλιν τὴν αὐτὴν ἀξίαν οὖσαν.

Τί δέ ἐστι, «λόγος σοφίας»; Ὅν εἶχεν ὁ Παῦλος, ὃν εἶχεν Ἰωάννης ὁ υἱὸς τῆς βροντῆς. Τί δέ, «λόγος γνώσεως»; Ὅν εἶχον οἱ πολλοὶ τῶν πιστῶν, γινῶσιν μὲν ἔχοντες, διδάσκειν δὲ οὕτως οὐ δυνάμενοι, οὐδὲ εἰς ἕτερον εὐκόλως ἐξενεργεῖν, ἅπερ ἤδεσαν. «Ἐτέρω δὲ πίσυς»· πιστὴν οὐ ταύτην λέγων τὴν τῶν δογμάτων, ἀλλὰ τὴν τῶν σημείων, περὶ ἧς φησιν· «Ἐὰν ἔχητε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως,
30 ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ, μειάθητι, καὶ μεταθήσεται». Καὶ οἱ

ὑποτιμᾶ, οὔτε διὰ τὸ νὰ σὲ ἐμφανίσῃ κατώτερον ἀπὸ ἄλλον σου ἔδωσεν αὐτό, ἀλλ' ἐπειδὴ σὲ λυπεῖται καὶ ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν ὠφέλειάν σου. Καθ' ὅσον τὸ νὰ λάβῃ κανεὶς μεγαλύτερον ἀπὸ ὅσον ἠμπορεῖ νὰ βαστάσῃ, αὐτὸ εἶναι καὶ ἀσύμφορον καὶ ἐπιβλαβὲς καὶ ἄξιον λύπης.

4. «Εἰς τὸν ἕνα δίδεται διὰ τοῦ Πνεύματος λόγος σοφίας, εἰς ἄλλον λόγος γνώσεως κατὰ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, εἰς ἄλλον πίστις διὰ τοῦ αὐτοῦ Πνεύματος, εἰς ἄλλον χάρισμα-τα θεραπειῶν διὰ τοῦ αὐτοῦ Πνεύματος». Βλέπεις πῶς παντοῦ προσθέτει «διὰ τοῦ αὐτοῦ Πνεύματος» καὶ «κατὰ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα»; Ἐπειδὴ γνωρίζει ὅτι εἶναι μεγάλη ἡ παρηγορία ποῦ προέρχεται ἀπὸ αὐτό. «Εἰς ἄλλον δὲ θαυματουργικαὶ δυνάμεις, εἰς ἄλλον προφητικὸν χάρισμα, εἰς ἄλλον τὸ νὰ διακρίνῃ τὰ πνεύματα, εἰς ἄλλον διάφορα εἶδη γλωσσολαλιᾶς, εἰς ἄλλον ἢ ἐρμηνεῖα γλωσσῶν». Ἐπειδὴ εἶχον αὐτὸ περὶ πολλοῦ, διὰ τοῦτο ἔθεσεν αὐτὸ τελευταῖον καὶ ἐσυνέχισεν· «Ὅλα αὐτὰ δὲ τὰ ἐνεργεῖ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα». Τὸ γενικὸν φάρμακον τῆς παρηγορίας, τὸ ὅτι ἀπὸ τὴν ἰδίαν ῥίζαν, ἀπὸ τοὺς ἰδίους θησαυροὺς, ἀπὸ τὰς αὐτὰς πηγὰς λαμβάνουν ὅλοι. Δι' αὐτὸ μὲ τὸ νὰ ἐπαναλαμβάνῃ συνεχῶς αὐτὸν τὸν λόγον, ἐξομαλύνει αὐτὸ ποῦ ἐνομίζετο ὡς ἀνωμαλία καὶ παρηγορεῖ. Καὶ προηγουμένως μὲν ἔδειξεν ὅτι καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα καὶ ὁ Υἱὸς καὶ ὁ Πατὴρ χορηγοῦν τὰ χάρισματα, ἐνῶ ἐδῶ ἀφοῦ εἶπε τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἠρκέσθη εἰς αὐτό, διὰ τὸ νὰ μάθῃς καὶ ἀπὸ ἐδῶ πάλιν ὅτι πρόκειται διὰ τὴν ἰδίαν ἀξίαν.

«Τί σημαίνει δὲ «λόγος σοφίας»; Αὐτὸν ποῦ εἶχεν ὁ Παῦλος, αὐτὸν ποῦ εἶχεν ὁ Ἰωάννης ὁ υἱὸς τῆς βροντῆς. Τί σημαίνει δὲ, λόγος γνώσεως»; Αὐτὸν ποῦ εἶχον οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς πιστοὺς, οἱ ὅποιοι εἶχον μὲν γνῶσιν, ἀλλὰ δὲν ἠμποροῦσαν ἔτσι νὰ διδάξουν, οὔτε εἰς ἄλλον νὰ ἐκφράσουν εὐκόλως ὅσα ἐγνώρισαν. «Εἰς ἄλλον δὲ πίστις»· δὲν ἐννοεῖ τὴν πίστιν εἰς τὰ δόγματα, ἀλλ' αὐτὴν ποῦ ἔκαμνε σημεῖα, διὰ τὴν ὁποίαν ἐλέχθη· «Ἐὰν ἔχετε πίστιν ὡσαντὸν σπόρον τοῦ σιναπιοῦ, θὰ εἰπῆτε εἰς τὸ ὄρος αὐτό, μετατοπίσου, καὶ θὰ μετατοπισθῇ»⁹. Καὶ οἱ ἀπόστολοι δὲ

ἀπόστολοι δὲ περὶ αὐτῆς ἠξίουσιν λέγοντες, «Πρόσθετε ἡμῖν πίστιν». Αὕτη γὰρ μήτις τῶν σημείων ἐστίν. Ἐνεργήματα δὲ δυνάμεων κεκιῆσθαι, καὶ χαρίσματα ἰαμάτων, οὐκ ἔστι ταῦτόν. Ὁ μὲν γὰρ ἔχων χάρισμα ἰαμάτων, ἐθεράπευε μόνον, 5 ὁ δὲ ἐνεργήματα δυνάμεων κεκιτημένος, καὶ ἐτιμωρεῖτο. Δύναμις γὰρ ἐστὶν οὐ τὸ ἰάσασθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ κολιάσαι, ὡσπερ ὁ Παῦλος ἐπήρωσεν, ὡσπερ ὁ Πέτρος ἀνεΐλεν.

«Ἄλλω δὲ προφητεῖται, ἄλλω δὲ διακρίσεις πνευμάτων». Τί ἐστὶ, «διακρίσεις πνευμάτων»; Τὸ εἰδέναι τίς ὁ πνευμα- 10 τικός, καὶ τίς ὁ μὴ πνευματικός· τίς ὁ προφήτης, καὶ τίς ὁ ἀπαιεῶν· ὃ καὶ Θεσσαλονικεῦσιν ἔλεγε, «Προφητείας μὴ ἐξουθενεῖτε· πάντα δὲ δοκιμάζετε, τὸ καλὸν κατέχετε». Καὶ γὰρ πολλὴ ἴοιτε τῶν ψευδοπροφητῶν ἦν ἡ φορὰ, τοῦ διαβόλου φιλονεικοῦντος παρρησιασθῆσαι τῇ ἀληθείᾳ τὸ ψεῦδος. 15 «Ἄλλω δὲ γένη γλωσσῶν, ἄλλω δὲ ἐρμηνεῖα γνωσσῶν». Ὁ μὲν γὰρ ἤδει τὸ τί ἔλεγεν αὐτός, ἐτέρω δὲ ἐρμηνεῦσαι οὐκ ἠδύνατο, ὁ δὲ καὶ ἀμφότερα ταῦτα ἐκέκτητο, ἢ τούτων θάτερον. Ἐδόκει δὲ τοῦτο χάρισμα μέγα εἶναι, ἐπειδὴ καὶ πρῶτον αὐτὸ ἔλαβον οἱ ἀπόστολοι, καὶ παρὰ Κορινθίοις οἱ 20 πλείους τοῦτο ἐκέκτηντο ὁ δὲ τῆς διδασκαλίας λόγος οὐχ οὕτω. Διὸ ἐκεῖνο μὲν πρῶτον τίθησι, τοῦτο δὲ ἔσχατον. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο δι' ἐκεῖνο, καὶ τὰ ἄλλα πάντα, καὶ προφητεῖαι καὶ ἐνεργήματα δυνάμεων καὶ γένη γλωσσῶν καὶ ἐρμηνεῖα γλωσσῶν. Οὐδὲν γὰρ τούτου ἴσον διὸ καὶ ἔλεγεν, «Οἱ καλῶς 25 προεσιῶντες προεσβύτεροι διπλῆς τιμῆς ἀξιούσθωσαν, μάλιστα οἱ κοπιῶντες ἐν λόγῳ καὶ διδασκαλίᾳ». Καὶ τῷ Τιμοθέῳ ἐπέσειλλε λέγων· «Πρόσεχε τῇ ἀναγνώσει, τῇ παρακλήσει, τῇ διδασκαλίᾳ· μὴ ἀμέλει τοῦ ἐν σοὶ χαρίσματος». Ὁρᾷς πῶς καὶ χάρισμα αὐτὸ καλεῖ;

30 Εἶτα ἦν ἀνωτέρω τέθεικε παραμυθίαν εἰπὼν, «τὸ αὐτὸ

10. Λουκᾶ 17. 5.

11. Α' Θεσ. 5. 20, 21.

12. Α' Τιμ. 5, 17.

13. Α' Τιμ. 4. 13-14.

δι' αὐτὴν παρεκάλουν ὅταν ἔλεγον, «Πρόσθεσε εἰς ἐμᾶς πίστιν»¹⁰. Τὸ νὰ ἔχη δὲ λάβει κανεὶς θαυματουργικὰς δυνάμεις καὶ χαρίσματα θεραπειῶν, δὲν εἶναι τὸ ἴδιον. Διότι αὐτὸς μὲν ποὺ εἶχε χάρισμα νὰ θεραπεύῃ, ἐθεράπευε μόνον, ἐνῶ αὐτὸς ποὺ εἶχε θαυματουργικὰς δυνάμεις ἐπὶ πλέον καὶ ἐτιμῶρει. Διότι δύναμις εἶναι ὄχι μόνον τὸ νὰ θεραπεύσῃ κανεὶς, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ τιμωρήσῃ, ὅπως ὁ Παῦλος ἐτύφλωσεν, ὅπως ὁ Πέτρος ἐθανάτωσεν.

«Εἰς ἄλλον προφητικὸν χάρισμα, εἰς ἄλλον τὸ νὰ διακρίνη τὰ πνεύματα». Τί σημαίνει «τὸ νὰ διακρίνη τὰ πνεύματα»; Τὸ νὰ γνωρίζῃ ποῖος εἶναι ὁ πνευματικὸς καὶ ποῖος ὁ μὴ πνευματικὸς· ποῖος ὁ προφήτης καὶ ποῖος ὁ ἀπατεῶν· πρᾶγμα ποὺ ἔγραφε καὶ εἰς τοὺς Θεσσαλονικεῖς, «Προφητείας μὴ περιφρονῆτε· ὅλα νὰ τὰ δοκιμάζετε καὶ νὰ κρατῆτε ὅ,τι εἶναι καλόν»¹¹. Διότι ἦτο πολὺ τὸ πλῆθος τῶν ψευδοπροφητῶν τότε, ἐπειδὴ ὁ διάβολος ἠγωνίζετο νὰ προσθήσῃ ὡς παράσιτον εἰς τὴν ἀλήθειαν τὸ ψεῦδος. «Εἰς ἄλλον διάφορα εἶδη γλωσσολαλιᾶς, εἰς ἄλλον ἢ ἐρμηνεία γλωσσῶν». Δηλαδή ὁ μὲν ἐγνώριζε τὸ τί ἔλεγε κάποιος, ἀλλὰ δὲν ἠμποροῦσε νὰ τὸ ἐρμηνεύσῃ εἰς ἄλλον, ἐνῶ ὁ ἄλλος καὶ τὰ δύο αὐτὰ εἶχεν ἢ τὸ ἓν ἐκ τῶν δύο. Ἐθεωρεῖτο δὲ αὐτὸ ὅτι ἦτο μέγα χάρισμα, ἐπειδὴ καὶ οἱ ἀπόστολοι πρῶτον αὐτὸ ἔλαβον καὶ οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς Κορινθίους εἶχον λάβει αὐτό, ὁ λόγος τῆς διδασκαλίας ὅμως δὲν εἶχεν ἔτσι. Δι' αὐτὸ θέτει ἐκεῖνο μὲν πρῶτον, αὐτὸ δὲ τελευταῖον. Διότι καὶ αὐτὸ εἰς ἐκεῖνο χρησιμεύει, καὶ τὰ ἄλλα ὅλα, καὶ αἱ προφητεῖαι καὶ αἱ θαυματουργικαὶ δυνάμεις καὶ τὰ εἶδη γλωσσολαλιᾶς καὶ ἡ ἐρμηνεία γλωσσῶν. Τίποτε δὲ δὲν εἶναι ἴσον μὲ αὐτό· δι' αὐτὸ καὶ ἔλεγεν, «Οἱ πρεσβύτεροι, οἱ ὁποῖοι εἶναι καλοὶ προϊστάμενοι, πρέπει νὰ κρίνωνται ἄξιοι διπλῆς τιμῆς, μάλιστα ἐκεῖνοι ποὺ κοπιάζουν μὲ τὸ κήρυγμα καὶ τὴν διδασκαλίαν»¹². Καὶ εἰς τὸν Τιμόθεον ἔγραφε· «Προσηλώσου εἰς τὴν ἀνάγνωσιν, τὸ κήρυγμα, τὴν διδασκαλίαν. Μὴ παραμελῆς τὸ χάρισμα ποὺ εἶναι μέσα σου»¹³. Βλέπεις πῶς ὀνομάζει αὐτὸ καὶ χάρισμα;

Ἐν συνεχείᾳ τὴν παρηγορίαν ποὺ δίδει ὀνωτέρω ὅταν

Πνεῦμα», ταύτην καὶ ἐνιαῦθα ἰδῆσι λέγων «Πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διαιροῦν ἰδίᾳ ἐκάστω, καθὼς βούλεται». Οὐ παραμυθεῖται δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπιστοιμίζει τὸν ἀντιλέγοντα ἐνιαῦθα λέγων, «διαιροῦν ἰδίᾳ
 5 ἐκάστω, καθὼς βούλεται». Δεῖ γὰρ καὶ ἐπισιύφειν, οὐχὶ θεραπεύειν μόνον, ὡσπερ καὶ ἐν τῇ πρὸς Ρωμαίους ποιεῖ, διὰ τὴν λέγῃ «Σὺ τίς εἶ ὁ ἀντιαποκρινόμενος τῷ Θεῷ;». Οὕτω καὶ ἐνιαῦθα, «διαιροῦν ἰδίᾳ ἐκάστω, καθὼς βούλεται». Καὶ ὁ τοῦ Πατρὸς ἦν, τοῦτο καὶ τοῦ Πνεύματος ἔδειξεν ὃν. Ὡσπερ γὰρ περὶ αὐτοῦ φησιν, «Ὁ δὲ αὐτὸς Θεὸς ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσιν», οὕτω καὶ περὶ τοῦ Πνεύματος· «Πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα».

Ἄλλ' ἐνεργούμενον, φησὶν, ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Ἄλλ' οὐδαμῶς τοῦτο εἴρηκεν, ἀλλὰ σὺ πλάτεις. Ὅταν γὰρ λέγῃ, «ὁ
 15 ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσιν», περὶ ἀνθρώπων λέγει· οὐ δήπου μετὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ τὸ Πνεῦμα ἀριθμεῖ, καθὼς μυριάκις ἦς παραπαίων, καθὼς μυριάκις μαινόμενος. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπε, «διὰ τοῦ Πνεύματος», ἵνα τὸ, 'διά', τοῦτο μὴ νομίσης ἐλαττώσεως εἶναι, μηδὲ τοῦ ἐνεργεῖσθαι, ἐπήγαγεν, διὸ ἐνεργεῖ
 20 τὸ Πνεῦμα, οὐκ ἐνεργεῖται, καὶ ἐνεργεῖ ὡς βούλεται, οὐ καθὼς κελεύεται. Καθάπερ γὰρ περὶ τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱὸς λέγει, διὸ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, ὁμοίως καὶ περὶ ἑαυτοῦ, διὸ οὐς θέλει ζωοποιεῖ· οὕτω καὶ περὶ τοῦ Πνεύματος, ἀλλαχοῦ μὲν διὸ μετ' ἐξουσίας πάντα ἐργάζεται,
 25 καὶ τὸ κωλύον οὐδὲν τὸ γάρ, «Ὅπου θέλει πνεῦ», εἰ καὶ περὶ τοῦ ἀνέμου εἴρηται, τούτου ἐστὶ κατασκευαστικόν· ἐνιαῦθα δέ, διὸ πάντα ἐνεργεῖ καθὼς βούλεται.

Καὶ ἐτιέρωθεν δὲ διὸ οὐχὶ τῶν ἐνεργουμένων ἐστίν, ἀλλὰ τῶν ἐνεργούντων, μάνθανε. «Τίς γὰρ οἶδε», φησί, «τὰ
 30 τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου; Οὕτω καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς οἶδεν, εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ».

14. Ρωμ. 9, 20.

15. Ἰω. 3, 8.

λέγει, «τὸ ἴδιον Πνεῦμα», αὐτὴν θέτει καὶ ἐδῶ μὲ τοὺς λόγους· «Ὅλα αὐτὰ ἐνεργεῖ τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον τὰ διανέμει εἰς τὸν καθένα ἰδιαιτέρως, ὅπως αὐτὸ θέλει». Διότι πρέπει ὄχι μόνον νὰ θεραπεύῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ τιμωρῇ, ὅπως κάνει καὶ εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους ὅταν λέγῃ· «Ἄλλὰ ποῖος εἶσαι σύ, ἄνθρωπε, πού ἀντιλέγεις εἰς τὸν Θεόν;»¹⁴. Ἔτσι καὶ ἐδῶ, «τὸ ὁποῖον τὰ διανέμει εἰς τὸν καθένα ἰδιαιτέρως, ὅπως αὐτὸ θέλει». Καὶ αὐτὸ πού ἔδειξεν ὅτι εἶναι ἔργον τοῦ Πατρὸς, αὐτὸ ἔδειξεν ὅτι εἶναι καὶ τοῦ Πνεύματος. Ὅπως δηλαδὴ λέγει διὰ τὸν Πατέρα, «ἀλλ' ὁ Θεὸς εἶναι ὁ ἴδιος πού ἐνεργεῖ ὅλα εἰς ὅλους», ἔτσι καὶ διὰ τὸ Πνεῦμα· «Ὅλα αὐτὰ ἐνεργεῖ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα».

Ἄλλ' αὐτὸ εἶναι, λέγει, ἐνέργεια τοῦ Πατρὸς. Πουθενὰ ὅμως δὲν εἶπεν ἔτσι, ἀλλὰ σὺ τὸ πλάθεις αὐτό. Διότι ὅταν λέγῃ «ὁ Πατὴρ εἶναι πού ἐνεργεῖ ὅλα εἰς ὅλους», τὸ λέγει διὰ τοὺς ἀνθρώπους· δὲν συγκαταλέγει ὅμως μαζὶ μὲ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, καὶ δὲν ἠμπορεῖς νὰ εἰπῆς αὐτὸ ἀκόμη καὶ ἂν εἶσαι τελείως παράφρων καὶ τρελλός. Διότι, ἐπειδὴ εἶπε, «διὰ τοῦ Πνεύματος», διὰ νὰ μὴ νομίσης ὅτι τό, 'διά', φανερώνει κατωτερότητα, οὔτε ὅτι τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἶναι ἐνέργεια τοῦ Πατρὸς, προσέθεσεν ὅτι ἐνεργεῖ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, δὲν ὑπόκειται εἰς ἐνέργειαν, καὶ ἐνεργεῖ ὅπως θέλει, ὄχι ὅπως διατάσσεται. Ὅπως δηλαδὴ ὁ Υἱὸς λέγει διὰ τὸν Πατέρα ὅτι ἀνιστᾶ τοὺς νεκροὺς καὶ τοὺς ζωοποιεῖ ἔτσι καὶ διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ὅτι ὅποιους θέλει ζωοποιεῖ· ἔτσι καὶ διὰ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἀλλοῦ μὲν ὅτι ἐνεργεῖ τὰ πάντα μὲ ἐξουσίαν καὶ δὲν ὑπάρχει κανὲν ἐμπόδιον εἰς αὐτό· διότι τὸ «ὅπου θέλει πνέει»¹⁵, ἂν καὶ ἐλέχθη διὰ τὸν ἄνεμον, αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἀποδεικνύει· ἐδῶ δέ, ὅτι ἐνεργεῖ τὰ πάντα ὅπως θέλει.

Ἄλλὰ καὶ ἀπὸ ἀλλοῦ γνώριζε ὅτι τὸ ἅγιον Πνεῦμα δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ ἐνεργούμενα, ἀλλ' ἀπὸ τὰ ἐνεργοῦντα. «Διότι ποῖος γνωρίζει τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἀνθρώπου», λέγει, «παρὰ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου; Ἔτσι καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ κανεῖς δὲν γνωρίζει, παρὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ».

"Οτι δὲ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, τουτέστιν, ἡ ψυχὴ, οὐ
 δεῖται ἐνεργείας, ἵνα εἰδῆ τὰ ἑαυτῆς, παντί που δήλον.
 Οὐκοῦν οὐδὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἵνα εἰδῆ τὰ τοῦ Θεοῦ.
 Οὕτω γάρ, φησί, τὰ τοῦ Θεοῦ οἶδεν ἀπόρρητα τὸ Πνεῦμα
 5 τὸ ἅγιον, ὡς ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου τὰ ἀπόρρητα τὰ ἑαυτῆς.
 Εἰ δὲ εἰς τοῦτο οὐκ ἐνεργεῖται, πολλῶ μᾶλλον τὸ ἐπισιτάμε-
 ρον τοῦ Θεοῦ τὰ βάνη, καὶ οὐκ ἐνεργούμενον εἰς τοῦτο, εἰς
 τὸ δοῦναι χαρίσματα τοῖς ἀποσιόλοις ἐνεργείας οὐκ ἂν ἐ-
 δεήθη. Χωρὶς δὲ τούτων κἀκεῖνο, ὅπερ ἔμπροσθεν εἶπον,
 10 ἐρῶ καὶ νῦν. Ποῖον δὴ τοῦτο; "Οτι εἰ ἔλατιον τὸ Πνεῦμα
 καὶ εἰτέρας οὐσίας, οὐδὲν ὄνησεν ἡ παραμυθία, οὐδὲ τὸ ἀ-
 κοῦσαι, «τὸ αὐτὸ Πνεῦμα». Ὁ μὲν γὰρ παρὰ τοῦ βασιλέως
 λαβὼν μεγίστην ἂν ταύτην σχοίη παραμυθίαν, διὸ αὐτὸς
 αὐτῷ ἔδωκεν, ὁ δὲ παρὰ τοῦ δούλου, τότε μᾶλλον ἄλγει,
 15 διὰ τοῦτο τις αὐτῷ προενέγκη. "Ωστε κἀντιεῦθεν δήλον, διὸ
 οὐ τῆς δουλικῆς, ἀλλὰ τῆς βασιλικῆς οὐσίας τὸ Πνεῦμα
 τὸ ἅγιον. Διὸ καθάπερ αὐτοὺς παρεμυθήσατο εἰπὼν, διὸ «Δι-
 αιρέσεις διακονιῶν εἰσιν, ὁ δὲ αὐτὸς Κύριος· καὶ διαιρέσεις
 ἐνεργημάτων, ὁ δὲ αὐτὸς Θεός· οὕτω καὶ ἀνωτέρω εἰπὼν,
 20 «Διαιρέσεις χαρισμάτων εἰσὶ, τὸ δὲ αὐτὸ Πνεῦμα»· καὶ
 μετὰ ταῦτα πάλιν εἰπὼν, «Πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ· ἔν καὶ
 τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διαιροῦν ἰδίᾳ ἐκάστῳ καθὼς βούλεται».

5. Μὴ τοίτην ἀλύωμεν, φησί, μηδὲ ἀλγῶμεν λέγοντες,
 διὰ τί τὸ ἔλαβον καὶ τὸ οὐκ ἔλαβον; μηδὲ εὐθύνας ἀπαιτῶ-
 25 μεν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Εἰ γὰρ οἶδας, διὸ ἀπὸ κηδεμονίας
 ἐχαρίσατο, ἐννοήσας διὸ ἀπὸ τῆς αὐτῆς κηδεμονίας καὶ τὸ
 μέτρον ἔδωκε, σιέργε καὶ χαῖρε ὑπὲρ ὧν ἔλαβες· καὶ μὴ
 δυσχέραινε ὑπὲρ ὧν οὐκ εἴληφας, ἀλλὰ καὶ δημολόγει χάριν,
 διὸ μὴ μείζονα ἔλαβες τῆς δυνάμεως τῆς σῆς. Εἰ δὲ ἐν τοῖς

Τὸ ὅτι δὲ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, δηλαδή ἡ ψυχὴ, δὲν χρειάζεται ἄλλην ἐνέργειαν διὰ νὰ γνωρίσῃ τὰ ὅσα ὑπάρχουν μέσα της, εἶναι ὀλοφάνερον. Λοιπὸν οὔτε τὸ ἅγιον Πνεῦμα, διὰ νὰ γνωρίσῃ τὰ τοῦ Θεοῦ. Διότι ἔτσι γνωρίζει τὰ ἀπόρρητα τοῦ Θεοῦ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, λέγει, ὅπως ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου τὰ ἰδικά της ἀπόρρητα. Ἐὰν δὲ εἰς αὐτὸ δὲν ὑπόκειται εἰς ἐνέργειαν ἢ ψυχὴ, τὸ ἅγιον Πνεῦμα ποὺ γνωρίζει τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν χρειάζεται ἄλλην ἐνέργειαν δι' αὐτό, πολὺ περισσότερον δὲν ὑπόκειται εἰς ἐνέργειαν διὰ νὰ δίδῃ χαρίσματα εἰς τοὺς ἀποστόλους. Ἄλλ' ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ θὰ εἰπῶ καὶ ἐκεῖνο ποὺ εἶπον εἰς τὴν ἀρχὴν. Ποῖον λοιπὸν εἶναι αὐτό; Ὅτι ἐὰν τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἦτο κατώτερον καὶ διαφορετικῆς οὐσίας ἀπὸ τὸν Πατέρα, θὰ ἦτο ἀνώφελος ἢ παρηγορία, καθὼς καὶ τὸ ν' ἀκούσουν, «τὸ Πνεῦμα εἶναι τὸ ἴδιον». Διότι αὐτὸς ποὺ λαμβάνει κάτι ἀπὸ τὸν βασιλέα, θὰ εἶχεν αὐτὸ ὡς μεγίστην παρηγορίαν, ὅτι δηλαδή ὁ βασιλεὺς τοῦ τὸ ἔδωσεν, ἐνῶ αὐτὸς ποὺ λαμβάνει ἀπὸ δούλον, τότε στενοχωρεῖται περισσότερον, ὅταν τοῦ ἀναφέρῃ κανεὶς δι' αὐτό. Ὡστε καὶ ἀπὸ ἐδῶ εἶναι φανερόν, ὅτι τὸ ἅγιον Πνεῦμα δὲν εἶναι τῆς δουλικῆς, ἀλλὰ τῆς βασιλικῆς οὐσίας. Δι' αὐτὸ ὡσὰν παρηγορίαν εἶπεν εἰς αὐτοὺς τὸ ὅτι «ὑπάρχουν ποικιλίαι ὑπηρεσιῶν, ἀλλ' ὁ Κύριος εἶναι ὁ ἴδιος, καὶ διάφορα εἶδη ἐνεργειῶν ὑπάρχουν, ἀλλ' ὁ Θεὸς εἶναι ὁ ἴδιος»· ἔτσι καὶ ἀνωτέρω ὅταν εἶπεν, «ὑπάρχουν ποικιλίαι χαρισμάτων, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα εἶναι τὸ ἴδιον»· καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ πάλιν ὅταν εἶπεν «Ὅλα αὐτὰ ἐνεργεῖ τὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, ποὺ διανέμει εἰς τὸν καθένα ἰδιαιτέρως ὅπως αὐτὸ θέλει».

5. Ἄς μὴ παραπονούμεθα λοιπὸν, οὔτε νὰ θλιβώμεθα καὶ νὰ λέγωμεν, διατί αὐτὸ ἔλαβον καὶ ἐκεῖνο δὲν ἔλαβον; Οὔτε νὰ ζητοῦμεν λογαριασμὸν ἀπὸ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Διότι ἐφ' ὅσον γνωρίζεις ὅτι ἀπὸ πρόνοιαν ἐχάρισεν, ἀφοῦ κατανοήσῃς ὅτι ἀπὸ τὴν ἰδίαν πρόνοιαν ἔδωσε καὶ τὸ μέτρον τῶν χαρισμάτων, νὰ ἀρκῆσαι καὶ νὰ χαίρεσαι δι' ὅσα ἔλαβες· καὶ μὴ δυσαρεστήσῃς δι' ὅσα δὲν ἔλαβες, ἀλλ' ἐπὶ πλέον καὶ νὰ εὐγνωμονῆς διὰ τὸ ὅτι δὲν ἔλαβες περισσό-

πνευματικοῖς οὐ χρὴ περιεργάζεσθαι, πολλῶ μᾶλλον ἐν τοῖς σαρκικοῖς, ἀλλ' ἡσυχάζειν, καὶ μὴ ἀλύειν, διὰ τί ὁ δεῖνα πλούσιος, καὶ ὁ δεῖνα πένης. Μάλιστα μὲν γὰρ οὐχ ἕκαστος ἀπὸ Θεοῦ πλουτεῖ, ἀλλὰ πολλοὶ καὶ ἐξ ἀδικίας καὶ ἀρπαγῆς
5 καὶ πλεονεξίας. Ὁ γὰρ κελεύσας μὴ πλουτεῖν, πῶς ἂν ἔδωκεν ὅπερ ἐκώλυσε μὴ λαβεῖν;

Ἴνα δὲ ἐκ πλείονος ἐπιστοιμίω τῆς περιουσίας τοὺς ὑπὲρ τούτων ἀντιλέγοντας ἡμῖν, φέρε ἀνωτέρω τὸν λόγον ἀγάγωμεν, ἡνίκα παρὰ τοῦ Θεοῦ ὁ πλοῦτος ἐδίδοιο, καὶ
10 ἀπόκριναί μοι· τίνος ἔνεκεν ὁ Ἀβραὰμ ἐπλούτει, ὁ δὲ Ἰακώβ καὶ ἄριον ἐδεῖτο; Οὐχὶ δίκαιος καὶ οὔτιος ἦν, καὶ ἐκεῖνος; οὐχὶ ὁμοίως περὶ τῶν τριῶν φησιν, «Ἐγὼ ὁ Θεὸς Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ». Διὰ τί τοίνυν ὁ μὲν ἐπλούτει, ὁ δὲ ἐθήτευε; μᾶλλον δὲ διὰ τί ὁ μὲν Ἡσαῦ ἐ-
15 πλούτει ἄδικος ὢν καὶ ἀδελφοκίονος, οὔτιος δὲ ἐν δουλείᾳ ἦν χρόνον ἰσοοῦτον; Διὰ τί πάλιν ὁ μὲν Ἰσαὰκ μετὰ ἀδείας ἔζησε τὸν ἅπαντα χρόνον, ὁ δὲ Ἰακώβ ἐν μόχθοις καὶ ταιλαιπωρίαις· διὸ καὶ ἔλεγε, «Μικραὶ καὶ πονηραὶ αἱ ἡμέραι μου»; Διὰ τί ὁ μὲν Δαυὶδ προφήτης ὢν καὶ βασιλεύς, καὶ
20 αὐτὸς τὸν ἅπαντα χρόνον ἐν πόνοις ἔζησεν, ὁ δὲ Σολομῶν ὁ υἱὸς τούτου ἰεσσαράκοντα ἔτη πάντων ἀνθρώπων ἀδεέσιτερον διῆγεν, εἰρήνης ἀπολύων βαθείας, δόξης, τιμῆς, καὶ τρυφῆς ἅπαν ἐπιῶν εἶδος; Τί δήποτε καὶ ἐν τοῖς προφήταις ὁ μὲν μειζόνως, ὁ δὲ ἐλατιόνως ἐθλίβειτο; Ὅτι ἐκάσιφ
25 οὔτω συμφέρον ἦν. Διὸ καὶ ἐκάσιφ ἐπιλέγειν χρὴ, «Τὰ κρίματά σου ἄβυσσος πολλή». Εἰ γὰρ τοὺς μεγάλους ἐκείρους καὶ θαυμαστοὺς οὐχ ὁμοίως ἐγύμναζεν ὁ Θεός, ἀλλὰ τὸν μὲν διὰ πενίας, τὸν δὲ διὰ πλούτου, καὶ τὸν μὲν δι' ἀνέσεως, τὸν δὲ διὰ θλίψεως, πολλῶ μᾶλλον νῦν ταῦτα ἐννοεῖν χρὴ.

16. ἘΕ. 3, 6.

17. Γεν. 47, 9.

18. Ψαλμ. 35, 7.

τερα ἀπὸ τὴν δύναμίν σου. Ἐάν δὲ εἰς τὰ πνευματικά δὲν πρέπει νὰ περιεργαζώμεθα, πολὺ περισσότερο εἰς τὰ σαρκικά, ἀλλὰ νὰ σιωπῶμεν καὶ νὰ μὴ παραπονούμεθα, διατὶ ὁ τάδε εἶναι πλούσιος καὶ ὁ τάδε πτωχός. Καθ' ὅσον δὲν πλουτεῖ βέβαια ὁ καθείς συμφώνως πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ πολλοὶ καὶ ἀπὸ ἀδικίαν καὶ κλοπὴν καὶ πλεονεξίαν. Διότι ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος παρήγγειλε νὰ μὴ ἀποκτῶμεν πλοῦτον, πῶς θὰ ἔδιδεν αὐτὸ πού ἠμπόδισε νὰ λάβωμεν;

Ἄλλὰ διὰ ν' ἀποστομῶσω τελείως ὅσους ἀντιλέγουσιν εἰς αὐτά, ἐμπρὸς ἅς φέρωμεν τὸν λόγον εἰς τὴν παλαιὰν Διαθήκην, ὅταν ὁ πλοῦτος ἐδίδετο ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ ἀπάντησέ μου διατὶ ὁ μὲν Ἀβραὰμ ἦτο πλούσιος, ὁ δὲ Ἰακώβ ἔστερεῖτο καὶ τὸν ἄρτον; Δὲν ἦτο δίκαιος καὶ αὐτός καὶ ἐκεῖνος; δὲν εἶπε τὸ ἴδιον καὶ διὰ τοὺς τρεῖς «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεὸς τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τοῦ Ἰσαὰκ καὶ τοῦ Ἰακώβ»¹⁶; Διατὶ λοιπὸν ὁ μὲν ἓνας ἦτο πλούσιος, ἐνῶ ὁ ἄλλος ὑπηρέτης ὡς δοῦλος; Ἀκόμη περισσότερο δέ διατὶ ὁ μὲν Ἡσαῦ, ἐνῶ ἦτο ἄδικος καὶ ὀδελφοκτόνος, εἶχε πλοῦτον, ἐνῶ αὐτός ἦτο δοῦλος διὰ τόσον χρόνον; Διατὶ πάλιν ὁ μὲν Ἰσαὰκ ἔζησε τὴν ζωὴν του μὲ ἄνεσιν, ἐνῶ ὁ Ἰακώβ μὲ μόχθους καὶ ταλαιπωρίας καὶ δι' αὐτὸ καὶ ἔλεγεν, «Ὀλίγα καὶ γεμᾶτα βάσανα εἶναι τὰ ἔτη τῆς ζωῆς μου»¹⁷; Διατὶ ὁ μὲν Δαυῖδ, ἐνῶ ἦτο προφήτης καὶ βασιλεύς, ἔζησε καὶ αὐτός ὄλην τὴν ζωὴν του μὲ στενοχωρίας, ἐνῶ ὁ Σολομών, ὁ υἱός του, ἐπὶ τεσσαράκοντα χρόνους ἔζη μέσα εἰς ἀφθονίαν περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄνθρωπον καὶ ἀπελάμβανε βαθεῖαν εἰρήνην, δόξαν, τιμὴν καὶ κάθε εἶδους ἀπόλαυσιν; Διατὶ ἄρα γε καὶ εἰς τοὺς προφήτας ἄλλος μὲν περισσότερο, ἄλλος δὲ ὀλιγώτερον ἐβασανίζετο; Διότι εἰς τὸν καθένα ἔτσι συνέφερε. Δι' αὐτὸ καὶ διὰ τὸν καθένα πρέπει νὰ λέγωμεν ὡς ἐπίλογον, «Αἱ κρίσεις σου εἶναι ἀνεξερεῦνητοι, ὅπως αἱ ἄβυσσοι τῶν ὠκεανῶν»¹⁸. Ἐάν λοιπὸν ἐκείνους τοὺς μεγάλους καὶ θαυμαστοὺς δὲν ἐπαίδευεν ὁ Θεὸς μὲ τὸν ἴδιον τρόπον, ἀλλὰ τὸν μὲν διὰ τῆς πτωχείας, τὸν δὲ διὰ τοῦ πλοῦτου, καὶ τὸν μὲν διὰ τῆς ἀνέσεως, τὸν δὲ διὰ στενοχωρίας, πολὺ περισσότερο πρέπει νὰ κατανοοῦμεν αὐτὰ τώρα.

Μετὰ δὲ τούτου κάκεινο λογίζεσθαι δεῖ, ὅτι πολλὰ τῶν
 συμβαινόντων οὐ κατὰ τὴν αὐτοῦ γίνεται γνώμην, ἀλλ' ἀπὸ
 τῆς ἡμετέρας κακίας. Μὴ τοίνυν λέγε, διὰ τί ὁ μὲν πλού-
 σιος φαῦλος ὢν, ὁ δὲ πένης δίκαιος ὢν; Μάλιστα μὲν γὰρ καὶ
 5 τούτων ἔστι δοῦναι λόγον, καὶ εἰπεῖν, ὅτι οὔτε ὁ δίκαιος ἀπὸ
 τῆς πενίας ἔχει τι βλάβος, ἀλλὰ καὶ μείζονα προσθήκην
 εὐδοκιμήσεως, καὶ ὁ κακὸς ἐφόδιον τιμωρίας τὸν πλοῦτον,
 ἂν μὴ μεταβάληται, κέκμηται· καὶ πρὸ τῆς κολάσεως δὲ
 πολλάκις κακῶν αἴτιος αὐτῷ γέγονεν ὁ πλοῦτος πολλῶν, καὶ
 10 εἰς μυρία ἤγαγε θάρατρα. Ὁ δὲ Θεὸς ἀφήσιν, ὁμοῦ τε δει-
 κνὺς τὸ ἀντεξούσιον τῆς προαιρέσεως, ὁμοῦ τε τοὺς ἄλλους
 παιδεύων μὴ μαίνεσθαι μηδὲ λυιτᾶν περὶ τὰ χρήματα. Τί
 οὖν, διὰ πονηρὸς τις ὢν πλουτῆ, καὶ μηδὲν πάσχη δεινόν,
 φησὶν; Ἄν μὲν γὰρ ἀγαθὸς ὢν πλουτῆ, δικαίως, ἂν δὲ
 15 πονηρὸς, τί ἐροῦμεν; Ὅτι καὶ ταύτη ἐλεεινός. Πλοῦτος γὰρ
 πονηρὸς προσγενόμενος ἐπιπίθεται τὸ πάθος. Ἄλλ' ἀγαθὸς
 ἐστι, καὶ πένεται. Ἄλλ' οὐδὲν βλάπεται. Ἄλλὰ πονηρὸς
 ἐστι καὶ πένεται. Οὐκοῦν δικαίως καὶ κατ' ἀξίαν, μᾶλλον δὲ
 καὶ χρησίμως αὐτῷ. Ἄλλ' ὁ δεῖνα, φησί, παρὰ προγόνων
 20 ἐδέξατο πλοῦτον, καὶ σκορπίζει τοῦτον εἰς πόρνας, καὶ παρα-
 σίτους, καὶ οὐδὲν πάσχει δεινόν. Τί φῆς; πορνεύει, καὶ
 λέγεις, οὐδὲν πάσχει δεινόν; μεθύει, καὶ νομίζεις αὐτὸν τρυ-
 φᾶν; εἰς οὐδὲν δέον δαπανᾷ, καὶ ζηλωτὸν αὐτὸν εἶναι φῆς;
 καὶ τί χειρόν γένοιτ' ἂν τούτου τοῦ τὴν ψυχὴν λυμαιομένου;
 25 Σὺ δέ, εἰ μὲν τὸ σῶμα διέσιραπιο καὶ πεπήρωτο, μυρίων
 ἂν ἔφης ἄξιον αὐτὸν εἶναι δακρύων, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ
 πᾶσαν πεπηρωμένην ὄρων, καὶ μακάριον νομίζεις; Ἄλλ' οὐκ
 αἰσθάνεται, φησί. Καὶ δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο πάλιν ἐλεει-
 νός, ὥσπερ οἱ παραπαλιότες. Ὁ μὲν γὰρ εἰδώς, ὅτι νο-

Μαζὶ δὲ μὲ αὐτὸ πρέπει νὰ σκεπτώμεθα καὶ ἐκεῖνο, ὅτι πολλὰ ἀπὸ ὅσα συμβαίνουν, δὲν γίνονται διότι τὸ θέλει ὁ Θεός, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς μας κακίας. Μὴ λέγῃς λοιπὸν, διατί ὁ μὲν εἶναι πλούσιος ἐνῶ εἶναι κακός, ἐνῶ ὁ ἄλλος πτωχός, ἐνῶ εἶναι δίκαιος; Διότι εἶναι δυνατόν νὰ παρουσιάσωμεν τὸν λόγον ποῦ συμβαίνουν αὐτὰ καὶ νὰ εἰποῦμεν, ὅτι καὶ ὁ δίκαιος δὲν βλάπτεται καθόλου ἀπὸ τὴν πτωχείαν, ἀλλ' ἐπὶ πλέον εὐδοκιμεῖ περισσότερο, καὶ ὁ κακός κατέχει τὸν πλοῦτον ὡς αἰτίαν τιμωρίας ἐάν δὲν διορθωθῇ· ἀλλὰ καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν κόλασιν ἔγινε πολλάς φορές αἰτία κακῶν δι' αὐτὸν ὁ πλοῦτος καὶ ὠδήγησεν εἰς ἄμέτρητα βάραθρα. Ὁ Θεὸς ὅμως ἐπιτρέπει καὶ διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει αὐτεξούσιον προαίρεσιν, καὶ διὰ νὰ διδάσκῃ εἰς τοὺς ἄλλους νὰ μὴ κυριεύωνται ἀπὸ μανίαν οὔτε νὰ λυσοῦν διὰ τὰ χρήματα. Τί λοιπὸν, θὰ εἰπῇ, εἶναι δίκαιον ὅταν κάποιος, ἐνῶ εἶναι πονηρός, εἶναι πλούσιος καὶ δὲν πάσχει κανὲν κακόν; Διότι ἐάν μὲν εἶναι ἀγαθός καὶ ἔχει πλοῦτον, δικαίως, ἐάν ὅμως εἶναι πονηρός τί θὰ εἰποῦμεν; "Ὅτι καὶ δι' αὐτὸ εἶναι ἀξιολύπητος. Διότι ὅταν ὁ πλοῦτος προστίθεται εἰς τὴν κακίαν ἐρεθίζει τὸ πάθος περισσότερο. Ὁ ἄλλος ὅμως εἶναι ἀγαθός καὶ ζῆ εἰς πτωχείαν, θὰ εἰπῆς πάλιν. "Ὅμως εἰς τίποτε δὲν βλάπτεται. Ἄλλ' εἶναι κάποιος κακός καὶ εἶναι πτωχός. Λοιπὸν δικαίως καὶ ὅπως τοῦ ἀξίζει, μᾶλλον δὲ καὶ πρὸς ὠφέλειάν του. Ἄλλ' ὁ τάδε, λέγεις, ἐκληρονόμησεν ἀπὸ τοὺς προγόνους του πλοῦτον καὶ σκορπίζει αὐτὸν εἰς πόρνas καὶ παρασίτους καὶ δὲν παθαίνει κανὲν κακόν. Τί λέγεις; Πορνεύει καὶ λέγεις ὅτι δὲν παθαίνει κανὲν κακόν; μεθύει καὶ νομίζεις ὅτι ἀπολαμβάνει καὶ εὐχαριστεῖται; δὲν ἐξοδεύει τίποτε ὅπως πρέπει καὶ θεωρεῖς αὐτὸν ἀξιοζήλευτον; καὶ τί χειρότερον ὑπάρχει ἀπὸ αὐτὸν ποῦ καταστρέφει τὴν ψυχὴν του;

Σὺ ὅμως, ἐάν μὲν παρεμορφώνετο καὶ ἐγίνετο ἀνάπηρον τὸ σῶμά του, θὰ ἔλεγες ὅτι αὐτός εἶναι ἄξιος πολλῶν δακρύων, τώρα ὅμως ποῦ βλέπεις τὴν ψυχὴν του ὀλόκληρον κατεστραμμένην τὸν θεωρεῖς καὶ μακάριον; Ἄλλὰ δὲν τὸ αἰσθάνεται, λέγεις. Καὶ δι' αὐτὸ λοιπὸν εἶναι πάλιν ἀξιολύπητος, ὅπως οἱ παράφρονες ποῦ δὲν αἰσθάνονται τὴν

- σεῖ, καὶ τὸν ἰατρὸν ἐπιζητήσει πάντως, καὶ φαρμάκων ἀνέ-
 ξεται, ὁ δὲ ἀγνοῶν, οὐδὲ ἀπαλλαγῆναι δυνήσεται. Τοῦτον
 οὖν μακαρίζεις, εἶπέ μοι; Ἄλλ' οὐδὲν θαυμασιόν· φιλοσο-
 φίας γὰρ οἱ πλείους ἄπειροι. Διὰ τοῦτο τὴν ἐσχάτην τί-
 5 νομεν δίκην, κολαζόμενοι, καὶ οὐδὲ ἀπαλλατιόμενοι τῆς τι-
 μωρίας· διὰ τοῦτο θυμοὶ καὶ ἀθυμίαι καὶ θόρουβοι διηνεκεῖς,
 ἐπειδὴ βίον ἄλυπον δείξαντος ἡμῖν τοῦ Θεοῦ, τὸν τῆς ἀρε-
 ρῆς, ἡμεῖς ταύτην ἀφέντες, ἑτέραν τέμνομεν ὁδὸν τὴν τοῦ
 πλούτου καὶ τῶν χρημάτων, τὴν μυρίων γέμουσαν κακῶν.
 10 Καὶ ταῦτόν ποιοῦμεν, ὥσπερ ἂν εἴ τις σωματίων οὐκ εἰδὼς
 διακρίνειν κάλλος, ἀλλὰ τὸ πᾶν τοῖς ἱματίοις τιθέμενος καὶ
 τῷ περικειμένῳ κόσμῳ, τὴν μὲν ὥραϊαν γυναῖκα καὶ φυσικὸν
 κάλλος κεκτημένην ἰδὼν παραδράμοι τὴν δὲ αἰσχρὰν καὶ
 δυσεῖδη καὶ τὸ σῶμα ἀνάπηρον, καλὰ ἱμάτια ἔχουσαν θεα-
 15 σάμενος, γυναῖκα ἀγάγοιτο. Τοιοῦτόν τι καὶ νῦν περὶ τὴν
 ἀρετὴν καὶ τὴν κακίαν πάσχουσι οἱ πολλοί, τὴν μὲν αἰσχρὰν
 γύσει προσιέμενοι διὰ τὸν ἔξωθεν αὐτῆς κόσμον, τὴν δὲ
 ὥραϊαν καὶ εὐμορφὸν ἀποστρεφόμενοι διὰ τὸ γυμνὸν αὐτῆς
 κάλλος, δι' ὃ μάλιστα αὐτὴν ἐλέσθαι ἐχρῆν.
 20 6. Διὰ τοῦτο αἰσχύνομαι, ὅτι παρ' Ἑλλησι· μὲν τοῖς
 ἀνοήτοις εἰσὶν οἱ ταῦτα φιλοσοφοῦντες, εἰ καὶ μὴ πράγμα-
 σιν, ἀλλὰ τῇ γνώμῃ γοῦν τέως, καὶ εἰδότες τὸ τῶν παρόν-
 των ἐπὶ κηρον παρ' ἡμῖν δὲ ἔνιοι οὐδὲ ταῦτα ἐπίστανται,
 ἀλλὰ καὶ τὴν κροῖον αὐτὴν διεφθαρμένην ἔχουσι, καὶ ταῦτα
 25 ἄνω καὶ κάτω τῆς Γραφῆς ἐπαδούσης ἡμῖν καὶ λεγούσης·
 «Ἐξουδένωται ἐνώπιον αὐτοῦ πονηρευόμενος, τοὺς δὲ φο-
 βουμένους τὸν Κύριον δοξάζει». «Φόβος Κυρίου ὑπὲρ πᾶν
 ὑπερέβαλε». «Τὸν Θεὸν φοβοῦ, καὶ τὰς ἐντολάς αὐτοῦ φύ-

19. Ψαλμ. 14, 4.

20. Σοφ. Σειρ. 25, 11.

κατάστασίν των. Διότι αὐτὸς μὲν ποὺ γνωρίζει ὅτι ἀσθενεῖ, καὶ τὸν ἰατρὸν θ' ἀναζητήσει ὅπως ἂν φάρμακα θὰ δεχθῆ, ἐνῶ αὐτὸς ποὺ δὲν γνωρίζει ὅτι εἶναι ἄρρωστος, δὲν θὰ ἠμπορέσῃ ν' ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὴν ἀσθενειάν του. Λοιπὸν, εἶπέ μου, αὐτὸν μακαρίζεις; Ἄλλὰ τίποτε ἄξιον ἀπορίας διότι οἱ περισσότεροι δὲν γνωρίζουν τὸν ὀρθὸν τρόπον ζωῆς. Δι' αὐτὸ τιμωρούμεθα μὲ τὴν ἐσχάτην καταδίκην ὅταν κολαζώμεθα καὶ δὲν ἀπαλασσόμεθα ἀπὸ τὴν τιμωρίαν δι' αὐτὸ θυμοὶ καὶ θλίψεις καὶ συνεχεῖς ταραχαί, ἐπειδὴ, ἐνῶ ὁ Θεὸς μᾶς ἔδειξε τὴν ζωὴν ποὺ εἶναι ἀπηλλαγμένη ἀπὸ λύπην, δηλαδὴ τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς, ἐμεῖς, ἀφοῦ ἐγκατελείψαμεν αὐτήν, ἐκλέγομεν ἄλλην ὁδόν, τὴν ὁδὸν τοῦ πλούτου καὶ τῶν χρημάτων, ποὺ εἶναι γεμάτη ἀπὸ ἄπειρα κακά. Καὶ πράττομεν τὸ ἴδιον μὲ κάποιον ὁ ὁποῖος ἐνῶ δὲν δύναται νὰ διακρίνη τὸ κάλλος τῶν σωμάτων, ἀλλὰ ἐκτιμᾷ μόνον ἀπὸ τὰ ἐνδύματα καὶ τὸν ἐξωτερικὸν στολισμὸν, ἀφοῦ ἰδῆ μὲν τὴν ὡραία γυναῖκα ποὺ ἔχει φυσικὸν κάλλος, τὴν παραβλέπει, ἐνῶ ὅταν ἰδῆ τὴν ἄσχημον καὶ ἀποκρουστικὴν καὶ ἀνάπηρον εἰς τὸ σῶμα, ἐπειδὴ ἔχει ὡραία ἐνδύματα τὴν παίρνει διὰ γυναῖκα του. Κάτι παρόμοιον καὶ τώρα πάσχουν πολλοὶ μὲ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν κακίαν, μὲ τὸ νὰ παραδέχωνται αὐτὴν ποὺ εἶναι φύσει ἄσχημος ἐξ αἰτίας τοῦ ἐξωτερικοῦ της στολισμοῦ, ἐνῶ ἀποστρέφονται τὴν ὡραία καὶ εὐμορφον ἐξ αἰτίας τοῦ γυμνοῦ της κάλλους, διὰ τὸ ὁποῖον περισσότερο θὰ ἔπρεπε νὰ τὴν προτιμοῦν.

6. Δι' αὐτὸ ἐντρέπομαι, διότι αὐτοὶ ποὺ φιλοσοφοῦν αὐτὰ προέρχονται ἀπὸ τοὺς ἀνοήτους εἰδωλολάτραι, ἂν καὶ ὄχι εἰς τὴν πρᾶξιν, ἀλλ' εἰς τὸ φρόνημα, καὶ γνωρίζουν ὅτι τὰ παρόντα εἶναι φθαρτά ἐνῶ μεταξὺ μας μερικοὶ οὔτε αὐτὰ γνωρίζουν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν κρίσιν τὴν ἔχουν κατεστραμμένην, καὶ αὐτὰ ἐνῶ παντοῦ ψάλλει δι' ἐμᾶς ἡ Γραφή καὶ λέγει «Ἄξιός ἐστιν αὐτὸς ποὺ περιφρονεῖ τὸν πονηρὸν ἄνθρωπον ἔστω καὶ πλούσιον, καὶ τιμᾷ τοὺς φοβουμένους τὸν Κύριον ἔστω καὶ πτωχοὺς»¹⁹. «Ὁ φόβος τοῦ Κυρίου εἶναι ὑπεράνω κάθε ἀρετῆς»²⁰. «Νὰ φοβῆσαι τὸν Θεόν, νὰ φυλάττης τὰς ἐντολάς του, διότι αὐτὸς εἶναι ὁ προορισμὸς

λασσε, ὅτι τοῦτο πᾶς ἄνθρωπος». «Μὴ παραζήλου ἐν πονηρευο-
 μένοις». «Μὴ φοβοῦ, διὰν πλουτήσῃ ἄνθρωπος». «Πᾶσα σὰρξ
 χόριτος, καὶ πᾶσα δόξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόριτου». Ταῦτα
 γὰρ καὶ τὰ τοιαῦτα καθ' ἑκάστην ἀκούοντες τὴν ἡμέραν,
 5 ἔτι τῆ γῆ προσηλώμεθα. Καὶ καθάπερ παιδία ἀμαθῆ συνεχῶς
 τὰ στοιχεῖα μανθάνοντα, ἐπειδὴν διεσπαρμένως ἐξειάζηται
 περὶ τῆς ἐκείνων τάξεως, ἕτερα ἀνθ' ἐτέρου λέγοντα πολὺν
 κινεῖ τὸν λόγοντα· οὕτω καὶ ὑμεῖς, διὰν μὲν ἐνταῦθα κατὰ
 τὰξι ἀυτὰ ὑμῖν καταλέξωμεν, ὁπωσοῦντε παρακολουθεῖτε·
 10 διὰν δὲ ἔξω διεσπαρμένως ὑμᾶς ἐρωτήσωμεν, ποῖα μὲν πρῶ-
 τα, ποῖα δὲ δεύτερα τῶν πραγμάτων τάτιεν ἄξιον, καὶ τίνα
 μετὰ τίνα, οὐκ εἰδότες εἰπεῖν, καταγέλαστοι γίνεσθε. Ἡ
 οὐ πολλοῦ γέλωτος, εἰπέ μοι, ἀθανασίαν προσδοκῶντας, καὶ
 τὰ ἀγαθὰ, ἃ οὔτε ὀφθαλμὸς εἶδεν, οὔτε οὖς ἤκουσεν, οὔτε
 15 ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη, περὶ τῶν ἐνταῦθα μενόντων
 φιλονεικεῖν, καὶ ζηλωτὰ αὐτὰ εἶναι νομίζειν;

Εἰ γὰρ ἔτι ταῦτα χρεῖαν ἔχεις μανθάνειν, ὅτι οὐδὲν
 μέγα πλοῦτος, ὅτι οὐκ αὐτὰ παρόντα καὶ ὄναρ, ὅτι καπνοῦ
 δίκην διαλύεται καὶ ἀφίπιαται, ἔξω τῶν ἀδύτων σιῆθι τέως,
 20 ἐν τοῖς προπυλαίοις μένε· οὐπω γὰρ τῆς εἰσόδου τῆς πρὸς τὰ
 ἄνω βασιλεία ἄξιος γέγονας. Εἰ γὰρ τὴν φύσιν αὐτῶν δια-
 κρίνειν οὐκ οἶσθα τὴν ἄσταιον κα διηνεκῶς ρέουσας, πότε
 αὐτῶν ὑπεριδεῖν δυνηθήσῃ; Εἰ δὲ λέγεις εἰδέναι, παῦσαι πο-
 λυπραγμονῶν κα περιεργαζόμενος, τί δήποτε ὁ δεῖνα πλού-
 25 σιος, καὶ ὁ δεῖνα πένης. Ταῦτὸν γὰρ ποιεῖς ταῦτα ἐρωτῶν,
 ὡς ἂν εἰ περιῶν ἐπυνθάνου, τί δήποτε ὁ δεῖνα λευκὸς καὶ
 ὁ δεῖνα μέλας, ἢ ὁ δεῖνα γρυπὸς καὶ ὁ δεῖνα σιμὸς. Ὡσοπερ
 γὰρ οὐδὲν ταῦτα ἡμῖν διαφέρει, ἂν τε οὕτως ἂν τε ἐκείνως
 ἔχη, οὕτως οὐδὲ πένεσθαι καὶ πλουτεῖν, καὶ πολλῶ μᾶλλον

21. Ἐκκλ. 12, 13

22. Ψαλμ. 36, 1.

23. Ψαλμ. 48, 17.

24. Ἦσ. 40, 6.

κάθε ἀνθρώπου»²¹. «Μὴ Ζηλεύης τὴν εὐτυχίαν ἐκείνων ποῦ ἀκολουθοῦν τὴν πονηρίαν»²². «Μὴ ταράσσεσαι ὅταν ὁ ἀσεβῆς ἄνθρωπος πλουτίζη»²³. «Κάθε ἄνθρωπος εἶναι ὡσάν χόρτον καὶ κάθε δόξα ἀνθρώπου ὡσάν χόρτον μαραίνεται»²⁴. Ἄλλ' ἂν καὶ ἀκούομεν αὐτοὺς καὶ παρομοίους μὲ αὐτοὺς λόγους καθ' ἡμέραν, εἴμεθα προσηλωμένοι εἰς τὴν γῆν. Καὶ ὅπως τὰ ἀμαθῆ παιδιὰ, ἐνῶ διδάσκονται συνεχῶς τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου, ὅταν ἐξετάζονται μὲ διεσκορπισμένα τὰ γράμματα διὰ τὸ ποῖα εἶναι ἡ τάξις των καὶ ἐπειδὴ λέγουν ἄλλα ἀντ' ἄλλων, προκαλοῦν πολὺν γέλωτα, ἔτσι καὶ σεῖς, ὅταν μὲν εἰποῦμεν αὐτὰ μὲ τάξιν καὶ σειρὰν τὰ παρακολουθεῖτε ὅπωςδῆποτε, ἦταν ὅμως σᾶς ἐρωτήσωμεν ἔξω ἀφοῦ ἀλλάξωμεν τὴν σειρὰν ποῖα εἶναι ἄξια νὰ τεθοῦν πρῶτα καὶ ποῖα δεύτερα, καὶ ποῖα μετὰ ἀπὸ ποῖα, ἐπειδὴ δὲν γνωρίζετε ν' ἀπαντήσετε, γίνεσθε καταγέλαστοι. Ἡ δὲν εἶναι ἄξιον πολλοῦ γέλωτος, εἶπέ μου, ἐνῶ προσδοκῶμεν ἀθανασίαν καὶ τὰ ἀγαθὰ τὰ ὁποῖα οὔτε ὀφθαλμὸς εἶδεν, οὔτε αὐτὶ ἤκουσεν, οὔτε συνέλαβε καρδίᾳ ἀνθρώπου, νὰ φιλονεικῶμεν δι' αὐτὰ ποῦ μένουν ἐδῶ καὶ νὰ θεωροῦμεν αὐτὰ ἀξιοζήλευτα;

Ἐὰν ὅμως ἔχῃς ἀνάγκην νὰ μαθαίνῃς ἀκόμη αὐτά, ὅτι δηλαδὴ δὲν εἶναι τίποτε μέγα ὁ πλοῦτος, ὅτι τὰ πράγματα αὐτῆς τῆς ζωῆς εἶναι σκιά καὶ ὄνειρον, ὅτι ὡσάν καπνὸς διαλύονται καὶ χάνονται, τότε νὰ ἴστασαι ἔξω ἀπὸ τὸν ναόν, νὰ μένης εἰς τὰ πρόθυρα καθ' ὅσον ἀκόμη δὲν ἔγινες ἄξιός νὰ εἰσέλθῃς εἰς τὴν ἄνω βασιλείαν. Διότι, ἐὰν δὲν γνωρίζῃς νὰ διακρίνῃς ὅτι ἡ φύσις αὐτῶν τῶν πραγμάτων εἶναι ἄστατος καὶ διαρκῶς μεταβάλλεται, πότε θὰ ἠμπορέσῃς νὰ τὰ περιφρονήσῃς; Ἐὰν ὅμως λέγῃς ὅτι τὸ γνωρίζεις, παῦσε νὰ ἐξετάζῃς καὶ νὰ περιεργάζεσαι, διατί ὁ τάδε εἶναι πλούσιος καὶ ὁ τάδε πτωχός. Διότι ὅταν ἐρωτᾷς δι' αὐτὰ κάνεις τὸ ἴδιο ὡσάν νὰ ἐζήτηις, ἐνῶ περιήρχεσο, νὰ μάθῃς διατί ὁ τάδε εἶναι λευκός καὶ ὁ τάδε μαῦρος ἢ ὁ τάδε κυρτός καὶ ὁ τάδε κοῖλος. Ὅπως ἀκριβῶς, λοιπόν, καθόλου δὲν μᾶς ἐνδιαφέρουν αὐτά, ἐὰν ἔχουν ἔτσι ἢ ὄχι, ἔτσι δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει οὔτε ἐὰν εἴμεθα πτωχοὶ ἢ πλούσιοι, καὶ πολὺ περισσότερον ἀπὸ ὅσον ἐκεῖνα,

ἢ ἐκεῖνα, ἀλλὰ τὸ πᾶν παρὰ τὸν τῆς χρήσεως γίνεται τρόπον. Κἄν πένης ἦς, δύνασαι μετὰ εὐθυμίας ζῆν φιλοσοφῶν κἄν πλούσιος ἦς, πάντων ἀθλιώτερος εἶ φεύγων ἀρειήν.

Τὰ γὰρ διαφέροντα ἡμῖν ταῦτα, τὰ τῆς ἀρειῆς κἄν
 5 ταῦτα μὴ προσῆ, τῶν ἄλλων οὐδὲν ὄφελος. Διὰ τοῦτο καὶ αἱ πυκναὶ αὐταὶ ἐρωτήσεις, διὰ τὰ μὲν ἀδιάφορα διαφέρειν αὐτοῖς νομίζουσιν οἱ πολλοί, τῶν δὲ διαφερόντων οὐδένα ποιοῦνται λόγον. Τὸ γὰρ διαφέρον ἡμῖν, ἀρειή καὶ φιλοσοφία. Ἐπεὶ οὖν ταύτης πόρρω που καὶ μακρὰν ἐσκήνωνται,
 10 διὰ τοῦτο θόρυβος τῶν λογισμῶν, διὰ τοῦτο τὰ πολλὰ κύματα, διὰ τοῦτο ἡ ζάλη. Ὅταν γὰρ τῆς ἄνω δόξης ἐκπέσωσι καὶ τοῦ τῶν οὐρανῶν ἔρωτος, τῆς παρούσης ἐφίενται, καὶ γίνονται δοῦλοι καὶ αἰχμάλωτοι. Καὶ πόθεν ταύτης ἐφιέμεθα, φησὶν; Ἐκ τοῦ μὴ σφόδρα ἐκείνης ἐφίεσθαι. Αὐτὸ δὲ
 15 τοῦτο πόθεν συμβαίνει; Ἐκ ῥαθυμίας. Ἡ δὲ ῥαθυμία πόθεν; Ἐκ καταφρονήσεως. Ἡ δὲ καταφρόνησις πόθεν; Ἐκ ἀνοίας καὶ τοῦ τοῖς παροῦσι προσειτηκέναι, καὶ μὴ βούλεσθαι τῶν πραγμάτων ἐξετάζειν μετὰ ἀκριθείας τὴν φύσιν. Αὐτὸ δὲ τοῦτο πόθεν συμβαίνει πάλιν; Ἐκ τοῦ μήτε γραφῶν
 20 ἀναγνώσει προσέχειν, μήτε ἀνδράσι συγγίνεσθαι ἀγίοις, καὶ τοὺς τῶν πονηρῶν συλλόγους διώκειν.

Ἰν' οὖν μὴ αἰεὶ τοῦτο γίνηται, καὶ κύματα ἐκ κυμάτων ἡμᾶς δεχόμενα εἰς τὸ πέλαγος ἀπαγάγη τῶν κακῶν, καὶ καταπνίξη καὶ ἀπολέση πάντη, ἕως ἐστὶ καιρὸς, ἀνεπέγκω-
 25 μεν, καὶ ἐπὶ τῆς πέτρας σιάντες, τῶν τοῦ Θεοῦ δογμάτων λέγω καὶ λόγων, κατείδωμεν τὸν σάλον τοῦ παρόντος βίου. Οὕτω γὰρ καὶ αὐτοὶ τοῦτον διαφευξόμεθα, καὶ ἑτέρους ναυαγοῦντας ἀνιμησάμενοι, τῶν μελλόντων ἐπιτευξόμεθα ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
 30 ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ἀλλὰ τὸ πᾶν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον τὸ χρησιμοποιεῖ κανεὶς. Καὶ ἐὰν εἶσαι πτωχὸς ἢμπορεῖς νὰ ζῆς μὲ εὐθυμίαν φιλοσοφῶν τὴν ζωὴν· καὶ ἐὰν εἶσαι πλούσιος, εἶσαι ἀθλιώτερος ἀπὸ ὄλους ἀποφεύγων τὴν ἀρετὴν.

Αὐτὰ ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρουν λοιπὸν εἶναι αὐτά, τὰ τῆς ἀρετῆς· καὶ ἐὰν δὲν ἔχωμεν σχέσιν μὲ αὐτά, δὲν ὑπάρχει κανὲν ὄφελος ἀπὸ τὰ ἄλλα. Δι' αὐτὸ καὶ αἱ συνεχεῖς αὐταὶ ἐρωτήσεις, διότι οἱ πολλοὶ νομίζουν ὅτι τοὺς ἐνδιαφέρουν μὲν αὐτὰ ποὺ εἶναι ἀδιάφορα, ἐνῶ δι' ὅσα πράγματι τοὺς ἀφοροῦν δὲν ὁμιλοῦν καθόλου. Καθ' ὅσον αὐτὸ ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει εἶναι ἢ ἀρετὴ καὶ ἢ ὀρθὴ πίστις καὶ ὁ τρόπος ζωῆς. Ἐπειδὴ λοιπὸν ζοῦν πολὺ μακρὰν ἀπὸ αὐτὴν, δι' αὐτὸ ἐμφανίζεται ἢ ταραχὴ εἰς τὰς σκέψεις, δι' αὐτὸ αἱ πολλοὶ δοκιμασίαι, δι' αὐτὸ ἢ Ζάλη. Διότι ὅταν ἐκπέσουν ἀπὸ τὴν ἄνω δόξαν καὶ ἀπὸ τὸν ἔρωτα τῶν οὐρανῶν, ποθοῦν τὴν παροῦσαν ζωὴν καὶ γίνονται δοῦλοι καὶ αἰχμάλωτοι. Καὶ διατί, θὰ εἰπῆ, ποθοῦμεν αὐτὴν; Ἐπειδὴ δὲν ποθοῦμεν πολὺ ἐκείνην. Καὶ αὐτὸ διατί συμβαίνει; Ἐξ αἰτίας τῆς ῥαθυμίας. Ἡ δὲ ραθυμία ἀπὸ ποῦ προέρχεται; Ἀπὸ τὴν καταφρόνησιν. Ἡ δὲ καταφρόνησις ἀπὸ ποῦ; Ἀπὸ τὴν ἀνοησίαν καὶ ἀπὸ τὴν προσκόλλησιν εἰς τὰ παρόντα καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι δὲν θέλει κανεὶς νὰ ἐξετάζη μὲ ἀκρίβειαν τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων. Αὐτὸ δὲ ἀπὸ ποῦ συμβαίνει πάλιν; Ἀπὸ τὸ ὅτι οὔτε εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν Γραφῶν προσέχομεν, οὔτε συναναστρεφόμεθα μὲ ἀγίους ἄνδρας καὶ ἐπιδιώκομεν τὴν συντροφίαν τῶν κακῶν.

Διὰ νὰ μὴ γίνεταί λοιπὸν αὐτὸ πάντοτε καὶ ἀλλεπάλληλα κύματα μᾶς παρασύρουν εἰς τὸ πέλαγος τῶν κακῶν καὶ μᾶς πνίξουν καὶ μᾶς καταστρέφουν τελείως, ὅσον εἶναι καιρὸς ἄς ἀναλάβωμεν καί, ἀφοῦ σταθῶμεν ἐπάνω εἰς τὴν πέτραν, δηλαδὴ ἐπάνω εἰς τὰ δόγματα καὶ τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ, ἄς κατανοήσωμεν τὸν σάλον τῆς παρούσης ζωῆς. Διότι ἔτσι καὶ ἐμεῖς θ' ἀποφύγωμεν αὐτόν, καὶ ἀφοῦ ἀνασύρωμεν καὶ ἄλλους οἱ ὁποῖοι ἔχουν ναυαγήσει, θὰ ἐπιτύχωμεν τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἢ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ Λ΄
Α΄ Κορ. 12, 12 - 20

«Καθάπερ γὰρ τὸ σῶμα ἔν ἐστι, καὶ μέλη ἔχει πολ-
λά, πάντα δὲ τὰ μέλη τοῦ σώματος πολλὰ ὄντα, ἔν ἐστι
5 σῶμα· οὕτω καὶ ὁ Χριστός».

1. Παραμυθησάμενος ἐκ τοῦ χάρισμα εἶναι τὸ διδόμενον,
ἐκ τοῦ πάντας ἐξ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ Πνεύματος λαμβάνειν,
ἐκ τοῦ πρὸς τὸ συμφέρον δίδοσθαι, ἐκ τοῦ διὰ τῶν ἐλατιόνων
φανέρωσιν γίνεσθαι, καὶ μετὰ τούτων καὶ ἐπισιομίας ἐκ
10 τοῦ δεῖν παραχωρεῖν τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ Πνεύματος· «Πάντα»
γὰρ «ταῦτα», φησί, «ἐνεργεῖ ἔν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διαι-
ροῦν ἰδίᾳ ἐκάστω, καθὼς βούλεται»· διὸ οὐδὲ περιεργάζε-
σθαι θέμις· καὶ ἐξ ἑτέρου λοιπὸν αὐτοὺς παραμυθεῖται κοινοῦ
παραδείγματος, καὶ ἐπὶ τὴν φύσιν αὐτὴν καταφεύγει, ὅπερ
15 ἔθος αὐτῷ ποιεῖν. Καὶ γὰρ ἠνίκα περὶ τῆς κόμης διελέγειο
τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν γυναικῶν, μετὰ τὰ ἄλλα καὶ ἐντεῦθεν
αὐτοὺς ἐπαίδευσε, λέγων· «Ἡ οὐδὲ αὐτὴ ἡ φύσις ὑμᾶς δι-
δάσκει, διὸ ἀνὴρ μὲν ἐὰν κομᾶ, ἀτιμία αὐτῷ ἐστι, γυνὴ δὲ
ἐὰν κομᾶ, δόξα αὐτῆς ἐστι;». Καὶ οἷον περὶ τῶν εἰδωλοθύτων
20 ἔλεγεν, ἀπαγορεύων αὐτῶν ἄπισθαι, καὶ ἀπὸ τῶν ἔξωθεν
παραδειγμάτων ἐπεχείρει τῷ λόγῳ, Ὀλυμπικῶν τε ἀγώνων
μεμνημένος, καὶ λέγων, διὸ «Οἱ ἐν σιαδίῳ τρέχοντες, πάν-
τες μὲν τρέχουσιν, εἷς δὲ λαμβάνει τὸ βραβεῖον»· καὶ ἀπὸ
ποιμένων καὶ σιραιοτιῶν καὶ γεωργῶν ταῦτα κατασκευά-
25 ζων. Διὸ δὴ καὶ ἐνταῦθα κοινὸν ὑπόδειγμα εἰς μέσον φέρει,

ΛΟΓΟΣ Λ΄
Α΄ Κορ. 12, 12 - 20

«Ὅπως ἀκριβῶς τὸ σῶμα εἶναι ἓν, ἀλλ' ἔχει πολλὰ μέλη, ὅλα δὲ τὰ μέλη τοῦ σώματος, ἂν καὶ εἶναι πολλά, ἀποτελοῦν ἓν σῶμα, ἔτσι καὶ ὁ Χριστός».

1. Ἄφοῦ ἐπαρηγόρησεν αὐτοὺς μὲ τὸ ὅτι εἶπεν ὅτι αὐτὸ πού δίδεται εἶναι χάρισμα, ὅτι ὅλοι ἀπὸ τὸ ἴδιον Πνεῦμα λαμβάνουν, ὅτι κάθε τι δίδεται διὰ τὸ συμφέρον, ὅτι καὶ ἀπὸ τὰ μικρὰ χαρίσματα φανεροῦται κανεὶς ὅτι ἔχει ἅγιον Πνεῦμα καὶ μαζί μὲ αὐτά, ἀφοῦ ἀπεστόμωσε μὲ τὸ ὅτι πρέπει νὰ ἀφήνωμεν τὰ πάντα εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος· διότι «ὅλα αὐτά», λέγει, «ἐνεργεῖ τὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον τὰ διανέμει εἰς τὸν καθένα ἰδιαιτέρως ὅπως αὐτὸ θέλει», δι' αὐτὸ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ περιεργάζεται κανεὶς αὐτά, καὶ μὲ ἄλλο λοιπὸν παράδειγμα παρηγορεῖ αὐτοὺς καὶ καταφεύγει καὶ εἰς αὐτὴν τὴν φύσιν, ὅπως ἦτο συνήθειά του. Διότι καὶ ὅταν ὠμίλει διὰ τὴν κώμην τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν γυναικῶν, μαζί μὲ τὰ ἄλλα ἐδίδασκεν εἰς αὐτοὺς καὶ ἀπὸ τὴν φύσιν μὲ τοὺς λόγους· «Καὶ αὕτη ἡ φύσις δὲν σᾶς διδάσκει ὅτι ἐὰν ὁ ἄνδρας ἔχη μακρὰν κώμην δὲν εἶναι τιμητικὸν δι' αὐτόν, ἐνῶ ἐὰν ἡ γυναῖκα ἔχη μακρὰν κώμην, αὐτὸ εἶναι δόξα δι' αὐτήν;». Καὶ ὅταν ὠμίλει διὰ τὰ εἰδωλόθυτα καὶ ἀπηγόρευε νὰ τρώγουν ἀπὸ αὐτά, κατωχύρωνε τὸν λόγον καὶ ἀπὸ παραδείγματα ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν εἰδωλολατρῶν, μὲ τὸ νὰ ἀναφέρεται εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας καὶ νὰ λέγη, ὅτι, «αὐτοὶ πού τρέχουν εἰς τὸ στάδιον τρέχουν μὲν ὅλοι, ἀλλ' ἓνας λαμβάνει τὸ βραβεῖον», καὶ ἐλάμβανεν ἐπίσης παραδείγματα διὰ ν' ἀποδείξῃ αὐτὰ καὶ ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν ποιμένων τῶν στρατιωτῶν καὶ τῶν γεωργῶν. Δι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ ἐδῶ παρου-

δι' οὗ θιάζεται καὶ φιλονεικεῖ δεῖξαι οὐδένα ἡλαιτωμένον, δ καὶ θαυμασιὸν ἦν καὶ παράδοξον δυνηθῆναι κατασκευάσαι, καὶ τοὺς ἀφελεσιτέρους ἱκανὸν ἀνακιθήσασθαι, τὸ τοῦ σώματος λέγω. Τὸν γὰρ μικρόψυχον καὶ ἡλαιτωμένον οὐδὲν οὕτω
 5 παραμυθεῖται καὶ πείθει μὴ ἀλγεῖν, ὡς τὸ μαθεῖν ὅτι οὐκ ἡλάττωται. Διόπερ καὶ αὐτὸς κατασκευάζων αὐτό, οὕτω φησὶ «Καθάπερ γὰρ τὸ σῶμα ἓν ἐστὶ, καὶ μέλη ἔχει πολλά».

Εἶδες σύνεσιν ἡκριθωμένην; Τὸ αὐτὸ καὶ ἓν καὶ πολλὰ δείκνυσι. Διὸ καὶ ἐπάγει, μειζόνως ἐπαγωνιζόμενος τῷ προ-
 10 κειμένῳ· «Πάντα δὲ τὰ μέλη τοῦ σώματος τοῦ ἑνὸς πολλὰ ὄντα, ἓν ἐστὶ σῶμα». Οὐκ εἶπε, πολλὰ ὄντα τοῦ ἑνός ἐστὶ σῶματος, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἓν σῶμα πολλά ἐστὶ, καὶ κεῖνα τὰ πολλὰ μέλη τοῦτο ἐστὶ τὸ ἓν. Εἰ τοίνυν ἓν ἐστὶ τὰ πολλὰ, καὶ τὸ ἓν πολλὰ, ποῦ ἡ διαφορὰ; ποῦ τὸ ὑπερέχον; ποῦ τὸ ἔλαττον;
 15 Πάντα γάρ, φησὶν, ἓν ἐστὶ, καὶ οὐχ ἀπλῶς ἓν, ἀλλὰ κατὰ τὸ κυριώτερον ἐξεταιζόμενα, κατὰ τὸ σῶμα εἶναι, πάντα εὐρίσκειται ἓν ὄντα. Ὅταν δὲ τὸ κατὰ μέρος, τότε ἡ διαφορὰ, καὶ ἡ διαφορὰ ἓν πᾶσιν ὁμοίως. Οὐδὲν γὰρ αὐτῶν καθ' ἑαυτὸ σῶμα δύναται ποιεῖν, ἀλλ' ὁμοίως ἕκαστον λείπεται
 20 εἰς τὸ ποιεῖν σῶμα, καὶ δεῖ τῆς συνόδου. Ὅταν γὰρ τὰ πολλὰ ἓν γίνηται, τότε ἐστὶν ἓν σῶμα. Διὸ καὶ αὐτὸ τοῦτο αἰνιτιζόμενος, ἔλεγε· «Πάντα δὲ τὰ μέλη τοῦ σώματος πολλὰ ὄντα, ἓν ἐστὶ σῶμα». Καὶ οὐκ εἶπε, τὰ ὑπερέχοντα καὶ τὰ ἐλάττωνα, ἀλλὰ, «πολλὰ ὄντα», δ κοινὸν πᾶσιν ἐστὶν.

25 Καὶ πῶς δυνατὸν ἓν εἶναι; Ὅταν τὴν διαφορὰν ἐκβαλὼν τῶν μελῶν, τὸ σῶμα ἐξειιάξῃς. Ὅπερ γὰρ ἐστὶν ὀφθαλμὸς, τοῦτο καὶ ποῦς, κατὰ τὸ μέλος εἶναι καὶ σῶμα ποιεῖν· οὐδεμία γὰρ ἐνιαῦθα διαφορὰ. Οὐδ' ἂν ἔχοις εἰπεῖν, ὅτι τὸ

σιάζει γενικὸν παράδειγμα, μὲ τὸ ὁποῖον σπεύδει καὶ ἀγωνίζεται διὰ νὰ δείξη ὅτι κανεὶς δὲν ἔχει ὑποτιμηθῆ, τὸ ὁποῖον καὶ ἀξιοθαύμαστον καὶ παράδοξον ἦτο νὰ ἠμπορέσῃ ν' ἀποδείξη, καὶ ἀρκετὸν διὰ νὰ ξανακερδίση καὶ τοὺς πλέον ἀφελεῖς, ἐννοῶ τὸ παράδειγμα ποὺ ἀναφέρεται εἰς τὸ σῶμα. Διότι ὁ μικρόψυχος καὶ αὐτὸς ποὺ λαμβάνει μικρότερον ἀπὸ ἄλλον χάρισμα, τίποτε δὲν τὸν παρηγορεῖ τόσο καὶ δὲν τὸν πείθει νὰ μὴ στενοχωρῆται, ὅσον τὸ νὰ γνωρίσῃ ὅτι δὲν ἔχει ὑποτιμηθῆ. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος διὰ ν' ἀποδείξη αὐτό, λέγει τὰ ἐξῆς· «Ὅπως ἀκριβῶς τὸ σῶμα εἶναι ἓν, ἀλλ' ἔχει πολλὰ μέλη».

Εἶδες τελείαν σύνεσιν; Δεικνύει ὅτι τὸ ἴδιον πρᾶγμα εἶναι καὶ ἓν καὶ πολλά. Δι' αὐτὸ καὶ συνεχίζει, ἀγωνιζόμενος περισσότερο διὰ τὸ θέμα αὐτό· «ὅλα δὲ τὰ μέλη τοῦ σώματος, ἂν καὶ εἶναι πολλά, ἀποτελοῦν ἓν σῶμα». Δὲν εἶπεν, ἐνῶ εἶναι πολλά ἀνήκουν εἰς τὸ ἓν σῶμα, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἓν σῶμα εἶναι πολλά, καὶ ἐκεῖνα τὰ πολλά μέλη εἶναι αὐτὸ τὸ ἓν. Ἐὰν λοιπὸν εἶναι ἓν τὰ πολλά καὶ τὸ ἓν πολλά, ποῦ εἶναι ἡ διαφορά; ποῦ εἶναι αὐτὸ ποὺ ὑπερέχει; ποῦ εἶναι αὐτὸ ποὺ ὑστερεῖ; Διότι ὅλα, λέγει, εἶναι ἓν, καὶ ὄχι ἀπλῶς ἓν, ἀλλ' ἐὰν ἐξετασθοῦν ὡς πρὸς τὸ κυριώτερον, τὸ ὅτι δηλαδὴ εἶναι σῶμα, ὅλα εἶναι ἓν. Ὅταν δὲ ἐξετασθοῦν τὸ καθὲν μόνον του, τότε ἡ διαφορά μεταξὺ των εἶναι ὁμοία εἰς ὅλα. Διότι κανὲν ἀπὸ αὐτὰ μόνον του δὲν ἠμπορεῖ νὰ κἀνῃ σῶμα, ἀλλ' ἐξ ἴσου ὑπολείπεται τὸ καθὲν διὰ νὰ κἀνῃ σῶμα, καὶ ἀπαιτεῖται ἡ συνένωσις ὄλων. Διότι ὅταν τὰ πολλά γίνουν ἓν, τότε εἶναι ἓν σῶμα. Δι' αὐτὸ καὶ ὑπαινισσόμενος αὐτὸ ἔλεγεν· «Ὅλα δὲ τὰ μέλη τοῦ σώματος, ἂν καὶ εἶναι πολλά, ἀποτελοῦν ἓν σῶμα». Καὶ δὲν εἶπε, τὰ ἀνώτερα καὶ τὰ κατώτερα, ἀλλά, «ἂν καὶ εἶναι πολλά», πρᾶγμα ποὺ ἰσχύει δι' ὅλα.

Καὶ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι ἓν; Ὅταν, ἀφοῦ ἀφαιρέσῃς τὴν διαφορὰν ποὺ ἔχουν τὰ μέλη, ἐξετάζῃς τὸ σῶμα. Διότι αὐτὸ ποὺ εἶναι ὁ ὀφθαλμὸς, αὐτὸ εἶναι καὶ τὸ πόδι, ὡς πρὸς τὸ ὅτι εἶναι μέλος καὶ συγκροτεῖ τὸ σῶμα· οὐδεμία διαφορά λοιπὸν ὡς πρὸς αὐτό. Οὔτε ἠμπορεῖς νὰ εἰπῆς,

μὲν τῶν μελῶν ποιεῖ σῶμα καθ' ἑαυτό, τὸ δὲ οὐ ποιεῖ· πάν-
 τια γὰρ ἰσάζει ἐν τούτῳ, ἐπειδὴ καὶ πάντα ἐν ἔσσι σῶμα.
 Εἰπὼν δὲ τοῦτο, καὶ ἀποδείξας σαφῶς ἀπὸ τῆς κοινῆς ἀ-
 πάντων ψήφου, ἐπήγαγεν· «Οὕτω καὶ ὁ Χριστός». Καὶ δέον
 5 εἰπεῖν, οὕτω καὶ ἡ Ἐκκλησία· τοῦτο γὰρ ἀκόλουθον ἦν τοῦτο
 μὲν οὐ φησὶν, ἀντὶ ἐκείνης δὲ τὸν Χριστὸν ἰδέσθαι, εἰς ἕψος
 ἀνάγων τὸν λόγον, καὶ μειζόνως τὸν ἀκροατὴν ἐντρέπων.
 Ὁ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστιν· οὕτω καὶ τοῦ Χριστοῦ τὸ σῶμα,
 ὅπερ ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία. Καθάπερ γὰρ καὶ σῶμα καὶ κεφαλὴ
 10 εἰς ἐστὶν ἄνθρωπος, οὕτω τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸν Χριστὸν
 ἐν ἔφησεν εἶναι. Διὸ καὶ τὸν Χριστὸν ἀντὶ τῆς Ἐκκλησίας
 τέθεικε, τὸ σῶμα αὐτοῦ οὕτως ὀνομάζων. Ὡςπερ οὖν, φησὶν,
 ἐν τι ἐστὶ τὸ ἡμέτερον σῶμα, εἰ καὶ ἐκ πολλῶν σύγκειται·
 οὕτω καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐν τι πάντες ἐσμέν. Εἰ γὰρ καὶ
 15 ἐκ πολλῶν αὕτη σύγκειται μελῶν, ἀλλὰ τὰ πολλὰ ταῦτα ἐν
 γίνεται σῶμα.

2. Ἀνακησόμενος τὸν καὶ ἀναγαγὼν τὸν δοκοῦντα
 ἡλαιοῦσθαι ἀπὸ τοῦ κοινῶς τούτου παραδείγματος, πάλιν τὴν
 κοινὴν συνήθειαν ἀφίησι, καὶ ἐφ' ἕτερον ἔρχεται κεφάλαιον
 20 πνευματικὸν μείζονα φέρον παράκλησιν, καὶ πολλῆς ἰσομοίας
 ἐνδεικτικόν. Ποῖον δὲ τοῦτο; «Καὶ γὰρ ἐν ἐνὶ πνεύματι,
 φησὶ, πάντες ἡμεῖς εἰς ἐν σῶμα ἐβαπτίσθημεν, εἴτε Ἰουδαῖοι
 εἴτε Ἕλληγες, εἴτε δοῦλοι εἴτε ἐλεύθεροι. Ὁ δὲ λέγει, τοῦ-
 τό ἐστι· τὸ κατασκευάσαν ἡμᾶς σῶμα γενέσθαι, καὶ ἀναγεν-
 25 νῆσαν ἡμᾶς, ἐν ἔσσι Πνεῦμα· οὐ γὰρ ἐν ἄλλῳ μὲν οὗτος,
 ἐν ἄλλῳ δὲ ὁ ἕτερος ἐβαπτίσθη Πνεύματι. Οὐ μόνον δὲ τὸ
 βαπτίσαν ἡμᾶς ἐν, ἀλλὰ καὶ εἰς ὃ ἐβάπτισεν, τουτέστιν, ἐφ'
 ᾧ ἐβάπτισεν, ἐν. Οὐ γὰρ ἵνα διάφορα γένηται σώματα, ἀλλ'
 ἵνα πάντες τὴν ἐνὸς σώματος ἀκρίθειαν πρὸς ἀλλήλους δια-
 30 σῶζωμεν, ἐβαπτίσθημεν· τουτέστιν, ἵνα πάντες ἐν σῶμα ὦμεν,
 εἰς τοῦτο ἐβαπτίσθημεν, ἐπὶ τὸ γενέσθαι τοῦτο δὲ ἐβαπτίσθη-
 μεν. Ὡςτε καὶ ὁ κατασκευάσας, εἰς, καὶ εἰς ὃ κατασκευάσεν,

ὅτι τὸ μὲν ἔν ἀπὸ τὰ μέλη ἤμπορεῖ μόνον του ν' ἀποτελέσῃ σῶμα, ἐνῶ τὸ ἄλλο δὲν ἤμπορεῖ· διότι ὅλα εἶναι ἴσα ὡς πρὸς αὐτό, ἐπειδὴ καὶ ὅλα εἶναι ἔν σῶμα. Ἄφου δὲ εἶπεν αὐτὸ καὶ τὸ ἀπέδειξε σαφῶς ἀπὸ τὴν γνώμην ὄλων, προσέθεσεν «ἔτσι καὶ ὁ Χριστός». Καὶ ἤρμοζε νὰ εἰπῇ, ἔτσι καὶ ἡ Ἐκκλησία· διότι αὐτὸ ἦτο φυσικὸν ἐπακόλουθον· δὲν λέγει μὲν αὐτό, ἀλλ' ἀντὶ τῆς ἐκκλησίας θέτει τὸν Χριστὸν ὥστε καὶ ἀναβιβάζει τὸν λόγον εἰς ὕψος καὶ προκαλεῖ περισσοτέραν ἐντροπὴν εἰς τὸν ἀκροατὴν. Αὐτὸ πού ἐννοεῖ δὲ εἶναι τὸ ἐξῆς· ἔτσι εἶναι καὶ τοῦ Χριστοῦ τὸ σῶμα, πού εἶναι ἡ ἐκκλησία. Διότι ὅπως καὶ τὸ σῶμα καὶ ἡ κεφαλὴ εἶναι ἓνας ἄνθρωπος, ἔτσι καὶ ἡ ἐκκλησία καὶ ὁ Χριστός εἶπεν ὅτι εἶναι ἔν. Δι' αὐτὸ καὶ ἔθεσε τὸν Χριστὸν ἀντὶ τῆς ἐκκλησίας μὲ τὸ νὰ ὀνομάζῃ ἔτσι τὸ σῶμά του. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν, λέγει, ἔν εἶναι τὸ σῶμά μας, ἂν καὶ συντίθεται ἀπὸ πολλὰ μέλη, τὰ πολλὰ αὐτὰ γίνονται ἔν σῶμα.

2. Ἄφου λοιπὸν ἐπανέκτησε καὶ ἀνῶρθωσεν αὐτὸν πού νομίζει ὅτι ὑστερεῖ μὲ τὸ παράδειγμα αὐτὸ πού ἰσχύει δι' ὅλους, πάλιν ἀφήνει τὴν κοινὴν συνήθειαν καὶ ἔρχεται εἰς ἄλλο πνευματικὸν κεφάλαιον πού δίδει μεγαλυτέραν παρηγορίαν καὶ δεικνύει πολὺ σαφῶς τὴν ἰσοτιμίαν. Ποῖον λοιπὸν εἶναι αὐτό; «Διότι εἰς ἔν Πνεῦμα», λέγει, «ἐβαπτίσθημεν ὅλοι ἐμεῖς καὶ ἐγίναμεν ἔν σῶμα, εἴτε Ἰουδαῖοι εἴτε Ἕλληνες, εἴτε δοῦλοι εἴτε ἐλεύθεροι». Αὐτὸ πού ἐννοεῖ δὲ εἶναι τὸ ἐξῆς· αὐτὸ πού μᾶς συνεκρότησεν, ὥστε νὰ γίνωμεν ἔν σῶμα καὶ μᾶς ἀνεγέννησεν, εἶναι ἔν Πνεῦμα· διότι δὲν ἐβαπτίσθη ὁ μὲν εἰς ἄλλο, ὁ δὲ εἰς ἄλλο πνεῦμα. Ἄλλ' ὄχι μόνον αὐτὸ πού μᾶς ἐβάπτισεν εἶναι ἔν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ διὰ τὸ ὁποῖον μᾶς ἐβάπτισεν, δηλαδή, ὁ σκοπὸς διὰ τὸν ὁποῖον μᾶς ἐβάπτισεν εἶναι ἓνας. Διότι δὲν μᾶς ἐβάπτισε διὰ νὰ γίνωμεν διάφορα σώματα, ἀλλὰ διὰ νὰ διασώζωμεν ὅλοι μεταξύ μας τὴν τελειότητα τοῦ ἐνός σώματος· δηλαδή διὰ νὰ εἴμεθα ὅλοι ἔν σῶμα, δι' αὐτὸ ἐβαπτίσθημεν, διὰ νὰ γίνωμεν αὐτὸ διὰ τὸ ὁποῖον ἐβαπτίσθημεν. Ὅστε καὶ αὐτός πού μᾶς ἔκανε σῶμα εἶναι ἓνας, καὶ ὁ σκοπὸς διὰ τὸν ὁποῖον μᾶς ἤνωσεν, ἓνας. Καὶ

ἐν. Καὶ οὐκ εἶπε, τοῦ ἀντιοῦ σώματος ἵνα γενώμεθα, ἀλλ', «ἵνα ἐν σῶμα πάντες»· αἰεὶ γὰρ φιλονεικεῖ τὰς ἐμφαντικωτέρας λέξεις τιθέναι.

Καὶ καλῶς εἶπε, «πάντες ἡμεῖς», καὶ ἑαυτὸν προσιθεῖς.

- 5 Οὐδὲ γὰρ ἐγὼ ὁ ἀπόστολος σοῦ τι πλεον ἔχω κατὰ τοῦτο, φησί. Καὶ γὰρ οὐ σῶμα εἶ καθάπερ ἐγώ, καὶ ἐγὼ καθάπερ σού, καὶ τὴν αὐτὴν ἅπαντες ἔχομεν κεφαλὴν, καὶ τὰς αὐτὰς ἐλύσαμεν ὠδύνας· διὸ καὶ τὸ αὐτὸ σῶμά ἐσμεν. Καὶ τί λέγω, φησὶν, Ἰουδαίους; τοὺς γὰρ ἰσοοῦτον ἀφεισηκότητας
- 10 ἡμῶν Ἐλληνας εἰς ἑνὸς σώματος ἀκρίθειαν ἤγαγε. Διὸ εἰπὼν, «ἡμεῖς πάντες», οὐκ ἔσθη μέχρι τούτου, ἀλλ' ἐπήγαγεν· «Ἐἴτε Ἰουδαῖοι εἴτε Ἐλληνας, εἴτε δοῦλοι εἴτε ἐλευθεροί». Εἰ δὲ πρὸ τούτου ἰσοοῦτον ἀφεισηκότητες ἠνώθημεν καὶ ἐγενόμεθα ἓν, πολλῶ μᾶλλον μετὰ τὸ γενέσθαι ἓν, οὐκ
- 15 ἂν εἶημεν δίκαιοι λυπεῖσθαι καὶ ἀθυμεῖν· οὐδὲ γὰρ ἔχει χώραν ἡ διαφορὰ. Εἰ γὰρ Ἐλληνας καὶ Ἰουδαίους τῶν αὐτῶν ἠξίωσε, καὶ δοῦλους καὶ ἐλευθέρους, πῶς μετὰ τὸ ἀξιῶσαι διίσησθαι, διε πλείονα ἐκ τῆς τῶν χαρισμάτων χορηγίας τῆς ἐνώσεως τὴν ἀκρίθειαν ἐχαρίσατο;
- 20 «Καὶ πάντες ἐν Πνεῦμα ἐποιήθημεν. Καὶ γὰρ τὸ σῶμα οὐκ ἔστιν ἓν μέλλος, ἀλλὰ πολλά». Τουτέστι, πρὸς τὴν αὐτὴν ἤλθομεν μωσιαγωγίαν, τῆς αὐτῆς ἀπολαύομεν τροπέζης. Καὶ διὰ τί μὴ εἶπε, τὸ αὐτὸ σῶμα τρεφόμεθα, καὶ τὸ αὐτὸ αἷμα πίνομεν; Ὅτι Πνεῦμα εἰπὼν, ἀμφοτέρω ἐδήλωσε,
- 25 καὶ τὸ αἷμα καὶ τὴν σάρκα δι' ἀμφοτέρων γὰρ Πνεῦμα ποιζόμεθα. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ νῦν ἐκείνην λέγειν τοῦ Πνεύματος τὴν ἐπιφοίτησιν, τὴν ἀπὸ τοῦ θαπίσματος καὶ πρὸ τῶν μωσισησίων ἐγγινομένην ἡμῖν. «Ἐποιήθημεν» δὲ εἶπεν, ἐπειδὴ ἡ μεταφορὰ τῆς λέξεως σφόδρα ἀρμόδιος αὐτῷ πρὸς τὴν
- 30 προκειμένην ὑπόθεσιν. Ὡς ἂν εἰ ἐπὶ φυτῶν καὶ παραδείσου

δὲν εἶπε, διὰ νὰ γίνωμεν μέλη τοῦ ἰδίου σώματος, ἀλλ' «ἐ-
γίναμεν ὅλοι ἐν σῶμα»· διότι πάντοτε προσπαθεῖ νὰ θέσῃ
τὰς ἐκφραστικωτέρας λέξεις.

Καὶ ὀρθῶς εἶπεν, «ὅλοι ἐμεῖς», καὶ προσέθεσεν ἔτσι
καὶ τὸν ἑαυτὸν του. Διότι οὔτε ἐγὼ ὁ ἀπόστολος ἔχω κάτι
περισσότερον ἀπὸ ἐσένα, λέγει, ὡς πρὸς αὐτό. Διότι καὶ
σύ σῶμα εἶσαι, ὅπως ἐγώ, καὶ ἐγὼ ὅπως ἐσύ, καὶ ὅλοι ἔχο-
μεν τὴν ἰδίαν κεφαλὴν, καὶ τοὺς ἰδίους πόνους τοκετοῦ
διελύσαμεν· δι' αὐτὸ καὶ εἴμεθα τὸ ἴδιον σῶμα. Καὶ τί
λέγω Ἰουδαίους; λέγει, ἀφοῦ αὐτοὺς τοὺς εἰδωλολάτρας,
ποὺ τόσον πολὺ ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ ἐμᾶς, ὠδήγησεν εἰς
τὴν τελειότητα ἐνός σώματος. Δι' αὐτό, ἀφοῦ εἶπεν «ἐμεῖς
ὅλοι», δὲν ἐσταμάτησε μέχρις ἐδῶ, ἀλλὰ προσέθεσεν· «εἴτε
Ἰουδαῖοι εἴτε Ἕλληνας, εἴτε δοῦλοι εἴτε ἐλεύθεροι». Ἐάν
δὲ πρὶν ἀπὸ αὐτό, ἐνῶ εἴχομεν ἀπομακρυνθῆ τόσον πολὺ,
ἐγίναμεν ἐν, πολὺ περισσότερο μετὰ τὴν ἐνωσίν μας, δὲν
θα εἴχομεν δίκαιον νὰ λυπούμεθα καὶ νὰ στενοχωρούμεθα·
διότι δὲν ἔχει θέσιν καμμία διαφορὰ. Διότι, ἐάν καὶ τοὺς
Ἕλληνας καὶ τοὺς Ἰουδαίους τοὺς ἠξίωσε νὰ λάβουν τὰ
ἴδια, καθὼς καὶ τοὺς δούλους καὶ τοὺς ἐλευθέρους, πῶς
ἀποχωρίζει μετὰ ἀπὸ αὐτό, ὅταν ἤδη ἐχάρισε μεγαλυτέραν
τὴν τελειότητα τῆς ἐνώσεως, ἀπὸ τὴν χορήγησιν τῶν χα-
ρισμάτων;

«Καὶ ὅλοι μὲ ἐν Πνεῦμα ἐποτίσθημεν. Τὸ σῶμα δὲν
εἶναι ἐν μέλος, ἀλλὰ πολλά». Δηλαδὴ ἔχομεν προσέλθει εἰς
τὰ ἴδια μυστήρια, ἀπολαμβάνομεν τὴν ἰδίαν τράπεζαν. Καὶ
διατί δὲν εἶπε, τρεφόμεθα ἀπὸ τὸ ἴδιον σῶμα καὶ πίνο-
μεν τὸ ἴδιον αἷμα; Διότι μὲ τὸ νὰ εἰπῆ Πνεῦμα, ἐδήλωσε
καὶ τὰ δύο, καὶ τὸ αἷμα καὶ τὴν σάρκα· διότι καὶ διὰ τῶν
δύο αὐτῶν ποτιζόμεθα μὲ ἅγιον Πνεῦμα. Ἐγὼ δὲ νομίζω
ὅτι ἐδῶ ὁμιλεῖ διὰ τὴν ἐπιφοίτησιν ἐκείνην τοῦ ἁγίου
Πνεύματος ἀπὸ τὸ βάπτισμα καὶ ποὺ ἔρχεται μέσα μας
πρὶν μετὰσχωμεν εἰς τὰ ἄλλα μυστήρια. Εἶπε δὲ «ἐποτίσθη-
μεν», ἐπειδὴ ἡ μεταφορικὴ σημασία τῆς λέξεως ἦτο πολὺ
ταιριαστὴ δι' αὐτὸν εἰς τὸ θέμα διὰ τὸ ὁποῖον ὠμίλει.
Ὡσάν νὰ ἔλεγε διὰ κῆπον καὶ φυτὰ, ὅτι ὅλα τὰ δένδρα

ἔλεγεν, ὅτι ἀπὸ τῆς αὐτῆς πηγῆς πάντα τὰ δένδρα ἄρδε-
 ται, ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ὕδατος· οὕτω δὴ καὶ ἐνιαῦθα, τὸ αὐτὸ
 Πνεῦμα ἐπίομεν ἅπαντες, τῆς αὐτῆς ἀπελαύσομεν χάριτος,
 φησὶν. Εἰ τοίνυν καὶ ἐν Πνεῦμα ἡμᾶς κατεσκεύασε, καὶ εἰς
 5 ἐν σῶμα ἅπαντας ἡμᾶς συνήγαγε· τοῦτο γὰρ ἐστίν, «εἰς ἐν
 σῶμα ἐβαπίσθημεν»· καὶ μίαν τράπεζαν ἔχαρίσαιο, καὶ
 τὴν αὐτὴν ἄρδεϊαν ἅπασιν ἔδωκε· τοῦτο γὰρ ἐστίν, «εἰς
 ἐν Πνεῦμα ἐποτίσθημεν»· καὶ τοσοῦτον διεσιῶτας ἤνωσε,
 καὶ τὰ πολλὰ τότε γίνεται σῶμα, ὅταν γένηται ἕν· τί μοι
 10 τὴν διαφορὰν ἄνω καὶ κάτω σιρέφεις; Εἰ δὲ λέγοις, ὅτι
 πολλά ἐσσι τὰ μέλη καὶ διάφορα, μάθε ὅτι αὐτὸ μὲν οὖν
 τοῦτό ἐστι τὸ θαυμασιόν, καὶ τοῦ σώματος τὸ ἐξαίρειον,
 διὰ τὰ πολλὰ καὶ διάφορα ἐν ποιῇ. Εἰ δὲ μὴ πολλά, οὐχ
 οὕτω θαυμασιόν ἦν καὶ παράδοξον τὸ ἐν εἶναι σῶμα· μᾶλλον
 15 δὲ οὐδ' ἂν ἦν σῶμα.

Ἄλλὰ τοῦτο μὲν ὕστερον εἰρησὶ· τέως δὲ ἐπ' αὐτὰ τὰ
 μέλη χωρεῖ, λέγων οὕτως· «Ἐὰν εἴπη ὁ ποῦς, ὅτι οὐκ εἰμι
 χεῖρ, οὐκ εἰμι ἐκ τοῦ σώματος, οὐ παρὰ τοῦτο οὐκ ἔστιν
 ἐκ τοῦ σώματος; Καὶ ἐὰν εἴπη τὸ οὖς, οὐκ εἰμι ὀφθαλμός,
 20 οὐκ εἰμι ἐκ τοῦ σώματος, οὐ παρὰ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ
 σώματος;». Εἰ γὰρ τὸ τὸν μὲν ἡλαιτῶσθαι, τὸν δὲ ὑπερέχειν,
 οὐκ ἀφήσιν εἶναι ἐκ τοῦ σώματος, τὸ πᾶν ἀνήρηται. Μὴ
 τοίνυν εἴπης, ὅτι οὐκ εἰμι σῶμα, ἐπειδὴ ἐλάτιων εἰμί· καὶ
 γὰρ ὁ ποῦς τὴν ἐλάτιονα τάξιν ἔχει, ἀλλὰ τοῦ σώματος ἐστίν.
 25 Τὸ γὰρ ἐκ τοῦ σώματος εἶναι καὶ μὴ εἶναι, οὐκ ἀπὸ τοῦ
 τὸν μὲν ἐν τῷδε τῷ τόπῳ, τὸν δὲ ἐν τῷδε κεῖσθαι· τοῦτο
 γὰρ τόπου ποιεῖ διαφορὰν ἀλλ' ἀπὸ τοῦ συνῆφθαι ἢ ἀπεσχί-
 σθαι. Τὸ γὰρ εἶναι ἢ μὴ εἶναι σῶμα, ἐκ τοῦ ἡνώσθαι ἢ μὴ
 ἡνώσθαι γίνεται.

30 Σὺ δὲ μοι σκόπει τὴν σύνεσιν, πῶς αὐτῶν τὰ ρήματα
 τοῖς μέλεσι περιιθήσῃ τοῖς ἡμετέροις. Ὡπερ γὰρ ἀνωτέρω

ποτίζονται ἀπὸ τὴν ἰδίαν πηγὴν, ἀπὸ τὸ ἴδιο νερό· ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ, τὸ ἴδιον πνεῦμα ἔχομεν πιεῖ ὅλοι, τὴν ἰδίαν χάριν ἔχομεν ἀπολαύσει, λέγει. Ἐὰν λοιπὸν καὶ ἐν Πνεῦμα μᾶς ἐδημιούργησε καὶ μᾶς συνήνωσεν ὅλους εἰς ἓν σῶμα, διότι αὐτὸ σημαίνει «ἐβαπτίσθημεν καὶ ἐγίναμεν ἐν σῶμα», καὶ μίαν τράπεζαν μᾶς ἐχάρισε καὶ τὴν ἰδίαν ἄρδουσιν ἔδωσεν εἰς ὅλους· διότι αὐτὸ σημαίνει, «ἐν Πνεῦμα ἐποτίσθημεν»· καί, ἐνῶ ἡμεθα τόσον χωρισμένοι, μᾶς ἦνωσε, καὶ τὰ πολλὰ τότε γίνονται σῶμα ὅταν γίνουν ἓν, τί μοῦ ἀνακατεύεις συνεχῶς τὴν διαφορὰν εἰς τὰ χαρίσματα; Ἐὰν δὲ εἶπῃς ὅτι πολλὰ καὶ διάφορα εἶναι τὰ μέλη, μάθε ὅτι αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι τὸ ἀξιοθαύμαστον καὶ τὸ ἐξαιρετικὸν τοῦ σώματος, ὅτι τὰ πολλὰ καὶ διάφορα τὰ κάμνει ἓν. Ἐὰν δὲ δὲν ἦσαν πολλὰ, δὲν θὰ ἦτο τόσον θαυμαστὸν καὶ παράδοξον τὸ ὅτι εἶναι ἓν σῶμα· μᾶλλον δὲ οὔτε κἂν θὰ ἦτο σῶμα.

Ἄλλ' αὐτὸ μὲν ἐκθέτει εἰς τὴν συνέχειαν· ἐν τῷ μεταξὺ δὲ προχωρεῖ εἰς τὰ μέλη τοῦ σώματος καὶ λέγει ἔτσι· «Ἐὰν εἶπῃ τὸ πόδι· ἔπειδὴ δὲν εἶμαι χέρι δὲν ἀνήκω εἰς τὸ σῶμα, μήπως παύει μὲ αὐτὸ νὰ εἶναι μέλος τοῦ σώματος; Καὶ ἐὰν εἶπῃ τὸ αὐτί· ἔπειδὴ δὲν εἶμαι ὀφθαλμὸς δὲν ἀνήκω εἰς τὸ σῶμα, μήπως παύει μὲ αὐτὸ νὰ εἶναι μέλος τοῦ σώματος;». Διότι ἐάν, τὸ ὅτι ἄλλο ὑστερεῖ καὶ ἄλλο ὑπερέχει, δὲν ἐπιτρέπει τὸ καθὲν ν' ἀνήκη εἰς τὸ σῶμα, καταργοῦνται τὰ πάντα. Μὴ εἶπῃς λοιπὸν ὅτι δὲν εἶμαι σῶμα, ἐπειδὴ εἶμαι κατώτερος, διότι καὶ τὸ πόδι ἔχει τὴν κατωτέραν τάξιν, ἀλλ' ἀνήκει εἰς τὸ σῶμα. Διότι τὸ νὰ ἀνήκη ἢ νὰ μὴ ἀνήκη εἰς τὸ σῶμα κάτι, δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ ὅτι τὸ μὲν εὐρίσκεται εἰς αὐτὴν, τὸ δὲ εἰς τὴν ἄλλην θέσιν, διότι αὐτὸ προκαλεῖ διαφορὰν μόνον ὡς πρὸς τὴν θέσιν, ἀλλ' ἀπὸ τὸ ἐὰν εἶναι συνηνωμένον ἢ ἔχη ἀποχωρισθῆ. Διότι, τὸ ἐὰν ἀνήκη ἢ δὲν ἀνήκη εἰς τὸ σῶμα, κρίνεται ἀπὸ τὸ ἐὰν εἶναι ἢ δὲν εἶναι ἡνωμένον.

Σὺ δὲ πρόσεξε τὴν σύνεσιν, πῶς παρουσιάζει τὰ ἰδικὰ μας μέλη νὰ λέγουν τοὺς ἰδικούς των λόγους. Ὅπως

ἔλεγε, «Ταῦτα μειεσοχημάτισα εἰς ἔμανιόν καὶ Ἐπολλῶ», οὕτω δὴ καὶ ἐνιαῦθα, ὥστε ἀνεπαχθῆ ποιῆσαι τὸν λόγον καὶ εὐπαράδεκτον, τὰ μέλη εἰσάγει φθνεγγόμενα· ἴν', διὰ τὴν ἀκούσσοι τῆς φύσεως αὐτοῖς ἀποκρινομένης, ἀπὸ τῆς πείρας
 5 αὐτῆς ἐλεγχόμενοι καὶ τῆς κοινῆς ψήφου, μηδὲν λοιπὸν ἀντιλέγειν ἔχουσι. Καὶ γὰρ λέγητε, φησί, τοῦτο αὐτό, καὶ γογγίζετε, οὐ δύνασθε ἐκτὸς εἶναι τοῦ σώματος. Ὡσπερ γὰρ ὁ τῆς φύσεως νόμος, οὕτω καὶ πολλῶ πλεον ἢ τῆς χάριτος δύναμις φυλάττει πάντα καὶ διατηρεῖ. Καὶ ὄρα πῶς
 10 ἐφύλαξε τὸ ἀπέριτον, οὐκ ἐπὶ πάντων τῶν μελῶν τὸν λόγον γυμνάζων, ἀλλ' ἐπὶ δύο μόνων, καὶ τούτων τῶν ἄκρων. Καὶ γὰρ τὸ πάντων τιμιώτερον τέθεικε, τὸν ὀφθαλμόν, καὶ τὸ πάντων εὐτελέστερον, τοὺς πόδας. Καὶ οὐ ποιεῖ τὸν πόδα τῶ ὀφθαλμῶ διαλεγόμενον, ἀλλὰ τῇ ὀλίγον ἀναβεθηκυία χειρὶ,
 15 τὴν δὲ ἀκοὴν τοῖς ὀφθαλμοῖς. Ἐπειδὴ γὰρ οὐ τοῖς σφόδρα ὑπερέχουσιν, ἀλλὰ τοῖς ὀλίγον ἀναβεθηκόσι φθνεῖν εἰώθαμεν, διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς οὕτω ποιεῖται τὴν σύγκρισιν.

3. «Εἰ ὄλον τὸ σῶμα ὀφθαλμός, ποῦ ἢ ἀκοή; εἰ ὄλον ἀκοή, ποῦ ἢ ὄσφορησις;». Ἐπειδὴ γὰρ εἰς τὴν τῶν μελῶν
 20 ἐμπεσὼν διαφορὰν, καὶ εἰπὼν πόδας καὶ χεῖρας καὶ ὀφθαλμοὺς καὶ ὄτια, εἰς ἔννοιαν αὐτοὺς τῆς ἐλατιώσεως καὶ τῆς ὑπεροχῆς ἤγαγεν· ὄρα πῶς πάλιν αὐτοὺς παραμυθεῖται, δεικνὺς ὅτι οὕτω συμφέρον ἦν, καὶ τὸ πολλοὺς εἶναι καὶ διαφοροὺς, τοῦτο μάλιστα ποιεῖ σῶμα εἶναι. Εἰ δὲ ἐν ἦσαν
 25 οἱ πάντες, οὐκ ἦσαν σῶμα. Διὸ φησιν, «Εἰ δὲ ἦν τὰ πάντα ἐν μέλος, ποῦ τὸ σῶμα;». Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὑστερον λέγει ἐνιαῦθα δέ τι καὶ πλεον δεικνυσιν, ὅτι οὐ μόνον σῶμα εἶναι οὐκ ἐγγωρεῖ, ἀλλ' οὐδὲ εἶναι τοὺς λοιπούς. «Εἰ ὄλον γὰρ ἦν ἀκοή, ποῦ ἢ ὄσφορησις;», φησίν.

30 Εἶτα ἐπειδὴ ἔτι καὶ οὕτως ἐδορυδοῦντι, ὄπερ ἀνωτέρω

δηλαδή ἀνωτέρω ἔλεγεν, «Αὐτὰ μετέτρεψα ὥστε νὰ ἐφαρμόζουν εἰς τὸν ἑαυτὸν μου καὶ εἰς τὸν Ἀπολλῶ», ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ, διὰ νὰ κἀνῆ τὸν λόγον ἐλαφρὸν καὶ εὐκόλως παραδεκτὸν, παρουσιάζει τὰ μέλη νὰ ὀμιλοῦν ὥστε, ὅταν ἀκούσουν ν' ἀποκρίνεται εἰς αὐτοὺς ἢ φύσις, ἀφοῦ ἐλέγχονται ἀπὸ αὐτὴν τὴν πείραν καὶ τὴν κοινὴν γνώμην, νὰ μὴ ἔχουν τίποτε ν' ἀντιλέγουν. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη λέγετε, θέλει νὰ εἰπῆ, αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, καὶ ἂν γογγίζετε, δὲν ἠμπορεῖτε νὰ εἰσθε ἐκτὸς τοῦ σώματος. Διότι, ὅπως ὁ φυσικὸς νόμος, ἔτσι καὶ πολὺ περισσότερον φυλάττει καὶ διατηρεῖ τὰ πάντα ἢ δύναμις τῆς χάριτος. Καὶ κοίταξε πῶς διετήρησε τὴν ἀπλότητα μὲ τὸ ὅτι δὲν ἐφήρμοσε τὸν λόγον εἰς ὅλα τὰ μέλη, ἀλλὰ μόνον εἰς δύο, καὶ αὐτὰ ἀπὸ τὰ ἄκρα. Διότι ἐπαρουσίασε τὸ πολυτιμότερον ἀπὸ ὅλα, τὸν ὀφθαλμὸν, καὶ τὸ εὐτελέστερον ἀπὸ ὅλα, τὰ πόδια. Καὶ δὲν θέτει τὸ πόδι νὰ ὀμιλῆ μὲ τὸν ὀφθαλμὸν, ἀλλὰ μὲ τὸ χέρι ποῦ ὑπερέχει ὀλίγον, ἐνῶ τὴν ἀκοὴν νὰ ὀμιλῆ μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς. Ἐπειδὴ συνήθως δὲν φθονοῦμεν αὐτοὺς ποῦ ὑπερέχουν πολὺ, ἀλλ' αὐτοὺς ποῦ ἔχουν ἀνέλθει ὀλίγον, δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔτσι κάμνει τὴν σύγκρισιν.

3. «Ἐὰν ὀλόκληρον τὸ σῶμα ἦτο ὀφθαλμὸς, ποῦ θὰ ἦτο ἢ ἀκοή; Καὶ ἂν ὀλόκληρον ἦτο ἀκοή, ποῦ ἢ ὄσφρησις;». Ἐπειδὴ λοιπὸν, ἀφοῦ ἀνεφέρθη εἰς τὴν διαφορὰν τῶν μελῶν καὶ ἀφοῦ ἀνέφερε πόδια καὶ χέρια καὶ ὀφθαλμοὺς καὶ αὐτιά, ὠδήγησεν αὐτοὺς εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς ἀνωτερότητος καὶ τῆς κατωτερότητος, κοίταξε πῶς παρηγορεῖ πάλιν αὐτοὺς, δεικνύων ὅτι ἔτσι συνέφερε, δηλαδή καὶ πολλοὶ νὰ εἶναι καὶ διάφοροι, διότι αὐτὸ κατ' ἐξοχὴν κάμνει τὸ σῶμα νὰ εἶναι σῶμα. Ἐὰν δὲ ὅλοι ἦσαν ἓν, δὲν θὰ ἦσαν σῶμα. Δι' αὐτὸ λέγει, «Ἐὰν ὅλα ἦσαν ἓν μέλος, ποῦ θὰ ἦτο τὸ σῶμα;». Ἀλλ' αὐτὸ μὲν τὸ λέγει μετὰ ἐδῶ δὲ καὶ κάτι περισσότερον δεικνύει, ὅτι ὄχι μόνον δὲν ἐπιτρέπει αὐτὸ τὴν ὑπαρξιν σώματος, ἀλλ' οὔτε τὰ μέλη νὰ ὑπάρχουν. «Ἐὰν ὅλον τὸ σῶμα ἦτο ἀκοή, ποῦ θὰ ἦτο», λέγει, «ἢ ὄσφρησις;».

Ἐν συνεχείᾳ, ἐπειδὴ καὶ ἔτσι ἐστενοχωροῦντο, αὐτὸ

ἐποίησε, τοῦτο καὶ νῦν ποιεῖ. Ὡσπερ γὰρ ἐκεῖ διὰ τοῦ συμφέροντος παρακαλέσας, ὕσιερον καὶ ἐπεσιόμισε σφοδρῶς, εἰπὼν· «Ταῦτα δὲ πάντα ἐνεργεῖ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διαιροῦν ἰδίᾳ ἐκάστω καθὼς βούλεται». οὕτω καὶ ἐνιαῦθα
 5 λογισμοὺς θεῖς, καθ' οὓς ἔδειξε συμφέρον ὃν οὕτω γενέσθαι πάντα, πάλιν ἐπὶ τὴν τοῦ Θεοῦ βουλήν ἀνάγει τὸ πᾶν λέγων· «Νυνὶ δὲ ὁ Θεὸς ἔθειτο τὰ μέλη, ἐν ἑκάστω αὐτῶν ἐν τῷ σῶματι καθὼς ἠθέλησε». Ὡσπερ περὶ τοῦ Πνεύματος εἶπε, «καθὼς βούλεται», οὕτω καὶ ἐνιαῦθα, «καθὼς ἠθέλησε».
 10 Μὴ τοίνυν ἐξέταζε λοιπὸν τὴν αἰτίαν, διὰ τί οὕτω, καὶ διὰ τί οὐχ οὕτω. Καὶ γὰρ μυρίοις λόγοις ἔχομεν εἰπεῖν, οὐχ οὕτω δυνησόμεθα δεῖξαι ὅτι καλῶς, ὡς διὰ εἰπωμεν, ὅτι ὡς ὁ ἀριστοιτέχνης ἠθέλησεν, οὕτω γέγονεν. Ὡς γὰρ συμφέρον ἐστίν, οὕτω βούλεται. Εἰ δὲ ἐν τῷ σῶματι τοῦτο
 15 οὐ περιεργαζόμεθα τὰ μέλη, πολλῶ μᾶλλον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Καὶ ὄρα αὐτοῦ τὴν σύνεσιν. Οὐ γὰρ τὴν ἀπὸ τῆς φύσεως τίθησι διαφοράν, οὐδὲ τὴν ἀπὸ τῆς ἐνεργείας, ἀλλὰ τὴν ἀπὸ τῆς θέσεως τῶν ἰσπῶν. «Νυνὶ γάρ, φησὶν, «ὁ Θεὸς ἔθειτο τὰ μέλη, ἐν ἑκάστω αὐτῶν ἐν τῷ σῶματι, καθὼς ἠ-
 20 θέλησε». Καὶ καλῶς εἶπεν, «ἑκάστω», ἐπὶ πάντων τὸ λυσιτελὲς ἐνδεικνύμενος. Οὐ γὰρ ἂν ἔχοις εἰπεῖν, ὅτι τοῦτο μὲν αὐτὸς ἔταξεν, ἐκεῖνο δὲ οὐχί· ἀλλ' ἑκάστω κατὰ τὸ θέλημα αὐτοῦ, οὕτω κεῖται. Ὡσπερ καὶ τῷ ποδὶ συμφέρει τὸ οὕτω τειάχθαι, οὐχὶ τῇ κεφαλῇ μόνον· καὶ ἀντιλλάξῃ τὴν τάξιν, καὶ τὴν οἰ-
 25 κείαν χώραν ἀφείς, ἐφ' ἑτέραν ἔλθῃ, καὶ ἐπὶ μείζονα δοκῇ ἐληλυθέναι, τὸ πᾶν ἀπόλωσε καὶ διέφθειρε· τῆς τε γὰρ οἰκείας ἐκπίπτει, καὶ τῆς ἑτέρας οὐκ ἐπιτυγχάνει.

«Εἰ δὲ ἦν τὰ πάντα ἐν μέλος, ποῦ τὸ σῶμα; Νῦν δὲ πολλὰ μὲν μέλη, ἐν δὲ σῶμα». Ἐπιστοιμίσας γὰρ αὐτοὺς ἰ-
 30 κανῶς ἀπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ διατάξεως, πάλιν λογισμοὺς τί-

πού ἔκανε προηγουμένως, αὐτὸ κάμνει καὶ τώρα. "Ὅπως δηλαδὴ ἐκεῖ τοὺς παρώτρυνε διὰ τὸ συμφέρον των καὶ ὕστερον τοὺς ἀπεστόμωσε μὲ ἔντονον τρόπον μὲ τοὺς λόγους· «"Ὅλα αὐτὰ ἐνεργεῖ τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον τὰ διανέμει εἰς τὸν καθένα ἰδιαίτερος ὅπως αὐτὸ θέλει»· ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ, ἀφοῦ παρέθεσε συλλογισμοὺς συμφώνως πρὸς τοὺς ὁποίους ἔδειξεν ὅτι εἶναι συμφέρον νὰ γίνουν ἔτσι ὅλα, πάλιν ἀναφέρει τὰ πάντα εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ λέγει· «Τώρα δὲ ὁ Θεὸς ἐτοποθέτησε τὸ καθὲν ἀπὸ τὰ μέλη εἰς τὸ σῶμα, καθὼς ἠθέλησεν». "Ὅπως εἶπε διὰ τὸ Πνεῦμα «ὅπως θέλει», ἔτσι καὶ ἐδῶ, «καθὼς ἠθέλησεν». Μὴ ἐξετάζης λοιπὸν τὴν αἰτίαν, διατί ἔτσι καὶ διατί ὄχι ἔτσι. Διότι καὶ ἂν ἔχωμεν νὰ προβάλωμεν χιλιάδας λόγους, δὲν θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἀποδείξωμεν μὲ τόσην δύναμιν ὅτι καλῶς ἔγιναν ὅλα, ὅσον ὅταν εἰποῦμεν ὅτι, ὅπως ἠθέλησεν ὁ ἀριστοτέχνης, ἔτσι ἔγινε. Διότι ὅπως συμφέρει, ἔτσι θέλει. Ἐὰν δὲ εἰς αὐτὸ τὸ σῶμα δὲν περιεργαζώμεθα τὰ μέλη, πολὺ περισσότερον εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Καὶ πρόσεξε τὴν σύνεσίν του. Διότι δὲν προβάλλει τὴν διαφορὰν ἀπὸ τὴν φύσιν, οὔτε ἀπὸ τὴν ἐνέργειαν, ἀλλὰ τὴν διαφορὰν ποὺ προκύπτει ἀπὸ τὴν τοποθέτησιν τῶν μελῶν. Διότι «Τώρα», λέγει, «ὁ Θεὸς ἐτοποθέτησε τὸ καθὲν ἀπὸ τὰ μέλη εἰς τὸ σῶμα, καθὼς ἠθέλησε». Καὶ ὀρθῶς εἶπε «τὸ καθὲν», δεικνύων ἔτσι εἰς ὅλα τὴν ὠφέλειαν. Διότι δὲν θὰ ἠμπορῆς νὰ εἰπῆς ὅτι αὐτὸ μὲν ἔθεσεν ὁ Θεός, ἐνῶ ἐκεῖνο ὄχι· ἀλλὰ τὸ καθὲν ἔχει τοποθετηθῆ συμφώνως πρὸς τὸ θέλημά του. Ὡστε καὶ εἰς τὸ πόδι συμφέρει ἔτσι νὰ ἔχη τοποθετηθῆ, ὄχι μόνον εἰς τὴν κεφαλὴν· καὶ ἐὰν ἀλλάξῃ τὴν τάξιν καί, ἀφοῦ ἐγκαταλείψῃ τὴν θέσιν του, ἔλθῃ εἰς ἄλλην, καὶ ἂν ἀκόμη νομίζῃ ὅτι ἦλθεν εἰς μεγαλυτέραν, ἔχασε καὶ κατέστρεψε τὸ πᾶν· διότι καὶ ἀπὸ τὴν ἰδικὴν του ἐκπίπτει καὶ τὴν ἄλλην δὲν ἐπιτυγχάνει.

Ἐὰν ὅλα ἦσαν ἐν μέλος ποῦ θὰ ἦτο τὸ σῶμα; Τώρα ὑπάρχουν πολλὰ μέλη, ἀλλ' ἐν σῶμα». Ἀφοῦ λοιπὸν ἀπεστόμωσεν ἀρκούντως αὐτοὺς μὲ τὸ ὅτι ὁ Θεὸς ἔδωσεν

θησι· καὶ οὔτε τοῦτο ἀεὶ ποιεῖ, οὔτε ἐκεῖνο, ἀλλ' ἐναλλάσσωσιν ποικίλλει τὸν λόγον. Ὁ τε γὰρ ἐπισιομίζων μόνον, τὴν ἀκροατὴν θορυβεῖ, ὃ τε δὲ ἐθίζων αὐτὸν πάντων αἰτίας ἀπαιτεῖν, εἰς τὸν τῆς πίστεως αὐτὸν παραβλάπτει λόγον.

- 5 Διὰ δὴ τοῦτο καὶ τοῦτο κακεῖνο συνεχῶς ὁ Παῦλος ποιεῖ, ἵνα καὶ πιστεύσωσι καὶ μὴ θορυβῶνται· καὶ μετὰ τὸ ἐπισιομίσαι πάλιν καὶ λόγον παρέχει. Καὶ σκόπει τὴν φιλονεικίαν, καὶ τὴν περιουσίαν τῆς νίκης. Ἀφ' ὧν γὰρ ἐνόμιζον οὐκ εἶναι ἰσότιμοι, τοῦ πολλὴν ἐν αὐτοῖς εἶναι τὴν διαφορὰν,
- 10 ἀπὸ τούτου δείκνυσιν, ὅτι δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο ἰσότιμοι. Πῶς, ἐγὼ λέγω. «Εἰ ἦν τὰ πάντα», φησὶν, «ἐν μέλος, πρὸς τὸ σῶμα;». Ὁ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστιν· εἰ μὴ ἦν, φησὶν, ἐν ὑμῖν πολλὴ ἡ διαφορὰ, οὐκ ἂν ἦτε σῶμα· σῶμα δὲ οὐκ ὄντες, οὐκ ἂν ἦτε ἕν· ἐν δὲ οὐκ ὄντες, οὐκ ἂν ἦτε ἰσότιμοι.
- 15 Ὡστε οὖν εἰ πάντες ἰσότιμοι ἦτε, οὐκ ἂν ἦτε σῶμα· οὐκ ὄντες δὲ σῶμα, οὐκ ἂν ἦτε ἕν· οὐκ ὄντες δὲ ἕν, πῶς ἦτε ἰσότιμοι; Νῦν μέντοι, ἐπειδὴ οὐκ εἰσὶ πάντες ἕν τι χάρισμα ἔχοντες, διὰ τοῦτο σῶμά ἐστε· σῶμα δὲ ὄντες, πάντες εἰσὶ ἕν, καὶ οὐδὲν ἀλλήλων διαφέρετε κατὰ τὸ σῶμα εἶναι.
- 20 Ὡστε ἡ διαφορὰ αὕτη μάλιστα ἐστὶν ἡ ποιοῦσι τὴν ἰσοτιμίαν. Διὸ καὶ ἐπήγαγε, «Νῦν δὲ πολλὰ μὲν μέλη, ἕν δὲ σῶμα».

4. Ταῦτ' οὖν ἐννοοῦντες καὶ ἡμεῖς πᾶσαν βασκανίαν ἐκβάλλωμεν, καὶ μήτε φθονῶμεν τοῖς μείζονα χάρισμα ἔχουσι, μήτε καιαφρονῶμεν τῶν τὰ ἐλάττωνα κεκτημένων· οὕτω γὰρ

25 ὁ Θεὸς ἠθέλησε. Μὴ τοίνυν ἀντιπασώμεθα. Εἰ δὲ ἔτι θορυβῆ, ἐννόησον ὅτι τὸ σὸν ἔργον ἐκεῖνος οὐ δύναται πολλάκις ἀνύειν. Ὡστε κἂν ἐλάττω ἦς, τούτω πλεονεκτεῖς· κἂν μείζων ἐκεῖνος ἦ, ἐλαιοῦται τούτω, καὶ οὕτως ἰσότης γίνεται. Καὶ γὰρ καὶ ἐν τῷ σώματι καὶ τὰ μικρὰ οὐ μικρὰ δοκεῖ

αὐτὴν τὴν διάταξιν, πάλιν ἐκθέτει συλλογισμούς· καὶ οὔτε αὐτὸ κάμνει, οὔτε ἐκεῖνο, ἀλλ' ἀφοῦ ἐναλλάσσει αὐτά, ποικίλλει τὸν λόγον. Διότι καὶ τὸ ν' ἀποστομῶνῃ μόνον στενοχωρεῖ τὸν ἀκροατὴν, καὶ τὸ νὰ συνηθίζῃ αὐτὸν νὰ ἀπαιτῇ τὰς αἰτίας εἰς ὅλα, τὸν βλάπτει εἰς τὸν λόγον διὰ τὴν πίστιν. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον λοιπὸν καὶ αὐτὸ καὶ ἐκεῖνο κάμνει συνεχῶς ὁ Παῦλος, ὥστε καὶ νὰ πιστεύσουν καὶ νὰ μὴ στενοχωροῦνται· καὶ ὅταν ἀποστομῶνῃ πάλιν δίδει καὶ ἐξήγησιν. Καὶ πρόσεξε τὸν ἀγῶνα καὶ τὸν θρίαμβον τῆς νίκης. Ἀπὸ αὐτὰ δηλαδὴ ποῦ ἐνόμιζον ὅτι δὲν εἶναι ἰσότιμοι, ὅτι ὑπῆρχε μεγάλη διαφορὰ μεταξύ των, ἀπὸ αὐτὸ δεικνύει ὅτι δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον εἶναι ἰσότιμοι. Μὲ ποῖον τρόπον, θὰ τὸ εἰπῶ ἐγώ. «Ἐὰν ὅλα», λέγει, «ἦσαν ἓν μέλος, ποῦ θὰ ἦτο τὸ σῶμα;». Αὐτὸ δὲ ποῦ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· Ἐὰν δὲν ὑπῆρχε μεταξύ σας μεγάλη διαφορὰ, δὲν θὰ ἦσασθε σῶμα· ἐφ' ὅσον δὲ δὲν θὰ ἦσασθε σῶμα, δὲν θὰ ἦσασθε ἓν· ἐφ' ὅσον ὅμως δὲν θὰ ἦσασθε ἓν, δὲν θὰ ἦσασθε ἰσότιμοι. Ὡστε λοιπὸν ἐὰν ὅλοι ἦσασθε ἰσότιμοι, δὲν θὰ ἦσασθε σῶμα· ἐφ' ὅσον δὲ δὲν θὰ ἦσασθε σῶμα, δὲν θὰ ἦσασθε ἓν· ἐφ' ὅσον ὅμως δὲν θὰ ἦσασθε ἓν, πῶς θὰ ἦσασθε ἰσότιμοι; Τώρα ὅμως, ἐπειδὴ δὲν ἔχετε ὅλοι τὸ ἴδιον χάρισμα, δι' αὐτὸ εἴσθε σῶμα· ἀφοῦ δὲ εἴσθε σῶμα, ὅλοι εἴσθε ἓν, καὶ δὲν διαφέρετε καθόλου μεταξύ σας ὡς πρὸς τὸ ὅτι εἴσθε σῶμα. Ὡστε αὕτῃ ἡ διαφορὰ εἶναι κατ' ἐξοχὴν ποῦ φέρει τὴν ἰσοτιμίαν. Δι' αὐτὸ καὶ προσέθεσε, «Τώρα ὑπάρχουν πολλὰ μέλη, ἀλλ' ἓν σῶμα».

4. Αὐτὰ λοιπὸν ἀφοῦ κατανοήσωμεν καὶ ἐμεῖς, ἃς ἐκριζώσωμεν κάθε φθόνον καὶ οὔτε νὰ φθονῶμεν αὐτοὺς ποῦ ἔχουν μεγαλύτερα χαρίσματα, οὔτε νὰ περιφρονῶμεν αὐτοὺς ποῦ ἔχουν τὰ μικρότερα· διότι ἔτσι ἠθέλησεν ὁ Θεός. Ἄς μὴ ἀντιπασσώμεθα λοιπὸν. Ἐὰν ὅμως ἀκόμη στενοχωρῆσαι, σκέψου ὅτι τὸ ἰδικόν σου ἔργον ἐκεῖνος πολλὰς φορές δὲν δύναται νὰ φέρῃ εἰς πέρας. Ὡστε καὶ ἐὰν εἶσαι κατώτερος, πλεονεκτεῖς ὡς πρὸς αὐτό· καὶ ἐὰν ἐκεῖνος εἶναι ἀνώτερος, εἶναι κατώτερος ὡς πρὸς αὐτό, καὶ ἔτσι ἐπέρχεται ἰσότης. Διότι καὶ εἰς τὸ σῶμα ἀκόμη

συντελεῖν, ἀλλὰ καὶ τοῖς μεγάλοις λυμαίνεται πολλάκις, ὅ-
 ταν ἀποσιῆ. Τί γὰρ τριχῶν εὐτελέστερον ἐν τῷ σώματι;
 ἀλλὰ τὰς εὐτελεῖς ταύτας ἂν ἀνέλῃς ἀπὸ τῶν ὀφρῶν καὶ
 τῶν βλεφάρων, ὅλην ἠφάνισας τῆς ὄψεως τὴν ὥραν, καὶ
 5 ὀφθαλμὸς οὐκέτι ὁμοίως φανεῖται καλός. Καίτοιγε περὶ τὸ
 τυχόν ἐστιν ἡ ζημία, ἀλλ' ὅμως καὶ οὕτω πᾶσα διεφθάρη ἡ
 εὐμορφία· οὐχ ἡ εὐμορφία δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ πολὺ τῆς
 χρείας τῶν ὀφθαλμῶν. Τῶν γὰρ μελῶν ἡμῶν ἕκαστον καὶ
 ἰδίαν ἐνέργειαν ἔχει καὶ κοινήν, καὶ κάλλος ὁμοίως καὶ ἴ-
 10 διον καὶ κοινόν ἐστιν ἐν ἡμῖν· καὶ δοκεῖ μὲν διηρηθῆσθαι ταῦτα,
 συμπέλεκται δὲ ἀκριβῶς, καὶ θαιέρου διαφθαρέντιος καὶ ἕ-
 τερον συναπόλλυται.

Σκόπει δέ. "Ἐσιωσαν ὀφθαλμοὶ λάμποντες, καὶ παρειὰ
 μειδιῶσα, καὶ χεῖλος ἐρυθρόν, καὶ ρίς εὐθεῖα, καὶ ὀφρὺς
 15 ἐκτεταμένη· ἀλλ' ὅμως κἂν τὸ τυχόν ἐκ τούτων λυμήνη, τῷ
 κοινῷ πάντων ἐλυμήνω κάλλει, καὶ πάντα καιηφείας με-
 σιά, καὶ πάντα αἰσχροῦ φανεῖται, τὰ πρὸ τούτου καλά. "Ἄν
 γὰρ τὸ ἄκρον μόνον τῆς ρινὸς συντριψῆς, πάντων πολλὴν
 καιέχεις τὴν ἀμορφίαν, καίτοιγε ἐνὸς μέλους ἐστὶν ἡ πῆ-
 20 ρωσις· καὶ ἐπὶ χειρὸς ὁμοίως, ἂν ἐνὸς δακτύλου τὸν ὄνυχα
 ἐξέλῃς, τὸ αὐτὸ γινόμενον ὄψει. Εἰ δὲ καὶ ἐπὶ ἐνεργείας
 βουληθείης τὸ αὐτὸ συμβαῖνον ἰδεῖν, ἄνελε δάκτυλον ἕνα,
 καὶ τοὺς λοιποὺς ἀργοτέρους ὄψει, καὶ οὐκέτι τὰ αὐτῶν
 ποιῶντας ὁμοίως. Ἐπεὶ οὖν κοινὸν αἰσχος ἡ τοῦ μέλους
 25 ζημία, καὶ κοινὸν κάλλος ἡ σωτηρία, μὴ ἐπαιρώμεθα, μηδὲ
 ἐπεμβαίνωμεν τοῖς πλησίον. Διὰ γὰρ ἐκεῖνο τὸ μικρὸν μέλος
 καὶ τὸ μέγα ἐστὶ καλὸν καὶ ὠραῖον καὶ διὰ τῶν βλεφαρίδων
 ὀφθαλμὸς καλλωπίζεται. "Ὡστε ἐαυτῷ πολεμεῖ ὁ τῷ ἀδελφῷ
 πολεμῶν· οὐ γὰρ μέχρις ἐκείνου τὰ τῆς βλάβης, ἀλλὰ καὶ

καὶ τὰ μικρὰ δὲν συντελοῦν ὀλίγον, ἀλλὰ πολλὰς φορές βλάπτουν καὶ τὰ μεγάλα ὅταν ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ αὐτά. Διότι τί εἶναι εὐτελέστερον εἰς τὸ σῶμα ἀπὸ τὰς τρίχας; ἂν ὅμως ἀφαιρέσης αὐτὰς τὰς εὐτελεῖς ἀπὸ τὰ φρύδια καὶ τὰ βλέφαρα, θὰ ἀφανίσῃς ὅλην τὴν ὠραιότητα τοῦ προσώπου καὶ ὁ ὀφθαλμὸς δὲν θὰ φαίνεται καθόλου ὠραῖος ὅπως πρὶν. Ἐὰν καὶ ἡ Ζημία βεβαίως εἶναι ἀσήμαντος, ἀλλὰ καὶ ἔτσι κατεστράφη ὅλη ἡ εὐμορφία· ὄχι μόνον δὲ ἡ εὐμορφία, ἀλλὰ καὶ κάτι ποῦ εἶναι ἀπαραίτητον εἰς τοὺς ὀφθαλμούς. Διότι τὸ καθὲν ἀπὸ τὰ μέλη μας ἔχει καὶ ἰδιαιτέραν ἐνέργειαν καὶ κοινὴν καὶ ὠραιότης ἐπίσης καὶ ἰδιαιτέρα καὶ κοινὴ ὑπάρχει μέσα μας· καὶ φαίνεται μὲν ὅτι αὐτὰ εἶναι ἀνεξάρτητα, ἐνῶ εἶναι συνδεδεμένα μὲ τελειότητα, καὶ ὅταν καταστραφῇ τὸ ἓν, ἀφανίζεται μαζὶ καὶ τὸ ἄλλο.

Πρόσεχε δέ. Ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι λαμπεροί, ἡ παρειὰ χαμογελαστή, τὸ χεῖλος ἐρυθρὸν καὶ ἡ μύτη εὐθεῖα καὶ τὸ φρύδι μακρόν· ἐὰν ὅμως βλάβης ὁποιοδήποτε ἀπὸ αὐτά, ἔβλαψες ὅλην τὴν ὠραιότητα γενικῶς ἀπὸ ὅλα καὶ ὅλα ἐγέμισαν ἀπὸ λύπην καὶ ὅλα ὅσα πρὶν ἀπὸ αὐτὸ ἦσαν ὠραῖα, θὰ φανοῦν ἄσχημα. Διότι ἐὰν καταστρέψῃς μόνον τὸ ἄκρον τῆς μύτης, θὰ σκορπίσῃς πολλὴν ἀσχημίαν εἰς ὅλα, ἂν καὶ ἡ βλάβη ἐπῆλθε μόνον εἰς ἓν μέλος· καὶ εἰς τὸ χεῖρι ἐπίσης, ἂν ἀφαιρέσης τὸ νύχι ἀπὸ ἓν δάκτυλον, θὰ ἰδῆς νὰ γίνεταί τὸ ἴδιον. Ἐὰν δὲ θέλῃς νὰ ἰδῆς νὰ συμβαίῃ τὸ ἴδιον καὶ εἰς τὴν λειτουργίαν τοῦ χεριοῦ ἀφαίρεσε ἓνα δάκτυλον καὶ θὰ ἰδῆς τοὺς ὑπολοίπους ὀλιγώτερον ἀποδοτικούς καὶ νὰ μὴ ἠμποροῦν νὰ κάνουν μὲ τὸν ἴδιον τρόπον ὅσα κάμνουν. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ Ζημία ἐνός μέλους εἶναι κοινὴ ἀσχημία καὶ κοινὴ ὠραιότης ἡ σωτηρία, ἄς μὴ ὑπερηφανευώμεθα, οὔτε νὰ ἐπεμβαίνωμεν εἰς τὰ τῶν πλησίον. Διότι χάρις εἰς ἐκεῖνο τὸ μικρὸν μέλος εἶναι καλὸν καὶ ὠραῖον καὶ τὸ μέγα, καὶ διὰ τῶν βλεφαρίδων γίνεται ὠραῖος ὁ ὀφθαλμὸς. Ὡστε ὁποῖος πολεμεῖ τὸν ἀδελφόν, τὸν ἑαυτὸν του πολεμεῖ, διότι αἱ συνέπειαι τῆς βλάβης δὲν σταματοῦν εἰς ἐκεῖνον, ἀλλὰ καὶ ὁ

αὐτὸς οὐ μικρὰν ὑποσιήσεται ζημίαν. "Ἰν' οὖν μὴ τοῦτο γίνηται, ὡς ἐαντῶν, οὕτω καὶ τῶν πλησίων φρονιζόμεν, καὶ ταύτην τὴν εἰκόνα τὴν τοῦ σώματος καὶ νῦν ἐπὶ τὴν Ἐκκλησίαν μεταγάγωμεν, καὶ προνοῶμεν ἀπάντων ὡς μελῶν οἰ-
 5 κείων. Καὶ γὰρ καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ μέλη πολλὰ καὶ διάφορα· καὶ τὰ μὲν τιμιώτερα, τὰ δὲ καταδεέστερα· οἶον, εἰσὶ παρθένων χοροί, εἰσὶ χηρῶν σύλλογοι, εἰσὶ τῶν ἐν γάμφῳ σὸφροσι λαμπόντων φραιρίαι, καὶ πολλοὶ τῆς ἀρετῆς οἱ βαθμοί.

10 Καὶ ἐπὶ τῆς ἐλεημοσύνης πάλιν ὁμοίως. Οἱ μὲν γὰρ τὰ πάντα ἐκένωσαν, οἱ δὲ τῆς αὐταρκείας ἐπιμελοῦνται μόνης, καὶ πλεόν τῆς χρείας οὐδὲν ζητοῦσιν, οἱ δὲ ἐκ τοῦ περιοσεύματος ἔδωκαν ἀλλ' ὅμως οὗτοι πάντες ἀλλήλους κοσμοῦσι, κἂν ἐξουθενήσῃ τὸν ἐλάτιονα ὁ μείζων, ἑαυτὸν τὰ μέ-
 15 γισια ἔβλαπεν. Ἡ τε γὰρ παρθένος, ἂν ὑβρίσῃ τὴν ἐν γάμφῳ, οὐ μικρὸν ὑπετέμετο τοῦ μισθοῦ· ὁ τε τὰ πάντα κενώσας, ἂν ὄνειδίσῃ τῷ μὴ τοῦτο πεποιηκότι, πολὺ τῶν αὐτοῦ πόνων ἐκένωσε. Καὶ τί λέγω παρθένους καὶ χήρας καὶ ἀκτιήμονας ἄνδρας; Τί γὰρ τῶν προσαιτούντων εὐτελέ-
 20 στερον; ἀλλ' ὅμως καὶ οὗτοι χρείαν πληροῦσι μεγίστην ἐν Ἐκκλησίᾳ, προσηλωμένοι ταῖς θύραις τοῦ ναοῦ, καὶ κόσημον παρέχοντες μέγιστον, καὶ τούτων ἄνευ οὐκ ἂν ἀπαιτιοθεῖη τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας. Ὅπερ οὖν καὶ οἱ ἀπόστολοι συνιδότιες ἐξ ἀρχῆς ἐνομοθέτησαν, ὥσπερ τὰ ἄλλα
 25 πάντα, οὕτω καὶ τὸ χήρας εἶναι καὶ ἰσαύτην ἐποιήσαντο περὶ τὸ πρᾶγμα σπουδῆν, ὡς καὶ διακόνους αὐταῖς ἐπισιτῆσαι ἐπίτᾳ. Ὡσπερ γὰρ ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους καὶ παρθένους καὶ ἐγκρατευομένους ἀριθμῶ, τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας καταλέγων, οὕτω καὶ χήρας. Οὐδὲ γὰρ τὴν
 30 τυχοῦσαν χρείαν αὐταὶ πληροῦσι. Σὺ μὲν γὰρ διε θούλει, παραγέγονας· αὐταὶ δὲ καὶ ἡμέραν καὶ νύκτια ψάλλουσι καὶ πάρειοι, οὐ τῆς ἐλεημοσύνης ἕνεκεν μόνης τοῦτο ποιοῦσιν·

ἴδιος δὲν θὰ πάθῃ μικροτέραν ζημίαν. Διὰ νὰ μὴ γίνεταί λοιπὸν αὐτό, ἄς φροντίζωμεν τοὺς πλησίον ὅπως τὸν ἑαυτὸν μας, καὶ αὐτὴν τὴν εἰκόνα τοῦ σώματος ἄς μεταφέρωμεν τώρα καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἄς φροντίζωμεν δι' ὅλους ὡσὰν νὰ εἶναι ἰδικὰ μας μέλη. Διότι καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὑπάρχουν πολλὰ καὶ διάφορα μέλη· καὶ ἄλλα μὲν εἶναι ἀνώτερα, ἄλλα δὲ κατώτερα· ὅπως, ὑπάρχουν κύκλοι παρθένων, ὑπάρχουν ὀμάδες χηρῶν, ὑπάρχουν χορεῖαι αὐτῶν ποὺ λάμπουν εἰς τὸν σῶφρονα γάμον καὶ εἶναι πολλοὶ οἱ βαθμοὶ τῆς ἀρετῆς.

Καὶ εἰς τὴν ἐλεημοσύνην πάλιν ἐπίσης. Ἄλλοι μὲν δηλαδὴ ἐμοίρασαν ὅλα τὰ ὑπάρχοντά των, ἄλλοι φροντίζουν νὰ ἔχουν μόνον ὅσα τοὺς ἀρκοῦν καὶ δὲν ζητοῦν τίποτε περισσότερον ἀπὸ τὸ ἀναγκαῖον, ἄλλοι δὲ δίδουν αὐτὰ ποὺ τοὺς περισσεύουν· ἀλλ' ὅμως ὅλοι αὐτοὶ στολίζουν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον καὶ ἂν ὁ μεγαλύτερος καταφρονήσῃ τὸν μικρότερον, βλάπτει πάρα πολὺ τὸν ἑαυτὸν του. Καὶ ἡ παρθένος λοιπὸν ἐὰν ὑποτιμήσῃ τὴν ὑπανδρευμένην, πολὺν ἀπὸ τὸν μισθὸν τῆς θὰ στερηθῇ· καὶ αὐτὸς ποὺ ἐμοίρασε τὰ πάντα, ἐὰν κατηγορήσῃ αὐτὸν ποὺ δὲν ἔκανε τὸ ἴδιον, χάνει πολὺ ἀπὸ τοὺς κόπους του. Καὶ διατί λέγω διὰ παρθένους καὶ χήρας καὶ ἀκτῆμονας; Διότι τί εἶναι περισσότερον εὐτελὲς ἀπὸ τοὺς ἐπαίτας; Καὶ ὅμως καὶ αὐτοὶ πληροῦν μεγίστην ἀνάγκην εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὅταν ἴστανται εἰς τὰς θύρας τοῦ ναοῦ καὶ δίδουν ὠραῖον στολισμὸν καὶ χωρὶς αὐτοὺς δὲν θὰ ἦτο ὀλοκληρωμένον τὸ πλήρωμα τῆς ἐκκλησίας. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐγνώριζον αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ οἱ ἀπόστολοι ἔθεσαν νόμον, ὅπως δι' ὅλα τὰ ἄλλα, ἔτσι καὶ τὸ νὰ εἶναι αἱ χῆραι· καὶ τόσῃ φροντίδα ἔδειξαν δι' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, ὥστε καὶ νὰ τοποθετήσουν ἑπτὰ διακόνους δι' αὐτάς. Διότι ὅπως ἀριθμῶ ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους καὶ παρθένους καὶ ἐγκρατεutas ὅταν ὑπολογίζω τὰ μέλη τῆς ἐκκλησίας, ἔτσι καὶ χήρας. Καθ' ὅσον δὲν πληροῦν ἀσήμαντον ἀνάγκην. Διότι σὺ μὲν ἔρχεσαι ὅταν θέλῃς· ἐνῶ ἐκεῖναι ψάλλουν καὶ παρευρίσκονται ἡμέραν καὶ νύκτα, καὶ δὲν πράττουν αὐτὸ μόνον διὰ νὰ ἐλεηθοῦν·

ἐπεὶ εἰ τοῦτο ἐβούλοντο, ἐξῆν κατὰ τὴν ἀγορὰν βαδίζειν, καὶ ἐν τοῖς σιενωποῖς προσαιεῖν ἄλλ' ἔχουσί τι καὶ εὐλαθείας οὐ μικρόν.

Ὅρα γοῦν ἐν ὄσῃ καμίνῳ πενίας εἰσὶ καὶ βλασφημου-
 5 σῶν οὐκ ἂν ποιε αὐτῶν ἀκούσης, οὐδὲ ἀποδυσπειουσῶν, ἅπερ πολλαὶ τῶν πλουτιούτων ποιοῦσιν. Καὶ αἱ μὲν αὐτῶν πεινώσαι ἐκοιμήθησαν πολλάκις, αἱ δὲ καὶ διηνεκῶς ὑπὸ τοῦ κρυμοῦ διατελοῦσι, καὶ ὅμως ἐν εὐχαριστίᾳ καὶ δοξολογίᾳ διάγουσι. Κἂν ὀβολὸν δῶς, εὐχαριστοῦσι καὶ ὑπεύχονται
 10 μυρία τῷ δεδωκότι κἂν μηδὲν δῶς, οὐ δυσχεραίνουσι, ἀλλὰ καὶ οὕτως εὐλογοῦσι, καὶ ἀγαπῶσι τῆς ἐφημέρου τροφῆς ἀπολαύουσαι. Κἂν γὰρ μὴ θούλωνται, φησὶν, ἀνάγκη φέρειν αὐτάς. Διὰ τί, εἰπέ μοι; τίνος ἔνεκεν τὸ πικρὸν τοῦτο ἐφθέγξω ρῆμα; Οὐκ εἰσὶ τέχνη αἰσχροί, καὶ τοῖς γεγηρακό-
 15 οὖ κέρδος ἔχουσαι καὶ ταῖς γεγηρακυῖαις; Οὐκ ἠδύνατο, εἴπερ ἐβούλοντο τοῦ ζῆν ἐπεικῶς ἀμελεῖν, κἀκεῖθεν μετὰ πολλῆς ἀποσιρέφουσαι τῆς περιουσίας; Οὐχ ὄρα πόσοι τῶν ἐν ταύτῃ τῇ ἡλικίᾳ μαστροποὶ καὶ προαγωγοὶ γινόμενοι, καὶ ἔτερα τοιαῦτα ἄττα διακονούμενοι, καὶ τρέφονται καὶ τρα-
 20 φῶσιν;

Ἄλλ' οὐχ οὕτοι, ἀλλ' αἰροῦνται λιμῷ διαφθεῖρεσθαι μᾶλλον, ἢ κατασχῆναι τὴν ἐναντῶν ζωὴν καὶ προδοῦναι τὴν σωτηρίαν καὶ κάθηται δι' ἡμέρας ὄλης φάρμακόν σοι κατασκευάζοντες σωτηρίας. Οὐ γὰρ οὕτως ἰατρός, χεῖρα ἐκτείνων καὶ σιδήριον ἐπάγων, ἐκτιμένει τὰ σεσηπῶτα τῶν τραυμάτων, ὡς πένης, δεξιὰν ἐκτείνων καὶ ἐλεημοσύνην λαμβάνων, περταιρεῖ τῶν τραυμάτων τοὺς μώλωπας. Καὶ τὸ δὴ θαυμασιόν, διὸ χωρὶς ἀλγηδόνης καὶ ὀδύνης τὴν καλὴν ταύτην ἐργάζονται ἰατροίαν. Καὶ ἡμῶν τῶν τοῦ λαοῦ προκαθημένων
 30 καὶ παραινούτων ὑμῖν τὰ συμφέροντα, οὐκ ἔλατιον ἐκεῖνος διαλέγεται ὁ πρὸ τῶν θυρῶν τῆς ἐκκλησίας καθήμενος, διὰ

διότι ἂν ἤθελον μόνον αὐτό, ἠδύναντο νὰ πηγαίνουν εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ νὰ ἐπαιτοῦν εἰς τὰς στενάς ὁδοὺς· ἀλλ' ἔχουν καὶ εὐλάβειαν ὄχι μικράν.

Πρόσεχε λοιπὸν εἰς ποίαν κάμινον πτωχείας εὐρίσκονται· καὶ δὲν θ' ἀκούσης αὐτὰς νὰ βλασφημοῦν ποτέ, οὔτε ν' ἀπομακρύνωνται ἀπηλπισμένοι, πράγματα ποὺ κάμνουν πολλαὶ ἀπὸ τὰς πλουσίας. Καὶ ἄλλαι μὲν ἀπὸ αὐτὰς ἀπέθανον ἐνῶ ἐπείνων, ἄλλαι δὲ εὐρίσκονται παγωμένοι συνεχῶς ἀπὸ τὸ ὑπερβολικὸν ψῦχος, καὶ ὁμως εὐχαριστοῦν καὶ δοξολογοῦν τὸν Θεόν. Καὶ ἂν δώσης κάποιον μικρὸν νόμισμα εἰς αὐτὰς, εὐχαριστοῦν καὶ εὐχονται τὰ πάντα δι' αὐτὸν ποὺ ἔδωσε· καὶ ἂν τίποτε δὲν δώσης δὲν δυσασχετοῦν, ἀλλὰ καὶ ἔτσι εὐλογοῦν καὶ εὐχαριστοῦνται ἂν ἀπολαύσουν τὴν τροφήν τῆς ἡμέρας. Ἀλλὰ καὶ ἂν δὲν θέλουν, θὰ εἰπῆ κάποιος, εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπομένουν αὐτὰ. Διατί; εἶπέ μου. Διατί εἶπες τὸν πικρὸν αὐτὸν λόγον; Δὲν ὑπάρχουν ἐπαγγέλματα αἰσχρὰ ποὺ ν' ἀποδίδουν κέρδος καὶ εἰς τοὺς γέροντας καὶ εἰς τὰς γραίας; Δὲν ἠμποροῦσαν ἂν ἤθελον ν' ἀδιαφοροῦν τελείως διὰ τὸν τρόπον ζωῆς καὶ νὰ τρέφονται ἀπὸ αὐτὰ μὲ πολλὴν ἀφθονίαν; Δὲν βλέπεις πόσοι, ἀφοῦ ἔγιναν μαστροποὶ καὶ προαγωγοὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἡλικίαν καὶ ἐξυηρετούμενοι καὶ ἀπὸ μερικὰ ἄλλα τέτοια, καὶ τρέφονται καὶ ἀπολαμβάνουν;

Δὲν κάνουν ὁμως ἔτσι αὐταί, ἀλλὰ προτιμοῦν μᾶλλον ν' ἀποθάνουν ἀπὸ τὴν πείναν, παρὰ νὰ κατεντροπιάσουν τὴν ζωὴν των καὶ νὰ προδώσουν τὴν σωτηρίαν· καὶ κάθονται ὀλόκληρον τὴν ἡμέραν διὰ νὰ σοῦ δίδουν φάρμακον σωτηρίας. Διότι οὔτε ὁ ἰατρὸς ποὺ ἀπλώνει τὸ χέρι καὶ ἐπιφέρει ἐγχειρίδιον κόπτει ἔτσι τὰ σάπια μέρη τῶν πληγῶν, ὅσον ὁ πτωχὸς ποὺ ἀπλώνει τὴν δεξιάν καὶ λαμβάνει ἐλεημοσύνην ἀφαιρεῖ τὸ πρήξιμον ἀπὸ τὰ τραύματα. Καὶ τὸ πολὺ ἀξιοθαύμαστον εἶναι ὅτι χωρὶς πόνον καὶ ὀδύνην κατορθώνουν αὐτὴν τὴν ἰατρείαν. Καὶ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος κάθεται ἐμπρὸς εἰς τὰς θύρας τῆς ἐκκλησίας, μὲ τὴν σιωπὴν καὶ τὴν ἐξωτερικὴν μορφήν δὲν ὁμιλεῖ ὀλιγώτερον ἀπὸ ἐμᾶς ποὺ εἴμεθα προκαθήμενοι τοῦ λαοῦ καὶ σὰς προ-

τῆς οἰγῆς καὶ τῆς ὄψεως. Καὶ γὰρ ἡμεῖς ταῦτα καθ' ἑκάστην ἐνηχοῦμεν ὑμῖν τὴν ἡμέραν, λέγοντες, μὴ μέγα φρόνει, ἄνθρωπε· δξύροπον καὶ εὐμειάπιωτον τῶν ἀνθρώπων ἢ φύσις· ἢ νεότης πρὸς γῆρας ἐπείγεται, τὸ κάλλος πρὸς ἀμορφίαν, ἢ ἰσχύς πρὸς ἀσθένειαν, ἢ ὑγεία πρὸς ἀρρωσίαν μεταπίπτει, ἢ δόξα πρὸς εὐτέλειαν, ὁ πλοῦτος πρὸς πενίαν, ἢ τιμὴ πρὸς καταφρόνησιν· ρεύματι σφοδρῶ τὰ ἡμέτερα ἔοικεν οὐδαμοῦ ἴσιασθαι βουλομένῳ, ἀλλ' ἐπειγομένῳ πρὸς τὸ κἀταντες.

10 Τὰ αὐτὰ καὶ ἐκεῖνοι, καὶ πλείονα τούτων διὰ τῆς ὄψεως συμβουλευόμενοι, καὶ διὰ τῆς πείρας αὐτῆς, ἥτις καὶ σαφειτέρα ἐστὶ παραίνεσις. Πόσοι γοῦν τῶν ἔξω καθημένων νῦν ἤκμασαν ἐν νεότητι, καὶ μεγάλα εἰργάσαντο; πόσοι τῶν εἰδεχθῶν τούτων καὶ ἐπὶ τῇ τοῦ σώματος ἰσχύϊ καὶ ἐπὶ τῇ τῆς
15 ὄψεως ὥρα πολλοὺς παρήλασαν; Ἀλλὰ μὴ ἀπιστεῖτε, μηδὲ χλευάζετε· καὶ γὰρ μυρίων γέμει τοιούτων ὑποδειγμάτων ὁ βίος. Εἰ γὰρ βασιλεῖς ἐξ εὐτελῶν καὶ ταπεινῶν πολλοὶ πολλάκις ἐγένοντο, τί θαυμασιόν, εἰ ἐκ μεγάλων καὶ ἐνδόξων ταπεινοὶ καὶ εὐτελεῖς κατέστησαν; Καὶ γὰρ τὸ πολλῶν παρα-
20 δοξότερον ἐκεῖνό ἐστι· τοῦτο δὲ τῶν ἀεὶ συμβαινόντων. Ὡστε σὺ χρὴ διαπιστεῖν, εἴ τινες τούτων καὶ ἐν τέχναις καὶ ἐν σιραιταῖς ἤνθησαν καὶ ἐν χρημάτων περιουσίαις, ἀλλὰ καὶ ἔλεεῖν αὐτοὺς καὶ μετὰ πολλῆς τῆς συμπαθείας, καὶ ὑπὲρ ἑαυτῶν δεδοικέναι, μὴ ποτε καὶ αὐτοὶ τὰ αὐτὰ πάθω-
25 μεν. Καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς ἄνθρωποι, καὶ ὑπὸ τὴν δξύροπον ταύτην κείμεθα μεταβολήν.

5. Ἀλλ' ἴσως τῶν ἀγνωμόνων τις καὶ σκώπειν εἰωθότων καὶ ἐπισκῆφει τοῖς εἰρημένοις, καὶ κωμωδήσει πάντως ἡμᾶς λέγων μέχρι ἴθνος οὐ παύση πένητας ἀεὶ καὶ πτω-
30 χοὺς ἐν τοῖς λόγοις εἰσάγων, καὶ συμφορὰς ἡμῖν προφητεύων, καὶ πενίαν προαναφωνῶν, καὶ πτωχοὺς ποιῆσαι σπουδάζων, ἄνθρωπε, ταῦτα λέγω, ἀλλὰ τοῦ οὐρανοῦ τὸν πλοῦτιον

τρέπομεν εἰς αὐτὰ πού σᾶς συμφέρουν. Διότι καὶ ἔμεῖς αὐτὰ σᾶς διδάσκομεν καθημερινῶς μὲ τὸ νὰ λέγωμεν, μὴ ὑψηλοφρονῆς, ἄνθρωπε· εἶναι εὐαίσθητος καὶ εὐμετάβλητος ἢ φύσις τῶν ἀνθρώπων· ἢ νεότης σπεύδει πρὸς γῆρας, ἢ ὠραιότης εἰς ἀσχημίαν, ἢ δύναμις πρὸς ἀδυναμίαν, ἢ ὑγεία μεταπίπτει εἰς νόσον, ἢ δόξα εἰς εὐτέλειαν, ὁ πλοῦτος εἰς πτωχείαν, ἢ τιμὴ πρὸς περιφρόνησιν· μὲ ὀρμητικὸν ρεῦμα ὁμοιάζουν τὰ ἀνθρώπινα, τὸ ὁποῖον δὲν θέλει νὰ σταθῆ πουθενά, ἀλλὰ τρέχει διαστικὰ πρὸς τὸν κρημνόν.

Τὰ ἴδια καὶ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ συμβουλεύουν καὶ ἐκεῖνοι διὰ τῆς ἐξωτερικῆς τῶν μορφῆς καὶ μὲ τὴν ἐμπειρίαν αὐτὴν, πού εἶναι ἢ σαφεστέρα παραίνεσις. Πόσοι λοιπὸν ἀπὸ αὐτοὺς πού τῶρα κάθηνται ἔξω ἦσαν εἰς ἀκμὴν κατὰ τὴν νεότητα καὶ κατώρθωσαν μεγάλα πράγματα; πόσοι ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἀσχήμους καὶ ὡς πρὸς τὴν σωματικὴν δύναμιν καὶ ὡς πρὸς τὴν ὠραιότητα τῆς μορφῆς ὑπέβησαν πολλούς; Ἄλλὰ μὴ ἀπιστεῖτε, οὔτε νὰ χλευάζετε δι' αὐτὰ· καθ' ὅσον εἶναι γεμάτη ἡ ζωὴ ἀπὸ τέτοια παραδείγματα. Διότι ἐὰν πολλοὶ καὶ πολλὰς φορές ἀπὸ τοὺς εὐτελεῖς καὶ τοὺς ταπεινοὺς ἔγιναν βασιλεῖς, ποῖον τὸ περίεργον ἐὰν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἐνδόξους καὶ μεγάλους ἔγιναν ταπεινοὶ καὶ εὐτελεῖς; Διότι ἐκεῖνο εἶναι πολὺ περισσότερο παράξενον, ἐνῶ αὐτὸ συμβαίνει πάντοτε. "Ὡστε δὲν πρέπει ν' ἀμφιβάλλωμεν διὰ τὸ ὅτι ὠρισμένοι ἀπὸ αὐτοὺς ἤκμασαν καὶ εἰς τέχνας καὶ εἰς ἐκστρατείας καὶ εἰς ἀφθονίαν χρημάτων, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐλεῶμεν αὐτοὺς μὲ πολλὴν συμπάθειαν, καὶ διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας νὰ φοβώμεθα, μήπως καὶ ἔμεῖς πάθωμεν κάποτε τὰ ἴδια. Διότι καὶ ἔμεῖς εἴμεθα ἄνθρωποι καὶ ὑποκείμεθα εἰς αὐτὴν τὴν μεταβολὴν πού ἐπέρχεται μὲ τὸ παραμικρόν.

5. Ἴσως ὅμως κάποιος ἀπὸ τοὺς ἀνοήτους καὶ αὐτοὺς πού συνηθίζουν νὰ περιγελοῦν νὰ κατηγορήσῃ αὐτὰ πού ἐλέχθησαν καὶ μὲ περιπαίξι κατὰ κάποιον τρόπον λέγων τὰ ἐξῆς· Ἔως πότε θὰ ὁμιλῆς συνεχῶς διὰ πτωχοὺς καὶ θὰ προφητεύῃς συμφορὰς δι' ἐμᾶς καὶ θὰ προλέγῃς πτωχείαν καὶ θὰ προσπαθῆς νὰ μᾶς κἀνης πτωχοὺς; Δὲν λέ-

ὑμῖν ἀνοῖξαι σπεύδων. Ἐπεὶ καὶ πρὸς τὸν ὑγιαίνοντα ὁ τῶν
 ἀρρωσιούντων μεμνημένος καὶ τὰς ἐκείνων διηγούμενος ὁ-
 δύνας, οὐχ ἵνα ἐπίνοσον ποιήσῃ, λέγει, ἀλλ' ἵνα ἐπὶ τῆς ὑ-
 γείας διατηρήσῃ, τῷ φόβῳ τῶν ἐκείνοις συμβαινόντων τὴν
 5 τούτου ραθυμίαν ἐκκόπτων. Φοβερόν ὑμῖν ἢ πενία εἶναι δο-
 κεῖ, καὶ φοβικὸν καὶ μέχρι προσηγορίας αὐτῆς. Διὰ γὰρ
 τοῦτο πένητές ἐσμεν, διτι πενίαν δεδοίκαμεν, κἄν μυρία ἔ-
 χωμεν τάλαντα. Οὐ γὰρ ὁ μηδὲν ἔχων, πένης, ἀλλ' ὁ πενίαν
 φροῖτων. Ἐπεὶ καὶ ἐν ταῖς συμφοραῖς οὐ τοὺς τὰ μεγάλα
 10 πάσχοντας κακὰ δακρύομεν καὶ ἀθλίους ἡγούμεθα, ἀλλὰ
 τοὺς οὐκ εἰδότας αὐτὰ φέρειν, κἄν μικρὰ ὄντα τύχη ὡς
 ὁ γε φέρειν εἰδὼς καὶ ἐπαίνων ἄξιος καὶ στεφάνων. Καὶ
 διτι τοῦτο τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, ἐν τοῖς ἀγῶσι τίνας ἐπαι-
 νοῦμεν; τοὺς πολλὰ τυτιομένους καὶ μὴ ἀλγοῦντας, ἀλλ'
 15 ὑψηλὸν τὸν αὐχένα ἔχοντας, ἢ τοὺς ἀπὸ τῶν πρώτων φεύγον-
 τας πληγῶν; Οὐχὶ ἐκείνους μὲν καὶ στεφανοῦμεν, ὡς ἀν-
 δρείους καὶ γενναίους, τούτους δὲ καὶ γελῶμεν, ὡς ἀνάν-
 δρους καὶ δειλοὺς;

Οὕτω τοίνυν καὶ ἐπὶ τῶν τοῦ θείου πραγμάτων ποιῶ-
 20 μεν· τὸν μὲν εὐκόλως ἅπαντα φέροντα στεφανώσωμεν, καθά-
 περ ἐκεῖνον τὸν γενναῖον παγκρατιασὴν· τοῦτον δὲ δακρῶ-
 μεν τὸν δεδοικότα καὶ τρέμοντα τὰ δεινά, καὶ πρὶν ἢ δέξα-
 σθαι πληγὴν ἀποτεινθηκότα τῷ δέει. Καὶ γὰρ ἐπὶ τῶν ἀγῶ-
 νων εἴ τις, πρὶν ἢ χεῖρας ἀνιᾶραι, τὸν ἀντίπαλον ἰδὼν τὴν
 25 δεξιὰν τείνοντα μόνον ἀποφύγοι, κἄν μὴ δέξηται πληγὴν,
 καταγέλαστος ἔσται, ὡς ἄτολμος καὶ μαλακὸς καὶ πόνων
 ἄπειρος τοιούτων. Οἶον καὶ ἐπὶ τούτων συμβαίνει τῶν πε-
 νίαν δεδοικότων, καὶ οὐδὲ τὴν προσδοκίαν αὐτῆς ἐνεγκεῖν
 δυναμένων. Οὐκ ἄρα ἡμεῖς ποιοῦμεν ὑμᾶς ἀθλίους, ἀλλ' ὑ-
 30 μεῖς ἑαυτοὺς. Πῶς γὰρ οὐ καταπαίξεται σου λοιπὸν ὁ διά-

γω αὐτά, ἄνθρωπε, διότι θέλω νὰ σᾶς κάνω πτωχοὺς, ἀλλὰ διότι προσπαθῶ ν' ἀνοίξω δι' ἐσᾶς τὸν πλοῦτον τοῦ οὐρανοῦ. Διότι καὶ αὐτὸς ποὺ ὑπενθυμίζει τοὺς ἀρρώστους εἰς τὸν ὑγιῆ καὶ διηγεῖται τοὺς πόνους των, δὲν τὰ λέγει διὰ νὰ τὸν ἀρρωστήσῃ, ἀλλὰ διὰ νὰ τὸν διατηρήσῃ εἰς τὴν ὑγείαν μὲ τὸ νὰ ἐξαλείψῃ τὴν ῥαθυμίαν του διὰ τοῦ φόβου τῶν ὄσων συμβαίνουν εἰς ἐκεῖνον. Φοβερὸν πρᾶγμα φαίνεται εἰς ἐμᾶς ἡ πτωχεία καὶ φρικτὸν καὶ μόνον τὸ ὄνομά της. Ἄλλὰ δι' αὐτὸ εἴμεθα πτωχοί, διότι φοβούμεθα τὴν πτωχείαν ἀκόμη καὶ ἂν ἔχωμεν πολὺν πλοῦτον. Διότι πτωχὸς δὲν εἶναι αὐτὸς ποὺ δὲν ἔχει, ἀλλ' αὐτὸς ποὺ τρέμει τὴν πτωχείαν. Διότι καὶ εἰς τὰς συμφορὰς δὲν οἰκτείρομεν καὶ θεωροῦμεν ἀθλίους αὐτοὺς ποὺ πάσχουν μεγάλα κακά, ἀλλ' αὐτοὺς ποὺ δὲν γνωρίζουν νὰ ὑποφέρουν αὐτά, ἀκόμη καὶ ἂν τύχῃ νὰ εἶναι μικρά· διότι αὐτὸς ποὺ γνωρίζει νὰ ὑπομένη εἶναι βεβαίως ἄξιός ἐπαίνων καὶ στεφάνων. Καὶ ὅτι αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἔτσι ἔχει, εἰς τοὺς ἀγῶνας ποίους ἐπαινοῦμεν; αὐτοὺς ποὺ, ἐνῶ κτυπῶνται πολὺ, δὲν πονοῦν, ἀλλ' ἔχουν ὑψηλὰ τὴν κεφαλὴν, ἢ αὐτοὺς ποὺ τρέπονται εἰς φυγὴν ἀπὸ τὰ πρῶτα κτυπήματα; Δὲν βραβεύομεν μὲν ἐκεῖνους μὲ στεφάνους ὡς ἀνδρείους καὶ γενναίους, ἐνῶ αὐτοὺς καὶ τοὺς περιγελῶμεν ὡς ἀνάνδρους καὶ δειλοὺς;

Ἔτσι λοιπὸν ἄς κάμνωμεν καὶ εἰς τὰ πράγματα τῆς ζωῆς· ἐκεῖνον μὲν ποὺ ὑπομένει ὅλα εὐκόλως ἄς στεφανώσωμεν, ὅπως ἐκεῖνον τὸν γενναῖον ἀθλητὴν τοῦ παγκρατίου, αὐτὸν δὲ ποὺ φοβεῖται καὶ τρέμει τὰς δυστυχίας καὶ πρὶν ἀκόμη δεχθῆ κτύπημα ἀποθνήσκει ἀπὸ τὸν φόβον, ἄς τὸν οἰκτείρωμεν. Διότι καὶ εἰς τοὺς ἀγῶνας, ἐὰν κάποιος, πρὶν σηκῶσῃ τὰ χέρια, μόλις ἰδῆ τὸν ἀντίπαλον μόνον νὰ ἀπλώνῃ τὴν δεξιὰν φύγῃ, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν κτυπηθῆ, θὰ εἶναι καταγέλαστος ὡς δειλὸς καὶ μαλθακὸς καὶ ἄπειρος εἰς τέτοιους πόνους. Αὐτὸ συμβαίνει καὶ μὲ αὐτοὺς ποὺ φοβοῦνται τὴν πτωχείαν καὶ δὲν ἠμποροῦν νὰ ὑπομείνουν οὔτε νὰ τὴν ἀναμείνουν ὡς ἐνδεχόμενον. Ἐπομένως δὲν σᾶς κάμνομεν ἐμεῖς δυστυχεῖς, ἀλλὰ σεῖς τοὺς ἑαυτοὺς σας. Πῶς λοιπὸν δὲν θὰ σὲ ἐμπαίξῃ ὁ διάβολος ὅταν σὲ

βολος, καὶ πρὸ τῆς πληγῆς τὴν ἀπειλὴν ὁρῶν δεδοικῶτα καὶ
 τρέμοντα; Μᾶλλον δέ, διὰ τὴν ἀπειλὴν τοῦτο νομίζης, οὐ δεή-
 οῦται λοιπὸν οὐδὲ πληῆξαι, ἀλλ' ἀφείς ἔχει τὸν πλοῦτον,
 τῇ προσδοκίᾳ τῆς ἀφαιρέσεως κηροῦ παντὸς μαλακώτερόν
 5 σε ἐργάσεται. Καὶ γὰρ πεφύκαμεν, ὡς εἰπεῖν, ἅπερ δεδοί-
 καμεν, μετὰ τὸ παθεῖν οὐχ οὕτω νομίζειν εἶναι φοβερά, ὥσ-
 περ ἔμπροσθεν καὶ πρὸ τῆς πείρας.

Ἰν' οὖν μηδὲ ταύτην κτήσῃ τὴν ἀρειήν, ἐκ ἀκμάζοντί
 σε κατέχει φόβω, πρὸ τῆς πείρας τῷ φόβῳ τῆς πενίας ὅσ-
 10 περ κηρὸν πυρὶ καιατήκων. Καὶ γὰρ κηροῦ παντὸς μαλακώ-
 τερος ὁ τοιοῦτος, καὶ αὐτοῦ τοῦ Κάιν ἀθλιώτερον βίον ζῶν,
 ὑπὲρ μὲν ὧν πλεονεκτεῖ δεδοικῶς, ὑπὲρ δὲ ὧν οὐκ ἔχει ἀλ-
 γῶν καὶ ὑπὲρ ὧν ἔχει τρέμων πάλιν, ἅτε δραπέτην ἀγνώ-
 μονα κατέχων ἔνδον τὸν πλοῦτον, καὶ ποικίλοις τισὶ καὶ ἀ-
 15 τόποις πολιορκούμενος πάθει. Καὶ γὰρ ἐπιθυμία ἄτιπος,
 καὶ φόβος πολυειδής, καὶ ἀγωνία καὶ τρόμος πανταχόθεν
 αὐτοῦς χειμάζουσι καὶ ἐόκασι πλοῖω πάντοθεν ἐναντίοις
 ἀνέμοις ἐλαυνομένῳ, καὶ πολλὰς ὑπομένοντι τὰς τρικυμίας.
 Καὶ πρόσω θέλιον τὸν τοιοῦτον ἀπελθεῖν, ἢ διηνεκῇ φέρειν
 20 χειμῶνα; ἐπεὶ καὶ τὸν Κάιν ἀνεκτότερον ἦν ἀποθανεῖν, ἢ
 διαπαντὸς τρέμειν.

Ἰν' οὖν μὴ καὶ ἡμεῖς ταῦτα πάσχωμεν, καταγελάσωμεν
 τῆς τοῦ διαβόλου μηχανῆς, διαρρήξωμεν αὐτοῦ τὰ σχοινία,
 διακόψωμεν τοῦ χαλεποῦ δόρατος τὴν αἰχμὴν, καὶ πᾶσιν
 25 ἔφοδον ἀποτειχίσωμεν. Ἄν γὰρ χρημάτων καταγελάσης,
 οὐκ ἔχει ποῦ πληῆξαι, οὐκ ἔχει πόθεν ἐπιλάβηται τὴν γὰρ
 ρίζαν ἀνέσπασας τῶν κακῶν ρίζης δὲ οὐκ οὔσης, οὐδὲ καρ-
 πὸς βλασιήσει πονηρός. Ταῦτα λέγομεν μὲν αἰεὶ, καὶ λέγον-
 τες οὐ παύομεθα, εἰ δέ τι λέγοντες ἀνύομεν, ἡμέρα δεῖξει
 30 ἐκείνη ἢ ἐν πυρὶ ἀποκαλυπτιομένη, ἢ τὸ ἐκάστου ἔργον δοκι-

βλέπη νὰ φοβῆσαι καὶ νὰ τρέμῃς καὶ πρὶν ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἀπειλὴν τοῦ κτυπήματος; Μᾶλλον δὲ ὅταν νομίζῃς ἀπειλὴν αὐτό, δὲν θὰ χρειασθῇ πλέον οὔτε νὰ κτυπήσῃ, ἀλλ', ἀφοῦ σὲ ἀφήσῃ νὰ ἔχῃς τὸν πλοῦτον, μὲ τὴν σκέψιν ὅτι ἠμπορεῖ νὰ σοῦ τὸν ἀφαιρέσῃ, θὰ σὲ κἀνῃ μαλακώτερον καὶ ἀπὸ τὸν κηρόν. Διότι ἐκ φύσεως, διὰ νὰ εἰπῶ ἔτσι, αὐτὰ ποὺ φοβούμεθα ὅταν τὰ πάθωμεν καὶ μετὰ, δὲν νομίζομεν ὅτι εἶναι τόσοσιν φοβερά, ὅσον προηγουμένως καὶ πρὶν λάβωμεν πείραν αὐτῶν.

Διὰ νὰ μὴ ἀποκτήσῃς λοιπὸν αὐτὴν τὴν ἀρετὴν, ἐνόσω ἀκμάζεις σὲ κυριεύει μὲ φόβον, καὶ πρὶν δοκιμάσῃς τὴν πτωχείαν μὲ τὸν φόβον τῆς πτωχείας σὲ λειώνει ὅπως ἡ φωτιά τὸ κηρί. Διότι αὐτὸς εἶναι μαλακώτερος ἀπὸ τὸ κηρί καὶ ζῆ ἀθλιωτέραν ζωὴν καὶ ἀπὸ αὐτὸν ἀκόμη τὸν Κάϊν, καθ' ὅσον δι' ὅσα μὲν κερδίζει μὲ πλεονεξίαν φοβεῖται, δι' ὅσα δὲ δὲν ἔχει, στενοχωρεῖται· καὶ δι' ὅσα ἔχει πάλιν τρέμει, ἐπειδὴ κατέχει τὸν πλοῦτον ὡσὰν ἀχάριστον δραπέτην καὶ πολιορκεῖται ἀπὸ ποικίλα καὶ ἄτοπα πάθη. Διότι ἄτοπος ἐπιθυμία καὶ πολύμορφος φόβος καὶ ἀγωνία καὶ τρόμος συνταράσσουν αὐτοὺς ἀπὸ παντοῦ· καὶ ὁμοιάζουν μὲ πλοῖον τὸ ὁποῖον δέρεται καὶ διώκεται ἀπὸ παντοῦ ἀπὸ ἀντιθέτους ἀνέμους καὶ ὑφίσταται πολλὰς τρικυμίας. Καὶ πόσον καλύτερον εἶναι δι' αὐτὸν ν' ἀποθάνῃ, παρὰ νὰ ὑπομένη διαρκῶς χειμῶνα; διότι καὶ ὁ Κάϊν προτιμώτερον ἦτο ν' ἀποθάνῃ, παρὰ νὰ τρέμῃ παντοτινά.

Διὰ νὰ μὴ πάσχωμεν λοιπὸν αὐτὰ καὶ ἐμεῖς, ἄς περιγελάσωμεν τὴν πολιορκητικὴν μηχανὴν τοῦ διαβόλου, ἄς κόψωμεν τὰ σχοινιά του, ἄς καταστρέψωμεν τὴν αἰχμὴν τοῦ φοβεροῦ δόρατος καὶ ἄς ἀποκρούσωμεν κάθε ἔφοδον εἰς τὰ τεῖχη. Διότι ἐὰν καταγελάσῃς τὰ χρήματα, δὲν ἔχει ποῦ νὰ κτυπήσῃ, δὲν ἔχει ποῦ νὰ προσβάλῃ· καθ' ὅσον ἔχεις ἐκβάλλει τὴν ῥίζαν τῶν κακῶν· ὅταν δὲ δὲν ὑπάρχῃ ῥίζα, οὔτε κακὸς καρπὸς θὰ βλαστήσῃ. Αὐτὰ μὲν τὰ λέγομεν συνεχῶς καὶ δὲν θὰ παύσωμεν νὰ τὰ λέγωμεν, ἐὰν ὅμως, μὲ τὸ νὰ τὰ λέγωμεν, φέρωμεν κάποιο ἀποτέλεσμα, θὰ τὸ δείξῃ ἐκείνη ἡ ἡμέρα, ποὺ ἀποκαλύπτει μέσα εἰς τὸ πῦρ,

μάζουσα, ἢ τὰς λαμπάδας δεικνύουσα τὰς λαμπρὰς καὶ τὰς οὐ τοιαύτας. Τότε καὶ ὁ ἔχων τὸ ἔλαιον, καὶ ὁ μὴ ἔχων, δῆλος ἔσται. Ἄλλὰ μηδένα γένοιτο τότε εὐρεθῆναι ταύτης ἔρημον τῆς παραμυθίας, ἀλλὰ πάντασ δαυιλῆ τὴν φιλανθρω-
 5 πίαν ἐπιφερομένους, καὶ φαιδρὰς ἔχοντας τὰς λαμπάδας, συνεσελθεῖν τῷ νυμφίῳ· ὡς οὐδὲν τῆς φωνῆς ἐκείνης φοβερώτερον καὶ ὀδυνηρότερον, ἦν οἱ χωρὶς ἐλεημοσύνης δαυιλοῦσ ἀπιόντες τότε ἀκούσονται τοῦ νυμφίου λέγοντις, «Οὐκ οἶδα ὑμᾶς». Ἄλλὰ μήποτε ταύτης ἀκούσῃμεν τῆς φωνῆς,
 10 ἀλλὰ τῆς ἡδίσις ἐκείνης καὶ ποθεινοτάτης. «Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου». Οὕτω γὰρ καὶ τὸν μακάριον ζησοῦμεθα θίον, καὶ τῶν ἀγαθῶν ἀπολαυσοῦμεθα πάντων τῶν καὶ νοῦν ὑπερβαιόντων ἀνθρώπινον ὧν γένοι-
 15 το πάντα ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλαθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

1. Ματθ. 25, 12.
 2. Ματθ. 25, 34.

πού δοκιμάζει τὸ ἔργον τοῦ καθενός, πού δεικνύει τὰς λαμπάδας ἐκείνας πού εἶναι ἀνημμένοι καὶ αὐτὰς πού δὲν εἶναι. Τότε καὶ αὐτὸς πού ἔχει τὸ ἔλαιον καὶ αὐτὸς πού δὲν ἔχει, θὰ φανερωθῇ. Ἄλλ' εἶθε νὰ μὴ εὐρεθῇ κανεὶς ἐστερημένος ἀπὸ αὐτὴν τὴν παρηγορίαν, ἀλλ' ἀφοῦ φέρουν ὅλοι πλουσίαν τὴν φιλανθρωπίαν καὶ ἔχοντες ἀνημμένας τὰς λαμπάδας, νὰ εἰσέλθουν μαζί μὲ τὸν νυμφίον εἰς τὸν παράδεισον· διότι τίποτε δὲν εἶναι φοβερώτερον καὶ ὀδυνηρώτερον ἀπὸ ἐκείνην τὴν φωνὴν πού θ' ἀκούσουν τότε, ἀφοῦ ἀπέλθουν, ὅσοι δὲν ἔχουν πλουσίαν ἐλεημοσύνην καθὼς θὰ λέγῃ ὁ νυμφίος, «δὲν σᾶς γνωρίζω»¹. Διὰ νὰ μὴ ἀκούσωμεν ὅμως ποτὲ αὐτὴν τὴν φωνὴν, ἀλλ' ἐκείνην τὴν γλυκυτάτην καὶ ποθητάτην, «Ἐλᾶτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν βασιλείαν, ἢ ὅποια εἶναι ἡτοιμασμένη δι' ἐσᾶς ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου»². Διότι ἔτσι θὰ ζήσωμεν καὶ τὴν μακαρίαν ζωὴν, καὶ θ' ἀπολαύσωμεν ὅλα τ' ἀγαθὰ πού ὑπερβαίνουν καὶ τὸν νοῦν τοῦ ἀνθρώπου· τὰ ὅποια εἶθε νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι μας μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὅποιον ἀνήκει ἡ δόξα αἰωνίως. Ἄμήν.

ΛΟΓΟΣ ΛΑ΄
Α΄ Κορ. 12, 21 - 27

«Οὐ δύναται δὲ ὁ ὀφθαλμὸς εἰπεῖν τῇ χειρὶ, χρεῖαν σου οὐκ ἔχω· ἢ πάλιν ἡ κεφαλὴ τοῖς ποσὶ, χρεῖαν ὑμῶν οὐκ ἔχω.

1. Κατασιείλας τῶν ἐλατιόνων τὸν φθόνον, καὶ τὴν ἀθυμίαν αὐτῶν ἐξελὼν, ἦν εἰκὸς ἔχειν αὐτοὺς ἐκ τοῦ μείζονων ἐτέρους καταξιῶσθαι χαρισμάτων, ταπεινοῖ καὶ τούτων τὸν τύφον τῶν τὰ μείζονα εἰληφόντων χαρίσματα ποιή-
10 σας μὲν αὐτὸ καὶ ἐν οἷς πρὸς ἐκείνους διελέγειο· τὸ γὰρ λέγειν, ὅτι χάρισμά ἐστι, καὶ οὐ κατόρθωμα, τοῦτο ἐμφανιστος ἦν· ἦν γὰρ αὐτὸ καὶ σφοδρότερον πάλιν ποιεῖ, ἐπὶ τῆς αὐτῆς μένων εἰκότος. Ἀπὸ γὰρ τοῦ σώματος λοιπὸν καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἐνόητος ἐπ’ αὐτὴν τῶν μελῶν χωρεῖ τὴν
15 σύγκρισιν· ὁ μάλιστα ἐζήτουν ἐκεῖνοι μαθεῖν· ἐπειδὴ οὐχ οὕτως ἱκανὸν ἦν αὐτοὺς παραμυθῆσασθαι τὸ πάντας ἐν σώμα εἶναι, ὡς τὸ μαθεῖν ὅτι καὶ ἐν αὐτοῖς, οἷς εἶχον, οὐδὲν μέγα ἡλατιοῦνιο. Καὶ φησιν· «Οὐ δύναται δὲ ὁ ὀφθαλμὸς εἰπεῖν τῇ χειρὶ, χρεῖαν σου οὐκ ἔχω· ἢ πάλιν ἡ κεφαλὴ ποσὶ,
20 χρεῖαν ὑμῶν οὐκ ἔχω». Εἰ γὰρ καὶ ἔλατιον τὸ χάρισμα, ἀλλ’ ἀναγκαῖον καὶ ὡσπερ οὐκ ὄντιος ἐκείνου πολλὰ ἐμποδίζεται, οὕτω καὶ τοῦτον χωρὶς χωλεύει τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας.

Καὶ οὐκ εἶπεν, οὐκ ἔρει, ἀλλ’ ὅτι «οὐ δύναται εἰπεῖν».
25 Ὡστε κἂν θέλῃ, κἂν λέγῃ, οὐκ ἐνδέχεται, οὐδὲ ἔχει τὸ πρῶμα φύσιν. Διὰ τοῦτο λαβὼν ἐκάτερα τὰ ἄκρα, ἐν αὐτοῖς γυμνάζει τὸν λόγον, πρῶτον μὲν ἐπὶ χειρὸς καὶ ὀφθαλμοῦ,

ΛΟΓΟΣ ΛΑ΄
Α΄ Κορ. 12, 21 - 27

«Δέν ἠμπορεῖ ὁ ὀφθαλμὸς νὰ εἰπῆ εἰς τὸ χέρι·
ἴδεν σέ ἔχω ἀνάγκην», ἢ ἡ κεφαλὴ εἰς τὰ πόδια·
ἴδεν σὰς χρειάζομαι».

1. Ἄφου κατεπράϊνε τὸν φθόνον τῶν κατωτέρων καὶ ἀφου ἐξέβαλε τὴν στενοχωρίαν των, τὴν ὁποίαν πιθανῶς εἶχον ἀπὸ τὸ ὅτι ἄλλοι κατηξιώθησαν μεγαλυτέρων χαρισμάτων, ταπεινώνει καὶ τὴν ὑπερηφάνειαν αὐτῶν ποὺ εἶχον λάβει τὰ μεγαλύτερα χαρίσματα· ἔκανε μὲν αὐτὸ καὶ μὲ ὅσα εἶπεν ὅταν ὠμίλει πρὸς ἐκείνους· διότι τὸ νὰ εἰπῆ ὅτι εἶναι χάρισμα καὶ ὄχι κατόρθωμα, αὐτὸ ἐδείκνυε· τώρα ὅμως πάλιν κάμνει αὐτὸ καὶ ἐντονώτερον, παραμένων εἰς τὴν ἰδίαν εἰκόνα. Διότι ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ τὴν ἀπὸ αὐτὸ ἐνότητα προχωρεῖ εἰς τὴν σύγκρισιν τῶν μελῶν· πρᾶγμα ποὺ πάρα πολὺ ἐπεθύμουν ἐκείνοι νὰ μάθουν· ἐπειδὴ δὲν ἦτο τόσον ἀρκετὸν δι' αὐτοὺς διὰ νὰ τοὺς παρηγορήσῃ τὸ ὅτι εἶναι ὅλοι ἐν σῶμα, ὅσον τὸ νὰ μάθουν ὅτι καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ὁποῖα εἶχον, δὲν ὑστεροῦσαν πολὺ. Καὶ λέγει· «Δέν ἠμπορεῖ ὁ ὀφθαλμὸς νὰ εἰπῆ εἰς τὸ χέρι· ἴδεν σέ ἔχω ἀνάγκην», ἢ ἡ κεφαλὴ εἰς τὰ πόδια· ἴδεν σὰς χρειάζομαι». Διότι ἂν καὶ εἶναι μικρότερον τὸ χάρισμα, εἶναι ὅμως ἀπαραίτητον· καὶ ὅπως χωρὶς τὴν ὑπαρξιν ἐκείνου ἐμποδίζονται πολλὰ, ἔτσι καὶ χωρὶς αὐτὸ γίνεται χωλὸν τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας.

Καὶ δὲν λέγει, δὲν θὰ εἰπῆ, ἀλλὰ ὅτι «δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἰπῆ». Ὡστε καὶ ἂν ἀκόμη θέλῃ, καὶ ἂν ἀκόμη τὸ λέγῃ, δὲν ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ, οὔτε εἶναι κατὰ φύσιν τὸ πρᾶγμα. Δι' αὐτὸ, ἀφου ἔλαβε καὶ τὰ δύο ἄκρα, ἐφαρμόζει εἰς αὐτὰ τὸν λόγον, πρῶτον μὲν εἰς τὸ χέρι καὶ τὸν ὀφθαλμόν,

δεύτερον δὲ ἐπὶ κεφαλῆς καὶ ποδῶν, αὐθῶν τὸ παράδειγμα.
 Τί γὰρ ποδῶν εὐτιελέστερον, ἢ τί κεφαλῆς τιμιώτερον καὶ
 ἀναγκαιότερον; τοῦτο γὰρ μάλιστά ἐστιν ἄνθρωπος, ἢ κε-
 φαλή. Ἄλλ' ὅμως οὐκ ἐστὶν ἀντάρξης, οὐδὲ τὰ πάντα αὐτῇ
 5 δύναται ἂν ἀνύειν· ἐπεὶ εἰ τοῦτο ἦν, περιτιῶς ἡμῖν οἱ πόδες
 προσέκειντο. Καὶ οὐδὲ ἔσιη μέχρι τούτου, ἀλλὰ καὶ ἐτέραν
 ὑπερβολὴν ζητεῖ ὅπερ ἀεὶ ποιεῖν εἴωθεν, οὐ μέχρι τοῦ ἴσου
 φιλονεικῶν, ἀλλὰ καὶ περαιτέρω προβαίνων. Διὸ καὶ ἐπί-
 γει λέγων «Ἄλλὰ πολλῶ μᾶλλον τὰ δοκοῦντα μέλη τοῦ σώ-
 10 ματος ἀσθενέστερα ὑπάρχειν, ἀναγκαῖά ἐστι· καὶ ἃ δοκοῦ-
 μεν ἀτιμότερα εἶναι τοῦ σώματος, τούτοις τιμὴν περισσοιέ-
 ραν περιτίθεμεν· καὶ τὰ ἀσχήμονα ἡμῶν εὐσχημοσύνην πε-
 ρισσοιέραν ἔχει» πανταχοῦ τὴν τοῦ σώματος προσθήκην τι-
 θεῖς, καὶ ταύτῃ κἀκείνου παραμυθούμενος καὶ τοῦτον κατα-
 15 σιέλλων. Οὐ γὰρ τοῦτο λέγω, φησί, ὅτι οὐ μόνον χρεῖαν
 ἔχει τὰ μείζονα τῶν ἐλατιόνων, ἀλλ' ὅτι καὶ πολλὴν χρεῖαν
 ἔχει. Εἴ τι γὰρ ἀσθενὲς ἐν ἡμῖν, εἴ τι ἀτιμον, τοῦτο καὶ
 ἀναγκαῖον καὶ τιμῆς ἀπολαύει πλείονος.

Καὶ καλῶς εἶπε, «τὰ δοκοῦντα», καί, «ἃ δοκοῦμεν», δει-
 20 κνὸς διὸ οὐ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ τῆς τῶν πολ-
 λῶν ὑπονοίας ἢ ψῆφος. Οὐδὲν γὰρ ἐν ἡμῖν ἀτιμον· Θεοῦ
 γὰρ ἔργον ἐστί. Τί γὰρ τῶν μορίων τῶν γεννητικῶν ἀτιμώ-
 τερον ἐν ἡμῖν εἶναι δοκεῖ; Ἄλλ' ὅμως πλείονος ἀπολαύει τιμῆς·
 καὶ οἱ σφόδρα πένητες, κἂν τὸ λοιπὸν γυμνὸν ἔχωσι σῶμα,
 25 οὐκ ἂν ἀνάσχοιντο ἐκεῖνα τὰ μέλη δεῖξαι γυμνά. Καίτοι γε
 οὐχ αὕτη τῶν ἀτίμων ἢ τάξεις, ἀλλὰ μᾶλλον τῶν ἄλλων κα-
 ταφρονεῖσθαι ἔδει. Καὶ γὰρ ἐν οἰκίᾳ ὁ ἠτιμωμένος οἰκέτης
 οὐ μόνον οὐκ ἀπολαύει πλείονος θεραπείας, ἀλλ' οὐδὲ τῶν
 αὐτῶν ἀξιοῦται.

δεύτερον δὲ εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ τὰ πόδια, ὅπου αὐξάνει τὸ παράδειγμα. Διότι τί εἶναι εὐτελέστερον ἀπὸ τὰ πόδια, ἢ τί πολυτιμώτερον καὶ ἀναγκαιότερον ἀπὸ τὴν κεφαλὴν; διότι αὐτὸ εἶναι κυρίως ἄνθρωπος, ἢ κεφαλή. Καὶ ὅμως δὲν εἶναι αὐτάρκης, οὔτε ἠμπορεῖ νὰ κάνη αὐτὴ τὰ πάντα· διότι ἐὰν συνέβαινεν αὐτό, εἶναι περιττὸν νὰ ἔχωμεν πόδια. Καὶ δὲν ἐσταμάτησε μέχρις ἐδῶ, ἀλλὰ ζητεῖ καὶ ἄλλην ὑπερβολὴν· πρᾶγμα ποῦ συνηθίζει νὰ κάμνη πάντοτε, μὲ τὸ νὰ ἐπεκτείνεται ὄχι μόνον μέχρι ἐκεῖ ποῦ πρέπει, ἀλλὰ καὶ νὰ προχωρῇ περαιτέρω. Δι' αὐτὸ καὶ συνεχίζει μὲ τοὺς λόγους· «Ἀντιθέτως, τὰ μέλη ποῦ φαίνονται ὅτι εἶναι ἀσθενέστερα, εἶναι ἀναγκαῖα· καὶ ἐκεῖνα τὰ μέλη τοῦ σώματος ποῦ τὰ θεωροῦμεν ἄξια ὀλιγωτέρας τιμῆς, εἰς αὐτὰ προσδίδομεν μεγαλυτέραν τιμὴν, καὶ τὰ μὴ ἐμφανίσιμα ἔχουν μεγαλυτέραν εὐπρέπειαν»· καὶ ἐκθέτει παντοῦ τὴν βοήθειαν ἀπὸ τὸ σῶμα, καὶ μὲ αὐτὸ καὶ ἐκεῖνον παρηγορεῖ, καὶ αὐτὸν ταπεινώνει. Διότι δὲν ἐννοῶ, λέγει, ὅτι αὐτὰ μόνον, τὰ μεγαλύτερα ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ τὰ μικρότερα, ἀλλ' ὅτι ἔχουν καὶ μεγάλην ἀνάγκην. Καθ' ὅσον ὅ,τι εἶναι ἀσθενὲς εἰς ἐμᾶς, ὅ,τι τιμᾶται ὀλίγον, αὐτὸ εἶναι καὶ ἀναγκαῖον καὶ ἀπολαμβάνει μεγαλυτέρας τιμῆς.

Καὶ καλῶς εἶπε, «ποῦ φαίνονται», καὶ «ποῦ τὰ θεωροῦμεν», καὶ ἔδειξεν ὅτι αὐτὸ δὲν ἀπορρέει ἀπὸ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἀπόφασιν τῆς κοινῆς γνώμης. Διότι δὲν ὑπάρχει τίποτε ἄτιμον εἰς ἐμᾶς· καθ' ὅσον εἶναι ἔργον τοῦ Θεοῦ. Διότι τί μᾶς φαίνεται ὀλιγώτερον ἄξιον τιμῆς ἀπὸ τὰ γεννητικὰ ὄργανα; Αὐτὰ ὅμως ἀπολαμβάνουν περισσοτέραν τιμὴν· καὶ οἱ περισσότερον πτωχοί, ἀκόμη καὶ ἂν ἔχουν γυμνὸν τὸ υπόλοιπον σῶμα, δὲν ἀνέχονται νὰ δείξουν γυμνὰ ἐκεῖνα τὰ μέλη. Καὶ ὅμως δὲν εἶναι αὐτὴ ἡ τάξις τῶν ὄσων δὲν τιμῶνται, ἀλλὰ θὰ ἔπρεπε νὰ περιφρονοῦνται περισσότερον ἀπὸ τὰ ἄλλα. Διότι καὶ εἰς τὴν οἰκίαν ὁ ὑπηρέτης, ὁ ὁποῖος δὲν ἀπολαμβάνει καμμίαν τιμὴν, ὄχι μόνον δὲν ἀπολαμβάνει περισσοτέραν περιποίησιν, ἀλλὰ δὲν ἀξιοῦται οὔτε τὰ ὅσα τοῦ ἀνήκουν.

Ὡστε εἰ καὶ τοῦτο ἄτιμον ἦν, οὐ μόνον μειζό-
 νων ἀπολαύειν οὐκ ἔδει, ἀλλ' οὐδὲ τῶν αὐτῶν νυνὶ δὲ
 πλείονος ἀπολαύει τιμῆς, καὶ τοῦτο τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας ἐρ-
 γασαμένης. Τοῖς μὲν γὰρ ἐν τῇ φύσει τὸ μὴ δεῖσθαι ἔδωκε·
 5 τοῖς δέ, ἐπειδὴ ἐν τῇ φύσει οὐκ ἔδωκεν, ἡμᾶς παρέχειν ἡ-
 νάγκασεν. Ἄλλ' οὐ διὰ τοῦτο ἄτιμα· ἐπεὶ καὶ τὰ ζῶα ἐν τῇ
 φύσει τὸ ἀνευθεὲς ἔχει, καὶ οὔτε ἱματίων δεῖται οὔτε ὑπο-
 δημάτων οὔτε ὀρόφου τὰ πλείονα αὐτῶν· ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο
 ἀτιμότερον αὐτῶν τὸ σῶμα τὸ ἡμέτερον, ἐπειδὴ πάντων δεῖ-
 10 ται τούτων. Καὶ γὰρ εἴ τις ἀκριβῶς ἐξειάσειε, καὶ αὐτῇ
 τῇ φύσει τίμιά τε καὶ ἀναγκαῖά ἐστιν. Ὁ δὲ καὶ αὐτὸς
 ἠνίξαιτο, οὐκ ἀπὸ τῆς ἡμετέρας ἐπιμελείας καὶ τοῦ πλείονος
 ἀπολαύειν τιμῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς τῶν πραγμάτων φύσεως
 αὐτοῖς ψηφισάμενος. Διό, διὰ μὲν ἀσθενῆ λέγη καὶ ἄτιμα,
 15 «τὰ δοκοῦντα», λέγει· διὰ δὲ ἀναγκαῖα, οὐκέτι προσιῆθαι,
 τὰ δοκοῦντα, ἀλλ' αὐτὸς ἀποφαίνεται λέγων, διὰ ἀναγκαῖά
 ἐσὶ καὶ μάλα εἰκότως. Καὶ γὰρ πρὸς παιδοποιίαν καὶ τὴν
 τοῦ γένους ἡμῶν διαδοχὴν χρήσιμα.

Διὰ τοῦτο καὶ οἱ νομοθέται Ρωμαίων τοὺς ταῦτα ἀκρω-
 20 τηριάζοντας τὰ μέλη καὶ ποιούντας εὐνούχους κολάζουσιν, ἅτε
 τῷ κοινῷ γένει λυμαιομένους, καὶ αὐτῇ ἐπηρεάζοντας τῇ
 φύσει. Ἄλλ' ἀπόλοιτο οἱ ἀκόλαστοι, οἱ τοῦ Θεοῦ τὰ δημι-
 ουργήματα διαβάλλοντες. Ὡσπερ γὰρ τῷ οἴνῳ πολλοὶ διὰ
 τοὺς μεθύοντας κατηράσαντο, καὶ τῇ φύσει τῶν γυναικῶν
 25 διὰ τὰς μοιχευομένας· οὕτω καὶ τὰ μέλη ταῦτα αἰσχρὰ εἶναι
 ἐνόμισαν διὰ τοὺς οὐκ εἰς δέον αὐτοῖς χρωμένους. Ἄλλ'
 οὐκ ἔχρη' οὐ γὰρ κτὴ φύσει τοῦ πράγματος ἡ ἁμαρτία συγ-
 κεκλήρωται, ἀλλ' ἀπὸ τῆς προαιρέσεως τίκτεται τοῦ τολμῶν-
 τος τὸ πλημμέλημα. Τινὲς δὲ τὰ ἀσθενέστερα καὶ ἄτιμα καὶ
 30 ἀναγκαῖα καὶ τιμῆς ἀπολαύοντα πλείονος περὶ ὀφθαλμῶν

Ὡστε ἐὰν καὶ αὐτὰ ἦσαν ἄτιμα, ὄχι μόνον δὲν θὰ ἔπρεπε ν' ἀπολαμβάνουν περισσότερα, ἀλλ' οὔτε ὅσα τοὺς ἀνήκουν· τῶρα ὅμως ἀπολαμβάνουν περισσότερας τιμῆς καὶ αὐτὸ ὀφείλεται εἰς τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ. Διότι εἰς ἄλλα μὲν εἰς τὴν φύσιν ἔδωκε νὰ μὴ ἔχουν ἀνάγκην, εἰς ἄλλα δέ, ἐπειδὴ δὲν ἔδωκεν εἰς τὴν φύσιν ὅ,τι χρειάζονται, ἠνάγκασε νὰ τὸ δίδωμεν ἑμεῖς. Ἄλλὰ δὲν εἶναι ἀνάξια τιμῆς δι' αὐτὸ· διότι καὶ τὰ ζῶα ἔχουν εἰς τὴν φύσιν τῶν τὴν ιδιότητα νὰ μὴ χρειάζονται τίποτε, καὶ οὔτε ἀπὸ ἐνδύματα ἔχουν ἀνάγκην, οὔτε ἀπὸ ὑποδήματα, οὔτε ἀπὸ στέγην τὰ περισσότερα ἀπὸ αὐτά· ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀναξιώτερον τιμῆς τὸ ἰδικὸν μας σῶμα ἐπειδὴ ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ ὅλα αὐτά. Διότι ἐὰν ἐξετάσῃ κανεὶς μὲ ἀκρίθειαν, καὶ δι' αὐτὴν τὴν φύσιν εἶναι πολύτιμα καὶ ἀναγκαῖα. Πράγμα πού καὶ αὐτὸς ὑπηνίχθη, ὄχι ἀπὸ τὸ ὅτι ἑμεῖς τὰ ἐπιμελούμεθα καὶ ὅτι ἀπολαμβάνουν μεγαλυτέρας τιμῆς, ἀλλ' ἀφοῦ ἀπέδειξε αὐτὸ ἀπὸ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων. Δι' αὐτὸ, ὅταν μὲν ὁμιλῇ δι' ἀσθενῆ καὶ ἄσχημα, ἐννοεῖ αὐτὰ «πού τὰ θεωροῦμεν» τέτοια, ὅταν ὅμως λέγῃ, ἀναγκαῖα, δὲν προσθέτει ὅτι, τὰ θεωροῦμεν, ἀλλ' ὁ ἴδιος ὁμιλεῖ μὲ βεβαιότητα καὶ λέγει ὅτι εἶναι ἀναγκαῖα· καὶ κατὰ πολὺ φυσικὸν λόγον. Διότι εἶναι χρήσιμα διὰ τὴν τεκνογονίαν καὶ τὴν διαδοχὴν τοῦ γένους μας.

Δι' αὐτὸν τὸν λόγον καὶ οἱ Ῥωμαῖοι νομοθέται αὐτοὺς πού ἀκρωτηριάζουν αὐτὰ τὰ μέλη καὶ αὐτοευνουχίζονται τοὺς τιμωροῦν, ἐπειδὴ βλάπτουν τὸ κοινὸν γένος καὶ προσβάλουν καὶ αὐτὴν τὴν φύσιν. Ἄλλ' εἴθε νὰ χαθοῦν οἱ αὐθάδεις πού κατηγοροῦν τὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ. Διότι ὅπως πολλοὶ κατηράσθησαν τὸν οἶνον ἐξ αἰτίας αὐτῶν πού μεθύουν, καὶ τὴν φύσιν τῶν γυναικῶν ἐξ αἰτίας αὐτῶν πού μοιχεύουν, ἔτσι καὶ αὐτὰ τὰ μέλη τὰ ἐθεώρησαν αἰσχρὰ ἐξ αἰτίας αὐτῶν πού τὰ χρησιμοποιοῦν ὄχι ὅπως πρέπει. Ἄλλὰ δὲν ἔπρεπε· διότι ἡ ἁμαρτία δὲν τίθεται εἰς τὴν αὐτὴν κρίσιν μὲ τὴν φύσιν, ἀλλ' ἡ ἁμαρτία γεννᾶται ἀπὸ τὴν προαίρεσιν ἐκείνου πού τὴν τολμᾷ. Μερικοὶ δὲ τὰ ἀσθενέστερα καὶ ἄσχημα καὶ ἀναγκαῖα καὶ πού ἀπολαμβάνουν πε-

καὶ ποδῶν εἰρηῆσθαι τῷ Παύλῳ νομίζουσι, καὶ ἀσθενέστερα καὶ ἀναγκαῖα τοὺς ὀφθαλμοὺς λέγειν, διὲ ἐλαιτούμενοι τῆ δυνάμει, πλεονεκτοῦσι τῆ χρεία, τὰ δὲ ἀτιμότερα τοὺς πόδας· καὶ γὰρ καὶ οὗτοι πολλῆς ἀπολαύουσι προνοίας.

5 2. Εἶτα ἵνα μὴ πάλιν ἄλλην ὑπερβολὴν ἐργάσῃται, φησί· «Τὰ δὲ εὐσχήμονα ἡμῶν οὐ χρείαν ἔχει». Ἴνα γὰρ μή τις λέγῃ, καὶ ποῖος οὗτος λόγος; τῶν μὲν τιμίων καταφρονεῖν, τοῖς δὲ ἀτίμοις προσεδρεύειν; οὐχὶ καταφρονοῦντες τοῦτο ποιοῦμεν, φησὶν, ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὰ οὐ δεῖται. Καὶ ὄρα
10 ἡλίκον ἐγκώμιον ἐν βραχεῖ θεῖς παρέδραμε, συμφερόντως τοῦτο καὶ χρηοίμως ποιῶν. Καὶ οὐδὲ ἀρκεῖται τούτῳ, ἀλλὰ καὶ αἰτίαν προσείδησι λέγων· «Ἄλλ' ὁ Θεὸς συνεκέρασε τὸ σῶμα, τῷ ὑστεροῦντι περισσοτέραν δοῦς τιμὴν, ἵνα μὴ σχίσμα ἦ ἐν τῷ σώματι». Εἰ δὲ συνεκέρασεν, οὐκ ἀφῆκε τὸ
15 ἀτιμότερον φαίνεσθαι. Τὸ γὰρ κινώμενον ἐν γίνεταί, καὶ οὐ φαίνεται τί πρὸ τούτου ἦν· ἐπεὶ οὐδ' ἂν κεκοῤῥῶσθαι αὐτὸ φαίμεν ἂν.

Καὶ ὄρα πῶς συνειῶς τὰ ἐλατιώματα παραιτῶσει λέγων, «τῷ ὑστεροῦντι». Οὐκ εἶπε, τῷ ἀτίμῳ, τῷ ἀσχήμονι, ἀλλὰ,
20 «τῷ ὑστεροῦντι». Ὑστεροῦντι, πῶς; Κατὰ φύσιν. «Περισσοτέραν δοῦς τιμὴν». Καὶ διὰ τί; «Ἴνα μὴ ἦ σχίσμα ἐν τῷ σώματι». Ἐπειδὴ γὰρ μυρίας παραμυθίας ἀπολαύοντες ἤλγουν ὁμῶς, ἅτε ἐλάτιονα λαβόντες, δείκνυσιν διὲ μᾶλλον ἐτιμῆθησαν. «Τῷ γὰρ ὑστεροῦντι», φησί, «περισσοτέραν δοῦς
25 τιμὴν». Εἶτα καὶ τὸν λόγον ἐπάγει, δεικνύς διὲ συμφερόντως καὶ ὑστερεῖν ἐποίησε, καὶ μειζόνως ἐτίμησε. Τίς δὲ ὁ λόγος; «Ἴνα μὴ σχίσμα», φησὶν, «ἐν τῷ σώματι». Καὶ οὐκ εἶπεν, ἐν τοῖς μέλεσιν, ἀλλ', «ἐν τῷ σώματι». Καὶ γὰρ πολλὴ ἔμελλεν ἢ πλεονεξία εἶναι, εἰ τὰ μὲν καὶ ἀπὸ τῆς φύσεως
30 καὶ ἀπὸ τῆς ἡμετέρας ἐθεραπεύετο προνοίας, τὰ δὲ οὐδὲ

ρισσοτέρας τιμῆς νομίζουν ὅτι ἐλέχθησαν ἀπὸ τὸν Παῦλον διὰ τοὺς ὀφθαλμούς, διότι, ἐνῶ ὑστεροῦν εἰς δύναμιν, πλεονεκτοῦν εἰς ἀναγκαιότητα, καὶ ὅτι ὀλιγώτερον τιμώμενα εἶναι τὰ πόδια· διότι καὶ αὐτὰ ἀπολαμβάνουν πολλῆς φροντίδος.

2. Εἰς τὴν συνέχειαν διὰ νὰ μὴ κἀνῃ πάλιν ἄλλην ὑπερβολήν, λέγει· «Τὰ δὲ εὔσχημα μέλη μας δὲν ἔχουν ἀνάγκην νὰ τὰ σκεπάσωμεν». Διότι διὰ νὰ μὴ λέγη κανεὶς, καὶ ποῖος λόγος ὑπάρχει δι' αὐτό; τὰ μὲν εὔσχημα νὰ καταφρονῶμεν, τὰ δὲ ἄσχημα νὰ περιποιούμεθα προσεκτικά; δὲν τὸ κάμνομεν αὐτὸ ἐπειδὴ τὰ περιφρονοῦμεν, λέγει, ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὰ δὲν ἔχουν ἀνάγκην. Καὶ κοίταξε πόσον μέγα ἐγκώμιον παρῆλθεν ὀμιλήσας ἐν συντομίᾳ, καὶ τὸ ἔκαμεν αὐτὸ διότι συμφέρει καὶ ὠφελεῖ. Καὶ δὲν ἀρκεῖται εἰς αὐτό, ἀλλὰ παραθέτει καὶ τὴν αἰτίαν μὲ τοὺς λόγους· «Ὁ Θεὸς ὅμως συνέμιξε τὸ σῶμα καὶ ἔδωσε μεγαλυτέραν τιμὴν εἰς τὸ μέλος ποῦ ὑστερεῖ, διὰ νὰ μὴ ὑπάρχη διαίρεσις εἰς τὸ σῶμα». Ἄφοῦ ὅμως συνέμιξε τὰ μέλη, δὲν ἄφησε νὰ φαίνεται αὐτὸ ποῦ τιμᾶται ὀλιγώτερον. Διότι αὐτὸ ποῦ συμμίγνυται γίνεται ἐν, καὶ δὲν φαίνεται τί ἦτο πρὶν ἀπὸ αὐτό, διότι ἐὰν δὲν συνέβαινεν ἔτσι, δὲν θὰ ἤμπορούσαμεν νὰ εἰπούμεν ὅτι ἔγινε σύμμιξις.

Καὶ πρόσεχε πῶς προσπερνᾷ μὲ σύνεσιν αὐτὰ ποῦ δὲν τιμῶνται μὲ τοὺς λόγους· «εἰς τὸ μέλος ποῦ ὑστερεῖ εἰς τιμὴν». Ὑστερεῖ, μὲ ποῖον τρόπον; Κατὰ φύσιν. «Καὶ ἔδωσεν μεγαλυτέραν τιμὴν». Καὶ διατί; «Διὰ νὰ μὴ ὑπάρχη διαίρεσις εἰς τὸ σῶμα». Ἐπειδὴ δηλαδὴ, ἐνῶ ἀπήλαυσαν πολλὰς παρηγορίας, ἐστενοχωροῦντο ὅμως ἐπειδὴ ἔλαβον μικρότερα χαρίσματα, δεικνύει ὅτι περισσότερον ἐτιμήθησαν. Ὑστερον προσθέτει καὶ τὸν λόγον, καὶ δεικνύει ὅτι διὰ τὸ συμφέρον του τὰ ἔκανε καὶ νὰ ὑστεροῦν καὶ περισσότερον τὰ ἐτίμησε. Ποῖος δὲ ὁ λόγος; «Διὰ νὰ μὴ ὑπάρχη», λέγει, «διαίρεσις εἰς τὸ σῶμα». Καὶ δὲν εἶπεν, «εἰς τὰ μέλη», ἀλλ' «εἰς τὸ σῶμα». Διότι πολλὴ θὰ ἦτο ἡ ὑπεροχὴ, ἐὰν τὰ μὲν ἐδέχοντο περιποίησιν καὶ ἀπὸ τὴν φύσιν καὶ ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας πρόνοιαν, ἐνῶ τὰ ἄλλα ἀπὸ πουθε-

είέρωθεν· και ἀπεσχίσθη ἄν ἀλλήλων, οὐ δυνάμενα φέρειν τὸν σὺνδεσμον· ἀποσχισθέντων δὲ τούτων, και τοῖς λοιποῖς ἐγίνετο βλάβη.

Εἶδες πῶς ἔδειξεν ἀναγκαίως μείζονα τῷ ὑστεροῦντι δε-
 5 δομένην τιμὴν; Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο γέγονε, κοινὴ πάντων ἂν ἦ λύμη γέγονει, φησί. Και γὰρ εἰ μὴ πολλῆς ταῦτα παρ' ἡμῶν ἀπέλαυσε προνοίας, ἐπηρεάσθη ἂν μὴ ἔχοντα τὴν ἀπὸ τῆς φύσεως βοήθειαν· ἐπηρεασθέντα δέ, ἀπώλειο ἂν ἀπο-
 λυόμενα δέ, ἔσχισεν ἂν τὸ σῶμα· σχισθέντος δὲ τοῦ σώμα-
 10 τος, και τὰ λοιπὰ ἂν ἀπώλειο τὰ πολλῶ μείζονα τούτου. Ὅρας δι και τῆς ἐκείνων προνοίας ἔχειαι ἢ τούτων ἐπι-
 μέλεια; Οὐ γὰρ οὕτως ἐν τῇ οἰκείᾳ φύσει τὸ εἶναι ἔχουσιν, ὡς ἐν τῷ σώματι εἶναι ἐν. Διὰ δὴ τοῦτο, ἂν μὲν τὸ σῶμα ἀπόληται, οὐδὲν αὐτοῖς κέρδος τῆς καθ' ἕκαστον ὑγείας·
 15 ἀλλ', ἂν τε ὀφθαλμὸς μένη, ἂν τε ρίς διατηροῦσα τὸ οἰκεῖον, τοῦ συνδέσμου λυθέντος, ὄφελος οὐδὲν ἔσται λοιπόν· ἂν δέ, τούτου μένοντος, ἐκεῖνα βλαβῆ, και διαθασιάζεται και πρὸς ὑγίειαν ἐπάνειοι ταχέως.

Ἄλλ' ἴσως εἴποι τις ἂν τοῦτο μὲν ἐν τῷ σώματι λόγον
 20 ἔχει, δι και τὸ ὑστεροῦν περισσοτέραν ἔλαβε τιμὴν, ἐπὶ δὲ τῶν ἀνθρώπων πῶς ἂν τοῦτο φανεῖται; Ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων μὲν οὖν μάλιστα ἂν ἴδοις τοῦτο συμβαῖνον. Και γὰρ οἱ περὶ τὴν ἐνδεκάτην ὥραν, πρῶτοι τὸν μισθὸν ἔλαβον· και τὸ πλα-
 νηθὲν πρόβατον ἔπεισε τὸν ποιμένα τὰ ἐνενηκονταεννέα κα-
 25 ταλιπεῖν, και ἐπ' αὐτὸ δραμεῖν, και εὗρηθὲν ἐβασιάζειο, οὐκ ἠλαύνειο· και ὁ ἄσωτος νίδος πλείονος τοῦ εὐδοκιμηκό-
 τος τῆς τιμῆς ἀπέλαυσε· και ὁ λησιῆς πρὸ τῶν ἀποσιόλων ἐσιεφανοῦτιο και ἀνεκηρύττειο. Και ἐπὶ τῶν ταλάντων δὲ τοῦτο ἴδοις ἂν γινόμενον. Και γὰρ ὁ τὰ πέντε τάλαντα λα-
 30 βῶν και ὁ τὰ δύο, τῶν αὐτῶν ἠξιώθησαν, και αὐτῷ τῷ τὰ δύο λαβεῖν πολλῆς ἀπέλαυσε μᾶλλον τῆς προνοίας. Εἰ

νά· καί θά εἶχον διαιρεθῆ μεταξύ των, ἐπειδή δέν θά ἤμποροῦσαν νά ὑποφέρουν τόν σύνδεσμον· ἀφοῦ θά διηροῦντο δέ αὐτά, θά ἐπήρχετο βλάβη καί εἰς τὰ ὑπόλοιπα μέλη

Εἶδες πῶς ἔδειξεν ὅτι κατ' ἀνάγκην ἐδόθη περισσοτέρα τιμή εἰς αὐτό πού ὑστερεῖ; Διότι, ἐάν δέν ἐγένετο αὐτό, κοινή θά ἦτο, λέγει, ἡ βλάβη ὅλων. Διότι, ἐάν δέν ἀπελάμβανον αὐτά πολλῆς φροντίδος ἀπό ἐμᾶς, θά ἐβλάπτοντο ἀφοῦ δέν θά εἶχον τήν βοήθειαν τῆς φύσεως· ἀφοῦ θά ἐβλάπτοντο δέ, θά κατεστρέφοντο· ἀφοῦ δέ θά κατεστρέφοντο, θά διηρεῖτο τὸ σῶμα· ἀφοῦ ὅμως θά διηρεῖτο τὸ σῶμα, θά κατεστρέφοντο καί τὰ ἄλλα πού εἶναι πολὺ ἀνώτερα ἀπό αὐτά. Βλέπεις ὅτι ἡ φροντίς αὐτῶν ἔχει ἄμεσον σχέσιν μέ τήν πρόνοιαν ἐκείνων; Διότι δέν ἔχουν τήν ὑπαρξιν τὸ καθέν εἰς τήν ἰδικήν του φύσιν ἐπειδή εἶναι ἓν εἰς τὸ σῶμα. Δι' αὐτὸ βεβαίως, ἐάν καταστραφῆ τὸ σῶμα, κανέν κέρδος δέν θά ἔχουν αὐτά ἀπό τὸ ὅτι τὸ καθέν ἔχει ὑγείαν· ἀλλ', ἐάν παραμένῃ ὁ ὀφθαλμὸς καί ἂν ἡ μύτη διατηρῆ τὸν ἑαυτὸν της, ἀφοῦ διελύθη ὁ σύνδεσμος κανέν ὄφελος πλέον δέν ὑπάρχει· ἐνῶ ἐάν, ἀφοῦ παραμένει τὸ σῶμα, βλαβοῦν τὰ μέλη, καί συγκρατοῦνται καί ἐπανέρχονται συντόμως εἰς ὑγείαν.

Ἄλλ' ἴσως νά εἰπῆ κάποιος· αὐτὸ μὲν εἰς τὸ σῶμα δικαιολογεῖται, δηλαδή αὐτὸ πού ὑστερεῖ εἰς τιμὴν ἔλαβε περισσοτέραν τιμὴν, ἀλλ' εἰς τοὺς ἀνθρώπους πῶς ν' ἀποδειχθῆ αὐτό; Εἰς τοὺς ἀνθρώπους λοιπὸν περισσότερον θά ἰδῆς νά συμβαίνει αὐτό. Διότι αὐτοὶ πού προσῆλθον εἰς τὴν ἐνδεκάτην ὥραν ἔλαβον πρῶτοι τὸν μισθόν· καί τὸ πρόβατον πού ἐπλανήθη ἔπεισε τὸν ποιμένα νά ἀφήσῃ τὰ ἐνενήντα ἐννέα καί νά τρέξῃ πρὸς αὐτό, καί ἀφοῦ εὐρέθη, ἐκρατήθη, δέν ἐδιώχθη· καί ὁ ἄσωτος υἱὸς ἀπήλαυσε περισσοτέρας τιμῆς ἀπὸ ἐκεῖνον πού ἠὺδοκίμει· καί ὁ ληστής πρὶν ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους ἐστεφανώθη καί ἀνεκηρύχθη. Καί εἰς τὰ κάλαντα δέ θά ἰδῆς νά γίνεται αὐτό. Διότι αὐτὸς πού ἔλαβε τὰ πέντε καί αὐτὸς πού ἔλαβε τὰ δύο, ἠξιώθησαν τοῦ ἰδίου μισθοῦ, καί αὐτὸς πού ἔλαβε τὰ δύο ἀπήλαυσε περισσοτέρας προνοίας. Διότι ἐάν

γὰρ τὰ πέντε ἐνεχειρίσθη, μὴ δυνάμενος, τοῦ παντός ἂν ἐξέ-
 πεσε· δεξάμενος δὲ τὰ δύο, καὶ τὰ παρ' ἑαυτοῦ πληρώσας,
 τῶν αὐτῶν ἠξιώθη τῷ τὰ πέντε ἐργασαμένῳ, τοσοῦτω πλεονε-
 κτήσας, ὅσῳ ἀπ' ἐλαπίδων πόνων τῶν αὐτῶν ἐπέτυχε σιε-
 5 φάνων. Καίτοι καὶ αὐτὸς ἄνθρωπος ἦν, ὡσπερ ὁ τὰ πέντε
 ἀλλ' ὅμως οὐδὲν πρὸς αὐτὸν ὁ δεσπότης ἀκριβολογεῖται, οὐ-
 δὲ ἀναγκάζει τὰ αὐτὰ πονεῖν τῷ συνδούλῳ, οὐδὲ λέγει, διὰ
 τί μὴ δύνασαι τὰ πέντε ἐργάσασθαι; δικαίως ἂν εἰπὼν ἀλλὰ
 καὶ αὐτὸν ἐστεφάνου.

10 3. Ταῦτ' οὖν εἰδότες, μὴ ἐπεμβαίνετε τοῖς ἐλάττοις οἱ
 μείζους, ἵνα μὴ πρὸ ἐκείνων ἑαυτοὺς βλάβητε· ἀποσχιζομέ-
 νων γὰρ αὐτῶν, τὸ πᾶν διαφθείρεται σῶμα. Τί γὰρ ἄλλο
 ἐστὶ σῶμα, ἢ τὸ πολλὰ εἶναι μέλη; καθὼς καὶ αὐτὸς φησιν,
 ὅτι «Τὸ σῶμα οὐκ ἔστιν ἐν μέλος, ἀλλὰ πολλά». Εἰ τοίον
 15 τοῦτό ἐστι σῶμα, φροντίζομεν τοῦ τὰ πολλὰ μένειν πολλά
 ὡς ἐὰν μὴ τοῦτο διασώζηται, περὶ τὰ καίρια ἢ πληγὴ γίνε-
 ται. Διὸ καὶ αὐτὸς οὐ τοῦτο μόνον ἀπαιτεῖ, τὸ μὴ ἀποσχίζε-
 σθαι ἀλλήλων, ἀλλὰ καὶ τὸ σφόδρα συνῆφθαι. Εἰπὼν γοῦν.
 «Ἴνα μὴ ἦ σχίσμα ἐν τῷ σώματι», οὐκ ἠρκέσθη τοῦτω, ἀλλ'
 20 ἐπήγαγεν· «Ἴνα τὸ αὐτὸ ὑπὲρ ἀλλήλων μεριμνῶσι τὰ μέλη»·
 εἰτέραν καὶ ταύτην αἰτίαν προστιθεὶς τοῦ τὰ ἐλάττονα πλείο-
 νος ἀπολαύειν τιμῆς. Οὐ γὰρ ἵνα μὴ ἀποσχίζηται μόνον ἀλ-
 λήλων, οὕτως ὤκονόμησεν ὁ Θεός, ἀλλ' ἵνα καὶ ἀγάπη ἢ
 πολλή καὶ ὁμόνοια. Εἰ γὰρ ἐν τῇ τοῦ πλησίον σωτηρίᾳ τὸ
 25 εἶναι ἐκάστω, μὴ μοι τὸ ἔλαττον καὶ τὸ πλεόν εἴπησ· ἐνιαῦθα
 γὰρ οὐκ ἔστι πλεόν καὶ ἔλαττον. Μένοντις γὰρ τοῦ σώματος
 δυνατὸν καὶ τὴν διαφορὰν ἰδεῖν· ἀπολλυμένου δέ, οὐκέτι

ἐλάμβανε τὰ πέντε, ἐνῶ δὲν ἠμποροῦσε νὰ βαστάσῃ αὐτά, θὰ ἔχανε τὰ πάντα· ἀφοῦ ἔλαβεν ὅμως τὰ δύο καὶ ἀφοῦ συνεισέφερεν ὅσα ἔπρεπεν ὁ ἴδιος, ἠξιώθη τοῦ ἰδίου μισθοῦ μὲ ἐκείνον ὁ ὁποῖος ἐπεξεργάσθη τὰ πέντε καὶ εὐρέθη εἰς τόσον πλεονεκτικὴν θέσιν, ὅσον ἀπὸ ὀλιγωτέρους κόπους ἐπέτυχε τοὺς ἰδίους στεφάνους. Καὶ ὅμως καὶ αὐτὸς ἄνθρωπος ἦτο, ὅπως ἐκείνος ποὺ εἶχε τὰ πέντε· ὁ δεσπότης ὅμως δὲν ἐξετάζει καθόλου μὲ ἀκρίβειαν αὐτόν, οὔτε ἀναγκάζει νὰ κοπιάζῃ ἐξ ἴσου μὲ τὸν σύνδουλόν του, οὔτε λέγει, διατί δὲν ἠμπορεῖς νὰ ἐπεξεργασθῆς τὰ πέντε; πρᾶγμα ποὺ δικαίως θὰ τὰ ἔλεγεν· ἀλλὰ καὶ αὐτόν τὸν ἐστεφάνωσε.

3. Γνωρίζοντες λοιπὸν αὐτά, μὴ ἐπεμβαίνετε σεῖς ποὺ ἔχετε μεγαλύτερα χαρίσματα εἰς αὐτοὺς ποὺ ἔχουν μικρότερα, διὰ νὰ μὴ βλάψετε τοὺς ἑαυτοὺς σας πρὶν ἀπὸ ἐκείνους· καθ' ὅσον ὅταν ἀποκόπτονται αὐτοί, ὀλόκληρον τὸ σῶμα καταστρέφεται. Διότι τί ἄλλο εἶναι σῶμα, παρὰ τὸ νὰ εἶναι πολλὰ μέλη; καθὼς καὶ ὁ ἴδιος λέγει, ὅτι «τὸ σῶμα δὲν εἶναι ἓν μέλος, ἀλλὰ πολλά». Ἀφοῦ λοιπὸν αὐτὸ εἶναι σῶμα, ἅς φροντίζωμεν ὥστε τὰ πολλὰ νὰ μένουν πολλά· διότι ἐὰν αὐτὸ δὲν διασώζεται, τὸ κτύπημα γίνεται θανατηφόρον. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος δὲν ἀπαιτεῖ μόνον αὐτό, τὸ νὰ μὴ διαιροῦνται μεταξύ των, ἀλλὰ καὶ νὰ εἶναι πολὺ συνδεδεμένοι. Ἀφοῦ λοιπὸν εἶπεν, «διὰ νὰ μὴ ὑπάρχη διαίρεσις εἰς τὸ σῶμα», δὲν ἠρκέσθη εἰς αὐτό, ἀλλ' ἐσυνέχισεν· «Ὡστε νὰ ἔχουν τὰ μέλη τὴν ἰδίαν φροντίδα τὸ ἓν διὰ τὸ ἄλλο»· καὶ προσέθεσεν ἔτσι καὶ αὐτὴν τὴν αἰτίαν διὰ ν' ἀπολαμβάνουν τὰ μικρότερα περισσοτέρας τιμῆς. Διότι ὄχι μόνον διὰ νὰ μὴ διαιροῦνται μεταξύ των ἐπρονόησεν ἔτσι ὁ Θεός, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ ὑπάρχη πολλὴ ἀγάπη καὶ ὁμόνοια. Διότι ἐὰν ἡ ὑπαρξίς τοῦ καθενὸς εὐρίσκεται εἰς τὴν σωτηρίαν τοῦ πλησίον, μὴ μοῦ λέγῃς διὰ τὸ μικρότερον καὶ τὸ μεγαλύτερον· καθ' ὅσον ἐδῶ δὲν ὑπάρχει μεγαλύτερον καὶ μικρότερον. Διότι ὅταν παραμένῃ τὸ σῶμα εἶναι δυνατὸν νὰ ἰδῆ κανεὶς καὶ τὴν διαφορὰν· ἐνῶ ὅταν καταστρέφεται, καθόλου· θὰ καταστραφῇ δέ, ἐὰν δὲν

ἀπολείται δέ, ἂν μὴ καὶ ἐλάτιονα μένη. Εἰ τοίνυν καὶ τὰ μεγάλα ἀπολείται τῶν μικρῶν ἀπορραγέντων, ὁμοίως ὀφείλει ταῦτα τῶν μικρῶν φρονιίζειν, καὶ οὕτως ὡς ἑαυτῶν, ἅτε ἐν τῇ τοῦτων σωτηρίᾳ καὶ τῶν μειζόνων μερόντων.

5 Ὡστε καὶ μυριάκις λέγῃς, διὰ ἅτιμον τὸ μέλος καὶ ἔλαιον, ἀλλ' ἐὰν μὴ ὁμοίως προνοῆς, ὡς καὶ σαυτοῦ, ἀλλ' ὡς ἐλάτιονος ἀμελῆς, ἢ θλάβῃ εἰς σὲ διαθήσεται. Διὰ τοῦτο οὐκ εἶπεν, ἵνα ὑπὲρ ἀλλήλων μόνον μεριμνῶσι τὰ μέλη, ἀλλὰ προσέθηκεν, «ἵνα τὸ αὐτὸ ὑπὲρ ἀλλήλων μεριμνῶσι», τουτέ-
 10 σιν, ὁμοίως, καὶ τῆς αὐτῆς τῷ μεγάλῳ καὶ ὁ μικρὸς ἀπολαύῃ προνοίας. Μὴ τοίνυν εἴπῃς, διὰ ὁ δεῖνα ὁ τυχῶν ἐσιν, ἀλλ' ἐννόησον διὰ μέλος ἐστὶν τοῦ σώματος τοῦ τὸ πᾶν συγκροτουμένου· καὶ ὡπερ ὁ ὀφθαλμὸς, οὕτω καὶ οὖτος ποιεῖ τὸ σῶμα εἶναι σῶμα. Ἐνθα γὰρ ἂν τὸ σῶμα οἰκοδομηθῆται,
 15 οὐδεὶς οὐδὲν τοῦ πλησίον ἔχει πλεόν. Οὐδὲ γὰρ τοῦτο ποιεῖ σῶμα, τὸ εἶναι τὸ μὲν μεῖζον, τὸ δὲ ἔλαιον, ἀλλὰ τὸ πολλὰ εἶναι καὶ διάφορα. Ὡπερ γὰρ σὺ, ἐπειδὴ μεῖζων εἶ, τὸ σῶμα συνέσεισας, οὕτω καὶ οὖτος, ἐπειδὴ ἐλάτιον. Ὡστε ἢ ἐλάτιωσις αὐτοῦ, διὰ δέη τὸ σῶμα οἰκοδομεῖν, ἰσότημός
 20 σοι γίνεται εἰς τὸν καλὸν τοῦτον ἔρανον· τὸ γὰρ αὐτὸ σοι δύναιται καὶ δῆλον ἐκεῖθεν.

Μὴ ἔσιω ἔλλαιόν τι καὶ μεῖζον μέλος, μηδὲ ἴμιον καὶ ἀτιμότερον, ἀλλ' ἔσιω πάντα ὀφθαλμὸς, ἢ πάντα κεφαλὴ οὐκ ἀπολείται τὸ σῶμα; Παντί που δῆλον. Πάλιν ἂν πάντα ἐ-
 25 λάτιονα ἢ, τὸ αὐτὸ συμβήσεται ὥστε καὶ ταύτη ἰσοῦται τὰ ἐλάτιω. Εἰ δὲ δεῖ τι καὶ πλεόν εἰπεῖν, ἵνα μένη σῶμα, ἐλάτιον ἐστὶν ὁ ἐλάτιον ὥστε διὰ σὲ ἐστὶν ἐλάτιον, ἵνα σὺ μένης μέγας ὢν. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν αὐτὴν ἀπαιτεῖ παρὰ πάντων πρόνοιαν. Καὶ εἰπὼν, «Τὸ αὐτὸ ὑπὲρ ἀλλήλων μεριμνῶσι

μένουν εἰς αὐτὸ καὶ τὰ μικρότερα. Ἐὰν λοιπὸν ὅταν ἀποσχισθοῦν τὰ μικρὰ θὰ καταστραφοῦν καὶ τὰ μεγάλα, ὀφείλει κανεὶς ἐξ ἴσου νὰ φροντίζῃ τὰ μικρὰ καὶ τὰ μεγάλα, καὶ ὡς ἰδικά του, ἐπειδὴ εἰς τὴν σωτηρίαν αὐτῶν διασώζονται καὶ τὰ μεγαλύτερα.

Ἔστωτε καὶ ἂν λέγῃς ἀπείρους φορές, ὅτι τὸ μέλος εἶναι ἄσχημον καὶ κατώτερον, ἐὰν ὅμως δὲν φροντίζῃς ὁμοίως δι' ὅλα, ὅπως καὶ διὰ τὸν ἑαυτὸν σου, ἀλλ' ἀμελεῖς δι' αὐτὸ ὡσάν νὰ εἶναι κατώτερον, ἢ βλάβη εἰς ἐσένα μεταβαίνει. Δι' αὐτὸ δὲν εἶπε μόνον νὰ ἔχουν τὰ μέλη τὴν φροντίδα τὸ ἓν διὰ τὸ ἄλλο», δηλαδή, καθ' ὅμοιον τρόπον, καὶ ὁ μικρὸς ν' ἀπολαμβάνῃ τῆς ἰδίας προνοίας μὲ τὸν μέγαν. Μὴ εἰπῆς λοιπὸν ὅτι ὁ τάδε εἶναι τυχαῖος, ἀλλὰ σκέψου ὅτι εἶναι μέλος ἐκείνου τοῦ σώματος ποῦ συγκροτεῖ τὸ πᾶν καὶ ὅπως ὁ ὀφθαλμὸς, ἔτσι καὶ αὐτὸς ὡς μέλος κάμνει τὸ σῶμα νὰ εἶναι σῶμα. Διότι ὅπου οἰκοδομεῖται τὸ σῶμα, κανεὶς δὲν ἔχει τίποτε περισσότερον ἀπὸ τὸν πλησίον. Καθ' ὅσον δὲν εἶναι αὐτὸ ποῦ κάμνει τὸ σῶμα, δηλαδή τὸ νὰ εἶναι ἄλλο μὲν μεγαλύτερον, ἄλλο δὲ μικρότερον, ἀλλὰ τὸ νὰ εἶναι πολλὰ καὶ διάφορα. Ὅπως δηλαδή ἐσύ, ἐπειδὴ εἶσαι μεγαλύτερος, συνιστᾷς τὸ σῶμα, ἔτσι καὶ αὐτὸς, ἐπειδὴ εἶναι μικρότερος. Ἔστωτε ἢ κατωτερότης αὐτοῦ, ἀφοῦ εἶναι ἀπαραίτητη διὰ νὰ οἰκοδομηθῇ τὸ σῶμα, γίνεται δι' ἐσὲ ἰσότιμος εἰς τὴν ὡραίαν αὐτὴν συνεισφορὰν διότι ἔχει δι' ἐσὲ τὴν ἰδίαν δυνατότητα καὶ εἶναι φανερόν ἀπὸ ἐκεῖ.

Ἔστω ὅτι δὲν ὑπάρχει κατώτερον καὶ ἀνώτερον μέλος, οὔτε τιμώμενον καὶ μὴ τιμώμενον, ἀλλ' εἶναι ὅλα ὀφθαλμὸς ἢ ὅλα κεφαλή· δὲν θὰ καταστραφῇ τὸ σῶμα; Εἶναι ὀλοφάνερον. Πάλιν ἂν ὅλα εἶναι κατώτερα, τὸ ἴδιον θὰ συμβῇ ὥστε καὶ δι' αὐτὸ εἶναι ἴσα τὰ κατώτερα. Ἐὰν δὲ πρέπει νὰ εἰποῦμεν καὶ κάτι περισσότερον, διὰ νὰ ὑπάρχη τὸ σῶμα εἶναι κατώτερος ὁ κατώτερος ὥστε διὰ σὲ εἶναι κατώτερος, διὰ νὰ εἶσαι σὺ μέγας. Δι' αὐτὸ καὶ ἀπαιτεῖ τὴν ἰδίαν φροντίδα ἀπὸ ὅλους. Καὶ ὅταν εἶπε «νὰ ἔχουν τὰ μέλη τὴν ἰδίαν φροντίδα τὸ ἓν διὰ τὸ ἄλλο», ἐξηγεῖ

τὰ μέλη», ἐρμηνεύει, «τὸ αὐτό», τοῦτο πάλιν, λέγων· «Καὶ εἴτε πάσχει ἐν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη· εἴτε δοξάζεται ἐν μέλος, συγχαίρει πάντα τὰ μέλη». Διὰ γὰρ τοῦτο φησί, καὶ τὴν πρόνοιαν κοινὴν ἐποίησεν, ἐν ἰσοαύτῃ διαφο-
 5 ρᾷ κατασκευάσας ἔνωσιν, ἵνα καὶ τῶν ἀποβαινόντων πολλὴ ἢ κοινωνία ᾗ. Εἰ γὰρ ἡ τοῦ πλησίου πρόνοια σωτηρία κοινή ἐσιν, ἀνάγκη καὶ τὴν δόξαν καὶ τὴν ἀθυμίαν εἶναι κοινήν.

Τρία τοίνυν ἐνιαῦθα ἀπαιτεῖ τὸ μὴ σχιζέσθαι, ἀλλ' ἡνω-
 οῦναι μετὰ ἀκριθείας, τὸ προνοεῖν ὁμοίως ἀλλήλων, τὸ κοι-
 10 νὰ τὰ συμβαίοντα ἡγεῖσθαι. Καὶ ἀνωτέρω μὲν φησιν, διὰ περισσοτέραν ἔδωκε τιμὴν τῷ ὑστεροῦντι διὰ τὸ δεῖσθαι, δεικνὺς διὰ αὐτὸ τὸ ἡλαιῶσθαι μείζονος τιμῆς πρόξενον γέγονεν· ἐνιαῦθα δὲ καὶ κατὰ τὸν τῆς προνοίας ἕξισοῖ λόγον αὐτὰ τῆς ὑπ' ἀλλήλων γινομένης. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ μεί-
 15 ζονος ἐποίησεν ἀπολαῦσαι τιμῆς, φησίν, ἵνα μὴ ἐλάτινος ἀπολαύῃ προνοίας. Οὐκ ἐντεῦθεν δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν συμβαινόντων λυπηρῶν καὶ χρησιῶν ἀλλήλοις συνδέδεται τὰ μέλη. Καὶ γὰρ τῆς πύρρονος πολλακίς προσπαγείσης ἀκάνθης, δλον τὸ σῶμα αἰσθάνεται καὶ μεριμνᾷ· καὶ νῶτος κάμπεται,
 20 καὶ γαστήρ καὶ μηροὶ συσιέλλονται, καὶ χεῖρες, καθάπερ δορυφόροι καὶ ὑπηρέται προσιόντες ἀνέλκουσι τὸ παγέν, καὶ κεφαλὴ ἐπικύπτει, καὶ ὀφθαλμοὶ μετὰ πολλῆς ὀρώσι τῆς φροντίδος. Ὡστε εἰ καὶ ἔλαιον ἔχει τῷ μὴ δύνασθαι ἀνελθεῖν ὁ ποῦς, ἀλλὰ τῷ τὴν κεφαλὴν καταγαγεῖν τὸ ἴσον ἔοχε, καὶ
 25 τῆς αὐτῆς ἀπέλευσε τιμῆς, καὶ μάλιστα διὰ μὴ χάριτι καταφέρωσιν αὐτὴν οἱ πόδες, ἀλλ' ὀφειλῆ. Ὡστε εἰ τῷ τιμιωτέρα εἶναι πλεονεκειῖ, τῷ καὶ τοιαύτῃ οὔσα τῷ ἐλάτιονι τὴν τιμὴν ὀφείλειν καὶ τὴν κηδεμονίαν, καὶ τῷ ὁμοίως αὐτῷ συναλγεῖν, ἰσότητα δείκνυσι πολλήν. Τί γὰρ πύρρονος εὐ-
 30 τελέσιτερον; τί δὲ κεφαλῆς τιμιώτερον; Ἀλλὰ τοῦτο ποδὸς ἐκεῖνο βαδίζει τὸ μέλος, καὶ πάντα μεθ' ἑαυτῆς συγκινεῖ.

«τὴν ἰδίαν» μὲ τοὺς ἐξῆς πάλιν λόγους· «Ἐὰν πάσχη ἔν μέλος, συμπάσχουν ὅλα τὰ μέλη· ἐὰν τιμᾶται ἔν μέλος, χαίρουν μαζὶ ὅλα τὰ μέλη». Διότι δι' αὐτό, λέγει, ἔκανε κοινὴν καὶ τὴν φροντίδα μὲ τὸ ὅτι ἐδημιούργησεν ἔνωσιν μέσα εἰς τόσῃν διαφορᾶν, ὥστε καὶ εἰς ὅσα συμβαίνουν νὰ ὑπάρχη στενὴ σύνδεσις καὶ κοινωνία. Διότι, ἐὰν ἡ φροντίς διὰ τὸν πλησίον εἶναι κοινὴ σωτηρία, κατ' ἀνάγκην καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ λύπη πρέπει νὰ εἶναι κοινή.

Τρία πράγματα λοιπὸν ἀπαιτεῖ ἐδῶ· τὸ νὰ μὴ διαιροῦνται, ἀλλὰ νὰ εἶναι συνηνωμένοι τελείως, τὸ νὰ φροντίζουν ἐξ ἴσου ὁ ἕνας διὰ τὸν ἄλλον καὶ νὰ θεωροῦν ὅσα τοὺς συμβαίνουν κοινά. Καὶ προηγουμένως μὲν εἶπεν, ὅτι ἔδωσε περισσοτέραν τιμὴν εἰς αὐτὸ πού τὴν στερεῖται διὰ τὴν κοινὴν ἀνάγκην, καὶ ἔδειξεν ὅτι αὐτὸ τὸ γεγονός, ὅτι εἶναι κατώτερον, ἔγινεν αἰτία διὰ νὰ τιμᾶται περισσότερο· ἐδῶ δὲ ἐξισώνει τὸ κατώτερον μὲ τὸ ἀνώτερον καὶ ὡς πρὸς τὴν φροντίδα πού δεικνύεται μεταξύ των. Διότι δι' αὐτὸ καὶ ἔκανε ν' ἀπολαμβάνη ὀλιγωτέραν φροντίδα. "Ὅχι δὲ μόνον ἀπὸ αὐτό, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ συμβαίνοντα λυπηρὰ καὶ εὐχάριστα συνδέονται μεταξύ των τὰ μέλη. Διότι καὶ εἰς τὴν πτέρναν πολλὰς φορές ὅταν ἐμβῆ κάποιο ἀγκάθι, ὅλον τὸ σῶμα πονᾷ καὶ φροντίζει· καὶ ἡ ράχις λυγίζει, καὶ ἡ κοιλία καὶ οἱ μηροὶ συστέλλονται, καὶ τὰ χέρια ὡσάν ἀκόλουθοι καὶ ὑπηρέται, ἀφοῦ πλησιάσουν, βγάζουν τὸ ἀγκάθι, καὶ ἡ κεφαλὴ σκύπτει, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ βλέπουν μὲ πολλὴν φροντίδα. "Ὡστε ἂν καὶ ὑστερεῖ εἰς τὸ ὅτι δὲν ἤμπορεῖ ν' ἀνέλθῃ τὸ πόδι, γίνεται ὅμως ἴσο εἰς τὸ ὅτι καταβιβάζει τὴν κεφαλὴν καὶ ἀπολαμβάνει τῆς ἰδίας τιμῆς, καὶ μάλιστα ἀφοῦ κατεβάζουν αὐτὴν τὰ πόδια ὅχι ὡσάν νὰ εὐεργετῆ, ἀλλ' ὡσάν νὰ ὀφείλῃ. "Ὡστε, ἐὰν ὑπερέχῃ εἰς τὸ ὅτι τιμᾶται περισσότερο, τὸ ὅτι, ἂν καὶ εἶναι τέτοια, ὀφείλει τὴν τιμὴν καὶ τὴν φροντίδα καὶ τὸ νὰ συμπάσχῃ ἐξ ἴσου μὲ τὸ πόδι, δεικνύει σαφῶς τὴν ἰσότητα. Διότι τί εἶναι εὐτελέστερον ἀπὸ τὴν πτέρναν; τί πολυτιμώτερον δὲ ἀπὸ τὴν κεφαλὴν; Καὶ ὅμως αὐτὸ τὸ μέλος πλησιάζει εἰς ἐκεῖνο καὶ κινεῖ μαζὶ τῆς ὅλα τὰ ἄλλα μέλη.

Πάλιν ἂν ὀφθαλμοί τι πάθωσι, πάντα ἀλγεῖ, καὶ πάντα
 ἐν ἀργίᾳ· καὶ οὔτε πόδες βαδίζουσι, οὔτε χεῖρες ἐργάζον-
 ται, οὔτε γαστήρ ἀπολαύει τῶν εἰωθότων· καίτοι τὸ πάθος
 τῶν ὀφθαλμῶν ἐστὶ. Τί τήκεις τὴν γαστέρα; τί κατέχεις
 5 τοὺς πόδας; τί δεομεῖς τὰς χεῖρας; "Οὐ ἐκείνοις συνδέδεται,
 καὶ ἀρρήτως τὸ πᾶν πάσχει σῶμα. Εἰ γὰρ μὴ συνέπασχεν, οὐδ'
 ἂν ἠνέσχετο κοινωνεῖν τῆς προνοίας. Διόπερ εἰπὼν, «Ἴνα τὸ
 αὐτὸ ὑπὲρ ἀλλήλων μεριμνῶσι τὰ μέλη», ἐπήγαγεν· «Εἴτε
 πάσχει ἐν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη· εἴτε δοξάζεται
 10 ἐν μέλος, συγχαίρει πάντα τὰ μέλη». Καὶ πῶς συγχαίρει,
 φησί; Στεφανοῦται κεφαλή, καὶ ἅπας ὁ ἄνθρωπος δοξάζε-
 ται· λέγει τὸ σιόμα, καὶ γελῶσι ὀφθαλμοὶ καὶ εὐφραίνονται
 καίτοι οὐ τοῦ κάλλους τῶν ὀφθαλμῶν, ἀλλὰ τῆς γλώττης
 ἢ εὐδοκίμοις. Πάλιν ὀφθαλμῶν καλῶν φαινομένων, ἢ πᾶσα
 15 γυνὴ καλλωπίζεται ὡσπερ οὖν καὶ οὔτιοι, καὶ ρινὸς εὐθείας
 καὶ ἀσθένος ὀρθοῦ καὶ ἐτέρων μελῶν ἐγκωμιαζομένων, γε-
 γήθασι καὶ φαιδροὶ γίνονται καὶ δακρῦσουσι πάλιν μετὰ πολ-
 λῆς τῆς δαψιλείας ἐν ταῖς ὀδύναις αὐτῶν καὶ ταῖς συμφοραῖς,
 κἄν ἀοινεῖς αὐτοὶ διαμένωσι.

20 4. Ταῦτ' οὖν ἅπαντα ἐννοήσαντες, μιμησώμεθα τὴν ἀγά-
 πην τῶν μελῶν τούτων, μηδὲ τἀναντία ποιῶμεν, ἐπεμβαίνον-
 τες τοῖς τοῦ πλησίον κακοῖς, καὶ φθοροῦντες τοῖς τοῦ πλησίον
 ἀγαθοῖς· μαινομένων γὰρ τοῦτο καὶ ἐξεσιτηκότων. Καὶ γὰρ
 ὁ τὸν ὀφθαλμὸν ἐξορύτιων, παραφροσύνης μέγιστον δεῖγμα
 25 ἐξήνεγκε· καὶ ὁ τὴν χεῖρα κατεσθίων, λαμπρᾶς μανίας παρέ-
 χεται ἔλεγχον. Εἰ δὲ ἐπὶ τῶν μελῶν τοῦτο, καὶ ἐπὶ τῶν
 ἀδελφῶν ὁμοίως γινόμενον παραφροσύνης περιίθῃσι δόξαν,
 καὶ θλάβῃν οὐ τὴν τυχοῦσαν ἐπάγει. "Ἐως μὲν γὰρ ἂν ἐ-
 κείνος λάμπη, καὶ ἡ σὴ εὐμορφία φαίνεται, καὶ ὄλον καλλω-
 30 πίζεται τὸ σῶμα· οὐδὲ γὰρ εἰς ἑαυτὸν μόνον τὸ κάλλος πε-
 ριιτῆται, ἀλλὰ καὶ σοὶ δίδωσι σεμνύνεσθαι. "Ἄν δὲ κατα-

Πάλιν, ἐὰν οἱ ὀφθαλμοὶ πάθουν κάτι, ὅλα πονοῦν καὶ ὅλα ἀδρανοῦν· καὶ οὔτε τὰ πόδια βαδίζουν, οὔτε τὰ χέρια ἐργάζονται, οὔτε ἡ κοιλία ἀπολαμβάνει τὰ συνήθη, ἂν καὶ ἡ πάθησις εἶναι τῶν ὀφθαλμῶν. Διατί φθείρεις τὴν κοιλίαν; διατί ἐμποδίζεις τὰ πόδια; διατί δεσμεύεις τὰ χέρια; Διότι οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι συνδεδεμένοι μὲ ἐκεῖνα, καὶ κατὰ τρόπον ἄρρητον πάσχει ὅλον τὸ σῶμα. Διότι, ἐὰν δὲν συνέπασχε, δὲν θὰ ἐδέχετο νὰ φροντίζη ἐξ ἴσου δι' ὅλα τὰ μέλη. Δι' αὐτὸ ὅταν εἶπε, «νὰ ἔχουν τὰ μέλη τὴν ἰδίαν φροντίδα τὸ ἓν διὰ τὸ ἄλλο», προσέθεσεν, «ἐὰν πάσχη ἓν μέλος, συμπάσχουν ὅλα τὰ μέλη· ἐὰν τιμᾶται ἓν μέλος, χαίρουν μαζὶ ὅλα τὰ μέλη». Καὶ πῶς χαίρουν μαζὶ; θὰ εἰπῆ κάποιος· Στεφανοῦται ἡ κεφαλὴ καὶ δοξάζεται ὁ ὅλος ἄνθρωπος· ὀμιλεῖ τὸ στόμα καὶ γελοῦν καὶ εὐφραίνονται οἱ ὀφθαλμοί· ἂν καὶ ἡ τιμὴ εἶναι τῆς γλώσσης καὶ ὄχι τῆς ὠραιότητος τῶν ὀφθαλμῶν. Πάλιν, ὅταν οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι ὠραῖοι ἢ ὅλη γυνὴ ὁμορφαίνει· ὅπως ἀκριβῶς βέβαια καὶ αὐτοί, ὅταν ἐπαινοῦνται καὶ ἡ εὐθεῖα μύτη καὶ ὁ ὀρθὸς αὐχὴν, χαίρουν καὶ λάμπουν· καὶ δακρύουν πάλιν πάρα πολὺ εἰς τὰς ὀδύγας καὶ τὰς συμφοράς τῶν ἄλλων μελῶν, καὶ ἂν ἀκόμη οἱ ἴδιοι παραμένουν ἀβλαβεῖς.

4. Ἄφοῦ λοιπὸν κατανοήσωμεν βαθειὰ ὅλα αὐτά, ἄς μιμηθῶμεν τὴν ἀγάπην αὐτῶν τῶν μελῶν καὶ ἄς μὴ πράττωμεν τὰ ἀντίθετα μὲ τὸ νὰ βλάπτωμεν τὸν πλησίον εἰς τὰς συμφοράς του καὶ νὰ φθονοῦμεν τὰ ἀγαθὰ του· καθ' ὅσον αὐτὸ εἶναι ἔργον ἀνθρώπων μανιακῶν καὶ παραφρόνων. Διότι καὶ αὐτὸς ποῦ ἐκβάλλει τὸν ὀφθαλμόν του δίδει τρανήν ἀπόδειξιν ὅτι εἶναι παράφρων· καὶ αὐτὸς ποῦ τρώγει τὸ χέρι του, δίδει λαμπρὰν ἀπόδειξιν ὅτι κατέχεται ἀπὸ μανίαν. Ἐὰν δὲ αὐτὸ ἰσχύη διὰ τὰ μέλη, ὅταν γίνεται καὶ εἰς τοὺς ἀδελφούς μὲ τὸν ἴδιον τρόπον περιβάλλει μὲ φήμην παραφροσύνης καὶ προκαλεῖ σοβαρὰν ζημίαν. Διότι ὅσον λάμπει μὲν ἐκεῖνος, φαίνεται καὶ ἡ δικὴ σου ὁμορφιά καὶ ὁμορφαίνει ὅλον τὸ σῶμα· καθ' ὅσον ἢ ὠραιότης δὲν σταματᾷ μόνον εἰς τὸν ἑαυτὸν της, ἀλλὰ δίδει καὶ εἰς ἐσὲ τὴν δυνατότητα νὰ καυχᾶσαι. Ἐὰν ὁμως σθήσης αὐτὸν τε-

Πάλιν ἂν ὀφθαλμοί τι πάθωσι, πάντα ἀλγεῖ, καὶ πάντα
 ἐν ἀργίᾳ· καὶ οὔτε πόδες βαδίζουσιν, οὔτε χεῖρες ἐργάζον-
 ται, οὔτε γαστήρ ἀπολαύει τῶν εἰωθότων· καίτοι τὸ πάθος
 τῶν ὀφθαλμῶν ἐστὶ. Τί ἰήκεις τὴν γαστέρα; τί κατέχεις
 5 τοὺς πόδας; τί δεομεῖς τὰς χεῖρας; "Οὐ ἐκείνοις συνδέεται,
 καὶ ἀρρήτως τὸ πᾶν πάσχει σῶμα. Εἰ γὰρ μὴ συνέλασχεν, οὐδ'
 ἂν ἠνέσχοιτο κοινωρεῖν τῆς προνοίας. Διόπερ εἰπὼν, «Ἴνα τὸ
 αὐτὸ ὑπὲρ ἀλλήλων μεριμνῶσι τὰ μέλη», ἐπήγαγεν· «Εἴτε
 πάσχει ἐν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη· εἴτε δοξάζεται
 10 ἐν μέλος, συγχαίρει πάντα τὰ μέλη». Καὶ πῶς συγχαίρει,
 φησί; Στεφανοῦται κεφαλή, καὶ ἅπας ὁ ἄνθρωπος δοξάζε-
 ται· λέγει τὸ στόμα, καὶ γελῶσιν ὀφθαλμοὶ καὶ εὐφραίνονται
 καίτοι οὐ τοῦ κάλλους τῶν ὀφθαλμῶν, ἀλλὰ τῆς γλώττης
 ἢ εὐδοκίμοις. Πάλιν ὀφθαλμῶν καλῶν φαινομένων, ἢ πᾶσα
 15 γυνὴ καλλωπίζεται ὥσπερ οὖν καὶ οὔτιοι, καὶ ρινὸς εὐθείας
 καὶ ἀνχένος ὀρθοῦ καὶ ἐτέρων μελῶν ἐγκωμιαζομένων, γε-
 γήθασιν καὶ φαιδροὶ γίνονται καὶ δακρῶσιν πάλιν μετὰ πολ-
 λῆς τῆς δαψιλείας ἐν ταῖς ὀδύναις αὐτῶν καὶ ταῖς συμφοραῖς,
 κἂν ἀσινεῖς αὐτοὶ διαμένωσι.

20 4. Ταῦτ' οὖν ἅπαντα ἐννοήσαντες, μιμησώμεθα τὴν ἀγά-
 πην τῶν μελῶν τούτων, μηδὲ τἀναντία ποιῶμεν, ἐπεμβαίνον-
 τες τοῖς τοῦ πλησίον κακοῖς, καὶ φθονοῦντες τοῖς τοῦ πλησίον
 ἀγαθοῖς· μαινομένων γὰρ τοῦτο καὶ ἐξεσιτηκότων. Καὶ γὰρ
 ὁ τὸν ὀφθαλμὸν ἐξορύττων, παραφροσύνης μέγιστον δεῖγμα
 25 ἐξήνεγκε· καὶ ὁ τὴν χεῖρα κατεσθίων, λαμπρᾶς μανίας παρέ-
 χεται ἔλεγχον. Εἰ δὲ ἐπὶ τῶν μελῶν τοῦτο, καὶ ἐπὶ τῶν
 ἀδελφῶν ὁμοίως γινόμενον παραφροσύνης περιτίθησι δόξαν,
 καὶ θλάβην οὐ τὴν τυχοῦσαν ἐπάγει. "Ἐως μὲν γὰρ ἂν ἐ-
 κείνος λάμπη, καὶ ἡ σὴ εὐμορφία φαίνεται, καὶ δλον καλλω-
 30 πίζεται τὸ σῶμα· οὐδὲ γὰρ εἰς ἑαυτὸν μόνον τὸ κάλλος πε-
 ριττησθῆναι, ἀλλὰ καὶ σοὶ δίδωσι σεμνύνεσθαι. "Ἄν δὲ κατα-

Πάλιν, ἐὰν οἱ ὀφθαλμοὶ πάθουν κάτι, ὅλα πονοῦν καὶ ὅλα ἀδρανοῦν· καὶ οὔτε τὰ πόδια βαδίζουν, οὔτε τὰ χέρια ἐργάζονται, οὔτε ἡ κοιλία ἀπολαμβάνει τὰ συνήθη, ἂν καὶ ἡ πάθησις εἶναι τῶν ὀφθαλμῶν. Διὰ τί φθείρεις τὴν κοιλίαν; διὰ τί ἐμποδίζεις τὰ πόδια; διὰ τί δεσμεύεις τὰ χέρια; Διότι οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι συνδεδεμένοι μὲ ἐκεῖνα, καὶ κατὰ τρόπον ἄρρητον πάσχει ὅλον τὸ σῶμα. Διότι, ἐὰν δὲν συνέπασχε, δὲν θὰ ἐδέχετο νὰ φροντίζῃ ἐξ ἴσου δι' ὅλα τὰ μέλη. Δι' αὐτὸ ὅταν εἶπε, «νὰ ἔχουν τὰ μέλη τὴν ἰδίαν φροντίδα τὸ ἓν διὰ τὸ ἄλλο», προσέθεσεν, «ἐὰν πάσχη ἓν μέλος, συμπάσχουν ὅλα τὰ μέλη· ἐὰν τιμᾶται ἓν μέλος, χαίρουν μαζὶ ὅλα τὰ μέλη». Καὶ πῶς χαίρουν μαζὶ; θὰ εἰπῇ κάποιος· Στεφανοῦται ἡ κεφαλὴ καὶ δοξάζεται ὁ ὅλος ἄνθρωπος· ὁμιλεῖ τὸ στόμα καὶ γελοῦν καὶ εὐφραίνονται οἱ ὀφθαλμοί· ἂν καὶ ἡ τιμὴ εἶναι τῆς γλώσσης καὶ ὄχι τῆς ὠραιότητος τῶν ὀφθαλμῶν. Πάλιν, ὅταν οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι ὠραῖοι ἢ ὅλη γυνὴ ὁμορφαίνει· ὅπως ἀκριβῶς βέβαια καὶ αὐτοί, ὅταν ἐπαινοῦνται καὶ ἡ εὐθειὰ μύτη καὶ ὁ ὀρθὸς αὐχὴν, χαίρουν καὶ λάμπουν· καὶ δακρύουν πάλιν πάρα πολὺ εἰς τὰς ὀφθαλμοὺς καὶ τὰς συμφορὰς τῶν ἄλλων μελῶν, καὶ ἂν ἀκόμη οἱ ἴδιοι παραμένουν ἀβλαβεῖς.

4. Ἐποὶ λοιπὸν κατανοήσωμεν βαθειὰ ὅλην τὴν ἀλήθειαν ἡμιθῶμεν τὴν ἀγάπην αὐτῶν τῶν μελῶν καὶ ἔκρινον τὰ ἀντίθετα μὲ τὸ νὰ βλάπτωμεν τὸν ἑαυτόν ἐν τὰς συμφορὰς του καὶ νὰ φθονοῦμεν τὰ ἀγαθὰ ἕνεκα τῆς ἑσέως αὐτὸ εἶναι ἔργον ἀνθρώπων μανιακῶν καὶ κτηνῶν. Διότι καὶ αὐτὸς ποὺ ἐκβάλλει τὸν ὀφθαλμὸν οὐκ ἔδει τρανήν ἀπόδειξιν ὅτι εἶναι παράφρων· καὶ οὐκ ἔδει τρώγει τὸ χεῖρ του, δίδει λαμπρὰν ἀπόδειξιν ὅτι ἀπὸ μανίας. Ἐὰν δὲ αὐτὸ ἰσχύη διὰ τὰ μέλη, ὅτε καὶ εἰς τοὺς ἀδελφούς μὲ τὸν ἴδιον τρόπον περιφροσύνης καὶ προκαλεῖ σοβαρὰν ζημίαν ὅσον λάμπει μὲν ἐκεῖνος, φαίνεται καὶ ἡ δικὴ σου καὶ ὁμορφαίνει ὅλον τὸ σῶμα· καθ' ὅσον ἢ ὠραία σταματᾷ μόνον εἰς τὸν ἑαυτόν της, ἀλλὰ δίδει καὶ τὴν δυνατότητα νὰ καυχᾶσαι. Ἐὰν ὁμως σθήσης αὐτὴν

ἔτι
τ-
ς
-

οθέσης αὐτόν, ὅλω τῷ σώματι κοινὸν τὸ σκότιος εἰργάσω, καὶ πᾶσι τοῖς μέλεσι τὴν συμφορὰν ἐπήγαγες· ὥσπερ οὖν ἐὰν διατηρῆς λάμποντα, ὀλοκλήρω τῷ σώματι τὴν ὥραν διατηρεῖς. Οὐδεὶς γὰρ φησιν, ὅτι καλὸς ὁ ὀφθαλμὸς, ἀλλὰ, τί
5 καλὴ ἢ δεῖνα· ἂν δὲ καὶ αὐτὸς ἐπαινῆται, μετὰ τὸ κοινὸν ἐγκώμιον ἐπαινεῖται.

Οὕτω καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ συμβαίνει· ἂν γὰρ ὧσί τινες οἱ εὐδοκιμοῦντες, τὸ κοινὸν καρποῦται τὴν εὐφημίαν. Οἱ γὰρ ἐχθροὶ οὐ διαιροῦσι τὰ ἐγκώμια, ἀλλὰ συνάπτιουσι. Καὶ ἢ
10 τις ἐν τῷ λέγειν λάμπων, οὐκ αὐτόν ἐγκωμιάζουσι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐκκλησίαν ἅπασαν. Οὐδὲ γὰρ φασί, τί θαυμασιὸς ὁ δεῖνα, μόνον, ἀλλὰ, τί θαυμασιὸν ἔχουσι διδάσκαλον Χριστιανοί· καὶ κοινὸν τὸ κτῆμα ποιοῦσιν. Εἶτα Ἕλληνες μὲν συνάπτιουσι, οὐ δὲ διαιρεῖς, καὶ πολεμεῖς τῷ σαντιοῦ σώματι,
15 καὶ κατὰ τῶν οἰκείων ἴσασαι μελῶν; Οὐκ οἶσθα, διὰ τοῦτο πάντα ἀναιρέπει; καὶ γὰρ «Βασιλεία», φησὶν, «ἐφ' ἑαυτὴν μερισθεῖσα οὐ σιαθῆσεται». Οὐδὲν δὲ οὕτω μερίζει καὶ διττισησιν, ὡς φθόνος καὶ βασκανία, τὸ χαλεπὸν τοῦτο νόσημα, καὶ πάσης ἀπεσιεργημένον συγγνώμης, καὶ τῆς τῶν κακῶν
20 ρίζης καὶ αὐτὴ χαλεπώτερον. Ὁ μὲν γὰρ φιλάργυρος τότε ἡδεται, διὰν αὐτὸς λάβῃ, ὁ δὲ θάσκανος τότε ἡδεται, διὰν ἕτερος μὴ λάβῃ, οὐχ διὰν αὐτὸς λάβῃ. Εὐεργεσίαν γὰρ οἰκείαν νομίζει τὴν ἐτέρων κακοπραγίαν, οὐ τὴν οἰκείαν εὐημερίαν, κοινὸς τις ἐχθρὸς τῆς τῶν ἀνθρώπων περιερχόμε-
25 νος φύσεως, καὶ τὰ τοῦ Χριστοῦ μέλη τύπτων· οὐ τί γένοιτ' ἂν μανικώτερον;

Ὁ δαίμων φθονεῖ μὲν, ἀλλ' ἀνθρώποις, δαίμονι δὲ οὐδενί, οὐ δὲ ἄνθρωπος ὢν, ἀνθρώποις φθονεῖς, καὶ πρὸς τὸ ὁμόφυλον ἴσασαι καὶ ὁμογενές, ὅπερ οὐδὲ ὁ δαίμων ποιεῖ.
30 Καὶ ποίας τεύξεθ' συγγνώμης, ποίας δὲ ἀπολογίας, διὰν ἴδῃς

λείως, ὅλον τὸ σῶμα γενικῶς σκοτίζεις καὶ προκαλεῖς εἰς ὅλα τὰ μέλη τὴν συμφορὰν ὅπως ἀκριβῶς βέβαια, ἐὰν διατηρῆς αὐτὸν λαμπερόν, διατηρεῖς τὴν ὠραιότητα δι' ὅλον τὸ σῶμα. Διότι κανεὶς δὲν λέγει ὅτι εἶναι ὠραῖος ὁ ὀφθαλμὸς ἀλλὰ, τί ὠραία ἢ τάδε· ἐὰν ἐπαινῆται δὲ καὶ ὁ ὀφθαλμὸς, ἐπαινεῖται μετὰ ἀπὸ τὸ ἐγκώμιον ποῦ γίνεται δι' ὅλον τὸ σῶμα.

Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν· ἐὰν δηλαδὴ ὑπάρχουν μερικοὶ ποῦ τιμῶνται, ὅλοι ὠφελοῦνται ἀπὸ τὴν καλὴν φήμην. Διότι οἱ ἐχθροὶ δὲν κάνουν διάκρισιν εἰς τοὺς ἐπαίνους, ἀλλὰ τοὺς συνδέουν μὲ ὅλους. Καὶ ἂν ὑπάρχη κανεὶς λαμπρὸς ὁμιλητῆς, δὲν ἐπαινοῦν μόνον αὐτόν, ἀλλὰ καὶ ὅλην τὴν ἐκκλησίαν. Διότι δὲν λέγουν, τί ἀξιοθαύμαστος ὁ τάδε, μόνον, ἀλλὰ, τί ἀξιοθαύμαστον διδάσκαλον ἔχουν οἱ Χριστιανοί· καὶ κάνουν τὸν ἐπαινον κοινὸν κτῆμα. Καὶ οἱ μὲν εἰδωλόλατραι συνδέουν τοὺς ἐπαίνους μὲ ὅλους τοὺς πιστοὺς, ἐσὺ δὲ κάνεις διάκρισιν εἰς τοὺς ἐπαίνους διὰ τὸν ἑαυτὸν σου καὶ πολεμεῖς τὸ ἰδικόν σου σῶμα καὶ πολεμεῖς ἐναντίον τῶν ἰδικῶν σου μελῶν; Δὲν γνωρίζεις ὅτι αὐτὸ ἀνατρέπει τὰ πάντα; διότι «Κάθε βασιλείον», λέγει, «ὅταν χωρισθῆ εἰς ἀντιμαχόμενα μέρη, ἐξαφανίζεται»¹. Τίποτε δὲ δὲν διαιρεῖ καὶ δὲν ἐπιφέρει διάσασιν τόσον, ὅσον ὁ φθόνος καὶ ἡ ζηλοτυπία, ἡ φοβερὰ αὕτη νόσος ποῦ δὲν ἀξίζει καθόλου συγχώρησιν καὶ ποῦ εἶναι φοβερωτέρα ἀπὸ τὴν ρίζαν τῶν κακῶν. Διότι ὁ μὲν φιλάργυρος εὐχαριστεῖται καὶ ἰκανοποιεῖται τότε, ὅταν λάβῃ, ἐνῶ ὁ φθονερός τότε εὐχαριστεῖται, ὅταν ἄλλος δὲν λάβῃ, ὄχι ὅταν λάβῃ αὐτός. Διότι θεωρεῖ ἰδικὴν του εὐτυχίαν τὴν δυστυχίαν τῶν ἄλλων, ὄχι τὴν ἰδικὴν του εὐημερίαν, καὶ περιφέρεται ὡς κάποιος κοινὸς ἐχθρὸς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ κτυπᾷ τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ· ποῖος λοιπὸν θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ περισσότερο μανιακός;

Ὁ δαίμων φθονεῖ μὲν, ἀλλὰ φθονεῖ ἀνθρώπους, κανένα ὅμως δαίμονα, ἐνῶ σύ, ἂν καὶ εἶσαι ἄνθρωπος, φθονεῖς ἀνθρώπους καὶ πολεμεῖς πλάσματα τῆς ἰδίας φυλῆς καὶ τοῦ ἰδίου γένους, πρᾶγμα ποῦ οὔτε ὁ δαίμων πράττει. Καὶ

ἀδελφὸν εὐημεροῦντα τρέμων καὶ ὠχρῶν, σιεφανοῦσθαι
 δέον καὶ χαίρειν καὶ ἀγάλλεσθαι; Εἰ δὲ καὶ ζηλοῦν ἐθέλεις,
 οὐ κωλύω ζήλωσον, ἀλλ' ἵνα κατ' ἐκεῖνον γένη τὸν εὐδοκι-
 μοῦντα· μὴ ἵνα αὐτὸν καταβιάσῃς, ἀλλ' ἵνα πρὸς τὴν αὐτὴν
 5 φθάσης κορυφὴν, ἵνα τὴν αὐτὴν ἀρειτὴν ἐπιδείξῃ. Τοῦτο
 ζῆλος καλός, τὸ μιμεῖσθαι καὶ μὴ πολεμεῖν, τὸ μὴ ἀλγεῖν
 ἐπὶ τοῖς ἐτέρων ἀγαθοῖς, ἀλλὰ δάκνεσθαι ἐπὶ τοῖς οἰκειοῖς
 κακοῖς· οὐ τὸ ἐναντίον ὀφθόνος ποιεῖ· τῶν γὰρ οἰκειῶν κα-
 κῶν ἀμελῶν, ἐπὶ τοῖς ἀλλοιτοῖς τήκεται καλοῖς. Καὶ γὰρ
 10 ὁ πένης οὐχ οὔτω τῇ οἰκείᾳ δάκνεται πενία, ὡς τῇ τοῦ πλη-
 οῖον εὐπορίᾳ, οὐ τί γένοιτ' ἂν χαλεπώτερον; Οὗτος γὰρ
 κατὰ τοῦτο, ὡσερ ἔφθην εἰπών, καὶ τοῦ πλεονέκτου χεί-
 ρων. Ὁ μὲν γὰρ διὰν αὐτός τι λάβῃ, χαίρει ὁ δέ, διὰν
 ἕτερος μὴ λάβῃ, τότε εὐφραίνεται.

15 5. Διὸ παρακαλῶ τὴν πονηρὰν ταύτην ἀφέντιας ὁδόν, καὶ
 μεταβαλόντιας πρὸς ζῆλον καλόν· (καὶ γὰρ ἐστὶ σφοδρὸν καὶ
 πρὸς παντὸς θερμότερον ὁ ζῆλος ὁ τοιοῦτος)· μεγάλα ἐν-
 τεῦθεν καρπώσασθαι ἀγαθὰ. Οὔτω καὶ Παῦλος τοὺς ἀπὸ
 Ἰουδαίων ἐπὶ τὴν πίστιν ἐχειραγώγει, λέγων «Εἰ πως
 20 παραζηλώσω μου τὴν σάρκα, καὶ σώσω τινὰς ἐξ αὐτῶν».
 Ὁ γὰρ οὔτω ζηλῶν, ὡς ἐκεῖνος ἐβούλειτο, οὐ τήκεται διὰν
 τὸν ἕτερον εὐδοκιμοῦντα ἴδῃ, ἀλλ' διὰν ἑαυτὸν ἀπολιμπανό-
 μενον. Ὁ δὲ φθονερός οὐχ οὔτως, ἀλλ' διὰν ἕτερον εὖ πράτ-
 τοντα ἴδῃ καὶ καθάπερ κηφὴν τίς ἐστὶ τοῖς ἀλλοιτοῖς λυ-
 25 μαινόμενος πόνοις, καὶ αὐτὸς μὲν οὐδέποτε ἀνασιτῆναι σπου-
 δάζων, δακρύων δὲ διὰν ἕτερον ἀνασιάντια ἴδῃ, καὶ πάντα
 ποιῶν ὥστε αὐτὸν καισαλεῖν.

Τίτι οὖν ἂν τις τοῦτο παραβάλοι τὸ πάθος; Ὁμοιον
 εἶναι μοι δοκεῖ τοῦτο, οἷον ἂν εἰ νωθῆς ὄνος καὶ πολυσαρ-

ποιας συγγνώμης θὰ τύχης, ποίας ἀπολογίας, ὅταν, ἐνῶ πρέπει νὰ στεφανοῦσαι καὶ νὰ χαίρης καὶ νὰ ἀγάλλεσαι διὰ τὴν εὐημερίαν τοῦ ἀδελφοῦ, σὺ ὅμως τρέμεις καὶ ὠχρίᾳς; Ἐὰν ὅμως θέλης καὶ νὰ γίνης ἐφάμιλλος μὲ αὐτόν, δὲ σὲ ἐμποδίζω ἀνταγωνίσου, ἀλλὰ διὰ νὰ γίνης ὅπως ἐκεῖνος ποὺ προσδεύει ὄχι διὰ νὰ τὸν καταβιβάσῃς, ἀλλὰ διὰ νὰ φθάσῃς εἰς τὴν ἰδίαν κορυφήν, διὰ νὰ ἐπιδείξῃς τὴν ἰδίαν ἀρετὴν. Αὐτὸ εἶναι ζῆλος καλός, τὸ νὰ μιμῆσαι καὶ νὰ μὴ πολεμῆς, τὸ νὰ μὴ στενοχωρῆσαι διὰ τ' ἀγαθὰ τῶν ἄλλων, ἀλλὰ νὰ πονῆς διὰ τὰ ἰδικὰ σου κακά, πρᾶγμα ποὺ ὁ φθόνος κάμνει τὸ ἀντίθετον· ἀδιαφορῶν δηλαδὴ διὰ τὰς ἰδικὰς του δυστυχίας, λειώνει διὰ τὰ καλὰ τῶν ἄλλων. Διότι ὁ πτωχὸς δὲν στενοχωρεῖται τόσον διὰ τὴν ἰδικήν του πτωχείαν, ὅσον διὰ τὸν πλοῦτον τοῦ πλησίον, πρᾶγμα ἀπὸ τὸ ὁποῖον τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ χειρότερον; Διότι αὐτός, ὅπως εἶπον ὡς πρὸς αὐτό, εἶναι χειρότερος καὶ ἀπὸ τὸν πλεονέκτην. Καθ' ὅσον ὁ μὲν πλεονέκτης, ὅταν κερδίσῃ κάτι ὁ ἴδιος, χαίρει· ἐνῶ ὁ φθονερός, ὅταν ἄλλος δὲν κερδίσῃ, τότε εὐχαριστεῖται.

5. Δι' αὐτὸ παρακαλῶ, ἀφοῦ ἐγκαταλείψωμεν αὐτὴν τὴν πονηρὰν ὁδὸν καὶ μετατρέψωμεν τὸν φθόνον εἰς ζῆλον καλόν (διότι εἶναι ἰσχυρὸς καὶ θερμότερος ἀπὸ κάθε πῦρ αὐτός ὁ ζῆλος) θὰ καρπωθῶμεν ἀπὸ αὐτὸ μεγάλα ἀγαθὰ. Ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος ἐχειραγωγῆσε τοὺς Ἰουδαίους εἰς τὴν πίστιν, πρᾶγμα ποὺ δηλώνει μὲ τοὺς λόγους «διὰ νὰ κεντήσω τὸν ζῆλον τῶν ὁμοεθνῶν μου καὶ νὰ σώσω μερικοὺς ἀπὸ αὐτούς»². Διότι αὐτός ποὺ ἔχει τέτοιον ζῆλον, δὲν λειώνει ὅταν ἰδῆ τὸν ἄλλον νὰ προσδεύῃ, ἀλλ' ὅταν ἰδῆ τὸν ἑαυτὸν του νὰ μένη ὀπίσω. Ἐνῶ ὁ φθονερός δὲν αἰσθάνεται ἔτσι, παρὰ ὅταν ἰδῆ τὸν ἄλλον νὰ προκόπη· καὶ ὁμοιάζει μὲ κηφῆνα ὁ ὁποῖος καταστρέφει τοὺς ξένους κόπους, καὶ ὁ ἴδιος μὲν ποτὲ δὲν προσπαθεῖ νὰ σηκωθῆ, δακρῦζει δὲ ὅταν ἰδῆ ἄλλον νὰ ἔχη σηκωθῆ καὶ πράττει τὰ πάντα διὰ νὰ τὸν μειώσῃ.

Μὲ τί θὰ ἤμποροῦσε λοιπὸν νὰ παρομοιάσῃ κανεὶς αὐτὸ τὸ πάθος; Νομίζω ὅτι αὐτὸ εἶναι ὁμοιον μὲ τὸ νὰ εἶναι

κία θεβαρημένος ἵππῳ πιηῶ συνεζευγμένος, μήτε αὐτὸς
 διανίστασθαι θούλοιο, καὶ ἐκείνον τῷ θάρει τῶν σαρκῶν
 καθέλκειν ἐπιχειροίη. Καὶ γὰρ καὶ οὗτος, ὅπως μὲν αὐτὸς
 ἀπαλλαγείη τοῦ θανάτου ὕπνου τούτου, οὐδὲν οὔτε ἐννοεῖ,
 5 οὔτε σπουδάζει πάντα δὲ ποιεῖ ὥστε τὸν εἰς τὸν οὐρανὸν
 ἱπτάμενον ὑποσκελίσαι καὶ καιαβαλεῖν, ἀκριβοῦς τοῦ διαβό-
 λου ζηλωτῆς γινόμενος. Καὶ γὰρ ἐκεῖνος ὁρῶν τὸν ἄνθρω-
 πον ἐν παραδείσῳ, οὐκ αὐτὸς ἐσπούδασε μεταβαλέσθαι, ἀλλ'
 ἐκείνον ἐκβαλεῖν τοῦ παραδείσου. Καὶ πάλιν ἰδὼν αὐτὸν
 10 ἐν οὐρανῷ καθήμενον, καὶ τοὺς ἄλλους ἐπειγομένους ἐκεῖ,
 τῆς αὐτῆς ἔχειται μελέτης, τοὺς ἐκεῖ σπεύδοντας ὑποσκελί-
 ζων, καὶ πλείονα ἐντιεῦθεν ἐαυτῷ σωρεύων τὴν κάμινον.
 Καὶ γὰρ ἀπανταχοῦ τοῦτο συμβαίνει· ὁ μὲν φθονούμενος,
 ἂν νήφῃ, λαμπρότερος γίνεται, ὁ δὲ βασκαίνων πλείονα ἐ-
 15 αὐτῷ συνάγει κακά. Οὕτω καὶ ὁ Ἰωσήφ ἐγένετο λαμπρός·
 οὕτως Ἀαρὼν ὁ ἱερεὺς· ἢ γὰρ τῶν φθονούντων ἐπιβουλή
 καὶ ἅπαξ καὶ δις ψηφίσασθαι αὐτῷ τὸν Θεὸν ἐποίησε, καὶ
 τὴν ράβδον βλασιῆσαι παρεσκεύασεν. Οὕτως ὁ Ἰακώβ τῆς
 πολλῆς εὐπορίας ἀπέλαυσε, καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων. Οὕτως
 20 οἱ βασκαίνοντες μυρίοις ἐαυτοὺς περιέπειραν κακοῖς. "Α-
 περ εἰδότες ἅπαντα, φύγωμεν τὸν τοιοῦτον ζῆλον. Τίνος
 γὰρ ἔνεκεν, εἰπέ μοι, φθονεῖς; ὅτι χάριν ἔλαβε πνευματικὴν
 ὁ ἀδελφός; Καὶ παρὰ τίνος ἔλαβεν, εἰπέ μοι; οὐ παρὰ Θεοῦ;
 Οὐκοῦν πρὸς ἐκεῖνον τὴν ἀπέχθειαν ἀναδέχῃ τὸν δεδωκότα
 τὴν δωρεάν.

Εἶδες ποῖ τὸ κακὸν ἔρπει, καὶ οἶον τῶν ἁμαρτημάτων
 τὸν κολοφῶνα ἐπάγει, καὶ ὅσον ἀνορύττει θάραθρον τιμω-
 ρίας; Φεύγωμεν τοίνυν, ἀγαπητοί, καὶ μήτε φθονῶμεν, καὶ
 τῶν φθονούντων ὑπερευχώμεθα, καὶ πάντα ποιῶμεν ὥστε
 30 αὐτῶν καιασθέσαι τὸ πάθος· ἀλλὰ μὴ τὰ τῶν ἀνοήτων πά-
 σχωμεν, οἷ, βουλόμενοι δίκην αὐτοῦς ἀπαιτῆσαι, πάντα ποι-

έζευγμένος κάποιος νωθρός και βαρὺς ἀπὸ τὴν πολυσαρκίαν ὄνος μαζί μὲ κάποιον ἵππον πτερωτόν, καὶ ὄχι μόνον νὰ μὴ θέλῃ αὐτός νὰ σηκωθῆ, ἀλλὰ καὶ νὰ προσπαθῆ νὰ τὸν σύρῃ πρὸς τὰ κάτω. Διότι καὶ αὐτός, οὔτε σκέπτεται, οὔτε προσπαθεῖ καθόλου διὰ ν' ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὸν βαθὺν αὐτὸν ὕπνον· κάμνει δὲ τὰ πάντα διὰ νὰ ρίψῃ καὶ νὰ κατεβάσῃ αὐτὸν ποὺ πετᾶ εἰς τὸν οὐρανόν, ἀφοῦ ἔχει γίνοι ἀκριβῶς ζηλωτῆς τοῦ διαβόλου. Καθ' ὅσον καὶ ἐκεῖνος, ὅταν εἶδε τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸν παράδεισον, δὲν προσεπάθησεν ὁ ἴδιος νὰ διορθωθῆ, ἀλλὰ νὰ ἐκβάλῃ ἐκείνον ἀπὸ τὸν παράδεισον. Καὶ πάλιν ὅταν ἰδῆ αὐτὸν νὰ κάθηται εἰς τὸν οὐρανόν καὶ τοὺς ἄλλους νὰ σπεύδουν νὰ φθάσουν ἐκεῖ, τὸ ἴδιον πρᾶγμα μελετᾶ, δηλαδὴ αὐτοὺς ποὺ ἀγωνίζονται νὰ φθάσουν ἐκεῖ νὰ τοὺς ρίψῃ, καὶ ἔξ αἰτίας αὐτοῦ σωρεύει διὰ τὸν ἑαυτὸν του περισσότερο πῦρ. Καὶ πράγματι παντοῦ αὐτὸ συμβαίνει· αὐτός μὲν ποὺ φθονεῖται, ἐὰν ἀγρυπνᾷ, γίνεται λαμπρότερος, ἐνῶ αὐτός ποὺ φθονεῖ περισσότερο κακὰ ἐπισωρεύει εἰς τὸν ἑαυτὸν του. "Ἐτσι καὶ ὁ Ἰωσήφ ἀνεδείχθη λαμπρός· ἔτσι ὁ Ἀαρὼν ὁ ἱερεὺς· διότι ἢ ἔχθρα τῶν φθονούντων καὶ μίαν καὶ δύο φορές ἔκαμε τὸν Θεὸν νὰ ἐκλέξῃ αὐτὸν καὶ ἔκανε τὴν ράβδον νὰ βλαστήσῃ. "Ἐτσι ὁ Ἰακώβ ἀπήλαυσε τὸν πολὺν πλοῦτον καὶ ὅλα τὰ ἄλλα. "Ἐτσι ὅσοι φθονοῦν διατρυποῦν τὸν ἑαυτὸν των μὲ ἄπειρα κακά, τὰ ὁποῖα, ἀφοῦ τὰ ἐγνωρίσαμεν ὅλα, ἄς ἀποφύγωμεν αὐτὴν τὴν κακὴν ζηλοτυπίαν. Διότι, εἰπέ μου, διατί φθονεῖς; διότι ἔλαβεν ὁ ἀδελφός πνευματικὴν χάριν; Καὶ ἀπὸ ποῖον ἔλαβεν; εἰπέ μου, ὄχι ἀπὸ τὸν Θεόν; Λοιπὸν πρὸς ἐκείνον μεταβαίνει ἢ ἔχθρα σου, ὁ ὁποῖος ἔδωσε τὴν δωρεάν.

Εἶδες ποῦ σύρεται κρυφίως τὸ κακὸν καὶ εἰς ποῖον ἀποκορύφωμα ἀμαρτίας ὁδηγεῖ καὶ πόσον βαθὺ βάραθρον τιμωρίας σκάπτει; "Ἄς ἀποφεύγωμεν αὐτὸ λοιπὸν, ἀγαπητοί, καὶ ἄς μὴ φθονῶμεν καὶ δι' ὅσους φθονοῦν ἄς προσευχώμεθα καὶ ἄς κάμνωμεν τὰ πάντα διὰ νὰ σβήσωμεν τὸ πάθος των· ἀλλ' ἄς μὴ παθαίνωμεν αὐτὰ ποὺ παθαίνουν οἱ ἀνόητοι οἱ ὁποῖοι, ἐπειδὴ θέλουν νὰ τιμωρήσουν αὐτούς, πράττουν

οὔσιν ὥστε αὐτῶν ἀνάψαι τὴν φλόγα. Ἀλλὰ μὴ ἡμεῖς οὕτως, ἀλλὰ θαυμάζομεν αὐτοὺς καὶ θρηνηῶμεν. Αὐτοὶ γάρ εἰσιν οἱ ἡδικοημένοι, σκώληκα ἔχοντες διηνεκῆ διατριώγοντα αὐτῶν τὴν καρδίαν, καὶ πηγὴν ἰοῦ συνάγοντες πάσης χολῆς
5 πικροτέραν.

Παρακαλῶμεν τοίνυν τὸν φιλόανθρωπον Θεὸν καὶ ἐκείνοις τὸ πάθος μεταβαλεῖν, καὶ ἡμᾶς μήποτε ἐμπεσεῖν τῷ νοσήματι. Καὶ γὰρ ἄβαιος ὁ οὐρανὸς τῷ ταύτην ἔχοντι τὴν τηκεδόνα καὶ πρὸ τοῦ οὐρανοῦ δὲ καὶ ὁ παρὼν θίος ἀβίωτος.
10 Οὐδὲ γὰρ οὔτω ξύλον καὶ ἔριον σῆς ἐγκαθήμενος καὶ σκώληξ διατριώγειν εἴωθεν, ὡς ὁ τῆς βασκανίας πυρετὸς αὐτὰ καιροσθίει τὰ ὀσιᾶ τῶν βασκαιόντων καὶ τῆς ψυχῆς τὴν σωφροσύνην λυμαίνεται. Ἴν' οὖν καὶ ἑαυτοὺς καὶ ἐτέρους τῶν μυρίων ἀπαλλάξωμεν κακῶν, ἀπελάσωμεν τὸν πονηρὸν
15 τοῦτον ἐξ ἡμῶν πυρετὸν, τὸν πάσης τηκεδότος χαλεπώτερον ἵνα πνευματικὴν ἀναλαβόντες ἰσχύν, καὶ τὸν παρόντα διαύσωμεν ἀγῶνα, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν σιεφάνων ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ σὺν
20 τῷ ἁγίῳ καὶ ἀγαθῷ Πνεύματι ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

τὰ πάντα καὶ ἀνάπτουν τὴν φλόγα των. Ἐμεῖς ὅμως ἄς μὴ ἐνεργοῦμεν ἔτσι, ἀλλ' ἄς δακρύωμεν καὶ ἄς θρηνῶμεν δι' αὐτούς. Διότι αὐτοὶ δεινοπαθοῦν, ἀφοῦ ἔχουν μέσα των σκώληκα, ὁ ὁποῖος κατατρῶγει παντοτείνᾳ τὴν καρδίαν των, καὶ πηγὴν δηλητηρίου πικροτέρου καὶ ἀπὸ τὴν χολήν.

Ἄς παρακαλοῦμεν λοιπὸν τὸν φιλόανθρωπον Θεὸν καὶ εἰς ἐκείνους νὰ μεταβάλη τὸ πάθος εἰς ἀγάπην, καὶ ἐμεῖς ποτὲ νὰ μὴ πέσωμεν εἰς αὐτὴν τὴν νόσον. Διότι εἶναι ἀπάτητος ὁ οὐρανὸς δι' ὅποιον ἔχει αὐτὴν τὴν νόσον ποὺ τὸν λειώνει, ἀλλὰ καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ ἡ παρούσα ζωὴ εἶναι ἀβίωτος. Διότι οὔτε ὁ σκῶρος καὶ ὁ σκώληξ, ἀφοῦ εἰσέλθη εἰς τὸ ξύλον καὶ τὸ ἔνδυμα, τρώγει αὐτὰ ἔτσι, ὅσον ὁ πυρετὸς τοῦ φθόνου κατατρῶγει τὰ ἴδια τὰ ὀστᾶ αὐτῶν ποὺ φθοноῦν καὶ φθείρει τὴν σωφροσύνην τῆς ψυχῆς. Διὰ ν' ἀπαλλάξωμεν λοιπὸν καὶ τοὺς ἑαυτούς μας καὶ ἄλλους ἀπὸ τὰ ἀμέτρητα κακά, ἄς ἀποδιώξωμεν ἀπὸ ἑμᾶς αὐτὸν τὸν κακὸν πυρετόν, ποὺ εἶναι φοβερώτερος ἀπὸ κάθε φθορὰν ὥστε, ἀφοῦ ἀναλάβωμεν πνευματικὴν δύναμιν καὶ τελειώσωμεν τὸν ἀγῶνα τῆς παρούσης ζωῆς, νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τοὺς στεφάνους τῆς μελλούσης ζωῆς, τοὺς ὁποίους εἶθε νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλοανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον εἰς τὸν Πατέρα καὶ τὸ ἅγιον καὶ ἀγαθὸν Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΛΒ΄
Α΄ Κορ. 12, 27 - 13, 3

«Ὑμεῖς δέ ἐστε σῶμα Χριστοῦ, καὶ μέλη ἐκ μέρους».

1. Ἴνα γὰρ μή τις λέγῃ, καὶ τί πρὸς ἡμᾶς τοῦ σώματος
5 τὸ ὑπόδειγμα; ἐκεῖνο μὲν γὰρ φύσει δουλεύει, τὰ δὲ ἡμέ-
τερα προαιρέσεώς ἐστι καιροθώματα· προσάγων αὐτὸ τοῖς
καθ' ἡμᾶς πράγμασι, καὶ δεικνὺς ὅτι ἰσοσύτην ἀπὸ γνώμης
ὀφείλομεν ἔχειν ὁμόνοιαν, ὅσην ἀπὸ φύσεως ἐκεῖνα, φησὶν,
«Ὑμεῖς δέ ἐστε σῶμα Χριστοῦ». Εἰ δὲ τὸ ἡμέτερον οὐ δεῖ
10 σιασιάζειν σῶμα, πολλῶ μᾶλλον τὸ τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἰσοσύτω
μᾶλλον, ὅσην φύσεως χάρις δυνατωτέρα. «Καὶ μέλη ἐκ μέ-
ρους». Οὐ γὰρ δὴ σῶμα μόνον, φησὶν, ἀλλὰ καὶ μέλη ἐσμέν.
Περὶ γὰρ ἀμφοτέρων τούτων ἀνωτέρω διελέχθη, τοὺς πολ-
λοὺς εἰς ἓν συναγαγόν, καὶ δεικνὺς ἅπαντας ἓν τι κατὰ τὴν
15 τοῦ σώματος εἰκόνα γινομένους, καὶ τὸ ἓν τοῦτο διὰ τῶν
πολλῶν συνιστάμενον, καὶ ἓν τοῖς πολλοῖς ὄν, καὶ τὰ πολλὰ
ἐκ τούτου συνεχόμενα καὶ δυνάμενα εἶναι πολλά.

Τί δέ ἐστι τό, «ἐκ μέρους»; Τό γε εἰς ὑμᾶς ἦκον, καὶ
ὅσον εἶκός ἐξ ὑμῶν οἰκοδομηθῆναι μέρος. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπε,
20 «σῶμα», τὸ δὲ πᾶν σῶμα ἦν, οὐχὶ ἢ παρὰ Κορινθίοις ἐκκλη-
σία, ἀλλ' ἢ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης, διὰ τοῦτο ἔφησεν, «ἐκ
μέρους»· τουτέστιν, ὅτι ἡ ἐκκλησία ἢ παρ' ὑμῖν μέρος ἐστὶ
τῆς πανταχοῦ κειμένης ἐκκλησίας, καὶ τοῦ σώματος τοῦ διὰ
πασῶν συνισταμένου τῶν ἐκκλησιῶν ὥστε οὐχὶ πρὸς ἀλλή-
25 λους μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς πᾶσαν τὴν κατὰ τὴν οἰκουμένην
ἐκκλησίαν εἰρηνεύειν ἂν εἴητε δίκαιοι, εἴγε παντός ἐστε
μέλη τοῦ σώματος.

ΛΟΓΟΣ ΛΒ΄
Α΄ Κορ. 12, 27 - 13, 3

«Σεῖς εἰσθε σῶμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὁ καθείς εἶναι μέλος τοῦ σώματος εἰς ἓν μέρος του».

1. Διὰ νὰ μὴ λέγη λοιπὸν κανείς, καὶ τί μᾶς ἐνδιαφέρει τὸ παράδειγμα τοῦ σώματος; διότι ἐκεῖνο μὲν ἐκ φύσεως ὑπηρετεῖ, ἐνῶ τὰ ἰδικά μας εἶναι κατορθώματα ἐλευθέρως προαιρέσεως· ἀφοῦ πλησιάζει αὐτὸ εἰς τὰ ἰδικά μας πράγματα καὶ δεικνύει ὅτι τόσῃν ὁμόνοιαν ὀφείλομεν νὰ ἔχωμεν ἀπὸ ἰδικὴν μας προαίρεσιν, ὅσῃν ἐκεῖνα ἐκ φύσεως, λέγει, «Σεῖς εἰσθε σῶμα τοῦ Χριστοῦ». Ἐφ' ὅσον δὲ τὸ ἰδικόν μας σῶμα δὲν πρέπει νὰ ἐπαναστατῇ, πολὺ περισσότερον τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ τόσον περισσότερον, ὅσον δυνατωτέρα εἶναι ἡ χάρις ἀπὸ τὴν φύσιν. «Καὶ ὁ καθείς εἶναι μέλος τοῦ σώματος». Δηλαδή, λέγει, ὄχι μόνον σῶμα, ἀλλὰ καὶ μέλη εἴμεθα. Διότι καὶ διὰ τὰ δύο αὐτὰ ὠμίλησε προηγουμένως, ὅταν συνήνωσε τοὺς πολλοὺς εἰς ἓν καὶ δεικνύει ὅτι ὅλοι γίνονται ἓν συμφώνως πρὸς τὴν εἰκόνα τοῦ σώματος, καὶ αὐτὸ τὸ ἓν συνίσταται ἀπὸ τὰ πολλά, καὶ ἐνῶ εἶναι εἰς τὰ πολλά καὶ τὰ πολλά ἀπὸ αὐτὸ συνέχονται καὶ ἠμποροῦν νὰ εἶναι πολλά.

Τί σημαίνει δὲ τὸ «ἐκ μέρους»; Αὐτὸ ποῦ ἀνήκει εἰς ἐσᾶς καὶ ὅσον εἶναι δυνατόν νὰ οἰκοδομηθῇ ἀπὸ σας. Ἐπειδὴ δηλαδή εἶπε, «σῶμα», ἀλλὰ σῶμα εἶναι ὀλόκληρος, ὄχι μόνον ἡ ἐκκλησία τῶν Κορινθίων, ἀλλ' αὐτὴ ποῦ εἶναι ἐξηλωμένη εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην, δι' αὐτὸ εἶπεν, «ἐκ μέρους»· δηλαδή, ὅτι ἡ ἰδικὴ σας ἐκκλησία εἶναι μέρος τῆς ἐκκλησίας ποῦ εὐρίσκεται παντοῦ καὶ τοῦ σώματος ποῦ συνίσταται ἀπὸ ὅλας τὰς ἐκκλησίας· ὥστε ὄχι μόνον μεταξύ σας, ἀλλὰ καὶ πρὸς ὅλην τὴν ἐκκλησίαν τῆς οἰκουμένης θὰ εἰρηνεύετε ἐὰν εἰσθε ἐνάρετοι, ἀφοῦ βεβαίως εἰσθε μέλη ὅλου τοῦ σώματος.

«Καὶ οὗς μὲν ἔθειο ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, πρῶτον ἀποσιόλους, δεύτερον προφήτας, τρίτον διδασκάλους, ἔπειτα δυνάμεις, ἔπειτα χαρίσματα ἰαμάτων, ἀντιλήψεις, κυβερνήσεις, γένη γλωσσῶν». Ὅπερ γὰρ ἔφθην εἰπὼν, τοῦτο καὶ νῦν
 5 ποιεῖ· ἐπειδὴ μέγα ἐφρόνου ἐπὶ ταῖς γλώττιαις, ἔσχατον αὐτὸ τίθησι παρταχοῦ. Τὸ γὰρ πρῶτον ἐνιαῦδα καὶ δεύτερον οὐχ ἀπλῶς εἶρηκεν, ἀλλ' ὑποιάτιον, τὸ προτιμότερον καὶ τὸ καταδεέστερον δεικνύς. Διὸ καὶ τοὺς ἀποσιόλους προῦθηκεν, οἱ πάντα ἐν ἑαυτοῖς εἶχον τὰ χαρίσματα. Καὶ οὐκ εἶπεν, ὅτι
 10 οὗς μὲν ἔθειο ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀποσιόλους, ἀπλῶς, ἢ προφήτας, ἀλλὰ πρῶτον καὶ δεύτερον καὶ τρίτον τίθησι, τὸ αὐτὸ τοῦτο, ὅπερ εἶπον, ἐμφαίνων.

«Δεύτερον προφήτας». Προεφήτεον γὰρ, ὡς αἱ θυγατέρες Φιλίππου, ὡς ὁ Ἄγαθος, ὡς αὐτοὶ οὗτοι οἱ παρὰ
 15 Κορινθίοις, περὶ ὧν φησι, «Προφηταὶ δὲ δύο ἢ τρεῖς λαλείωσαν». Καὶ Τιμοθέῳ δὲ γράφων ἔλεγε, «Μὴ ἀμέλει τοῦ ἐν σοὶ χαρίματος, ὃ ἐδόθη σοι διὰ προφητείας». Καὶ πολλῶν πλείους τότε ἦσαν, ἢ ἐπὶ τῆς παλαιᾶς. Οὐ γὰρ εἰς δέκα καὶ εἴκοσι καὶ πενήκοντα καὶ ἑκατὸν περιεισιτῆκει τὸ χάρισμα, ἀλλ' ἐξεχεῖτο δαψιλῶς ἢ χάρις αὕτη, καὶ ἑκάστη ἐκκλησία πολλοὺς εἶχε τοὺς προφητεύοντας. Εἰ δὲ φησιν ὁ Χριστός, ὅτι «Ὁ νόμος καὶ οἱ προφηταὶ ἕως Ἰωάννου», περὶ ἐκείνων φησὶ τῶν προφητῶν τῶν τὴν παρουσίαν αὐτοῦ προαναφωνησάντων.

25 «Τρίτον διδασκάλους». Ὁ μὲν γὰρ προφητεύων, πάντα ἀπὸ τοῦ Πνεύματος φθέγγεται· ὁ δὲ διδάσκων, ἔστιν ὅπου καὶ ἐξ οἰκείας διανοίας διαλέγεται. Διὸ καὶ ἔλεγεν, «Οἱ καλῶς προσειῶτες πρεσβύτεροι διπλῆς τιμῆς ἀξιούσθωσαν, μάλιστα οἱ κοπιῶντες ἐν λόγῳ καὶ διδασκαλίᾳ». Ὁ δὲ Πνεύ-

1. Α' Κορ. 14, 29.

2. Α' Τιμ. 4, 14.

3. Ματθ. 11, 13.

4. Α' Τιμ. 5, 17.

«Καὶ ὁ Θεὸς ἐτοποθέτησεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν πρῶτον ἀποστόλους, δεύτερον προφήτας, τρίτον διδασκάλους, ἔπειτα ἔρχονται αἱ θαυματουργικαὶ δυνάμεις, ἔπειτα τὰ θεραπευτικὰ χαρίσματα, παροχαὶ βοηθείας, διοικητικαὶ ἰκανότητες, διάφορα εἶδη γλωσσολαλιῶν». Αὐτὸ δηλαδή, πού ἤδη εἶπον, αὐτὸ κάμνει καὶ τώρα ἔπειδὴ ἐθεώρουν μέγα χάρισμα τὸ νὰ ὁμιλοῦν γλώσσας, αὐτὸ θέτει παντοῦ τελευταῖον. Διότι ἐδῶ τὸ πρῶτον καὶ δεύτερον δὲν τὰ ἀνέφερε τυχαῖα, ἀλλ' ἱεραρχῶν αὐτά, διὰ νὰ δείξῃ τὸ ἀνώτερον καὶ τὸ κατώτερον. Δι' αὐτὸ καὶ ἔθεσε πρῶτοις τοὺς ἀποστόλους, οἱ ὅποιοι εἶχον εἰς τοὺς ἑαυτοὺς των ὅλα τὰ χαρίσματα. Καὶ δὲν εἶπεν, ὅτι ὁ Θεὸς ἐτοποθέτησεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀποστόλους, ἔτσι ἀπλῶς, ἢ προφήτας, ἀλλὰ θέτει πρῶτον καὶ δεύτερον καὶ τρίτον, διὰ νὰ δείξῃ αὐτὸ ἀκριβῶς πού εἶπον.

«Δεύτερον προφήτας». Διότι προεφήτευον, ὅπως αἱ θυγατέρες τοῦ Φιλίππου, ὅπως ὁ Ἅγαθος, ὅπως αὐτοὶ οἱ ἴδιοι οἱ Κορίνθιοι, ὅσοι προεφήτευον, διὰ τοὺς ὁποίους λέγει, «Προφητῆται δὲ δύο ἢ τρεῖς ἅς ὁμιλοῦν»¹. Καὶ εἰς τὸν Τιμόθεον δὲ ὅταν γράφῃ λέγει, «Μὴ παραμελῆς τὸ χάρισμα πού εἶναι μέσα σου καὶ πού σου ἐδόθη διὰ προφητείας»². Καὶ πολὺ περισσότεροι ἦσαν τότε, παρὰ εἰς τὴν παλαιάν διαθήκην. Διότι τὸ χάρισμα δὲν ἐδίδετο εἰς δέκα καὶ εἴκοσι καὶ πενήντα καὶ ἑκατόν, ἀλλ' ἐξηπλοῦτο πλουσίως αὐτὴ ἡ χάρις καὶ κάθε ἐκκλησία εἶχε πολλοὺς οἱ ὅποιοι προεφήτευον. Ἐὰν δὲ λέγῃ ὁ Χριστὸς ὅτι «ὅλοι οἱ προφητῆται καὶ ὁ νόμος μέχρι τοῦ Ἰωάννου προεφήτευσαν»³, ὁμιλεῖ δι' ἐκείνους τοὺς προφήτας πού προεἶπον τὴν ἰδικὴν του παρουσίαν.

«Τρίτον διδασκάλους». Διότι αὐτὸς μὲν πού προφητεύει, ὅλα τὰ λέγει ἐπειδὴ φωτίζεται ἀπὸ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἐνῶ αὐτὸς πού διδάσκει, κάπου - κάπου ὁμιλεῖ καὶ ἀπὸ ἰδικὴν του σκέψιν. Δι' αὐτὸ καὶ ἔλεγεν, «Οἱ πρεσβύτεροι, οἱ ὅποιοι εἶναι καλοὶ προϊστάμενοι, πρέπει νὰ κρίνωνται ἄξιοι διπλῆς τιμῆς, μάλιστα ἐκεῖνοι πού κοπιάζουν μὲ τὸ κήρυγμα καὶ τὴν διδασκαλίαν»⁴. Ἄλλ' αὐτὸς πού λέγει τὰ

μαι πάντα φθεγγόμενος, οὐ κοπιᾷ. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ μετὰ τὸν προφήτην αὐτὸν τέθεικεν· ὅτι τὸ μὲν ὄλον ἐστὶ χάρισμα, τὸ δὲ καὶ ἀνθρώπινος πόνος. Καὶ γὰρ καὶ οἴκοθεν πολλὰ φθέγγεται, συμβαίοντα μέντοι ταῖς θεαῖς Γραφαῖς.

5 «Ἐπειτα δυνάμεις, ἔπειτα χαρίσματα ἰαμάτων». Ὁρᾷς πῶς πάλιν διαιρεῖ τὰ ἰάματα ἀπὸ τῆς δυνάμεως, ὅπερ καὶ ἔμπροσθεν ἐποίησεν; ἢ γὰρ δύναμις πλέον τῆς ἰάσεως. Ὁ μὲν γὰρ δύναμιν ἔχων, καὶ κολάζει καὶ ἰᾶται, ὁ δὲ χάρισμα ἰαμάτων, θεραπεύει μόνον. Καὶ ὄρα πῶς ἀρίστη κέ-
10 χρηται τῇ τάξει, τὴν προφητείαν τῶν δυνάμεων καὶ τῶν ἰαμάτων προτιθεῖς. Ἀνωτέρω μὲν γάρ, ἔνθα ἔλεγεν, ὅτι «Τῷ μὲν διὰ τοῦ Πνεύματος δίδοται λόγος σοφίας, καὶ ἄλλω λόγος γνώσεως», οὐ κατὰ τάξιν τιθεῖς ἔλεγεν, ἀλλ' ἀδιαφόρως· ἐνιαῦθα μέντοι προτίθησι καὶ ὑποιάττει.

15 Τίτος οὖν ἔνεκεν τὴν προφητείαν προτίθησιν; Ὅτι καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ ταύτην ἔχει τὸ πρᾶγμα τὴν τάξιν. Ὅτε γοῦν ὁ Ἡσαίας πρὸς Ἰουδαίους διελέγειο, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως παρεῖχεν ἀπόδειξιν, καὶ τῆς τῶν δαιμόνων εὐτελείας τὸν ἔλεγχον παρῆγεν εἰς μέσον, καὶ τοῦτο τῆς θεότιτος αὐ-
20 τοῦ ἔφησεν εἶναι δεῖγμα μέγιστον, τὸ λέγειν τὰ μέλλοντα. Καὶ ὁ Χριστὸς δὲ ἰσοαῦτα σημεῖα ποιήσας, οὐ μικρὸν τοῦτό φησιν αὐτοῦ τῆς θεότιτος εἶναι σημεῖον· καὶ ἐπιλέγει συνεχῶς. «Ταῦτα δὲ εἶρηκα ὑμῖν, ἵνα, ὅταν γένηται, πιστεύσητε ὅτι ἐγὼ εἰμι».

25 Ἀλλὰ προφητείας μὲν εἰκότως τὰ χαρίσματα τῶν ἰαμάτων δεύτερα· διὰ τί δὲ καὶ διδασκαλίας; Ὅτι οὐκ ἔστιν ἴσον, λόγον καταγγέλλειν κηρύγματος· καὶ σπεύρειν τὴν εὐσέβειαν εἰς τὰς τῶν ἀκουόντων ψυχάς, καὶ δυνάμεις ποι-

πάντα ἀπὸ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, δὲν κοπιάζει. Δι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ ἔθεσε τὸν διδάσκαλον μετὰ ἀπὸ τὸν προφήτην καθ' ὅσον ἐκεῖνο μὲν εἶναι ἐξ ὀλοκλήρου χάρισμα, ἐνῶ αὐτὸ ἔχει καὶ ἀνθρώπινον κόπον. Διότι καὶ ἐφ' ἑαυτοῦ λέγει πολλά, πού ὅμως συμφωνοῦν μὲ τὰς ἀγίας Γραφάς.

«Ἐπειτα ἔρχονται αἱ θαυματουργικαὶ δυνάμεις, ἔπειτα τὰ θεραπευτικὰ χαρίσματα». Βλέπεις πῶς διακρίνει πάλιν τὰ θεραπευτικὰ χαρίσματα ἀπὸ τὰς θαυματουργικὰς δυνάμεις, πρᾶγμα πού ἔκανε καὶ προηγουμένως; Καθ' ὅσον ἡ θαυματουργικὴ δύναμις εἶναι ἀνωτέρα ἀπὸ τὸ θεραπευτικὸν χάρισμα. Διότι αὐτὸς μὲν πού ἔχει δύναμιν καὶ τιμωρεῖ καὶ θεραπεύει, ἐνῶ αὐτὸς πού ἔχει θεραπευτικὸν χάρισμα, μόνον θεραπεύει. Καὶ πρόσεχε πῶς χρησιμοποιεῖ ἀρίστην τάξιν, θέτων τὴν προφητείαν πρὶν ἀπὸ τὰς θαυματουργικὰς δυνάμεις καὶ τὸ θεραπευτικὸν χάρισμα. Διότι προηγουμένως μὲν, ἐκεῖ ὅπου ἔλεγεν ὅτι, «Εἰς τὸν ἕνα δίδεται διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος λόγος σοφίας, εἰς ἄλλον λόγος γνώσεως», δὲν ἔλεγεν αὐτὰ μὲ τάξιν, ἀλλ' ὅπως τύχη· ἐδῶ ὅμως προτάσσει καὶ ὑποτάσσει.

Διατί λοιπὸν προτάσσει τὴν προφητείαν; Διότι καὶ εἰς τὴν παλαιάν διαθήκην αὐτὴν τὴν τάξιν ἔχουν τὰ χαρίσματα. Ὄταν λοιπὸν ὁ Ἡσαΐας ὠμίλει πρὸς τοὺς Ἰουδαίους καὶ ἔδιδεν ἀπόδειξιν τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπαρουσίαζεν σαφές σημεῖον τῆς μηδαμινότητος τῶν δαιμόνων, εἶπεν ὅτι καὶ αὐτὸ εἶναι μέγιστον δεῖγμα τοῦ μεγαλείου τῆς θεότητος, τὸ νὰ προλέγη κανεὶς τὰ μέλλοντα. Καὶ ὁ Χριστὸς δὲ πού ἔκανε τόσα θαύματα, λέγει ὅτι αὐτὸ δὲν εἶναι μικρὸν σημεῖον τῆς θεότητος· καὶ λέγει συνεχῶς ὡς ἐπίλογον, «Σᾶς λέγω αὐτὰ ἀπὸ τώρα, πρὶν γίνουιν, ὥστε ὅταν γίνουιν νὰ πιστέψετε ὅτι ἐγὼ εἶμαι ὁ Χριστός»⁵.

Ἄλλ' ἀπὸ τὴν μὲν προφητείαν ὀρθῶς εἶναι κατώτερα τὰ θεραπευτικὰ χαρίσματα· διατί ὅμως καὶ ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν; Διότι δὲν εἶναι ἴσον τὸ νὰ κηρύττης τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ σπείρης τὴν εὐσέβειαν εἰς τὰς ψυχὰς αὐτῶν πού ἀκούουν, μὲ τὸ νὰ κάμνης θαύματα

εἶν' ἐπεὶ καὶ αὐταὶ δι' ἐκεῖνον γίνονται. "Ὅταν οὖν τις καὶ λόγῳ παιδεύῃ καὶ βίῳ, πάντων ἐστὶ μείζων. Διδασκάλους γὰρ τούτους φησί, τοὺς καὶ τοῖς ἔργοις διδάσκοντας καὶ τῷ λόγῳ παιδεύοντας. Τοῦτο γοῦν καὶ τοὺς ἀποστόλους εἶναι
 5 ἐποίησε. Κακεῖνα μὲν καὶ ἕτεροὶ τινες οὐ πολλοῦ ἄξιοι παρὰ τὴν ἀρχὴν εἰλήφασιν, ὡς ἐκεῖνοι οἱ εἰρηκότες. «Κύριε, οὐχὶ τῷ σῶ ὄνόματι προεφητεύσαμεν, καὶ δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν»; καὶ μετὰ ταῦτα ἀκούσαντες, «Οὐδέποτε ἔγνω ὑμᾶς πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν». Τὸν δὲ
 10 τῆς διδασκαλίας λόγον τὸν διπλοῦν τοῦτον, τὸν διὰ τῶν ἔργων καὶ τῶν λόγων, οὐκ ἂν ἀναδέξαιτό ποτε πονηρὸς ἄνθρωπος. Εἰ δὲ τοὺς προφήτας προτίθῃ, μὴ θαυμάσης· οὐ γὰρ ἀπλῶς προφήτας λέγει, ἀλλὰ τοὺς διὰ τῆς προφητείας καὶ διδάσκοντας καὶ εἰς τὸ κοινῇ συμφέρον ἅπαντα λέγον-
 15 τας· ὅπερ προῖόν σαφέστερον ἡμῖν ποιεῖ.

«Ἀντιλήψεις, κυβερνήσεις». Τί ἐστίν, «ἀντιλήψεις»; "Ὅστε ἀνιέχεσθαι τῶν ἀσθενῶν. Τοῦτο οὖν χάρισμα, εἶπέ μοι; Μάλιστα μὲν καὶ τοῦτο τῆς τοῦ Θεοῦ δωρεᾶς, τὸ προσιατικὸν εἶναι, τὸ πράγματα οἰκονομεῖν πνευματικά· ἄλλως δὲ
 20 πολλὰ καὶ τῶν ἡμετέρων κατορθωμάτων χαρίσματα καλεῖ, οὐκ ἀναπίπτειν ἡμᾶς βουλόμενος, ἀλλὰ δεικνὺς δι' τῆς τοῦ Θεοῦ πανταχοῦ δεόμεθα βοήθειας, καὶ παρασκευάζων εὐχαρίστους εἶναι, καὶ προθυμοτέρους ταύτῃ ποιῶν, καὶ διεγείρων αὐτῶν τὰ φρονήματα. «Γένη γνωσῶν». Εἶδες ποῦ τέ-
 25 θεικε τοῦτο τὸ χάρισμα, καὶ πῶς πανταχοῦ τὴν ἐσχάτην αὐτῷ νέμει τάξιν;

2. Εἶτα ἐπειδὴ πάλιν ἐκ τοῦ καταλόγου τοῦτου πολλὴν ἔδειξε διαφορὰν, καὶ τὸ νόσημα ἐκεῖνο διήγειρε τὸ τῶν ἐλάττονα ἐχόντων χαρίσματα· λοιπὸν μετὰ πολλῆς αὐτοῖς ἐπιπηδᾷ
 30 τῆς σφοδρότητος, διὰ τὸ πολλὰς αὐτοῖς παρασχεῖν τὰς ἀπο-

καθ' ὅσον καὶ αὐτὰ δι' ἐκεῖνον τὸν σκοπὸν γίνονται. Ὅταν λοιπὸν κάποιος διδάσκη καὶ μὲ τὸν λόγον καὶ μὲ τὸν τρόπον ζωῆς, εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ ὅλους. Διότι διδασκάλους αὐτοὺς λέγει, οἱ ὅποιοι καὶ μὲ τὰ ἔργα διδάσκουν καὶ μὲ τὸν λόγον παιδεύουν. Αὐτὸ λοιπὸν ἔκαμε καὶ τοὺς ἀποστόλους νὰ εἶναι ἀπόστολοι. Καὶ ἐκεῖνα μὲν τὰ χαρίσματα ἔλαβον εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ μερικοὶ ποὺ δὲν ἤξιζαν, ὅπως ἐκεῖνοι ποὺ εἶπον, «Κύριε, δὲν ἐπροφητεύσαμεν εἰς τὸ ὄνομά σου καὶ εἰς τὸ ὄνομά σου δὲν ἐκάναμε πολλὰ θαύματα;»⁶, καὶ ποὺ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ἤκουσαν, «Ποτὲ δὲν σὰς ἐγνώρισα· φύγετε ἀπὸ ἐμὲ σεῖς οἱ ἐργάται τῆς ἀνομίας»⁶. Ἐνῶ τὸν λόγον τῆς διδασκαλίας, ποὺ γίνεται μὲ τὸν διπλὸν αὐτὸν τρόπον, καὶ μὲ τὰ ἔργα καὶ μὲ τοὺς λόγους, δὲν εἶναι δυνατὸν ποτὲ νὰ λάβῃ ἀνάξιος ἄνθρωπος. Διὰ τὸ ὅτι δὲ προτάσσει τοὺς προφήτας, μὴ ἀπορρήσης· διότι δὲν ἐννοεῖ ἀπλῶς προφήτας, ἀλλ' ἐκείνους οἱ ὅποιοι διὰ τῆς προφητείας συγχρόνως διδάσκουν καὶ λέγουν ὅλα διὰ τὸ συμφέρον ὅλων· πρᾶγμα ποὺ λέγει σαφέστερον εἰς τὴν συνέχειαν.

«Παροχαὶ βοηθείας, διοικητικαὶ ἰκανότητες». Τί εἶναι, «Ἀντιλήψεις; Τὸ νὰ βοηθῆ κανεὶς τοὺς ἀσθενεῖς. Αὐτὸ λοιπὸν εἶναι χάρισμα; Βεβαίως, καὶ μάλιστα καὶ αὐτὸ εἶναι δωρεὰ τοῦ Θεοῦ, τὸ νὰ προΐσταται κανεὶς, τὸ νὰ διοικῆ πνευματικὰ πράγματα· ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἀπὸ τὰ ἰδικὰ μας κατορθώματα ὀνομάζει χαρίσματα, ὄχι διότι θέλει νὰ ἐπαναπαυθῶμεν καὶ νὰ ἀμελῶμεν, ἀλλὰ διὰ νὰ δείξῃ ὅτι παντοῦ ἔχομεν ἀνάγκην τῆς βοηθείας τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ μᾶς κἀνῃ νὰ εἴμεθα εὐγνώμονες καὶ πρεσβύτεροι καὶ νὰ ἐνθαρρύνῃ καὶ ἐγκαρδιώσῃ αὐτοὺς. «Χαρίσματα διαφόρων γλωσσῶν». Εἶδες ποὺ ἔθεσεν αὐτὸ τὸ χάρισμα. καὶ πῶς παντοῦ δίδει εἰς αὐτὸ τὴν τελευταίαν θέσιν;

2. Ἐν συνεχείᾳ ἐπειδὴ ἔδειξεν ὅτι ὑπάρχει μεγάλη διαφορὰ εἰς τὰ χαρίσματα μὲ αὐτὸν τὸν κατάλογον καὶ ἠρέθησε τὴν νόσον ἐκείνων ποὺ εἶχον τὰ κατώτερα χαρίσματα, μὲ πολλὴν πλέον ὀρμὴν τοὺς προσβάλλει, διότι ἔδωσεν εἰς αὐτοὺς πολλὰς ἀποδείξεις διὰ τὸ ὅτι αὐτοὶ

δείξεις τοῦ μὴ σφόδρα ἐλαιοῦσθαι αὐτούς. Ἐπειδὴ γὰρ εἰκὸς ἦν ταῦτα ἀκούσαντας αὐτούς λέγειν· καὶ διὰ τί μὴ πάντες ἀπόστολοι ἐγενόμεθα; ἀνωτέρω μὲν παρακλητικωτέρω λόγῳ κέχρηται, διὰ πολλῶν ἀποδεικνὺς ἀναγκαίως τοῦ-
 5 το γενόμενον, καὶ ἀπὸ τῆς τοῦ σώματος εἰκότος· «Τὸ γὰρ σῶμα», φησὶν, «οὐκ ἔστιν ἐν μέλος»· καὶ πάλιν, «Εἰ δὲ ἦν τὰ πάντα ἐν μέλος, ποῦ τὸ σῶμα;»· καὶ ἀπὸ τοῦ συμφερόντως δεδόσθαι· «Ἐκάσιω» γάρ, φησὶν, «ἢ φανέρωσις τοῦ Πνεύματος δίδοται πρὸς τὸ συμφέρον»· καὶ ἀπὸ τοῦ πάντας
 10 ἀπὸ τοῦ Πνεύματος ἀρῦεσθαι τοῦ αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ τοῦ χάρισμα εἶναι τὸ διδόμενον, ἀλλὰ μὴ ὀφειλῆν· «Διαιρέσεις» γάρ, φησὶ, «χαρισμάτων εἰσὶ, τὸ δὲ αὐτὸ Πνεῦμα»· καὶ ἀπὸ τοῦ φανέρωσιν ὁμοίως γίνεσθαι διὰ πάντων τοῦ Πνεύματος· «Ἐκάσιω γὰρ ἢ φανέρωσις», φησὶ, «δίδοται διὰ τοῦ Πνεύ-
 15 ματος»· καὶ ἀπὸ τοῦ κατὰ τὸ δοκοῦν τῷ Πνεύματι καὶ τῷ Θεῷ ταῦτα τεινπῶσθαι· «Πάντα» γὰρ «ταῦτα», φησὶν, «ἐνεργεῖ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διαιροῦν ἰδίᾳ ἐκάσιω, καθὼς θούλειται»· καί, «Ἐθελει ὁ Θεὸς τὰ μέλη ἐν ἑκάστῳ αὐτῶν ἐν τῷ σώματι, καθὼς ἠθέλησε»· καὶ ἀπὸ τοῦ ἀναγ-
 20 καῖα εἶναι καὶ τὰ ἐλάτιονα· «Τὰ γὰρ δοκοῦντα», φησὶν, «ἀσθενέστερα ὑπάρχειν, ἀναγκαῖά ἐστιν»· ἀπὸ τοῦ ὁμοίως ἀναγκαῖα εἶναι, ἐν τῷ ὁμοίως τὸ σῶμα κατασκευάζειν τοῖς μείζοσι· «Τὸ γὰρ σῶμα», φησὶν, «οὐκ ἔστιν ἐν μέλος, ἀλλὰ πολλά»· ἀπὸ τοῦ καὶ τὰ μείζονα τῶν ἐλατιόνων δεῖσθαι· «Οὐ δύναται» γάρ, φησὶν, «ἢ κεφαλὴ τοῖς ποσὶν εἰπεῖν, χρεῖον ὑμῶν οὐκ ἔχω»· ἀπὸ τοῦ καὶ πλείονος ταῦτα ἀπολαύειν τιμῆς· «Τῷ γὰρ ὑστεροῦντι», φησὶ, «περισσοτέραν ἔδωκε τιμὴν»· ἀπὸ τοῦ κοινήν αὐτῶν εἶναι τὴν φρονίδαν καὶ ἴσην· «Τὸ γὰρ αὐτὸ ὑπὲρ ἀλλήλων μεριμνῶσι πάντα τὰ μέλη»·
 30 καὶ ἀπὸ τοῦ μίαν εἶναι τὴν δόξαν καὶ τὴν ἀλγηδόνα αὐτῶν ἀπάντων· «Ἐἴτε γὰρ πάσχει», φησὶν, «ἐν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη· εἴτε δοξάζεται ἐν μέλος, συγχαίρει πάντα τὰ μέλη»·

Ἄνωτέρω μὲν οὖν παρεκάλεσε διὰ τούτων· ἐνιαῦθα δὲ

δὲν ὑστεροῦν πολύ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἦτο πιθανόν, ἀφοῦ ἀκούσουν αὐτά, νὰ λέγουν· Καὶ διατί δὲν ἐγίναμεν ὅλοι ἀπόστολοι; Προηγουμένως μὲν ὠμίλησε μὲ τρόπον παρηγορητικώτερον καὶ ἀπέδειξε μὲ πολλὰ ἐπιχειρήματα ὅτι κατ' ἀνάγκην ἔγινεν αὐτό, καὶ χρησιμοποιοῦν ὡς παράδειγμα τὸ σῶμα· διότι «τὸ σῶμα», λέγει, «δὲν εἶναι ἓν μέλος»· καὶ πάλιν, «Ἐὰν ὅλα ἦσαν ἓν μέλος, ποῦ θὰ ἦτο τὸ σῶμα;»· καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι ἐδόθησαν πρὸς συμφέρον τὰ χαρίσματα· ὅτι «Εἰς τὸν καθένα», λέγει, «δίδεται ἡ φανέρωσις τοῦ Πνεύματος διὰ κάποιο καλόν»· καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι ὅλοι ἀπὸ τὸν ἴδιον Πνεῦμα ἀντλοῦν, καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι αὐτὸ ποῦ δίδεται εἶναι χάρισμα καὶ ὄχι ὀφειλή· διότι, «ὑπάρχουν βεβαίως ποικιλίαι χαρισμάτων», λέγει, «ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα εἶναι τὸ ἴδιον»· καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι ἡ φανέρωσις γίνεται ὁμοίως εἰς ὅλους διὰ τοῦ ἀγίου Πνεύματος· διότι «Εἰς τὸν καθένα», λέγει, «δίδεται ἡ φανέρωσις τοῦ Πνεύματος»· καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι αὐτὰ ἔχουν διαμορφωθῆ συμφώνως πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος· «διότι «Ὅλα αὐτά», λέγει, «ἐνεργεῖ τὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον τὰ διανέμει εἰς τὸν καθένα ἰδιαίτερος ὅπως αὐτὸ θέλει»· καὶ, «Ὁ Θεὸς ἐτοποθέτησε τὸ καθὲν ἀπὸ τὰ μέλη εἰς τὸ σῶμα, καθὼς ἠθέλησε»· καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι καὶ τὰ κατώτερα εἶναι ἀναγκαῖα· διότι «τὰ μέλη ποῦ φαίνονται ὅτι εἶναι ἀσθενέστερα», λέγει, εἶναι ἀναγκαῖα»· ἀπὸ τὸ ὅτι εἶναι ἕξ ἴσου ἀναγκαῖα διότι ἀπαρτίζουν τὸ σῶμα ἕξ ἴσου μὲ τὰ ἀνώτερα μέλη· διότι «τὸ σῶμα», λέγει, «δὲν εἶναι ἓν μέλος, ἀλλὰ πολλά»· ἀπὸ τὸ ὅτι καὶ τὰ ἀνώτερα ἔχουν ἀνάγκην τῶν κατωτέρων· διότι «δὲν ἠμπορεῖ», λέγει, «ἡ κεφαλὴ νὰ εἰπῆ εἰς τὰ πόδια, δὲν σᾶς ἔχω ἀνάγκην»· ἀπὸ τὸ ὅτι αὐτὰ τὰ μέλη ἀπολαμβάνουν καὶ περισσοτέρας τιμῆς· διότι «ἔδωσε», λέγει, «μεγαλυτέραν τιμὴν εἰς τὸ μέλος ποῦ τὴν στερεῖται»· καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι μία εἶναι ἡ τιμὴ καὶ ὁ πόνος ὅλων αὐτῶν· διότι «ἐὰν ἓν μέλος πάσχη» λέγει, «συμπάσχουν ὅλα τὰ μέλη· ἐὰν ἓν μέλος τιμᾶται, χαίρουν μαζὶ ὅλα τὰ μέλη».

Ἄνωτέρω λοιπὸν μὲ αὐτὰ ἐπαρηγόρησεν· ἐδῶ ὁμως

καταφορικῶς καὶ ἐπιτιμητικῶς κέχρηται τῷ λόγῳ λοιπὸν.
 "Ὅπερ γὰρ ἔφην, οὔτε ἀεὶ παρακαλεῖν δεῖ, οὔτε ἐπιστοιμίζειν
 ἀεὶ. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτός, ἐπειδὴ διὰ πολλῶν αὐτοὺς παρε-
 κάλεσε, σφοδρῶς λοιπὸν ἐπιτίθεται, λέγων· «Μὴ πάντες ἀπό-
 5 σιολοί; μὴ πάντες προφηταί; μὴ πάντες χαρίσματα ἔχουσιν
 ἰαμάτων;». Καὶ οὐχ ἴσταιται μέχρι τοῦ πρώτου καὶ τοῦ δευ-
 τέρου χαρίματος, ἀλλὰ μέχρις ἐσχάτων πρόβεισιν· ἢ τοῦτο
 λέγων, ὅτι οὐ δυνατὸν πάντας εἶναι πάντα· ὥσπερ ἐκεῖ φη-
 σιν, «Εἴ ἦν τὰ πάντα ἐν μέλος, ποῦ τὸ σῶμα;», ἢ καὶ ἕτερόν
 10 τι μετὰ τούτων κατασκευάζων εἰς παραμυθίας λόγον πάλιν.
 Ποῖον δὴ τοῦτο; Τὸ δεῖξαι καὶ τὰ ἐλάττωνα ὁμοίως τοῖς μεί-
 ζοσι περιμάχητα, ἐκ τοῦ μηδὲ ταῦτα ἀπλῶς πᾶσι δεδόσθαι.
 Τί γάρ, φησὶν, ἀλγεῖς, ὅτι οὐκ ἔχεις χαρίσματα ἰαμάτων;
 Ἐνόησον ὅτι ὅπερ ἔχεις σύ, κἂν ἔλαιον ᾖ, πολλάκις ὁ τὸ
 15 μείζον ἔχων οὐκ ἔχει. Διὰ τοῦτό φησι· «Μὴ πάντες γλώσ-
 σαις λαλοῦσι; μὴ πάντες διερμηνεύουσιν;». Ὡσπερ γὰρ τὰ
 μεγάλα οὐ πᾶσιν ἐχαρίσται ὁ Θεὸς πάντα, ἀλλὰ τοῖς μὲν τοῦ-
 το, τοῖς δὲ ἐκεῖνο· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ἐλαιόνων ἐποίησεν,
 οὐδὲ ταῦτα πᾶσι προσθείς. Ἐποίησε δὲ τοῦτο, πολλὴν ἐκ τού-
 20 του τὴν συμφωνίαν καὶ τὴν ἀγάπην οἰκονομῶν, ἵνα ἕκαστος
 τοῦ πλησίον δεόμενος συνάγεται πρὸς τὸν ἀδελφόν. Τοῦτο
 καὶ ἐν ταῖς τέχναις ὠκονόμησε, τοῦτο καὶ ἐν τοῖς σιοιχείοις,
 τοῦτο καὶ ἐν τοῖς φυτοῖς, καὶ ἐν τοῖς μέλεσι τοῖς ἡμετέροις,
 καὶ ἐν πᾶσιν ἀπλῶς.

25 3. Εἶτα ἐπάγει λοιπὸν τὴν κυριωτάτην παραμυθίαν, καὶ
 ἱκανὴν αὐτοὺς ἀνακηρύσσει καὶ ἀναπαῦσαι τὴν ὀδυνωμένην
 ψυχὴν. Τίς δὲ αὕτη εἰσὶ; «Ζηλοῦτε», φησὶ, «τὰ χαρίσμα-
 τα τὰ κρείττωνα, καὶ ἔτι καθ' ὑπερβολὴν ὁδὸν ὑμῖν δείκνυμι».
 Τοῦτο δὲ εἰπὼν ἠρέμα ἠνίξαιτο αἰτίους ὄντας τοῦ τὰ ἐλά-
 30 ττωνα λαμβάνειν, καὶ κυρίους, εἰ θούλοιντο, τοῦ τὰ μείζονα

ὀμιλεῖ μὲ τρόπον σφοδρὸν καὶ ἐπιτιμητικόν. Διότι, ὅπως εἶπον, οὔτε νὰ παρηγορῇ πάντοτε πρέπει, οὔτε νὰ ἀποστομῶνη πάντοτε κανεῖς. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτός, ἀφοῦ τοὺς ἐπαρηγόρησε μὲ πολλά, τώρα πλέον ἐπιτίθεται ὀρμητικὰ μὲ τοὺς λόγους· «Μήπως ὅλοι εἶναι ἀπόστολοι; μήπως ὅλοι εἶναι προφῆται; μήπως ὅλοι ἔχουν θεραπευτικὰ χαρίσματα;». Καὶ δὲν σταματᾷ μέχρι τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεῦτερον χάρισμα, ἀλλὰ προχωρεῖ μέχρι τὸ τέλος· ἢ ἐπειδὴ θέλει νὰ εἰπῇ ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν ὅλοι νὰ εἶναι ὅλα, ὅπως λέγει ἐκεῖ, «Ἐὰν ὅλα ἦσαν ἓν μέλος, ποῦ θὰ ἦτο τὸ σῶμα;», ἢ ἐπειδὴ μαζὶ μὲ αὐτὰ ἐτοιμάζει πάλιν καὶ κάτι ἄλλο διὰ νὰ τοὺς παρηγορήσῃ καὶ πάλιν. Ποῖον λοιπὸν εἶναι αὐτό; Τὸ νὰ δείξῃ ὅτι καὶ τὰ κατώτερα εἶναι πολὺ ἐπιθυμητά, διότι αὐτὰ δὲν ἐδόθησαν τυχαίως εἰς ὅλους. Διατί λοιπὸν στενοχωρεῖσαι, λέγει, ποῦ δὲν ἔχεις θεραπευτικὰ χαρίσματα; Σκέψου ὅτι αὐτὸ ποῦ ἔχεις ἐσύ, ἔστω καὶ ἂν εἶναι κατώτερον, πολλὰς φορές αὐτὸς ποῦ ἔχει τὸ μεγαλύτερον δὲν τὸ ἔχει. Δι' αὐτὸ λέγει· «Μήπως ὅλοι ἔχουν χάρισμα νὰ ὀμιλοῦν γλώσσας; μήπως ὅλοι διερμηνεύουν;». Διότι, ὅπως τὰ μεγάλα δὲν τὰ ἐχάρισεν ὁ Θεὸς ὅλα εἰς ὅλους, ἀλλ' εἰς τοὺς μὲν αὐτό, εἰς τοὺς δὲ ἐκεῖνο, ἔτσι ἔκανε καὶ εἰς τὰ κατώτερα, ποῦ οὔτε αὐτὰ ἔδωσεν εἰς ὅλους. Ἔκαμε δὲ αὐτὸ ἀπὸ πρόνοιαν διὰ νὰ ὑπάρχῃ πολλὴ συμφωνία καὶ ἀγάπη, ὥστε ὁ καθεὶς ἐπειδὴ θὰ ἔχῃ ἀνάγκην τὸν πλησίον νὰ συσφίγγεται μαζὶ του εἰς κοινὸν δεσμόν. Αὐτὸ ἔθεσεν ὡς νόμον καὶ εἰς τὰ ἐπαγγέλματα, καὶ εἰς τὰ διάφορα φυσικὰ στοιχεῖα καὶ εἰς τὰ φυτὰ καὶ εἰς τὰ ἰδικὰ μας μέλη καὶ εἰς ὅλα γενικῶς.

3. Ἀκολουθῶς προσθέτει πλέον τὴν κυριωτέραν παρηγορίαν, ποῦ ἦτο ἀρκετὴ διὰ νὰ τοὺς ἐνισχύσῃ καὶ ν' ἀναπαύσῃ τὴν ψυχὴν των, ἢ ὁποία ἠσθάνετο πόνον. Ποία δὲ εἶναι αὕτη; «Νὰ ἔχετε ζῆλον», λέγει, «πρὸς τὰ ὠφελιμώτερα χαρίσματα. Καὶ σὰς δεικνύω μίαν ὁδὸν ὑπέροχον μὲ τὴν ὁποίαν ἀποκτῶνται αὐτά». Μὲ τὸ ὅτι δὲ εἶπεν αὐτὸ ὑψηλίσθη μὲ ἡρεμίαν, ὅτι αὐτοὶ εἶναι αἴτιοι ποῦ λαμβάνουν κατώτερα χαρίσματα, καὶ ἔχουν τὴν δυνατότητα, ἐὰν θέ-

λαβεῖν. Ὅταν γὰρ εἶπῃ, «καὶ ζηλοῦτε», τὴν παρ' ἐκείνων
 οπουδὴν ἀπαιτεῖ καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τὴν περὶ τὰ πνευματικά.
 Καὶ οὐκ εἶπε, τὰ μείζονα, ἀλλὰ, «τὰ κρείττονα», ιουτέσι,
 τὰ χρησιμώτερα, τὰ συμφέροντα. Ὁ δὲ λέγει, τοῦτο ἐστὶ
 5 μένεις ἐπιθυμοῦντες χαρισμάτων, καὶ δείκνυμι πηγὴν χα-
 ρισμάτων ὑμῖν. Οὐδὲ γὰρ εἶπε, χάρισμα, ἀλλ', ὁδόν, ἵνα
 μείζονως ἐπάρῃ τοῦτο, ὃ μέλλει λέγειν. Οὐ γὰρ ἓν καὶ δύο
 καὶ τρία δείκνυμι χαρίσματα, ἀλλ' ὁδὸν μίαν τὴν ἐπὶ πάντα
 ταῦτα φέρουσαν καὶ οὐχ ἁπλῶς ὁδόν, ἀλλὰ καὶ μεθ' ὑπερ-
 10 βολῆς, καὶ κοινῇ πᾶσι προκειμένην. Οὐ γὰρ ὡσπερ τὰ χαρί-
 σματα τοῖς μὲν ταῦτα, τοῖς δὲ ἐκεῖνα, ἀλλ' οὐ πᾶσι πάντα
 δέδοται, οὕτω καὶ τοῦτο· ἀλλὰ καθολικὸν δῶρόν ἐστι. Διὸ
 καὶ πάντας εἰς τοῦτο καλεῖ. «Ζηλοῦτε» γὰρ, φησί, «τὰ χαρί-
 σματα τὰ κρείττονα, καὶ ἔτι καθ' ὑπερβολὴν ὁδὸν ὑμῖν δεί-
 15 κνυμι»· τὴν ἀγάπην λέγων τὴν πρὸς τὸν πλησίον.

Ἐἶτα μέλλων ἐμβαίνειν εἰς τὸν περὶ αὐτῆς λόγον καὶ
 τὸ ἐγκώμιον τοῦ κατορθώματος τοῦτου, πρῶτον καθαιρεῖ ταῦ-
 τα τῇ πρὸς ἐκείνην συγκρίσει, οὐδὲν ὄντα δεικνὺς ταύτης
 χωρὶς, σφόδρα συνειῶς. Εἰ γὰρ εὐθέως περὶ ἀγάπης διε-
 20 λέχθη, καὶ εἰπὼν, ὁδὸν ὑμῖν δείκνυμι, ἐπήγαγεν, αὕτη δὲ
 ἐστὶν ἡ ἀγάπη, καὶ μὴ κατὰ σύγκρισιν τὸν λόγον προήγαγε,
 καθὼς ἐμυκηθρισάν τινες τὸ λεχθέν, οὐκ εἰδότες σαφῶς τοῦ
 πράγματος τὴν ἰσχύν, ἀλλ' ἔτι πρὸς ταῦτα κεχηνότιες. Διό-
 περ οὐκ εὐθέως αὐτὴν ἀνακαλύπτει, ἀλλὰ πρῶτον τῇ ἐπαγγε-
 25 λία τὸν ἀκροατὴν ἐπάρας, καὶ εἰπὼν, «καθ' ὑπερβολὴν ὁδὸν
 ὑμῖν δείκνυμι», καὶ εἰς ἐπιθυμίαν αὐτὸν ἀγαγὼν, οὐδὲ οὕ-
 τως εὐθέως εἰς αὐτὴν ἐμβαίνει, ἀλλ' αὖξων ἔτι καὶ ἐπιτεί-
 νων τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῶν περὶ τούτων αὐτῶν διαλέγεται πρῶ-
 τον, καὶ δείκνουσιν ἐκείνης οὐκ οὔσης οὐδὲν ὄντα, εἰς με-
 30 γίστην αὐτοῦς ἀνάγκην τοῦ φιλεῖν ἀλλήλους καθισιάς· ἐπει-

λουν, νὰ λάβουν τὰ ἀνώτερα. Διότι ὅταν λέγη, «νὰ ἔχετε ζῆλον», ζητεῖ τὴν ἰδικὴν των προσπάθειαν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν διὰ τὰ πνευματικά. Καὶ δὲν εἶπε, τὰ μεγαλύτερα, ἀλλὰ, «τὰ ὠφελιμώτερα», δηλαδή, τὰ πλέον χρήσιμα, τὰ συμφέροντα. Αὐτὸ πού θέλει δὲ νὰ εἰπῆ εἶναι τὸ ἐξῆς· Ἐπιθυμεῖτε σεις τὰ χαρίσματα καὶ σᾶς δεικνύω πηγὴν χαρισμάτων. Διότι δὲν εἶπε χάρισμα, ἀλλ' ὁδόν, διὰ νὰ ὑψώσῃ περισσότερο αὐτὸ πού πρόκειται νὰ εἰπῆ. Διότι δὲν δεικνύω ἓν καὶ δύο ἢ καὶ τρία χαρίσματα, ἀλλὰ μίαν ὁδόν, αὐτὴν πού ὁδηγεῖ εἰς ὅλα αὐτά· καὶ ὄχι ἀπλῶς ὁδόν, ἀλλὰ καὶ μὲ ὑπερβολήν, δηλαδή ὁδόν πού εἶναι ἔμπροσθεν ὅλων. Δηλαδή ὄχι ὅπως τὰ χαρίσματα πού εἰς ἄλλους μὲν αὐτά, εἰς ἄλλους δὲ ἐκεῖνα, καὶ πού δὲν ἔχουν δοθῆ ὅλα εἰς ὅλους, ἀλλ' εἶναι δῶρον πού ἀνήκει γενικῶς εἰς ὅλους. Δι' αὐτὸ καὶ ὅλους καλεῖ εἰς αὐτό. Διότι λέγει· «Νὰ ἔχετε ζῆλον πρὸς τὰ ὠφελιμώτερα χαρίσματα, καὶ σᾶς δεικνύω μίαν ὁδόν ὑπέροχον μὲ τὴν ὁποίαν ἀποκτῶνται αὐτά».

Ἵστερον, ἐπειδὴ πρόκειται νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν λόγον δι' αὐτὴν τὴν ὁδόν καὶ νὰ ἐγκωμιάσῃ αὐτὸ τὸ κατόρθωμα, ἀφαιρεῖ κάθε ἀξίαν ἀπὸ αὐτά τὰ χαρίσματα μὲ τὸ νὰ τὰ συγκρίνῃ μὲ ἐκείνην τὴν ὁδόν, καὶ δεικνύει ὅτι χωρὶς αὐτὴν δὲν εἶναι τίποτε αὐτά, καὶ πολὺ συνετῶς. Διότι, ἐὰν ἀμέσως ὠμίλῃ διὰ τὴν ἀγάπην καὶ ἀφοῦ ἔλεγε, σᾶς δεικνύω κάποια ὁδόν, προσέθετεν ἐκεῖ, αὐτὴ δὲ εἶναι ἡ ἀγάπη, καὶ δὲν ἀνέπτυσσε τὸν λόγον μὲ σύγκρισιν, μερικοὶ τοῦλάχιστον θὰ περιεγέλουν τὸ λεχθέν, ἐπειδὴ δὲν ἐγνώριζαν σαφῶς τὴν δύναμιν τοῦ πράγματος, ἀλλ' ἀκόμη ἴσταντο μὲ τὸ στόμα ἀνοικτὸν πρὸς τὰ χαρίσματα. Δι' αὐτὸ δὲν ἀποκαλύπτει αὐτὴν ἀμέσως, ἀλλ' ἀφοῦ πρῶτον ἀνύψωσε τὸν ἀκροατὴν μὲ τὴν ὑπόσχεσιν καὶ εἶπεν «σᾶς δεικνύω μίαν ὁδόν ὑπέροχον μὲ τὴν ὁποίαν ἀποκτῶνται αὐτά», καὶ ἀφοῦ ὠδήγησεν αὐτὸν εἰς ἐπιθυμίαν αὐτῆς τῆς ὁδοῦ, οὔτε ἔτσι εἰσέρχεται εἰς αὐτὴν ἀμέσως, ἀλλ' ἀφοῦ αὐξάνει καὶ ἐντείνει τὴν ἐπιθυμίαν των, ὀμιλεῖ πρῶτον δι' αὐτά τὰ χαρίσματα καὶ δεικνύει, ὅτι χωρὶς αὐτὴν δὲν εἶναι τίποτε αὐτά, διὰ νὰ τοὺς κάμῃ ἔτσι πού ν' ἀναγκασθοῦν νὰ

δὴ καὶ ἐκ τοῦ ταύτην ἠμελῆσθαι ἢ αἰτία τῶν κακῶν ἀπάντων ἦν. Ὡστε καὶ κατὰ τοῦτο εἰκότως ἂν μεγάλη φανείη, εἶγε τὰ μὲν χαρίσματα οὐ μόνον αὐτοὺς οὐ συνήγαγεν, ἀλλὰ καὶ ἠνωμένους διέσειησεν· αὕτη δὲ τοὺς δι' ἐκείνων διασιάντας
 5 δι' ἐναντίας μέλλοι συνάγειν καὶ σῶμα ποιεῖν ἔν. Ἄλλ' οὐ λέγει τοῦτο εὐθέως, ἀλλ' ὁ μάλιστα ἐπόθουν, τοῦτο τίθησιν οἶον διὰ χάρισμα τὸ πρῶμά ἐστι, καὶ τῶν χαρισμάτων ἀπάντων ὁδὸς μεθ' ὑπερβολῆς. Ὡστε εἰ καὶ μὴ διὰ τὸ φιλεῖν θούλει τὸν ἀδελφὸν ἀγαπᾶν, διὰ τὸ κρείττονος ἐπιλαμβάνε-
 10 σθαι σημείου καὶ χαρίσματος θαυματοῦς κατὰδεξαι τὴν ἀγάπην.

4. Καὶ ὄρα πόθεν ἔρχεται πρῶτον ἀπὸ τοῦ θαυμασιοῦ δοκοῦντος εἶναι παρ' αὐτοῖς καὶ μεγάλου, τῶν γλωσσῶν. Καὶ ἀγαγὼν εἰς μέσον τὸ χάρισμα, οὐ τοσοῦτον τίθησιν, ὅσον εἶχον, ἀλλὰ πολλῶ πλεον. Οὐδὲ γὰρ εἶπεν, ἐὰν γλώσσαις
 15 λαλῶ, ἀλλ', «Ἐὰν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀνθρώπων λαλῶ». Τί ἐστι «τῶν ἀνθρώπων»; Πάντων τῶν πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐθνῶν. Καὶ οὐδὲ ταύτη ἠρκέσθη τῇ ὑπερβολῇ, ἀλλὰ καὶ ἐτέραν πολλῶ μείζονα τίθησιν, ἐπάγων καὶ λέγων, «Καὶ τῶν ἀγγέλων, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, γέγονα χαλκὸς ἡχῶν ἢ κύμ-
 20 θαλον ἀλαλάζον». Εἶδες ποῦ τὸ χάρισμα ἐπάρας, ποῦ καθείλεν αὐτὸ καὶ κατέρρηξεν; Οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς εἶπεν, διὰ οὐδὲν εἰμι, ἀλλ' διὰ γέγονα χαλκὸς ἡχῶν, ἀναίσθητόν τι καὶ ψυχόν.

Πῶς δὲ χαλκὸς ἡχῶν; Φωνὴν μὲν ἀφιεῖς, εἰκῆ δὲ καὶ
 25 μάτην, καὶ εἰς οὐδὲν δέον. Πρὸς γὰρ τῷ μηδὲν ἀνύειν, καὶ παρενοχλεῖν δοκῶ, καὶ φορτικὸς τις εἶναι καὶ ἐπαχθῆς τοῖς πολλοῖς. Ὅρας πῶς ὁ ἀγάπης ἀπεισιερωμένος τοῖς ἀψύχοις προσέοικε καὶ ἀναισθητοῖς; Γλῶττιαν δὲ ἀγγέλων ἐνιαυθὰ φησιν, οὐχὶ σῶμα περιτιθεῖς ἀγγέλοις, ἀλλ' ὁ λέγει, τοιοῦ-
 30 τόν ἐστι καὶ ὄντιω φθέγγωμαι, ὡς ἀγγέλοις νόμος πρὸς

πεισθοῦν ὅτι πρέπει ἀπαραιτήτως ν' ἀγαπῶνται μεταξύ των' ἐπειδὴ τὸ ὅτι εἶχον παραμελήσει τὴν ἀγάπην αὐτὸ ἦτο ἡ αἰτία ὅλων τῶν κακῶν. Ὡστε καὶ κατὰ τοῦτο φυσικὸν ἦτο νὰ φανῆ μεγάλη, ἀφοῦ βεβαίως τὰ μὲν χάρισμα ὄχι μόνον δὲν συνήνωσαν αὐτούς, ἀλλὰ καὶ ἐνῶ ἦσαν ἠνωμένοι τοὺς διήρεσαν· ἐνῶ ἡ ἀγάπη αὐτούς ποὺ ἐχώρισαν ἐξ αἰτίας τῶν χαρισμάτων θὰ τοὺς συνενώσῃ καὶ θὰ τοὺς κἀνῃ ἐν σῶμα. Δὲν λέγει ὁμως ἀμέσως αὐτό, ἀλλ' αὐτὸ ποὺ ἐπόθουν πάρα πολύ, αὐτὸ θέτει· ὅπως ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶναι χάρισμα, καὶ ὁδὸς ποὺ ὀδηγεῖ εἰς ὅλα τὰ χάρισμα με ἀφθονίαν. Ὡστε καὶ ἂν δὲν θέλῃς ν' ἀγαπᾷς τὸν ἀδελφὸν διὰ τὴν ἀγάπην, δέξου τοῦλάχιστον νὰ τὸν ἀγαπᾷς διὰ τὸ ὅτι θὰ λάβῃς σημεῖον θείας δυνάμεως ἀνώτερον καὶ πλούσιον χάρισμα.

4. Καὶ πρόσεξε ἀπὸ ποῦ ἀρχίζει· πρῶτον ἀπὸ αὐτὸ ποὺ ἐθεωρεῖτο ἀπὸ αὐτοὺς θαυμαστὸν καὶ μέγα, τὸ χάρισμα τῶν γλωσσῶν. Καὶ ἀφοῦ ἐπαρουσίασε τὸ χάρισμα, δὲν δεικνύει τόσον ὅσον εἶχον αὐτοί, ἀλλὰ πολὺ περισσότερον. Διότι δὲν εἶπεν, ἐὰν ὁμιλῶ γλώσσαν, ἀλλ', «Ἐὰν ὁμιλῶ τὰς γλώσσας τῶν ἀνθρώπων». Τί σημαίνει «τῶν ἀνθρώπων»; Ὅλων τῶν ἐθνῶν τῆς οἰκουμένης. Καὶ οὔτε εἰς αὐτὴν τὴν ὑπερβολὴν ἤρκεσθη, ἀλλὰ θέτει καὶ ἄλλην πολὺ μεγαλυτέραν, καθὼς συνεχίζει καὶ λέγει, «καὶ τῶν ἀγγέλων, ἀλλὰ δὲν ἔχω ἀγάπην, ἔγινα χαλκὸς ποὺ ἤχεῖ ἢ κύμβαλον ποὺ κροτεῖ». Εἶδες ποῦ ἀνύψωσε τὸ χάρισμα καὶ ποῦ τὸ ἐκρήμνισε καὶ τὸ κατεβίβασε; Διότι δὲν εἶπεν ἀπλῶς, ὅτι δὲν εἶμαι τίποτε, ἀλλ' ὅτι «ἔγινα χαλκὸς ποὺ ἤχεῖ», κάτι ἀναίσθητον καὶ ἄψυχον.

Πῶς ἐννοεῖ δὲ τὸ «χαλκὸς ποὺ ἤχεῖ»; Ὁ ὁποῖος φωνάζει μὲν, ἀλλ' ἀσκόπως καὶ ματαίως καὶ χωρὶς νὰ χρησιμεύῃ εἰς τίποτε. Διότι θὰ φανῶ ὅτι σπεύδω διὰ τὸ τίποτε, ἀλλὰ καὶ ἐνοχλῶ καὶ γίνομαι φορτικὸς καὶ βαρετὸς εἰς τοὺς πολλούς. Βλέπεις πῶς αὐτὸς ποὺ δὲν ἔχει ἀγάπην ὁμοιάζει με ἄψυχον καὶ ἀναίσθητον πρᾶγμα; Γλώσσαν δὲ ἀγγέλων ἐδῶ λέγει, ὄχι διότι θεωρεῖ ὅτι οἱ ἄγγελοι ἔχουν σῶμα, ἀλλ' αὐτὸ ποὺ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· Καὶ ἂν ὁμιλῶ

ἀλλήλους διαλέγεσθαι, ταύτης ἄνευ οὐδέν εἰμι, ἀλλὰ καὶ ἐπαχθῆς καὶ φορτικός. Οὕτω γοῦν καὶ ἀλλαχοῦ διὰ λέγει, ὅτι «*Ἀντιῶ κάμψει πᾶν γόνυ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων*», οὐ γόνατα καὶ ὅσιᾶ περιιθῆεις τοῖς ἀγγέλοις
 5 ταῦτα λέγει, ἄπαγε, ἀλλὰ τὴν ἐπιτεταμένην προσκύνησιν διὰ τοῦ παρ' ἡμῖν σχήματος αἰνίξασθαι βούλεται. Οὕτω καὶ ἐνιαῦθα γλώσσαν ἐκάλεσεν, οὐ σαρκὸς ὄργανον δηλῶν, ἀλλὰ τὴν πρὸς ἀλλήλους αὐτῶν ὀμιλίαν τῷ γνωρίμῳ παρ' ἡμῖν τρόπῳ ἐνδείξασθαι βουλόμενος.

10 *Εἶτα ὥσπερ εὐπαράδεκτον γενέσθαι τὸν λόγον, οὐ μέχρι τῶν γλωσσῶν ἴσταιται, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὰ λοιπὰ πρόβειοι χαρίσματα, καὶ πάντα τῇ αὐτῆς ἀπουσίᾳ καθελῶν, τότε αὐτῆς ὑπογράφει τὴν εἰκόνα. Καὶ ἐπειδὴ αὐξήσῃ ποιῆσαι προήρηται τοῦ λόγου, ἀπὸ τῶν ἐλατιόνων ἀρχόμενος ἀνεισιν ἐπὶ*
 15 *τὰ μείζω. Ὅπερ γάρ, ἠνίκα τὴν τάξιν αὐτῶν ἐνέφηγεν, ὑστερον τέθεικε τὸ τῶν γλωσσῶν, τοῦτο πρῶτον ἀριθμεῖ νῦν, κατὰ μικρόν, ὅπερ ἔφη, ἐπὶ τὰ μείζονα ἀναβαίνων. Εἰπὼν γὰρ περὶ τῶν γλωσσῶν, ἐπὶ τὴν προφητείαν εὐθέως ἐκβαίνει, καὶ φησι «Καὶ ἐὰν ἔχω προφητείαν»· καὶ ταύτην πάλιν μετ' ὑπερβολῆς. Ὡπερ γὰρ ἐκεῖ οὐ γλώσσας ἔθηκεν,*
 20 *ἀλλὰ τὰς πάντων τῶν ἀνθρώπων γλώσσας, καὶ προῖδὼν τὰς τῶν ἀγγέλων, καὶ τότε ἔδειξεν οὐδὲν ὄν τὸ χάρισμα ἀγάπης χωρὶς· οὕτω καὶ ἐνιαῦθα οὐ τὴν προφητείαν τίθησι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑψηλοτάτην προφητείαν. Εἰπὼν γάρ, «Ἐὰν ἔχω προφητείαν», ἐπήγαγε· «Καὶ εἰδῶ τὰ μυστήρια πάντα, καὶ πᾶσαν τὴν γνώσιν»· μετ' ἐπιτάσεως ιθῆεις καὶ τοῦτο τὸ χάρισμα.*

Εἶτα μετὰ τοῦτο καὶ ἐπὶ τὰ λοιπὰ χαρίσματα προβαίνει. Καὶ ἵνα μὴ καθ' ἕκαστον αὐτῶν λέγω δοκῆ πάλιν ἐνοχλεῖν,

ἔτσι, ὅπως ἐπικρατεῖ νόμος νὰ ὀμιλοῦν μεταξύ των οἱ ἄγγελοι, χωρὶς τὴν ἀγάπην δὲν εἶμαι τίποτε, ἀλλ' ἐπὶ πλέον εἶμαι καὶ φορτικός καὶ βαρετός. Ἔτσι χρησιμοποιεῖ λοιπὸν καὶ ἄλλοῦ τὰς λέξεις, ὅπως ὅταν λέγῃ ὅτι «Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ θὰ κάμψῃ κάθε γόνυ τῶν ἐπουρανίων καὶ τῶν ἐπιγείων καὶ τῶν καταχθονίων», ὄχι διότι ἀποδίδει γόνυτα καὶ ὅστ' εἰς τοὺς ἀγγέλους, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀνθρωπίνην αὐτὴν εἰκόνα θέλει νὰ δείξῃ καὶ νὰ τονίσῃ τὴν προσκύνῃσιν. Ἔτσι καὶ ἐδῶ εἶπε γλώσσαν, ὄχι διὰ νὰ δηλώσῃ τὸ σαρκικὸν ὄργανον τῆς γλώσσης, ἀλλὰ διότι θέλει νὰ δείξῃ μὲ τὸν γνωστὸν εἰς ἡμᾶς τρόπον τὴν μεταξύ τῶν ἀγγέλων συνομιλίαν.

Ἀκολουθῶνς διὰ νὰ γίνῃ ὁ λόγος εὐχαρίστως δεκτός, δὲν σταματᾷ εἰς τὸ χάρισμα τῶν γλωσσῶν, ἀλλὰ προχωρεῖ καὶ εἰς τὰ ὑπόλοιπα χαρίσματα, καὶ κρίνων αὐτὰ ὡς ἐστερημένα κάθε ἀξίας χωρὶς αὐτὴν, τότε παρουσιάζει τὴν εἰκόνα τῆς. Καὶ ἐπειδὴ ἠθέλησε νὰ αὐξήσῃ προσδευτικῶς τὸν λόγον, ἀφοῦ ἀρχίζει ἀπὸ τὰ κατώτερα ἀναβαίνει πρὸς τὰ ἀνώτερα. Αὐτὸ δηλαδὴ τὸ ὁποῖον ἔθεσε τελευταῖον, ὅταν ἐπαρουσίασε τὴν τάξιν τῶν χαρισμάτων, δηλαδὴ τὸ χάρισμα τῶν γλωσσῶν, αὐτὸ τώρα ἀριθμεῖ πρῶτον, καθ' ὅτι, ὅπως εἶπον, ἀναβαίνει ὀλίγον. Διότι, ἀφοῦ εἶπε διὰ τὸ χάρισμα τῶν γλωσσῶν, ἀμέσως μεταβαίνει εἰς τὸ χάρισμα τῆς προφητείας καὶ λέγει· «Καὶ ἐὰν ἔχω χάρισμα προφητείας» καὶ αὐτὸ πάλιν μὲ ὑπερβολὴν. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ προηγουμένως δὲν εἶπεν ἀπλῶς γλώσσας, ἀλλὰ τὰς γλώσσας ὄλων τῶν ἀνθρώπων, καὶ καθὼς ἐπροχώρει, τὰς γλώσσας τῶν ἀγγέλων, καὶ τότε ἔδειξεν ὅτι τὸ χάρισμα δὲν εἶναι τίποτε χωρὶς τὴν ἀγάπην, ἔτσι καὶ ἐδῶ δὲν λέγει μόνον διὰ τὴν προφητείαν, ἀλλὰ διὰ τὴν προφητείαν εἰς τὸν μέγιστον βαθμόν. Διότι ἀφοῦ εἶπεν, «Ἐὰν ἔχω χάρισμα προφητείας», προσέθεσε· «καὶ γνωρίζω ὅλα τὰ μυστήρια καὶ ὄλην τὴν γνῶσιν», ἀφοῦ ἐπαρουσίασε μὲ ἔμφασιν καὶ αὐτὸ τὸ χάρισμα.

Ἐν συνεχείᾳ προχωρεῖ καὶ εἰς τὰ ἄλλα χαρίσματα. Καὶ διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι ἐνοχλεῖ μὲ τὸ νὰ λέγῃ πάλιν τὸ

τὴν μητέρα καὶ πηγὴν ἀπάντων τίθησι, καὶ αὐτὴν πάλιν μεθ' ὑπερβολῆς, οὕτω λέγων· «Καὶ ἐὰν ἔχω πᾶσαν τὴν πίστιν». Καὶ οὐδὲ ἠσκέσθη τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ὅπερ ὡς μέγιστον εἶπεν ὁ Χριστός, καὶ τοῦτο προσέθηκεν εἰπών· «Ὅστις ὄρη μεθισιάνειν, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν εἶμι». Καὶ σκόπει πῶς πάλιν κἀνιαῦθα καθαιρεῖ τῶν γλωσσῶν τὸ ἀξίωμα. Ἐπιμὲν γὰρ τῆς προφητείας δείκνυσι πολὺ τὸ κέρδος τὸ ἀπ' αὐτῆς, τὸ εἰδέναι τὰ μυστήρια καὶ τὴν γνῶσιν ἔχειν πᾶσαν, καὶ ἐπὶ τῆς πίστεως ἔργον οὐ μικρόν, τὸ τὰ ὄρη μεθισιάνειν· 10 ἐπὶ δὲ τῶν γλωσσῶν αὐτὸ μόνον εἰπὼν τὸ χάρισμα, ἀνεχώρησε.

Σὺ δὲ μοι κἀκεῖνο σκόπει, πῶς ἐν θραχεῖ πάντα περιέλαβε τὰ χαρίσματα, προφητείαν εἰπὼν καὶ πίστιν. Ἡ γὰρ ἐν λόγοις, ἢ ἐν ἔργοις ἐστὶ τὰ θαύματα. Καὶ πῶς ὁ Χριστός φησιν ἐλάχιστον μέρος τῆς πίστεως εἶναι τὸ δυνάμενον ὄρος μειασθῆσαι· ὡς γὰρ ἐλάχιστον λέγων, οὕτως ἔθηκεν 15 εἰπών, «Ἐὰν ἔχητε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ, μειάθητι, καὶ μειαθήσεται». ὁ δὲ Παῦλος πᾶσαν τὴν πίστιν ταύτην εἶναι φησι; Τί οὖν ἐστιν εἰπεῖν; Ἐπειδὴ μέγα ἦν τοῦτο, τὸ ὄρος μειασθῆσαι, διὰ τοῦτο καὶ 20 αὐτοῦ ἐμνημόνευσε, οὐχ ὡς τοῦτο μόνον δυναμένης πάσης τῆς πίστεως, ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο μέγα εἶναι ἐδόκει τοῖς παχύτεροις διὰ τὸν ὄγκον τοῦ σώματος, κἀντεῦθεν ἐπαίρει τὸ προκείμενον. Ὁ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστιν· ἐὰν ἔχω πᾶσαν τὴν πίστιν, καὶ ἐὰν δύνωμαι ὄρη μεθισιάνειν, ἀγάπην δὲ μὴ 25 ἔχω, οὐδὲν εἶμι.

5. «Καὶ ἐὰν ψωμίσω πάντα τὰ ὑπάρχοντά μου, καὶ παραδῶ τὸ σῶμά μου ἵνα κανθήσομαι, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦμαι». Βαβαὶ τῆς ὑπερβολῆς· καὶ γὰρ καὶ ταῦτα μετὰ προσθήκης εἰέρας τίθησιν. Οὐ γὰρ εἶπεν, ἐὰν δῶ πένησι 30 τὴν ἡμίσειαν μοῖραν τῶν ὄντων, ἢ τὰς δύο ἢ τὰς τρεῖς μοῖρας,

καθὲν ἀπὸ αὐτά, παρουσιάζει τὴν μητέρα καὶ πηγὴν τῶν χαρισμάτων, καὶ αὐτὴν πάλιν μὲ ὑπερβολὴν, καὶ λέγει· «καὶ ἐὰν ἔχω ὅλην τὴν πίστιν». Καὶ δὲν ἠρκέσθη οὔτε εἰς αὐτό, ἀλλὰ προσέθεσε καὶ αὐτὸ πού εἶπεν ὁ Χριστὸς ὡς μέγιστον πρᾶγμα· «ὥστε νὰ μεταθέτω ὄρη, ἀλλὰ δὲν ἔχω ἀγάπην, δὲν εἶμαι τίποτε»⁸. Καὶ κοίταξε πῶς πάλιν καὶ ἀπὸ ἐδῶ μειώνει τὴν ἀξίαν πού ἀπέδιδον εἰς τὸ χάρισμα τῶν γλωσσῶν. Διότι εἰς μὲν τὸ χάρισμα τῆς προφητείας δεικνύει ὅτι εἶναι πολὺ τὸ κέρδος ἀπὸ αὐτὴν, τὸ νὰ γνωρίζῃ ὅλα τὰ μυστήρια καὶ ὅλην τὴν γνῶσιν, καὶ εἰς τὴν πίστιν δεικνύει τὴν δύναμίν της, τὸ νὰ μεταθέτῃ ὄρη· ἐνῶ εἰς τὸ χάρισμα τῶν γλωσσῶν ἀφοῦ μόνον ἀνέφερον αὐτό, τὸ ἐπροσπέρασεν.

Σὺ ὁμως πρόσεχε καὶ ἐκεῖνο, πῶς εἰς σύντομον λόγον συμπεριέλαβεν ὅλα τὰ χαρίσματα μὲ τὸ νὰ εἰπῇ τὸ χάρισμα τῆς προφητείας καὶ τῆς πίστεως. Διότι ἢ εἰς τοὺς λόγους ἢ εἰς τὰ ἔργα εὐρίσκονται τὰ θαύματα. Καὶ πῶς ὁ Χριστὸς λέγει ὅτι τὸ μικρότερον δείγμα τῆς δυνάμεως τῆς πίστεως εἶναι τὸ νὰ ἡμπορῇ νὰ μεταθέσῃ ὄρος· διότι ὡς τὸ ἐλάχιστον τῆς πίστεως ἔδειξεν αὐτὸ ὅταν εἶπεν, «Ἐὰν ἔχετε πίστιν ὡσάν τὸν κόκκον σινάπεως, θὰ εἰπῆτε εἰς τὸ ὄρος τοῦτο, «Μετατοπίσου, καὶ θὰ μετατοπισθῇ»· ἐνῶ ὁ Παῦλος λέγει ὅτι ὅλη ἡ πίστις αὐτὴ εἶναι; Τί λοιπὸν θέλει νὰ εἰπῇ; Ἐπειδὴ αὐτὸ ἦτο μέγα κατόρθωμα, τὸ νὰ μετατοπίσῃ κανεὶς ὄρος, δι' αὐτὸ καὶ ἐμνημόνευσεν αὐτό, ὄχι διότι ὅλη ἡ πίστις ἡμπορεῖ μόνον αὐτό, ἀλλ' ἐπειδὴ εἰς τοὺς πλέον σαρκικούς αὐτὸ ἐφαίνετο ὅτι εἶναι μέγα, ἐξ αἰτίας τοῦ μεγέθους τοῦ πράγματος καὶ ἀπὸ αὐτὸ τονίζει τὸ θέμα αὐτό. Αὐτὸ πού ἐννοεῖ εἶναι τὸ ἐξῆς· ἐὰν ἔχω ὅλην τὴν πίστιν, καὶ ἐὰν ἡμπορῶ νὰ μετατοπίζω καὶ ὄρη, ἀλλὰ δὲν ἔχω ἀγάπην, δὲν εἶμαι τίποτε.

5. «Καὶ ἐὰν θρέψω τοὺς πτωχοὺς μὲ ὅλην μου τὴν περιουσίαν, καὶ ἐὰν παραδώσω τὸ σῶμά μου διὰ νὰ καῆ, ἀλλὰ δὲν ἔχω ἀγάπην, καμμίαν ὠφέλειαν δὲν ἔχω». Πῶ, πῶ, τί ὑπερβολή! Διότι καὶ αὐτὰ προσθέτει ἐπὶ πλέον εἰς τὰ ἄλλα. Διότι δὲν εἶπεν, ἐὰν δώσω εἰς τοὺς πτωχοὺς τὴν ἡμίσειαν μερίδα τῆς περιουσίας ἢ τὰς δύο, ἢ τὰς τρεῖς

ἀλλ', «ἐὰν πάντα μου τὰ ὑπάρχοντα». Καὶ οὐκ εἶπε, δῶ, ἀλλά, «φωμίω», ὡς προσκεῖσθαι τῇ δαπάνῃ καὶ τὴν διακο-
νίαν τὴν μετ' ἐπιμελείας ἀπάσης. «Καὶ ἐὰν παραδῶ τὸ σῶμά μου ἵνα κανθήσομαι». Οὐκ εἶπε, ἐὰν ἀποθάνω, ἀλλὰ καὶ
5 τοῦτο μετ' ὑπερβολῆς. Τὸν γὰρ πάντων χαλεπώτερον θάνα-
τον θείας, τὸ ζῶντα κατακαῆναι, καὶ τοῦτον χωρὶς ἀγάπης
οὐδὲν μέγα ἔφησεν εἶναι. Ἐπήγαγε γοῦν, «οὐδὲν ὠφελοῦμαι».

Ἄλλ' οὐδέπω τὴν πᾶσαν ὑπερβολὴν ἔδειξα, ἕως ἂν τοῦ
Χριστοῦ τὰς μαρτυρίας τὰς περὶ ἐλεημοσύνης καὶ θανάτου
10 εἰρημένας εἰς μέσον ἀγάγω. Τίνες οὖν εἰσιν αἱ μαρτυρίαι;
Τῷ πλουσίῳ φησὶν, «Εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, πώλησόν σου
τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δός πτωχοῖς, καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι»·
καὶ περὶ ἀγάπης δὲ διαλεγόμενος τῆς εἰς τὸν πλησίον φησὶ,
«Μεῖζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν
15 αὐτοῦ θῇ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ». «Οθεν δῆλον, διὸ καὶ ἐπὶ
Θεοῦ τοῦτο πάντων μέγιστόν ἐστιν. Ἄλλ' ἐγὼ λέγω, φησὶν ὁ
Παῦλος, κἂν ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ θῶμεν αὐτήν, καὶ μηδὲ ἀπλῶς
θῶμεν, ἀλλ' ὥστε καὶ ἐμπροσηθῆναι τοῦτο γάρ ἐστιν, «Ἐὰν
παραδῶ τὸ σῶμά μου ἵνα κανθήσομαι»· οὐ μέγα ἔσται κέρδος
20 ἡμῖν τὸν πλησίον οὐκ ἀγαπῶσι.

Τὸ μὲν οὖν λέγειν τὰ χαρίσματα οὐδὲν μέγα ὠφελεῖν
ἀπούσης ἀγάπης, θαυμασιὸν οὐδέν· ἐπεὶ καὶ τοῦ βίου δεύ-
τερά ἐσσι τὰ χαρίσματα. Πολλοὶ γοῦν χαρίσματα ἐπιδειξά-
μενοι, ἐπειδὴ φαῦλοι γεγόνασιν, ἐκολάσθησαν, ὡς ἐκεῖνοι οἱ
25 τῷ ὀνόματι αὐτοῦ προφητεύσαντες καὶ δαιμόνια πολλὰ ἐκ-
βαλόντες καὶ δυνάμεις πολλὰς ποιήσαντες, ὡς Ἰούδας ὁ
προδότης· χειροὶ δὲ βίον παρασχόμενοι πιστοὶ καθαρὸν, οὐ-
δενὸς ἐδέηθησαν ἐιέρου πρὸς τὸ σωθῆναι. Τὸ μὲν οὖν τὰ
χαρίσματα, ὅπερ ἔφην, δεῖσθαι ταύτης, θαυμασιὸν οὐδέν·
30 τὸ δὲ καὶ βίον ἠκριβωμένον μηδὲν ἰσχύειν ταύτης ἄνευ,

9. Ματθ. 19, 21.

10. Ἰω. 15, 13.

μερίδας, ἀλλ', «ἐὰν ὄλην μου τὴν περιουσίαν». Καὶ δὲν εἶπεν, ἐὰν δώσω, ἀλλά, «ἐὰν θρέψω», διὰ νὰ προστίθεται εἰς τὴν δαπάνην καὶ ἡ ὑπηρεσία μὲ κάθε φροντίδα εἰς τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην. «Καὶ ἐὰν παραδώσω τὸ σῶμά μου διὰ νὰ καῆ». Δὲν εἶπεν, ἐὰν ἀποθάνω, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ μὲ ὑπερβολήν. Διότι ἀφοῦ ἔλαβε τὸν χειρότερον ἀπὸ ὅλους θάνατον ὡς παράδειγμα, τὸ νὰ καῆ ζῶν, καὶ αὐτὸς εἶπεν ὅτι χωρὶς ἀγάπην δὲν εἶναι τίποτε. Προσέθεσε λοιπὸν, «καμμίαν ὠφέλειαν δὲν ἔχω».

Ἄλλ' ἀκόμη δὲν ἔδειξα ὄλην τὴν ὑπερβολήν, ἀφοῦ δὲν ἐπαρουσίασα τὰς μαρτυρίας τοῦ ἰδίου τοῦ Χριστοῦ διὰ τὴν ἐλεημοσύνην καὶ τὸν θάνατον. Ποῖαι λοιπὸν εἶναι αἱ μαρτυρίαι; Εἰς τὸν πλούσιον λέγει, «Ἐὰν θέλης νὰ εἶσαι τέλειος, πῆγαινε καὶ πώλησε ὅσα ἔχεις καὶ μοίρασέ τα εἰς τοὺς πτωχοὺς, καὶ ἔλα ἀκολουθεῖ με»⁹ καὶ διὰ τὴν ἀγάπην δὲ διὰ τὸν πλησίον ὅταν ὁμιλῇ λέγει, «Δὲν ἔχει κανεὶς μεγαλυτέραν ἀγάπην ἀπὸ αὐτὴν, ἀπὸ τὸ νὰ θυσιάσῃ τὴν ζωὴν του διὰ τοὺς φίλους του»¹⁰. Ἀπὸ τὸ ὁποῖον εἶναι φανερόν ὅτι καὶ διὰ τὸν Θεὸν αὐτὸ εἶναι τὸ μέγιστον ὄλων. Ἄλλ' ἐγὼ λέγω, λέγει ὁ Παῦλος, ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη διὰ τὸν Θεὸν θυσιάσωμεν τὴν ζωὴν μας, καὶ ὄχι ἀπλῶς τὴν θυσιάσωμεν, ἀλλὰ καὶ καῶμεν — διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ «ἐὰν παραδώσω τὸ σῶμά μου διὰ νὰ καῆ» — δὲν ἔχομεν μέγα κέρδος ἀπὸ αὐτὸ ἐὰν δὲν ἀγαπῶμεν τὸν πλησίον.

Τὸ νὰ λέγωμεν λοιπὸν διὰ τὰ χαρίσματα ὅτι δὲν ὠφελοῦν καθόλου ὅταν λείπη ἡ ἀγάπη, δὲν ὑπάρχει τίποτε ἀξιοθαύμαστον εἰς αὐτό· διότι καὶ ἀπὸ τὴν ζωὴν ἔρχονται δεύτερα τὰ χαρίσματα. Πολλοὶ βεβαίως οἱ ὁποῖοι ἐπαρουσίασαν χαρίσματα, ἐπειδὴ ἔγιναν κακοί, ἐκολάσθησαν, ὅπως ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ἐπροφήτευσαν καὶ ἐξέβαλον πολλὰ δαιμόνια καὶ ἔκαναν πολλὰ θαύματα, ὅπως ὁ Ἰούδας ὁ προδότης· ἐνῶ ἄλλοι πιστοὶ οἱ ὁποῖοι ἔζησαν καθαρὸν βίον, δὲν ἐχρειάσθησαν τίποτε ἄλλο διὰ νὰ σωθοῦν. Τὸ ὅτι μὲν λοιπὸν τὰ χαρίσματα ἔχουν ἀνάγκην τῆς ἀγάπης, δὲν εἶναι καθόλου ἄξιον ἀπορίας· ἀλλὰ τὸ ὅτι καὶ ἡ ἄμεμπτος καὶ τελεία ζωὴ καθόλου δὲν ὠφελεῖ χωρὶς

τοῦτο ἐστὶ τὸ τὴν ὑπερβολὴν ἐμφαῖνον καὶ πολλὴν ποιοῦν τὴν ἀπορίαν, καὶ μάλιστα ὅταν ὁ Χριστὸς ἀμφοτέροις τοῦτοις τὰ μεγάλα φαίνεται ψηφίζομενος, τῇ τε ἀκτημοσύνη λέγω, καὶ τοῖς τοῦ μαρτυρίου κινδύνοις. Καὶ γὰρ τῷ πλου-
 5 σίῳ φησί, ὅπερ ἔφθην εἰπών, «Εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δός πτωχοῖς, καὶ δεῦρο ἀκολούθει μου» καὶ τοῖς μαθηταῖς περὶ μαρτυρίου διαλεγόμενος ἔλεγεν, «Ὅς ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ, εὕρησεν αὐτήν»· καί, «Ὅς ἐὰν ὁμολογήσῃ με ἔμπροσθεν
 10 τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω καὶ γὰρ αὐτὸν ἔμπροσθεν τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς». Καὶ γὰρ πολὺς ὁ τοῦ καιροθώματος τοῦτου πόνος, καὶ αὐτὴν σχεδὸν ὑπερβαίνων τὴν φύσιν· καὶ τοῦτο ἴσασιν οἱ καταξιωθέντες τῶν σιεφάνων τούτων καλῶς· λόγος γὰρ οὐδεὶς αὐτὸ παρασιῆσαι δυνήσεται. Οὕτω
 15 γενναίως τὸ προᾶγμα ἐστὶ ψυχῆς, καὶ μεθ' ὑπερβολῆς θαυμασιόν.

Ἄλλ' ὅμως τὸ θαυμασιὸν τοῦτο οὐδὲν μέγα ἔφησεν ὠφελεῖν ἀγάπης χωρὶς ὁ Παῦλος, καὶ τὴν ἀκτημοσύνην συνεζευγμένην ἔχη. Τίνος οὖν ἕνεκεν οὕτως εἶρηκε; Τοῦτο ἤδη
 20 δεῖξαι πειράσομαι, πρότιρον ἐκεῖνο ζητήσας, πῶς ὁ τὰ ὑπάρχοντα ψωμίζων πάντα δύναται μὴ ἔχειν ἀγάπην. Τὸν μὲν γὰρ εἰσιμον ὄντα καῆναι καὶ τὰ χαρίσματα ἔχοντα ἐγχωρεῖ ἴσως καὶ μὴ ἀγαπῆσαι· ὁ δὲ μὴ μόνον διδοὺς τὰ ὑπάρχοντα, ἀλλὰ καὶ ψωμίζων, πῶς οὐκ ἀγαπᾷ; Τί οὖν ἐστὶν
 25 εἰπεῖν; Ἡ διὰ τὸ οὐκ ὄν ὡς ὄν ὑπέθετο, ὅπερ αἰεὶ φιλεῖ ποιεῖν, διὰ τὴν ὑπερβολὴν παρασιῆσαι βουληθῆ· ὡς διὰ τὴν Γαλάταις γράφων λέγει· «Ἐὰν ἡμεῖς ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίζηται ὑμῖν παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάμεθα ἔσιω». Καίτοι οὐτε αὐτός, οὐτε ἄγγελος ἔμελλε τοῦτο ποιεῖν· ἀλλ' ἵνα

11. Ματθ. 16, 25.

12. Ματθ. 10, 32.

13. Γαλ. 1, 8.

αυτήν, αὐτὸ εἶναι ποῦ δείχνει τὴν ὑπερβολὴν καὶ προκαλεῖ πολλὴν ἀπορίαν, καὶ μάλιστα ὅταν ὁ Χριστὸς καὶ τὰ δύο αὐτὰ δεικνύει ὅτι τὰ ἐκτιμᾷ ὡς μεγάλα, δηλαδὴ τὴν ἀκτημοσύνην καὶ τοὺς πόνους τοῦ μαρτυρίου. Διότι καὶ εἰς τὸν πλούσιον λέγει, ὅπως ἤδη ἀνέφερον, «Ἐὰν θέλῃς νὰ εἶσαι τέλειος, πῆγαινε καὶ πώλησε ὅσα ἔχεις καὶ μοίρασε τα εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ ἔλα ἀκολούθει με» καὶ εἰς τοὺς μαθητὰς του ὅταν ὠμίλει διὰ τὸ μαρτύριον, ἔλεγεν, «Ἐκεῖνος ποῦ θὰ χάσῃ τὴν ζωὴν του ἐξ αἰτίας μου, αὐτὸς θὰ τὴν εὕρῃ»¹¹ καὶ «Ὅποιος μὲ ὁμολογήσῃ ἐμπρὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους, θὰ ὁμολογήσω καὶ ἐγὼ δι' αὐτὸν ἐμπρὸς εἰς τὸν Πατέρα μου τὸν οὐράνιον»¹². Διότι εἶναι πολὺς ὁ κόπος αὐτοῦ τοῦ κατορθώματος καὶ ὑπερβαίνει σχεδὸν καὶ αὐτὴν τὴν φύσιν καὶ τὸ γνωρίζουν αὐτὸ καλῶς ὅσοι ἠξιώθησαν αὐτῶν τῶν στεφάνων, καὶ κανεὶς λόγος δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ τὸ περιγράψῃ αὐτό. Τόσον γενναίας ψυχῆς ἔργον εἶναι καὶ ὑπερβολικὰ θαυμαστόν.

Ἄλλ' αὐτό, ποῦ εἶναι ἄξιον θαυμασμοῦ, δὲν ὠφελεῖ πολὺ, εἶπεν ὁ Παῦλος, χωρὶς τὴν ἀγάπην, ἀκόμη καὶ ἂν ἔχη συνηνωμένην τὴν ἀκτημοσύνην. Διατί λοιπὸν ὠμίλησεν ἔτσι; Αὐτὸ τώρα θὰ ἐπιχειρήσω νὰ δείξω, ἀφοῦ προηγουμένως ἐξετάσω πῶς, ἐκεῖνος ποῦ δίδει ὅλα του τὰ ὑπάρχοντα διὰ νὰ θρέψῃ πτωχοὺς, ἠμπορεῖ νὰ μὴ ἔχη ἀγάπην. Διότι αὐτὸς μὲν ποῦ εἶναι ἔτοιμος νὰ καῖ καὶ ἔχει τὰ χαρίσματα εἶναι δυνατόν ἴσως καὶ νὰ μὴ ἔχη ἀγάπην, ἐνῶ αὐτὸς ποῦ ὄχι μόνον δίδει τὰ ὑπάρχοντά του ἀλλὰ καὶ τρέφει μὲ αὐτά, πῶς δὲν ἀγαπᾷ; Τί πρέπει λοιπὸν νὰ εἰποῦμεν; Ἡ ὅτι ἔκανε μίαν ὑπόθεσιν καὶ ἐξέλαβεν αὐτὸ ποῦ δὲν ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ, ὡσὰν νὰ γίνεταί, πρᾶγμα ποῦ ἀγαπᾷ νὰ κάμνῃ πάντοτε, ὅταν θέλῃ νὰ παραστήσῃ κάτι μὲ κάποιαν ὑπερβολὴν, ὅπως ὅταν γράφῃ εἰς τοὺς Γαλάτας καὶ λέγει «Ἀλλὰ καὶ ἂν ἐμεῖς οἱ ἴδιοι ἢ κάποιος ἄγγελος ἀπὸ τὸν οὐρανὸν σᾶς κηρύξῃ διαφορετικὸν εὐαγγέλιον ἀπὸ ἐκεῖνο ποῦ σᾶς ἐκηρύξαμεν ἡμεῖς, αὐτὸς ἄς εἶναι ἀνάθεμα»¹³. Ἄν καὶ οὔτε αὐτὸς, οὔτε κανεὶς ἄγγελος ἐπρόκειτο νὰ κάμῃ αὐτό ἀλλὰ διὰ νὰ δείξῃ τὴν ὑπερβολικὴν ση-

δείξη τὴν ὑπερβολὴν τοῦ πράγματος, καὶ τὸ μὴδ' ὅλως ἐ-
 οόμενον ἰέδεικε.

Καὶ πάλιν διὰ Ρωμαίους ἐπιστέλλη καὶ λέγη, «Οὔτε
 ἄγγελοι, οὔτε ἀρχαί, οὔτε δυνάμεις δυνήσονται ἡμᾶς χω-
 5 ρίσαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ». Οὐδὲ γὰρ τοῦτο ἔμελλον
 ποιεῖν ἄγγελοι, ἀλλὰ κἀνιαῦθα τὸ μὴ ὄν ὑποίθεται, ὡπερ
 οὖν καὶ τὸ ἐξῆς λέγων «οὔτε κίσις ἐτέρω». Καίτοιγε ἐτέρα
 οὐκ ἔστι κίσις· πᾶσαν γὰρ αὐτὴν περιέλαβε, καὶ τὰ ἄνω
 καὶ τὰ κάτω πάντα εἰπὼν· ἀλλ' ὁμως κἀνιαῦθα τὸ μὴ ὄν
 10 καθ' ὑπόθεσιν ἰθνησιν, ὥστε δεῖξαι τὸν μὲν ὑπερβολῆς
 αὐτοῦ πόθον. Ὁ δὲ καὶ ἐνιαῦθα ποιεῖ λέγων, διὸ κἂν πάν-
 τα τις δῶ, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχη οὐδὲν ὠφελεῖται. Ἡ τοῦτο
 οὖν ἔστιν εἰπεῖν, ἢ διὸ θούλεται τοὺς παρέχοντας καὶ συγκε-
 κολλῆσθαι τοῖς λαμβάνουσι, καὶ μὴ ἀπλῶς διδόναι ἀσυμπα-
 15 θῶς, ἀλλ' ἐλεούστας καὶ κατακαμπτομένους, ἐπικλωμένους
 καὶ συναλγοῦστας τοῖς δεομένοις.

6. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἡ ἐλεημοσύνη παρὰ τοῦ Θεοῦ νε-
 νομοθέτηται. Καὶ γὰρ ἡδύνατο τοὺς πένητας διατρέφειν ὁ
 Θεὸς καὶ χωρὶς τούτου, ἀλλ' ἵνα ἡμᾶς εἰς τὴν ἀγάπην συν-
 20 δήσῃ, καὶ ἵνα διαθερμανώμεθα πρὸς ἀλλήλους, παρ' ἡμῶν
 αὐτοὺς ἐκέλευσε τρέφεσθαι. Διὰ τοῦτο καὶ ἀλλαγῶ φησι·
 «Κρείσσω λόγος ἀγαθός, ἢ δόσις»· καὶ, «Ἴδου λόγος ὑπὲρ
 δόμα ἀγαθόν». Καὶ αὐτὸς φησιν, «Ἐλεον θέλω, καὶ οὐ θυ-
 σίαν». Ἐπειδὴ γὰρ ἔθος τοὺς τε εὐεργετούμενους φιλεῖν,
 25 τοὺς τε εἰς πάσχοντας πρὸς τοὺς εὐεργετοῦστας οἰκειότερον
 διακεῖσθαι, σύνδεσμον φιλίας ποιῶν, τοῦτο ἐνομοθέτησεν.
 Ἀλλὰ τὸ ζητούμενον ἐκεῖνό ἐστι, πᾶς, τοῦ Χριστοῦ ἀμφό-
 τερα ταῦτα τελειότιος εἶναι φήσαντος, οὔτιος χωρὶς ἀγά-
 πης ἀτελῆ ταῦτα εἶναι φησιν. Οὐκ ἀντιφθεγγόμενος αὐτῶ,
 30 μὴ γένοιτο, ἀλλὰ καὶ σφόδρα αὐτῶ συνάδων. Καὶ γὰρ ἐπὶ τοῦ

14. Ρωμ. 8, 39.

15. Σοφ. Σειράχ 18. 16-17.

16. Ματθ. 9, 13.

μασίαν τοῦ πράγματος, εἶπε καὶ αὐτὸ πού καθόλου δὲν ἐπρόκειτο νὰ γίνη.

Καὶ πάλιν ὅταν γράφη εἰς τοὺς Ρωμαίους λέγει, «Οὔτε ἄγγελοι, οὔτε ἀρχαί, οὔτε δυνάμεις δὲν θὰ ἠμπορέσουν νὰ μᾶς χωρίσουν ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ»¹⁴. Οὔτε αὐτὸ βεβαίως ἐπρόκειτο νὰ κάνουν οἱ ἄγγελοι, ἀλλὰ καὶ ἐδῶ ὑποθέτει τὸ ἀδύνατον, ὅπως καὶ τὸ ἐπόμενον ὅταν ἀναφέρῃ «οὔτε κανὲν ἄλλο δημιούργημα». Ἐὰν καὶ δὲν ὑπάρχει ἄλλο δημιούργημα, διότι ὅλην τὴν δημιουργίαν συμπεριέλαβε, ἀφοῦ εἶπεν ὅλα καὶ ὅσα εἶναι εἰς τὰ ὕψη καὶ ὅσα εἶναι εἰς τὰ βάθη, ἀλλὰ καὶ ἐδῶ ὑποθέτει τὸ ἀδύνατον νὰ γίνη, διὰ νὰ δείξῃ τὸν ὑπερβολικὸν του πόθον διὰ τὸν Θεόν. Αὐτὸ λοιπὸν κάμνει καὶ ἐδῶ ὅταν λέγῃ, ὅτι καὶ ἂν κανεὶς δώσῃ τὰ πάντα, ἀλλὰ δὲν ἔχῃ ἀγάπην, δὲν ὠφελεῖται καθόλου. Ἡ αὐτὸ λοιπὸν εἶναι πιθανὸν ὅτι ἐννοεῖ, ἢ ὅτι θέλει αὐτοὺς πού δίδουν, νὰ συνδέωνται ἐπὶ πλέον μὲ αὐτοὺς πού λαμβάνουν, καὶ ὄχι ἀπλῶς νὰ δίδουν χωρὶς νὰ συμπάσχουν, ἀλλὰ ὅταν ἐλεοῦν καὶ νὰ θλίβωνται καὶ νὰ συντρίβωνται καὶ νὰ συμπονοῦν μὲ αὐτοὺς πού ἔχουν ἀνάγκην.

6. Δι' αὐτὸν λοιπὸν τὸν λόγον ἐτέθη καὶ ἡ ἐλεημοσύνη ὡς νόμος ἀπὸ τὸν Θεόν. Διότι ἠμποροῦσε ὁ Θεὸς νὰ τρέφῃ τοὺς πτωχοὺς καὶ χωρὶς αὐτό, ἀλλὰ διὰ νὰ μᾶς συνδέσῃ εἰς τὴν ἀγάπην καὶ διὰ νὰ ἔχωμεν πολὺ θερμὴν διάθεσιν μεταξὺ μας, ἐνομοθέτησεν ἀπὸ ἐμᾶς νὰ τρέφωμεν αὐτοί. Δι' αὐτὸ λέγει καὶ ἀλλοῦ «ὁ καλὸς λόγος εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὴν δωρεάν»¹⁵ καὶ «Ἰδοὺ, ὁ λόγος εἶναι καλύτερος ἀπὸ τὴν δωρεάν»¹⁵. Καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς λέγει, «Ἀγάπην θέλω καὶ ὄχι θυσίαν»¹⁶. Διότι ἐπειδὴ συνήθως καὶ αὐτοὺς πού εὐεργετοῦνται ἀγαποῦν, καὶ αὐτοὶ πού εὐεργετοῦνται διάκεινται φιλικῶς πρὸς τοὺς εὐεργέτας των, ἐνομοθέτησεν αὐτὸ διὰ νὰ δημιουργήσῃ σύνδεσμον φιλίας. Ἄλλ' αὐτὸ τὸ ὁποῖον ζητοῦμεν εἶναι, πῶς, ἀφοῦ ὁ Χριστὸς εἶπεν ὅτι καὶ τὰ δύο αὐτὰ εἶναι γνωρίσματα τελειότητος, ὁ Παῦλος λέγει ὅτι αὐτὰ χωρὶς ἀγάπην εἶναι γνωρίσματα ἀτελείας. Ὁχι βέβαια διότι ἀντιλέγει εἰς τὸν Χριστόν, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ καὶ ἀπολύτως συμφωνεῖ. Διότι εἰς τὸν πλού-

πλουσίου οὐχ ἀπλῶς εἶπε, «Πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δὸς πτωχοῖς», ἀλλ' ἐπήγαγε, «καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι». Ἡ δὲ ἀκολούθησις αὐτοῦ, οὐδὲν οὕτω μαθητὴν ἀποδείκνυσι τοῦ Χριστοῦ, ὡς τὸ ἀλλήλους ἀγαπᾶν. «Ἐν» γὰρ «τούτω
5 γινώσκονται πάντες», φησὶν, «διὸ μαθηταί μου ἐστέ, ἐὰν ἀγαπᾶτε ἀλλήλους».

Καὶ διὰ τὴν δὲ λέγῃ, «Ὅς ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ, εὕρησει αὐτήν»· καί, «Ὅς ἂν ὁμολογήσῃ με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω καὶ γὰρ αὐτὸν ἔμπροσθεν
10 τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς»· οὐ τοῦτο φησὶν, διὸ οὐ δεῖ ἀγαπᾶν, ἀλλὰ τὸν μισθὸν τὸν ἀποκείμενον τοῖς πόνοις τούτοις δηλοῖ. Ἐπεὶ διὸ μετὰ τοῦ μαρτυρίου καὶ τοῦτο ζητεῖ, ἀλλαχοῦ σφόδρα τοῦτο ἠνίξαιτο, οὕτως εἰπὼν «Τὸ μὲν ποτήριόν μου πίεσθε, καὶ τὸ βάπτισμα, ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι,
15 βαπτισθήσεσθε»· τουτέστι, μαρτυρήσετε, σφαγήσεσθε ὑπὲρ ἐμοῦ «τὸ δὲ καθίσει ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ εὐωνύμων»· οὐχ ὡς τινων καθημένων ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ εὐωνύμων, ἀλλὰ τὴν ἀνωτάτω λέγων προεδρίαν τε καὶ τιμὴν «οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι», φησὶν, «ἀλλ' οἷς ἠτοίμασται».

20 Εἶτα δεικνὺς τίσιν ἠτοίμασται, καλέσας αὐτοὺς φησὶν «Ὅς ἐὰν θέλῃ ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος, ἔστω πάντων ὑμῶν διάκονος»· ταπεινοφροσύνην δηλῶν καὶ ἀγάπην. Ἀγάπην ἐπιτεταμένην ἀπαιτεῖ. Διὰ δὴ τοῦτο οὐδὲ μέχρι τούτου ἔσται, ἀλλὰ καὶ ἐπήγαγεν «Ὡσπερ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου
25 οὐκ ἦλθε διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι, καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν»· δεικνὺς διὸ οὕτω δεῖ φιλεῖν, ὡς καὶ σφάττεσθαι ὑπὲρ τῶν τῶν ἀγαπωμένων τοῦτο γὰρ μάλιστα αὐτὸν ἐστι φιλεῖν. Διὸ καὶ τῷ Πέτρῳ φησὶν, «Εἰ φιλεῖς με, ποίμανε τὰ πρόβατά μου». Καὶ ἵνα μάθητε

17. Ἰω. 13, 35.

18. Ματθ. 20, 23.

19. Ματθ. 20, 26.

20. Ματθ. 20, 28.

21. Ἰω. 21, 16.

σιον καὶ ὁ Χριστὸς δὲν εἶπεν ἀπλῶς, «πώλησε ὅσα ἔχεις καὶ μοίρασέ τα εἰς τοὺς πτωχοὺς», ἀλλὰ προσέθεσε, «καὶ ἔλα ἀκολουθεῖ με». Εἰς τὸ ν' ἀκολουθῶμεν δὲ τὸν Χριστόν, τίποτε δὲν μᾶς ἀποδεικνύει τόσον μαθητὰς τοῦ Χριστοῦ, ὅσον τὸ ν' ἀγαπῶμεθα μεταξύ μας. Διότι «Ἀπὸ αὐτὸ θὰ γνωρίζουν ὅλοι», λέγει, «ὅτι εἰσθε μαθηταί μου, ἐὰν δηλαδὴ ἔχετε ἀγάπην μεταξύ σας»¹⁷.

Καὶ ὅταν λέγῃ δέ, «Ἐκεῖνος ποῦ θὰ χάσῃ τὴν ζωὴν του ἐξ αἰτίας μου αὐτὸς θὰ τὴν εὔρῃ», καί, «Ὅποιος μὲ ὁμολογήσῃ ἐμπρὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους, θὰ τὸν ὁμολογήσω καὶ ἐγὼ ἐμπρὸς εἰς τὸν Πατέρα μου τὸν οὐράνιον», δὲν ἐννοεῖ ὅτι δὲν πρέπει ν' ἀγαπῶμεν, ἀλλὰ φανερώνει τὸν μισθὸν ποῦ ἀναμένει αὐτοὺς τοὺς κόπους. Διότι, τὸ ὅτι ζητεῖ καὶ τὴν ἀγάπην μαζί μὲ τὸ μαρτύριον, εἰς ἄλλο σημεῖον ὑψηλὴ σαφῶς, ὅταν εἶπεν τὰ ἐξῆς· «Τὸ μὲν ποτήριον ποῦ θὰ πῖω ἐγὼ, θὰ τὸ πῖετε καὶ σεῖς, καὶ τὸ βάπτισμα ποῦ πρόκειται νὰ βαπτισθῶ μέσα εἰς τὰ παθήματά μου, θὰ τὸ βαπτισθῆτε»· δηλαδὴ θὰ μαρτυρήσετε, θὰ σφασιασθῆτε ἐξ αἰτίας μου· «Τὸ νὰ καθήσετε ὁμῶς εἰς τὰ δεξιὰ μου καὶ εἰς τὰ ἀριστερά μου», ὅχι ἐπειδὴ θὰ ἐκάθηντο κάποιοι εἰς τὰ ἀριστερά καὶ εἰς τὰ δεξιὰ, ἀλλ' ἔτσι λέγει τὴν οὐράνιον πρωτοκαθεδρίαν καὶ τὴν ὑψίστην τιμὴν, «δὲν ἀνήκει εἰς ἐμένα νὰ τὸ δώσω, ἀλλὰ θὰ δοθῆ εἰς ἐκείνους διὰ τοὺς ὁποίους ἔχει ἐτοιμασθῆ ἀπὸ τὸν Πατέρα μου»¹⁸.

Ἐν συνεχείᾳ διὰ νὰ δείξῃ διὰ ποίους ἔχει ἐτοιμασθῆ, ἀφοῦ τοὺς ἐκάλεσεν εἶπεν· «Ἐκεῖνος ποῦ θέλει μεταξύ σας νὰ γίνῃ μέγας, ὅς εἶναι ὑπηρέτης ὄλων»¹⁹ καὶ φανερώνει τὴν ταπεινοφροσύνην καὶ τὴν ἀγάπην. Ἀπαιτεῖ δὲ ἀγάπην δυνατὴν. Διὰ τοῦτο βεβαίως οὔτε μέχρις ἐδῶ ἐστάθη, ἀλλὰ καὶ προσέθεσεν· «Ὅπως ἀκριβῶς ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἤλθε νὰ ὑπηρετηθῆ, ἀλλὰ νὰ ὑπηρετήσῃ καὶ νὰ δώσῃ τὴν ζωὴν του λύτρον διὰ πολλοὺς»²⁰ καὶ δεικνύει ὅτι τόσον πρέπει ν' ἀγαπῶμεν, ὥστε καὶ νὰ σφασιαζώμεθα δι' αὐτοὺς ποῦ ἀγαπῶμεν· διότι αὐτὸ κυρίως εἶναι τὸ ν' ἀγαπῶμεν τὸν Θεόν. Δι' αὐτὸ καὶ εἰς τὸν Πέτρον λέγει, «Ἐὰν μὲ ἀγαπᾷς, ποίμαινε τὰ πρόβατά μου»²¹. Καὶ διὰ νὰ γνω-

ὅσον ἐστὶ τὸ καιρόρθωμα, ὑπογράφωμεν αὐτὴν τῷ λόγῳ, ἐ-
 πειδὴ τοῖς πράγμασιν αὐτὴν οὐχ ὀρθῶμέν που φαινομένην,
 καὶ ἐννοήσωμεν, εἰ πανταχοῦ μετὰ δαφιλείας ἦν αὕτη, πόσα
 ἂν ἐγένετο ἀγαθὰ. Οὐτε γὰρ νόμων οὔτε δικαστηρίων ἔδει,
 5 οὐ κολάσεων, οὐ τιμωριῶν, οὐκ ἄλλου τῶν τοιούτων οὐδε-
 νόσ. Εἰ γὰρ ἅπαντες ἠγάπων καὶ ἠγαπῶντι, οὐδὲν ἂν ἠδί-
 κησεν οὐδεὶς, ἀλλὰ καὶ φόνοι καὶ μάχαι καὶ πόλεμοι καὶ
 σιάνσεις καὶ ἀρπαγαὶ καὶ πλεονεξίαι καὶ πάντα ἂν ἐκποδῶν
 ἐγεγόνει τὰ πονηρὰ, καὶ μέχρις ὀνόματος ἂν ἠγνοήθη ἡ κα-
 10 κία. Τὰ μέντοι σημεῖα οὐκ ἂν τοῦτο εἰργάσατο, ἀλλὰ καὶ
 εἰς κενοδοξίαν ἐπαίρει τοὺς μὴ προσέχοντας καὶ ἀπόνοιαν.

7. Καὶ τὸ δὴ θαυμασιὸν τῆς ἀγάπης, ὅτι τὰ μὲν ἄλλα
 ἀγαθὰ ἔχει παρεξευγμένα κακὰ· οἷον ὁ ἀκτιήμων φροσῆται
 πολλάκις, διὰ τοῦτο, ὁ λέγειν εἰδῶς καὶ δοξομανίαν νοσεῖ,
 15 ὁ ταπεινόφρων δι' αὐτὸ τοῦτο πολλάκις κατὰ τὸ συνειδὸς μέ-
 γα φρονεῖ· ἡ δὲ ἀγάπη πάσης τῆς τοιαύτης ἀπήλλακται λύ-
 μης· κατὰ γὰρ τοῦ ἀγαπωμένου οὐκ ἂν τις ἐπαρθεῖη ποιέ.
 Καὶ μὴ μοι θῆς ἓνα ἀγαπῶντι, ἀλλὰ πάντας ὁμοίως, καὶ
 τότε αὐτῆς ὕφει τὴν ἀρετὴν μᾶλλον δέ, εἰ βούλει, πρῶτον
 20 ἓνα ἀγαπώμενον καὶ ἓνα φιλοῦντι τίθει, φιλοῦντι μέντοι,
 ὡς φιλεῖν ἄξιον. Τὴν γὰρ γῆν οὗτος ὡς τὸν οὐρανὸν οἰκῆ-
 σει, πανταχοῦ γαλήνης ἀπολαύων, καὶ μυρίους ἑαυτῷ πλέ-
 κων στεφάνους. Ὁ γὰρ τοιοῦτος καὶ φθόνου καὶ ὀργῆς καὶ
 βασκανίας καὶ ἀπονοίας καὶ κενοδοξίας καὶ πονηρᾶς ἐπι-
 25 θυμίας καὶ παντὸς ἔρωτος ἀτίπου καὶ παντὸς νοσήματος
 καθαρῆσαν διατηρήσει τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν. Ὡσπερ γὰρ
 ἑαυτὸν οὐκ ἂν τις ἐργάσαιτό τι κακόν, οὕτως οὐδὲ τοὺς πλη-
 σίον οὗτος. Τοιοῦτος δὲ ὢν, μετ' αὐτοῦ σιήσεται τοῦ Γαβρι-
 ἦλ ἐπὶ τῆς γῆς βαδίζων.

30 Καὶ ὁ μὲν ἀγάπην ἔχων τοιοῦτος· ὁ δὲ σημεῖα ποιῶν

ρίσετε πόσον μέγα είναι τὸ κατόρθωμα, ἄς τὴν ζωγραφήσωμεν μὲ τὸν λόγον, διότι εἰς τὴν πραγματικότητα δὲν τὴν βλέπομεν νὰ φαίνεται πουθενά, καὶ ἄς σκεφθῶμεν, ἐὰν ὑπῆρχεν αὕτη παντοῦ πλουσία, πόσα ἀγαθὰ θὰ ἐγίνοντο. Διότι οὔτε νόμοι, οὔτε δικαστήρια θὰ ἐχρειάζοντο, οὔτε τιμωρίαι καὶ κολασμοί, οὔτε τίποτε ἄλλο ἀπὸ αὐτά. Διότι ἐὰν ὅλοι ἠγάπων καὶ ἠγαπῶντο, κανεὶς δὲν θὰ ἠδίκει εἰς τίποτε, ἀλλὰ καὶ φόνοι καὶ μάχαι καὶ πόλεμοι καὶ ἐπαναστάσεις καὶ κλοπαὶ καὶ πλεονεξίαι καὶ ὅλα τὰ κακὰ θὰ ἐξηφανίζοντο καὶ μέχρι καὶ τὸ ὄνομα τῆς κακίας θὰ ἐλησμονεῖτο καὶ θὰ ἐγίνετο ἄγνωστον. Τὰ χαρίσματα ὁμως δὲν ἐπιτυγχάνουν αὐτά, ἀλλ' ἐπὶ πλέον καὶ ὀδηγοῦν εἰς κενοδοξίαν καὶ ἀνοησίαν αὐτοῦς πού δὲν προσέχουν.

7. Καὶ τὸ πολὺ ἀξιοθαύμαστον εἰς τὴν ἀγάπην εἶναι ὅτι τὰ μὲν ἄλλα ἀγαθὰ εἶναι συνδεδεμένα μὲ ἀντίστοιχα κακὰ ὅπως δηλαδὴ, ὁ ἀκτῆμων πολλὰς φορὰς πίπτει εἰς ὑπερηφάνειαν δι' αὐτό, αὐτὸς πού λέγει ὅτι ἔχει γνῶσιν πάσχει ἀπὸ δοξομανίαν, ὁ ταπεινόφρων πολλὰς φορὰς ἐπαίρεται μέσα του διὰ τὴν ταπεινοφροσύνην του· ἐνῶ ἡ ἀγάπη εἶναι ἀπηλλαγμένη ἀπὸ ὅλην αὐτὴν τὴν ἀκαθαρσίαν· διότι δὲν ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ ὑπερηφανευθῆ ποτὲ εἰς θάρος ἐκείνου τὸν ὁποῖον ἀγαπᾷ. Καὶ μὴ μοῦ παρουσιάσης ἓνα πού ν' ἀγαπᾷ, ἀλλ' ὅλους, καὶ τότε θὰ ἰδῆς τὴν ἀρετὴν τῆς ἀγάπης· μᾶλλον δέ, ἐὰν θέλης, πρῶτον πάρε ὡς παράδειγμα ἓνα πού ν' ἀγαπᾷ καὶ ἓνα πού ν' ἀγαπᾶται, ἀλλὰ πού ν' ἀγαπᾷ ὅπως πρέπει ν' ἀγαπᾷ. Αὐτὸς λοιπὸν θὰ κατοικήσῃ τὴν γῆν ὡσάν οὐρανόν, ἀφοῦ παντοῦ θ' ἀπολαμβάνῃ γαλήνης καὶ θὰ πλέκῃ διὰ τὸν ἑαυτὸν του ἀναριθμήτους στεφάνους. Διότι αὐτὸς θὰ κρατήσῃ τὴν ψυχὴν του καθαρὰν καὶ ἀπὸ φθόνον καὶ ὀργὴν καὶ συκοφαντίαν καὶ ἀνοησίαν καὶ πονηρὰν ἐπιθυμίαν καὶ ἀπὸ κάθε ἄτοπον ἔρωτα. Διότι ὅπως εἰς τὸν ἑαυτὸν του δὲν θὰ ἔκαμνε τίποτε κακόν, ἔτσι οὔτε αὐτὸς εἰς τὸν πλησίον. Ἐπειδὴ δὲ θὰ εἶναι τέτοιος θὰ ἴσταται εἰς τὸ ὕψος τοῦ Γαβριὴλ ἐνῶ θὰ βαδίζῃ ἐπάνω εἰς τὴν γῆν.

Καὶ αὐτὸς μὲν πού ἔχει ἀγάπην εἶναι τέτοιος· ἐνῶ αὐ-

καὶ γινώσιν ἔχων ἀπηρτισμένην, ταύτης ἄνευ, κἂν μυρίους
 ἐγείρῃ νεκρούς, οὐδὲν μέγα ὀνήσει, πάντων ἀπερορηγμένος
 καὶ οὐδὲν τῶν συνδούλων ἀναμιγνύναι ἑαυτὸν ἀνεχόμενος.
 Διὰ δὴ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς τῆς εἰς αὐτὸν ἀκριβοῦς ἀγάπης
 5 σημεῖον ἔφησεν εἶναι, τὸ τὸν πλησίον φιλεῖν. «Εἰ γὰρ φι-
 λεῖς με», φησὶν, «ὦ Πέτροε, τούτων πλέον, ποίμανε τὰ πρό-
 βαιά μου». Εἶδες πῶς καὶ ἐντεῦθεν πάλιν ἠνίξαιτο, δι-
 μαρτυροῦν μεῖζον τοῦτο; Καὶ γὰρ εἰ παῖδά τις εἶχεν ἀγα-
 πητόν, καὶ ὑπὲρ οὗ καὶ τὴν ψυχὴν ἂν ἐπέδωκεν, εἰτά τις
 10 τὸν μὲν πατέρα ἐφίλει, τῷ δὲ παιδί μὴδ' ὄλωσ προσεῖχε,
 σφόδρα ἂν παρώξυνε τὸν πατέρα, καὶ οὐκ ἂν ἤσθετο τῆς
 οἰκειας ἀγάπης διὰ τὴν τοῦ παιδὸς ὑπεροψίαν. Εἰ δὲ ἐπὶ
 πατρὸς καὶ παιδὸς τοῦτο συμβαίνει, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ Θεοῦ
 καὶ ἀνθρώπων. Καὶ γὰρ πατέρων ἀπάντων ἐστὶ φιλοστοι-
 15 γότερος ὁ Θεός. Διὰ δὴ τοῦτο εἰπὼν, «Πρώτη καὶ μεγάλη
 ἐντολή, ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου», ἐπήγαγε, «Δευτέρα
 δέ», καὶ οὐκ ἐσίγησεν, ἀλλὰ προσέθηκεν, «ὁμοία αὐτῆς, ἀ-
 γαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν».

Καὶ δεῖα πῶς μετὰ τῆς αὐτῆς σχεδὸν ὑπερβολῆς ἀπαιεῖ
 20 καὶ ταύτην. Περὶ μὲν γὰρ τοῦ Θεοῦ φησὶν, «ἐξ ὅλης καρ-
 δίας σου»· περὶ δὲ τοῦ πλησίον, «ὡς ἑαυτόν», ὑπερ ἴσον
 ἐστὶ τῷ, «ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου». Καὶ γὰρ εἰ μετὰ ἀκρι-
 θείας τοῦτο ἐφυλάττετο, οὐ δούλος, οὐκ ἐλεύθερος ἦν, οὐκ
 ἄρχων, οὐκ ἀρχόμενος, οὐ πλούσιος, οὐ πένης, οὐ μικρός,
 25 οὐ μέγας, οὐ διάβολος ἂν ἐγνώσθη ποιέ· οὐ λέγω, οὔτις,
 ἀλλ' εἰ καὶ ἕτερος τοιοῦτος, μᾶλλον δὲ εἰ καὶ ἑκατὸν καὶ
 μυριοὶ τοιοῦτοι ἦσαν, οὐδὲν ἂν ἰσχυσαν ἐκείνης οὔσης. Μᾶλ-
 λον γὰρ χόριος ἤνεγκε πυρὸς ἐπαγωγὴν, ἢ φλόγα ἀγάπης

τὸς ποὺ κάμνει θαύματα καὶ ἔχει τελείαν γνῶσιν, χωρὶς τὴν ἀγάπην, ἀκόμη καὶ ἂν ἀναστήσῃ χιλιάδας νεκρούς, δὲν θὰ ὠφεληθῆ πολὺ, καθὼς θὰ εἶναι ἀποκομμένος ἀπὸ ὅλους καὶ δὲν θὰ ἀνέχεται κοινωνίαν μὲ τοὺς συνδούλους του. Δι' αὐτὸ βεβαίως καὶ ὁ Χριστὸς εἶπεν ὅτι σημεῖον τῆς τελείας ἀγάπης εἶναι τὸ ν' ἀγαπᾷ κανεὶς τὸν πλησίον. Διότι, «ἐὰν μὲ ἀγαπᾷς, Πέτρε, περισσότερο ἀπὸ αὐτοὺς, ποιμαίνετε τὰ πρόβατά μου». Εἶδες πῶς καὶ ἐδῶ πάλιν ὑψηλίσθη ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀνώτερον ἀπὸ τὸ μαρτύριον; Διότι ἐὰν κάποιος εἶχεν ἓν τέκνον ἀγαπητόν, διὰ τὸ ὁποῖον θὰ ἔδιδε καὶ τὴν ζωὴν του, καὶ ὕστερον τὸν μὲν πατέρα ἠγάπα, ἐνῶ διὰ τὸ τέκνον ἐδείκνυεν ἀδιαφορίαν, θὰ ἐξώργιζε πολὺ τὸν πατέρα του καὶ δὲν θὰ ἠσθάνετο τὴν ἀγάπην του ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι παραβλέπει τὸ τέκνον του. Ἐὰν δὲ συμβαίῃ αὐτὸ εἰς τὴν περίπτωσιν πατρὸς καὶ παιδιοῦ, πολὺ περισσότερο εἰς τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἀνθρώπους. Διότι ὁ Θεὸς εἶναι περισσότερο φιλόστοργος ἀπὸ κάθε πατέρα. Δι' αὐτὸ βεβαίως ὅταν εἶπεν, «Πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολὴ εἶναι ν' ἀγαπήσῃς Κύριον τὸν Θεὸν σου μὲ ὅλην τὴν καρδίαν σου καὶ μὲ ὅλην τὴν ψυχὴν σου καὶ μὲ ὅλον τὸν νοῦν σου», ἐσυνέχισε, «Δευτέρα δέ», καὶ δὲν ἐσιώπησεν, ἀλλὰ προσέθεσεν, «ὁμοία μὲ αὐτὴν, νὰ ἀγαπήσῃς τὸν πλησίον σου ὅπως τὸν ἑαυτόν σου»²².

Καὶ πρόσεχε πῶς ἀπαιτεῖ νὰ τηρῆται καὶ αὕτη μὲ τὴν ἰδίαν σχεδὸν ὑπερβολικὴν φροντίδα. Διότι διὰ τὸν Θεὸν μὲν λέγει, «μὲ ὅλην τὴν καρδίαν σου», διὰ τὸν πλησίον δέ, «ὅπως τὸν ἑαυτόν σου», πρᾶγμα ποὺ εἶναι ἴσον μὲ τό, «μὲ ὅλην τὴν καρδίαν σου». Διότι ἐὰν ἐτηρεῖτο αὐτὸ τελείως, οὔτε δοῦλος, οὔτε ἐλεύθερος θὰ ὑπῆρχεν, οὔτε ἄρχων, οὔτε ἀρχόμενος, οὔτε πλούσιος, οὔτε πτωχός, οὔτε μικρός, οὔτε μέγας, οὔτε ὁ διάβολος θὰ ἦτο ποτέ γνωστός· δὲν λέγω μόνον δι' αὐτόν, ἀλλ' ἐὰν ὑπῆρχε καὶ ἄλλος τέτοιος, μᾶλλον δὲ ἐὰν ὑπῆρχον καὶ ἑκατὸν καὶ χιλιάδες τέτοιοι, τίποτε δὲν θὰ ἠμποροῦσαν νὰ κάνουν ἐὰν ὑπῆρχεν ἡ ἀγάπη. Διότι περισσότερο θὰ ἠμποροῦσε νὰ βαστάσῃ τὸ Ἐηρὸν χόρτον τὴν ἐφόρμησιν τῆς πυρᾶς, παρά ὁ διάβολος

διάβολος. Αὕτη τείχους ἰσχυροτέρα, αὕτη ἀδάμαντος σιε-
ροτέρα· κἄν ἑτέραν ταύτης ἰσχυροτέραν εἴπης ὕλην, πάντα
ὑπερβάλλει τῆς ἀγάπης ἢ σιερρότης. Ταύτην οὐ πλοῦτος,
οὐ πενία νικᾷ· μᾶλλον δὲ οὐδ' ἂν ἦν πενία, οὐκ ἀμειρία
5 πλούτου, εἰ ἀγάπη ἦν, ἀλλὰ τὰ ἐξ ἑκατέρων ἀγαθὰ μόνον.
Καὶ γὰρ τὴν ἐξ ἐκείνου ἀφθονίαν ἐκαρπώσαμεθα ἂν, καὶ
τὴν ἐκ ταύτης ἀμεριμνίαν· καὶ οὔτε τοῦ πλούτου τὰς φρον-
τίδας, οὔτε τῆς πενίας τὸ δέος ὑπεμείναμεν ἂν.

Καὶ τί λέγω τὰ ἐξ αὐτῆς κέρδη; Αὐτὸ γὰρ καθ' ἑαυτὸ
10 τὸ φιλεῖν ἐννόησον ἡλίκον ἐστί, πόσην φέρει τὴν εὐφροσύνην,
ἐν πόσῃ καθίστησι χάριτι τὴν ψυχὴν, ὃ μάλιστα αὐτῆς ἐστὶν
ἐξαιρειον. Τὰ μὲν γὰρ ἄλλα τῆς ἀρετῆς μέρη συνεζευγμέ-
νον ἔχει τὸν πόνον, οἷον νησιεῖα, σωφροσύνη, ἀγρυπνία, θα-
σκανία, ἐπιθυμία, ὑπεροψία· ἡ δὲ ἀγάπη μετὰ τοῦ κέρ-
15 δους πολλὴν ἔχει καὶ τὴν ἡδονήν, καὶ πόνον οὐδένα· καὶ
καθάπερ μέλιτα ἀγαθὴ, τὰ πανταχόθεν συνάγουσα ἀγαθὰ,
εἰς τὴν τοῦ φιλοῦντος καταιθίζεται ψυχὴν. Κἄν δουλεύῃ τις,
ἡδίω τῆς ἐλευθερίας ἀποφαίνει τὴν δουλείαν. Ὁ γὰρ φιλῶν
οὐχ οὕτως ἐπιτάτιων, ὡς ἐπιτατιόμενος χαίρει. Καίτοι-
20 γε τὸ ἐπιτάτιεν ἡδύ· ἀλλὰ μειταιθῆσιν αὕτη τῶν πραγμά-
των τὴν φύσιν, καὶ πάντα ἐν χερσὶν ἔχουσα παραγίνεται τὰ
ἀγαθὰ, πάσης μητρὸς ἠπιωτέρα, πάσης βασιλίδος εὐπορωτέ-
ρα, καὶ τὰ ἐπίπονα κοῦφα καὶ ῥᾶσια ποιεῖ, τὴν μὲν ἀρειὴν
εὐκόλον, τὴν δὲ κακίαν πικροτάτην ἡμῖν ἀποφαίνουσα.

25 Σκόπει δέ. Τὸ δαπανᾶν λυπηρὸν εἶναι δοκεῖ, καὶ ποιεῖ
αὐτὸ αὕτη ἡδύ· τὸ λαμβάνειν τὰ ἑτέρων ἡδύ, καὶ οὐκ ἀφίη-
σιν αὐτὸ φαίνεσθαι ἡδύ, ἀλλὰ φεύγειν ὡς μοχθηρὸν παρα-
σκευάζει. Πάλιν τὸ κακῶς λέγειν, γλυκὺ πᾶσιν εἶναι δοκεῖ·
αὕτη τοῦτο μὲν πικρὸν ἀποφαίνει, τὸ δὲ καλῶς λέγειν, ἡδύ.

τὴν φλόγα τῆς ἀγάπης. Ἡ ἀγάπη εἶναι ἰσχυροτέρα ἀπὸ τὸ τεῖχος καὶ στερεοτέρα ἀπὸ τὸν ἀδάμαντα· καὶ ἐὰν εἰπῆς κάτι ἄλλο στερεότερον ἀπὸ τὸν ἀδάμαντα, ὅλα τὰ ὑπερβαίνει ἢ στερεότης τῆς ἀγάπης. Αὐτὴν οὔτε ὁ πλοῦτος, οὔτε ἡ πτωχεία τὴν νικᾷ· μᾶλλον δὲ οὔτε θὰ ὑπῆρχε πτωχεία, οὔτε πλοῦτος πέραν τοῦ μέτρου, ἐὰν ὑπῆρχεν ἀγάπη, ἀλλὰ μόνον τὰ ἀγαθὰ καὶ ἀπὸ τὰ δύο. Διότι θὰ ὠφελοῦμεθα καὶ τὴν ἀφθονίαν τοῦ πλούτου καὶ τὴν ἀμεριμνησίαν τῆς ἀγάπης· καὶ οὔτε τὰς φροντίδας τοῦ πλούτου, οὔτε τὴν στέρησιν τῆς πτωχείας θὰ ὑπεφέρομεν.

Καὶ τί λέγω τὰ κέρδη ἀπὸ αὐτῆν; Διότι αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ ν' ἀγαπᾷ σκέψου πόσον μέγα εἶναι, πόσην εὐφροσύνην φέρει, πόσην χάριν δίδει εἰς τὴν ψυχὴν, πρᾶγμα ποῦ εἶναι ἐξαιρετικὸν καὶ μοναδικὸν γνῶρισμα τῆς ἀγάπης. Διότι αἱ μὲν ἄλλαι ἀρεταὶ ἔχουν συνδεδεμένον τὸν κόπον, ὅπως ἡ νηστεία, ἡ καθαρότης ἀπὸ σαρκικὰς ἀμαρτίας, ἡ ἀγρυπνία, τὸν φθόνον, τὴν ἐπιθυμίαν, τὴν ὑπερηφάνειαν· ἐνῶ ἡ ἀγάπη μαζὶ μὲ τὸ κέρδος ἔχει πολλὴν καὶ τὴν ἡδονὴν καὶ κανένα κόπον· καὶ ὡσὰν καλὴ μέλισσα, ἀφοῦ συγκεντρώνει ἀπὸ παντοῦ τὰ ἀγαθὰ, τὰ ἀποταμιεύει εἰς τὴν ψυχὴν ἐκείνου ποῦ ἀγαπᾷ. Καὶ ἐὰν κανεὶς εἶναι δοῦλος, δεικνύει τὴν δουλείαν γλυκυτέραν τῆς ἐλευθερίας. Διότι αὐτὸς ποῦ ἀγαπᾷ δὲν χαίρει τόσον ὅταν διατάσῃ, ὅσον ὅταν διατάσσεται. "Ἄν καὶ βεβαίως τὸ νὰ διατάσῃ κανεὶς εἶναι εὐχάριστον· ἀλλ' ἡ ἀγάπη μεταθέτει τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων, καὶ ἔρχεται ἔχουσα εἰς τὰ χέρια ὅλα τὰ ἀγαθὰ, ἡμερωτέρα ἀπὸ κάθε μητέρα, πλουσιωτέρα ἀπὸ κάθε βασίλισσαν, καὶ κάμνει τὰ κοπιαστικὰ ἐλαφρὰ καὶ εὐκολώτατα καὶ δεικνύει εἰς ἐμᾶς τὴν μὲν ἀρετὴν εὐκόλον, τὴν δὲ κακίαν πικροτάτην.

Πρόσεξε δὲ· τὸ νὰ ἐξοδεύῃ κανεὶς δι' ἄλλους φαίνεται λυπηρόν, καὶ ἡ ἀγάπη τὸ κάμνει εὐχάριστον· τὸ νὰ παίρνη κανεὶς τὰ τῶν ἄλλων εὐχάριστον, καὶ δὲν ἀφήνει αὐτὸ νὰ φαίνεται γλυκὺ, ἀλλὰ κάμνει αὐτὸν ποῦ ἀγαπᾷ νὰ τὸ ἀποφεύγῃ ὡς κακόν. Πάλιν τὸ νὰ κακολογῇ κανεὶς, φαίνεται γλυκὺ εἰς ὄλους· ἡ ἀγάπη δεικνύει ὅτι αὐτὸ μὲν εἶναι πι-

Οὐδὲν γὰρ οὕτως, ὡς τὸ τὸν φιλούμενον ἐγκωμιάζειν, ἡμῖν
 ἡδύ· Πάλιν ὁ θυμὸς ἔχει τινὰ ἡδονήν, ἀλλ' ἐνιαῦθα οὐκέτι,
 ἀλλὰ πάντα αὐτοῦ τὰ νεῦρα ἀνήρηται· κἂν λυπήσῃ τὸν φιλοῦν-
 τα ὁ ἀγαπώμενος, θυμὸς μὲν οὐδαμοῦ φαίνεται, δάκρυα δὲ
 5 καὶ παρακλήσεις καὶ ἰκειηταί· ἰσοοῦτιον ἀπέχει τοῦ παρο-
 ξυνθῆναι. Κἂν ἴδῃ ἀμαρτιάνοντα, πενθεῖ καὶ ὀδυνᾶται· ἀλλὰ
 καὶ ἡ ὀδύνη αὐτῆ ἡδονὴν φέρει. Τῆς γὰρ ἀγάπης καὶ τὰ
 δάκρυα καὶ ἡ λύπη γέλωτος παντὸς ἡδίω καὶ χαρᾶς. Οὐχ
 οὕτω γοῦν ἀναπαύονται οἱ γελῶντες, ὡς οἱ ὑπὲρ φίλων κλαί-
 10 οντες· κἂν ἀπιστιῆς, ἐπίσχεσ ἀντιῶν τὰ δάκρυα, καὶ ὡς τὰ
 ἀνήκεστα παθόντες, οὕτω δυσχεραίνουσιν.

8. Ἄλλ' ἡδονὴν ἔχει, φησὶν, ἄτοπον τὸ φιλεῖν. Ἄπαγε,
 καὶ εὐφῆμει, ἄνθρωπε. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἡδονῆς καθαρεύει
 τοιαύτης, ὡς ἀγάπη γνησία. Μὴ γάρ μοι ταύτης εἴπης τὴν
 15 δημώδη καὶ ἀγοραῖον, καὶ νόσον μᾶλλον ἢ ἀγάπην οὔσαν,
 ἀλλὰ ταύτην ἦν ὁ Παῦλος ἐπιζητεῖ, τὴν τὸ συμφέρον τῶν
 ἀγαπωμένων σκοποῦσαν, καὶ ὕψει διτι πατέρων οὗτοι φιλο-
 σοιρογότεροι. Καὶ ὡσπερ οἱ χρήματα φιλοῦντες οὐκ ἂν ἐ-
 λοινο δαπανῆσαι χρήματα, ἀλλ' ἡδίων ἂν ἐν σιανοχωρίᾳ
 20 γένοιτο, ἢ ἐκεῖνα ἴδοιεν ἐλατιούμενα· οὕτω καὶ ὁ πρὸς τι-
 να ἡδέως ἔχων, μυστὰ ἂν ἐλοιτο παθεῖν, ἢ τὸν ἀγαπώμε-
 νον καταβλαπτόμενον ἰδεῖν. Πῶς οὖν, φησί, τὸν Ἰωσήφ
 ἢ Αἴγυπτιᾶ φιλοῦσα καθύβρισαι ἠθέλησεν; Ὅτι ταύτην ἐ-
 φίλει τὴν ἀγάπην τὴν διαβολικὴν. Ὁ μέντοι Ἰωσήφ οὐ ταύ-
 25 την, ἀλλ' ἦν ὁ Παῦλος ἐζήτει. Ἐννόησον γοῦν ὅσης ἀγά-
 πης αὐτοῦ τὰ ρήματα ἦν, καὶ τὰ πράγματα. Ἐκείνη ἔλεγε·
 καθύβρισόν σε καὶ ποίησον μοιχαλίδα, καὶ τὸν ἄνδρα ἀδί-
 κησον, καὶ τὴν οἰκίαν ἀνάτρεψον ἅπασαν, καὶ σαιτὸν τῆς
 πρὸς τὸν Θεὸν ἐκβαλε παρορησίας· ἅπερ οὐ μόνον ἐκεῖνον,
 30 ἀλλ' οὐδὲ ἑαυτὴν φιλοῦσης ἦν. Οὗτος δὲ ἐπειδὴ γνησίως

κρόν, τὸ νὰ λέγη δὲ κανεὶς καλοὺς λόγους γλυκύ. Πάλιν ὁ θυμὸς ἔχει κάποιαν ἡδονήν, ἐδῶ ὅμως καθόλου, ἀλλὰ ὅλα του τὰ νεῦρα ἔχουν ἐκριζωθῆ· καὶ ἂν αὐτὸς ποὺ ἀγαπάται λυπήσῃ ἐκεῖνον ποὺ ἀγαπᾷ, πουθενὰ δὲν ἐμφανίζεται εἰς αὐτὸν θυμὸς, ἀλλὰ δάκρυα καὶ παρακλήσεις καὶ ἰκεσῖαι· τόσον ἀπέχει ἀπὸ τοῦ νὰ ὀργισθῆ. Καὶ ἐὰν ἰδῆ κάποιον ν' ἀμαρτάνῃ, πενθεῖ καὶ πονᾷ· ἀλλὰ καὶ ὁ πόνος αὐτὸς φέρει ἡδονήν. Διότι τῆς ἀγάπης καὶ τὰ δάκρυα καὶ ἡ λύπη εἶναι γλυκύτερα ἀπὸ κάθε γέλωτα καὶ χαράν. Δὲν εὐχαριστοῦνται λοιπὸν τόσον αὐτοὶ ποὺ γελοῦν, ὅσον αὐτοὶ ποὺ κλαίουν διὰ τοὺς φίλους· καὶ ἂν δὲν πιστεύῃς, σταμάτησε τὰ δάκρυά τους καὶ θὰ τοὺς ἰδῆς νὰ στενοχωροῦνται ὡσὰν καὶ ἔπαθον κάτι ἀνεπανόρθωτον.

8. Ἄλλὰ τὸ ν' ἀγαπᾷς, θὰ εἰπῆ κάποιος, περιέχει ἄτοπον ἡδονήν. Φῦγε καὶ σιώπα, ἄνθρωπε. Καθ' ὅσον τίποτε δὲν καθαρίζει ἀπὸ τέτοιαν ἡδονήν, ὅσον ἡ γνησία ἀγάπη. Διότι μὴ μοῦ εἰπῆς δι' αὐτὴν τὴν κοινήν καὶ κοσμικήν, καὶ ποὺ μᾶλλον νόσος εἶναι παρὰ ἀγάπη, ἀλλ' αὐτὴν ποὺ ἐπιζητεῖ ὁ Παῦλος, ἡ ὁποία ἀποσκοπεῖ εἰς τὸ συμφέρον αὐτῶν ποὺ ἀγαπῶνται, καὶ θὰ ἰδῆς ὅτι αὐτοὶ ποὺ ἀγαποῦν εἶναι περισσότερον φιλόστοργοι ἀπὸ τοὺς πατέρας. Καὶ ὅπως αὐτοὶ ποὺ ἀγαποῦν τὰ χρήματα δὲν θὰ ἤθελον νὰ ἐξοδεύσουν χρήματα, ἀλλὰ θὰ προετοίμων νὰ ὑστερηθοῦν, παρὰ νὰ ἰδοῦν ἐκεῖνα νὰ ἐλαττοῦνται, ἔτσι καὶ αὐτὸς ποὺ ἀγαπᾷ κάποιον, θὰ προετίμα νὰ πάθῃ ἄπειρα κακά, παρὰ νὰ ἰδῆ αὐτὸν ποὺ ἀγαπᾷ νὰ βλάπτεται. Πῶς λοιπὸν, θὰ εἰπῆ, ἡ Αἰγυπτία ἀφοῦ ἠγάπα τὸν Ἰωσήφ, ἠθέλησεν νὰ τὸν βλάψῃ; Διότι ἠγάπα μὲ τὴν διαβολικὴν ἀγάπην. Ὁ Ἰωσήφ ὅμως ἠθέλεν ὄχι αὐτὴν, ἀλλ' ἐκείνην ποὺ λέγει ὁ Παῦλος. Σκέψου λοιπὸν πόσης ἀγάπης ἦσαν οἱ λόγοι καὶ τὰ ἔργα του. Ἐκείνη ἔλεγεν, ἀτίμασέ με καὶ κάνε με μοιχαλίδα καὶ βλάψε τὸν ἄνδρα μου καὶ κατάστρεψε τὴν οἰκίαν μου καὶ τὸν ἑαυτὸν σου ἀπομάκρυνέ τον ἀπὸ τοῦ νὰ ἔχῃ θάρρος ἐναντι τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν τήρησιν τοῦ θελήματός του, πράγματα ποὺ ἦσαν δεῖγμα ὅτι ὄχι μόνον ἐκεῖνον, ἀλλ' οὔτε τὸν ἑαυτὸν τῆς ἠγάπα, ἐνῶ αὐτὸς, ἐπειδὴ ἠγάπα γνη-

ἐφίλει, τούτων πάντων ἀπῆγε.

Καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι αὐτῆς ἐκήδειτο, ἐκ τῆς παραινέσεως αὐτὸ καιάμαθε. Οὐ γὰρ ἀπόσωτο μόνον αὐτήν, ἀλλὰ καὶ παραινέσιν εἰσήγαγε πᾶσαν δυναμένην σβέσαι πυράν. «Εἰ»
 5 γὰρ «ὁ κύριός μου», φησί, οὐ γινώσκει δι' ἐμὲ οὐδὲν τῶν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ». Εὐθέως αὐτὴν ἀνέμνησε τοῦ ἀνδρός, ἵνα ἐνιτρέψῃ. Καὶ οὐκ εἶπεν, ὁ ἀνὴρ σου, ἀλλ' «ὁ κύριός μου», ὃ μᾶλλον ἱκανὸν ἦν αὐτὴν κατασχεῖν, καὶ πείσαι ἐννοῆσαι τίς οὕσα τίνος ἐρᾷ, διτι δέσποινα οὕσα, δούλου. Εἰ γὰρ ἐ-
 10 κείνος κύριος, καὶ σὺ κυρία. Αἰσχύνθητι τοίνυν τὴν πρὸς τὸν δοῦλον ὀμιλίαν, καὶ ἐννόησον τίνος οὕσα γυνή, τίνι βούλει συμπλακῆναι, καὶ περὶ τίνα ἀχάριστος γίνῃ καὶ ἀγνώμων, καὶ ὅτι ἐγὼ πλείονα αὐτῷ ἀπονέμω εὐνοίαν.

Καὶ ὄρα πῶς ἐπαίρει αὐτοῦ τὰς εὐεργεσίας. Ἐπειδὴ
 15 γὰρ οὐδὲν τῶν ὑψηλῶν ἐννοῆσαι ἠδύνατο ἢ βάρβαρος ἐκείνη καὶ ἀκόλαστος, ἀπὸ τῶν ἀνθρωπίνων αὐτὴν ἐνιτρέπει λέγων «Οὐ γινώσκει δι' ἐμὲ οὐδέτις»· τουτέστιν, εὐεργέτημαι μεγάλα, καὶ οὐ δύναμαι τὸν προσιάτην ἐν τοῖς καιρίοις πλη-
 20 δεῖς ὑπεξήρηται μου πλὴν σοῦ». Ἐνταῦθα ἐπαίρει αὐτῆς τὸ φρόνημα, ἵνα κἄν οὕτως αἰσχυνθῆναι παρασκευάσῃ, καὶ δείξῃ μεγάλην οὕσαν τὴν τιμὴν. Καὶ οὐδὲ μέχρι τούτου ἔσση, ἀλλὰ καὶ ἐπήγαγεν ὄνομα ἱκανὸν αὐτὴν κατασχεῖν, λέγων «Διὰ τὸ σὲ γυναῖκα αὐτοῦ εἶναι, καὶ πῶς ποιήσω
 25 τὸ ρῆμα τὸ πονηρὸν τοῦτο;». Ἄλλὰ τί λέγεις; διτι οὐ πάρεστιν ὁ ἀνὴρ, οὐδὲ οἶδεν διτι ἀδικεῖται; Ἄλλ' ὁ Θεὸς ἐπόψεται. Ἄλλ' οὐκ ἐκέρσανεν οὐδὲν ἀπὸ τῆς συμβουλῆς ἐκείνη,

σίως, ἀπεμακρύνθη ἀπὸ ὅλα αὐτά.

Καὶ διὰ τὴν γνῶσιν ὅτι δι' αὐτὴν ἐφρόντιζε, μάθε αὐτὸ ἀπὸ τῆν παραίνεσιν. Διότι ὄχι μόνον τὴν ἀπεμάκρυνεν, ἀλλὰ καὶ τὴν παρώτρυνε μὲ τρόπον ποῦ ἦτο ἱκανὸς νὰ σβῆσῃ κάθε πυρὰν τοῦ πάθους. Διότι «ἀφοῦ ὁ κύριός μου», λέγει, «ἔχει εἰς ἐμὲ τόσῃν ἐμπιστοσύνην, ὥστε δὲν γνωρίζει τίποτε εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ ὅλα ὅσα ἔχει τὰ παρέδωσεν εἰς τὴν διαχείρισίν μου»²³. Ἀμέσως τῆς ἐνεθύμισε τὸν ἄνδρα τῆς διὰ τὴν κἀνῆ νὰ ἐντραπῆ. Καὶ δὲν εἶπεν, ὁ ἄνδρας σου, ἀλλ', «ὁ κύριός μου», πρᾶγμα ποῦ ἦτο περισσότερο ἱκανὸν νὰ τὴν συγκρατήσῃ καὶ νὰ τὴν πείσῃ νὰ ἐννοήσῃ ποία εἶναι καὶ ποῖον ἀγαπᾶ, ὅτι ἐνῶ εἶναι κυρία, ἀγαπᾶ δοῦλον. Διότι, ἀφοῦ ἐκεῖνος εἶναι κύριος καὶ σὺ εἶσαι κυρία. Νοιῶσε ἐντροπὴν λοιπὸν διὰ τὴν ἔνωσιν μὲ τὸν δοῦλον καὶ σκέψου τίνας γυναῖκα εἶσαι καὶ ποῖον θέλεις νὰ ἐναγκαλισθῆς καὶ εἰς ποῖον θέλεις νὰ γίνῃς ἀγνώμων καὶ ἀχάριστος καὶ ὅτι ἐγὼ ἀγαπῶ περισσότερο ἐκεῖνον καὶ δὲν τὸν προδίδω δι' ἐσέ.

Καὶ πρόσεξε πῶς ἐξυψώνει τὰς εὐεργεσίας τοῦ Κυρίου του. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ἤμποροῦσε νὰ ἐννοήσῃ τίποτε ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ ἐκείνη ἢ βάρβαρος καὶ ἀκόλαστος, προσπαθεῖ νὰ τὴν κἀνῆ νὰ ἐντραπῆ ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα μὲ τοὺς λόγους· «δὲν γνωρίζει τίποτε εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ ὅλα τὰ παρέδωσεν εἰς τὴν διαχείρισίν μου»· δηλαδὴ, ἔχω εὐεργετηθῆ πολὺ καὶ δὲν ἠμπορῶ νὰ κτυπήσω μὲ αὐτὸ τὸ καίριον πληγμὰ τὸν προστάτην μου. Μὲ κατέστησε δεύτερον οἰκοδεσπότην καὶ «τίποτε δὲν εὐρίσκεται ἐκτὸς τῆς δικαιοδοσίας μου ἐκτὸς ἀπὸ ἐσένα». Ἐδῶ ἀνορθώνει τὸ φρόνημά της, ὥστε τούλάχιστον ἔτσι νὰ τὴν κἀνῆ νὰ ἐντραπῆ καὶ νὰ δείξῃ ὅτι ἡ τιμὴ εἶναι μεγάλη. Καὶ οὔτε μέχρις ἐδῶ ἐσταμάτησεν, ἀλλὰ καὶ προσέθεσεν ὄνομα ποῦ ἦτο ἱκανὸν νὰ τὴν συγκρατήσῃ, καθὼς λέγει· «διότι εἶσαι γυναῖκα του, πῶς θὰ κάνω τὸ κακὸν αὐτὸ πρᾶγμα;». Ἀλλὰ τί λέγεις, Ἰωσήφ; ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἐκεῖ ὁ ἄνδρας αὐτῆς, οὔτε γνωρίζει ὅτι βλάπτεται, δι' αὐτὸ ἀρνεῖσαι; Ἀλλὰ θὰ ἰδῆ ὁ Θεὸς ἀπὸ ἐπάνω. Δὲν θὰ ἐκέρδιζεν ὅμως τί-

ἀλλ' ἐπεσπάσαιο αὐτόν. Τὴν γὰρ οἰκείαν μανίαν πληρῶσαι
 βουλομένη, οὐ φιλοῦσα τὸν Ἰωσήφ, ταῦτα ἔπρατιε· καὶ δῆ-
 λον ἐξ ὧν μετὰ ταῦτα ἐποίησε. Καὶ γὰρ δικαστήριον καθί-
 ζει, καὶ κατηγορίαν εἰσάγει, καὶ τὰ ψευδῆ καταμαρτυρεῖ,
 5 καὶ ἐκδίδωσι θηρίῳ τὸν οὐδὲν ἠδικηκότα, καὶ εἰς δεσμο-
 τήριον ἐμβάλλει μᾶλλον δέ, τό γε αὐτῆς μέρος, καὶ ἀνεί-
 λεν· οὕτω τὸν δικαστὴν καθώπλισε.

Τί οὖν; ἄρα καὶ ὁ Ἰωσήφ τοιοῦτος; Τούναντίον μὲν
 οὖν ἅπαν· οὔτε γὰρ ἀντιεῖπεν, οὔτε κατηγορῆσε τῆς γυναικός.
 10 Ἐπισημῶς γὰρ ἄν, φησί. Καὶ μὴν σφόδρα ἐφιλεῖτο, καὶ δῆ-
 λον οὐκ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ τέλους. Εἰ γὰρ
 μὴ σφόδρα αὐτόν ὁ θάρσαρος ἐκεῖνος ἐφίλει, κἄν ἀπέκτεινε
 σιγῶνια καὶ οὐδὲν ἀντιλέγοντα. Καὶ γὰρ Αἰγύπιος ἦν, καὶ
 ἄρχων καὶ περὶ εὐνήν ἠδικημένος, ὡς ἐνόμιζε, καὶ παρὰ
 15 οἰκέτου καὶ οἰκέτου τοιαῦτα εὐεργετηθέντος. Ἄλλ' ἐνίκησε
 ταῦτα πάντα ὁ πόθος καὶ ἡ χάρις, ἣν ὁ Θεὸς αὐτοῦ κατέ-
 χεε. Μετὰ δὲ τῆς χάριτος καὶ τῆς ἀγάπης ταύτης καὶ τεκμή-
 ρια εἶχεν οὐ μικρά, εἰ δικαιολογεῖσθαι ἐβούλειτο, αὐτὰ τὰ
 ἱμάτια. Εἰ γὰρ αὐτὴ ἦν ἡ διασθεῖσα, τὸν χιτῶνα αὐτῆς πε-
 20 ριερρῆχθαι ἔδει, τὴν ὄψιν κατεσπαράχθαι, οὐ τὰ ἐκείνου
 κατέχειν ἱμάτια. «Ἄλλ' ἤκουσε», φησί, «ὅτι ὕψωσα τὴν φω-
 νήν, καὶ καταλιπὼν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, ἀπῆλθε». Τίνος οὖν
 ἔνεκεν καὶ ἀπέδυσας; Τῇ γὰρ παθούσῃ θίαν ἀγαπητὸν ἦν
 τὸ ἀπαλλαγῆναι τοῦ ἐνοχλοῦντος.

25 Ἐγὼ δὲ οὐκ ἐντεῦθεν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν μετὰ
 ταῦτα δεῖξαι δυνήσομαι αὐτοῦ τὴν εὐνοίαν καὶ τὴν ἀγάπην.
 Καὶ γὰρ ὅτε εἰς ἀνάγκην ἐνέπεσε τοῦ τὴν αἰτίαν εἰλεῖν τοῦ
 δεσμοτηροῦ καὶ τῆς ἐκεῖ διατριβῆς, οὐδὲ τότε ἐξεῖπε τὸ

ποτε ἀπὸ αὐτὴν τὴν συμβουλὴν ἐκείνη, ἀλλὰ τὸν ἐτράβηξε πλησίον της. Διότι ἔκαμνεν αὐτά, ὄχι διότι ἠγάπα τὸν Ἰωσήφ, ἀλλὰ διὰ νὰ ἰκανοποιήσῃ τὸν μανιώδη πόθον της· καὶ εἶναι φανερόν ἀπὸ ὅσα ἔκανε μετὰ ἀπὸ αὐτά. Διότι καὶ δικαστήριον συγκροτεῖ καὶ τὸν κατηγορεῖ καὶ τὸν καταδικάζει μὲ ψευδῆ μαρτυρίαν καὶ παραδίδει εἰς θηρίον αὐτὸν ποῦ δὲν ἔπραξε κανὲν κακὸν καὶ τὸν ρίπτει εἰς φυλακὴν· μᾶλλον δέ, ὅσον τῆς ἦτο δυνατόν, καὶ τὸν κατέστεψεν· ἔτσι ὤπλισεν ἐναντίον του τὸν δικαστὴν μὲ τὴν κατηγορίαν.

Τί λοιπόν; ἄρα γε τέτοιος ἦτο ὁ Ἰωσήφ; Τὸ ἐντελῶς ἀντίθετον βεβαίως· Καθ' ὅσον οὔτε ἔφερε καμμίαν ἀντίρρησην εἰς αὐτά, οὔτε κατηγόρησε τὴν γυναῖκα. Ἄλλὰ δὲν θὰ ἐπιστεύετο, θὰ εἰπῆ. Καὶ βέβαια ἠγαπᾶτο πάρα πολύ, καὶ εἶναι φανερόν ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ τέλος. Διότι, ἐὰν ἐκεῖνος ὁ ἀπαιδέυτος δὲν τὸν ἠγάπα πολύ, θὰ τὸν ἐφόνευεν ὅταν τὸν ἔβλεπε νὰ σιωπᾷ καὶ νὰ μὴ ἔχη τίποτε νὰ ἀντεῖπῃ εἰς αὐτά. Καθ' ὅσον καὶ Αἰγύπτιος ἦτο καὶ ἄρχων καὶ προσβεβλημένος ὡς πρὸς τὴν γυναῖκα του, ὅπως ἐνόμιζε, καὶ μάλιστα ἀπὸ δοῦλον, καὶ δοῦλον ποῦ εὐηργετήθη τόσον πολύ. Ὅλ' αὐτὰ ὅμως τὰ ἐνίκησεν ἡ ἀγάπη καὶ ἡ χάρις τὴν ὁποίαν ἔδιδεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἰωσήφ. Ἄλλὰ μαζὶ μὲ αὐτὴν τὴν χάριν καὶ τὴν ἀγάπην εἶχε καὶ ἀποδείξεις ὄχι μικράς, ἐὰν ἤθελε νὰ δικαιολογηθῆ, αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ ἐνδύματά του. Διότι ἐὰν αὐτὴ εἶχε βιασθῆ, θὰ ἔπρεπε τὰ ἰδικά της ἐνδύματα νὰ εἶχον σχισθῆ καὶ τὸ πρόσωπόν της νὰ εἶχε κατασπαραχθῆ, ὄχι νὰ κρατῆ τὰ ἰδικά του ἐνδύματα. «Ἄλλ' ἤκουσε», λέγει, «ὅτι ὑψωσα τὴν φωνήν μου καὶ ἔφυγεν, ἀφοῦ ἄφησε τὰ ἱμάτιά του»²⁴. Διατί λοιπόν τὸν ἐξέδυσες; Διότι αὐτὴ ποῦ θὰ ὑφίστατο βιασμόν θὰ ἐπεθύμει ν' ἀπαλλαγῆ ἀπὸ αὐτὸν ποῦ τὴν ἠνόχλει.

Ἐγὼ ὅμως ὄχι μόνον ἀπὸ αὐτό, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὅσα ἐγιναν μετὰ θὰ ἠμπορέσω νὰ ἀποδείξω τὴν εὐνοίαν καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ Ἰωσήφ. Διότι καὶ ὅταν εὐρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ εἰπῆ τὴν αἰτίαν τῆς φυλακίσεώς του καὶ τοῦ ὅτι εὐρίσκετο ἐκεῖ, οὔτε τότε ἐφανέρωσεν αὐτό ποῦ ἐγίνεν, ἀλλὰ

δραῖμα, ἀλλὰ τί φησι; «Καὶ ἐγὼ οὐκ ἐποίησα οὐδέν, ἀλλὰ κλοπῇ ἐκλάπην ἐκ γῆς Ἑβραίων» καὶ οὐδαμοῦ μέμνηται τῆς μοιχαλίδος, οὐδὲ καλλωπίζεται ἐπὶ τῷ πράγματι, ὃ πᾶς τις οὖν ἂν ἔπαθεν, εἰ καὶ μὴ φιλοτιμίας ἔνεκεν, ἀλλ' ὥστε
 5 μὴ δόξαι πονηρᾶς ἔνεκεν αἰτίας εἰς τὸ οἴκημα ἐμβεβλήσθαι ἐκεῖνο. Εἰ γὰρ καὶ ἁμαριάνοντες ἄνθρωποι, οὐδὲ οὕτως ἀπέχονται τοῦ ταῦτα ἐκλαλεῖν, καίτοιγε αἰσχύνῃ τοῦ πράγματος φέροντος, πῶς οὐκ ἄξιον θαυμάσαι ἐκεῖνον, ὅτι καὶ καθαρός ὢν οὐκ εἶπε τὸν ἕρωτα τῆς γυναικός, οὐδὲ ἐξεπόμε-
 10 πενσε τὴν ἁμαρτίαν, οὐδὲ ἠνικά ἐπὶ τὸν θρόνον ἀνέβη, καὶ τῆς Αἰγύπτου πάσης ἐγένετο βασιλεύς, ἐμνησικάκησε τῇ γυναικί, οὐδὲ ἀπήτησε δίκην;

9. Εἶδες πῶς αὐτὸς μὲν ἐκήδειο, ἐκεῖνη δὲ οὐκ ἐφίλει, ἀλλ' ἐμαίνετο; Οὐ γὰρ τὸν Ἰωσήφ ἐφίλει, ἀλλὰ τὴν ἀκολα-
 15 σίαν πληρῶσαι ἐβούλειο. Καὶ αὐτὰ δὲ τὰ ρήματα εἴ τις ἐξειάσειεν ἀκριβῶς, μεσιὰ θυμοῦ καὶ πολλοῦ φόβου. Τί γὰρ φησιν; «Εἰσήγαγες παῖδα Ἑβραῖον ἐμπαίζειν ἡμῖν», ὀνειδίζουσα τὴν εὐεργεσίαν τῷ ἀνδρὶ καὶ τὰ ἱμάτια ἐπεδείκνυ, θηρίου παντὸς ἀγριωτέρα γενομένη. Ἄλλ' οὐκ ἐκεῖνος
 20 οὕτω. Καὶ τί λέγω τὴν πρὸς ταύτην εὐνοίαν, ὅπου γε καὶ πρὸς τοὺς ἀνελόνας ἀδελφούς τοιοῦτος ἦν, καὶ οὐδὲν περὶ ἐκείνων οὐδὲν ποτε εἶπε δυσχερές, οὐκ ἔνδον, οὐκ ἔξω; Διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος τὴν μητέρα τῶν ἀγαθῶν ἀπάντων ταύτην εἶναί φησι, καὶ σημείων καὶ τῶν ἄλλων χαρισμάτων
 25 προτίθησιν. Ὡςπερ γὰρ χρυσῶν μὲν ἱματίων ὄντων καὶ ὑποδημάτων, δεόμεθα καὶ ἐτέρου τινὸς ἐνδείγματος, ὥστε τὸν βασιλέα μαθεῖν ἂν δὲ τὴν ἀλουργίδα ἴδωμεν καὶ τὸ διάδημα, οὐδὲν ἕτερον ἐπιζητοῦμεν τῆς βασιλείας ἰδεῖν σημεῖον οὕτω δὴ καὶ ἐνιαῦθα· διὰ τὸ τῆς ἀγάπης ἐπίκειται
 30 διάδημα, ἀρκεῖ δεῖξαι τοῦ Χριστοῦ τὸν ἀκριβῆ μαθητήν,

25. Γεν. 40, 15.

26. Γεν. 39, 17.

τί λέγει; «Διότι μὲ ἔκλεψαν κάποιοι ἄνθρωποι ἀπὸ τὴν χώραν τῶν Ἑβραίων, καὶ χωρὶς νὰ κάνω κακὸν μὲ ἐφυλάκισαν ἀδίκως»²⁵ καὶ πουθενὰ δὲν ἀναφέρει τὴν μοιχαλίδα, οὔτε καυχᾶται διὰ τὸ γεγονός, πρᾶγμα ποῦ ὁ καθείς θὰ ἐπάθαινε, καὶ ἂν ὄχι ἐξ αἰτίας τῆς φιλοδοξίας, ὅπως δὴ ποτε ὁμως διὰ νὰ μὴ φανῆ ὅτι ἡ αἰτία διὰ νὰ φυλακισθῆ ἦτο κάποιο κακούργημα. Ἄλλ' ἐὰν καὶ ἄνθρωποι ποῦ ἁμαρτάνουν δὲν ἀποφεύγουν τόσον πολὺ νὰ διαλαλήσουν αὐτά, ἂν καὶ τὸ πρᾶγμα ἐντροπὴν φέρει, πῶς δὲν ἀξίζει νὰ θαυμάσωμεν ἐκεῖνον, διότι, παρ' ὅ,τι ἦτο καθαρός, δὲν ἀπέκάλυψε τὸν ἔρωτα τῆς γυναικός, οὔτε ἐδημοσίευσε τὴν ἁμαρτίαν πρὸς κατασχύνην, οὔτε ὅταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον καὶ ἔγινε βασιλεὺς ὅλης τῆς Αἰγύπτου ἐκράτησε κακίαν εἰς τὴν γυναῖκα, οὔτε τὴν ἐτιμώρησεν;

9. Εἶδες πῶς αὐτὸς μὲν ἐφρόντιζε δι' αὐτὴν, ἐνῶ ἐκείνη δὲν ἠγάπα, ἀλλὰ κατείχετο ἀπὸ μανίαν; Διότι δὲν ἠγάπα τὸν Ἰωσήφ, ἀλλ' ἤθελε νὰ ἰκανοποιήσῃ τὸ ἀκόλαστον πάθος. Καὶ αὐτοὶ οἱ λόγοι τῆς ἀκόμη, ἐὰν ἐξετάσῃ κανεὶς λεπτομερῶς, εἶναι γεμᾶτοι ἀπὸ θυμὸν καὶ κακουργίαν. Τί λέγει δηλαδὴ; «Ἐφερες μέσα εἰς τὴν οἰκίαν Ἑβραῖον δοῦλον διὰ νὰ μᾶς ἐξευτελίσῃ»²⁶, κατηγοροῦσα τὴν εὐεργεσίαν εἰς τὸν ἄνδρα τῆς καὶ ἐπεδείκνυε τὰ ἱμάτια, ἐνῶ εἶχε γίνει ἀγριωτέρα ἀπὸ κάθε θηρίον. Ἐκεῖνος ὁμως δὲν ἐφέρθη ἔτσι. Καὶ τί λέγω διὰ τὴν ἀγάπην πρὸς αὐτὴν, ἀφοῦ καὶ πρὸς τοὺς ἀδελφούς του ποῦ τὸν κατέστρεψαν τέτοιος ἦτο καὶ οὔτε δι' ἐκείνους εἶπε τίποτε κακὸν ποτέ, οὔτε μέσα του, οὔτε εἰς κανένα ἄλλον; Δι' αὐτὸ ὁ Παῦλος λέγει ὅτι ἡ ἀγάπη εἶναι ἡ μητέρα ὅλων τῶν ἀγαθῶν καὶ θέτει πρώτην αὐτὴν ἀπὸ τὰ θαύματα καὶ τὰ ἄλλα χαρίσματα. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς, ὅταν ὑπάρχουν μὲν χρυσᾶ ἱμάτια καὶ ὑποδήματα, ἔχομεν ἀνάγκην καὶ κάποιας ἄλλης ἀποδείξεως διὰ νὰ γνωρίσωμεν τὸν βασιλέα, ἐὰν ὁμως ἰδοῦμεν τὴν πορφύραν καὶ τὸ στέμμα, δὲν ζητοῦμεν κανὲν ἄλλο σημεῖον τῆς βασιλείας, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ ὅταν ὑπάρχη εἰς τὴν κεφαλὴν τὸ στέμμα τῆς ἀγάπης, ἀρκεῖ διὰ νὰ δείξῃ εἰς ἐμᾶς τὸν τέλειον μαθητὴν τοῦ Χριστοῦ, ὄχι

οὐχ ἡμῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀπίστοις. «Ἐν τούτῳ» γάρ, φησί, «γνώσκονται πάντες, ὅτι μαθηταί μου ἐστέ, ἐὰν ἀγαπᾶτε ἀλλήλους».

Ὡστε σημεῖον τοῦτο σημείων ἀπάντων μείζον, εἶγε ἐν 5 αὐτῷ γνωρίζεται ὁ μαθητής. Κἂν γὰρ μυρία ποιῶσί τινες σημεῖα, σιασιάζωσι δὲ πρὸς ἀλλήλους, καταγέλαστοι παρὰ τοῖς ἀπίστοις ἔσονται ὥσπερ κἂν μηδὲν ποιῶσι σημεῖον, ἀγαπῶσι δὲ ἀλλήλους ἀκριβῶς, καὶ αἰδέσμεοι καὶ ἀχείρωτοι πᾶσιν ὄντες διαμένουσιν. Ἐπεὶ καὶ Παῦλον διὰ τοῦτο 10 θαυμάζομεν, οὐ διὰ τοὺς νεκροὺς οὓς ἤγειρεν, οὐδὲ διὰ τοὺς λεπροὺς οὓς ἐκαθάρισεν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἔλεγε. «Τίς ἀσθενεῖ, καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι;». Κἂν γὰρ μυρία πρὸς ταῦτα θῆς σημεῖα, οὐδὲν ἴσον ἐρεῖς. Ἐπεὶ καὶ αὐτὸς μισθὸν ἀποκεῖσθαι μέγαν ἔφη- 15 σεν αὐτῷ, οὐκ ἐπειδὴ σημεῖα ἐποίει, ἀλλ' ἐπειδὴ τοῖς ἀσθενοῦσι γέγονεν ὡς ἀσθενής. «Τίς» γάρ «μου ἐστί», φησί, «ὁ μισθός; Ἴνα εὐαγγελιζόμενος ἀδάπανον θήσω τὸ εὐαγγέλιον».

Καὶ ὅταν τῶν ἀποσιόλων ἑαυτὸν προτιθῆ, οὐ λέγει, 20 περισσότερα αὐτῶν σημεῖα ἐποίησα· ἀλλὰ, «Περισσότερον αὐτῶν ἐκοπίασα». Καὶ λιμῷ δὲ διὰ τοῦτο ἐβούλει ἀποθανεῖν, διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν μαθητῶν. «Καλὸν» γάρ «μοι», φησί, «μᾶλλον ἀποθανεῖν, ἢ τὸ καύχημά μου ἵνα τις κενώσῃ»: οὐκ ἐπειδὴ ἐκαυχᾶτο αὐτός, ἀλλ' ἵνα μὴ δόξη ὀνειδίζειν αὐ- 25 τοῖς. Οὐδαμοῦ γὰρ οἶδε καυχᾶσθαι ἐπὶ τοῖς αὐτοῦ κατορθώμασι, μὴ καλοῦντος καιροῦ· ἀλλὰ κἂν ἀναγκασθῆ, ἄφρονα ἑαυτὸν καλεῖ. Εἰ δέ ποτε καὶ καυχᾶται, ἐν ἀσθενείαις, ἐν ὕδρεσιν, ἐν τῷ σφοδρῶς συναλγεῖν τοῖς ἐπηρεαζομένοις ὥσπερ οὖν καὶ ἐνιαυθὰ φησι, «Τίς ἀσθενεῖ, καὶ οὐκ ἀσθε- 30 νῶ;». Ταῦτα καὶ κινδύνων μείζω τὰ ρήματα διὸ καὶ ὕστερον αὐτὰ τίθησιν, αὐξῶν τὸν λόγον.

27. Ἰω. 13, 35.

28. Β' Κορ. 11, 29.

29. Α' Κορ. 9, 18.

30. Α' Κορ. 15, 10.

31. Α' Κορ. 9, 15.

μόνον εἰς ἐμᾶς, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἀπίστους. Διότι, «ἀπὸ αὐτὸ θὰ γνωρίζουν ὅλοι», λέγει, «ὅτι εἴσθε μαθηταὶ μου, ἐὰν δηλαδὴ ἔχετε ἀγάπην μεταξὺ σας»²⁷.

Ὡστε αὐτὸ εἶναι μεγαλύτερον ἀπὸ ὅλα τὰ σημεῖα, ἀφοῦ βεβαίως ἀπὸ αὐτὸ ἀναγνωρίζεται ὁ μαθητής. Καὶ ἂν ἀκόμη δηλαδὴ μερικοὶ κάμνουν ἀναρίθμητα θαύματα, ἀλλὰ πολεμοῦν μεταξὺ των, θὰ γίνουν καταγέλαστοι εἰς τοὺς ἀπίστους· ὅπως καὶ ἂν δὲν κάμνουν κανέν θαῦμα, ἀλλ' ἔχουν τελείαν ἀγάπην μεταξὺ των, θὰ εἶναι πάντοτε σεβαστοὶ καὶ ἀπείρακτοι. Διότι καὶ τὸν Παῦλον δι' αὐτὸ τὸν θαυμάζομεν, ὄχι διὰ τοὺς νεκροὺς ποὺ ἀνέστησεν, οὔτε διὰ τοὺς λεπροὺς ποὺ ἐθεράπευσεν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἔλεγε, «Ποῖος ἀσθενεῖ καὶ δὲν ἀσθενῶ καὶ ἐγώ; ποῖος πίπτει καὶ ἐγὼ δὲν καίομαι;»²⁸. Διότι καὶ ἂν προσθέσης εἰς αὐτὰ ἀναρίθμητα θαύματα, δὲν θὰ εἰπῆς τίποτε ἴσον μὲ τὴν ἀγάπην. Καθ' ὅσον καὶ ὁ ἴδιος εἶπεν ὅτι τὸν ἀναμένει μισθός, ὄχι ἐπειδὴ ἔκαμνε θαύματα, ἀλλ' ἐπειδὴ μὲ τοὺς ἀσθενεῖς ἔγινεν ὡς ἀσθενής. Διότι «Ποῖος θὰ εἶναι», λέγει, «ὁ μισθός μου; Τὸ νὰ κάνω ἀδάπανον τὸ εὐαγγέλιον»²⁹.

Καὶ ὅταν θέτῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ πρῶτον ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους, δὲν λέγει, περισσότερα θαύματα ἔκανα ἀπὸ αὐτοὺς, ἀλλὰ, «Περισσότερον ἀπὸ ὅλους αὐτοὺς ἐκοπίασα»³⁰. Καὶ δι' αὐτὸ δὲ προετίμα νὰ ἀποθάνῃ ἀπὸ τὴν πείναν διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν μαθητῶν. Διότι «Μοῦ εἶναι προτιμότερον», λέγει, «ν' ἀποθάνω, παρὰ νὰ ματαιώσῃ κανεὶς τὸ καύχημά μου»³¹· ὄχι διότι ἤθελε νὰ καυχῆθῃ, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι τοὺς κατηγορῇ. Διότι πουθενὰ δὲν καυχᾶται ποτὲ διὰ τὰ κατορθώματά του, ὅταν δὲν εἶναι ἀπαραίτητον· ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ἀναγκασθῇ καὶ τὸ κάνῃ, ὀνομάζει τότε ἀνόητον τὸν ἑαυτὸν του. Ἐὰν δὲ καὶ καυχᾶται κάποτε, καυχᾶται διὰ τὰς ἀσθενείας, τὰς ὑβρεῖς, διὰ τὸ ὅτι συμπάσχει καὶ πονᾷ πάρα πολὺ μὲ αὐτοὺς ποὺ ὑποφέρουν· ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἐδῶ λοιπὸν λέγει, «Ποῖος ἀσθενεῖ καὶ δὲν ἀσθενῶ καὶ ἐγώ;». Αὐτοὶ οἱ λόγοι ἔχουν περισσοτέραν ἀξίαν καὶ ἀπὸ κινδύνους καὶ πόνους· δι' αὐτὸ καὶ θέτει αὐτὰ μετὰ, ὅταν ἐντείνῃ τὸν λόγον.

Τίνος οὖν ἂν εἶημεν ἄξιοι πρὸς ἐκεῖνον ἐξεταζόμενοι
 ἡμεῖς, οἱ μήτε χρημάτων καταφρονοῦντες δι' ἡμᾶς αὐτούς,
 μήτε τὰ περιττὰ προιέμενοι τῶν ὄντων; Ἄλλ' οὐκ ἐκεῖνος
 οὕτως, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα ἐπεδίδου, ἵνα οἱ
 5 λιθάσαντες αὐτὸν καὶ ραπίσαντες βασιλείας ἐπιτύχωσιν. Οὐ-
 τω γάρ με, φησὶν, ἀγαπᾶν ἐδίδαξεν ὁ Χριστός, ὁ τὴν και-
 νὴν ἐντολὴν καταλιπὼν τὴν περὶ τῆς ἀγάπης, καὶ ἦν αὐτὸς
 διὰ τῶν ἔργων ἐπλήρωσε. Καὶ γὰρ βασιλεὺς τῶν ὄλων
 τυγχάνων, καὶ τῆς μακαρίας ἐκείνης φύσεως ὢν, ἀνθρώ-
 10 πους, οὓς ἐξ οὐκ ὄντων ἐποίησε, καὶ οὓς μυρία εὐηργέτησε,
 τούτους ὑβρίζοντας καὶ διαπιύοντας οὐκ ἀπεισιράφη, ἀλλὰ
 καὶ ἄνθρωπος ἐγένετο δι' αὐτούς, καὶ συνανειράφη πόρ-
 ναις καὶ τελώναις, καὶ τοὺς νεκροὺς αὐτῶν ἀνέστησε, καὶ
 τοὺς δαιμονῶντας ἰάσατο, καὶ τὸν οὐρανὸν ἀπηγγείλατο.
 15 Καὶ μετὰ ταῦτα πάντα λαβόντες αὐτὸν ἐρράπισαν, ἔδη-
 σαν, ἐμασίγωσαν, κατεγέλασαν, τέλος ἐσιαύρωσαν. Καὶ οὐ-
 δὲ οὕτως ἀπεισιρέφειο, ἀλλὰ καὶ ἄνω ὢν ἐν τῷ σιαυρῷ, φη-
 σί· «Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν». Τὸν δὲ πρὸς τοῦτου
 κατηγοροῦντα λησιτὴν καὶ εἰς παράδεισον εἰσήγαγε, καὶ τὸν
 20 διώκτην Παῦλον ἀπόστολον ἐποίησε, καὶ τοὺς οἰκείους τοῖς
 αὐτοῦ καὶ διακειμένους αὐτῷ μαθητὰς εἰς θάνατον ἐξεδί-
 δου διὰ τοὺς σιαυρώσαντας αὐτὸν Ἰουδαίους. Ταῦτ' οὖν
 ἅπαντα παρ' ἑαυτοῖς συλλέγοντες, τὰ τοῦ Θεοῦ, τὰ τῶν ἀν-
 θρώπων, ζηλώσωμεν, μιμησώμεθα ταῦτα τὰ κατορθώματα,
 25 καὶ τὴν χαρισμάτων ἀπάντων ἀνωτέραν κησώμεθα ἀγάπην,
 ἵνα καὶ τῶν παρόντων καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀ-
 γαθῶν ὧν γένοιο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλαν-
 θρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πα-
 τρι σὺν τῷ ἁγίῳ καὶ ἀγαθῷ Πνεύματι ἡ δόξα εἰς τοὺς
 30 αἰῶνας. Ἀμήν.

Εἰς τί λοιπὸν θὰ εἶμεθα ἄξιοι ἑμεῖς συγκρινόμενοι μὲ ἐκεῖνον, οἱ ὅποιοι οὔτε χρήματα περιφρονοῦμεν διὰ τὸν ἑαυτὸν μας, οὔτε αὐτὰ ποὺ περισσεύουν ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά μας δὲν δίδομεν; Ἐκεῖνος ὅμως δὲν ἦτο ἔτσι, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμά του ἔδιδε, διὰ νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ αὐτοὶ ποὺ τὸν ἐλιθοβόλησαν καὶ τὸν ἐκτύπησαν. Διότι ἔτσι μὲ ἐδίδαξε, λέγει, ν' ἀγαπῶ ὁ Χριστός, ποὺ ἄφησε τὴν νέαν ἐντολὴν διὰ τὴν ἀγάπην, καὶ τὴν ὁποῖαν ὁ ἴδιος ἐπραγματοποίησε μὲ τὰ ἔργα. Διότι ἐνῶ ἦτο βασιλεὺς τῶν πάντων καὶ τῆς μακαρίας θείας φύσεως, ἀνθρώπους τοὺς ὁποίους ἐδημιούργησεν ἀπὸ τὸ μηδὲν καὶ τοὺς ὁποίους ἀπείρως εὐηργέτησεν, αὐτοὺς ἀκόμη καὶ ὅταν τὸν ὑβρίζον καὶ ὅταν τὸν ἔπτυσον δὲν τοὺς ἐγκατέλειπεν, ἀλλὰ καὶ ἄνθρωπος ἐγένε δι' αὐτοὺς καὶ συνανεστρέφη μὲ πόρνας καὶ τελῶνας καὶ τοὺς νεκροὺς τῶν ἀνέστησε καὶ τοὺς δαιμονιζομένους ἐθεράπευσε καὶ τὸν οὐρανὸν ὑπεσχέθη.

Καὶ μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἀφοῦ τὸν συνέλαβον τὸν ἐκτύπησαν, τὸν ἔδεσαν, τὸν ἐμαστίγωσαν, τὸν περιεγέλασαν καὶ τέλος τὸν ἐσταύρωσαν. Καὶ οὔτε ἔτσι τοὺς ἐγκατέλειπεν, ἀλλὰ καὶ ἐνῶ ἦτο ἐπάνω εἰς τὸν σταυρὸν, λέγει «Πάτερ, συγχώρησέ τους, διότι δὲν γνωρίζουν τί κάμνουν»³². Τὸν δὲ ληστὴν ποὺ πρὶν ἀπὸ αὐτὸ τὸν ἐκατηγόρει τὸν ἔβαλε καὶ εἰς τὸν Παράδεισον καὶ τὸν Παῦλον ποὺ ἦτο διώκτης του τὸν ἔκανε ἀπόστολον καὶ τοὺς ἰδικούς του καὶ ἀφωσιωμένους εἰς αὐτὸν μαθητὰς παρέδιδεν εἰς θάνατον διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν Ἰουδαίων ποὺ τὸν ἐσταύρωσαν. Αὐτὰ λοιπὸν ὅλα συλλέγοντες διὰ τὸν ἑαυτὸν μας, δηλαδή τὰ ἔργα τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων, ὡς δεῖξωμεν ζῆλον, ὡς μιμηθῶμεν αὐτὰ τὰ κατορθώματα καὶ ὡς ἀποκτήσωμεν τὴν ἀνωτέραν ἀπὸ ὅλα τὰ χαρίσματα ἀγάπην, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὰ παρόντα καὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα εἶθε νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸ ἅγιον καὶ ἀγαθὸν Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΛΓ΄
Α΄ Κορ. 13, 4-8

«Ἡ ἀγάπη μακροθυμεῖ, χρησιεύεται», οὐ ζηλεῖ, οὐ περπερεύεται, οὐ φυσιοῦται».

5 1. Ἐπειδὴ γὰρ ἀπεφώνηται, ὅτι καὶ πίστεως καὶ γνώσεως καὶ προφητείας καὶ γλωσσῶν καὶ χαρισμάτων καὶ ἰαμάτων καὶ θείου ἄκρου καὶ μαρτυρίου ταύτης ἀπούσης οὐδὲν μέγα ὄφελος, ἀναγκαίως λοιπὸν ὑπογράφει τὸ κάλλος αὐτῆς τὸ ἀμήχανον, καθάπερ ἰοὶ χρώμασι τοῖς μέρεσι τῆς ἀρειῆς
10 τὴν εἰκόνα αὐτῆς κατακοσμῶν, καὶ τὰ μέλη αὐτῆς συντιθεῖς μετὰ ἀκριβείας ἅπαντα. Ἀλλὰ μὴ παραδράμης, ἀγαπητέ, τὰ λεγόμενα, ἀλλ' ἕκαστον αὐτῶν μετὰ πολλῆς ἐξέταξε τῆς ἐπιμελείας, ἵνα καὶ τοῦ πράγματιος ἴδης τὸν θησαυρὸν καὶ τοῦ ζωγράφου τὴν τέχνην. Σκόπει γοῦν πόθεν εὐθέως ἦρ-
15 ξαιτο, καὶ τί τέθεικε πρῶτον· τὸ πάντων αἴτιον τῶν ἀγαθῶν. Τί δὲ τοῦτό ἐστι; Μακροθυμία. Αὕτη τῆς φιλοσοφίας ἡ ρίζα πάσης. Διὸ καὶ τις σοφὸς ἔλεγε· «Μακρόθυμος ἀνὴρ πολὺς ἐν φρονήσει, ὁ δὲ ὀλιγόψυχος ἰσχυρῶς ἄφρων». Καὶ πόλει δὲ παραλαβὼν αὐτὴν ἰσχυρᾶ, ἀσφαλεσιέραν αὐτὴν ἔ-
20 φησεν ἐκείνης εἶναι. Καὶ γὰρ ὄπλον ἐστὶν ἄμαχον, καὶ πύργος τις ἀρραγῆς, πάντα διακρουομένη ραδίως τὰ λυπηρά. Καὶ καθάπερ εἰς ἄβυσσον σπινθὴρ ἐμπεσὼν ἐκείνην μὲν οὐδὲν παρέβλαπεν, αὐτὸς δὲ ἐσβέσθη ραδίως· οὕτως εἰς μακρόθυμον ψυχὴν ὅπερ ἂν ἐμπέσῃ τῶν ἀδοκῆτων, τοῦτο μὲν
25 ἀφανίζεται ραδίως, ἐκείνην δὲ οὐ ταράττει. Καὶ γὰρ πάντων σιερρότερον μακροθυμία· κἂν σιραιόπεδα εἴλης, κἂν χρήματα, κἂν ἵππους, κἂν τείχη, κἂν ὄπλα, κἂν ὀτιοῦν,

ΛΟΓΟΣ ΛΓ΄
Α΄ Κορ. 13, 4 - 8

«Ἡ ἀγάπη εἶναι μακρόθυμος, εἶναι γεμάτη ἀπὸ εὐ-
μένειαν, ἡ ἀγάπη δὲν εἶναι ζηλότυπος, ἡ ἀγάπη
δὲν καυχᾶται, δὲν εἶναι ὑπερήφανη».

1. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶπεν ὅτι, ὅταν ἀπουσιάζη ἡ ἀγάπη
καὶ ἡ πίστις καὶ ἡ γνῶσις καὶ αἱ γλῶσσαι καὶ τὰ χαρίσματα
καὶ αἱ θεραπείαι καὶ ὁ τέλειος βίος καὶ τὸ μαρτύριον δὲν
δίδουν κανὲν μέγα ὄφελος, κατ' ἀνάγκην λοιπὸν ζωγρα-
φίζει τὴν ἀκαταμάχητον ὠραιότητά της, ὡσὰν νὰ κατα-
στολίζη τὴν εἰκόνα της μὲ χρώματα τῶν ἐπὶ μέρους ἀρε-
τῶν καὶ ἀφοῦ συνέθεσεν ὅλα τὰ μέλη της μὲ κάθε τελειό-
τητα. Μὴ προσπεράσης ὅμως, ἀγαπητέ, αὐτὰ ποῦ λέγον-
ται, ἀλλὰ τὸ καθὲν ἀπὸ αὐτὰ ἐξετάζε το μὲ πολλὴν ἐπι-
μέλειαν, διὰ νὰ ἰδῆς καὶ τὸν θησαυρὸν τῆς ἀγάπης καὶ τὴν
τέχνην τοῦ ζωγράφου. Πρόσεχε λοιπὸν ἀπὸ ποῦ ἤρχισεν
ἀμέσως καὶ τί ἔθεσε πρῶτον· τὸ αἴτιον ὅλων τῶν ἀγαθῶν.
Ποῖον δὲ εἶναι αὐτό; Ἡ μακροθυμία. Αὕτη εἶναι ἡ ρίζα
ὅλης τῆς εὐσεβείας. Δι' αὐτὸ καὶ κάποιος σοφὸς ἔλεγεν·
«Ὁ μακρόθυμος ἄνθρωπος εἶναι πολὺ συνετός, ὁ ὀλιγό-
ψυχος ὅμως εἶναι πολὺ ἀνόητος»¹. Καὶ ἀφοῦ συνέκρινεν
αὐτὴν μὲ ἰσχυρὰν πόλιν, εἶπεν ὅτι αὕτη εἶναι περισσότερον
ἀσφαλῆς ἀπὸ ἐκείνην. Διότι εἶναι καὶ ὄπλον ἀκαταμάχη-
τον καὶ πύργος ἀκλόνητος, ποῦ ἀπομακρύνει εὐκόλως ὅλα
τὰ λυπηρά. Καὶ ὅπως, ὅταν κάποιος σπινθὴρ πέσῃ μέσα
εἰς τὴν θάλασσαν, ἐκείνην μὲν καθόλου δὲν βλάπτει, ἐνῶ
αὐτὸς σβῆνει εὐκόλως, ἔτσι καὶ εἰς τὴν μακρόθυμον ψυ-
χὴν, ὅ,τι ἀπροσδόκητον καὶ ἂν πέσῃ, αὐτὸ μὲν εὐκόλως
ἐξαφανίζεται, ἐνῶ ἐκείνην δὲν τὴν ταρασσει. Διότι ἡ μα-
κροθυμία εἶναι στερεοτέρα ἀπὸ ὅλα, εἴτε στρατόπεδα εἰ-
πῆς, εἴτε χρήματα, εἴτε ἵππους, εἴτε τείχη, εἴτε ὅπλα, εἴτε
ὅ,τιδήποτε ἄλλο, τίποτε δὲν εἶναι ἰσοδύναμον μὲ τὴν μα-

οὐδὲν ἴσον μακροθυμίας ἔρεῖς. Ὁ μὲν γὰρ ἐκεῖνα περιβε-
 βλημένος, ὑπὸ θυμοῦ κρατηθεὶς πολλάκις, καθάπερ μειρά-
 κιον εὐτελές, περιτρέπεται, καὶ πάντα θορόβου πληροῖ καὶ
 ζάλης· οὗτος δὲ ὡσπερ ἐν λιμένι καθήμενος, θαθείας ἀπο-
 5 λαύει γαλήνης. Κἂν ζημίᾳ περιβάλης, οὐκ ἐκίνησας τὴν
 πέτραν, κἂν ὕβριν ἐπαγάγῃς, οὐκ ἔσεισας τὸν πύργον, κἂν
 πληγὰς προσιρίψῃ, οὐκ ἔπληξας τὸν ἀδάμαντα. Καὶ γὰρ μα-
 κρόθυμος διὰ τοῦτο λέγεται ἐπειδὴ μακρὰν τινα καὶ με-
 γάλῃν ἔχει ψυχὴν· τὸ γὰρ μακρόν καὶ μέγα λέγεται.

10 Ἄλλὰ τοῦτο τὸ καλὸν ἀπὸ τῆς ἀγάπης φύεται, καὶ τοῖς
 κεκτημένοις καὶ τοῖς ἀπολαύουσι πολλὴν παρέχον τὴν ὠφέ-
 λειαν. Μὴ γάρ μοι τοὺς ἀπεγνωσμένους εἴπῃς, οἱ ποιοῦν-
 τες κακῶς καὶ μὴ πάσχοντες κακῶς, χεῖρους γίνονται. Ἐν-
 ταῦθα γὰρ οὐ παρὰ τὴν μακροθυμίαν τούτου, ἀλλὰ παρ' ἐ-
 15 κείνους τοὺς οὐκ εἰς δέον αὐτῇ χρωμένους τοῦτο συμβαίνει.
 Μὴ τοίνυν μοι τούτους εἴπῃς, ἀλλὰ τοὺς ἐπεικεισιέρους, οἱ
 μεγάλα ἐντεῦθεν κερδαίνουνσιν. Ὅταν γὰρ κακῶς ποιήσαντες
 μὴ πάθωσι κακῶς, τὴν προαίτια τοῦ παθόντος θαυμάσαντες,
 μεγίστην ἐντεῦθεν καρποῦνται φιλοσοφίας διδασκαλίαν. Αὐ-
 20 τὸς δὲ οὐδὲ μέχρι τούτου ἴσονται, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλα αὐτῆς
 ἐπάγει κατορθώματα, λέγων «Χρησιεύεται». Ἐπειδὴ γὰρ
 τινές εἰσιν, οἱ τῇ μακροθυμίᾳ οὐκ εἰς τὴν οἰκείαν κέχρηται
 φιλοσοφίαν, ἀλλ' εἰς τὴν ἄμυναν τῶν παροξυνάντων, διαρ-
 ρηγύντες αὐτούς, φησὶν ὅτι οὐδὲ τοῦτο ἔχει τὸ ἐλάτιωμα.

25 Διὸ καὶ ἐπήγαγε, «χρησιεύεται». Οὐ γὰρ ἐπὶ τῷ τὴν φλόγα
 ἀνάφαι τῶν ὑπὸ τῆς ὀργῆς ἐκκαιομένων ἠθικώτερον αὐτοῖς
 κέχρηται, ἀλλ' ἐπὶ τῷ καταπραῦναι καὶ κατασθέσαι καὶ οὐ
 μόνον τῷ φέρειν γενναίως, ἀλλὰ καὶ τῷ θεραπεύειν καὶ
 παρακαλεῖν τὸ ἔλεος ἰῶνται, καὶ τὸ τραῦμα θεραπεύουσι
 30 τοῦ θυμοῦ.

«Ὁὐ ζηλοῖ». Ἔσει γὰρ καὶ μακρόθυμόν τινα εἶναι καὶ

κροθυμίαν. Καθ' ὅσον ἐκεῖνος μὲν ποῦ κατέχει αὐτά, πολ-
 λὰς φορὰς ἀφοῦ κυριευθῆ ἀπὸ θυμόν, ὡσάν εὐτελὲς παι-
 δάκι θολοῦται καὶ γεμίζει τὰ πάντα μὲ ταραχὴν καὶ ζάλην,
 ἐνῶ αὐτὸς ὡσάν νὰ κάθηται εἰς λιμένα, ἀπολαμβάνει βα-
 θεῖαν γαλήνην. Καὶ ἐὰν τὸν ζημιώσης, δὲν ἐσάλευσες τὴν
 πέτραν, καὶ ἂν τὸν περιφρονήσης, δὲν ἔσεισες τὸν πύρ-
 γον, καὶ ἂν τοῦ ἐπιφέρῃς κτυπήματα, δὲν ἐπλήγωσες τὸν
 ἀδάμαντα. Διότι καὶ μακρόθυμος δι' αὐτὸ λέγεται, ἐπειδὴ
 ἔχει μακρὰν καὶ μεγάλην ψυχὴν· καθ' ὅτι τὸ μακρὸν καὶ
 μέγα λέγεται.

Ἄλλ' αὐτὸ τὸ καλὸν φύεται ἀπὸ τὴν ἀγάπην καὶ εἰς
 ὅσους τὸ ἔχουν καὶ τὸ ἀπολαμβάνουν δίδει πολλὴν ὠφέ-
 λειαν. Μὴ μοῦ εἰπῆς ὅμως διὰ τοὺς ἀπεγνωσμένους, καὶ
 ποῦ ἐνῶ κάμνουν κακὸν καὶ χωρὶς νὰ παθαίνουν κακόν,
 γίνονται χειρότεροι. Διότι ἐδῶ συμβαίνει αὐτό, ὄχι ἀπὸ
 τὴν μακροθυμίαν αὐτοῦ, ἀλλ' ἀπὸ ἐκείνους ποῦ δὲν χρη-
 σιμοποιοῦν αὐτὴν ὅπως πρέπει. Μὴ μοῦ εἰπῆς λοιπὸν δι'
 αὐτούς, ἀλλὰ τοὺς δικαιότερους, οἱ ὅποιοι κερδίζουν πολ-
 λὰ ἀπὸ αὐτὴν. Καθ' ὅσον ὅταν, ἐνῶ κάνουν κακόν, δὲν
 πάθουν κακόν, ἀφοῦ θαυμάσουν τὴν πραότητα ἐκείνου
 ποῦ ἔπαθε τὸ κακόν, ὠφελοῦνται ἀπὸ αὐτὸ καὶ διακομίζουν
 ὑψίστην φιλοσοφίαν. Ὁ Παῦλος ὅμως οὔτε μέχρις ἐδῶ
 σταματᾷ, ἀλλὰ προσθέτει καὶ τὰ ἄλλα τῆς κατορθώματα,
 λέγων· «εἶναι γεμάτη ἀπὸ καλωσύνην». Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὑ-
 πάρχουν μερικοὶ ποῦ δὲν χρησιμοποιοῦν τὴν μακροθυμίαν
 εἰς τὸν ὀρθὸν τρόπον ζωῆς ποῦ ἀρμόζει εἰς αὐτὴν, ἀλλὰ
 διὰ νὰ ἐκδικηθοῦν ἐκείνους ποῦ τοὺς παρώργισαν, μὲ τὸ
 νὰ τοὺς κάνουν κακόν, λέγει ὅτι οὔτε αὐτὸ τὸ ἐλάττωμα
 ἔχει. Δι' αὐτὸ καὶ προσέθεσεν, «εἶναι γεμάτη ἀπὸ καλω-
 σύνην». Διότι δὲν τὴν χρησιμοποιοῦν διὰ ν' ἀνάψουν ἐντο-
 νώτερον τὴν φλόγα αὐτῶν οἱ ὅποιοι φλέγονται ἀπὸ ὀργὴν,
 ἀλλὰ διὰ νὰ τὴν καταπραῦνουν καὶ νὰ τὴν σβήσουν τε-
 λείως· καὶ ὄχι μόνον μὲ τὸ νὰ ὑπομένουν καρτερικῶς, ἀλ-
 λά καὶ μὲ τὸ νὰ τιμοῦν καὶ νὰ ἐγκαρδιώνουν ἰατρεύουν
 τὴν πληγὴν καὶ θεραπεύουν τὸ τραῦμα τοῦ θυμοῦ.

«Δὲν εἶναι ζηλότυπος». Διότι εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι

- βάσκανον, καὶ τοῦτω ἐκεῖνο διαφθείρεται τὸ καιόρθωμα. Ἄλλ' αὕτη καὶ τοῦτο διέφυγεν. «Οὐ περπερεύεται». Τουτέστιν, οὐ προπειτεύεται· καὶ γὰρ συνειδὼν ἐργάζεται τὸν ἀγαπῶντα, καὶ βαρὺν καὶ θεβηκότα. Τῶν μὲν γὰρ αἰσχροῶς φιλοῦντων ἰ-
 5 διοῦν τὸ ἐλάτιωμα τοῦτο· ὁ δὲ ταύτην εἰδὼς τὴν ἀγάπην, τοῦτων μάλιστα πάντων ἀπήλλακται. Ὅταν γὰρ θυμὸς ἔνδον μὴ ᾗ, καὶ προπέτεια πᾶσα ἀνήρηται καὶ ὕβρις. Καὶ γὰρ καθάπερ τις ἄριστος γεωργὸς ἔνδον ἐγκαθημένη τῇ ψυχῇ ἢ ἀγάπῃ, οὐκ ἀφήσιν οὐδὲν τοῦτων βλασιῆσαι τῶν ἀκανθῶν».
- 10 «Οὐ φυσιοῦται». Καὶ γὰρ ὀρῶμεν πολλοὺς ἐπ' αὐτοῖς τοῦτοις τοῖς καιορθώμασι μέγα φρονοῦντας, οἷον διὰ μὴ ἔ-
 σσι βάσκανος, μηδὲ πονηρός, μηδὲ ὀλιγόψυχος, μηδὲ προ-
 πειτής. Οὐδὲ γὰρ πλούτω καὶ πενίᾳ παρσφέσθηκε τὰ κακὰ
 ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς τοῖς φύσει καλοῖς. Ἄλλ' ἢ
 15 ἀγάπη μετὰ ἀκριθείας ἐκκαθαίρει πάντα. Σκόπει δέ. Ὁ
 μακρόθυμος οὐ πάντως καὶ χρησιὸς· ἂν δὲ μὴ ᾗ χρησιὸς,
 πονηρία τὸ πρᾶγμα γίνεται, καὶ κινδυνεύει εἰς μνησικακί-
 αν ἐμπεσεῖν. Διὰ τοῦτο αὕτη τὸ φάρμακον δοῦσα, τὴν χρη-
 σιότητα λέγω, καθαρὰν διατηρεῖ τὴν ἀρετὴν.
- 20 Πάλιν ὁ χρησιὸς πολλάκις εὐκόλος γίνεται, ἀλλὰ καὶ
 τοῦτο αὕτη διορθοῦται. «Ἡ ἀγάπη» γὰρ, φησὶν, «οὐ περπε-
 ρεύεται, οὐ φυσιοῦται». Ὁ χρησιὸς καὶ μακρόθυμος ἀλα-
 ζονεύεται πολλάκις· ἀλλὰ καὶ ταύτην ἀναιρεῖ τὴν κακίαν.
 Καὶ θεὰ πῶς αὐτὴν οὐκ ἀφ' ὧν ἔχει μόνον ἀλλὰ καὶ ἀφ' ὧν
 25 οὐκ ἔχει, κοσμεῖ. Καὶ γὰρ ἀρετὴν ἐπεισάγει, καὶ κακίαν
 ἐκκόπτει, φησὶ, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἀφήσιν φῦναι τὴν ἀρχήν.
 Οὐδὲ γὰρ εἶπε, ζηλοῖ μὲν, περιγίνεται δὲ τοῦ φθόνου, οὐδ'
 ὅτι ἀπονοεῖται μὲν, κολάζει δὲ τὸ πάθος, ἀλλ' ὅτι «οὐ ζη-

κανείς καὶ μακρόθυμος καὶ ζηλότυπος, καὶ ἐκεῖνο τὸ κατόρθωμα καταστρέφεται ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἐλάττωμα. Ἄλλ' ἢ μακροθυμία εἶναι ἀπηλλαγμένη καὶ ἀπὸ αὐτό. «Δὲν καυχᾶται». Δηλαδή, δὲν εἶναι αὐθάδης· διότι καθιστᾶ συνετὸν αὐτὸν ποῦ ἀγαπᾶ καὶ σοβαρὸν καὶ ἀνώτερον ἄνθρωπον. Διότι αὐτὸ τὸ ἐλάττωμα εἶναι γνῶρισμα ἐκείνων ποῦ ἀγαποῦν μὲ αἰσχρὰν ἀγάπην· ἐνῶ αὐτὸς ποῦ ἔχει αὐτὴν τὴν ἀγάπην, εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ ὅλα αὐτά. Διότι ὅταν δὲν ὑπάρχη θυμὸς εἰς τὴν ψυχὴν, ἔχει ἐκριζωθῆ κάθε αὐθάδεια καὶ ἀλαζονεία. Καθ' ὅσον ὡσὰν ἄριστος γεωργὸς ποῦ εὕρσκεται μέσα εἰς τὴν ψυχὴν ἢ ἀγάπη, δὲν ἀφήνει νὰ βλαστήσῃ καμμία ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἀκάνθας.

«Δὲν εἶναι ὑπερήφανος». Διότι βλέπομεν πολλοὺς οἱ ὁποῖοι ὑψηλοφρονοῦν ὅταν κατορθώσουν αὐτά, ὅπως τὸ νὰ μὴ εἶναι ζηλότυποι, οὔτε πονηροί, οὔτε μικρόψυχοι, οὔτε αὐθάδεις. Διότι αὐτὰ τὰ κακὰ δὲν συνυπάρχουν μόνον μὲ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν πτωχείαν, ἀλλὰ καὶ μὲ αὐτὰ ποῦ ἀπὸ τὴν φύσιν των εἶναι καλά. Ἡ ἀγάπη ὅμως καθαρίζει τὰ πάντα τελείως. Πρόσεχε δέ. Ὁ μακρόθυμος δὲν εἶναι ὅπωςδήποτε καὶ εὐμενὴς πρὸς τοὺς ἄλλους· ἐὰν ὅμως δὲν εἶναι ἔτσι, τότε τὸ πρᾶγμα καταντᾶ πονηρία καὶ κινδυνεύει νὰ πέσῃ εἰς μνησικακίαν. Διὰ τοῦτο ἡ ἀγάπη ἀφοῦ δίδει τὸ φάρμακον, δηλαδή τὴν καλωσύνην, διατηρεῖ τὴν ἀρετὴν καθαρὰν.

Πάλιν αὐτὸς ποῦ εἶναι εὐμενὴς καὶ εὐεργετικὸς εἰς τοὺς ἄλλους, πολλὰς φορὰς γίνεται περιποιητικὸς διὰ νὰ κερδίσῃ φήμην, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ διορθώνει ἡ ἀγάπη. Διότι «ἡ ἀγάπη», λέγει, «δὲν καυχᾶται, δὲν εἶναι ὑπερήφανος». Αὐτὸς ποῦ εἶναι εὐεργετικὸς καὶ μακρόθυμος πολλὰς φορὰς γίνεται ἀλαζών· ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν κακίαν τὴν ἐξαλείφει. Καὶ κοίταξε πῶς στολίζει τὴν μακροθυμίαν, ὄχι μόνον ἀπὸ ὅσα ἔχει ἡ ἀγάπη, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὅσα δὲν ἔχει. Διότι καὶ ἀρετὴν φέρει εἰς τὴν ψυχὴν, καὶ τὴν κακίαν ἐκβάλλει, λέγει, ἢ μᾶλλον οὔτε ἀφήνει κἄν νὰ φυτρώσῃ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν. Διότι δὲν εἶπε, εἶναι μὲν ζηλότυπος, ἀλλὰ γίνεται κυρίαρχος τοῦ φθόνου, οὔτε ὅτι εἶναι μὲν ἀλαζών

λοῖ, οὐ περιπερεύεται, οὐ φουσιούται»· ὁ δὲ μάλιστα ἐστὶ θαυμασιόν, ὅτι καὶ χωρὶς πόνων καιορθοῖ τὰ ἀγαθὰ, καὶ χωρὶς πολέμου καὶ παραιάξεως τὸ τροπαιὸν ἵστησιν. Οὐ γὰρ ἀφίησιν ἰδρῶσαι τὸν ἔχοντα, καὶ οὕτω τὸν σιέφανον λα-
 5 βεῖν, ἀλλ' ἀπονητὶ κομίζει τὸ βραβεῖον αὐτῷ. Ἐνθα γὰρ οὐκ ἔστιν ἀντίπαλον πάθος τῷ σάφροσι λογιμῷ, τί ἂν γένοιτο πόνος;

2. «Οὐκ ἀσχημονῶ». Τί γὰρ λέγω, φησὶν, ὅτι οὐ φουσιούται, ὅπου γε ἰσοοῦτον ἀπέχει τοῦ πάθους, ὅτι καὶ τὰ
 10 αἰσχιστὰ παθοῦσα διὰ τὸν ἀγαπώμενον, οὐδὲ ἀσχημοσύνην τὸ πρᾶγμα νομίζει; Οὐκ εἶπε πάλιν, ὅτι ἀσχομονεῖ μὲν, φέρει δὲ τὴν αἰσχύνην γενναίως, ἀλλ' ὅτι οὐδὲ αἰσθησὶν τινα λαυθάνει τῆς αἰσχύνης. Εἰ γὰρ οἱ φιλοχρήματοι πάντα ὑπομένοντες τὰ ἐπονείδιστα τῆς καπηλείας ἕνεκεν ἐκείνης, οὐ
 15 μόνον οὐκ ἐγκαλύπτονται, ἀλλὰ καὶ ἀγάλλονται, πολλῷ μᾶλλον ὁ τὴν ἐπαινετὴν ταύτην ἔχων ἀγάπην, ὑπὲρ τῆς τῶν φιλουμένων ἀσφαλείας οὐδὲν ὀτιοῦν παραιτήσεται, καὶ οὐ μόνον οὐ παραιτήσεται, ἀλλ' οὐδὲ πάσχων αἰσχύνεται. Ἄλλ' ἵνα μὴ ἀπὸ πονηροῦ πρᾶγματις τὸ παράδειγμα φέρωμεν,
 20 ἐξειάσωμεν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ τοῦτο αὐτό, καὶ τότε ὀφόμεθα τοῦ λεχθέντος τὴν δύναμιν. Ὁ γὰρ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς καὶ ἐνεπιτύειτο καὶ ἐρραπίξειτο παρὰ ἀνδραπόδων οἰκιτρῶν· καὶ οὐ μόνον οὐκ ἐνόμιζεν ἀσχημονεῖν, ἀλλὰ καὶ ἠγάλλετο, καὶ δόξαν τὸ πρᾶγμα ἐκάλει· καὶ λησιτὴν καὶ ἀν-
 25 δροφόνον μεθ' ἐαυτοῦ πρὸ τῶν ἄλλων εἰς τὸν παράδεισον εἰσάγων, καὶ πόρνη διαλεγόμενος, καὶ ταῦτα τῶν περιεσιώτων ἀπάντων ἐγκαλούντων, οὐκ ἐνόμιζε τὸ πρᾶγμα εἶναι αἰσχρόν, ἀλλὰ καὶ φιλεῖν αὐτῇ τοὺς πόδας παρεῖχε τοὺς ἐαυτοῦ, καὶ βρέχειν τὸ σῶμα τοῖς δάκρυσι, καὶ ἀπομάσσειν

καὶ αὐθάδης, τιμωρεῖ τὸ πάθος ὅμως, ἀλλ' ὅτι, «δὲν εἶναι ζηλότυπος, δὲν καυχᾶται, δὲν εἶναι ὑπερήφανος»· πρᾶγμα ποῦ εἶναι πολὺ περισσότερον ἀξιοθαύμαστον, τὸ ὅτι δηλαδὴ καὶ χωρὶς κόπους κατορθώνει τὰ ἀγαθὰ, καὶ χωρὶς πόλεμον καὶ μάχην στήνει τὸ τρόπαιον τῆς νίκης. Διότι δὲν ἀφήνει αὐτὸν ποῦ τὴν ἔχει νὰ ἰδρῶσῃ διὰ νὰ λάβῃ ἔτσι τὸν στέφανον, ἀλλὰ δίδει εἰς αὐτὸν τὸν βραβεῖον ἀκόπως. Διότι ὅπου δὲν ὑπάρχει ἀντίπαλον πάθος εἰς τὸν καθαρὸν λογισμόν, ποῖος κόπος χρειάζεται;

2. «Δὲν κάνει ἀσχημίας». Ἄλλὰ τί λέγω, λέγει, ὅτι δὲν εἶναι ὑπερήφανος, ἀφοῦ τόσο ἀπέχει ἀπὸ αὐτὸ τὸ πάθος, ποῦ ἀκόμη καὶ ὅταν ὑφίσταται τὰ πλέον ἀτιμωτικὰ ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι ἀγαπᾶ, δὲν θεωρεῖ τὸ πρᾶγμα οὔτε κἄν ἀπλῆν ἀσχημίαν; Δὲν εἶπε πάλιν ὅτι, κάμνει μὲν ἀσχημίας, ἀλλ' ὑπομένει μὲ γενναιότητα τὴν ἐντροπὴν, ἀλλ' ὅτι οὔτε κἄν αἰσθάνεται τὴν ἐντροπὴν. Διότι ἐὰν οἱ φιλοχρήματοι, ὅταν ὑφίστανται ὅλην τὴν κατηγορίαν καὶ τὴν ἐντροπὴν τῆς ἀπάτης ἐξ αἰτίας τῆς φιλαργυρίας, ὄχι μόνον δὲν κρύπτονται ἀπὸ ἐντροπὴν, ἀλλὰ καὶ εὐχαριστοῦνται, πολὺ περισσότερον αὐτὸς ποῦ ἔχει τὴν ἀξίαν κάθε ἐπαίνου ἀγάπην, ἀπὸ τίποτε παρόμοιον δὲν θὰ δειλιάσῃ καὶ δὲν θὰ παραιτηθῇ διὰ τὸ καλὸν ἐκείνων ποῦ ἀγαπᾶ, καὶ ὄχι μόνον δὲν θὰ παραιτηθῇ, ἀλλ' οὔτε ὅταν πάσχῃ ἐντρέπεται. Ἄλλὰ διὰ νὰ μὴ φέρωμεν τὸ παράδειγμα ἀπὸ πρᾶξιν κακῆν, ἃς ἐξετάσωμεν αὐτὸ εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Χριστοῦ καὶ τότε θὰ ἰδοῦμεν τὴν δύναμιν αὐτοῦ ποῦ ἐλέχθη. Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς λοιπὸν καὶ ἐπτύετο καὶ ἐκτυπᾶτο ἀπὸ ἐλεεινοῦς δούλους· καὶ ὄχι μόνον δὲν ἐθεώρει ὅτι ἐντροπιάζεται, ἀλλὰ καὶ ἐθεώρει αὐτὸ ὡς καύχημα καὶ ὠνόμαζεν αὐτὸ δόξαν· καὶ ὅταν εἰσήγαγε ληστήν καὶ δολοφόνον μαζί του εἰς τὸν Παράδεισον πρὶν ἀπὸ κάθε ἄλλον καὶ ὅταν ὠμίλει μὲ πόρνην, ἐνῶ ὅλοι ὅσοι παρευρίσκοντο ἐκατηγόρουν, δὲν ἐθεώρει ἐντροπιαστικὸν τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' ἐπέτρεπεν εἰς αὐτὴν καὶ νὰ φιλῇ τὰ πόδια του καὶ νὰ βρέχῃ τὸ σῶμά του μὲ τὰ δάκρυα καὶ νὰ τὸ σφογγίζῃ μὲ τὰ μαλλιά·

ταῖς θριξί· καὶ ταῦτα ἐν μέσῳ θεάτρῳ τῶν ἐχθρῶν καὶ πολεμίων. Ἡ γὰρ ἀγάπη οὐκ ἀσχημονεῖ.

Διὰ τοῦτο καὶ πατέρες, καὶ ἀπάντων ὧσι φιλοσοφώτεροι καὶ ρητορικώτεροι, οὐκ αἰσχύνονται τοῖς παισὶ συμπελλίζοντες·
5 καὶ οὐδεὶς ἐγκαλεῖ τῶν ὀρώντων, ἀλλ' οὕτω καλὸν εἶναι τὸ πράγμα δοκεῖ, ὡς καὶ εὐχῆς ἄξιον εἶναι. Καὶ πονηροὶ γένωνται πάλιν, οὗτοι μένουσι διορθοῦντες, ἐπιμελούμενοι, συσιέλλοντες αὐτῶν τὰ ὀνειδή, καὶ οὐκ αἰσχύνονται. Ἡ γὰρ ἀγάπη οὐκ ἀσχημονεῖ, ἀλλὰ καθάπερ χρυσαῖς τισι πτέρυξι
10 συγκάλυπτει πάντα τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἀγαπωμένων. Οὕτω καὶ τὸν Δαυὶδ ὁ Ἰωνάθαν ἐφίλει, καὶ ἀκούων τοῦ πατρὸς λέγοντος, «Υἱὲ κορασιῶν αὐτομολούντων, γυναικοτραφῆ», οὐκ ἡσχύνετο, καίτοιγε πολλῆς αἰσχροτήτος τὰ ρήματα γέμει. Ὁ γὰρ λέγει, τοῦτό ἐστιν υἱὲ πορνιδίων ἐπιμαιομένων ἀν-
15 δράοι, ἐπιτρεχόντων τοῖς παριοῦσιν, ἐκνενευρισμένε καὶ μαλακὲ καὶ μηδὲν ἔχων ἀνδρός, ἀλλ' ἐπ' αἰσχύνῃ σου καὶ τῆς τεκούσης σε μητρὸς ζῶν. Τί οὖν; ἤλγησεν ἐπὶ τούτοις καὶ ἐνεκαλύφατο, καὶ ἀπέσιη τοῦ φιλουμένου; Τούναντίον μὲν οὖν ἅπαν, καὶ ἐκαλλωπίζετο τῷ φίλτρῳ· καίτοιγε ὁ μὲν
20 βασιλεὺς ἦν τότε, καὶ βασιλέως υἱὸς ὁ Ἰωνάθαν, ὁ δὲ φυγὰς καὶ ἀλήτης ὁ Δαυὶδ. Ἀλλ' οὐδὲ οὕτως ἡσχύνετο αὐτοῦ τῇ φιλίᾳ· ἡ γὰρ ἀγάπη οὐκ ἀσχημονεῖ. Καὶ γὰρ τὸ θαυμασιὸν αὐτῆς τοῦτό ἐστιν, ὅτι τὸν ὑβριζόμενον οὐ μόνον οὐκ ἀφίησιν ἀλγεῖν οὐδὲ δάκνεσθαι, ἀλλὰ καὶ χαίρειν πα-
25 ρασκευάζει. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἐκεῖνος μετὰ ταῦτα ἅπαντα, ὥσπερ στέφανον περικείμενος, οὕτως ἀπελθὼν περιεχύθη τῷ Δαυίδ. Οὐ γὰρ οἶδε τί ποτέ ἐστιν αἰσχύνῃ ἢ ἀγάπῃ διὰ τοῦτο καὶ φιλοτιμεῖται, ἐφ' οἷς ἕτερος ἐγκαλύπτεται. Αἰσχύνῃ γὰρ τὸ μὴ εἰδέναι φιλεῖν, οὐ τὸ φιλοῦντα κινδου-
30 νεύειν καὶ πάντα ὑπομένειν ὑπὲρ τῶν φιλουμένων.

καὶ ὅλα αὐτὰ μέσα εἰς τόπον ὅπου θεαταὶ ἦσαν ἐχθροὶ καὶ ἀντίπαλοι. Διότι ἡ ἀγάπη δὲν κάμνει, οὔτε νοιώθει ἀσχημίαν.

Δι' αὐτὸ καὶ οἱ πατέρες, ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι σοφώτεροι καὶ ρητορικώτεροι ἀπὸ ὅλους, δὲν ἐντρέπονται ὅταν συλλαβίζουσι μαζί με τὰ παιδιά των· καὶ κανεὶς ἀπὸ ὅσους τοὺς βλέπουσι δὲν τοὺς κατηγορεῖ, ἀλλὰ τόσον ὠραῖον φαίνεται τὸ πρᾶγμα, ὥστε εἶναι ἄξιον καὶ νὰ τὸ εὐχηθῆ κανεὶς. Καὶ ἂν ἀκόμη αὐτοὶ ποὺ ἀγαπῶνται γίνουσι κακοί, αὐτοὶ ὑπομένουσι καὶ τοὺς διορθῶν, τοὺς φροντίζουσι, κρύπτουσι τὰς ἐντροπὰς των καὶ δὲν ἐντρέπονται. Διότι ἡ ἀγάπη δὲν κάμνει ἀσχημίας, ἀλλὰ κρύπτει ὅπως τὰ χρυσᾶ πτερὰ ὅλα τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἀγαπωμένων. Ἔτσι ἡγάπα καὶ ὁ Ἰωνάθαν τὸν Δαυῖδ, καὶ ἐνῶ ἤκουε τὸν πατέρα του νὰ λέγῃ, «Υἱὲ πορνιδίων γυναικῶν, γυναικοπρεπῆ»², δὲν ἐνετρέπετο, ἂν καὶ οἱ λόγοι εἶναι γεμᾶτοι ἀπὸ πολλὴν αἰσχρότητα. Διότι αὐτὸ ποὺ ἐννοεῖ εἶναι τὸ ἐξῆς· υἱὲ πορνιδίων ποὺ λυσοῦν δι' ἄνδρας, ποὺ τρέχουσι πρὸς τοὺς περαστικούς, χαῦνε καὶ μαλθακέ, ποὺ δὲν ἔχεις τίποτε ἀπὸ ἄνδρα, ἀλλὰ ζῆς πρὸς ἐντροπήν σου καὶ τῆς μητρὸς ποὺ σὲ ἐγέννησε. Τί λοιπόν; ἐστενοχωρήθη δι' αὐτὰ καὶ ἐκρύβη ἀπὸ ἐντροπήν καὶ ἀπεμακρύνθη ἀπὸ αὐτὸν ποὺ ἡγάπα; Τὸ ἐντελῶς ἀντίθετον, καὶ ἐκαυχᾶτο διὰ τὴν φιλίαν· ἂν καὶ ὁ μὲν πατήρ του ἦτο βασιλεὺς τότε καὶ ὁ Ἰωνάθαν ἦτο υἱὸς βασιλέως, ἐνῶ ὁ Δαυῖδ ἐξόριστος καὶ περιπλανώμενος. Καὶ ὅμως δὲν ἐντρέπετο διὰ τὴν φιλίαν του μετ' αὐτόν· διότι ἡ ἀγάπη δὲν φέρεται ἀπρεπῶς. Καὶ μάλιστα τὸ πλέον ἀξιοθαύμαστον εἰς αὐτὴν αὐτὸ εἶναι, ὅτι αὐτόν ποὺ περιφρονεῖται, ὅχι μόνον δὲν ἀφήνει νὰ στενοχωρῆται καὶ νὰ πληγώνεται, ἀλλὰ τὸν κάμνει καὶ νὰ χαίρῃ δι' αὐτό. Δι' αὐτὸ λοιπόν καὶ ὁ Ἰωνάθαν μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ, ὡσὰν νὰ ἐφόρει στέφανον, ἔτσι κατὰ τὴν φυγὴν ἐνηγκαλίσθη τὸν Δαυῖδ. Διότι ἡ ἀγάπη δὲν γνωρίζει τί εἶναι ἐντροπή δι' αὐτὸ καὶ καυχᾶται δι' αὐτὰ διὰ τὰ ὅποια ἄλλος ἐντρέπεται. Καθ' ὅσον ἐντροπή εἶναι τὸ νὰ μὴ γνωρίζῃ κανεὶς ν' ἀγαπᾷ, ὅχι τὸ νὰ κινδυνεύῃ ὅταν ἀγαπᾷ καὶ νὰ ὑπομένη τὰ πάντα δι' ἐκείνους ποὺ ἀγαπᾷ.

Πάντα δὲ ὅταν εἶπω, μὴ νομίσης καὶ τὰ ἐπιβλαβῆ λέ-
 γειν, ὅλον εἶ τις λέγοι νέω συμπράττειν εἰς ἐρωμένην, εἶ-
 τις ἑτερόν τι ἐπιβλαβὲς ἀξιοῖ διανύειν. Ὁ γὰρ τοιοῦτος οὐ
 φιλεῖ καὶ τοῦτο πρόην ὑμῖν ἔδειξα ἀπὸ τῆς Αἰγυπτίας γυ-
 5 ναϊκός. Καὶ γὰρ ἐκεῖνος μόνος ἐστὶν ὁ φιλῶν, ὁ τὰ συμ-
 φέροντα ζητῶν τῷ φιλουμένῳ· ὡς εἶ τις τοῦτο μὴ θηρεύει
 τὸ καλόν, καὶ μυριάκις λέγῃ φιλεῖν, ἐχθρῶν ἐστὶ πολεμιώ-
 τερος πάντων. Οὕτω καὶ ἡ Ρεβέκκα ποιέ, ἐπειδὴ σφόδρα
 ἐξήρητο τοῦ παιδός, καὶ κλοπὴν εἰργάζετο, καὶ οὐκ ἠσχύ-
 10 νετο μὴ ἀλῶ, οὐδὲ ἐδεδοίκει καὶ γὰρ καὶ κίνδυνος ἦν οὐχ
 ὁ τυχῶν ἀλλὰ καὶ τοῦ παιδός ἀκριβολογουμένου πρὸς αὐ-
 τήν, «Ἐπ' ἐμὲ ἡ κατάρρα σου, τέκνον», ἔλεγεν. Εἶδες καὶ
 ἐν γυναικὶ ψυχὴν ἀποστολικήν; Καθάπερ γὰρ ὁ Παῦλος
 εἶλετο, ὡς ἂν εἰ μεγάλῳ τις μικρὸν παραβάλοι, ὑπὲρ Ἰ-
 15 ουδαίων ἀνάθεμα γενέσθαι, οὕτω καὶ αὕτη, ἵνα ὁ παῖς
 εὐλογηθῆ, καὶ καταραθῆναι εἶλετο.

Καὶ τῶν μὲν ἀγαθῶν ἐκείνῳ παρεχώρει· οὐ γὰρ δὴ
 μετ' ἐκείνου εὐλογεῖσθαι ἔμελλε· τὰ δὲ κακὰ αὐτῆ μόνῃ
 παρεσκευάζετο ὑπομένειν καὶ ὁμῶς ἔχαιρε καὶ ἠπείγετο,
 20 καὶ ταῦτα κινδύνου τοσοῦτου προκειμένου, καὶ τῇ μελλήσει
 τῶν πραγμάτων ἐδυσχέραινε. Καὶ γὰρ ἐδεδοίκει μὴ προλα-
 βῶν ὁ Ἡσαΐ μαιταίαν αὐτῆς ποιήσῃ τὴν σοφίαν. Διὸ καὶ
 συντέμνει τὰ ῥήματα, καὶ ἐπείγει τὸν νεανίσκον, καὶ ἀφείσα
 ἀντιπεῖν πρὸς τὰ εἰρημένα, λογισμὸν ἱκανὸν αὐτὸν πείσαι
 25 λέγει. Οὐδὲ γὰρ εἶπεν, εἰκῆ ταῦτα λέγεις καὶ μάτην δέδοικ-
 ας, τοῦ πατρός σου γεγηρακότις καὶ τὸ τρανὸν τῆς αἰσθή-
 σεως ἀφηρημένον, ἀλλὰ τί; «Ἐπ' ἐμὲ ἡ κατάρρα σου, τέκνον»·
 μόνον σὺ μὴ διαφθείρης τὸ δρᾶμα, μηδὲ ἀπολέσης τὸ θήρα-
 μα, μηδὲ τὸν θησαυρὸν προδῶς.

“Όταν δὲ λέγω τὰ πάντα, μὴ νομίσης ὅτι ἐννοῶ καὶ τὰ ἐπιβλαβῆ, ὅπως δηλαδὴ ὅταν κάποιος λέγῃ εἰς νέον νὰ συμπράξῃ εἰς τὸ νὰ ἀποκτήσουν ἐρωμένην, ἢ ἐὰν κάποιος ζητῆ ἀπὸ κάποιον νὰ πράξῃ κάτι ἄλλο ἐπιβλαβές. Διότι ὅποιος εἶναι τέτοιος δὲν ἀγαπᾷ καὶ αὐτὸ σᾶς τὸ ἔδειξα προηγουμένως ἀπὸ τὴν Αἰγυπτίαν ποῦ ἤθελε νὰ παρασύρῃ τὸν Ἰωσήφ. Διότι μόνον ἐκεῖνος ἀγαπᾷ ἀληθῶς, ὁ ὁποῖος ἐπιθυμεῖ καὶ ἐπιδιώκει αὐτὰ ποῦ συμφέρουν εἰς αὐτὸν ποῦ ἀγαπᾷ διότι ἐὰν κάποιος δὲν ἐπιδιώκει αὐτὸ τὸ καλόν, ἀκόμη καὶ ἂν λέγῃ χιλιάδας φορὰς ὅτι ἀγαπᾷ, εἶναι περισσότερον ἐχθρὸς ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐχθρούς. “Ἐτσι κάποτε καὶ ἡ Ρεβέκκα, ἐπειδὴ ἦτο πολὺ ἀφωσιωμένη εἰς τὸν υἱὸν της, καὶ κλοπὴν διέπραττε καὶ δὲν ἐντρέπετο, οὔτε ἐφοβεῖτο μήπως συλληφθῆ διότι ὑπῆρχε καὶ κίνδυνος καὶ ὄχι μικρός· ἀλλὰ καὶ παρ’ ὅ,τι ὁ υἱὸς της ἐξήταζε μὲ ἀκρίβειαν τὴν συμβουλήν της, «“Ἄς πέσῃ εἰς ἐμὲ ἢ κατάρρα δι’ ἐσέ, τέκνον μου»³, ἔλεγε. Εἶδες ὅτι, ἂν καὶ γυναῖκα, εἶχε ψυχὴν ἀποστολικήν; Διότι ὅπως ὁ Παῦλος προετίμα, διὰ νὰ συγκρίνωμεν μικρὸν μὲ μέγα, νὰ γίνῃ ἀνάθεμα χάριν τῶν Ἰουδαίων, ἔτσι καὶ αὐτὴ, προκειμένου νὰ λάβῃ τὴν εὐλογίαν ὁ υἱὸς της, προετίμα καὶ κατάραν νὰ ὑποστῆ.

Καὶ τὰ μὲν ἀγαθὰ ἔδιδεν εἰς τὸν υἱὸν της, διότι δὲν ἐπρόκειτο νὰ εὐλογηθῆ μαζὶ μὲ ἐκεῖνον, ἐνῶ τὰ κακὰ ποῦ συνεπήγετο αὐτὸ ἠτοιμάζετο νὰ τὰ ὑπομείνῃ μόνῃ καὶ ὅμως ἔχαιρε καὶ ἐβιάζετο, ἂν καὶ ὑπῆρχε τόσος κίνδυνος καὶ ἐστενοχωρεῖτο διότι ἐκαθυστέρουν τὰ πράγματα. Διότι ἐφοβεῖτο μήπως ἀφοῦ προλάβῃ ὁ Ἡσαῦ ματαιώσῃ τὸ τέχνασμα της. Δι’ αὐτὸ καὶ συντομεύει τοὺς λόγους της καὶ βιάζει τὸν υἱὸν της καὶ ἀφοῦ τὸν ἄφησε νὰ ἀντεῖπῃ εἰς ὅσα ἐκείνη τοῦ εἶπε, λέγει εἰς αὐτὸν τὸν συλλογισμόν της ποῦ ἦτο ἰκανὸς νὰ τὸν πείσῃ. Διότι δὲν εἶπεν ὅτι δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ τὰ λέγῃς αὐτὰ καὶ ἄδικα φοβεῖσαι, ἀφοῦ ὁ πατήρ σου ἔχει γηράσει καὶ εἶναι τυφλός, ἀλλὰ τί; «“Ἄς πέσῃ εἰς ἐμὲ ἢ κατάρρα δι’ ἐσέ, τέκνον μου»· μόνον σὺ μὴ καταστρέψῃς τὸ σχέδιον, καὶ μὴ χάσῃς τὸ θήραμα, οὔτε νὰ ἐγκαταλείψῃς τὸν θησαυρόν.

Αὐτός δὲ οὗτος ὁ Ἰακώβ οὐχὶ ἐδήτειυσε παρὰ τῷ συ-
γενεῖ δις ἐπὶ ἔτη; οὐχὶ μετὰ τῆς δουλείας καὶ γέλωτα
ᾧφλεν ὑπὲρ τῆς ἀπάτης ἐκείνης; Τί οὖν; ἄρα ἤσθετο
τοῦ γέλωτος; ἄρα ἀσχημονεῖν ἐνόμιζεν, διὰ ἐλεύθερος ἂν
5 καὶ ἐξ ἐλευθέρων καὶ τραφεῖς εὐγενῶς, τὰ τῶν δούλων
ὑπέμεινε παρὰ τοῖς προσήκουσιν; ὁ μάλιστα δάκνειν εἴωθεν,
διὰ παρὰ τοῖς γνωρίμοις τις τὰ ἐπονείδιστα πάσχη. Οὐ-
δαμῶς τὸ δὲ αἴτιον ἢ ἀγάπη, ἣ καὶ τὸν χρόνον πολὺν ὄντα
ὀλίγον ἀπέφηγεν. «Ἔσαν», γάρ, φησί, «ἐνώπιον αὐτοῦ
10 ὡσεὶ ἡμέραι ὀλίγα». Τοσοῦτον ἀπέιχε τοῦ δάκνεσθαι καὶ
ἐρυθριάει ἐπὶ τῇ δουλείᾳ ταύτῃ. Εἰκότως ἄρα ἔλεγεν ὁ μα-
κάριος Παῦλος, «Ἡ ἀγάπη οὐκ ἀσχημονεῖ».

3. «Οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς, οὐ παροξύνεται». Εἰπὼν γάρ,
διὰ οὐκ ἀσχημονεῖ, δείκνυσι καὶ τὸν τρόπον, δι' ὃν οὐκ ἀ-
15 σχημονεῖ. Τίς δὲ ὁ τρόπος; Ὅτι οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς. Τὸν
γὰρ ἀγαπώμενον πάντα εἶναι νομίζει, καὶ τότε ἀσχημονεῖ,
διὰ μὴ δυναθῆ ἁπαλλάξαι ἐκείνον ἀσχημονοῦντα· ὡς ἐὰν
ἐξῆ διὰ τῆς ἀσχημοσύνης τῆς ἑαυτοῦ τὸν ἀγαπώμενον ὠφε-
λῆσαι, οὐδὲ ἀσχημοσύνην τὸ πρᾶγμα εἶναι νομίζει· ἐκεῖνος
20 γὰρ αὐτός ἐστι λοιπόν. Τοῦτο γάρ ἐστι φιλία, μηκέτι εἶναι
τὸν φιλοῦντα καὶ τὸν φιλούμενον δύο διηρημένους, ἀλλὰ ἓνα
ἑνὸς ἀνθρώπου ὅπερ οὐδαμῶθεν, ἀλλ' ἢ ἀπὸ τῆς ἀγάπης
γίνεται. Μὴ τοίνυν ζήτει τὸ σόν, ἵνα εὕρης τὸ σόν. Ὁ γὰρ
ζητῶν τὸ ἑαυτοῦ, οὐχ εὕρισκει τὸ ἑαυτοῦ. Διὸ καὶ ὁ Παῦλος
25 ἔλεγε, «Μηδεὶς τὸ ἑαυτοῦ ζητεῖτω, ἀλλὰ τὸ τοῦ πλησίον
ἐκαστος». Τὸ γὰρ οἰκεῖον συμφέρον ἐν τῷ συμφέροντι κεῖ-
ται τοῦ πλησίον, καὶ τὸ ἐκείνου ἐν τούτῳ. Ὡσπερ οὖν εἴ τις

Ὁ ἴδιος δὲ ὁ Ἰακώβ δὲν ὑπηρέτει ἐπὶ μισθῶ ὡς ποιμὴν δεκατέσσαρα χρόνια εἰς τὸν συγγενῆ του; δὲν ἐπλήρωσε μαζί μὲ τὴν δουλείαν καὶ τὸ νὰ γελασθῆ ἕξ αἰτίας ἐκείνης τῆς ἀπάτης; Τί λοιπὸν; ἄρα γε, ἠσθάνθη ὅτι περιεπαίχθη; ἄρα γε εἶχε τὴν αἴσθησιν ὅτι ὑπετιμᾶτο, διότι, ἐνῶ ἦτο ἐλεύθερος καὶ ἀνετράφη μὲ εὐγένειαν ἀπὸ ἐλευθέρους γονεῖς, ὑπέμεινεν ὅσα ἀρμόζουν εἰς δούλους καὶ ὄχι εἰς ἐκεῖνον; Πρᾶγμα τὸ ὁποῖον πάρα πολὺ πληγώνει συνήθως, ὅταν πάσχη κανεὶς αὐτὰ πού τὸν ἐντροπιάζουν ἀπὸ συγγενεῖς. Καθόλου δὲν ἠσθάνθη ἔτσι· ἡ δὲ αἰτία ἦτο ἡ ἀγάπη, ἡ ὁποία καὶ τὸν χρόνον, ἐνῶ ἦτο πολὺς, ἔκανε νὰ φαίνεται ὀλίγος. Διότι «τὰ ἔτη αὐτὰ ἐφάνησαν εἰς τὸν Ἰακώβ ὡσὰν ὀλίγαι ἡμέραι»⁴, λέγει. Τόσον μακρὰ ἦτο ἀπὸ τοῦ νὰ πληγώνεται καὶ νὰ ἐντρέπεται διὰ τὴν δουλείαν αὐτῆν. Ἔρα δικαίως ἔλεγεν ὁ μακάριος Παῦλος, «ἡ ἀγάπη δὲν διαπράττει ἀσχημίας».

3. «Δὲν ζητεῖ τὸ συμφέρον τῆς, δὲν ὀργίζεται». Ἄφου λοιπὸν εἶπεν ὅτι δὲν διαπράττει ἀσχημίας, λέγει καὶ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἐπιτυγχάνει αὐτό. Ποῖος δὲ εἶναι ὁ τρόπος; Ὅτι δὲν ζητεῖ τὸ συμφέρον τῆς. Διότι αἰσθάνεται ὅτι αὐτὸς τὸν ὁποῖον ἀγαπᾷ εἶναι τὰ πάντα καὶ τότε διαπράττει ἀσχημίαν, ὅταν δὲν ἠμπορέσῃ νὰ ἀπαλλάξῃ ἀπὸ πράξεις ἀσχημίας ἐκεῖνον πού ἀγαπᾷ· διότι ἐὰν εἶναι δυνατόν νὰ πῆσῃ ὁ ἴδιος εἰς περιφρόνησιν καὶ ἀσχημίαν διὰ νὰ ὠφελήσῃ αὐτὸν πού ἀγαπᾷ, δὲν θεωρεῖ τὸ πρᾶγμα ἀσχημίαν· αὐτὸς πού ἀγαπᾷ λοιπὸν τέτοιος εἶναι. Διότι αὐτὸ εἶναι φιλία, τὸ νὰ μὴ εἶναι δηλαδὴ αὐτὸς πού ἀγαπᾷ καὶ αὐτὸς πού ἀγαπᾶται δύο, ἀλλ' εἰς ἄνθρωπος· πρᾶγμα πού μὲ τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνον μὲ τὴν ἀγάπην γίνεται. Μὴ ζητῆς λοιπὸν τὸ συμφέρον σου, διὰ νὰ εὔρης τὸ συμφέρον σου. Διότι αὐτὸς πού ζητεῖ τὸ συμφέρον του, δὲν τὸ εὕρισκει. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε, «Κανεὶς νὰ μὴ ζητῆ τὸ ἰδικόν του συμφέρον, ἀλλ' ὁ καθεὶς τὸ συμφέρον τοῦ ἄλλου»⁵. Διότι τὸ συμφέρον τοῦ καθενὸς εὕρισκεται εἰς τὸ συμφέρον τοῦ πλησίον καὶ τὸ συμφέρον ἐκείνου ἐπίσης. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἐὰν κάποιος ἔχει ἰδικόν

χρυσίον ἴδιον ἐν τῇ οἰκίᾳ τῇ τοῦ πλησίον καιωρυγμένου
 εἰ παραιτοῖτο ἐλθὼν ἐκεῖ ζητεῖν καὶ ἀνορύττειν, οὐδέποτε
 αὐτὸ ὄφεται· οὕτω καὶ ἐνιαῦθα ὁ μὴ βουλόμενος καὶ ἐν τῇ
 τοῦ πλησίον ὠφελείᾳ τὸ οἰκεῖον συμφέρον ζητεῖν, οὐκ ἐπι-
 5 τεύξεται τῶν ὑπὲρ τούτου σιεφάνων. Καὶ γὰρ ὁ Θεὸς διὰ
 τοῦτο οὕτως αὐτὸ κατέδηκεν, ἵνα ὦμεν ἀλλήλοις συνδεδεμέ-
 νοι. Καὶ ὡσπερ τις παιδίον ὑπνηλὸν διεγείρων τῷ ἀδελφῷ
 κατακολουθεῖν, διὰ ὅτι οὐκ ἔστιν ἐπιθυμία, τὸ ἐπιθυμητὸν
 αὐτῷ καὶ ἐπέρασιον ἐγχειρίζει τῷ ἀδελφῷ, ἵνα ἐπιθυμίᾳ
 10 τοῦ λαθεῖν καταδιώκῃ τὸν κατέχοντα, ὃ δὴ καὶ γίνεται
 οὕτω καὶ ἐνιαῦθα τὸ ἐκάσιω συμφέρον τῷ πλησίον ἔδωκεν,
 ἵνα ἀλλήλων ἐντεῦθεν κατατρέχωμεν, καὶ μὴ ὦμεν διεσπα-
 σμένοι.

Καὶ εἰ βούλει, τοῦτο καὶ ἐφ' ἡμῶν ἰδὲ τῶν λεγόντων
 15 τὸ γὰρ ἐμοὶ συμφέρον ἐν σοὶ κεῖται, καὶ τὸ σοὶ λυσιτελοῦν
 ἐν ἐμοί. Καὶ γὰρ σοὶ συμφέρει τὸ διδάσκεισθαι τὰ τῷ Θεῷ
 δοκοῦντα, ἀλλὰ τοῦτο ἐπιστεύθη ἐγώ, ἵνα παρ' ἐμοῦ αὐτὸ
 λάβῃς, καὶ διὰ τοῦτο ἀναγκασθῆς δραμεῖν ἐπ' ἐμέ· καὶ ἐμοὶ
 συμφέρει, τὸ σὲ θελίω γενέσθαι· μισθὸν γὰρ τούτου λήψο-
 20 μαι πολύν· ἀλλὰ τοῦτο πάλιν κεῖται ἐν σοί, καὶ διὰ τοῦτο
 ἀναγκάζομαί σε καταδιώκειν, ἵνα σὺ ἦς θελίω, καὶ τὸ
 ἐμοὶ συμφέρον παρὰ σοῦ λαμβάνω. Διὸ καὶ Παῦλος ἔλεγε,
 «Τίς γάρ μου ἐστὶν ἡ ἐλπίς; ἢ οὐχὶ καὶ ὑμεῖς;» καὶ πάλιν,
 «Ἡ ἐλπίς μου καὶ ἡ χαρὰ μου, καὶ ὁ σιέφανος τῆς καυχῆ-
 25 σεώς μου». Ὡστε ἡ Παύλου χαρὰ οἱ μαθηταὶ ἦσαν, καὶ
 τὴν ἐκείνου χαρὰν ἐκεῖνοι εἶχον. Διὰ τοῦτο καὶ ἐδάκρουν,
 εἴ ποτε εἶδεν ἀπολλυμένους. Πάλιν τὸ ἐκείνων συμφέρον ἐν
 τῷ Παύλῳ ἦν· διὸ καὶ ἔλεγε, «ὑπὲρ τῆς ἐλπίδος τοῦ
 Ἰσραὴλ τὴν ἄλυσιν ταύτην περιέκειμαι» καὶ πάλιν, «Ταῦτα
 30 πάσχω διὰ τοὺς ἐκλεκτούς, ἵνα ζωῆς αἰωνίου τύχωσι».

6. Α' Θεσ. 2. 19-20.

7. Πράξ. 28, 20.

8. Β' Τιμ. 2, 10.

του χρυσὸν παραχωμένον εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ πλησίον, ἐὰν δὲν ἔλθῃ ποτὲ ἐκεῖ διὰ τὸν Ζητήσῃ καὶ τὸν σκάψῃ δὲν θὰ τὸν ἰδῇ ποτέ, ἔτσι καὶ ἐδῶ αὐτὸς ποὺ δὲν θέλει τὸν Ζητήσῃ τὸ ἰδικὸν του συμφέρον εἰς τὴν ὠφέλειαν καὶ τοῦ πλησίον, δὲν θὰ ἐπιτύχῃ τοὺς στεφάνους διὰ τὸν ἑαυτὸν του. Διότι καὶ ὁ Θεὸς δι' αὐτὸ ἔθεσεν αὐτὸν τὸν νόμον, διὰ τὸ εἶμεθα συνδεδεμένοι μεταξύ μας. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς κάποιος ποὺ θέλει τὸν ἐξυπνίση παιδί ποὺ νυστάζει διὰ τὸν ἀκολουθήσῃ τὸν ἀδελφὸν του, ὅταν ἀπὸ μόνον του δὲν θέλῃ, δίδει εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐτὸ ποὺ εἶναι ἐπιθυμητὸν καὶ ἀγαπητὸν εἰς ἐκεῖνο, διὰ τὸν ἀκολουθῇ αὐτὸν ποὺ τὸ ἔχει μὲ τὴν ἐπιθυμίαν τὸν λάβῃ, ὅπως βεβαίως καὶ γίνεται, ἔτσι καὶ ἐδῶ ὁ Θεὸς ἔδωκε τὸ συμφέρον τοῦ καθενὸς εἰς τὸν πλησίον, διὰ τὸν τρέχωμεν ὁ ἕνας ὀπίσω τοῦ ἄλλου καὶ τὸν μὴ εἶμεθα διηρημένοι.

Καὶ ἐὰν θέλῃς ἰδεῖ αὐτὸ καὶ εἰς ἐμᾶς ποὺ τὸ λέγομεν τὸ ἰδικὸν μου συμφέρον δηλαδὴ εὐρίσκεται εἰς σέ, καὶ τὸ ὠφέλιμον δι' ἐσέ εἰς ἐμένα. Διότι καὶ εἰς ἐσένα συμφέρει τὸ τὸν διδάσκεισθαι αὐτὰ ποὺ εἶναι ἀρεστὰ εἰς τὸν Θεόν, ἀλλ' αὐτὸ εἶναι ἐμπιστευμένον εἰς ἐμένα, διὰ τὸν λάβῃς αὐτὸ ἀπὸ ἐμέ, καὶ δι' αὐτὸ τὸν ἀναγκασθῆς τὸν τρέχῃς εἰς ἐμένα καὶ εἰς ἐμένα συμφέρει τὸ τὸν γίνεσθαι καλύτερος διότι θὰ λάβῃς πολὺν μισθὸν δι' αὐτό· ἀλλ' αὐτὸ πάλιν εὐρίσκεται εἰς ἐσένα, καὶ δι' αὐτὸ ἀναγκάζομαι τὸν σέ καταδιώκω, διὰ τὸν γίνῃς καλύτερος, καὶ ἔτσι λαμβάνω αὐτὸ ποὺ εἶναι συμφέρον μου ἀπὸ ἐσένα. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε, «Διότι ποῖα εἶναι ἡ ἐλπίς μου, παρὰ καὶ σεις μαζί μὲ τοὺς ἄλλους εἰς τοὺς ὁποίους ἐκηρύξαμεν»⁶ καὶ πάλιν, «Σεις εἶσθε ἡ ἐλπίς καὶ ἡ χαρὰ καὶ ἡ δόξα μου»⁶. Ὡστε ἡ χαρὰ τοῦ Παύλου ἦσαν οἱ μαθηταί, καὶ τὴν ἰδικὴν του χαρὰν ἐκεῖνοι κατεῖχον. Δι' αὐτὸ καὶ ἐδάκρυζεν ἐὰν ποτε τοὺς ἔβλεπε τὸν χάνωνται. Καὶ πάλιν τὸ ἰδικὸν των συμφέρον εὐρίσκετο εἰς τὸν Παῦλον δι' αὐτὸ καὶ ἔλεγεν, «Ἐξ αἰτίας τῆς ἐλπίδος τοῦ Ἰσραὴλ ἔχω δεθῆ μὲ αὐτὴν τὴν ἀλυσίδα»⁷ καὶ πάλιν, «Ὅλα αὐτὰ τὰ ὑπομένω χάριν τῶν ἐκλεκτῶν διὰ τὸν τύχουν τῆς αἰωνίου ζωῆς»⁸.

Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν βιωτικῶν ἴδοι τις ἄν. «*Η*» γὰρ «*γυνή*», φησί, «*τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, οὐδὲ ὁ ἀνὴρ, ἀλλ' ἡ γυνὴ τοῦ ἀνδρός, καὶ ὁ ἀνὴρ τοῦ τῆς γυναικός*». Οὕτω καὶ ἡμεῖς διὰ τινὰς συνδῆσαι θελήσωμεν, τοῦτο ποι-
5 οὔμεν οὐδένα ἑαυτοῦ κύριον ἀφίεμεν, ἀλλὰ μέσην ἄλυσιν ἐκτείνοντες, τοῦτον ὑπ' ἐκείνου καὶ ἐκεῖνον ὑπὸ τούτου κρα-
 τεῖσθαι παρασκευάζομεν. Βούλει καὶ ἐπὶ τῶν ἀρχόντων τοῦ-
 το ἰδεῖν; Ὁ δικάζων οὐχ ἑαυτῷ κἀθηται κρίνων, ἀλλὰ τὸ
 τοῦ πλησίον συμφέρον ζητῶν. Οἱ ἀρχόμενοι πάλιν τὸ τῷ
10 ἀρχοντι συμφέρον ζητοῦσι διὰ τῆς θεραπείας, διὰ τῆς δια-
 κονίας, διὰ τῶν ἄλλων ἀπάντων. Οἱ σιραιῶται ὑπὲρ ἡ-
 μῶν ὄπλα τίθενται· δι' ἡμᾶς γὰρ κινδυνεύουσιν ἡμεῖς ὑπὲρ
 ἐκείνων ταλαιπωρούμεθα· παρ' ἡμῶν γὰρ αὐτοῖς οἱ τρο-
 φαί. Εἰ δὲ λέγεις, διὰ τὸ οἰκεῖον ζητῶν ἕκαστος τοῦτο ποιεῖ,
15 τοῦτο καὶ ἐγὼ λέγω, ἀλλ' οὐκ διὰ τοῦ ἀλλοτριῶν τὸ οἰκεῖον
 εὐρίσκειται. Ὁ τε γὰρ σιραιώτης, ἐὰν μὴ πολεμήσῃ ὑπὲρ
 τῶν τρεφόντων, οὐκ ἔχει τὸν εἰς τοῦτο διακονούμενον αὐ-
 τὸς τε οὗτος πάλιν, ἐὰν μὴ θρέψῃ τὸν σιραιώτην, οὐκ ἔ-
 χει τὸν ὑπερασπίζοντα.

20 4. Εἶδες τὴν ἀγάπην πανταχοῦ διατειταμένην καὶ πάντα
 οἰκονομοῦσαν; Ἀλλὰ μὴ ἀποκάμης, ἕως ἂν δλόκληρον τὴν
 χρυσοῦν ταύτην σειρὰν καταμάθῃς. Εἰπὼν γὰρ, «Ὁὐ ζητεῖ τὰ
 ἑαυτῆς», λέγει πάλιν τὰ ἐκ τούτου τιτιόμενα ἀγαθὰ. Τίνα
 δὲ ταῦτά ἐστιν; «Ὁὐ παροξύνεται, οὐ λογίζεται τὸ κακόν».
25 Ὅρα πάλιν οὐ κρατοῦσαν τῆς κακίας μόνον, ἀλλ' οὐδὲ ἀφιεί-
 σαν αὐτὴν σιῆσαι τὴν ἀρχήν. Οὐ γὰρ εἶπε, παροξύνεται μὲν,
 περιγίνεται δέ, ἀλλ' οὐδὲ παροξύνεται· καὶ οὐκ εἶπεν, οὐκ
 ἐργάζεται τὸ κακόν, ἀλλ' οὐδὲ λογίζεται. Οὐδὲν γὰρ πονηρὸν
 οὐ μόνον οὐ κατασκευάζει, ἀλλ' οὐδὲ ὑποπιεῦει κατὰ τοῦ
30 φιλουμένου. Πῶς οὖν ἂν ἐργάσαιτο ἢ πῶς ἂν παροξυνθεῖη
 ἢ μηδὲ ὑπόνοιαν πονηρὰν καταδέξασθαι ἀνεχομένη; ὄθεν ἡ
 πηγὴ τῆς ὀργῆς.

Αὐτὸ εἶναι δυνατόν νὰ ἰδῆ κανεὶς καὶ εἰς τὰ τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Διότι, «ἡ γυναῖκα», λέγει, «δὲν ἐξουσιάζει τὸ ἰδικόν της σῶμα· τὸ ἐξουσιάζει ὁ ἀνὴρ. Ὅμοίως καὶ ὁ ἀνὴρ δὲν ἐξουσιάζει τὸ ἰδικόν του σῶμα· τὸ ἐξουσιάζει ἡ σύζυγος». "Ἐτσι καὶ ἐμεῖς ὅταν θέλωμεν νὰ συνδέσωμεν κάποιους, αὐτὸ κάμνομεν· κανένα δὲν ἀφήνομεν νὰ εἶναι κύριος τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀλλ' ἀφοῦ τεντώνομεν ἀλυσίδα εἰς τὴν μέσσην, κάμνομεν αὐτὸν νὰ κυριαρχῆται ἀπὸ ἐκεῖνον καὶ ἐκεῖνον ἀπὸ αὐτόν. Θέλεις δὲ νὰ ἰδῆς αὐτὸ καὶ εἰς τοὺς ἄρχοντας; Αὐτὸς ποὺ δικάζει δὲν κάθηται διὰ νὰ κρίνη διὰ τὸν ἑαυτόν του, ἀλλ' ἐπειδὴ θέλει τὸ συμφέρον τοῦ πλησίον. Οἱ ὑπήκοοι πάλιν τὸ συμφέρον τῶν ἀρχόντων ἐπιζητοῦν μὲ τὴν περιποίησιν, τὴν ὑπηρεσίαν, μὲ ὅλα τὰ ἄλλα. Οἱ στρατιῶται δι' ἐμᾶς ὀπλίζονται· διότι δι' ἐμᾶς κινδυνεύουν· ἐμεῖς ὑποβαλλόμεθα εἰς θυσίας χάριν ἐκείνων· διότι ἀπὸ ἐμᾶς δίδονται δι' αὐτοὺς αἱ τροφαί. Ἐὰν δὲ ἰσχυρίζεσαι ὅτι ὁ καθεὶς κάμνει αὐτὸ διὰ τὸ ἰδικόν του συμφέρον, αὐτὸ λέγω καὶ ἐγώ, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι διὰ μέσου τοῦ συμφέροντος τοῦ ἄλλου εὐρίσκει τὸ ἰδικόν του. Διότι καὶ ὁ στρατιώτης, ἐὰν δὲν πολεμήσῃ ὑπὲρ ἐκείνων ποὺ τὸν τρέφουν δὲν θὰ ἔχῃ αὐτόν ποὺ θὰ τὸν ἐξυπηρετῇ εἰς αὐτό· καὶ πάλιν ἐὰν αὐτὸς δὲν θρέψῃ τὸν στρατιώτην, δὲν θὰ ἔχῃ κανένα νὰ τὸν ὑπερασπίζη.

4. Εἶδες πῶς ἡ ἀγάπη ἀπλώνεται παντοῦ καὶ οἰκονομεῖ τὰ πάντα; Ἄλλὰ μὴ κουρασθῆς μέχρις ὅτου γνωρίσης καλῶς ὀλόκληρον αὐτὴν τὴν χρυσοῦν σειράν. Ἄφοῦ λοιπὸν εἶπεν, «δὲν ζητεῖ τὸ συμφέρον της», λέγει ἐν συνεχείᾳ τὰ ἀγαθὰ ποὺ γεννῶνται ἀπὸ αὐτό. Ποῖα δὲ εἶναι αὐτά; «Δὲν ὀργίζεται, δὲν σκέπτεται τὸ κακόν». Κοίταξε πάλιν ὄχι μόνον νὰ ἐπικρατῆ τῆς κακίας, ἀλλὰ οὔτε νὰ ἀφήνῃ εἰς αὐτὴν νὰ θέσῃ καν ἀρχήν. Διότι δὲν εἶπεν, ὀργίζεται μὲν, ἀλλὰ κυριαρχεῖ, ἀλλ' οὔτε καν σκέπτεται. Διότι κανὲν κακόν, ὄχι μόνον δὲν σχεδιάζει, ἀλλ' οὔτε ὑποπτεύεται ἐναντίον ἐκείνου ποὺ ἀγαπᾷ. Πῶς λοιπὸν θὰ τό ἔπραττεν ἢ πῶς θὰ ὀργίζετο αὐτὴ ποὺ δὲν ἀνέχεται οὔτε νὰ σκεφθῆ τὸ κακόν; διότι αὐτὸ εἶναι ἡ πηγὴ τοῦ θυμοῦ.

«Οὐ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ». Τουτέστιν, οὐκ ἐφήδεται τοῖς κακῶς πάσχουσι· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καί, ὃ πολλῶ μείζον ἐστι, «Συγχαίρει τῇ ἀληθείᾳ». Συνήδεται, φησί, τοῖς εὐδοκιμοῦσιν· ὃ λέγει Παῦλος· «Χαίρειν μετὰ χαιρόντων, καὶ κλαίειν μετὰ κλαιόντων». Ἐντεῦθεν οὐ ζηλοῖ, ἐντεῦθεν οὐ φυσιοῦται· καὶ γὰρ οἰκεῖα τὰ ἀλλότρια νομίζει καλά. Εἶδες πῶς κατὰ μικρὸν ἄγγελον ποιεῖ τὸν αὐτῆς τροφίμον ἢ ἀγάπη; «Οἷαν γὰρ ἀόρητος ἦ, καὶ βασκανίας καθαρὸς, καὶ παντὸς τυραννικοῦ πάθους ἐλεύθερος, ἐνόησον ὅτι καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀπηλλάγη φύσεως λοιπόν, καὶ πρὸς αὐτὴν τῶν ἀγγέλων τὴν ἀπάθειαν μεθωροῖσαιο. Ἄλλ' ὅμως οὐκ ἀρκεῖται τούτοις, ἀλλ' ἔχει τι καὶ τούτων πλεῖον εἰπεῖν· τὰ γὰρ ἰσχυρότερα ὕστερον εἴθησι. Διὸ φησι, «Πάντα σιέγει». Ἀπὸ τῆς μακροθυμίας, ἀπὸ τῆς χρησιότητος, κἂν φορικὰ ἦ, κἂν ἐπαχθῆ, κἂν ὕβρεις, κἂν πληγαί, κἂν θάνατος, κἂν ὄτιοῦν. Καὶ τοῦτο πάλιν ἀπὸ τοῦ μακαρίου Δαυὶδ συνιδεῖν δυνατὸν. Τί γὰρ φορικώτερον τοῦ υἱὸν ἰδεῖν ἐπανισιάμενον, καὶ τυραννίδος ἐφιέμενον, καὶ αἵματος διψῶντα πατρῶου; Ἄλλὰ καὶ τοῦτο ἔστειγεν ὁ μακάριος ἐκεῖνος, καὶ οὐδὲ οὕτως ἠνείχετο πικρὸν ῥῆμα ἐκβαλεῖν κατὰ τοῦ παιραλοίου, ἀλλὰ καὶ τοῖς σιραιηγοῖς πάντα τὰ ἄλλα ἀφείς, ὑπὲρ τῆς ἐκείνου σωτηρίας ἐπέσκηπεν. Ἰσχυρὰ γὰρ ἦν ἡ τῆς ἀγάπης κρημνίς· διὸ καὶ πάντα σιέγει.

Καὶ τὴν μὲν δύναμιν αὐτῆς ἐντεῦθεν αἰνίττεται, τὴν δὲ ἀγαθότητα διὰ τῶν ἐξῆς. «Πάντα γὰρ ἐλπίζει», φησί, «πάντα πιστεύει, πάντα ὑπομένει». Τί ἐστι, «Πάντα ἐλπίζει»; Πάντα τὰ χρησιὰ, φησὶν. Οὐκ ἀπογινώσκει τοῦ ἀγαπωμένου, ἀλλὰ κἂν φαῦλος ἦ, παραμένει διορθουμένη, προνοοῦσα, ἐπιμελουμένη. «Πάντα πιστεύει». Οὐ γὰρ ἀπλῶς ἐλπίζει, φησὶν, ἀλλὰ καὶ πιστεύει ἐκ τοῦ σφόδρα φιλεῖν.

«Δέν χαίρει διὰ τὸ κακόν». Δηλαδή δέν εὐχαριστεῖται δι' αὐτοὺς ποὺ ὑποφέρουν· καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ τὸ πολὺ μεγαλύτερον ἀπὸ αὐτό, «συγχαίρει εἰς τὴν ἀλήθειαν». Συνευχαριστεῖται, λέγει, μὲ αὐτοὺς ποὺ εὐημεροῦν· αὐτὸ ποὺ λέγει ὁ Παῦλος· «Νὰ χαίρετε μὲ ἐκείνους ποὺ χαίρουν καὶ νὰ κλαῖτε μὲ ἐκείνους ποὺ κλαίουں»⁹. Ἐκείνους δέν φθονεῖ, ἀπὸ αὐτὸ δέν γίνεται ὑπερήφανος· διότι τὰ καλὰ τοῦ ἄλλου θεωρεῖ ἰδικά της. Εἶδες πῶς ἡ ἀγάπη κάμνει ἄγγελον εἰς μικρογραφίαν ἐκείνον ποὺ τρέφεται ἀπὸ αὐτήν; Διότι, ὅταν δέν εἶναι θυμῶδης καὶ εἶναι καθαρὸς ἀπὸ φθόνον καὶ ἐλεύθερος ἀπὸ κάθε τυραννικὸν πάθος, νὰ θεωρῆς ὅτι ἔχει ἀπαλλαγῆ λοιπὸν καὶ ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν καὶ ἔχει ὀρμήσει καὶ πρὸς αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἀπάθειαν τῶν ἀγγέλων. Δέν ἀρκεῖται εἰς αὐτά, ἀλλ' ἔχει νὰ εἰπῆ κάτι μεγαλύτερον καὶ ἀπὸ αὐτά· διότι τὰ μεγαλύτερα τελευταῖα τὰ ἐκθέτει. Δι' αὐτὸ λέγει, «ὄλα τὰ ἀνέχεται». Ἐκείνους δέν φθονεῖ, ἀπὸ τὴν μακροθυμίαν, ἀπὸ τὴν καλὴν διάθεσιν, εἴτε σκληρὰ εἶναι, εἴτε βαρετά, εἴτε ἀτιμώσεις, εἴτε πληγαί, εἴτε θάνατος, εἴτε ὅ,τιδήποτε. Καὶ αὐτὸ εἶναι δυνατόν νὰ κατανοήσωμεν πάλιν ἀπὸ τὸν μακάριον Δαυῖδ. Διότι τί σκληρότερον ἀπὸ τοῦ νὰ ἰδῆ τὸν υἱὸν του νὰ ἐπαναστατῆ καὶ νὰ ἐπιθυμῆ τὴν βασιλείαν καὶ νὰ διψᾷ διὰ πατρικὸν αἷμα; Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ὑπέμενε ἐκεῖνος ὁ μακάριος Δαυῖδ καὶ οὔτε τότε ἤθελε νὰ εἰπῆ πικρὸν λόγον κατὰ τοῦ πατροκτόνου, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς στρατηγοὺς ἀφοῦ ἐπέτρεψε νὰ τοῦ κάνουν ὅ,τιδήποτε ἄλλο, τοὺς διέταξε νὰ φροντίσουν διὰ τὴν σωτηρίαν του. Διότι ἦτο ἰσχυρὸν τὸ θεμέλιον τῆς ἀγάπης· δι' αὐτὸ καὶ τὰ ἀνέχεται ὄλα.

Καὶ τὴν μὲν δύναμιν τῆς ἀγάπης ἐδῶ τὴν ὑπαινίσσεται, ἐνῶ τὴν ἀγαθότητά της μὲ τὰ ἐξῆς. «Ὅλα τὰ ἐλπίζει», λέγει, «ὄλα τὰ πιστεύει, ὄλα τὰ ὑπομένει». Τί σημαίνει, «Ὅλα τὰ ἐλπίζει»; Ὅλα τὰ ἀγαθὰ, ἐννοεῖ. Δέν ἀπελπίζεται δι' αὐτὸν ποὺ ἀγαπᾷ, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι κακός, ἐπιμένει εἰς τὸ νὰ τὸν διορθώνη, νὰ προνοῆ καὶ νὰ φροντίζη δι' αὐτόν. «Ὅλα τὰ πιστεύει». Δηλαδή ὄχι μόνον ἐλπίζει, λέγει, ἀλλὰ καὶ πιστεύει ἀπὸ τὴν πολλὴν ἀγά-

Κἄν μὴ ἐκβαίῃ κατὰ τὴν ἐλπίδα τὰ χροσιὰ ταῦτα, ἀλλ' διφορικώτερος ἐκεῖνος ἦ, καὶ ταῦτα φέρει. «Πάντα» γάρ, φησὶν, «ὑπομένει».

«Ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει». Εἶδες τὴν κορωνίδα 5 πότε ἔθηκε, καὶ ὁ μάλισιὰ ἐσιν ἐξαίρειον τούτου τοῦ δώρου; Τί γάρ ἐσιν, «οὐκ ἐκπίπτει»; Οὐ διαλύεται, οὐ διακόπεται ἰῶ φέρειν· σιέργη γὰρ πάντα. Ὁ γὰρ φιλῶν οὐδέποτε μισῆσαι δύναται, κἄν ὀτιοῦν γένηται· τοῦτο γὰρ αὐτῆς τὸ μέγιστον ἀγαθόν. Τοιοῦτος ἦν ὁ Παῦλος· διὸ καὶ ἔλεγεν, 10 «Εἴ πως παραζηλώσω μου τὴν σάρκα», καὶ ἔμενεν ἐλπίζων. Καὶ Τιμοθέῳ παρήγει λέγων· «Δοῦλον δὲ κυρίου οὐ δεῖ μάχεσθαι, ἀλλ' ἥπιον εἶναι πρὸς πάντας, ἐν πραΰτητι παιδεύοντα τοὺς ἀντιδιατιθεμένους, μήποτε δῶ αὐτοῖς ὁ Θεὸς ἐπίγνωσιν ἀληθείας».

15 5. Τί οὖν, φησὶν, ἂν ἐχθροὶ ὧσι οἱ Ἕλληνες, οὐ δεῖ μισεῖν; Μισεῖν μὲν, οὐκ ἐκείνους δέ, ἀλλὰ τὸ δόγμα, οὐ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὴν πονηρὰν προᾶξιν, τὴν διεφθαρμένην γνώμην. Ὁ μὲν γὰρ ἄνθρωπος ἔργον Θεοῦ, ἡ δὲ πλάνη ἔργον διαβόλου. Μὴ τοίνυν ἀναμίξης τὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰ 20 τοῦ διαβόλου. Ἐπεὶ καὶ Ἰουδαῖοι καὶ βλάσφημοι ἦσαν καὶ διῶκται καὶ ὑβρισταί, καὶ μυρία τὸν Χριστὸν ἔλεγον κακά· ἄρ' οὖν ἐμίσει αὐτοὺς Παῦλος, ὁ μάλιστα πάντων τὸν Χριστὸν φιλῶν; Οὐδαμῶς, ἀλλὰ καὶ ἐφίλει, καὶ πάντα ὑπὲρ αὐτῶν ἔπρατε· καὶ νῦν μὲν φησιν, «Ἡ μὲν εὐδοκία καὶ ἡ δέησίς μου 25 πρὸς τὸν Θεόν, ὑπὲρ αὐτῶν ἐσιν εἰς σωτηρίαν· νῦν δέ, «Ἡὺχόμεν ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ αὐτῶν». Οὕτω καὶ ὁ Ἰεζεκιήλ ὀρώων αὐτοὺς σφαζομένους ἔλεγεν «Οἴμοι,

10. Ρωμ. 11, 14.

11. Β' Τιμ. 2. 24-25.

12. Ρωμ. 10, 1.

13. Ρωμ. 9, 3.

πην. Καὶ ἂν ἀκόμη αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἐλπίζει δὲν γίνωνται ὅπως ἐλπίζει, ἀλλ' ἀκόμη σκληρότερος γίνεται ἐκεῖνος, καὶ αὐτὸ τὸ ὑπομένει. Διότι, «ὅλα», λέγει, «τὰ ὑπομένει».

Ἡ ἀγάπη ποτὲ δὲν θὰ παύσῃ νὰ ὑπάρχῃ». Εἶδες πότε ἔθεσε τὸ ἀποκορύφωμα καὶ αὐτὸ ποὺ εἶναι τὸ πλέον ἐξαίρετον πράγμα εἰς τὸ δῶρον τῆς ἀγάπης; Διότι τί σημαίνει «δὲν θὰ παύσῃ νὰ ὑπάρχῃ»; Δὲν καταλύεται, δὲν καταργεῖται ἀπὸ τὸ ὅτι ὑπομένει· Καθ' ὅσον ὑπομένει τὰ πάντα. Διότι αὐτὸς ποὺ ἀγαπᾷ δὲν ἠμπορεῖ ποτὲ νὰ μισήσῃ, ὅ,τι καὶ ἂν γίνῃ· αὐτὸ λοιπὸν εἶναι τὸ μέγιστον ἀγαθὸν τῆς ἀγάπης. Τέτοιος ἦτο ὁ Παῦλος· δι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε, «διὰ νὰ κεντήσω τὸν ζῆλον τῶν ὁμοεθνῶν μου καὶ νὰ σώσω μερικοὺς ἀπὸ αὐτούς»¹⁰, καὶ ἐξηκολούθει νὰ ἐλπίζῃ. Καὶ τὸν Τιμόθεον προέτρεπε μὲ τοὺς λόγους· «Ὁ δοῦλος ὅμως τοῦ Κυρίου δὲν πρέπει νὰ φιλονεικῇ, ἀλλὰ νὰ εἶναι ἡπιος πρὸς ὅλους, διδακτικὸς, ὑπομονητικὸς, νὰ διδάσκῃ μὲ πραότητα τοὺς ἀντιφρονοῦντας, μήπως μετανοήσουν καὶ νὰ δώσῃ εἰς αὐτούς ὁ Θεὸς νὰ γνωρίσουν τὴν ἀλήθειαν καὶ συνέλθουν»¹¹.

5. Ἀλλὰ τί λέγει ἐδῶ, αὐτοὺς ποὺ εἶναι ἐχθροὶ καὶ εἰδωλολάτραι, δὲν πρέπει νὰ τοὺς μισοῦμεν; Ναὶ μὲν, νὰ μισοῦμεν, ὅμως ὄχι ἐκείνους, ἀλλὰ τὴν πίστιν, ὄχι τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὴν κακὴν πράξιν, τὴν διεφθαρμένην προαίρεσιν. Διότι ὁ μὲν ἄνθρωπος εἶναι ἔργον τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ ἡ πλάνη ἔργον τοῦ διαβόλου. Μὴ κάνῃς σύγχυσιν λοιπὸν μεταξὺ τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ διαβόλου. Διότι καὶ οἱ Ἰουδαῖοι καὶ βλάσφημοι ἦσαν καὶ διῶκται καὶ ὑβρισταὶ καὶ ἄπειρα κακὰ κατελόγιζον εἰς τὸν Χριστόν· ἄρα γε λοιπὸν τοὺς ἐμίσει αὐτοὺς ὁ Παῦλος ποὺ ἠγάπα τὸν Χριστόν περισσότερο ἀπὸ ὅλους; Καθόλου, ἀλλ' ἐπὶ πλέον καὶ τοὺς ἠγάπα καὶ ἔκαμνε τὰ πάντα δι' αὐτούς· καὶ ἄλλοτε μὲν λέγει, «Ἡ ἐπιθυμία τῆς καρδιᾶς μου καὶ ἡ προσευχή μου εἰς τὸν Θεὸν εἶναι νὰ σωθοῦν οἱ Ἰσραηλίται»¹²· ἄλλοτε δέ, «Θὰ ηὐχόμην μάλιστα νὰ εἶμαι ἐγὼ ὁ ἴδιος ἀνάθεμα, μακρὰ ἀπὸ τὸν Χριστόν, χάριν τῶν ἀδελφῶν μου»¹³. Ἔτσι καὶ ὁ Ἰεζεκιήλ ὅταν ἔβλεπε τοὺς Ἰσραηλίτας νὰ

Κύριε, ἐξαλείφεις οὐ τοὺς καταλοίπους τοῦ Ἰσραήλ;» καὶ ὁ Μωϋσῆς, «Εἰ μὲν ἀφῆς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν, ἄφες». Τί οὖν φησιν ὁ Δαυὶδ, «Τοὺς μισοῦντάς σε, Κύριε, ἐμίσησα, καὶ ἐπὶ τοῖς ἐχθροῖς σου ἐξειτηκόμην· τέλειον μῖσος ἐμίσουν
5 αὐτούς»; Μάλιστα μὲν οὐ πάντα τὰ ἐν τοῖς ψαλμοῖς ὑπὸ τοῦ Δαυὶδ εἰρημένα, ἐκ προσώπου τοῦ Δαυὶδ εἴρηται. Καὶ γὰρ αὐτὸς οὐτίς φησι, «Κατεσκήνωσα μετὰ τῶν σκηνωμάτων Κηδάρ» καί, «Ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνος ἐκεῖ ἐκαθίσαμεν, καὶ ἐκλαύσαμεν»· οὔτε δὲ Βαβυλῶνα εἶδεν, οὔτε
10 τὰ σκηνώματα Κηδάρ.

Ἄλλως δέ, καὶ πλείονα νῦν ἀπαιτούμεθα φιλοσοφίαν. Διὸ καὶ τῶν μαθητῶν ἀξιούντων κατενεχθῆναι πῦρ, ὡς ἐπὶ Ἑλίου, «Οὐκ οἶδατε», φησὶν ὁ Χριστός, «ποίου πνεύματός ἐστε». Τότε μὲν γὰρ οὐχὶ τὴν ἀσέθειαν μόνον, ἀλλὰ καὶ
15 τοὺς ἀσεβοῦντας αὐτοὺς μισεῖν ἐκελεύοντο, ἵνα μὴ ἡ φιλία ἀφορμὴ γένηται παρανομίας αὐτοῖς· διὰ τοῦτο καὶ τὰς συγγενείας διέκοψε, καὶ τὰς ἐπιμιξίας, καὶ πάντοθεν αὐτοὺς ἀπειτείχιζε· νῦν δέ, ἐπειδὴ πρὸς μείζονα ἡμᾶς ἤγαγε φιλοσοφίαν, καὶ ὑψηλοτέρους τῆς βλάβης ἐκείνης ἐποίησε, καὶ
20 προσέειπεν καὶ παρακαλεῖν κελεύει. Οὐ γὰρ ἡμῖν ἐξ ἐκείνων βλάβη, ἀλλ' ἐκείνοις ἐξ ἡμῶν ὠφέλεια γίνεται. Τί οὖν, φησὶν; οὐ δεῖ μισεῖν; Οὐ μισεῖν, ἀλλ' ἐλεεῖν. Ἄν γὰρ μισήσης, πῶς ἐπιστρέφεις ραδίως τὸν πλανώμενον; πῶς εὐξῆ ὑπὲρ τοῦ ἀπίστου; Ὅτι γὰρ εὐχῆσθαι δεῖ, ἄκουσον τί
25 φησιν ὁ Παῦλος. «Παρακαλῶ οὖν πρῶτον πάντων ποιεῖσθαι δεήσεις, προσευχάς, ἐντεύξεις, εὐχαριστίας ὑπὲρ πάντων

14. Ἰεζ. 9, 8.

15. Ἑε. 32, 32.

16. Ψαλμ. 138, 21-22.

17. Ψαλμ. 119, 5.

18. Ψαλμ. 136, 1.

19. Λουκᾶ 9, 55.

20. Α' Τιμ. 2, 1-4.

σφάζονται ἔλεγεν· «Ἀλλοίμονον, Κύριε, σὺ ἐξολοθρεύεις ὄσους ἀπέμειναν ἀπὸ τὸν λαὸν τοῦ Ἰσραήλ;»¹⁴ καὶ ὁ Μωϋσῆς ἐπίσης, «Ἐὰν θέλῃς νὰ συγχωρήσῃς αὐτούς, συγχώρησέ τους, ἐὰν δὲν τοὺς συγχωρήσῃς ἐξάλειψε μαζί τους καὶ ἐμέ»¹⁵. Τί λέγει ὅμως ὁ Δαυῖδ; «Ἐμίσησα, Κύριε, αὐτούς πού σέ μισοῦν καὶ ἔλειψα ὡσάν κηρὶ ἀπὸ τὸ μῖσος μου δι' αὐτούς· μὲ ὄλην τὴν καρδίαν μου τοὺς ἐμίσησα»¹⁶. Ναὶ μὲν, ἔτσι λέγει, ἀλλὰ δὲν ἐλέχθησαν ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Δαυῖδ ὅσα φέρονται ὡς ἰδικά του. Διότι ὁ ἴδιος εἶναι πού λέγει ἐπίσης, «Κατεσκῆνωσα μαζί μὲ τοὺς σκηνίτας Κηδαρίτας»¹⁷ καί, «Εἰς τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν τῆς Βαβυλῶνος ἐκαθήσαμεν καὶ ἐκλαύσαμεν»¹⁸· ἀλλ' οὔτε τὴν Βαβυλῶνα εἶδεν, οὔτε τοὺς Κηδαρίτας σκηνίτας.

Ἐξ ἄλλου τώρα μᾶς ζητεῖται χρηστότερος τρόπος ζωῆς. Δι' αὐτὸ καὶ ὅταν οἱ μαθηταὶ ἐζήτησαν νὰ καταβῆ φωτιὰ ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ὅπως ἔγινε μὲ τὸν προφήτην Ἡλίαν, καὶ νὰ κάψῃ τοὺς Σαμαρείτας, ὁ Χριστὸς τοὺς εἶπε, «Δὲν γνωρίζετε ποίου πνεύματος εἰσθε»¹⁹. Διότι τότε μὲν ὄχι μόνον τὴν ἀσέβειαν, ἀλλὰ καὶ αὐτούς πού διέπραττον ἀσέβειαν εἶχον ἐντολὴν νὰ τοὺς μισοῦν, διὰ νὰ μὴ γίνε-ται ἡ φιλία μὲ αὐτούς ἀφορμὴ παρανομίας· δι' αὐτὸ καὶ ἀπηγόρευσε νὰ δημιουργοῦν συγγενείας καὶ νὰ ἔρχωνται εἰς ἐπιμιξίαν καὶ ἀπὸ παντοῦ τοὺς προεφύλασσαν μὲ κά-ποιο τεῖχος· τώρα ὅμως, ἐπειδὴ μᾶς ὠδήγησεν εἰς ὑψηλό-τερον τρόπον ζωῆς καὶ μᾶς ἔκανε ἀνωτέρους ἀπὸ τοῦ νὰ εἴμεθα τρωτοὶ εἰς ἐκείνην τὴν βλάβην, μᾶς δίδει ἐντο-λὴν καὶ νὰ τοὺς ὑπομένωμεν καὶ νὰ τοὺς πλησιάζωμεν. Διότι ἐμεῖς δὲν βλαπτόμεθα εἰς τίποτε ἀπὸ ἐκείνους, ἐνῶ ἐκείνοι ὠφελοῦνται ἀπὸ ἐμᾶς. Τί λέγει λοιπόν; Δὲν πρέπει νὰ μισοῦμεν; Ὁχι νὰ μισοῦμεν, ἀλλὰ νὰ ἐλεοῦμεν. Διότι ἐὰν τὸν μισήσῃς πῶς θὰ βοηθήσῃς νὰ ἐπιστρέψῃ εὐκόλως αὐτὸς πού πλανᾶται; Πῶς θὰ προσευχηθῆς δι' αὐτὸν πού δὲν ἔχει πιστεύσει; Διότι ἄκουσε τί λέγει ὁ Παῦλος διὰ τὸ ὅτι πρέπει νὰ προσευχώμεθα δι' αὐτούς. «Παρακαλῶ λοιπόν, πρῶτον ἀπὸ ὅλα νὰ κάμνετε δεήσεις, προσευχάς, παρακλήσεις, εὐχαριστίας δι' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους»²⁰.

ἀνθρώπων». Ὅτι δὲ πάντες τότε οὐκ ἦσαν πιστοί, παρτί που δῆλον. Καὶ πάλιν, «Υπὲρ βασιλέων, καὶ τῶν ἐν ὑπεροχῇ ὄντων». Ὅτι δὲ οὗτοι ἀσεβεῖς ἦσαν καὶ παράνομοι, καὶ τοῦτο δῆλον ὁμοίως.

5 Εἶτα καὶ τὴν αἰτίαν λέγων τῆς εὐχῆς, ἐπάγει· «Τοῦτο γὰρ καλὸν καὶ ἀποδεκτὸν ἐνώπιον τοῦ σωτήρος ἡμῶν Θεοῦ, δὲ πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν». Διὰ τοῦτο καὶ Ἑλληνίδα εὖρη γυναῖκα ουνικοῦσαν πιστῶ, οὐ διαζεύγνυσι τὸν γάμον. Καίτιοιγε τί
 10 οἰκειότερον ἀνδρὸς γυναικί; «Ἔσοντα» γὰρ «οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν»· καὶ πολὺ τὸ φίλιον ἐκεῖ, καὶ θερμὸς ὁ πόθος. Εἰ δὲ μέλλοιμεν ἀσεβεῖς μισεῖν καὶ παρανομοῦντας, προϊόντες καὶ ἁμαρτωλοὺς μισήσομεν, καὶ οὕτως ὁδῶ προβαίνων καὶ τῶν ἀδελφῶν ἀπορραγήση τῶν πλειόνων, μᾶλλον δὲ πάντων. Οὐ γὰρ ἐσιν, οὐκ ἔσιν οὐδεὶς ἁμαρτίας
 15 χωρὶς. Εἰ γὰρ δεῖ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Θεοῦ μισεῖν, οὐχὶ ἀσεβεῖς δὲ μισεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἁμαρτωλοὺς· καὶ οὕτως ἐσόμεθα θηρίων χεῖρους, πάντας ἀποστρεφόμενοι, καὶ ἀποροῖα φυσώμενοι, καθάπερ ὁ Φαρισαῖος ἐκεῖνος. Ἄλλ' οὐχ ὁ Παῦλος οὕτως ἐκέλευσεν, ἀλλὰ πῶς; «Νουθετεῖτε τοὺς ἀτάκτους, παραμυθεῖσθε τοὺς ὀλιγοψύχους, ἀντιέχεσθε τῶν ἀσθενῶν, μακροθυμεῖτε πρὸς πάντας». Τί οὖν, διὰ λέγῃ, φησὶν, «Εἴ τις οὐχ ὑπακούει τῷ λόγῳ ἡμῶν διὰ τῆς ἐπισιολῆς, τοῦτον σημειοῦσθε, καὶ μὴ συναμιγνυ-
 25 σθε αὐτῷ»; Μάλιστα μὲν περὶ ἀδελφῶν τοῦτο εἴρηται, πλὴν οὐδὲ τοῦτο ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ τοῦτο μετὰ ἡμερότητας. Μὴ γὰρ ἰδὴ περικόψῃς τὰ ἐξῆς, ἀλλὰ καὶ τὰ μετὰ ταῦτα προσίθει. Καὶ γὰρ εἰπὼν, «Μὴ συναμιγνυσθε», ἐπήγαγε, «Καὶ

21. Γεν. 2, 24.

22. Α' Θεσ. 5, 14.

Ἄλλὰ τὸ ὅτι τότε δὲν ἦσαν ὅλοι πιστοὶ ἀπὸ παντοῦ εἶναι φανερόν. Καὶ πάλιν, «διὰ τοὺς βασιλεῖς καὶ ὅλους ὅσοι εἶναι εἰς ὑψηλὰς θέσεις»²⁰. Τὸ ὅτι ὅμως αὐτοὶ ἦσαν ἀσεβεῖς καὶ παράνομοι, καὶ αὐτὸ ἐπίσης εἶναι φανερόν.

Ἀκολουθῶς καθὼς λέγει καὶ τὸν λόγον διὰ τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ προσευχώμεθα, προσθέτει· «Διότι αὐτὸ εἶναι καλὸν καὶ εὐπρόσδεκτον ἐνώπιον τοῦ σωτῆρος μας Θεοῦ, ὁ ὁποῖος θέλει νὰ σωθοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι καὶ νὰ λάβουν γνῶσιν τῆς ἀληθείας»²⁰. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἀκόμη καὶ ὅταν κάποια εἰδωλολάτριάς εἶναι ὑπανδρευμένη μὲ πιστόν, λέγει νὰ μὴ διαλύεται ὁ γάμος. Καὶ ὅμως τί εἶναι περισσότερο οἰκεῖον εἰς τὸν ἄνδρα ἀπὸ τὴν γυναῖκα; Διότι «θὰ γίνουν οἱ δύο μία σὰρξ»²¹ καὶ πολλὴ εἶναι ἡ ἀγάπη καὶ θερμὸς ὁ πόθος εἰς αὐτὴν τὴν σχέσιν. Ἐὰν δὲ πρόκειται νὰ μισοῦμεν ἀσεβεῖς καὶ παρανόμους, δὲν θὰ σταματήσωμεν ἐδῶ, ἀλλ' ἀφοῦ προχωρήσωμεν θὰ μισήσωμεν καὶ τοὺς ἁμαρτωλοὺς, καὶ καθὼς θὰ προοδεύῃς ἔτσι θ' ἀποσχισθῇς καὶ ἀπὸ τοὺς περισσοτέρους ἀδελφούς, μᾶλλον δὲ ἀπὸ ὅλους. Διότι δὲν ὑπάρχει, κανεὶς δὲν εἶναι ἀναμάρτητος. Ἐὰν λοιπὸν πρέπει νὰ μισοῦμεν τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Θεοῦ, δὲν πρέπει νὰ μισοῦμεν μόνον τοὺς ἀσεβεῖς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἁμαρτωλοὺς· καὶ ἔτσι θὰ καταντήσωμεν χειρότεροι ἀπὸ τὰ θηρία μὲ τὸ νὰ ἀποστρεφώμεθα ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ ὑπερηφανευώμεθα μὲ ἀνοησίαν ὅπως ἐκεῖνος ὁ Φαρισαῖος. Ὁ Παῦλος ὅμως δὲν παραγγέλλει ἔτσι, ἀλλὰ πῶς; «Σᾶς παρακαλοῦμεν, ἀδελφοί, νὰ νουθετῆτε τοὺς ἀτάκτους, νὰ παρηγορῆτε τοὺς ὀλιγοψύχους, νὰ βοηθῆτε τοὺς ἀδυνάτους ἢ νὰ μακροθυμῆτε πρὸς ὅλους»²². Τί ἐννοεῖ λοιπὸν ὅταν λέγῃ, «Ἐὰν κάποιος δὲν ὑπακούῃ εἰς ὅσα λέγομεν εἰς τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν, λάβετέ τον ὑπὸ σημείωσιν καὶ νὰ μὴ τὸν συναναστρέψετε»; Καὶ μάλιστα δι' ἀδελφούς ἐλέχθη αὐτό, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ δὲν ἐλέχθη ἔτσι τυχαῖα καὶ ἐπιπόλαια, ἀλλὰ μὲ ἡμερότητα. Διότι μὴ ἀποκρύψῃς τὰ ἐπόμενα ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ νὰ προσθέσῃς καὶ ὅσα λέγονται μετὰ. Διότι ἀφοῦ εἶπε, «μὴ τὸν συναναστρέψετε», προσέθεσε, «καὶ νὰ μὴ τὸν θεωρῆτε ὡς ἐχθρόν,

μη ὡς ἐχθρὸν ἠγεῖσθε, ἀλλὰ νουθετεῖτε ὡς ἀδελφόν).

6. Ὁρᾶς πῶς τὸ ἔργον μισεῖν τὸ φαῦλον, οὐ τὸν ἄνθρωπον ἐκέλευσε; Καὶ γὰρ ἔργον τοῦ διαβόλου τὸ διασπᾶν ἡμᾶς ἀπ' ἀλλήλων, καὶ σφόδρα ἐσπούδακεν ἀνελεῖν τὴν ἀγά-
 5 πην, ἵνα ἐκκόψη τῆς διορθώσεως τὴν ὁδόν, καὶ κατὰσχῃ ἐκεῖνον μὲν οὖν ἐν πλάνῃ, σὲ δὲ ἐν ἀπεχθείᾳ, εἶθ' οὕτως ἀποτειχίσῃ τῆς ἐκείνου σωτηρίας τὴν ὁδόν. Ὅτιαν γὰρ καὶ ὁ ἰατρὸς μισῇ τὸν κάμνοντα καὶ φεύγῃ, καὶ ὁ κάμων τὸν ἰατρὸν ἀποσιρέφηται, πότε ἀνασιήσεται ὁ νοσῶν, διὰ
 10 μῆτε ἐκεῖνος πρὸς αὐτὸν καλῇ, μῆτε οὗτος πρὸς αὐτὸν ἀπίῃ; Τίνος δὲ ἔνεκεν, εἶπέ μοι, καὶ ἀποσιρέφη καὶ φεύγεις αὐτόν; ὅτι ἀσεβῆς ἐστίν; Οὐκοῦν διὰ τοῦτο δεῖ προσεῖσθαι καὶ θεραπεύειν, ἵνα ἀνασιήσῃς νοσοῦντα. Εἰ δὲ ἀνίατα νοσεῖ, ἀλλὰ οὐ τὸ σανιοῦ ποιεῖν ἐκελεύσθης. Ἐπεὶ καὶ ὁ Ἰούδας
 15 ἀνίατα ἐνόσει, καὶ οὐ διέλιπεν αὐτὸν ὁ Θεὸς θεραπεύων.

Μὴ τοίνυν μηδὲ σὺ ἀποκάμῃς. Κἂν γὰρ πολλὰ σπουδάσῃς μὴ ἀπαλλάξῃς τῆς ἀσεβείας αὐτόν, καὶ τοῦ ἀπαλλάξαντος λήψῃ τὸν μισθόν, καὶ παρασκευάσεις αὐτὸν θαυμάζειν σου τὴν ἡμερότητα, καὶ οὕτως εἰς τὸν Θεὸν ἢ δόξα ἅπαντα
 20 διαθήσεται. Κἂν γὰρ θαύματα ποιῆς, κἂν νεκροὺς ἐγείρῃς, κἂν ὄτιοῦν ἐργάσῃ, οὐδέποτε σε οὕτω θαυμάσονται Ἕλληνες, ὡς διὰ τὸ ἴδωσι πρᾶον καὶ ἡμέρον καὶ γλυκὴν παρεχόμενον τρόπον. Οὐ μικρὸν δὲ καὶ τοῦτο κατόρθωμα· πολλοὶ γὰρ καὶ τέλεον ἀπαλλαγῆσονται τοῦ κακοῦ. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἐπι-
 25 σπάσασθαι δύναται, ὡς ἀγάπη. Ἐπ' ἐκεῖνοις μὲν γὰρ σε ζηλοτυπήσουσι, τοῖς σημεῖοις λέγω καὶ τοῖς θαύμασιν, ἐπὶ τούτῳ δὲ καὶ θαυμάσονται καὶ φιλήσουσι· φιλοῦντες δὲ καὶ τῆς ἀληθείας ἐπιλήφονται ὁδῶν προβαίνοντες. Εἰ δὲ οὐκ εὐθέως γίνεται πιστός, μὴ θαύμαζε, μηδὲ ἐπείγου, μηδὲ
 30 ἅπαντα ὁμοῦ ζήτηι, ἀλλ' ἔασον αὐτὸν τέως ἐπαινεῖν, φιλεῖν,

ἀλλὰ νὰ τὸν συμβουλευέετε ὡς ἀδελφόν».

6. Βλέπεις πῶς παρήγγειλε νὰ μισοῦμεν τὸ κακὸν ἔργον καὶ ὄχι τὸν ἄνθρωπον; Διότι ἔργον τοῦ διαβόλου εἶναι νὰ μᾶς διασπᾶ ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς μας καὶ μὲ πολὺν ζῆλον προσπαθεῖ νὰ ἐξαλείψῃ τὴν ἀγάπην, διὰ νὰ καταστρέψῃ τὴν ὁδὸν τῆς διορθώσεως καὶ νὰ κυριεύσῃ ἐκεῖνον μὲν εἰς τὴν πλάνην, ἐσένα δὲ εἰς τὴν ἔχθραν, ὥστε ἔτσι νὰ κρημνίσῃ τὰ τεῖχη τῆς ὁδοῦ τῆς σωτηρίας ἐκεῖνου. Διότι, ὅταν καὶ ὁ ἰατρός μισῇ καὶ ἀποφεύγῃ τὸν ἄρρωστον, πότε θὰ ἀναλάβῃ αὐτὸς ποὺ νοσεῖ, ἐφ' ὅσον οὔτε αὐτὸς καλεῖ τὸν ἰατρόν, οὔτε ἐκεῖνος ἔρχεται εἰς τὸν ἀσθενῆ; Ἄλλὰ διὰ ποῖον λόγον, εἶπέ μου, τὸν ἀποστρέφουσαι καὶ τὸν ἀποφεύγεις; διότι εἶναι ἀσεβής; Λοιπὸν δι' αὐτὸ ἀκριβῶς πρέπει νὰ τὸν πλησιάζῃς καὶ νὰ τὸν περιποιῆσαι, διὰ νὰ τὸν σώσῃς ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν. Ἐὰν δὲ ἡ ἀσθένειά του εἶναι ἀθεράπευτος, σὺ ὁμως ἔχεις ἐντολὴν νὰ πράξῃς τὸ καθήκον σου. Διότι καὶ ὁ Ἰούδας ἦτο ἀθεράπευτα ἀσθενής καὶ ὁμως δὲν ἐγκατέλειπε τὴν θεραπείαν τοῦ ὁ Θεός.

Λοιπὸν οὔτε σὺ νὰ κουρασθῇς καὶ νὰ παραιτηθῇς. Διότι, καὶ ἂν ἀκόμη, ἀφοῦ προσπαθήσῃς πολὺ, δὲν ἀπαλλάξῃς αὐτὸν ἀπὸ τὴν ἀσέβειαν, καὶ θὰ λάβῃς τὸν μισθόν, ποὺ θὰ ἐλάμβανες ἐὰν τὸν ἀπήλλασσες, καὶ θὰ κάνῃς αὐτὸν νὰ θαυμάζῃ τὴν ἡμερότητά σου, καὶ ἔτσι ὅλη ἡ δόξα θὰ ἀποδοθῇ εἰς τὸν Θεόν. Διότι, καὶ ἂν ἀκόμη κάμνῃς θαύματα, καὶ ἂν ἀνιστᾶς νεκρούς, καὶ ἐὰν κάμνῃς ὅ,τιδήποτε, ποτὲ δὲν θὰ σὲ θαυμάσουν ἔτσι οἱ εἰδωλόατραι, ὅσον ὅταν σὲ ἴδουῖν νὰ συμπεριφέρεσαι μὲ πρᾶον καὶ ἡμερον καὶ γλυκύν τρόπον. Δὲν εἶναι δὲ μικρὸν κατόρθωμα καὶ αὐτό· καθ' ὅσον πολλοὶ θ' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὸ κακὸν καὶ μάλιστα τελείως. Διότι τίποτε δὲν ἠμπορεῖ νὰ τοὺς προσελκύσῃ τόσο, ὅσον ἡ ἀγάπη. Καθ' ὅτι διὰ μὲν τὰ θαύματα καὶ τὰ σημεῖα ἐπὶ πλεόν καὶ θὰ σὲ φθονήσουν, ἐνῶ δι' αὐτὸ καὶ θὰ σὲ θαυμάσουν καὶ θὰ σὲ ἀγαπήσουν, ἀφοῦ δὲ θὰ σ' ἀγαπήσουν, θὰ προχωρήσουν καὶ θὰ δεχθοῦν καὶ τὴν ἀλήθειαν τῆς πίστεως. Ἐὰν δὲ δὲν γίνεται ἀμέσως πιστός, μὴ ἀπορῆς, οὔτε νὰ θιάζεσαι, οὔτε νὰ ζητῇς ὅλα μαζί, ἀλλ' ἄφησε αὐτὸν ἐν τῷ μεταξὺ νὰ ἐπαινῇ, ν' ἀγαπᾶ,

καὶ εἰς τοῦτο ὁδῶ προῖὼν ἤξει.

Καὶ ἵνα μάθῃς σαφῶς ἡλίκον τοῦτό ἐστιν, ἄκουσον πῶς καὶ Παῦλος πρὸς δικαστὴν εἰσιῶν ἄπιστον ἀπελογεῖτο; «Μακάριον» γάρ, φησὶν, «ἡγημαὶ ἐμαντόν, μέλλων ἐπὶ σοῦ κρῖ-
5 νεσθαι». Ταῦτα δὲ ἔλεγεν, οὐ κολακεύων αὐτόν, ἄπαγε, ἀλλὰ διὰ τῆς ἡμερότητος κερδᾶναι βουλόμενος. Καὶ ἐκ μέρους ἐκέρδανε, καὶ τὸν δικαστὴν εἶλεν ὁ τέως κατὰδικος εἶναι νομιζόμενος, καὶ τὴν νίκην αὐτὸς ὁ χειρωθεὶς ὁμολογεῖ λαμπρᾶ τῆ φωνῆ παρόντων ἀπάντων λέγων, «Ἐν ὀλίγῳ με
10 πείθεις Χριστιανὸν γενέσθαι». Τί οὖν ὁ Παῦλος; «Ἐπιπλέον ἀπλοῖ τὴν σαγήνην καὶ φησιν «Εὐξαίμην ἂν ἔγωγε μὴ μόνον σέ, ἀλλὰ καὶ τοὺς παρόντας ἅπαντας τοῦτο γενέσθαι ὅπερ ἐγώ, ἄνευ τῶν δεσμῶν τούτων».

Τί λέγεις, ὦ Παῦλε; «ἄνευ τῶν δεσμῶν»; Καὶ ποία
15 σοι λοιπὸν παρηγοία, εἰ ταῦτα αἰσχύνῃ καὶ φεύγεις, καὶ ταῦτα ἐπὶ δήμου ἰσοσούτου; Οὐ πανταχοῦ τῶν ἐπιστολῶν ἐπὶ τῷ πράγματι τούτῳ καυχᾶσαι, καὶ δέομιον σεαυτὸν καλεῖς, καὶ τὴν ἄλλοισιν ἡμῖν ἀντὶ διαδήματος πανταχοῦ περιφέρεις; Τί τοίνυν γέγονε νῦν, ὅτι ἀπεύχῃ τὰ δεσμά; Οὐκ αὐτὸς ἀπεύ-
20 χομαι, φησὶν, οὐδὲ αἰσχύνομαι, ἀλλ' ἐκείνων τῆ ἀσθενείᾳ συγκαταβαίνω· οὐπω γὰρ χωροῦσι δέξασθαι τὸ καύχημα τὸ ἐμόν. Ἐμάνον δὲ παρὰ τοῦ δεσπότη μου μὴ ἐπιβάλλειν ἐπίβλημα ῥάκους ἀγράφου ἐπὶ ἱματίῳ παλαιῷ· διὰ τοῦτο οὕτως εἶπον· Καὶ γὰρ διαβέβληνται πρὸς τὸ δόγμα τέως
25 τὸ ἡμέτερον, καὶ πρὸς τὸν σιαυρὸν ἀπεχθῶς ἔχουσιν. Ἄν τοίνυν καὶ τὰ δεσμά προσθῶ, μεῖζον τὸ μῖσος γίνεται. Διὰ τοῦτο ἀνεῖλον ταῦτα, ἵνα ἐκείνο εὐπαράδεκτον γένηται. Καὶ γὰρ ἐπονείδιστον αὐτοῖς εἶναι δοκεῖ τὸ δεδέσθαι, ἐπειδὴ μηδέπω τῆς παρ' ἡμῖν ἐγεύσαντο δόξης.

30 Δεῖ τοίνυν συγκαταβαίνειν. Ὅταν γὰρ μάθωσι φιλοσο-

23. Πράξ. 26, 2.

24. Πράξ. 26' 28.

25. Πράξ. 26, 29.

καὶ προχωρῶν αὐτὴν τὴν ὁδόν, θὰ φθάσῃ καὶ εἰς αὐτό.

Καὶ διὰ νὰ γνωρίσῃ σαφῶς πόσον μέγα εἶναι αὐτό, ἄκουσε πῶς ἀπελογήθη καὶ ὁ Παῦλος ὅταν ἐπαρουσιάσθῃ ἐνώπιον τοῦ δικαστοῦ. Διότι λέγει· «Θεωρῶ τὸν ἑαυτὸν μου εὐτυχῆ διὰ τὸ ὅτι θὰ ἀπολογηθῶ ἐνώπιόν σου»²³. Αὐτὰ δὲ τὰ εἶπεν ὄχι διὰ νὰ τὸν κολακεύσῃ, μακρὰν ἀπὸ αὐτό, ἀλλ' ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τὸν κερδίσῃ μὲ τὸν ἡμερον τρόπον. Καὶ τὸν ἐκέρδισεν ὀλίγον καὶ ἐκυρίευσεν τὸν δικαστὴν αὐτὸς ποῦ ἕως τότε ἐνομιζετο κατάδικος, καὶ τὴν νίκην αὐτὴν ὁμολογεῖ αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ ὁποῖος ὑπετάγη μεγαλοφῶως καὶ παρουσίᾳ ὄλων, λέγων· «Ἀκόμη ὀλίγον καὶ θὰ μὲ πείσῃ νὰ γίνω χριστιανός»²⁴. Τί κάμνει λοιπὸν ὁ Παῦλος; Ἀπλώνει περισσότερο τὰ δίκτυα καὶ λέγει· «Θὰ ἠυχόμεν εἰς τὸν Θεόν, εἴτε ἐντὸς ὀλίγου, εἴτε εἰς μακρὸν χρόνον, ὄχι μόνον ἐσύ, ἀλλὰ καὶ ὅλοι ὅσοι μὲ ἀκούσουν σήμερον, νὰ γίνουν τέτοιοι ὅπως εἶμαι ἐγώ, ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἀλυσίδας»²⁵.

Τί λέγεις, Παῦλε; «ἐκτὸς ἀπὸ τὰς ἀλυσίδας»; Καὶ ποῖαν οἰκειότητα καὶ θάρρος θὰ ἔχῃς πρὸς τὸν Θεόν ὅταν ἐντρέπῃσαι καὶ ἀποφεύγῃσαι αὐτὰς καὶ μάλιστα ἐνώπιον τοσοῦ λαοῦ; Δι' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα δὲν καυχᾶσαι εἰς ὅλας τὰς ἐπιστολάς καὶ ὀνομάζεις τὸν ἑαυτὸν σου δέσμιον καὶ μᾶς παρουσιάζεις παντοῦ τὴν ἀλυσίδα ὡσάν στέμμα; Τί ἔγινε τώρα λοιπὸν καὶ ἀπεύχεσαι τὰς ἀλυσίδας; Δὲν ἀπεύχομαι ὁ ἴδιος, λέγει, διὰ λογαριασμὸν μου, οὔτε ἐντρέπομαι αὐτὰς, ἀλλὰ κάμνω συγκατάβασιν εἰς τὴν ἀδυναμίαν ἐκείνων· διότι δὲν ἠμποροῦν νὰ ὑπομείνουν αὐτὸ ποῦ εἶναι καύχημα δι' ἐμέ. Ἄλλ' ἔχω διδαχθῆ ἀπὸ τὸν Κύριόν μου νὰ μὴ βάλλω συμπλήρωμα ἀπὸ καινουργῆς ὑφασμα διὰ νὰ ράψω παλαιὸν ἔνδυμα· δι' αὐτὸ εἶπον ἔτσι. Διότι εἶναι προκατειλημμένοι ἕως τώρα ἐναντίον τῆς πίστεώς μας καὶ διάκεινται ἐχθρικῶς πρὸς τὸν σταυρόν. Ἐάν λοιπὸν προσθέσω καὶ τὰ δεσμά, τὸ μῖσος γίνεται μεγαλύτερον. Δι' αὐτὸ ἀφήρῃσαι αὐτὰ, διὰ νὰ γίνῃ εὐκόλως παραδεκτὴ ἡ πίστις. Διότι τὸ νὰ φυλακισθοῦν φαίνεται εἰς αὐτοὺς πολὺ ἐξευτελιστικόν, ἐπειδὴ οὐδέποτε ἐγεύθησαν τῆς ἰδικῆς μας δόξης.

Πρέπει λοιπὸν νὰ κάμνῃ συγκατάβασιν. Διότι ὅταν μά-

φείν, τότε εἴσονται καὶ τοῦ σιδήρου τούτου τὸ κάλλος, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν δεσμῶν περιφάνειαν. Ἄλλοις γοῦν διαλεγόμενος, καὶ χάριν τὸ πρᾶγμα καλεῖ λέγων, ὅτι «Ἐδόθη ἡμῖν ἀπὸ Θεοῦ οὐ μόνον τὸ εἰς αὐτὸν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ
5 αὐτοῦ πάσχειν». Τὸ δὲ τέως ἀγαπητὸν ἦν τὸ τὸν σταυρὸν τοὺς ἀκούοντας μὴ ἀπαιοχυνθῆναι. Διὰ τοῦτο ὁδῶ πρόβεισιν. Οὐδὲ γὰρ εἰς βασιλεία τίς εἰσάγων τινά, πρὶν ἢ τὰ προπύλαια θεάσασθαι ἔξω ἐσιῶτα, ἀναγκάζει καισπιτεύειν τὰ ἔνδον· οὕτω γὰρ οὐδὲ θαυμασιὰ φανεῖται, ἂν μὴ τις ἔνδον
10 γενόμενος ἅπαντα καταμάθῃ.

7. Οὕτω τοίνυν καὶ ἡμεῖς τοῖς Ἑλλήνων παισὶ προσβάλωμεν, μετὰ συγκαιαθάσεως, μετὰ ἀγάπης. Μεγάλῃ γὰρ αὕτη διδάσκαλος, καὶ ἰκανὴ καὶ πλάνης ἀπαγαγεῖν, καὶ τρόπον μεταρρυνθῆναι, καὶ πρὸς φιλοσοφίαν χειραγωγῆσαι,
15 καὶ ἀπὸ λίθων ἀνθρώπους ἐργάσασθαι. Καὶ εἰ βούλει μαθεῖν αὐτῆς τὴν δύναμιν, ἄγε μοι ἄνδρα δειλὸν καὶ φοροειδῆ καὶ τὰς σκιὰς τρέμοντα, καὶ ὀργίλον καὶ τραχύν, καὶ θηρόλον μᾶλλον ἢ ἄνθρωπον, καὶ λάγνον καὶ ἀσελγῆ, καὶ πᾶσαν ἔχοντα κακίαν, καὶ παρόδος αὐτὸν ταῖς τῆς ἀγάπης
20 χερσὶ, καὶ εἰς τὸ γυμνάσιον εἰσάγαγε τοῦτο, καὶ ὄψει ταχέως τὸν δειλὸν ἐκείνον καὶ ἄτολμον, ἀνδρεῖον καὶ μεγαλόψυχον γινόμενον καὶ πάντα τολμῶντα ραδίως. Καὶ τὸ δὴ θαυμασιόν, ὅτι οὐ τῆς φύσεως αὐτῶ μεταβληθείσης ταῦτα γίνεται, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τῇ δειλῇ ψυχῇ τὴν ἑαυτῆς ἐνδείκνυται
25 δύναμιν ἢ ἀγάπην καὶ ταῦτὸν γίνεται, ὅλον ἂν εἴ τις μάχαιραν μολυβδίνην τὰ σιδήρου ἐργάζεσθαι παρασκευάζῃ, οὐ σιδηρᾶν ποιήσας, ἀλλὰ μένουσαν ἐπὶ τῆς τοῦ μολύβδου φύσεως.

Σκόπει δέ. Ὁ Ἰακώβ ἄπλασιος ἦν οἰκῶν οἰκίαν, καὶ πόνων ἀμελείητος καὶ κινδύνων, ἀνεμῆνον τινὰ βίον ζῶν
30 καὶ ἐλεύθερον, καὶ καθάπερ παρθένος ἐν θαλάμῳ, οὕτω καὶ οὗτος ἔνδον καθήμενος τὰ πλείονα οἰκουρεῖν ἠναγκάζετο,

θουν νὰ ζοῦν καὶ νὰ σκέπτωνται ὀρθῶς, τότε θὰ γνωρίσουν καὶ τὴν ὠραιότητα αὐτῶν τῶν δεσμῶν καὶ τὴν λαμπρότητα τῆς φυλακῆς. Εἰς ἄλλους λοιπὸν ὅταν ὁμιλῇ, ὀνομάζει αὐτὸ τὸ πρᾶγμα καὶ χάρισμα μὲ τὸ νὰ λέγῃ ὅτι, «Μᾶς ἔχει δοθῆ ὡς χάρισμα ἀπὸ τὸν Θεὸν ὅχι μόνον τὸ νὰ πιστεύωμεν εἰς αὐτόν, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ πάσχωμεν δι' αὐτόν»²⁶. Ἦτο δὲ ἀρκετὸν διὰ τὴν ὥραν τὸ νὰ μὴ ἐντραποῦν τὸν σταυρὸν αὐτοὶ ποῦ τὸν ἤκουον. Δι' αὐτὸ προχωρεῖ μεθοδικῶς. Διότι, ὅταν κανεὶς εἰσάγῃ κάποιον εἰς ἓν ἀνάκτορον, δὲν ἀναγκάζει αὐτόν νὰ ἰδῇ τὰ ἐντὸς αὐτοῦ πρὶν σταθῆ καὶ ἰδῇ τὰ προπύλαια· ἔτσι λοιπὸν οὔτε, ἐὰν δὲν γνωρίσῃ τὰ πάντα, ἀφοῦ εἰσέλθῃ μέσα, θὰ φανοῦν θαυμαστά.

7. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐμεῖς ἄς φερώμεθα καὶ εἰς τὰ παιδιὰ τῶν εἰδωλολατρῶν, μὲ συγκατάβασιν, μὲ ἀγάπην. Διότι αὕτη εἶναι μεγάλη διδάσκαλος καὶ ἰκανὴ καὶ ἀπὸ τὴν πλάνην ν' ἀπελευθερώσῃ καὶ πρὸς πίστιν καὶ ὀρθὸν τρόπον ζωῆς νὰ ὀδηγήσῃ καὶ ἀπὸ λίθους νὰ κἀνῃ ἀνθρώπους. Καὶ ἐὰν θέλῃς νὰ γνωρίσῃς τὴν δύναμίν της, φέρε μου ἓνα ἄνδρα δειλὸν ποῦ νὰ φοβῆται μὲ τὸ παραμικρὸν καὶ νὰ τρέμῃ καὶ τὰς σκιάς, καὶ κάποιον ἄλλον ποῦ νὰ εἶναι ὀργίλος καὶ σκληρὸς καὶ νὰ ὁμοιάζῃ περισσότερο μὲ θηρίον παρὰ μὲ ἄνθρωπον, καὶ ἄλλον αἰσχρὸν καὶ ἀσελγῆ καὶ ποῦ νὰ ἔχῃ κάθε κακίαν, καὶ παράδωκε αὐτόν εἰς τὰ χέρια τῆς ἀγάπης καὶ βάλῃ τον εἰς αὐτὸ τὸ γυμναστήριον καὶ θὰ ἰδῆς συντόμως ἐκεῖνον τὸν δειλὸν καὶ ἄτολμον νὰ γίνεταί ἀνδρεῖος καὶ μεγαλόψυχος καὶ νὰ τολμᾷ τὰ πάντα χωρὶς δισταγμόν. Καὶ τὸ περισσότερο ἀξιοθαύμαστον, ὅτι αὐτὰ γίνονται χωρὶς νὰ ἀλλάξῃ ἡ φύσις του, ἀλλὰ μέσα εἰς τὴν ἰδίαν δειλὴν ψυχὴν δεικνύει τὴν δύναμίν της ἢ ἀγάπην· καὶ γίνεταί τὸ ἴδιον ποῦ γίνεταί ἐὰν κάποιος κατασκευάσῃ μάχαιραν ἀπὸ μόλυβδον ποῦ νὰ κατεργάζεται τὸν σίδηρον, καὶ τὸν κατεργάζεται, χωρὶς ν' ἀλλάξῃ φύσιν, παρ' ὅτι ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἀπὸ μόλυβδον.

Πρόσεχε δέ. Ὁ Ἰακώβ ἦτο ἄψητος καὶ δὲν εἶχε γνωρίσει κόπους καὶ κινδύνους καὶ ἔζη ἄνετο βίον καὶ ἐλεύθερον καὶ ὅπως ἡ παρθένος εἰς τὸν παρθενικὸν θάλαμον ἔτσι καὶ αὐτὸς ἐκάθητο μέσα καὶ ἦτο ἠναγκασμένος νὰ ζῆ ἄ-

ἀγορᾶς μὲν καὶ τῶν ἐκ τῆς ἀγορᾶς θορούβων καὶ πάντων
 τῶν τοιούτων ἀπηλλαγμένος, διαπαντός δὲ ἐν ἀδείᾳ καὶ
 ἡσυχίᾳ μένων. Τί οὖν; Ἐπειδὴ αὐτὸν ὁ πρὸς τῆς ἀγά-
 πης ἀνῆψε, τὸν ἄπλασιον τοῦτον καὶ οἰκουῖντα οἰκίαν ὄρα
 5 πῶς ἐποίησε καρτερικὸν καὶ φιλόπονον. Καὶ ταῦτα μὴ παρ'
 ἐμοῦ, ἀλλὰ παρ' αὐτοῦ ἄκουε τοῦ πατριάρχου. Ἐγκαλῶν γὰρ
 τῷ κηδεσιῇ, φησί, «Ταῦτά μοι εἴκοσιν ἔτη ἐγὼ εἶμι μετὰ
 σοῦ». Καὶ πῶς τὰ εἴκοσιν ἔτη ἐγένου; καὶ γὰρ καὶ τοῦτο
 προσίθει. «Συγκαιόμενος τῷ καύματι τῆς ἡμέρας, καὶ τῷ
 10 παγειῷ τῆς νυκτός, καὶ ἀφίσιαιτο ὁ ὕπνος ἀπὸ τῶν ὀφθαλ-
 μῶν μου». Ταῦτα ὁ ἄπλασιος καὶ οἰκῶν οἰκίαν καὶ τὸν
 ἀνειμένον θίον ζῶν. Ὅτι δὲ καὶ δειλὸς ἦν, δῆλον ἐξ ὧν
 τὸν Ἡσαῦ προσδοκῶν ὄψεσθαι, ἀποιεθνήκει τῷ δέει. Ἄλλ'
 ὄρα πῶς πάλιν οὗτος ὁ δειλὸς ὑπὸ τῆς ἀγάπης λέοντιος θρα-
 15 σύτερος γέγονε. Καθάπερ γὰρ τινα πρόβηλον ἑαυτὸν πρὸ
 τῶν ἄλλων τάξας ἀπάντων, ἔτοιμος ἦν τὸν ἄγριον ἐκείνον
 καὶ φόνου πνέοντα, καθὼς ᾤειο, δέξασθαι πρῶτος, καὶ
 ἐν τῷ οἰκείῳ σώματι ταῖς γυναῖξι τὴν ἀσφάλειαν κατασκευά-
 σαι· καὶ ὃν ἐδεδοίκει καὶ ἔφριτε, πρῶτος ἰδεῖν ἐπὶ τῆς πα-
 20 ραιάξεως ἐπεθύμει. Τοῦ γὰρ φόβον τοῦτου δυνατώτερος ἦν
 ὁ τῶν γυναικῶν πόθος.

Εἶδες πῶς δειλὸς ὢν, τολμητῆς γέγονεν ἀνδρῶν, οὐ
 τὴν ἕξιν μεταβαλὼν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἀγάπης κραιηθεῖς; Ὅτι
 γὰρ καὶ μετὰ ταῦτα δειλὸς ἦν, δῆλον ἐξ ὧν τόπους ἐκ τό-
 25 πων ἀμείβει. Ἄλλὰ μηδεὶς νομιζέτω κατηγορίαν εἶναι τοῦ
 δικαίου τὰ εἰρημένα. Οὐ γὰρ τὸ δειλὸν εἶναι, ἔγκλημα
 τοῦτο γὰρ φύσεως· ἀλλὰ τὸ διὰ δειλίαν ποιεῖν τι τῶν μὴ
 προσηκότων. Ἔστι γὰρ καὶ δειλὸν ὄντα τῇ φύσει, ἀν-
 δρεῖον γενέσθαι ὑπὸ τῆς εὐλαβείας. Τί δὲ ὁ Μωϋσῆς;
 30 οὐχὶ ἓνα Αἰγύπτιον φοβηθεῖς ἔφυγε, καὶ πρὸς τὴν ὑπερορίαν
 μετέστη; Ἄλλ' ὅμως ὁ φυγὰς οὗτος, καὶ ἐνὸς ἀνδρὸς ἀπει-

27. Γεν. 31, 38.

28. Γεν. 31, 40.

πρακτος, ἀπὸ τὴν μὲν ἀγορὰν καὶ τοὺς θορύβους τῆς καὶ ὄλα τὰ συναφῆ ἀπηλλαγμένος, παραμένων δὲ συνεχῶς εἰς ἡσυχίαν καὶ ἄνεσιν. Τί ἔγινε λοιπόν; Ἐπειδὴ ἤναψεν αὐτὸν ὁ πυρσὸς τῆς ἀγάπης, αὐτὸν τὸν ἄψητον καὶ κλεισμένον εἰς τὴν οἰκίαν του, κοίταξε πῶς τὸν ἔκανε καρτερικὸν καὶ ἀκούραστον. Καὶ αὐτὰ ὄχι ἀπὸ ἐμένα, ἀλλ' ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν πατριάρχην ἄκουσέ τα. "Ὅταν λοιπόν κατηγορῆ τὸν πενθερόν, λέγει, «Εἴκοσι ἔτη ἐργάζομαι μαζί σου»²⁷. Καὶ πῶς ἔγινες εἰς αὐτὰ τὰ εἴκοσι ἔτη; διότι καὶ αὐτὸ πρέπει νὰ ὑπολογίσῃς. «Διὰ τὴν φύλαξιν τῶν προβάτων σου ἐκαιόμην κατὰ τὴν ἡμέραν ἀπὸ τὴν ζέστην καὶ τὴν νύκτα ἀπὸ τὸν παγετὸν ἦτο ἀδύνατον νὰ κοιμηθῶ»²⁸. Αὐτὰ ὑπέμεινεν ὁ ἄψητος καὶ αὐτὸς ποὺ ἦτο κλεισμένος εἰς τὴν οἰκίαν καὶ ἔζη βίον ἄνετον. "Ὅτι ἦτο δὲ καὶ δειλὸς εἶναι φανερόν ἀπὸ τὸ ὅτι ὅταν ἐπρόκειτο νὰ ἰδῆ τὸν Ἡσαῦ ἀπέθνησκεν ἀπὸ τὸν φόβον. Ἄλλὰ κοίταξε πῶς πάλιν αὐτὸς ὁ δειλὸς ἀπὸ τὴν ἀγάπην ἔγινε τολμηρότερος ἀπὸ λέοντα. Διότι, ἀφοῦ ἔταξε τὸν ἑαυτὸν του ἐμπρὸς ἀπὸ τοὺς ἄλλους ὡσὰν προπύργιον, ἦτο ἔτοιμος νὰ ὑποδεχθῆ πρῶτος ἐκεῖνον τὸν ἄγριον καὶ κακοῦργον, ὅπως ἐνόμιζε, καὶ εἰς τὸ ἰδικόν του σῶμα νὰ θεμελιώσῃ τὴν ἀσφάλειαν τῶν γυναικῶν καὶ αὐτὸν ποὺ ἐφοβεῖτο καὶ ἔτρεμε, πρῶτος εἰς τὴν παράταξιν ἐπεθύμει νὰ ἰδῆ. Διότι ἀπὸ αὐτὸν τὸν φόβον ἦτο ἰσχυροτέρα ἢ ἀγάπη τῶν γυναικῶν.

Εἶδες πῶς, ἐνῶ ἦτο δειλός, ἔγινεν ἀμέσως τολμηρός, ὄχι διότι μετέβαλε τὴν ἰδιοσυγκρασίαν του, ἀλλὰ διότι ἐκρατήθη ἀπὸ τὴν ἀγάπην; Διότι τὸ ὅτι καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ἦτο δειλός, εἶναι φανερόν ἀπὸ τὸ ὅτι μεταβαίνει ἀπὸ τόπον εἰς τόπον. Ἄλλὰ κανεὶς ἄς μὴ θεωρήσῃ ὅτι τὰ λεχθέντα εἶναι κατηγορία κατὰ τοῦ δικαίου. Διότι δὲν εἶναι ἀξιοκατάκριτον νὰ εἶναι κανεὶς δειλός, ἀφοῦ αὐτὸ ἀνήκει εἰς τὴν φύσιν· ἀλλὰ τὸ νὰ μὴ κάμνη κανεὶς αὐτὰ ποὺ πρέπει ἔξ αἰτίας τῆς δειλίας. Διότι εἶναι δυνατόν καὶ κάποιος ποὺ εἶναι δειλός εἰς τὴν φύσιν του, νὰ γίνῃ ἀνδρείος ἔξ αἰτίας τῆς εὐλαβείας. Τί ἔκαμεν ἐπίσης καὶ ὁ Μωϋσῆς; δὲν ἔφυγεν ἐπειδὴ ἐφοβήθη ἓνα Αἰγύπτιον καὶ μετέβη εἰς ἄλλην χώραν; Καὶ ὅμως αὐτὸς ὁ φυγάς, ὁ ὁποῖος δὲν ὑπέμεινε

λὴν οὐκ ἐνεγκῶν, ἐπειδὴ ἐγεύσαιο τοῦ μέλιτος τῆς ἀγάπης, καλῶς καὶ μηδενὸς καταναγκάζοντος συναπολέσθαι τοῖς ἀγαπωμένοις ἠπείγειο. «Εἰ μὲν» γὰρ «ἀφῆς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτιαν», φησί, «ἄφες· εἰ δὲ μὴ, κἀμὲ ἐξάλειψον ἐκ τῆς
 5 βίβλου ἧς ἔγραψας». Ὅτι δὲ καὶ τὸν θρασὺν ἐπιεικῆ, καὶ τὸν ἀσελγῆ σόφρονα ποιεῖ τὸ φιλεῖν, οὐδὲ παραδειγμάτων ἡμῖν ἐνιαῦθα χρειᾶ λοιπόν· πᾶσι γὰρ τοῦτο δῆλον· κἂν θηρίου πανιὸς τις ἀγριώτερος ἢ, προβάτιου πανιὸς ἡμερώτερος ἀπὸ τοῦ φιλεῖν γίνεται. Τί γὰρ τοῦ Σαοὺλ ἀγριώτερον ἦν καὶ
 10 μανικώτερον; Ἄλλ' ἠνίκα τὸν ἐχθρὸν ἀπέλυσεν ἡ θυγάτηρ, οὐδὲ ρῆμα πρὸς αὐτὴν ἐξέβαλε πικρὸν. Καὶ ὁ τοὺς ἱερέας ἄρδην ἄπαντας κατασφάξας διὰ τὸν Δαυῖδ, τὴν θυγατέρα ὁρῶν ἐκ τῆς οἰκίας αὐτὸν ἀφεῖσαν, οὐδὲ μέτροι λόγου πρὸς αὐτὴν ἠγανάκησε, καὶ ταῦτα ἀπάτης ἰοσαύτης ἐπ' αὐτὸν
 15 συνιεθείσης· δυνατωτέρω γὰρ χαλινῶ τῷ τῆς ἀγάπης κατείχεται.

Ὡσπερ δὲ ἐπιεικεῖς οὕτω καὶ σόφρονα οἶδεν αὕτη ποιεῖν. Κἂν τὴν ἑαυτοῦ τις ἀγαπᾷ γυναῖκα οὕτως, ὡς ἀγαπᾷν δεῖ, κἂν μυριάκις ἀσελγῆς ἢ, οὐκ ἀνέξεται ἐτέραν
 20 ἰδεῖν διὰ τὸν πρὸς ἐκείνην πόθον. «Κραταῖα» γὰρ, φησί, «ὡς θάνατος, ἡ ἀγάπη». Ὡστε οὐδαμῶθεν ἄλλοθεν τὸ ἀσελγαίνειν γίνεται, ἢ ἐκ τοῦ μὴ φιλεῖν. Ἐπεὶ οὖν δημιουργὸς ἀρετῆς ἀπάσης ἢ ἀγάπη, μετὰ ἀκριβείας ἀπάσης ἐν ταῖς ἑαυτῶν καταφνεύσωμεν αὐτὴν ψυχαῖς, ἵνα ἡμῖν πολλὰ
 25 κομίση τὰ ἀγαθὰ, καὶ θρόνια αὐτῆς διηνεκῶς τὸν καρπὸν ἔχωμεν, τὸν ἀεὶ τεθηλότια καὶ οὐδέποτε μαραινόμενον. Οὕτω γὰρ καὶ τῶν αἰωνίων ἐπιτευξόμεθα ἀγαθῶν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ σὺν τῷ ἁγίῳ καὶ
 30 ἀγαθῷ Πνεύματι δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

29. Ἐξ. 32, 31.

30. Ἄσμ. Ἄσμ. 8, 6.

τὴν ἀπειλὴν ἐνός ἀνδρός, ὅταν ἐγεύθη τὸ μέλι τῆς ἀγάπης, μὲ εὐχαρίστησιν καὶ χωρὶς νὰ τὸν ἀναγκάζη κανεὶς ἐπεθύμει νὰ χαθῆ μαζί μὲ αὐτούς πού ἠγάπα. Διότι, «Ἐὰν θέλῃς νὰ συγχωρήσῃς αὐτούς, συγχώρησέ τους», λέγει, «ἐὰν δὲν τοὺς συγχωρήσῃς, ἐξάλειψε μαζί μὲ αὐτούς καὶ ἐμὲ ἀπὸ τὸ βιβλίον τῆς ζωῆς πού μὲ ἔχεις γραμμένον»²⁹. Διὰ τὸ ὅτι δὲ ἡ ἀγάπη καθιστᾷ καὶ τὸν αὐθάδη μετριόφρονα καὶ τὸν ἀσελγῆ σῶφρονα, δὲν μᾶς χρειάζονται πλέον παραδείγματα· διότι εἶναι καταφανές· καὶ ἂν ἀκόμη κανεὶς εἶναι ἀγριώτερος ἀπὸ κάθε θηρίον, γίνεται ἡμερώτερος καὶ ἀπὸ πρόβατον ἐξ αἰτίας τῆς ἀγάπης. Διότι ποῖος ἦτο ἀγριώτερος καὶ λυσσωδέστερος ἀπὸ τὸν Σαούλ; Ὅταν ὁμως ἡ κόρη του ἄφησεν ἐλεύθερον τὸν ἐχθρόν, οὔτε πικρὸν λόγον εἶπε πρὸς αὐτήν. Καὶ αὐτὸς πού κατέσφαξεν ἐξ αἰτίας τοῦ Δαυῖδ ὅλους τοὺς ἱερεῖς, ὅταν εἶδε τὴν θυγατέρα του νὰ ἔχη ἀφήσει αὐτὸν ἀπὸ τὴν οἰκίαν, δὲν ἠγανάκτησε μὲ αὐτήν οὔτε τόσον ὅσον διὰ νὰ εἰπῆ ἓνα γεμᾶτον ἀπὸ ὀργὴν λόγον, καὶ αὐτὸ παρ' ὅ,τι ἐξηπατήθη εἰς τέτοιον βαθμόν· διότι κατείχετο μὲ τὸν χαλινὸν τῆς ἀγάπης πού ἦτο δυνατώτερος.

Ὅπως ἀκριβῶς δὲ κάμνει μετριόφρονας, ἔτσι γνωρίζει νὰ κάμνη καὶ σῶφρονας ἡ ἀγάπη. Καὶ ἐὰν κάποιος ἀγαπᾷ τὴν γυναῖκα του ἔτσι ὅπως πρέπει νὰ τὴν ἀγαπᾷ, ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι πάρα πολὺ ἀσελγής, δὲν θ' ἀνεχθῆ νὰ ἰδῆ ἄλλην ἐξ αἰτίας τῆς ἀγάπης του πρὸς ἐκείνην. Διότι, λέγει, «ἡ ἀγάπη εἶναι δυνατὴ ὡσὰν τὸν θάνατον»³⁰. Ὡστε ἀπὸ πουθενὰ ἄλλοῦ δὲν προέρχεται ἡ ἀσέλγεια, παρὰ ἀπὸ τὴν ἀπουσίαν τῆς ἀγάπης. Ἐπειδὴ λοιπὸν δημιουργὸς κάθε ἀρετῆς εἶναι ἡ ἀγάπη, μὲ κάθε φροντίδα ἃς φυτεύσωμεν αὐτήν εἰς τὰς ψυχὰς μας, διὰ νὰ μᾶς φέρη πολλὰ ἀγαθὰ καὶ νὰ ἔχωμεν τὸν καρπὸν τῆς νὰ ἀναβλύζῃ παντοτεινά, πού ἀνθεῖ πάντοτε καὶ ποτὲ δὲν μαραίνεται. Διότι ἔτσι θὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὰ αἰώνια ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα εἶθε νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζί μὲ τὸν ὁποῖον εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸ ἅγιον καὶ ἀγαθὸν Πνεῦμα ἀνήκει δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΛΔ'
Α' Κορ. 13, 8 — 13, 13

«Εἴτε δὲ προφητεῖαι, καταργηθήσονται· εἴτε γλῶσσαι, παύσονται· εἴτε γνῶσις καταργηθήσεται».

5 1. Δείξας τῆς ἀγάπης τὴν ὑπερβολὴν ἐκ τοῦ καὶ τὰ χαρίσματα καὶ τὰ τοῦ θείου κατορθώματα, αὐτῆς δεῖσθαι ἐκ τοῦ τὰς ἀρειὰς αὐτῆς ἀριθμῆσαι πάσας, καὶ φιλοσοφίας ἀκριβοῦς ὑπόθεσιν ἀποφῆναι, ἐξ ἐτέρου πάλιν τρίτου κεφαλαίου δείκνυσιν αὐτῆς τὴν ἀξίαν. Καὶ ταῦτα ποιεῖ, τοὺς τε ἡλαι-
10 τῶσθαι δοκοῦντας πείσαι θέλων, δι' ἕξουσιν αὐτοῖς τὸ κεφάλαιον τῶν σημείων ἔχειν, καὶ οὐδὲν ἕλατιον ἔξουσι τῶν ἐχόντων τὰ χαρίσματα, εἰ ταύτην ἔχοιεν, ἀλλὰ καὶ πολλῶ πλέον· τοὺς τε ἔχοντας τὰ μεγάλα χαρίσματα πάλιν, καὶ ἐντεῦθεν ἐπαιρομένους, ταπεινῶσαι σπουδάζων, καὶ δεῖξαι μη-
15 δὲν ἔχοντας, ἐὰν μὴ ταύτην ἔχωσιν. Οὕτω γὰρ ἔμελλόν τε ἀλλήλους ἀγαπᾶν, θασκανίας τε καὶ ἀπονοίας ἐντεῦθεν ἀναιρουμένης, ἀγαπῶντές τε πάλιν πορρωτέρω ταῦτα ἐξώριζον τὰ πάθη. «*Η*» γὰρ «ἀγάπη οὐ ζηλοῖ, οὐ φουσιοῦται». Ὡστε πανταχόθεν τειχὸς αὐτοῖς ἀρραγὲς περιέβαλε, καὶ πολύπλοκον
20 δμόνοιαν, ἀναιροῦσάν τε τὰ νοσήματα ἅπαντα, καὶ ἐντεῦθεν πάλιν ἰσχυροτέραν γινομένην. Διὰ τοῦτο καὶ μυρίους ἐκίνησε λογισμοὺς τοὺς δυναμένους αὐτῶν παραμυθῆσασθαι τὴν ἀθυμίαν. Καὶ γὰρ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα δίδωσι, φησί, καὶ πρὸς τὸ συμφέρον δίδωσι, καὶ ὡς θούλειται διαιρεῖ, καὶ χαριζόμενον,
25 οὐκ ἀφείλον διαιρεῖ κἂν μικρὸν λάβῃς, ὁμοίως εἰς τὸ σῶμα τελεῖς, καὶ πολλῆς καὶ οὕτως ἀπολαύεις τιμῆς· καὶ ὁ τὸ

ΛΟΓΟΣ ΛΔ΄
Α΄ Κορ. 13, 8 — 13, 13

«Εἴτε προφητεῖαι ὑπάρχουν τώρα θὰ καταργηθοῦν, εἴτε χαρίσματα γλωσσῶν καὶ αὐτὰ θὰ παύσουν, εἴτε γνῶσις ὑπάρχει θὰ καταργηθῆ καὶ αὐτή»¹.

1. Ἄφοῦ ἔδειξε τὴν ὑπεροχὴν τῆς ἀγάπης ἀπὸ τὸ ὅτι καὶ τὰ χαρίσματα καὶ τὰ κατορθώματα τοῦ βίου ἔχουν ἀπὸ αὐτὴν, ἀπὸ τὸ ὅτι ἀπηρίθμησεν ὅλα τὰς ἀρετὰς τῆς καὶ ἔδειξεν ὅτι εἶναι θεμέλιον τελείας πίστεως καὶ ζωῆς, ἀπὸ ἄλλο πάλιν τρίτον κεφαλαιῶδες πρᾶγμα δεικνύει τὴν ἀξίαν τῆς. Καὶ αὐτὰ τὰ κάμνει ἐπειδὴ θέλει νὰ πείσῃ καὶ αὐτοὺς ποὺ νομίζουν ὅτι ἔχουν ὑποτιμηθῆ ὅτι εἶναι δυνατόν εἰς αὐτοὺς νὰ ἔχουν τὸ ἀποκορύφωμα τῶν σημείων καὶ δὲν θὰ ὑστεροῦν εἰς τίποτε ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἔχουν τὰ χαρίσματα ἐὰν ἔχουν τὴν ἀγάπην, ἀλλὰ καὶ πολὺ περισσότερο θὰ ἔχουν, καὶ αὐτοὺς ποὺ ἔχουν τὰ μεγάλα χαρίσματα πάλιν καὶ ὑπερηφανεύονται δι' αὐτὸ προσπαθεῖ νὰ ταπεινώσῃ καὶ νὰ δείξῃ ὅτι δὲν ἔχουν τίποτε, ἐὰν δὲν ἔχουν ἀγάπην. Διότι ἔτσι θὰ ἐβασίλευεν ἡ ἀγάπη μεταξύ των καὶ ἀφοῦ θὰ ἐξηλείφετο ἀπὸ αὐτὸ ὁ φθόνος καὶ ἡ ἀνόητος κενοδοξία, καὶ καθὼς θὰ ἠγαπῶντο περισσότερο θὰ ἐξερρίζωνον αὐτὰ τὰ πάθη. Διότι «ἡ ἀγάπη δὲν φθονεῖ, δὲν ὑπερηφανεύεται». Ὡστε ἀπὸ κάθε πλευρὰν τοὺς περιέζωσε μὲ τεῖχος ἀκλόνητον καὶ μὲ ὁμόνοιαν πολὺ πλεγμένην ὥστε νὰ μὴ διαλύεται καὶ νὰ ἐξαλείφῃ ὅλας τὰς νόσους καὶ νὰ γίνεται ἀπὸ αὐτὸ πάλιν ἰσχυροτέρα. Δι' αὐτὸ καὶ ἐξέθεσεν ἀπείρους συλλογισμοὺς ποὺ ἦσαν ἱκανοὶ νὰ παρηγορήσουν τὴν θλίψιν των. Διότι καὶ τὸ ἴδιον Πνεῦμα δίδει, λέγει, καὶ ὅπως συμφέρει δίδει, καὶ ὅπως θέλει διανέμει καὶ ἀφοῦ χαρίζει δὲν δίδει ἀπὸ ὑποχρέωσιν· καὶ εἴτε μικρὸν χάρισμα λάβῃς ἐξ ἴσου συντελεῖς εἰς τὴν συγκρότησιν τοῦ σώματος καὶ ἀπολαμβάνεις καὶ ἔτσι πολλῆς τι-

μεῖζον ἔχων, σοῦ τοῦ τὸ ἔλαττον ἔχοντος δεῖται· καὶ διὰ τὸ μέγιστον χάρισμα καὶ ἡ καθ' ὑπερβολὴν ὁδὸς ἐστὶν ἡ ἀγάπη.

Ταῦτα δὲ ἔλεγε, διπλῆ περισφίγγων αὐτοὺς ἀλλήλοις, τῷ τε μὴ νομίζεῖν ἡλατιῶσθαι ταύτης παρουσίας, καὶ τῷ ἐπι-
 5 δραμόντας αὐτῇ καὶ ἐλόντας, μηδὲν πάσχειν λοιπὸν ἀνθρώ-
 πινον, καὶ ὡς τὴν ρίζαν ἔχοντας τῶν χαρισμάτων, καὶ ὡς οὐκέτι δυναμένους, οὐδὲ εἰ μηδὲν εἶχον, φιλονεικεῖν. Ὁ γὰρ ἀλοὺς ἅπαξ ὑπὸ τῆς ἀγάπης, φιλονεικίας ἀπήλλακτο. Διὸ καὶ δεικνὺς αὐτοῖς, ὅσα ἐντεῦθεν καρπώσονται τὰ ἀγαθὰ, τοὺς
 10 καρποὺς αὐτῆς ὑπέγραψε, διὰ τῶν ἐγκωμίων αὐτῆς τὰ ἐκείνων νοσήματα κατασιέλλων. Καὶ γὰρ τῶν εἰρημένων ἔκαστον φάρμακον ἱκανὸν ἦν τοῖς ἐκείνων τραύμασιν ἀρκέσαι. Διὸ καὶ ἔλεγε, «μακροθυμεῖ», πρὸς ἀλλήλοις φιλονεικοῦντας· «χρησιεύεται», πρὸς τοὺς διεσιῶντας καὶ ὑπούλους· «οὐ ζηλοῖ»,
 15 πρὸς τοὺς βασκαίνοντας τοῖς ὑπερέχουσι· «οὐ περπερεύεται», πρὸς τοὺς διασπασθέντας· «οὐ φυσιοῦται», πρὸς τοὺς καταλαζονευσομένους αὐτῶν· «οὐκ ἀσχημονεῖ», πρὸς τοὺς οὐκ ὀφείλοντας συγκαταβαίνειν· «οὐ ζητεῖ τὸ ἑαυτῆς», πρὸς τοὺς ὑπερορῶντας τῶν λοιπῶν· «οὐ παροξύνεται, οὐ ὑλογίζεται τὸ
 20 κακόν», πρὸς τοὺς ὑβριζομένους· «οὐ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ, συγχαίρει δὲ τῇ ἀληθείᾳ», πρὸς τοὺς βασκαίνοντας πάλιν· «πάντα σιέγει», πρὸς τοὺς ἐπιβουλευσομένους· «πάντα ἐλπίζει», πρὸς τοὺς ἀπογινώσκοντας· «πάντα ὑπομένει, οὐδέποτε ἐκπίπτει», πρὸς τοὺς εὐκόλως διωσιταμένους.

25 Ἐπεὶ οὖν πανταχόθεν αὐτὴν μεγάλῃ ἐδειξε μεθ' ὑπερβολῆς ἀπάσης, πάλιν ἐξ ἑτέρου κεφαλαίου μεγίστου τοῦτο ποιεῖ, κατὰ σύγκρισιν ἑτέραν ἐπαίρων αὐτῆς τὸ ἀξίωμα, καὶ

μῆς· καὶ αὐτὸς ποῦ ἔχει τὸ μεγαλύτερον ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ ἐσένα ποῦ ἔχεις τὸ μικρότερον· καὶ ὅτι τὸ μέγιστον χάρισμα καὶ ἡ κατ' ἐξοχὴν ὁδὸς τῆς τελειότητος εἶναι ἡ ἀγάπη.

Αὐτὰ δὲ τὰ ἔλεγε διὰ νὰ τοὺς συσφίγγῃ ἀπὸ κάθε πλευρὰν μεταξύ των, καὶ διὰ νὰ μὴ αἰσθάνωνται ὅτι ὑπετιμήθησαν ἀφοῦ ὑπάρχει ἡ ἀγάπη, καὶ διὰ νὰ μὴ ὑποτάσσωνται εἰς τὸ ἐξῆς εἰς κατώτερα πάθη ἀφοῦ τρέξουν πρὸς τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἀποκτήσουν, καὶ διὰ νὰ μὴ φιλονεικοῦν ὡσὰν νὰ μὴ εἶχον τίποτε καὶ νὰ μὴ ἤξιζον τίποτε, ἐνῶ θὰ ἔχουν τὴν ρίζαν τῶν χαρισμάτων. Διότι αὐτὸς ποῦ ἐκυριεύθη μίαν φορὰν ἀπὸ τὴν ἀγάπην, ἔχει ἐντελῶς ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὴν φιλονεικίαν. Δι' αὐτὸ καὶ δεικνύων εἰς αὐτοὺς πόσα ἀγαθὰ θὰ καρπωθοῦν ἀπὸ τὴν ἀγάπην, περιέγραψε τοὺς καρπούς της διὰ νὰ καταπραῦνῃ τὰ νοσήματά τους μὲ τοὺς ἐπαίνους τῆς ἀγάπης. Διότι τὸ καθὲν ἀπὸ αὐτὰ ποῦ ἐλέχθησαν ἦτο φάρμακον ἰκανὸν διὰ νὰ ἐπουλώσῃ τὰ τραύματά των. Δι' αὐτὸ καὶ ἔλεγεν, «εἶναι μακρόθυμος», δι' αὐτοὺς ποῦ φιλονεικοῦν μεταξύ των· «εὐεργετεῖ», πρὸς αὐτοὺς ποῦ ἦσαν εἰς διχόνοιαν καὶ τοὺς κακοὺς· «δὲν φθονεῖ», πρὸς αὐτοὺς ποῦ φθονοῦν ἐκείνους ποῦ ὑπερέχουν εἰς τὰ χαρίσματα· «δὲν καυχᾶται», πρὸς αὐτοὺς ποῦ ὑπερηφανεύοντο εἰς βᾶρος τῶν ἄλλων· «δὲν πράττει ἀσχημίας», πρὸς ἐκείνους ποῦ πρέπει νὰ δεικνύουν συγκατάβασιν· «δὲν ζητεῖ τὸ συμφέρον της», πρὸς ἐκείνους ποῦ παραβλέπουν τοὺς ἄλλους· «δὲν ὀργίζεται, δὲν σκέπτεται τὸ κακόν», πρὸς ἐκείνους ποῦ κακομετεχειρίζοντο τοὺς ἄλλους· «δὲν χαίρει διὰ τὸ κακόν, ἀλλὰ συχαίρει εἰς τὴν ἀλήθειαν», πρὸς ἐκείνους ποῦ ἐφθόνουν πάλιν· «ὅλα τὰ ἀνέχεται», πρὸς ἐκείνους ποῦ ἐπιβουλεύονται συνανθρώπους· «ἐλπίζει διὰ τὸ κάθε τι», πρὸς ἐκείνους ποῦ ἀπελπίζονται· «τὰ πάντα ὑπομένει, δὲν ἐκπίπτει ποτέ», πρὸς ἐκείνους ποῦ ἀποχωρίζονται εὐκόλως.

Ἄφοῦ λοιπὸν ἔδειξε μὲ κάθε ὑπερβολὴν τὸ μεγαλεῖον τῆς ἀγάπης, πάλιν ἀπὸ ἄλλην μεγίστην κορυφὴν κάμνει τὸ ἴδιον καὶ ἐξυψώνει τὴν ἀξίαν της μὲ νέαν σύγκρισιν καὶ

λέγων οὕτως· «Ἐἴτε δὲ προφητεῖται, καιαργηθήσονται· εἴτε γλώσσαι, παύσονται». Εἰ γὰρ ἀμφότερα ταῦτα τῆς πίστεως ἔνεκεν εἰσενήνεκται, ταύτης πανταχοῦ διασπαρείσης, περιτιτῆ τούτων ἢ χρεῖα λοιπόν. Ἄλλ' οὐ τὸ ἀγαπᾶν ἀλλήλους πανθή-
5 σεται, ἀλλὰ καὶ ἐπιδώσει μειζόνως, καὶ ἐνταῦθα καὶ κατὰ τὸ μέλλον, καὶ τότε μᾶλλον ἢ νῦν. Ἐνταῦθα μὲν γὰρ πολλὰ τὰ χαυνοῦντα τὴν ἀγάπην, χρήματα, πράγματα, πάθη σωμάτων, νοσήματα ψυχῆς· ἐκεῖ δὲ οὐδὲν τούτων. Ἄλλὰ τὸ μὲν προφη-
10 τείας καταργεῖσθαι καὶ γλώσσας, θαυμασιὸν οὐδὲν· τὸ δὲ γνῶ-
σιν καταργεῖσθαι, τοῦτό ἐστι τὸ τὴν ἀπορίαν ποιοῦν. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο προσέθηκεν εἰπών, «Ἐἴτε γνῶσις, καιαργηθήσεται». Τί οὖν; ἐν ἀγνωσίᾳ μέλλομεν ζῆν τότε; Ἄπαγε· καὶ γὰρ τότε μάλιστα ἐπιταθῆναι εἰκὸς τὴν γνῶσιν. Διὸ καὶ ἔλεγε, «Τότε ἐπιγνώσομαι, καθὼς καὶ ἐπεγνώσθη». Διὰ τοι τοῦτο,
15 ἵνα μὴ ὁμοίως τῇ προφητεῖᾳ καὶ ταῖς γλώσσαις καὶ ταύτην καιαργεῖσθαι νομίσης, εἰπών, «εἴτε γνῶσις, καιαργηθήσεται», οὐκ εἰσέγησεν, ἀλλ' ἐπήγαγε καὶ τὸν τρόπον τῆς καιαργήσεως, ταχέως προσθεὶς τὰ, «Ἐκ μέρους γινώσκομεν, καὶ ἐκ μέ-
ρους προφητεύομεν. Ὅτιαν δὲ ἔλθῃ τὸ τέλειον, τότε τὸ ἐκ
20 μέρους καιαργηθήσεται». Οὐκ ἄρα ἡ γνῶσις καιαργεῖται, ἀλλὰ τὸ μερικὴ εἶναι γνῶσις· οὐκέτι γὰρ ισοαῦτα εἰσόμεθα μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλῶ πλείονα. Ἴνα δὲ καὶ ἐπὶ ὑποδείγματι αὐτὸ ποιήσω φανερόν, νῦν ἴσμεν δι πανταχοῦ ἔστιν ὁ Θεός, ἀλλὰ πῶς, οὐκ ἴσμεν δι ἐξ οὐκ ὄντων τὰ ὄντα ἐποίησεν, ἴσμεν,
25 τὸν δὲ τρόπον ἀγνοοῦμεν· δι ἐκ παρθένου ἐτέχθη, πῶς δέ, οὐκέτι. Τότε δὲ εἰσόμεθά τι πλεον καὶ σαφέστερον περὶ τούτων.

2. Εἶτα δείκνυσι καὶ τὸ μέσον ὄσον, καὶ δι οὐ μικρόν

λέγει· «Εἴτε προφητεῖαι ὑπάρχουν τώρα θὰ καταργηθοῦν· εἴτε χαρίσματα γλωσσῶν καὶ αὐτὰ θὰ παύσουν». Διότι, ἐφ' ὅσον αὐτὰ ἐδόθησαν διὰ τὴν ἐξάπλωσιν τῆς πίστεως, ὅταν αὐτὴ διαδοθῆ παντοῦ, παύουν λοιπὸν αὐτὰ νὰ εἶναι ἀναγκαῖα. Τὸ ν' ἀγαπώμεθα ὅμως μεταξύ μας δὲν θὰ παύσῃ, ἀλλ' ἐπὶ πλέον καὶ θ' αὐξηθῆ περισσότερο καὶ ἐδῶ καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν, καὶ μάλιστα τότε περισσότερο ἀπὸ τώρα. Διότι ἐδῶ μὲν πολλὰ εἶναι αὐτὰ ποὺ χαλαρώνουν τὴν ἀγάπην, ὅπως χρήματα, πράγματα, σωματικὰ πάθη, ψυχικοὶ νόσοι, ἐνῶ ἐκεῖ τίποτε ἀπὸ αὐτά. Τὸ νὰ καταργοῦνται ὅμως χαρίσματα προφητείας καὶ γλωσσῶν, δὲν εἶναι ἄξιον ἀπορίας· ἀλλὰ τὸ νὰ καταργῆται ἡ γνῶσις, αὐτὸ εἶναι ποὺ δημιουργεῖ τὴν ἀπορίαν. Διότι καὶ αὐτὸ προσέθεσεν ὅταν εἶπεν, «εἴτε γνῶσις ὑπάρχει, θὰ καταργηθῆ καὶ αὕτη». Τί λοιπὸν; εἰς ἄγνοιαν θὰ ζῶμεν τότε; Κάθε ἄλλο. Διότι τὸ φυσικὸν εἶναι ν' αὐξηθῆ περισσότερο ἢ γνῶσις τότε. Δι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε, «τότε θὰ ἔχω πλήρη γνῶσιν, ὅπως εἶναι καὶ ἡ γνῶσις τοῦ Θεοῦ δι' ἐμέ». Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς λοιπὸν, διὰ νὰ μὴ νομίσης ὅτι θὰ καταργηθῆ καὶ αὕτη μὲ τὸν ἴδιον τρόπον ποὺ θὰ καταργηθοῦν τὰ χαρίσματα τῆς προφητείας καὶ τῶν γλωσσῶν, ὅταν εἶπεν, «εἴτε γνῶσις ὑπάρχει, θὰ καταργηθῆ», δὲν ἐσταμάτησεν ἐδῶ, ἀλλ' εἶπε καὶ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον θὰ καταργηθῆ, μὲ τὸ νὰ προσθέσῃ ἀμέσως τό, «Διότι τώρα μερικῶς καὶ ἀτελῶς γνωρίζομεν καὶ μερικῶς προφητεύομεν. Ὅταν ὅμως ἔλθῃ τὸ τέλειον, τότε τὸ μερικὸν θὰ καταργηθῆ». Ἄρα δὲν καταργεῖται ἡ γνῶσις, ἀλλ' ἡ μερικὴ γνῶσις· διότι δὲν θὰ γνωρίσωμεν μόνον τόσα, ἀλλὰ καὶ πολὺ περισσότερα. Διὰ νὰ κάνω δὲ φανερόν αὐτὸ καὶ μὲ κάποιο παράδειγμα, τώρα γνωρίζομεν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι παντοῦ, ἀλλὰ μὲ ποῖον τρόπον, δὲν γνωρίζομεν· τὸ ὅτι ἐδημιούργησε τὰ πάντα ἀπὸ τὸ μὴ εἶναι, τὸ γνωρίζομεν, τὸν τρόπον τῆς δημιουργίας ὅμως δὲν τὸν γνωρίζομεν· γνωρίζομεν ὅτι ἐγεννήθη ἀπὸ Παρθένον, μὲ ποῖον τρόπον ὅμως, ὄχι. Τότε ὅμως θὰ γνωρίσωμεν κάτι περισσότερο καὶ σαφέστερον δι' αὐτά.

2. Ἀκολουθῶς δεικνύει πόση εἶναι καὶ ἡ ἀπόστασις

τὸ λειπόμενον, λέγων· «Ὅτιε ἤμην νήπιος, ὡς νήπιος ἐλά-
 λουν, ὡς νήπιος ἐφρόνουν, ὡς νήπιος ἐλογιζόμην· διε δὲ
 γέγονα ἀνὴρ, τὰ τοῦ νηπίου κατήργηκα». Καὶ δι' ἑτέρου δὲ
 παραδείγματος τὸ αὐτὸ πάλιν δηλοῖ λέγων· «Βλέπομεν γὰρ
 5 ἄρτι δι' ἐσόπιρον». Εἴτα ἐπειδὴ τὸ ἔσοπιρον παρίστησι τὸ
 ὀρώμενον ὀπωσοδήποιε, ἐπήγαγεν, «Ἐν αἰνίγματι», μεθ' ὑ-
 περβολῆς δεικνὺς μερικωτάτην τὴν παροῦσαν γνῶσιν. «Τότε
 δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον»· οὐχ ὡς πρόσωπον τοῦ Θεοῦ
 ἔχοντος, ἀλλ' ἵνα εἴπη σαφέστερον καὶ τρανότερον. Ὅρᾳς
 10 καὶ ἐπίδοσιν πάντα μανθάνοντις; Ἄρτι γινώσκω ἐκ μέρους,
 τότε δὲ ἐπιγνώσομαι καθὼς καὶ ἐπεγνώσθη». Εἶδες πῶς
 διπλῆ τὸ φύσημα αὐτῶν κατέσπασεν; διὲ καὶ μερικὴ ἢ γνῶ-
 σις, καὶ οὐδὲ ταύτην οἴκοθεν ἔχουσιν. Οὐ γὰρ ἐγὼ αὐτὸν
 ἔγνω, ἀλλ' αὐτὸς με ἐγνώρισε, φησί. Ὡσπερ οὖν αὐτὸς
 15 με ἔγνω πρότερος νῦν, καὶ αὐτὸς μοι ἐπέδραμεν, οὕτως ἐγὼ
 αὐτῷ ἐπιδραμοῦμαι τότε πολλῶ μειζόνως, ἢ νῦν. Καὶ γὰρ
 ὁ ἐν σκότῳ καθήμενος, ἕως μὲν ἂν μὴ βλέπη τὸν ἥλιον,
 οὐκ αὐτὸς ἐπιτρέχει τῷ κάλλει τῆς ἀκτίνος, ἀλλ' ἐκεῖνη
 δείκνυσιν ἑαυτήν, ἐπειδὴν λάμπη· διὰ δὲ αὐτῆς δέξεται
 20 τὴν αὐγὴν, τότε καὶ αὐτὸς λοιπὸν διώκει τὸ φῶς. Τοῦτο
 οὖν ἐστὶ τό, «καθὼς καὶ ἐπεγνώσθη»· οὐχ ὅτι οὕτως αὐτὸν
 εἰσόμεθα, ὡς αὐτὸς ἡμᾶς, ἀλλ' ὅτι ὡσπερ αὐτὸς ἡμῖν ἐπέ-
 δραμε νῦν, οὕτως ἡμεῖς ἀνθεξόμεθα αὐτοῦ τότε, καὶ πολλὰ
 τῶν νῦν ἀπορρήτων εἰσόμεθα, καὶ τῆς μακαριωτάτης ἐκεί-
 25 νης ἀπολαύσομεν ὁμιλίας καὶ σοφίας.

Εἰ γὰρ ὁ ἰσαῦτα εἰδὼς Παῦλος νήπιος, ἐννόησον ἡλίκα
 ἐκεῖνα· εἰ ταῦτα ἔσοπιρον καὶ αἰνίγμα, λογίζου μοι πάλιν ἐν-
 τεῦθεν τὸ πρόσωπον ἡλίκον εἶναι. Ἴνα δέ σοι μικρὸν τι

καὶ ὅτι αὐτὸ ποῦ ὑπολείπεται δὲν εἶναι ὀλίγον, μὲ τοὺς λόγους· «Ὅταν ἤμουν νήπιον ὠμιλοῦσα ὡσάν νήπιον, ἐσκεπτόμουν ὡσάν νήπιον, ἐσυλλογιζόμουν ὡσάν νήπιον. Ὅταν ὁμως ἔγινα ἄνδρας, κατήργησα τοὺς νηπιακοὺς τρόπους». Ἄλλὰ καὶ μὲ ἄλλο παράδειγμα δεικνύει τὸ ἴδιον ὅταν λέγῃ· «Τώρα βλέπομεν ὡσάν εἰς καθρέφτην». Ὑστερον, ἐπειδὴ ὁ καθρέπτης παριστᾷ ὅπωςδὴποτε αὐτὸ ποῦ φαίνεται, προσέθεσεν. «ἀμυδρῶς», διὰ νὰ δείξῃ πολὺ σαφῶς ὅτι εἶναι πάρα πολὺ μερική αὐτὴ ἡ γνῶσις. «Τότε ὁμως θὰ βλέπωμεν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον»· ὄχι διότι ἔχει πρόσωπον ὁ Θεός, ἀλλὰ διὰ νὰ ὁμιλήσῃ περισσότερον σαφῶς καὶ εἰλικρινῶς. Βλέπεις ὅτι τὰ πάντα γνωρίζομεν προοδευτικῶς; «Τώρα γνωρίζω μερικῶς, ἀλλὰ τότε θὰ ἔχω πλήρη γνῶσιν, ὅπως εἶναι καὶ ἡ γνῶσις τοῦ Θεοῦ δι' ἐμέ». Εἶδες πῶς μὲ διπλὸν τρόπον συνέτριψε τὴν ἀλαζονείαν των; μὲ τὸ ὅτι δηλαδὴ ἡ γνῶσις καὶ μερική εἶναι καὶ δὲν τὴν ἔχουν ἀπὸ μόνοι των οὔτε αὐτὴν τὴν μερικήν. Διότι δὲν ἐγνώρισα ἐγὼ αὐτόν, ἀλλ' ἐκεῖνος ἐμένα, λέγει. Ὅπως λοιπὸν αὐτὸς μὲ ἐγνώρισε πρῶτος τώρα καὶ αὐτὸς ἦλθεν εἰς ἐμέ, ἔτσι ἐγὼ θὰ τρέξω τότε πρὸς αὐτόν πολὺ περισσότερον ἀπὸ ὅσον τώρα. Διότι καὶ αὐτὸς ποῦ εὐρίσκεται εἰς σκότος, μέχρις ὅτου μὲν δὲν βλέπει τὸν ἥλιον, δὲν τρέχει αὐτὸς πρὸς τὴν ὠραιότητα τοῦ φωτός, ἀλλ' ἐκεῖνο δεικνύει τὸν ἑαυτὸν του μὲ τὸ νὰ λάμψῃ· ὅταν ὁμως ἰδῆ τὴν λαμπρότητα, τότε λοιπὸν καὶ αὐτὸς σπεύδει πρὸς τὸ φῶς. Αὐτὸ σημαίνει τό, «ὅπως εἶναι καὶ ἡ γνῶσις τοῦ Θεοῦ δι' ἐμέ»· ὄχι ὅτι θὰ γνωρίσωμεν ἔτσι, ὅπως γνωρίζει ἐκεῖνος ἐμᾶς, ἀλλ' ὅτι ὅπως ἐκεῖνος ἔτρεξε τώρα εἰς ἐμᾶς, ἔτσι καὶ ἐμεῖς θὰ προσηλωθῶμεν εἰς αὐτόν τότε, καὶ πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ ποῦ εἶναι τώρα ἀπόρρητα θὰ γνωρίσωμεν τότε καὶ θ' ἀπολαύσωμεν τὴν μακαριωτάτην ἐκείνην ὁμιλίαν καὶ σοφίαν.

Ἐὰν λοιπὸν ὁ Παῦλος, ποῦ ἐγνώρισε τόσα, εἶναι νήπιος, σκέψου πόσον μέγала εἶναι ἐκεῖνα· ἐὰν αὐτὰ εἶναι καθρέπτης καὶ αἴνιγμα, σκέψου πάλιν ἀπὸ αὐτὸ τί εἶναι τὸ νὰ ἰδῆ κανεὶς πρόσωπον πρὸς πρόσωπον τὸν Θεόν. Διὰ νὰ

παρανοίξω τῆς διαφορᾶς ταύτης, καὶ ἀκτινά τινα ἀμυδρὰν
 τοῦ νοήματος ἐναφῶ σου τῇ ψυχῇ τούτου, ἀναμνίσθητί μοι
 τῶν ἐν τῷ νόμῳ νῦν, ἡνίκα ἡ χάρις ἔλαμψε. Καὶ γὰρ ἐ-
 κεῖνα πρὸ τῆς χάριτος μεγάλα τινὰ καὶ θαυμασιὰ ἐφαίνεται
 5 ἀλλ' ὁμως ἄκουσον τί φησι περὶ αὐτῶν μετὰ τὴν χάριν ὁ
 Παῦλος· «Ὅτι οὐ δεδόξασται τὸ δεδοξασμένον ἐν τούτῳ
 τῷ μέρει, ἕνεκεν τῆς ὑπερβαλλούσης δόξης». Ἴνα δὲ καὶ σα-
 φέστερον ὁ λέγω γένηται, ἐφ' ἑνὸς τινος τῶν τότε τελουμέ-
 νων τὸν λόγον μεταχειρίσωμεν, καὶ τότε ὄψει τὸ μέσον
 10 ὅσον. Καί, εἰ θούλει, τὸ πάσχα εἰς μέσον ἀγάγωμεν ἐκεῖνο
 καὶ τοῦτο, καὶ τότε εἶση τὴν ὑπεροχὴν. Ἐπειτέλουν μὲν γὰρ
 καὶ Ἰουδαῖοι, ἐπειτέλουν δὲ οὕτως, ὡς ἐν ἐσόπτρῳ καὶ ἐν
 αἰνίγματι· τὰ δὲ ἀπόρρητα ταῦτα μυστήρια οὐδὲ εἰς νοῦν
 ποτε ἔλαβον, οὐδὲ τίνα ἦν, ἃ ἐκεῖνα προανεφώνει· ἀλλὰ πρό-
 15 ὄσιον ἐώρων σφαιρόμενον, καὶ αἷμα ἀλόγου, καὶ θύρας
 χρωμένας τούτῳ· διὸ δὲ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ σαρκωθεὶς σφαι-
 γήσεται, καὶ τὴν οἰκουμένην ἐλεύθερώσει πᾶσαν, καὶ δώσει
 καὶ Ἕλλησι καὶ βαρβάροις τοῦ αἵματος ἀπογεύσασθαι τού-
 του, καὶ τὸν οὐρανὸν ἀνοίξει πᾶσι, καὶ τὰ ἐκεῖ προθήσει
 20 τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει, καὶ τὴν αἰμαχθεῖσαν σάρκα λαβῶν,
 ὑπὲρ τὸν οὐρανὸν καὶ τὸν οὐρανὸν τοῦ οὐρανοῦ καὶ πάσας
 ἀπλῶς τὰς ἄνω τῶν ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων καὶ τῶν ἄλ-
 λων δυνάμεων σιραιᾶς ἀναβιβάσει, καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ θρό-
 νου τοῦ βασιλικοῦ ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς αὐτὴν καθιεῖ δόξῃ
 25 λάμπουσαν ἀρρήτῳ· ταῦτα δὲ οὔτε ἐκείνων τις, οὔτε τῶν
 ἄλλων οὐδεὶς ἀνθρώπων, οὔτε προσέγνω οὔτε εἰς νοῦν ἠ-
 δυνήθη θαλέσθαι ποτέ.

Ἄλλὰ τί φασιν οἱ πάντα τολμηροί; Τό, «Ἄρτι γινώσκω
 ἐκ μέρους», περὶ οἰκονομιῶν εἰρηῶσαι· τὴν γὰρ περὶ τοῦ

σοῦ δώσω δὲ μίαν ἰδέαν δι' αὐτὴν τὴν διαφορὰν καὶ ν' ἀφήσω νὰ πέση εἰς τὴν ψυχὴν σου κάποια ἀμυδρὰ ἀκτίς ἀπὸ αὐτὸ τὸ νόημα, ἐνθυμήσου τὰ τοῦ νόμου τώρα ποὺ ἔχει λάμπει ἢ χάρις. Διότι καὶ ἐκεῖνα πρὶν ἀπὸ τὴν χάριν ἐφαίνοντο ἀξιοθαύμαστα καὶ μεγάλα· ἄκουσε ὅμως τί λέγει δι' αὐτὰ ὁ Παῦλος ἀφοῦ ἦλθεν ἡ χάρις· «Ὁ νόμος ποὺ κάποτε εἶχε δόξαν, ἔχασε τὴν δόξαν του ἐξ αἰτίας τῆς πολὺ μεγαλυτέρας δόξης τῆς χάριτος». Διὰ νὰ γίνῃ ὅμως καὶ σαφέστερον αὐτὸ ποὺ λέγω, ἃς φέρωμεν τὸν λόγον εἰς ἓν ἀπὸ ὅσα ἐτελοῦντο κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ νόμου καὶ τότε θὰ ἰδῆς πόση εἶναι ἡ ἀπόστασις. Καί, ἐὰν θέλῃς, ἃς συγκρίνωμεν ἐκεῖνο τὸ πάσχα μὲ τὸ πάσχα τῆς ἐποχῆς τῆς χάριτος, καὶ τότε θὰ γνωρίσης τὴν ὑπεροχὴν. Διότι ἐτέλουν μὲν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι πάσχα, ἀλλὰ τὸ ἐτέλουν ἔτσι ποὺ νὰ μὴ βλέπουν τὸ νόημά του, παρὰ ὡσὰν μέσα εἰς καθρέπτην καὶ ὡσὰν αἰνιγμα· αὐτὰ δὲ τὰ ἀπόρρητα μυστήρια οὔτε νὰ διανοηθοῦν ἠμπόρεσαν ποτέ, οὔτε καὶ ποῖα προανήγγελλον ἐκεῖνα ποὺ ἐτέλουν τότε· ἀλλ' ἔβλεπον νὰ σφάττεται πρόβατον καὶ αἷμα ἀλόγου ζώου καὶ μὲ τὸ αἷμα νὰ βάφονται θύραι οἰκιῶν· τὸ ὅτι ὅμως ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἀφοῦ ἐνανθρωπήσῃ θὰ σφαγῆ καὶ θὰ ἐλευθερώσῃ ὅλην τὴν οἰκουμένην καὶ θὰ δώσῃ καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς βαρβάρους νὰ γευθοῦν ἀπὸ αὐτὸ τὸ αἷμα καὶ ὅτι θ' ἀνοίξῃ εἰς ὅλους τὸν οὐρανόν, καὶ θὰ προσφέρῃ τὰ οὐράνια εἰς τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀφοῦ ἀναλάβῃ τὴν αἱματωμένην σάρκα θὰ τὴν ἀναβιβάσῃ ἐπάνω ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ τὸν οὐρανὸν τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἀπὸ ὅλας γενικῶς τὰς στρατιάς τῶν οὐρανίων ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων καὶ τῶν ἄλλων δυνάμεων καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον τὸν θεϊκὸν θρόνον εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ - Πατρὸς θὰ καθῆσῃ αὐτὴν ποὺ θὰ λάμπῃ ἀπὸ ἀπερίγραπτον δόξαν, αὐτὰ βεβαίως οὔτε ἀπὸ ἐκείνους κανεῖς, οὔτε ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους οὔτε ἐγνώρισε ποτέ ἀπὸ πρὶν, οὔτε ἠμπόρεσε ποτέ νὰ τὰ διανοηθῆ.

Ἄλλὰ τί λέγουν αὐτοὶ ποὺ εἶναι εἰς ὅλα ἀπερισκέπτως τολμηροί; Ὅτι τό, «Τώρα γνωρίζω μερικῶς», ἐλέχθη διὰ

Θεοῦ γνῶσιν ἀπηρτισμένην αὐτὸν ἔχειν. Καὶ πῶς νήπιον
 ἑαυτὸν καλεῖ; πῶς δι' ἐσόπτρων βλέπει, πῶς ἐν αἰνίγματι,
 εἰ τὸ πᾶν ἔχει τῆς γνώσεως; τί δὲ ὡσπερ ἐξαίρειον ἀνατίθη-
 σιν αὐτὸ τῷ Πνεύματι, καὶ οὐδεμίᾳ ἄλλῃ δυνάμει τῆς κτί-
 5 σεως, λέγων· «Τίς γὰρ οἶδε τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ
 πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ; Οὕτω καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ
 οὐδεὶς οἶδεν, εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ». Καὶ ὁ Χριστὸς
 πάλιν ἑαυτοῦ μόνον τοῦτο εἶναι φησιν, οὕτω λέγων· «Οὐχ
 ὅτι τὸν Πατέρα τις ἐώρακεν, εἰ μὴ ὁ ὢν παρὰ τοῦ Θεοῦ,
 10 οὗτος ἐώρακε τὸν Πατέρα»· ὄρασιν τὴν γνῶσιν λέγων τὴν
 σαφesiάτην καὶ ἀπηρτισμένην. Πῶς δὲ ὁ τὴν οὐσίαν εἰδώς,
 τὰς οἰκονομίας ἀγνοήσει; ἐκείνη γὰρ μείζων ταύτης ἢ γνῶ-
 σις. Ἄγνοοῦμεν οὖν, φησίν, τὸν Θεόν; Ἄπαγε· ἀλλ' ὅτι μὲν
 ἔσονται, ἴσμεν, τί ποτε δέ ἐσονται τὴν οὐσίαν, οὐκέτι. Καὶ ἵνα
 15 γνῶς ὅτι οὐ περὶ τῶν οἰκονομιῶν εἴρηκε τό, «Ἄρι γινώ-
 σκω ἐκ μέρους», ἄκουσον τῶν ἐξῆς· ἐπήγαγε γοῦν· «Τότε δὲ
 ἐπιγνώσομαι, καθὼς καὶ ἐπεγνώσθη». Οὐ δήπου δὲ ὑπὸ τῶν
 οἰκονομιῶν ἐπεγνώσθη, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Θεοῦ.

Μηδεὶς τοίνυν μικρὰν μηδὲ ἀπλήν νομιζέτω εἶναι ταύ-
 20 τὴν τὴν παρανομίαν, ἀλλὰ καὶ διπλήν καὶ τριπλήν καὶ πη-
 λαπλασίονα. Οὐ γὰρ δὴ τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ ἄτιπον, ὅτι
 ταῦτα ἀλαζονεύονται εἰδέναι, ἀ τοῦ Πνεύματός ἐστι μόνου,
 καὶ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὅτι καὶ Παύλου
 οὐδὲ τὸ μερικὸν τοῦτο τῆς γνώσεως ἄνευ τῆς ἄνωθεν ἀπο-
 25 καλύψεως δυνηθέντος μαθεῖν, αὐτοὶ τὸ πᾶν ἐκ τῶν οἰκείων
 λογισμῶν κατειληφέναι φασίν. Οὐδὲ γὰρ ἔχουσι οὐδαμοῦ
 τὴν Γραφὴν περὶ τούτων ἡμῖν διειλεγμένην δεῖξαι. Ἀλλὰ
 γὰρ τὴν μαρτίαν αὐτῶν ἀφέντες, τῶν ἐξῆς ἐχώμεθα περὶ

τὰ σωτηριώδη σχέδια τῆς θείας οικονομίας, τὴν παλαιὰν καὶ καινὴν Διαθήκην· διότι ὁ Παῦλος ἔχει ὠλοκληρωμένην τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ. Καὶ διατί τότε ὀνομάζει τὸν ἑαυτὸν τοῦ νήπιον; διατί λέγει ὅτι βλέπει ὡσάν εἰς καθρέπτην καὶ ὡσάν αἰνίγμα, ἐὰν κατέχη ὀλόκληρον τὴν γνῶσιν; διατί δὲ ὡσάν νὰ πρόκειται διὰ κάτι ἐξαιρετικὸν ἀποδίδει τὴν πλήρη γνῶσιν τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ ἴδιον τὸ ἅγιον Πνεῦμα καὶ εἰς οὐδεμίαν ἄλλην δύναμιν τῆς κτίσεως, ὅταν λέγη «Διότι ποῖος γνωρίζει τὰ μυστικὰ τοῦ ἀνθρώπου, παρὰ τὸ πνεῦμα ποῦ εὐρίσκεται μέσα του; Ἔτσι καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ κανεῖς δὲν γνωρίζει, παρὰ μόνον τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ». Καὶ ὁ Χριστὸς ἐπίσης λέγει ὅτι αὐτὸ μόνον εἰς τὸν ἴδιον ἀνήκει, ὅταν λέγη· «Ὅχι ὅτι ἔχει ἰδεῖ κανεῖς τὸν Πατέρα, ἀλλὰ μόνον ἐκεῖνος ποῦ εἶναι ἀπὸ τὸν Θεόν, ἐκεῖνος ἔχει ἰδεῖ τὸν Πατέρα»³ καὶ μὲ τό, ἔχει ἰδεῖ ἐννοεῖ τὴν σαφειάτην καὶ ὠλοκληρωμένην γνῶσιν. Πῶς εἶναι ὅμως δυνατόν αὐτὸς ποῦ γνωρίζει τὴν οὐσίαν νὰ μὴ γνωρίζῃ τὰ σωτηριώδη σχέδια; διότι ἐκείνη ἡ γνῶσις εἶναι μεγαλυτέρα ἀπὸ αὐτήν. Ἄγνοοῦμεν λοιπόν, θὰ εἰπῇ, τὸν Θεόν; Μὴ γένοιτο! Ἄλλὰ τὸ ὅτι ὑπάρχει μὲν τὸ γνωρίζομεν, τί εἶναι ὅμως εἰς τὴν οὐσίαν, καθόλου. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς ὅτι δὲν εἶπε διὰ τὰ σωτηριώδη σχέδια τὸ «Τώρα γνωρίζω μερικῶς», ἄκουσε τὰ ἑξῆς· προσέθεσε λοιπόν· «ἀλλὰ τότε θὰ ἔχω πλήρη γνῶσιν, ὅπως εἶναι καὶ ἡ γνῶσις τοῦ Θεοῦ δι' ἐμέ». Καὶ ὅμως δὲν ἐγνωρίσθη ἀπὸ τὰ σχέδια, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν Θεόν.

Κανεῖς λοιπόν ἄς μὴ νομίζῃ ὅτι εἶναι μικρά, οὔτε ἀπλῆ αὐτὴ ἡ παρανομία, ἀλλὰ καὶ διπλῆ καὶ τριπλῆ καὶ πολλαπλασία. Διότι δὲν εἶναι μόνον αὐτὸ τὸ ἄτοπον, ὅτι δηλαδὴ ὑπερηφανεύονται ὅτι γνωρίζουν αὐτὰ ποῦ μόνον τὸ ἅγιον Πνεῦμα γνωρίζει καὶ ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἐνῶ καὶ αὐτὸς ὁ Παῦλος δὲν θὰ ἠμπορεῖ νὰ λάβῃ οὔτε αὐτὴν τὴν μερικὴν γνῶσιν χωρὶς τὴν ἀπὸ τὸν Θεόν ἀποκάλυψιν, αὐτοὶ ἰσχυρίζονται ὅτι γνωρίζουν τὸ πᾶν μὲ τὴν ἰδικὴν των σκέψιν. Διότι δὲν ἠμποροῦν νὰ δείξουν κανέν σημεῖον τῆς γραφῆς ποῦ νὰ διαφωνῇ πρὸς αὐτά. Ἄλλ' ἀφοῦ ἀφήσωμεν κατὰ μέρος τὴν παραφροσύ-

τῆς ἀγάπης λόγων. Οὐδὲ γὰρ τούτοις ἠρκέσθη, ἀλλ' ἐπάγει
 πάλιν λέγων «Νυνὶ δὲ μένει πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη, τὰ τρία
 ταῦτα· μείζων δὲ τούτων ἡ ἀγάπη». Ἡ μὲν γὰρ πίστις
 καὶ ἡ ἐλπίς, τῶν πιστευθέντων καὶ τῶν ἐλπισθέντων παρα-
 5 γενομένων ἀγαθῶν, παύεται. Καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Παῦλος
 ἔλεγεν «Ἐλπίς γὰρ βλεπομένη, οὐκ ἔστιν ἐλπίς· ὁ γὰρ
 βλέπει τις, τί καὶ ἐλπίζει;»· πάλιν, «Ἔστι δὲ πίστις ἐλλι-
 ζομένων ὑπόστασις, πραγμάτων ἔλεγχος οὐ βλεπομένων».

Ῥοιτε αὖται μὲν παύονται φανέντων ἐκείνων· ἡ δὲ ἀ-
 10 γάπη τότε μάλιστα αἴρεται, καὶ γίνεται σφοδροτέρα. Ἐτε-
 ρον πάλιν ἐγκώμιον τῆς ἀγάπης· οὐδὲ γὰρ ἀρκεῖται τοῖς
 ἔμπροσθεν, ἀλλὰ καὶ ἄλλο φιλονεικεῖ πάλιν εὐρεῖν· Σκόπει
 δέ. Εἶπεν αὐτὴν χάρισμα εἶναι μέγα καὶ ὁδὸν τούτων καθ'
 ὑπερβολήν· εἶπε χωρὶς αὐτῆς μηδὲν μέγα ὠφελεῖν τὰ χα-
 15 ρίσματα· ὑπέγραψεν αὐτῆς διὰ πολλῶν τὴν εἰκόνα· βούλεται
 πάλιν καὶ ἑτέρως αὐτὴν ἐπᾶραι, καὶ δεῖξαι μεγάλην οὔσαν
 ἐκ τοῦ διαμένειν. Διὸ καὶ ἔλεγε, «Νυνὶ δὲ μένει πίστις,
 ἐλπίς, ἀγάπη, τὰ τρία ταῦτα· μείζων δὲ τούτων ἡ ἀγάπη».
 Πῶς οὖν μείζων ἡ ἀγάπη; Τῷ ἐκεῖ διαβαίνειν. Εἰ τοίνυν
 20 ἰσοαὐτὴ ἡ ἰσχὺς τῆς ἀγάπης, εἰκότως ἐπάγει λέγων, «Διώ-
 κετε τὴν ἀγάπην».

3. Καὶ γὰρ διώξεως χρεῖα καὶ δρόμου σφοδροῦ τινος
 ἐπ' αὐτὴν οὔτως ἡμῶν ἀπέπιη, καὶ ἰσοαὐτὰ τὰ ὑποσκελί-
 ζοντα τὸν ἐκεῖσε δρόμον. Διὸ καὶ πολλῆς ἡμῖν δεῖ τῆς σφοδρό-
 25 τητος, ὥστε αὐτὴν καταλαβεῖν. Ὅπερ ἐνδεικνύμενος ὁ Παῦ-
 λος οὐκ εἶπεν, ἀκολουθεῖτε τῇ ἀγάπῃ, ἀλλά, διώκετε αὐτὴν,
 διεγείρων ἡμᾶς καὶ ἀνάπτων πρὸς τὴν ἐκείνης ἀντίληψιν.
 Καὶ γὰρ ὁ Θεὸς ἐξ ἀρχῆς μυρία ὑπὲρ τοῦ ταύτην ἡμῖν ἐμ-
 φυτεῦσαι ἐμηχανήσατο. Καὶ γὰρ μίαν ἄπυσιν ἔδωκε κεφα-

4. Ρωμ. 8, 24.

5. Ἐβρ. 11, 1,

νην αὐτῶν, ὡς συνεχίσωμεν τὴν ὁμιλίαν διὰ τὴν ἀγάπην· Διότι δὲν ἠρκέσθη εἰς αὐτά, ἀλλὰ συνεχίζει πάλιν μὲ τοὺς λόγους· «Ὡστε αὐτὰ τὰ τρία μένουν, ἡ πίστις, ἡ ἐλπίς καὶ ἡ ἀγάπη· μεγαλυτέρα δὲ ἀπὸ αὐτὰ εἶναι ἡ ἀγάπη». Διότι ἡ μὲν πίστις καὶ ἡ ἐλπίς, ὅταν ἔλθουν τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἐπιστεύθησαν καὶ ἠλπίσθησαν, παύουν. Καὶ ἐδήλωσεν αὐτὸ ὁ Παῦλος ὅταν ἔλεγεν· «Ἄλλ’ ἐλπίς ποὺ τὴν βλέπει κανεὶς νὰ ἔχη πραγματοποιηθῆ δὲν εἶναι ἐλπίς· διότι πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἐλπίζῃ ἀκόμη κανεὶς δι’ ἐκεῖνο ποὺ ἤδη βλέπει;»⁴ ἐπίσης, «Ἡ πίστις κάμνει πραγματικὰ αὐτὰ ποὺ ἐλπίζομεν καὶ σίγουρα ἐκεῖνα ποὺ δὲν βλέπομεν»⁵.

Ὡστε ἡ πίστις καὶ ἡ ἐλπίς παύουν ὅταν ἔλθουν τὰ ἐλπιζόμενα· ἡ ἀγάπη ὅμως τότε ὑψοῦται κυρίως καὶ γίνεται περισσότερο δυνατόν. Ἄλλο ἐγκώμιον πάλιν διὰ τὴν ἀγάπην· δὲν ἀρκεῖται λοιπὸν εἰς τὰ προηγούμενα, ἀλλ’ ἀναζητεῖ νὰ εὔρη καὶ ἄλλο. Πρόσεχε δέ. Εἶπεν ὅτι ἡ ἀγάπη εἶναι μέγα χάρισμα καὶ ἡ κατ’ ἐξοχὴν ὁδὸς δι’ ὅλα αὐτὰ· ἐζωγράφησε τὴν εἰκόνα τῆς μὲ πολλά· θέλει πάλιν καὶ μὲ ἄλλον τρόπον νὰ τὴν ἐξυψώσῃ καὶ νὰ δείξῃ ὅτι εἶναι μεγάλη ἀπὸ τὸ ὅτι μένει εἰς τὸν αἰῶνα. Δι’ αὐτὸ καὶ ἔλεγεν, «Ὡστε αὐτὰ τὰ τρία μένουν, πίστις, ἐλπίς ἀγάπη· μεγαλυτέρα ὅμως ἀπὸ αὐτὰ εἶναι ἡ ἀγάπη». Πῶς λοιπὸν εἶναι μεγαλυτέρα ἡ ἀγάπη; Ἀπὸ τὸ ὅτι διαβαίνει εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν. Ἐὰν λοιπὸν εἶναι τόσο μεγάλη ἡ δύναμις τῆς ἀγάπης, καλῶς συνεχίζει μὲ τοὺς λόγους, «ἐπιδιώκετε τὴν ἀγάπην».

3. Διότι διὰ ν’ ἀποκτήσῃ κανεὶς τὴν ἀγάπην χρειάζεται καὶ νὰ τὴν ἐπιδιώξῃ καὶ νὰ τρέξῃ πολὺ· τόσο πολὺ ἀπεμακρύνθη ἀπὸ ἐμᾶς καὶ τόσο πολλὰ εἶναι αὐτὰ ποὺ ἐμποδίζουν νὰ τρέξῃ κανεὶς πρὸς αὐτήν. Δι’ αὐτὸ καὶ μᾶς χρειάζεται πολλὴ ὀρμητικότης διὰ νὰ τὴν ἀποκτήσωμεν. Αὐτὸ τὸ πρᾶγμα θέλων νὰ δείξῃ ὁ Παῦλος δὲν εἶπεν, ἀκολουθεῖτε τὴν ἀγάπην, ἀλλὰ, ἐπιδιώκετε τὴν ἀγάπην, διὰ νὰ μᾶς ἐγκαρδιώσῃ καὶ νὰ μᾶς ἐνθαρρύνῃ νὰ τὴν κερδήσωμεν. Διότι καὶ ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀπείρους τρόπου ἐχρησιμοποίησε διὰ νὰ τὴν ἐμφυτεύσῃ εἰς ἐμᾶς. Καὶ

λήν, τὸν Ἀδάμ. Διὰ τί γὰρ μὴ ἐκ γῆς γινόμεθα πάντες; διὰ τί μὴ τέλειοι, ὡς ἐκεῖνος; Ἴνα καὶ οἱ τόκοι, καὶ αἱ παιδοτροφίαι, καὶ τὸ ἐξ ἀλλήλων φύεσθαι, συνδήσῃ πρὸς ἀλλήλους ἡμᾶς. Διὰ τοῦτο οὐδὲ τὴν γυναῖκα ἐποίησεν ἀπὸ
 5 γῆς. Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἤρκει δυοπηῆσαι πρὸς ὁμόνοιαν ἡμᾶς ὁμοίως, τὸ τῆς αὐτῆς οὐσίας εἶναι, εἰ μὴ καὶ τὸν αὐτὸν ἔχοιμεν πρόγονον, καὶ τοῦτο κατεσκεύασεν. Εἰ γὰρ νῦν τόποις διεστηκότιες μόνοις, ἀλλοτριούς εἶναι νομίζομεν ἐ-
 10 μᾶλλον ἂν τοῦτο ἐγένετο.

Διὰ δὴ τοῦτο, ὥσπερ ἀπὸ τινος μιᾶς κεφαλῆς, τὸ πᾶν ἔδησε σῶμα τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους. Καὶ ἐπειδήπερ ἐξ ἀρχῆς δύο τινὲς εἶναι ἐδόκουν, ὄρα πῶς αὐτοὺς συγκολλᾷ πάλιν καὶ εἰς ἓν συνάγει διὰ τοῦ γάμου. «Ἀντὶ τούτου»
 15 γὰρ «καταλείψει», φησὶν, «ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν». Καὶ οὐκ εἶπεν, ἡ γυνή, ἀλλ', ὁ ἄνθρωπος, ἐπειδὴ καὶ μείζων ἢ ἐπιθυμία ἐν ἐκείνῳ. Καὶ γὰρ καὶ μείζονα αὐτὴν διὰ τοῦτο ἐποίησεν, ἵνα τὸ ὑπερέ-
 20 χον κατακάμψη τῇ τυραννίδι τούτου τοῦ ἔρωτος, καὶ ὑποιάξῃ τῷ ἀσθενεσιέρῳ. Ἐπειδὴ δὲ καὶ γάμον ἔδει εἰσαχθῆναι, τὸν ἐξ οὗ γέγονε, τοῦτον ἄνδρα ἐποίησε τῇ γυναικί. Πάντα γὰρ ἀγάπης τῷ Θεῷ δεύτερα. Εἰ γὰρ οὕτω γενομένων ὁ πρῶτος εὐθέως οὕτως ἐμάνη, καὶ ἰσοσύτην μάχην ὁ διά-
 25 βολος καὶ βασκανίαν ἐνέσπειρε, τί οὐκ ἂν εἰργάσαιο, εἰ μὴ ἀπὸ μιᾶς ρίζης ἐβλάστησαν;

Εἶτα ἵνα τὸ μὲν ὑποιάτῃται, τὸ δὲ ἄρχῃ (τὸ γὰρ ὁμότιμον οἶδε πολλάκις μάχην εἰσάγειν), οὐκ ἀφῆκε δημοκρατίαν εἶναι, ἀλλὰ βασιλείαν, καὶ καθάπερ ἐν σιραιοπέδῳ,

δι' αὐτὸ ἔδωσεν εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους μίαν κεφαλὴν, τὸν Ἀδάμ. Διότι διατί δὲν δημιουργούμεθα ὅλοι ἀπὸ τὴν γῆν; διατί δὲν γινόμεθα τέλειοι ὅπως ἐκεῖνος; Διὰ νὰ μᾶς συνδέσουν μεταξύ μας καὶ αἱ γεννήσεις καὶ ἡ ἀνατροφή τῶν παιδιῶν, καὶ τὸ ὅτι γεννώμεθα ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλον. Δι' αὐτὸ δὲν ἐδημιούργησε τὴν Εὐάν ἀπὸ τὴν γῆν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ἦτο ἀρκετὸν διὰ νὰ μᾶς κἀνὴ νὰ πεισθῶμεν εἰς τὸ νὰ ἔχωμεν ὁμόνοιαν τὸ ὅτι εἴμεθα ὁμοούσιοι, ἐὰν δὲν εἶχομεν ἐπὶ πλέον καὶ τὸν ἴδιον πρόγονον, δι' αὐτὸ ἔκανε καὶ αὐτό. Διότι, ἐὰν τώρα ποὺ μόνον οἱ τόποι μᾶς χωρίζουν νομίζωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ξένους μεταξύ των, ἐὰν τὸ γένος μας εἶχε δύο ἀρχὰς πολὺ περισσότερον θὰ συνέβαιναν αὐτό.

Δι' αὐτὸ λοιπόν, ὡσὰν ἀπὸ μίαν κεφαλὴν συνέδεσε τὸ σῶμα ὁλοκλήρου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Καὶ ἐπειδὴ ἀκριβῶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐνόμιζον ὅτι εἶναι δύο, κοίταξε πῶς συνενώνει πάλιν καὶ συσφίγγει αὐτοὺς εἰς ἓν διὰ τοῦ γάμου. «Ἐξ αἰτίας τῆς στενῆς αὐτῆς σχέσεως», λέγει, «θὰ ἐγκαταλείψη ὁ ἄνδρας τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα του καὶ θὰ προσηλωθῆ εἰς τὴν γυναῖκα του, ὥστε οἱ δύο θὰ γίνουν μία σὰρξ»⁶. Καὶ δὲν εἶπεν, ἡ γυναῖκα, ἀλλ' ὁ ἄνδρας, ἐπειδὴ εἰς ἐκεῖνον ἦτο καὶ μεγαλυτέρα ἢ ἐπιθυμία. Ἀλλὰ καὶ μεγαλυτέραν δι' αὐτὸ ἔκανε νὰ ὑπάρχη εἰς αὐτὸν ἢ ἐπιθυμία, διὰ νὰ κάμψη τὴν ὑπεροχὴν κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ τοῦ ἔρωτος καὶ νὰ τὸν ὑποτάξῃ εἰς τὸ ἀσθενέστερον. Ἐπειδὴ δὲ ἔπρεπε νὰ τεθῆ καὶ ὁ θεσμὸς τοῦ γάμου, δι' αὐτὸ ἐκεῖνον ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐπλάσθη, αὐτὸν ἔδωσεν ἄνδρα εἰς τὴν γυναῖκα. Διότι διὰ τὸν Θεὸν τὰ πάντα εἶναι δευτερεύοντα ὡς πρὸς τὴν ἀγάπην. Ἐὰν λοιπόν, ἐνῶ ἔγιναν ἔτσι, ὁ πρῶτος ἄνθρωπος τόσον συντόμως ἀπὸ τόσῃν μανίαν κατελήφθη καὶ τόσῃν ἔχθραν καὶ φθόνον ἐνέσπειρεν ὁ διάβολος, τί δὲν θὰ ἔκαμνεν ἐὰν δὲν εἶχον προέλθει ἀπὸ μίαν ρίζαν;

Ἐν συνεχείᾳ διὰ νὰ ὑποτάσσεται τὸ μὲν, τὸ δὲ ἄλλο νὰ ἐξουσιάζῃ (διότι εἰς τὴν ἰσοτιμίαν πολλὰς φορὰς εἰσχωρεῖ πόλεμος), δὲν ἐπέτρεψε νὰ ὑπάρχη δημοκρατία, ἀλλὰ

ταύτην ἂν τις ἴδοι τὴν διάταξιν καθ' ἑκάστην οἰκίαν. Ἔστι γοῦν ἐν τάξει μὲν βασιλέως ὁ ἀνὴρ, ἐν τάξει δὲ ὑπάρχου καὶ σιτραιηγοῦ ἡ γυνή· καὶ οἱ παῖδες δὲ ἀρχὴν κεκλήρονται τρίτην. Εἴτα μετὰ ταῦτα ἀρχὴν τειάρτη ἡ τῶν οἰκειῶν
 5 καὶ γὰρ καὶ οὗτοι κρατοῦσι τῶν ἐλατιόνων, καὶ εἰς τις πολλάκις τοῖς παῖσιν ἐφέσεικε, τὴν τοῦ δεσπότου τάξιν διατηρῶν, πλὴν ὡς οἰκέτης. Καὶ μετὰ ταύτης εἰτέρα πάλιν ἀρχὴ καὶ ἐν ἀντιοῖς, ἡ τῶν γυναικῶν, ἡ τῶν παιδῶν· καὶ ἐν ἀντιοῖς τοῖς παισὶ πάλιν εἰτέρα κατὰ τὴν ἡλικίαν καὶ τὴν φύσιν
 10 οὐδὲ γὰρ ἐν τοῖς παιδίοις ὁμοίως τὸ θῆλυ κρατεῖ. Καὶ πανταχοῦ δι' ὀλίγου καὶ πυκνὰς ἐποίησε τὰς ἀρχὰς ὁ Θεός, ἵνα πάντα ἐν ὁμοιοῖα μένῃ καὶ εὐταξία πολλῇ.

Διὰ τοῦτο καὶ πρὶν εἰς πλῆθος ἐξενεχθῆναι τὸ γένος, δύο μόνων ὄντων τῶν πρώτων, τῷ μὲν ἄρχειν, τῇ δὲ ἄρ-
 15 χεσθαι ἐκέλευσε. Καὶ ἵνα μὴ ὡς ἐλάτιους καταφρονῆ πάλιν καὶ ἀποσχίζηται, ὅρα πῶς αὐτὴν εἰμίμησέ τε καὶ ἤνωσε καὶ πρὸ τῆς δημιουργίας. «Ποιήσωμεν γὰρ αὐτῷ βοηθόν»· δεικνὺς ὅτι εἰς χρείαν αὐτοῦ γέγονε, καὶ ταύτη συνάγων αὐτὸν πρὸς τὴν δι' αὐτὸν γεγενημένην. Καὶ γὰρ πρὸς ταῦτα οἰ-
 20 κειότερον διακείμεθα τὰ δι' ἡμᾶς πραχθέντα. Ἴνα δὲ μὴ ἐλαίρηται πάλιν ἐκείνη, ὡς εἰς βοήθειαν αὐτῷ δοθεῖσα, καὶ τὸν δεσμὸν ἀπορρήξῃ τοῦτον, ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτὴν ποιεῖ, δεικνὺς ὅτι μέρος τοῦ παντός ἐστιν αὕτη τοῦ σώματος. Ἴνα δὲ μηδὲ ὁ ἀνὴρ ἐντιεῦθεν ἐπαίρηται, οὐκέτι ἀφήσιν εἶναι
 25 μόνου, ὁ μόνου τὸ πρότερον ἐγένειο, ἀλλὰ τοῦναντίον ἐποίησε τοῦτω, τὴν παιδοποιίαν εἰσαγαγών, κἄν τοῦτω προτιμήσας μὲν τὸν ἄνδρα, οὐ μὴν τὸ πᾶν ἀφείξαι εἶναι αὐτοῦ.

βασίλεια, καὶ τὴν ἰδίαν διάταξιν ποὺ ὑπάρχει εἰς τὸ στρατόπεδον θὰ ἰδῆ κανεὶς εἰς κάθε οἰκίαν. Εἰς τὴν τάξιν λοιπὸν τοῦ βασιλέως εἶναι ὁ ἄνδρας, εἰς τὴν τάξιν δὲ τοῦ ὑποδιοικητοῦ καὶ στρατηγοῦ ἢ γυναῖκα, καὶ τὰ παιδιὰ ἔχουν λάβει τὴν τρίτην βαθμίδα τῆς ἐξουσίας. Ὑστερον μετὰ ἀπὸ αὐτὰς τετάρτη βαθμὶς ἐξουσίας εἶναι ἡ τῶν ὑπηρετῶν· διότι καὶ αὐτοὶ ἐξουσιάζουν τοὺς κατωτέρους ὑπηρέτας καὶ πολλὰς φορές κάποιος εἶναι ἐπιστάτης εἰς ὅλους, ὡσὰν νὰ ἔχη τὴν θέσιν τοῦ οἰκοδεσπότου, ἀλλ' ὡς δοῦλος. Καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὴν ἄλλη πάλιν ἐξουσία καὶ εἰς αὐτοὺς, ἡ ἐξουσία ἐπάνω εἰς τὰς γυναῖκας, εἰς τὰ παιδιὰ καὶ εἰς αὐτὰ τὰ παιδιὰ πάλιν ἄλλη ἀναλόγως τῆς ἡλικίας καὶ τοῦ φύλου· διότι οὔτε εἰς τὰ παιδιὰ ἐπικρατεῖ ἕξ ἴσου τὸ θῆλυ καὶ τὸ ἄρρεν. Καὶ παντοῦ δι' ὀλίγου καὶ στερεὰς ἔκαμεν ὁ Θεὸς τὰς ἐξουσίας, διὰ νὰ παραμένουν σταθερὰ τὰ πάντα εἰς ὁμόνοιαν καὶ εἰς ἀρίστην τάξιν.

Δι' αὐτὸ καὶ πρὶν πληθύνῃ τὸ γένος, ὅταν ἦσαν μόνον οἱ πρωτόπλαστοι, εἰς τὸν μὲν ἄνδρα παρήγγειλε νὰ ἐξουσιάζῃ, εἰς τὴν δὲ γυναῖκα νὰ ἐξουσιάζεται. Καὶ νὰ μὴ τὴν καταφρονῇ ὁ ἄνδρας ὡσὰν κατωτέραν πάλιν καὶ ἀποχωρίζεται, κοίταξε πῶς ἐτίμησε καὶ ἤνωσε τὴν γυναῖκα καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν δημιουργίαν. Διότι λέγει, «Ἄς δημιουργήσωμεν δι' αὐτὸν βοηθόν»⁷, δεικνύων ὅτι ἡ γυναῖκα ἐδημιουργήθη διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ καὶ μὲ αὐτὸ συνδέει τὸν ἄνδρα μὲ ἐκείνην ποὺ ἐδημιουργήθη δι' αὐτόν. Διότι αἰσθανόμεθα περισσότερον ἰδικά μας αὐτὰ ποὺ ἔχουν γίνεαι δι' ἐμᾶς. Διὰ νὰ μὴ ἀλαζονεύεται ὅμως πάλιν ἡ γυναῖκα διὰ τὸ ὅτι ἐδόθη εἰς τὸν ἄνδρα ὡς βοηθός καὶ συντρίψῃ αὐτόν τὸν δεσμόν, δημιουργεῖ αὐτὴν ἀπὸ τὴν πλευρὰν τοῦ ἀνδρός, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι αὐτὴ εἶναι ἕν μέρος τοῦ ὅλου σώματος. Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ ὑπερηφανεύεται οὔτε ὁ ἄνδρας δι' αὐτό, δὲν ἀφήνει νὰ γίνεαι μόνον ἀπὸ αὐτόν αὐτὸ ποὺ πρὶν ἐγίνεαι ἀπὸ μόνον αὐτόν, ἀλλ' ἔκαμε τὸ ἀντίθετον εἰς αὐτό, ἀφοῦ ἔθεσεν ὡς νόμον τὴν τεκνογονίαν, ἂν καὶ εἰς αὐτὸ ἐτίμησε περισσότερον τὸν ἄνδρα, δὲν ἐπέτρεψεν ὅμως τὸ πᾶν νὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ αὐτόν.

4. Είδες πόσους συνδέσμους ἀγάπης ὁ Θεὸς εἰργάσατο; Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ἀπὸ τῆς φύσεως κατέθηκε τῇ ὁμοιότητι τὰ ἐνέχυρα. Καὶ γὰρ τὸ τῆς αὐτῆς οὐσίας εἶναι, εἰς τοῦτο ἄγει πᾶν γὰρ ζῶον ἀγαπᾷ τὸ ὅμοιον αὐτοῦ· καὶ τὸ ἐξ ἀνδρὸς τὴν γυναῖκα εἶναι, καὶ τὸ ἐξ ἀμφοτέρων πάλιν τοὺς παῖδας. Ὅθεν καὶ πολλοὶ φύονται διαθέσεως τῶποιοι. Τὸν μὲν γὰρ ὡς πατέρα ἀγαπῶμεν, τὸν δὲ ὡς πάππον· καὶ τὴν μὲν ὡς μητέρα, τὴν δὲ ὡς τιτηνόν· καὶ τὸν μὲν ὡς υἱὸν καὶ ἔγγονον καὶ ἐξ ἐγγόνων πάλιν, τὴν δὲ ὡς θυγατέρα καὶ θυγατριδὴν· καὶ τὸν μὲν ὡς ἀδελφόν, τὸν δὲ ὡς ἀδελφιδούν· καὶ τὴν μὲν ὡς ἀδελφὴν, τὴν δὲ ὡς ἀδελφιδὴν. Καὶ τί γὰρ δεῖ πάντα καταλέγειν τὰ τῆς συγγενείας ὀνόματα;

Ἐπενόησε δὲ καὶ ἑτέραν διαθέσεως ὑπόθεσιν. Ἀπαγορεύσας γὰρ τοὺς τῶν συγγενῶν γάμους, ἐπ' ἄλλοτριούς ἡμᾶς ἐξήγαγε, κἀκείνους πάλιν πρὸς ἡμᾶς εἴλκυσε. Ἐπειδὴ γὰρ ἀπὸ τῆς φυσικῆς ταύτης συγγενείας οὐκ ἦν ἐκείνους ἡμῖν συναφθῆναι, ἀπὸ τοῦ γάμου πάλιν συνῆψεν, ὀλοκλήρους οἰκίας διὰ τῆς μιᾶς νόμφης συνάγων, καὶ γένη γένεσιν ὄλα ἀναμιγνύς. Μὴ γάμει γὰρ, τὴν ἀδελφὴν τὴν σὴν, μηδὲ τὴν ἀδελφὴν τοῦ πατρὸς, μηδὲ ἄλλην κόρην τὴν τοιαύτην συγγενεῖαν πρὸς σὲ κεκτημένην, ἢ διακωλύει τὸν γάμον, ὄνοματι θεῖς τῶν τοιούτων συγγενῶν τὰ εἶδη. Ἀρκεῖ σοι πρὸς τὴν ἐκείνων διάθεσιν τὸ λῦσαι τὰς αὐτὰς ὠδῖνας, τὸ ἐτίερωσ σοι προσήκειν τὰς ἄλλας. Τί σιανοχωρεῖς τῆς ἀγάπης τὸ πλάτος; τί περιτιῶς ὑπόθεσιν εἰς αὐτὴν φιλίας, δι' ἧς δύνασαι καὶ ἑτέραν πορίσασθαι φιλίας ἀφορμὴν, ἔξωθεν γυναῖκα ἀγαγών, καὶ δι' ἐκείνης ὄρμαθὸν συγγενῶν, καὶ μητέρα, καὶ πατέρα, καὶ ἀδελφούς, καὶ τοὺς τοιούτων ἐπιτηδείους; Εἶδες πόσοις τρόποις ἡμᾶς συνέδησεν;

Ἄλλ' ὁμως οὐδὲ ταῦτα αὐτῷ ἤρκεσεν, ἀλλὰ καὶ ἀλλήλων χρῆζειν κατεσκεύασεν, ἵνα καὶ οὕτως ἡμᾶς συναγάγη,

4. Είδες πόσους δεσμούς αγάπης ἐπενόησεν ὁ Θεός; Ἄλλ' αὐτὰ μὲν τὰ ἐνέχυρα κατέθεσεν εἰς τὴν ὁμόνοιαν ἀπὸ τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου. Διότι τὸ νὰ εἶναι ἀπὸ τὴν ἴδιαν οὐσίαν, εἰς αὐτὸ ὀδηγεῖ καθ' ὅσον κάθε ζῶον ἀγαπᾷ τὰ ζῶα τοῦ εἴδους του· καὶ τὸ νὰ ἔχη γίνει ἢ γυναῖκα ἀπὸ τὸν ἄνδρα, καὶ τὸ νὰ γίνωνται πάλιν τὰ τέκνα καὶ ἀπὸ τοὺς δύο. Δι' αὐτὸ καὶ δημιουργοῦνται πολλοὶ τρόποι διὰ σχέσεις μεταξὺ μας. Δηλαδή τὸν μὲν ἀγαπῶμεν ὡς πατέρα, τὸν δὲ ὡς πάππον· καὶ τὴν μὲν ὡς μητέρα, τὴν δὲ ὡς τροφόν· καὶ τὸν μὲν ὡς υἱὸν καὶ ἔγγονον καὶ δισέγγονον, τὴν δὲ ὡς κόρην καὶ ἐγγονήν· καὶ τὸν μὲν ὡς ἀδελφόν, τὸ δὲ ὡς ἀνεψιόν. Ἄλλὰ καὶ τί χρειάζεται νὰ ἀπαριθμῶμεν ὅλα τὰ ὀνόματα τῆς συγγενείας;

Ἔθεσεν ὁμως καὶ ἄλλο θεμέλιον συγγενείας. Ἀφοῦ ἀπηγόρευσε δηλαδή τοὺς γάμους τῶν συγγενῶν, μᾶς ἔστρεψεν εἰς τοὺς ξένους, καὶ ἐκείνους πάλιν προσεῖλκυσε πρὸς ἡμᾶς. Διότι, ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν φυσικὴν αὐτὴν συγγένειαν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ συνδεθοῦν αὐτοὶ μὲ ἡμᾶς, μᾶς συνέδεσε μὲ τὸν γάμον, καὶ συνενώνει ἔτσι ὀλοκλήρους οἰκίας μὲ τὴν μίαν νύμφην καὶ ἀναμιγνύει γένη μὲ γένη. Διότι, μὴ λάβης ὡς γυναῖκα, λέγει, τὴν ἀδελφήν σου, οὔτε τὴν ἀδελφήν τοῦ πατρός⁸, οὔτε ἄλλην ἢ ὁποία ἔχει μαζί σου τέτοια συγγένειαν ποὺ κωλύει τὸν γάμον ἀφοῦ ἀνέφερε τὰ ὀνόματα αὐτῶν τῶν συγγενῶν. Σοῦ ἀρκεῖ ἡ διάθεσις πρὸς ἐκείνους τὸ νὰ ἀντιμετωπίσης τοὺς ἰδίους πόνους, τὸ νὰ δεικνύης δηλαδή ἄλλην διάθεσιν πρὸς τὰς ἄλλας. Διατί στενεύεις τὸ πλάτος τῆς αγάπης; διατί ἐξοδεύεις ἄδικα δυνατότητα συνδέσμου εἰς τὴν συγγένειαν ποὺ ἤδη ὑπάρχει, μὲ τὴν ὁποίαν δυνατότητα ἠμπορεῖς νὰ κερδήσης καὶ ἄλλην ἀφορμὴν φιλίας μὲ τὸ νὰ λάβης γυναῖκα ξένην καὶ διὰ μέσου ἐκείνης σειρὰν συγγενῶν, καὶ μητέρα καὶ πατέρα καὶ ἀδελφούς καὶ τοὺς συγγενεῖς των; Εἶδες μὲ πόσους τρόπους μᾶς συνέδεσεν;

Καὶ ὁμως οὔτε αὐτὰ ἐστάθησαν ἀρκετὰ δι' αὐτόν, ἀλλ' ἔκανε ἐπὶ πλέον ἔτσι, ὥστε νὰ ἔχωμεν ἀνάγκην ὁ ἓνας τοῦ ἄλλου, διὰ νὰ μᾶς συνδέσῃ καὶ μὲ αὐτόν τὸν τρόπον,

ἐπειδὴ μάλιστα τὰς φιλίας αἱ χρεῖαι ποιοῦσι. Διὰ δὴ τοῦτο οὐδὲ πάντα ἀφῆκε πανταχοῦ γίνεσθαι, ἵνα κἀντιεῦθεν ἀλλήλοις ἀναμίγνυσθαι ἀναγκάσῃ. Κατασιήσας δὲ ἡμᾶς ἐν χρεῖα ἀλλήλων, εὐκολον πάλιν τὴν ἐπιμιξίαν ἐποίησεν· ἐπεὶ εἰ μὴ
 5 τοῦτο ἦν, εἰς ἑτέραν ἀηδίαν τὸ πρᾶγμα περιττοτατο καὶ δυσχέρειαν. Εἰ γὰρ ἱατροῦ δεόμενον ἢ τέκτονος ἢ ἑτέρου δημιουργοῦ, μακρὰν ἔδει σιέλλεσθαι ἀποδημίαν, τὸ πᾶν ἀπολώλει. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ πόλεις κατεσκεύασε, καὶ πάντας ὁμοῦ συνήγαγεν. Ἴνα δὲ καὶ τοῖς πόρρωθεν ραδίως ἐπι
 10 χωριάζωμεν, θάλατταν εἰς μέσον ἤπλωσε, καὶ ἀνέμων ταχύτητα ἔδωκε, ραδίας ἐντιεῦθεν τὰς ἀποδημίας ποιῶν. Παρὰ δὲ τὴν ἀρχὴν καὶ ἐν ἐνὶ πάντας συνήγαγε χωρίω, καὶ οὐ πρότερον διέσπειρεν, ἕως εἰς κακὸν ἐχρήσαντο τῇ ὁμοιοίᾳ οἱ πρῶτοι λαβόντες τὸ δῶρον· ἀλλὰ πάντοθεν ἡμᾶς συνή
 15 γαγε καὶ ἀπὸ φύσεως καὶ ἀπὸ συγγενείας καὶ ἀπὸ γλώττης καὶ ἀπὸ ἰόπου. Καὶ ὥσπερ οὐκ ἐβούλειτο ἐκπεσεῖν ἡμᾶς τοῦ παραδείσου· (εἰ γὰρ ἐβούλειτο, οὐδ' ἂν ἐκεῖ κατέθειτο ὃν ἐποίησεν ἄνθρωπον τὴν ἀρχὴν), ἀλλ' ὁ παρακούσας αἴτιος· οὕτως οὐδὲ ἀλλογλώσσους εἶναι ἠθέλησεν· ἐπεὶ κἄν ἐξ ἀρ
 20 χῆς τοῦτο ἐποίησε· νῦν δέ, «Πᾶσα ἡ γῆ χεῖλος ἐν ἦν, καὶ φωνὴ μία πᾶσι». Διὰ δὴ τοῦτο οὐδὲ ἠνίκα τὴν γῆν ἀφανισθῆναι ἔδει, οὐδὲ τότε ἐξ ἄλλης ἡμᾶς ἐποίησεν ὕλης, οὐδὲ μειτέθηκε τὸν δίκαιον, ἀλλ' ἀφείς αὐτὸν ἐν μέσῳ τῷ κλυδωνίῳ, ὥσπερ τινὰ σπινθῆρα τῆς οἰκουμένης, ἀνῆψε πάλιν
 25 ἡμῶν τὸ γένος ἐκεῖθεν ἀπὸ τοῦ μακαρίου Νῶε.

Καὶ ἐξ ἀρχῆς μὲν μίαν ἐποίησεν ἀρχὴν, τὸν ἄνδρα ἐπισιήσας τῇ γυναικί· ἐπειδὴ δὲ εἰς πολλὴν ἐξώκειλεν ἀταξίαν τὸ γένος ἡμῶν, καὶ ἑτέρας κατέστησε, τὰς τῶν δε-

ἐπειδὴ αἱ ἀνάγκαι δημιουργοῦν στενάς φιλίας. Δι' αὐτὸ λοιπὸν δὲν ἐπέτρεψε νὰ γίνωνται τὰ πάντα παντοῦ, διὰ νὰ μᾶς ἀναγκάσῃ καὶ μὲ αὐτὸ νὰ συνενούμεθα. Ἄφοῦ δὲ μᾶς ἔκανε νὰ ἔχωμεν ἀνάγκην ὁ ἕνας τοῦ ἄλλου, ἔκανε πάλιν εὐκόλον τὴν συνένωσιν καθ' ὅσον, ἐάν δὲν ὑπῆρχεν αὐτό, θὰ μετεβάλλετο τὸ πρᾶγμα εἰς ἄλλην ἔλλειψιν φιλίας καὶ δυσκολίαν εἰς τὴν συναναστροφὴν. Διότι, ἐάν αὐτὸς ποῦ ἔχει ἀνάγκην ἰατροῦ ἢ κτίστου ἢ ἄλλου τεχνίτου ἔπρεπε νὰ ταξειδεύσῃ μακρὰ, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ σταθῇ ἢ ζωῇ. Δι' αὐτὸ βεβαίως καὶ ἔκανε νὰ ὑπάρχουν πόλεις καὶ συγκέντρωσεν ὅλους διὰ νὰ ζοῦν μαζί. Διὰ νὰ ἐρχώμεθα δὲ εὐκόλως καὶ εἰς αὐτοὺς ποῦ εὐρίσκονται μακρὰν, ἠπλωσεν εἰς τὸ ἐνδιάμεσον τὴν θάλασσαν καὶ ἔδωσε ταχύτητα εἰς τοὺς ἀνέμους καὶ ἔτσι ἔκανε εὐκόλα τὰ ταξειδία. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴν δὲ συνεκέντρωσεν ὅλους καὶ εἰς ἓν τόπον καὶ δὲν μᾶς διεσκόρπισε, παρὰ μόνον ὅταν ἔκαναν κακὴν χρῆσιν τῆς ὁμονοίας ἐκεῖνοι ποῦ ἔλαβον πρῶτοι αὐτὸ τὸ δῶρον· ἀλλ' ἀπὸ κάθε πλευρὰν μᾶς συνήνωσε, καὶ ἀπὸ τὴν φύσιν καὶ ἀπὸ τὴν συγγένειαν καὶ ἀπὸ τὴν γλῶσσαν καὶ ἀπὸ τὸν τόπον. Καὶ ὅπως δὲν ἤθελε νὰ ἐκπέσωμεν ἀπὸ τὸν Παράδεισον (διότι ἐάν ἤθελε δὲν θὰ ἔθετεν ἐκεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὸν ἄνθρωπον), ἀλλ' ὑπαίτιος δι' αὐτὸ εἶναι αὐτὸς ποῦ παρήκουσεν, ἔτσι δὲν ἠθέλησεν οὔτε τὸ νὰ ὁμιλῶμεν διαφόρους γλώσσας· διότι, ἐάν τὸ ἤθελε θὰ ἔκαμνεν αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν· ὅμως «Εἰς τὴν ἀρχὴν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ὠμίλουν μίαν γλῶσσαν, εἶχον τὴν αὐτὴν ὁμίλιαν»⁹. Δι' αὐτὸ βεβαίως οὔτε ὅταν ἔπρεπε ν' ἀφανισθῇ ἡ γῆ, οὔτε τότε μᾶς ἔπλασεν ἀπὸ διαφορετικὴν ὕλην, οὔτε μετετόπισε τὸν δίκαιον, ἀλλ' ἀφοῦ τὸν ἄφησε μέσα εἰς τὴν τρικυμίαν ὡσὰν κάποιον σπινθῆρα ἀπὸ ὅλην τὴν οἰκουμένην, ἤναψε πάλιν μὲ αὐτὸν τὸ γένος μας ἀπὸ τὸν μακάριον Νῶε.

Καὶ ἀρχικῶς μὲν ἐδημιούργησε μίαν ἐξουσίαν ἀφοῦ ἔθεσε τὸν ἄνδρα κεφαλὴν τῆς γυναικός· ἐπειδὴ ὅμως ἐξετράπη εἰς πολλὴν ἀκαταστασίαν καὶ ἁμαρτίαν τὸ γένος μας, ἔθεσε καὶ ἄλλας, δηλαδὴ τὰς ἐξουσίας τῶν ἡγεμόνων

σποιω̄ν, τὰς τῶν ἀρχόντων· καὶ τοῦτο δὲ δι' ἀγάπην. Ἐ-
 πειδὴ γὰρ ἡ κακία διαλυτικὸν καὶ ἀναιρετικὸν ἡμῶν τοῦ
 γένους, ὥσπερ τινὰς ἰαιρούς ἐν μέσαις ταῖς πόλεσιν ἐκά-
 θισε τοὺς δικάζοντας, ἴν' ὥσπερ τινὰ λοιμὸν τῆς ἀγάπης
 5 τὴν κακίαν ἀπελαύνοντες, πάντα εἰς ἓν συναγάγωσιν. Ἴνα
 δὲ μὴ μόνον ἐν ταῖς πόλεσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν ἐκάσῃ οἰκίᾳ πολ-
 λὴ ἡ δόμοιο ἦ, τὸν μὲν ἄνδρα τῇ ἀρχῇ καὶ τῇ ὑπεροχῇ
 τιμήσας, τὴν δὲ γυναῖκα τῇ ἐπιθυμίᾳ καθοπλίσας, καὶ τὸ
 τῆς παιδοποιίας δὲ δῶρον εἰς μέσον ἀμφοτέροις καταθείς,
 10 καὶ ἕτερα μετὰ τούτων συναγωγὰ τῆς ἀγάπης κατεσκεύασεν.

Οὔτε γὰρ πάντα ἐπέτρυνε τῷ ἀνδρὶ, οὔτε πάντα τῇ
 γυναικί, ἀλλὰ καὶ ταῦτα διεῖλεν ἐκάσῳ, τῇ μὲν τὴν οἰκίαν,
 τῷ δὲ τὴν ἀγορὰν ἐγχειρίσας, καὶ τῷ μὲν τὸ τρέφειν, γεωρ-
 γεῖ γάρ· τῇ δὲ τὸ περιβάλλειν, ἰσὺς γὰρ καὶ ἡλακίτη τῆς
 15 γυναικός· αὐτὸς γὰρ ἔδωκε τῇ γυναικὶ ὑφάσματιος σοφίαν.
 Ἄλλ' ἀπόλοιτο ἡ φιλαργυρία, οὐκ ἀφιείσα ταύτην φαίνεσθαι
 τὴν διάκρισιν. Ἡ γὰρ βλακεία τῶν πολλῶν καὶ τοὺς ἄνδρας
 εἰς τοὺς ἰστούς εἰσήγαγε, καὶ κερκίδας αὐτοῖς ἐνεχείρισε,
 καὶ κρόκην καὶ στήμονας. Ἄλλ' ὅμως καὶ οὔτω διαλάμπει
 20 τῆς θείας οἰκονομίας ἡ πρόνοια. Καὶ γὰρ καὶ τῆς γυναικός
 ἐν ἄλλοις ἀναγκαιοτέροις σφόδρα δεόμεθα, καὶ τῶν ἐλαι-
 τόνων ἐν τοῖς συνέχουσι τὸν βίον ἡμῶν χρῆζομεν. Καὶ το-
 σαύτη τῆς χρείας ἐστὶν ἡ ἀνάγκη, ὅτι κἂν πάντων ἀνθρώ-
 πων πλουσιώτερος ἦ τις, οὐδὲ οὔτω ταύτης ἀπήλλακται τῆς
 25 συναφείας, καὶ τοῦ δεῖσθαι τοῦ καταδεεσιτέρου. Οὐ γὰρ δὴ
 τῶν πλουσίων οἱ πένητες δέονται μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ πλού-
 σιοι τῶν πενήτων, καὶ οὔτοι μᾶλλον ἐκείνων, ἢ ἐκεῖνοι τούτων.

5. Καὶ ἵνα τοῦτο σαφέστερον ἴδῃς, ποιήσωμεν, εἰ δοκεῖ,
 δύο πόλεις, τὴν μὲν πλουσίων μόνον, τὴν δὲ πενήτων· καὶ

καὶ τῶν ἀρχόντων· καὶ αὐτὸ ὁμῶς διὰ τὴν ἀγάπην. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ κακία διαλύει καὶ ἀφανίζει τὸ γένος μας, ἐκάθισε τοὺς δικαστὰς εἰς τὸ μέσον τῶν πόλεων ὡσάν ἰατροὺς, ὥστε, ἀφοῦ ἀποδιώκουν τὴν κακίαν ὡς ὄλεθρον τῆς ἀγάπης, νὰ συνενώνουν ὅλους εἰς μίαν κοινωσίαν. Διὰ νὰ μὴ ὑπάρχη ὁμῶς μόνον εἰς τὰς πόλεις, ἀλλὰ καὶ εἰς κάθε οἰκίαν πολλὴ ὁμόνοια, ἀφοῦ ἐτίμησε τὸν μὲν ἄνδρα μὲ τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν ὑπεροχὴν καὶ ἀφοῦ ὤπλισε τὴν γυναῖκα μὲ τὸ νὰ εἶναι ἐπιθυμητὴ, καὶ ἔθεσε τὸ δῶρον τῆς τεκνογονίας εἰς τὸ μέσον, μαζὶ μὲ αὐτὰ ἔκανε καὶ ἄλλας αἰτίας ποὺ νὰ ὀδηγοῦν εἰς τὴν ἀγάπην.

Δὲν ἐπέτρεψε δηλαδὴ νὰ γίνωνται τὰ πάντα οὔτε ἀπὸ τὸν ἄνδρα, οὔτε ἀπὸ τὴν γυναῖκα, ἀλλὰ τὰ πάντα διεμοίρασεν εἰς τὸν καθένα, ἀφοῦ ἔδωσεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς γυναικὸς μὲν τὴν οἰκίαν, τοῦ δὲ ἀνδρὸς τὴν ἀγοράν, καὶ εἰς τὸν μὲν ἄνδρα τὸ νὰ τρέφῃ, διότι καλλιεργεῖ τὴν γῆν, εἰς τὴν δὲ γυναῖκα τὸ νὰ ἐνδύῃ, διότι ὁ ἐργαλειὸς καὶ ἡ ρόκα ἀνήκουν εἰς τὴν γυναῖκα. Καθ' ὅσον ὁ Θεὸς ἐσόφισε τὴν γυναῖκα εἰς τὸ νὰ ὑφαίνῃ. Ἄλλ' ἠφάνισεν ἡ φιλαργυρία καὶ δὲν ἄφησε νὰ φαίνεται αὐτὴ ἡ διάκρισις. Διότι ἡ ὀκνηρία καὶ ἀνοησία τῶν πολλῶν καὶ τοὺς ἄνδρας ὠδήγησεν εἰς τοὺς ἀργαλειοὺς καὶ κτένια ὑφάντου ἔδωσεν εἰς τὰ χέρια των καὶ νήματα καὶ στημόνια. Ἄλλὰ καὶ μέσα ἀπὸ αὐτὰ λάμπει ἡ πρόνοια τῆς θείας οἰκονομίας. Διότι καὶ εἰς ἄλλα περισσότερον ἀπαραίτητα ἔχομεν ἀνάγκην τῆς γυναικὸς καὶ ἀπὸ τὰ παραμικρότερα ποὺ συγκρατοῦν τὴν ζωὴν μας ἔχομεν ἀνάγκην. Καὶ τόση εἶναι ἡ δέσμευσις καὶ ἡ βία τῆς ἀνάγκης, ὥστε καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι κανεὶς πλουσιώτερος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, οὔτε ἔτσι εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὸν σύνδεσμον μὲ τοὺς ἄλλους καὶ ἀπὸ τοῦ νὰ ἔχῃ ἀνάγκην τοὺς κατωτέρους. Διότι δὲν ἔχουν ἀνάγκην μόνον οἱ πτωχοὶ τοὺς πλουσίους, ἀλλὰ καὶ οἱ πλούσιοι τοὺς πτωχοὺς, καὶ περισσότερον οἱ πλούσιοι τοὺς πτωχοὺς, παρὰ οἱ πτωχοὶ τοὺς πλουσίους.

5. Καὶ διὰ νὰ ἰδῆς αὐτὸ σαφέστερον, ἄς λάβωμεν ὡς παράδειγμα, ἐὰν θέλῃς, δύο πόλεις, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἡ μὲν

μήτε ἐν τῇ τῶν πλουτιούτων ἔσιω τις πένης, μήτε ἐν τῇ τῶν πενήτων ἔσιω τις πλούσιος ἀνὴρ, ἀλλ' ἐκαθάρωμεν ἀκριβῶς ἐκατέρας, καὶ ἴδωμεν ποῖα μᾶλλον ἀρκέσαι ἑαυτῇ δυνήσεται. Ἐὰν γὰρ εὖρωμεν τὴν τῶν πενήτων δυναμένην, εὐδηλον ὅτι οἱ

5 πλούσιοι τούτων μᾶλλον δεήσονται. Οὐκοῦν ἐν μὲν ἐκείνῃ, τῇ τῶν εὐπόρων, οὐδεὶς ἔσται δημιουργός, οὐκ οἰκοδόμος, οὐ τέκτων, οὐχ ὑποδηματορράφος, οὐκ ἀστιποιός, οὐ γεωργός, οὐ χαλκοτύπος, οὐ σχοινοτρόφος, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν. Τίς γὰρ ἂν ἔλοιπο τῶν πλουτιούτων ταῦτα μειέναι ποτέ, ὅ-

10 που γε καὶ αὐτοὶ οἱ ταῦτα μεταχειρίζοντες, διὰν εὐπορήσωσιν, οὐκ ἀνέχονται τῆς ἀπὸ τῶν ἔργων τούτων ταλαιπωρίας; Πῶς οὖν ἡ πόλις ἡμῖν σιτήσεται αὕτη; Δόντες, φησὶν, ἀργύριον οἱ πλουτιῶντες, ταῦτα ὠνήσονται παρὰ τῶν πενήτων. Οὐκοῦν οὐκ ἀρκέσουσιν ἑαυτοῖς, εἴγε ἐκείνων δέονται. Πῶς

15 δὲ οἰκίας οἰκοδομήσονται; ἢ καὶ τοῦτο ὠνήσονται; Ἄλλ' οὐκ ἂν ἔχοι τοῦτο φύσιν. Οὐκοῦν ἀνάγκη τοὺς τεχνίτας ἐκεῖ καλεῖν, καὶ διαφθεῖρειν τὸν νόμον, ὃν ἐθήκαμεν ἐξ ἀρχῆς τὴν πόλιν οἰκίζοντες· μέμνησθε γάρ· ὅτι ἐλέγομεν, μηδεὶς ἔσιω πένης ἔνδον. Ἄλλ' ἰδοὺ ἡ χρεία, καὶ μὴ βουλομένων ἡμῶν,

20 ἐκάλεσεν αὐτοὺς καὶ εἰσήγαγεν. Ὅθεν δῆλον, ὡς ἀδύνατον χωρὶς πενήτων σοσιῆναι πόλιν. Εἰ γὰρ μόνον ἡ πόλις μηδένα παραδεχομένη τούτων, οὐκέτι ἔσται πόλις, ἀλλ' ἀπολείται. Οὐκοῦν οὐκ ἀρκέσει ἑαυτῇ, εἰ μὴ καθάπερ τινὰς σοσιῆρας τοὺς πένητας παρ' ἑαυτῇ συναγάγοι.

25 Ἰδωμεν οὖν καὶ τὴν τῶν πενήτων πόλιν, εἰ καὶ αὕτη ὁμοίως ἐνδεῶς διακείσεται τῶν πλουτιούτων ἔσιτερημένη. Καὶ πρότερον διακαθάρωμεν τῷ λόγῳ τὸν πλοῦτον, καὶ δείξωμεν αὐτὸν σαφῶς. Τί ποί' οὖν ἐστὶ πλοῦτος; Χρυσός, ἄργυρος,

μία νὰ κατοικῆται μόνον ἀπὸ πλουσίους, ἢ δὲ ἄλλη ἀπὸ πτωχοὺς· καὶ οὔτε εἰς τὴν πόλιν τῶν πλουσίων νὰ ὑπάρχη κανεὶς πτωχός, οὔτε εἰς τὴν τῶν πτωχῶν κανεὶς πλούσιος, ἀλλ' ἄς καθάρισωμεν τελείως καὶ τὰς δύο καὶ ἄς ἰδοῦμεν ποία θὰ ἠμπορέσῃ περισσότερο νὰ ἀρκεσθῆ εἰς τοὺς κατοίκους της. Ἐὰν λοιπὸν εὐρωμεν ὅτι θὰ ἠμπορέσῃ ἡ τῶν πτωχῶν, εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι οἱ πλούσιοι περισσότερο ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ αὐτοῦς. Λοιπὸν εἰς μὲν ἐκείνην τὴν πόλιν τῶν πλουσίων, δὲν θὰ ὑπάρχη κανεὶς τεχνίτης, οὔτε οἰκοδόμος, οὔτε κτίστης, οὔτε ὑποδηματοποιός, οὔτε ἄρτοποιός, οὔτε γεωργός, οὔτε σιδηρουργός, οὔτε αὐτὸς ποὺ φροντίζει διὰ τὸ ὕδωρ, οὔτε ἄλλο τίποτε τέτοιο. Διότι ποῖος ἀπὸ τοὺς πλουσίους θὰ ἤθελε ποτέ νὰ ἀσχοληθῆ μὲ αὐτά, ἀφοῦ καὶ αὐτοὶ ποὺ ἀσχολοῦνται ὅταν γίνουν πλούσιοι δὲν ἀνέχονται νὰ ταλαιπωροῦνται ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἐργασίας; Πῶς θὰ σταθῆ λοιπὸν αὐτὴ ἡ πόλις; Ἐὰν δώσουν, θὰ εἰπῆ, χρήματα οἱ πλούσιοι, θ' ἀγοράσουν αὐτὰ ἀπὸ τοὺς πτωχοὺς. "Ἄρα λοιπὸν δὲν ἠμποροῦν νὰ εἶναι αὐτάρκειοι, ἀφοῦ ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ ἐκείνους. Πῶς ὅμως θὰ κτίσουν οἰκίας; ἢ μήπως θ' ἀγοράσουν καὶ αὐτάς; Αὐτὸ ὅμως δὲν ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ. Λοιπὸν εἶναι ἀνάγκη νὰ καλοῦν τοὺς τεχνίτας ἐκεῖ καὶ νὰ καταλύσουν τὸν νόμον ποὺ ἐθέσαμεν ἐξ ἀρχῆς ὅταν ἐλέγομεν νὰ μὴ ὑπάρχη κανεὶς πτωχός μέσα. Νὰ ὅμως ποὺ ἡ ἀνάγκη, καὶ χωρὶς νὰ θέλωμεν, ἐκάλεσε καὶ ἔβαλεν αὐτοὺς μέσα, πρᾶγμα ἀπὸ τὸ ὁποῖον εἶναι φανερόν, ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ σταθῆ πόλις χωρὶς πτωχοὺς. Διότι, ἐὰν παραμείνῃ χωρὶς νὰ δεχθῆ κανένα ἀπὸ αὐτοῦς, δὲν θὰ εἶναι πόλις, ἀλλὰ θὰ καταστραφῆ. Λοιπὸν δὲν θὰ σταθῆ ἰκανὴ ν' ἀντεπεξέλθῃ εἰς τὰς ἀνάγκας της, ἐὰν δὲν συγκεντρώσῃ μέσα της ὡς σωτῆρας τοὺς πτωχοὺς.

"Ἄς ἰδοῦμεν ὅμως καὶ τὴν πόλιν τῶν πτωχῶν, ἐὰν καὶ αὐτὴ ἐπίσης θὰ ὑποστῆ κάποιαν ἔλλειψιν μὲ τὸ νὰ στερηθῆ τοὺς πλουσίους. Προηγουμένως ὅμως ἄς ὀρίσωμεν ἀκριβῶς μὲ τὸν λόγον τὸν πλοῦτον καὶ ἄς δείξωμεν αὐτὸν σαφῶς. Τί τέλος πάντων εἶναι πλοῦτος; Χρυσός, ἄργυρος

καὶ λίθοι τίμιοι, καὶ ἱμάτια σθητικά καὶ ἀλουργὰ καὶ διά-
 χρυσα. Ἐπεὶ οὖν ἐφάνη τί ποτέ ἐστιν ὁ πλοῦτος, ἀπελάσωμεν
 αὐτὸν τῆς τῶν πενήτων πόλεως, εἰ μέλλοιμεν καθαρῶς πόλιν
 πενήτων ποιεῖν, καὶ μηδὲ θναρ ἐκεῖ φαινέσθω χρυσίον, μηδὲ
 5 ἱμάτια τοιαῦτα· εἰ δὲ θούλει, μηδὲ ἄργυρος, μηδὲ τὰ ἐξ ἄρ-
 γύρου σκεύη. Τί οὖν παρὰ τοῦτο ἐνδεῶς σήσει τὰ τῆς πό-
 λεως ταύτης, εἶπέ μοι; Οὐδέν. Ἄν τε γὰρ οἰκοδομεῖν δέη,
 οὐ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου δεῖ καὶ μαργαριτῶν, ἀλλὰ τέχνης καὶ
 χειρῶν, χειρῶν δὲ οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ τεινλωμένων, καὶ δα-
 10 κτύλων ἀπεσκληκῶτων, καὶ ἰσχύος πολλῆς, καὶ ξύλων καὶ
 λίθων· ἂν τε ὑφαίνειν πάλιν ἱμάτιον, οὐ χρυσοῦ πάλιν ἡμῖν
 δεῖ καὶ ἀργύρου, ἀλλὰ χειρῶν πάλιν καὶ τέχνης καὶ γυ-
 ναικῶν ἐργαζομένων. Τί δέ, ἐὰν γεωργῶν δέη καὶ σκάπτειν
 τὴν γῆν; πλουτούντων ἢ πενομένων χρεία; Παντί που δῆλον,
 15 δι πενήτων. Καὶ σίδηρον δὲ θταν δέη χαλκεύειν, καὶ ἄλλο
 τι τῶν τοιούτων ποιεῖν, τοῦ δήμου τούτου μάλιστα ἡμῖν δεῖ.
 Ποῦ οὖν δεησόμεθα τῶν πλουτούντων λοιπόν, πλὴν εἰ μὴ
 καθελεῖν δέοι τὴν πόλιν ταύτην; Εἰ γὰρ ἐπεισελθόντων ἐ-
 κείνων εἰς τὴν τοῦ χρυσοῦ καὶ τῶν μαργαριτῶν ἐμπέσοιεν
 20 ἐπιθυμίαν οὗτοι οἱ φιλόσοφοι (φιλοσόφους γὰρ ἐγὼ καλῶ
 τοὺς οὐδὲν περιτὸν ἐπιζητοῦντας), ἀργία δόντες ἑαυτοὺς
 καὶ τρυφῇ, πάντα ἀπολοῦσι λοιπόν.

Καὶ εἰ μὴ χρήσιμος ὁ πλοῦτος, φησί, τίνος ἔνεκεν δέδο-
 ται παρὰ Θεοῦ; Καὶ πόθεν δῆλον, δι παρὰ τοῦ Θεοῦ τὸ πλου-
 25 τεῖν; Ἡ Γραφή φησιν, «Ἐμὸν τὸ ἐργύριον, καὶ ἐμὸν τὸ χρυ-
 ρόν, καὶ ᾧ ἐὰν θέλω, δώσω αὐτό». Ἐνταῦθα εἰ μὴ πράγμα ἐ-
 ποιοῦν αἰσχρόν, κἂν ἐγέλασα νῦν πλατὺν γέλωτα, τῶν ταῦτα
 λεγόντων καταγελῶν, δι καθάπερ παιδία μικρὰ τραπέζης
 ἀπολαύοντα βασιλικῆς, μετ' ἐκείνης τῆς τρυφῆς καὶ τὸ προσ-
 30 τυχὸν ἅπαν ἐπεμβάλλουσι τῷ σιόματι· οὕτω καὶ οὗτοι μετὰ
 τῶν θείων Γραφῶν καὶ τὰ παρ' ἑαυτῶν συνεισάγουσι. Τὸ
 μὲν γάρ, «Ἐμὸν τὸ ἀργύριον, καὶ ἐμὸν τὸ χρυσίον», οἶδα εἰρη-

καὶ πολῦτιμοι λίθοι καὶ μεταξωτὰ ἱμάτια καὶ πορφυρᾶ χρυσοῦφαντα. Ἄφοῦ λοιπὸν ἐδείχθη τί εἶναι ὁ πρῶτος, ὅς ἀποδιώξωμεν αὐτὸν ἀπὸ τὴν πόλιν τῶν πτωχῶν, ἀφοῦ πρόκειται νὰ κάνωμεν καθαρῶς πόλιν πτωχῶν, καὶ οὔτε εἰς ὄνειρον ὅς μὴ φανῆ χρυσὸς ἐκεῖ, οὔτε τέτοια ἐνδύματα· ἐὰν δὲ θέλῃς, οὔτε ἄργυρος, οὔτε τὰ ἀπὸ ἄργυρον σκεύη. Εἶπέ μου, λοιπὸν, ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ τί θὰ λείψῃ ἀπὸ αὐτὴν τὴν πόλιν; Τίποτε. Διότι ὅταν χρειάζεται κτίσιμον, δὲν χρειάζεται χρυσὸς καὶ ἄργυρος καὶ μαργαρίται, ἀλλὰ τέχνη καὶ χέρια, ὅχι δὲ ἀπλῶς χέρια, ἀλλὰ σκληρὰ δάκτυλα εἰργασμένα καὶ δύνამις πολλή καὶ ξύλα καὶ λίθοι· καὶ ἐὰν πάλιν χρειασθῆ νὰ ὑφανθῆ ἱμάτιον, δὲν μᾶς χρειάζεται πάλιν χρυσὸς καὶ ἄργυρος, ἀλλὰ πάλιν χέρια καὶ τέχνη καὶ γυναῖκες ἐργαζόμεναι. Τί δέ, ὅταν εἶναι ἀνάγκη νὰ καλλιεργηθῆ καὶ νὰ σκαφθῆ ἡ γῆ, πλούσιοι χρειάζονται ἢ πτωχοί; Εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι πτωχοὶ χρειάζονται. Ἄλλὰ καὶ ὅταν εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνῃ κατεργασία τοῦ σιδήρου καὶ κάτι ἄλλο ἀπὸ αὐτὰ νὰ γίνῃ, τότε εἶναι ἀπόλυτος ἀνάγκη ἀπὸ αὐτὸν τὸν λαόν. Ποῦ θὰ χρειασθῶμεν λοιπὸν τοὺς πλουσίους, παρὰ μόνον ἐὰν χρειασθῆ νὰ καταστρέψωμεν αὐτὴν τὴν πόλιν; Διότι, ἐὰν, ἀφοῦ ὑπείσελθουν ἐκεῖνοι, πέσουν εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ χρυσοῦ καὶ τῶν μαργαριτῶν αὐτοὶ οἱ φιλόσοφοι (διότι φιλοσόφους ὀνομάζω ἐγὼ αὐτοὺς ποὺ δὲν ἐπιδιώκουν τίποτε περιττὸν) καὶ παραδοθοῦν εἰς ἀνεργίαν καὶ ἀπόλαυσιν, ὅλα πλέον θὰ τὰ ἀφανίσουν.

Καὶ ἐὰν δὲν εἶναι χρήσιμος ὁ πλοῦτος, θὰ εἰπῆ, διατί ἐδόθη ἀπὸ τὸν Θεόν; Καὶ ἀπὸ ποῦ εἶναι φανερόν ὅτι ὁ πλοῦτος δίδεται ἀπὸ τὸν Θεόν; Ἡ Γραφή λέγει, «Ἰδικός μου εἶναι ὁ ἄργυρος καὶ ὁ χρυσὸς καὶ εἰς ὅποιον θέλω θὰ τὸν δώσω»¹⁶. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἐὰν δὲν ἀπετέλει ἀπρέπειαν, θὰ ἐγέλων μὲ πολὺν γέλωτα, περιγελῶν αὐτοὺς ποὺ λέγουν αὐτά, διότι ὡσὰν μικρὰ παιδιὰ, ποῦ, ἐνῶ ἀπολαμβάνουν βασιλικὴν τράπεζαν, μαζὶ μὲ ἐκείνην τὴν τροφήν βάλλουν μέσα εἰς τὸ στόμα καὶ ὅ,τι τύχη, ἔτσι καὶ αὐτοί, μαζὶ μὲ τὰς ἀγίας Γραφὰς εἰσάγουν καὶ τὰς ἰδικὰς τῶν γνώμας καὶ ἐπιθυμίας. Διότι τὸ μὲν, «Ἰδικός μου εἶ-

μένον τῷ προφήτῃ· τὸ δέ, «ὧ ἐὰν θέλω, δώσω αὐτό», οὐκ εἶ
προσκείμενον, ἀλλὰ παρὰ τῶν συρφετῶν τούτων ἐπεισηνηνε-
γμένον.

Καὶ ἐκεῖνο δὲ τίνος ἔνεκεν εἴρηται, ἐρῶ. Ὁ γὰρ
5 προφήτης Ἀγγαῖος ἐπειδὴ συνεχῶς ἐπηγγέλλετο τοῖς Ἰου-
δαίοις μετὰ τὴν ἐπάνοδον τὴν ἐκ Βαβυλῶνος τὸν ναὸν δεῖ-
ξιν ἐπὶ τοῦ σχήματος τοῦ προτέρου, καὶ ἠπίσταντο τῷ λεγο-
μένῳ τινές, καὶ σχεδὸν ἀδύνατον εἶναι ἐνόμιζον, εἰ μετὰ
τὴν τέφραν καὶ τὴν κόπιν τοιοῦτος πάλιν φανεῖται ὁ οἶκος
10 ἐκεῖνος, ἐκλύων αὐτῶν τὴν ἀπιστίαν, ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ
ταῦτα λέγει, ὡς ἂν εἰ ἔλεγε· τί δεδοίκατε; τί δὲ ἀπιστεῖτε;
«Ἐμὸν τὸ ἀργύριον, καὶ ἐμὸν τὸ χρυσίον» καὶ οὐδέ μοι παρ'
ἐτέρων δανεισάμενος, οὕτω καλλωπίσαι τὸν οἶκον. Καὶ ὅτι
τοῦτό ἐστιν, ἐπήγαγε. «Καὶ ἔσται ἡ δόξα τοῦ οἴκου τούτου
15 ἢ ἐσχάτη ὑπὲρ τὴν ἔμπροσθεν». Μὴ τοίνυν ἀραχνῶν ὑφάσμα-
τα ἐπεισάγωμεν τῷ πέπλῳ τῷ βασιλικῷ. Εἰ γὰρ ἐν ἀλουρ-
γίδι εἴ τις ἀλοΐη κρόκη παρὰ σήμερον ἐμπλέκων, τὴν ἐσχά-
την δώσει δίκην, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τῶν πνευματικῶν· οὐδὲ
γὰρ τὸν τυχόν ἐντεῦθεν ἀμάρτημα γίνεται. Καὶ τί λέγω
20 παρὰ προσθήκην καὶ ἀφαιρέσιν; παρὰ στιγμήν μόνην, καὶ
παρὰ ὑπόκρισιν μόνην ἀναγνώσεως, πολλὰ πολλάκις ἄτοπα
ἐτέχθη νοήματα.

6. Πόθεν οὖν οἱ πλουτοῦντες, φησί; καὶ γὰρ εἴρηται,
«Πλοῦτος δὲ καὶ πενία παρὰ Κυρίου». Ἐρώμεθα οὖν τοὺς
25 ταῦτα ἡμῖν ἀνθυποφέροντας, ἄρα πᾶς πλοῦτος καὶ πᾶσα πενία
παρὰ Κυρίου; Καὶ τίς ἂν τοῦτο εἴποι; Καὶ γὰρ ὀρῶμεν καὶ
ἐξ ἀρπαγῆς καὶ ἀπὸ τῆς περὶ τάφους κακουργίας καὶ ὑπὸ
γοητείας καὶ ἐξ ἐτέρων τοιούτων προφάσεων πολὺν πολλοῖς
συναγόμενον πλοῦτον καὶ τοὺς ἔχοντας οὐδὲ ζῆν ἀξίους ὄντας.

11. Ἀγγ. 2, 9.

12. Σοφ. Σειρ. 11, 14.

ναι ὁ ἄργυρος καὶ ὁ χρυσός», γνωρίζω ὅτι ἐλέχθη ἀπὸ τὸν προφήτην· ἀλλὰ τό, «εἰς ὅποιον θέλω θὰ δώσω αὐτόν», καθόλου δὲν ἀναφέρεται, ἀλλ' ὑπεισηλθεν ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς συρφετούς.

Καὶ θ' ἀπαντήσω διατί ἐλέχθη ἐκεῖνο. Ὁ προφήτης Ἄγγαιος λοιπὸν ἐπειδὴ συνεχῶς ὑπέσχετο εἰς τοὺς Ἰουδαίους μετὰ ἀπὸ τὴν ἐπάνοδον ἀπὸ τὴν Βαβυλῶνα, ὅτι θὰ δείξη εἰς αὐτοὺς τὸν ναὸν εἰς τὴν προηγουμένην του μορφὴν καὶ μερικοὶ δὲν ἐπίστευον εἰς αὐτὸ πού τοὺς ἔλεγε καὶ ἐνόμιζον ὅτι αὐτὸ εἶναι σχεδὸν ἀδύνατον, νὰ γίνῃ δηλαδὴ ἴδιος πάλιν ἐκεῖνος ὁ οἶκος ἀπὸ τὴν στάκτην καὶ τὴν κόνιν, διὰ νὰ διαλύσῃ τὴν ἀπιστίαν των, λέγει αὐτὰ ὡσάν ἐκπρόσωπος τοῦ Θεοῦ, ὡσάν νὰ ἔλεγε· διατί φοβεῖσθε; διατί ἀπιστεῖτε; «Ἰδικός μου ὁ ἄργυρος καὶ ὁ χρυσός» καὶ δὲν ἔχω ἀνάγκην νὰ δανεισθῶ ἀπὸ ἄλλους διὰ νὰ καλλωπίσω ἔτσι τὸν ναόν. Καὶ ὅτι αὐτὸ εἶναι τὸ νόημα, φαίνεται ἀπὸ τὴν συνέχειαν, «Καὶ θὰ εἶναι ἡ λαμπρότης αὐτοῦ τοῦ ναοῦ μεγαλυτέρα ἀπὸ τὴν πρώτην»¹¹. Λοιπὸν ἄς μὴ εἰσάγωμεν μέσα εἰς τὸ βασιλικὸν πέπλον ὑφάσματα ἀραχνῶν. Διότι ἐάν, ὅταν κάποιος συλληφθῇ νὰ πλέκῃ μέσα εἰς τὴν πορφύραν νῆμα κακῆς ποιότητος, καταδικασθῇ εἰς τὴν χειροτέραν ποινήν, πολὺ περισσότερον θὰ συμβῇ αὐτὸ εἰς τὰ πνευματικά· διότι τὸ ἀμάρτημα πού προέρχεται ἀπὸ ἐδῶ δὲν εἶναι καθόλου μικρόν. Καὶ τί λέγω διὰ προσθήκην καὶ ἀφαίρεσιν εἰς τὰς Γραφάς; ἀπὸ ἓν σημεῖον στίξεως μόνον καὶ ἀπὸ προσποίησιν μόνον ἀναγνώσεως, πολλὰ ἄτοπα νοήματα ἐγεννήθησαν πολλάς φορές.

6. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν λαμβάνουν τὸν πλοῦτον οἱ πλούσιοι; θὰ εἰπῇ κάποιος· διότι ἔχει ἐπίσης λεχθῇ «Ὁ πλοῦτος καὶ ἡ πτωχεία ἀπὸ τὸν Κύριον δίδονται»¹². Ἄς ἐρωτήσωμεν λοιπὸν αὐτοὺς πού μᾶς ἀναιροῦν μὲ αὐτά, ἄρα γε κάθε πλοῦτος καὶ κάθε πτωχεία ἀπὸ τὸν Κύριον δίδεται; Καὶ ποῖος θὰ τὸ ἔλεγεν αὐτό; Διότι βλέπομεν ὅτι καὶ ἀπὸ ἀρπαγῆν καὶ ἀπὸ λεηλασίαν τάφων καὶ ἀπὸ μαγείαν καὶ ἀπὸ ἄλλας τέτοιας πηγὰς νὰ κερδίζεται πολὺς πλοῦτος διὰ πολλοὺς καὶ αὐτοὶ πού τὸν ἔχουν νὰ μὴ εἶναι ἄξιοι οὔτε

Τί οὖν, εἰπέ μοι; τοῦτον παρὰ τοῦ Θεοῦ τὸν πλοῦτιον εἶναί
 φαμεν; Ἐπαγε. Ἄλλὰ πόθεν; Ἐξ ἁμαρτίας. Καὶ γὰρ ἡ
 πόρνη τὸ σῶμα ἐνυθρίασα πλουτεῖ, καὶ εὐμορφος νέος πολ-
 λάκις τὴν ὥραν ἀποδόμενος μετ' ἀσχημοσύνης κέκμηται χρυ-
 5 σίον, καὶ ὁ τυμβωρύχος τοὺς τάφους ἀναρρήξας συνήγαγε
 πλοῦτιον ἄδικον, καὶ ὁ λησιτῆς τοὺς τοίχους διορύξας. Οὐκοῦν
 οὐκ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ὁ πλοῦτιος ἅπας. Τί οὖν, φησὶν, ἐροῦμεν
 πρὸς τὴν ρῆσιν ταύτην; Μάθε πρῶτον καὶ πενίαν οὐκ ἀπὸ
 Θεοῦ γινομένην, καὶ τότε καὶ ἐπὶ τὴν ρῆσιν αὐτὴν βαδιού-
 10 μεθα. Ὅταν γάρ τις ἄσωσις ὦν νέος, ἢ εἰς πόρνas ἀναλώ-
 σῃ τὸν πλοῦτιον, ἢ εἰς γόητας, ἢ εἰς εἰτέρας τινὰς τοιαύτας
 ἐπιθυμίας, καὶ γένηται πένης, οὐκ εὐδηλον, ὅτι οὐκ ἀπὸ τοῦ
 Θεοῦ γέγονε τοῦτο, ἀλλ' ἀπὸ τῆς οἰκείας ἁσωτίας; Πάλιν
 εἴ τις ὑπὸ ἀργίας γένοιτο πένης, εἴ τινες ὑπὸ ἀνοίας εἰς
 15 πτωχείαν κατενεχθῆι, εἴ τις ἐπικινδύνοις καὶ παρανόμοις
 ἐπιχειρῶν πράγμασιν, οὐκ εὐδηλον πάλιν, διὸ οὐδὲ τούτων
 τις καὶ τῶν τοιούτων εἰς τὴν πτωχείαν ταύτην ἀπὸ Θεοῦ
 καιτηνέχθη;

Ψεύδεται οὖν ἡ Γραφή; Μὴ γένοιτο, ἀλλ' ἀνοηταίνουσι
 20 οἱ μὴ μετὰ τῆς προσηκούσης ἀκριβείας ἐξειάζοντες τὰ γε-
 γραμμένα ἅπαντα. Εἴ γὰρ καὶ τοῦτο ὠμολόγηται, διὸ ἀψευδῆς
 ἡ Γραφή, καὶ τοῦτο ἀπεδείχθη, ὅτι οὐ πᾶς πλοῦτιος παρὰ
 Θεοῦ, τῆς τῶν ἀπερισκέπτως ἀναγινωσκόντων ταῦτα ἀσθενεί-
 ας ἢ ἀπορίας. Καὶ ἔδει μὲν ὑμᾶς ἀφεῖναι ἐν τούτῳ, ἀπαλλά-
 25 ξαντα τὴν γραφὴν τῶν ἐγκλημάτων, ἵνα ταύτην ἡμῖν δίκην
 δῶτε τῆς περὶ τὰς Γραφὰς ραθυμίας· ἀλλ' ἐπειδὴ φείδομαι
 σφόδρα ὑμῶν, καὶ οὐ δύναμαι ἐπιπλέον θορυβουμένους ἰδεῖν
 καὶ διαταραττομένους, φέρε καὶ τὴν λύσιν ἐπαγάγωμεν, πρό-
 τερον τὸν εἰρηκότα εἰπόντες, καὶ πότε εἴρηται, καὶ πρὸς τινος.
 30 Οὐδὲ γὰρ ὁμοίως ἅπασιν ὁ Θεὸς διαλέγεται, ὥσπερ οὐδὲ
 ἡμεῖς παιδίοις καὶ ἀνδράσιν ὁμοίως κεχρήμεθα. Πότε οὖν

νὰ ζοῦν. Τί λοιπόν; εἶπέ μου, αὐτός ὁ πλοῦτος θὰ εἰποῦμεν ὅτι εἶναι ἀπὸ τὸν Θεόν; Μακρυά. Ἄλλ' ἀπὸ ποῦ; Ἄπὸ τὴν ἁμαρτίαν. Διότι καὶ ἡ πόρνη ἐπειδὴ ἀτιμάζει τὸ σῶμά της πλουτίζει, καὶ πολλὰς φοράς εὐμορφος νέος, ἀφοῦ παραδῶση τὴν ὠραιότητα μὲ ἀίσχρότητα ἀποκτᾷ χρυσόν, καὶ αὐτὸς ποῦ σκάπτει τάφους, ἀφοῦ τοὺς ἀνοίξη, συγκεντρώνει πλοῦτον ἄδικον, καὶ ὁ ληστής ἀφοῦ διατριπήσῃ τοὺς τοίχους. Ἄρα λοιπόν δὲν εἶναι ἀπὸ τὸν Θεόν ὁλος ὁ πλοῦτος. Ἄλλὰ τί θὰ εἰποῦμεν σχετικά μὲ αὐτὸν τὸν λόγον; Μάθε πρῶτον ὅτι καὶ ἡ πτωχεία δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ τότε θὰ ἔλθωμεν εἰς αὐτὸν τὸν λόγον. Ὄταν δηλαδὴ κάποιος ποῦ εἶναι ἄσωτος νέος, ἢ εἰς πόρνας σπαταλήσῃ τὸν πλοῦτον ἢ εἰς μάγους ἢ εἰς ἄλλας τέτοιας ἐπιθυμίας καὶ γίνῃ πτωχός, δὲν εἶναι φανερόν ὅτι αὐτὸ δὲν ἐγένετο ἀπὸ τὸν Θεόν, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἰδικὴν του ἀσωτείαν; Ἐπίσης ἐὰν κάποιος γίνῃ πτωχός ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι δὲν ἐργάζεται, ἐὰν ἀπὸ ἀνοησίαν καταντήσῃ εἰς πτωχείαν, εἴτε ἄλλος ἐπειδὴ ἐπιχειρεῖ ἐπικίνδυνα καὶ παράνομα πράγματα, δὲν εἶναι πάλιν φανερόν ὅτι οὔτε ἀπὸ αὐτοὺς κανεῖς καὶ ἀπὸ τοὺς ὁμοίους των ἔπεσεν εἰς αὐτὴν τὴν πτωχείαν ἀπὸ τὸν Θεόν;

Τότε λοιπόν ψεύδεται ἡ Γραφή; Μὴ γένοιτο! ἀλλ' εἶναι ἀνόητοι αὐτοὶ ποῦ δὲν ἐξετάζουσι μὲ τὴν πρέπουσαν ἀκρίβειαν ὅλα ὅσα ἔχουσι γραφῆ. Ἐὰν λοιπόν καὶ αὐτὸ ἔχει ὁμολογηθῆ, ὅτι δηλαδὴ ἡ Γραφή εἶναι ἀψευδής, καὶ ἀπεδείχθη ὅτι δὲν δίδεται ἀπὸ τὸν Θεόν ὁ κάθε πλοῦτος, τότε ἡ ἀπορία ὀφείλεται εἰς τὴν ἀσθένειαν ἐκείνων ποῦ ἀναγινώσκουσι αὐτὰ μὲ ἀπερισκεψίαν. Καὶ ἔπρεπε μὲν νὰ σᾶς ἀφήσω εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον, ἀφοῦ ἀπήλλαξα τὴν Γραφὴν ἀπὸ τὰς κατηγορίας, διὰ νὰ τιμωρηθῆτε διὰ τὴν ἀμέλειάν σας πρὸς τὰς Γραφάς· ἀλλ' ἐπειδὴ σᾶς λυποῦμαι πολὺ καὶ δὲν ἠμπορῶ ἐπὶ πλέον νὰ σᾶς ἰδῶ νὰ στενοχωρῆσθε καὶ νὰ ταράσσεσθε, ἄς δείξωμεν καὶ τὴν λύσιν ἀφοῦ προηγουμένως ἀναφέρωμεν ἐκείνον ποῦ εἶπεν αὐτὸν τὸν λόγον καὶ πότε ἐλέχθη καὶ πρὸς ποίους. Διότι ὁ Θεὸς δὲν ὁμιλεῖ μὲ τὸν ἴδιον τρόπον εἰς ὅλους, ὅπως οὔτε ἐμεῖς φερόμεθα

εἴρηται, καὶ ὑπὸ τίνων, καὶ πρὸς τίνας; Ὑπὸ τοῦ Σολομῶν-
 τος ἐπὶ τῆς παλαιᾶς πρὸς τοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς οὐδὲν
 ἕτερον εἰδότης ἢ τὰ αἰσθητά, καὶ ἀπὸ τούτων τοῦ Θεοῦ δο-
 κιμάζοντος τὴν ἰσχύον. Οὗτοι γὰρ εἰσιν οἱ λέγοντες· «Μὴ καὶ
 5 ἄριον δύναται δοῦναι;» καί, «Τί σημεῖον δεικνύεις ἡμῖν;»
 «Οἱ πατέρες ἡμῶν ἔφαγον τὸ μάννα ἐν τῇ ἐρήμῳ»· «ἽΩν ὁ
 Θεὸς ἢ κοιλία». Ἐπεὶ οὖν ἀπὸ τούτων αὐτὸν ἐδοκίμαζον,
 λέγει πρὸς αὐτούς, δυνατὸν καὶ τοῦτο τῷ Θεῷ, καὶ πλουσίους
 ποιῆσαι καὶ πένητας· οὐχ ὅτι πάντως αὐτὸς ποιεῖ, ἀλλ' ὅτι
 10 δύναται, διὰ τὴν θέλησιν ὡσπερ διὰ τὴν λέγῃ, «Ὁ ἀπειλῶν τῇ θα-
 λάσσῃ, καὶ ξηραίνων αὐτήν, καὶ πάντας τοὺς ποταμοὺς ἐξηρη-
 μῶν»· καίτοι τοῦτο οὐδέποτε γέγονε. Πῶς οὖν αὐτὸ ὁ προ-
 φῆτης φησὶν; Οὐχ ὡς γινόμενον αἰεὶ, ἀλλ' ὡς δυνατὸν αὐ-
 τῷ ποιῆσαι.

15 Ποίαν οὖν πενίαν δίδωσι, καὶ ποῖον πλοῦτον; Ἀναμνή-
 σθητι τοῦ παιριάρχου, καὶ εἶσθε τὸν παρὰ τοῦ Θεοῦ διδόμενον
 πλοῦτον. Καὶ γὰρ τὸν Ἀβραάμ αὐτὸς πλούσιον ἐποίησε, καὶ
 μετ' ἐκεῖνον τὸν Ἰωβ, καθὼς καὶ αὐτὸς φησὶν· «Εἰ τὰ μὲν
 ἀγαθὰ ἐδεξάμεθα παρὰ Κυρίου, τὰ δὲ κακὰ οὐχ ὑποίσομεν;».
 20 Καὶ ὁ μετὰ ταῦτα δὲ ὁ διπλασίον αὐτοῦ δῶρόν ἐστι. Καὶ
 ὁ τοῦ Ἰακώβ πλοῦτος ἐκεῖθεν τὴν ἀρχὴν εἶχεν. Ἔσθι δὲ καὶ
 πενία παρ' αὐτοῦ ἢ ἐπαινετὴ, οἷαν προεξένει τότε τῷ πλου-
 σίῳ ἐκείνῳ, λέγων· «Εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, πώλησόν σου
 τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δός πιωχοῖς, καὶ δεῦρο ἀκολουθεῖ μοι»·
 25 καὶ τοῖς μαθηταῖς πάλιν νομοθετῶν καὶ λέγων, «Μὴ κτήση-
 σθε χρυσόν, μηδὲ ἄργυρον, μηδὲ δύο χιτῶνας». Μὴ τοίνυν
 λέγε, ὅτι πάντα πλοῦτον αὐτὸς δίδωσι καὶ γὰρ ἐδείχθη καὶ

13. Ψαλμ. 77, 20.

14. Ματθ. 12, 38.

15. Ἰω. 6, 31.

16. Φιλιπ. 3, 19.

17. Ναούμ 1, 4.

18. Ἰωβ 2, 10.

19. Ματθ. 19, 21.

20. Ματθ. 10. 9-10.

ὁμοίως εἰς τὰ παιδιά καὶ τοὺς ἄνδρας. Πότε λοιπὸν ἐλέχθη καὶ ἀπὸ ποιῶν καὶ πρὸς ποιῶν; Ἐλέχθη ἀπὸ τὸν Σολομῶντα εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς παλαιᾶς Διαθήκης πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, πού τίποτε ἄλλο δὲν ἐγνώριζον, παρὰ τὰ αἰσθητά, καὶ πού ἐπέιθοντο διὰ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ μόνον ἀπὸ αὐτά. Διότι αὐτοὶ εἶναι πού λέγουν· «Μήπως ἠμπορεῖ νὰ δώσῃ καὶ ἄρτον;»¹³ καί, «Τί σημεῖον μᾶς δίδεις ὡς ἀπόδειξιν;»¹⁴, «Οἱ Πατέρες μας ἔφαγον τὸ μάννα εἰς τὴν ἔρημον»¹⁵ «τῶν ὁποίων θεὸς εἶναι ἡ κοιλία»¹⁶. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀπὸ τὰ ὑλικά ἐζήτουν ἀπόδειξιν διὰ νὰ τὸν πιστεύσουν, λέγει πρὸς αὐτοὺς ὅτι εἶναι καὶ αὐτὸ δυνατόν εἰς τὸν Θεόν, δηλαδὴ καὶ πλουσίους νὰ κἀνῃ καὶ πτωχοὺς· ὄχι ὅμως ὅτι ὁπωςδήποτε αὐτὸς κἀνῃ τοὺς πτωχοὺς καὶ τοὺς πλουσίους, ἀλλ' ὅτι ἠμπορεῖ, ὅταν θέλῃ· ὅπως ὅταν λέγῃ· «Σὺ πού φοβίζεις τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ἀποξηραίνεις καὶ στερεύεις ἐντελῶς ὄλους τοὺς ποταμούς;» ἂν καὶ ποτὲ δὲν ἔγινεν αὐτό. Πῶς λοιπὸν τὸ λέγει αὐτὸ ὁ προφήτης; Ὅχι ὡσὰν κάτι πού γίνεται πάντοτε, ἀλλ' ὡσὰν κάτι πού εἶναι δυνατόν εἰς τὸν Θεόν νὰ τὸ κἀνῃ.

Ποίαν πτωχείαν λοιπὸν καὶ ποῖον πλοῦτον δίδει ὁ Θεός; Ἐνθυμήσου τὸν πατριάρχην καὶ θὰ γνωρίσῃς τὸν πλοῦτον πού δίδεται ἀπὸ τὸν Θεόν. Διότι καὶ τὸν Ἀβρὰμ ὁ Θεός τὸν ἔκανε πλούσιον καὶ μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν Ἰώβ, ὅπως καὶ ὁ ἴδιος λέγει· «Ἐὰν τὰ μὲν ἀγαθὰ ἐδέχθημεν εὐχαρίστως ἀπὸ τὸν Κύριον, τὰς δοκιμασίας δὲν θὰ ὑπομείνωμεν;»¹⁸. Ἀλλὰ καὶ μετὰ ἀπὸ τὰς συμφορὰς ὁ διπλασιασμός τῶν ἀγαθῶν εἶναι τοῦ Θεοῦ δῶρον. Καὶ τοῦ Ἰακώβ ὁ πλοῦτος ἀπὸ τὸν Θεόν προήρχετο. Ὑπάρχει ὅμως καὶ πτωχεία ἢ ὁποία ἐπαινεῖται ἀπὸ τὸν Θεόν, αὕτη δηλαδὴ τὴν ὁποίαν ἐδείκνυεν εἰς τὸν πλούσιον ὅταν ἔλεγεν· «Ἐὰν θέλῃς νὰ εἶσαι τέλειος, πῆγαινε καὶ πώλησε ὅσα ἔχεις καὶ μοίρασέ τα εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ ἔλα νὰ μὲ ἀκολουθήσῃς»¹⁹ καὶ εἰς τοὺς μαθητὰς πάλιν ὅταν νομοθετῇ καὶ λέγῃ, «Νὰ μὴ ἀποκτήσετε χρυσόν, οὔτε ἄργυρον, οὔτε δύο χιτῶνας»²⁰. Μὴ λέγῃς λοιπὸν ὅτι κάθε πλοῦτον ὁ Θεός τὸν δίδει· διότι ἐδείχθη ὅτι αὐτὸς συγκεντρώνεται καὶ ἀπὸ φό-

ἀπὸ φόνων καὶ ἀπὸ ἀρπαγῆς καὶ ἀπὸ μυρίων ἐτιέρον προ-
φάσεων συλλεγόμενος οὗτος.

7. Ἀλλὰ πάλιν εἰς τὸ πρότερον ἡμῖν ὁ λόγος περιῖσται
ζήτημα. Εἰ γὰρ μηδὲν ἡμῖν χρήσιμοι οἱ πλουτιῶντες, διὰ
5 τί γεγένηται; Τί οὖν ἂν εἴποιμεν; Ὅτι οὗτοι οὐ χρήσιμοι,
οἱ ἑαυτοὺς οὕτω ποιῶντες πλουσίους· ὡς οἱ γε παρὰ τοῦ
Θεοῦ γενόμενοι, καὶ σφόδρα χρήσιμοι. Καὶ τοῦτο ἀπ' αὐτῶν
τῶν παρ' ἐκείνων γενομένων μάθηται. Καὶ γὰρ ὁ Ἀβραὰμ
τοῖς ξένοις καὶ τοῖς δεομένοις ἅπασιν τὸν πλοῦτον ἐκέκμητο.
10 Ὁ γὰρ τριῶν παραγενομένων, ὡς ἐνόμιζεν, ἀνθρώπων, μό-
σχον θύσας, καὶ τρία μέτρα, σειμιδάλεως φυράσας, καὶ πρὸς
τῆς θύρας καθήμενος ἐν καιρῷ μεσημβρίας, ἐννόησον μεθ' ὀ-
σης δαιριλείας καὶ προθυμίας τὰ αὐτοῦ πᾶσιν ἀνήλισκε,
μετὰ τῶν χρημάτων καὶ τὴν τοῦ σώματος παρεχόμενος ὑπη-
15 ρεσίαν, καὶ ταῦτα ἐν γῆρᾳ τοσοῦτω, καὶ λιμῆν τῶν ξένων
καὶ τῶν ἐν χρεῖαις καθεσθηκότων ὄν, καὶ οὐδὲν ἴδιον κεκτη-
μένος, οὐδὲ αὐτὸν τὸν υἱόν. Καὶ γὰρ τοῦ Θεοῦ κελεύσαντος
καὶ τοῦτον ἐπέδωκε· μετὰ δὲ τοῦ υἱοῦ καὶ ἑαυτὸν ἐπέδωκε
καὶ τὴν οἰκίαν ἅπασαν, ἥνικα τὸν ἀδελφιδοῦν ἐξαρπάσαι ἔ-
20 σπευδε. Καὶ ταῦτα οὐ χρημάτων ἕνεκεν ἐποίει, ἀλλὰ φιλαν-
θρωπίας μόνης. Ὅτε γοῦν τῶν λαφύρων αὐτὸν ἐποίουν κύ-
ριον οἱ δι' αὐτοῦ σωθέντες, μέχρη σπαρτίου καὶ σφαιρωτηῆρος
ἅπαντα διεκρούσατο.

Τοιοῦτος καὶ ὁ μακάριος ἦν Ἰώβ. Καὶ γὰρ «Ἡ θύρα
25 μου», γ. η. σί, «παρὶ ἐλθόντι ἀνέφικτο. Ἐγὼ ἤμην ὀφθαλμὸς
τυφλῶν, ποῦς δὲ χωλῶν· ἐγὼ δὲ ἤμην πατήρ ἀδυνάτων·
ἔξω δὲ οὐκ ἠυλίξειτο ξένος· ἀδύνατοι δὲ ἦν ποιε χρεῖαν
εἶχον, οὐκ ἀπέτυχον, οὐδὲ εἴασα ἐξελθεῖν ἀδύνατον τὴν θύ-
ραν μου κόλπῳ κενῷ». Καὶ πολλῶ πλείονα δὲ τούτων, ἵνα
30 μὴ πάντα καταλέγωμεν· νῦν, διειτέλει πρῶτων, εἰς τοὺς δεο-

21. Γεν. 14, 23.

22. Ἰωβ 31. 32· 29. 15-16· 31. 32· 16, 34.

νους καὶ ἀπὸ κλοπᾶς καὶ ἀπὸ ἀπειρῶν ἄλλας ἀμαρτωλὰς αἰτίας.

7. Ἄλλὰ πάλιν εἰς τὸ προηγούμενον ζήτημά μας σχεδὸν ἔρχεται ὁ λόγος. Ἐὰν δηλαδὴ εἰς τίποτε δὲν μᾶς χρησιμεύουν οἱ πλούσιοι, διατί ἔχουν γίνει; Τί θὰ ἐλέγομεν λοιπὸν; Ὅτι δὲν εἶναι χρήσιμοι αὐτοὶ ποὺ κάμνουν μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον πλουσίους τοὺς ἑαυτοὺς των ὅπως βεβαίως αὐτοὶ ποὺ ἔγιναν ἀπὸ τὸν Θεὸν πλούσιοι, εἶναι καὶ μάλιστα πολὺ χρήσιμοι. Καὶ αὐτὸ γνώριζε ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔγιναν. Διότι καὶ ὁ Ἀβραὰμ χάριν τῶν ξένων καὶ ὄσων εἶχον ἀνάγκην εἶχε τὸν πλοῦτον. Καθ' ὅσον αὐτός, ὅταν ἦλθον τρεῖς, ὅπως τοὺς ἐνόμιζεν, ἄνθρωποι, ἀφοῦ ἔσφαξε μόσχον καὶ ἐζύμωσε τεσσαράκοντα κιλά σιμιγδάλι καὶ ἐκάθητο τὸ μεσημέρι εἰς τὴν θύραν, σκέψου πόσον πλουσίως καὶ προθύμως ἐξώδευε τὰ ὑπάρχοντά του, προσφέρων μαζί μὲ τὰ ὑπάρχοντά του καὶ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ σώματος καὶ αὐτὰ εἰς τόσον γῆρας, καὶ ἦτο λιμὴν διὰ τοὺς ξένους καὶ τοὺς ἐρχομένους εἰς ἀνάγκην καὶ δὲν ἐθεώρει ἰδικόν του τίποτε, οὔτε τὸν ἴδιον τὸν υἱὸν του. Διότι, ὅταν παρήγγειλεν ὁ Θεός, καὶ αὐτὸν προσέφερε καὶ ὅλην τὴν οἰκίαν του, ὅταν ὁ ἀνεπιός του ἔσπευδε νὰ ἀρπάσῃ τὰ ὑπάρχοντά του. Καὶ αὐτὰ τὰ ἔκαμνεν ὄχι διὰ χρήματα, ἀλλὰ μόνον ἀπὸ φιλανθρωπίαν. Ὅταν λοιπὸν τοῦ παρέδιδον τὴν ἀμοιβὴν αὐτοὶ ποὺ ἐσώθησαν μὲ τὴν βοήθειάν του, ἠρνήθη νὰ λάβῃ ἀπὸ τὰ ἰδικὰ τους κάτι, ἀπὸ κλωστήν μέχρι ἱμάντος ὑποδήματος²¹.

Τέτοιος ἦτο καὶ ὁ μακάριος Ἰώβ. «Ἡ θύρα μου», λέγει, «ἦτο ἀνοικτὴ δι' ὅποιον ἤρχετο. Ἐγὼ ἤμουν ὀφθαλμὸς διὰ τοὺς τυφλοὺς, πόδι δὲ διὰ τοὺς χωλοὺς· ἐγὼ ἤμουν πατέρας δι' ὅσους ἠύρισκοντο εἰς ἀνάγκην· οὐδεὶς ξένος δὲ διενυκτέρευεν ἔξω, διότι τὸν ἐφιλοξένουν· ἄνθρωποι δὲ εὕρισκόμενοι εἰς ἀνάγκην, ὅποιαδήποτε καὶ ἂν ἦτο, δὲν ἔμενεν ἀνικανοποίητος, οὔτε ἄφησα πτωχὸν νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν θύραν μου μὲ κενὰ χέρια»²². Καὶ πολὺ περισσότερα δὲ ἀπὸ αὐτά, διὰ νὰ μὴ ἀπαριθμῶμεν ὅλα τώρα, ἔπραττε, καθὼς ἐξώδευεν ὅλον τὸν πλοῦτον εἰς αὐτοὺς ποὺ εἶχον

μένους ἅπαντα τὸν πλοῦτον καταναλίσκων. Βούλει δὲ καὶ τοὺς οὐ παρὰ τοῦ Θεοῦ γινόμενους πλουσίους ἰδεῖν, ἵνα μάθῃς πῶς κέχρηται τῷ πλούτῳ; Ὅρα τὸν ἐπὶ τοῦ Λαζάρου, τὸν οὐδὲ τῶν ψυχίων μεταδιδόντα· ὄρα τὸν Ἀγαάθ τὸν καὶ τὸν
 5 ἀμπελῶνα ἀρπάζοντα· ὄρα τὸν Γιεζῆ, ὄρα τοὺς τοιοῦτους ἅπαντας. Οἱ μὲν γὰρ δικαίως κεκτημένοι, ἅτε παρὰ τοῦ Θεοῦ λαβόντες, εἰς τὰ τοῦ Θεοῦ προσιάγματα ἀναλίσκουσιν· οἱ δὲ ἐν τῷ κιᾶσθαι προσκρούσαντες τῷ Θεῷ, καὶ ἐν τῷ δαπανᾶν τὸ αὐτὸ ποιοῦσιν, εἰς πόρνas καὶ παρασίτους ἀναλίσκοντες, ἢ
 10 κατορύτιοντες καὶ ἀποκλείοντες, εἰς πτωχὸν δὲ οὐδὲν δαπανῶντες.

Καὶ τίνας ἔνεκεν, φησὶν, ὁ Θεὸς ἀφήσει πλουτεῖν τούτους; Ὅτι μακρόθυμὸς ἐστίν, ὅτι θούλειαι ἡμᾶς εἰς μετάνοιαν ἐπαναγαγεῖν, ὅτι γέενναν ἠτιόμασεν, ὅτι ἔστησεν ἡμέραν,
 15 ἐν ἣ μέλλει κρίνειν τὴν οἰκουμένην. Εἰ δὲ εὐθέως τοὺς πλουτοῦντας κακῶς ἐκόλαζεν, οὐκ ἂν ὁ Ζακχαῖος ἔσχε προθεσμίαν μετάνοίας, ὥστε καὶ τετραπλασίονα ἀποδοῦναι, ἅπερ ἤρπασε, καὶ τὰ ἡμίση προσθεῖναι τῶν αὐτοῦ· οὐκ ἂν ὁ Μαιθαῖος μεταβάλῃσθαι καὶ γενέσθαι ἀπόστολος, προαναρπαγεὶς τοῦ
 20 προσήκοντος καιροῦ· οὐκ ἂν ἕτεροι πολλοὶ τοιοῦτοι. Διὰ ταῦτα ἀνέχεται, εἰς μετάνοιαν καλῶν ἅπαντας. Εἰ δὲ μὴ θούλοιτο, ἀλλὰ τοῖς αὐτοῖς ἐπιμένοντες, ἀκούσονται τοῦ Παύλου λέγοντος, ὅτι «Κατὰ τὴν σκληρότητα αὐτῶν καὶ ἀμετανόητον καρδίαν θησαυρίζουσιν ἑαυτοῖς ὀργὴν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς καὶ ἀ-
 25 ποκαλύψεως καὶ δικαιοκρισίας τοῦ Θεοῦ». Ἦντινα ὀργὴν ἵνα φύγωμεν, πλουτῶμεν τὸν τῶν οὐρανῶν πλοῦτον, καὶ τὴν ἐπαινετὴν διώκωμεν πενίαν. Οὕτω γὰρ καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτευξόμεθα ἀγαθῶν ὧν γένοιο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
 30 ᾧ ἢ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ανάγκην. Θέλεις νὰ ἰδῆς καὶ τοὺς πλουσίους ποὺ δὲν ἔγι-
ναν πλούσιοι ἀπὸ τὸν Θεόν; Κοίταξε αὐτὸν ποὺ ἔζη μαζὶ
μὲ τὸν Λάζαρον, ποὺ οὔτε τὰ ψυχία δὲν ἔδιδε· κοίταξε τὸν
Ἀχαάβ ὁ ὁποῖος ἐπὶ πλέον ἤρπασε καὶ τὸν ἀμπελῶνα· κοί-
ταξε τὸν Γιεζῆ, κοίταξε ὄλους ὅσοι ἦσαν τέτοιοι. Ἐκεῖνοι
μὲν λοιπὸν ποὺ ἀπέκτησαν δικαίως τὸν πλοῦτον, ἐπειδὴ
ἔλαβον αὐτὸν ἀπὸ τὸν Θεόν, ἐξοδεύουν αὐτὸν συμφώνως
μὲ τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ οἱ ἄλλοι, ἀφοῦ παρέβησαν
τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ διὰ νὰ τὸν ἀποκτήσουν, πράττουν τὸ
ἴδιον καὶ ὅταν τὸν δαπανοῦν, μὲ τὸ νὰ τὸν ἐξοδεύουν εἰς
πόρναις καὶ παρασίτους, ἢ μὲ τὸ νὰ σκάπτουν καὶ νὰ τὸν
κρύπτουν, χωρὶς νὰ δίδουν εἰς πτωχὸν τίποτε.

Καὶ διατί, θὰ εἰπῆ κάποιος, ὁ Θεὸς ἀφήνει νὰ πλουτί-
ζουν αὐτοί; Διότι εἶναι μακρόθυμος, διότι θέλει νὰ μᾶς
ἐπαναφέρῃ εἰς μετάνοιαν, καθ' ὅσον ἔχει ἐτοιμάσει γέεν-
ναν, διότι ὤρισεν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ κρίνῃ τὴν
οἰκουμένην. Ἐὰν δὲ ἐτιμῶρει ἀμέσως τοὺς πλουσίους, δὲν
θὰ εἶχεν ὁ Ζακχαῖος προθεσμίαν μετανοίας, ὥστε νὰ ἐπι-
στρέψῃ καὶ εἰς τετραπλάσιον ὅσα ἔκλεψε καὶ ἐπὶ πλέον
νὰ προσθέσῃ τὸ ἥμισυ τῶν ὑπαρχόντων του· οὔτε ὁ Ματθαῖ-
ος θὰ μετεβάλλετο καὶ θὰ ἐγίνετο ἀπόστολος, ἀφοῦ θὰ
ἀπέθνησκεν ἐνωρίτερον ἀπὸ τὸν καιρὸν ποὺ ἔπρεπεν· οὔτε
ἐπίσης πολλοὶ τέτοιοι. Δι' αὐτὰ ἀνέχεται καὶ καλεῖ ὄλους
εἰς μετάνοιαν. Ἐὰν μὲν δὲν θελήσουν, ἀλλ' ἐπιμείνουν
εἰς τὰ ἀμαρτωλά των θελήματα, θὰ ἀκούσουν τὸν Παῦλον
ποὺ λέγει ὅτι «Ἀναλόγως πρὸς τὴν σκληρότητα καὶ τὴν
ἀμετανόητον καρδίαν των ἐπισωρεύουν διὰ τὸν ἑαυτὸν των
ὀργὴν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ὀργῆς καὶ τῆς ἀποκαλύψεως
καὶ τῆς δικαίας κρίσεως τοῦ Θεοῦ»²⁸, τὴν ὁποίαν ὀργὴν
διὰ ν' ἀποφύγωμεν, ἃς πλουτίζωμεν εἰς οὐράνιον πλοῦτον
καὶ ἃς ἐπιδιώκωμεν τὴν πτωχείαν ποὺ εἶναι ἐπαινετὴ ἀπὸ
τὸν Θεόν. Διότι ἔτσι θὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὰ μέλλοντα ἀγα-
θά, τὰ ὁποῖα εἶθε νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι μὲ τὴν χάριν καὶ
φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν
ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΛΕ΄
Α΄ Κορ. 14, 1 - 19

«Διώκειτε τὴν ἀγάπην, ζηλοῦτε δὲ τὰ πνευματικὰ
μᾶλλον δὲ ἵνα προφητεύητε».

5 1. Ἐπειδὴ γὰρ μετὰ ἀκριθείας τὴν ἀρετὴν αὐτοῖς κατέ-
λεξεν ἅπασαν τῆς ἀγάπης, καὶ παραινεῖ λοιπὸν μετὰ προθυ-
μίας αὐτῆς ἀνιέχεσθαι· διὸ καὶ ἔλεγε, «Διώκειτε». Ὁ γὰρ
διώκων ἐκεῖνο μόνον ὁρᾷ τὸ διωκόμενον, καὶ πρὸς ἐκεῖνο
τέταται, καὶ οὐκ ἀφίσταται ἕως ἂν λάβῃ. Ὁ διώκων διαν-
10 δι' ἑαυτοῦ μὴ δυνηθῆ, διὰ τῶν πρὸ αὐτοῦ κατέχει τὸν φεύ-
γοντα, τοὺς ἐγγύς ὄντας μετὰ πολλῆς παρακαλῶν τῆς σπου-
δῆς κατέχειν καὶ τηρεῖν αὐτῷ κατασχεθέντα, ἕως ἂν φθάσῃ.
Τοῦτο δὴ καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν· διὰ αὐτοὶ μὴ φθάνωμεν τὴν
ἀγάπην, τοὺς ἐγγύς ὄντας αὐτῆς κελεύομεν κατέχειν αὐτήν,
15 ἕως ἂν φθάσωμεν πρὸς αὐτήν· εἶτα ἐπειδὴν ἐπιλαθώμεθα,
μηκέτι ἀφῶμεν αὐτήν, ἵνα μὴ πάλιν ἡμᾶς διαφύγῃ. Συνεχῶς
γὰρ ἡμῶν ἀποπηδᾷ, ἐπειδὴ οὐκ εἰς δέον αὐτῇ κεχρήμεθα,
ἀλλὰ πάντα αὐτῆς προτιμῶμεν. Διὰ τοῦτο πάντα χρῆ ποιεῖν,
ὥστε αὐτήν μετὰ ἀκριθείας κατασχεῖν. Ἐὰν γὰρ τοῦτο γέ-
20 νηται, οὐδὲ πολλοῦ δεῖ πόνου λοιπὸν ἡμῖν, μᾶλλον δὲ οὐδὲ
τοῦ τυχόντος, ἀλλὰ τρυφῶντες καὶ πανηγυρίζοντες τὴν στενήν
τῆς ἀρετῆς ὁδὸν βαδιούμεθα. Διὸ φησι, «Διώκειτε αὐτήν».

Εἶτα ἵνα μὴ νομίωσιν, διὸ διὰ τοῦτο τὸν τῆς ἀγάπης
εἰσήγαγε λόγον, ἵνα σθέσῃ τὰ χαρίσματα, ἐπάγει λέγων· Ζη-

ΛΟΓΟΣ ΛΕ΄
Α΄ Κορ. 14, 1 - 19

«Νὰ ἐπιδιώκετε τὴν ἀπόκτησιν τῆς ἀγάπης καὶ νὰ ἐπιθυμῆτε μὲ ζῆλον τὰ πνευματικὰ χαρίσματα, περισσότερον δὲ τὸ προφητικὸν χάρισμα».

1. Ἄφοῦ λοιπὸν περιέγραψεν εἰς αὐτοὺς ὅλην τὴν ἀρετὴν τῆς ἀγάπης, εἰς τὴν συνέχειαν πλέον τοὺς παροτρύνει διὰ νὰ εἶναι προθύμως ἀφωσιωμένοι εἰς αὐτήν· δι' αὐτὸ καὶ εἶπε, «Νὰ ἐπιδιώκετε». Διότι αὐτὸς ποὺ ἐπιδιώκει βλέπει μόνον ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐπιδιώκεται καὶ εἰς ἐκεῖνο μόνον ἀποβλέπει καὶ δὲν ἀπομακρύνεται μέχρις ὅτου τὸ ἀποκτήσῃ. Ἐκεῖνος ποὺ καταδιώκει κάποιον, ὅταν δὲν ἠμπορέσῃ μόνος του, συλλαμβάνει τὸν καταδιωκόμενον μὲ τὴν βοήθειαν ἐκείνων ποὺ εὐρίσκονται ἐμπρὸς ἀπὸ αὐτόν, ἀφοῦ παρακαλεῖ πολὺ νὰ τὸν συλλάβουν καὶ νὰ τὸν κρατήσουν μέχρις ὅτου φθάσῃ ἐκεῖ. Αὐτὸ λοιπὸν ἄς κάμνωμεν καὶ ἡμεῖς· ὅταν οἱ ἴδιοι δὲν φθάνωμεν τὴν ἀγάπην, ἄς παρακαλοῦμεν αὐτοὺς ποὺ εὐρίσκονται πλησίον τῆς νὰ τὴν κρατοῦν ἕως ὅτου τὴν φθάσωμεν ὕστερον, ἀφοῦ τὴν ἀποκτήσωμεν, ἄς μὴ τὴν ἀφήσωμεν ποτέ, διὰ νὰ μὴ μᾶς διαφύγῃ πάλιν. Διότι συνεχῶς φεύγει ἀπὸ ἡμᾶς, ἐπειδὴ δὲν τὴν χρησιμοποιοῦμεν ὅπως πρέπει, ἀλλὰ προτιμῶμεν ὅλα τὰ ἄλλα ἀπὸ αὐτήν. Δι' αὐτὸ πρέπει νὰ πράττωμεν τὰ πάντα, ὥστε νὰ τὴν κερδίσωμεν ἐντελῶς. Διότι ἐὰν γίνῃ αὐτό, δὲν χρειάζεται πλέον νὰ κοπιᾶσωμεν πολὺ, μᾶλλον δὲ οὔτε ἐλάχιστα, ἀλλὰ μὲ ἄνεσιν καὶ ἀπόλαυσιν καὶ πανηγυρισμοὺς θὰ βαδίσωμεν τὴν στενὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς. Δι' αὐτὸ λέγει, «Νὰ τὴν ἐπιδιώκετε».

Ἐν συνεχείᾳ διὰ νὰ μὴ νομίσουν ὅτι δι' αὐτὸ ὠμίλησε διὰ τὴν ἀγάπην, διὰ νὰ καταργήσῃ τὰ χαρίσματα, συνεχί-

λοῦτε δὲ τὰ πνευματικά, μᾶλλον δὲ ἵνα προφητεύητε. Ὁ
 γὰρ λαλῶν γλώσση, οὐκ ἀνθρώποις λαλεῖ, ἀλλὰ Θεῷ· οὐ-
 δείς γὰρ ἀκούει, Πνεύματι δὲ λαλεῖ μυστήρια· ὁ δὲ προφη-
 τεύων, ἀνθρώποις λαλεῖ οἰκοδομὴν καὶ παράκλησιν καὶ πα-
 5 ραμυθίαν». Σύγκρισιν, ἐπαῦθα λοιπὸν ποιεῖται τῶν χαρισμά-
 των, καὶ καθαιρεῖ τὸ τῶν γλωσσῶν, οὔτε πάντη ἄχρηστον δει-
 κνύς, οὔτε σφόδρα ὠφέλιμον καθ' ἑαυτό. Καὶ γὰρ σφόδρα
 ἐπὶ τούτῳ ἐφυσῶντο, ἐπειδὴ καὶ μέγα ἐνομίζετο εἶναι τὸ χά-
 ρισμα. Ἐνομίζετο δὲ εἶναι μέγα διὰ τὸν πρῶτον αὐτὸ τοὺς
 10 ἀποσιόλους εἰληφέναι, καὶ μετὰ τισαύτης ἐπιδείξεως. Οὐ
 μὴν διὰ τοῦτο τῶν ἄλλων προσιμότερον ἦν. Τίνος οὖν ἕνεκεν
 πρὸ τῶν ἄλλων ἔλαβον αὐτὸ οἱ ἀπόσιολοι; Ἐπειδὴ πανταχοῦ
 διέρχεσθαι ἔμελλον. Καὶ ὡσπερ ἐν καιρῷ τῆς πωροποιίας ἡ
 μία γλῶττα εἰς πολλὰς διειρέμετο· οὔτω τότε αἱ λοιπαὶ γλῶσ-
 15 σαι πολλάκις εἰς ἓνα ἄνθρωπον ἦεσαν, καὶ ὁ αὐτὸς καὶ τῇ Περ-
 σῶν καὶ τῇ Ρωμαίων καὶ τῇ Ἰνδῶν καὶ ἑτέροις πολλοῖς
 διελέγετο γλώτταις, τοῦ Πνεύματος ἐνηχοῦντος αὐτῷ· καὶ
 τὸ χάρισμα ἔκαλεῖτο χάρισμα γλωττιῶν, ἐπειδὴ πολλοῖς ἀθρώ-
 ον ἠδύνατο λαλεῖν φωναῖς.

20 Ὅρα τοίνυν πῶς αὐτὸ καὶ καθαιρεῖ καὶ ἐπαίρει. Τῷ
 μὲν γὰρ εἶπεῖν, «Ὁ λαλῶν γλώσσαις, οὐκ ἀνθρώποις λαλεῖ,
 ἀλλὰ Θεῷ· οὐδείς γὰρ ἀκούει», καθεῖλε, δείξας οὐ πολὺ τὸ
 χρήσιμον ὃν τῷ δὲ ἐπάγειν, διὸ Πνεύματι λαλεῖ μυστήρια,
 πάλιν ἐπῆρεν, ἵνα μὴ περιτιδὸν εἶναι δόξη καὶ ἄχρηστον καὶ
 25 εἰκῆ δεδομένον. «Ὁ δὲ προφητεύων, ἀνθρώποις λαλεῖ οἰκο-
 δομὴν καὶ παράκλησιν καὶ παραμυθίαν».

ζει με τούς λόγους· «να ἐπιθυμῆτε με ζῆλον τὰ πνευματικά χαρίσματα, περισσότερον δὲ τὸ προφητικὸν χάρισμα. Διότι ἐκεῖνος ποὺ λαλεῖ γλώσσας, δὲν ὁμιλεῖ εἰς ἀνθρώπους ἀλλ’ εἰς τὸν Θεόν, ἀφοῦ κανεῖς δὲν τὸν καταλαβαίνει, ἀλλὰ λέγει μυστήρια κατ’ ἔμπνευσιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος· ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ προφητεύει ὁμιλεῖ εἰς ἀνθρώπους λόγους ποὺ οἰκοδομοῦν, ἐνθαρρύνουν καὶ παρηγοροῦν». Ἐδῶ λοιπὸν συγκρίνει τὰ χαρίσματα καὶ μειώνει τὴν ἀξίαν τοῦ χαρίσματος τῆς γλωσσολαλιᾶς, μετὰ τὸ νὰ δεικνύη ὅτι οὔτε τελείως ἄχρηστον εἶναι, οὔτε πολὺ ὠφέλιμον αὐτὸ καθ’ ἑαυτό. Διότι πάρα πολὺ ὑπερηφανεύοντο δι’ αὐτό, ἐπειδὴ ἐνομίζετο ὅτι εἶναι μέγα χάρισμα. Ἐνομίζετο δὲ ὅτι εἶναι μέγα, διότι πρῶτον αὐτὸ ἐδόθη εἰς τοὺς ἀποστόλους καὶ τόσον πολὺ ἐντυπωσιακά. Δὲν ἦτο ὅμως δι’ αὐτὸ προτιμότερον ἀπὸ τὰ ἄλλα. Διατί λοιπὸν ἔλαβον αὐτὸ οἱ ἀπόστολοι πρὶν ἀπὸ τὰ ἄλλα; Ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ μεταβοῦν παντοῦ. Καὶ ὅπως ὅταν ἐκτίζετο ὁ πύργος τῆς Βαβέλ ἢ μία γλῶσσα διηρέθη εἰς πολλάς, ἔτσι τότε αἱ πολλαὶ γλῶσσαι ἦλθον εἰς ἓνα ἄνθρωπον καὶ ὁ ἴδιος ὠμίλει καὶ τὴν περσικὴν καὶ τὴν ρωμαϊκὴν καὶ τὴν ἰνδικὴν καὶ ἄλλας πολλὰς γλώσσας, διότι τὸν ἐδίδασκε τὸ ἅγιον Πνεῦμα· καὶ τὸ χάρισμα αὐτὸ ὠνομάζετο χάρισμα γλωσσῶν, ἐπειδὴ ἤμποροῦσε ὁποῖος τὸ ἐλάμβανε νὰ ὁμιλῇ ἀμέσως πολλὰς γλώσσας.

Πρόσεχε λοιπὸν πῶς ταύτοχρόνως καὶ μειώνει καὶ ἐξυψώνει τὴν ἀξίαν αὐτοῦ τοῦ χαρίσματος. Μετὰ τὸ νὰ εἰπῆ δηλαδὴ «ἐκεῖνος ποὺ ὁμιλεῖ γλώσσας δὲν ὁμιλεῖ εἰς ἀνθρώπους, ἀλλ’ εἰς τὸν Θεόν, ἀφοῦ κανεῖς δὲν τὸν καταλαβαίνει», ἐμείωσεν αὐτό, μετὰ τὸ νὰ δείξη ὅτι δὲν εἶναι πολὺ χρήσιμον· μετὰ τὸ νὰ προσθέσῃ ὅμως ὅτι λέγει μυστήρια κατ’ ἔμπνευσιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, πάλιν ἐξύψωσεν αὐτό, διὰ νὰ μὴ θεωρηθῆ ὅτι εἶναι περιττὸν καὶ ἄχρηστον καὶ ὅτι ἀσκόπως ἐδόθη. «Ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ προφητεύει ὁμιλεῖ εἰς ἀνθρώπους λόγους ποὺ οἰκοδομοῦν, ἐνθαρρύνουν καὶ παρηγοροῦν»,

Είδες πόθεν τὸ ἐξαίρειον δείκνυσι τοῦ χάρισματος τούτου, ἀπὸ τοῦ κοινῆ συμφέροντος· καὶ πῶς πανταχοῦ τοῦτο προτιμᾷ τὸ εἰς τὴν τῶν πολλῶν ὠφέλειαν γινόμενον; Ἐκεῖνοι γὰρ οὐκ ἀνθρώποις λαλοῦσιν, εἶπέ μοι; Ἄλλ' οὐ τοιαύτην οἰκοδομὴν
 5 καὶ παρῶκλησιν καὶ παραμυθίαν. Ὡστε τὸ μὲν ὑπὸ τοῦ Πνεύματος κατέχεσθαι, ἀμφοιέροις κοινόν, καὶ τῷ προφητεύοντι καὶ τῷ γλώσσαις λαλοῦντι· τούτω δὲ αὐτός, ὁ προφητεύων λέγω, πλεονεκτεῖ, τῷ καὶ χρήσιμος εἶναι τοῖς ἀκούουσι. Τῶν γὰρ γλώσσαις λαλούντων οὐκ ἤκουον οἱ τὸ χάρισμα
 10 οὐκ ἔχοντες. Τί οὖν; οὐδένα ὠκοδόμουν ἐκεῖνοι; Ναί, φησὶν, ἑαυτοὺς μόνους. Διὸ καὶ ἐπήγαγεν, «Ὁ λαλῶν γλώσση, ἑαυτὸν οἰκοδομεῖ». Καὶ πῶς, εἰ μὴ οἶδεν ἃ λέγει; Ἀλλὰ τέως περὶ τῶν εἰδότων ἃ λέγουσι διαλέγεται, εἰδότων μὲν αὐτῶν, οὐκ ἐπισιαμένων δὲ εἰς ἑτέρους ἐξενεγκεῖν. «Ὁ δὲ προφη-
 15 τεύων, Ἐκκλησίαν οἰκοδομεῖ». Ὅσον δὲ τὸ μέσον ἑνὸς καὶ Ἐκκλησίας, τοσοῦτον τὸ διάφορον τούτου κακείνου.

2. Είδες αὐτοῦ τὴν σοφίαν, πῶς οὐκ εἰς τὸ μηδὲν ἐξωθεῖ τὸ χάρισμα, ἀλλὰ δείκνυσιν ἔχον μὲν κέρδος, μικρὸν δέ, καὶ ὅσον τῷ κεκτημένῳ μόνον ἀρκέσαι; Εἶτα ἵνα μὴ νομίσωμεν,
 20 ὅτι βασκαίνων αὐτοῖς καθαιρεῖ τὰς γλώσσας· καὶ γὰρ οἱ πλείους εἶχον τὸ χάρισμα τοῦτο· διορθούμενος αὐτῶν τὴν ὑπόνοιάν φησι· «Θέλω δὲ πάντας ὑμᾶς λαλεῖν γλώσσαις, μᾶλλον δὲ ἵνα προφητεύητε. Μείζων γὰρ ὁ προφητεύων, ἢ ὁ λαλῶν γλώσσαις, ἐκπὸς εἰ μὴ δτερμηνεύει, ἵνα ἡ Ἐκκλησία
 25 οἰκοδομὴν λάβῃ». Τὸ δὲ μᾶλλον καὶ μεῖζον οὐ τῶν ἐναντίων ἐστίν, ἀλλὰ τῶν ὑπερεχόντων. Ὡστε καμπεῦθεν δῆλον, ὅτι οὐ διαβάλλει τὸ χάρισμα, ἀλλ' ἐπὶ τὰ θελιότα αὐτοὺς ἄγει, ἵν'

Είδες πῶς δεικνύει πόσον ἐξαιρετον εἶναι αὐτὸ τὸ χάρισμα, ἀπὸ τὸ ὅτι συμφέρει εἰς ὅλους; καὶ πῶς παντοῦ τιμᾷ περισσότερον αὐτὸ ποῦ γίνεται διὰ τὴν κοινὴν ὠφέλειαν; Ἄλλ' ἐκεῖνοι, εἰπέ μου, δὲν ὁμιλοῦν εἰς ἀνθρώπους; Δὲν ἐπιτυγχάνουν ὅμως τέτοιαν ἐποικοδόμησιν καὶ ἐγκαρδίωσιν καὶ παρηγορίαν. Ὡστε τὸ ὅτι κατέχονται μὲν ἀπὸ τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἶναι κοινὸν καὶ εἰς τοὺς δύο, καὶ εἰς αὐτὸν ποῦ προφητεύει καὶ εἰς αὐτὸν ποῦ ὁμιλεῖ γλώσσας ἄλλ' αὐτὸς ποῦ προφητεύει πλεονεκτεῖ κατὰ τὸ ὅτι εἶναι καὶ χρήσιμος εἰς αὐτοὺς ποῦ ἀκούουν. Διότι αὐτοὺς ποῦ ὠμίλουν γλώσσας δὲν τοὺς ἐκαταλάβαινον αὐτοὶ ποῦ δὲν εἶχον τὸ χάρισμα. Λοιπὸν, κανένα δὲν οἰκοδομοῦσαν ἐκεῖνοι; Ναί, λέγει, μόνον τοὺς ἑαυτοὺς των. Δι' αὐτὸ προσέθεσεν, «Ἐκεῖνος ποῦ ὁμιλεῖ γλώσσας τὸν ἑαυτὸν του οἰκοδομεῖ». Καὶ πῶς τὸν οἰκοδομεῖ, ἐὰν δὲν γνωρίζῃ τί λέγει; Ἄλλ' ἕως ἐδῶ ὁμιλεῖ δι' αὐτοὺς ποῦ γνωρίζουν αὐτὰ ποῦ λέγουν, γνωρίζουν μὲν αὐτοὶ, ἀλλὰ δὲν ἠξεύρουν νὰ ἐκφράσουν εἰς ἄλλους αὐτά. «Ἐνῶ ἐκεῖνος ποῦ προφητεύει, οἰκοδομεῖ τὴν Ἐκκλησίαν». Ὁση δὲ εἶναι ἡ διαφορὰ μεταξὺ ἐνός ἀνθρώπου καὶ τῆς Ἐκκλησίας, τόση εἶναι καὶ ἡ διαφορὰ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ ἐκεῖνου.

2. Είδες τὴν σοφίαν του, πῶς δὲν μηδενίζει τὴν ἀξίαν τοῦ χαρίσματος, ἀλλὰ δεικνύει ὅτι ἔχει μὲν κέρδος, ὄχι ὅμως μέγα καὶ τόσον, ὅσον νὰ ἀρκέσῃ μόνον εἰς αὐτὸν ποῦ τὸ ἔχει; Ὑστερον διὰ νὰ μὴ νομίσουν ὅτι ἐπειδὴ τοὺς φθονεῖ μειώνει τὴν ἀξίαν τοῦ χαρίσματος τῆς γλωσσολαλιᾶς, διότι οἱ περισσότεροι εἶχον αὐτὸ τὸ χάρισμα, διὰ νὰ ἐξαλείψῃ τὴν τυχὸν ὑποψίαν των, λέγει «Θέλω ὅλοι νὰ ὁμιλῆτε γλώσσας, ἀλλ' ἀκόμη περισσότερον νὰ προφητεύετε, διότι ἐκεῖνος ποῦ προφητεύει εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ ἐκεῖνον ποῦ ὁμιλεῖ γλώσσας, ἐκτός ἐὰν ἐρμηνεύῃ ὅσα λέγει διὰ νὰ οἰκοδομηθῇ ἡ ἐκκλησία». Αἱ λέξεις δέ, περισσότερον καὶ ἀνώτερος, δὲν ἀντιτίθενται εἰς τὸ χάρισμά των, ἀλλὰ δεικνύουν ὑπεροχήν. Ὡστε καὶ ἀπὸ αὐτὸ εἶναι φανερόν ὅτι δὲν κατηγορεῖ τὸ χάρισμα, ἀλλ' ὁδηγεῖ αὐτοὺς εἰς τὰ καλύτερα, ἐπιδεικνύων ἔτσι καὶ τὴν φροντίδα δι' αὐτοὺς

τε περὶ αὐτοὺς κηδεμονίαν, καὶ τὴν φθόνου πανιὸς ἀπηλλαγμένην ψυχὴν ἐπιδεικνύς. Οὐδὲ γὰρ εἶπε, δύο ἢ τρεῖς, ἀλλά, «πάντας ὑμᾶς θέλω γλώσσαις λαλεῖν» καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ προφητεύειν καὶ τοῦτο μᾶλλον, ἢ ἐκεῖνο «Μείζων γὰρ
5 ὁ προφητεύων».

Ἐπειδὴ γὰρ καισακεύασεν αὐτὸ καὶ ἀπέδειξε, τότε λοιπὸν καὶ ἀποφαίνεται, οὐ μὴν ἀπλῶς, ἀλλὰ μετὰ προσθήκης ἐπήγαγε γάρ, «Ἐκτός εἰ μὴ διερμηνεύει» ὡς ἐὰν δύνηται τοῦτο, τὸ διερμηνεύειν λέγω, ἴσος γέγονε τῷ προφήτῃ, φησί,
10 ἐπειδὴ πολλοὶ οἱ τὴν ὠφέλειαν καρπούμενοι· ὁ χρὴ μάλιστα παραιτηρεῖν, πῶς διὰ πάντων τοῦτο πρὸ τῶν ἄλλων ἐπιζητεῖ. «Νυνὶ δέ, ἀδελφοί, ἐὰν ἔλθω πρὸς ὑμᾶς γλώσσαις λαλῶν, τί ὑμᾶς ὠφελήσω, ἐὰν μὴ ὑμῖν λαλήσω ἢ ἐν ἀποκαλύψει, ἢ ἐν γνώσει, ἢ ἐν προφητείᾳ, ἢ ἐν διδαχῇ;». Καὶ τί
15 λέγω, φησί, τοὺς ἄλλους; Ἔστω γὰρ Παῦλος ὁ φθεγγόμενος γλώσσαις· οὐδὲ γὰρ οὕτως ἔσται τι πλέον τοῖς ἀκούουσι. Ταῦτα δὲ λέγει, δεκνύς ὅτι τὸ ἐκείνοις συμφέρον ζητεῖ, οὐ πρὸς τοὺς τὸ χάρισμα ἔχοντας ἀπεχθῶς ἔχει, ὅπου γε οὐδὲ ἐπὶ τοῦ οἰκείου προσώπου παραιτεῖται δεῖξαι τὸ ἀνωφελές. Καὶ αἰεὶ δὲ τὰ φορτικὰ ἐπὶ τοῦ οἰκείου προσώπου γυμνάζει, ὡς καὶ ἀρχόμενος τῆς ἐπιστολῆς ἔλεγε· «Τίς ἐστὶ Παῦλος; τίς δὲ Ἀπολλώς; τίς δὲ Κηφᾶς;». Ὁ δὴ καὶ ἐνταῦθα ποιεῖ λέγων, ὅτι οὐδὲ ἐγὼ ὑμᾶς ὠφελήσω, «ἐὰν μὴ ὑμῖν λαλήσω, ἢ ἐν ἀποκαλύψει, ἢ ἐν προφητείᾳ, ἢ ἐν γνώσει,
25 ἢ ἐν διδαχῇ». Ὁ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστιν· ἐὰν μὴ τι εἶπω δυνάμενον ὑμῖν εὐληπιον γενέσθαι, τὸ δυνάμενον εἶναι σαφές, ἀλλ' ἐπιδείξωμαι μόνον, ὅτι γλωτιῶν ἔχω χάρισμα, γλωτιῶν ὧν οὐκ ἀκούετε, οὐδὲν κερδάναντες ἀπελεύσεσθε. Πῶς γάρ, ἀπὸ φωνῆς, ἧς οὐ συνίετε;

30 «Ὅμως τὰ ἄψυχα φωνὴν διδόντα, εἴτε αὐλὸς εἴτε κιθάρα, ἂν διασπολὴν τοῖς φθόγγοις μὴ δῶ, πῶς γνωσθήσεται τὸ αὐ-

καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀπηλλαγμένην τελείως ἀπὸ τὸν φθόνον. Διότι δὲν εἶπε, δύο ἢ τρεῖς, ἀλλ΄, «ὅλοι θέλω νὰ ὁμιλήτε γλώσσας»· καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ νὰ προφητεύετε· καὶ αὐτὸ περισσότερο, παρὰ ἐκεῖνο· «διότι ἐκεῖνος ποὺ προφητεύει εἶναι μεγαλύτερος».

Ἄφοῦ λοιπὸν ἐθεμελίωσε καὶ ἀπέδειξεν αὐτό, τότε λοιπὸν δίδει καὶ διευκρινίζει, ὄχι ἔτσι ἀπλῶς, ἀλλὰ μὲ ἔμφασιν· διότι προσέθεσεν, «ἐκτός ἐάν ἐρμηνεύη ὅσα λέγει»· ὥστε ἐάν ἡμπορῇ νὰ τὸ κάμνη αὐτό, ἔχει γίνεαι ἴσος μὲ τὸν προφήτην, λέγει, ἐπειδὴ πολλοὶ κερδίζουν αὐτὴν τὴν ὠφέλειαν· αὐτὸ πρέπει κυρίως νὰ προσέχωμεν, πῶς δηλαδὴ μὲ κάθε τρόπον ἐπιζητεῖ αὐτὸ περισσότερο ἀπὸ τὰ ἄλλα. «Ὡστε, ἀδελφοί, ἐάν ἔλθω εἰς ἐσᾶς καὶ ὁμιλῶ γλώσσας, τί θὰ σᾶς ὠφελήσω, ἐάν δὲν σᾶς ὁμιλήσω ὑπὸ μορφήν ἢ ἀποκαλύψεως ἢ γνώσεως ἢ προφητείας ἢ διδασκαλίας;». Καὶ τί λέγω, λέγει, τοὺς ἄλλους; Διότι ἔστω ὅτι εἶναι ὁ Παῦλος αὐτὸς ποὺ ὁμιλεῖ γλώσσας· οὔτε ἔτσι βέβαια θὰ ὠφεληθοῦν τίποτε περισσότερο αὐτοὶ ποὺ ἀκούουν. Αὐτὰ δὲ τὴ λέγει διὰ νὰ δείξῃ ὅτι τὸ ἰδικόν των συμφέρον ζητεῖ, ὄχι ὅτι ἔχει ἔχθραν μὲ αὐτοὺς ποὺ ἔχουν τὸ χάρισμα, ἀφοῦ βεβαίως οὔτε διὰ τὸν ἑαυτὸν τοῦ δὲν ἀποφεύγει νὰ δείξῃ τὸ ἀνωφελές ἀπὸ αὐτὸ τὸ χάρισμα. Καὶ πάντοτε δὲ ἐφαρμόζει εἰς τὸν ἑαυτὸν τοῦ αὐτὰ ποὺ εἶναι φορτικά, ὅπως καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπιστολῆς ἔλεγε· «Τί εἶναι ὁ Παῦλος; τί εἶναι ὁ Ἀπολλῶς; τί εἶναι ὁ Κηφᾶς;». Αὐτὸ λοιπὸν κάμνει καὶ ἐδῶ ὅταν λέγῃ ὅτι οὔτε ἐγὼ θὰ σᾶς ὠφελήσω, «ἐάν δὲν σᾶς ὁμιλήσω ὑπὸ μορφήν ἢ ἀποκαλύψεως ἢ προφητείας ἢ γνώσεως ἢ διδασκαλίας». Αὐτὸ ποὺ ἐννοεῖ δὲ εἶναι τὸ ἐξῆς· ἐάν δὲν εἰπῶ κάτι ποὺ νὰ εἶναι κατανοητὸν ἀπὸ ἐσᾶς, κάτι ποὺ νὰ εἶναι σαφές, ἀλλὰ μόνον ἐπιδείξῳ ὅτι ἔχω χάρισμα γλωσσῶν, ποὺ δὲν καταλαβαίνετε, θὰ φύγετε χωρὶς νὰ κερδίσετε τίποτε. Διότι πῶς θὰ καταλάβετε γλώσσαν ποὺ δὲν γνωρίζετε;

«Ἀλλὰ καὶ τὰ ἄψυχα ὄργανα τὰ ὁποῖα δίδουν ἤχον, εἴτε φλογέρα εἶναι εἴτε κιθάρα, ἐάν δὲν κάνουν διάκρισιν τῶν φθόγγων, πῶς θὰ γίνῃ ἀντιληπτὸν ἐκεῖνο ποὺ παίζεται

λούμενον;». Καὶ τί λέγω, φησὶν, ὅτι ἐφ' ἡμῶν τοῦτο μὲν ἀκερδές, ὠφέλιμον δὲ τὸ σαρφές καὶ εὐληπιον τοῖς ἀκούουσι; Καὶ γὰρ καὶ ἐν τοῖς ἀψύχοις ὄργανοις τῆς μουσικῆς τοῦτο ἴδοι τις ἄν. Ἐἴτε γὰρ αὐλός, εἴτε κιθάρα εἴη, καὶ μὴ ρυθμῶ
 5 μῆδὲ ἀρμονία τῇ προσηκούσῃ, ἀλλὰ συγκεχυμένως καὶ ἀπλῶς κρούοιτο καὶ ἐμπνέοιτο, οὐδένα ψυχαγωγῆσει τῶν ἀκούοντων. Καὶ γὰρ ἐν τοῖς ἀνάρθροις ἐκείνοις δεῖ τινος σαφηνείας· κἄν μὴ κατὰ τέχνην κρούσης, καὶ ἐμπνεύσης τῷ αὐτῷ, οὐδὲν ἐποίησας. Εἰ δὲ παρὰ τῶν ἀψύχων ἰσοσύτην ἀπαιτοῦμεν
 10 σαφήνειαν καὶ ἀρμονίαν καὶ διάκρισιν, καὶ ἐν τοῖς ἀσῆμοις ἐκείνοις φθόγγοις βιαζόμεθα καὶ φιλονεικοῦμεν πολλὴν ἐπιθεῖναι τὴν σημασίαν, πολλῷ μᾶλλον ἐν τοῖς ἐμψύχοις καὶ λογικοῖς ἀνθρώποις καὶ ἐν τοῖς πνευματικοῖς χαρίσμασι τὸ εὐσημον διώκειν δεῖ. «Καὶ γὰρ ἐὰν ἄδηλον φωνὴν σάλπιγγε
 15 δῶ, τίς παρασκευάσεται εἰς πόλεμον;». Ἀπὸ γὰρ τῶν περιγιτῶν ἐπὶ τὰ ἀναγκαιότερα καὶ χρησιμώτερα τὸν λόγον ἄγει, καὶ φησιν, ὅτι οὐκ ἐπὶ τῆς κιθάρας μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς σάλπιγγος τοῦτο συμβαῖνον ἴδοι τις ἄν. Εἰσὶ γὰρ καὶ ἐκεῖ ρυθμοί, καὶ ἐνδείκνυνται ποτὲ μὲν πολεμικὴν ἠχὴν, ποτὲ
 20 δὲ οὐ τοιαύτην· καὶ ποτὲ μὲν εἰς παράταξιν ἐξάγει, ποτὲ δὲ ἐπανάγει κἄν μὴ τοῦτό τις εἰδῆ, περὶ τῶν ἐσχάτων ὁ κίνδυνος. Ὁ δὲ δηλῶν καὶ τὴν βλάβην ἐμφαίνων φησὶ, «Τίς παρασκευάσεται εἰς πόλεμον;». Ὡστε ἂν μὴ τοῦτο ἔχη, τὸ πᾶν ἀπώλεσε.

25 3. Καὶ τί πρὸς ἡμᾶς ταῦτα, φησὶ; Πρὸς ὑμᾶς μὲν οὖν μάλιστα, διὸ καὶ ἐπάγει «Οὕτω καὶ ὑμεῖς, ἐὰν μὴ εὐσημον λόγον διὰ τῆς γλώττης δῶτε, ἔσεσθε εἰς ἀέρα λαλοῦντες». Τουτέστιν, οὐδενὶ φθεγγόμενοι, πρὸς οὐδένα λαλοῦντες. Καὶ πανταχοῦ τὸ ἀνωφελές δείκνυσι. Καὶ εἰ ἀνωφελές, διὰ τί
 30 ἐδόθη, φησὶν; Ὡστε ἐκείνω χρήσιμον εἶναι τῷ λαβόντι· εἰ

μέ τήν φλογέραν ἢ τήν κιθάραν;». Καί διατί λέγω, λέγει, ὅτι εἰς ἑσᾶς αὐτό μέν εἶναι ἀνωφελές, ἐνῶ ὠφέλιμον εἰς τοὺς ἀκροατάς εἶναι τὸ σαφές καί εὐνόητον; Καθ' ὅσον αὐτό θὰ ἰδῆ κανεῖς νὰ συμβαίνη καί εἰς τὰ ἄψυχα ὄργανα τῆς μουσικῆς. Διότι εἴτε αὐλός εἴτε κιθάρα εἶναι, ἐάν δέν παίζεται μέ τόν πρέποντα ρυθμόν καί ἄρμονίαν, ἀλλά συγκεχυμένα καί ὅπως τύχη, δέν θὰ ψυχαγωγῆση κανένα ἀπό ὅσους ἀκούουν. Καθ' ὅσον καί εἰς αὐτά πού δέν ὁμιλοῦν χρειάζεται κάποια σαφήνεια· καί ἐάν δέν παίζης μέ τέχνην τήν κιθάραν καί τήν φλογέραν, δέν κάμνεις τίποτε. Ἐάν ὅμως ἀπαιτοῦμεν ἀπό τὰ ἄψυχα τόσην σαφήνειαν καί ἄρμονίαν καί διάκρισιν εἰς τοὺς τόνους, καί εἰς τοὺς ἀσημάντους ἐκείνους φθόγγους ἀγωνιζόμεθα καί προσπαθοῦμε νὰ προσδώσωμεν πολλήν σημασίαν, πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ ἐπιδιώκωμεν νὰ δίδωμεν σαφήνειαν εἰς τοὺς ἐμψύχους καί λογικούς ἀνθρώπους καί εἰς τὰ πνευματικά χαρίσματα. «Ἐάν ἡ σάλπιγγε δώση ἀκατάληπτον ἦχον, ποῖος θὰ ἐτοιμασθῆ διὰ πόλεμον;». Ἀπό τὰ περιττά λοιπὸν ὀδηγεῖ τὸν λόγον εἰς τὰ περισσότερον ἀναγκαῖα καί χρήσιμα καί λέγει ὅτι ὄχι μόνον εἰς τήν κιθάραν, ἀλλὰ καί εἰς τήν σάλπιγγα θὰ ἰδῆ κανεῖς νὰ συμβαίνη αὐτό. Διότι ὑπάρχουν καί ἐκεῖ ρυθμοὶ καί σημαίνουν ἄλλοτε μέν πολεμικὸν σύνθημα, ἄλλοτε ὅμως ὄχι τέτοιο· καί ἄλλοτε μέν ὀδηγεῖ εἰς παράταξιν διὰ πόλεμον, ἄλλοτε δὲ ἐπαναφέρει· καί ἐάν κανεῖς δέν τὸ γνωρίζη αὐτό, ὁ κίνδυνος εἶναι σοβαρώτατος. Διὰ νὰ δηλώσῃ λοιπὸν αὐτό καί νὰ δείξῃ τήν βλάβην λέγει, «ποῖος θὰ ἐτοιμασθῆ διὰ πόλεμον;». Ὡστε ἐάν δέν γίνῃ αὐτό, ἐχάθη τὸ πᾶν.

3. Καί τί ἐνδιαφέρουν αὐτὰ ἐμᾶς; θὰ ἔλεγε κάποιος. Σᾶς ἐνδιαφέρουν καί μάλιστα πολὺ, δι' αὐτό καί προσθέτει «Ἔτσι καί σεις, ἐάν, καθὼς ὁμιλεῖτε γλώσσας, δέν προσφέρετε κάποιον κατανοητὸν λόγον, θὰ ὁμιλῆτε εἰς τὸν ἀέρα». Δηλαδή, εἰς κανένα δέν θὰ ὁμιλῆτε, εἰς κανένα δέν θὰ ἀπευθύνεσθε. Καί παντοῦ δεικνύει τὸ ἀνωφελές τοῦ πράγματος. Καί ἐάν εἶναι ἀνωφελής, θὰ εἰπῆ κάποιος, διατί ἐδόθη; Διὰ νὰ χρησιμεύῃ εἰς ἐκείνον ὁ ὁποῖος τὸ ἔλαβεν·

δὲ καὶ ἑτέροις μέλλει γίνεσθαι, ἐρμηνείαν δεῖ προσεῖναι. Ταῦ-
 τα δὲ λέγει, συνάγων αὐτοὺς πρὸς ἀλλήλους, ἵνα κἂν αὐτοὺς
 μὴ ἔχη τὸ χάρισμα τοῦ ἐρμηνεύειν, ἕτερον προσλαβὼν τὸν
 τοῦτο ἔχοντα, ὠφέλιμον τὸ αὐτοῦ δι' ἐκείνου ποιήσῃ. Διὸ
 5 πανταχοῦ δείκνυσιν ἀτελὲς ὄν, ἵνα κἂν οὕτως αὐτοὺς συνδή-
 σῃ. Ὡς ὃ γε νομίζων ἀρκεῖν αὐτὸ ἑαυτῷ, οὐχ οὕτως αὐτὸ
 ἐγκωμιάζει, ὡς καθαιρεῖ, οὐκ ἀφιεῖς αὐτὸ λάμπαι καλῶς
 διὰ τῆς ἐρμηνείας. Καλὸν μὲν γὰρ καὶ ἀναγκαῖον τὸ χάρι-
 σμα, ἀλλ' ὅταν ἔχη τὸν σαφηνίζοντα τὰ λεγόμενα. Ἐπεὶ καὶ
 10 ὁ δάκτυλος ἀναγκαῖον, ἀλλ' ὅταν αὐτὸν ἀποσιήσῃς τῶν λοιπῶν,
 οὐχ ὁμοίως ἔσται χρήσιμος· καὶ ἡ σάλπιγξ ἀναγκαῖα, ἀλλ'
 ὅταν ἀπλῶς ἤχη, καὶ ἐπαχθῆς. Οὔτε γὰρ τέχνη φανεῖται,
 μὴ ὑποκειμένης ὕλης, οὔτε ὕλη μορφοῦται, μὴ ἐπιτεθειμένου
 τοῦ εἶδους. Τίθει τοίνυν τὴν μὲν φωνὴν ὡς ὑποκείμενον,
 15 τὴν δὲ σαφήνειαν ὡς εἶδος, οὐ μὴ παρόντιος οὐδὲν ὄφελος
 τοῦ ὑποκειμένου.

«Τοσαῦτα, εἰ τύχοι, γένη φωνῶν ἔστιν ἐν κόσμῳ, καὶ
 οὐδὲν αὐτῶν ἄφωνον». Τουτέστι, τοσαῦται γλώσσαι, τοσαῦται
 φωναί. Σκυθῶν, Θρακῶν, Ρωμαίων, Περσῶν, Μαύρων, Ἰν-
 20 δῶν, Αἰγυπτίων, ἑτέρων μυρίων ἔθνῶν. «Ἐὰν οὖν μὴ εἰδῶ
 τὴν δύναμιν τῆς φωνῆς, ἔσομαι τῷ λαλοῦντι θάρβαρος». Μὴ
 γὰρ δὴ νομίσῃς, ὅτι ἐφ' ἡμῶν τοῦτο μόνον συμβαίνει, φησὶν,
 ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πάντων τοῦτο γινόμενον ἴδοι τις ἂν. Ὡστε οὐ
 διαβάλλων τὴν φωνὴν ταῦτα λέγω, ἀλλὰ δεικνύς, ὅτι ἐμοὶ
 25 ἀνωφελῆς, ἕως ἂν ἢ ἀσαφής. Εἶπα ἵνα μὴ ἐπαχθῆ ποιήσῃ
 τὴν κατηγορίαν, ἐξισάζει τὸ ἔγκλημα, λέγων· «Ἐκεῖνος ἐμοὶ
 θάρβαρος, κἀγὼ ἐκείνῳ»· οὐ παρὰ τὴν φύσιν τῆς φωνῆς,
 ἀλλὰ παρὰ τὴν ἡμετέραν ἄγνοιαν. Εἶδες πῶς κατὰ μικρὸν

ἐὰν δὲ πρόκειται νὰ γίνῃ χρήσιμον καὶ εἰς ἄλλους, πρέπει νὰ συνάπτεται καὶ ἡ ἐρμηνεία. Αὐτὰ δὲ τὰ λέγει διὰ νὰ τοὺς συνενώσῃ μεταξύ των, ὥστε καὶ ἂν δὲν ἔχῃ ὁ ἴδιος πού ὁμιλεῖ γλώσσας καὶ τὸ χάρισμα τῆς ἐρμηνείας, ἀφοῦ προσλάβῃ ἄλλον πού νὰ τὸ ἔχῃ, νὰ κάνῃ ὠφέλιμον καὶ εἰς ἄλλος τὸ χάρισμα πού ἔχει διὰ μέσου ἐκείνου. Δι’ αὐτὸ παντοῦ δεικνύει ὅτι εἶναι ἀτελής, ὥστε τούλάχιστον ἔτσι νὰ τοὺς συνδέσῃ. Ὡστε αὐτὸς βέβαια πού νομίζει ὅτι εἶναι ἀρκετὸν νὰ ἔχῃ τὸ χάρισμα, δὲν ἐπαινεῖ τὸ χάρισμα τόσον, ὅσον τὸ ὑποβιβάζει μὲ τὸ νὰ μὴ ἀφήνῃ αὐτὸ νὰ λάμπῃ διὰ τῆς ἐρμηνείας. Διότι εἶναι καλὸν καὶ ἀναγκαῖον τὸ χάρισμα, ἀλλ’ ὅταν ἔχῃ συγχρόνως καὶ αὐτὸν πού διασαφηνίζει αὐτὰ πού λέγονται. Καὶ ὁ δάκτυλος εἶναι ἀναγκαῖος, ἀλλ’ ὅταν τὸν ἀποχωρίσῃς ἀπὸ τοὺς ὑπολοίπους, δὲν θὰ εἶναι ἐξ ἴσου χρήσιμος· καὶ ἡ σάλπιγγα εἶναι ἀπαραίτητος, ἀλλ’ ὅταν σημαίνῃ ὅπως τύχη, ὄχι μόνον δὲν εἶναι, ἀλλ’ ἐπὶ πλέον ἀποβαίνει καὶ ἐπιζημία. Διότι οὔτε τέχνη ὑπάρχει χωρὶς ὕλην, οὔτε ἡ ὕλη μορφοποιεῖται ἐὰν δὲν τεθῇ ἐπάνω τῆς ἡ μορφῆς. Λάβε λοιπὸν τὴν μὲν φωνὴν ὡς ὕλην, τὴν δὲ σαφήνειαν ὡς μορφὴν, χωρὶς τὴν ὁποίαν δὲν ὑπάρχει κανὲν ὄφελος ἀπὸ τὴν ὕλην.

«Ὑπάρχουν τόσα εἴδη γλωσσῶν εἰς τὸν κόσμον καὶ καμμία δὲν εἶναι χωρὶς σημασίαν». Δηλαδή, τόσαι γλώσσαι, τόσαι διάλεκτοι, τῶν Σκυθῶν, τῶν Θρακῶν, τῶν Ρωμαίων, τῶν Περσῶν, τῶν Μαύρων, τῶν Ἰνδῶν, τῶν Αἰγυπτίων, χιλιάδων ἄλλων ἐθνῶν. «Ἐὰν λοιπὸν δὲν γνωρίζω τὴν σημασίαν τῆς γλώσσης, τότε θὰ εἶμαι δι’ ἐκείνον πού τὴν ὁμιλεῖ ξένος». Μὴ νομίσης δηλαδή ὅτι αὐτὸ συμβαίνει μόνον εἰς ἐμᾶς, ἀλλ’ εἶναι δυνατὸν νὰ ἰδῇ κανεὶς αὐτὸ νὰ γίνεται καὶ εἰς ὄλους. Ὡστε δὲν λέγω αὐτὰ διὰ νὰ κατηγορήσω τὴν γλώσσαν, ἀλλὰ διὰ νὰ δείξω ὅτι δι’ ἐμὲ εἶναι ἀνώφελος ἐφ’ ὅσον εἶναι ἀκατανόητος. Εἰς τὴν συνέχειαν διὰ νὰ μὴ κάνῃ βαρεῖαν τὴν κατηγορίαν, τὴν ἐλαφρώνει μὲ τοὺς λόγους· «ἐκείνος θὰ εἶναι ξένος δι’ ἐμέ, καὶ ἐγὼ δι’ ἐκείνον»· ὄχι ἐξ αἰτίας τῆς φύσεως τῆς γλώσσης, ἀλλ’ ἐξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς μου ἀγνοίας. Εἶδες πῶς ὀλίγον κατ’ ὀ-

ἐπὶ τὸ συγγενὲς ἤγαγεν; ὅπερ ἔθος αὐτῷ ποιεῖν, πρόρρωθεν ἔλκειν τὰ ὑποδείγματα, καὶ πρὸς τὸ οἰκειότερον τῷ ὑποκειμένῳ τελεσιῶν. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπε περὶ αὐλοῦ καὶ κιθάρας, ἔνθα πολὺ τὸ ἀποδέον ἦν καὶ ἀνόνητον, ἔρχεται ἐπὶ τὴν σάλ-
 5 πιγγα, τὸ χρησιμώτερον, εἶτα ἐκεῖθεν καὶ ἐπ' αὐτὴν λοιπὸν τὴν φωνήν. Οὕτω καὶ ἔμπροσθεν ὅτι περὶ τοῦ δεῖξαι μὴ κεκωλυμένον τὸ λαμβάνειν τοὺς ἀποσιόλους διελέγειτο, ἀρξάμενος πρῶτον ἀπὸ γεωργῶν καὶ ποιμένων καὶ στρατιωτῶν, τότε καὶ ἐπὶ τὸ ἐγγύτερον τῷ προκειμένῳ τὸν λόγον ἤγαγε,
 10 τοὺς ἱερεῖς τοὺς ἐν τῇ παλαιᾷ.

Σὺ δέ μοι σκόπει, πῶς πανταχοῦ ἐσπούδακεν ἀπαλλάξαι τὸ χάρισμα κατηγορίας, καὶ περισιῆσαι τὸ ἔγκλημα εἰς τοὺς εἰληφίας. Οὐ γὰρ εἶπεν, ἔσομαι θάρβαρος, ἀλλὰ, «τῷ λαλοῦντι θάρβαρος». Καὶ πάλιν οὐκ εἶπεν, ὁ λαλῶν θάρβαρος, ἀλλ',
 15 «ὁ ἐμοὶ λαλῶν θάρβαρος». Τί οὖν δεῖ γενέσθαι, φησὶν; Οὐ γὰρ μόνον διαβάλλειν χρή, ἀλλὰ καὶ παραινεῖν καὶ διδάσκειν. Τοῦτο δὴ καὶ αὐτὸς ποιεῖ. Ἐπειδὴ γὰρ ἐνεκάλεσε καὶ ἐπειμήσθη καὶ τὸ ἀνωφελὲς ἔδειξε, καὶ συμβουλεύει λοιπὸν λέγων «Οὕτω καὶ ὑμεῖς, ἐπεὶ ζηλωταὶ ἐστε πνευμάτων, πρὸς τὴν
 20 οἰκοδομὴν τῆς Ἐκκλησίας ζητεῖτε, ἵνα περισσεύητε». Εἶδες αὐτοῦ τὸν σκοπὸν πανταχοῦ, πῶς πρὸς ἐν ὁρᾷ διηνεκῶς καὶ διὰ πάντων, τὸ τοῖς πολλοῖς χρήσιμον, τὸ τὴν Ἐκκλησίαν ὠφελοῦν, ὥσπερ τινὰ κανόνα τοῦτον ἰθεῖς; Καὶ οὐκ εἶπεν, ἵνα κτήσησθε τὰ χαρίσματα, ἀλλ', «ἵνα καὶ περισσεύητε», του-
 25 τέστιν, ἵνα καὶ μετὰ δαφιλείας αὐτὰ πολλῆς ἔχητε. Τοσοῦτον γὰρ ἀπέχω τοῦ μὴ θούλεσθαι ἔχειν ὑμᾶς αὐτά, διὸ καὶ περισσεύειν ὑμᾶς ἐν αὐτοῖς θούλομαι, μόνον ἂν εἰς τὸ κοινῇ συμφέρον αὐτὰ μεταχειρίζητε.

λίγον ὠδήγησε τὸν λόγον εἰς πρᾶγμα συγγενές μὲ τὸ θέμα του; πρᾶγμα ποῦ ἐσυνήθιζε νὰ τὸ κάμνη, δηλαδή νὰ ἀντλῆ ἀπὸ μακρυνὰ θέματα τὰ παραδείγματα καὶ νὰ καταλήγη εἰς παράδειγμα πλησιέστερον πρὸς τὸ θέμα τοῦ λόγου του. Ἄφου δηλαδή εἶπε διὰ φλογέραν καὶ κιθάραν, ποῦ δὲν εἶναι ἀναγκαῖα καὶ ὠφέλιμα, ἔρχεται εἰς τὴν σάλπιγγα, ποῦ εἶναι χρησιμωτέρα, ὕστερον ἀπὸ ἐκεῖ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν γλῶσσαν. Ἔτσι καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν ὅταν ὠμίλει διὰ νὰ δείξη ὅτι δὲν ἀπαγορεύεται εἰς τοὺς ἀποστόλους νὰ λαμβάνουν ἀπὸ τοὺς πιστοὺς, ἀφου ἤρχισε πρῶτον ἀπὸ τοὺς γεωργοὺς καὶ τοὺς ποιμένας καὶ τοὺς στρατιώτας, τότε ὠδήγησε τὸν λόγον καὶ πλησιέστερον εἰς τὸ θέμα, ἀφου ἀνεφέρθη εἰς τοὺς ἱερεῖς τῆς παλαιᾶς Διαθήκης.

Σὺ ὅμως πρόσεχε πῶς παντοῦ προσεπάθησε ν' ἀπαλλάξῃ τὸ χάρισμα ἀπὸ κάθε κατηγορίαν καὶ ν' ἀπευθύνῃ τὴν κατηγορίαν εἰς αὐτοὺς ποῦ τὸ ἔλαβον. Διότι δὲν εἶπε, θὰ εἶμαι ξένος, ἀλλά, «θὰ εἶμαι ξένος δι' ἐκεῖνον ποῦ ὀμιλεῖ». Καὶ πάλιν δὲν εἶπεν, αὐτὸς ποῦ ὀμιλεῖ θὰ εἶναι ξένος, ἀλλά, «αὐτὸς ποῦ ὀμιλεῖ εἰς ἐμὲ θὰ εἶναι ξένος». Τί πρέπει λοιπὸν νὰ γίνῃ; θὰ εἰπῆ. Διότι δὲν πρέπει μόνον νὰ κατηγοροῦμεν, ἀλλὰ καὶ νὰ προτρέπωμεν καὶ νὰ διδάσκωμεν τὰ ὀρθά. Αὐτὸ λοιπὸν κάμνει καὶ ὁ ἴδιος. Ἄφου δηλαδή ἐκατηγόρησε καὶ ἐπίπληξε καὶ ἔδειξε τὸ ἀνωφελές τοῦ χαρίσματος, τώρα λοιπὸν καὶ συμβουλεύει μὲ τοὺς λόγους· «Ἔτσι καὶ σεῖς, ἀφου μὲ πολὺν ζῆλον ἐπιδιώκετε τὰ πνευματικὰ χαρίσματα, νὰ ζητῆτε νὰ σᾶς δώσῃ ὁ Θεὸς περίσσια ἐκεῖνα τὰ χαρίσματα ποῦ συντελοῦν εἰς τὸ νὰ οἰκοδομηθῆται ἡ ἐκκλησία». Εἶδες παντοῦ τὸν σκοπὸν του, πῶς εἰς ἓνα ἀποβλέπει συνεχῶς καὶ μὲ κάθε τι, εἰς αὐτὸ δηλαδή· ποῦ εἶναι χρήσιμον εἰς πολλοὺς, ποῦ ὠφελεῖ τὴν ἐκκλησίαν, ἀφου ἔθεσεν αὐτὸ ὡσάν κανόνα; Καὶ δὲν εἶπε, διὰ ν' ἀποκτήσετε τὰ χαρίσματα, ἀλλά, «νὰ σᾶς δώσῃ ὁ Θεὸς περίσσια», δηλαδή νὰ ἔχετε αὐτὰ καὶ πολὺ πλουσίως. Τόσον πολὺ δηλαδή ἀπέχω ἀπὸ τοῦ νὰ μὴ θέλω νὰ ἔχετε αὐτὰ ἑσεῖς, ὥστε ἐπιθυμῶ νὰ ἔχετε καὶ περίσσειαν εἰς αὐτά, μόνον νὰ χρησιμοποιηθῆτε αὐτὰ διὰ τὸ κοινὸν συμφέρον.

4. Καὶ πῶς αὐτὸ τοῦτο γένοιτο, φησί; Τοῦτο καὶ ἐπάγει λέγων· «Διόπερ ὁ λαλῶν γλώσση, προσευχέσθω, ἵνα διερμηνεύῃ. Ἐὰν γὰρ προσεύξωμαι τῇ γλώσση, τὸ πνεῦμά μου προσεύχεται, ὁ δὲ νοῦς μου ἄκαρπός ἐστι. Τί οὖν ἐστι;

5 Προσεύξωμαι τῷ πνεύματι, προσεύξομαι δὲ καὶ τῷ νοί· ψαλῶ τὸ πνεύματι, ψαλῶ δὲ καὶ τῷ νοί». Ἐνταῦθα δείκνυσιν ἐν αὐτοῖς ὃν τὸ λαβεῖν τὸ χάρισμα. Προσευχέσθω γάρ, φησί, ιουτέσι, τὰ παρ' ἐαυτοῦ εἰσαγέτω. Καὶ γὰρ ἐὰν σπουδαίως αἰτήσης, λήψη. Αἴτει τοίνυν μὴ γλώττης ἔχειν χά-

10 ρισμα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐρμηνείας, ἵνα πᾶσιν ὠφέλιμος γένη, καὶ μὴ ἐν σεαυτῷ μόνῳ κατακλείσης τὸ χάρισμα. «Ἐὰν γὰρ προσεύξωμαι τῇ γλώττει, φησί, τὸ πνεῦμά μου προσεύχεται, ὁ δὲ νοῦς μου ἄκαρπός ἐστιν».

Εἶδες πῶς κατὰ μικρὸν τὸν λόγον ἀνάγων δείκνυσιν, 15 ὅτι οὐκ ἄλλοις ἄχρηστος μόνον ὁ τοιοῦτος, ἀλλὰ καὶ ἐαυτῷ, εἶγε ὁ νοῦς αὐτῷ ἄκαρπος; Ἄν γὰρ τις φθέγγεται μόνον τῇ Περσῶν γλώσση, ἢ ἐτέρῳ τινὶ ἀλλοτριῳ, μὴ εἰδῆ δὲ ἂ λέγει, ἄρα καὶ ἐαυτῷ λοιπὸν ἔσται θάρβαρος, οὐχ ἐτέρῳ μόνον, διὰ τὸ μὴ εἰδέναι τὴν δύναμιν τῆς φωνῆς. Καὶ γὰρ 20 ἦσαν τὸ παλαιὸν καὶ χάρισμα εὐχῆς ἔχοντες πολλοὶ μετὰ γλώττης· καὶ ἠύχοντο μὲν, καὶ ἡ γλῶττα ἐφθέγγειο, ἢ τῇ Περσῶν ἢ τῇ Ρωμαίων φωνῇ εὐχομένη, ὁ νοῦς δὲ οὐκ ἤδει τὸ λεγόμενον. Διὸ καὶ ἔλεγεν, «Ἐὰν προσεύξωμαι τῇ γλώττει, τὸ πνεῦμά μου προσεύχεται», ιουτέσι, τὸ χάρισμα τὸ 25 δοθέν μοι καὶ κινοῦν τὴν γλῶτταν, «ὁ δὲ νοῦς μου ἄκαρπός ἐστιν». Τί ποι' οὖν τὸ ἄριστον καὶ ὠφέλιμον; καὶ πῶς χρὴ ποιεῖν, ἢ τί αἰτεῖν παρὰ τοῦ Θεοῦ; Τὸ καὶ τῷ πνεύματι, ιουτέσι, τῷ χαρίσματι, καὶ τῇ διανοίᾳ προσεύχεσθαι.

4. Καί πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ αὐτό; θὰ εἰπῆ κάποιος. Αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ προσθέτει μετὰ, ὅταν λέγῃ· «Δι' αὐτὸ ἐκεῖνος ποὺ ἔχει τὸ χάρισμα νὰ ὁμιλῇ γλώσσας, ὡς προσεύχεται νὰ ἡμπορῇ νὰ διερμηνεύῃ. Διότι ἐὰν προσεύχωμαι μὲ τέτοιαν γλώσσαν, τὸ πνεῦμά μου προσεύχεται, ἀλλ' ὁ νοῦς μου μένει ἄκαρπος. Τί πρέπει νὰ γίνεται λοιπὸν; Θὰ προσεύχωμαι, θὰ ψάλλω μὲ τὸ πνεῦμά μου, ἀλλὰ θὰ ψάλλω καὶ μὲ τὸν νοῦν μου». Ἐδῶ δεικνύει ὅτι εἰς αὐτοὺς ἐναπομένει τὸ νὰ λάβουν τὸ χάρισμα. Καθ' ὅσον, λέγει, νὰ προσευχηθῆς, δηλαδή νὰ εἰσφέρῃς ὅσα ἡμπορεῖς. Διότι ἐὰν ζητήσῃς μὲ προσοχὴν καὶ ἐπιμονήν, θὰ λάβῃς. Νὰ ζητῆς λοιπὸν νὰ ἔχῃς ὄχι μόνον τὸ χάρισμα νὰ ὁμιλῇς γλώσσας, ἀλλὰ καὶ νὰ διερμηνεύῃς, διὰ νὰ γίνῃς εἰς ὄλους ὠφέλιμος καὶ νὰ μὴ περιορίσῃς τὴν ὠφέλειαν τοῦ χαρίσματος μόνον εἰς τὸν ἑαυτὸν σου. «Διότι ἐὰν προσεύχωμαι μὲ τέτοιαν γλώσσαν», λέγει, «τὸ πνεῦμά μου προσεύχεται, ἀλλ' ὁ νοῦς μου μένει ἄκαρπος».

Εἶδες πῶς, καθὼς προχωρεῖ ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὸν λόγον, δεικνύει ὅτι ὄχι μόνον εἰς τοὺς ἄλλους εἶναι ἀνωφελῆς ὅποιος εἶναι τέτοιος, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ἑαυτὸν του, ἐφ' ὅσον βέβαια ὁ νοῦς του εἶναι ἄκαρπος; Διότι ἐὰν κάποιος μόνον ὁμιλῇ τὴν γλώσσαν τῶν Περσῶν ἢ κάποιαν ἄλλην ξένην, δὲν γνωρίζει ὅμως τί λέγει, ἄρα λοιπὸν καὶ εἰς τὸν ἑαυτὸν του θὰ εἶναι ξένος, καὶ ὄχι μόνον εἰς ἄλλον, διότι δὲν γνωρίζει τὸ νόημα τῆς γλώσσης. Διότι εἰς τὸν παλαιὸν καιρὸν ὑπῆρχον ἄνθρωποι ποὺ εἶχον καὶ χάρισμα προσευχῆς μαζί μὲ τὸ χάρισμα νὰ ὁμιλοῦν γλώσσας· καὶ προσηύχοντο μὲν καὶ ἡ γλώσσα ὠμίλει ἢ εἰς τὴν γλώσσαν τῶν Περσῶν ἢ τῶν Ῥωμαίων, ὁ νοῦς ὅμως δὲν ἐγνώριζεν αὐτὸ ποὺ ἐλέγετο. Δι' αὐτὸ καὶ ἔλεγεν, «Ἐὰν προσεύχωμαι μὲ τέτοιαν γλώσσαν, τὸ πνεῦμά μου προσεύχεται», δηλαδή, τὸ χάρισμα ποὺ μοῦ ἐδόθη κινεῖ τὴν γλώσσαν μου, «ἀλλ' ὁ νοῦς μου μένει ἄκαρπος». Καὶ ποῖο τέλος πάντων εἶναι τὸ ἄριστον καὶ ὠφέλιμον; καὶ πῶς πρέπει νὰ πράττωμεν ἢ τί νὰ ζητοῦμεν ἀπὸ τὸν Κύριον; Τὸ νὰ προσευχώμεθα μαζί μὲ τὸ Πνεῦμα, δηλαδή μὲ τὸ χάρισμα, καὶ

Διὸ καὶ ἔλεγε, «Προσεύξομαι τῷ πνεύματι, προσεύξομαι δὲ καὶ τῷ νοῖ· ψαλῶ τῷ πνεύματι, ψαλῶ δὲ καὶ τῷ νοῖ». Τὸ αὐτὸ πάλιν καὶ ἐνιαῦθα δηλοῖ, ἵνα καὶ ἡ γλῶττα φθέγγηται, καὶ ὁ νοῦς μὴ ἀγνοῇ τὰ λεγόμενα. Ἄν γὰρ μὴ τοῦτο ἦ,
 5 καὶ ἑτέρα σύγχυσις ἔσται. «Καὶ γὰρ ἐὰν εὐλογήσης», φησί, «τῷ πνεύματι, ὁ ἀναπληρῶν τὸν τόπον τοῦ ἰδιώτου, πῶς ἐρεῖ τὸ ἀμὴν ἐπὶ τῇ οἷ εὐχαριστία, ἐπειδὴ τί λέγεις οὐκ οἶδες; Σὺ μὲν γὰρ καλῶς εὐχαριστεῖς, ἀλλ' ὁ ἕτερος οὐκ οἰκοδομεῖται».

10 Σκόπει πῶς πάλιν ἐνιαῦθα πρὸς τὴν σπάρτον τὸν λίθον ἄγει, τὴν οἰκοδομὴν πανταχοῦ ζητῶν τῆς Ἐκκλησίας. Ἰδιώτην δὲ τὸν λαϊκὸν λέγει, καὶ δείκνυσι καὶ αὐτὸν οὐ μικρὰ ὑπομένονα τὴν ζημίαν, ὅταν τὸ ἀμὴν εἰπεῖν μὴ δύνηται. Ὁ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστιν ἂν εὐλογήσης τῇ τῶν θαρβάρων
 15 φωνῇ, οὐκ εἰδῶς τί λέγεις, οὐδὲ ἐρμηνεύσαι δυνάμενος, οὐ δύναται ὑποφωνῆσαι τὸ ἀμὴν ὁ λαϊκός. Οὐ γὰρ ἀκούων τό, «εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων», ὅπερ ἐστὶ τέλος, οὐ λέγει τό, «Ἀμήν». Εἶτα πάλιν παραμυθούμενος τοῦτο, ἵνα μὴ δόξη σφόδρα ἐξευτελίζειν τὸ χάρισμα, ὅπερ ἀνωτέρω ἔλεγεν,
 20 ὅτι λαλεῖ μνηστήρια, καὶ Θεῷ λαλεῖ, καὶ ἐαντὸν οἰκοδομεῖ, καὶ ὅτι τῷ πνεύματι προσεύχεται, παραμυθίαν ἐπινοῶν οὐ μικρὰν ἐκ τούτων, τοῦτο καὶ ἐνιαῦθα ποιεῖ, λέγων «Σὺ μὲν γὰρ καλῶς εὐχαριστεῖς». Πνεύματι γὰρ κινούμενος φθέγγη· ἀλλ' ἐκεῖνος οὐδὲν ἀκούων, οὐδὲ εἰδῶς τὰ λεγόμε-
 25 να, ἔσθηκεν οὐ πολλὴν δεχόμενος τὴν ὠφέλειαν.

5. Εἶτα ἐπειδὴ κατέδραμε τῶν τὸ χάρισμα τοῦτο ἔχόντων, ὡς οὐδὲν μέγα κεκτημένων, ἵνα μὴ δόξη ὡς ἀπειρημένος αὐτοῦ ἐξευτελίζειν αὐτούς, ὅρα τί φησιν «Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ, πάντων ὑμῶν μᾶλλον γλώσσαις λαλῶν»,
 30 Τοῦτο δὲ καὶ ἀλλαγῶ ποιεῖ. Μέλλον γὰρ καθαιρεῖν τοῦ

μέ τόν νοῦν. Δι' αὐτό καί ἔλεγε, «Θά προσεύχομαι μέ τό πνεῦμά μου, ἀλλά θά προσεύχωμαι καί μέ τόν νοῦν μου' θά ψάλλω μέ τό πνεῦμά μου, ἀλλά θά ψάλλω καί μέ τόν νοῦν μου». Τό ἴδιον πάλιν λέγει καί ἐδῶ, δηλαδή καί ἡ γλῶσσα νά ὁμιλῇ καί ὁ νοῦς νά μή ἀγνοῇ αὐτά πού λέγονται. Διότι ἐάν δέν γίνῃ αὐτό καί ἄλλη σύγχυσις θά δημιουργηθῇ. «Διότι ἐάν μέ τό πνεῦμα δοξολογῆς τόν Θεόν, τότε πῶς ἐκεῖνος πού κατέχει τήν θέσιν τοῦ ἀπλοϊκοῦ θά εἰπῇ τό Ἄμην διὰ τήν εὐχαριστίαν σου, ἀφοῦ δέν γνωρίζει τί λέγεις; Διότι σὺ μέν καλῶς εὐχαριστεῖς τόν Θεόν, ἀλλ' ὁ ἄλλος δέν οἰκοδομεῖται».

Πρόσεχε πῶς πάλιν ἐδῶ ὁδηγεῖ τόν λίθον πρὸς τό σχοινίον, μέ τό νά ζητῇ παντοῦ τήν οἰκοδομήν τῆς ἐκκλησίας. Ἀπλοϊκόν δέ λέγει τόν λαϊκόν καί δεικνύει ὅτι καί αὐτός δέχεται ὄχι μικράν ζημίαν, ὅταν δέν ἤμπορῇ νά εἰπῇ τό ἀμήν. Αὐτό πού θέλει νά εἰπῇ δέ εἶναι τό ἐξῆς: ἐάν εὐλογήσης εἰς ξένην γλῶσσαν, χωρίς νά γνωρίζῃς τί λέγεις οὔτε νά ἤμπορῆς νά ἐρμηνεύσης, δέν ἤμπορεῖ ν' ἀπαντήσῃ ὁ λαϊκός καί νά φωνάξῃ τό ἀμήν. Διότι ἀφοῦ δέν θά ἀκούῃ τό «εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων», πού εἶναι τό τέλος τῆς ἐκφωνήσεως, δέν ἤμπορεῖ νά λέγῃ τό, «Ἄμην». Ὑστερον πάλιν διὰ νά μετριάσῃ αὐτό, διὰ νά μή φανῇ ὅτι περιφρονεῖ τό χάρισμα, αὐτό πού ἔλεγε προηγουμένως, ὅτι δηλαδή λέγει μυστήρια καί ὁμιλεῖ μέ τόν Θεόν καί οἰκοδομεῖ τόν ἑαυτόν του καί ὅτι μαζί μέ τό πνεῦμα προσεύχεται, ἀφοῦ ἐπινόει παρηγορίαν ὄχι μικράν ἀπό αὐτά, αὐτό κάμνει καί ἐδῶ, λέγων' «Ἐσὺ μέν καλῶς εὐχαριστεῖς», διότι ὁμιλεῖς κινούμενος ἀπό τό πνεῦμα, ἐκεῖνος ὅμως ἀφοῦ τίποτε δέν ἀκούει καί δέν γνωρίζει αὐτά πού λέγονται, δέν κερδίζει μεγάλην ὠφέλειαν.

5. Ἀκολουθῶς, ἐπειδὴ προσέβαλε πολὺ αὐτοὺς πού ἔχουν αὐτό τό χάρισμα, ὡσάν νά μή κατέχουν τίποτε μέγα, διὰ νά μή φανῇ ὅτι περιφρονεῖ αὐτοὺς ἐπειδὴ ὁ ἴδιος στερεῖται αὐτοῦ τοῦ χαρίσματος, πρόσεχε τί λέγει' «Εὐχαριστῶ τόν Θεόν μου, διότι περισσότερο ἀπό ὅλους σας κατέχω τό χάρισμα τοῦ νά ὁμιλῶ γλῶσσας». Αὐτό δέ τό κάμνει

Ἰουδαϊσμοῦ τὰ πλεονεκτηήματα, καὶ δεικνύναι λοιπὸν οὐδὲν ὄντα, πρότερον αὐτὸν ταῦτα ἐσχηκότα δείκνυσι, καὶ μετὰ πλείονος ὑπερβολῆς, καὶ τότε ζημίαν αὐτὰ καλεῖ, οὕτω λέγων· «Ἐἴ τις δοκεῖ πεποιθέναι ἐν σαρκί, ἐγὼ μᾶλλον. Περι-
 5 τομὴ ὀκταήμερος, ἐκ γένους Ἰσραήλ, φυλῆς Βενιαμίν, Ἑβραῖος ἐξ Ἑβραίων, κατὰ νόμον Φαρισαῖος, κατὰ ζῆλον διώκων τὴν Ἐκκλησίαν, κατὰ δικαιοσύνην τὴν ἐν νόμῳ γενόμενος ἄμεμπτος». Καὶ τότε ὅτε ἔδειξε πάντων αὐτὸν πλεονεκτιούντα, φησί, «Ἄλλ' ἅτινά μοι ἦν κέρδη, ταῦτα
 10 ἤγημαι διὰ τὸν Χριστὸν ζημίαν». Οὕτω καὶ ἐνταῦθα ποιεῖ λέγων, «Πάντων ὑμῶν μᾶλλον γλώσσαις λαλῶν». Μὴ τοίνυν μέγα φρονεῖτε, ὡς μόνοι τὸ χάρισμα ἔχοντες· καὶ γὰρ καὶ ἐγὼ κέκτημαι, καὶ ὑμῶν πλέον. «Ἀλλὰ θέλω πέντε λόγους ἐν Ἐκκλησίᾳ διὰ τοῦ νοός μου λαλῆσαι, ἵνα καὶ ἄλλους
 15 κατηχήσω». Τί ἐσσι, «Διὰ τοῦ νοός μου λαλήσω, ἵνα καὶ ἄλλους κατηχήσω»; Νοῶν ἃ λέγω, καὶ ἃν δύνωμαι καὶ ἑτέροις ἐρμηνεῦσαι, καὶ μετὰ συνέσεως εἰπεῖν, καὶ διδάξαι τοὺς ἀκούοντας. «Ἡ μυρίους λόγους ἐν γλώσση». Διὰ τί; «Ἴνα κατηχήσω ἄλλους», φησί. Τὸ μὲν γὰρ καὶ ἐπίδειξιν
 20 ἔχει μόνον, τὸ δὲ πολλὴν τὴν ὠφέλειαν. Τοῦτο γὰρ ἐστὶν δ πανταχοῦ ζητεῖ, τὸ κοινῇ συμφέρον.

Καίτοιγε ξένον τὸ χάρισμα ἦν τὸ τῶν γλωσσῶν, τὸ δὲ τῆς προφητείας σύνηθές τε καὶ παλαιὸν καὶ πολλοῖς ἤδη δοθέν, τοῦτο δὲ τότε πρῶτον ἀλλ' ὅμως οὐ σφόδρα ἦν αὐ-
 25 τῷ περισπούδαστον. Διόπερ οὐδὲ ἐκέχρητο αὐτῷ, οὐ παρὰ τὸ μὴ ἔχειν, ἀλλὰ παρὰ τὸ τὰ χρησιμώτερα ζητεῖν. Καὶ γὰρ ἦν πάσης κενοδοξίας ἀπηλλαγμένος, καὶ ἐν μόνον σκο-

καὶ ἄλλου. Ὅταν ἐπρόκειτο δηλαδὴ νὰ καταργήσῃ τὰ πλεονεκτήματα τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ καὶ νὰ δείξῃ ὅτι δὲν εἶναι τίποτε πλέον, δεικνύει πρῶτον ὅτι ἔχει αὐτὰ τὰ πλεονεκτήματα καὶ μάλιστα εἰς πολὺ ὑπερβολικὸν βαθμόν, καὶ τότε ὀνομάζει αὐτὰ Ζημίαν, μὲ τοὺς ἐξῆς λόγους· «Ἐὰν νομίζῃ κανεὶς ὅτι ἠμπορεῖ νὰ ἔχῃ ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν σάρκα, ἐγὼ ἠμπορῶ περισσότερον. Τὴν ὀγδόην ἡμέραν ἐδέχθη τὴν περιτομὴν, κατάγομαι ἀπὸ τὸ Ἰσραηλιτικὸν γένος, ἀπὸ τὴν φυλὴν τοῦ Βενιαμίν, εἶμαι Ἑβραῖος ἀπὸ Ἑβραίου, ὡς πρὸς τὸν νόμον Φαρισαῖος, ὡς πρὸς τὸν Ζῆλον διώκτης τῆς ἐκκλησίας, ὡς πρὸς τὴν δικαιοσύνην τοῦ νόμου ἔζων ἄμεμπτος»¹. Καὶ τότε, ὅταν ἔδειξεν ὅτι αὐτὸς πλεονεκτεῖ, λέγει, «Αὐτὰ ὅμως ποὺ ἦσαν δι' ἐμὲ κέρδη, τὰ ἔχω θεωρήσει ὡς Ζημίαν ἐξ αἰτίας τοῦ Χριστοῦ». Τὸ ἴδιο λοιπὸν κάμνει καὶ ἐδῶ, λέγων· «Περισσότερον ἀπὸ ὅλους σας ἔχω τὸ χάρισμα νὰ ὁμιλῶ γλῶσσας». Μὴ ὑψηλοφρονῆτε λοιπὸν, ὡσὰν νὰ εἴσθε οἱ μόνοι ποὺ κατέχετε τὸ χάρισμα· διότι καὶ ἐγὼ ἔχω, καὶ μάλιστα περισσότερον ἀπὸ ἐσᾶς. «Ἀλλὰ προτιμῶ νὰ εἰπῶ πέντε λόγους μὲ τὸν νοῦν μου εἰς τὴν ἐκκλησίαν, διὰ νὰ διδάξω καὶ ἄλλους». Τί σημαίνει, «νὰ ὁμιλήσω μὲ τὸν νοῦν μου, διὰ νὰ διδάξω καὶ ἄλλους»; Νὰ κατανοῶ αὐτὰ ποὺ λέγω, καὶ ἐὰν ἠμπορῶ καὶ εἰς ἄλλους νὰ διερμηνεύσω, καὶ νὰ ὁμιλήσω μὲ σύνεσιν καὶ νὰ διδάξω αὐτοὺς ποὺ ἀκούουν. «Παρὰ χιλιάδας λόγους μὲ τὸ χάρισμα τῆς γλωσσολαλιᾶς». Διατί; «Διὰ νὰ διδάξω ἄλλους», λέγει. Διότι τὸ μὲν ἔν γίνεται μόνον δι' ἐπίδειξιν, ἐνῶ τὸ ἄλλο δίδει πολλὴν ὠφέλειαν. Διότι αὐτὸ εἶναι ποὺ ζητεῖ παντοῦ, τὸ κοινὸν συμφέρον.

Μολονότι βέβαια τὸ χάρισμα τῶν γλωσσῶν ἦτο σπάνιον, ἐνῶ τὸ τῆς προφητείας ἦτο καὶ σύνηθες καὶ παλαιὸν καὶ εἰς πολλοὺς ἤδη εἶχε δοθῆ, αὐτὸ δὲ τότε ἐδόθη διὰ πρώτην φοράν· ὁ Παῦλος ὅμως δὲν τὸ ἐξετίμα πάρα πολὺ. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς δὲν τὸ ἐχρησιμοποίει, ὅχι διότι δὲν τὸ εἶχεν, ἀλλὰ διότι ἐζήτει τὰ χρησιμώτερα. Καθ' ὅσον ἦτο ἀπηλλαγμένος τελείως ἀπὸ τὴν κενοδοξίαν καὶ ἐν πρᾶγμα μόνον ἐπεδίωκε, νὰ κἀνῃ δηλαδὴ καλυτέρους αὐτοὺς ποὺ

πῶν, ὅπως βελτίους ἐργάσῃται τοὺς ἀκούοντας. Διὸ καὶ τὸ χρήσιμον καὶ ἐναντῶ καὶ τοῖς ἄλλοις ἠδύνατο βλέπειν, ἐπειδὴ τῆς κενῆς δόξης ἀπήλλακτο· ὡς ὁ γε ἐκείνη καταδουλώθει, οὐ τὸ τῶν ἄλλων μόνον, ἀλλ' οὐδὲ τὸ ἐαυτοῦ 5 δυνήσεται κατιδεῖν συμφέρον. Τοιοῦτος ἦν ὁ Σίμων, ὃς ἐπειδὴ πρὸς δόξαν εἶδε κενήν, οὐδὲ τὸ ἐαυτοῦ χρήσιμον εἶδε· τοιοῦτοι καὶ Ἰουδαῖοι, οἱ διὰ ταύτην τῶ διαδόλω τὴν οἰκείαν προέπιον σωτηρίαν. Ἐντεῦθεν καὶ εἰδῶλα ἐτέχθη, καὶ οἱ τῶν ἔξωθεν φιλόσοφοι ἐπὶ τὰ πονηρὰ δόγματα ἐκ 10 ταύτης παροξυνθέντες ἐξώκειλαν τῆς μανίας. Καὶ ὄρα τὴν διασιροφὴν τοῦ πάθους. Διὰ γὰρ ταύτην κάκεινων ἔνιοι πένητες ἐγένοντο, καὶ ἕτεροι περὶ πλοῦτον ἐσπούδασαν. Τοσαύτη αὐτῆς ἡ τυραννίς, ὡς καὶ ἐν τοῖς ἐναντίοις κρατεῖν. Καὶ γὰρ ἐπὶ σωφροσύνη τις κενοδοξεῖ, καὶ ἐπὶ μοιχείᾳ 15 πάλιν ἄλλος, καὶ ἐπὶ δικαιοσύνῃ οὗτος, καὶ ἐπὶ ἀδικίᾳ ἕτερος, καὶ ἐπὶ τρυφῇ, καὶ ἐπὶ νησιείᾳ, καὶ ἐπὶ ἐπιεικείᾳ, καὶ ἐπὶ θρασύτητι, καὶ ἐπὶ πλούτῳ, καὶ ἐπὶ πενίᾳ. Καὶ γὰρ ἔνιοι τῶν ἔξωθεν, παρὸν λαβεῖν, διὰ τὸ θαυμάζεσθαι οὐκ ἐλάμβανον.

20 Ἄλλ' οὐχ οἱ ἀπόστολοι οὕτως. Ὅτι γὰρ καθαροὶ δόξης ἦσαν, ἐδήλωσαν δι' ὧν ἐποίησαν. Καὶ γὰρ ὅτε θεοὺς αὐτοὺς ἐκάλουν, καὶ θύειν αὐτοῖς ἦσαν παρεσκευασμένοι ταύρους ἐστεμμένους, οὐχ ἀπλῶς ἀπηγόρευσαν τὸ γινόμενον μόνον, ἀλλὰ καὶ διέρρηξαν αὐτῶν τὰ ἱμάτια. Καὶ ὅτε τὸν 25 χωλὸν διώρθωσαν, πάντων πρὸς αὐτοὺς κεληνότων ἔλεγον, «Τί ἡμῖν ἀτενίζετε, ὡς ἰδίᾳ δυνάμει πεποιηκόσι τοῦ περικρατεῖν τοῦτον;». Κάκεινοι μὲν ἐν ἀνδράσι θαυμάζουσι

τὸν ἤκουον. Διὰ τοῦτο καὶ εἶχε τὴν δυνατότητα νὰ βλέπη αὐτὸ ποῦ ἦτο χρήσιμον καὶ εἰς τὸν ἑαυτὸν του καὶ εἰς τοὺς ἄλλους, ἐπειδὴ ἦτο ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὴν κενοδοξίαν· διότι αὐτὸς ποῦ ἔχει ὑποδουλωθῆ εἰς αὐτήν, ὄχι μόνον τῶν ἄλλων, ἀλλ' οὔτε τὸ ἰδικόν του συμφέρον δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἰδῆ. Τέτοιος ἦτο καὶ ὁ Σίμων, ὁ ὁποῖος, ἐπειδὴ ἀπέβλεπεν εἰς ματαίαν δόξαν, δὲν εἶδεν οὔτε αὐτὸ ποῦ ἦτο χρήσιμον εἰς αὐτόν· τέτοιοι καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, οἱ ὁποῖοι ἐξ αἰτίας αὐτῆς ποῦ εἶναι πολὺ ἀγαπητὴ καὶ οἰκεία εἰς τὸν διάβολον, ἐπρόδωσαν τὴν σωτηρίαν των. Ἀπὸ αὐτὴν ἐγεννήθησαν καὶ τὰ εἰδῶλα καὶ οἱ φιλόσοφοι τῶν εἰδωλολατρῶν ἀπὸ αὐτὴν τὴν μανίαν ἀφοῦ κατελήφθησαν ἐξετράπησαν εἰς τὰς πονηρὰς καὶ πεπλανημένας δοξασίας. Καὶ πρόσεχε τὴν διαστροφήν αὐτοῦ τοῦ πάθους. Ἐξ αἰτίας τῆς δηλαδὴ ἀπὸ ἐκείνους ἄλλοι ἐπτώχευσαν καὶ ἄλλοι ἠγωνίσθησαν μὲ ζῆλον διὰ νὰ πλουτίσουν. Τόση εἶναι ἡ τυραννικὴ ἐξουσία τῆς, ὥστε κυριαρχεῖ καὶ εἰς τὰ ἀντίθετα. Διότι καὶ διὰ τὴν καθαρότητά του ἀπὸ πορνικὰ πάθη πίπτει κανεὶς εἰς κενοδοξίαν, καὶ διὰ τὴν μοιχείαν ἄλλος, καὶ διὰ τὴν δικαιοσύνην αὐτός, καὶ διὰ τὴν ἀδικίαν ἄλλος, καὶ διὰ τὴν πολυφαγίαν καὶ διὰ τὴν νηστείαν, καὶ διὰ τὴν μετριοφροσύνην καὶ διὰ τὴν αὐθάδειαν, καὶ διὰ τὸν πλοῦτον καὶ διὰ τὴν πτωχείαν. Διότι μερικοὶ ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτραι, ἐνῶ ἠμποροῦσαν νὰ λάβουν, δὲν ἔλαβον διὰ νὰ θαυμάζωνται.

Οἱ Ἀπόστολοι ὅμως δὲν ἦσαν ἔτσι. Διότι τὸ ὅτι ἦσαν καθαροὶ ἀπὸ κενοδοξίαν, γίνεται φανερόν ἀπὸ τὰ ἔργα των. Ὄταν δηλαδὴ ὠνόμαζον αὐτοὺς θεοὺς καὶ ἦσαν ἔτοιμοι νὰ θυσιάσουν εἰς αὐτοὺς ταύρους ἐστεφανωμένους, ὄχι μόνον ἀπηγόρευσαν αὐτό, ἀλλὰ καὶ ἔσχισαν τὰ ἱμάτιά των. Καὶ ὅταν, ἀφοῦ ἐθεράπευσαν, ἀνώρθωσαν τὸν χωλόν, ἐπειδὴ ὅλοι ἔχασκον ἀπὸ θαυμασμὸν δι' αὐτούς, ἔλεγον· «Διατί ἔχετε προσηλωμένον τὸ βλέμμα σας εἰς ἐμᾶς, ὡσὰν νὰ τὸν ἐκάμαμεν νὰ περιπατῆ μὲ ἰδικὴν μας δύναμιν;»². Καὶ ἐκεῖνοι μὲν, ἐπειδὴ ἐθαύμαζον τὴν πτωχείαν εἰς τοὺς ἄνδρας, προετίμων τὰ τῆς πτώχειας, ἐνῶ αὐτοὶ εἰς τοὺς

πενίαν, τὰ τῆς πενίας ἡροῦντιο, οὔτιοι δὲ ἐν ἀνθρώποις
καταφρονοῦσι πενίας καὶ ἐπαινοῦσι πλοῦτιοι. Καὶ οὔτιοι μὲν,
εἴ τι ἔλαθον, τοῖς δεομένοις ἐπήρκουν οὔτως οὐ διὰ κενο-
δοξίαν, ἀλλὰ διὰ φιλανθρωπίαν ἅπαντα ἔπρατιον· ἐκεῖνοι
5 δὲ τοῦναγτίοι ἅπαν, ὡσπερ ἐχθροὶ καὶ λυμεῶνες τῆς κοι-
νῆς φύσεως ὄντιες, οὔτω καὶ ταῦτα ἐποίουν. Ὁ μὲν γὰρ
εἰς θάλατταν τὰ αὐτοῦ καιεπόντιζεν ἅπαντα εἰκῆ καὶ μάτην,
τοὺς παραπαίοντιας καὶ μαινομένους μιμούμενος, ὁ δὲ μηλόβο-
τιοι τὴν αὐτοῦ χώραν πᾶσαν ἀνήκεν. Οὔτω πάντα πρὸς
10 φιλοτιμίαν ἐποίουν. Ἀλλ' οὐχ οὔτιοι, ἀλλὰ καὶ ἐδέχοντιο τὰ
διδόμενα, καὶ διένεμον τοῖς δεομένοις μετὰ ιοσαύτιης ἐλευ-
θερίας, ὡς καὶ λιμῶ διηνεκεῖ συζῆν. Εἰ δὲ δόξης ἦρων,
οὐκ ἂν τοῦτιο ἐποίησαν, τὸ λαμβάνειν καὶ διανέμειν, δε-
δοικότες μὴ τις ὑποψία γένηται καὶ αὐτῶν. Ὁ γὰρ τὰ
15 ἔαντιοῦ ρίψας διὰ δόξαν, πολλῶ μαλλον τὰ εἰτέρω οὐ λή-
ψεται, ὡσπερ μὴ δοκεῖν εἰτέρω δεῖσθαι, μηδὲ ὑποπιεύεσθαι.
Τούτοις δὲ ὁρᾶς καὶ διακονουμένους, καὶ προσαιτουῦντιας αὐ-
τοὺς ὑπὲρ τῶν δεομένων· οὔτω πατέρων ἦσαν πάντων
φιλοστοργότεροι.

20 Θέα δὲ καὶ τοὺς νόμους αὐτῶν συμμέτρος, καὶ κενο-
δοξίας ἀπηλλαγμένους. «Ἐχοντιες» γὰρ, φησί, «σκεπάσμιτια
καὶ τροφάς, τούτοις ἀρκεσθησόμεθα». Οὐ καθάπερ ὁ Σινου-
πεὺς ἐκεῖνος ὁ ράκια περιεβλήμενος καὶ πίθον οἰκῶν εἰς
οὐδὲν δέον, ἐξέπληξε μὲν πολλούς, ὠφέλησε δὲ οὐδένα. Ὁ
25 δὲ Παῦλος τούτων μὲν οὐδὲν ἐποῖει· οὐδὲ γὰρ πρὸς φιλο-
τιμίαν ἔβλεπεν, ἀλλὰ καὶ ἱμάτια περιεβέβλητο μετὰ εὐ-
σχημοσύνης ἀπάσης, καὶ οἰκίαν ᾧκει διηνεκῶς, καὶ τὴν
ἀκρίθειαν ἅπασαν ἐπὶ τῆς ἄλλης ἀρειῆς ἐπεδείκνυτο, ἧς
ὁ Κυνικὸς καιεφρόνει, ζῶν ἀσελγῶς, καὶ δημοσίᾳ ἀσχημο-
30 νῶν, καὶ ὑπὸ τῆς περὶ τὴν δόξαν μανίας συρόμενος. Ἄν
γὰρ ἔρηται τις τῆς τοῦ πίθου οἰκῆσεως τὴν αἰτίαν, οὐδε-

ἀνθρώπους περιφρονοῦν τὴν πτωχείαν καὶ ἐπαινοῦν τὸν πλοῦτον. Καὶ αὐτοὶ μὲν, ἐὰν ἐλάμβανον κάτι, τὸ ἔδιδον εἰς αὐτοὺς ποῦ εἶχον ἀνάγκη· ἔτσι, ὄχι ἀπὸ κενοδοξίαν, ἀλλ' ἀπὸ φιλανθρωπίαν ἔπραττον τὰ πάντα· ἐνῶ ἐκεῖνοι τὸ ἐντελῶς ἀντίθετον, ὡσὰν νὰ ἦσαν ἐχθροὶ καὶ καταστροφεῖς τῆς κοινῆς μας ἀνθρωπίνης φύσεως, ἔτσι ἔπραττον. Διότι ἄλλος μὲν κατεπόντιζεν ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του ἀσκόπως καὶ χωρὶς λόγον εἰς τὴν θάλασσαν, ὡσὰν τοὺς παράφρονες καὶ μανιακοὺς, ἄλλος δὲ παρέδιδεν ὀλόκληρον τὴν περιοχὴν του διὰ βοσκὴν προβάτων. Ἔτσι τὰ πάντα ἔπραττον ἀπὸ ἀγάπην διὰ τὴν δόξαν. Οἱ ἀπόστολοι ὅμως δὲν ἦταν τέτοιοι, ἀλλὰ καὶ ἐδέχοντο αὐτὰ καὶ τοὺς ἔδιδον, καὶ τὰ ἐμοίραζον εἰς αὐτοὺς ποῦ εἶχον ἀνάγκη μὲ τὴν ἐλευθερίαν ἀπὸ φιλοκτημοσύνην, ὥστε καὶ νὰ ζοῦν μὲ διαρκῆ πείναν. Ἐὰν ὅμως ἠγάπων τὴν δόξαν δὲν θὰ τὸ ἔκαμνον αὐτό, τὸ νὰ λαμβάνουν δηλαδὴ καὶ νὰ μοιράζουσαν, ἀπὸ φόβον μήπως δημιουργηθοῦν ὑποψίαι εἰς βάρος των. Διότι αὐτὸς ποῦ ἀπηνήθη τὰ ἰδικά του ὑπάρχοντα ἀπὸ φιλοδοξίαν, πολὺ περισσότερον δὲν θὰ λάβῃ τὰ τῶν ἄλλων, διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι ἔχει ἀνάγκη τῶν ἄλλων, οὔτε νὰ δημιουργήσῃ ὑποψίας. Ἐνῶ αὐτοὺς τοὺς βλέπεις καὶ νὰ ὑπηρετοῦνται καὶ νὰ ζητοῦν ὑπὲρ τῶν πτωχῶν· ἔτσι ἦσαν περισσότερον στοργικοὶ ἀπὸ κάθε πατέρα.

Πρόσεχε δὲ καὶ τοὺς νόμους των ποῦ ἦσαν ἀνάλογοι καὶ ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ κενοδοξίαν. Διότι λέγει· «Ὡστε, ἐὰν ἔχωμεν τροφὰς καὶ σκεπάσματα, θὰ εἴμεθα εὐχαριστημένοι μὲ αὐτά». Ὁχι ὅπως ἐκεῖνος ποῦ κατήγετο ἀπὸ τὴν Σινώπην καὶ ἦτο ἐνδεδυμένος μὲ ράκη καὶ εἶχε ὡς οἰκίαν ἓνα πῖθον· ἐξέπληξε μὲν πολλοὺς, ἀλλὰ δὲν ὠφέλησε κανένα. Ὁ δὲ Παῦλος ἀπὸ αὐτὰ μὲν δὲν ἔκαμνε τίποτε· διότι δὲν ἀπέβλεπεν εἰς δόξαν, ἀλλὰ καὶ ἐνδύματα ἐφόρει μὲ κάθε εὐπρέπειαν, καὶ εἰς οἰκίαν διέμενε συνεχῶς, καὶ ἐπεδείκνυεν ἀπόλυτον τελειότητα εἰς τὴν πνευματικὴν ἀρετὴν, τὴν ὁποῖαν περιεφρόνει ὁ Κυνικός μὲ τὸ νὰ ζῆ μὲ ἀσέλγειαν καὶ νὰ ἀσχημονῇ δημοσίως καὶ νὰ σύρεται ἀπὸ τὴν δοξομανίαν. Διότι ἐὰν ἐρωτήσῃ κανεὶς τὸν λόγον διὰ

μίαν ἐτιέραν εὐρήσει, ἀλλ' ἢ κενοδοξίαν μόνην. Ὁ δὲ Παῦ-
 λος καὶ μισθὸν παρεῖχε τῆς οἰκίας, ἐν ἣ κατέμενε ἐν τῇ
 Ρώμῃ. Καίτοιγε ὁ τὰ πολλῶ εὐτιονώτερον δυνηθεὶς, πολλῶ
 μᾶλλον τοῦτο ἴσχυσεν ἄν. Ἀλλ' οὐχ ἐώρα πρὸς δόξαν, τὸ
 5 χαλεπὸν θηρίον, τὸν δαίμονα τὸν δεινόν, τὴν λύμην τῆς
 οἰκουμένης, τὴν ἔχιν τὴν ἰοβόλον. Καθάπερ γὰρ τὸ θηρίον
 ἐκεῖνο τὴν νηδὺν τῆς τεκούσης διαρρήγνυσι τοῖς ὄνυσιν,
 οὕτω καὶ τοῦτο τὸ πάθος τὸν τίκοντα διασπαράττει.

6. Πόθεν οὖν ἄν τις εὖροι τῷ ποικίλῳ τούτῳ νοσήματι
 10 φάρμακον; Εἰ τοὺς καταπατήσαντας αὐτὸ εἰς μέσον ἀγάγοι,
 πρὸς τὴν ἐκείνων εἰκόνα βλέπων, οὕτω τὴν ἑαυτοῦ ζωὴν
 κατευθύνει. Καὶ γὰρ ὁ παιδιάρχης Ἀβραὰμ (ἀλλὰ μηδεὶς
 ἐγκαλεῖτω ταυτολογίαν, εἰ πολλάκις αὐτοῦ μνημονεύομεν,
 καὶ ἐπὶ πάντων. Τοῦτο γὰρ μάλιστα ἐστὶν ὁ κἀκεῖνον θαν-
 15 μασιὸν ἀποφαίνει, καὶ τοὺς μὴ ζηλοῦντας αὐτὸν πάσης
 ἀποσιτερεῖ συγγνώμης. Εἰ μὲν γὰρ μέρος μὲν τι τοῦτον,
 μέρος δὲ ἕτερον κατορθωτικῆς ἐπιδείκνυμεν, εἶπεν ἄν τις
 καὶ δυσκαίροθωτον εἶναι τὴν ἀρετὴν· οὐδὲ γὰρ εἶναι εὐκόλον
 ἐνὶ πάντα ὁμοῦ κατορθοῦν, ὧν μέρος ἕκαστος τῶν ἁγίων
 20 ἦνυσεν. Ὅταν δὲ εὐρίσκηται εἰς καὶ ὁ αὐτὸς τὰ πάντα
 ἔχων, ποίαν ἔξουσιν ἀπολογίαν, οἱ μετὰ νόμον καὶ χάριν
 τοῖς πρὸ τοῦ νόμου καὶ τῆς χάριτος εἰς τὸ αὐτὸ μὴ δυνάμενοι
 μέτρον φθάσαι;). Πῶς οὖν οὗτος ὁ παιδιάρχης τοῦ θηρίου
 τούτου περιεγένετο καὶ ἐκράτησεν; Ἦνίκα πρὸς τὸν ἀδελφι-
 25 δοῦν ἀμφοσθήτησιν εἶχε. Καὶ γὰρ ἐλατωθεὶς, καὶ τῶν
 πρωτείων ἐπιτυχῶν, οὐκ ἤλγησεν. Ἴστε δὲ ὅτι τοῖς τοιού-
 τοις ἢ αἰσχύνῃ τῆς ζημίας χείρων τοῖς μικροψύχοις, καὶ
 μάλιστα διὰ αὐτὸς ἀπάντων κύριος ὢν, καθάπερ ἐκεῖνος

τὸν ὁποῖον διέμενεν εἰς τὸν πίθον, δὲν θὰ εὔρη κανένα ἄλλον, παρὰ μόνον τὴν κενοδοξίαν. Ἐνῶ ὁ Παῦλος ἔδιδε καὶ χρήματα διὰ μίσθωσιν τῆς οἰκίας εἰς τὴν ὁποίαν διέμενεν εἰς τὴν Ρώμην. Ἄν καὶ αὐτὸς ποῦ κατώρθωσε δυσκολώτερα ἀπὸ αὐτό, πολὺ περισσότερον θὰ εἶχε τὴν δύναμιν νὰ ἐπιτύχη αὐτό. Δὲν ἀπέβλεπεν ὅμως εἰς τὴν δόξαν, τὸ φοβερὸν θηρίον, τὸν τρομερὸν δαίμονα, τὴν καταστροφὴν τῆς οἰκουμένης, τὴν φαρμακερὰν ἔχιδνα. Διότι, ὅπως ἐκεῖνο τὸ θηρίον σχίζει μὲ τὰ νύχια του τὴν κοιλίαν ἐκείνης ποῦ τὸ γεννᾷ, ἔτσι καὶ αὐτὸ τὸ πάθος κατασπαράσσει αὐτὸν ποῦ τὸ γεννᾷ.

6. Ποῦ ἠμπορεῖ λοιπὸν νὰ εὔρη κανεὶς φάρμακον διὰ τὴν πολύμορφον αὐτὴν νόσον; Ἐὰν φέρῃ ἐμπρός του ἐκείνους ποῦ τὴν κατεπάτησαν καὶ βλέπων εἰς αὐτοὺς θελήσῃ νὰ διευθύνῃ τὴν ζωὴν του ἔτσι ὅπως ἐκεῖνοι. Καθ' ὅσον καὶ ὁ πατριάρχης Ἀβραάμ (ἀλλὰ κανεὶς ὡς μὴ μᾶς κατηγορῇ ὅτι λέγομεν τὰ ἴδια ἐὰν τὸν μνημονεύωμεν πολλές φορές καὶ εἰς τὸ κάθε τι. Διότι αὐτὸ βεβαίως καὶ ἐκείνον δεικνύει ἀξιοθαύμαστον, καὶ αὐτοὺς ποῦ δὲν ἐπιδιώκουν νὰ τὸν μιμηθοῦν τοὺς στερεῖ ἀπὸ κάθε συγγνώμην. Διότι ἐὰν μὲν ἐπιδεικνύωμεν αὐτὸν νὰ ἔχη κατορθώσει ἓν μέρος τῆς ἀρετῆς, ἄλλος δὲ ἄλλο, θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι ἡ ἀρετὴ εἶναι δυσκολοκατόρθωτος, ἀφοῦ δὲν εἶναι εὔκολον εἰς ἓνα νὰ κατορθώνη ὅλα μαζί, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἓν μέρος μόνον ἐπραγματοποίησεν ὁ καθεὶς ἀπὸ τοὺς ἁγίους. Ὅταν ὅμως εὐρίσκεται ἓνας καὶ ὁ αὐτὸς νὰ ἔχη τὰ πάντα, ποῖαν ἀπολογίαν θὰ ἔχουν αὐτοὶ ποῦ μετὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ νόμου καὶ τῆς χάριτος δὲν ἠμποροῦν νὰ φθάσουν εἰς τὸ ἴδιον μέτρον μὲ αὐτοὺς ποῦ ἔζησαν πρὶν ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ νόμου καὶ τῆς χάριτος;). Πῶς λοιπὸν αὐτὸς ὁ πατριάρχης ἐνίκησε καὶ ὑπέταξεν αὐτὸ τὸ θηρίον; Ὅταν εἶχε διαφορὰν μὲ τὸν ἀνεψιὸν του. Ἄν καὶ ἐζημιώθη δηλαδὴ καὶ ἔχασε τὰ πρωτεῖα, δὲν ἐλυπήθη. Γνωρίζετε δὲ ὅτι εἰς αὐτὰ ἡ ἐντροπὴ τῆς ζημίας εἶναι χειροτέρα εἰς τοὺς μικροψύχους, καὶ μάλιστα ὅταν αὐτὸς εἶναι κύριος ὄλων ὅπως ἦτο τότε ὁ Ἀβραάμ, καὶ ἐνῶ πρῶτος ἐτίμησε

ιότιε, καὶ τῆς τιμῆς πρότερος ἄρξας, μὴ ἀντιτιμῶιο. Ἀλλ' ὅμως οὐδὲν ιούτιον ἐκεῖνον ἔδακνεν, ἀλλὰ καὶ τὰ δεύτερα ἔχων ἔστειργε, καὶ ἀδικηθεὶς παρὰ τοῦ νέου ὁ προσηύτης, καὶ παρὰ τοῦ ἀδελφιδοῦ ὁ θεῖος οὐκ ἠγανάκησε οὐδὲ ἐ-
 5 δυσχέραινεν, ἀλλὰ καὶ ἐφίλει ὁμοίως καὶ ἐθεράπευε. Πάλιν νικήσας τὸν πόλεμον ἐκεῖνον τὸν μέγαν καὶ φοβερόν, καὶ τοὺς βαρβάρους κατὰ κράτος ἐλάσας, οὐκ ἐκπομπεύει τῇ νίκῃ, οὐδὲ τρόπαιον ἴσθησι· σῶσαι γὰρ ἐβούλειο μόνον, οὐκ ἐπιδείξασθαι.

10 Ξένους ἐδέχετο πάλιν, καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἐκενοδόξει, ἀλλ' αὐτὸς καὶ προσέτρεχε καὶ προσεκύνει, οὐχ εὖ ποιῶν, ἀλλ' ὡς εὖ πάσχων, καὶ κυρίους καλεῖ, οὐδὲ εἰδὼς τίνας ποίε εἶσιν οἱ παραγενόμενοι, καὶ παρίσθησι τὴν γυναῖκα ἐν ἰάξει θεραπευνίδος. Καὶ ἐν Αἰγύπτῳ δὲ πρὸς τοῦτου θαυ-
 15 μαστιὸς οὕτω φανείς, καὶ αὐτὴν ταύτην τὴν γυναῖκα ἀπολαβὼν, καὶ ἰσαύτης ἀπολαύσας τιμῆς, πρὸς οὐδένα ἐπιδείκνυται· ἀλλ' οἱ μὲν ἐγχώριοι καὶ βασιλέα αὐτὸν ἐκάλουν αὐτὸς δὲ καὶ τιμὴν κατέβαλε τοῦ ἰάφου. Καὶ ἠνίκα δὲ ἔπεμπε μνηστεινόμενος, οὐδὲν ἐκέλευσε μέγα περὶ αὐτοῦ καὶ
 20 λαμπρὸν εἰπεῖν ἰῶ παιδί, ἀλλ' ἀπλῶς ἀγαγεῖν τὴν νόμφην. Βούλει καὶ τοὺς ἐπὶ τῆς χάριτος ἐξειάσαι, ὅτι πολλὴ πανταχόθεν αὐτοὺς περιέρρει τῆς διδασκαλίας ἢ δόξα, καὶ ἰδεῖν καὶ ἰότιε τοῦτο τὸ πάθος ἐκβεβλημένον; Ἐννόησόν μοι τοῦτον αὐτὸν τὸν ταῦτα λέγοντα, πῶς αἰεὶ τὸ πᾶν ἀνατίθησι
 25 ἰῶ Θεῶ, πῶς τῶν μὲν ἁμαρτημάτων αὐτοῦ μέμνηται συνεχῶς, τῶν δὲ κατορθωμάτων οὐκέτι, πλὴν εἴ ποτε μαθητὰς ἐπανορθῶσαι δέοι· κἂν ἀναγκασθῆ ποιῆσαι τοῦτο, ἀφροσύνην τὸν πρᾶγμα καλεῖ, καὶ τῶν πρωτείων ἰῶ Πέτρον παραχωρεῖ, καὶ οὐκ αἰσχύνεται ἐργαζόμενος παρὰ
 30 Προσκίλλῃ καὶ Ἀκύλᾳ, καὶ πανταχοῦ ταπεινὸν ἑαυτὸν ἐσπούδακε δεικνύναι, οὐ σοφῶν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς, οὐδὲ ὁ-

τὸν Λῶτ, δὲν εὐρῆκεν ἀνταπόκρισιν εἰς αὐτὴν τὴν τιμὴν. Τίποτε ὅμως ἀπὸ αὐτὰ δὲν τὸν ἐπλήγωνεν, ἀλλὰ ἦτο εὐχαριστημένος μὲ τὸ νὰ ἔχη καὶ τὰ δευτέρας ποιότητος λιβάδια, καὶ παρ' ὅ,τι εἶχεν ἀδικηθῆ αὐτὸς ποῦ ἦτο γέρων ἀπὸ τὸν νέον καὶ ὁ θεῖος ἀπὸ τὸν ἀνεψιόν, δὲν ὠργίζετο οὔτε ἐστενοχωρεῖτο, ἀλλὰ καὶ ἡγάπα ὅπως πρὶν καὶ ἐτίμα τὸν ἀνεψιόν του. "Ὅταν πάλιν ἐνίκησεν εἰς τὸν μέγαν καὶ φοβερόν ἐκεῖνον πόλεμον καὶ ἐνίκησε καὶ ἐδίωξε τοὺς βαρβάρους, δὲν θριαμβεύει, οὔτε στήνει τρόπαιον· διότι ἤθελε μόνον νὰ σώσῃ, ὄχι νὰ ἐπιδειχθῆ.

Ἐπίσης ἐφιλοξένει ξένους καὶ οὔτε δι' αὐτὸ κατελαμβάνετο ἀπὸ κενοδοξίαν, ἀλλ' αὐτὸς ὁ ἴδιος καὶ προσήρχετο τρέχων διὰ νὰ ὑποδεχθῆ καὶ προσεκύνει τοὺς ξένους, ὄχι ὡσὰν νὰ ἔκαμνε καλόν, ἀλλ' ὡσὰν νὰ ἐδέχετο καλόν, καὶ ἀπεκάλει αὐτοὺς κυρίους, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ ποῖοι ἦσαν αὐτοὶ ποῦ ἤρχοντο, καὶ μετέβαλε τὴν γυναῖκα του εἰς ὑπηρέτριαν. Καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον δὲ πρὶν ἀπὸ αὐτό, ἀφοῦ ἀνεδείχθη τόσον θαυμαστός καὶ ἀφοῦ ἔλαβε καὶ αὐτὴν τὴν γυναῖκα του καὶ ἀφοῦ ἀπήλαυσε τόσης τιμῆς, δὲν ἐπιδεικνύεται εἰς κανένα· ἀλλ' ἐνῶ οἱ ἐντόπιοι ὠνόμαζον αὐτὸν καὶ βασιλέα, αὐτὸς καὶ τὴν τιμὴν τοῦ τάφου διὰ τὴν γυναῖκα του τὴν κατέβαλεν εἰς τὸν κάτοχον. Καὶ ὅταν δὲ ἐστελλε πομπὴν διὰ νὰ μνηστευθῆ, δὲν παρήγγειλεν εἰς τὸν ὑπηρέτην νὰ εἰπῆ δι' αὐτὸν τίποτε μέγα καὶ λαμπρόν, ἀλλ' ἀπλῶς νὰ φέρῃ τὴν νύμφην. Θέλεις δὲ νὰ ἐξετάσωμεν καὶ αὐτοὺς ποῦ ἔζησαν τὴν ἐποχὴν τῆς χάριτος, ὅταν κατέκλυζεν αὐτοὺς ἀπὸ παντοῦ ἡ δόξα τῆς διδασκαλίας καὶ νὰ ἰδοῦμεν καὶ τότε αὐτὸ τὸ πάθος νὰ ἔχη ἐκβληθῆ; Σκέψου αὐτὸν τὸν ἴδιον τὸν Παῦλον ποῦ λέγει αὐτά, πῶς πάντοτε ἀποδίδει τὸ πᾶν εἰς τὸν Θεόν, πῶς τὰς μὲν ἀμαρτίας του ἐνθυμεῖται συνεχῶς, ἐνῶ τὰ κατορθώματά του ποτέ, παρὰ μόνον ὅταν χρειάζεται νὰ διορθώσῃ μαθητὰς· καὶ ἂν ἀναγκασθῆ νὰ τὸ κἀνῃ αὐτό, ὀνομάζει τὸ πρᾶγμα ἀνοησίαν, καὶ παραχωρεῖ τὰ πρωτεῖα εἰς τὸν Πέτρον, καὶ δὲν ἐντρέπεται ὅταν ἐργάζεται πλησίον τῆς Πρισκίλλης καὶ τοῦ Ἀκύλα καὶ παντοῦ προσεπάθει νὰ δεικνύῃ τὸν

χλους περιφέρων, ἀλλ' ἐν τοῖς ἀσήμοις κατατάττω ἐαυτόν. Διὸ καὶ ἔλεγεν. «Ἡ δὲ παρουσία τοῦ σώματος ἀσθενείας», τουτέστιν, εὐκαταφρόνητος καὶ οὐδὲν ἔχουσα κομψόν· καὶ πάλιν, «Εὐχομαι ὑμᾶς μὴ ποιῆσαι κακὸν μηδέν, ἵνα
5 μὴ ἡμεῖς δόκιμοι φανῶμεν».

Καὶ τί θαυμασιόν, εἰ δόξης καταφρονεῖ ταύτης; Ὁ γὰρ τῆς ἄνω δόξης καταφρονῶν καὶ βασιλείας καὶ γεέννης διὰ τὸ τῷ Χριστῷ δοκοῦν· καὶ γὰρ ἀνάθεμα εὐχεται εἶναι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τῆς τοῦ Χριστοῦ δόξης· καὶ γὰρ ὑπὲρ
10 Ἰουδαίων λέγει τοῦτο θούλεσθαι πάσχειν, διὰ τοῦτο λέγει, ἵνα μὴ δόξη τις τῶν ἀνοήτων ἐπιλαμβάνεσθαι τῶν ἐπαγγελιῶν τῶν πρὸς αὐτοὺς γεγεννημένων· εἰ τοίνυν ἐκεῖνα παραδραμεῖν ἔτοιμος, τί θαυμάζεις εἰ ἀνθρώπων ὑπεροχῆ;
Ἀλλὰ τοὺς νῦν ἅπαντα θαπίζεις, οὐ δόξης ἐπιθυμία μόνον,
15 ἀλλὰ καὶ τὸνναντίον ὕβρις, καὶ ἀτιμίας δέος. Ἐὰν τε γὰρ ἐπαιρέση τις, ἐφυσήθησαν, ἂν τε ψέξη, κατηνέχθησαν. Καὶ καθάπερ τὰ ἀσθενῆ σώματα καὶ ἐπὶ τῶν τυχόντων ἐπηρεάζεται, οὕτω καὶ αἱ χαμαίζηλοι ψυχαί. Τοὺς γὰρ τοιοῦτους οὐ πενία μόνον, ἀλλὰ καὶ πλοῦτος ἀπόλλυσιν, οὐ λύπη μόνον,
20 ἀλλὰ καὶ χαρά, καὶ τὰ χρησιὰ μᾶλλον, ἢ τὰ λυπηρά. Ἡ μὲν γὰρ πενία καὶ σωφρονεῖν ἀναγκάζει, ὁ δὲ πλοῦτος καὶ εἰς κακὸν τι μέγα ἐξάγει πολλάκις. Καὶ ὥσπερ οἱ πυρετιοντες πρὸς πάντα εἰσὶ δυσάρεστοι, οὕτω καὶ οἱ διεφθαρμένοι τὴν ψυχὴν πάντοθεν πλήττονται.

25 7. Ταῦτ' οὖν εἰδότες, μὴ πενίαν φεύγωμεν, μὴ πλοῦτον θαυμάζωμεν, ἀλλὰ τὴν ψυχὴν πρὸς πάντα ἱκανὴν κατα-

4. Α' Τιμ. 6, 8.

5. Β' Κορ. 13, 7.

ἑαυτὸν του ταπεινόν, ὄχι νὰ περιπατῆ ὑπερηφάνως εἰς τὴν ἀγοράν, οὔτε νὰ περιβάλλεται ἀπὸ ὄχλους, ἀλλὰ κατατάσσει τὸν ἑαυτὸν του μεταξὺ τῶν ἀσήμων. Δι' αὐτὸ καὶ ἔλεγεν, «Ἡ σωματικὴ ὁμως ἐμφάνισις εἶναι ἀσθενής»⁴, δηλαδή, εὐκαταφρόνητος καὶ χωρὶς τίποτε κομψόν· καὶ πάλιν, «Εὐχομαι δὲ εἰς τὸν Θεὸν νὰ μὴ πράξετε σείς κανέν κακόν, διὰ νὰ μὴ φανῶμεν ἐμεῖς δόκιμοι ἀπόστολοι μὲ ἐξουσίαν καὶ δύναμιν τιμωρητικὴν»⁵.

Καὶ τί ἄξιον θαυμασμοῦ ὑπάρχει εἰς τὸ ὅτι καταφρονεῖ αὐτὴν τὴν δόξαν; Διότι αὐτὸς καταφρονεῖ τὴν οὐράνιον δόξαν καὶ βασιλείαν καὶ γέενναν δι' αὐτὸ πού ἀρέσει εἰς τὸν Χριστόν· διότι ἀκόμη καὶ ἀφορισμὸν ἀπὸ τὸν Χριστόν εὐχεται εἰς τὸν ἑαυτὸν του διὰ τὴν δόξαν τοῦ Χριστοῦ· Καθ' ὅσον καὶ ἂν ἀκόμη λέγῃ ὅτι διὰ τοὺς Ἰουδαίους θέλει νὰ πάσχη αὐτό, δι' αὐτὸ τὸ λέγει, διὰ νὰ μὴ νομίση κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀνοήτους ὅτι προσβάλλει τὰς ἐπαγγελίας πού ἐδόθησαν εἰς αὐτούς· ἐὰν λοιπὸν εἶναι ἔτοιμος νὰ ἀφήσῃ ὀπίσω του ἐκεῖνα, διατί ἀπορεῖς διὰ τὸ ὅτι περιφρονεῖ τὴν ἀνθρωπίνην δόξαν; Ἄλλὰ τοὺς σημερινούς ὅλα τοὺς μεθύουν, ὄχι μόνον ἡ ἐπιθυμία δόξης, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀντίθετον, δηλαδή ἀναισχυντία καὶ φόβος διὰ στέρησιν τιμῆς. Διότι καὶ ἐὰν τοὺς ἐπαινέσῃ κανεὶς φουσκώνουν ἀπὸ ὑπερηφάνειαν, καὶ ἐὰν τοὺς κατηγορήσῃ καταπίπτουν. Καὶ ὅπως τὰ ἀσθενῆ σώματα βλάπτονται καὶ ἀπὸ τὸ παραμικρόν, ἔτσι καὶ αἱ ψυχαὶ πού εἶναι προσηλωμένοι εἰς εὐτελεῆ καὶ γῆϊνα πράγματα. Διότι αὐτούς πού εἶναι τέτοιοι, ὄχι μόνον ἡ πτωχεία, ἀλλὰ καὶ ὁ πλοῦτος τοὺς καταστρέφει, ὄχι μόνον ἡ λύπη, ἀλλὰ καὶ ἡ χαρά, καὶ τὰ ἀγαθὰ περισσότερον ἀπὸ τὰ λυπηρά. Διότι ἡ μὲν πτωχεία ἀναγκάζει καὶ νὰ διατηρῆται κανεὶς σώφρων, ἐνῶ ὁ πλοῦτος πολλὰς φορὰς ὀδηγεῖ εἰς κακόν καὶ μάλιστα μέγα. Καὶ ὅπως αὐτοὶ πού ἔχουν πυρετὸν δυσαρεστοῦνται μὲ ὅλα, ἔτσι καὶ αὐτοὶ πού ἔχουν διεφθαρμένην τὴν ψυχὴν ἀπὸ παντοῦ πληγώνονται.

7. Ἄφοῦ λοιπὸν ἐγνωρίσαμεν αὐτά, ἅς μὴ ἀποφεύγωμεν τὴν πτωχείαν, ἅς μὴ θαυμάζωμεν τὸν πλοῦτον, ἀλλ' ἅς ἐξασκῶμεν τὴν ψυχὴν ὥστε νὰ εἶναι ἰκανὴ ν' ἀντιπαρατα-

σκευάζωμεν. Καὶ γὰρ οἰκίαν τις οἰκοδομούμενος, οὐ τοῦτο
 σκοπεῖ ὅπως μήτε ὑειὸς ἐπ' αὐτὴν κατενεχθεῖη, μήτε ἀ-
 κτὶς ἔλθοι, (τοῦτο γὰρ ἀμήχανον), ἀλλ' ὅπως αὐτὴ ἰκανὴ
 γένοιτο πάντα φέρειν. Καὶ ὁ πλοῖον δὲ τεκταινόμενος, οὐχ
 5 ὅπως μὴ κύματα αὐτῷ προσρήξειε, μηδὲ χειμῶν ἀρθείη θα-
 λάσσης, ποιεῖ τι καὶ μηχανᾶται (καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἀμή-
 χανον), ἀλλ' ὅπως οἱ τοῖχοι τῆς νεῶς πρὸς ἅπαντα εἶεν
 ἐπιτήδαιοι. Καὶ ὁ σῶματος φροντίζων πάλιν οὐ τοῦτο σκο-
 πεῖ, πῶς μὴ ἀνωμαλία ἀέρων γένοιτο, ἀλλ' ὅπως τὸ σῶμα
 10 ἅπαντα ταῦτα εὐκόλως φέροι. Οὕτω τοίνυν καὶ ἐπὶ τῆς
 ψυχῆς ποιῶμεν, καὶ μὴ ὅπως γύγωμεν πενίαν, μηδὲ ὅπως
 γενώμεθα πλούσιοι σπουδάζωμεν, ἀλλ' ὅπως πρὸς τὴν ἐ-
 αντῶν ἀσφάλειαν ἕκαστον τούτων μεταχειρίσωμεν. Διὸ ταῦ-
 τα ἀφέρτες, κατασκευάζωμεν τὴν ψυχὴν καὶ πλούτῳ καὶ
 15 πενίᾳ ἐπιτηδεῖαν. Κἄν γὰρ μηδὲν ἀνθρώπινον συμβαίη, ὅ-
 περ ὡς τὰ πολλὰ ἀδύνατον, καὶ οὕτω θελτίων ὁ μὴ πλοῦ-
 τον ζητῶν, ἀλλ' εἰδὼς πάντα φέρειν εὐκόλως, τοῦ διαπαν-
 τὸς πλουτιῦντος. Τί δήποτε; Πρῶτον ὅτι οὗτος μὲν οἴκο-
 θεν ἔχει τὸ ἀσφαλές, ἐκεῖνος δὲ ἔξωθεν. Καὶ ὥσπερ στρα-
 20 τιώτης θελτίων ὁ τῷ σώματι θαρσῶν καὶ τῇ τέχνῃ τοῦ
 πολεμεῖν, τοῦ τὴν ἰσχὺν ἐν τοῖς ὅπλοις ἔχοντος μόνον· οὕτω
 τοῦ χρήμασι θαρροῦντος ὁ ἀπὸ τῆς ἀρετῆς πεφραγμένος ἀ-
 μείνων. Δεύτερον, ὅτι κἄν εἰς πενίαν μὴ καταπέση, ἀδύνα-
 τον αὐτὸν ἀτάραχον εἶναι· καὶ γὰρ πολλὸς ἔχει κλύδωνας ὁ
 25 πλοῦτος καὶ ταραχάς.

Ἄλλ' οὐχ ἡ ἀρετὴ, ἀλλ' ἡδονὴν μόνον καὶ ἀσφάλειαν.
 Καὶ γὰρ ἀχείρωτον ποιεῖ τοῖς ἐπιβουλεύουσιν ὁ δὲ πλοῦ-
 τος τοῦναντίον ἅπαν, εὐεπιχείρητον καὶ ἀλώσιμον. Καὶ καθά-
 περ ἐν τοῖς ζώοις ἔλαφοι καὶ λαγωοὶ μάλιστα πάντων εἰ-

χθῆ εἰς ὅλα. Διότι καὶ ὅταν οἰκοδομῆ κανεῖς οἰκίαν δὲν ἀποσκοπεῖ εἰς τὸ νὰ μὴ πέση ἐπάνω της βροχή, οὔτε ἥλιος (διότι αὐτὸ εἶναι ἀδύνατον), ἀλλ' ἀποβλέπει εἰς τὸ νὰ γίνῃ ἰκανὴ νὰ ἀντιμετωπίζῃ τὰ πάντα. Καὶ αὐτὸς ποὺ κατασκευάζει πλοῖον, δὲν ἀποβλέπει εἰς τὸ νὰ μὴ πίπτουν εἰς αὐτὸ κύματα, οὔτε σχεδιάζει καὶ κάμνει τίποτε διὰ νὰ ἐξαλειφθῆ ἢ θαλασσοταραχῆ (διότι καὶ αὐτὸ εἶναι ἀδύνατον), ἀλλ' ἀποσκοπεῖ εἰς τὸ νὰ εἶναι ἀνθεκτικὰ εἰς ὅποιονδήποτε κίνδυνον τὰ πλευρὰ τοῦ πλοίου. Καὶ αὐτὸς ποὺ φροντίζει τὸ σῶμά του δὲν ἀποσκοπεῖ πάλιν εἰς τὸ νὰ μὴ ἐπέλθῃ ἀνωμαλία εἰς τὸν καιρὸν, ἀλλ' εἰς τὸ νὰ ὑπομένῃ εὐκόλως ὅλα αὐτὰ τὸ σῶμα. "Ἐτσι λοιπὸν ἄς κάμνωμεν καὶ εἰς τὴν ψυχὴν, καὶ ἄς μὴ μελετῶμεν πῶς ν' ἀποφύγωμεν τὴν πτωχείαν, οὔτε πῶς νὰ γινώμεθα πλούσιοι, ἀλλὰ πῶς θὰ ἀσφαλίσωμεν τὴν ψυχὴν μας ἀπὸ τὸ καθὲν ἀπὸ αὐτά. Δι' αὐτὸ ἀφοῦ ἀφήσωμεν αὐτά, ἄς κάμνωμεν τὴν ψυχὴν νὰ ὠφεληθῆ καὶ ἀπὸ τὸν πλοῦτον καὶ ἀπὸ τὴν πτωχείαν. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη δὲν συμβαίῃ τίποτε ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα, πρᾶγμα ποὺ εἶναι ἐν πολλοῖς ἀδύνατον, καὶ ἔτσι εἶναι καλύτερος αὐτὸς ποὺ δὲν ἐπιθυμεῖ τὸν πλοῦτον, ἀλλὰ ποὺ γνωρίζει νὰ ὑπομένῃ τὰ πάντα χωρὶς δυσφορίαν, ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ εἶναι συνεχῶς πλούσιος. Διατί ἄρα γε; Πρῶτον, διότι αὐτὸς μὲν ἔχει τὴν ἀσφάλειαν ἀφ' ἑαυτοῦ, ἐνῶ ἐκεῖνος ἔξω ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς καλύτερος στρατιώτης εἶναι ἐκεῖνος ποὺ στηρίζεται εἰς τὴν δύναμιν τοῦ σώματός του καὶ εἰς τὴν πολεμικὴν του τέχνην, παρὰ ἐκεῖνος ποὺ στηρίζεται μόνον εἰς τὴν δύναμιν τῶν ὀπλῶν, ἔτσι εἶναι καλύτερος αὐτὸς ποὺ ἔχει θωρακισθῆ μὲ τὴν ἀρετὴν, παρὰ αὐτὸς ποὺ βασίζεται εἰς τὸ χρῆμα. Δεύτερον, διότι καὶ ἂν ἀκόμη δὲν πτωχεύσῃ, εἶναι ἀδύνατον νὰ ζῆ χωρὶς ταραχὴν διότι ὁ πλοῦτος ἔχει πολλὰ κύματα καὶ ταραχάς.

Ἡ ἀρετὴ ὅμως δὲν ἔχει τέτοια, ἀλλὰ μόνον ἡδονὴν καὶ ἀσφάλειαν. Διότι καθιστᾷ τὸν ἐνάρετον ἄτρωτον ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ τὸν ἐχθρεύονται· ἐνῶ ὁ πλοῦτος τὸ ἐντελῶς ἀντίθετον, καθιστᾷ δηλαδὴ τὸν πλούσιον στόχον ἐπιθέσεως καὶ εὐάλωτον. Καὶ ὅπως εἰς τὰ ζῶα αἱ ἔλαφοι καὶ οἱ λαγοὶ

οὖν εὐχείρωτοι διὰ τὴν ἐν τῇ φύσει δειλίαν, ὅς δὲ ἄγριος
καὶ ταῦρος καὶ λέων οὐδ' ἂν ἐμπέσοιεν ραδίως τοῖς ἐπι-
βουλεύουσιν· οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν πλουτούντων, καὶ ἐν
πενία ζώντων ἐκόντων ἔσιν ἰδεῖν. Ὁ μὲν γὰρ τῷ λέοντι
5 καὶ τῷ ταύρῳ ἔοικεν, ὁ δὲ τῇ ἐλάφῳ καὶ τῷ λαγωῷ. Τίνα
γὰρ οὐ δέδοικεν ὁ πλουτῶν; οὐχὶ λησιὰς; οὐχὶ δυνάστας;
οὐ βασκάνους; οὐ σνκοφάντας; Καὶ τί λέγω λησιὰς καὶ
σνκοφάντας, ὅπου γε καὶ τοὺς οἰκέτας αὐτοὺς ὑποπτέυει;
Καὶ τί λέγω ζῶν; οὐδὲ τελευτήσας τῆς τῶν λησιευόντων
10 κακουργίας ἀπήλλακται, οὐδὲ ἰσχύει ὁ θάνατος ἐν ἀσφαλείᾳ
αὐτὸν τηρῆσαι, ἀλλὰ καὶ νεκρὸν ὄντα συλῶσιν οἱ κακουρ-
γοῦντες· οὕτω πρᾶγμα ἐπισηαλὲς ὁ πλοῦτος. Οὐ γὰρ δὴ
οἰκίαι διαρύτιονται μόνον, ἀλλὰ καὶ τάφοι ἀναρρήγνυνται
καὶ θῆκαι.

15 Τί οὖν ἀθλιώτερον τούτου γένοιτ' ἂν, ὅταν μὴδὲ θά-
νατος αὐτῷ παρέχη τὴν ἕδειαν ταύτην, ἀλλὰ τὸ δεῖλαιον
σῶμα ἐκεῖνο οὐδὲ ζωῆς ἀποσιερηθὲν ἀπήλλακται τῶν ἐν τῇ
ζωῇ κακῶν, τῶν τὰ τοιαῦτα κακουργούντων καὶ πρὸς κόνιν
καὶ τέφραν ἐπειγομένων πολεμεῖν, καὶ πολλῶν χαλεπώτε-
20 ρον, ἢ ἠνίκα ἔζη; Τότε μὲν γὰρ εἰς ταμεῖον εἰσιόντες, τὰ
κιβώτια μὲν ἐκίνουν, τοῦ σώματος δὲ ἀπείχοντο, καὶ οὐκ
ἂν τοσαῦτα ἔλαβον, ὡς καὶ αὐτὸ γυμνῶσαι τὸ σῶμα· νυνὶ
δὲ οὐδὲ τούτων ἀπέχονται αἱ μιαιφαί τῶν τυμβωρύχων χεῖ-
ρες, ἀλλὰ κινουσίην αὐτὸ καὶ περιστρέφουσι, καὶ μετὰ πολ-
25 λῆς ὠμότητος ἐνυθρίζουσι. Μετὰ γὰρ τὸ παραδοθῆναι τῇ
γῆ, γυμνὸν καὶ τῆς ἐκεῖθεν περιβολῆς καὶ τῆς ἀπὸ τῶν
ἱματίων ποιήσαντες, οὕτως ἀφιᾶσιν ἐρριφθαι. Τίς οὖν οὕ-
τω πολέμιος, ὡς ὁ πλοῦτος, ζώντων μὲν καὶ τὴν ψυχὴν ἀ-
πολλύς, τελευτησάντων δὲ καὶ τὸ σῶμα ἐνυθρίζων, καὶ οὐδὲ
30 τῇ γῆ κρύπτεσθαι συγχωρῶν; ὁ κοινὸν καὶ τῶν καταδίκων

εἶναι περισσότερο ἀπὸ ὅλα εὐκόλος λεία, ἐνῶ ὁ ἀγριόχοιρος καὶ ὁ ταῦρος καὶ ὁ λέων δὲν εἶναι εὐκόλος λεία εἰς τοὺς ἐχθρούς των, ἔτσι θὰ ἰδοῦμεν νὰ συμβαίῃ καὶ εἰς τοὺς πλουσίους καὶ εἰς τοὺς ἐκουσίως πτωχοὺς. Διότι, ὁ μὲν ἐκουσίως πτωχὸς ὁμοιάζει μὲ τὸ λεοντάρι καὶ τὸν ταῦρον, ἐνῶ ὁ πλούσιος μὲ τὴν ἔλαφον καὶ τὸν λαγόν. Διότι ποῖον δὲν φοβεῖται ὁ πλούσιος; Τοὺς ληστὰς; τοὺς ἡγεμόνας; αὐτοὺς ποὺ τὸν φθονοῦν; τοὺς συκοφάντας; Καὶ τί λέγω τοὺς ληστὰς καὶ τοὺς συκοφάντας ἀφοῦ ἀκόμη καὶ τοὺς ὑπηρέτας του ὑποπτέεται; Καὶ τί λέγω ὅτι φοβεῖται ἐνόσω Ζῆ; οὔτε ὅταν ἀποθάνῃ ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὴν κακουργίαν τῶν ληστῶν, οὔτε ἠμπορεῖ ὁ θάνατος νὰ τὸν κρατήσῃ εἰς ἀσφάλειαν, ἀλλὰ καὶ νεκρὸν τὸν ληστεύουν οἱ κακοῦργοι· τόσον ἐπισφαλὲς πρᾶγμα εἶναι ὁ πλοῦτος. Διότι δὲν κλέπτονται μόνον αἱ οἰκίαι, ἀλλὰ καὶ οἱ τάφοι σκάπτονται καὶ τὰ θησαυροφυλάκια.

Τί ἀθλιώτερον λοιπὸν θὰ ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ ἀπὸ αὐτόν, ὅταν οὔτε ὁ θάνατος τοῦ διδῇ αὐτὴν τὴν ἄνεσιν, ἀλλὰ τὸ ταλαίπωρον ἐκεῖνο σῶμα οὔτε ὅταν στερηθῇ τὴν ζωὴν ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὰς δυστυχίας τῆς ζωῆς, ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ διαπράττουν τέτοια κακὰ καὶ σπεύδουν καὶ πολεμοῦν μὲ κόνιν καὶ στάκτην, καὶ πολὺ χειρότερον παρὰ ὅταν ἔζη; Διότι τότε μὲν, ἀφοῦ εἰσῆρχοντο εἰς τὸ ταμεῖον, τὰ μὲν χρηματοκιβώτια τὰ ἠνοιγον καὶ ἔκλεπτον, ἐνῶ τὸ σῶμα τὸ ἄφηναν ἀπεΐρακτον, καὶ δὲν ἐλάμβανον τόσα, ὥστε ν' ἀπογυμνώσουν ἀκόμη καὶ τὸ σῶμα· τώρα ὅμως οὔτε ἀπὸ αὐτὸ ἀπέχουν τὰ μιὰρὰ χέρια ἐκείνων ποὺ κλέπτον τοὺς τάφους, ἀλλὰ σκαλίζουν καὶ περιστρέφουν καὶ ἀσεβοῦν εἰς αὐτὸ μὲ πολλὴν ὠμότητα. Διότι μετὰ ἀπὸ τὴν παράδοσίν του εἰς τὴν γῆν, ἀφοῦ τὸ ἀπογυμνώσουν καὶ ἀπὸ τὴν περιβολὴν ἀπὸ τὴν γῆν καὶ ἀπὸ τὰ ἐνδύματα, ἔτσι τὸ ἐγκαταλείπουν. Ποῖος λοιπὸν εἶναι τόσον ἐχθρὸς ὅσον ὁ πλοῦτος, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τοὺς ζῶντας μὲν καταστρέφει καὶ τὴν ψυχὴν, ὅταν δὲ ἀποθάνουν ἀτιμάζει καὶ τὸ σῶμα καὶ δὲν ἐπιτρέπει οὔτε εἰς τὴν γῆν νὰ κρυφθοῦν; πρᾶγμα ποὺ δὲν στεροῦνται οὔτε οἱ κατάδικοι καὶ αὐτοὶ ποὺ ἔχουν συλ-

ἔσι, καὶ τῶν ἐπὶ τοῖς αἰσχίσι τοῖς ἐαλωκότων. Ἐκείνου μὲν γὰρ τοῦ θανάτου τὴν δίκην ἀπαιτήσαντες οἱ νομοθέται, οὐδὲν περαιτέρω περιεργάζονται· τούτους δὲ ὁ πλοῦτος καὶ μετὰ θάνατον πικροτάτην ἀπαιτεῖ δίκην, γυμνοὺς προτιθεὶς καὶ
5 αἰτάφους, θέαμα δεινὸν καὶ ἔλθεινόν.

Καὶ γὰρ τῶν ἀπὸ ψήφου τοῦτο πασχόντων καὶ θυμοῦ δικαστικοῦ χαλεπώτερα οὗτοι πάσχουσι. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ μίαν τὴν πρώτην ἡμέραν ἢ καὶ δευτέραν μέναντες ἄταφον, τῇ γῆ παραδίδονται, οὗτοι δὲ ὅταν παραδοῦσιν τῇ γῆ, τότε
10 γυμνοῦνται καὶ ὑβρίζονται. Εἰ δὲ μὴ καὶ τὴν θήκην λαβόντες ἀπέρχονται οἱ λησισαί, οὐκέτι τῷ πλούτῳ χάρις, ἀλλὰ τῇ πενίᾳ κἀνταῦθα· αὕτη γὰρ αὐτὴν φυλάττει· ὡς εἶγε καὶ ταύτην ἐνεχειρίσαμεν τῷ πλούτῳ, καὶ ἀφέντες ἀπὸ λίθου κατασκευάζειν αὐτήν, ἐχαλκεύσαμεν ἀπὸ χρυσοῦ, καὶ ταύ-
15 τὴν ἂν ἀπωλέσαμεν. Οὕτως ἄπιστον πρᾶγμα ὁ πλοῦτος, καὶ οὐ τῶν ἐχόντων ἰσοουῖόν ἐστιν, ὅσον τῶν ἀρπάζειν ἐπιχειρούντων. Ὡς περὶ τοῦ λόγου ἐκεῖνος ὁ σπουδάζων δεικνύει διὸ δυσχείρωτον ὁ πλοῦτος, ὅπου οὐδὲ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς τελευτῆς τυγχάνουσιν ἀσφαλείας οἱ τοῦτον ἔχοντες. Καί-
20 τοιγε τίς πρὸς τὸν ἀπελθόντα οὐ καταλλάττεται, κἀν θηρίον ἢ, κἀν δαίμων, κἀν ὀσισοῦν; Καὶ γὰρ ἡ θέα ἰκανὴ καὶ τὸν σφόδρα σιδηροῦν καὶ ἀνάληγον ἐπικάμψαι. Διὰ τοι τοῦτο, ὅταν τις ἴδῃ νεκρὸν, κἀν ἐχθρὸν ἴδῃ, κἀν πολέμιον, μετὰ τῶν φιλιῶν δακρύει καὶ ἡ μὲν ὁργὴ μετὰ τῆς ζω-
25 ῆς σβέννυται, ὁ δὲ ἔλεος ἐπεισάγεται. Καὶ οὐκ ἔστι τις ἐπὶ κήδους καὶ ἐκφορᾶς διαγνοίη τὸν ἐχθρὸν, καὶ τὸν οὐ τοιοῦτον· οὕτως ἅπαντες τὴν κοινὴν αἰδοῦνται φύσιν, καὶ τοὺς περὶ αὐτὴν εἰσενεχθέντας νόμους.

Ἄλλ' ὁ πλοῦτος, οὐδὲ τούτου τυχών, ἀφίησι τὴν ὁργὴν
30 τοῖς κτησαμένοις αὐτόν, ἀλλὰ καὶ τοὺς οὐδὲν ἠδικημένους

ληφθῆ καὶ καταδικασθῆ διὰ τὰς πλέον αἰσχρὰς πράξεις. Διότι ἐκείνους μὲν ἀφοῦ κατεδίκασαν εἰς θάνατον οἱ δικασταί, δὲν ἀσχολοῦνται περισσότερο μαζί των, ἐνῶ αὐτοὺς ὁ πλοῦτος καὶ μετὰ θάνατον τοὺς καταδικάζει σκληρότατα, ἀφοῦ τοὺς ἐκθέτει γυμνοὺς καὶ ἀτάφους, θέαμα φρικτὸν καὶ ἐλεεινόν.

Πράγματι καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ὑφίστανται αὐτὸ ἀπὸ ἀπόφασιν καὶ ὀργὴν τῶν δικαστῶν χειρότερα ὑφίστανται αὐτοί. Διότι ἐκεῖνοι μὲν, ἀφοῦ παραμείνουν ἄταφοι τὴν πρώτην ἢ καὶ τὴν δευτέραν ἡμέραν, κατόπιν παραδίδονται εἰς τὴν γῆν, ἐνῶ αὐτοὶ ὅταν παραδοθῶν εἰς τὴν γῆν, τότε ἀπογυμνοῦνται καὶ ἀτιμάζονται. Ἐὰν δὲ δὲν κλέπτουν καὶ τὸ χρηματοκιβώτιον ὅταν φεύγουν οἱ λησταί, οὔτε αὐτὸ ὀφείλεται εἰς τὸν πλοῦτον, ἀλλ' εἰς τὴν πτωχείαν καθ' ὅσον αὐτὴ τὸ προφυλάσσει ἀπὸ αὐτό· διότι ἐὰν βέβαια παρεδίδομεν καὶ αὐτὸ εἰς τὸν πλοῦτον καὶ δὲν τὸ κατεσκευάζομεν ἀπὸ λίθου, ἀλλὰ ἀπὸ χρυσόν, θὰ ἐχάνομεν καὶ αὐτό. Τόσον ἄπιστον πρᾶγμα εἶναι ὁ πλοῦτος, καὶ δὲν ἀνήκει τόσον εἰς αὐτοὺς ποὺ τὸν ἔχουν, ὅσον εἰς αὐτοὺς ποὺ ἐπιχειροῦν νὰ τὸν κλέπτουν. Ὡστε εἶναι λανθασμένος ἐκεῖνος ὁ λόγος ποὺ θέλει νὰ δείξη ὅτι ὁ πλοῦτος εἶναι ἀπαρβίαστος, ἀφοῦ οὔτε εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου των δὲν ἔχουν ἀσφάλειαν αὐτοὶ ποὺ τὸ ἔχουν. Ἄν καὶ βέβαια μὲ αὐτὸν ποὺ ἔχει ἀποθάνει ποῖος δὲν συμφιλιώνεται, ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι θηρίον ἢ καὶ δαίμων ἢ καὶ ὅσονδήποτε σκληρός; Διότι καὶ ἡ ὄψις του μόνον εἶναι ἱκανὴ νὰ λυγίσῃ καὶ τὸν πλέον σκληρὸν καὶ ἄπονον. Δι' αὐτὸ βέβαια, ὅταν κανεὶς ἰδῆ νεκρόν, εἴτε εἶναι ἐχθρὸς του, εἴτε ἀντίπαλος, δακρύζει μαζί μὲ αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀγαποῦν· καὶ ἡ μὲν ὀργὴ σβῆνει μαζί μὲ τὴν ζωὴν, εἰς τὴν θέσιν της δὲ ἔρχεται τὸ ἔλεος. Καὶ δὲν ἠμπορεῖ κανεὶς κατὰ τὴν κηδεῖαν καὶ τὴν ἐκφορὰν νὰ διακρίνη αὐτὸν ποὺ εἶναι ἐχθρὸς καὶ αὐτὸν ποὺ δὲν εἶναι· ἔτσι ὅλοι σέβονται τὴν κοινήν φύσιν καὶ τοὺς νόμους ποὺ τὴν διέπουν.

Ὁ πλοῦτος ὁμως, ποὺ δὲν ἔχει τύχει οὔτε αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, ἀφήνει τὴν ὀργὴν δι' ἐκείνους ποὺ τὸν ἀπέκτη-

τοῦ τετελευτηκότιος ἐχθροὺς καθίστησιν, εἶγε τὸ νεκρὸν σῶμα
 γυμνοῦν, τῶν σφόδρα ἐχθρῶν καὶ πολεμίων ἐστί. Καὶ ἡ μὲν
 φύσις καὶ τοὺς ἐχθροὺς αὐτῷ καταλλάττει τότε, ὁ δὲ πλοῦτιος
 καὶ τοὺς οὐδὲν ἔχοντας ἐγκαλεῖν ἐκπολεμοῖ, καὶ ἐν ἐρημίᾳ
 5 πολλῇ τὸ σῶμα αἰκίζεται. Καίτοι πολλὰ ἐκεῖ τὰ δυνάμενα
 ἐπισπάσασθαι πρὸς οἶκτον, αὐτὸ τὸ νεκρὸν εἶναι, τὸ ἀκίνη-
 τον, τὸ πρὸς γῆν ὀδεύειν καὶ τέφραν, τὸ μηδένα παρεῖναι
 τὸν βοηθήσοντα. Ἄλλ' οὐδὲν τούτων κατακλᾷ τοὺς μιαιρούς
 ἐκείνους διὰ τὴν ἀπὸ τῆς πονηροῦς ἐπιθυμίας τυραννίδα.
 10 Ὁ γὰρ τῆς φιλοχρηματίας ἕως, καθάπερ τις τύραννος ἀ-
 πηνής, ἐφέσθηκεν ἐγκελευόμενος τὰ ἀπάνθρωπα ἐπιτάγματα
 ἐκεῖνα, καὶ θηρία ποιήσας, οὕτως ἐπὶ τὰς θήκας ἄγει. Καθά-
 περ γὰρ θηρία τοῖς τετελευτηκόσιν ἐπιτιθέμενοι, οὐδ' ἂν
 τῶν σαρκῶν ἀπέσχοντο, εἶγε που χρήσιμα ἦν τὰ μέλη. Τοι-
 15 αῦτα ἀπολαύομεν τοῦ πλούτου, καὶ μετὰ τελευτὴν ὑβριζόμε-
 νοι, καὶ ταφῆς ἀποστειρούμενοι, ἧς καὶ οἱ τὰ ἀνήκεστα τε-
 τολμηκότιες ἀπολαύουσιν.

Ἔτι οὖν, εἶπέ μοι, σιέροξομεν αὐτὸν τὸν οὕτω πολέμιον;
 Μή, παρακαλῶ, μή, ἀδελφοί, ἀλλὰ φεύγωμεν ἀμειταρπετί-
 20 κᾶν εἰς χεῖρας ἔλθῃ τὰς ἡμετέρας, μὴ κατέχωμεν ἔνδον, ἀλ-
 λά θήσωμεν αὐτὸν ταῖς τῶν πενήτων χερσί. Ταῦτα γὰρ
 αὐτὸν δύναται μᾶλλον τὰ δεσμὰ κατέχειν, καὶ ἐκ τῶν τα-
 μείων ἐκείνων οὐδέποτε διαφεύξεται, καὶ ὁ ἄπιστος οὗτος
 μένει λοιπὸν πιστός, χειροθήτης, ἡμερος, τῇ τῆς ἐλεημοσύ-
 25 νης δεξιᾷ ταῦτα γενόμενος. Ἄν μὲν οὖν παραγένηται ποτε
 ἡμῖν, ταύτη παραδῶμεν αὐτόν, ἂν δὲ μὴ παραγένηται, πῆ ζή-
 τῶμεν, μηδὲ ἄγγωμεν ἐανιούς, μηδὲ τοὺς ἔχοντας μακαρι-
 ζώμεν. Ποῖος γὰρ οὗτος μακαρισμός; πλὴν εἰ μὴ καὶ τοὺς

σαν, ἀλλ' ἀκόμη καὶ αὐτοὺς ποὺ δὲν ἠδικήθησαν τοὺς κάμνει ἐχθροὺς τοῦ ἀποθανόντος, ἀφοῦ βέβαια τὸ ν' ἀπογυμνῶνη κανεὶς τὸ νεκρὸν σῶμα εἶναι ἔργον τῶν ἐχθρῶν καὶ τῶν ἀντιπάλων. Καὶ ἡ μὲν φύσις καὶ τοὺς ἐχθροὺς τοὺς συμφιλιώνει τότε μὲ αὐτόν, ἐνῶ ὁ πλοῦτος καὶ αὐτοὺς ποὺ δὲν ἔχουν νὰ τὸν κατηγορήσουν διὰ τίποτε τοὺς κάμνει ἐχθροὺς, καὶ μέσα εἰς ἐρημίαν πολλήν ὅπου κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ βοηθήσῃ ἀτιμάζεται τὸ σῶμα. Ἐὰν καὶ εἶναι πολλὰ ἐκεῖ αὐτὰ ποὺ ἠμποροῦν νὰ προκαλέσουν οἶκτον, αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ ὅτι εἶναι νεκρός, τὸ ὅτι εἶναι ἀκίνητος, τὸ ὅτι μετατρέπεται εἰς χῶμα καὶ στάκτην, τὸ ὅτι κανεὶς δὲν παρעורίσκεται διὰ νὰ βοηθήσῃ. Ἄλλὰ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν κάμπει ἐκείνους τοὺς βρωμεροὺς, διότι εἶναι κυριευμένοι ἀπὸ τὴν πονηρὰν ἐπιθυμίαν. Διότι ὁ ἔρωσ τῆς φιλαργυρίας, ὡσὰν κάποιος ἀνηλεὲς τύραννος εὐρίσκεται ἐπάνω των ὡσὰν ἐπιστάτης καὶ προστάσει ἐκεῖνα τὰ ἀπάνθρωπα προστάγματα καί, ἀφοῦ τοὺς μετατρέψῃ εἰς θηρία, τοὺς ὀδηγεῖ εἰς τὰ χρηματοκιβώτια. Διότι ὡσὰν θηρία ἐπιτίθενται εἰς τοὺς νεκροὺς καὶ οὔτε τὰς σάρκας των θὰ ἄφηναν ἐὰν ἦσαν εἰς αὐτοὺς χρήσιμα τὰ μέλη των. Τέτοια ἀπολαμβάνομεν ἀπὸ τὸν πλοῦτον ἀτιμαζόμενοι καὶ μετὰ θάνατον καὶ στερούμενοι ἀκόμη καὶ τῆς ταφῆς τὴν ὁποίαν δὲν στεροῦνται ἀκόμη καὶ αὐτοὶ ποὺ ἐτόλμησαν τὰ χειρότερα.

Εἶπέ μου λοιπὸν' ἀκόμη θὰ ἀγαπῶμεν αὐτόν τὸν τόσον ἐχθρόν; Μὴ, παρακαλῶ, ἀδελφοί, ἀλλ' ἄς φεύγωμεν ἀπὸ αὐτόν χωρὶς νὰ γυρίζωμεν ὀπίσω' ἀκόμη καὶ ἂν ἔλθῃ εἰς τὰ χέρια μας, ἄς μὴ τὸν κρατῶμεν εἰς τὰ ταμεῖα, ἀλλ' ἄς τὸν δέσωμεν εἰς τὰ χέρια τῶν πτωχῶν. Διότι αὐτὰ ἠμποροῦν περισσότερον νὰ κυριαρχοῦν εἰς τὰ δεσμὰ του καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ταμεῖα ποτὲ δὲν θὰ διαφύγῃ καὶ αὐτός ὁ ἄπιστος μένει πλέον πιστός, ἡμερωμένος, πρᾶος, ἀφοῦ ἔγινε τέτοιος ἀπὸ τὴν δεξιάν τῆς ἐλεημοσύνης. Ἐὰν μὲν λοιπὸν ἔλθῃ ποτὲ εἰς ἐμᾶς, εἰς αὐτὴν ἄς τὸν παραδώσωμεν, ἐὰν δὲ δὲν ἔλθῃ, ἄς μὴ τὸν ζητῶμεν, καὶ οὔτε νὰ στενοχωρούμεθα, οὔτε αὐτοὺς ποὺ τὸν ἔχουν νὰ μακαρίζωμεν. Διότι τί μακαρισμὸς εἶναι αὐτός; Ἐκτός βέβαια ἐὰν λέγῃς,

θηριομάχους ζηλωτοὺς εἶναι φαίης, διὲν τὰ πολυτίμητα ἐ-
 κεῖνα θηρία κατακλείσαντες ἐαντιοῖς φυλάττουσιν οἱ τοὺς
 τοιούτους τιθέντες ἀγῶνας, αὐτοὶ μὲν οὐ προσελθεῖν, οὐχ
 ἄφασθαι τολμῶντες, ἀλλ' ἀγωνιῶντες αὐτὰ καὶ τρέμοντες,
 5 ἐκείνους δὲ αὐτοῖς ἐκδιδόντες.

Τοιοῦτον γὰρ τι καὶ οἱ πλουτιῶντες πάσχουσιν, ὥσπερ
 θηρίον ἀπηνὲς ἐν τοῖς ταμείοις κατακλείσαντες τὸν πλοῦτον,
 καὶ καθ' ἐκάστην μυρία παρ' αὐτοῦ τὴν ἡμέραν δεχόμενοι
 τραύματα, ἀπεναντίας τοῖς θηρίοις. Ἐκεῖνα μὲν γὰρ διὰ
 10 ἐξαγάγης, τότε λυμαίνεται τοῖς ἀπαντιῶσιν· οὗτος δὲ διὰ
 συγκεκλεισμένος ἢ καὶ φυλατιόμενος, τότε ἀπόλλυσι τοὺς
 κεκτημένους αὐτὸν καὶ φυλάττοντας. Ἄλλ' ἡμεῖς τὸ θηρίον
 τοῦτο ποιήσωμεν ἡμερον. Ἔσται δὲ ἡμερον, ἂν μὴ κατα-
 κλείωμεν αὐτό, ἀλλὰ ταῖς ἀπάντων τῶν δεομένων προσά-
 15 γωμεν χερσίν. Οὕτω καὶ τὰ μέγιστα ἐντεῦθεν καρπωσόμε-
 θα ἀγαθὰ, καὶ ἐν τῷ παρόντι βίῳ μετὰ ἀσφαλείας καὶ χρη-
 σιῆς ζῶντες ἐλπίδος, καὶ κατὰ τὴν μέλλουσαν ἡμέραν μετὰ
 παρησίας ἰσιτάμενοι ἧς γένοιο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χά-
 ρι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
 20 μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ σὺν τῷ ἁγίῳ καὶ ἀγαθῷ Πνεύματι ἢ
 δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ὅτι καὶ οἱ θηριομάχοι εἶναι ἀξιοζήλευτοι, διότι, ἀφοῦ τοὺς ἐφυλάκισαν μὲ ἐκεῖνα τὰ πολὺ τιμώμενα θηρία, τοὺς φυλάττουν αὐτοὶ ποὺ πραγματοποιοῦν τέτοιους ἀγῶνας, ἐνῶ οἱ ἴδιοι μὲν δὲν τολμοῦν νὰ πλησιάσουν, οὔτε νὰ ἐγγίσουν, ἀλλὰ φοβοῦνται καὶ τρέμουν αὐτά, ἐκείνους ὁμως τοὺς παραδίδουν εἰς αὐτά.

Κάτι ἀνάλογον λοιπὸν πάσχουν καὶ οἱ πλούσιοι, οἱ ὁποῖοι ἔχουν φυλακίσει τὸν πλοῦτον ὡσάν ἄγριον θηρίον εἰς τὰ ταμεία καὶ δέχονται καθημερινῶς ἀναρίθμητα τραύματα ἀπὸ αὐτὸν καταντικρὺ εἰς τὰ θηρία. Διότι ἐκεῖνα μὲν ὅταν τὰ ἐλευθερώσης τότε κατασπαράσσουν αὐτοὺς ποὺ θὰ συναντήσουν, ἐνῶ αὐτός, ὅταν εἶναι εἰς τὸ ταμεῖον καὶ φυλάσσεται, τότε καταστρέφει αὐτοὺς ποὺ τὸν κατέχουν καὶ τὸν φυλάττουν. Ἄλλ' ἐμεῖς ἄς ἡμερώσωμεν αὐτὸ τὸ θηρίον. Θὰ εἶναι δὲ ἡμερον, ἐὰν δὲν τὸ κρύπτωμεν, ἀλλὰ τὸ δίδωμεν εἰς τὰ χέρια ὅλων ὅσων ἔχουν ἀνάγκην. "Ἐτσι καὶ θὰ κερδίσωμεν ἀπὸ αὐτὸ τὰ μέγιστα ἀγαθὰ, ἀφοῦ θὰ ζῶμεν καὶ εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν μὲ ἀσφάλειαν καὶ ἀγαθὴν ἐλπίδα, καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς μελλούσης κρίσεως θὰ ἰστάμεθα μὲ θάρρος, τὸ ὁποῖον εἶθε ὅλοι ν' ἀποκτήσωμεν, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸ ἅγιον καὶ ἀγαθὸν Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΛΣΤ΄
Α΄ Κορ. 14, 20 - 34

«Ἀδελφοί, μὴ παιδία γίνεσθε τοῖς φρεσίν, ἀλλὰ τῇ
κακία νηπιάζετε, ταῖς δὲ φρεσὶ τέλειοι γίνεσθε».

- 5 1. Εἰκότως μετὰ τὴν πολλὴν κατασκευὴν καὶ τὴν ἀπό-
δειξιν, σφοδρότερον κέχρηται τῷ λόγῳ, καὶ πολλῇ τῇ ἐπι-
τιμήσει, καὶ παραδείγματι μέμνηται καταλλήλου τῷ ὑπο-
κειμένῳ. Καὶ γὰρ τὰ παιδία πρὸς μὲν τὰ μικρὰ κέχηγε καὶ
ἐπιόηται, τῶν δὲ σφόδρα μεγάλων οὐ ισοοῦτιον ἔχει θαῦμα.
10 Ἐπεὶ οὖν καὶ οὔτιοι γλωσσῶν ἔχοντες χάρισμα, τὸ πᾶν ἔ-
χειν ἐνόμιζον, ὅπερ τῶν ἄλλων ἔσχαιον ἦν, διὰ τοῦτο φη-
σι, «Μὴ παιδία γίνεσθε», τουτέστι, μὴ ἀνόητοι, ἔνθα συνειοῦς
εἶναι χροή, ἀλλ' ἐκεῖ νήπιοι καὶ ἀφελεῖς, ἔνθα ἀδικία, ἔνθα
κενοδοξία, ἔνθα φύσημα· τὸν γὰρ τῇ κακίᾳ νηπιάζοντα καὶ
15 φρόνιμον εἶναι δεῖ. Ὡσπερ γὰρ φρόνησις μετὰ κακούρ-
γίας οὐκ ἂν εἴη φρόνησις, οὔτω καὶ ἀφέλεια μετὰ ἀνοίας
οὐκ ἂν εἴη ἀφέλεια. Καὶ γὰρ ἐν τῇ ἀφελείᾳ τὴν ἀννοιαν
φεύγειν δεῖ, καὶ ἐν τῇ φρονήσει τὴν πονηρίαν. Καθάπερ
γὰρ οὔτε τὰ πικρὰ φάρμακα πέρα τοῦ δέοντος, οὔτε τὰ
20 γλυκέα ὀνίνησιν, οὔτως οὐδὲ ὠφέλεια καθ' ἑαυτήν, οὐδὲ
φρόνησις. Διόπερ ἀμφότερα κατακεράσαι κελεύων ὁ Χρι-
στὸς ἔλεγε, «Γίνεσθε φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις, καὶ ἀκέραιοι
ὡς αἱ περιστεραί». Τί δέ ἐστι νήπιον εἶναι κακία; Τὸ μηδὲ
εἰδέναι τί ποτέ ἐστι κακία. Τοιούτους γὰρ αὐτοὺς εἶναι
25 ἐβούλετο. Διὸ καὶ ἔλεγεν, «Ὅλως ἀκούεται ἐν ὑμῖν πορ-
νεῖα». Οὐκ εἶπε, ἰολμᾶται, ἀλλ', «ἀκούεται». Ἴστε γὰρ δ-

ΛΟΓΟΣ ΛΣΤ΄
Α΄ Κορ. 14, 20 - 34

«Ἀδελφοί, μὴ γίνεσθε παιδιὰ κατὰ τὸν νοῦν, ἀλλὰ νὰ εἰσθε νήπια κατὰ τὴν κακίαν, κατὰ δὲ τὸν νοῦν νὰ γίνεσθε τέλειοι».

1. Ὁρθῶς, μετὰ ἀπὸ τὴν πολὺ στερεὰν θεμελίωσιν καὶ τὴν ἀπόδειξιν, ὁμιλεῖ μὲ περισσοτέραν σφοδρότητα καὶ ἐπιπλήττει ἐντόνως καὶ ἀναφέρει παράδειγμα κατάλληλον διὰ τὸ θέμα. Διότι καὶ τὰ παιδιὰ διὰ τὰ μὲν ἀσήμαντα χάσκουν καὶ φοβοῦνται, ἐνῶ διὰ τὰ πολὺ μεγάλα δὲν θαυμάζουν τόσο. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ αὐτοὶ μὲ τὸ νὰ ἔχουν χάρισμα γλωσσῶν ἐνόμιζον ὅτι ἔχουν τὸ πᾶν, ἐνῶ αὐτὸ τὸ χάρισμα ἦτο τελευταῖον ὡς πρὸς τὰ ἄλλα, δι' αὐτὸ λέγει, «Μὴ γίνεσθε παιδιὰ», δηλαδή, μὴ γίνεσθε ἀνόητοι ἐκεῖ ὅπου ἔπρεπε νὰ εἰσθε συνετοί, ἀλλὰ νὰ γίνεσθε νήπια καὶ ἀφελεῖς ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχει ἀδικία, κενοδοξία, ὑπερηφάνεια· διότι αὐτὸς ποῦ εἶναι νήπιον κατὰ τὴν κακίαν πρέπει νὰ εἶναι καὶ φρόνιμος. Διότι, ὅπως ἡ φρόνησις μαζὶ μὲ τὴν κακίαν δὲν θὰ ἦτο φρόνησις, ἔτσι καὶ ἡ ἀφέλεια μαζὶ μὲ τὴν ἀνοησίαν δὲν θὰ ἦτο ἀφέλεια. Καθ' ὅσον εἰς τὴν ἀφέλειαν πρέπει ν' ἀποφεύγωμεν τὴν ἀνοησίαν καὶ εἰς τὴν φρόνησιν τὴν πονηρίαν. Διότι ὅπως δὲν ὠφελοῦν οὔτε τὰ πικρὰ φάρμακα πέραν τοῦ κανονικοῦ, οὔτε τὰ γλυκὰ, ἔτσι οὔτε ἡ ἀφέλεια ἀπὸ μόνῃ της, οὔτε ἡ φρόνησις. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς ὁ Χριστός, ὅταν παραγγέλλῃ νὰ συνδυάζωμεν καὶ τὰ δύο, λέγει, «Νὰ εἰσθε φρόνιμοι ὅπως οἱ ὄφεις καὶ ἄκακοι ὅπως αἱ περιστεραὶ»¹. Τί σημαίνει δὲ τὸ νὰ εἶναι κανεὶς νήπιον ὡς πρὸς τὴν κακίαν; Τὸ νὰ μὴ γνωρίζῃ καν τί εἶναι κακία. Τέτοιους λοιπὸν ἤθελεν αὐτοὺς νὰ εἶναι. Δι' αὐτὸ καὶ ἔλεγεν, «Γενικῶς ἀκούεται ὅτι ὑπάρχει μεταξύ σας πορνεία». Δὲν εἶπε, τολμᾶται, ἀλλ' «ἀκούεται». Διότι

λως τὸ πρᾶγμα, φησὶν, ἠκούσατε γὰρ αὐτό ποιε. Καὶ γὰρ ἐβούλετο καὶ ἄνδρας αὐτοὺς εἶναι καὶ παῖδας, ἀλλὰ τὸ μὲν ἐν τῇ κακίᾳ, τὸ δὲ ἐν τῇ φρονήσει. Οὕτω γὰρ καὶ ὁ ἀνὴρ γένοιτ' ἂν ἀνὴρ, εἴην καὶ παιδίον ἢ ὡς εἴην μὴ παι-
 5 δῖον ἢ τῇ πονηρίᾳ, οὐδὲ ἀνὴρ ἔσται. Ὁ γὰρ κακοῦργος οὐκ ἔσται τέλειος, ἀλλ' ἀνόητος.

«Ἐν τῷ νόμῳ γέγραπται, ὅτι ἐν ἑτερογλώσσοις καὶ ἐν χεῖλεσιν ἑτέροις λαλήσω τῷ λαῷ τούτῳ, καὶ οὐδ' οὕτως εἰσακούσονται μου, λέγει Κύριος». Καίτοιγε οὐδαμοῦ ἐν τῷ
 10 νόμῳ γέγραπται, ἀλλ', ὅπερ ἔφθην εἰπών, πᾶσαν τὴν παλαιὰν ἀεὶ νόμον καλεῖ, καὶ τοὺς προφήτας καὶ τὰς ἱστορίας. Παράγει δὲ τὴν μαρτυρίαν ἀπὸ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου, πάλιν ὑποτεινόμενος τοῦ χαρίσματος τὴν δόξαν πρὸς τὸ ἐκείνων χρήσιμον. Ἀλλ' ὅμως καὶ οὕτω μετ' ἐγκω-
 15 μίου τίθησιν αὐτό. Τὸ γάρ, «οὐδὲ οὕτω», δεικνύντιος ἦν, ὅτι ἱκανὸν ἦν αὐτοὺς ἐκπληῆσαι τὸ θαῦμα· εἰ δὲ οὐκ ἐπέσθησαν, ἐκείνων τὸ ἔγκλημα. Καὶ τίνος ἕνεκεν αὐτὸ ἐποίησεν ὁ Θεός, εἰ μὴ ἔμελλον πείθεσθαι; Ἴνα τὰ αὐτοῦ πανταχοῦ φαίνηται ποιῶν. Δείξας τοίνυν ἀπὸ τῆς προφητείας,
 20 ὅτι οὐ σφόδρα χρήσιμον τὸ σημεῖον, ἐπήγαγεν· «Ὅσοι αἱ γλώσσαι εἰς σημεῖόν εἰσιν, οὐ τοῖς πιστεύουσιν, ἀλλὰ τοῖς ἀπίστοις· ἢ δὲ προφητεία οὐ τοῖς ἀπίστοις, ἀλλὰ τοῖς πιστεύουσιν. Ἐὰν οὖν συνέλθῃ ἢ Ἐκκλησία ὅλη ἐπὶ τὸ αὐτό, καὶ πάντες γλώσσαις λαλήσωσιν, εἰσέλθωσι δὲ ἰδιώται ἢ ἄ-
 25 πιστοι, οὐκ ἐροῦσιν ὅτι μαίνεσθε; Ἐὰν δὲ πάντες προφητεύωσιν, εἰσέλθῃ δέ τις ἄπιστος ἢ ἰδιώτης, ἐλέγχεται ὑπὸ πάντων, ἀνακρίνεται ὑπὸ πάντων· καὶ οὕτω τὰ κρυπτά τῆς καρδίας αὐτοῦ φανερὰ γίνεται, καὶ πεσὼν ἐπὶ πρόσωπον προσκυνήσει τῷ Θεῷ, ἀπαγγέλλων ὅτι ὁ Θεὸς ὄντως
 30 ἐν ὑμῖν ἔστι».

2. Πολλὴν ἐνταῦθα ἐκ τῶν εἰρημένων τὴν ἐπαπόρησιν

γνωρίζετε ὅλοι τὸ πρᾶγμα, λέγει· κάποτε ἠκούσατε δι' αὐτό. Καθ' ὅσον ἤθελεν αὐτοὺς νὰ εἶναι καὶ ἄνδρες καὶ παιδιά συγχρόνως, ἀλλ' ἄνδρες μὲν εἰς τὴν φρόνησιν, παιδιά δὲ εἰς τὴν κακίαν. Διότι ἔτσι καὶ ὁ ἄνδρας θὰ ἦτο ἄνδρας, ἐὰν δηλαδὴ ἦτο καὶ παιδί. Καθ' ὅσον ἐὰν δὲν εἶναι παιδί ὡς πρὸς τὴν πονηρίαν, οὔτε ἄνδρας θὰ εἶναι. Διότι ὁ κακοῦργος δὲν εἶναι τέλειος, ἀλλ' ἀνόητος.

«Εἰς τὸν νόμον ἐγράφη· «Μὲ ἄνθρώπους ἑτερογλώσσους καὶ μὲ χεῖλη ξένα θὰ ὀμιλήσω εἰς τὸν λαὸν τοῦτον, ἀλλ' οὔτε ἔτσι θὰ μὲ ἀκούσουν», λέγει ὁ Κύριος. Ἐὰν καὶ βέβαια πούθεν νὰ δὲν ἀναφέρεται αὐτὸ εἰς τὸν νόμον, ἀλλ' ὅπως ἤδη εἶπον, ὅλην τὴν Παιλιὰν Διαθήκην, καὶ τοὺς προφήτας καὶ τὰς ἱστορίας, τὰς ὀνομάζει νόμον. Παρουσιάζει δὲ τὴν μαρτυρίαν ἀπὸ τὸν προφήτην Ἡσαΐαν, διὰ νὰ ἐλαττώσῃ πάλιν τὴν δόξαν τοῦ χαρίσματος διὰ τὴν ἰδικὴν των ὠφέλειαν. Ἄλλὰ καὶ ἔτσι πάλιν ἐγκωμιάζει τὸ χάρισμα. Διότι τό, «οὔτε ἔτσι», ἐλέχθη διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἦτο ἰκανὸν νὰ τοὺς ἐκπλήξῃ τὸ θαῦμα· ἐὰν ὅμως δὲν ἐπείσθησαν εἶναι ἰδικὸν των τὸ ἔγκλημα. Καὶ διατί ἔκαμεν αὐτὸ ὁ Θεός, ἀφοῦ δὲν ἐπρόκειτο νὰ πειθοῦν; Διὰ νὰ φανῇ ὅτι ὅσα πρέπει νὰ πράξῃ ὁ Θεός, τὰ πράττει παντοῦ. Ἄφοῦ ἔδειξε καὶ ἀπὸ τὴν προφητείαν ὅτι δὲν εἶναι πολὺ ὠφέλιμον τὸ χάρισμα, προσέθεσεν· «Ὡστε τὸ χάρισμα τῶν γλωσσῶν εἶναι σημεῖον ὄχι δι' ἐκείνους πού πιστεύουν ἀλλὰ διὰ τοὺς ἀπίστους, ἢ προφητεία ὅμως εἶναι ὄχι διὰ τοὺς ἀπίστους, ἀλλὰ δι' ἐκείνους πού πιστεύουν. Ἐὰν λοιπὸν συνέλθῃ ὅλη ἡ ἐκκλησία εἰς τὸν ἴδιον χῶρον καὶ ὅλοι ὀμιλοῦν γλώσσας καὶ εἰσέλθουν μέσα ἀπλοϊκοὶ ἄνθρωποι ἢ ἄπιστοι, δὲν θὰ εἰποῦν ὅτι εἰσθε τρελλοί; Ἄλλ' ἐὰν ὅλοι προφητεύουν καὶ εἰσέλθῃ κάποιος ἄπιστος ἢ ἀπλοϊκός, τότε αὐτὸς ἐλέγχεται ἀπὸ ὅλους, ἐξετάζεται ἀπὸ ὅλους, καὶ ἔτσι τὰ ἀπόκρυφα τῆς καρδίας του γίνονται φανερά καὶ τότε θὰ πέσῃ κάτω μὲ τὸ πρόσωπον καὶ θὰ προσκυνήσῃ τὸν Θεὸν καὶ θὰ εἰπῇ ὅτι πραγματικὰ ὁ Θεὸς εἶναι μέσα σας».

2. Εἰς τοὺς λόγους αὐτοὺς ἡμπορεῖ νὰ εὔρη κανεῖς

ἴδοι τις ἄν. Εἰ γὰρ τοῖς ἀπίστοις σημεῖόν εἰσιν αἱ γλῶσσαι, πῶς λέγει, ἐὰν ἴδωσιν ὑμᾶς γλώσσαις λαλοῦντας οἱ ἄπιστοι, ἐροῦσιν ὅτι μαίνεσθε; καὶ εἰ ἡ προφητεία οὐ τοῖς ἀπίστοις, ἀλλὰ τοῖς πιστεύουσι, πῶς καὶ οἱ ἄπιστοι ἐξ
 5 αὐτῆς κερδανοῦσιν; «Ἐὰν γὰρ εἰσέλθῃ», φησί, «ἄπιστος προφητευόντων ὑμῶν, ἐλέγχεται ὑπὸ πάντων, καὶ ἀνακρίνεται». Οὐχ αὕτη δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ μετὰ ταύτην δευτέρα ἐτέρα ζήτησις ἐντεῦθεν φέεται φανεῖτε γὰρ ἡ γλῶττα μείζων πάλιν τῆς προφητείας. Εἰ γὰρ αἱ γλῶσσαι εἰς σημεῖον
 10 τοῖς ἀπίστοις, ἡ δὲ προφητεία τοῖς πιστοῖς, τὸ τοὺς ἄλλοτριους ἐφελκόμενον καὶ οἰκτιροῦν, μείζον τοῦ ρυθμιζοντος τοὺς οἰκτιροῦς.

Τί οὖν ἐστὶ τὸ εἰρημένον; Οὐδὲν δύσκολον οὐδὲ ἀσαφές, οὐδὲ ἐναντίον τοῖς ἔμπροσθεν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα συμβαῖνον,
 15 ἐὰν προσέχωμεν. Ἡ μὲν γὰρ προφητεία ἀμφοτέροις ἐπιτήδειος, ἡ δὲ γλῶττα οὐκέτι. Διόπερ ἐπὶ μὲν τῆς γλώττης εἰπὼν, «Εἰς σημεῖόν ἐστι», προσέθηκεν, «οὐ τοῖς πιστεύουσιν, ἀλλὰ τοῖς ἀπίστοις», καὶ τούτοις εἰς σημεῖον, τουτέστιν, εἰς ἐκπλήξιν, οὐκ εἰς κατήχησιν ἰσοῦτον. Ἄλλὰ καὶ ἐπὶ
 20 τῆς προφητείας, φησί, τὸ αὐτὸ τοῦτο ἐποίησεν, εἰπὼν, «Ἡ δὲ προφητεία οὐ τοῖς ἀπίστοις, ἀλλὰ τοῖς πιστεύουσιν». Οὐδὲ γὰρ χρεῖαν ἔχει ὁ πιστὸς σημεῖον ἰδεῖν, ἀλλὰ διδασκαλίας δεῖται μόνον καὶ κατηγήσεως. Πῶς οὖν λέγεις, φησί, ἀμφοτέροις χρήσιμον εἶναι τὴν προφητείαν, αὐτοῦ λέγοντος,
 25 «οὐ τοῖς ἀπίστοις, ἀλλὰ τοῖς πιστεύουσιν»; Ἐὰν ἀκριβοῶς ἐξετάσῃς, εἴση τὸ λεγόμενον. Οὐδὲ γὰρ εἶπεν, ὅτι οὐκ ἔστι χρήσιμος ἡ προφητεία τοῖς ἀπίστοις, ἀλλ', οὐκ ἔστιν εἰς σημεῖον, ὡς ἡ γλῶττα, ἀνωφελὲς δηλονότι. Οὐδὲ τοῖς ἀπίστοις τι χρήσιμον ἡ γλῶττα· ἐν γὰρ αὐτῆς ἐστὶ τὸ ἔργον,
 30 τὸ ἐκπλήξαι μόνον καὶ θοροῦθῆσαι. Τὸ γὰρ σημεῖον τῶν μέσων ἐστὶν ὡς δταν λέγῃ, «Ποίησον μετ' ἐμοῦ σημεῖον», καὶ

πράγματα ἄξια πολλῆς ἀπορίας. Ἐάν δηλαδή τὸ χάρισμα τῶν γλωσσῶν εἶναι σημεῖον διὰ τοὺς ἀπίστους, πῶς λέγει ὅτι, ἐάν σᾶς ἰδοῦν νὰ ὁμιλῆτε γλώσσας οἱ ἄπιστοι θὰ εἰποῦν ὅτι εἴσθε τρελλοί; καὶ ἐάν ἡ προφητεία εἶναι ὄχι διὰ τοὺς ἀπίστους, ἀλλὰ διὰ τοὺς πιστούς, πῶς θὰ ὠφεληθοῦν ἀπὸ αὐτὴν καὶ οἱ ἄπιστοι; Διότι «Ἐάν εἰσέλθῃ κάποιος ἄπιστος», λέγει, «ὅταν προφητεύουν ὅλοι, τότε ἐλέγχεται καὶ ἐξετάζεται ἀπὸ ὅλους». Ὅχι δὲ μόνον αὐτῇ, ἀλλὰ καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὴν ἄλλη, δευτέρα ἐρώτησις ἀναφύεται καθ' ὅσον θὰ φανῆ τὸ χάρισμα τῶν γλωσσῶν μεγαλύτερον ἀπὸ τὴν προφητείαν. Διότι ἐάν αἱ γλώσσαι εἶναι σημεῖον διὰ τοὺς ἀπίστους, ἡ δὲ προφητεία διὰ τοὺς πιστούς, αὐτὸ ποῦ προσελκύει καὶ κάμνει ἰδικούς τοὺς ξένους εἶναι μεγαλύτερον ἀπὸ αὐτὸ ποῦ τακτοποιεῖ τοὺς ἰδικούς.

Τί σημαίνει λοιπὸν αὐτὸ ποῦ ἐλέχθη; Τίποτε δύσκολον οὔτε ἀσαφές, οὔτε ἀντίθετον εἰς τὰ προηγούμενα, ἀλλὰ καὶ πάρα πολὺ σύμφωνον ἐάν προσέξωμεν. Ἡ μὲν προφητεία δηλαδή εἶναι χρήσιμος καὶ διὰ τὸν πιστὸν καὶ διὰ τὸν ἄπιστον, ἐνῶ ἡ γλώσσα ὄχι. Δι' αὐτὸ διὰ μὲν τὴν γλώσσαν, ἀφοῦ εἶπεν, «εἶναι σημεῖον», προσέθεσεν, «ὄχι διὰ τοὺς πιστούς, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἀπίστους», καὶ δι' αὐτοὺς εἶναι σημεῖον, δηλαδή πρὸς ἔκπληξιν, ὄχι τόσον πρὸς κατήχησιν. Ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν προφητείαν, λέγει, τὸ ἴδιον ἔκαμεν ὅταν εἶπεν, «ἡ προφητεία ὅμως εἶναι ὄχι διὰ τοὺς ἀπίστους, ἀλλὰ δι' αὐτοὺς ποῦ πιστεύουν». Διότι ὁ πιστὸς δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ ἰδῆ σημεῖον, ἀλλὰ χρειάζεται μόνον διδασκαλίαν καὶ κατήχησιν. Πῶς λοιπὸν λέγεις, θὰ εἰπῆς, ὅτι ἡ προφητεία εἶναι χρήσιμος καὶ εἰς τοὺς δύο, ἀφοῦ ὁ ἴδιος λέγει, «ὄχι διὰ τοὺς ἀπίστους, ἀλλὰ διὰ τοὺς πιστούς»; Ἐάν ἐξετάσης μὲ ἀκρίβειαν, θὰ καταλάβῃς αὐτὸ ποῦ λέγεται. Διότι δὲν εἶπεν ὅτι ἡ προφητεία δὲν εἶναι χρήσιμος εἰς αὐτοὺς ποῦ δὲν πιστεύουν, ἀλλ' ὅτι δὲν εἶναι σημεῖον ὅπως τὸ χάρισμα τῆς γλωσσολαλίας, δηλαδή ἀνωφελές. Οὔτε εἰς τοὺς μὴ πιστοὺς εἶναι κάτι χρήσιμον ἢ γλώσσα καθ' ὅσον ἔν εἶναι τὸ ἔργον τῆς, τὸ νὰ καταπλήξῃ μόνον καὶ νὰ θορυβήσῃ. Διότι τὸ σημεῖον εἶναι μέσον ὅπως ὅταν λέγῃ, «Κάνε ὑπὲρ ἐμοῦ κάποιο θαῦμα»,

προσιίθῃσιν, «εἰς ἀγαθόν», καὶ πάλιν, «Ἐγενήθη» ὡσεὶ ἱέ-
ρας τοῖς πολλοῖς», τουτέστιν, εἰς σημεῖον.

Καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι τὸ σημεῖον ἐνταῦθα οὐχ ὡς πάντως
χρήσιμόν τι ποιοῦν παρήγαγεν, ἐπήγαγε τὸ ἐξ αὐτοῦ γι-
5 νόμενον. Τί δὲ ἦν τοῦτο; «Ἐροῦσιν, φησί», «ὄτι μαίνεσθε».
Τοῦτο δὲ οὐ παρὰ τὴν τοῦ σημείου φύσιν, ἀλλὰ παρὰ τὴν
ἄνοιαν ἐκείνων. Ἄπιστους δὲ ὅταν ἀκούσῃς, μὴ τοὺς αὐ-
τοὺς πανταχοῦ νόμιζε λέγεσθαι, ἀλλὰ ποτὲ μὲν τοὺς τὰ
ἀνίατα νοσοῦντας καὶ ἀδιορθώτους μένοντας, ποτὲ δὲ τοὺς
10 καὶ μεταβαλέσθαι δυναμένους, οἳ οἱ ἦσαν ἐπὶ τῶν ἀποσιό-
λων οἱ θαναμάζοντες τὰ λεγόμενα τοῦ Θεοῦ μεγαλεῖα· οἳ οἱ
ἐπὶ τοῦ Κορνηλίου. Ὁ τοίνυν λέγει, τοῦτό ἐστιν ὅτι ἡ μὲν
προφητεία καὶ ἐν τοῖς ἀπίστοις καὶ ἐν τοῖς πιστοῖς ἰσχύει,
τὴν δὲ γλῶττιαν ἀκούοντες οἱ ἄπιστοι καὶ ἀνόητοι, οὐ μόνον
15 οὐ κερδαίνουσιν, ἀλλὰ καὶ καταγελῶσιν, ὡς μαινομένων,
τῶν φθεγγομένων. Καὶ γὰρ εἰς σημεῖόν ἐστιν αὐτοῖς μόνον
τουτέστιν, εἰς τὸ ἐκπλήττεσθαι ἀπλῶς ὡς οἳ γε νοῦν ἔχον-
τες καὶ ἐκέρδανον διὸ καὶ ἐδόθη τὸ σημεῖον. Οὐδὲ γὰρ μό-
νοι οἱ μέθην αὐτῶν κατηγοροῦντες ἦσαν τότε, ἀλλὰ πολλοὶ
20 καὶ ἐθαύμαζον αὐτούς, ὡς τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ διηγουμέ-
ρους· ὥστε οἱ γελῶντες, οἱ ἀνόητοι ἦσαν. Διὸ καὶ Παῦλος
οὐχ ἀπλῶς εἶπεν, «Ἐροῦσιν ὄτι μαίνεσθε», ἀλλὰ προσέθη-
κεν, «ἰδιῶται καὶ ἄπιστοι».

Ἡ δὲ προφητεία οὐκ εἰς σημεῖον ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ εἰς πί-
25 στιν καὶ εἰς ὠφέλειαν ἀμφοτέροις ἐπιτηδεῖα καὶ χρήσιμος.
Καὶ τοῦτο εἰ καὶ μὴ εὐθέως, ἀλλὰ διὰ τῶν ἐξῆς σαφέστε-
ρον ἠρομήνευσεν, εἰπὼν «Ἐλέγχεται ὑπὸ πάντων». Ἐὰν
γὰρ πάντες προφητεύωσιν, φησί, «εἰσέλθη δέ τις ἄπιστος
ἢ ἰδιώτης, ἐλέγχεται ὑπὸ πάντων, ἀνακρίνεται ὑπὸ πάντων,
30 καὶ οὕτω τὰ κρυπὰ τῆς καρδίας αὐτοῦ φανερὰ γίνεται, καὶ

2. Ψαλμ. 85, 17.

3. Ψαλμ. 70, 7.

καὶ προσθέτει, «πρὸς σωτηρίαν μου»² καὶ πάλιν, «Ὡσὰν ἐκπληκτικὸν φαινόμενον ἐνεφανίσθην εἰς τοὺς πολλοὺς»³, δηλαδή, ὡσὰν σημεῖον.

Καὶ διὰ τὸ καταλάβῃς ὅτι τὸ σημεῖον ἐδῶ δὲν ἀνέφε-
 ρεν ὡσὰν κάτι τὸ ὁποῖον εἰς κάθε περίπτωση εἶναι χρήσι-
 μον, προσέθεσε τὸ ἀποτέλεσμα πού προκαλεῖ. Ποῖο ἦτο
 δὲ αὐτό; «Θὰ εἰποῦν», λέγει, «ὅτι εἴσθε τρελλοί». Αὐτὸ δὲ
 ὄχι ἀπὸ τὴν φύσιν τοῦ σημείου, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀνοησίαν
 ἐκείνων. Ὅταν δὲ ἀκούσης ἀπίστους, μὴ νομίζῃς ὅτι λέ-
 γονται ἔτσι παντοῦ οἱ ἴδιοι, ἀλλ' ἄλλοτε μὲν αὐτοὶ πού πά-
 σχουν ἀνιάτως καὶ μένουν ἀδιόρθωτοι, ἄλλοτε δὲ αὐτοὶ
 οἱ ὁποῖοι ἤμποροῦν καὶ νὰ ἀλλάξουν, ὅπως ἦσαν εἰς τοὺς
 ἀποστόλους αὐτοὶ πού ἐθαύμαζον τὰ λεγόμενα μεγαλεῖα
 τοῦ Θεοῦ ὅπως ἐπὶ τοῦ Κορνηλίου. Αὐτὸ πού ἐννοεῖ
 λοιπὸν εἶναι τὸ ἐξῆς ὅτι ἢ μὲν προφητεία ὠφελεῖ καὶ τοὺς
 πιστοὺς καὶ τοὺς ἀπίστους, ἐνῶ τὸ νὰ ἀκούσουν οἱ ἄπιστοι
 καὶ ἀνόητοι νὰ ὁμιλῇ κανεὶς γλώσσας, ὄχι μόνον δὲν κερ-
 δίζουν, ἀλλὰ καὶ περιγελοῦν ὡσὰν τρελλοὺς αὐτοὺς πού
 ὁμιλοῦν. Διότι ἐδόθη μόνον ὡς σημεῖον δι' αὐτούς, δηλα-
 δὴ διὰ τὸ ἐκπλήττωνται ἀπλῶς, ὥστε αὐτοὶ πού ἔχουν νοῦν
 νὰ ὠφελοῦντο δι' αὐτὸ καὶ ἐδόθη τὸ σημεῖον. Διότι δὲν
 ἦσαν μόνον αὐτοὶ πού τοὺς ἐκατηγόρουν διὰ μέθην τότε,
 ἀλλὰ πολλοὶ καὶ τοὺς ἐθαύμαζον, διότι διηγοῦντο τὰ με-
 γαλεῖα τοῦ Θεοῦ ὥστε οἱ ἀνόητοι ἦσαν αὐτοὶ πού ἐγέλων.
 Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος δὲν εἶπεν ἀπλῶς «θὰ εἰποῦν ὅτι
 εἴσθε τρελλοί», ἀλλὰ προσέθεσεν, «ταπεινοὶ καὶ ἀπλοῖκοὶ
 ἄνθρωποι».

Ἡ προφητεία ὅμως, δὲν ἐδόθη ἀπλῶς ὡς σημεῖον,
 ἀλλὰ καὶ διὰ πίστιν καὶ δι' ὠφέλειαν μεγάλην καὶ ἀπαραί-
 τητον καὶ διὰ τοὺς δύο, καὶ τὸν πιστὸν καὶ τὸν ἄπιστον.
 Καὶ αὐτὸ ἂν καὶ ὄχι ἀμέσως, ἀλλὰ μὲ τὰ ἐπόμενα ἐξήγησε
 σαφέστερον ὅταν εἶπεν Ἐλέγχεται ἀπὸ ὄλους». Διότι λέ-
 γει Ἐάν ὄλοι προφητεύουν καὶ εἰσέλθῃ κάποιος ἄπιστος
 ἢ ἀπλοϊκός, τότε αὐτὸς ἐλέγχεται ἀπὸ ὄλους, ἐξετάζεται
 ἀπὸ ὄλους, καὶ ἔτσι τὰ ἀπόκρυφα τῆς καρδίας του γίνον-
 ται φανερά καὶ θὰ πέσῃ κάτω μὲ τὸ πρόσωπον καὶ θὰ

πεσῶν ἐπὶ πρόσωπον προσκυνήσει τῷ Θεῷ, ἀπαγγέλλων ὅτι ὁ Θεὸς ὄντως ἐν ὑμῖν ἐστιν». Ὡστε οὐκ οὐ μόνον μείζων ἢ προφητεία τῷ ἐν ἑκατέροις ἰσχύει, ἀλλὰ καὶ τῷ τοὺς ἀναισχυντιότερους τῶν ἀπίστων ἐφέλκεσθαι. Οὐδὲ γὰρ τὸ
 5 αὐτὸ θαῦμα ἦν, ὅτι τὴν Σάρπειραν ἤλεγξεν, ὅπερ προφητείας ἦν, καὶ ὅτι γλώσσαις ἐλάλει Πέτρος· ἀλλὰ τότε μὲν πάντες συνεσιάλησαν, ὅτι δὲ γλώσσαις ἐλάλει, καὶ παραπαίοντος ἔλαθε δόξαν.

3. Εἰπὼν τοίνυν, ὅτι οὐκ ὠφέλησε γλῶττια, καὶ ὑποτι-
 10 μόμενος πάλιν αὐτὸ τοῦτο τῷ ἔγκλημα εἰς τοὺς Ἰουδαίους περιτρέψαι, προϊὼν δείκνυσιν ὅτι καὶ βλάπτει. Καὶ τίνος ἔνεκεν ἐδόθη; Ἵνα μετὰ ἐρμηνείας προῖη ὡς τούτου χωρίς, καὶ τούναντίον ἐκβαίνει παρὰ τοῖς ἀνοήτοις. «Ἐὰν» γάρ, φησί, «γλώσσαις πάντες λαλῶσιν, εἰσέλθωσι δὲ ἄπιστοι
 15 ἢ ἰδιῶται, ἐροῦσιν ὅτι μαίνεσθε»· καθάπερ οὖν καὶ οἱ ἀπόστολοι μεθύοντων ἐλάμβανον ὑπόνοιαν· «Οὕτω» γάρ, φησί, «γλεύκους μεμεσιωμένοι εἰσίν». Ἄλλ' οὐ τοῦ σημείου καιηγορία, ἀλλὰ τῆς ἐκείνων ἰδιωτείας. Διὰ τοῦτο προσέθηκεν, «ἰδιῶται καὶ ἄπιστοι», ὥστε τῆς ἐκείνων ἀπειρίας
 20 ἢ ὑπόληψις καὶ τῆς ἀπιστίας. Ὅπερ γὰρ ἔφθην εἰπὼν, οὐκ ἐν τοῖς διαβεβλημένοις, ἀλλ' ἐν τοῖς οὐ σφόδρα ὠφελοῦσι σπουδάζει καιατάξαι τὸ χάρισμα, καὶ τοῦτο, ὥστε καιαστεῖλαι αὐτούς, καὶ εἰς ἀνάγκην ἀγαγεῖν τοῦ τὸν ἐρμηνεύοντα ἐπιζητεῖν. Ἐπειδὴ γὰρ οὐ πρὸς τοῦτο ἐώρων,
 25 ἀλλὰ πρὸς ἐπίδειξιν αὐτῷ καὶ φιλοτιμίαν ἐκέχρητο οἱ πολλοί, ἀπὸ τούτου μάλιστα ἀπάγει, δεκνὺς ὅτι εἰς δόξαν παραβλάπτονται, μανίας ὑπόληψιν κτώμενοι. Καὶ τοῦτο μάλιστα ἐστίν, ὃ συνεχῶς ἐπιχειρεῖ καιασκευάζειν ὁ Παῦλος, διὰ τὸν ἵνὸς ἀπάγειν βούληται, εἰς αὐτὰ ἃ ἐπιθυμεῖ δείκνυσιν
 30 αὐτὸν παραβλαπτόμενον. Καὶ οὐ τοίνυν οὕτω ποιεῖ ἂν ἡ-

προσκυνήση τὸν Θεὸν καὶ θὰ εἶπῃ ὅτι πραγματικὰ ὁ Θεὸς εἶναι ἀνάμεσά σας». Ὡστε ἡ προφητεία εἶναι μεγαλυτέρα ὄχι μόνον εἰς αὐτό, ὅτι δηλαδὴ ὠφελεῖ καὶ τοὺς μὲν καὶ τοὺς δέ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ὅτι προσελκύει καὶ τοὺς πλέον ἀναισχύντους ἀπὸ τοὺς ἀπίστους. Διότι δὲν ἦτο ἐξ ἴσου μέγα θαῦμα ὅταν ἤλεγξε τὴν Σαπφείραν, πρᾶγμα ποῦ ὠφείλετο εἰς προφητείαν, καὶ ὅταν ὠμίλει γλώσσας ὁ Πέτρος· ἀλλὰ τότε μὲν ὅλοι συνεστάλησαν, ἐνῶ ὅταν ὠμίλει ἑλπίσας, καὶ ἀπὸ παράφρονα ἐδοξάσθη.

3. Ἄφοῦ εἶπε λοιπὸν ὅτι δὲν ὠφέλησε τὸ χάρισμα τῶν γλωσσῶν καὶ περιώρισε πάλιν τὴν ἀξίαν του μὲ τὸ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν κατηγορίαν εἰς τοὺς Ἰουδαίους, προχωρῶν δεικνύει ὅτι ἐπὶ πλέον καὶ βλάπτει. Καὶ διατί ἐδόθη τὸ χάρισμα; Διὰ νὰ συνυπάρχη μὲ τὴν ἐρμηνείαν· διότι χωρὶς αὐτὸ ὀδηγεῖ καὶ εἰς ἀντίθετον ἀποτέλεσμα τοὺς ἀνοήτους. Διότι, λέγει· «Ἐὰν ὁμιλοῦν ὅλοι γλώσσας καὶ εἰσέλθουν ἄνθρωποι ἄπιστοι ἢ ἀπλοϊκοί, θὰ εἰποῦν ὅτι εἰσθε τρελλοί»· ὅπως ἀκριβῶς καὶ οἱ ἀπόστολοι λοιπὸν προεκάλουν ὑποψίαν ὅτι ἔχουν μεθύσει· διότι «αὐτοί», λέγει, «εἶναι γεμᾶτοι ἀπὸ δυνατὸ κρασί»⁴. Αὐτὸ ὅμως δὲν ἀποτελεῖ κατηγορίαν διὰ τὸ χάρισμα, ἀλλ' ὀφείλεται εἰς τὴν ἰδικὴν τῶν ἀπλοϊκότητα. Δι' αὐτὸ προσέθεσεν, «ἀπλοϊκοὶ καὶ ἄπιστοι», ὥστε νὰ φανῇ ὅτι ἡ γνώμη ὀφείλεται εἰς τὴν ἰδικὴν τῶν ἀπειρίαν καὶ ἀπιστίαν. Αὐτὸ ποῦ ἤδη εἶπον δηλαδὴ, προσπαθεῖ νὰ κατατάξῃ τὸ χάρισμα ὄχι εἰς τὰ ἀξιοκατηγόρητα, ἀλλ' εἰς ἐκεῖνα ποῦ δὲν ὠφελοῦν πολὺ, καὶ αὐτὸ διὰ νὰ τοὺς ταπεινώσῃ καὶ νὰ τοὺς ἀναγκάσῃ νὰ ζητοῦν διερμηνέα τῶν γλωσσῶν. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν ἀπέβλεπον εἰς αὐτὸ οἱ περισσότεροι, ἀλλ' ἐχρησιμοποιοῦν τὸ χάρισμα πρὸς ἐπίδειξιν καὶ διὰ νὰ δοξασθοῦν, περισσότερον τοὺς ἀπομακρύνει ἀπὸ αὐτό, δεικνύων ὅτι ἀκριβῶς εἰς τὴν δόξαν βλάπτονται πάρα πολὺ μὲ τὸ νὰ ἀποκτοῦν φήμην παράφρονος. Καὶ αὐτὸ κυρίως εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὅποιον συνεχῶς ἐπιδιώκει νὰ κάμνῃ ὁ Παῦλος ὅταν θέλῃ ν' ἀπομακρύνῃ κάποιον ἀπὸ κάτι, δεικνύει δηλαδὴ ὅτι βλάπτεται πάρα πολὺ εἰς ἐκεῖνα ἀκριβῶς ποῦ ἐπιθυμεῖ. Καὶ σὺ λοιπὸν ἔτσι νὰ κάμνῃς· ὅταν

δονῆς ἀπαγάγῃς, δεῖξον ὅτι τὸ προᾶγμα πικρόν· ἂν κενοδοξί-
 ας ἀφέλκῃς, δεῖξον ὅτι τὸ προᾶγμα ἀτιμίας γέμον.

Οὕτω καὶ Παῦλος ἐποίει. Καὶ γὰρ πλουσίους ἀποσοπῶν
 τοῦ περὶ τὰ χρήματα ἔρωτος, οὐκ εἶπεν ὅτι βλαβερόν ὁ
 5 πλοῦτος μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ εἰς πειρασμοὺς ἐμβάλλει. «Οἱ
 γὰρ βουλόμενοι πλουτεῖν», φησὶν, «ἐμπίπτουσιν εἰς πειρα-
 σμόν». Ἐπειδὴ γὰρ δοκεῖ πειρασμῶν ἀπαλλάττειν, τοῦναν-
 τίον αὐτῷ περιέβηκεν οὐπερ ἐνόμιζον οἱ πλουτιοῦντες. Εἴ-
 χοντιο πάλιν τῆς σοφίας τῆς ἔξωθεν ἕτεροι, ὡς ταύτη τὸ
 10 δόγμα ἰσιῶντες· ἔδειξεν ὅτι οὐ μόνον οὐ βοηθεῖ τῷ σταυ-
 ρῷ, ἀλλ' ὅτι καὶ κενοῖ αὐτόν. Εἴχοντιο τοῦ δικάζεσθαι παρ'
 ἑτέροις, ἀνάξιον ἠγούμενοι παρὰ τοῖς οἰκείοις, ὡς τῶν
 ἔξωθεν σοφωτέρων ὄντων· δείκνυσιν ὅτι τὸ ἔξω δικάζε-
 σθαι, αἰσχρόν. Εἴχοντιο τῶν εἰδωλοθύτων, ὡς τελείαν γνῶ-
 15 σιν ἐπιδεικνύμενοι· ἔδειξεν ὅτι τοῦτο γνώσεως ἀτελοῦς, τὸ
 μὴ εἰδέναι οἰκονομεῖν τὰ τῶν πλησίων. Οὕτω καὶ ἐνιαῦθα,
 ἐπειδὴ ἐπιόηντιο περὶ τὸ χάρισμα τοῦτο τὸ τῶν γλωσσῶν,
 δόξης ἐρῶντες, δείκνυσιν ὅτι τοῦτο μὲν οὖν αὐτοὺς μάλιστα
 καταισχύνει, οὐ μόνον δόξης ἀποσιεροῦν, ἀλλὰ καὶ μανίας
 20 ὑπολήψει περιβάλλον. Ἄλλ' οὐκ εὐθέως τοῦτο εἶπεν, ἀλλὰ
 μυρία πρότερον εἰπών, διε εὐπαράδεκτον τὸν λόγον ἐποίησε,
 ἵνα τὸ σφόδρα παράδοξον ἐπάγει. Καὶ τοῦτο δὲ αὐτῷ τὸ
 θεώρημα σύνηδες. Τὸν γὰρ μέλλοντα διασαλεύειν δόξαν
 πεπηγυῖαν καὶ εἰς τὸ ἐναντίον περιτρέπειν, οὐκ εὐθέως τὰ-
 25 ναντία λέγειν δεῖ· ἐπεὶ καταιγέλαστος ἔσται παρὰ τοῖς προ-
 καιελλημένοις ὑπὸ τῆς ἐναντίας ψήφου· ἐπειδὴ τὸ σφόδρα

θέλης ν' ἀπομακρύνῃς κάποιον ἀπὸ τὴν ἡδονήν, δείξε ὅτι εἶναι πικρὸν πρᾶγμα· ὅταν ἀποσπᾶς κάποιον ἀπὸ τὴν κενοδοξίαν, δείξε ὅτι αὐτὸ τὸ πρᾶγμα εἶναι γεμᾶτο ἀπὸ περιφρόνησιν.

Ἔτσι ἔκαμνε καὶ ὁ Παῦλος. Διότι καὶ ὅταν ἐπεδίωκε ν' ἀποχωρίσῃ τοὺς πλουσίους ἀπὸ τὸν ἔρωτα διὰ τὰ χρήματα δὲν εἶπε μόνον ὅτι ὁ πλοῦτος εἶναι βλαβερός, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἐμβάλλει εἰς πειρασμόν. «Ἐκεῖνοι ὅμως ποῦ θέλουν νὰ πλουτίσουν», λέγει, «πίπτουν εἰς πειρασμόν»⁵. Ἐπειδὴ δηλαδὴ νομίζεται ὅτι ὁ πλοῦτος ἀπαλλάσσει ἀπὸ πειρασμούς, ἐνέδυσσε τὸν πλοῦτον μὲ τὸ ἀντίθετον ἀπὸ αὐτὸ ποῦ ἐνόμιζον οἱ πλούσιοι. Ἄλλοι πάλιν ἦσαν προσκολλημένοι εἰς τὴν εἰδωλολατρικὴν σοφίαν, ὡσὰν νὰ ἐστήριζον τὴν πίστιν μὲ αὐτὴν· ἀπέδειξεν ὅτι ὄχι μόνον δὲν βοηθεῖ τὴν πίστιν εἰς τὸν σταυρόν, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἀφαιρεῖ ἀπὸ αὐτὸν τὴν σημασίαν του. Ἦθελον νὰ δικάζωνται ἀπὸ τοὺς ἀπίστους, ἐπειδὴ ἐθεώρουν ὅτι εἶναι ὑποτιμητικὸν νὰ δικάζωνται ἀπὸ τοὺς ἰδικούς των διότι οἱ ἄπιστοι εἶναι σοφώτεροι· δεικνύει ὅτι τὸ νὰ δικάζωνται ἀπὸ τοὺς ἐκτὸς τῆς ἐκκλησίας εἶναι μεγάλη ἐντροπή. Ἦσαν ἀφωσιωμένοι εἰς τὰ εἰδωλόθυτα, ὡσὰν νὰ ἐπεδείκνυον τελείαν γνῶσιν· δεικνύει ὅτι αὐτὸ εἶναι σημεῖον ἀτελοῦς γνώσεως, τὸ νὰ μὴ γνωρίζουν δηλαδὴ νὰ φροντίζουν διὰ τὰ τῶν πλησίον. Ἔτσι καὶ ἐδῶ, ἐπειδὴ κατείχοντο ἀπὸ ἔντονον πάθος διὰ τὸ χάρισμα αὐτὸ τῶν γλωσσῶν, διότι ἠγάπων τὴν δόξαν, δεικνύει ὅτι αὐτὸ ἀκριβῶς τοὺς καταισχύνει πάρα πολύ, διότι, ὄχι μόνον τοὺς στερεῖ ἀπὸ τὴν δόξαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς περιβάλλει μὲ φήμην παράφρονος. Δὲν εἶπεν ὅμως αὐτὸ εὐθέως, ἀλλ' ἀφοῦ πρῶτον εἶπε πάρα πολλὰ ἄλλα, ὅταν ἔκανε τὸν λόγον εὐκόλως παραδεκτόν, τότε προσθέτει τὸ πολὺ παράδοξον. Καὶ αὐτὸς ὁ κανὼν δὲ ἦτο συνήθης εἰς αὐτόν. Διότι αὐτὸς ποῦ πρόκειται νὰ ἐξαλείψῃ γνώμην, ποῦ ἔχει ἀποκρυσταλλωθῆ, καὶ νὰ μετατοπίσῃ εἰς τὴν ἀντίθετον γνώμην, δὲν πρέπει νὰ λέγῃ ἀμέσως τὰ ἀντίθετα, διότι θὰ γίνῃ καταγέλαστος ἀπὸ αὐτοὺς ποῦ εἶναι προκατει-

παράδοξον οὐκ ἂν γένοιτο ἐκ προσιμίων εὐπαράδεκτον· ἀλλὰ
 χρή πρότερον ὑπορύξαντα καλῶς δι' ἐτέρων, τότε εἰς τὸ
 ἐναντίον περιτρέπειν.

Οὕτω γοῦν καὶ ἐπὶ τοῦ γάμου διαλεγόμενος ἐποίησεν.
 5 Ἐπειδὴ γὰρ πολλοὶ προσεῖχον ὡς ἄνεσιν ἔχοντι τῷ πρά-
 γματι, αὐτὸς δὲ ἐβούλετο δεῖξαι, ὅτι τὸ μὴ γαμεῖν ἄνεσις,
 εἰ μὲν εὐθέως τοῦτο εἶπεν, οὐκ ἂν οὕτως εὐπαράδεκτον αὐ-
 τὸ πεποίηκε· νυνὶ δὲ μετὰ πολλὰ αὐτὸ θείς, καὶ εὐκαίρως
 εἰσάγων, σφόδρα καθίκετο τῶν ἀκουόντων. Τοῦτο καὶ ἐπὶ
 10 τῆς παρθένου πεποίηκε. Καὶ γὰρ πρὸ τοῦ πολλὰ εἰπὼν, καὶ
 μετὰ ταῦτα πάλιν, τότε φησὶν, ὅτι «Ὑμῶν φείδομαι», καί,
 «Θέλω ὑμᾶς ἀμερίμνους εἶναι». Τοῦτο δὴ καὶ ἐπὶ τῶν
 γλωσιῶν ποιεῖ, δεκνὺς ὅτι οὐ μόνον ἀποστερεῖ δόξης, ἀλλὰ
 καὶ καταισχύνει τοὺς ἔχοντας παρὰ τοῖς ἀπίστοις. Ἡ δὲ
 15 προφητεία τοῦναντίον καὶ αἰσχύνῃς ἀπήλλακται τῆς παρὰ
 τοῖς ἀπίστοις, καὶ δόξαν ἔχει μεγίστην καὶ ὠφέλεια. Οὐ
 γὰρ ἔρεῖ τις ἐπὶ τῆς προφητείας, ὅτι μαίρονται, οὐδὲ κατα-
 γελάσεται τῶν προφητευόντων, ἀλλὰ τοῦναντίον ἐκπλαγῆσται
 καὶ θαυμάσεται τοίτους. «Ἐλέγχεται» γὰρ «ὑπὸ πάντων»·
 20 τουτέστιν, ἃ ἐπὶ καρδίας ἔχει, ταῦτα εἰς μέσον ἄγεται καὶ
 δείκνυται πᾶσιν. Οὐκ ἔστι δὲ ἴσον εἰσελθόντα τινὰ ἰδεῖν τὸν
 μὲν Περιοσιί, τὸν δὲ Συριοσι φθεγγόμενον, καὶ εἰσελθόντα
 ἀκοῦσαι τὰ ἀπόρρητα τῆς αὐτοῦ διανοίας, καὶ εἴτε πειράζων
 καὶ μετὰ πονηρᾶς γνώμης, εἴτε ὑγιῶς εἰσελήλυθε· καὶ ὅτι
 25 τὸ καὶ τὸ αὐτῷ πέπρακται, καὶ τὸ βεβούλευται· πολὺ γὰρ
 τοῦτο ἐκείνου φρεκωδέστερον καὶ χρησιμώτερον. Διὰ δὴ
 τοῦτο, ἐπὶ μὲν τῶν γλωσσῶν φησιν, ὅτι μαίνεσθε· ἀλλ' οὐκ
 οἴκοθεν τοῦτο ἀποφαίνεται, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐκείνων κρίσεως·
 «Ἐροῦσι» γὰρ, φησὶν, «ὅτι μαίνεσθε». Ἐνιαῦθα δὲ καὶ τῇ
 30 τῶν πραγμάτων κέχρηται ψήφῳ, καὶ τῇ τῶν ὠφελουμέ-
 νων. «Ἐλέγχεται» γὰρ, φησὶν, «ὑπὸ πάντων, ἀνακρίνεται

λημμένοι ἀπὸ τὴν ἀντίθετον γνώμην· ἐπειδὴ αὐτὸ ποῦ φαίνεται πολὺ παράξενον δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ ἐξ ἀρχῆς παραδεκτόν· ἀλλὰ πρέπει πρῶτον νὰ ὑποσκάψῃ καλῶς μὲ ἄλλους λόγους καὶ τότε νὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὸ ἀντίθετον.

Ἔτσι λοιπὸν ἔκανε καὶ ὅταν ὠμίλει διὰ τὸν γάμον. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἦσαν προσκολλημένοι εἰς αὐτὸν μὲ τὴν γνώμην ὅτι ἔχει περισσοτέραν ἄνεσιν, ἐνῶ αὐτὸς ἤθελε ν' ἀποδείξῃ ὅτι τὸ νὰ μὴ νυμφεύεται κανεὶς εἶναι ἄνεσις, ἐὰν μὲν ἔλεγεν αὐτὸ εὐθέως, δὲν θὰ ἔκαμνεν αὐτὸ τόσον εὐκόλως παραδεκτόν· τώρα ὅμως, ἀφοῦ εἶπεν αὐτὸ μετὰ ἀπὸ πολλὰ ἄλλα καὶ ἀφοῦ τὸ εἰσήγαγεν εἰς κατάλληλον στιγμήν, ἔπληξε πάρα πολὺ αὐτοὺς ποῦ ἤκουον. Αὐτὸ ἔκανε καὶ ὅταν ὠμίλει διὰ τὴν παρθένον. Διότι ἀφοῦ προηγουμένως εἶπε πολλὰ καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ πάλιν, τότε λέγει ὅτι, «φροντίζω δι' ἐσᾶς» καί, «θέλω νὰ εἴσθε ἀμέριμνοι». Αὐτὸ βεβαίως κάμνει καὶ διὰ τὰς γλώσσας, δεικνύων ὅτι ὄχι μόνον στερεῖ ἀπὸ δόξαν, ἀλλὰ καὶ ἐντροπιάζει αὐτοὺς ποῦ ἔχουν τὸ χάρισμα εἰς τοὺς ἀπίστους. Ἐνῶ ἡ προφητεία τὸ ἀντίθετον, καὶ εἶναι ἀπηλλαγμένα ἀπὸ τὴν ἐκ μέρους τῶν ἀπίστων κατασχύνην καὶ δόξαν μεγάλην φέρει καὶ ὠφέλειαν. Διότι δὲν θὰ εἰπῆ κανεὶς διὰ τὴν προφητείαν ὅτι εἶναι τρελλοί, οὔτε θὰ περιγελάσῃ αὐτοὺς ποῦ προφητεύουν, ἀλλ' ἀντιθέτως θὰ ἐκπλαγῆ καὶ θὰ τοὺς θαυμάσῃ. Διότι «ἐλέγχεται ἀπὸ ὄλους»· δηλαδὴ αὐτὰ ποῦ ἔχει κρυμμένα εἰς τὴν καρδίαν του, αὐτὰ φανεροῦνται καὶ δεικνύονται εἰς ὄλους. Δὲν εἶναι δὲ τὸ ἴδιον νὰ εἰσέλθῃ κανεὶς καὶ νὰ ἰδῆ ἄλλον μὲν νὰ ὀμιλῆ εἰς τὴν Περσικὴν, ἄλλον δὲ εἰς τὴν Συριακὴν, μὲ τὸ νὰ εἰσέλθῃ καὶ νὰ ἀκούσῃ τὰ ἀπόρρητα τῆς ψυχῆς του, εἴτε εἰσῆλθε μὲ πονηρὰν διάθεσιν διὰ νὰ πειράξῃ, εἴτε μὲ ἀγαθὴν προαίρεσιν· διότι εἶναι πολὺ φοβερώτερον καὶ χρησιμώτερον αὐτὸ ἀπὸ ἐκεῖνο. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον λοιπὸν διὰ μὲν τὰς γλώσσας λέγει ὅτι θὰ τοὺς εἰποῦν τρελλοὺς· δὲν λέγει ὅμως αὐτὸ ὡς ἰδικὴν του γνώμην, ἀλλ' ὡς ἰδικὴν των κρίσιν· διότι «θὰ εἰποῦν», λέγει, «ὅτι εἴσθε τρελλοί». Ἐδῶ δὲ χρησιμοποιεῖ ὡς ἀπόδειξιν καὶ τὴν ἐκ τῶν πραγμάτων καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ποῦ ὠφελοῦνται. Διότι, «ἐλέγχεται», λέγει, «ἀπὸ ὄλους, ἐξετάζεται ἀπὸ ὅ-

ὑπὸ πάντων· καὶ οὕτω τὰ κρυπιά τῆς καρδίας αὐτοῦ φανερὰ γίνεται, καὶ οὕτω πεσῶν ἐπὶ πρόσωπον προσκυνήσει τῷ Θεῷ, ἀπαγγέλλων ὅτι ὁ Θεὸς ὄντως ἐν ὑμῖν ἐστιν».

Ὅρας ὅτι τοῦτο ἀναμφισβήτητον; Ἐκεῖ μὲν γὰρ ἀμφι-
5 θάλλεται τὸ γινόμενον, καὶ μανίαν ἄν τις αἰτιάσαιτο τῶν ἀπίσιων· ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν τοιοῦτον ἔσται, ἀλλὰ καὶ θαυμάσεται καὶ προσκυνήσει, διὰ τῶν ἔργων πρότερον ὁμολογῶν, εἶτα καὶ διὰ τῶν ρημάτων. Οὕτω καὶ Ναβουχοδοноόσορ τὸν Θεὸν προσεκύνησε λέγων, «Ἐπ' ἀληθείας ὁ Θεὸς ὑμῶν αὐτός ἐστι Θεὸς ἀποκαλύπτων μυστήρια, ὅτι ἠδυνήθη ἀποκαλύψαι τὸ μυστήριον τοῦτο». Εἶδες τῆς προφητείας τὴν ἰσχύν, πῶς τὸν ἄγριον ἐκεῖνον μειέβαλε καὶ κατήχησε καὶ εἰς πίστιν ἤγαγε; «Τί οὖν ἐστιν, ἀδελφοί; Ὅταν συνέρχῃσθε, ἕκαστος ὑμῶν ψαλμὸν ἔχει, διδαχὴν ἔχει, γλῶσσαν ἔ-
10 χει, ἀποκάλυψιν ἔχει, ἐρμηνείαν ἔχει· πάντα πρὸς οἰκοδομὴν γινέσθω». Ὅρας τοῦ Χριστιανισμοῦ τὴν κρηπίδα καὶ τὸν κανόνα; Ὡσπερ γὰρ τεχνίτου ἔργον τὸ οἰκοδομεῖν, οὕτω καὶ τοῦ Χριστιανοῦ τὸ τοὺς πλησίον διὰ πάντων ὠφελεῖν. Ἐπειδὴ δὲ σφόδρα κατέδραμε τοῦ χαρίσματος, ἵνα μὴ δόξη
20 περιττὸν εἶναι· τὸν γὰρ τῦφον αὐτῶν κατασπάσαι βουλόμενος μόνον τοῦτο πεποίηκε· πάλιν ἀριθμεῖ μετὰ τῶν ἄλλων αὐτό, λέγων «Ψαλμὸν ἔχει, διδαχὴν ἔχει, γλῶσσαν ἔχει». Καὶ γὰρ ψαλμοὺς τὸ παλαιὸν ἐποίουν ἀπὸ χαρίσματος, καὶ ἐδίδασκον ἀπὸ χαρίσματος.

25 Ἄλλ' ὅμως ἅπαντα ταῦτα πρὸς ἓν βλέπειω, φησί, τὴν τοῦ πλησίον διόρθωσιν μηδὲν ἀπλῶς γινέσθω. Εἰ γὰρ μὴ παραγίγη τὸν ἀδελφὸν οἰκοδομήσω, τί καὶ παραγίγη; Οὐδὲν πολὺς μοι λόγος τῶν χαρισμάτων διαφορᾶς· ἐνὸς ἐμοὶ μέλει μόνον, καὶ τὸ σπουδαζόμενόν μοι ἔν, τὸ πρὸς οἰκοδομὴν
30 ἅπαντα ποιεῖν. Οὕτω καὶ ὁ τὸ μικρὸν ἔχων χάρισμα, τὸν τὸ μέγα παραδραμεῖται, ἐὰν τοῦτο προσῆ. Διὰ γὰρ τοῦτο

λους· καὶ ἔτσι τὰ κρυφὰ τῆς καρδίας του γίνονται φανερὰ καὶ τότε θὰ πέση κάτω μὲ τὸ πρόσωπον καὶ θὰ προσκυνήσῃ τὸν Θεὸν καὶ θὰ εἰπῆ ὅτι πράγματι ὁ Θεὸς εἶναι μαζί σας».

Βλέπεις ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀναμφισβήτητον; Ἐκεῖ μὲν λοιπὸν ἀμφισβητεῖται αὐτὸ ποῦ ἐπιδιώκεται καὶ ἐπὶ πλέον θὰ τοὺς κατηγορήσῃ κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀπίστους καὶ ὡς τρελλούς· ἐδῶ ὅμως τίποτε τέτοιο δὲν θὰ γίνῃ, ἀλλὰ καὶ θὰ θαυμάσῃ καὶ θὰ προσκυνήσῃ, ἀφοῦ προηγουμένως ὁμολογήσῃ ἐμπράκτως καὶ ὕστερον καὶ μὲ τοὺς λόγους. Ἔτσι καὶ ὁ Ναβουχοδονόσορ προσεκύνησε τὸν Θεὸν μὲ τοὺς λόγους, «Ὁ Θεὸς σας, πράγματι, αὐτὸς εἶναι ὁ ἀληθὴς Θεὸς ποῦ ἀποκαλύπτει μυστήρια, διότι ἠμπόρεσες ν' ἀποκαλύψῃς αὐτὸ τὸ μυστήριον»⁶. Εἶδες τὴν δύναμιν τῆς προφητείας, πῶς μετέβαλε καὶ κατήχησε καὶ ὠδήγησεν εἰς πίστιν ἐκεῖνον τὸν ἄγριον; «Τὶ πρέπει νὰ γίνεταὶ λοιπὸν, ἀδελφοί; Ὅταν συνέρχεσθε, ὁ καθεὶς ἀπὸ σᾶς, εἴτε ψαλμὸν ἔχει, εἴτε διδασκαλίαν ἔχει, εἴτε γλῶσσαν ἔχει, εἴτε ἀποκάλυψιν ἔχει, εἴτε ἐρμηνείαν ἔχει, ὅλα νὰ γίνωνται πρὸς οἰκοδομήν». Βλέπεις τὸ θεμέλιον καὶ τὸν κανόνα τοῦ Χριστιανισμοῦ; Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ τὸ ἔργον τοῦ κτίστου εἶναι νὰ εἰκοδομῇ, ἔτσι καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ τὸ νὰ ὠφελῇ τοὺς πλησίον μὲ κάθε τι. Ἐπειδὴ ὅμως κατέτρεξε πολὺ τὸ χάρισμα, διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι εἶναι περιττόν, διότι ἔκαμεν αὐτὸ μόνον διὰ νὰ συντρίψῃ τὴν ὑπερηφάνειάν των, συγκαταλέγει πάλιν αὐτὸ μαζί μὲ τὰ ἄλλα χαρίσματα, λέγων· «ψαλμὸν ἔχει, διδασκαλίαν ἔχει, γλῶσσαν ἔχει». Διότι εἰς τὸν παλαιὸν καιρὸν ἐδημιούργουν ψαλμοὺς ἀπὸ χάρισμα καὶ ἐδίδασκον ἀπὸ χάρισμα.

Ὅλα αὐτὰ ὅμως πρέπει ν' ἀποβλέπουν εἰς ἓν, λέγει, δηλαδὴ τὴν διόρθωσιν τοῦ πλησίον· ὄχι ἀπλῶς νὰ γίνωνται. Διότι ἐὰν δὲν ἦλθες διὰ νὰ οἰκοδομήσῃς τὸν ἀδελφόν, διατί ἦλθες; Δὲν μὲ ἐνδιαφέρει λοιπὸν πολὺ διὰ τὴν διαφορὰν τῶν χαρισμάτων· ἐν μὲ ἐνδιαφέρει μόνον, καὶ ἐν εἶναι αὐτὸ ποῦ ἐπιδιώκω, τὸ νὰ γίνωνται ὅλα διὰ νὰ οἰκοδομοῦν. Ἔτσι καὶ αὐτὸς ποῦ ἔχει τὸ μικρὸν χάρισμα, θὰ συμβαδίζῃ μὲ ἐκεῖνον ποῦ ἔχει τὸ μέγα, ἐὰν αὐτὸ εἶναι ἡνω-

καὶ τὰ χαρίσματα, ἵνα οἰκοδομηθῆται ἕκαστος· ὡς ἐὰν μὴ τοῦτο γίνηται, καὶ εἰς κρίμα ἔσται τὸ χάρισμα τῷ λαβόντι. Τί γάρ, εἶπέ μοι, ὄφελος τοῦ προφητεύειν, τί δὲ ὄφελος τοῦ νεκροὺς ἐγείρειν, διὰ μὴδὲ ὁ κερδαίνων ἦ; Εἰ δὲ
 5 τοῦτο τῶν χαρισμάτων τὸ τέλος, ἔξοσι δὲ αὐτὸ καὶ ἐτέρω κατασκευάζειν τρόπον χαρισμάτων χωρὶς, μὴ μέγα ἐπὶ τοῖς σημείοις φρόνει, μὴδὲ ταλάνιζε σαντὸν ὁ τῶν χαρισμάτων ἐστειρημένος.

4. «Ἐἴτε δὲ γλώσση τις λαλεῖ, κατὰ δύο, ἢ τὸ πλείστον
 10 τρεῖς, καὶ ἀνὰ μέρος, εἰς εἰς διερμηνεύτω. Ἐὰν δὲ μὴ ἦ διερμηνευτῆς, σιγάτω ἐν Ἐκκλησίᾳ, ἑαυτῷ δὲ λαλείτω καὶ τῷ Θεῷ». Τί λέγεις, εἶπέ μοι; τοσαῦτα εἰπὼν περὶ γλωσσῶν, διὲ ἀνόνητον, διὲ περιτόν, ἐὰν μὴ ἐρμηνεῖα ἔχη, κελεύεις πάλιν γλώσσαις λαλεῖν; Οὐ κελεύω, φησὶν,
 15 ἀλλ' οὐδὲ κωλύω ὡς διὰ λέγει, «Εἴ τις ὑμᾶς καλεῖ τῶν ἀπίστων, καὶ θέλετε πορεύεσθαι», οὐχὶ νομοθετῶν τὸ πορεύεσθαι λέγει, ἀλλ' οὐκ ἐπέχω οὕτω καὶ ἐνιαῦθα, «Ἐ-
 αντιῷ δὲ λαλείτω καὶ τῷ Θεῷ». Εἰ μὴ καρτερεῖ σιγᾶν, φη-
 σὶν, ἀλλ' οὕτως ἐστὶ φιλότιμος καὶ κενόδοξος, καθ' ἑαν-
 20 τὸν φθεγγέσθω. Ὡστε αὐτῷ τούτῳ μάλιστα τῷ οὕτως ἐπι-
 τρέψαι ἐκώλυσεν ἐντρέψας· ὁ καὶ ἀλλαχοῦ ποιεῖ περὶ τῆς πρὸς γυναῖκα διαλεγόμενος ὁμιλίας, καὶ λέγων «Τοῦτο δὲ λέγω διὰ τὴν ἀκρασίαν ὑμῶν».

Ἄλλ' οὐχ ὅτι περὶ προφητείας ἔλεγε, οὕτως εἶπεν,
 25 ἀλλὰ πῶς; Ἐπιτακτικῶς καὶ νομοθετικῶς· «Προφητῆται δὲ δύο ἢ τρεῖς λαλείωσαν». Καὶ οὐδαμοῦ τὸν ἐρμηνεῖα ἐν-
 ταῦθα ζητεῖ, οὐδὲ ἐπιστοιμίζει τὸν προφητεύοντα, καθάπερ ἐκεῖ λέγων, «Ἐὰν μὴ ἦ διερμηνευτῆς, σιγάτω». Οὐδὲ γὰρ αὐτάρκης ὁ ἢ γλώττη λαλῶν. Διόπερ εἰ μὲν τις ἀμφότερα
 30 ἔχει τὰ χαρίσματα, λαλείτω· εἰ δὲ οὐκ ἔχει, θέλει δὲ φθέγγεσθαι, μετὰ τοῦ ἐρμηνεύοντος τοῦτο ποιεῖτω. Καὶ γὰρ ὁ προφήτης ἐρμηνευτῆς ἐστίν, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ, οὐ δὲ τοῦ ἀνθρώπου. «Ἐὰν δὲ μὴ ἦ διερμηνευτῆς, σιγάτω». Οὐ-

μένον μὲ ἐκεῖνο. Διότι δι' αὐτὸ ἐδόθησαν καὶ τὰ χαρίσματα, διὰ νὰ οἰκοδομηθῶσι ὁ καθείς ὥστε, ἐὰν δὲν γίνεται αὐτό, τὸ χάρισμα θὰ καταδικάσῃ ἐπὶ πλέον αὐτὸν ποῦ τὸ ἔχει. Διότι ποῖον τὸ ὄφελος, εἶπέ μου, ἀπὸ τὴν προφητείαν, ποῖον δὲ τὸ ὄφελος ἀπὸ τοῦ νὰ ἀνιστᾶ κανεὶς νεκρούς, ὅταν κανεὶς δὲν κερδίζει ἀπὸ αὐτό; ἐφ' ὅσον δὲ αὐτὸς εἶναι ὁ σκοπὸς τῶν χαρισμάτων, εἶναι δὲ δυνατόν νὰ πραγματοποιηθῇ καὶ μὲ ἄλλον τρόπον, χωρὶς χαρίσματα δηλαδή, μὴ ὑψηλοφρονῆς ἐξ αἰτίας τῶν σημείων, οὔτε νὰ θεωρῆς τὸν ἑαυτὸν σου δυστυχῆ σὺ ποῦ στερεῖσαι ἀπὸ χαρίσματα.

4. «Καὶ ἐὰν κανεὶς ὁμιλῇ γλῶσσαν, δύο ἢ τὸ πολὺ τρεῖς ἅς ὁμιλοῦν, ὁ ἓνας μετὰ τὸν ἄλλον, ἓνας δὲ ἅς διερμηνεύῃ. Ἄλλ' ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ διερμηνεύς, ἅς σιωπᾶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἅς ὁμιλῇ εἰς τὸν ἑαυτὸν του καὶ εἰς τὸν Θεόν». Εἶπέ μου, τί λέγεις; ἐνῶ εἶπες τόσα διὰ τὰς γλώσσας, ὅτι εἶναι ἀνωφελές, ὅτι εἶναι περιττὸν ἐὰν δὲν ἔχῃ διερμηνέα, παραγγέλλεις πάλιν νὰ ὁμιλοῦν γλώσσας; Δὲν παραγγέλλω, θὰ εἶπῃ, ἀλλ' οὔτε ἐμποδίζω ὅπως ὅταν λέγῃ, «Ἐὰν σᾶς καλῇ κάποιος ἀπὸ τοὺς ἀπίστους καὶ θέλετε, πηγαίνετε», δὲν λέγει τὸ πηγαίνετε ὡς ἄν νόμον, ἀλλ' οὔτε ἐμποδίζει ἔτσι καὶ ἐδῶ, «ἅς ὁμιλῇ εἰς τὸν ἑαυτὸν του καὶ εἰς τὸν Θεόν». Ἐὰν δὲν ὑπομένῃ νὰ σιωπᾶ, λέγει, ἀλλ' εἶναι τόσον φιλόδοξος καὶ ἀγαπᾶ τὰς τιμάς, ἅς ὁμιλῇ εἰς τὸν ἑαυτὸν του. Ὡστε μὲ αὐτὸ ἀκριβῶς, μὲ τὸ νὰ ἐπιτρέψῃ, ἠμπόδισεν ἀφοῦ ἔτσι προεκάλεσεν ἐντροπὴν δι' αὐτὸ πρᾶγμα ποῦ κάμνει καὶ ἄλλοῦ ὅταν ὁμιλῇ διὰ τὴν συζυγίαν μὲ γυναῖκα καὶ λέγει «Αὐτὸ δὲ τὸ λέγω ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι δὲν ἔχετε ἐγκράτειαν».

Ἄλλ' ὅμως ὅταν ὠμίλησε διὰ τὴν προφητείαν δὲν ὠμίλησεν ἔτσι, ἀλλὰ πῶς; Μὲ διαταγὴν καὶ νόμον «Προφητῆται δὲ δύο ἢ τρεῖς ἅς ὁμιλοῦν». Καὶ πουθενὰ δὲν ζητεῖ ἐδῶ νὰ ὑπάρχῃ διερμηνεύς, οὔτε παραγγέλλει νὰ σιωπᾶ αὐτὸς ποῦ προφητεύει, ὅπως ἐκεῖ ὅταν λέγῃ, «Ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ διερμηνεύς, ἅς σιωπᾶ». Διότι αὐτὸς ποῦ ὁμιλεῖ γλῶσσαν δὲν εἶναι αὐτάρκης. Δι' αὐτὸ ἐὰν μὲν κάποιος ἔχῃ καὶ τὰ δύο χαρίσματα, ἅς ὁμιλῇ, ἐὰν ὅμως δὲν ἔχῃ καὶ θέλη

δὲν γὰρ δεῖ περιτιῶς γίνεσθαι, οὐδὲ πρὸς φιλοτιμίαν. «Ἐ-
 αυιῶ δὲ λαλείω καὶ τῷ Θεῶ»· τουτέστι, κατὰ διάνοιαν,
 ἢ ἡρέμα καὶ ἀποφητί, εἶγε βούλεται. Οὐ γὰρ δὴ νομοθε-
 τοῦντος τοῦτο ἔστιν, ἀλλὰ τάχα καὶ ἐντιρέποντος μᾶλλον
 5 διὰ τῆς συγχωρήσεως, ὡπερ ὅταν λέγη, «Εἰ δέ τις πει-
 νᾶ, ἐν οἴκῳ ἐσθιέτω»· καὶ δοκῶν συγχωρεῖν, δριμύτερον
 αὐτῷ τούτω καθάπεται. Οὐ γὰρ διὰ τοῦτο συνέρχεσθε,
 φησί, ἵνα δείξητε ὅτι χάρισμα ἔχετε, ἀλλ' ἵνα οἰκοδο-
 μῆτε τοὺς ἀκούοντας· ὅπερ καὶ ἀρχόμενος εἶπε, «Πάντα
 10 πρὸς οἰκοδομὴν γινέσθω».

5. «Προφηταὶ δὲ δύο ἢ τρεῖς λαλείωσαν, καὶ οἱ ἄλ-
 λοι διακρινέτωσαν». Οὐδαμοῦ τὸ πλεῖστον προσέθηκε καθά-
 περ ἐπὶ τῶν γλωτιῶν. Καὶ τί τοῦτο; φησί. Οὐδὲ γὰρ
 τὴν προφητείαν αὐτάρκη δείκνυσιν, εἶγε ἄλλοις ἐπιτρέπει
 15 τὴν κρίσιν. Σφόδρα μὲν οὖν αὐτάρκης. Οὐδὲ γὰρ ἐπε-
 σιόμισεν αὐτὸν καθάπερ ἐκείνον, οὐκ ὄντος ἐρμηνεύοντος·
 οὐδὲ ὡπερ ἐπ' ἐκείνου εἶπεν, «Ἐὰν μὴ ἦ ὁ διερμηνευτής,
 σιγάτω», οὕτω καὶ ἐπὶ τούτου, εἰ μὴ ἦ ὁ διακρίνων,
 μὴ προφητεύει, ἀλλ' ἠσφαλίσατο μόνον τὸν ἀκροατήν.
 20 Πρὸς γὰρ τὴν τῶν ἀκούοντων πληροφορίαν τοῦτο εἶρηκεν,
 ὥστε μὴ παρεμπεσεῖν μετὰ μάντιν. Τοῦτο γὰρ καὶ ἀρ-
 χόμενος φυλάττεσθαι ἐκέλευεν, ὅτε μαντείας καὶ προφη-
 τείας διαίρεσιν εἰσήγαγε, καὶ νῦν αὐτὸ διακρίνειν κελεύει
 καὶ σκοπεῖν, ὥστε μὴ παρεισδῦναι διδάσκαλον διαβολικόν.
 25 «Ἐὰν δὲ ἄλλῳ ἀποκαλυφθῆ καθημένῳ, ὁ πρῶτος σι-
 γάτω. Δύνασθε γὰρ καθ' ἓνα πάντες προφητεύειν, ἵνα πάν-
 τες μανθάνωσι, καὶ πάντες παρακαλῶνται». Τί ποιεῖ ἔστι

νά ὀμιλῇ, ἄς κάμνη αὐτὸ μαζὶ μὲ τὸν διερμηνέα. Βέβαια καὶ ὁ προφήτης ἐρμηνευτῆς εἶναι, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ ἐσὺ τοῦ ἀνθρώπου. «Ἐὰν ὅμως δὲν ὑπάρχη διερμηνεύς, ἄς ἀσιωπῶ». Διότι τίποτε δὲν πρέπει νὰ γίνεται ἀσκόπως, οὔτε ἀπὸ φιλοδοξίαν. «Ἄς ὀμιλῇ δὲ εἰς τὸν ἑαυτὸν του καὶ εἰς τὸν Θεόν»· δηλαδή, μὲ τὸν νοῦν του, ἢ πολὺ σιγὰ καὶ ἀθουρύβως, ἐὰν βέβαια θέλῃ. Αὐτὸ λοιπὸν δὲν εἶναι λόγος ἀνθρώπου ποὺ θέτει νόμον, ἀλλὰ μᾶλλον ἀνθρώπου ποὺ καὶ ἐντροπιάζει περισσότερον μὲ τὸ νὰ ἐπιτρέπη, ὅπως ὅταν λέγῃ, «Ἐὰν δὲ πεινῶ κανεῖς, ἄς τρώγῃ εἰς τὴν οἰκίαν του»· καὶ ἐνῶ φαίνεται ὅτι ἐπιτρέπει, κατηγορεῖ δριμύτερον αὐτοῦς. Διότι δὲν συνέρχεσθε δι' αὐτό, λέγει, διὰ νὰ δείξετε ὅτι ἔχετε χάρισμα, ἀλλὰ διὰ νὰ οἰκοδομήτε αὐτοῦς ποὺ ἀκούουν· πράγμα ποὺ καὶ ὅταν ἤρχιζεν εἶπεν, «Ὅλα νὰ γίνωνται πρὸς οἰκοδομήν».

5. «Προφήται δύο ἢ τρεῖς ἄς ὀμιλοῦν καὶ οἱ ἄλλοι ἄς κρίνουν». Πουθενὰ δὲν συνέστησε τὸ ὑπερβολικὰ πολὺ, ὅπως εἰς τὰς γλώσσας. Καὶ διατί αὐτό; Θὰ εἰπῇ κάποιος. Διότι δεικνύει ὅτι οὔτε ἡ προφητεία εἶναι αὐτάρκης, ἀφοῦ βέβαια ἐπιτρέπει εἰς ἄλλους νὰ κρίνουν. Εἶναι πράγματι πολὺ αὐτάρκης. Διότι δὲν εἶπεν εἰς τὸν προφήτην νὰ σιωπῶ ὅπως εἰς ἐκεῖνον ποὺ ὀμιλεῖ γλώσσας, ὅταν δὲν ὑπάρχη διερμηνεύς· οὔτε ὅπως εἰς ἐκεῖνον εἶπεν, «ἐὰν δὲν ὑπάρχη διερμηνεύς, ἄς σιωπῶ», ἔτσι καὶ εἰς αὐτόν, ἐὰν δηλαδή δὲν ὑπάρχη αὐτὸς ποὺ θὰ κρίνῃ νὰ μὴ προφητεύῃ, ἀλλ' ἐξησφάλισε μόνον τὸν ἀκροατὴν. Εἶπε δηλαδή αὐτὸ διὰ νὰ πληροφορήσῃ αὐτοῦς ποὺ ἀκούουν, ὥστε νὰ μὴ εἰσέλθῃ πλαγίως μεταξὺ των μάντις. Ἀπὸ αὐτὸ λοιπὸν καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν παρήγγελλε νὰ προφυλάσσωνται, ὅταν ὠμίλησε διὰ τὴν διάκρισιν μαντείας καὶ προφητείας, καὶ τώρα αὐτὸ παραγγέλλει νὰ διακρίνουν καὶ νὰ προσέχουν, ὥστε νὰ μὴ παρειαφρῦση διαβολικὸς διδάσκαλος.

«Ἐὰν ἔλθῃ ἀποκάλυψις εἰς ἄλλον ποὺ κάθεται, ὁ πρῶτος ἄς σιωπήσῃ. Διότι ἡμπορεῖτε ὅλοι, ὁ ἓνας μετὰ τὸν ἄλλον, νὰ προφητεύετε διὰ νὰ μαθαίνουν ὅλοι καὶ ὅλοι νὰ ἐνθαρρύνωνται». Τί σημαίνει πάλιν αὐτὸ ποὺ ἐλέχθη; Ἐὰν,

τοῦτο τὸ εἰρημένον; Εἰ προφητεύοντός σου, φησί, καὶ φθεγγουμένου, τὸ πνεῦμα τοῦ ἐτέρου διεγείρειεν αὐτόν, σίγα λοιπόν. Ὅπερ γὰρ εἶπεν ἐπὶ τῶν γλωτιῶν, τοῦτο καὶ ἐνιαῦθα ἀπαιτεῖ, τὸ ἀνὰ μέρος, ἀλλὰ θειότερον ἐνιαῦθα. Οὐ γὰρ εἰ-
 5 πεν, ἀνὰ μέρος, ἀλλ', «ἐὰν ἄλλω ἀποκαλυφθῆ». Τί γὰρ ἐ-
 χρῆν λοιπόν, τούτου κινουμένου πρὸς προφητεῖαν, ἐκεῖνον λέγειν; Ἄλλ' ἀμφοτέρους ἐχρῆν; Ἄλλ' ἄτιπον, καὶ σύγ-
 χυσιν ἔχον. Ἄλλὰ τὸν πρότερον; Ἄλλὰ καὶ τοῦτο ἄτιπον. Διὰ γὰρ τοῦτο, λέγοντος ἐκείνου, τοῦτον ἐκίνει τὸ Πνεῦμα,
 10 ἵνα τι καὶ οὗτος εἴπῃ. Εἶτα παραμυθούμενος τὸν ἐπιστοιμισθέντα, φησί· «Δύνασθε γὰρ καθ' ἓνα πάντες προφητεύειν, ἵνα πάντες μανθάνωσι, καὶ πάντες παρακαλῶνται». Ὅ-
 ρῶς πῶς πάλιν τὴν αἰτίαν τίθησι, δι' ἣν πάντα ποιεῖ; Εἰ γὰρ τὸν γλώσσαις λαλοῦντα καθόλου κωλύει λέγειν, ὅ-
 15 ταν ἐρμητέα μὴ ἔχῃ, διὰ τὸ ἀνωφελές, εἰκότως καὶ προφητεῖαν, ἂν μὴ τοῦτο ἔχῃ, ἀλλὰ σύγχυσιν ποιῆ καὶ ταραχὴν καὶ θόρυβον ἄκαιρον, κατέχειν κελεύει.

«Καὶ πνεύματα προφητιῶν προφήταις ὑποτάσσεται». Εἶ-
 δες πῶς ἐνέτριψεν αὐτὸν εὐτόμως καὶ φοβερώς; Ἵνα γὰρ
 20 μὴ φιλονεικῆ, μηδὲ σιασιάζῃ ὁ ἄνθρωπος, αὐτὸ τὸ χάρισμα δείκνυσιν ὑποτάσσόμενον· πνεῦμα γὰρ ἐνιαῦθα τὴν ἐν-
 ἐργειαν λέγει. Εἰ δὲ τὸ πνεῦμα ὑποτάσσεται, πολλῶ μᾶλλον οὐ ὁ κεκητημένος οὐκ ἂν εἴησ δίκαιος φιλονεικεῖν. Εἶτα δεί-
 κνυσιν ὅτι καὶ τῷ Θεῷ τοῦτο δοκεῖ, ἐπάγων καὶ λέγων
 25 «Οὐ γὰρ ἐστὶν ἀκαταστασίας ὁ Θεός, ἀλλ' εἰρήνης, ὡς ἐν πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις τῶν ἁγίων διδάσκω». Εἶδες δι' ὅ-
 σων ἤγαγεν αὐτόν εἰς οἰγὴν, καὶ παρεμυθήσαιο θατέρω παραχωροῦντα; Δι' ἐνὸς μὲν καὶ πρώτου, τοῦ μὴ ἐγκλείεσθαι τούτου γινόμενον· «Δύνασθε» γὰρ, φησί, «καθ' ἓνα πάντες

λέγει, καθὼς προφητεύεις ἐσὺ καὶ ὁμιλεῖς, τὸ πνεῦμα τοῦ ἄλλου συμβῆ νὰ τὸν ἐμπνεύσῃ, πρέπει νὰ σιωπήσῃς. Αὐτὸ ποῦ εἶπε δηλαδὴ διὰ τὰς γλώσσας, αὐτὸ ζητεῖ καὶ ἐδῶ, δηλαδὴ τὸ κατὰ σειρὰν μὲν, ἀλλὰ μὲ ἀξιοπρεπέστερον τρόπον ἐδῶ. Διότι δὲν εἶπε, κατὰ σειρὰν, ἀλλὰ, «ἐὰν εἰς ἄλλον ἔλθῃ ἀποκάλυψις». Διότι τί ἐχρειάζετο πλέον νὰ ὁμιλῇ ἐκεῖνος, ὅταν αὐτὸς παρεκινεῖτο διὰ νὰ προφητεύσῃ; Ἔπρεπε νὰ προφητεύουν καὶ οἱ δύο; Ἄλλ' αὐτὸ εἶναι ἄτοπον καὶ ἐπιφέρει σύγχυσιν. Νὰ ὁμιλήσῃ ὁ προηγούμενος; Ἄλλὰ καὶ αὐτὸ ἄτοπον. Διότι δι' αὐτό, ἐνῶ ὠμίλει ἐκεῖνος, παρεκίνησεν αὐτὸν τὸ πνεῦμα, διὰ νὰ εἰπῇ καὶ αὐτὸς κάτι. Ἐν συνεχείᾳ διὰ νὰ παρηγορήσῃ αὐτὸν ποῦ παρήγγειλε νὰ σιωπήσῃ, λέγει· «Διότι ἠμπορεῖτε ὅλοι, ὁ ἕνας κατόπιν τοῦ ἄλλου, νὰ προφητεύετε, διὰ νὰ μαθαίνουν ὅλοι καὶ ὅλοι νὰ ἐνθαρρύνωνται». Βλέπετε πῶς πάλιν παρουσιάζει τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποίαν κάμνει τὰ πάντα; Διότι, ἐὰν αὐτὸν ποῦ ὁμιλεῖ γλώσσας τὸν ἐμποδίζῃ τελείως νὰ ὁμιλῇ ὅταν δὲν ἔχῃ διερμηνέα, ἀφοῦ εἶναι ἀνωφελές, ὀρθῶς καὶ τὴν προφητείαν, ἐὰν δὲν ἔχῃ αὐτὴν τὴν προῦπόθεσιν, ἀλλὰ προκαλῇ σύγχυσιν καὶ ταραχὴν καὶ ἄσκοπον θόρυβον, παραγγέλλει νὰ σταματᾷ.

«Καὶ τὰ προφητικὰ πνεύματα ὑποτάσσονται εἰς τοὺς προφήτας». Εἶδες πῶς ἐντρόπιασεν αὐτὸν μὲ τρόπον ἔντονον καὶ φοβερόν; Διότι διὰ νὰ μὴ φιλονεικῇ καὶ νὰ μὴ ἐπαναστατῇ ὁ ἄνθρωπος, δεικνύει ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ ἴδιον τὸ χάρισμα ὑποτάσσεται· διότι πνεῦμα ἐδῶ ὀνομάζει τὴν προφητικὴν ἐνέργειαν. Ἐὰν δὲ τὸ πνεῦμα ὑποτάσσεται, πολὺ περισσότερον σὺ ποῦ τὸ ἔχεις δὲν θὰ εἶχες δίκαιον νὰ φιλονεικῆς. Ἀκολουθῶς δεικνύει ὅτι καὶ εἰς τὸν Θεὸν αὐτὸ ἀρέσει, καθὼς συνεχίζει καὶ λέγει· «διότι ὁ Θεὸς δὲν εἶναι Θεὸς ἀκαταστασίας, ἀλλὰ εἰρήνης, ὅπως διδάσκω εἰς ὅλας τὰς ἐκκλησίας τῶν ἀγίων». Εἶδες μὲ πόσα ἐπιχειρήματα ἔπεισεν αὐτὸν νὰ σιωπήσῃ καὶ τὸν ἐπαρηγόρησε μὲ τὸ ὅτι τοῦ παρεχώρησε καὶ τὰ δύο; Μὲ τὸ μὲν πρῶτον, νὰ μὴ κρατῆται μυστικὴ ἢ προφητεία ὅταν ἀποκαλύπτεται· «Διότι ἠμπορεῖτε ὅλοι», λέγει, «ὁ καθεὶς ἰδιαιτέρως, νὰ

προφητεύει»· δι' ἑτέρου δὲ τοῦ καὶ τῷ πνεύματι τοῦτο δοκεῖν «Πνεύματα» γὰρ «προφητῶν προφήταις ὑποιάσσεια»· πρὸς τούτοις τῷ κατὰ γνώμην τοῦ Θεοῦ τοῦτο εἶναι «Οὐ γὰρ ἔστιν ἀκαταστασίας», φησί, «ὁ Θεός, ἀλλ' εἰρήνης»·
 5 καὶ ιετάρτω, τῷ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης τὸν νόμον τοῦτον κρατεῖν, καὶ μηδὲν ξένον αὐτοῖς ἐπιτάττεσθαι «Οὔτω» γὰρ «ἐν πάσαις», φησί, «ταῖς ἐκκλησίαις τῶν ἁγίων διδάσκω».

6. Τί τοίνυν φορικωδέστερον τούτων γένοιτ' ἂν τῶν πραγμάτων; Καὶ γὰρ οὐρανὸς ἡ ἐκκλησία τότε, τοῦ Πνεύματος
 10 τος πάντα δημαγωγούντιος καὶ τῶν προεσιώτων ἕκαστον κινούντιος, καὶ ἔνθουν ποιούντιος. Ἀλλὰ νῦν τὰ σύμβολα κατέχομεν τῶν χαρισμάτων ἐκείνων μόνον. Καὶ γὰρ καὶ νῦν δύο ἢ τρεῖς λέγομεν, καὶ ἀνὰ μέρος, καὶ ἑτέρου οἰγῶντιος ἄρχεται· ἀλλὰ σημεῖα ταῦτα μόνον ἔστιν ἐκείνων καὶ ὑπο-
 15 μνήματα. Διὸ ἐπειδὰν ἀρξώμεθα λέγειν, ὁ λαὸς ἀντιφθέγγεται, «Τῷ Πνεύματί σου», δεικνύς ὅτι τὸ παλαιὸν οὕτως ἔλεγον, οὐκ οἰκεία σοφία, ἀλλὰ τῷ Πνεύματι κινούμενοι. Ἀλλ' οὐχὶ νῦν τὸ ἑμαυτοῦ λέγω τέως· ἀλλ' ἔοικεν ἡ Ἐκ-
 κλησία νῦν γυναικὶ τῆς παλαιᾶς εὐημερίας ἐκπεσοῦση, καὶ τὰ
 20 σύμβολα κατεχούση πολλαχοῦ μόνον τῆς ἀρχαίας εὐπραγίας ἐκείνης, καὶ τὰς μὲν θήκας τῶν χρυσίων ἐπιδεικνυμένη καὶ τὰ κιβώτια, τὸν δὲ πλοῦτον ἀφηρημένη ταύτη προσέοικεν ἡ Ἐκκλησία νῦν. Καὶ οὐ χαρισμάτων ἔνεκεν τοῦτο λέγω· οὐδὲ γὰρ ἦν δεινόν, εἰ τοῦτο ἦν μόνον· ἀλλὰ καὶ βίου καὶ ἀ-
 25 ρειῆς. Καὶ γὰρ ὁ τῶν χηρῶν ἀριθμὸς, καὶ ὁ τῶν παρθένων χορὸς τότε μὲν εἶχε κόσμον ταῖς ἐκκλησίαις πολὺν· νῦν δὲ ἠρήμωται καὶ κεκένωται, καὶ τὰ σύμβολα μένει μόνον.

Εἰσὶ μὲν γὰρ χῆραι καὶ νῦν, εἰσὶ καὶ παρθένοι, ἀλλ' οὐκ ἔχουσι αὐταὶ τὸν κόσμον ἐκεῖνον, ὃν τὰς ἀποδυ-
 30 σαμένας πρὸς τὰ τοιαῦτα παλαίσματα ἔχειν χρή. Καὶ γὰρ τῆς παρθένου τὸ ἐξαιρετικὸν γνώρισμα, τὸ τὰ τοῦ Θεοῦ με-

προφητεύετε»· με τὸ ἄλλο δέ, ὅτι καὶ εἰς τὸ πνεῦμα αὐτὸ ἀρέσει· διότι «καὶ τὰ προφητικὰ πνεύματα ὑποτάσσονται εἰς τοὺς προφήτας»· ἐπὶ πλέον ὅτι αὐτὸ εἶναι καὶ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ· «διότι ὁ Θεὸς δὲν εἶναι Θεὸς ἀκαταστασίας, ἀλλὰ Θεὸς εἰρήνης», λέγει· καὶ τέταρτον ὅτι παντοῦ εἰς τὴν οἰκουμένην ἐπικρατεῖ αὐτὸς ὁ νόμος καὶ δὲν τοὺς διατάσσει τίποτε παράξενον· διότι, λέγει, «ἔτσι διδάσκω εἰς ὅλας τὰς ἐκκλησίας τῶν ἁγίων».

6. Τί λοιπὸν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ φρικωδέστερον ἀπὸ αὐτὰ τὰ πράγματα; Διότι οὐρανὸς ἦτο τότε ἡ ἐκκλησία, ἀφοῦ τὸ χάρισμα ἦτο τότε ὁδηγὸς τοῦ λαοῦ καὶ ἐκίνει τὰ πάντα καὶ τὸν καθένα ἀπὸ τοὺς ἡγέτας. Τώρα ὅμως μόνον τὰ σύμβολα ἐκείνων τῶν χαρισμάτων κατέχομεν. Διότι καὶ τώρα δύο ἢ τρεῖς ὁμιλοῦμεν καὶ μετὰ τὴν σειράν, καὶ ὅταν σιωπήσῃ ὁ ἓνας ἀρχίζει ὁ ἄλλος· ἀλλ' αὐτὰ εἶναι μόνον σύμβολα καὶ ἀναμνήσεις ἐκείνων. Δι' αὐτὸ ὅταν ἀρχίζωμεν νὰ λέγωμεν, ὁ λαὸς ἀποκρίνεται, «Εἰς τὸ πνεῦμα σου», δεικνύων ὅτι τὸν παλαιὸν καιρὸν ἔτσι ἔλεγον, ὄχι ἀπὸ ἰδικήν των ἐπινόησιν, ἀλλ' ἔτσι παρεκινούντο ἀπὸ τὸ χάρισμα. Δὲν γίνεται ὅμως καὶ τώρα ἔτσι· ὁμιλῶ ἀπὸ τὴν μέχρι τώρα πείραν μου· ἀλλ' ὁμοιάζει ἡ ἐκκλησία τώρα μετὰ γυναῖκα ἢ ὁποῖα ἐξέπεσεν ἀπὸ τὴν παλαιὰν δόξαν καὶ μόνον τὰ σύμβολα κατέχει εἰς πολλὰ πράγματα ἀπὸ ἐκείνην τὴν ἀρχαίαν εὐτυχίαν, καὶ ἐπιδεικνύει μὲν τὰ θησαυροφυλάκια ὅπου ἐφυλάσσετο ὁ χρυσός, ἀλλ' ἔχει χαθῆ ὁ πλοῦτος της· μετὰ αὐτὴν ὁμοιάζει τώρα ἡ ἐκκλησία. Καὶ δὲν λέγω αὐτὸ διὰ τὰ χαρίσματα, διότι δὲν θὰ ἦτο φοβερὸν ἐὰν ἦτο αὐτὸ μόνον· ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν βίον καὶ τὴν ἀρετὴν. Διότι καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν χηρῶν, καὶ ἡ χορεία τῶν παρθένων τότε μὲν ἔδιδε λαμπρὸν στολισμὸν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, τώρα ὅμως ἔχει ἐρημωθῆ καὶ ἀπογυμνωθῆ καὶ μόνον τὰ σύμβολα μένουσιν.

Ἐπάρχουν βέβαια καὶ σήμερα χῆραι, ὑπάρχουν καὶ παρθένοι, ἀλλὰ δὲν ἔχουν ἐκείνην τὴν κοσμιότητα ποὺ πρέπει νὰ ἔχουν ὅσαι ἀποδύονται εἰς τέτοιους ἀγῶνας. Διότι τὸ ἐξαιρετικὸν γνῶρισμα τῆς παρθένου εἶναι τὸ νὰ

ριμνᾶν μόνα, καὶ τὸ εὐπρόσεδρον ἀπερισπάσιως· καὶ τῆς
 χήρας οὐχ οὕτω τὸ μὴ δευτέρας ἑμιλῆσαι γάμοις δεῖγμα
 γένοιτ' ἄν, ὡς τὰ ἄλλα, τὰ τῆς φιλοξενίας, τὰ τῆς φιλο-
 πωχίας, τὰ τῆς φιλοκαρτερίας τῆς ἐν εὐχαΐς, πάντα τὰ
 5 ἄλλα, ἃ μετὰ πολλῆς ἀπαιτεῖ τῆς ἀκριθείας ὁ Παῦλος Τι-
 μοθέω γράφων. Ἴδοι τις ἄν καὶ τὰς ἐν γάμῳ πολλὴν ἐπι-
 δεικνυμένας παρ' ἡμῖν τὴν κοσμιότητα. Ἄλλ' οὐ τοῦτο μόνον
 ἐστὶ τὸ ζητούμενον, ἀλλ' ἡ περὶ τοὺς δεομένους μετὰ σπου-
 δῆς θεραπεία, δι' ἧς αἱ ἀρχαῖαι μάλιστα ἀπέλαμπον γυναι-
 10 κες, οὐχ ὡς αἱ πολλαὶ τῶν νῦν. Τότε μὲν γὰρ ἀντὶ χροσοῦ
 τὸν ἀπὸ τῆς ἐλεημοσύνης περιέκειντο καλλωπισμόν· νυνὶ δὲ
 ἀφείσαι τοῦτο, σχοινία χροσοῦ ἀπὸ τῆς σειρᾶς τῶν ἀμαρτι-
 ῶν πεπλεγμένα πανταχόθεν περίκεινται.

Εἶπω καὶ ἄλλην θήκην κεκενωμένην τοῦ πατρῷου κό-
 15 σμου; Συνήεσαν τὸν παλαιὸν ἅπαντες, καὶ ὑπέβαλλον κοινῇ.
 Τοῦτο ποιοῦμεν καὶ νῦν· ἄλλὰ τότε μὲν ἐν ἅπασιν μία ψυχὴ
 ἦν καὶ καρδιά μία· νυνὶ δὲ οὐδὲ ἐν μιᾷ ψυχῇ τὴν ὁμόνοιαν
 ἐκείνην ἴδοι τις ἄν, ἀλλὰ πολὺς ὁ πόλεμος πανταχοῦ. Εἰ-
 ρήνην κοινῇ πᾶσιν ὁ τῆς ἐκκλησίας προεσιῶς ἐπεύχεται καὶ
 20 νῦν, ὡς εἰς πατρῶαν οἰκίαν εἰσιῶν· ἀλλὰ τῆς εἰρήνης ταύ-
 τῆς τὸ μὲν ὄνομα πολὺ, τὸ δὲ πρᾶγμα οὐδαμοῦ. Τότε καὶ
 αἱ οἰκίαι ἐκκλησίαι ἦσαν· νυνὶ δὲ καὶ ἡ ἐκκλησία οἰκία,
 μᾶλλον δὲ καὶ οἰκίας πάσης χείρων. Ἐν οἰκίᾳ μὲν γὰρ πολ-
 λὴν καὶ εὐταξίαν ἴδοι τις ἄν· καὶ γὰρ ἡ κυρία τῆς οἰκίας
 25 ἐπὶ τοῦ θρόνου κάθηται μετὰ εὐσχημοσύνης ἀπάσης καὶ οἱ
 θεραπευαίνιδες μετὰ ἡσυχίας ὑφαίνουσι, καὶ τῶν οἰκειῶν
 ἕκαστος τὸ ἐπιταχθὲν μετὰ χεῖρας ἔχει. Ἐνιαῦθα δὲ πολὺς
 ὁ θόρυβος, πολλὴ ἡ σύγχυσις, καὶ καπηλείου οὐδὲν διενή-
 νοχε τὰ παρ' ἡμῖν· τοσοῦτος ὁ γέλως, τοσαύτη ἡ ταραχὴ,

μεριμνᾷ μόνον διὰ τὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ νὰ ἀσχολῆται ἐπιμόνως καὶ ἀπερισπάστως μὲ αὐτά· καὶ τῆς χήρας ὄχι τόσον τὸ νὰ μὴ ἔλθῃ εἰς δεύτερον γάμον θὰ ἦτο καλὸν δείγμα, ὅσον τὰ ἄλλα, δηλαδὴ ἡ φιλοξενία, ἡ ἀγάπη διὰ τοὺς πτωχοὺς, ἡ ἐπιμονὴ εἰς τὴν προσευχὴν, ὅλα τὰ ἄλλα, τὰ ὁποῖα μὲ πολλὴν ἀκρίβειαν ἀπαιτεῖ ὁ Παῦλος ὅταν γράφῃ εἰς τὸν Τιμόθεον. Θὰ ἰδῆ κανεὶς καὶ τὰς ὑπάνδρους γυναῖκας εἰς ἐμᾶς νὰ ἐπιδεικνύουν πολλὴν κοσμιότητα. Δὲν εἶναι ὅμως μόνον αὐτὸ τὸ ζητούμενον, ἀλλ' ἡ περιποιητικὴ φροντίς πρὸς ἐκείνους πού ἔχουν ἀνάγκην μὲ τὴν ὁποῖαν πάρα πολὺ ἔλαμπον αἱ γυναῖκες τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας, ὄχι ὅπως αἱ πολλαὶ ἀπὸ τὰς σημερινάς. Διότι τότε μὲν ἀντὶ χρυσοῦ ἐνεδύοντο τὸν καλλωπισμὸν ἀπὸ τὴν ἐλεημοσύνην, τώρα ὅμως, ἀφοῦ ἐγκατέλειψαν αὐτό, ἔχουν περιζωθῆ ἀπὸ παντοῦ χρυσαῖς ἀλυσίδας πού ἔχουν κατασκευασθῆ ἀπὸ τὴν σωρείαν τῶν ἀμαρτιῶν.

Νὰ εἰπῶ καὶ ἄλλο θησαυροφυλάκιον τοῦ πατρικοῦ πλούτου πού ἔχει ἀπογυμνωθῆ; Συνήρχοντο εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν ὅλοι καὶ συνέψαλλον ἀπὸ κοινοῦ. Αὐτὸ πράττομεν καὶ τώρα· ἀλλὰ τότε μὲν μία ψυχὴ καὶ μία καρδιά ὑπῆρχεν εἰς ὅλους· τώρα ὅμως οὔτε μέσα εἰς μίαν ψυχὴν δὲν θὰ ἰδῆ κανεὶς ἐκείνην τὴν ὁμόνοιαν, ἀλλὰ παντοῦ ἔχει ἐπικρατήσῃ πολὺς πόλεμος. Καὶ τώρα εὔχεται ὁ προεστὼς τῆς ἐκκλησίας εἰρήνην εἰς ὅλους ἀπὸ κοινοῦ, ὡσὰν νὰ εἰσέρχεται εἰς τὴν πατρικὴν οἰκίαν· ἀλλ' ἀπὸ τὴν εἰρήνην αὐτὴν τὸ μὲν ὄνομα ἀκούγεται πολὺ, ἐνῶ αὐτὴ ἡ ἰδία δὲν ὑπάρχει πουθενά. Τότε καὶ αἱ οἰκίαι ἦσαν ἐκκλησίαι· τώρα ὅμως καὶ ἡ ἐκκλησία εἶναι οἰκία, μᾶλλον δὲ καὶ ἀπὸ κάθε οἰκίαν χειροτέρα. Διότι εἰς μὲν τὴν οἰκίαν πολλὴν τάξιν θὰ ἰδῆ κανεὶς· καὶ ἡ κυρία δηλαδὴ μὲ κάθε σεμνότητα κάθεται εἰς τὸν θρόνον τῆς οἰκίας, καὶ αἱ ὑπηρέτριαι ὑφαίνουσι μὲ ἡσυχίαν καὶ ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτας ὁ καθεὶς ἔχει εἰς τὰς χεῖρας τὸ ἔργον πού διετάχθη νὰ ἐκτελέσῃ. Ἐδῶ ὅμως εἶναι πολὺς ὁ θόρυβος, πολλὴ ἡ σύγχυσις καὶ δὲν διαφέρει καθόλου ἡ ἐκκλησία μας ἀπὸ καπηλεῖον· τόσον πολὺς εἶναι ὁ γέλως, τόσον μεγάλη ἡ ταραχὴ, ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὰ

καθάπερ ἐν θαλανείοις, καθάπερ ἐν ἀγοραῖς κραζόντων, θορυβούτων ἀπάντων.

Καὶ ταῦτα ἐνιαῦθα μόνον· ὡς ἀλλαχοῦ οὐδὲ προσειπεῖν τὸν πλησίον ἔξεσιν ἐν ἐκκλησίᾳ, κἂν χρόνιον τις ἀπολάβῃ
 5 τὸν φίλον, ἀλλ' ἔξω ταῦτα γίνεται, καὶ μάλα εἰκότως. Οὐ γὰρ κουρεῖον, οὐδὲ μυροπωλεῖον ἢ ἐκκλησία, οὐδὲ ἐργαστήριον ἕτερον τῶν ἐπ' ἀγορᾶς, ἀλλὰ τόπος ἀγγέλων, τόπος ἀρχαγγέλων, βασιλεία Θεοῦ, αὐτὸς ὁ οὐρανός. Ὡσπερ οὖν εἴ τις τὸν οὐρανὸν διαστείλας ἐκεῖ σε εἰσήγαγε, κἂν τὸν
 10 πατέρα, κἂν τὸν ἀδελφὸν εἶδες, οὐκ ἂν ἐτόλμησας φθέγγασθαι οὕτως οὐδὲ ἐνιαῦθα ἕτερόν τι πλήν τῶν πνευματικῶν φθέγγεσθαι ἔδει. Καὶ γὰρ καὶ τὰ ἐνιαῦθα οὐρανός. Εἰ δὲ ἀπιστεῖν, ἴδε πρὸς ταυτηνὴ τὴν τράπεζαν, ἀναμνήσθητι τί νος ἔνεκεν ἔσθηκε, καὶ διὰ τί ἐννόησον τίς ὁ προβαίνων
 15 ἐνιαῦθα, φρίξον καὶ πρὸ τοῦ καιροῦ. Καὶ γὰρ θρόνου τις ἰδὼν μόνον βασιλέως, ἀνίσταται τῇ ψυχῇ, προσδοκῶν τὴν ἔξοδον τοῦ βασιλέως. Καὶ σὺ τοίνυν καὶ πρὸ τοῦ καιροῦ τοῦ φρικώδους ἐκείνου, διανάστηθι, καὶ πρὶν ἰδεῖν τὰ παραιοτάσματα ἀνασιελλόμενα καὶ τὸν χορὸν τῶν ἀγγέλων προ-
 20 βαίνοντα, πρὸς αὐτὸν ἀνάβαινε τὸν οὐρανόν.

Ἄλλ' ἀγνοεῖ ταῦτα ὁ ἀμύητος· οὐκοῦν ἀναγκαῖον καὶ πρὸς ἐκεῖνον εἰπεῖν ἕτερα. Οὐδὲ γὰρ πρὸς τοῦτον ἀπορήσομεν τῶν δυναμένων αὐτὸν διανασιῆναι καὶ πείσαι πέτεσθαι. Σὺ τοίνυν ὁ ταῦτα ἀγνοῶν, διὰ τὴν ἀκούσης τοῦ προ-
 25 φήτου ἄγοντος, «Τάδε λέγει Κύριος», ἀπόστηθι τῆς γῆς, ἀνάβηθι καὶ αὐτὸς εἰς τὸν οὐρανόν, ἐννόησον τίς ἐστὶν ὁ δι' ἐκείνου σοι διαλεγόμενος. Νῦν δέ, μίμου μὲν γελωτοποιουντος, καὶ πορνευομένης γυναικὸς ἀσχημοσύνης, θέατρον ἰσοῦτον κἀθηται, πολλὴν παρέχον τὴν ἡσυχίαν τοῖς λεγομέ-
 30 νοις, καὶ ταῦτα οὐδενὸς κελεύοντος σιγαῖν, καὶ οὔτε θόρυ-

λουτρά, ὅπως εἰς τὰς ἀγορὰς ὅπου φωνασκοῦν καὶ θορυβοῦν ὅλοι.

Καὶ αὐτὰ μόνον ἐδῶ· διότι ἀλλοῦ δὲν ἐπιτρέπεται οὔτε νὰ προσφωνήσῃ κανεὶς τὸν πλησίον εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀκόμη καὶ ἂν μετὰ ἀπὸ πολὺν χρόνον συναντήσῃ κανεὶς κάποιον φίλον, ἀλλ' ἔξω γίνονται αὐτά, καὶ πολὺ ὀρθῶς. Διότι δὲν εἶναι κουρεῖον, οὔτε ἀρωματοπωλεῖον ἢ ἐκκλησία, οὔτε κάποιο ἄλλο ἐργαστήριον ἀπὸ αὐτὰ τῆς ἀγορᾶς, ἀλλὰ τόπος ἀγγέλων, τόπος ἀρχαγγέλων, βασιλείον τοῦ Θεοῦ, ὁ ἴδιος ὁ οὐρανός. "Ὅπως λοιπὸν ἐὰν ἦνοιγε κάποιος τὸν οὐρανὸν καὶ σὲ ὠδήγει ἐκεῖ, ἀκόμη καὶ ἂν ἔβλεπες τὸν πατέρα ἢ τὸν ἀδελφόν σου δὲν θὰ ἐτόλμας νὰ ὁμιλήσῃς, ἔτσι καὶ ἐδῶ δὲν ἔπρεπε νὰ λέγεται τίποτε ἐκτὸς ἀπὸ τὰ πνευματικά. Καθ' ὅσον καὶ ἐδῶ οὐρανός εἶναι. Ἐὰν δὲ ἀμφιβάλλῃς κοίταζε πρὸς τὴν ἀγίαν τράπεζαν, θυμήσου ἐξ αἰτίας τίνος ἐστήθη καὶ διὰ ποῖον λόγον· σκέψου ποῖος ἐξουσιάζει ἐδῶ, φρίξε καὶ πρὶν ἔλθῃ ἐκείνη ἡ στιγμή. Διότι καὶ μόνον ὅταν ἰδῇ κανεὶς θρόνον βασιλέως, ἀνίσταται νοερῶς καὶ ἀναμένει τὴν ἔξοδον τοῦ βασιλέως. Καὶ σὺ λοιπὸν πρὶν ἀπὸ ἐκείνην τὴν φρικτὴν ὥραν, ἀνάστηθι νοερῶς καὶ πρὶν ἰδῆς τὰ παραπετάσματα ν' ἀνασηκῶνται καὶ τὸν χορὸν τῶν ἀγγέλων νὰ προχωρῇ, ν' ἀναβαίνης εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον τὸν οὐρανόν.

Ἄλλὰ δὲν τὰ γνωρίζει αὐτὰ ὅποιος δὲν ἔχει μνηθῆ· λοιπὸν εἶναι ἀναγκαῖον καὶ εἰς ἐκείνον νὰ εἰποῦμεν ἄλλα. Διότι δὲν μᾶς λείπουν αὐτὰ πού ἤμποροῦν νὰ τὸν ἀναστήσουν καὶ νὰ τὸν πείσουν νὰ σηκῶνεται. Σὺ λοιπὸν πού ἀγνοεῖς αὐτά, ὅταν ἀκούσῃς τὸν προφήτην νὰ λέγῃ, «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος», ἀπομακρύνσου ἀπὸ τὴν γῆν, ὑψώσου διὰ ν' ἀναβῆς καὶ σὺ εἰς τὸν οὐρανόν, σκέψου ποῖος εἶναι πού σοῦ ὁμιλεῖ διὰ μέσου ἐκείνου. Τώρα ὅμως, ὅταν μὲν ὁ μῖμος κάμνῃ τοὺς ἄλλους νὰ γελοῦν καὶ ὅταν ἀσχημονῇ ἢ γυνὴ πού πορνεύει, τόσοι θεαταὶ παρακολουθοῦν καὶ τόσον πολλὴν ἡσυχίαν καὶ προσοχὴν δίδουν εἰς τὰ λεγόμενα, καὶ αὐτὸ χωρὶς κανεὶς νὰ παραγγέλῃ νὰ σιωποῦν, καὶ οὔτε θόρυβος οὔτε κραυγὴ, καὶ οὔτε ὁ παραμικρὸς ψίθυ-

βος οὔτε κραυγή, οὐχ ὁ τυχῶν θροῦς· Θεοῦ δὲ ἐκ τῶν οὐρανῶν φθεγγομένου περὶ φρικτῶν οὔτω πραγμάτων, κυνῶν ἀναισχυντιότερον διακείμεθα, οὐδὲ ὄσσην ταῖς πόρταις γυναιξί, ισοαύτην τῷ Θεῷ παρέχοντες τὴν αἰδῶ.

- 5** 7. Ἐφρίξατε ταῦτα ἀκούσαντες; Οὐκοῦν πολλῷ μᾶλλον ποιῶντες φρίξατε. Ὁ περὶ τῶν ὑπερορῶντων τοὺς πένητας εἶπεν ὁ Παῦλος, καὶ μόνον ἐστιωμένων «Μὴ γὰρ οἰκίας οὐκ ἔχετε εἰς τὸ ἐσθίειν καὶ πίνειν; ἢ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ καταφρονεῖτε, καὶ καταισχύνετε τοὺς μὴ ἔχοντας;»,
- 10** ὁύτε καὶ ἐμοὶ περὶ τῶν θορυβούντων ἐνταῦθα καὶ διαλεγόμενων εἰπεῖν μὴ γὰρ οὐκ ἔχετε οἰκίας εἰς τὸ φλυαρεῖν; ἢ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ καταφρονεῖτε, καὶ διαφθείρετε καὶ τοὺς σωφρονεῖν καὶ ἡσυχάζειν βουλομένους; Ἄλλὰ ἡδὺ καὶ φίλον ὑμῖν τοῖς γνωρίμοις διαλέγεσθαι; Οὐ κωλύω τοῦτο,
- 15** ἀλλ' ἐν οἰκίᾳ, ἀλλ' ἐν ἀγορᾷ, ἀλλ' ἐν βαλανείοις γινέσθω ἢ γὰρ ἐκκλησία οὐ διαλέξεως, ἀλλὰ διδασκαλίας χωρὶον ἐστί. Νυνὶ δὲ τῆς ἀγορᾶς οὐδὲν διενήνοχεν· εἰ δὲ μὴ τολμηρὸν εἰπεῖν, τάχα οὐδὲ τῆς σκηνῆς· οὔτω τῶν ἐκεῖ πορνευόμενων γυναικῶν ἀσελγέστερον αἰ ἐνταῦθα συλλεγόμενοι καλ-
- 20** λωπίζονται. Διὸ δὴ πολλοὺς καὶ ἐνταῦθα ἐφέλκονται τῶν ἀκολάσιων· καὶ ἂν τε πειρᾶν τις βούληται γυναῖκα καὶ διαφθείρειν, οὐδεὶς οἶμαι τῆς ἐκκλησίας ἐπιτηδειότερος αὐτῷ τόπος εἶναι δοκεῖ· ἂν τε ὠνήσασθαι τι καὶ προῖασθαι δέη, μᾶλλον τῆς ἀγορᾶς χρήσιμος ἢ ἐκκλησία φαίνεται. Ἐνταῦ-
- 25** θα γὰρ καὶ περὶ τούτων πλείους γίνονται λόγοι, ἢ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἐργαστηρίοις. Ἄν τε κακῶς εἰπεῖν καὶ ἀκοῦσαι βούλωνται τινες, καὶ τοῦτο ἐνταῦθα ὄψει μᾶλλον ἢ ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ἔξω συμβαῖνον. Καὶ τῶν πολιτικῶν τι βουλήθῃς ἀκοῦσαι πραγμάτων, καὶ τῶν ἐν οἰκίαις, καὶ τῶν ἐν
- 30** στρατιοπέδῳ, μὴ βαδίσσης εἰς δικαστήριον, μηδὲ καθίσσης ἐν ἰατρείῳ. Εἰσὶ γὰρ ἐνταῦθα, εἰσὶν οἱ πάντων ἀκριθέστερον

ρος· ἐνῶ ὅταν ὁμιλῇ ὁ Θεὸς ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς διὰ τόσον φρικτὰ πράγματα, ἰστάμεθα περισσότερον ἀδιάντροπα καὶ ἀπὸ τὰ σκυλιά, χωρὶς νὰ σεβώμεθα τὸν Θεὸν οὔτε τόσον, ὅσον τὰς πόρναις.

7. Ἐφρίξατε ποὺ ἠκούσατε αὐτά; Λοιπὸν, ὅταν τὰ κάμνετε νὰ φρίπτετε πολὺ περισσότερον. Αὐτὸ ποὺ εἶπεν ὁ Παῦλος δι' ἐκείνους ποὺ παρέβλεπον τοὺς πτωχοὺς καὶ ἔτρωγον μόνοι, «Μήπως δὲν ἔχετε οἰκίας διὰ νὰ τρώγετε καὶ νὰ πίνετε; Ἡ καταφρονεῖτε τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐντροπιάζετε ἐκείνους ποὺ δὲν ἔχουν φαγητά;», αὐτὸ ἐπιτρέψατέ μου νὰ εἰπῶ καὶ ἐγὼ δι' αὐτοὺς ποὺ θορυβοῦν καὶ ὁμιλοῦν ἐδῶ· μήπως δὲν ἔχετε οἰκίας διὰ νὰ φλυαρῆτε; ἢ καταφρονεῖτε τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ καὶ διαφθείρετε καὶ αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ σωφρονοῦν καὶ νὰ ἡσυχάζουν; Ἄλλ' εἶναι γλυκὺ καὶ ἀγαπητὸν εἰς ἐσᾶς νὰ συνομιλῆτε μὲ τοὺς γνωστοὺς; Δὲν ἐμποδίζω αὐτό, ἀλλ' εἰς τὴν οἰκίαν, εἰς τὴν ἀγοράν, εἰς τὰ λουτρά ἃς γίνεται· διότι ἡ ἐκκλησία δὲν εἶναι χῶρος συνομιλίας, ἀλλὰ διδασκαλίας. Τώρα ὅμως εἰς τίποτε δὲν διαφέρει ἀπὸ τὴν ἀγοράν· ἐὰν δὲν ἦτο δὲ τολμηρὸν νὰ τὸ εἰπῶ ἴσως οὔτε καὶ ἀπὸ τὸ θέατρον· ἔτσι αἱ γυναῖκες ποὺ συγκεντρώνονται ἐδῶ καλλωπίζονται μὲ περισσοτέραν ἀσέλγειαν ἀπὸ τὰς γυναῖκας ποὺ πορνεύουν ἐκεῖ. Δι' αὐτὸ βεβαίως καὶ προσελκύονται ἐδῶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀκολάστους· καὶ ἂν κάποιος θέλη νὰ ἐπιχειρήσῃ νὰ διαφθείρῃ κάποιαν γυναῖκα, νομίζω ὅτι κανεὶς χῶρος δὲν τοῦ φαίνεται καταλληλότερος ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν· καὶ ἐὰν κάποιος ἔχη ἀνάγκην νὰ μισθώσῃ καὶ ν' ἀγοράσῃ κάτι, θεωρεῖ τὴν ἐκκλησίαν περισσότερον χρῆσιμον ἀπὸ τὴν ἀγοράν. Διότι ἐδῶ περισσότερον γίνεται λόγος δι' αὐτά, παρὰ εἰς τὰ ἐργαστήρια. Καὶ ἂν θέλουν μερικοὶ νὰ εἰποῦν καὶ ν' ἀκούσουν κακὰ καὶ αὐτὸ ἐδῶ θὰ ἰδῆς νὰ συμβαίνει περισσότερον, παρὰ εἰς τὴν ἀγοράν. Καὶ ἐὰν θελήσῃς ν' ἀκούσῃς κάτι ἀπὸ τὰ πολιτικὰ πράγματα, ἢ ἀπὸ ὅ,τι συμβαίνει εἰς τὰς οἰκίας, ἢ εἰς τὸ στρατόπεδον, μὴ μεταβῆς εἰς δικαστήριον, οὔτε νὰ καθίσῃς εἰς ἰατρεῖον. Διότι ὑπάρχουν ἐδῶ αὐτοὶ ποὺ γνωστοποιοῦν αὐτὰ ὅ-

ταῦτα ἅπαντα ἀπαγγέλλοντες, καὶ πάντα μᾶλλον ἔστι τὰ ἐνταῦθα, ἢ ἐκκλησία.

Τάχα σφόδρα καθηγάμεν ὑμῶν. Οὐκ ἔγωγε οἶμαι. Ὅταν γὰρ τοῖς αὐτοῖς ἐπιμένητε, πόθεν εἶσομαι ὅτι καθίκετο
 5 ὑμῶν τὰ εἰρημένα; Οὐκοῦν τῶν αὐτῶν ἀναγκαῖον ἄφασθαι
 πάλιν. Ταῦτα οὖν ἀνεκιά; ταῦτα φορητά; Κοπιόμεθα καθ'
 ἑκάστην ἡμέραν καὶ διασπώμεθα, ἵνα τι χρήσιμον μαθόν-
 τες ἀπέλθῃτε· καὶ οὐδεὶς ὑμῶν τι κερδάνας ἄπεισιν, ἀλλὰ
 καὶ βλαβεὶς μειζόνως. Καὶ γὰρ εἰς κρίμα συνέρχεσθε, πρό-
 10 φασιν οὐκέτι περὶ τῆς ἁμαρτίας ἔχοντες, καὶ τοὺς ἐπιεικε-
 σιτέρους ἐκκρούετε, ταῖς ὑμετέροις φλυαρίαις ἐνοχλοῦντες
 πάντοθεν. Ἀλλὰ τίς ὁ τῶν πολλῶν λόγος; Οὐκ ἀκούω τῶν
 ἀναγινωσκομένων, φησὶν, οὐδὲ οἶδα τίνα ἔστι τὰ λεγόμενα.
 Ἐπειδὴ θορυβεῖς, ἐπειδὴ ταράσσεις, ἐπειδὴ μετὰ ψυχῆς
 15 εὐλάβειαν ἐχούσης οὐ παραγίνῃ. Τί φῆς; οὐκ οἶδας τίνα
 ἔστι τὰ λεγόμενα; Δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο προσέχειν ἐχοῖν.
 Εἰ δὲ οὐδὲ τὸ ἀσαφὲς διεγείρει σου τὴν ψυχὴν, πολλῶ μᾶλ-
 λον εἰ σαφῆ ἦν, παρέδραμες. Διὰ γὰρ τοῦτο οὔτε σαφῆ πάν-
 τα ἔστιν, ἵνα μὴ ραθυμῆσης, οὔτε ἀσαφῆ, ἵνα μὴ ἀπογνῶς.
 20 Καὶ ὁ μὲν εὐνοῦχος ἐκεῖνος καὶ βάρβαρος οὐδὲν τούτων
 εἶπεν, ἀλλὰ καὶ ἰσοσύτων πραγμάτων ὄχλῳ κυκλούμενος,
 καὶ ἐν ὁδῷ ὢν, βιβλίον μετὰ χειρᾶς εἶχε καὶ ἀνεγίνωσκεν,
 οὐκ εἰδὼς ἅπερ ἀνεγίνωσκε· πὺ δὲ καὶ ἐν διδασκάλων εὐ-
 πορίᾳ ὢν, καὶ ἑτέρους ἔχων τοὺς ὑπαναγινώσκοντας, σκή-
 25 φεις προβάλλῃ μοι καὶ προφάσεις.

Οὐκ οἶσθα τὰ λεγόμενα; Οὐκοῦν εὐξαι ἵνα μάθῃς· μᾶλ-
 λον δὲ ἀμήχανον πάντα ἀγνοεῖν. Καὶ γὰρ πολλὰ αὐτόθεν
 ἔστι κατὰδηλα καὶ σαφῆ· μᾶλλον δέ, κἂν ἅπαντα ἀγνοῆς,

λα ἀκριβέστερον ἀπὸ ὅλους, καὶ συμβαίνουν περισσότερον ὅλα αὐτὰ παρὰ τὰ τῆς ἐκκλησίας.

Ἴσως σᾶς ἔκανα νὰ νοιώσετε πολλὴν ἐντροπήν. Ἐγὼ ὅμως δὲν τὸ πιστεύω. Διότι, ὅταν ἐπιμένετε εἰς τὰ ἴδια, ἀπὸ ποῦ θὰ καταλάβω ὅτι ἔχετε ἐντραπή ἀπὸ τὰ λεχθέντα; Λοιπὸν κατ' ἀνάγκην θὰ ἀσχοληθῶμεν πάλιν μὲ τὰ ἴδια. Εἶναι λοιπὸν ἀνεκτὰ αὐτὰ; εἶναι ὑποφερτά; Καθημερινῶς ἀγωνιζόμεθα μὲ κόπον καὶ μοχθοῦμεν διὰ νὰ φύγετε ἀφοῦ μάθετε κάτι χρήσιμον· καὶ κανεὶς ἀπὸ σᾶς δὲν φεύγει ἀφοῦ κερδίση κάτι, ἀλλ' ἐπὶ πλέον ἀφοῦ ζημιωθῆ καὶ πολὺ μάλιστα. Διότι ἡ συγκέντρωσίς σας ἀποβαίνει καταδικαστικὴ δι' ἐσᾶς καὶ δὲν ἔχετε καμμίαν δικαιολογίαν διὰ τὴν ἀμαρτίαν σας καὶ ἀποδιώκετε καὶ εὐλαβεστέρους μὲ τὸ νὰ ἐνοχλήτε ἀπὸ παντοῦ μὲ τὰς φλυαρίας σας. Καὶ ποῖα εἶναι ἡ δικαιολογία τῶν πολλῶν; Δὲν καταλαμβάνω αὐτὰ ποῦ ἀναγινώσκονται, λέγει, οὔτε γνωρίζω τί εἶναι αὐτὰ ποῦ λέγονται. Ἐπειδὴ θορυβεῖς, ἐπειδὴ προκαλεῖς ταραχήν, ἐπειδὴ δὲν ἤλθες μὲ ψυχὴν γεμάτην εὐλάβειαν. Τί λέγεις; δὲν γνωρίζεις τί εἶναι αὐτὰ ποῦ λέγονται; Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς λοιπὸν ἔπρεπε νὰ προσέχης. Ἐὰν δὲ οὔτε τὸ ἀσαφές αὐτῶν ποῦ ἀναγινώσκονται δὲν σοῦ ἐξυπνᾷ τὴν ψυχὴν, πολὺ περισσότερον θὰ παρέβλεπες αὐτὰ ἐὰν ἦσαν σαφῆ. Διότι δι' αὐτὸ δὲν εἶναι ὅλα σαφῆ, διὰ νὰ μὴ πέσης εἰς ἀμέλειαν καὶ ὀκνηρίαν, οὔτε εἶναι ὅλα ἀσαφῆ, διὰ νὰ μὴ κυριευθῆς ἀπὸ ἀπόγνωσιν. Καὶ ἐκεῖνος μὲν ὁ εὐνοῦχος καὶ βάρβαρος τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν εἶπεν, ἀλλ' ἂν καὶ ἦτο περιεζωσμένος ἀπὸ τὴν ἐνόχλησιν τόσων πραγμάτων καὶ εὐρίσκετο καθ' ὁδόν, εἶχεν εἰς τὰ χέρια του βιβλίον καὶ τὸ ἐδιάβαζε, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ αὐτὰ ποῦ ἐδιάβαζεν, ἐνῶ σὺ, ἂν καὶ εὐρίσκεσαι μέσα εἰς τόσην ἀφθονίαν διδασκάλων καὶ ἔχεις ἄλλους ποῦ ἀναγινώσκουν πρὸς ἀκρόασιν τοῦ ἐκκλησιασματος, μοῦ προβάλλεις δικαιολογίας καὶ προφάσεις.

Δὲν γνωρίζεις αὐτὰ ποῦ λέγονται; Λοιπὸν προσευχήσου διὰ νὰ μάθης· μᾶλλον δὲ εἶναι ἀδύνατον νὰ τὰ ἀγνοῆς ὅλα. Διότι πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ εἶναι ἀπὸ μόνα των καταφανῆ καὶ σαφῆ· μᾶλλον δέ, καὶ ἂν τὰ ἀγνοῆς ὅλα, καὶ ἔτσι ἔπρε-

καὶ οὕτως ἡουχάζειν ἔδει, ἵνα μὴ τοὺς προσέχοντας ἐκκρού-
σης, ἵνα σου τὴν ἡουχίαν καὶ τὴν αἰδῶ ἀποδεξάμενος ὁ Θε-
ός, καὶ τὰ ἀσαφῆ ποιήσῃ δῆλα. Ἄλλ' οὐ δύνασαι οἰγᾶν;
Οὐκοῦν ἔξιθι, ἵνα μὴ καὶ ἐτέροις γένη βλάβη. Καὶ γὰρ
5 μίαν ἐν ἐκκλησίᾳ δεῖ φωνὴν εἶναι ἀεὶ, καθάπερ ἑνὸς ὄντος
σώματος. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἀναγινώσκων μόνος φθέγγεται· καὶ
αὐτὸς ὁ τὴν ἐπισκοπὴν ἔχων ἀνέχεται οἰγῆ καθήμενος· καὶ
ὁ ψάλλον ψάλλει μόνος· κἄν πάντες ὑπηχῶσιν, ὡς ἔξ ἑνὸς
στόματος ἢ φωνῆ φέρεται· καὶ ὁ ὁμιλῶν ὁμιλεῖ μόνος. Ὅ-
10 ταν δὲ πολλοὶ καὶ πολλὰ καὶ διάφορα διαλέγωνται, τίνος
ἔνεκεν ἐνοχλοῦμεν ἡμεῖς εἰκῆ; Οὐδὲ γὰρ εἰ μὴ εἰκῆ ἐνο-
χλεῖν ἡμᾶς ἡγεῖσθε, περὶ τηλικούτων φθεγγομένων ἡμῶν,
περὶ τῶν οὐδὲν προσηκόντων ὑμεῖς διελέγεσθε. Διὰ ταῦτα
οὐκ ἐν τῷ βίῳ μόνον ὑμῖν, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῶν πραγμά-
15 των τῇ ψήφῳ πολλὴ ἢ διαστροφῆ· καὶ περὶ τὰ περιττὰ κε-
χῆναιτε, καὶ τὴν ἀλήθειαν ἀφέντες, τὰς σκιὰς καὶ τὰ ὄνει-
ρα διώκετε. Ἡ οὐ σκιά καὶ ὄνειρα τὰ παρόντα ἅπαν-
τα, καὶ σκιᾶς χεῖρω; Καὶ γὰρ πρὶν ἢ φανῆναι, ἀφίπταιται,
καὶ πρὶν ἀποπιῆναι, πολὺν παρέχει τὸν θόρυβον καὶ πλείονα
20 τῆς ἡδονῆς. Κἄν μυρία τις ἐνταῦθα λαβῶν κατορύξῃ χρή-
ματα, τῆς νυκτὸς παρελθούσης, γυμνὸς ἄπεισιν ἐντεῦθεν, καὶ
μᾶλα εἰκότως· ἐπεὶ καὶ οἱ ὄναρ πλουτοῦντες, ἀνασιάντες ἀπὸ
τῆς ἐννῆς, οὐδὲν ἔχουσιν ὧν ἔχειν ἐδόκουν καθεύδοντες.

Οὕτω καὶ οἱ πλεονεκιοῦντες· μᾶλλον δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ
25 καὶ πολλῷ χεῖρον. Ὁ μὲν γὰρ ὄναρ πλουτῶν, οὕτε τὰ χρή-
ματα ἔχει, ἅπερ ἐφανιάζετο ἔχειν, οὕτε ἄλλο τι κακὸν ἀπὸ
τῆς φαντασίας ταύτης λαβῶν ἀνίσταται, οὕτως δὲ τῶν μὲν
χρημάτων ἐσιέρεται, τῶν δὲ ἁμαρτημάτων τῶν ἐκ τῶν
χρημάτων ἐμπληθεῖς ἄπεισι· καὶ ἐν τῷ πλούτῳ φαντα-

πε νὰ ἴστασαι μὲ ἡσυχίαν, διὰ νὰ μὴ ἀποδιώξης ἐκείνους ποὺ προσέχουν, ὥστε, ἀφοῦ ἀποδεχθῆ ὁ Θεὸς τὴν ἡσυχίαν καὶ τὸν σεβασμὸν σου, νὰ κάνῃ διὰ σέ φανερὰ καὶ τὰ ἀσαφῆ. Ἄλλὰ δὲν ἠμπορεῖς νὰ σιωπᾷς; Λοιπὸν ἔξελθε, διὰ νὰ μὴ θλάψῃς καὶ ἄλλους. Διότι μία φωνὴ πρέπει νὰ ἀκούεται πάντοτε εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀφοῦ εἶναι ἓν σῶμα. Δι' αὐτὸ καὶ μόνον ἐκεῖνος ποὺ ἀναγινώσκει ὁμιλεῖ καὶ αὐτὸς ἀκόμη ποὺ εἶναι ἐπίσκοπος ὑπομένει καὶ κάθεται σιωπῶν καὶ ὁ ψάλτης, ὅταν ψάλλῃ, ψάλλει μόνος καὶ ἂν ὑποψάλλουν ὅλοι, ἡ φωνὴ ἐξέρχεται ὡσὰν ἀπὸ ἓν στόμα καὶ αὐτὸς ποὺ ὁμιλεῖ ὁμιλεῖ μόνος. Ὅταν ὅμως πολλοὶ καὶ πολλὰ καὶ διάφορα λέγουν, διὰ ποῖον λόγον ἐμεῖς σᾶς ἐνοχλοῦμεν ἄσκοπα; Διότι ἐὰν δὲν εἶχατε τὴν γνώμην ὅτι ἄσκοπα σᾶς ἐνοχλοῦμεν ὅταν ὁμιλοῦμεν διὰ τέτοια πράγματα, δὲν θὰ ὠμιλούσατε διὰ τὰ τελείως ἀπρεπῆ. Δι' ὅλα αὐτά, ὄχι μόνον εἰς τὴν ζωὴν σας, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν πίστιν εἶναι μεγάλη ἡ διαστροφή καὶ χάσκετε ἀπὸ θαυμασμὸν διὰ τὰ περιττά, καί, ἀφοῦ ἐγκατελείψατε τὴν ἀλήθειαν, τρέχετε πίσω ἀπὸ τὰς σκιάς καὶ τὰ ὄνειρα. Ἡ μήπως δὲν εἶναι σκιά καὶ ὄνειρα ὅλα εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, καὶ χειρότερα ἀπὸ σκιάν; Διότι καὶ πρὶν φανοῦν ἀκόμη πετοῦν, καὶ πρὶν πετάξουν προξενοῦν πολλὴν ταραχὴν καὶ περισσοτέραν ἀπὸ τὴν ἡδονὴν ποὺ δίδουν. Καὶ ἂν ἀκόμη ἀποκτήσῃ κανεὶς ἀμέτρητα χρήματα εἰς αὐτὴν τὴν ζωὴν καὶ τὰ κρύψῃ εἰς τὴν γῆν, ἀφοῦ παρέλθῃ ἡ νύκτα, γυμνὸς ἀπέρχεται ἀπὸ ἐδῶ, καὶ πολὺ φυσικά· διότι καὶ αὐτοὶ ποὺ πλουτίζουν εἰς τὸ ὄνειρόν των, ὅταν σηκωθοῦν ἀπὸ τὴν κλίνην των, δὲν ἔχουν τίποτε ἀπὸ ὅσα ἐνόμιζον ὅτι ἔχουν ὅταν ἐκοιμῶντο.

Ἔτσι καὶ οἱ πλεονέκται· μᾶλλον δὲ ὄχι ἔτσι, ἀλλὰ καὶ πολὺ χειρότερον. Διότι ἐκεῖνος μὲν ποὺ πλουτίζει εἰς τὸ ὄνειρόν του, οὔτε τὰ χρήματα ἔχει, ποὺ ἐφαντάζετο ὅτι ἔχει, οὔτε ἐξυπνᾷ ἀφοῦ πάθῃ κάποιο ἄλλο κακὸν ἀπὸ αὐτὴν τὴν φαντασίαν, ἐνῶ αὐτὸς τὰ μὲν χρήματα τὰ στερεῖται ὀριστικὰ μὲ τὸν θάνατον, ἀπέρχεται δὲ ἀφοῦ ἐγέμισεν ἀπὸ τὰς ἀμαρτίας ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὰ χρήματα καὶ ἀφοῦ ἔζησεν ὡσὰν μὲ τὴν φαντασίαν του μέσα εἰς τὸν

οθείς, τὰ ἐκ τοῦ πλούτου κακὰ οὐχ ὁρᾷ ἐν φαντασίᾳ λοιπόν, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τῶν πραγμάτων τῇ ἀληθείᾳ. Καὶ ἡ μὲν ἡδονὴ γέγονεν ἐν ὀνείροις, ἡ δὲ ἐκ τῆς ἡδονῆς κόλασις οὐκέτι ὄναρ συμβαίνει, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τῇ πείρᾳ· μᾶλλον δὲ καὶ πρὸ 5 τῆς κολάσεως ἐκείνης καὶ ἐνταῦθα τὴν ἐσχάτην τίνει δίκην, ἐν αὐτῷ τῷ συλλέγειν μυρίας προστριβόμενος ἀθυμίας, φροντίδας, κατηγορίας, διαβολάς, θορύβους, ταραχάς. "Ἰν' οὖν καὶ τῶν ὀνειράτων ἀπαλλαγῶμεν καὶ τῶν κακῶν τῶν οὐκ ἐν ὀνείροις, ἀντὶ πλεονεξίας ἐλεημοσύνην ἐλώμεθα, ἀντὶ ἀο- 10 παγῆς φιλανθρωπίαν. Οὕτω γὰρ καὶ τῶν παρόντων καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτενξόμεθα ἀγαθῶν, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

πλοῦτον, τὰ κακὰ τοῦ πλούτου δὲν τὰ βλέπει πλέον εἰς τὴν φαντασίαν, ἀλλ' εἰς αὐτὴν τὴν πραγματικότητα. Καὶ ἡ μὲν ἡδονὴ ἦτο ὡσάν ὄνειρον, ἐνῶ ἡ κόλασις ποῦ γεννᾶται ἀπὸ τὴν ἡδονὴν δὲν εἶναι καθόλου ὄνειρον, ἀλλὰ πραγματικότης· μᾶλλον δὲ καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν κόλασιν ἐκείνην καὶ ἐδῶ τιμωρεῖται αὐστηρότατα, μὲ τὸ νὰ κατατρίβεται εἰς τὸ νὰ συλλέγη ἀπείρους θλίψεις, φροντίδας, κατηγορίας, διαβολάς, συγχύσεις, ταραχάς. Διὰ ν' ἀπαλλαγῶμεν λοιπὸν καὶ ἀπὸ τὰ ὄνειρα καὶ ἀπὸ τὰ κακὰ ποῦ προξενοῦν, ἀντὶ τῆς πλεονεξίας ὅς προτιμῶμεν τὴν ἐλεημοσύνην, ἀντὶ ἀρπαγῆς τὴν φιλανθρωπίαν. Διότι ἔτσι θὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὰ παρόντα καὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα εἶθε νὰ ἀξιωθῶμεν ὅλοι μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΛΖ'
Α' Κορ. 14, 34 - 40

«Αἱ γυναῖκες ὑμῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις σιγάτωσαν.
Ὅν γὰρ ἐπιτίραται αὐταῖς λαλεῖν, ἀλλ' ὑποτάσσε-
5 σθαι, καθὼς καὶ ὁ νόμος θέλει».

1. Περικύβας τὸν θόρυβον τῶν ἀπὸ τῶν γλωσσῶν, καὶ
τὸν ἀπὸ τῶν προφητειῶν, καὶ νομοθετήσας, ὥστε μὴ σύγ-
χυσιν γίνεσθαι, τοὺς τε γλώσσαίς λαλοῦντας ἀνὰ μέρος τοῦτο
ποιεῖν, τοὺς τε προφητεύοντας ἀρξαμένου ἑτέρου σιγαῶν, λοι-
10 πὸν καὶ ἐπὶ τὴν ταραχὴν τὴν ἀπὸ τῶν γυναικῶν γινομένην
ὁδῶ πρόβεισι, τὴν ἄκαιρον αὐτῶν ἐκκόπιον παρρησίαν, καὶ
σφόδρα εὐκαιρῶς. Εἰ γὰρ τοῖς τὰ χαρίσματα ἔχουσιν ἀπλῶς
οὐκ ἐφεῖται λαλεῖν, οὐδ' ὅτε θούλονται, καὶ ταῦτα ὑπὸ τοῦ
πνεύματος κινουμένοις, πολλῶ μᾶλλον ἐκείναις εἰκῆ φλυα-
15 ρούσαις καὶ μάτην. Διὰ τοῦτο καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ἀνθεν-
τίας ἐπιστοιμίζει τὴν φλυαρίαν αὐτῶν, καὶ τὸν νόμον μεθ'
ἑαυτοῦ λαθῶν, οὕτως αὐτῶν ἀπορράπει τὰ σιγήματα. Ὅν
γὰρ παραινεῖ μόνον ἐνταῦθα, οὐδὲ συμβουλεύει, ἀλλὰ καὶ ἐ-
πιτάπει σφοδρῶς, παλαιὸν ὑπὲρ τούτων ἀναγινώσκων νόμον.
20 Εἰπὼν γὰρ δι' «Αἱ γυναῖκες ὑμῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις σιγά-
τωσαν», καί, «Ὅν ἐπιτίραται αὐταῖς λαλεῖν, ἀλλ' ὑποτά-
τσεσθαι», ἐπήγαγε, «Καθὼς καὶ ὁ νόμος λέγει».

Καὶ ποῦ τοῦτο λέγει ὁ νόμος; «Πρὸς τὸν ἄνδρα σου ἡ
ἀποσιροφή σου, καὶ αὐτός σου κυριεύσει». Εἶδες Παύλου
25 σοφίαν, ἠλίγκην παρήγαγε μαρτυρίαν, οὐ σιγαῶν αὐταῖς κε-
λεύουσαν μόνον, ἀλλὰ καὶ μετὰ φόβου σιγαῶν, καὶ μετὰ φό-

ΛΟΓΟΣ ΛΖ΄
Α΄ Κορ. 14, 34 - 40

«Αἱ γυναῖκες σας νὰ σιωποῦν εἰς τὰς ἐκκλησίας, διότι δὲν ἐπιτρέπεται εἰς αὐτὰς νὰ ὁμιλοῦν, ἀλλὰ νὰ ὑποτάσσωνται, καθὼς λέγει ὁ νόμος».

1. Ἐφοῦ κατέπαυσε τὸν θόρυβον ποῦ εἶχε δημιουργηθῆ ἀπὸ τὴν στάσιν των ὡς πρὸς τὸ χάρισμα τῶν γλωσσῶν καὶ τῶν προφητειῶν καὶ ἀφοῦ ἐρύθμισε μὲ νόμον τὴν κατάστασιν, ὥστε νὰ μὴ γίνεταί σύγχυσις, μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ ὁμιλοῦν μὲ τὴν σειρὰν αὐτοῖ ποῦ ἔχουν χάρισμα γλωσσῶν καὶ αὐτοῖ ποῦ προφητεύουν, ὅταν ἀρχίσῃ ἄλλος, νὰ σιωποῦν, προχωρεῖ πλέον καὶ εἰς τὴν ταραχὴν ποῦ δημιουργεῖται ἀπὸ τὰς γυναῖκας, διὰ νὰ κόψῃ τὴν συνήθειαν νὰ ὁμιλοῦν εἰς χρόνον ἀκατάλληλον, καὶ πολὺ ὀρθῶς. Διότι, ἐὰν ἐκείνους ποῦ ἔχουν τὰ χαρίσματα, δὲν τοὺς ἐπιτρέπη νὰ ὁμιλοῦν ἀσκόπως, οὔτε ὅταν θέλουν, καὶ αὐτὸ παρ' ὅ,τι κινουῦνται ἀπὸ τὸ χάρισμα, πολὺ περισσότερον ἐκεῖνας ποῦ φλυαροῦν διὰ μάταια πράγματα. Δι' αὐτὸ μὲ πολλὴν ἐξουσίαν χαλινώνει τὴν φλυαρίαν των, καὶ ἀφοῦ λάβῃ μὲ τὸ μέρος τοῦ νόμον ράπτει ἔτσι τὰ στόματά των. Διότι ἐδῶ δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὸ νὰ παραινεῖ καὶ νὰ συμβουλεύῃ, ἀλλὰ καὶ δίδει αὐστηρὰς ἐντολὰς ἀναγινώσκων παλαιὸν νόμον σχετικὸν μὲ αὐτά. Ἐφοῦ εἶπε δηλαδὴ ὅτι «αἱ γυναῖκες σας νὰ σιωποῦν εἰς τὰς ἐκκλησίας», καί, «δὲν ἐπιτρέπεται εἰς αὐτὰς νὰ ὁμιλοῦν, ἀλλὰ νὰ ὑποτάσσωνται», προσέθεσε, «καθὼς λέγει ὁ νόμος».

Καὶ ποῦ τὸ λέγει αὐτὸ ὁ νόμος; «Θὰ εἶσαι ἐξηρτημένη ἀπὸ τὸν ἄνδρα σου. Καὶ αὐτὸς θὰ εἶναι κύριός σου». Εἶδες τὴν σοφίαν τοῦ Παύλου, ποῖαν μαρτυρίαν ἀνέφεραν, ἢ ὁποῖα προστάσσει αὐτὰς ὄχι μόνον νὰ σιωποῦν, ἀλλὰ

βου τοσοῦτου, μεθ' ὅσου τὴν δούλην ἡσυχάζειν χρή; Διὸ καὶ
 οὗτος εἰπὼν, ὅτι «οὐκ ἐπιείραται αὐτοῖς λαλεῖν», οὐκ ἐπή-
 γαγεν, ἀλλὰ σιγαῖν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ σιγαῖν τὸ πλεον ἰέθεικε,
 τὸ «ὑποτάττεσθαι». Εἰ δὲ ἐπὶ ἀνδρῶν τοῦτο, πολλῶ μᾶλλον
 5 ἐπὶ τῶν διδασκάλων καὶ πατέρων καὶ τοῦ κοινοῦ τῆς ἐκκλη-
 σίας συλλόγου. Καὶ εἰ μηδὲν φθέγγονται, φησί, μηδὲ ἐρω-
 τήσουσι, τίος ἕνεκεν καὶ παρέσσονται; Ἴνα ἀκούωσι μὲν ἃ
 χρή, τὰ δὲ ἀμφιβαλλόμενα παρὰ τῶν ἀνδρῶν οἴκοι μαθηά-
 νωσι. Διὸ καὶ ἐπήγαγεν «Εἰ δέ τι μαθεῖν θέλουσιν, ἐν οἴκῳ
 10 τοὺς ἰδίους ἄνδρας ἐπερωτάτωσαν». Οὐ γὰρ δὴ μόνον λα-
 λεῖν αὐταῖς οὐκ ἐφεῖται, φησὶν, ἀπλῶς, ἀλλ' οὐδὲ ἐρωτῶν
 τι ἐν ἐκκλησίᾳ. Εἰ δὲ ἐρωτᾶν οὐ χρή, πολλῶ μᾶλλον ἀπλῶς
 λαλεῖν οὐ θέμις.

Καὶ τί δήποτε ἐν τοσαύτῃ κατέσκησεν αὐτὰς ὑποταγῆ;
 15 Ὅτι ἀσθενέστερόν πως εἶσιν ἢ γυνὴ καὶ εὐρίπιστον καὶ
 κοῦφον. Διὰ δὴ τοῦτο τοὺς ἄνδρας αὐταῖς ἐπέσκησε διδα-
 σκάλους, ἀμφοτέρους ὠφελῶν. Ἐκείνας τε γὰρ κοσμίως κα-
 τασκεύασε, τούτους τε ἐναγωνίους ἐποίησεν, ἅτε μέλλοντας
 ἄπερ ἤκουσαν μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριθείας ταῖς γυναιξὶ πα-
 20 ρακαταίθεσθαι. Εἶτα ἐπειδὴ καλλωπίζεσθαι ἐντεῦθεν ἐνό-
 μιζον ἐκ τοῦ φθέγγεσθαι δημοσίᾳ, πάλιν εἰς τὸ ἐναντίον
 περιάγει τὸν λόγον, λέγων «Αἰσχροὺς γὰρ εἶσι γυναιξὶν ἐν
 ἐκκλησίᾳ λαλεῖν». Πρῶτον μὲν γὰρ ἀπὸ τοῦ νόμου τοῦτο
 κατασκεύασε τοῦ Θεοῦ, ἔπειτα ἀπὸ τοῦ κοινοῦ λογισμοῦ καὶ
 25 τῆς συνηθείας, ὡπερ καὶ ἠνίκα περὶ κόμης αὐταῖς διελέ-
 γειτο, ἔλεγεν «Ἡ οὐδὲ αὐτὴ ἡ φύσις ὑμᾶς διδάσκει;». Καὶ
 πανταχοῦ τοιοῦτον εὔροις ἂν αὐτοῦ τὸν τρόπον ὄντα, οὐκ
 ἀπὸ τῶν θείων Γραφῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς κοινῆς
 συνηθείας ἐνιρέποντα. Πρὸς δὲ τούτοις καὶ ἀπὸ τῶν πᾶσι
 30 δοκούντων καὶ πανταχοῦ τυπωθέντων ἐντρέπει, δ καὶ ἐν-
 ταῦθα ἰέθεικεν εἰπὼν «Ἡ ἀφ' ὑμῶν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ

καὶ μὲ φόβον νὰ σιωποῦν, καὶ μάλιστα μὲ τόσον φόβον, μὲ ὅσον πρέπει νὰ σιωπᾷ ἡ δούλη; Δι' αὐτὸ καὶ αὐτός, ὅταν εἶπεν ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται εἰς αὐτὰς νὰ ὁμιλοῦν, δὲν προσέθεσεν, ἀλλὰ νὰ σιωποῦν, ἀλλ' ἀντὶ τοῦ, σιωποῦν, εἶπε κάτι περισσότερον, τὸ νὰ ὑποτάσσωνται. Ἐὰν δὲ αὐτὸ ἰσχύη ὡς πρὸς τοὺς ἄνδρας, πολὺ περισσότερον εἰς τοὺς διδασκάλους καὶ τοὺς πατέρας καὶ εἰς τὸ σύνολον τοῦ ἐκκλησιάσματος. Καὶ ἐὰν δὲν εἰποῦν τίποτε, θὰ εἰπῆ κάποιος, οὔτε ἐρωτήσουν, διατί νὰ παρευρίσκωνται; Διὰ ν' ἀκούουν μὲν αὐτὰ πού πρέπει, δι' ὅσα δὲ ἔχουν ἀπορίαν νὰ τὰ μαθαίνουν εἰς τὴν οἰκίαν ἀπὸ τοὺς ἄνδρας των. Δι' αὐτὸ καὶ προσέθεσε· «Καὶ ἐὰν θέλουν νὰ μάθουν κάτι, ἅς ἐρωτοῦν τοὺς ἄνδρας των εἰς τὴν οἰκίαν». Ὅχι μόνον δὲν ἐπιτρέπεται εἰς αὐτὰς νὰ ὁμιλοῦν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, λέγει, ἀλλ' οὔτε νὰ ἐρωτοῦν κάτι εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ἐὰν δὲ δὲν πρέπει νὰ ἐρωτοῦν, πολὺ περισσότερον δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ὁμιλοῦν ἀσκόπως.

Καὶ διατί ἔθεσεν αὐτὰς εἰς τόσῃν ὑποταγῇ; Διότι εἶναι κάπως ἀσθενεστέρα ἢ γυναῖκα καὶ ἄστατον καὶ ἐλαφρόν. Δι' αὐτὸ λοιπὸν ἐτοποθέτησεν ὡς διδασκάλους των τοὺς ἄνδρας, ὥστε νὰ ὠφελήσῃ καὶ τοὺς δύο. Καὶ ἐκεῖνας δηλαδὴ κατέστησε κοσμίας καὶ τοὺς ἄνδρας εἰς ἀγωνίαν, ἀφοῦ θὰ ἔπρεπεν ὅσα ἤκουσαν νὰ παραδίδουν μὲ ἀπόλυτον ἀκρίβειαν εἰς τὰς γυναῖκας. Ἐν συνεχείᾳ, ἐπειδὴ ἐνόμιζον ὅτι τὰς τιμᾷ τὸ νὰ ὁμιλοῦν δημοσίως, πάλιν ὀδηγεῖ τὸν λόγον εἰς τὸ ἀντίθετον, λέγων· «διότι εἶναι ἐντροπὴ διὰ τὰς γυναῖκας νὰ ὁμιλοῦν εἰς τὴν ἐκκλησίαν». Πρῶτον μὲν λοιπὸν ἀπέδειξεν αὐτὸ ἀπὸ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, ὕστερον ἀπὸ τὴν κοινὴν λογικὴν καὶ συνήθειαν, ὅπως καὶ ὅταν ὠμίλει διὰ τὴν κώμην τῶν γυναικῶν ἔλεγε· «Καὶ αὐτὴ ἡ φύσις δὲν σᾶς διδάσκει;». Καὶ παντοῦ τέτοιος θὰ ἰδῆς νὰ εἶναι ὁ τρόπος του, δηλαδὴ ὅχι μόνον ἀπὸ τὰς θείας Γραφάς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν κοινὴν συνήθειαν νὰ ἐντροπιάζῃ. Ἐπὶ πλέον αὐτῶν δὲ καὶ ἀπὸ τὰς γενικὰς πεποιθήσεις καὶ τοὺς νόμους πού ἰσχύουν παντοῦ προκαλεῖ ἐντροπήν, πράγμα πού ἔκανε καὶ ἐδῶ ὅταν εἶπεν, «Ἡ μήπως ὁ λό-

ἐξῆλθεν, ἢ εἰς ὑμᾶς μόνους κατήντησε;». Καὶ γὰρ τὰς λοιπὰς ἐκκλησίας παρήγαγε τοῦτον τηρούσας τὸν νόμον, καὶ ἀπὸ τῆς καινοτομίας τὸν θόρυβον ὑποτιμνόμενος, καὶ τῇ τῶν πολλῶν ψήφῳ τὸν λόγον ποιῶν εὐπαράδεκτον. Διὸ καὶ ἀλ-
 5 λαχοῦ ἔλεγεν· «Ὅς ὑμᾶς ἀναμνήσει τὰς ὁδοὺς μου τὰς ἐν Χριστῷ, καθὼς πανταχοῦ ἐν πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις διδάσκω»· καὶ πάλιν, «Ὁὐ γὰρ ἐστὶν ἀκατασιασίας ὁ Θεός, ἀλλ' εἰρήνης. Καθὼς ἐν πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις τῶν ἁγίων»· καὶ ἐνιαῦθα, «Ἡ ἀφ' ὑμῶν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐξῆλθεν, ἢ
 10 εἰς ὑμᾶς μόνους κατήντησε;». Τουτέστιν, οὔτε πρῶτοι οὔτε μόνοι ὑμεῖς πιστοί, ἀλλ' ἡ οἰκουμένη πᾶσα· ὁ καὶ πρὸς Κολλασσαεῖς γράφων ἔλεγε, «Καθὼς ἐστὶ καρποφορούμενον καὶ αὐξανόμενον ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ», περὶ τοῦ εὐαγγελίου λέγων.

Ποιεῖ δὲ αὐτὸ καὶ ἐτέρως εἰς προτροπὴν τῶν ἀκούον-
 15 τῶν, ὡς διὰ λέγει τὰ αὐτῶν πρῶτα εἶναι, καὶ πᾶσιν εἶναι κατὰ δόξα. Θεσσαλονικεῦσι γὰρ ἐπισιέλλων ἔλεγεν· «Ἀφ' ὑμῶν γὰρ ἐξήχηται ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐν παντὶ τόπῳ ἢ πῶς ὑμῶν ἢ πρὸς τὸν Θεὸν ἐξελέλυθεν»· καὶ Ῥωμαίοις δὲ πάλιν, «Ὅτι ἡ πίστις ὑμῶν καταγγέλλεται ἐν ὅλῳ τῷ
 20 κόσμῳ». Ἀμφότερα γὰρ ἴκανὰ προτρέψαι καὶ διεγείραι, καὶ τὸ παρ' ἐτέρων ἐπαινεῖσθαι, καὶ τὸ καὶ ἐτέρους ἔχειν κοινωνοὺς τῆς γνώμης. Διὸ καὶ ἐνιαῦθ' αὖτε φησὶν· «Ἡ ἀφ' ὑμῶν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐξῆλθεν, ἢ εἰς ὑμᾶς μόνους κατήντησεν;». Οὔτε γὰρ τοῦτο ἂν ἔχοιτε εἰπεῖν, φησὶν, διὸ ἡμεῖς τῶν ἄλλων
 25 διδάσκαλοι ἐγενόμεθα, καὶ οὐκ ἂν εἴημεν δίκαιοι παρ' ἐτέρων μανθάνειν οὔτε διὸ ἐνιαῦθ' αὖτε ἔστι τὰ τῆς πίστεως μόνον, καὶ οὐκ ἔστι τὰ παρ' ἐτέρων παραδείγματα δέχεσθαι. Ὅρα δὲ διὰ πόσων ἐνέτρεψε; Τὸν νόμον παρήγαγε, τὸ αἰσχρὸν τοῦ πράγματος ἔδειξε, τὰς λοιπὰς ἐκκλησίας εἰς μέσον ἰέθεικεν.

1. Κολ. 1, 6.

2. Α' Θεσ. 1, 8.

γος τοῦ Θεοῦ ἔχει ἀρχίσει ἀπὸ σᾱς ἢ εἰς ἐσᾱς μόνον κατέληξε;». Διότι ἐπαρουσίασε καὶ τὰς ἄλλας ἐκκλησίας νὰ τηροῦν αὐτὸν τὸν νόμον, καὶ ἀφοῦ κατασιγάζει τὸν θόρυβον μὲ τὸ νὰ δείξη ὅτι εἶναι καινοτομία καὶ κάμνει εὐκόλως παραδεκτὸν τὸν λόγον μὲ τὸ νὰ εἰπῆ ὅτι αὕτη εἶναι ἡ γνώμη τῶν πολλῶν. Δι' αὐτὸ καὶ ἀλλοῦ ἔλεγεν· «ὁ ὁποῖος θὰ σᾱς ὑπενθυμίση τὰς διδασκαλίας μου ἐν Χριστῶ, ὅπως τὰς διδάσκω εἰς κάθε ἐκκλησίαν»· καὶ πάλιν, «διότι ὁ Θεὸς δὲν εἶναι Θεὸς ἀκαταστασίας, ἀλλὰ εἰρήνης· ὅπως γίνεται εἰς ὅλας τὰς ἐκκλησίας τῶν ἀγίων»· καὶ ἐδῶ, «Ἡ μήπως ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἔχει ἀρχίσει ἀπὸ σᾱς ἢ εἰς ἐσᾱς μόνον ἔφθασε;». Δηλαδή οὔτε οἱ πρῶτοι οὔτε οἱ μοναδικοὶ πιστοὶ εἴσθε ἐσεῖς, ἀλλ' ὀλόκληρος ἡ οἰκουμένη· πρᾶγμα ποῦ ἔλεγε καὶ ὅταν ἔγραφεν εἰς τοὺς Κολοσσαεῖς, ὁμιλῶν διὰ τὸ εὐαγγέλιον· «καθὼς καὶ εἰς ὅλον τὸν κόσμον καὶ καρποφορεῖ καὶ αὐξάνει»¹.

Κάμνει ὁμως αὐτὸ καὶ μὲ ἄλλον τρόπον διὰ νὰ προτρέψη τοὺς ἀκροατάς, ὅπως ὅταν λέγη ὅτι τὰ ἰδικά των εἶναι πρῶτα καὶ γνωστὰ εἰς ὅλους. Εἰς τοὺς Θεσσαλονικεῖς δηλαδή ὅταν ἔγραφεν, ἔλεγε· «Διότι ἀπὸ σᾱς ἀντήχησεν ὁ λόγος τοῦ Κυρίου καὶ εἰς κάθε τόπον ἐγίνε γνωστὴ ἡ πίστις σας πρὸς τὸν Θεόν»²· καὶ εἰς τοὺς Ρωμαίους δὲ πάλιν, «διότι ἡ πίστις σας διαλαλεῖται εἰς ὅλον τὸν κόσμον». Διότι καὶ τὰ δύο ἦσαν ἱκανὰ καὶ νὰ προτρέψουν καὶ νὰ διεγείρουν, δηλαδή καὶ τὸ νὰ ἐπαινοῦνται ἀπὸ ἄλλους καὶ τὸ νὰ ἔχουν καὶ ἄλλους μαζί μὲ τοὺς ὁποίους νὰ ἔχουν τὸ αὐτὸ φρόνημα. Δι' αὐτὸ καὶ ἐδῶ λέγει· «Ἡ μήπως ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἔχει ἀρχίσει ἀπὸ ἐσᾱς ἢ εἰς ἐσᾱς μόνον ἔφθασε;». Δηλαδή οὔτε αὐτὸ θὰ εἶχατε νὰ εἰπῆτε, ὅτι δηλαδή ἐμεῖς ἐγίναμεν διδάσκαλοι τῶν ἄλλων καὶ δὲν θὰ ἦτο ὀρθὸν νὰ διδασκώμεθα ἀπὸ ἄλλους· οὔτε ὅτι ἐδῶ μόνον ἐσταμάτησεν ἡ πίστις καὶ δὲν πρέπει νὰ δεχώμεθα ὡς παράδειγμα τοὺς ἄλλους. Βλέπετε μὲ πόσα τοὺς ἐντρόπισαν; Ἀνέφερε τὸν νόμον, ἀπέδειξε τὴν ἐντροπὴν ποῦ προξενεῖ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, προέβαλεν ὡς παράδειγμα τὰς ἄλλας ἐκκλησίας.

2. *Εἶτα τὸ πάντων ἰσχυρότερον ὕστερον τίθησι, λέγων, ὅτι ὁ Θεὸς ταῦτα καὶ νῦν ἐπιτάττει δι' ἐμοῦ. «Εἰ γὰρ τις δοκεῖ προφήτης εἶναι ἢ πνευματικός, γινωσκέτω ταῦτα ἃ γράφω ὑμῖν, ὅτι Κυρίου εἰσὶν αἱ ἐντολαί. Εἰ δέ τις ἀγνοεῖ, ἀγ-
5 ροεῖτω». Καὶ τίνας ἔνεκεν τοῦτο ἐπήγαγε; Δεικνὺς ὅτι οὐ
βιάζεται, οὐδὲ φιλονεικεῖ, ὅπερ σημειὸν ἐστὶ τῶν οὐ τὰ ἑαυ-
τῶν βουλουμένων ἰσιᾶν, ἀλλὰ τὸ ἐτέροις συμφέρον σκοπούν-
των. Διὸ καὶ ἀλλαχοῦ φησιν· «Εἰ δέ τις δοκεῖ φιλόνηκος
εἶναι, ἡμεῖς τοιαύτην συνήθειαν οὐκ ἔχομεν». Ἄλλ' οὐ παν-
10 ταχοῦ τοῦτο ποιεῖ, ἀλλ' ἔνθα ἂν μὴ σφόδρα μεγάλα τὰ ἁμαρ-
τανόμενα ἦ, καὶ τότε ἐντρέπων μᾶλλον· ἐπεὶ ὅταν περὶ ἐ-
τέρων διαλέγηται, οὐ λέγει οὕτως, ἀλλὰ πῶς; «Μὴ πλατᾶ-
σθε· οὔτε πόρνοι, οὔτε μαλακοὶ βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονο-
μήσουσι» καὶ πάλιν, «Ἴδε ἐγὼ Παῦλος λέγω ὑμῖν, ὅτι ἐὰν
15 περιτέμνησθε, Χριστὸς ὑμᾶς οὐδὲν ὠφελήσει». Ἐνταῦθα δέ,
ἐπειδὴ περὶ οἰγῆς ἦν αὐτῷ ὁ λόγος, οὐ σφόδρα εὐτόνως ἐπι-
τίθεται, αὐτῷ τούτῳ μᾶλλον αὐτοῦς ἐπισπώμενος.*

*Εἶτα ὅπερ ἀεὶ ποιεῖν εἶωθεν, ἐπὶ τὴν προτέραν ὑπόθε-
σιν, ὅθεν ταῦτα εἰπεῖν ἐξέβη, ἐπανάγει τὸν λόγον λέγων
20 «Ὡστε, ἀδελφοί μου, ζηλοῦτε τὸ προφητεύειν, καὶ τὸ λα-
λεῖν γλώσσαις μὴ κωλύετε». Καὶ γὰρ ἔθος αὐτῷ τοῦτο, μὴ
τὸ προκείμενον ἐργάζεσθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐκείνου τὸ
δοκοῦν αὐτῷ συγγενὲς ὁπωσδήποτε εἶναι διορθοῦν, καὶ πάλιν
ἐπὶ τὸ πρότερον ἐπανιέναι, ὥστε μὴ δοκεῖν τῆς ὑποθέ-
25 σεως ἐκπίπτειν. Καὶ γὰρ ὅτε περὶ τῆς ἐν ταῖς ἰραπέζαις
διελέγετο συμφωνίας, ἐπὶ τὴν κοινωνίαν τὴν ἐν τοῖς μυ-
σητοῖς ἐκβάς, κἀκεῖθεν ἐντρέψας, εἰς τὰ πρότερα ἐπάνει-
σι πάλιν, λέγων· «Ὡστε συνερχόμενοι εἰς τὸ φαγεῖν, ἀλλή-*

2. Κατόπιν λέγει τελευταῖον καὶ τὸ ἰσχυρότερον ἀπὸ ὅλα ὅταν λέγῃ ὅτι ὁ Θεὸς καὶ τώρα αὐτὰ διατάσσει διὰ μέσου ἐμοῦ. «Ἐὰν νομίζῃ κανεὶς ὅτι εἶναι προφήτης ἢ πνευματοφόρος, πρέπει νὰ καταλάβῃ ὅτι αὐτὰ πού σᾶς γράφω εἶναι ἐντολαὶ τοῦ Κυρίου. Ἄλλ' ἐὰν κανεὶς τὸ ἀγνοῇ, ἃς τὸ ἀγνοῇ». Καὶ διατί προσέθεσεν αὐτό; Διὰ νὰ δείξῃ ὅτι δὲν ἀναγκάζει, οὔτε λογομαχεῖ, πρᾶγμα πού εἶναι σημεῖον ὅτι δὲν θέλει νὰ ἐπιβάλλῃ τὰ ἰδικὰ του, ἀλλ' ὅτι ἀποσκοπεῖ εἰς τὸ συμφέρον τῶν ἄλλων. Δι' αὐτὸ καὶ ἀλλοῦ λέγει «Ἐὰν θέλῃ κανεὶς νὰ εἶναι φιλόνεικος, ἐμεῖς τέτοιαν συνήθειαν δὲν ἔχομεν». Δὲν κάμνει ὁμῶς αὐτὸ παντοῦ, ἀλλ' ὅπου δὲν εἶναι πολὺ μεγάλα τὰ ἁμαρτήματα καὶ τότε περισσότερο διὰ νὰ ἐντροπιάσῃ· διότι ὅταν ὁμιλῇ διὰ μεγάλα δὲν λέγει ἔτσι, ἀλλὰ πῶς; «Μὴ πλανᾶσθε· οὔτε πόρνοι, οὔτε δουλοπρεπεῖς θὰ κληρονομήσουν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ»· καὶ πάλιν, «Ἐγὼ ὁ Παῦλος σᾶς λέγω, ὅτι ἐὰν περιτέμνεσθε, ὁ Χριστὸς δὲν πρόκειται νὰ σᾶς ὠφελήσῃ εἰς τίποτε»³. Ἐδῶ ὁμῶς, ἐπειδὴ ὁ λόγος ἦτο διὰ τὴν σιωπὴν, δὲν ἐπιτίθεται μὲ πολὺ αὐστηρότητα, διὰ νὰ τοὺς προσελκύσῃ περισσότερο μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον.

Ἐν συνεχείᾳ αὐτὸ πού συνηθίζει πάντοτε νὰ κάμνῃ, ἐπαναφέρει τὸν λόγον εἰς τὸ προηγούμενον θέμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐξέκλινε διὰ νὰ εἰπῇ αὐτά, καὶ λέγει «Ἔσπε, ἀδελφοί, ἐπιδιώκετε μὲ ζῆλον τὸ νὰ προφητεύετε, ἀλλὰ μὴ ἐμποδίζετε καὶ τὸ νὰ ὁμιλοῦν γλώσσας». Διότι εἶναι συνήθεια εἰς αὐτὸν νὰ ἐπεξεργάζεται ὄχι μόνον τὸ θέμα διὰ τὸ ὁποῖον πρόκειται, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνο πού εἶναι κατὰ τὴν γνώμην του συγγενὲς πρὸς αὐτὸ νὰ διορθῶνῃ ὅπως καὶ ἂν εἶναι, καὶ νὰ ἐπανέρχεται πάλιν εἰς τὸ προηγούμενον, ὥστε νὰ μὴ νομίζεται ὅτι φεύγει ἀπὸ τὸ θέμα. Διότι καὶ ὅταν ὠμίλει διὰ τὴν σύμπνοιαν εἰς τὰς τραπέζας, ἀφοῦ ἔκανε παρέκθασιν διὰ νὰ ὁμιλήσῃ διὰ τὴν κοινωνίαν μέσα εἰς τὰ μυστήρια καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἀφοῦ προεκάλεσεν ἐντροπήν, ἐπανέρχεται πάλιν εἰς τὰ προηγούμενα μὲ τοὺς λόγους· «Ἔσπε, ἀδελφοί μου, ὅταν συγκεντρῶνεσθε διὰ νὰ

λους ἐκδέχεσθε». Καὶ ἐνταῦθα τοίνυν περὶ τῆς ἐν τοῖς χα-
 ρίσμασιν εὐταξίας διαλεχθεῖς, καὶ τοῦ μὴ δεῖν μήτε ἀλύειν
 ἐν τοῖς ἐλάττοσι, μήτε φουᾶσθαι ἐπὶ τοῖς μείζοσι, εἶτα ἐπὶ
 τὴν γυναιξὶ πρόπουσαν ἐξελθὼν εὐκοσμίαν ἐντεῦθεν, καὶ
 5 κατασκευάσας αὐτήν, ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπάνεισι λέγων πάλιν· «Ὡστε, ἀδελφοί μου, ζηλοῦτε τὸ προφητεύειν, καὶ τὸ
 λαλεῖν γλώσσαις μὴ κωλύετε».

Εἶδες πῶς μέχρι τέλους τὴν διαφορὰν ἐφύλαξε, καὶ πῶς
 ἔδειξε τὸ μὲν σφόδρα ἀναγκαῖον ὄν, τὸ δὲ οὐχ οὕτω; Διὸ
 10 ἐπ' ἐπαίνου μὲν φησι, «ζηλοῦτε», ἐπὶ τούτου δέ, «μὴ κωλύε-
 τε». Εἶτα ὡς ἐν κεφαλαίῳ τὰ πάντα διορθούμενος ἐπάγει
 λέγων· «Πάντα δὲ εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν γινέσθω»·
 πάλιν πλήτιων τοὺς εἰκῆ θουλομένους ἀσχημονεῖν, καὶ μα-
 νίας δόξαν λαμβάνειν, καὶ τὴν οἰκειαν μὴ φυλάτιοντας τάξιν.
 15 Οὐδὲν γὰρ οὕτως οἰκοδομεῖ, ὡς εὐταξία, ὡς εἰρήνη, ὡς
 ἀγάπη, ὥσπερ οὖν καὶ τὰ ἐναντία διαλύει. Οὐκ ἐν τοῖς πνευ-
 ματικοῖς δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασιν τοῦτο ἴ-
 δοι τις ἄν. Ἄν τε γὰρ ἐν χορῶ, ἄν τε ἐν πλοίῳ, ἄν τε ἐν
 ἄρματι, ἄν τε ἐν σιραιοπέδῳ τὴν τάξιν συγχέης, καὶ τὰ
 20 μείζονα τῆς οἰκειᾶς χώρας ἐκβαλὼν, τὰ ἐλάτιονα εἰσαγά-
 γῃς εἰς τὴν ἐκείνων τάξιν, πάντα διέφθειρας, καὶ οὕτω τὰ
 ἄνω κάτω γίνεται.

3. Μὴ τοίνυν μηδὲ ἡμεῖς τὴν τάξιν διαφθείρωμεν, μηδὲ
 τὴν κεφαλὴν κάτω ποιῶμεν, καὶ τοὺς πόδας ἄνω. Τοῦτο
 25 δὲ γίνεται, ὅταν τὸν μὲν ὀρθὸν λογισμὸν κάτω ρίψωμεν, τὰς
 δὲ ἐπιθυμίας, τὸν θυμὸν, καὶ τὴν ἡδονὴν ἐπισιτήσωμεν τῷ
 λογικῷ· ὅθεν πολὺς ὁ κλύδων, καὶ πολλὴ ἡ ταραχὴ, καὶ ἄ-
 φόρητος ἡ ζάλη, πάντων σκοτίῳ κατεχομένων. Καί, εἰ βούλει,
 τὴν ἀσχημοσύνην τὴν ἐντεῦθεν γινομένην πρῶτον ἐξειτάσωμεν,
 30 καὶ τότε τὴν ζημίαν, Πῶς οὖν ἔσται τοῦτο σαφὲς ἡμῖν καὶ

φάγετε, περιμένετε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον». Καὶ ἐδῶ λοιπὸν, ἀφοῦ ὠμίλησε διὰ τὴν καλὴν τάξιν εἰς τὰ χαρίσματα καὶ νὰ μὴ στενοχωροῦνται, οὔτε νὰ παραπονοῦνται διὰ τὰ κατώτερα, οὔτε νὰ ὑπερηφανεύωνται διὰ τὰ μεγαλύτερα, ὕστερον, ἀφοῦ ἐξηλθεν ἀπὸ τὸ θέμα διὰ νὰ ὁμιλήσῃ διὰ τὴν κοσμιότητα τῶν γυναικῶν καὶ ἀπέδειξεν αὐτήν, ἐπανερχεται εἰς τὸ θέμα καὶ λέγει πάλιν· «Ὡστε, ἀδελφοί, ἐπιδιώκετε μὲ Ζῆλον νὰ προφητεύετε, ἀλλὰ μὴ ἐμποδίζετε καὶ τὸ νὰ ὁμιλοῦν γλώσσας».

Εἶδες πῶς ἐκράτησε τὴν διαφορὰν μέχρι τέλους καὶ πῶς ἔδειξεν ὅτι τὸ μὲν εἶναι πολὺ ἀναγκαῖον, ἐνῶ τὸ ἄλλο ὄχι τόσον; Δι' αὐτὸ δι' ἐκεῖνο μὲν λέγει, «νὰ ποθῆτε μὲ Ζῆλον», ἐνῶ δι' αὐτό, «μὴ ἀπαγορευέετε». Ὑστερον ὡσανὺ νὰ διορθῶνῃ ὅλα ἐν συντομίᾳ προσθέτει τοὺς λόγους· «Ἄς γίνωνται ὅλα μὲ εὐπρέπειαν καὶ μὲ τάξιν»· καὶ ἔτσι πάλιν κτυπᾷ ἐκείνους ποὺ θέλουν ἀπερισκέπτως νὰ συμπεριφέρωνται ἀπρεπῶς καὶ ἐπιδιώκουν μὲ μανίαν τὴν δόξαν καὶ νὰ μὴ τηροῦν τὴν τάξιν των. Διότι τίποτε δὲν οἰκοδομεῖ τόσον, ὅσον ἡ καλὴ τάξις, ἡ εἰρήνη, ἡ ἀγάπη, ὅπως καὶ τὰ ἀντίθετα πάλιν ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἐξαφανίζει. Ὅχι δὲ μόνον εἰς τὰ πνευματικά, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα ἢ μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ ἰδῇ αὐτό. Διότι, ἐὰν ἀνατρέψῃς τὴν τάξιν, εἴτε εἰς τὸν χορὸν, εἴτε εἰς τὸ πλοῖον, εἴτε εἰς τὸ ἄρμα, εἴτε εἰς τὸ στρατόπεδον, καὶ ἀφοῦ ἐκβάλης τὰ ἀνώτερα ἀπὸ τὴν θέσιν των τοποθετήσῃς τὰ μικρότερα εἰς τὴν θέσιν των, καταστρέφεις τὰ πάντα καὶ ἔτσι γίνονται τὰ πάντα ἄνω κάτω.

3. Ἄς μὴ ἀνατρέπωμεν λοιπὸν καὶ ἐμεῖς τὴν τάξιν καὶ ἄς μὴ τοποθετῶμεν τὴν κεφαλὴν κάτω καὶ τοὺς πόδας ἐπάνω. Αὐτὸ δὲ συμβαίνει ὅταν ρίξωμεν κάτω τὴν ὀρθὴν σκέψιν καὶ τοποθετήσωμεν ὡς ἐπιστάτην εἰς τὸ λογικὸν τὰς ἐπιθυμίας, τὰς ὁρμὰς καὶ τὴν ἡδονὴν· ἀπὸ ὅπου πολλὴ ἢ τρικυμία καὶ ἢ ταραχὴ καὶ ἀνυπόφορος ἢ πάλῃ ὅταν κυριαρχοῦνται τὰ πάντα ἀπὸ τὸ σκότος τῶν παθῶν. Καί, ἐὰν θέλῃς, ἄς ἐξετάσωμεν πρῶτον τὴν ἀσχημίαν ποὺ προκαλεῖται ἀπὸ αὐτὸ καὶ ὕστερον τὴν ζημίαν. Πῶς λοιπὸν

σφόδρα γνώριμον; Παραγάγωμεν εἰς μέσον ἄνθρωπον οὕτω διακείμενον, πόρνης ἐρώνια, καὶ ὑπὸ ἐπιθυμίας ἀτόπου κρατούμενον, καὶ τότε ὀφόμεθα τὸν γέλωτα τοῦτον. Τί γὰρ ἂν γένοιτο αἰσχροτέρου τοῦ θυραυλοῦντος πρὸ τῶν πορνικῶν
 5 οἰκημάτων, καὶ ραπιζομένου παρὰ πόρνης γυναικός, καὶ κλαίοντος καὶ ὀδυρομένου, καὶ τὴν ἑαυτοῦ καταισχύνοντος δόξαν; Εἰ δὲ θούλει καὶ τὴν ζημίαν ἰδεῖν, ἐννόει μοι τῶν χρημάτων τὴν δαπάνην, τοὺς περὶ τῶν ἐσχάτων κινδύνους, τὸν πρὸς τοὺς ἀντερασιάς πόλεμον, τὰ τραύματα, τὰς πληγὰς τὰς ἐκ
 10 τῶν τοιούτων παραιάξεων.

Τοιοῦτοι καὶ οἱ χρημάτων ἐπιθυμίᾳ κατεχόμενοι μᾶλλον δὲ μείζονα ἀσχημονοῦσιν. Οὗτοι μὲν γὰρ περὶ ἕν εἰσιν σῶμα οἱ δὲ φιλάργυροι τὰς πάντων οὐσίας ὁμοίως περιεργάζονται, καὶ πενήτων καὶ πλουσιούτων, καὶ τῶν οὐκ ὄντων πραγμάτων ἐρώσιν, ὃ μάλιστα τῆς τοῦ πάθους ἀσιπίας σημεῖόν ἐστιν. Οὗ γὰρ λέγουσιν διὰ τὴν τοῦ δεῖνος ἐβουλόμην οὐσίαν ἔχειν καὶ τὴν τοῦ δεῖνος μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ ὄρη χρυσοῖον εἶναι θούλονται, καὶ τὰς οἰκίας, καὶ τὰ ὀρώμενα πάντα, καὶ ἐφ' ἕτερον προβαίνουσι κόσμον καὶ τοῦτο ἐπ' ἄπειρον πά-
 15 σχουσι, καὶ οὐδαμοῦ τῆς ἐπιθυμίας λήγουσι. Τίς ἂν παρασιήσειε λόγος τὸν χειμῶνα τῶν ἰογισμῶν ἐκείνων, τὰ κύματα, τὸν ζόφον; ὅπου δὲ κύματα καὶ χειμῶν τοσοῦτος, ποῖα γένοιτ' ἂν ἡδονή; Οὐκ ἔστιν οὐδεμία, ἀλλὰ θόρυβος καὶ ὀδύνη καὶ νεφέλαι ζοφώδεις ἀντὶ ὑδάτων πολλὴν φέρουσαι τὴν ἀθυ-
 25μίαν· ὃ δὴ καὶ ἐπὶ τῶν ἐρώωντων ἀλλοτριίου κάλλους συμβαίνειν εἶωθε. Διὰ τοι τοῦτο οἱ μηδ' ὄλως ἐρώοντες, τῶν ἐρώωντων ἐν πλείονί εἰσιν ἡδονῇ.

Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο μὲν οὐδεὶς ἀντίποι· ἐγὼ δὲ καὶ τὸν ἐρώοντα μὲν, κατέχοντα δὲ τῆς ἐπιθυμίας, μᾶλλον ἂν φαίην

θά εἶναι σαφές αὐτό δι' ἐμᾶς καὶ πῶς θὰ τὸ γνωρίζωμεν; Ἄς φέρωμεν ὡς παράδειγμα κάποιον ἄνθρωπον ποῦ εὐρίσκεται εἰς τέτοιαν κατάστασιν, νὰ ἀγαπᾷ μίαν πόρνην, καὶ νὰ κυριαρχῆται ἀπὸ ἄλογον ἐπιθυμίαν, καὶ τότε θὰ ἰδοῦμεν πόσον γέλωτα προκαλεῖ αὐτό. Διότι τί θὰ ἦτο ἐντροπιαστικώτερον ἀπὸ τοῦ νὰ περνᾷ κανεὶς τὴν νύκτα εἰς τὸ ὑπαιθρον πρὸ τῆς θύρας τῶν οἰκημάτων τῶν πορνῶν καὶ νὰ ραπίζεται ἀπὸ πόρνην γυναῖκα καὶ νὰ κλαίῃ καὶ νὰ ὀδύρεται καὶ νὰ κατεξευτελίζει τὴν ὑπόληψίν του; Ἐὰν δὲ θέλῃς νὰ ἰδῆς τὴν ζημίαν, σκέψου τὰς δαπάνας εἰς χρήματα, τοὺς μεγαλυτέρους κινδύνους, τὸν πόλεμον μὲ τοὺς ἀντεραστάς, τὰ τραύματα, τὰς πληγὰς, ἀπὸ τέτοιας συγκρούσεως.

Τέτοιοι εἶναι καὶ αὐτοὶ ποῦ κατέχονται ἀπὸ ἐπιθυμίαν χρημάτων· μᾶλλον δὲ μεγαλυτέρας ἀσχημίας διαπράττουν. Διότι οἱ μὲν ἐρωτευμένοι ἀσχολοῦνται γύρω ἀπὸ ἓν σῶμα, ἐνῶ οἱ φιλάργυροι περιεργάζονται ἐξ ἴσου τὰς περιουσίας ὄλων, καὶ τῶν πλουσίων καὶ τῶν πτωχῶν καὶ ἀγαποῦν καὶ τὰ ἀνύπαρκτα πράγματα, πρᾶγμα ποῦ εἶναι βεβαίως σημεῖον τοῦ πόσον ἄλογον εἶναι τὸ πάθος. Δὲν λέγουν δηλαδὴ ὅτι θὰ ἤθελον νὰ ἔχω τὴν περιουσίαν τοῦ τάδε ἢ τοῦ τάδε μόνον, ἀλλὰ θέλουν καὶ τὰ ὄρη νὰ εἶναι χρυσός, καὶ αἱ οἰκίαι καὶ ὅλα τὰ ὄρατὰ καὶ προχωροῦν πρὸς ἄλλον κόσμον· καὶ αὐτὸ πάσχουν ἐπ' ἄπειρον καὶ πουθενὰ δὲν σταματοῦν τὴν ἐπιθυμίαν. Ποῖος λόγος ἤμπορεῖ νὰ παραστήσῃ τὴν ἀνεμοζάλην ἐκείνων τῶν σκέψεων, τὰ κύματα, τὸ σκότος; ὅπου ὑπάρχουν ὅμως κύματα καὶ τόση ἀνεμοζάλη, ποία ἡδονὴ ἤμπορεῖ νὰ ὑπάρχη; Δὲν ὑπάρχει καμμία, ἀλλὰ ταραχὴ καὶ πόνος καὶ σκοτεινὰ νέφη, τὰ ὅποια ἀντὶ διὰ βροχὴν φέρουν πολλὴν θλίψιν· πρᾶγμα ποῦ συνήθως συμβαίνει καὶ εἰς αὐτοὺς ποῦ ἀγαποῦν ξένον κάλλος. Δι' αὐτὸ βέβαια αὐτοὶ ποῦ δὲν ἀγαποῦν τίποτε, εὐρίσκονται εἰς περισσοτέραν ἡδονὴν ἀπὸ αὐτοὺς ποῦ δὲν ἀγαποῦν.

Ἄλλὰ πρὸς αὐτὸ μὲν δὲν θὰ προβάλλῃ κανεὶς καμμίαν ἀντίρρησιν· ἐγὼ ὅμως καὶ αὐτὸν μὲν ποῦ ἀγαπᾷ, ἀλλ' εἶναι

τρυφᾶν τοῦ συνεχῶς τῆς πόρνης ἀπολαύοντος. Εἰ γὰρ καὶ
 δυσκολωτέρα ἢ ἀπόδειξις, ἀλλ' ὅμως καὶ οὕτως ἀναγκαῖον
 καταιολυῆσαι τοῦ λόγου. Καὶ γὰρ καὶ δυσκολωτέρα γίνεται,
 οὐ παρὰ τὴν φύσιν τοῦ πράγματος, ἀλλὰ παρὰ τὸ μὴ εἶναι
 5 τῆς φιλοσοφίας ταύτης ἀκροατὰς ἀξίους. Τί γὰρ ἤδιον,
 εἶπέ μοι, τῷ ἐρωῶντι, τὸ καταφρονεῖσθαι ὑπὸ τῆς ἐρωμένης,
 ἢ τὸ τιμᾶσθαι καὶ ὑπερορᾶν; Εὐδηλον ὅτι τοῦτο. Τίνα οὖν,
 εἶπέ μοι, τιμήσει πλεον ἢ πόρνη, τὸν δουλεύοντα αὐτῇ καὶ
 αἰχμάλωτον ὑπ' αὐτῆς ἤδη γενόμενον, ἢ τὸν ἀνώτερον τῶν
 10 ἐκείνης δικτύων, καὶ ὑψηλότερα τῶν καλάμων αὐτῆς πετό-
 μενον; Παρὶ που δῆλον, ὅτι τοῦτον. Περὶ τίνα δὲ σπου-
 δάσει πλεον, τὸν πεπιωκότα, ἢ τὸν οὐδέπω; Τὸν οὐδέπω πάν-
 τως. Τίς δὲ ἔσται ποθεινότερος, ὁ κατειργασμένος, ἢ ὁ μηδέ-
 πω ἀλούς; Ὁ μηδέπω τέως ἀλούς. Εἰ δὲ ἀπιστεῖτε, ἀπὸ
 15 τῶν ὑμειτέρων παρέξω τὴν ἀπόδειξιν. Τίνας γὰρ ἂν μᾶλλον
 τις ἐρασθεῖη γυναικός, τῆς εὐκόλως ὑποκατακλινομένης αὐ-
 τῷ καὶ ἐκδιδομένης, ἢ τῆς ἀρνούμενης καὶ πράγματα αὐτῷ
 παρεχούσης; Εὐδηλον ὅτι ταύτης· καὶ γὰρ μείζονως ἐντεῦ-
 θεν ὁ πόθος ἀνάπτεται. Οὐκοῦν καὶ ἐπὶ τῆς γυναικὸς τὸ
 20 αὐτὸ δὴ τοῦτο ἔσται καὶ τοῦτον τιμήσουσι καὶ θαυμάσονται
 πλεον τὸν ὑπερορῶντα αὐτῶν. Εἰ δὲ τοῦτο ἀληθές, κακεῖνο
 ὁμοίως, τὸ ἐν μείζονι εἶναι ἡδονῇ τὸν μᾶλλον τιμώμενον καὶ
 ἀγαπώμενον. Ἐπεὶ καὶ σιρραιηγὸς πόλιν τὴν μὲν καθάπαξ
 ἀλοῦσαν ἀφίησι, τῇ δὲ ἔσιτηκυῖα καὶ φιλονεικούμενη προσεδρεύει
 25 μετὰ σπουδῆς ἀπάσης· καὶ θηρευτὴς τὸ μὲν χειρωθέν ζῶον
 ἐν οκλίῳ κατακλείσας ἔχει, καθάπερ ἢ πόρνη τὸν ἐρασιγόν,
 τὸ δὲ φεῦγον διώκει.

Ἄλλ' ἀπολαύει τῆς ἐπιθυμίας ἐκεῖνος, φησὶν, οὗτος δὲ
 οὐκ ἀπολαύει. Τὸ δὲ μὴ καταισχύνεσθαι, μηδὲ δουλεύειν ταῖς

κυρίαρχος τῆς ἐπιθυμίας του, θὰ ἔλεγα ὅτι εὐρίσκεται εἰς περισσοτέραν ἡδονὴν ἀπὸ ἐκείνον ποὺ ἀπολαμβάνει συνεχῶς τὴν πόρνην. Ἐὰν καὶ εἶναι δυσκολωτέρα βέβαια ἢ ἀπόδειξις, ὅμως καὶ ἔτσι εἶναι ἀνάγκη νὰ τολμήσωμεν ν' ἀποδείξωμεν αὐτὸν τὸν λόγον. Καὶ βέβαια γίνεται δυσκολωτέρα ὄχι ἀπὸ τὴν φύσιν τοῦ πράγματος, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχουν ἄξιοι ἀκροαταὶ ποὺ νὰ ἠμποροῦν ν' ἀντιληφθοῦν ἀμέσως αὐτὴν τὴν σοφίαν. Διότι τί εἶναι γλυκύτερον, εἰπέ μου, εἰς αὐτὸν ποὺ ἀγαπᾷ, τὸ νὰ καταφρονῆται ἀπὸ αὐτὴν ποὺ ἀγαπᾷ ἢ νὰ τιμᾶται καὶ νὰ περιφρονῆ; Εἶναι φανερὸν ὅτι αὐτό. Ποῖον λοιπὸν, εἰπέ μου, θὰ τιμῆται περισσότερο ἢ πόρνη, αὐτὸν ποὺ εἶναι δοῦλος τῆς καὶ ἤδη ἔγινεν αἰχμάλωτος ἀπὸ αὐτὴν ἢ αὐτὸν ποὺ εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὰ δίκτυά τῆς καὶ πετᾷ ὑψηλότερον ἀπὸ τὰς παγίδας τῆς; Εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι αὐτό εἶναι ἀληθές. Ποῖος θὰ εἶναι δὲ ἀλαθητότερος αὐτός ποὺ ἔχει τελείως ὑποταγῆ ἢ αὐτός ποὺ δὲν ὑπετάγη ποτέ; Αὐτός ποὺ ποτέ δὲν ὑπετάγη. Ἐὰν ὅμως δὲν πείθεσθε, θὰ δώσω ἀπόδειξιν ἀπὸ σᾶς τοὺς ἰδίους. Ποίαν γυναῖκα λοιπὸν θὰ ἠγάπα κανεὶς περισσότερο, αὐτὴν ποὺ ἐνδίδει εὐκόλως καὶ παραδίδεται ἢ αὐτὴν ποὺ ἀρνεῖται καὶ τοῦ προκαλεῖ δυσκολίας καὶ στενοχωρίας; Εἶναι φανερὸν ὅτι αὕτη· διότι περισσότερο ἀνάπτει ὁ πόθος ἀπὸ αὐτό. Λοιπὸν καὶ εἰς τὴν γυναῖκα τὸ ἴδιον συμβαίνει· καὶ τιμοῦν καὶ θαυμάζουν περισσότερο αὐτὸν ποὺ τὰς περιφρονεῖ. Ἐὰν δὲ αὐτό εἶναι ἀληθές καὶ ἐκεῖνο ἐπίσης, τὸ ὅτι εὐρίσκεται εἰς περισσοτέραν ἡδονὴν αὐτός ποὺ τιμᾶται καὶ ἀγαπᾶται περισσότερο. Διότι καὶ ὁ στρατηγὸς πάλιν τὴν μὲν πόλιν ποὺ ἐκυριεύθη μίαν φορὰν τὴν ἀφήνει, ἐνῶ αὐτὴν ποὺ ἀνθίσταται καὶ μάχεται τὴν πολιορκεῖ μὲ πολλὴν ἐπιμονήν· καὶ ὁ κυνηγὸς τὸ μὲν ζῶον ποὺ συνελήφθη ἀφοῦ τὸ κλείσῃ μέσα εἰς σκότος τὸ κρατεῖ ἐκεῖ, ὅπως ἢ πόρνη τὸν ἐραστήν, ἐνῶ αὐτὸ ποὺ φεύγει τὸ κυνηγᾷ.

Ἄλλ' αὐτός ἀπολαμβάνει τὴν ἐπιθυμίαν, θὰ εἰπῆ κάποιος, ἐνῶ ἐκεῖνος δὲν ἀπολαμβάνει. Ἄλλὰ τὸ νὰ μὴ ἐντροπιάζεται, τὸ νὰ μὴ εἶναι δοῦλος εἰς τὰς τυραννικάς

τυραννικαῖς αὐτῆς ἐπιταγαῖς, μηδὲ ὡς ἀνδρόποδον ἄγεσθαι
 παρ' αὐτῆς καὶ περιάγεσθαι, ραπιζόμενον, ἐμπιυόμενον, ἐπὶ
 κερφαλῆς ὠθούμενον, μικρὰν ἡδονὴν εἶναι νομίζεις, εἶπέ μοι;
 Εἰ γὰρ τις ταῦτα ἀκριβῶς ἐξειτάσειε, καὶ δυνηθεῖη τὰς ὕ-
 5 θρεις αὐτῶν συναγαγεῖν, τὰ ἐγκλήματα, τὰς συνεχεῖς ὁργάς,
 τὰς ἀπὸ ψυχῆς, τὰς ἀπὸ τοῦ θρύπτεσθαι γινομένας, τὰς ἀπε-
 χθείας, τὰ ἄλλα πάντα, ἅπερ οἱ πάσχοντες ἴσασι μόνον, πάν-
 τα πόλεμον εὐρήσει πλείους ἔχοντα τὰς ἀνακωχὰς τῆς ἀθλίας
 τούτων ζωῆς. Ποίαν οὖν λέγεις ἡδονήν, εἶπέ μοι; τὴν ἀπὸ
 10 τῆς μίξεως, τὴν πρόσκαιρον καὶ θραχεῖαν; Ἄλλ' εὐθέως ταύ-
 την πόλεμος ἐπικαταλαμβάνει, καὶ κύματα, καὶ λύττα, καὶ
 μανία πάλιν ἢ αὐτή. Καὶ ταῦτα μὲν ὑμῖν εἴρηται, ὡς ἂν τις
 νέοις διαλεγόμενος ἀκολάστοις εἴποι, οὐ σφόδρα ἀνεχομένοις
 τῶν περὶ βασιλείας καὶ γεέννης ἀκοῦσαι λόγων· διὰ δὲ
 15 καὶ ταῦτα εἰς μέσον ἀγάγωμεν, οὐδὲν ἔνεστιν εἰπεῖν, ὅση
 τῶν σωφρονούντων ἢ ἡδονή, διὰ ἀναπλάτιη παρ' ἑαυτῶ
 τοὺς σιεφάνους, τὰ θραβεῖα, τὴν μετὰ τῶν ἀγγέλων ὀμιλίαν,
 τὴν ἐπὶ τῆς οἰκουμένης ἀνάρρησιν, τὴν παρρησίαν, τὰς χρη-
 σιὰς καὶ ἀθανάτους ἐλπίδας ἐκεῖνας.

20 4. Ἄλλ' ἢ μίξις ἔχει τινὰ ἡδονήν (τοῦτο γὰρ συνεχῶς
 περιοιζέουσιν), ὁ δὲ σωφρονῶν ὀδυνᾶται διηνεκῶς μαχό-
 μενος τῇ τῆς φύσεως τυραννίδι. Τοῦναντίον μὲν οὖν εὖροι
 τις ἂν ἢ γὰρ θία αὐτὴ καὶ ταραχὴ παρὰ τῶ πορνεύοντι μᾶλ-
 λόν ἐστι. Καὶ γὰρ κλόνος ἐν τῶ σώματι πολὺς, καὶ πάσης
 25 θαλάττης κυματουμένης χαλεπώτερον οὖτος διάκειται, οὐδέ-
 ποιε πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν ἰσιτάμενος, ἀλλ' αἰεὶ θαλλόμενος ὑπ'
 αὐτῆς, ὥπερ οἱ δαιμονῶντες, καὶ συνεχῶς ὑπὸ τῶν πονη-
 ρῶν καταρρηγνύμενοι πνευμάτων. Ὁ δὲ σῶφρων καθάπερ
 ἀριστεὺς γενναῖος συνεχῶς αὐτὴν βάλλων, τὴν ἀρίστην καὶ
 30 μυρῶν τοιούτων ἡδίω καρποῦται ἡδονήν, τῇ νίκη ταύτῃ

της ἀπαιτήσεις, τὸ νὰ μὴ σύρεται ὡς αἰχμάλωτος ἀπὸ αὐτὴν καὶ νὰ μὴ περιφέρεται καὶ ραπίζεται καὶ ἐμπύεται καὶ ὠθῆται εἰς τὰ ἄκρα, εἰπέ μου, νομίζεις ὅτι εἶναι μικρὰ ἡδονή; Διότι ἐὰν κανεῖς ἐξετάση μὲ ἀκρίβειαν αὐτὰ καὶ συγκεντρώση τὰς ἀτιμώσεις των, τὰς κατηγορίας, τοὺς συνεχεῖς θυμοὺς ποὺ προξενουῦνται ἀπὸ τὴν ψυχὴν, ἀπὸ τὰς ἀπιστίας, τὰς ἔχθρας, ὅλα τὰ ἄλλα, τὰ ὁποῖα γνωρίζουν μόνον αὐτοὶ ποὶ τὰ παθαίνουν, θὰ εὔρη ὅτι κάθε πόλεμος ἔχει περισσοτέρας ἀνακωχάς, παρὰ ἡ ἀθλία ζωὴ αὐτῶν. Ποῖαν, εἰπέ μου, λοιπὸν νομίζεις ἡδονὴν; αὐτὴν ἀπὸ τὴν σαρκικὴν ἔνωσιν, τὴν πρόσκαιρον καὶ σύντομον; Ἄλλ' ἀμέσως αὐτὴν τὴν διαδέχεται πόλεμος καὶ κύματα καὶ λύσσα καὶ ἡ ἰδία μανία πάλιν. Καὶ αὐτὰ μὲν ἐλέχθησαν εἰς ἐσᾶς, ἔτσι ποὺ θὰ ὠμίλει κανεῖς ἐὰν ἀπηυθύνετο εἰς νέους καὶ ἀκολάστους ποὺ δὲν ἀνέχονται ν' ἀκούσουν διὰ τὴν οὐράνιον βασιλείαν καὶ τὴν γέενναν, ὅταν ὅμως ὑπολογίσωμεν καὶ αὐτά, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἴπωμεν τίποτε διὰ τὸ πόση εἶναι ἡ ἡδονὴ αὐτῶν ποὺ σωφρονοῦν, ὅταν φαντασθῆ κανεῖς τοὺς στεφάνους, τὰ βραβεῖα, τὴν οἰκειότητα μὲ τοὺς ἀγγέλους, τὴν ἀνακήρυξιν εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην, τὸ θάρρος πρὸς τὸν Θεόν, τὰς ἀγαθὰς καὶ ἀθανάτους ἐκείνας ἐλπίδας.

4. Ἄλλ' ἡ σαρκικὴ ἔνωσις προξενεῖ κάποιαν ἡδονὴν (διότι αὐτὸ προβάλλουν συνεχῶς), ἐνῶ αὐτὸς ποὺ σωφρονεῖ ὑποφέρει ἀπὸ τὸ ὅτι συνεχῶς πολεμᾷ τὴν τυραννίαν τῆς φύσεως. Τὸ ἀντίθετον λοιπὸν θὰ εὔρη κανεῖς νὰ συμβαίη καθ' ὅσον αὐτὴ ἡ βία τῆς θελήσεως καὶ ἡ ταραχὴ εὐρίσκεται περισσότερον εἰς αὐτὸν ποὺ πορνεύει. Διότι ὑπάρχει πολλὴ σύγχυσις εἰς τὸ σῶμα καὶ εὐρίσκεται εἰς κατάστασιν χειροτέραν ἀπὸ τὴν θάλασσαν αὐτό, ἀφοῦ οὐδέποτε ἡσυχάζει ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν, ἀλλὰ βάλλεται συνεχῶς ἀπὸ αὐτὴν, ὅπως οἱ δαιμονισμένοι ποὺ κατασπαράσσονται συνεχῶς ἀπὸ τὰ πονηρὰ πνεύματα. Ἐνῶ ὁ σώφρων, ὡσὰν γενναῖος νικητὴς καθὼς προσβάλλει αὐτὴν συνεχῶς, κερδίζει τὴν ἀρίστην καὶ γλυκυτέραν ἀπὸ ἀπείρους τέτοιας ἡδονὰς καὶ κοσμεῖται πάντοτε μὲ τὴν νίκην αὐτὴν καὶ

καὶ τῷ χρησιῷ συνειδῶτι καὶ τοῖς λαμπροῖς τροπαίοις καλλωπιζόμενος διηνεκῶς. Εἰ δὲ μετὰ τὴν ὀμίλιαν ἀναπαύεται μικρὸν ἐκεῖνος, οὐδὲν τοῦτο ἂν εἴη· πάλιν γὰρ ὁ χειμῶν ἔπεισι, καὶ πάλιν κύματα. Ὁ δὲ φιλοσοφῶν οὐδὲ ἀρχὴν ἀφίη-
 5 σι ταύτην λαβεῖν τὴν ταραχὴν, οὐδὲ διανασιῆναι τὸ πέλαγος, οὐδὲ βοῆσαι τὸ θηρόιον. Εἰ δέ τινα θίαν ὑπομένει κατέχων τὴν τοιαύτην ὁρμὴν, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος συνεχῶς θαλλόμενος καὶ κεντιούμενος καὶ τὸν ὀλιστρον οὐ φέρων καὶ παρόμοιον γίνεται, ὡσπερ ἂν εἰ ἵππον ἄγριον μαινόμενον καὶ ἀνα-
 10 τείοντα ἀνέχοι τῷ χαλινῷ, καὶ κατέχοι μετὰ τέχνης ἀπάσης· ὁ δὲ ἐνδούς, ὥσπερ τὸν πόνον τοῦτον φυγεῖν, συρόμενος ὑπ' αὐτοῦ πανταχοῦ φέροιο.

Ταῦτα εἰ καὶ σαφέσιερον τοῦ δέοντος εἴρηται, μηδεὶς ἐγκαλείτω· οὐ γὰρ λόγων σεμνότητι καλλωπίζεσθαι βούλο-
 15 μαι, ἀλλὰ ποιῆσαι σεμνοῦς τοὺς ἀκούοντας. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ προφηταὶ οὐδενὸς τῶν τοιούτων φεῖδονται ρημάτων, τὴν ἀκολασίαν τῶν Ἰουδαίων ἐκκόψαι βουλόμενοι, ἀλλὰ καὶ γυμνότερον αὐτοῖν καθικνουῦνται, ἢ ὑμεῖς νῦν ἐφ' οἷς εἰρήκαμεν. Καὶ γὰρ ἰατρὸς σηπεδόνα ἐκβαλεῖν βουλόμενος, οὐ
 20 σκοπεῖ πῶς καθαρὰς διατηρήσειε τὰς χεῖρας, ἀλλ' ὅπως ἐκεῖνον ἀπαλλάξειε τῆς σηπεδόνης· καὶ ὁ τὸν ταπεινὸν ὑψηλὸν ποιῆσαι θέλων, αὐτὸς ταπεινοῦται πρότερος· καὶ ὁ σφάξαι τὸν ἐπιβουλεύοντα σπουδάζων, καὶ ἑαυτὸν αἰμάσσει μετ' ἐκείνου, καὶ τοῦτο αὐτὸν ποιεῖ λαμπρότερον. Ἐπεὶ καὶ στρα-
 25 τιώτην ἐπανελθόντα ἀπὸ τοῦ πολέμου ἂν ἴδῃ τις ἰχῶρι καὶ αἵματι καὶ ἐγκεφάλῳ μεμολυσμένον, οὐ μισήσει οὐδὲ ἀποσιροφήσεται διὰ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ θαυμάσεται μᾶλλον.

Οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν· διὰ τὸ ἴδωμέν τινα μετὰ τὸ κατασφάξαι τὴν ἐπιθυμίαν ἡμαγμένον ἐπανόντα, μᾶλλον
 30 αὐτὸν θαυμάζωμεν, καὶ κοινωνοῦμεν τῆς μάχης καὶ τῆς

τὴν καθαρὰν καὶ ἀγαθὴν συνείδησιν καὶ τὰ λαμπρὰ τροπαια. Ἐὰν δὲ ἐκεῖνος μετὰ τὴν σαρκικὴν μίξιν ἀναπαύεται ὀλίγον, αὐτὸ δὲν εἶναι τίποτε· διότι πάλιν ἐπέρχεται ἢ ἀνεμοζάλη καὶ πάλιν κύματα. Ἐνῶ αὐτὸς ποῦ ζῆ σαφῶς μὲ σωφροσύνην οὔτε νὰ ἀρχίσῃ ἀφήνει αὐτὴν τὴν ταραχὴν, οὔτε νὰ τρικυμίσῃ τὸ πέλαγος, οὔτε νὰ φωνάξῃ τὸ θηρίον. Ἐὰν δὲ ὑπομένη κάποιαν βίαν διὰ νὰ κυριαρχῇ εἰς αὐτὴν τὴν ὁρμὴν, ὑπομένει ὅμως καὶ ἐκεῖνος ποῦ συνεχῶς βάλλεται καὶ κεντᾶται καὶ ὑποφέρει ἀπὸ τὴν σφοδρὰν μανίαν τοῦ ἔρωτος· καὶ γίνεται τὸ ἴδιον περίπου ποῦ γίνεται ὅταν κάποιος κρατῇ ἄγριον ἵππον ποῦ μαίνεται καὶ ἐναντιοῦται καὶ τὸν κυβερνᾷ μὲ πολλὴν τέχνην· ἐνῶ κάποιος ἄλλος, ποῦ ἐνδίδει διὰ ν' ἀποφύγῃ αὐτὸν τὸν κόπον, σύρεται ἀπὸ τὸν ἵππον καὶ φέρεται παντοῦ.

Αὐτά, ἂν καὶ ἐλέχθησαν περισσότερον σαφῶς ἀπὸ ὅσον πρέπει, κανεῖς ἄς μὴ κατηγορῇ· διότι δὲν ἐπιθυμῶ νὰ στολιζῶμαι μὲ σεμνότητα εἰς τοὺς λόγους, ἀλλὰ νὰ κάνω σεμνοὺς αὐτοὺς ποῦ ἀκούουν. Δι' αὐτὸ καὶ οἱ προφῆται δὲν διστάζουν νὰ χρησιμοποιοῦσιν κανένα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς λόγους, διότι θέλουν νὰ κόψουν τελείως τὴν ἀκολασίαν τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ καὶ μὲ περισσότερον γυμνοὺς λόγους τοὺς προσβάλλουν, ἀπὸ ὅσον ἐμεῖς τώρα δι' ὅσα εἶπομεν. Διότι καὶ ὁ ἰατρὸς ὅταν θέλῃ νὰ ἐκβάλῃ τὴν σῆψιν τῆς πληγῆς, δὲν βλέπει πῶς νὰ διατηρήσῃ τὰ χέρια καθαρὰ, ἀλλὰ ν' ἀπαλλάξῃ τὸν ἀσθενῆ ἀπὸ τὴν σῆψιν· καὶ αὐτὸς ποῦ θέλει νὰ ἀνεβάσῃ ὑψηλὰ αὐτὸν ποῦ ἔπεσε, πίπτει καὶ ταπεινοῦται ὁ ἴδιος πρῶτον· καὶ αὐτὸς ποῦ προσπαθεῖ νὰ σφάξῃ τὸν ἐχθρόν, αἱματώνει καὶ τὸν ἑαυτὸν του μαζί μὲ ἐκεῖνον, πρᾶγμα ποῦ κάνει αὐτὸν περισσότερον ἐνδοξον. Διότι καὶ ὅταν κανεῖς ἰδῆ στρατιώτην ποῦ ἐπιστρέφει ἀπὸ τὸν πόλεμον νὰ ἔχῃ βαφῆ εἰς τὸ αἷμα, δὲν θὰ τὸν μισήσῃ, οὔτε θὰ τὸν ἀποστραφῇ δι' αὐτό, ἀλλὰ καὶ περισσότερον θὰ τὸν θαυμάσῃ.

Ἔτσι λοιπὸν ἄς κάμνωμεν καὶ ἐμεῖς· ὅταν ἴδωμεν κάποιον νὰ ἐπιστρέφῃ αἱματωμένος ἀφοῦ κατέσφαξε τὴν ἐπιθυμίαν, περισσότερον ἄς τὸν θαυμάζωμεν, καὶ ἄς

νίκης αὐτῶ, καὶ πρὸς τοὺς ἐρωῶντας λέγωμεν, δείξατε ἡμῖν
 τὴν ἐκ τῆς ἐπιθυμίας ἡδονήν· ὁ μὲν γὰρ σώφρων τὴν ἀπὸ τῆς
 νίκης ἔχει, σὺ δὲ σὺδαμόθεν. Εἰ δὲ ὑμεῖς τὴν ἐκ τῆς ὀμιλίας
 λέγοιτε, ἀλλ' ἐκείνη σαφεσιτέρα καὶ διαρκεσιτέρα. Σὺ γὰρ ἔ-
 5 χεις ἀπὸ τῆς ἀπολαύσεως βραχὺ καὶ μηδὲ φαινόμενον, ἐ-
 κεῖνος δὲ ἀπὸ τοῦ συνειδότος καὶ μείζονα καὶ διηρηκῆ καὶ
 γλυκύτεραν ἔχει τὴν εὐφροσύνην. Οὐδὲ γὰρ οὕτως ὀμιλία
 γυναικός, ὡς φιλοσοφία ἀτάραχον δύναται τηρῆσαι ψυχὴν
 καὶ περῶσαι. Οὗτος μὲν οὖν, ὥσπερ ἔφη, σαφῶς οὕτω
 10 δείκνυσιν ἡμῖν τὴν ἡδονήν· ἐπὶ δὲ σοῦ τὴν μὲν ἀπὸ τῆς ἡ-
 τῆς ἀθυμίαν ὁρῶ, τὴν δὲ ἡδονὴν βουλόμενος ἰδεῖν, οὐχ εὐ-
 ρίσκω. Ποῖον γὰρ θούλει καιρὸν ἡδονῆς εἶναι; τὸν πρὸ τῆς
 μίξεως; Ἀλλ' οὐκ ἔστι· μανίας γὰρ ἔστι καὶ παραφορᾶς καὶ
 ἐκσιτάσεως. Τὸ γὰρ τοὺς ὀδόντας τρίζειν καὶ ἐξίσιασθαι,
 15 οὐχ ἡδονῆς· εἰ δὲ ἡδονῆς ἦν, οὐκ ἂν ταῦτά σε εἰργάσαιτο,
 ἃ οἱ ἀλγοῦντες ὑπομένουσι. Καὶ γὰρ οἱ πικτεύοντες καὶ πλη-
 τόμενοι τοὺς ὀδόντας τρίζουσι, καὶ αἱ ὠδίνουσαι γυναῖκες
 διασπώμεναι τοῖς πόνοις, τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιοῦσιν. Ὡστε
 οὐχ ἡδονὴ τοῦτο, ἀλλ' ἐκσιτασις μᾶλλον καὶ θόρυβος καὶ
 20 ταραχή. Ἀλλ' ὁ μετὰ ταῦτα καιρός; Ἀλλ' οὐδὲ οὗτος· οὐδὲ
 γὰρ τὴν τεκοῦσαν ἐν ἡδονῇ εἶπομεν ἂν εἶναι, ἀλλ' ἐν ἀπαλ-
 λαγῇ πόνων. Οὐ πάντως δὲ τοῦτο ἡδονή, ἀλλ' ἀσθένεια μᾶλ-
 λον καὶ ἔκλυσις· πολὺ δὲ τὸ μέσον ἐκατέρων τούτων ἐστί.

Ποῖος οὖν τῆς ἡδονῆς καιρός, εἰπέ μοι; Οὐκ ἔστιν οὐ-
 25 δεις· εἰ δὲ καὶ ἔστιν, οὕτω βραχύς ἐστιν, ὡς μηδὲ
 φαίνεσθαι. Μυρία οὖν φιλονεικήσαντες φωρᾶσαι αὐτὸν καὶ
 κατασχεῖν, οὐκ ἡδυνήθημεν. Ἀλλ' οὐχ ὁ τοῦ σώφρονος τοι-

συμμετέχωμεν μὲ αὐτὸν εἰς τὴν μάχην καὶ τὴν νίκην, καὶ ὡς λέγωμεν πρὸς ἐκείνους ποῦ κατέχονται ἀπὸ ἔρωτα, δείξατε εἰς ἐμᾶς τὴν ἡδονὴν ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν· διότι ὁ μὲν σώφρων ἔχει τὴν ἡδονὴν ἀπὸ τὴν νίκην, ἐνῶ σὺ ἀπὸ πουθενά. Ἐὰν δὲ σεῖς λέγετε διὰ τὴν ἡδονὴν ἀπὸ τὴν σαρκικὴν μίξιν, ἐκείνη ὅμως εἶναι καθαρωτέρα καὶ διαρκεῖ περισσότερο. Διότι σὺ ἔχεις ἡδονὴν ἀπὸ τὴν ἀπόλαυσιν σύντομον καὶ ποῦ οὔτε φαίνεται, ἐνῶ ἐκεῖνος ἀπὸ τὴν συνείδησιν καὶ μεγαλυτέραν καὶ παντοτινὴν καὶ γλυκυτέραν εὐφροσύνην ἔχει. Διότι δὲν ἠμπορεῖ τόσοσὺν ἢ ἔνωσις μὲ γυναῖκα, ὅσον ἢ σωφροσύνη ποῦ εἶναι καθαρὴ ζωὴ, νὰ κρατήσῃ τὴν ψυχὴν ἀτάραχον καὶ νὰ τὴν πτερῶσῃ. Αὐτὸς λοιπόν, ποῦ σωφρονεῖ, ὅπως εἶπον, δεικνύει ἔτσι σαφῶς εἰς ἐμᾶς τὴν ἡδονὴν, ἐνῶ εἰς ἐσένα τὴν μὲν στενοχωρίαν ἀπὸ τὴν ἤτταν τὴν βλέπω, τὴν δὲ ἡδονὴν ἐνῶ θέλω νὰ τὴν ἰδῶ, δὲν τὴν εὐρίσκω. Διότι ποῖον θεωρεῖς ὡς καιρὸν ἡδονῆς; αὐτὸν ποῦ προηγεῖται ἀπὸ τὴν σαρκικὴν ἔνωσιν; Ἄλλὰ δὲν εἶναι· διότι εἶναι στιγμὴ μανίας καὶ παραφορᾶς καὶ τρέλλας. Διότι τὸ νὰ τρίζῃ κανεὶς τὰ δόντια καὶ νὰ ἐξέρχεται ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν τοῦ δὲν εἶναι ἡδονή· ἐὰν δὲν ἦτο ἡδονή, δὲν θὰ σοῦ ἔκαμνεν αὐτὰ ποῦ πάσχουν ἐκεῖνοι ποῦ ὑποφέρουν. Διότι αὐτοὶ ποῦ πυγμαχοῦν καὶ κτυπῶνται τρίζουν τοὺς ὀδόντας καὶ αἱ γυναῖκες ποῦ γεννοῦν καὶ σπαράσσονται ἀπὸ τοὺς πόνους τὸ ἴδιον κάμνουν. Ὡστε δὲν εἶναι ἡδονὴ αὐτό, ἀλλὰ λιποθυμία καὶ σύγχυσις καὶ ταραχὴ. Ἄλλὰ μήπως ὁ χρόνος μετὰ ἀπὸ αὐτά; Ἄλλ' οὔτε αὐτός· διότι οὔτε αὐτὴν ποῦ ἐγέννησε θὰ ἐλέγομεν ὅτι εὐρίσκεται εἰς κατάστασιν ἡδονῆς, ἀλλ' ἀπαλλαγῆς ἀπὸ πόνους. Αὐτὸ δὲ ὅπωςδήποτε δὲν εἶναι ἡδονή, ἀλλὰ μάλλον ἀσθένεια καὶ διάλυσις· εἶναι δὲ μεγάλη ἢ ἀπόστασις μεταξὺ τῶν δύο.

Εἶπέ μου λοιπόν· ποία εἶναι ἡ ὥρα τῆς ἡδονῆς; Δὲν εἶναι καμμία· καὶ ἐὰν ὑπάρχῃ δέ, εἶναι τόσοσύντομος, ὥστε οὔτε φαίνεται. Μολονότι ἐπεδιώξαμεν μὲ κάθε τρόπον νὰ τὴν ἀνακαλύψωμεν καὶ νὰ τὴν κρατήσωμεν, ὅμως δὲν ἠμπορέσαμεν. Ὁ χρόνος τῆς ἡδονῆς τοῦ σώφρονος

οὔτις, ἀλλὰ πλατύς, καὶ πᾶσι κατὰδηλος· μᾶλλον δὲ ἅπας ὁ θίος ἐν ἡδονῇ, τοῦ συνειδότης αὐτῷ στεφανωμένου, τῶν κυμάτων ἐστορευμένων, οὐδενὸς οὐδαμῶθεν ἐγγινομένου θορύβου. Ἐπεὶ οὖν οὔτις μᾶλλον ἐν ἡδονῇ, ὁ δὲ φιλήδονος
5 ἐν ἀθυμίᾳ καὶ θορύβοις, φεύγωμεν ἀκολασίαν, ἀντεχώμεθα σωφροσύνης, ἵνα καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, ἵνα γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας Ἀμήν.

ὅμως δὲν εἶναι τέτοιος, ἀλλὰ μέγας καὶ καταφανῆς εἰς οὐ-
λους· μάλλον δὲ ὅλος ὁ βίος του εἶναι μέσα εἰς ἡδονήν,
ἀφοῦ στεφανοῦται ἀπὸ τὴν συνείδησιν, κύματα δὲν σηκώ-
νονται καὶ καμμία σύγχυσις δὲν δημιουργεῖται ἀπὸ πουθε-
νά. Ἐπειδὴ λοιπὸν αὐτὸς μάλλον ζῆ εἰς ἡδονήν, ἐνῶ ὁ
φιλήδονος ἀντιμετωπίζει θλίψιν καὶ ταραχάς, ὥς ἀποφεύ-
γωμεν τὴν ἀκολασίαν, ὥς ἀγωνιζώμεθα διὰ τὴν σωφροσύ-
νην, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, τὰ ὅποια
εἶθε ν' ἀξιωθῶμεν ὅλοι, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ
Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δό-
ξα αἰωνίως. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΛΗ΄
Α΄ Κορ. 5, 1 - 10

«Γνωρίζω δὲ ὑμῖν, ἀδελφοί, τὸ εὐαγγέλιον, δὲ εὐηγγε-
γελισάμην ὑμῖν, δὲ καὶ παρελάβετε, ἐν ᾧ καὶ ἐσιτή-
5 κατε, δι' οὗ καὶ σώζεσθε, τίνι λόγῳ εὐηγγελισάμην
ὑμῖν».

1. Ἀπαρτίσας τὸν περὶ τῶν πνευματικῶν λόγον, ἐπὶ τὸ
πάντων ἀναγκαιότατον μεθίσταται, τὴν περὶ τῆς ἀνασιτάσεως
ὑπόθεσιν· καὶ γὰρ ἐν τούτῳ σφόδρα ἐνόσουν. Καὶ καθάπερ
10 ἐπὶ τῶν σωμάτων, διὰ τῶν αὐτῶν ἄφηται λοιπὸν τῶν σιερεῶν
ὁ πυρετός, νεύρων λέγω καὶ φλεβῶν καὶ τῶν πρώτων στοι-
χείων, ἀνάσιτον γίνεται τὸ κακόν, ἂν μὴ πολλῆς ἀπολαύσῃ
τῆς ἐπιμελείας· οὕτω δὲ καὶ τότε γενέσθαι ἐκινδύνευεν.
Ἐπὶ γὰρ αὐτὰ τῆς εὐσεβείας τὰ στοιχεῖα τὸ κακόν ἐβάδιζε.
15 Διὸ καὶ πολλῇ τῇ σπουδῇ κέχρηται ὁ Παῦλος. Οὐδὲ γὰρ
περὶ θείου λοιπὸν ὁ λόγος ἦν αὐτῷ, οὐδ' οὐ μὲν ἐπρόρνευεν,
ὁ δὲ ἐπλεονέκει, ὁ δὲ διὰ κεκαλυμμένην εἶχε τὴν κεφαλὴν,
ἀλλὰ περὶ αὐτὸ τῶν ἀγαθῶν τὸ κεφάλαιον· περὶ γὰρ τὴν
ἀνάσιτασιν αὐτὴν ἐσιασίαζον. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ πᾶσα ἡμῶν ἐλ-
20 πὶς αὕτη, πρὸς τοῦτο σφοδρῶς ἴσταιτο ὁ διάβολος, καὶ ποτὲ
μὲν ἀνῆρει καθάπαξ αὐτήν, ποτὲ δὲ ἔλεγεν ἤδη γεγονέναι
δὲ καὶ Τιμοθέῳ γράφων ὁ Παῦλος γάγγραιναν ἐκάλει τὸ
πονηρὸν τοῦτο δόγμα, καὶ τοὺς εἰσάγοντας αὐτὸ ἔσιτιζε λέ-
γων· «ἽΩν ἐστὶν Ὑμέναιος καὶ Φιλητός, οἵτινες περὶ τὴν
25 ἀλήθειαν ἠσιόχησαν, λέγοντες τὴν ἀνάσιτασιν ἤδη γεγονέναι,

ΛΟΓΟΣ ΛΗ΄
Α΄ Κορ. 5, 1 - 10

«Σᾶς ὑπενθυμίζω δέ, ἀδελφοί, τὸ εὐαγγέλιον ποῦ σᾶς ἐδίδαξα, τὸ ὁποῖον καὶ παρελάβετε, εἰς τὸ ὁποῖον εἴσθε ἀφωσιωμένοι ἀπὸ τότε, διὰ τοῦ ὁποῖου καὶ σώζεσθε, ἐὰν τὸ κρατῆτε σταθερὰ ὅπως ἐγὼ σᾶς τὸ ἐκήρυξα».

1. Ἄφου ὠλοκλήρωσε τὸν λόγον διὰ τὰ πνευματικὰ χαρίσματα, ἔρχεται εἰς αὐτό ποῦ εἶναι τὸ πιὸ ἀναγκαιότερον ἀπὸ ὅλα, τὴν διδασκαλίαν διὰ τὴν ἀνάστασιν, καθ' ὅσον ἡ πίστις των εἰς αὐτὸ ἦτο πολὺ ἀσθενής. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὰ σώματα, ὅταν ὁ πυρετὸς προσβάλη τὰ στερεά, δηλαδὴ τὰ νεῦρα καὶ τὰς φλέβας καὶ τὰ πρῶτα στοιχεῖα ποῦ τὰ συνθέτουν, τότε τὸ κακὸν γίνεται ἀθεράπευτον, ἐὰν δὲν τύχουν πολλῆς περιποιήσεως, ἔτσι λοιπὸν ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ γίνῃ καὶ τότε. Διότι τὸ κακὸν ἐβάδιζεν ἤδη ἐναντίον τῶν στοιχείων τῆς εὐσεβείας. Δι' αὐτὸ καὶ καταβάλλει μεγάλην προσπάθειαν ὁ Παῦλος. Τὸ θέμα βέβαια δι' αὐτὸν δὲν ἦτο διὰ τὸν τρόπον ζωῆς, οὔτε ὅτι ὁ μὲν ἐπόρνευεν, ὁ δὲ ἦτο πλεονέκτης, ὁ ἄλλος ὅτι ἐκάλυπτε τὴν κεφαλὴν, ἀλλὰ δι' αὐτὸ τὸ ἀποκορύφωμα τῶν ἀγαθῶν καθ' ὅσον διεφώνουν δι' αὐτὴν τὴν ἰδίαν τὴν ἀνάστασιν. Διότι ἐπειδὴ αὐτὴ εἶναι ὅλη μας ἡ ἐλπίς, πρὸς αὐτὸ ἐπληττε μὲ δύναμιν ὁ διάβολος, καὶ ἄλλοτε μὲν τελείως ἐξήλειψε τὴν πίστιν εἰς αὐτήν, ἄλλοτε δὲ ἔλεγεν ὅτι ἤδη ἔγινεν αὐτό, πρᾶγμα διὰ τὸ ὁποῖον γράφων εἰς τὸν Τιμόθεον ὁ Παῦλος ὀνομάζει γάγγραιναν τὴν πονηρὰν αὐτὴν δοξασίαν καὶ ἐστιγματίζει αὐτοὺς ποῦ εἰσήγον αὐτόν, μὲ τοὺς λόγους· «Μεταξὺ αὐτῶν εἶναι ὁ Ὑμέναιος καὶ ὁ Φίλιππος, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἀστοχήσει ὡς πρὸς τὴν ἀλήθειαν μὲ τὸ νὰ λέγουν ὅτι

καὶ ἀναιρέπουσι τὴν τινῶν πίστιν. Ποιὲ μὲν οὖν τοῦτο ἔλεγον, ποιὲ δὲ διὸ τὸ σῶμα οὐκ ἀνίσταται, ἀλλὰ τῆς ψυχῆς ὁ καθαρμός ἐστιν ἀνάστασις.

Ταῦτα δὲ ἐπειθε λέγειν ὁ πονηρὸς δαίμων ἐκεῖνος, ὃν
 5 τὴν ἀνάστασιν ἀναιρέψαι βουλόμενος μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἕπερ ἡμῶν γενόμενα ἅπαντα δεῖξαι μῦθον ὄντα. Εἰ γὰρ ἐπέισθησαν μὴ εἶναι σωμάτων ἀνάστασιν, κατὰ μικρὸν αὐτοὺς ἐπειθε μηδὲ Χριστὸν ἐγγερόθαι ἀπὸ δὲ τούτου κάκεινο εἰσήγεν ὁδοῦ βαδίζων, τὸ μὴ παραγεγονέναι, μηδὲ πεποιη-
 10 κέναι ἅπερ ἐποίησε. Τοιαύτη γὰρ ἡ τοῦ διαβόλου κακοεργία. Διὸ καὶ μεθοδείαν αὐτὴν καλεῖ ὁ Παῦλος, ὅτι οὐκ ἐξ εὐθείας ὁ βούλειαι κατασκευάσαι δείκνυσιν, ὥστε μὴ γενέσθαι κατὰφωρος, ἀλλ' ἕτερον ἐναντιῶ περιιθῆις προσωπεῖον, ἕτερα τεκταίνει, καὶ καθάπερ πολέμιος καὶ κακοῦργος πόλει
 15 προσβαλὼν καὶ τείχεσι, κἀνωθεν ὑπορύττει λανθάνων, ὥστε ταύτη γενέσθαι δυσφύλακτος, καὶ κατορθῶσαι ἅπερ ἐσοπίδακε. Διόπερ αἰεὶ τὰς τοιαύτας αὐτοῦ πάγας εὐρίσκων καὶ τοὺς πονηροὺς τούτους λόχους θηρῶν ὁ θαυμασιὸς οὗτος καὶ μέγας ἀνὴρ, ἔλεγεν «Οὐ γὰρ αὐτοῦ τὰ νοήματα ἀγνοοῦ-
 20 μεν». Καὶ γὰρ καὶ ἐνιαῦθα ὀλόκληρον ἀνακαλύπτει τὸν δόλον αὐτοῦ, καὶ πάντα δείκνυσι τὰ μηχανήματα, καὶ ὅσα βούλειαι κατασκευάσαι προτίθησιν εἰς μέσον, μετὰ πολλῆς ἀκριβείας ἅπασιν ἐπιών. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὕστερον τέθεικε τοῦτ' ἰδὲ κεφάλαιον τῶν ἄλλων, ἐπειδὴ καὶ σφόδρα ἀναγκαιό-
 25 ταιον ἦν, καὶ τὰ ἡμέτερα συνέχον ἅπαντα.

Καὶ σκόπει σύνεσιν. Πρῶτερον γὰρ τοὺς οἰκείους ἀσφαλισάμενος, τότε ἐπεξέρχεται καὶ περαιτέρω τῷ λόγῳ, καὶ τοὺς ἔξωθεν ἐκ περιουσίας ἐπισιομίζει. Ἀσφαλίσκεται δὲ τοὺς οἰκείους, οὐκ ἀπὸ λογισμῶν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἤδη γεγενημένων,
 30 καὶ ἅπερ αὐτοὶ κατεδέξαντο καὶ ἐπίστευσαν γεγενῆσθαι· ὁ μάλιστα ἦν ἐνιρρεπικόν, καὶ ἱκανὸν αὐτοὺς κατασχεῖν. Εἰ γὰρ ἡβουλήθησαν ἀπιστῆσαι μετὰ ταῦτα, οὐκέτι λοιπὸν τῷ

1. B' Τιμ. 2, 17-18.

2. B' Κορ. 2, 2.

ἔχει γίνει ἤδη ἡ ἀνάστασις καὶ ἀνατρέπουν τὴν πίστιν μερικῶν¹. Καὶ ἄλλοτε λοιπὸν αὐτὸ ἔλεγον, ἄλλοτε δὲ ὅτι τὸ σῶμα δὲν ἀνίσταται, ἀλλ’ ὅτι ἀνάστασις εἶναι ἡ κάθαρσις τῆς ψυχῆς.

Αὐτὰ δὲ τοὺς ἔπειθε νὰ τὰ λέγουν ἐκεῖνος ὁ πονηρὸς δαίμων, καθ’ ὅσον ἤθελεν ὄχι μόνον νὰ καταργήσῃ τὴν πίστιν εἰς τὴν ἀνάστασιν, ἀλλὰ καὶ νὰ δείξῃ ὅτι ὅλα ὅσα ἔγιναν πρὸς χάριν μας ἀπὸ τὸν Χριστὸν εἶναι μῦθος. Διότι, ἐὰν ἐπίστευον ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀνάστασις τῶν σωμάτων, ὀλίγον κατ’ ὀλίγον θὰ τοὺς ἔπειθεν ὅτι οὔτε ὁ Χριστὸς ἀνεστήθη ἀπὸ αὐτὸ δὲ καθὼς θὰ ἐπροχώρει εἰς αὐτὴν τὴν ὁδόν, θὰ εἰσηγε καὶ τὴν πλάνην ὅτι οὔτε ἦλθεν εἰς τὴν γῆν, οὔτε ἔκαμεν ὅσα ἔκαμε. Τέτοια εἶναι λοιπὸν ἡ κακουργία τοῦ δαιβόλου. Δι’ αὐτὸ καὶ ὀνομάζει αὐτὴν μεθοδεῖαν ὁ Παῦλος, διότι δὲν δεικνύει εὐθέως αὐτὸ πού θέλει νὰ κάνῃ, ὥστε νὰ μὴ φανερωθῇ, ἀλλ’, ἀφοῦ περιβληθῇ μὲ ἄλλο προσωπεῖον, ἄλλα μηχανεύεται, καὶ ὅπως ὅταν ἐχθρὸς καὶ κακοῦργος προσβάλλῃ πόλιν καὶ τὰ τεῖχη σκάπτει κρυφὰ ἀπὸ κάτω, ὥστε δυσκόλως νὰ ἡμπορῇ νὰ φυλαχθῇ αὐτὴ καὶ νὰ κατορθώσῃ αὐτὸ πού θέλει. Δι’ αὐτό, ἐπειδὴ εὑρίσκει τὰς παγίδας του καὶ ἔπιανε τὰς πονηράς του ἐνέδρας ὁ θαυμαστὸς αὐτὸς καὶ μέγας ἄνδρας, ἔλεγε· «διότι δὲν ἀγνοοῦμεν τὰ σχέδιά του»². Καθ’ ὅσον καὶ ἐδῶ ἀνακαλύπτει ὀλόκληρον τὴν ἀπάτην του καὶ δεικνύει ὅλα τὰ πονηρά του σχέδια καὶ προβάλλει ὅλα ὅσα θέλει νὰ κάνῃ, ἀφοῦ προσβάλλει ὅλα μὲ πολλὴν ἀκρίβειαν. Δι’ αὐτὸ λοιπὸν καὶ ἔθεσε τελευταῖον αὐτὸ τὸ κεφάλαιον, ἐπειδὴ καὶ πάρα πολὺ ἀναγκαῖον ἦτο καὶ συγκρατεῖ ὅλην τὴν πίστιν μας.

Καὶ πρόσεχε σύνεσιν. Ἀφοῦ ἠσφάλισε πρῶτον τοὺς πιστοὺς τῆς ἐκκλησίας, τότε προχωρεῖ καὶ περαιτέρω εἰς τὸν λόγον καὶ ἀποστομώνει τελείως καὶ αὐτοὺς πού προσβάλλουν ἀπὸ ἔξω. Ἀσφαλίζει δὲ τοὺς ἰδικούς του ὄχι μὲ συλλογισμούς, ἀλλὰ μὲ αὐτὰ πού ἤδη ἔγιναν καὶ τὰ ὁποῖα αὐτοὶ παρεδέχθησαν καὶ ἐπίστευσαν ὅτι ἔγιναν, πρᾶγμα πού προεκάλει πολλὴν ἐντροπὴν καὶ ἦτο ἰκανὸν νὰ τοὺς συγκρατήσῃ. Διότι, ἐὰν ἤθελον μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ν’ ἀπιστή-

Παύλω, ἀλλ' ἐαντιοῖς ἔμελλον ἀπιστεῖν ὅπερ κατηγορία ἐκείνων ἦν τῶν ἄπασ καταδεξαμένων καὶ μεταθεμένων. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἐντεῦθεν ἄρχεται, δεικνὺς ὅτι οὐκ ἄλλων δεῖται μαρτύρων εἰς τὸ δεῖξαι, ὅτι τᾶληθῆ λέγει, ἀλλ' αὐτῶν
5 ἐκείνων τῶν ἠπαιτημένων.

2. Ἴνα δὲ δὲ λέγω σαφέστερον γένηται, αὐτῶν λοιπὸν ἀναγκαῖον ἀκοῦσαι τῶν ρημάτων. Τίνα οὖν ταῦτά ἐσιν; «Γνωρίζω ὑμῖν, ἀδελφοί», φησί, «τὸ εὐαγγέλιον, δὲ εὐηγγελιστάμην ὑμῖν». Εἶδες μεθ' ὅσης ἐπιεικείας ἄρχεται; εἶδες
10 πῶς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἔδειξεν, ὅτι οὐδὲν καινὸν εἰσάγει, οὐδὲ ξένον; Ὁ γὰρ γνωρίζων, τὸ ἤδη γνωσθέν, εἶτα εἰς λήθην ἐμπροσθέν, γνωρίζει, πάλιν εἰς μνήμην ἄγων. Καλέσας δὲ ἀδελφούς, οὐ μικρὰν καὶ ἐντεῦθεν προκατεβάλει τῶν λεγομένων τὴν ἀπόδειξιν. Ἀδελφοί γὰρ οὐδαμῶθεν ἐγενόμεθα,
15 ἀλλ' ἢ ἀπὸ τῆς κατὰ σάρκα τοῦ Χριστοῦ οἰκονομίας. Διὸ δὴ καὶ οὕτως αὐτοὺς ἐκάλεσεν, ὁμοῦ μὲν καταπραΰνων καὶ θεραπεύων, ὁμοῦ δὲ τῶν μυρίων ἀγαθῶν ἀναμιμνήσκων. Καὶ τὸ ἐξῆς πάλιν τοῦ αὐτοῦ κατασκευαστικόν. Ποῖον δὴ τοῦτο; Τὸ εὐαγγέλιον. Τῶν γὰρ εὐαγγελίων τὸ κεφάλαιον ἐντεῦθεν
20 ἔχει τὴν ἀρχήν, ἀπὸ τοῦ τὸν Θεὸν γενέσθαι ἄνθρωπον, καὶ σιαυρωθῆναι, καὶ ἀνασιῆναι. Τοῦτο καὶ ὁ Γαβριὴλ εὐηγγελίζετο τῇ παρθένω, τοῦτο καὶ οἱ προφήται τῇ οἰκουμένῃ, τοῦτο καὶ οἱ ἀπόστολοι ἅπαντες. «Ὁ εὐηγγελιστάμην, δὲ παρελάβετε, ἐν ᾧ καὶ ἐσιήκατε, δι' οὗ καὶ σώζεσθε, τίνι λόγῳ
25 εὐηγγελιστάμην ὑμῖν, εἰ κατέχετε· ἐκίος εἰ μὴ εἰκῆ ἐπισιεύσατε». Εἶδες πῶς αὐτοὺς καλεῖ μάρτυρας τῶν εἰρημένων; Καὶ οὐ λέγει, δὲ ἠκούσατε, ἀλλ', «δὲ παρελάβετε», ὥσπερ τινὰ παρακαταθήκην αὐτοὺς ἀπαιτῶν, καὶ δηλῶν ὅτι οὐ λόγῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' ἔργων καὶ σημείων καὶ θαυμάτων αὐτὸ
30 παρέλαβον, καὶ ἵνα κατέχωσι μετὰ ἀσφαλείας.

σουν, θὰ ἠπίστουν πλέον ὄχι εἰς τὸν Παῦλον, ἀλλ’ εἰς τοὺς ἑαυτοὺς των, πρᾶγμα ποῦ ἦτο κατηγορία δι’ ἐκείνους ποῦ παρεδέχθησαν τὴν πρώτην φορὰν καὶ ἐπίστευσαν. Δι’ αὐτὸ λοιπὸν καὶ ἀρχίζει ἀπὸ ἐδῶ, διὰ νὰ δείξη ὅτι δὲν χρειάζεται ἄλλους μάρτυρας διὰ τὸ ὅτι λέγει τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ’ ὅτι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ποῦ ἐξηπατήθησαν εἶναι μάρτυρες.

2. Διὰ νὰ γίνῃ δὲ σαφέστερον αὐτὸ ποῦ λέγω, εἶναι ἀνάγκη πλέον ν’ ἀκούσωμεν αὐτοὺς τοὺς λόγους. Ποῖοι λοιπὸν εἶναι αὐτοί; «Σᾶς ὑπενθυμίζω, ἀδελφοί», λέγει, «τὸ εὐαγγέλιον ποῦ σᾶς ἐδίδαξα». Εἶδες μὲ πόσῃ ἐπιείκειαν; εἶδες πῶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἔδειξεν ὅτι δὲν εἰσάγει τίποτε νέον, οὔτε ξένον; Διότι αὐτὸς ποῦ ὑπενθυμίζει αὐτὸ ποῦ ἤδη ἐγνωρίσθη καὶ ὕστερον ἐλησμονήθη, τὸ ἴδιο γνωρίζει ἀφοῦ τὸ ὑπενθυμίση πάλιν. Μὲ τὸ νὰ τοὺς ὀνομάσῃ δὲ ἀδελφοὺς ἔδωσε προκαταβολικὰ καὶ ἀπὸ αὐτὸ ὄχι μικρὰν ἀπόδειξιν δι’ αὐτό. Διότι ἀπὸ πουθενὰ ἀλλοῦ δὲν ἐγίναμεν ἀδελφοί, παρὰ ἀπὸ τὴν σωτηριώδη ἔνσαρκον οἰκονομίαν τοῦ Χριστοῦ. Δι’ αὐτὸ βέβαια καὶ τοὺς ὠνόμασεν ἔτσι ἀφ’ ἑνὸς μὲν διὰ νὰ τοὺς καταπραῦνη καὶ νὰ τοὺς περιποιηθῇ, ἀφ’ ἑτέρου δὲ διὰ νὰ τοὺς ὑπενθυμίση τὰ ἄπειρα ἀγαθὰ. Καὶ ἐκεῖνο ποῦ ἀκολουθεῖ πάλιν μετὰ ἀπὸ αὐτὸ ἀποδεικνύει τὸ ἴδιον πρᾶγμα. Ποῖον λοιπὸν εἶναι αὐτό; Τὸ εὐαγγέλιον. Διότι τὸ περιεχόμενον τῶν εὐαγγελίων ἐδῶ ἔχει τὴν ἀρχὴν, εἰς τὸ ὅτι δηλαδὴ ὁ Θεὸς ἐγένεν ἄνθρωπος καὶ ἐσταυρώθη καὶ ἀνεστήθη. Αὐτὸ τὸ χαρμόσουν ἄγγελμα ἔφερε καὶ ὁ Γαβριήλ εἰς τὴν Παρθένον, αὐτὸ καὶ οἱ προφῆται εἰς τὴν οἰκουμένην, αὐτὸ καὶ οἱ ἀπόστολοι ὅλοι. «Τὸ ὅποιον σᾶς ἐκήρυξα, τὸ ὅποιον καὶ παρελάβετε, εἰς τὸ ὅποιον καὶ στέκεσθε, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ σώζεσθε, ἐὰν τὸ κρατῆτε σταθερὰ ὅπως ἐγὼ σᾶς τὸ ἐκήρυξα, ἐκτὸς ἐὰν μάταια ἐπιστεύσατε». Εἶδες πῶς καλεῖ αὐτοὺς τοὺς ἰδίους μάρτυρας αὐτῶν ποῦ ἐλέχθησαν; καὶ δὲν λέγει αὐτὸ ποῦ ἠκούσατε, ἀλλ’ «αὐτὸ ποῦ παρελάβετε», ὡσάν νὰ ἀπαιτῆ κάποιαν παρακαταθήκην ἀπὸ αὐτοὺς καὶ φανερῶνει ὅτι ὄχι μόνον μὲ λόγον, ἀλλὰ καὶ μὲ ἔργα καὶ σημεῖα καὶ θαύματα παρέλαβον αὐτὸ καὶ διὰ νὰ τὸ κρατοῦν μὲ ἀσφάλειαν.

Εἶτα ἐπειδὴ τὰ παλαιὰ ἔλεγε, καὶ τὸν παρόντα ἐπέσκησε
 χρόνον εἰπὼν, «ἐν ᾧ καὶ ἐσιήκατε», προκαταλαμβάνων αὐ-
 τούς, ὡς μηδέ, εἰ σφόδρα βουληθεῖεν, ἀρνήσασθαι δυνηθῆναι.
 Διὸ καὶ ἀρχόμενος οὐκ εἶπε, διδάσκω ὑμᾶς, ἀλλά, «γνωρί-
 5 ζω ὑμῖν», τὸ ἤδη δῆλον γενόμενον. Καὶ πῶς τοὺς σαλευο-
 μένους ἐσιάναι φησί; Προσποιεῖται ἄγνοιαν συμφερόντως·
 ὅπερ καὶ ἐπὶ Γαλατῶν ποιεῖ, ἀλλ' οὐχ ὁμοίως. Ἐπειδὴ γὰρ
 οὐκ ἦν ἄγνοιαν ἐκεῖ προσποιήσασθαι, ἐτέρως μεθοδεύει τὸν
 λόγον λέγων, «Πέποιθα δὲ εἰς ὑμᾶς ἐν Κυρίῳ, ὅτι οὐδὲν
 10 ἄλλο φρονήσετε». Οὐκ εἶπεν, ὅτι οὐδὲν ἄλλο ἐφρονήσατε,
 ἐπειδὴ ὠμολογημένον ἦν αὐτῶν τὸ παράπτωμα καὶ καιάδη-
 λον, ἀλλὰ τὸ μέλλον ἐγγυᾶται· καίτοι καὶ τοῦτο ἄδηλον· ἀλλ'
 ἵνα αὐτοὺς ἐφελκύσῃται μειζόνως. Ἐνταῦθα μέντοι καὶ προσ-
 ποιεῖται ἀγνοεῖν λέγων, «ἐν ᾧ καὶ ἐσιήκατε». Εἶτα τὸ κέρ-
 15 δος· «Δι' οὗ καὶ σώζεσθε, τίνι λόγῳ εὐηγγελισάμην ὑμῖν».
 Ὡστε σαφηνείας ἐστὶν ἡ διδασκαλία αὕτη ἢ τῶν καὶ ἐρμη-
 νείας. Οὐ γὰρ αὐτὸ δεῖσθε τὸ δόγμα, φησί, μαθεῖν, ἀλλ' ὑπό-
 μνησθῆναι καὶ διορθωθῆναι.

Ταῦτα δὲ λέγει, οὐκ ἀφίεις αὐτοὺς ἀναισχυριῆσαι καθά-
 20 παξ. Τί δέ ἐστι, «Τίνι λόγῳ εὐηγγελισάμην ὑμῖν»; Ποίῳ
 τρόπῳ εἶπον, τὴν ἀνάστασιν γίνεσθαι. Ὅτι μὲν γὰρ ἐστὶν
 ἀνάστασις, οὐκ ἂν φαίην ὑμᾶς ἀμφιβάλλειν· ζητεῖτε δὲ ἴ-
 σως μαθεῖν σαφέστερον τὸ εἰρημένον. Τοῦτο δὴ καὶ ποιήσω·
 καὶ γὰρ οἶδα σαφῶς, ὅτι τὸ δόγμα κατέχετε. Εἶτα ἐπειδὴ
 25 ἀποφαινόμενος ἔλεγε, «ἐν ᾧ καὶ ἐσιήκατε», ἵνα μὴ ταύτη
 ραθυμοτέρους ποιήσῃ, φοβεῖ πάλιν οὕτω λέγων· «Εἰ κατέ-
 χετε, ἐκτός εἰ μὴ εἰκῆ ἐπιστεύσατε»· δεικνὺς ὅτι περὶ τὸ

Ἐν συνεχείᾳ, ἐπειδὴ ὠμίλει διὰ τὰ παιλαῖα, ἔστρεψε τὴν προσοχὴν καὶ εἰς τὸν παρόντα χρόνον ὅταν εἶπεν, «εἰς τὸ ὅποιον καὶ στέκεσθε», διὰ νὰ τοὺς προκαταλάβῃ, ὥστε νὰ μὴ ἠμποροῦν, καὶ ἂν ἀκόμη θελήσουν πολὺ, νὰ ἀρνηθοῦν. Δι’ αὐτὸ καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν δὲν εἶπε, σᾶς διδάσκω, ἀλλὰ, «σᾶς ὑπενθυμίζω», αὐτὸ δηλαδὴ ποὺ ἤδη ἐγνωρίσατε. Καὶ πῶς αὐτοὺς ποὺ κλονίζονται λέγει ὅτι στέκονται; Προσποιεῖται ἄγνοιαν διὰ τὸ συμφέρον τῶν πρᾶγμα ποὺ κάμνει καὶ εἰς τοὺς Γαλάτας, ἀλλ’ ὄχι μὲ τὸν ἴδιον τρόπον. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ προσποιηθῇ ἄγνοιαν ἐκεῖ, πραγματεύεται τὸν λόγον μὲ ἄλλον τρόπον καὶ λέγει, «Ἐχω πεποίθησιν εἰς τὸν Κύριον ὅτι δὲν θὰ ἔχετε διαφορετικὴν γνώμην»³. Δὲν εἶπεν ὅτι δὲν ἐσχηματίσατε ἄλλην γνώμην, ἐπειδὴ τὸ παράπτωμά τῶν εἶχεν ὁμολογηθῆ καὶ ἦτο καταφανές, ἀλλ’ ἐγγυᾶται διὰ τὸ μέλλον ἂν καὶ βέβαια καὶ αὐτὸ ἦτο ἀβέβαιον· ἀλλὰ διὰ νὰ τοὺς προσελκύσῃ περισσότερο. Ἐδῶ ὅμως ἐπὶ πλέον καὶ προσποιεῖται ὅτι ἀγνοεῖ, λέγων, «εἰς τὸ ὅποιον καὶ στέκεσθε». Ὑστερον δεικνύει τὴν ὠφέλειαν· «Διὰ τοῦ ὁποίου καὶ θὰ σωθῆτε, ἐὰν τὸ κρατῆτε σταθερά, ὅπως ἐγὼ σᾶς τὸ ἐκήρυξα». Ὡστε αὐτὴ ἡ διδασκαλία ποὺ γίνεται τῶρα ἀποσκοπεῖ εἰς τὸ νὰ διασαφηνίσῃ καὶ ἐρμηνεύσῃ αὐτά. Δὲν χρειάζεσθε δηλαδὴ νὰ διδαχθῆτε αὐτὴν τὴν πίστιν, λέγει, ἀλλὰ νὰ τὴν ἐνθυμηθῆτε καὶ νὰ διορθωθῆτε.

Αὐτὰ δὲ τὰ λέγει διὰ νὰ μὴ τοὺς ἀφήσῃ νὰ γίνουιν τελείως ἀναίσχυντοι. Τί σημαίνει δὲ «ὅπως ἐγὼ σᾶς ἐκήρυξα»; Μὲ ποῖον τρόπον σᾶς εἶπον, λέγει, ὅτι θὰ γίνῃ ἡ ἀνάστασις. Διότι διὰ τὸ ὅτι μὲν ὑπάρχει ἀνάστασις, δὲν θὰ ἠμποροῦσα νὰ εἰπῶ ὅτι ἀμφιβάλλετε· ἴσως ὅμως ζητεῖτε νὰ μάθετε σαφέστερον αὐτὸ ποὺ ἐλέχθη. Αὐτὸ λοιπὸν καὶ θὰ κάνω· διότι γνωρίζω σαφῶς ὅτι κρατεῖτε τὴν πίστιν εἰς αὐτὸ τὸ δόγμα. Εἰς τὴν συνέχειαν, ἐπειδὴ ρητῶς ἔλεγεν, «εἰς τὸ ὅποιον καὶ στέκεσθε», διὰ νὰ μὴ τοὺς κάνῃ καὶ ραθυμήσουν περισσότερο μὲ αὐτό, τοὺς φοβίζει πάλιν μὲ τοὺς λόγους· «ἐὰν τὸ κρατῆτε σταθερά, ἐκτὸς ἐὰν ματαίως ἐπιστεύσατε»· διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἡ πληγὴ εὐρίσκεται εἰς τὴν

κεφάλαιον ἢ πληγή, καὶ οὐχ ὑπὲρ τῶν τυχόντων ὁ ἄγων, ἀλλ' ὑπὲρ ὀλοκλήρου τῆς πίστεως. Καὶ νῦν μὲν ὑπεσιαλμένως αὐτὸ φησι, προϊὼν δὲ καὶ διαθερμαινόμενος, γυμνῇ λοιπὸν τῇ κεφαλῇ βοᾷ καὶ λέγει· «Εἰ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται, 5 κενὸν ὄρα τὸ κήρυγμα ἡμῶν, κενὴ δὲ καὶ ἡ πίστις ὑμῶν· ἔτι ἐστὶ ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν». Ἄλλ' ἐν προοιμίῳ οὐχ οὕτως· οὕτω γὰρ χρήσιμον ἦν ἡρέμα καὶ κατὰ μικρὸν προϊέναι.

3. «Παρέδωκα γὰρ ὑμῖν ἐν πρώτοις, δ καὶ παρέλαβον». Οὐ λέγει οὐδὲ ἐνιαῦθα ὅτι εἶπον ὑμῖν, οὐδὲ ἐδίδαξα ὑμᾶς, 10 ἀλλὰ τῇ αὐτῇ κέχρηται λέξει πάλιν, «παρέδωκα ὑμῖν», λέγων. «Ὁ καὶ παρέλαβον». Οὐδὲ ἐνιαῦθα ἐμὲ διδαχθῆναί φησιν, ἀλλὰ, «παρέλαβον»· δύο ταῦτα κατασκευάζων, διτι τε οὐδὲν οἴκοθεν ἐπεισάγειν δεῖ, καὶ διτι μετὰ ἀποδείξεως τῆς διὰ τῶν ἔργων ἐπληροφορήθησαν, οὐ λόγοις ψιλοῖς. Καὶ κατὰ 15 μικρὸν ἀξιόπιστον ποιῶν τὸν λόγον, τὸ πᾶν εἰς τὸν Χριστὸν ἀνάγει, καὶ δείκνυσι οὐδὲν τοῦτων ἀνθρώπινον ὄν τῶν δογματίων. Τί δὲ ἐστὶ, «Παρέδωκα γὰρ ὑμῖν ἐν πρώτοις», φησίν; Ἐξ ἀρχῆς, οὐ νῦν. Ταῦτα δὲ λέγει καὶ τὸν χρόνον παράγων μάρτυρα, καὶ διτι ἐσχάτης αἰσχύνης ἦν ἰσοσῦτον χρό- 20 νον πεισθέντας νῦν μετατίθεσθαι· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ ἀναγκαῖον τὸ δόγμα· διὸ καὶ ἐν πρώτοις παρεδόθη, καὶ ἐκ προοιμίῳ εὐθέως. Καὶ τί παρέδωκας, εἶπέ μοι; Ἄλλ' οὐ λέγει τοῦτο εὐθέως, ἀλλὰ πρῶτον, διτι παρέλαβον. Καὶ τί παρέλαβες; «Ὅτι Χριστὸς ἀπέθανεν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν 25 ἡμῶν». Οὐκ εἶπεν εὐθέως, διτι ἀνάστασις ἐστὶ σωμάτων, ἀλλ' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο κατασκευάζει, πόρρωθεν δὲ καὶ δι' ἑτέρων, λέγων διτι Χριστὸς ἀπέθανε, καὶ μεγάλην ἰνὰ κρηπίδα καὶ θεμέλιον ἀρραγῆ προκαταβαλλόμενος τοῦ περὶ τῆς ἀναστάσεως λόγου. Οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς εἶπεν, διτι ἀπέθανεν ὁ Χρι-

ούσιαν καὶ ὅτι ὁ ἀγὼν γίνεται ὄχι διὰ τυχόντα πράγματα, ἀλλὰ δι’ ὀλόκληρον τὴν πίστιν. Καὶ τώρα μὲν λέγει αὐτὸ εἰς χαμηλὸν τόνον, ἀλλὰ καθὼς προχωρεῖ καὶ θερμαίνεται, μὲ γυμνὴν πλέον τὴν κεφαλὴν φωνάζει καὶ λέγει· «Ἐὰν δὲ ὁ Χριστὸς δὲν ἀνεστήθῃ, τότε εἶναι χωρὶς περιεχόμενον καὶ χωρὶς νόημα τὸ κήρυγμά μας καὶ ἡ πίστις σας εἶναι χωρὶς νόημα καὶ εὐρίσκεσθε ἀκόμη μέσα εἰς τὰς ἁμαρτίας σας». Ἄλλ’ εἰς τὸ προοίμιον δὲν λέγει ἔτσι διότι ἔτσι ἦτο ὠφέλιμον νὰ ὁμιλήσῃ, μὲ ἡρεμίαν καὶ νὰ προχωρῇ προοδευτικά.

3. «Σᾶς παρέδωκα δηλαδὴ ἐν πρώτοις ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον καὶ παρέλαβον». Δὲν λέγει οὔτε ἐδῶ ὅτι σᾶς εἶπον, οὔτε ὅτι σᾶς ἐδίδαξα, ἀλλὰ χρησιμοποιεῖ τὴν ἰδίαν λέξιν πάλιν καὶ λέγει, «σᾶς παρέδωκα». Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον καὶ παρέλαβον». Οὔτε ἐδῶ λέγει ὅτι ἐγὼ ἐδιδάχθην, ἀλλὰ, «παρέλαβον»· καὶ ἔτσι δύο πράγματα ἀποδεικνύει, καὶ ὅτι τίποτε δὲν εἰσάγει ἐπιπροσθέτως, καὶ ὅτι ἐγνώρισαν αὐτὰ μὲ ἔμπρακτον ἀπόδειξιν καὶ ὄχι μόνον μὲ θεωρητικούς λόγους. Καὶ διὰ νὰ κάνῃ σταδιακὰ ἀξιόπιστον τὸν λόγον, ἀνάγει τὸ πᾶν εἰς τὸν Χριστὸν καὶ δεικνύει ὅτι κανὲν ἀπὸ αὐτὰ τὰ δόγματα δὲν εἶναι ἀνθρώπινον. Τί σημαίνει δέ, «Σᾶς παρέδωκα δηλαδὴ ἐν πρώτοις»; θὰ εἰπῇ κάποιος. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, ὄχι τώρα. Αὐτὰ δὲ τὰ λέγει ὡσάν νὰ φέρῃ μάρτυρα καὶ τὸν χρόνον καὶ διότι ἦτο μεγίστη ἐντροπὴ ἀφοῦ ἐπίστευσαν ἐπὶ τόσον χρόνον τώρα νὰ ἀλλάσσουν πίστιν· καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ διότι ἦτο καὶ ἀπαραίτητος ἡ πίστις εἰς αὐτὸ τὸ δόγμα· δι’ αὐτὸ καὶ παρεδόθη ἐξ ἀρχῆς καὶ ἀμέσως ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμὴν. Καὶ τί παρέδωκες; εἶπέ μου. Δὲν λέγει ὅμως ἀμέσως αὐτό, ἀλλὰ πρῶτον λέγει ὅτι παρέλαβον. Καὶ τί παρέλαβες; «Ὅτι ὁ Χριστὸς ἀπέθανε διὰ τὰς ἁμαρτίας μας». Δὲν εἶπεν ἀμέσως ὅτι θὰ ἀναστηθοῦν τὰ σώματα, ἀλλ’ αὐτὸ ἀκριβῶς προετοιμάζει, ἀπὸ μακρὰ ὅμως καὶ μὲ ἄλλα θέματα, λέγων, ὅτι ὁ Χριστὸς ἀπέθανε καὶ ἀφοῦ ἔθεσεν ἀπὸ πρὶν κάποιαν μεγάλην βάσιν καὶ θεμέλιον ἀκλόνητον τὸν λόγον διὰ τὴν ἀνάστασιν. Διότι δὲν εἶπεν ἀπλῶς ὅτι ἀπέθανεν ὁ Χριστὸς,

σιός, καίτοι καὶ τοῦτο ἀρκοῦν δηλῶσαι τὴν ἀνάστασιν, ἀλλὰ μετὰ προσθήκης, ὅτι Χριστὸς ἀπέθανεν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν.

Πρῶτον δὲ ἄξιον ἀκοῦσαι τί λέγουσιν ἐνταῦθα οἱ τὰ
 5 Μανιχαίων νοσοῦντες, καὶ τῆς ἀληθείας ἐχθροί, καὶ τῆ οἰκεία
 πολεμοῦντες σωτηρία. Τί οὖν οὗτοι λέγουσι; Θάνατον ἐνταῦθα,
 φησὶν, οὐδὲν ἄλλο λέγει ὁ Παῦλος, ἢ τὸ ἐν ἁμαρτία γενέσθαι,
 καὶ ἀνάστασιν τὸ τῶν ἁμαρτιῶν ἀπαλλαγῆναι. Εἶδες πῶς οὐ-
 δὲν πλάνης ἀσθενέστερον; καὶ πῶς τοῖς οἰκείοις ἀλλοικεῖται
 10 πτεροῖς, καὶ οὐ δεῖται τῆς ἔξωθεν μάχης, ἀλλ' ἐαυτῇ περι-
 πείρεται; Σκόπει γοῦν καὶ οὗτοι πῶς ἐαυτοὺς διέπειρον, δι'
 ὧν εἰρήκασιν. Εἰ γὰρ τοῦτο θάνατος, σῶμα δὲ οὐκ ἀνέλαβε
 καθ' ὑμᾶς ὁ Χριστὸς, ἀπέθανε δέ, ἐν ἁμαρτία ἐγένετο καθ'
 ὑμᾶς. Ἐγὼ μὲν γὰρ λέγων ὅτι σῶμα ἀνέλαβε, καὶ τὸν θά-
 15 νατον τῆς σαρκὸς εἶναι φημι, σὺ δὲ τοῦτο ἀρνούμενος, ἐκεῖνο
 ἀναγκασθήσῃ λέγειν. Εἰ δὲ ἐν ἁμαρτία ἐγένετο, πῶς φησι,
 «Τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας;» καὶ «Ἐρχεται
 ὁ τοῦ κόσμου τούτου ἄρχων, καὶ ἐν ἐμοὶ οὐκ ἔχει οὐδένη»·
 καὶ πάλιν, «Οὕτω πρόπον ἐστὶν ἡμῖν πληρῶσαι πᾶσαν δικαιο-
 20 σύνην»; Πῶς δὲ ὅλως ὑπὲρ ἁμαρτωλῶν ἀπέθανεν, εἶγε αὐ-
 τὸς ἐν ἁμαρτία ἦν; Τὸν γὰρ ὑπὲρ ἁμαρτωλῶν ἀποθνήσκοντα,
 αὐτὸν ἀναμάρτητον εἶναι δεῖ. ἐπεὶ εἰ καὶ αὐτὸς ἁμαρτάνοι,
 πῶς ὑπὲρ ἄλλων ἁμαρτωλῶν ἀποθανεῖται; Εἰ δὲ ὑπὲρ ἁ-
 μαρτιῶν ἄλλων ἀπέθανεν, ἀναμάρτητος ὢν ἀπέθανεν. Εἰ
 25 δὲ ἀναμάρτητος ὢν ἀπέθανεν, οὐ τὸν τῆς ἁμαρτίας θάνατον·
 πῶς γὰρ, ὃ γε ἀναμάρτητος; ἀλλὰ τὸν τοῦ σώματος. Εἰ δὲ
 τοῦτον ἀπέθανε τὸν θάνατον, καὶ ταύτην ἀνέσθη τὴν ἀνά-
 στασιν, τὴν τοῦ σώματος. Διὸ καὶ ὁ Παῦλος οὐχ ἀπλῶς εἶ-
 πεν, «ἀπέθανεν», ἀλλὰ προσέθηκεν, «ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν
 30 ἡμῶν»· καὶ ἄκοντας ἐκείνους ἐμβάλλων εἰς τὸ ὁμολογῆσαι

ἄν καὶ αὐτὸ ἦτο ἄρκετὸν διὰ νὰ δηλώσῃ τὴν ἀνάστασιν, ἀλλὰ προσέθεσε καὶ ὅτι ὁ Χριστὸς ἀπέθανε διὰ τὰς ἁμαρτίας μας.

Ἄξιζει ὅμως πρῶτον ν' ἀκούσωμεν τί λέγουν ἐδῶ αὐτοὶ ποὺ προσεβλήθησαν ἀπὸ τὴν νόσον τῶν Μανιχαίων καὶ ποὺ εἶναι ἐχθροὶ τῆς ἀληθείας καὶ πολεμοῦν τὴν ἰδίαν τὴν σωτηρίαν των. Τί λέγουν λοιπὸν αὐτοί; Θάνατον ἐδῶ, λέγει, τίποτε ἄλλο δὲν ὀνομάζει ὁ Παῦλος, παρὰ τὸ νὰ πέσῃ κανεὶς εἰς ἁμαρτίαν, καὶ ἀνάστασιν τὸ ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας. Εἶδες ὅτι τίποτε δὲν εἶναι ἀσθενέστερον ἀπὸ τὴν πλάνην; καὶ πῶς ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πτερὰ τῆς αἰχμαλωτίζεται καὶ δὲν χρειάζεται νὰ τὴν πολεμήσῃ κανεὶς ἀπ' ἔξω, ἀλλὰ διασκορπίζεται ἀπὸ μόνῃ τῆς; Πρόσεχε λοιπὸν πῶς προσεπάθουν καὶ αὐτοὶ νὰ διαφθείρουν τοὺς ἑαυτοῦς των μὲ ὅσα εἶπον. Διότι ἐὰν αὐτὸ εἶναι θάνατος καὶ σῶμα δὲν ἀνέλαβε κατὰ τὴν γνώμην σας ὁ Χριστὸς, ἀπέθανε ὅμως, τότε κατὰ τὰ λεγόμενά σας ἡμάρτησεν ὁ Χριστὸς. Ἐγὼ ὅμως ὅταν λέγω ὅτι ἀνέλαβε σῶμα, λέγω καὶ ὅτι κατὰ σὰρκα ἀπέθανεν, ἐνῶ σὺ μὲ τὸ νὰ ἀρνηῖσαι αὐτό, θὰ ἀναγκασθῆς νὰ εἰπῆς αὐτὸ ποὺ ἀνέφερα πρὶν. Ἐὰν ὅμως ἡμάρτησεν ὁ Χριστὸς, πῶς λέγει, «Ποῖος ἀπὸ σαῶς ἠμπορεῖ νὰ μὲ ἐλέγξῃ δι' ἁμαρτίαν;» καί, «Ἐρχεται ὁ ἄρχων αὐτοῦ τοῦ κόσμου καὶ δὲν ἔχει ἐπάνω μου καμμίαν δύναμιν» καὶ πάλιν, «πρέπει νὰ ἐκτελέσω κάθε ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ»; Πῶς δὲ ἀπέθανε μόνον ὑπὲρ τῶν ἁμαρτωλῶν, ἐὰν αὐτὸς εὐρίσκετο εἰς ἁμαρτίαν; Διότι αὐτὸς ποὺ ἀποθνήσκει ὑπὲρ ἁμαρτωλῶν, πρέπει ὁ ἴδιος νὰ εἶναι ἀναμάρτητος· καθ' ὅσον ἐὰν ἁμαρτήσῃ καὶ αὐτὸς, πῶς θ' ἀποθάνῃ ὑπὲρ ἄλλων ἁμαρτωλῶν; Ἐὰν δὲ ἀπέθανεν ὑπὲρ ἁμαρτιῶν ἄλλων, ἀπέθανεν ἀναμάρτητος. Ἐὰν δὲ ἀπέθανεν ἀναμάρτητος, δὲν ἀπέθανε τὸν θάνατον τῆς ἁμαρτίας, διότι πῶς ἦτο δυνατόν ἀφοῦ εἶναι ἀναμάρτητος; ἀλλὰ τὸν θάνατον τοῦ σώματος. Ἐὰν δὲ ἀπέθανε τὸν θάνατον τοῦ σώματος, τότε καὶ ἡ ἀνάστασις του εἶναι ἀνάστασις τοῦ σώματος. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος δὲν εἶπεν ἀπλῶς, «ἀπέθανεν», ἀλλὰ προσέθεσεν, «διὰ τὰς ἁμαρτίας μας» καὶ διὰ νὰ τοὺς βάλῃ καὶ χωρὶς

τὸν σωματικὸν θάνατον, καὶ δεικνὺς διὰ τούτου, ὅτι καὶ πρὸ τοῦ θανάτου ἀναμάρτητος ἦν. Τὸν γὰρ ὑπὲρ ἁμαρτιῶν ἀλλοτριῶν ἀποθνήσκοντα, αὐτὸν ἀναμάρτητον εἶναι ἀκόλουθον.

Καὶ οὐδὲ τούτω ἠροκέσθη, ἀλλ' ἐπήγαγε, «Κατὰ τὰς Γρα-
 5 φάς»· καὶ ἐντιεῦθεν ἀξιόπιστον πάλιν ποιῶν τὸν λόγον, καὶ δηλῶν ποῖον θάνατον ἔλεγε. Καὶ γὰρ αἱ Γραφαὶ τὸν τοῦ σώματος ἀναγορεύουσι πανταχοῦ. «᾽Ωρουξαν» γάρ «μου χεῖρας καὶ πόδας», φησί· καί, «᾽Οψονται εἰς ὃν ἐξεκέντησαν». Καὶ πολλὰ δὲ ἕτερα, ἵνα μὴ πάντα καθ' ἐν λέγωμεν, τὰ μὲν
 10 διὰ ρημάτων, τὰ δὲ διὰ τύπων ἐστὶν ἐν αὐταῖς κείμενα ἰδεῖν δηλοῦντα τῆς σαρκὸς τὴν σφαγὴν, καὶ ὅτι ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν ἐσφάγη. «Ἀπὸ γὰρ τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ λαοῦ μου», φησί, «ἤκει εἰς θάνατον»· καί, «Κύριος παρέδωκεν αὐτὸν ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν»· καί, «Ἐτραυματίσθη διὰ
 15 τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν». Εἰ δὲ οὐκ ἀνέχη τῆς παλαιᾶς, ἄκουσον Ἰωάννου βοῶντος, καὶ ἀμφοτέρωθεν δηλοῦντος, καὶ τὴν τοῦ σώματος σφαγὴν καὶ τὴν αἰτίαν· «Ἴδε» γάρ, φησί, «ὁ ἄμνός τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου»· καὶ Παύλου λέγοντος, «Τὸν γὰρ μὴ γνόγια ἁμαρτίαν, ὑπὲρ ἡμῶν
 20 ἁμαρτίαν ἐποίησεν, ἵνα ἡμεῖς γενώμεθα Θεοῦ δικαιοσύνη ἐν αὐτῷ»· καὶ πάλιν, «Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρρας τοῦ νόμου, γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρρα»· καὶ πάλιν, «Ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, ἐδειγμάτισε θριαμβεύσας»· καὶ μυρία ἕτερα πλείονα δηλοῦντα τὰ
 25 κατὰ τὴν σφαγὴν τοῦ σώματος γενόμενα, καὶ διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν. Καὶ γὰρ ἀντίς φησιν, «Ἐπὲρ ὑμῶν ἀγιάζω ἑμαυτόν»· καί, «Ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου κατακέκριται νῦν», δηλῶν ὅτι οὐκ ἔχων ἁμαρτίαν ἐσφάγη.

4. «Καὶ ὅτι ἐτάφη». Καὶ τοῦτο δὲ τῶν προτέρων κατα-

4. Ψαλμ. 21, 17.

5. Ζαχ. 12, 10.

6. Ἦσ. 53, 8.

7. Ἦσ. 53, 6.

8. Ἦσ. 53, 5.

9. Ἰω. 1, 29.

10. Β' Κορ. 5, 21.

11. Γαλ. 3, 13.

12. Κολ. 2, 15.

13. Ἰω. 17, 19.

14. Ἰω. 16, 11.

νὰ θέλουν νὰ ὁμολογήσουν τὸν σωματικὸν θάνατον, καὶ διὰ νὰ δείξῃ μὲ αὐτὸ ὅτι καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν θάνατον ἦτο ἀναμάρτητος. Διότι εἶναι ἐπόμενον ὅτι αὐτὸς ποὺ ἀποθνήσκει δι’ ἀμαρτίας ἄλλων εἶναι ἀναμάρτητος.

Καὶ οὔτε εἰς αὐτὸ ἠρκέσθη, ἀλλὰ προσέθεσε, «σύμφωνα μὲ τὰς Γραφάς»· ὥστε καὶ μὲ αὐτὸ καὶ ἀξιόπιστον κάμνει πάλιν τὸν λόγον, καὶ δηλώνει ποῖον θάνατον ἔλεγε. Διότι καὶ αἱ Γραφαὶ τὸν θάνατον τοῦ σώματος κηρύττουν παντοῦ. Διότι «διετρύπησαν τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας μου»⁴, λέγει· καί, «θὰ ἀτενίσουν μὲ συντριβὴν ἐκεῖνον ποὺ ἐκέντησαν»⁵. Καὶ πολλὰ δὲ ἄλλα, διὰ νὰ μὴ λέγωμεν ὅλα καὶ τὸ καθὲν ἰδιαιτέρως, ἄλλα μὲν μὲ λόγους, ἄλλα δὲ μὲ προτυπώσεις εἶναι δυνατὸν νὰ ἰδοῦμεν νὰ εὐρίσκωνται εἰς τὴν Γραφὴν αὐτὰ ποὺ δηλοῦν τὴν σφαγὴν τῆς σαρκὸς καὶ ὅτι ἐσφάγη διὰ τὰς ἀμαρτίας μας. Διότι «Ἐξ αἰτίας τῶν ἀμαρτιῶν τοῦ λαοῦ μου», λέγει, «ὠδηγήθη εἰς θάνατον»⁶ καί, «Ὁ Κύριος τὸν παρέδωκεν εἰς θάνατον διὰ τὰς ἀμαρτίας μας»⁷ καί, «Υπέμεινε πληγὰς διὰ τὰς ἀμαρτίας μας»⁸. Ἐὰν ὁμως δὲν πείθεσαι εἰς τὴν παλαιὰν Διαθήκην, ἄκουσε τὸν Ἰωάννην ποὺ φωνάζει καὶ φανερώνει καὶ τὰ δύο, καὶ τὴν σφαγὴν τοῦ σώματος καὶ τὴν αἰτίαν· διότι, «Νὰ ὁ Ἄμνός τοῦ Θεοῦ ποὺ σηκώνει τὴν ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου»⁹, λέγει· καὶ τὸν Παῦλον ποὺ λέγει, «Διότι πρὸς χάριν μας ἔκαμεν ἀμαρτίαν ἐκεῖνον ποὺ δὲν ἐγνώρισεν ἀμαρτίαν, διὰ νὰ γίνωμεν ἡμεῖς δι’ αὐτοῦ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ»¹⁰ καὶ πάλιν, «Ὁ Χριστὸς μᾶς ἐξηγόρασεν ἀπὸ τὴν κατάραν τοῦ νόμου, μὲ τὸ νὰ γίνῃ ὁ ἴδιος πρὸς χάριν μας κατάρα»¹¹ καὶ πάλιν, «Ἀπεγύμνωσε δι’ αὐτοῦ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας καὶ τὰς διεπόμπευσε δημοσίως σύρων αὐτὰς εἰς τὴν θριαμβευτικὴν πομπὴν του»¹² καὶ πάρα πολλὰ ἄλλα ποὺ δηλοῦν αὐτὰ ποὺ ἔγιναν κατὰ τὴν σφαγὴν τοῦ σώματος διὰ τὰς ἀμαρτίας μας. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος λέγει, «Πρὸς χάριν σας ἐγὼ ἀγιάζω τὸν ἑαυτὸν μου»¹³ καί, «ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου ἔχει καταδικασθῆ τώρα»¹⁴, καὶ ἔτσι κάμνει φανερὸν ὅτι ἐσφάγη χωρὶς νὰ ἔχῃ ἀμαρτίαν.

4. «Καὶ ὅτι ἐτάφη». Καὶ αὐτὸ δὲ ἀποδεικνύει τὰ προη-

σκευαστικόν τὸ γὰρ θαπιόμενον, πάντως σῶμά ἐστι. Καὶ ἐνιαῦθα οὐκέτι προσιῖθῃσι, «κατὰ τὰς Γραφάς». Εἶχε μὲν γὰρ, πλὴν οὐ προσιῖθῃσι. Τίνος ἔνεκεν; Ἡ ὅτι ὁ ἰάφος ἅπασι δῆλος καὶ ἰότιε καὶ νῦν ἢ ὅτι κατὰ κοινοῦ κεῖται τό, 5 «κατὰ τὰς Γραφάς». Τίνος οὖν ἔνεκεν ἐνιαῦθα προσιῖθῃσι, «κατὰ τὰς Γραφάς». «Καὶ ὅτι ἐγήγεραι τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς», καὶ οὐκ ἀρκεῖται τῷ προτέρῳ τῷ κατὰ κοινοῦ εἰρημένῳ; Ὅτι καὶ τοῦτο τοῖς πολλοῖς ἄδηλον ἦν. Διὸ κἀνιαῦθα τὰς Γραφὰς παράγει ἐμπνευσθεῖς, τοῦτο ἐν- 10 νοήσας τὸ σοφὸν καὶ θεῖον νόημα. Πῶς οὖν καὶ ἐπὶ τοῦ θανάτου τὸ αὐτὸ ποιεῖ; Ὅτι καὶ ὁ μὲν σταυρὸς πᾶσι κατὰ δῆλος ἦν, καὶ πάντων ὁρώντων ἀνεσκολοπίζετο, ἡ δὲ αἰτία, οὐκέτι ὁμοίως. Ὅτι μὲν γὰρ ἀπέθανε, πάντως ἤδεσαν, ὅτι δὲ ὑπὲρ τῶν ἁμαριῶν τῆς οἰκουμένης τοῦτο ἔπαθεν, 15 οὐκέτι ὁμοίως ἠπίσταντο οἱ πολλοί. Διὸ τὴν ἀπὸ τῶν Γραφῶν μαρτυρίαν παράγει.

Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἱκανῶς ἀποδέδεικται διὰ τῶν εἰρημένων ἡμῖν ποῦ δὲ ὅτι εἰάφη, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται εἰρήκασιν αἱ Γραφαί; Διὰ τοῦ κατὰ τὸν Ἰωνᾶν τύπου, 20 ὃν καὶ αὐτὸς παράγει λέγων «Ὡσπερ ἦν Ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας, οὕτως ἔσῃαι καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας». Διὰ τοῦ θάτου τοῦ ἐν ἐρήμῳ. Ὡσπερ γὰρ ἐκεῖνος ἐκαίετο, καὶ οὐ κατεκαίετο, οὕτω καὶ τὸ 25 σῶμα ἐκεῖνο ἀπέθανε μὲν, οὐ κατεσχέθη δὲ ὑπὸ τοῦ θανάτου διηνεκῶς. Καὶ ὁ δράκων δὲ ὁ ἐπὶ τοῦ Δαυιδ τοῦτο αἰνιτίζεται. Καθάπερ γὰρ ἐκεῖνος λαβὼν τὴν τροφήν, ἣν ἔδωκεν ὁ προφήτης, μέσος ἐρράγη· οὕτω καὶ ὁ ἄδης, καταπιὼν τὸ σῶμα ἐκεῖνο, διεσχίσθη, τοῦ σώματος αὐτοῦ διατεμόντος αὐ- 30 τῷ τὴν νηδύν, καὶ ἀνασιάντιος. Εἰ δὲ καὶ διὰ ρημάτων θέ-

γούμενα· διότι αὐτὸ πού θάπτεται, ὅπωςδήποτε εἶναι σῶμα. Καὶ ἐδῶ δὲν προσθέτει, «σύμφωνα μὲ τὰς γραφάς». Βέβαια ἀναφέρεται μὲν, ἀλλὰ δὲν προσθέτει. Διὰ ποῖον λόγον; Ἡ διότι ὁ τάφος ἦτο εἰς ὄλους γνωστός καὶ τότε καὶ τώρα ἢ ὅτι ἐτέθη καὶ δι’ αὐτὸ τὸ «σύμφωνα μὲ τὰς Γραφάς». Διατί λοιπὸν ἐδῶ προσθέτει, «σύμφωνα μὲ τὰς Γραφάς», «Καὶ ὅτι ἀνεστήθη τὴν τρίτην ἡμέραν σύμφωνα μὲ τὰς Γραφάς», καὶ δὲν ἀρκεῖται εἰς τὸ προηγούμενον πού ἐλέχθη κοινῶς δι’ ὅλα; Διότι καὶ αὐτὸ ἦτο ἄγνωστον εἰς τοὺς πολλούς. Δι’ αὐτὸ καὶ ἐδῶ ἀναφέρει τὰς Γραφάς κατόπιν ἐμπνεύσεως, ἀφοῦ κατενόησεν αὐτὸ τὸ σοφὸν καὶ θεϊκὸν νόημα. Πῶς λοιπὸν κάμνει τὸ ἴδιον καὶ διὰ τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ; Καθ’ ὅσον καὶ ἐκεῖ ὁ μὲν σταυρὸς ἦτο καταφανὴς εἰς ὄλους καὶ ἐσταυρώνετο ἐνώπιον ὄλων, ἢ αἰτία ὅμως δὲν ἦτο γνωστή. Διότι τὸ ὅτι ἀπέθανε μὲν, τὸ ἐγνώριζον ὅλοι, τὸ ὅτι ὅμως ἔπαθεν αὐτὸ διὰ τὰς ἀμαρτίας ὄλων τῶν ἀνθρώπων, καθόλου δὲν τὸ ἐγνώριζον οἱ πολλοὶ αὐτό. Δι’ αὐτὸ ἀναφέρει μαρτυρίαν ἀπὸ τὰς Γραφάς.

Ἄλλ’ αὐτὸ μὲν ἀπεδείχθη ἀρκούντως μὲ ὅσα ἐλέχθησαν εἰς ἐμᾶς· πού λέγουν ὅμως αἱ Γραφαὶ ὅτι ἐτάφη καὶ ὅτι θ’ ἀναστηθῆ τὴν τρίτην ἡμέραν; Μὲ προτύπωσιν τὸν Ἰωνᾶν, τὸν ὁποῖον καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς ἀναφέρει ὅταν λέγῃ· «Ὅπως τότε ὁ Ἰωνᾶς ἦτο μέσα εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας, ἔτσι θὰ εἶναι καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μέσα εἰς τὸν τάφον καὶ τὰ βάθη τῆς γῆς τρία ἡμερονύκτια». Μὲ τὴν βάτον εἰς τὴν ἔρημον. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ἐκείνη ἐφλέγετο καὶ δὲν ἐκαίετο, ἔτσι καὶ τὸ σῶμα ἐκεῖνο ἀπέθανε μὲν, ἀλλὰ δὲν ἐκρατήθη ἀπὸ τὸν θάνατον αἰωνίως. Ἄλλὰ καὶ ὁ δράκων εἰς τὸν Δανιὴλ αὐτὸ ὑπαινίσσεται. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ἐκεῖνος ἀφοῦ ἔλαβε τὴν τροφήν πού τοῦ ἔδωσεν ὁ προφήτης ἐσχίσθη εἰς τὴν μέσην, ἔτσι καὶ ὁ Ἄδης, ἀφοῦ κατέπιεν ἐκεῖνο τὸ σῶμα ἐσχίσθη, διότι τὸ σῶμά του κατέκοψε τὴν κοιλίαν του καὶ ἀνεστήθη. Ἐὰν ὅμως θέλῃς ν’ ἀκούσῃς αὐτὰ καὶ μὲ λόγους, αὐτὰ πού τὰ εἶδες διὰ τῶν τύπων, ἄ-

λεις ἀκοῦσαι ταῦτα, ἃ διὰ τῶν τύπων εἶδες, ἄκουσον τοῦ Ἑσαίου λέγοντος, «Ὅτι αἴρειται ἀπὸ τῆς γῆς ἡ ζωὴ αὐτοῦ»· καί, «Κύριος βούλεται καθαρίσαι αὐτὸν ἀπὸ τῆς πληγῆς, δεῖξαι αὐτῷ φῶς»· καὶ τοῦ Δαυὶδ πρὸ ἐκείνου, «Οὐκ ἐγκα-
 5 ταλείψεις τὴν ψυχὴν μου εἰς ἄδην, οὐδὲ δώσεις τὸν ὄσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν». Διὰ τοῦτό σε καὶ ὁ Παῦλος παραπέμπει εἰς τὰς Γραφάς, ἵνα μάθῃς ὅτι οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ εἰκῆ ταῦτα ἐγένετο· πῶς γάρ, ἰσοσύτων προφητιῶν προδιαγραφόντων αὐτὰ καὶ ἀνακηρυκτικῶν; καὶ ὅτι οὐδαμοῦ ἡ Γραφή
 10 τὸν τῆς ἁμαρτίας θάνατον λέγει, τοῦ δεσποτικοῦ μεμνημένῃ θανάτου, ἀλλὰ τὸν σωματικόν, καὶ ταφὴν καὶ ἀνάστασιν τοιαύτην.

5. «Καὶ ὅτι ὦφθη Κηφᾶ». Εὐθέως τὸν πάντων ἀξιοπιστότερον τίθησιν. Ἐπειτα τοῖς δώδεκα ἔπειτα ὦφθη ἐπάνω
 15 πεντακοσίοις ἀδελφοῖς ἐφάπαξ, ἐξ ὧν οἱ πλείους μένουσιν ἕως ἄρτι, τινὲς δὲ καὶ ἐκοιμήθησαν· ἔπειτα Ἰακώβω, εἶτα τοῖς ἀποσιόλοις πᾶσιν ἔσχατον δὲ πάντων, ὡσπερ εἰ τῷ ἐκτρομάτι, ὦφθη καμοί. Ἐπειδὴ γὰρ τὴν ἀπὸ τῶν Γραφῶν ἀπόδειξιν εἶπε, προσεῖδησι καὶ τὴν διὰ τῶν πραγμάτων,
 20 μάρτυρας παράγων τῆς ἀνασιάσεως μετὰ τοὺς προφήτας τοὺς ἀποσιόλους καὶ ἐτέρους πιστοὺς ἀνθρώπους. Εἰ δὲ τὴν ἀνάστασιν ἐκέλευεν ἔλεγε τὴν τῆς ἁμαρτίας ἀπαλλαγὴν, περιττῶς ἔλεγεν, ὦφθη τῷ δεῖνι καὶ τῷ δεῖνι. Τοῦτο γὰρ πισιουμένου τὴν τοῦ σώματος ἀνάστασιν εἶσιν, οὐχ ἁμαρτημά-
 25 τῶν ἀπαλλαγὴν αἰνιτισμένου. Διὸ οὐδὲ ἅπαξ εἶπε τό, «ὦφθη», καίτοιγε ἤρκει κατὰ κοινοῦ θέντα τὴν λέξιν· νῦν δὲ καὶ δις καὶ τρις καὶ ἐφ' ἐκάστῳ σχεδὸν τῶν ἐωρακότων αὐτὴν τίθησιν. Ἐπειδὴ γὰρ Κηφᾶ, ὦφθη, φησὶν, «ἐπάνω πεν-

16. Ἑσ. 53, 8.

17. Ἑσ. 53, 10-11.

18. Ψαλμ. 15, 10.

κουσε τὸν Ἡσαϊαν ποῦ λέγει, «Διότι ἀνυψοῦται ἀπὸ τὴν γῆν ἡ ζωὴ του»¹⁶· καί, «Ὁ Κύριος θέλει νὰ τὸν καθαρῶς ἀπὸ τὴν πληγὴν, νὰ δείξῃ εἰς αὐτὸν φῶς»¹⁷· καί τὸν Δαυῖδ πρὶν ἀπὸ τὸν Ἡσαϊαν, «διότι δὲν θὰ ἐγκαταλείψῃς, Κύριε, τὴν ψυχὴν μου εἰς τὸν Ἄδην, καθόσον δὲν θὰ ἐπιτρέψῃς εἰς τὸν ἐξαιρετικῶς ἀφωσιωμένον εἰς ἐσὲ Μεσσίαν νὰ δοκιμάσῃ τὴν φθορὰν τοῦ τάφου»¹⁸. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος σὲ παραπέμπει εἰς τὰς γραφάς, διὰ νὰ μάθῃς ὅτι αὐτὰ δὲν ἔγιναν ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε· διότι πῶς ἦτο δυνατόν ὅταν τόσοι προφῆται περιέγραψαν καὶ ἀνεκήρυξαν αὐτὰ τόσους αἰῶνας πρὶν γίνουσι, καὶ διὰ νὰ μάθῃς ἀκόμη ὅτι πουθενὰ ἡ Γραφή δὲν ὀνομάζει τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ πτῶσιν εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ὅταν μνημονεύει τὸν θάνατον τοῦ δεσπότου, ἀλλὰ τὸν θάνατον καὶ τὴν ταφὴν καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ σώματος.

5. «Καὶ ὅτι παρουσιάσθη εἰς τὸν Κηφᾶν». Ἄμέσως ἀναφέρει αὐτὸν ποῦ ἦτο περισσότερον ἀξιόπιστος ἀπὸ ὅλους. «Ἐπειτα εἰς τοὺς δώδεκα, ὕστερα ἐνεφανίσθη εἰς ἐπάνω ἀπὸ πεντακοσίους ἀδελφούς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ περισσότεροι ζοῦν μέχρι σήμερον, ἀλλὰ μερικοὶ ἐκοιμήθησαν· ἔπειτα παρουσιάσθη εἰς τὸν Ἰάκωβον, ἔπειτα εἰς ὅλους τοὺς ἀποστόλους, τελευταῖον δὲ ἀπὸ ὅλους, ὡσάν εἰς ἔκτρωμα, παρουσιάσθη καὶ εἰς ἐμένα». Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἀνέφερε τὴν ἀπόδειξιν ἀπὸ τὰς Γραφάς, προσθέτει καὶ τὴν ἐκ τῶν πραγμάτων καὶ παρουσιάζει ὡς μάρτυρας τῆς ἀναστάσεως μετὰ ἀπὸ τοὺς προφῆτας τοὺς ἀποστόλους καὶ ἄλλους πιστοὺς ἀνθρώπους. Ἐὰν ὅμως ὠνόμαζεν ἀνάστασιν τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, θὰ ἦτο περιττὸν νὰ εἰπῆ ὅτι παρουσιάσθη εἰς τὸν τάδε καὶ τὸν τάδε. Διότι αὐτὸ πιστοποιεῖ τὴν ἀνάστασιν τοῦ σώματος, δὲν ὑπαινίσσεται τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν. Δι' αὐτὸ δὲν εἶπε μίαν φοράν τὸ «παρουσιάσθη», ἂν καὶ βέβαια ἦτο ἀρκετὸν νὰ εἰπῆ τὴν λέξιν μίαν φοράν δι' ὅλα· τώρα ὅμως καὶ δύο καὶ τρεῖς καὶ εἰς κάθε ἓνα σχεδὸν ἀπὸ ὅσους εἶδον τὸν Χριστὸν μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἀναφέρει αὐτήν. Διότι, λέ-

τακοσίοις ἀδελφοῖς, ὥφθη καμοί». Καὶ μὴν τὸ εὐαγγέλιον τοῦναντίον λέγει, διὲ τῆ Μαρία πρώτῃ. Ἀλλ' ἐν ἀνδράσι τούτῳ πρώτῳ, τῷ μάλιστα αὐτὸν ποθοῦντι ἰδεῖν. Ποίους δὲ δώδεκα ἐνιαῦθά φησιν ἀποσιόλους; μετὰ γὰρ τὴν ἀνά-
 5 ληψιν ὁ Μαιθίας κατελέγη, οὐ μετὰ τὴν ἀνάστασιν εὐθέως. Ἀλλ' εἰκὸς αὐτὸν καὶ μετὰ τὴν ἀνάληψιν ὄφθαι. Αὐτὸς γοῦν οὗτος ὁ ἀπόσιολος μετὰ τὴν ἀνάληψιν καὶ ἐκλήθη, καὶ εἶδεν αὐτόν. Διὰ τοῦτο οὐδὲ τὸν καιρὸν τίθησιν, ἀλλ' ἀπλῶς καὶ ἀδιορίστως καταλέγει τὰς ὄψεις. Καὶ γὰρ εἰκὸς πολλὰς γε-
 10 γενῆσθαι διὸ καὶ ὁ Ἰωάννης ἔλεγε, «Τρίτον τοῦτο ἐνεφάνισεν ἑαυτόν».

Ἐπειτα ὥφθη ἐπάνω πεντακοσίοις ἀδελφοῖς». Τινὲς τὸ ἐπάνω, τὸ ἄνωθεν ἐκ τῶν οὐρανῶν εἶναί φασιν. Οὐ γὰρ ἐπὶ γῆς βαδίζων, ἀλλ' ἄνω καὶ ὑπὲρ κεφαλῆς αὐτοῖς ὥφθη. Καὶ
 15 γὰρ οὐχὶ τὴν ἀνάστασιν πισιώσασθαι ἐβούλετο μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνάληψιν. Τινὲς δὲ λέγουσι, τό, «ἐπάνω πεντακοσίοις», τὸ πλείοσιν ἢ πεντακοσίοις. «Ἐξ ὧν οἱ πλείους μένουσιν ἕως ἄρτι». Εἰ γὰρ καὶ παλαιὰ διηγοῦμαι πράγματα, φησὶν, ἀλλ' ἔχω μάρτυρας ἔτι ζῶντας. «Τινὲς δὲ καὶ ἐκοι-
 20 μήθησαν». Οὐκ εἶπεν, ἀπέθανον, ἀλλ', «ἐκοιμήθησαν», καὶ ταύτῃ τῆ λέξει πάλιν τὴν ἀνάστασιν θεβαιῶν. «Ἐπειτα ὥφθη Ἰακώβῳ». Ἐμοὶ δοκεῖ, τῷ ἀδελφῷ τῷ ἑαυτοῦ. Αὐτὸς γὰρ αὐτὸν λέγεται κεχειροτονηκέναι, καὶ ἐπίσκοπον ἐν Ἱεροσολύμοις πεποιηκέναι πρῶτον. «Ἐἴτα τοῖς ἀποσιόλοις πᾶ-
 25 σιν». Ἦσαν γὰρ καὶ ἄλλοι ἀπόσιολοι, ὡς οἱ ἐβδομήκοντα. «Ἐσχαιον δὲ πάντων, ὡσπερὶ τῷ ἐκισώμαι, ὥφθη καμοί». Τοῦτο μειριοφροσύνης μᾶλλον ἐστὶ τὸ ρῆμα. Οὐδὲ γὰρ ἐπειδὴ ἐλάχιστος ἦν, διὰ τοῦτο μετὰ τοὺς ἄλλους αὐτῷ ὥφθη ἐπει

γει, παρουσιάσθη εἰς τὸν Κηφᾶν, παρουσιάσθη εἰς περισσότερους ἀπὸ πεντακοσίους ἀδελφούς, παρουσιάσθη καὶ εἰς ἐμένα. Καὶ ὅμως τὸ εὐαγγέλιον λέγει τὸ ἀντίθετον, ὅτι δηλαδὴ πρῶτον ἐνεφανίσθη εἰς τὴν Μαρίαν. Ἄλλ' εἰς τὸν Κηφᾶν ἐνεφανίσθη πρῶτον ἀπὸ τοὺς ἄνδρας, διότι αὐτὸς ἐπόθει πάρα πολὺ νὰ τὸν ἰδῆ. Ποίους ἀποστόλους δὲ ὀνομάζει ἐδῶ δώδεκα; διότι ὁ Ματθίας ἐξελέγη μετὰ τὴν ἀνάληψιν, ὄχι ἀμέσως μετὰ τὴν ἀνάστασιν. Ἄλλ' εἶναι πιθανὸν ὅτι ἐνεφανίσθη εἰς αὐτὸν μετὰ ἀπὸ τὴν ἀνάληψιν. Ἄφου αὐτὸς ὁ ἀπόστολος μετὰ ἀπὸ τὴν ἀνάληψιν καὶ ἐκλήθη καὶ εἶδε τὸν Χριστόν. Δι' αὐτὸ δὲν ἀναφέρει συγκεκριμένως τὸν χρόνον, ἀλλὰ ἀπαριθμεῖ γενικῶς καὶ ἀπροσδιορίστως τὰς ἐμφανίσεις. Διότι ἐνεφανίσθη πολλὰς φορές δι' αὐτὸ ὁ Ἰωάννης ἔλεγε, «Τρίτην φοράν πάλιν ἐνεφανίσθη»¹⁹.

«Ἐπειτα ἐνεφανίσθη εἰς ἐπάνω ἀπὸ πεντακοσίους ἀδελφούς». Μερικοὶ λέγουν ὅτι μὲ τὸ, ἐπάνω, ἐννοεῖ ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς. Διότι δὲν ἐνεφανίσθη νὰ βαδίζῃ ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, ἀλλ' ἐπάνω ἀπὸ τὴν κεφαλὴν των. Διότι ἤθελε νὰ πιστοποιήσῃ ὄχι μόνον τὴν ἀνάστασιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνάληψιν. Ἄλλοι ὅμως λέγουν ὅτι τὸ «ἐπάνω ἀπὸ πεντακοσίους» σημαίνει περισσότερους ἀπὸ πεντακοσίους. «Ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ περισσότεροι ζοῦν μέχρι σήμερον». Ἄν καὶ διηγοῦμαι δηλαδὴ πράγματα ποὺ ἔγιναν εἰς τὸ παρελθόν, ἔχω μάρτυρας ποὺ ζοῦν ἀκόμη. «Μερικοὶ ὅμως ἐκοιμήθησαν». Δὲν εἶπεν, ἀπέθανον, ἀλλ', «ἐκοιμήθησαν», καὶ βεβαιοῖ πάλιν καὶ μὲ αὐτὴν τὴν λέξιν τὴν ἀνάστασιν. «Ἐπειτα παρουσιάσθη εἰς τὸν Ἰάκωβον». Ἐγὼ νομίζω ὅτι ἐννοεῖ τὸν ἀδελφόν του. Διότι λέγεται ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς τὸν ἐχειροτόνησε καὶ τὸν κατέστησε πρῶτον ἐπίσκοπον Ἱεροσολύμων. «Ἐστερον εἰς ὄλους τοὺς ἀποστόλους». Διότι ὑπῆρχον καὶ ἄλλοι ἀπόστολοι, ὅπως οἱ ἑβδομήκοντα. «Τελευταῖον δὲ ἀπὸ ὄλους, ὡς εἰς ἔκτρωμα, παρουσιάσθη καὶ εἰς ἐμέ». Αὐτὸς εἶναι λόγος μεγάλης μετριοφροσύνης. Καθ' ὅσον δὲν παρουσιάσθη τελευταῖα εἰς αὐτὸν ἐπειδὴ ἦτο πολὺ μικρᾶς ἀξίας· διότι ἂν καὶ ὠνόμασε τὸν ἑαυτὸν του τελευταῖον, ἀπὸ πολλοὺς ποὺ ἔγιναν πρὶν ἀπὸ

καὶ ἔσχατον ἐκάλεσε, πολλῶν τῶν πρὸ αὐτοῦ, μᾶλλον δὲ πάντων λαμπρότερος ὤφθη· καὶ οἱ πεντακόσιοι δὲ ἀδελφοὶ οὐ δῆπου Ἰακώβου θελιούς ἦσαν, ἐπειδὴ πρὸ ἐκείνου αὐτοῖς ὤφθη.

- 5 Καὶ διὰ τί οὐχ ὁμοῦ πᾶσιν ἔωρᾶτο; Ἴνα προκαταβάλλῃ τῆς πίστεως τὰ σπέρματα. Ὁ γὰρ πρῶτος ἰδὼν καὶ ἀκριβῶς πληροφορηθεὶς, τοῖς ἄλλοις ἀπήγγελλεν· εἶτα ὁ λόγος προσφθάνων, ἐν προσδοκίᾳ καθίστη τοῦ μεγάλου τούτου θαύματος τὸν ἀκούοντα, καὶ προωδοποιεῖ τῇ τῆς ὕψεως πίστει.
- 10 Διὰ τοῦτο οὔτε ὁμοῦ πᾶσιν ὤφθη, οὔτε ἐν ἀρχῇ πλείοσιν, ἀλλ' ἐνὶ μόνῳ πρῶτον, καὶ τούτῳ τῷ κορυφαίῳ πάντων καὶ πισιοτάτῳ. Καὶ γὰρ πισιοτάτης σφόδρα ἔδει ψυχῆς τῆς πρώτης δεχομένης ταύτην τὴν ὕψιν. Οἱ μὲν γὰρ μετὰ τὸ ἐτιέρονς ἰδεῖν καὶ ἀκοῦσαι παρ' αὐτῶν βλέποντες, εἶχον οὐ
- 15 μικρὰν συντελοῦσαν εἰς τὴν πίστιν αὐτοῖς τὴν ἐκείνων μαρτυρίαν, καὶ προσπαρασκευάζουσαν αὐτῶν τὴν διάνοιαν· ὁ δὲ πρῶτος καταξιωθεὶς τοῦτον ἰδεῖν, πολλῆς, ὅπερ ἔφη, ἔδειτο τῆς πίστεως, ὥστε μὴ θορυβηθῆναι τῷ παραδόξῳ τῆς θέας. Διὰ τοῦτο Πέτρῳ φαίνεται πρῶτῳ. Ὁ γὰρ πρῶτος
- 20 αὐτὸν ὁμολογήσας Χριστόν, εἰκότως καὶ τὴν ἀνάστασιν ἠξιώθη πρῶτος ἰδεῖν.

Οὐ διὰ τοῦτο δὲ φαίνεται πρῶτῳ μόνον, ἀλλ', ἐπειδὴ καὶ ἀρνησάμενος ἦν, ἐκ περιουσίας αὐτὸν παρακαλῶν καὶ δεικνὺς δι' οὐκ ἀπέγνωσται, πρὸ τῶν ἄλλων τῆς ὕψεως αὐτὸν ταύτης

25 καιηξίωσε, καὶ πρῶτῳ τὰ πρόβια ἐνεχείρισε. Διὰ τοῦτο καὶ γυναιξὶν ἐφάνη πρῶταις, ἐπειδὴ τὸ γένος ἡλάτιωτο τοῦτο· διὰ τοῦτο καὶ ἐν τῇ γενέσει καὶ ἐν τῇ ἀναστάσει πρῶτη αὐτὴ αἰσθάνεται τῆς χάριτος. Μετὰ δὲ Πέτρον καὶ διεσπαρμένως ἐκάστῳ φαίνεται, καὶ ποτὲ μὲν ἐλάτιοσι, ποτὲ δὲ

αὐτόν, μᾶλλον δὲ ἀπὸ ὅλους ἀπεδείχθη λαμπρότερος· ἀλλὰ καὶ οἱ πεντακόσιοι ἀδελφοὶ δὲν ἦσαν βέβαια καλύτεροι ἀπὸ τὸν Ἰάκωβον ἐπειδὴ παρουσιάσθη πρῶτα εἰς αὐτούς.

Καὶ διατί δὲν παρουσιάζετο εἰς ὅλους μαζί; Διὰ τὴν σπεῖρην ἀπὸ πρὶν τὰ σπέρματα τῆς πίστεως. Διότι ἀφοῦ θὰ τὸν ἔβλεπον ὁ πρῶτος καὶ θὰ ἐπληροφορεῖτο μὲ ἀπόλυτον βεβαιότητα τὴν ἀνάστασιν, θὰ ἀνήγγελλεν αὐτὴν εἰς τοὺς ἄλλους· ὕστερον ἀφοῦ θὰ ἔφθανε πρῶτον ὁ λόγος, θὰ ἔκαμνεν αὐτόν ποῦ τὸν ἤκουε νὰ προσδοκῇ τὸ μέγα αὐτὸ θαῦμα καὶ θὰ προητοίμαζε τὴν ὁδὸν τῆς ἐμφανίσεως μὲ τὴν πίστιν. Δι’ αὐτὸ οὔτε εἰς ὅλους μαζί ἐνεφανίσθη, οὔτε ἀπὸ τὴν ἀρχὴν εἰς ὅλους, ἀλλ’ εἰς ἓνα μόνον πρῶτον, καὶ αὐτὸ εἰς τὸν κορυφαῖον καὶ πιστότερον ἀπὸ ὅλους. Διότι ἐχρειάζετο πάρα πολὺ πιστὴ ψυχὴ διὰ νὰ δεχθῇ πρώτη αὐτὴν τὴν ἐμφάνισιν. Διότι ἐκεῖνοι μὲν ποῦ θὰ τὸν ἔβλεπον, ἀφοῦ πρῶτον θὰ ἤκουον διὰ τὴν ἀνάστασιν ἀπὸ αὐτούς ποῦ πρῶτοι τὸν εἶδον, θὰ εἶχον τὴν μαρτυρίαν ἐκείνων ποῦ θὰ συνετέλει πολὺ εἰς τὸ νὰ πιστεύσουν καὶ νὰ προετοιμάσῃ τὴν ψυχὴν των· ὁ πρῶτος ὅμως ποῦ θὰ κατηξιώνετο νὰ τὸν ἰδῇ πρῶτος, ἐχρειάζετο, ὅπως εἶπον, πολλὴν πίστιν, διὰ νὰ μὴ φοβηθῇ ἀπὸ τὸ παράδοξον ποῦ θὰ ἔβλεπε. Δι’ αὐτὸ ἐμφανίζεται πρῶτον εἰς τὸν Πέτρον. Διότι αὐτὸς ποῦ ὡμολόγησε πρῶτος τὸν Χριστόν, ἦτο εὐλογον ν’ ἀξιωθῇ καὶ νὰ ἰδῇ τὴν ἀνάστασιν.

Δὲν ἐμφανίζεται ὅμως μόνον δι’ αὐτόν τὸν λόγον πρῶτα εἰς τὸν Πέτρον, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ τὸν εἶχεν ἀρνηθῇ, διὰ νὰ τὸν παρηγορήσῃ καὶ νὰ τὸν πείσῃ ὅτι δὲν πρέπει ν’ ἀπελπισθῇ δι’ αὐτό, τὸν ἠξίωσε νὰ ἰδῇ πρῶτος αὐτὴν τὴν ἐμφάνισιν, καὶ πρῶτον εἰς αὐτόν παρέδωκεν ὡς πρόβατα τοὺς πιστούς. Δι’ αὐτὸ καὶ εἰς γυναῖκας παρουσιάσθη πρῶτον, ἐπειδὴ τὸ φύλον τῶν γυναικῶν ὑπετιμήθη δι’ αὐτὸ καὶ εἰς τὴν γέννησιν καὶ εἰς τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ γυναῖκα πρώτη αἰσθάνεται αὐτὴν τὴν χάριν. Ὑστερον δὲ ἀπὸ τὸν Πέτρον ἐμφανίζεται καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὸν καθένα, καὶ ἄλλοτε μὲν εἰς ὀλιγωτέρους, ἄλλοτε δὲ εἰς περισ-

πλείοσιν, ἀλλήλων αὐτοὺς μάρτυρας καὶ διδασκάλους ἐν
 τούτῳ ποιῶν, καὶ τοὺς ἀποσιόλους ἀξιοπύσιους κατασκευάζων,
 ἐν οἷς ἔλεγον. «Ἐσχατον δὲ πάντων, ὡσπερ εἰ τῷ ἐκτιρώμα-
 τι, ὥφθη κάμοί». Τί βούλεται αὐτῷ ἐνταῦθα τῆς ταπεινο-
 5 φροσύνης τὰ ρήματα, ἢ ποῖον ἔχει καιρόν; Εἰ γὰρ ἀξιό-
 πιστον ἔαντιόν ἀποφῆναι βούλεται, καὶ ἐγκαταλέξει τοῖς μάρ-
 τυσι τῆς ἀνασιτάσεως, τοῦναντίον ἢ βούλεται ποιεῖ· ἐπᾶραι
 γὰρ ἑαυτὸν ἔδει καὶ δεῖξαι μέγαν ὄντα, ὃ πολλαχοῦ ποιεῖ
 καιροῦ καλοῦντος αὐτόν. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἐνταῦθα με-
 10 τριάζει, ἐπειδὴ τοῦτο μέλλει ποιεῖν· ἀλλ' οὐκ εὐθέως, ἀλλὰ
 μετὰ τῆς αὐτῷ προεπούσης συνέσεως. Πρῶτερον γὰρ μειτριά-
 σασ, καὶ κατηγορίας ἑαυτοῦ συμφορήσας πολλάς, τότε τὰ
 καθ' ἑαυτὸν σεμνύνει.

Τί δήποτε; Ἰν', ὅταν τὸ μέγα καὶ ὑψηλὸν ἐκεῖνο περὶ
 15 ἑαυτοῦ φθέγγητε, τό, «Περισσότερον αὐτῶν πάντων ἐκοπί-
 σα», εὐπαράδεκτος ὁ λόγος γένηται ταύτῃ, καὶ τῷ ὡς ἐξ
 ἀκολουθίας τινός, ἀλλὰ μὴ προηγουμένως εἰρησθαι. Διὰ τοῦ-
 το καὶ Τιμοθέῳ γράφων, καὶ μέλλων μεγάλα λέγειν περὶ
 ἑαυτοῦ, πρότερον τὰ κατηγορήματα αὐτοῦ τίθησι. Καὶ γὰρ
 20 ὁ μὲν περὶ ἄλλων τι μέγα λέγων, ἀδεῶς φθέγγεται καὶ μετὰ
 παρησίας· ὁ δὲ ἑαυτὸν ἀναγκαζόμενος ἐπαινεῖ, καὶ μάλι-
 στα ὅταν καὶ μάρτυρα ἑαυτὸν καλῆ, αἰσχύνεται καὶ ἐρυνθισθῆ.
 Διὰ δὴ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος οὗτος πρότερον ἑαυτὸν ταλα-
 νίζει, καὶ τότε τὸ μέγα ἐκεῖνο φθέγγεται. Ποιεῖ δὲ τοῦτο,
 25 τό τε ἐπαχθὲς τῆς περιαιτιολογίας ὑποτιμνόμενος, καὶ τὰ
 μετὰ ταῦτα ρηθησόμενα ἀξιόπιστα ἐντεῦθεν ποιῶν. Ὁ γὰρ
 μετὰ ἀληθείας τὰ ἐπονείδισια θεῖς, καὶ μηδὲν αὐτῶν ἀποκρυ-
 ψάμενος, οἷον ὅτι τὴν ἐκκλησίαν ἐδίωξεν, ὅτι τὴν πίστιν
 ἐπόρθησε, καὶ τὰ σεμνὰ ἐντεῦθεν ἀνύποπτα ποιεῖ.

30 6. Καὶ σκόπει ταπεινοφροσύνης ὑπερβολήν. Εἰπὼν γὰρ,
 «Ἐσχατον δὲ πάντων ἐμοὶ ὥφθη», οὐκ ἠροκέσθη τούτῳ· «Πολ-

σοτέρους καὶ κάμνει αὐτοὺς μάρτυρας καὶ διδασκάλους μεταξύ των καὶ ἀποδεικνύει τοὺς ἀποστόλους ἀξιοπίστους εἰς ὅσα ἔλεγον. «Τελευταῖα δὲ ἀπὸ ὅλους, ὡσάν εἰς ἔκτρωμα, παρουσιάσθη καὶ εἰς ἐμένα». Τί θέσιν ἔχουν ἐδῶ οἱ λόγοι ταπεινοφροσύνης ἢ μὲ ποίαν εὐκαιρίαν ἐλέχθησαν; Διότι ἐὰν θέλη νὰ ἐμφανισθῇ ὡς ἀξιόπιστος καὶ νὰ ἀπαριθμήσῃ ὅλους τοὺς μάρτυρας τῆς ἀναστάσεως, τότε κάμνει τὸ ἀντίθετον ἀπὸ αὐτὸ πού θέλει· ἔπρεπε δηλαδὴ νὰ ἐξυψώσῃ τὸν ἑαυτόν του καὶ νὰ δείξῃ ὅτι εἶναι μέγας, πρᾶγμα πού κάμνει εἰς πολλὰ σημεῖα, ὅταν τὸ καλῆ ἢ περιστάσις. Δι’ αὐτὸ λοιπὸν καὶ παρουσιάζεται μετριόφρων ἐδῶ, ἐπειδὴ αὐτὸ πρόκειται νὰ κάνῃ· ὄχι εὐθέως ὁμως, ἀλλὰ μὲ τὴν σύνεσιν πού ἀρμόζει εἰς αὐτόν. Ἐφοῦ προηγουμένως δηλαδὴ ἔδειξε μετριοφροσύνην καὶ συγκέντρωσε διὰ τὸν ἑαυτόν του πολλὰς κατηγορίας, τότε ἐπαινεῖ τὰ ἰδικά του.

Διατί ἄρά γε; Διὰ νὰ γίνῃ περισσότερο εὐκόλως παραδεκτὸς ὁ λόγος ὅταν λέγῃ ἐκεῖνο τό, «Περισσότερον ἐκοπίασα ἀπὸ ὅλους αὐτοὺς» καὶ ὅσα ἀκολουθοῦν, ἀλλὰ χωρὶς νὰ λεχθῇ ἀπὸ πρὶν. Δι’ αὐτὸ καὶ ὅταν γράφῃ εἰς τὸν Τιμόθεον καὶ πρόκειται νὰ εἰπῇ μεγάλα διὰ τὸν ἑαυτόν του, πρῶτα κατηγορεῖ τὸν ἑαυτόν του. Διότι αὐτὸς πού ἐπαινεῖ εἰς κάτι ἄλλον, ὁμιλεῖ ἀφόβως καὶ ἐλευθέρως· ἐνῶ αὐτὸς πού ἀναγκάζεται νὰ ἐπαινῇ τὸν ἑαυτόν του, καὶ μάλιστα ὅταν καλῆ ὡς μάρτυρα τὸν ἑαυτόν του, ἐντρέπεται καὶ κοκκινίζει. Δι’ αὐτὸ λοιπὸν καὶ αὐτὸς ὁ μακάριος πρῶτα ἐλεεινολογεῖ τὸν ἑαυτόν του καὶ ὕστερα τὸν ἐπαινεῖ. Κάμνει δὲ αὐτὸ καὶ διὰ ν’ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸ βαρὺ φορτίον τῆς περιαυτολογίας, καὶ διὰ νὰ κάνῃ ἔτσι ἀξιόπιστα αὐτὰ πού θὰ λεχθοῦν μετὰ ἀπὸ αὐτά. Διότι αὐτὸς πού λέγει μὲ εἰλικρίνειαν αὐτὰ πού εἶναι ἄξια κατηγορίας καὶ δὲν ἀποκρύπτει τίποτε ἀπὸ αὐτά, ὅπως ὅτι κατεδίωξε τὴν ἐκκλησίαν, ὅτι ἐπολέμησε τὴν πίστιν, ἀπαλλάσσει ἔτσι ἀπὸ κάθε ὑποψίαν καὶ ἐκεῖνα πού τὸν τιμοῦν.

6. Καὶ πρόσεχε ὑπερβολικὴν ταπεινοφροσύνην. Ἐφοῦ εἶπε δηλαδὴ, «Τελευταῖα δὲ ἀπὸ ὅλους παρουσιάσθη

λοὶ» γὰρ «ἔσχατοι πρῶτοι», φησί, «καὶ πρῶτοι ἔσχατοι». Διὰ τοῦτο προσέθηκεν, «ὥσπερ εἰ τῷ ἐκκλήρωματι». Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἔστι, ἀλλὰ καὶ τὴν οἰκείαν κρίσιν προστίθησι καὶ μετὰ αἰτίας λέγων· «Ἐγὼ γὰρ εἰμι ὁ ἐλάχιστος τῶν ἀπο-
5 σιόλων, ὃς οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς καλεῖσθαι ἀπόστολος, ὅτι ἐδίωξα τὴν ἐκκλησίαν». Καὶ οὐκ εἶπε, τῶν δώδεκα μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων. Ταῦτα δὲ ὁμοῦ μὲν μειριάζων ἔλεγεν, ὁμοῦ δὲ καὶ οὕτω διακείμενος, ὅπερ ἔφη, καὶ τὸ μέλλον ρηθήσεσθαι προδιοικούμενος καὶ εὐπαράδεκτον μᾶλ-
10 λον ποιῶν. Εἰ μὲν γὰρ παρελθὼν εἶπεν, ὀφείλειτέ μοι πιστεῦσαι, ὅτι ἀνέστη ὁ Χριστός· εἶδον γὰρ αὐτόν, καὶ πάντων ἀξιοπισσιότερός εἰμι, ἅτε πλέον καμῶν· κἂν προσέσθῃ τοῖς ἀκούουσι τὸ λεγόμενον· ἔτι δὲ τοῖς ταπεινοῖς ἐνδιατρίψας πρῶτον καὶ τοῖς κατηγορίαν ἔχουσι, ἵνα τε τραχὺ τῆς τοι-
15 αῦτης διηγήσεως ὑπειμένειο καὶ τῇ πίστει τῆς μαρτυρίας προωδοποίησε. Διὰ δὴ τοῦτο οὐδὲ ἀπλῶς, ὅπερ ἔφη, ἀποφαίνεται ἔσχατον ἑαυτὸν εἶναι, καὶ τῆς προσηγορίας τῶν ἀποσιόλων ἀνάξιον, ἀλλὰ καὶ τὴν αἰτίαν τίθησι λέγων, «ὅτι ἐδίωξα τὴν Ἐκκλησίαν». Καὶ μὴν ἀφείδη πάντα ἐκεῖνα,
20 ἀλλ' ὅμως αὐτὸς οὐδέποτε αὐτῶν ἐπιλέλησται, τὸ μέγεθος τῆς χάριτος δεῖξαι θουλόμενος. Διὸ καὶ ἐπάγει λέγων, «Χάριτι δὲ Θεοῦ εἰμι ὃ εἰμι». Εἶδες πάλιν ἐτέρας ταπεινοφροσύνης ὑπερβολήν; Τὰ μὲν γὰρ ἐλατιώματα ἑαυτῷ λογίζεσθαι τῶν δὲ κατορθωμάτων οὐδέν, ἀλλὰ πάντα ἀνατίθησι τῷ Θεῷ.
25 Εἶτα, ἵνα μὴ τὸν ἀκροατὴν ἐντεῦθεν ὑπτιον ποιήσῃ, φησί, «Καὶ ἡ χάρις αὐτοῦ ἢ εἰς ἐμὲ οὐ κενὴ γέγονε». Καὶ τοῦτο πάλιν ὑπεσιαλμένως. Οὐ γὰρ εἶπεν, ἀξίαν τῆς χάριτος ἐπεδειξάμην σπουδῆν, ἀλλ' ὅτι οὐ κενὴ γέγονεν. «Ἀλλὰ περι-

εις ἐμένα», δὲν ἠρκέσθη εἰς αὐτό· διότι «Πολλοὶ οἱ ὅποιοι εἶναι πρῶτοι», λέγει, «θὰ γίνουιν τελευταῖοι, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι τελευταῖοι θὰ γίνουιν πρῶτοι»²⁰. Δι’ αὐτὸ προσέθεσεν, «ὡσὰν εἰς ἔκτρωμα». Καὶ οὔτε ἐδῶ ἐσταμάτησεν, ἀλλὰ προσθέτει καὶ τὴν ἰδικὴν του κρίσιν καὶ τὴν αἰτιολογεῖ μὲ τοὺς λόγους· «Διότι ἐγὼ εἶμαι ὁ ἐλάχιστος ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους, ποὺ δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ ὀνομάζωμαι ἀπόστολος, καθ’ ὅσον κατεδίωξα τὴν ἐκκλησίαν». Καὶ δὲν εἶπεν ἀπὸ τοὺς δώδεκα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους ἀποστόλους. Αὐτὰ δὲ τὰ ἔλεγε καὶ ἀπὸ μετριοπάθειαν καὶ διότι ἔτσι ἠσθάνετο, ὅπως εἶπον, καὶ ἐπειδὴ προητοιμάζετο καὶ ἔκαμνε περισσότερον εὐκόλως παραδεκτὸν αὐτὸ ποὺ ἐπρόκειτο νὰ εἰπῆ· Διότι ἐὰν μὲν παρέλειπεν αὐτὰ καὶ ἔλεγε, πρέπει νὰ μὲ πιστεύσετε ὅτι ἀνεστήθη ὁ Χριστός, διότι τὸν εἶδον καὶ εἶμαι ἀξιοπιστότερος ἀπὸ ὅλους, ἐπειδὴ ἐκοπίασα περισσότερον ἀπὸ ὅλους, θὰ προεκάλει ἐνόχλησιν αὐτὸ εἰς ἐκεῖνους ποὺ θὰ τὸ ἤκουον· τῶρα ὁμως ἀφοῦ προηγουμένως ἐστάθη εἰς αὐτὰ ποὺ προκαλοῦν ταπεινῶσιν καὶ περιέχουν κατηγορίαν, καὶ τὴν τραχύτητα ἀπὸ ὅσα πρόκειται νὰ εἰπῆ ἐξαλείφει καὶ προητοίμασε τὴν ὁδὸν διὰ νὰ πιστεύσουν εἰς τὴν μαρτυρίαν του. Δι’ αὐτὸ ἀκριβῶς δὲν λέγει τυχαίως ὅτι εἶναι ἐλάχιστος καὶ ἀνάξιος τοῦ ὀνόματος τῶν ἀποστόλων, ἀλλὰ θέτει καὶ τὴν αἰτίαν μὲ τοὺς λόγους, «διότι κατεδίωξα τὴν ἐκκλησίαν». Καὶ ὁμως ὅλα ἐκεῖνα συνεχωρήθησαν, ἀλλ’ αὐτὸς ποτέ δὲν τὰ λησμονεῖ ὅταν θέλῃ νὰ δείξῃ τὸ μέγεθος τῆς χάριτος. Δι’ αὐτὸ καὶ προσθέτει τοὺς λόγους, «Ἄλλὰ μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ εἶμαι ἐκεῖνο ποὺ εἶμαι». Εἶδες πάλιν ἄλλην ἐκδήλωσιν ὑπερβολικῆς ταπεινοφροσύνης; Τὰ μὲν ἐλαττώματα δηλαδὴ εἰς τὸν ἑαυτὸν του ἀποδίδει· ἐνῶ ἀπὸ τὰ κατορθώματα κανέν, ἀλλὰ τὰ ἀποδίδει ὅλα εἰς τὸν Θεόν.

Εἰς τὴν συνέχειαν διὰ νὰ μὴ κἀνῃ τὸν ἀκροατὴν ἀμελῆ μὲ αὐτό, λέγει, «Καὶ ἡ χάρις του εἰς ἐμὲ δὲν ὑπῆρξε χωρὶς ἀποτέλεσμα». Καὶ αὐτὸ πάλιν μὲ μετριοπάθειαν. Διότι δὲν εἶπεν ὅτι κατέβαλα προσπάθειαν ἀνταξίαν τῆς χάριτος, ἀλλ’ ὅτι δὲν ἔμεινε χωρὶς ἀποτέλεσμα. «Ἄλλὰ πε-

σότερον αὐτῶν πάντων ἐκοπίασα». Οὐκ εἶπεν, ἐτιμήθην, ἀλλ', «ἐκοπίασα», καὶ κινδύνους καὶ θανάτους ἔχων εἰπεῖν, τῷ ὀνόματι τοῦ κόπου πάλιν ὑποτίθεται τὸ εἰρημένον. Ἐἴτα πάλιν τῇ συνήθει κεχορημένος ταπεινοφροσύνη, καὶ τοῦτο ταχέως παρέδραμε, καὶ τὸ πᾶν ἀνέθηκε τῷ Θεῷ λέγων· «Οὐκ ἐγὼ δέ, ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σὺν ἐμοί». Τί ταύτης θαυμασιότερον γένοιτ' ἂν τῆς ψυχῆς; Ἀιὰ γὰρ τοσοῦτον ἑαυτὸν καθελών, καὶ ἔν τι μόνον ὑψηλὸν ἠθεγξάμενος, οὐδὲ τοῦτο αὐτοῦ φησὶν εἶναι, πανταχόθεν περιστέλλων, ἀπὸ τε τῶν ἔμπροσθεν, ἀπὸ τε τῶν μετὰ ταῦτα, τὸ ὑψηλὸν τοῦτο ρῆμα, καὶ ταῦτα ἐξ ἀνάγκης ἐλθὼν ἐπ' αὐτό. Σκόπει δὲ πῶς ἐπιδαφιλεύεται τοῖς τῆς ταπεινοφροσύνης ρήμασι. Καὶ γὰρ «Ἐσχάτω μοι ὠφθῆ πάντων», φησί· διὸ οὐδὲ μεθ' ἑαυτοῦ τινα ἄλλον τίθησι καὶ, «ὡσπερὶ τῷ ἐκτιρώματι», καὶ ἐλάχιστον ἑαυτὸν τῶν ἀποσιτόλων εἶναί φησι, καὶ οὐδὲ τῆς προσηγορίας ταύτης ἄξιον.

Καὶ οὐδὲ τούτοις ἠρκέσθη, ἀλλ' ἵνα μὴ δόξη ρήμασι ταπεινοφρονεῖν, καὶ αἰτίας τίθησι καὶ ἀποδείξεις, τοῦ μὲν ἐκτιρώμα εἶναι τὸ ὕστερον αὐτὸν ἰδεῖν τὸν Ἰησοῦν, τοῦ δὲ καὶ τῆς προσηγορίας ἀνάξιον εἶναι τῶν ἀποσιτόλων τὸ διῶξαι τὴν ἐκκλησίαν. Ὁ μὲν γὰρ ἀπλῶς ταπεινοφρονῶν, τοῦτο οὐ ποιεῖ· ὁ δὲ καὶ τὰς αἰτίας τιθεῖς, ἀπὸ συνειρημιμένης διανοίας ἅπαντα φθέγγεται. Διὸ καὶ ἀλλαχοῦ τῶν αὐτῶν τούτων μέμνηται, λέγων· «Χάριν δὲ ἔχω τῷ ἐνδυναμώσαντί με Χριστιῷ, διὸ πιστὸν με ἠγήσατο θέμενος εἰς διακονίαν, τὸν πρότερον ὄντα βλάσφημον καὶ διώκτην καὶ ὑβριστήν». Τίνος δὲ ἔνεκεν καὶ αὐτὸ τὸ ὑψηλὸν τοῦτο ἐφθέγγετο, τό, «Περισσότερον αὐτῶν ἐκοπίασα»; Τὸν καιρὸν ἑώρα καταναγκάζοντα. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο εἶπεν, ἀλλὰ μόνον ἑαυτὸν ἐξηυτέλισε,

ρισσότερον ἀπὸ ὅλους αὐτοὺς ἐκοπίασα». Δὲν εἶπεν, ἐτιμήθην, ἀλλ΄, «ἐκοπίασα», καὶ ἐνῶ ἤμποροῦσε νὰ εἰπῆ διὰ κινδύνους καὶ θανάτους, μὲ τὴν λέξιν, κόπος, πάλιν μετριάζει αὐτὸ πού εἶπεν. Ὑστερον πάλιν μὲ τὴν συνήθη του ταπεινοφροσύνην, προσεπέρασε ταχέως καὶ αὐτὸ καὶ ἀπέδωσε τὸ πᾶν εἰς τὸν Θεὸν μὲ τοὺς λόγους· «Ὁχι ὁμως ἐγώ, ἀλλ΄ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ πού εἶναι μαζί μου». Τί θὰ ἦτο περισσότερο ἀξιοθαύμαστον ἀπὸ αὐτὴν τὴν ψυχὴν; Διότι, ἀφοῦ μὲ τόσα ἐξηφάνισε τὸν ἑαυτὸν του ἀπὸ ταπείνωσης καὶ εἶπεν ἐν μόνον πρᾶγμα τιμητικὸν διὰ τὸν ἑαυτὸν του, οὔτε αὐτὸ λέγει ὅτι εἶναι ἰδικόν του, ἀφοῦ τὸ περικόπτει ἀπὸ παντοῦ καὶ τὸ μετριάζει, καὶ ἀπὸ ὅσα εἶπε πρὶν, καὶ ἀπὸ ὅσα εἶπε μετὰ ἀπὸ αὐτὸν τὸν τιμητικὸν λόγον, καὶ αὐτὸ παρ΄ ὅ,τι ἠναγκάσθη νὰ τὸ εἰπῆ. Πρόσεχε δὲ πῶς μὲ ἀφθονίαν λέγει λόγους ταπεινοφροσύνης. Διότι, «τελευταῖον ἐνεφανίσθη εἰς ἐμέ», λέγει δι΄ αὐτὸ κανένα ἄλλον δὲν θέτει μαζί μὲ τὸν ἑαυτὸν του· καί, «ὡσάν εἰς ἔκτρωμα», καὶ λέγει ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ ἐλάχιστος ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους καὶ οὔτε αὐτοῦ τοῦ τίτλου ἄξιος.

Καὶ οὔτε εἰς αὐτὰ ἠρκέσθη, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ θεωρηθῆ ὅτι μόνον εἰς τοὺς λόγους ταπεινοφρονεῖ, ἐκθέτει καὶ αἰτίας καὶ ἀποδείξεις τῶν λόγων του, καὶ διὰ τὸ ὅτι μὲν εἶδε τελευταῖος τὸν Ἰησοῦν ὡς αἰτίαν λέγει ὅτι εἶναι ἔκτρωμα, διὰ τὸ ὅτι δὲ εἶναι ἀνάξιος καὶ νὰ λέγεται ἀπόστολος, τὸ ὅτι κατεδίωκε τὴν ἐκκλησίαν. Διότι αὐτὸς μὲν πού ταπεινοφρονεῖ μόνον μὲ τοὺς λόγους δὲν τὸ κάμνει αὐτό· ἐνῶ αὐτὸς πού ἀναφέρει καὶ τοὺς λόγους τῆς ταπεινότητός του, λέγει τὰ πάντα μὲ συντετριμμένην ψυχὴν. Δι΄ αὐτὸ καὶ ἀλλοῦ μνημονεύει τὰ ἴδια ὅταν λέγῃ· «Εὐχαριστῶ τὸν Χριστὸν πού μὲ ἐνεδυνάμωσε, διότι μὲ ἐθεώρησε πιστὸν καὶ μὲ δῶρισε εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του, ἂν καὶ πρὶν ἦμουν βλάσφημος καὶ διώκτης καὶ ὑβριστής». Διὰ ποῖον λόγον ὁμως εἶπε καὶ αὐτὸν τὸν τιμητικὸν διὰ τὸν ἑαυτὸν του λόγον, δηλαδὴ τό, «Περισσότερον ἀπὸ αὐτοὺς ἐκοπίασα»; Ἐβλεπεν ὅτι τὸν ἐξηνάγκαζεν ἡ περίστασις. Διότι, ἐὰν δὲν ἔλεγεν αὐτό, πῶς θὰ ἤμποροῦσε νὰ καλῆ τὸν ἑαυ-

πῶς ἠδύνατο μετὰ παρορησίας εἰς μαρτυρίαν ἑαυτὸν καλεῖν,
 καὶ μετὰ τῶν ἄλλων ἀριθμεῖν καὶ λέγειν, «Εἴτε οὖν ἐγώ,
 εἴτε ἐκεῖνοι, οὕτω κηρύσσομεν»; Τὸν γὰρ μάρτυρα ἀξιόπι-
 5 ἔκοπίασεν, ἔδειξεν ἄνωτέρω, λέγων· «Ἡ οὐκ ἔχομεν ἐξου-
 σίαν τοῦ φαγεῖν καὶ πιεῖν, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ ἀπόστολοι»; καὶ
 πάλιν, «Ἐγενόμην τοῖς ἀνόμοις ὡς ἄνομος». Καὶ γὰρ ὅπου
 ἀκρίθειαν ἐπιδείξασθαι ἔδει, πάντας ὑπερηκόνησε, καὶ ὅ-
 10 που συγκαταβῆναι ἔχρῃν, τὴν αὐτὴν πάλιν ὑπερβολὴν ἐπε-
 δείξατο. Τινὲς δέ φασι τὸ εἰς ἔθνη ἀπεσιτάλθαι καὶ τὸ πλεῖ-
 ον τῆς οἰκουμένης μέρος ἐπιδραμεῖν. Ὅθεν δῆλον ὅτι καὶ
 πλείονος ἀπέλαυσε χάριτος. Εἰ γὰρ πλεῖον ἔκοπίασε, πλείων
 ἦν καὶ ἡ χάρις· πλείονος δὲ ἀπέλαυσε χάριτος, ἐπειδὴ καὶ
 πλείονα ἐπεδείξατο σπουδῆν. Εἶδες πῶς καὶ δι' ὧν φιλονει-
 15 κεῖ καὶ θιάζεται συσκιάζειν τὰ καθ' ἑαυτὸν, πάντων δεί-
 κνυται πρῶτος ὧν;

7. Ταῦτα καὶ ἡμεῖς ἀκούοντες, τὰ μὲν ἐλατιώματα ἡμῶν
 ἐκπομπεύωμεν, τὰ δὲ κατορθώματα σιγῶμεν· κἄν καιρὸς
 καταναγκάζῃ, συνεσιαλμένως αὐτὰ λέγωμεν, καὶ τὸ πᾶν τῇ
 20 χάριτι λογιζώμεθα· ὃ δὴ καὶ αὐτὸς ποιεῖ, ἄνω καὶ κάτω τὸν
 μὲν πρῶτον αὐτοῦ σιζῶν θίον, τὰ δὲ μετὰ ταῦτα τῇ χάριτι
 λογιζόμενος, ἵνα τοῦ Θεοῦ δείξῃ τὴν φιλανθρωπίαν πάντο-
 θεν, ὅτι τοιοῦτον ὄντα ἔσωσε, καὶ σωθέντα πάλιν τοιοῦτον
 εἰργάσατο. Μηδεὶς τοίνυν τῶν ἐν κακίᾳ ὄντων ἀπογινω-
 25 σκέτω, μηδεὶς τῶν ἐν ἀρειῇ θαρρείτω, ἀλλὰ κάκεῖνος ἔστω
 περιδεής, καὶ οὐτις πρόθυμος. Οὔτε γὰρ ραθυμῶν τις ἱκα-
 ρὸς ἔσται μείναι ἐν ἀρειῇ, οὔτε σπουδάζων, ἀσθενῆς πρὸς
 τὸ διαφυγεῖν κακίαν. Καὶ τούτων ἀμφοτέρων ὑπόδειγμα ὁ
 μακάριος Δαυὶδ, ἠνίκα μικρὸν ἐνύσταξε, καταπεσὼν μέγα·

τόν του ὡς μάρτυρα χωρίς δισταγμὸν καὶ νὰ τὸν συγκαταλέγη μαζί μὲ τοὺς ἄλλους καὶ νὰ λέγη, «εἴτε ἐγὼ λοιπὸν, εἴτε ἐκεῖνοι, ἔτσι κηρύσσομεν»; Διότι ὁ μάρτυς πρέπει νὰ εἶναι ἀξιόπιστος καὶ ὑπολήψιμος. Πῶς ἐκοπίασε δὲ περισσότερο ἀπὸ αὐτοὺς, τὸ ἔδειξεν ἀνωτέρω ὅταν ἔλεγεν· «Ἡ δὲν ἔχομεν δικαίωμα νὰ φάγωμεν καὶ νὰ πῖωμεν ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι ἀπόστολοι;»· καὶ πάλιν, «Ἐγὶνα εἰς αὐτοὺς ποὺ δὲν ἦσαν κάτω ἀπὸ τὸν νόμον, ὡσὰν νὰ μὴ ἦμουν καὶ ἐγώ». Διότι ὅπου ἔπρεπε νὰ ἐπιδείξη ἀκρίβειαν, ὑπερέβαινε τοὺς πάντας, ὅπου δὲ ἔπρεπε νὰ δείξη συγκατάβασιν, πάλιν τὴν ἰδίαν ὑπερβολὴν ἐδείκνυε. Μερικοὶ δὲ λέγουν ὅτι τὸ ὅτι ἀπεστάλη εἰς τὰ ἔθνη σημαίνει καὶ ὅτι ἐπεσκέφθη τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς οἰκουμένης. Ἀπὸ ὅπου εἶναι φανερόν ὅτι καὶ περισσοτέρας χάριτος ἠξιώθη. Διότι ἐὰν ἐκοπίασε περισσότερο, περισσοτέρα ἦτο καὶ ἡ χάρις· ἠξιώθη δὲ περισσοτέρας χάριτος ἐπειδὴ καὶ ἔδειξε μεγαλύτερον ζῆλον. Εἶδες πῶς ἀκόμη καὶ μὲ αὐτὰ ποὺ μάχεται καὶ βιάζει τὸν ἑαυτὸν του διὰ νὰ κρύψη αὐτὰ ποὺ τὸν τιμοῦν, ἀποδεικνύεται ὅτι ἦτο πρῶτος ἀπὸ ὅλους;

7. Αὐτὰ ἀφοῦ ἠκούσαμεν καὶ ἐμεῖς, τὰ μὲν ἐλαττώματά μας ἄς τὰ κοινοποιοῦμεν διὰ νὰ ταπεινοφρονοῦμεν, ἐνῶ τὰ κατορθώματα ἄς τὰ ἀποσιωπῶμεν· καὶ ἂν μᾶς ἐξαναγκάζη ἡ περίστασις, ἄς τὰ λέγωμεν τοῦλάχιστον μὲ μετριοφροσύνην καὶ ἄς ἀποδίδωμεν τὸ πᾶν εἰς τὴν χάριν· αὐτὸ λοιπὸν κάμνει καὶ ὁ Παῦλος, ἀφοῦ στιγματίζει συνεχῶς τὴν προηγουμένην του ζωὴν, ἐνῶ αὐτὰ ἀποδίδει εἰς τὴν χάριν, διὰ νὰ δείξη παντοῦ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, εἰς τὸ ὅτι δηλαδὴ ἐνῶ ἦτο τέτοιος τὸν ἔσωσε, καὶ ἀφοῦ τὸν ἔσωσε πάλιν τὸν ἔκανε τέτοιον. Κανεῖς λοιπὸν, ἀπὸ ὅσους εὐρίσκονται εἰς τὴν κακίαν, ἄς μὴ ἀπελπίζεται, κανεῖς ἀπὸ τοὺς ἐναρέτους ἄς μὴ ἐπαναπαύεται, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος ἄς ἔχη φόβον μήπως πέση, καὶ αὐτὸς ἄς εἶναι πρόθυμος. Δηλαδὴ οὔτε ἠμπορεῖ νὰ μένη κανεῖς εἰς τὴν ἀρετὴν ἐὰν εἶναι ράθυμος, οὔτε αὐτὸς ποὺ καταβάλλει προσπάθειαν εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ ἀποφύγῃ τὴν κακίαν. Καὶ παράδειγμα δι' αὐτὰ καὶ τὰ δύο εἶναι ὁ μακάριος Δαυῖδ, ὁ ὁποῖος ὅταν

καὶ ἤνικα καιενύγη, πάλιν πρὸς τὸ πρότερον ὕψος διαδρα-
μῶν. Καὶ γὰρ ἀμφότερα ἐξ ἴσης κακά, καὶ τὸ ἀπογινώ-
σκειν καὶ τὸ ραθυμεῖν τὸ μὲν γὰρ καθαιρεῖ ταχέως ἀπ'
αὐτῆς τῶν οὐρανῶν τῆς ἀψίδος, τὸ δὲ ἀνασιῆναι τὸν κείμε-
5 νον οὐκ ἀφίησι. Διὸ πρὸς ἐκεῖνον μὲν ἔλεγεν ὁ Παῦλος, «Ὁ
δοκῶν ἐσιάναι, βλεπέτω μὴ πέσῃ»· πρὸς δὲ τοῦτον, «Σήμε-
ρον ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, μὴ σκληρύνητε τὰς καρ-
δίας ὑμῶν»· καὶ πάλιν, «Τὰς παρειμένας χεῖρας καὶ τὰ
παραλελυμένα γόνατα ἀνορθώσατε». Καὶ τὸν πεπορνευκότα
10 δὲ μειανοήσαντα, διὰ τοῦτο ἀνακιᾶται ταχέως, «Ἴνα μὴ
τῇ περισσοτέρῳ λύπῃ καιαποθῆ ὁ τοιοῦτος».

Τί τοίνυν ἐπὶ τοῖς ἄλλοις ἀθυμεῖς, ὦ ἄνθρωπε; Εἰ γὰρ
ἐπὶ ἀμαρτήμασιν, ἔνθα χρήσιμον ἢ λύπη μόνον, ἢ ἀμετρία
πολλὴν ἐργάζεται θλάβην, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τοῖς ἄλλοις. Τί-
15 νος γὰρ ἔνεκεν ἀλγεῖς; ὅτι χρήματα ἀπώλεσας; Ἄλλ' ἐν-
νόησον τοὺς οὐδὲ ἄριου κορηννυμένους, καὶ ταχίστην λήγη
παραμυθίαν. Καὶ ἐφ' ἐκάστω δὲ τῶν δεινῶν μὴ τὰ συμ-
βάνια θρήνει, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν μὴ συμβάντων χαλεπῶν εὐχα-
ρίσσει. Ἔσχες χρήματα, καὶ ἀπέβαλες; Μὴ δακρύσης ὑπὲρ
20 τῆς ζημίας, ἀλλ' εὐχαρίστησον ὑπὲρ τοῦ χρόνου, οὗ ταῦτα
ἐκαρπώσω. Εἶπε κατὰ τὸν Ἰώβ, «Εἰ τὰ ἀγαθὰ ἐδεξάμεθα
παρὰ Κυρίου, τὰ κακὰ οὐχ ὑποίσομεν;». Μετὰ δὲ τούτου
κάκεινο λογίζου, ὅτι εἰ καὶ χρήματα ἀπέβαλες, ἀλλὰ τὸ σῶμά
σου τέως ὑγιὲς ἔχεις, καὶ οὐ θρηνεῖς μετὰ τῆς πενίας καὶ
25 τὴν τοῦτου πῆρωσιν. Ἄλλὰ καὶ τὸ σῶμά σου λώθην τινὰ
ὑπέμεινεν; Ἄλλ' οὐχ οὗτος τῶν ἀνθρωπίνων κακῶν ὁ πνυ-
θμῆν, ἀλλ' ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πίθου φέρῃ τέως. Πολλοὶ γὰρ
μετὰ πενίας καὶ λώθης, καὶ δαίμονι παλαίουσι, καὶ ἐν ἐρή-
μοις πλανῶνται· ἄλλοι πάλιν τούτων ἕτερα χαλεπώτερα ὑπο-

21. Α' Κορ. 10, 12.

22. Ψαλμ. 94, 8.

23. Ἐβρ. 12, 12.

24. Β' Κορ. 2, 7.

25. Ἰώβ 2, 10.

δι' ὀλίγον ἐχαλάρωσε τὴν προσοχήν, ἔπεσεν εἰς μέγα βάραθρον, καὶ ὅταν μετενόησε μὲ συντριβὴν καὶ κατάνυξιν, ἐπανῆλθεν εἰς τὸ προηγούμενον ὕψος. Διότι καὶ τὰ δύο εἶναι ἐξ ἴσου κακά, καὶ τὸ ν' ἀπελπίζεται καὶ τὸ νὰ ἀμελῆ κανεῖς· διότι τὸ μὲν ἐν καταρρίπτει ταχέως καὶ ἀπὸ αὐτὴν ἀκόμη τὴν κορυφὴν τοῦ οὐρανοῦ, τὸ δὲ ἄλλο δὲν ἀφήνει τὸν ἄνθρωπον ν' ἀνορθωθῆ. Δι' αὐτὸ πρὸς ἐκεῖνον μὲν ἔλεγεν ὁ Παῦλος, «Ἐκεῖνος ποῦ νομίζει ὅτι στέκεται, ἄς προσέξῃ μήπως πέσῃ»²¹· εἰς αὐτὸν δέ, «Σήμερον ποῦ καλεῖσθε, ἀκούσατε τὴν φωνὴν τοῦ Θεοῦ, ποῦ λέγει· Μὴ κάνετε σκληρὰς τὰς καρδίας σας διὰ τῆς ἀπειθείας»²²· καὶ πάλιν, «Ἐνισχύσατε τὰ ἄτονα χέρια καὶ ἀνορθώσατε τὰ παραλυμένα γόνατα»²³. Ἄλλὰ καὶ αὐτὸν ποῦ ἐπόρνευσεν, ὅταν μετενόησεν, δι' αὐτὸ τὸν δέχεται πάλιν ταχέως, «διὰ νὰ μὴ κυριευθῆ ἀπὸ ὑπερβολικὴν λύπην»²⁴.

Διατί λοιπὸν στενοχωρεῖσαι, ἄνθρωπε, διὰ τὰ ἄλλα; Ἄφοῦ, ἐὰν εἰς τὴν λύπην διὰ τὰς ἀμαρτίας, ποῦ μόνον δι' αὐτὰς εἶναι χρήσιμος ἡ λύπη, ἡ ὑπερβολὴ ἐπιφέρει μεγάλην ζημίαν, πολὺ περισσότερον εἰς τὰ ἄλλα. Διατί λοιπὸν στενοχωρεῖσαι; διότι ἔχασες χρήματα; Ἄλλὰ σκέψου αὐτοὺς ποῦ οὔτε ψωμί χορταίνουν καὶ ἀμέσως θὰ παρηγορηθῆς. Ἄλλὰ καὶ εἰς κάθε δυστυχίαν μὴ θρηνῆς αὐτὰ ποῦ συμβαίνουν, ἀλλὰ νὰ εὐχαριστῆς διὰ τὰς συμφορὰς ποῦ δὲν συνέβησαν. Ἀπέκτησες χρήματα καὶ τὰ ἔχασες; Μὴ δακρύσης διὰ τὴν ζημίαν, ἀλλ' εὐχαρίστησε διὰ τὸν χρόνον κατὰ τὸν ὁποῖον τὰ εἶχες ὠφεληθῆ. Εἶπέ ὅπως ὁ Ἰώβ, «Ἐὰν ἐδέχθημεν εὐχαρίστως τὰ ἀγαθὰ ἀπὸ τὸν Κύριον, τὰ πικρὰ δὲν θὰ τὰ ὑπομείνωμεν;»²⁵. Μαζὶ μὲ αὐτὸ δὲ νὰ σκέπτεσαι καὶ ἐκεῖνο, ὅτι καὶ ἂν ἔχασες χρήματα, ὅμως ἔχεις τὸ σῶμα σου ὑγιές καὶ δὲν θρηνεῖς μαζὶ μὲ τὴν πτωχείαν καὶ τὴν ἀναπηρίαν τοῦ σώματος. Ἄλλ' ὑπέστη κάποιαν βλάβην καὶ τὸ σῶμά σου; Δὲν εἶναι ὅμως αὐτὸς ὁ βυθὸς τῶν ἀνθρωπίνων κακῶν, ἀλλ' εἰς τὸ μέσον τῆς ἐπιφανείας καὶ τοῦ βυθοῦ εὐρίσκεισαι ἀκόμη. Διότι πολλοὶ μαζὶ μὲ πτωχείαν καὶ σωματικὴν ἀναπηρίαν παλαίουν συγχρόνως καὶ μὲ δαίμονας καὶ περιπλανῶνται εἰς ἐρήμους· ἄλλοι πάλιν

μένουσι. Μὴ γὰρ δὴ γένοιτο ἡμῶς πάντα παθεῖν, ὅσα δυνατὸν ἐνεγκεῖν.

Ταῦτ' οὖν ἀεὶ λογιζόμενος, τοὺς τὰ χαλεπώτερα πάσχοντας ἐννόει, καὶ μηδενὶ τούτων ἄλγει· ἀλλ' ὅταν ἀμαρτίας, 5 τότε μόνον σιέναξον, τότε δάκρυσον· οὐ κωλύω, ἀλλὰ καὶ προτιρέπομαι μᾶλλον· καὶ τότε δὲ μετὰ συμμειρίας, ἐννοῶν ὅτι ἐστὶν ἐπάνοδος, ἔστι καιαλλαγή. Ἄλλ' ὁρᾷς τρυφῶντας ἐτέρους, σαντὸν δὲ ἐν πενία, καὶ ξιερὸν ἐν λαμπροῖς ἱματίοις καὶ ἐν περιφανείᾳ; Ἄλλὰ μὴ ταῦτα μόνον σκόπει, ἀλλὰ 10 καὶ τὰ ἐκ τούτων λυπηρά. Καὶ ἐπὶ τῆς πενίας δὲ μὴ τὴν πωχείαν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐνιευθεν ἡδονὴν ἀναλογίζου. Ὁ μὲν γὰρ πλοῦτος τὸ μὲν προσωπεῖον ἔχει φαιδρόν, τὰ δὲ ἔνδον ζόφου γέμοντα, ἢ δὲ πενία τούναντιον. Κἂν τὸ ἐκάστου συνειδὸς ἀναπτύξῃς, ἐν μὲν τῇ τοῦ πένητος ψυχῇ πολλὴν τὴν 15 ἄδειαν ὄψει καὶ τὴν ἐλευθερίαν, ἐν δὲ τῇ τοῦ πλουτιοῦντος θορύβους, ταραχάς, κύματα. Εἰ δὲ ἀλγεῖς ὁρῶν αὐτὸν πλουτιοῦντα, κἀκεῖνος πολλῶ σου πλέον ἀλγεῖ τὸν αὐτοῦ πλουσιώτερον θεώμενος· καὶ καθάπερ σὺ τοῦτον δέδοικας, οὕτως ἐκεῖνος ἄλλον, καὶ οὐδέεν σου πλεονεκτεῖ καιὰ τοῦτο.

20 Ἄλλ' ἄρχοντα ὁρῶν ἀλγεῖς, ὅτι ἰδιώτης σὺ, καὶ τῶν ἀρχομένων. Ἄλλ' ἐννόει καὶ τῆς διαδοχῆς τὴν ἡμέραν, καὶ πρὸ τῆς ἡμέρας δὲ ἐκείνης τοὺς φόβους, τοὺς κινδύνους, τοὺς πόνους, τὰς κολακείας, τὰς ἀγρυπνίας, τὰς ταλαιπωρίας πάσας. Καὶ ταῦτα πρὸς τοὺς οὐκ ἐθέλοντας φιλοσοφεῖν 25 λέγομεν· ὡς ἐὰν τοῦτο εἰδῆς, ἀφ' ἐτέρων σε μειζόνων δυνάμεθα παρακαλέσαι· τέως δὲ ἀπὸ τῶν παχυτέρων ἀνάγκη πρὸς σὲ διαλέγεσθαι. Ὅταν τοίνυν ἴδῃς πλουτιοῦντα, τὸν

ὑποφέρουν ἄλλα φοβερώτερα ἀπὸ αὐτά. Εἶθε λοιπὸν νὰ μὴ μᾶς συμβοῦν ὅλα ὅσα ἤμποροῦμεν νὰ ὑπομείνωμεν.

Αὐτὰ λοιπὸν σκεπτόμενος πάντοτε, ν' ἀναλογίζεσαι αὐτοὺς ποὺ πάσχουν φοβερώτερα καὶ διὰ κανὲν ἀπὸ αὐτὰ νὰ μὴ στενοχωρῆσαι· ἀλλ' ὅταν ἀμαρτήσης, τότε μόνον νὰ στενάξης, τότε νὰ δακρύσης· ὄχι μόνον δὲν ἐμποδίζω, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ προτρέπω· ἀλλὰ καὶ τότε μὲ μέτρον, μὲ τὴν σκέψιν ὅτι ὑπάρχει ἐπιστροφή, ὅτι ὑπάρχει συνδιαλλαγή μὲ τὸν Θεόν. Ἄλλὰ βλέπεις ἄλλους νὰ ζοῦν μὲ πλοῦτον καὶ ἀνέσεις, ἐνῶ τὸν ἑαυτὸν σου μὲ πτωχείαν, καὶ ἄλλον μὲ φανταχτερὰ ἐνδύματα καὶ δόξαν; Μὴ βλέπεις ὅμως μόνον αὐτά, ἀλλὰ καὶ τὰ λυπηρὰ ποὺ γεννῶνται ἀπὸ αὐτά. Καὶ εἰς τὴν πτωχείαν ἐπίσης ὄχι μόνον τὴν πτωχείαν, ἀλλὰ νὰ σκέπτεσαι καὶ τὴν γλυκύτητα ποὺ προέρχεται ἀπὸ αὐτήν. Διότι ὁ πλοῦτος τὸ μὲν προσωπεῖον ἔχει εὐχάριστον, ἀλλὰ τὰ μέσα του εἶναι τελείως σκοτεινά, ἐνῶ ἡ πτωχεία τὸ ἀντίθετον. Καὶ ἐὰν φανερώσης τὴν συνείδησιν τοῦ καθενός, εἰς μὲν τὴν ψυχὴν τοῦ πτωχοῦ θὰ ἰδῆς πολλὴν τὴν ἄνεσιν καὶ τὴν ἐλευθερίαν, ἐνῶ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ πλουσίου συγχύσεις, ταραχάς, δυστυχίας. Ἐὰν ὅμως στενοχωρῆσαι ποὺ τὸν βλέπεις νὰ πλουτῇ, καὶ ἐκεῖνος περισσότερο ἀπὸ ἐσένα στενοχωρεῖται ὅταν βλέπῃ αὐτὸν ποὺ εἶναι πλουσιώτερος ἀπὸ ἐκείνον· καὶ ὅπως σὺ φοβεῖσαι αὐτόν, ἔτσι καὶ ἐκεῖνος ἄλλον καὶ εἰς τίποτε δὲν πλεονεκτεῖ ἀπὸ ἐσέ ὡς πρὸς αὐτό.

Ἄλλὰ στενοχωρεῖσαι ἐπειδὴ βλέπεις τὸν ἄλλον νὰ εἶναι ἄρχων, ἐνῶ σὺ ἀσήμαντος, κατώτερος καὶ ἀπὸ τοὺς πολίτας ποὺ διοικοῦνται; Ἄλλὰ σκέψου καὶ τὴν ἡμέραν τῆς ἀλλαγῆς, καὶ πρὶν ἀπὸ ἐκείνην τὴν ἡμέραν τοὺς φόβους, τοὺς κινδύνους, τοὺς κόπους, τὰς ἀπατηλὰς κολακείας, τὰς ἀγρυπνίας, τὰς ταλαιπωρίας ὅλας. Καὶ αὐτὰ λέγομεν εἰς ἐκείνους ποὺ δὲν θέλουν νὰ ζοῦν καὶ νὰ σκέπτονται βαθύτερα· διότι, ἐὰν γνωρίσης αὐτό, ἀπὸ ἄλλα σημαντικώτερα ἤμποροῦμεν νὰ σὲ παρηγορήσωμεν· τώρα ὅμως εἶναι ἀνάγκη νὰ ὁμιλοῦμεν εἰς ἐσὲ διὰ τὰ χονδροειδέστερα. Ὅταν λοιπὸν ἰδῆς πλούσιον, σκέψου αὐτόν ποὺ εἶναι ἀπὸ

ἐκείνου πλουσιώτερον ἐννόει, καὶ ὕψει τοῦτον ἐν οἷς καὶ οὐ. Μετὰ δὲ τοῦτον καὶ τὸν σαυτοῦ πενέσιερον σκόπει, καὶ πόσοι πεινῶντες ἐκοιμήθησαν, καὶ οὐσίας παιρῶας ἀπέβαλον, καὶ δεσποτικῶν οἰκοῦσι, καὶ θάνατον καθ' ἐκάστην
 5 εὐχονται τὴν ἡμέραν. Οὐτε γὰρ ἀθυμίαν περία, οὔτε ἡδονὴν τίκει πλοῦτος, ἀλλὰ καὶ τοῦτο κάκεινο λογισμὸς ἡμῖν ἐμποιεῖν εἴωθε.

Σκόπει δὲ ἀρχόμενος κάτωθεν. Ὁ κοπρῶνης ἀλγεῖ καὶ ὀδυνᾶται, ὅτι μὴ ἀπήλλακται τοῦ ταλαιπώρου καὶ ἐπονειδίου
 10 σίου εἶναι δοκοῦντος ἐπιτηδεύματος τούτου· ἀλλ' ἂν ἀπαλλάξῃς αὐτὸν τούτου, καὶ ποιήσῃς μετὰ ἀδείας τῶν ἀναγκαίων εὐπορεῖν, ἀλγήσει πάλιν διὰ μὴ πλείω τῆς χρείας κέκτιται· κἂν πλείω παρέχῃς, βουλήσεται αὐτὰ διπλασίονα εἶναι πάλιν, καὶ διὰ τοῦτο ὀδυνηθήσεται οὐχ ἥτιον, ἢ πρότερον·
 15 κἂν διπλασίονα, κἂν τριπλασίονα δῶς, ἀθυμήσει πάλιν, ὅτι μὴ πολιτεύεται· κἂν τοῦτο παρέχῃς αὐτῷ, ἄθλιον ἑαυτὸν ἠγήσεται, ὅτι μὴ τῶν τὰ πρῶτα πολιτενομένων ἐστί· καὶ ταύτης δὲ ἐπιλαβόμενος τῆς τιμῆς, θρηνήσει, ὅτι μὴ ἄρχεται· διὰ δὲ ἄρξῃ, ὅτι μὴ ἔθνους ὀλοκλήρου· διὰ δὲ καὶ ἔθνους
 20 ὀλοκλήρου, ὅτι μὴ ἔθνῶν πολλῶν· διὰ δὲ ἔθνῶν πολλῶν, ὅτι μὴ πάντων· διὰ δὲ ὑπαρχος γένηται, λυπηθήσεται πάλιν, ὅτι μὴ καὶ βασιλεύς· κἂν βασιλεύς, ὅτι μὴ μόνος· κἂν μόνος, ὅτι μὴ καὶ βασιλεύς· κἂν βασιλεύς, ὅτι μὴ καὶ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης· κἂν τῆς οἰκουμένης ἀπάσης, διὰ τί μὴ καὶ
 25 ἐτέρου κόσμου; Καὶ οὕτως ἐπ' ἄπειρον προῖων ὁ λογισμὸς, οὐκ ἀφήσιν αὐτὸν ἡσθῆναί ποιε.

8. Εἶδες πῶς κἂν ἐξ εὐτελοῦς καὶ πτωχοῦ βασιλέα ποιήσῃς, οὐκ ἀναιρεῖς τὴν ἀθυμίαν, λογισμὸν τὸν πλεονεξίας ἐ-

ἐκείνον πλουσιώτερος καὶ θὰ ἰδῆς αὐτὸν εἰς τὴν ἰδίαν θλίψιν μὲ τὴν ἰδικὴν σου. Μαζὶ μὲ αὐτὸν δὲ πρόσεχε καὶ τὸν πτωχότερον ἀπὸ ἐσένα καὶ πόσοι ἀπεβίωσαν μέσα εἰς πείναν καὶ ἔχασαν τὰς πατρικὰς τῶν περιουσίας καὶ ζοῦν εἰς φυλακὴν καὶ εὖχονται καθ' ἡμέραν ν' ἀποθάνουν. Διότι οὔτε ἡ πτωχεία γεννᾷ θλίψιν, οὔτε εὐτυχίαν ὁ πλοῦτος, ἀλλὰ καὶ τὸ ἓν καὶ τὸ ἄλλο συνήθως ἡ σκέψις μας τὸ δημιουργεῖ.

Πρόσεχε δὲ ὅταν ἀρχίζης ἀπὸ ἐκείνους ποῦ εἶναι κατώτεροί σου. Αὐτὸς ποῦ καθαρίζει ἀκαθαρσίας δυσφορεῖ καὶ ὑποφέρει διότι δὲν ἀπαλλάσσεται ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἄθλιον καὶ ἀξιοκατηγόρητον, ὅπως νομίζει, ἐπάγγελμα· ἀλλ' ἂν τὸν ἀπαλλάξης ἀπὸ αὐτὸ καὶ τὸν κάνης νὰ κερδίζη μὲ εὐπορίαν τὰ πρὸς τὸ ζῆν, θὰ δυσφορήσῃ πάλιν διότι δὲν ἔχει περισσότερα ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα· καὶ ἐὰν τοῦ δώσης περισσότερα, θὰ θελήσῃ πάλιν νὰ διπλασιασθοῦν αὐτὰ καὶ θὰ στενοχωρηθῇ δι' αὐτό, ὅχι ὀλιγώτερον ἀπὸ ὅσον προηγουμένως· καὶ ἐὰν τοῦ δώσης διπλάσια, καὶ ἐὰν τοῦ δώσης τριπλάσια πάλιν θὰ στενοχωρηθῇ διότι δὲν διακρίνεται εἰς τὴν πολιτικὴν· καὶ ἂν τοῦ δώσης καὶ αὐτό, θὰ θεωρήσῃ δυστυχῆ τὸν ἑαυτὸν του διότι δὲν εἶναι ἀπὸ τοὺς πρῶτους μεταξὺ τῶν πολιτῶν· ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀποκτήσῃ καὶ αὐτὴν τὴν τιμὴν, θὰ θρηνήσῃ διότι δὲν διοικεῖ· ὅταν δὲ γίνῃ διοικητής, θὰ δυσανασχετήσῃ διότι δὲν κυβερνᾷ ἔθνος ὀλόκληρον· ὅταν δὲ κυβερνήσῃ καὶ ἔθνος ὀλόκληρον, διότι δὲν ἐξουσιάζει πολλὰ ἔθνη· ὅταν ἐξουσιάσῃ πολλὰ ἔθνη, διότι δὲν τὰ ἐξουσιάζει ὅλα· ὅταν γίνῃ ὑπαρχηγός, θὰ λυπηθῇ πάλιν διότι δὲν εἶναι καὶ βασιλεύς· καὶ ἂν γίνῃ βασιλεύς, διότι δὲν εἶναι ὁ μόνος· καὶ ἂν εἶναι μόνος, διότι δὲν βασιλεύει καὶ εἰς τοὺς βαρβάρους· καὶ ἐὰν βασιλεύσῃ εἰς τοὺς βαρβάρους, διότι δὲν βασιλεύει καὶ εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην· καὶ ἐὰν βασιλεύσῃ εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην, διατί νὰ μὴ βασιλεύῃ καὶ εἰς ἄλλον κόσμον; Καὶ ἔτσι καθὼς προχωρῇ ἐπ' ἄπειρον ὁ λογισμός, δὲν τὸν ἀφήνει ποτὲ νὰ σκεφθῇ καὶ νὰ κρίνῃ ὀρθῶς.

8. Εἶδες πῶς καὶ ἂν ἀκόμη τὸν κάνης ἀπὸ ἀσήμαντον καὶ πτωχὸν βασιλέα, δὲν ἐξαφανίζεις τὴν λύπην ἐὰν προη-

ρῶνια μὴ διορθωσάμενος πρότερον; Φέρε σοι καὶ τοῦναν-
 τιον δείξω, ὅτι κἂν ἄνωθεν κάτω καταγάγῃς τὸν σύνεσιν
 ἔχοντα, οὐκ ἐμβαλεῖς εἰς ἀθυμίαν καὶ λύπην. Καί, εἰ βούλει,
 τὴν αὐτὴν κλίμακα καταβαίνωμεν, καὶ τὸν ὑπαρχον ἀπὸ τοῦ
 5 θρόνου τῷ λόγῳ καταβιβάσας ἀποσιέρει τῆς ἀξίας ἐκείνης.
 Οὐδὲν γὰρ οὗτος ἐντεῦθεν, ἂν ἐθέλῃ ταῦτα ἐννοεῖν, ἅπερ
 εἶπον, ἀλγήσει. Οὐδὲ γὰρ ἅπερ ἀφήρηται, λογιεῖται, ἀλλ'
 ἅπερ ἔχει τέως, τὴν δόξαν τὴν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς. Ἄν δὲ καὶ
 ταύτην ἀφέλῃς, λογιεῖται τοὺς ἰδιώτας καὶ οὐδέποτε τοιαύ-
 10 τῆς ἐπιθάνιας ἀρχῆς, καὶ ἀρκέσει εἰς παραμυθίαν ὁ πλοῦ-
 τος αὐτῷ· ἂν δὲ καὶ τούτου πάλιν ἐκβάλῃς, σκοπήσει τοὺς
 τὰ σύμμετρα ἔχοντας· ἂν δὲ καὶ τὰ σύμμετρα ἀφέλῃς, καὶ
 τῆς ἀναγκαίας μόνης μειαδῶς τροφῆς, δυνήσεται ἐννοεῖν
 τοὺς οὐδὲ ταύτης μειέχοντας, ἀλλὰ λιμῶ παλαίοντας διηγε-
 15 κεί, καὶ εἰς δεσμοπήριον οἰκοῦντας. Εἰ δὲ καὶ εἰς τὸ οἴ-
 κημα εἰσαγάγοις ἐκεῖνο, τοὺς ἐν νόσοις ἀνιάτους ὄντας, τοὺς
 ἐν ὀδύναις ἀνηκέστοις ἐνθυμούμενος, ὄψεται ἑαυτὸν ἐν πολλῶ
 βελτίοσιν ὄντα. Καὶ ὡσπερ ὁ κοπρῶνης ἐκεῖνος οὐδὲ βασι-
 λεὺς γενόμενος εὐθυμίαν καρπώσεται, οὕτως οὗτος οὐδὲ
 20 δεσμώτης κατασιὰς ἀλγήσει ποτέ.

Οὐκ ἄρα πλοῦτος ἡδονῆς, οὔτε πενία ἀθυμίας ὑπόθεσις,
 ἀλλ' ἡ ἡμετέρα γνώμη, καὶ τὸ τὰ ὄμματα τῆς διανοίας ἡμῶν
 μὴ εἶναι καθαρὰ, μηδὲ εἰσάγειν πον καὶ μένειν, ἀλλ' ἀπέραν-
 τα πέπασθαι. Καὶ καθάπερ τὰ μὲν ὑγιεινὰ τῶν σωμάτων,
 25 κἂν ἄριτω τρέφηται μόνῳ, εὐπαθεῖ καὶ σφριγᾷ· τὰ δὲ ἐπί-
 νοσα, κἂν σαπιλοῦ καὶ ποικίλης ἀπολαύῃ τροπέζης, τοσοῦτω
 μᾶλλον ἀσθενέστερα γίνεται οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς συμ-
 βαίνειν εἴωθεν· οἱ μὲν μικρόψυχοι, οὐδὲ ἐν διαδήματι καὶ
 τιμαῖς ἀφάτοις δύναισι· ἂν εὐθυμεῖν· οἱ δὲ φιλόσοφοι καὶ

γουμένως δὲν διορθώσης αὐτὸν ποῦ ἀγαπᾷ τὴν πλεονεξίαν; Ἔλα λοιπὸν καὶ θὰ σοῦ δείξω τὸ ἀντίθετον, ὅτι δηλαδὴ καὶ ἂν ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ καταβιβάσης εἰς τὰ κατώτερα αὐτὸν ποῦ ἔχει σύνεσιν, δὲν θὰ τὸν ρίψῃς εἰς στενοχωρίαν καὶ λύπην. Καί, ἐὰν θέλῃς, τὴν ἰδίαν κλίμακα ἄς καταβῶμεν, καὶ τὸν ὑπαρχηγόν, μὲ τὸν λόγον ἀφοῦ τὸν καταβιβάσης ἀπὸ τὸν θρόνον, ὑστέρησέ τον ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἀξίωμα. Λοιπὸν καθόλου δὲν θὰ στενοχωρηθῇ αὐτὸς ἀπὸ αὐτό, ἐὰν θέλῃ νὰ κατανοήσῃ αὐτὰ ποῦ εἶπον. Διότι δὲν θὰ σκεφθῇ αὐτὰ ποῦ τοῦ ἀφηρέθησαν, ἀλλ' αὐτὰ ποῦ ἔχει τώρα, τὴν δόξαν δηλαδὴ ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν ποῦ εἶχεν. Ἄν δὲ ἀφαιρέσης καὶ αὐτήν, θὰ σκεφθῇ τοὺς ἀπλοὺς καὶ ἀσήμους ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι ποτὲ δὲν ἔλαβον τέτοιαν ἐξουσίαν, καὶ θὰ τοῦ ἀρκέσῃ ὁ πλοῦτος του· ἂν ὅμως ἀφαιρέσης καὶ αὐτόν, θὰ ἰδῇ αὐτοὺς ποῦ ἔχουν τὰ ἴσα μὲ αὐτόν· ἂν δὲ ἀφαιρέσης καὶ αὐτὰ καὶ τοῦ δώσης μόνον τὴν ἀναγκαίαν τροφήν, θὰ ἠμπορέσῃ νὰ σκεφθῇ αὐτοὺς ποῦ οὔτε τροφήν ἔχουν, ἀλλὰ παλαίουν μὲ διαρκῆ πείναν καὶ κατοικοῦν εἰς φυλακὴν. Ἐὰν δὲ προσθέσης εἰς τὴν φυλακὴν καὶ αὐτοὺς ποῦ πάσχουν ἀπὸ ἀνιάτα νοσήματα, σκεπτόμενος αὐτοὺς ποῦ εὐρίσκονται εἰς ἀθεραπεύτους δυστυχίας, θὰ ἰδῇ τὸν ἑαυτὸν του νὰ εἶναι καλύτερος εἰς πολλὰ. Καὶ ὅπως ἐκεῖνος ποῦ καθαρίζει ἀκαθαρσίας οὔτε ὅταν γίνῃ βασιλεὺς θὰ εὐθυμήσῃ, ἔτσι αὐτὸς οὔτε ὅταν φυλακισθῇ θὰ στενοχωρηθῇ ποτέ.

Ἄρα δὲν εἶναι ὁ πλοῦτος αἰτία εὐτυχίας, οὔτε ἡ πτωχεία δυστυχίας, ἀλλ' ἡ ἰδική μας γνώμη καὶ τὸ ὅτι οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς ψυχῆς μας δὲν εἶναι καθαροί, οὔτε ἰστάμεθα κάπου καὶ μένομεν ἐκεῖ, ἀλλὰ πετῶμεν ἀπεριόριστα. Καὶ ὅπως τὰ μὲν ὑγιεινὰ σώματα, καὶ ἂν ἀκόμη τρέφονται μόνον μὲ ἄρτον, εἶναι εὐρωστα καὶ σφριγηλά, ἐνῶ τὰ φιλάσθενα, καὶ ἂν ἀκόμη ἀπολαμβάνουν πλουσίαν καὶ μὲ ποικίλα φαγητὰ τράπεζαν, τόσον περισσότερον ἀσθενῆ γίνονται, ἔτσι συμβαίνει συνήθως καὶ μὲ τὴν ψυχὴν· οἱ μὲν μικρόψυχοι, οὔτε εἰς στέμμα καὶ ἀπεριγράπτους τιμὰς ἠμποροῦν νὰ εἶναι εὐθυμοὶ, ἐνῶ αὐτοὶ ποῦ ἔχουν σοφίαν καὶ

ἐν δεσμοῖς καὶ ἐν ἀλύσει καὶ ἐν πενίᾳ καθαροῶς ἀπολαύουσιν ἡδονῆς. Ταῦτ' οὖν ἐννοοῦντες, πρὸς τοὺς καταδεεσιτέρους ἀεὶ βλέπωμεν. Ἔστι μὲν γὰρ καὶ εἰτέρα παραμυθία, ἀλλὰ φιλόσοφος καὶ τῶν πολλῶν ὑπερβαίνουσα τὴν παχύτητα. Ποία αὕτη;

5 Ὅτι οὐδὲν πλοῦτος, οὐδὲν πενία, οὐδὲν ἀτιμία, οὐδὲν τιμὴ, ἀλλ' ἐν χρόνῳ βραχεῖ καὶ ρήμασι διεσιτήκασι μόνον ἀλλήλων. Μετὰ δὲ ταύτης καὶ εἰτέρα ταύτης μείζων, τὸ τὰ μέλλοντα ἐννοεῖν καὶ κακὰ καὶ ἀγαθὰ, τὰ ὄντως κακὰ καὶ ὄντως ἀγαθὰ, καὶ ἀπ' ἐκείνων παρακαλεῖσθαι. Ἀλλ' ἐπειδὴ πολλοὶ

10 τούτων, ὅπερ ἔφην πόρρω τῶν λόγων ἐσιτήκασι, διὰ τοῦτο ἐκείνοις ἠναγκάσθημεν ἐνδιατριῆσαι τοῖς λόγοις, ἵνα δῶκαὶ καὶ ἐπὶ τούτους ἀγάγωμεν τοὺς καταδεξαμένους ἐκεῖνα.

Ταῦτ' οὖν ἅπαντα λογισάμενοι, πάντοθεν ἑαυτοὺς ρυθμίσωμεν, καὶ οὐδέποτε ἐπὶ τῶν ἀδοκῆτων τούτων ἀλγήσομεν.

15 Οὐδὲ γάρ, εἰ ἐν εἰκόνι πλουσίους ἴδοιμεν, ζηλωτοὺς εἶναι φαίημεν ἄν, ὥσπερ οὐδὲ τοὺς πτωχοὺς ἐκεῖ γεγραμμένους, ἀθλίους καὶ ἐλεεινούς· καίτοιγε ἐκεῖνοι τῶν παρ' ἡμῖν πλοιστούντων μονιμώτεροι μᾶλλον γὰρ ἐν τῇ γραφῇ μένει πλοῦσιος, ἢ ἐν αὐτῇ τῶν πραγμάτων τῇ φύσει. Ὁ μὲν γὰρ καὶ

20 εἰς ἔτη πολλάκις ἑκατὸν ἤρκεσεν οὕτω φαινόμενος, οὗτος δὲ ἔστιν ὅτε οὐδὲ εἰς ἐνιαυτὸν ἐντροφήσας τοῖς οὖσι, πάντων ἀθρόον ἐγυμνώθη. Ταῦτ' οὖν ἅπαντα λογιζόμενοι, πανταχόθεν ἐπιτειχίσωμεν εὐθυμίαν κατὰ τῆς ἀλογίστου λύπης, ἵνα καὶ τὸν παρόντα θίον μεθ' ἡδονῆς διάγωμεν, καὶ τῶν μελ-

25 λόγων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

σύνεσιν καὶ εἰς φυλακὴν καὶ εἰς ἀλυσίδας καὶ εἰς πτωχείαν ἀπολαμβάνουν εὐτυχίαν. Ἀναλογιζόμενοι λοιπὸν αὐτά, ἄς βλέπωμεν πάντοτε πρὸς αὐτοὺς ποὺ εὐρίσκονται εἰς χειροτέραν θέσιν ἀπὸ ἡμᾶς. Βέβαια ὑπάρχει μὲν καὶ ἄλλη παρηγορία, ἀλλ' εἶναι πνευματικὴ καὶ σοφὴ καὶ ὑπερβαίνει τὴν ὑλοφροσύνην τῶν πολλῶν. Ποία εἶναι αὕτη; "Ὅτι τίποτε δὲν εἶναι ὁ πλοῦτος, τίποτε ἢ πτωχεία, τίποτε ἢ περιφρόνησις, τίποτε ἢ τιμὴ, ἀλλ' εἰς σύντομον διάρκειαν καὶ εἰς τὴν ὀνομασίαν διαφέρουν μεταξύ των. Μαζὶ δὲ μὲ αὐτὴν ὑπάρχει καὶ ἄλλη μεγαλυτέρα ἀπὸ αὐτὴν, τὸ νὰ σκέπτεται δηλαδὴ κανεὶς τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ κακὰ τῆς μελλούσης ζωῆς, αὐτὰ ποὺ εἰς τὴν πραγματικότητά εἶναι κακὰ καὶ ἀγαθὰ καὶ νὰ παρηγορῆται ἀπὸ ἐκεῖνα. Ἀλλ' ἐπειδὴ πολλοὶ ἀπὸ αὐτοῦς, ὅπως εἶπον, ἀπέχουν πολὺ ἀπὸ τοὺς λόγους αὐτοῦς, δι' αὐτὸ ἠναγκάσθημεν νὰ χρησιμοποιήσωμεν καὶ ἐκεῖνους τοὺς λόγους, διὰ νὰ ὀδηγήσωμεν εἰς τὴν ὀρθὴν ὁδὸν καὶ αὐτοὺς ποὺ ἐδέχθησαν ἐκεῖνα.

Ἀναλογιζόμενοι λοιπὸν ὅλα αὐτά, ἄς τακτοποιήσωμεν τὸν ἑαυτὸν μας ἀπὸ κάθε πλευράν, καὶ ποτὲ δὲν θὰ στενοχωρηθῶμεν διὰ τὰς αἰφνιδίους καὶ ἀπροσδοκῆτους θλίψεις. Διότι, ἐὰν ἰδοῦμεν πλουσίους εἰς εἰκόνα, δὲν θὰ εἰποῦμεν ὅτι εἶναι ἀξιοζήλευτοι, ὅπως οὔτε τοὺς πτωχοὺς ποὺ εἰκονίζονται ἐκεῖ, θὰ θεωρήσωμεν ἀθλίους καὶ ἀξίους οἴκτου· ἂν καὶ βέβαια ἐκεῖνοι οἱ πλούσιοι τῆς εἰκόνας μένουν περισσότερο ἀπὸ τοὺς πλουσίους ποὺ ζοῦν μεταξύ μας· διότι περισσότερο διαρκεῖ ὁ πλούσιος εἰς τὴν εἰκόνα, παρὰ εἰς τὴν πραγματικότητά. Διότι αὐτὸς μὲν ποὺ εἶναι εἰς τὴν εἰκόνα πολλὰς φορὰς ἔφθασε νὰ φαίνεται ἔτσι καὶ ἑκατὸν ἔτη, ἐνῶ αὐτὸς ὠρισμένας φορὰς, ἀφοῦ οὔτε ἓν ἔτος δὲν ἀπήλαυσε τὰ ὑπάρχοντά του, ἐγυμνώθη ἀπὸ ὅλα διὰ μιᾶς. Ἀναλογιζόμενοι λοιπὸν ὅλα αὐτά, ἄς περιτειχίσωμεν ἀπὸ ὅλας τὰς πλευράς τὴν εὐθυμίαν ἐναντίον τῆς παραλόγου λύπης, διὰ νὰ ζήσωμεν καὶ τὴν παροῦσαν ζωὴν μὲ ἀληθῆ ἡδονὴν καὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ νὰ ἐπιτύχωμεν, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΛΘ΄
Α΄ Κορ. 15, 11 - 28

«Ἐἴτε οὖν ἐγώ, εἴτε ἐκεῖνοι, οὕτω κηρύσσομεν, καὶ οὕτως ἐπιστεύσατε».

5 1. Ἐπάρας τοὺς ἀποσιόλους καὶ καθελὼν ἑαυτὸν, εἶτα πάλιν ὑπὲρ ἐκείνου ἐπάρας, ἵνα ἰσότητα ἐργάσῃται· καὶ γὰρ ἰσότητα ἐποίησε, δείξας ἑαυτὸν καὶ πλεονεκτιοῦντα καὶ πλεονεκτιούμενον· καὶ ταύτη ἀξιόπιστον ἑαυτὸν κατασκευάσας, οὐδὲ οὕτως αὐτοὺς ἀφήσῃ, ἀλλὰ πάλιν ἑαυτὸν ἐκείνοις συν-
10 τάττει, τὴν κατὰ Χριστὸν ἐνδεικνύμενος ὁμόνοιαν. Οὐ μὴν οὕτως αὐτὸ ποιεῖ, ὡς δόξαι προσεροῖσθαι αὐτοῖς, ἀλλ' ὡς καὶ αὐτὸν ἐν τῇ αὐτῇ φαίνεσθαι τάξει· οὕτω γὰρ τῷ κηρύγματι συμφέρον ἦν. Διὸ καὶ ἀμφότερα ὁμοίως ἐσπούδακε, καὶ τὸ μὴ δοκεῖν αὐτῶν ὑπερορᾶν, καὶ τὸ μὴ διὰ τὴν εἰς ἐκείνους
15 τιμὴν ἐξευτελίζεσθαι παρὰ τῶν ἀρχομένων. Διὰ τοῦτο καὶ νῦν ἐξισάζει πάλιν λέγων· «Ἐἴτε οὖν ἐγώ, εἴτε ἐκεῖνοι, οὕτω κηρύσσομεν». Παρ' οὗ, φησί, βούλεσθε μαθεῖν, μάθετε· οὐδὲν διαφέρομαι.

Καὶ οὐκ εἶπεν, ὅτι εἰ μὴ θέλετε ἐμοὶ πεισθῆναι, ἐκείνοις
20 πείσθητε, ἀλλὰ καὶ ἑαυτὸν ἀξιόπιστον ποιεῖ, καὶ καθ' ἑαυτὸν ἀρκεῖν φησι, καὶ ἐκείνους καθ' ἑαυτούς. Οὐδὲν γὰρ ἢ τῶν προσώπων ἐποίει διαφορὰ, τῶν ἀξιωματίων ἴσων ὄντων. Καὶ ἐν τῇ πρὸς Γαλάτας δὲ τοῦτο ποιεῖ, προσλαμβάνων αὐτούς, οὐχ ὡς δεόμενος, ἀλλ' ἀρκεῖν μὲν λέγων καὶ ἑαυτὸν·
25 «Ἐμοὶ» γὰρ, φησὶ, «οἱ δοκοῦντες οὐδὲν προσανέθεντο»· πλην ἀλλὰ καὶ οὕτω διώκω αὐτῶν τὴν ὁμόνοιαν· «Δεξιὰς γὰρ ἔ-

ΛΟΓΟΣ ΛΘ΄
Α΄ Κορ. 15, 11 - 28

«Εἴτε λοιπὸν ἐγὼ εἴτε ἐκεῖνοι, αὐτὰ εἶναι ποὺ κη-
ρύττομεν καὶ αὐτὰ εἶναι ποὺ ἐπιστεύσατε».

1. Ἄφοῦ ἐξύψωσε τοὺς ἀποστόλους καὶ ἐταπείνωσε τὸν ἑαυτὸν του, ὕστερον πάλιν ὑψώθη περισσότερο ἀπὸ ἐκείνους διὰ τὴν ἐπιφέρη ἰσότητα, διότι ἰσότητα ἐπέφερε μὲ τὸ νὰ δεῖξη τὸν ἑαυτὸν του καὶ νὰ πλεονεκτῆ καὶ νὰ μειονεκτῆ, καὶ ἀφοῦ ἔκανε τὸν ἑαυτὸν του ἀξιόπιστον μὲ τὴν ἰσότητα, δὲν ἀφήνει τοὺς ἀποστόλους ἔτσι, ἀλλὰ συντάσσει τὸν ἑαυτὸν του πάλιν μὲ ἐκείνους, δεικνύων τὴν ὁμόνοιαν κατὰ Χριστόν. Δὲν κάμνει ὅμως αὐτὸ μὲ τρόπον ποὺ νὰ θεωρηθῆ ὅτι τοὺς ἀπορρίπτει, ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτὸς εὐρίσκεται εἰς τὴν ἴδιαν τάξιν καθ' ὅσον ἔτσι συνέφερον εἰς τὸ κήρυγμα. Δι' αὐτὸ καὶ διὰ τὰ δύο προσεπάθησεν ἐξ ἴσου, καὶ τὸ νὰ μὴ νομισθῆ ὅτι τοὺς ὑποτιμᾷ, καὶ νὰ μὴ περιφρονῆται ὁ ἴδιος ἀπὸ τοὺς πιστοὺς ἐπειδὴ ἀποδίδεται τιμὴ εἰς ἐκείνους. Δι' αὐτὸ καὶ τώρα ἐπιφέρει πάλιν ἐξίσωσιν μὲ τοὺς λόγους· «Εἴτε λοιπὸν ἐγὼ, εἴτε ἐκεῖνοι, ἔτσι κηρύττομεν». Ἀπὸ ὁποῖον θέλετε νὰ διδαχθῆτε, λέγει, διδαχθῆτε· δὲν μὲ ἐνδιαφέρει.

Καὶ δὲν εἶπεν ὅτι ἐὰν δὲν θέλετε νὰ πεισθῆτε εἰς ἐμέ, πεισθῆτε εἰς ἐκείνους, ἀλλὰ καὶ τὸν ἑαυτὸν του δεικνύει ἀξιόπιστον καὶ λέγει ὅτι ἀρκεῖ καὶ αὐτὸς μόνος καὶ ἐκεῖνοι ἐπίσης ἀνεξάρτητα ἀπὸ αὐτόν. Διότι καμμία διαφορὰ δὲν ὑπάρχει εἰς τὰ πρόσωπα, ἀφοῦ εἶναι ἴσοι εἰς τὸ ἀξίωμα. Καὶ εἰς τοὺς Γαλάτας δὲ κάμνει τὸ ἴδιον ὅταν ἐπικαλῆται τοὺς ἄλλους ἀποστόλους, ὅχι διότι ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ αὐτοὺς, ἀλλ' ἀφοῦ λέγει ὅτι εἶναι ἀρκετὸν νὰ κηρύξῃ ὁ ἴδιος τὸ εὐαγγέλιον· διότι «εἰς ἐμέ αὐτοὶ ποὺ ἔχουν φήμην τίποτε δὲν προσέθεσαν»¹, λέγει· ἀλλ' ἐπιδιώκω, παρὰ τὴν φαινομενικὴν διαφορὰν εἰς τὸ κήρυγμα, νὰ κηρύπτω ὅτι ἀκριβῶς καὶ ἐκεῖνοι· «καὶ ἔδωκαν εἰς ἐμέ τὴν δεξιάν των

δωκάν μοι», φησίν. Εἰ γὰρ ἔμελλεν αἰεὶ τὸ ἀξιόπιστον Παύλου ἐν ἑτέροις εἶναι, καὶ τῇ παρ' ἑτέρων μαρτυρία βεβαιου-
σθαι, μυρία ἂν ἐβλάβησαν ἐντεῦθεν οἱ μαθηταί. Οὐ τοίνυν
ἑαυτὸν ἐπαίρων τοῦτο ποιεῖ, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ εὐαγγελίου δεδο-
5 κώς. Διὸ καὶ ἐνταῦθά φησιν, ἐξισάζων ἑαυτόν· «Εἴτε ἐγώ,
εἴτε ἐκεῖνοι, οὕτω κηρύσσομεν». Καλῶς εἶπε, «κηρύσσομεν»,
τὴν πολλὴν παρορησίαν ἐνδεικνύμενος. Οὐ γὰρ λάθρα οὐδὲ
ἐν παραθύσιω, ἀλλὰ σάλπιγγος λαμπροτέραν ἀφίεμεν φωνήν.
Καὶ οὐκ εἶπεν, ἐκηρύξαμεν, ἀλλὰ καὶ νῦν οὕτω κηρύττομεν.
10 «Καὶ οὕτως ἐπιστεύσατε». Ἐνταῦθα οὐκ εἶπε, πιστεύετε, ἀλλ',
«ἐπιστεύσατε». Ἐπειδὴ ἐσαλεύοντο, διὰ τοῦτο ἐπὶ τοὺς ἄνω
χρόνους ἀνέδρομε, καὶ τὴν παρ' αὐτῶν ἐκείνων λοιπὸν μαρ-
τυρίαν προστίθησιν.

2. «Εἰ δὲ Χριστὸς κηρύσσεται, ὅτι ἐκ νεκρῶν ἐγήγεο-
15 ται, πῶς λέγουσιν ἐν ὑμῖν τινες, ὅτι ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ
ἔστιν;». Ὁρᾷς πῶς ἄριστα συλλογίζεται, καὶ ἀποδείκνυσι
τὴν ἀνάστασιν ἐκ τοῦ τὸν Χριστὸν ἐγγέγοναι, πρότερον ἐ-
κεῖνο πολλαχόθεν κατασκευάσας; Καὶ γὰρ καὶ οἱ προφηταὶ
εἶπον τοῦτο, φησί, καὶ αὐτὸς ἔδειξε διὰ τῆς ὄψεως, καὶ
20 ἡμεῖς κηρύσσομεν, καὶ ὑμεῖς ἐπιστεύσατε, τειραπλῆν τὴν
μαρτυρίαν πλέκων, τὴν διὰ τῶν προφητῶν, τὴν διὰ τῆς τῶν
πραγμάτων ἐκβάσεως, τὴν διὰ τῶν ἀποστόλων, τὴν διὰ τῶν
μαθητῶν μᾶλλον δὲ καὶ περιαπλῆν. Καὶ γὰρ καὶ αὐτὴ ἡ
αἰτία δείκνυσι τὴν ἀνάστασιν, τὸ ὑπὲρ ἄλλοιῶν ἁμαρτιῶν
25 ἀποθανεῖν.

Εἰ τοίνυν τοῦτο ἀποδέδεικται, εὐδὴλον διὰ καὶ τὸ ἕτερον
ἔπεται, τὸ καὶ τοὺς λοιποὺς ἐγείρεσθαι νεκρούς. Διὸ καὶ ὡς
ἐπὶ ὁμολογημένου ἐγκαλεῖ καὶ ἐπαπορεῖ, δέγων· «Εἰ δὲ
Χριστὸς ἐγήγεσται, πῶς λέγουσιν οἱ τινες ἐν ὑμῖν, ὅτι ἀνά-
30 στασις νεκρῶν οὐκ ἔστι;» καὶ ταύτη πάλιν ὑποκειμένους

χειρά»², λέγει. Διότι ἐὰν ἐστηρίζετο εἰς ἄλλους ἢ ἀξιοπιστία τοῦ Παύλου καὶ ἔπρεπε νὰ ἐπιβεβαιώνη τὴν διδασκαλίαν του μὲ τὴν μαρτυρίαν ἄλλων, πολὺ μεγάλην βλάβην θὰ ὑφίσταντο ἀπὸ αὐτὸ οἱ μαθηταί. Δὲν κάμνει λοιπὸν αὐτὸ ἀπὸ ἔπαρσιν, ἀλλ' ἀπὸ φόβον διὰ τὴν ὀρθότητα εἰς τὴν κήρυξιν τοῦ εὐαγγελίου. Δι' αὐτὸ καὶ ἐδῶ λέγει καθὼς ἐξισώνει τὸν ἑαυτὸν του μὲ τοὺς ἄλλους ἀποστόλους· «Εἴτε ἐγὼ, εἴτε ἐκεῖνοι, τὰ ἴδια κηρύσσομεν». Καλῶς εἶπε «κηρύσσομεν» καὶ ἔδειξεν ἔτσι πολλὴν οἰκειότητα καὶ πεποίθησιν. Διότι δὲν ὁμιλῶ κρυφὰ καὶ μυστικά, ἀλλὰ περισσότερο καὶ ἀπὸ τὴν σάλπιγγα φωνάζω. Καὶ δὲν εἶπεν, ἐκηρύξαμεν, ἀλλὰ καὶ τώρα τὰ ἴδια κηρύττομεν. «Καὶ ἔτσι ἐπιστεύσατε». Ἐδῶ δὲν εἶπε, «πιστεύετε», ἀλλ' «ἐπιστεύσατε». Ἐπειδὴ ἐκλονίζοντο, δι' αὐτὸ ἀνέτρεξεν εἰς τὸ παρελθὸν προσθέτων πλέον καὶ τὴν ἰδικὴν των μαρτυρίαν.

2. «Ἐὰν λοιπὸν ὁ Χριστὸς κηρύσσεται ὅτι ἀνεστήθη ἐκ νεκρῶν, πῶς λέγουν μερικοὶ μεταξὺ σας ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀνάστασις νεκρῶν;». Βλέπεις πῶς θεμελιώνει τὸν συλλογισμὸν μὲ ἄριστον τρόπον καὶ ἀποδεικνύει τὴν ἀνάστασιν ἀπὸ τὸ ὅτι ἀνεστήθη ὁ Χριστὸς, ἀφοῦ ἀπέδειξεν ἐκεῖνο προηγουμένως μὲ πολλοὺς τρόπους; Διότι, λέγει, καὶ οἱ προφῆται εἶπον αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς τὸ ἀπέδειξε μὲ τὸ νὰ ἐμφανισθῆ, καὶ ἐμεῖς τὸ κηρύσσομεν, καὶ σεῖς ἐπιστεύσατε, καὶ πλέκει τετραπλῆν τὴν μαρτυρίαν, μὲ τὴν προφητείαν τῶν προφητῶν, μὲ τὴν ἀπὸ τὴν ἔκβασιν τῶν πραγμάτων, μὲ τὴν τῶν ἀποστόλων, μὲ τὴν τῶν μαθητῶν μαρτυρίαν· μᾶλλον δὲ καὶ πενταπλῆν. Διότι καὶ αὐτὴ ἡ αἰτία τοῦ θανάτου τοῦ Κυρίου ἀποδεικνύει τὴν ἀνάστασιν, τὸ ὅτι ἀπέθανε διὰ τὰς ἁμαρτίας ἄλλων καὶ ὄχι ἰδικὰς του.

Ἐφοῦ λοιπὸν ἀπεδείχθη αὐτό, εἶναι φανερόν ὅτι ἀκολουθεῖ καὶ τὸ ἄλλο, ὅτι ἀνίστανται καὶ οἱ ὑπόλοιποι νεκροί. Δι' αὐτὸ καὶ ὡσὰν νὰ πρόκειται δι' ἀλήθειαν, πού ἤδη ἔχει ὁμολογηθῆ, κατηγορεῖ καὶ ἀπορεῖ μὲ τοὺς λόγους· «Ἐφοῦ λοιπὸν ὁ Χριστὸς κηρύττεται ὅτι ἀνεστήθη ἐκ νεκρῶν, πῶς λέγουν μερικοὶ μεταξὺ σας ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀνάστασις νεκρῶν;»· καὶ μὲ αὐτὸ πάλιν ἀποκρούει τὴν

τὴν θρασύτητα τῶν ἀντιλεγόντων. Οὐ γὰρ εἶπε, πῶς λέγε-
 τε ὑμεῖς, ἀλλά, «πῶς τινες λέγουσιν ἐν ὑμῖν»; καὶ οὔτε πάν-
 των ποιεῖται τὴν κατηγορίαν, οὔτε αὐτοὺς τούτους, οὓς αἰ-
 τιᾶται, δῆλους καθίστησιν, ὥστε μὴ ποιῆσαι ἀναισχυντιέ-
 5 ρους, οὐδ' αὖ πάλιν ἀποκρύπτεται καθόλου, ὥστε αὐτοὺς διορ-
 θῶσαι. Διὰ δὲ τοῦτο καὶ ἀποσχίσας αὐτοὺς τοῦ πλήθους, πρὸς
 αὐτοὺς ἀποδύεται, ταύτην τε ἀσθενεσιέρους ποιῶν καὶ καια-
 πλήτιων, καὶ τοὺς ἄλλους ἐν τοῖς πρὸς τούτους ἀγῶσι κατέ-
 χων τε ἐπὶ τῆς ἀληθείας ἀσφαλέστερον, καὶ οὐκ ἀφείδαι αὐ-
 10 τομολῆσαι πρὸς τοὺς διαφθείρειν αὐτοὺς ἐσοπυδακίας. Καὶ
 γὰρ καιαφορικῶς παρεσκευάσται χρῆσασθαι τῷ λόγῳ.

Εἶτα ἵνα μὴ λέγωσιν, ὅτι τοῦτο μὲν σαφὲς καὶ δῆλον
 ἅπασιν, τὸ τὸν Χριστὸν ἐγηγέρθαι, καὶ οὐδεὶς ἀμφιβάλλει
 οὐ μὴν τοῦτο καὶ τὸ ἕτερον συναναγκάζει, τὴν τῶν ἀνθρώ-
 15 πων ἀνάστασιν· τὸ μὲν γὰρ καὶ προανεφωνήθη καὶ ἐξέβη
 καὶ ἐμαρτυρήθη διὰ τῆς ὄψεως, τὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀνα-
 σιάσεως· τὸ δὲ ἔτι ἐν ἐλπίσιν ἐστί, τὸ ἡμέτερον ὄρα τί ποιεῖ
 ἐκ θατέρου μέρους πάλιν αὐτὸ καιασκευάζει, ὅπερ πολλῆς
 δυνάμεως ἦν. Τί γὰρ λέγουσιν τινες, φησί, ὅτι οὐκ ἔστι νε-
 20 κρωῶν ἀνάστασις; Οὐκοῦν καὶ ἐκεῖνο πάλιν ἐκ τούτου ἀνή-
 ρηται, τὸ τὸν Χριστὸν ἐγηγέρθαι. Διὸ καὶ ἐπάγει λέγων
 «Εἰ δὲ ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν, οὐδὲ Χριστὸς ἐγήγεο-
 ται». Εἶδες τὴν βίαν καὶ τὴν φιλονεικίαν Παύλου τὴν ἄ-
 μαχον, πῶς οὐκ ἐκ τοῦ δήλου μόνον τὸ ἀμφιβαλλόμενον,
 25 ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ἀμφιβαλλομένου τοῖς ἀντιλέγουσι τέως ἐ-
 κείνο τὸ δῆλον πειρᾶται ἀποδεικνύναι; οὐκ ἐπειδὴ ἐδεῖτο
 ἀποδείξεως τὸ ἤδη γεγενημένον, ἀλλ' ἵνα δείξῃ τοῦτο ὁ-
 μοίως ἐκείνῳ πιστὸν ὄν.

Καὶ ποία αὕτη ἀκολουθία, φησί; Τὸ μὲν γὰρ τοῦ Χρι-
 30 στοῦ μὴ ἐγεροθέντος, μηδὲ ἄλλους ἐγείρεσθαι, ἀκόλουθον τὸ

θρασύτητα αὐτῶν ποῦ ἀντιλέγουν. Διότι δὲν εἶπε, πῶς λέγετε ἐσεῖς, ἀλλά, «πῶς μερικοὶ λέγουν μεταξύ σας»· καὶ οὔτε εἰς ὅλους ἀπευθύνει τὴν κατηγορίαν, οὔτε αὐτοὺς τοὺς ὁποίους κατηγορεῖ φανερώνει, διὰ νὰ μὴ γίνουν περισσότερο ἀναίσχυντοι, οὔτε πάλιν τοὺς ἀποκρύπτει τελείως, διὰ νὰ τοὺς διορθώσῃ. Δι' αὐτὸ λοιπόν, ἀφοῦ τοὺς ἐξεχώρισεν αὐτοὺς ἀπὸ τὸ πλῆθος, ἀντιμετωπίζει πλέον αὐτούς, καὶ μὲ αὐτὸ καὶ τοὺς ἀποδυναμώνει καὶ τοὺς φέρει ἰσχυρὸν πλήγμα, καὶ κρατεῖ τοὺς ἄλλους στερεώτερα εἰς τὴν ἀλήθειαν μὲ τοὺς ἀγῶνας πρὸς ἐκείνους ποῦ ἀντιλέγουν καὶ δὲν ἀφήνει νὰ λιποτακτῆσουν πρὸς ἐκείνους ποῦ προσπαθοῦν νὰ τοὺς διαφθείρουν. Διότι προητοιμάσθη νὰ ὁμιλήσῃ μὲ πολὺ ἔντονον τρόπον.

Εἰς τὴν συνέχειαν, διὰ νὰ μὴ λέγουν ὅτι αὐτὸ μὲν εἶναι σαφές καὶ φανερόν εἰς ὅλους, τὸ ὅτι ὁ Χριστὸς ἀνεστήθη, καὶ κανεῖς δὲν ἀμφιβάλλει δι' αὐτό, ἀλλ' αὐτὸ δὲν κάμνει ἀναγκαῖον καὶ τὸ ἄλλο, δηλαδή τὴν ἀνάστασιν τῶν ἀνθρώπων, διότι ἢ μὲν ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ προεφητεύθη καὶ ἔγινε καὶ ἐμαρτυρήθη διὰ τῆς ἐμφανίσεώς του, τὸ ἄλλο ὅμως, ἢ ἰδική μας ἀνάστασις, εἶναι ἀκόμη ἐλπίς καὶ ὄχι γεγονός, πρόσεχε τί κάμνει· ἀπὸ ἄλλην πλευρὰν ἀποδεικνύει πάλιν αὐτό, πρᾶγμα ποῦ ἦτο ἔργον μεγάλης δυνάμεως. Τί λοιπόν λέγουν μερικοὶ, λέγει, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀνάστασις νεκρῶν; Λοιπόν καὶ ἐκεῖνο πάλιν ἀναιρεῖται ἀπὸ αὐτό, ἀπὸ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ. Δι' αὐτὸ καὶ προσθέτει τοὺς λόγους· «Ἐὰν δὲν ὑπάρχη ἀνάστασις νεκρῶν, τότε οὔτε ὁ Χριστὸς ἀνεστήθη». Εἶδες τὴν δύναμιν καὶ τὸν εἰρηνικὸν ἀγῶνα τοῦ Παύλου πῶς, ὄχι μόνον ἀπὸ τὸ φανερόν ἀποδεικνύει τὸ ἀμφισβητούμενον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ ἴδιον τὸ ἀμφισβητούμενον ἐπιχειρεῖ ν' ἀποδείξῃ εἰς τοὺς ἀντιλέγοντας ἐκεῖνο ποῦ εἶναι καταφανές; ὄχι διότι ἐχρειάζετο ἀπόδειξιν αὐτὸ ποῦ ἤδη εἶχε γίνει, ἀλλὰ διὰ νὰ δείξῃ ὅτι αὐτὸ εἶναι ἐξ ἴσου ἀξιόπιστον μὲ ἐκεῖνο.

Καὶ ποία συνέπεια ὑπάρχει εἰς αὐτά; Θὰ εἰπῆ κάποιος. Διότι ἐὰν ὁ Χριστὸς δὲν ἀνεστήθη, τὸ νὰ μὴ ἀνίστανται ἄλλοι εἶναι ἐπόμενον· ἀλλὰ τὸ νὰ μὴ ἀνεστήθῃ ὁ Χριστὸς

δέ, εἰ ἄλλοι μὴ ἐγερθεῖεν, μηδὲ τοῦτον ἐγηγέρθαι, πῶς ἂν ἔχοι λόγον τινά; Ἐπεὶ οὖν τοῦτο οὐ σφόδρα ἐδόκει λόγον ἔχειν, ὅρα πῶς αὐτὸ ἐργάζεται σοφῶς, ἄνωθεν τὰ σπέρματα προκαταβάλλων ἐπ' αὐτῆς τοῦ κηρύγματος τῆς ὑποθέσεως, 5 οἷον ὅτι ὑπὲρ τῶν ἁμαριῶν ἡμῶν ἀποθανῶν ἐγήγερται, καὶ ὅτι ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων ἐστίν. Ἡ γὰρ ἀπαρχὴ τίς ἂν εἴη ἀπαρχή, εἰ μὴ τῶν ἐγειρομένων; πῶς δ' ἂν εἴη ἀπαρχή, οὐκ ἐγειρομένων ἐκείνων ὧν ἐστὶν ἀπαρχή; πῶς οὖν οὐκ ἐγείρονται; Εἰ δὲ οὐκ ἐγείρονται, διὰ τί ἠ- 10 γέρθη ὁ Χριστός; διὰ τί ἦλθε; διὰ τί σάρκα ἀνέλαβεν, εἰ μὴ ἔμελλεν ἀναστήσειν σάρκα; οὐ γὰρ ἐδεῖτο αὐτός, ἀλλὰ δι' ἡμᾶς. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὑστερον τίθησιν προϊῶν, τέως δὲ φησὶν «Εἰ νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, οὐδὲ Χριστὸς ἐγήγερται» ὡς ἐκείνου τούτου συνημμένου. Εἰ γὰρ μὴ ἔμελλεν ἀνίστα- 15 σθαι, οὐδ' ἂν ἐκεῖνο ἐποίησεν. Εἶδες κατὰ μικρὸν ὅλην τὴν οἰκονομίαν ἀνατρεπομένην ἐκ τῶν ἐκείνων ρημάτων καὶ τῆς περὶ τὴν ἀνάστασιν ἀπιστίας; Ἀλλὰ τέως οὐδὲν περὶ τῆς σαρκώσεως λέγει, ἀλλὰ περὶ τῆς ἀναστάσεως. Οὐ γὰρ τῷ σαρκωθῆναι, ἀλλὰ τῷ ἀποθανεῖν τὸν θάνατον ἔλυσεν ἐ- 20 πεί σάρκα ἔχοντος, ἔτι ἐκράτει ἢ τυραννὶς ἢ ἐκείνου.

3. «Εἰ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται, κενὸν ἄρα τὸ κήρυγμα ἡμῶν». Καίτοιγε ἀκόλουθον ἦν εἰπεῖν, εἰ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται, τοῖς φανεροῖς μάχεσθε, καὶ προφήταις τοσοῦτοις, καὶ πραγμάτων ἀληθείᾳ· ἀλλὰ τὸ πολλῷ φοβερώτερον αὐ- 25 τοῖς τίθησι «Κενὸν ἄρα τὸ κήρυγμα ἡμῶν, κενὴ δὲ καὶ ἡ πίστις ὑμῶν». Κατασεῖσαι γὰρ αὐτῶν τὴν διάνοιαν βούλεται. Τὸ πᾶν ἀπώλεσαμεν, φησὶν, ἅπαντα οἴχεται, εἰ μὴ ἠγέρθη. Εἶδες ὅσον τῆς οἰκονομίας τὸ μυστήριον; Εἰ γὰρ ἀποθανῶν οὐκ ἴσχυσεν ἀναστῆναι, οὔτε ἡ ἁμαρτία λέλυται, οὔτε ὁ θάνα-

ἐπειδὴ δὲν ἀνεστήθησαν ἄλλοι πῶς ἡμπορεῖ νὰ σταθῇ λογικῶς; Ἐπειδὴ ὅμως αὐτὸ δὲν ἐφαίμετο πολὺ πειστικόν, κοίταξε πῶς τὸ χειρίζεται σαφῶς μὲ τὸ νὰ ρίπτῃ ἐκ τῶν προτέρων τὰ σπέρματα ἄνωθεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν διδασκαλίαν τοῦ κηρύγματος, ὅπως ὅτι, ἀφοῦ ἀπέθανε διὰ τὰς ἁμαρτίας μας ἀνεστήθη καὶ ὅτι εἶναι ἡ πρώτη συγκομιδὴ αὐτῶν ποὺ ἔχουν κοιμηθῆ. Διότι ἡ πρώτη συγκομιδὴ, ποίων συγκομιδὴ θὰ ἦτο, ἐὰν ὄχι ἐκείνων ποὺ ἀνίστανται; πῶς ὅμως θὰ ἦτο πρώτη συγκομιδὴ, ἐὰν δὲν ἀνίστανται ἐκεῖνοι τῶν ὁποίων εἶναι πρώτη συγκομιδὴ; Πῶς λοιπὸν δὲν ἀνίστανται; Ἐὰν δὲ δὲν ἀνίστανται, διατί ἀνεστήθη ὁ Χριστός; διατί ἦλθε; διατί προσέλαβε σάρκα ἐὰν δὲν ἐπρόκειτο ν' ἀναστήσῃ σάρκα; διότι δὲν εἶχεν ἀνάγκην ἐκεῖνος, ἀλλὰ δι' ἐμᾶς ἐνηνθρώπησε καὶ ἀνεστήθη. Αὐτὰ ὅμως τὰ λέγει μετὰ, καθὼς προχωρεῖ, ἐν τῷ μεταξὺ δὲ λέγει «Ἐὰν δὲν ὑπάρχη ἀνάστασις νεκρῶν, τότε οὔτε ὁ Χριστὸς ἀνεστήθη», ὡσὰν νὰ εἶναι ἐκεῖνο συνδεδεμένον μὲ αὐτό. Διότι ἐὰν δὲν ἐπρόκειτο ν' ἀναστηθῆ, οὔτε ἐκεῖνο θὰ ἔκαμνε. Εἶδες πῶς ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὀλόκληρον τὸ σωτηριῶδες σχέδιον τοῦ Θεοῦ ἀνατρέπεται ἀπὸ τοὺς λόγους ἐκείνων καὶ τὴν ἀπιστίαν εἰς τὴν ἀνάστασιν; Ἄλλ' ἐδῶ ἀκόμη τίποτε δὲν λέγει διὰ τὴν σάρκωσιν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀνάστασιν. Διότι ὄχι μὲ τὴν ἐνσάρκωσιν, ἀλλὰ μὲ τὸν θάνατον κατήργησε τὸν θάνατον· διότι ὅσον ἔφερε σάρκα, ἀκόμη ἐπεκράτει ἡ τυραννία τοῦ διαβόλου.

3. «Ἐὰν δὲ ὁ Χριστὸς δὲν ἀνεστήθη, τότε εἶναι χωρὶς νόημα τὸ κήρυγμά μας». Ἄν καὶ τὸ φυσικόν θὰ ἦτο νὰ εἰπῆ, ἐὰν δὲ δὲν ἀνεστήθη ὁ Χριστός, τότε πολεμεῖτε τὰ φανερά καὶ τόσους προφήτας καὶ τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων· ἀλλὰ λέγει αὐτὸ ποὺ εἶναι πολὺ φοβερώτερον· «τότε εἶναι χωρὶς νόημα τὸ κήρυγμά μας, εἶναι καὶ ἡ πίστις σας χωρὶς νόημα». Διότι θέλει νὰ συγκλονίσῃ τὴν ψυχὴν μας. Ἐχάσαμεν τὰ πάντα, λέγει, τὰ πάντα ἐχάθησαν, ἐὰν δὲν ἀνεστήθη. Εἶδες πόσον μέγα εἶναι τὸ μυστήριον τῆς σωτηριώδους οἰκονομίας; Διότι ἐὰν, ἀφοῦ ἀπέθανε, δὲν ἡμπόρεσε ν' ἀναστηθῆ, οὔτε ἡ ἁμαρτία κατελύθη, οὔτε ὁ θάνα-

τος καθήρηται, οὔτε ἡ καιάρα ἀνήρηται. Καὶ οὐχ ἡμεῖς δὲ
μόνον κενὰ ἐκηρύξαμεν, ἀλλὰ καὶ ὑμεῖς κενὰ ἐπισιεύσατε.
Καὶ οὐ ταύτη μόνον δείκνυσι τὴν ἀτοπίαν τούτων τῶν ποιη-
ρῶν δογματίων, ἀλλὰ καὶ ἐπαγωνίζεται λέγων· «Εὐρισκόμεθα
5 δὲ καὶ ψευδομάρτυρες τοῦ Θεοῦ, οἳ ἐμαρτυρήσαμεν κατ' αὐ-
τοῦ, οἳ ἤγειρε τὸν Χριστόν, ὃν οὐκ ἤγειρεν, εἴπερ ἄρα νε-
κροὶ οὐκ ἐγείρονται». Εἰ δὲ ἄισπον τοῦτο, κατηγορία Θεοῦ
καὶ ουκοφαντία, καὶ οὐκ ἤγειρεν, ὡς φατε, οὐ τοῦτο μόνον,
ἀλλὰ καὶ ἕτερα ἔψεται ἄτοπα. Καὶ πάλιν αὐτὰ κατασκευάζει,
10 καὶ ἀναλαμβάνει λέγων· «Εἰ γὰρ νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται,
οὐδὲ Χριστὸς ἐγήγερται». Εἰ γὰρ μὴ ἔμελλε τοῦτο ποιεῖν,
οὐδ' ἂν παρεγένειο. Ἄλλ' οὐ λέγει τοῦτο, ἀλλὰ τὸ τέλος,
τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ, δι' αὐτῆς πάντα ἔλκων. «Εἰ δὲ Χρι-
στὸς οὐκ ἐγήγερται, ματαία ἡ πίσυς ὑμῶν». Τῷ σαφεῖ καὶ
15 ὁμολογημένῳ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ συνεχῶς περιτίθη-
σιν, ἀπὸ τοῦ ἰσχυροτέρου καὶ τὸ ἀσθενὲς εἶναι δοκοῦν καὶ
ἀμφίβολον ἰσχυρὸν ποιῶν καὶ σαφές.

«Ἔτι ἐστὲ ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν». Εἰ γὰρ οὐκ ἠ-
γέρθη, οὐδὲ ἀπέθανεν· εἰ δὲ οὐκ ἀπέθανεν, οὐδὲ τὴν ἁμαρ-
20 τίαν ἔλυσεν· ὁ γὰρ θάνατος αὐτοῦ, τῆς ἁμαρτίας λύσις.
«Ἴδε» γὰρ, φησὶν, «ὁ ἄμνος τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρ-
τίαν τοῦ κόσμου». Πῶς δὲ αἴρων; Τῷ θανάτῳ. Διὸ καὶ
ἄμνον ἐκάλεσεν, ὡς σφατιζόμενον. Εἰ δὲ οὐκ ἀνέστη, οὐδὲ
ἐσφάγη· εἰ δὲ οὐκ ἐσφάγη, οὐδὲ ἡ ἁμαρτία ἐλύθη· εἰ δὲ
25 οὐκ ἐλύθη, ἐν αὐτῇ ἐστε, εἰκῆ ἐκηρύξαμεν· εἰ δὲ εἰκῆ ἐκηρύ-
ξαμεν, εἰκῆ ἐπισιεύσατε, οἳ ἀπηλλάγητε. Ἄλλως δὲ καὶ ὁ
θάνατος ἀθάνατος μένει, εἰ μὴ ἀνέστη. Εἰ γὰρ καὶ αὐτὸς
κατεσχέθη ὑπὸ τοῦ θανάτου, καὶ οὐκ ἔλυσεν αὐτοῦ τὰς ὠδί-
νας, πῶς πάντας τοὺς ἄλλους ἀπῆλλαξεν ἔτι αὐτὸς κατεχό-

τος κατηγορήθη, οὔτε ἡ κατάρα ἔχει ἀρθῆ. Καὶ ὄχι μόνον ἔμεϊς ἐκηρύξαμεν χωρὶς νόημα, ἀλλὰ καὶ σεῖς ἐπιστεύσατε πράγματα χωρὶς νόημα. Καὶ ὄχι μόνον μὲ αὐτὰ δεικνύει ὅτι εἶναι ἄτοπα αὐταὶ αἱ πονηραὶ διδασκαλίαι, ἀλλ' ἐπὶ πλεόν αὐτῶν ἀγωνίζεται καὶ δι' ἄλλα, λέγων· «Γινόμεθα δὲ καὶ ψευδομάρτυρες τοῦ Θεοῦ, διότι ἐμαρτυρήσαμεν διὰ τὸν Θεὸν ὅτι ἀνέστησε τὸν Χριστόν, ἐνῶ δὲν τὸν ἀνέστησεν, ἐὰν πράγματι οἱ νεκροὶ δὲν ἀνίστανται». Ἐὰν δὲ εἶναι ἄτοπον αὐτό, ὅτι κατηγοροῦμεν καὶ συκοφαντοῦμεν τὸν Θεόν, καὶ δὲν τὸν ἀνέστησεν, ὅπως λέγετε, ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ ἄλλα ἄτοπα θ' ἀκολουθήσουν. Καὶ πάλιν θεμελιώνει καὶ ἐνισχύει αὐτὰ μὲ τοὺς λόγους· «Διότι, ἐὰν οἱ νεκροὶ δὲν ἀνίστανται, τότε οὔτε ὁ Χριστὸς ἔχει ἀναστηθῆ». Διότι ἐὰν δὲν ἐπρόκειτο νὰ τὸ κάνη αὐτό, οὔτε θὰ ἦρχετο. Δὲν λέγει ὅμως αὐτό, ἀλλὰ τὸ τέλος, τὴν ἀνάστασιν του, καὶ ἐλκύει ὅλα τὰ ἄλλα μὲ αὐτήν. «Ἐὰν δὲ ὁ Χριστὸς δὲν ἔχη ἀναστηθῆ, δὲν ἔχει καμμίαν ἀξίαν ἢ πίστις σας». Προσάπτει συνεχῶς εἰς τὸ σαφές καὶ ὡμολογημένον τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ, διὰ νὰ κάνη πιστευτὸν καὶ σαφές αὐτὸ ποῦ φαίνεται ἀσθενές καὶ ἀμφίβολον.

«Εὐρίσκεσθε ἀκόμη μέσα εἰς τὰς ἁμαρτίας σας». Διότι, ἐὰν δὲν ἀνεστήθη, οὔτε ἀπέθανεν· ἐὰν ὅμως δὲν ἀπέθανεν, οὔτε τὴν ἁμαρτίαν κατέλυσε· καθ' ὅσον ὁ θάνατός του εἶναι ἡ κατάλυσις τῆς ἁμαρτίας. Διότι λέγει· «Ἴδου ὁ ἄμνος τοῦ Θεοῦ ποῦ σηκώνει τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου». Πῶς ὅμως τὴν σηκώνει; Μὲ τὸν θάνατον. Δι' αὐτὸ καὶ τὸν ὠνόμασεν ἄμνον, διότι ἐπρόκειτο νὰ σφαγῆ. Ἐὰν δὲ δὲν ἀνεστήθη, οὔτε ἐσφάγη· ἐὰν δὲ οὔτε ἐσφάγη, οὔτε ἡ ἁμαρτία κατελύθη· ἐὰν ὅμως δὲν κατελύθη, εὐρίσκεσθε ἀκόμη μέσα εἰς αὐτήν· ἐὰν δὲ εἴσθε εἰς αὐτήν, μάταια ἐκηρύξαμεν· ἐὰν δὲ εἰς μάτην ἐκηρύξαμεν, μάταια ἐπιστεύσατε ὅτι ἔχετε ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν. Ἄλλως τε δὲ καὶ ὁ θάνατος παραμένει ἀθάνατος ἐὰν δὲν ἀνεστήθη. Διότι, ἐὰν καὶ ὁ Χριστὸς ἐκυριεύθη ἀπὸ τὸν θάνατον καὶ δὲν κατέλυσε τοὺς φοβεροὺς πόνους ποῦ γεννᾷ, πῶς ἀπήλλαξε τοὺς ἄλλους ἐνῶ αὐτὸς ἀκόμη κατείχετο ἀπὸ

μενος; Διὸ καὶ ἐπάγει· «Ἄρα καὶ οἱ κοιμηθέντες ἐν Χριστοῦ ἀπόλωντο». Καὶ τί λέγω περὶ ὑμῶν, φησὶν, ὅπου γε καὶ ἐκεῖνοι πάντες ἀπολώλασιν, οἱ τὸ πᾶν διανύσαντες, καὶ οὐχ ὑποκείμενοι λοιπὸν τῇ ἀδηλίᾳ τοῦ μέλλοντος; Τὸ δέ, 5 «ἐν Χριστοῦ», ἢ τὸ ἐν τῇ πίστει, φησὶν, ἢ οἱ δι' αὐτὸν ἀποθνήσκοντες, οἱ πολλοὺς ὑπομείναντες κινδύνους, οἱ πολλὰς ταλαιπωρίας, οἱ διὰ τῆς σιενῆς ὁδοῦ βαδίσαντες.

Ποῦ νῦν εἰσι τὰ πονηρὰ τῶν Μανιχαίων σιδήματα, τῶν λεγόντων ἀνάστασιν αὐτὸν ἐνταῦθα λέγειν τῆς ἁμαρτίας τὴν 10 ἀπαλλαγὴν; Οἱ γὰρ πυκνοὶ οὗτοι καὶ συνεχεῖς συλλογισμοὶ καὶ ἀντισιρέφοντες, οὐδὲν τούτων ἐμφαίνουσι ὧν ἐκεῖνοι λέγουσιν, ἀλλ' ὅπερ ἡμεῖς φασιν. Καὶ γὰρ ἀνάστασις τοῦ πεπιωκόσιος λέγεται. Διὰ τοῦτο καὶ συνεχῶς ἐπιλέγει οὐ τὸ ἐγγεῖρθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐκ νεκρῶν προσιθεῖς. Καὶ 15 Κορίνθιοι δὲ οὐ περὶ ἀφέσεως ἁμαρτημάτων ἀμφέβαλλον, ἀλλὰ περὶ σωμάτων ἀναστάσεως. Ποία δὲ ὅλως ἀνάγκη, εἰ μὴ ἀναμάρτητοι εἶεν οἱ ἄνθρωποι, τὸ μηδὲ τὸν Χριστὸν τοῦτο εἶναι; Εἰ γὰρ μὴ ἔμελλεν ἐγείρειν, ἀκόλουθον τὸ λέγειν, τίνος ἔνεκεν ἦλθε, καὶ σάρκα ἔλαθε, καὶ ἀνέστη; τὸ 20 δὲ ὑμέτερον οὐκέτι. Καὶ γὰρ ἁμαρτανόντων ἀνθρώπων καὶ μὴ ἁμαρτανόντων, αἰεὶ συνέσθηκε τῷ Θεῷ τὸ ἀναμάρτητον, καὶ οὐχ ἔπεται τὸ ἡμέτερον ἐκείνω, οὐδὲ ἀντισιρέφει τοῦτο πρὸς ἐκεῖνο, ὡς περ ἐπὶ τῆς τῶν σωμάτων ἀναστάσεως.

4. «Εἰ ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ ἠλπικότες ἐσμέν ἐν Χριστοῦ μόνον», ἐλεεινότεροι πάντων ἀνθρώπων ἐσμέν». Τί λέγεις, ὦ Παῦλε; πῶς ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ μόνον ἠλπικότες ἐσμέν, εἰ σῶματα οὐκ ἐγείρονται, τῆς ψυχῆς μενούσης καὶ ἀθανάτου οὐσης; Ὅτι κἂν μένη ἡ ψυχὴ, κἂν μυριάκις ἀθάνατος ἦ, ὡς περ οὖν καὶ ἔστι, τῆς σαρκὸς χωρὶς οὐκ ἀπολήφεται τὰ 30 ἀπόρρητα ἀγαθὰ ἐκεῖνα, ὡς περ οὖν οὐδὲ κολασθήσεται.

τὸν θάνατον; Δι' αὐτὸ καὶ προσθέτει «ἼΑρα καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀπέθανον μὲ πίστιν εἰς τὸν Χριστόν, ἔχουν χαθῆ». Καὶ τί λέγω δι' ἐσᾶς, λέγει, ἀφοῦ ἀκόμη καὶ ἐκεῖνοι, ποὺ κατώρθωσαν τὰ πάντα καὶ δὲν ὑπετάγησαν πλέον εἰς τὴν ἀβεβαιότητα τοῦ μέλλοντος, ἐχάθησαν ὅλοι; Τὸ δὲ «ἐν Χριστῶ», ἢ σημαίνει μὲ πίστιν εἰς τὸν Χριστόν, ἢ ἐννοεῖ αὐτοὺς ποὺ ἀπέθανον διὰ τὸν Χριστόν, ποὺ ὑπέμειναν πολλοὺς κινδύνους καὶ ταλαιπωρίας, ποὺ ἐβάδισαν διὰ τῆς στενῆς ὁδοῦ.

Ποῦ εἶναι τώρα τὰ πονηρὰ στόματα τῶν Μανιχαίων, ποὺ λέγουν ὅτι αὐτὸς ἀνάστασιν ἐδῶ ὀνομάζει τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν; Διότι αὐτοὶ οἱ ἀλλεπάλληλοι καὶ πυκνοὶ συλλογισμοὶ ποὺ δεικνύουν τὸ ἀντίθετον, δὲν ἀποδεικνύουν τίποτε ἀπὸ ὅσα λέγουν ἐκεῖνοι, ἀλλ' αὐτὸ ποὺ λέγομεν ἐμεῖς. Βέβαια καὶ ἡ ἀνόρθωσις αὐτοῦ ποὺ ἔχει πέσει λέγεται ἀνάστασις. Δι' αὐτὸ καὶ συνεχῶς λέγει ἐπιπροσθέτως ὄχι μόνον ὅτι ἀνεστήθη, ἀλλὰ καὶ ἐκ νεκρῶν. Καὶ οἱ Κορίνθιοι δὲ ἀμφέβαλλον, ὄχι διὰ τὴν ἄφρασην τῶν ἁμαρτιῶν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀνάστασιν τῶν σωμάτων. Διὰ ποῖον λόγον δέ, ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι δὲν εἶναι ἀναμάρτητοι, θὰ ἔπρεπε νὰ μὴ εἶναι οὔτε ὁ Χριστός; Διότι, ἐὰν δὲν ἐπρόκειτο ν' ἀναστήσῃ, εἶναι ἐπόμενον νὰ εἰποῦμεν, διατί ἤλθε καὶ ἐσαρκώθη καὶ ἀνεστήθη; ὄχι ὅμως αὐτὸ ποὺ λέγετε ἐσεῖς. Διότι εἴτε ἁμαρτάνουν εἴτε δὲν ἁμαρτάνουν οἱ ἄνθρωποι, παραμένει αἰωνίως σταθερὸν τὸ ἀναμάρτητον εἰς τὸν Θεὸν καὶ δὲν ἀκολουθεῖ τὸ ἰδικόν μας ἐκεῖνο, οὔτε ἀντιστρέφει αὐτὸ ἐκεῖνο, ὅπως συμβαίνει εἰς τὴν ἀνάστασιν τῶν σωμάτων.

4. «Ἐὰν μόνον διὰ τὴν ζωὴν αὐτὴν ἔχωμεν ἐλπίσει εἰς τὸν Χριστόν, τότε εἴμεθα οἱ πλέον ἀξιολύπητοι ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους». Τί λέγεις, Παῦλε; Πῶς ἠλπίσαμεν μόνον εἰς αὐτὴν τὴν ζωὴν, ἐὰν τὰ σώματα δὲν ἀνίστανται, ἐνῶ ἡ ψυχὴ παραμένει καὶ εἶναι ἀθάνατος; Διότι καὶ ἐὰν μὲνη ἡ ψυχὴ καὶ ἐὰν εἶναι αἰωνίως ἀθάνατος, ὅπως βέβαια καὶ εἶναι, χωρὶς τὸ σῶμα δὲν θ' ἀπολαύσῃ ἐκεῖνα τὰ ἀπόρρητα ἀγαθὰ, ὅπως βέβαια οὔτε καὶ θὰ κολασθῆ. «Διότι τὰ

«Πάντα γὰρ φανερωθήσεται ἔμπροσθεν τοῦ θήματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα ἕκαστος κομίσηται τὰ διὰ τοῦ σώματος, πρὸς ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθὰ, εἴτε κακὰ». Διὰ τοῦτο φησιν· «Εἰ ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ ἠλπικότιες ἐσμέν ἐν Χριστῷ μόνον, ἔλεει-
5 νότεροι πάντων ἐσμέν ἀνθρώπων». Εἰ γὰρ οὐκ ἀνίσταται τὸ σῶμα, ἄσιεφάνωτος ἢ ψυχὴ μένει ἔξω τῆς μακαριότητος ἐκείνης τῆς ἐν οὐρανοῖς· εἰ δὲ τοῦτο, οὐδενὸς ἀπολαυσόμεθα τότε καθόλου· εἰ δὲ οὐδενός, ἐν τῷ παρόντι τὰ τῶν ἀμοιβῶν. Τί οὖν ἡμῶν κατὰ τοῦτο ἀθλιώτερον γένοιτ' ἄν, φησί;

10 Ταῦτα δὲ ἔλεγεν ὁμοῦ μὲν εἰς τὸν περὶ ἀνασιτάσεως τῶν σωμάτων σιτηρίζων αὐτοὺς λόγον, ὁμοῦ δὲ καὶ περὶ τῆς ἀθανάτου ζωῆς ἐκείνης πείθων, ἵνα μὴ εἰς τὸ παρὸν νομίζωσι τὰ ἡμέτερα καταλύειν πάντα. Κατασκευάσας γὰρ ἱκνωῶς διὰ τῶν ἔμπροσθεν, ὅπερ ἐβούλετο, καὶ εἰπὼν, εἰ νεκροὶ
15 οὐκ ἐγείρονται, οὐδὲ Χριστὸς ἐγήγερται· εἰ δὲ Χριστὸς οὐκ ἠγέρθη, ἀπωλόμεθα, καὶ ἔτι ἐσμέν ἐν ταῖς ἁμαρτίαις· πάλιν καὶ τοῦτο ἐπάγει, κατασειῶν αὐτῶν τὴν ἀπόνοιαν. Καὶ γὰρ διαν μέλλῃ τι τῶν ἀναγκαίων εἰσάγειν δογματῶν, τῷ φόβῳ τὴν πόρωσιν αὐτῶν διασαλεύει πρῶτον. Ὁ δὲ καὶ ἐνταῦθα
20 ἐποίησεν, ἀνωτέρω τε αὐτὰ διασπείρας, καὶ ἐναγωνίους κατασιτήσας αὐτούς, ὡς τοῦ παντός ἐκπεσόνας· καὶ νῦν πάλιν ἐτέρως, καὶ ὡς ἂν μάλιστα ἤλγησαν, τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιῶν, καὶ λέγων· «Ἐλεεινότεροι πάντων ἀνθρώπων ἐσμέν», εἰ μὲν τὰ τοσοῦτους πολέμους καὶ θανάτους καὶ τὰ μυρία δεινὰ,
25 τοσοῦτων μέλλοιμεν ἐκπίπτειν ἀγαθῶν, καὶ μέχρι τοῦ παρόντος τὰ ἡμέτερα ἔσθηκε. Καὶ γὰρ πάντα τῆς ἀνασιτάσεως ἤρηται. Ὡστε καὶ ἐντεῦθεν δῆλον, διὸ οὐ περὶ ἁμαρτημάτων ὁ λόγος αὐτῷ ἦν, ἀλλὰ περὶ σωμάτων ἀνασιτάσεως, καὶ ζωῆς τῆς παρούσης καὶ τῆς μελλούσης.

πάντα πρέπει νὰ φανερωθοῦν ἐμπρὸς εἰς τὸ βῆμα τοῦ Χριστοῦ, διὰ νὰ λάβῃ ὁ καθείς ὅ,τι τοῦ ἀρμόζει δι' ὅσα ἔπραξε μὲ τὸ σῶμά του, εἴτε ἀγαθὰ, εἴτε κακὰ»³. Δι' αὐτὸ λέγει «Ἐὰν μόνον διὰ τὴν ζωὴν αὐτὴν ἔχωμεν ἐλπίσει εἰς τὸν Χριστόν, εἴμεθα οἱ πλέον ἀξιολύπητοι ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους». Διότι, ἐὰν δὲν ἀνίσταται τὸ σῶμα ἢ ψυχὴ δὲν λαμβάνει τοὺς στεφάνους καὶ μένει ἔξω ἀπὸ ἐκείνην τὴν μακαριότητα τῶν οὐρανῶν· ἐὰν δὲ συμβῇ αὐτό, τίποτε ἀπολύτως δὲν θ' ἀπολαύσωμεν τότε· ἐὰν ὅμως δὲν ἀπολαύσωμεν τίποτε, τότε αἱ ἀμοιβαὶ εἶναι μόνον αὐταὶ τῆς παρουσίας ζωῆς. Τί ἀθλιώτερον λοιπὸν, λέγει, θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ ἀπὸ ἐμᾶς τοὺς ἀνθρώπους ὡς πρὸς αὐτό.

Αὐτὰ δὲ τὰ ἔλεγε καὶ διὰ νὰ τοὺς στηρίξῃ εἰς τὸ δόγμα διὰ τὴν ἀνάστασιν τῶν σωμάτων καὶ διὰ νὰ τοὺς πείθῃ διὰ τὴν ἀθάνατον ἐκείνην ζωὴν, διὰ νὰ μὴ νομίζουν ὅτι τὰ ἀνθρώπινα τελειώνουν ὅλα εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν. Διότι, ἀφοῦ ἀπέδειξεν ἀρκετὰ μὲ τὰ προηγούμενα αὐτὸ ποῦ ἤθελε καὶ εἶπεν, ἐὰν οἱ νεκροὶ δὲν ἀνίστανται, οὔτε ὁ Χριστὸς ἀνεστήθῃ· ἐὰν δὲ ὁ Χριστὸς δὲν ἀνεστήθῃ, τότε χανόμεθα καὶ εὐρισκόμεθα ἀκόμη εἰς τὰς ἀμαρτίας· προσθέτει πάλιν καὶ αὐτό, διὰ νὰ συνταράξῃ τὴν ἀνοησίαν των. Διότι, ὅταν πρόκειται νὰ διδάξῃ κάποιο ἀπὸ τὰ δόγματα ποῦ πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ πιστεύωνται, ἀφανίζει προηγουμένως τὴν πώρωσίν των μὲ τὸν φόβον. Πρᾶγμα ποῦ ἔκανε λοιπὸν καὶ ἐδῶ, ἀφοῦ προηγουμένως διέσπειρεν αὐτὰ καὶ τοὺς ἔβαλεν εἰς ἀγωνίαν, ἀφοῦ ἔδειξεν ὅτι ἐξέπεσαν ἀπὸ τὰ πάντα· καὶ τώρα πάλιν μὲ ἄλλον τρόπον, καὶ ὡσὰν νὰ ἐστενοχωρήθησαν πολὺ, ἀφοῦ κάμνει τὸ ἴδιον, καὶ λέγει «Εἴμεθα περισσότερο ἀξιολύπητοι ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους», ἐὰν μετὰ ἀπὸ τόσους ἀγῶνας καὶ θανάτους καὶ ἀπείρους συμφορὰς πρόκειται νὰ ἐκπέσωμεν ἀπὸ τέτοια ἀγαθὰ καὶ ὁ μισθός μας ἐξαντλεῖται εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν. Διότι ὅλα ἀπὸ τὴν ἀνάστασιν ἐξαρτῶνται. Ὡστε καὶ ἀπὸ ἐδῶ εἶναι φανερόν, ὅτι δὲν ἐγίνετο λόγος διὰ τὰ ἀμαρτήματα ἀπὸ τὸν Παῦλον, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀνάστασιν τῶν σωμάτων καὶ διὰ τὴν ζωὴν τὴν παροῦσαν καὶ τὴν μέλλουσαν.

5. «Νυνὶ δὲ Χριστὸς ἐγήγεσται ἐκ νεκρῶν, ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων». Δείξας ὅσα ἐκ τοῦ μὴ πιστεύεσθαι τὴν ἀνάστασιν τίκται κακά, ἀναλαμβάνει τὸν λόγον πάλιν, καὶ φησὶ «Νυνὶ δὲ Χριστὸς ἐγήγεσται ἐκ νεκρῶν»: συνεχῶς τὸ «ἐκ 5 νεκρῶν» προστιθείς, ὥστε ἀπορροῦναι τῶν αἰρετικῶν τὰ σιόματα. «Ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων». Εἰ δὲ ἀπαρχή, καὶ τούτους ἀνασιῆναι δεῖ. Εἰ δὲ ἀνάστασιν τὴν τῶν ἁμαρτιῶν ἀπαλλαγὴν ἔλεγεν, οὐδεὶς δὲ ἁμαρτίας ἐκτός· καὶ γὰρ Παῦλος λέγει, «Οὐδὲν ἑμαυτῷ σύνοιδα, ἀλλ' οὐκ ἐν τούτῳ δεδι- 10 καίωμαι»: πῶς ἔσονται τινες οἱ ἀνισιάμενοι καθ' ὑμᾶς; Ὁρῶς ὅτι περὶ σωμάτων ὁ λόγος αὐτῷ ἦν; Καὶ ἵνα ἀξιόπιστον αὐτὸ ποιήσῃ, συνεχῶς τὸν Χριστὸν εἰς τὸ μέσον προφέρει, τὸν ἀνασιάντα ἐν σαρκί. Εἶτα καὶ αἰτιολογεῖ. «Ὅπερ γὰρ ἔφη, διὰν ἀποφαίνηται μὲν, τὴν δὲ αἰτίαν μὴ λέγῃ, 15 οὐχ οὕτως εὐπαράδεκτος ὁ λόγος γίνεται τοῖς πολλοῖς. Τίς οὖν ἡ αἰτία; «Ἐπειδὴ γὰρ δι' ἀνθρώπου ὁ θάνατος, καὶ δι' ἀνθρώπου ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν». Εἰ δὲ δι' ἀνθρώπου, σῶμα πάντως ἔχοντος.

Καὶ ὅρα αὐτοῦ τὴν σύνεσιν, πῶς καὶ ἐτέρως ἀναγκαῖον 20 ποιεῖ τὸν λόγον. Τὸν γὰρ ἠτιηθέντα, φησὶν, αὐτὸν καὶ ἀναμαχέσασθαι δεῖ, τὴν καταβληθεῖσαν φύσιν αὐτὴν καὶ νικῆσαι οὕτω γὰρ τὸ ὄνειδος ἀπειρίθειο. Ἰδωμεν δὲ ποῖόν φησι θάνατον. «Ὅσπερ γὰρ ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσι, οὕτω καὶ ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται». Τί οὖν; 25 πάντες, εἰπέ μοι, ἀπέθανον τὸν τῆς ἁμαρτίας θάνατον ἐν τῷ Ἀδὰμ; Πῶς οὖν Νῶε δίκαιος ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ; πῶς δὲ Ἀβραάμ; πῶς δὲ Ἰώβ; πῶς δὲ οἱ ἄλλοι ἅπαντες; Τί δέ, εἰπέ μοι, πάντες ζωοποιηθήσονται ἐν τῷ Χριστῷ; Καὶ ποῦ οἱ εἰς γέενναν ἀπαγόμενοι; Ἄν μὲν γὰρ περὶ σώματος εἰ-

5. «Τώρα ὅμως ὁ Χριστός ἀνεστήθη ἐκ νεκρῶν, καὶ ἔγι-
 νεν ἡ ἀρχὴ δι' ὅσους ἐκοιμήθησαν». Ἄφου ἔδειξε πόσα
 κακὰ γεννῶνται ἀπὸ τοῦ νὰ μὴ πιστεύη κανεὶς εἰς τὴν ἀνά-
 στασιν, ἐπαναλαμβάνει πάλιν τὸν λόγον καὶ λέγει «Τώρα
 ὅμως ὁ Χριστός ἀνεστήθη ἐκ νεκρῶν» καὶ προσθέτει συνε-
 χῶς τὸ «ἐκ νεκρῶν» διὰ νὰ φράξῃ τὰ στόματα τῶν αἰρετι-
 κῶν. «Γενόμενος ἀπαρχὴ αὐτῶν ποὺ ἐκοιμήθησαν». Ἐφ' ὅσον
 δὲ εἶναι ἀπαρχή, πρέπει ν' ἀναστήσῃ καὶ αὐτούς. Ἐὰν ὅμως
 ἔλεγεν ἀνάστασιν τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὰς ἀμαρτίας, κα-
 νεὶς δὲ δὲν εἶναι ἐκτὸς ἀμαρτίας· διότι ὁ Παῦλος λέγει,
 «Εἰς τίποτε δὲν μὲ ἐλέγχει ἡ συνείδησίς μου, ἀλλ' αὐτὸ
 δὲν ἀποτελεῖ καὶ τὴν δικαίωσίν μου»· πῶς θὰ ὑπάρξουν με-
 ρικοὶ οἱ ὁποῖοι κατὰ τὰ λεγόμενά σας θ' ἀναστηθοῦν; Βλέ-
 πεις ὅτι ὁ λόγος τοῦ ἀνεφέρετο εἰς τὴν ἀνάστασιν τῶν
 σωμάτων; Καὶ διὰ νὰ τὸ κἀνῃ ἀξιοπίστευτον αὐτὸ, συνε-
 χῶς ἀναφέρει τὸν Χριστὸν ὁ ὁποῖος ἀνεστήθη μαζὶ μὲ τὸ
 σῶμα. Ὑστερα λέγει καὶ τὴν αἰτίαν. Διότι, ὅπως εἶπον,
 ὅταν διδάσκῃ τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ δὲν τὴν αἰτιολογεῖ, δὲν
 γίνεται πολὺ παραδεκτὸς ὁ λόγος εἰς τοὺς πολλούς. Ποία
 λοιπὸν ἡ αἰτία; «Διότι ἐπειδὴ διὰ μέσου ἀνθρώπου ἦλθεν
 ὁ θάνατος, διὰ μέσου ἀνθρώπου ἦλθε καὶ ἡ ἀνάστασις τῶν
 νεκρῶν». Ἐὰν δὲ διὰ μέσου ἀνθρώπου, ὅπωςδήποτε ἀν-
 θρώπου μὲ σῶμα.

Καὶ πρόσεχε τὴν σύνεσίν του, πῶς καὶ μὲ ἄλλον τρό-
 πον κάμνει τὸν λόγον κατ' ἀνάγκην πιστευτόν. Αὐτὸς δη-
 λαδῆ ποὺ ἔχει ἠττηθῆ, λέγει, πρέπει νὰ ἐπανορθώσῃ τὴν
 ἠτταν διὰ νέας μάχης καὶ νὰ νικήσῃ αὐτὴν τὴν φύσιν ἢ
 ὁποῖα κατεβλήθη· διότι ἔτσι ἐξαλείφεται ἡ ἐντροπή. Ἄς
 ἰδοῦμεν ὅμως ποῖον θάνατον ἐννοεῖ. «Ὅπως δηλαδὴ ἐν
 τῷ Ἀδὰμ ὅλοι ἀποθνήσκουν, ἔτσι καὶ ἐν τῷ Χριστῷ ὅλοι θὰ
 ζωοποιηθοῦν». Τί λοιπὸν; εἶπέ μου, ὅλοι ἀπέθανον τὸν θά-
 νατον τῆς ἀμαρτίας ἐν τῷ Ἀδὰμ; Πῶς λοιπὸν ὁ Νῶε ἦτο
 δίκαιος εἰς τὴν γενεάν του; πῶς ὁ Ἀβραάμ; πῶς ὁ Ἰώβ;
 πῶς δὲ ὅλοι οἱ ἄλλοι; Τί δέ, εἶπέ μου, ὅλοι θὰ ζωοποιηθοῦν
 ἐν τῷ Χριστῷ; Καὶ ποῦ εἶναι αὐτοὶ ποὺ θὰ ριφθοῦν εἰς τὴν
 γέενναν; Ἄν μὲν λοιπὸν αὐτὸ ἐλέχθη μόνον διὰ τὸ σῶμα,

ρημένον ἢ τοῦτο, ἔσθηκεν ὁ λόγος· ἐὰν δὲ περὶ δικαιοσύνης καὶ ἁμαρτίας, οὐκέτι.

Εἶτα, ἵνα μὴ τὴν ζωοποίησιν κοινήν ἀκούσας, καὶ τοὺς ἁμαρτωλοὺς νομίσης σώζεσθαι, ἐπήγαγεν· «Ἐκαστος δὲ ἐν
5 τῷ ἰδίῳ τάγματι». Μὴ γάρ, ἐπειδὴ ἀνάστασιν ἤκουσας, νόμιζε πάντως τῶν αὐτῶν ἀπολαύειν. Εἰ γὰρ ἐπὶ τῆς τιμωρίας οὐ πάντες τὰ αὐτὰ πείσονται, ἀλλὰ πολλὴ ἡ διαφορὰ, πολλῶ μᾶλλον, ἔνθα ἁμαρτωλοὶ καὶ δίκαιοι, πλείων ἢ διάστασις ἔσται. «Ἀπαρχὴ Χριστός, ἔπειτα οἱ τοῦ Χριστοῦ»· τουτέ-
10 σι», οἱ πιστοὶ καὶ οἱ εὐδοκιμηκότες. «Εἶτα τὸ τέλος». «Ὅταν γὰρ ἀναστῶσιν ἐκεῖνοι, τὰ πράγματα ἅπαντα λήφεται τέλος, οὐ καθάπερ τοῦ ἀνασιάντιος τοῦ Χριστοῦ τὰ πράγματα ἔσθηκεν ἔτι μειέωρα. Διὸ προσέθηκεν, «Ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ», ἵνα μάθης διτι περὶ ἐκείνου τοῦ καιροῦ διαλέγεται. «Ὅταν πα-
15 ραδῶ τὴν βασιλείαν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ· ὅταν καταργήσῃ πᾶσαν ἀρχὴν καὶ ἐξουσίαν καὶ δύναμιν».

6. Ἐνταῦθά μοι προσέχετε μετὰ ἀκριθείας, καὶ ὁρᾶτε μὴ τι διαφύγη τῶν λεγομένων ὑμᾶς· καὶ γὰρ πρὸς ἐχθροὺς ἡμῖν ἡ μάχη. Διὸ πρότερον τὴν εἰς ἄτιστον ἀπαγωγὴν δεῖ
20 γυμνάζειν, ὃ καὶ Παῦλος πολλάκις ποιεῖ· οὕτω γὰρ μάλιστα ἂ λέγουσιν, εὐφώροτα ἡμῖν φανεῖται. Ἐρώμεθα οὖν αὐτοὺς πρῶτον, τί ἐστὶ τὸ εἰρημένον, «Ὅταν παραδῶ τὴν βασιλείαν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ»; Εἰ γὰρ ἀπλῶς ἐκλάβοιμεν τοῦτο, καὶ μὴ θεοπροπῶς, οὐκ ἔσται μετὰ ταῦτα ἔχων αὐτήν· ὁ γὰρ
25 παραδούς ἐτιέρω, πᾶντα λοιπὸν τοῦ κατέχειν αὐτός. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἔσται τὸ ἄτιστον, ἀλλ' ὅτι οὐδὲ ἐκείνος ὁ παραλαβὼν εὐρεθήσεται πρὶν ἢ παραλαβεῖν ἔχων. Οὐκοῦν καὶ ἐκείνους οὕτε ὁ Πατήρ βασιλεὺς ἦν ἔμπροσθεν, καὶ διώκει τὰ ἡμέτερα, οὕτε ὁ Υἱὸς μετὰ ταῦτα φανεῖται βασιλεὺς ὢν.
30 Πῶς οὖν περὶ μὲν τοῦ Πατρὸς φησὶν αὐτός, διτι «Ὁ Πατήρ

τότε εὐσταθεῖ ὁ λόγος, ἐὰν ὅμως ἐλέχθη δι' ἀγιότητα καὶ ἁμαρτίαν, καθόλου.

Εἰς τὴν συνέχειαν, ἐπειδὴ ἤκουσες ὅτι ὅλοι θὰ ζωοποιηθοῦν, διὰ νὰ μὴ νομίσης ὅτι καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ σώζονται, προσέθεσεν· «Ὁ καθείς δὲ ἀνάλογα μὲ τὴν θέσιν του». Μὴ νομίζης δηλαδή, ἐπειδὴ ἤκουσες ἀνάστασιν, ὅτι ὅλοι θ' ἀπολαύσουν τὰ ἴδια. Διότι ἐὰν ὡς πρὸς τὴν τιμωρίαν δὲν θὰ πάθουν ὅλοι τὰ ἴδια, ἀλλὰ θὰ ὑπάρξῃ μεγάλη διαφορά, πολὺ περισσότερον θὰ εἶναι μεγαλυτέρα ἢ ἀπόστασις μεταξὺ ἁμαρτωλῶν καὶ δικαίων. «Ἡ ἀρχὴ εἶναι ὁ Χριστός, ἔπειτα, κατὰ τὴν παρουσίαν του, ὅσοι εἶναι τοῦ Χριστοῦ»· δηλαδή, οἱ πιστοὶ καὶ αὐτοὶ ποὺ προέκοψαν εἰς τὴν ἀρετὴν. «Ὑστερα ἔρχεται τὸ τέλος». Ὅταν δηλαδή ἀναστηθοῦν ἐκεῖνοι, ὅλα τὰ πράγματα θὰ λάβουν τέλος, ὅχι ὅπως τώρα ποὺ ἐνῶ ἀνεστήθη ὁ Χριστὸς τὰ πάντα ἔμειναν ἐκκρεμῆ. Δι' αὐτὸ προσέθεσε, «Κατὰ τὴν παρουσίαν του», διὰ νὰ μάθης ὅτι ὁμιλεῖ δι' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν. «Ὅταν θὰ παραδώσῃ τὴν βασιλείαν εἰς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, ὅταν θὰ καταργήσῃ κάθε ἀρχὴν καὶ κάθε ἐξουσίαν καὶ δύναμιν».

6. Ἐδῶ προσέχετε, παρακαλῶ, μὲ ἀκρίβειαν καὶ βλέπετε μήπως σᾶς διαφύγῃ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ποὺ σᾶς λέγω· διότι μὲ ἐχθροὺς ἀγωνιζόμεθα. Δι' αὐτὸ πρῶτον πρέπει νὰ ἐφαρμόζωμεν τὴν εἰς ἄτοπον ἀπαγωγὴν, πρᾶγμα ποὺ πολλὰς φορὰς κάμνει καὶ ὁ Παῦλος· διότι ἔτσι αὐτὰ ποὺ λέγουν θὰ γίνουν τελείως φανερά δι' ἐμᾶς. Ἄς ἐρωτήσωμεν λοιπὸν αὐτοὺς πρῶτον, τί σημαίνει αὐτὸ ποὺ ἐλέχθη, «Ὅταν θὰ παραδώσῃ τὴν βασιλείαν εἰς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα». Διότι, ἐὰν αὐτὸ τὸ ἐννοήσωμεν ἀνθρωπίνως καὶ ὅχι ὅπως πρέπει εἰς τὸν Θεόν, τότε θὰ πρέπει νὰ συμπεράνωμεν ὅτι μετὰ τὴν παράδοσιν δὲν θὰ ἔχῃ τὴν βασιλείαν· διότι αὐτὸς ποὺ παραδίδει εἰς ἄλλον, παύει εἰς τὸ ἐξῆς νὰ κατέχῃ αὐτός. Καὶ ὅχι μόνον αὐτὸ τὸ ἄτοπον θὰ προκύψῃ, ἀλλὰ καὶ ὅτι οὔτε ὁ Πατὴρ ποὺ θὰ παραλάβῃ θὰ φανῆ ὅτι κατεῖχε πρὶν παραλάβῃ. Λοιπὸν, κατὰ τὰ λεγόμενα ἐκείνων, οὔτε ὁ Πατὴρ ἦτο προηγουμένως βασιλεὺς, οὔτε ὁ Υἱὸς θὰ φανῆ ὅτι εἶναι βασιλεὺς μετὰ ἀπὸ αὐτὰ. Πῶς λοιπὸν διὰ

μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐργάζομαι»; περὶ δὲ αὐτοῦ ὁ Δανιήλ, ὅτι «Ἡ βασιλεία αὐτοῦ αἰώνιος, ἣτις οὐ παρελεύσεται»;

Εἶδες πόσα ἄισπα τίκιται, καὶ μαχόμενα ταῖς Γραφαῖς, 5 ὅταν ἀνθρωπίνως ἐκλαμβάνη τις τὰ λεγόμενα; Ποίαν δὲ καὶ ἀρχὴν ἄρα ἐνιαυθὰ φησι καταργεῖν; τὴν τῶν ἀγγέλων; Ἄπαγε. Ἄλλὰ τὴν τῶν πιστῶν; Οὐδὲ τοῦτο. Ἄλλὰ ποίαν; Τὴν τῶν δαιμόνων, περὶ ἧς φησιν. «Οὐκ ἔστιν ἡ πάλῃ πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, 10 πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου». Νῦν μὲν γὰρ οὐδέπω κατήργηται τέλει· ἐνεργοῦσι γὰρ πολλαχοῦ· τότε δὲ παύονται. «Δεῖ γὰρ αὐτὸν βασιλεύειν, ἄχρις οὗ ἂν θῆ πάντας τοὺς ἐχθροὺς ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ». Πάλιν κἀντιεῦθεν ἕτερον ἄισπον τίκιται, ἂν μὴ καὶ τοῦτο θεο- 15 πρεπῶς ἐκλάβωμεν. Τὸ γὰρ, «ἄχρις», τέλους ἐστὶ καὶ διορισμοῦ· ἐπὶ δὲ Θεοῦ τοῦτο οὐκ ἔστιν. «Ἐσχατος ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος». Πῶς ἔσχατος; Μειὰ πάντας, μειὰ τὸν διάβολον, μειὰ τὰ ἄλλα ἅπαντα. Καὶ γὰρ καὶ ἐν ἀρχῇ ἔσχατος εἰσηλθε. Πρώτερον γὰρ ἡ συμβουλή τοῦ διαβόλου, 20 καὶ ἡ παρακοή, καὶ τότε ὁ θάνατος. Τῇ μὲν οὖν δυνάμει καὶ νῦν κατήργηται, τῇ δὲ ἐνεργείᾳ τότε.

«Πάντα γὰρ ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ. Ὅταν δὲ εἶπη διὰ πάντα ὑποτίσκειται, δῆλον ὅτι ἐκτὸς τοῦ ὑποτάξαντος αὐτῷ τὰ πάντα. Ὅταν δὲ ὑποταγῇ αὐτῷ τὰ πάντα, τότε 25 καὶ αὐτὸς ὁ Υἱὸς ὑποταγήσεται τῷ ὑποτάξαντι αὐτῷ τὰ πάντα». Καὶ μὴν ἔμπροσθεν οὗ τὸν Πατέρα ἔλεγεν εἶναι τὸν ὑποτάξαντα, ἀλλ' αὐτὸν καταγοῦντα. «Ὅταν γὰρ καταργήσῃ», φησί, «πᾶσαν ἀρχὴν καὶ πᾶσαν ἐξουσίαν»· καὶ πάλιν, «Δεῖ γὰρ αὐτὸν βασιλεύειν ἄχρις οὗ ἂν θῆ πάντας τοὺς

4. Ἰω. 5, 17.

5. Δαν. 2, 44.

6. Ἐφ. 6, 12.

μέν τὸν Πατέρα λέγει αὐτὸς ὅτι, «Ὁ Πατὴρ μου ἐργάζεται πάντοτε καὶ ἐγὼ ἐπίσης ἐργάζομαι»⁴; διὰ τὸν ἴδιον δὲ ὁ Δανιήλ, ὅτι «Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι βασιλεία εἰώνιος, ἡ ὁποία δὲν θὰ παρέλθῃ ποτέ»⁵;

Εἶδες πόσα ἄτοπα γεννῶνται, τὰ ὁποία ἀντιτίθενται εἰς τὰς γραφάς, ὅταν ἐννοῆ κανεῖς μὲ ἀνθρώπινον τρόπον αὐτὰ ποῦ λέγονται; Ποίαν ἀρχὴν δὲ λέγει ἐδῶ ὅτι θὰ καταργήσῃ; τὴν τῶν ἀγγέλων; Μακρυὰ ἀπὸ τέτοιαν σκέψιν! Ἄλλὰ μήπως τῶν πιστῶν; Οὔτε αὐτό. Ἄλλὰ ποίαν; Τὴν τῶν δαιμόνων, διὰ τὴν ὁποίαν λέγει, «Δὲν διεξάγομεν πάλιν μὲ σάρκα καὶ αἷμα, ἀλλὰ μὲ τὰς ἀρχάς, τὰς ἐξουσίας, τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκοτεινοῦ τούτου κόσμου»⁶. Διότι τῶρα μὲν δὲν ἔχουν τελείως καταργηθῆ καθ' ὅσον ἐνεργοῦν εἰς πολλὰ σημεῖα· τότε ὅμως θὰ παύσουν. «Διότι πρέπει αὐτὸς νὰ βασιλεύῃ, ἕως ὅτου θέσῃ ὅλους τοὺς ἐχθροὺς κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του». Πάλιν καὶ ἀπὸ ἐδῶ ἄλλο ἄτοπον γεννᾶται, ἐὰν δὲν ἐννοήσωμεν καὶ αὐτὸ θεοπρεπῶς. Διότι τὸ «ἕως» σημαίνει τέλος καὶ προσδιορισμὸν· εἰς τὸν Θεὸν ὅμως δὲν ὑπάρχει αὐτό. «Ὁ τελευταῖος ἐχθρὸς ποῦ θὰ καταργηθῆ εἶναι ὁ θάνατος». Πῶς δηλαδὴ τελευταῖος; Μετὰ ἀπὸ ὅλους, μετὰ ἀπὸ τὸν διάβολον, μετὰ ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα. Καθ' ὅσον καὶ ἐξ ἀρχῆς τελευταῖος εἰσηλθεν εἰς τὴν δημιουργίαν. Διότι πρῶτον ἐδόθη ἡ συμβουλή ἀπὸ τὸν διάβολον, ἠκολούθησεν ἡ παρακοή, καὶ τότε ἐπῆλθεν ὁ θάνατος. Καὶ ὡς πρὸς τὴν δύναμιν μὲν καὶ τῶρα ἔχει καταργηθῆ, ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν ἐνέργειαν τότε.

«Διότι ὅλα ὑπέταξεν ὁ Πατὴρ κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τοῦ Χριστοῦ. Ὄταν δὲ ὁ Πατὴρ εἶπῃ εἰς τὸν Χριστὸν ὅτι ὅλα πλέον ἔχουν ὑποταγῆ εἰς ἐσέ, θὰ εἶναι φανερόν ὅτι ἀπὸ αὐτὴν τὴν ὑποταγὴν θὰ ἐξαιρῆται ὁ Πατὴρ, ποῦ ὑπέταξεν εἰς τὸν Χριστὸν τὰ πάντα. Ὄταν δὲ ὑποταγοῦν εἰς αὐτὸν τὰ πάντα, τότε καὶ ὁ Υἱὸς θὰ ὑποταγῆ κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν εἰς τὸν Θεὸν ποῦ ὑπέταξεν ὅλα εἰς αὐτόν». Καὶ ὅμως προηγουμένως δὲν ἔλεγεν ὅτι ὁ Πατὴρ ὑπέταξε τὰ πάντα, ἀλλ' ὅτι ὁ Υἱὸς καταργεῖ. Διότι «ὅταν καταργήσῃ», λέγει, «κάθε ἀρχὴν καὶ ἐξουσίαν»· καὶ πάλιν, «Διότι πρέπει

ἐχθρούς ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ». Πῶς οὖν ἐνταῦθα τὸν Πατέρα φησί; Καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ δοκοῦν ἄπορον εἶναι, ἀλλ' ὅτι καὶ δέδοικε δέος σφόδρα ἄτοπον, καὶ κέχρηται ἐπιδιορθώσει λέγων, «Ἐκτὸς τοῦ ὑποιάξαντος αὐτῷ τὰ πάν-
 5 τω», ὡς τινῶν ὑποπιευόντων, μήποτε καὶ ὁ Πατὴρ ὑποταγῆ τῷ Υἱῷ οὐ τί γένοιτ' ἂν ἀλογώτερον; Ἀλλ' ὅμως αὐτὸ δέ-
 δοικε. Τί οὖν ἐσσι; καὶ γὰρ πολλὰ τὰ ζητήματα ἐγ' ἐξῆς κεί-
 ναι ἀλλὰ συντείναιτέ μοι τὴν διάνοιαν. Καὶ γὰρ ἀναγκαῖον ἡμῖν πρῶτον Παύλου τὸν σκοπὸν εἰπεῖν καὶ τὴν γνώμην, ἣν
 10 παρταχοῦ τις ἂν εὔροι διαλάμπουσαν, καὶ τότε τὴν λύσιν ἐπαγαγεῖν καὶ γὰρ καὶ τοῦτο πρὸς τὴν λύσιν ἡμῖν συντελεῖ.

Τίς οὖν ἡ Παύλου γνώμη, καὶ τί τὸ ἔθος; Ἀλλως, διὰ περὶ τῆς θεότητος διαλέγεται μόνης, φθέγγεται, καὶ ἐτέρως, διὰ εἰς τὸν τῆς οἰκονομίας ἐμπέση λόγον. Ὅταν
 15 γὰρ ἐπιλάβηται τῆς σαρκός, ἀδεῶς ἅπαντα λοιπὸν λέγει τὰ ταπεινά, θαρρῶν ὡς οὔσης τῆς δεξομένης τὰ λεγόμενα. Ἴ-
 δωμεν τοίνυν καὶ ἐνταῦθα πότερον περὶ γυμνῆς τῆς θεότητος ὁ λόγος αὐτῷ, ἢ μετὰ τῆς οἰκονομίας ἀποφαίνεται περὶ αὐ-
 τοῦ ταῦτα, ἅπερ φησί μᾶλλον δὲ πρότερον δεῖξωμεν, ποῦ
 20 τοῦτο ἐποίησεν ὅπερ εἶπον. Ποῦ τοίνυν τοῦτο ἐποίησε; Φιλιπ-
 πησιοῖς γράφων φησὶν «Ὅς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἄρπαγμόν ἠγάσαστο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, καὶ ὁχήματι εὐρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος, ἐταπεινώσεν ἑαυτόν, ὑπή-
 25 κοος γενόμενος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ στανροῦ. Διὸ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσεν».

Εἶδες πῶς, ὅτι μὲν περὶ τῆς θεότητος διελέγειτο μόνης, τὰ μεγάλα ἐκεῖνα εἶρηκε, τὸ ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχειν, καὶ τὸ εἶναι ἴσα τῷ γεγεννηκότι, καὶ αὐτῷ τὸ πᾶν ἀνατίθησιν

αὐτὸς νὰ βασιλεύῃ μέχρις ὅτου θέσῃ ὅλους τοὺς ἐχθροὺς κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του». Πῶς λοιπὸν ἐδῶ λέγει τὸν Πατέρα; Καὶ ὄχι μόνον αὐτὸ φαίνεται ἄξιον ἀπορίας, ἀλλ' ὅτι καὶ φοβεῖται φόβον τελείως ἄτοπον καὶ χρησιμοποιεῖ διόρθωσιν ὅταν λέγῃ, «ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Πατέρα ποῦ ὑπέταξεν εἰς τὸν Χριστὸν τὰ πάντα», ὡσάν νὰ ὑπωπτεύοντο κάποιοι μήπως καὶ ὁ Πατὴρ ὑποταγῇ εἰς τὸν Υἱόν· ἀπὸ τὸ ὁποῖον τί θὰ ἦτο περισσότερον παράλογον; Καὶ ὅμως αὐτὸ ἐφοβήθη. Τί συμβαίνει λοιπὸν; διότι πολλὰ ζητήματα δημιουργοῦνται εἰς τὸ ἐξῆς· ἀλλὰ προσηλώσατε τὸν νοῦν σας εἰς αὐτὰ ποῦ θὰ σᾶς εἰπῶ. Διότι εἶναι ἀναγκαῖον δι' ἐμᾶς νὰ εἰποῦμεν πρῶτον τὸν σκοπὸν καὶ τὴν γνώμην τοῦ Παύλου, τὴν ὁποίαν θὰ εὔρη κανεῖς νὰ διαλάμπῃ παντοῦ, καὶ τότε νὰ δώσωμεν τὴν λύσιν· διότι καὶ αὐτὸ συντελεῖ εἰς τὴν λύσιν.

Ποία λοιπὸν ἡ γνώμη τοῦ Παύλου καὶ ποία ἡ συνήθεια ποῦ ἐπεκράτει; Μὲ ἄλλον τρόπον ὁμιλεῖ ὅταν ἀναφέρεται μόνον εἰς τὴν θεότητα καὶ μὲ ἄλλον ὅταν κάμνει λόγον διὰ τὴν θείαν οἰκονομίαν. Ὅταν δηλαδὴ καταπιάνεται μὲ τὴν σάρκα, λέγει ἀφόβως λοιπὸν ὅλα ὅσα εἶναι ταπεινωτικά δι' αὐτήν, ἐπειδὴ ἔχει τὸ θάρρος ὅτι αὐτὰ ποῦ λέγονται εἶναι παραδεκτά. Ἄς ἰδοῦμεν λοιπὸν καὶ ἐδῶ διὰ ποῖον ἀπὸ τὰ δύο ὁμιλεῖ, διὰ τὴν ἰδίαν τὴν θεότητα ἢ καθὼς ὁμιλεῖ διὰ τὴν οἰκονομίαν, λέγει συγχρόνως καὶ αὐτὰ ποῦ λέγει διὰ τὸν Θεόν· μᾶλλον δὲ προηγουμένως ἄς δείξωμεν ποῦ ἔκαμεν αὐτὸ τὸ ὁποῖον εἶπον, ποῦ ἔκανε λοιπὸν αὐτό; Ὅταν γράφῃ εἰς τοὺς Φιλιππησίους λέγει· «Ὁ ὁποῖος, ἂν καὶ εἶχε θεϊκὴν ὑπαρξιν, δὲν ἐθεώρησε τὸ ὅτι ἦτο ἴσος πρὸς τὸν Πατέρα ὡσάν κάτι πρὸς ἀρπαγὴν, ἀλλ' ἐκένωσε τὸν ἑαυτὸν τοῦ λαβῶν μορφὴν δούλου, γενόμενος ὅμοιος πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, καί, ἀφοῦ κατὰ τὸ σχῆμα εὐρέθη ὡς ἄνθρωπος, ἐταπείνωσε τὸν ἑαυτὸν τοῦ γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου καὶ μάλιστα θανάτου σταυρικοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Πατὴρ τὸν ὑπερύψωσε»⁷.

Εἶδες πῶς, ὅταν μὲν ὁμιλεῖ διὰ μόνην τὴν θεότητα εἶπεν ἐκεῖνα τὰ μεγάλα, τὸ ὅτι εἶχε θεϊκὴν ὑπαρξιν, καὶ

ἐπειδὴ δὲ ἔδειξεν αὐτόν σοι σαρκωθέντα, κατεβίβασε πάλιν
 τὸν λόγον; Εἰ γὰρ μὴ ταῦτα διέλοις, πολλὴ ἡ μάχη τῶν
 εἰρημένων. Καὶ γὰρ εἰ ἴσα Θεῶ ἦν, πῶς τὸν ἴσον ἑαυτῷ
 ὑπερύψωσεν; εἰ ἐν μορφῇ Θεοῦ ἦν, πῶς ἐχαρίσατο αὐτῷ
 5 ὄνομα; Ὁ γὰρ χαριζόμενος, τῷ μὴ ἔχοντι χαρίζεται, καὶ
 ὁ ὑψῶν, τὸν ἔμπροσθεν ταπεινὸν ὄντα ὑψοῖ. Εὐρεθήσεται
 ἄρα ἀτελής ὢν καὶ ἐνδεῶς ἔχων, πρὶν ἢ λαβεῖν τὸ ὕψος
 καὶ τὸ ὄνομα· καὶ μυρία ἕτερα λήμματα ἐντεῦθεν ἔφεται ἴ-
 10 τιοπα. Ἄλλ' ἐὰν τὴν οἰκονομίαν προσθῆς, οὐχ ἁμαρτήσῃ ταῦ-
 τα λέγων. Ταῦτα δὴ καὶ ἐνταῦθα λογίζου, καὶ μετὰ τῆς
 γνώμης ἐκδέχου ταύτης τὰ εἰρημένα.

7. Μετὰ δὲ τούτων καὶ ἐτέρας αἰτίας ἐροῦμεν τοῦ οὕτω
 συγκεῖσθαι ταυτηνὶ τὴν περικοπὴν τῆς Γραφῆς. Τέως δὲ
 ἐκεῖνο ἀναγκαῖον εἰπεῖν, ὅτι καὶ περὶ ἀνασιτάσεως ὁ λόγος
 15 ἦν τῷ Παύλῳ, πράγματις ἀδυνατίου δοκοῦντος εἶναι καὶ
 σφόδρα ἀπιστουμένου· καὶ πρὸς Κορινθίους ἐπέστελλεν, ἐν-
 θα πλείους οἱ φιλόσοφοι οἱ τὰ τοιαῦτα κωμωδοῦντες αἰεὶ.
 Καὶ γὰρ ἐν τοῖς ἄλλοις ἀλλήλοις συρορηγνύμενοι, ἐν τούτῳ
 πάντες ἅτε ἐξ ἐνὸς στόματος συνέπνευσαν, δογματίζοντες μὴ
 20 εἶναι ἀνάστασιν. Ἀγωνιζόμενος τοίνυν ὑπὲρ τοιαύτης ὑπο-
 θέσεως οὕτως ἀπιστουμένης καὶ καταγελωμένης, καὶ διὰ
 τὴν πρόβληψιν τὴν γεγεννημένην καὶ διὰ τὴν τοῦ πράγματις
 δυσκολίαν, καὶ βουλόμενος κατασκευάσαι τὸ δυνατόν, πρῶ-
 25 τον ἐκ τῆς ἀνασιτάσεως τοῦ Χριστοῦ τοῦτο ἐργάζεται· καὶ
 ἀποδείξας αὐτὴν καὶ ἀπὸ τῶν προφητιῶν, καὶ ἀπὸ τῶν ἑωρα-
 κῶτων, καὶ ἀπὸ τῶν πιστευσάντων, ἐπειδὴ ἔλαβεν ὁμολογη-
 μένην τὴν εἰς ἄτοπον ἀπαγωγὴν, καὶ τὴν τῶν ἀνθρώπων

τὸ ὅτι ἦτο ἴσος μὲ τὸν Πατέρα πού τὸν γεννᾷ ἀχρόνως, καὶ ἀποδίδει εἰς αὐτὸν τὸ πᾶν, ὅταν ὁμως σοῦ ἔδειξεν ὅτι ἐσαρκώθη, ἀφήρесе πάλιν τὸ μεγαλεῖον ἀπὸ τὸν λόγον; Ἐὰν λοιπὸν δὲν διαχωρίσης αὐτά, τότε θὰ ὑπάρχη πολλή ἀντίφασις εἰς αὐτὰ πού ἐλέχθησαν. Διότι ἐὰν ἦτο ἴσος πρὸς τὸν Πατέρα, πῶς ὑπερύψωσεν αὐτὸν πού ἦτο ἴσος μὲ τὸν ἑαυτὸν του; ἐὰν εἶχε θεϊκὴν ὕπαρξιν, πῶς ἐχάρισεν εἰς αὐτὸν ὄνομα; Καθ' ὅσον αὐτὸς πού χαρίζει, χαρίζει εἰς ἐκεῖνον πού δὲν ἔχει καὶ αὐτὸς πού ὑψώνει, ὑψώνει αὐτὸν πού πρὶν ἦτο ταπεινός. Συνεπῶς θὰ εὐρεθῇ ἀτελής καὶ ἔχων ἀνάγκην, πρὶν λάβῃ τὸ ὕψος καὶ τὸ ὄνομα· καὶ ἄπειραι ἄλλαι προτάσεις ἄτοποι θ' ἀκολουθήσουν ἀπὸ αὐτό. Ἄλλ' ἐὰν βάλης πλησίον αὐτῶν τὴν οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ, δὲν θὰ πέσης εἰς ἀμαρτίαν μὲ τὸ νὰ λέγῃς αὐτά. Αὐτὰ λοιπὸν νὰ σκέπτεσαι καὶ ἐδῶ καὶ μὲ αὐτὴν τὴν γνώμην νὰ δεχθῆς αὐτὰ πού ἐλέχθησαν.

7. Μαζὶ δὲ μὲ αὐτὰ θὰ εἰποῦμεν καὶ ἄλλας αἰτίας ἀπὸ τὰς ὁποίας φαίνεται ὅτι αὐτὸ εἶναι τὸ νόημα τῆς περικοπῆς αὐτῆς τῆς γραφῆς. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁμως πρέπει νὰ εἰποῦμεν ὅτι ὁ λόγος ἐγένετο ἀπὸ τὸν Παῦλον διὰ τὴν ἀνάστασιν, πού ἐθεωρεῖτο ὅτι εἶναι ἀδύνατον πρᾶγμα καὶ πολὺ ἀπίστευτον· καὶ ὅτι ἔγραφεν εἰς τοὺς Κορινθίους, ὅπου ἦσαν περισσότεροι οἱ φιλόσοφοι οἱ ὁποῖοι πάντοτε περιγελοῦν τὰ πράγματα τῆς πίστεως. Διότι, ἂν καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα συγκρούονται μεταξὺ των, εἰς αὐτὸ ὅλοι, ὡσὰν νὰ εἶχον ἓν στόμα, συνεφώνησαν καὶ ἐδίδασκον ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀνάστασις. Ἀγωνιζόμενος λοιπὸν διὰ μίαν τέτοιαν ἀλήθειαν ἢ ὁποία ἀντεμετωπίζετο μὲ τόσῃν ἀπιστίαν καὶ περιγελατο καὶ ἐξ αἰτίας τῆς προλήψεως πού ὑπῆρχε καὶ ἐξ αἰτίας τῆς δυσκολίας τοῦ πράγματος, καὶ θέλων ν' ἀποδείξῃ ὅτι εἶναι δυνατόν, ἐπιχειρεῖ αὐτὸ πρῶτον ἀπὸ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ· καὶ ἀφοῦ ἀπέδειξεν αὐτὴν καὶ ἀπὸ τοὺς προφήτας καὶ ἀπὸ αὐτοὺς πού εἶδον τὸν Χριστὸν ἀνεστημένον, καὶ ἀπὸ αὐτοὺς πού ἐπίστευσαν, ἀφοῦ προεκάλεσε καὶ ἔλαβεν ὡς ὠμολογημένην τὴν γνώμην των διὰ τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς, ἀποδεικνύει λοιπὸν καὶ μὲ ἀν-

κατασκευάζει λοιπόν. «Εἰ γὰρ νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται», φησί, «οὐδὲ Χριστὸς ἐγήγερται».

Εἶτα συνεχῶς ταῦτα ἀντιστρέφας ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, ἐτέρως πάλιν ἐπιχειρεῖ, ἀπαρχὴν αὐτὸν καλῶν, καὶ δεικνὺς
 5 καταργοῦντα πᾶσαν ἀρχὴν καὶ ἐξουσίαν καὶ δύναμιν, καὶ θά-
 ναιον ἔσχατον. Πῶς οὖν καταργηθεῖη, φησί, ἐὰν μὴ πρό-
 τερον, ἅπερ εἶχεν, ἀποβάλῃ σώματα; Ἐπεὶ οὖν μεγάλα περὶ
 τοῦ μονογενοῦς ἐφθέγγαστο, ὅτι παραδίδωσι τὴν βασιλείαν,
 τουτέστιν, ὅτι αὐτὸς ἀνύει ταῦτα, καὶ αὐτὸς τὸν πόλεμον νικᾷ,
 10 καὶ πάντα τίθησιν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ, ἐπήγαγε, τὴν ἀπι-
 στίαν τῶν πολλῶν διορθούμενος· «Δεῖ γὰρ αὐτὸν βασιλεύειν,
 ἄχρις οὗ ἂν θῆ πάντας τοὺς ἐχθροὺς ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ».
 Οὐ τέλος ἐπιτιθεὶς τῇ βασιλείᾳ τὸ, «ἄχρις», ἀλλ' ἀξιόπιστον
 ποιῶν τὸ εἰρημένον, καὶ θαρρεῖν παρασκευάζων. Μὴ γάρ,
 15 ἐπειδὴ ἤκουσας, φησί, ὅτι καταργήσει πᾶσαν ἀρχὴν καὶ
 ἐξουσίαν καὶ δύναμιν, καὶ τὸν διάβολον, καὶ τὰς τῶν δαι-
 μόνων φάλαγγας τὰς ἰσαύτας, καὶ τῶν ἀπίστων τὰ πλήθη,
 καὶ τοῦ θανάτου τὴν τυραννίδα, καὶ τὰ κακὰ ἅπαντα, φοβη-
 θῆς ὡς ἀινοῦντιος αὐτοῦ· ἕως ἂν γὰρ ποιήσῃ ταῦτα πάντα,
 20 δεῖ βασιλεύειν αὐτόν· οὐ τοῦτο λέγων, ὅτι μετὰ τὸ ποιῆσαι
 οὐ βασιλεύει, ἀλλ' ἐκεῖνο κατασκευάζων, ὅτι καὶ μὴ νῦν
 γένηται, πάντως ἔσται. Οὐ γὰρ διακόπτεται αὐτοῦ ἡ βασι-
 λεία· κρατεῖ γὰρ καὶ ἰσχύει καὶ μένει, ἕως ἂν πάντα κα-
 τορθώσῃ.

25 Τοῦτο δὲ τὸ ἔθος καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ εὐροὶ τις ἂν, ὡς
 διὰν λέγῃ, «Τὸ δὲ ρῆμα Κυρίου μένει εἰς τὸν αἰῶνα»· καί,
 «Σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ, καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλείψουσι». Ταῦτα
 δὲ λέγει ὁ προφήτης καὶ τὰ τοιαῦτα, ἐπειδὴν περὶ πραγμά-
 των διηγῆται μακροῦ χρόνου κατορθουμένων καὶ πάντως
 30 ἔσομένων, τὴν δειλίαν τῶν παχύτερων ἀκροαιῶν ἐκβάλλων.
 Ὅτι δὲ τὸ «ἄχρις», ἐπὶ Θεοῦ λεγόμενον, καὶ «ἕως», οὐκ

8. Ἦσ. 4, 8.

9. Ψαλ. 101, 28.

θρωπίλους συλλογισμούς. «Διότι ἐὰν οἱ νεκροὶ δὲν ἀνίστανται», λέγει, «οὔτε ὁ Χριστὸς ἀνέστη».

Εἰς τὴν συνέχειαν, ἀφοῦ προηγουμένως ἀντέστρεψεν αὐτὰ πολλὰς φορές, μὲ ἄλλον πάλιν τρόπον ἐπιχειρεῖ, μὲ τὸ νὰ ὀνομάζῃ τὸν Χριστὸν ἀπαρχὴν καὶ νὰ δεικνύῃ ὅτι καταργεῖ κάθε ἀρχὴν καὶ ἐξουσίαν καὶ δύναμιν, καὶ τελευταῖον τὸν θάνατον. Πῶς λοιπὸν θὰ καταργηθῇ, θὰ εἰπῇ κάποιος, ἐὰν προηγουμένως δὲν ἀποβάλλῃ τὰ σώματα ποῦ εἶχεν; Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶπον μεγάλα πράγματα διὰ τὸν μονογενῆ, ὅτι παραδίδει τὴν βασιλείαν, δηλαδὴ ὅτι αὐτὸς ἐκτελεῖ αὐτὰ καὶ αὐτὸς νικᾷ εἰς τὸν πόλεμον καὶ θέτει ὁ Πατὴρ τὰ πάντα κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του, προσέθεσε διὰ νὰ διορθώσῃ τὴν ἀπιστίαν πολλῶν· «Διότι πρέπει αὐτὸς νὰ βασιλεύῃ μέχρις ὅτου ὅλους τοὺς ἐχθροὺς θέσῃ κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του». Δὲν ἐχρησιμοποίησε τὸ «ἄχρις» μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ τέλους τῆς βασιλείας, ἀλλὰ διὰ νὰ κἀνῃ ἀξιόπιστον αὐτὸ ποῦ ἐλέχθη καὶ νὰ τοὺς ἐνθαρρύνῃ. Δηλαδὴ, λέγει, μὴ, ἐπειδὴ ἤκουσες ὅτι θὰ καταργήσῃ κάθε ἀρχὴν καὶ ἐξουσίαν καὶ δύναμιν καὶ τὸν διάβολον καὶ τὰς τόσας φάλαγγας τῶν διαβόλων καὶ τὰ πλήθη τῶν ἀπίστων καὶ τὴν τυραννίαν τοῦ θανάτου καὶ ὅλα τὰ κακά, φοβηθῆς ὡσὰν νὰ ἀτονῇ ὁ Θεός· διότι ἕως ὅτου κἀνῃ ὅλα αὐτά, πρέπει αὐτὸς νὰ βασιλεύῃ· δὲν ἐννοεῖ ὅτι ἀφοῦ τὸ κἀνῃ αὐτὸ ὁ Χριστὸς δὲν θὰ βασιλεύῃ μετὰ, ἀλλ' ἀποδεικνύει ὅτι καὶ ἐὰν δὲν γίνῃ τώρα, ὅπωςδὴποτε ὅμως θὰ γίνῃ. Διότι δὲν διακόπτεται ἡ βασιλεία του, ἀλλ' ἐπικρατεῖ καὶ ἰσχύει καὶ μένει, ἕως ὅτου ἐπιτύχῃ τὰ πάντα.

Αὐτὴν δὲ τὴν πεποίθησιν ἠμπορεῖ νὰ εὔρη κανεῖς καὶ εἰς τὴν παλαιάν Διαθήκην, ὅπως ὅταν λέγῃ, «Ὁ δὲ λόγος τοῦ Θεοῦ μένει αἰωνίως»⁸· καὶ, «Σὺ ὅμως εἶσαι ὁ ἴδιος καὶ τὰ ἔτη τῆς ζωῆς σου δὲν θὰ ἐξαντληθοῦν»⁹. Αὐτὰ καὶ τὰ παρόμοια δὲ τὰ λέγει ὁ προφήτης, ὅταν ὀμιλεῖ διὰ πράγματα ποῦ κατορθοῦνται εἰς μακρὸν χρόνον, ἀλλὰ θὰ γίνουσι ὅπωςδὴποτε, διὰ νὰ ἀποδιώξῃ τὴν δειλίαν αὐτῶν ποῦ ἔχουσι σαρκικὸν φρόνημα. Διὰ τὸ ὅτι δὲ τὸ «ἄχρις», ὅταν λέγεται διὰ τὸν Θεόν, καὶ τὸ «ἕως», δὲν σημαίνουν τέλος,

ἔστι τέλους, ἄκουσον τί φησιν· «Ἀπὸ τοῦ αἰῶνος καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος οὐ εἶ» καὶ πάλιν, «Ἐγὼ εἶμι, ἐγὼ εἶμι» καί, «Ἐως ἂν καιαγηράσητε, ἐγὼ εἶμι». Διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἔσχατον τίθησι τὸν θάνατον, ἵνα ἀπὸ τῆς τῶν ἄλλων νίκης
 5 καὶ τοῦτο εὐπαράδεκτον γένηται τῷ ἀπιστοῦντι. Ὅταν γὰρ τὸν διάβολον ἀνέλῃ τὸν εἰσαγαγόντα τὸν θάνατον, πολλῶ μᾶλλον τὸ ἔργον τὸ ἐκείνου καιαλύσει.

8. Ἐπεὶ οὖν πάντα ἀντιῶ ἀνατέθεικε, τὸ καιαργεῖν τὰς ἀρχάς, τὰς ἐξουσίας, τὸ καιορθῶσαι τὴν βασιλείαν, λέγω δὴ
 10 τῶν πιστῶν τὴν σωτηρίαν, τὴν τῆς οἰκουμένης εἰρήνην, τὴν τῶν κακῶν ἀναίρεσιν· τοῦτο γὰρ ἔστι τὴν βασιλείαν καιορθῶσαι τὸ καιαλῦσαι τὸν θάνατον· καὶ οὐκ εἶπεν, ὅτι ὁ Πατὴρ δι' αὐτοῦ, ἀλλ' αὐτὸς καιαργήσει, καὶ αὐτὸς θήσει ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ οὐδαμοῦ τοῦ γεγεννηκότος ἐμνημό-
 15 νευσεν· ἐφοβήθη λοιπόν, μὴ διὰ τοῦτο δόξη παρά τισι τῶν ἀλογωτιέρων ἢ μείζων εἶναι τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός, ἢ ἑτέρα τις ἀρχὴ ἀγέννητος. Καὶ διὰ τοῦτο ἠρέμα ἀσφαλιζόμενος παραμυθεῖται τὸν ὄγκον τῶν εἰρημένων, λέγων· «Πάντα γὰρ ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ»· πάλιν τῷ Πατρὶ τὰ
 20 καιορθώματα ἀνατιθεῖς, οὐκ ὡς ἀισοῦντιος τοῦ παιδός· πῶς γάρ, ὧ ἰοσαῦτα ἐμαρτύρησεν ἔμπροσθεν, καὶ πάντα ἀνέθηκε τὰ εἰρημένα; ἀλλὰ διὰ τὴν αἰτίαν ἣν εἶπον, καὶ ἵνα δείξη κοινὰ Πατρὶ καὶ Υἱῷ τὰ ὑπὲρ ἡμῶν γενόμενα ἅπαντα. Ὅτι γὰρ αὐτὸς ἑαυτῷ ἤρκεσεν εἰς τὸ ὑποιάξει αὐτῷ τὰ
 25 πάντα, ἄκουσον πάλιν Παύλου λέγοντος· «Ὅς μετασχηματίσει τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν εἰς τὸ γενέσθαι σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ, κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ δύνασθαι αὐτὸν καὶ ὑποιάξει ἑαυτῷ τὰ πάντα».

Ἐἶτα καὶ ἐπιδιορθῶσει κέχρηται λέγων· «Ὅταν δὲ εἶπῃ,

10. Ψαλμ. 89, 2.

11. Ἐε. 3, 14.

12. Ἦσ. 46, 4.

13. Φιλ. 3, 21.

ἄκουσε τί λέγει· «Σὺ ὑπῆρχες προαιωνίως καὶ θὰ ὑπάρχῃς εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων»¹⁰· καὶ πάλιν, «Ἐγὼ εἶμαι ὁ ὑπάρχων»¹¹ καὶ, «Ἔως οὗτου φθάσετε εἰς βαθὺ γῆρας, ἐγὼ ὑπάρχω»¹². Δι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ θέτει τελευταῖον τὸν θάνατον, ὥστε ἀπὸ τὴν νίκην εἰς τὰ ἄλλα νὰ γίνῃ καὶ αὐτὸ εὐκόλως παραδεκτὸν εἰς τὸν ἄπιστον. Διότι ὅταν καταργήσῃ τὸν διάβολον, ποὺ εἰσήγαγε τὸν θάνατον, πολὺ περισσότερον θὰ καταλύσῃ τὸ ἔργον του.

8. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀνέθεσε τὰ πάντα εἰς τὸν Χριστόν, τὸ νὰ καταργήσῃ τὰς ἀρχάς, τὰς ἐξουσίας, τὸ νὰ καθιερώσῃ τὴν βασιλείαν, ἐννοῶ δηλαδὴ τὴν σωτηρίαν τῶν πιστῶν, τὴν εἰρήνην τῆς οἰκουμένης, τὴν ἀναίρεσιν τῶν κακῶν· διότι αὐτὸ σημαίνει νὰ καθιερώσῃ τὴν βασιλείαν· τὸ νὰ καταργήσῃ τὸν θάνατον· καὶ δὲν εἶπεν, ὅτι ὁ Πατὴρ δι' αὐτοῦ θὰ κἀνῃ αὐτά, ἀλλ' ὅτι αὐτὸς θὰ καταργήσῃ καὶ ὅτι ὁ ἴδιος θὰ ὑποτάξῃ τὰ πάντα κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του, καὶ πουθενὰ δὲν ἀνέφερε τὸν Πατέρα· ἐφοβήθη λοιπὸν, μήπως δι' αὐτὸ νομισθῇ ἀπὸ μερικοὺς ἀπὸ τοὺς πλέον ἀνοήτους, ὅτι ἢ ἀνώτερος εἶναι ὁ Υἱὸς ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἢ κάποια ἄλλη ἀρχὴ ἀγέννητος ὑπάρχει. Καὶ δι' αὐτὸ διὰ νὰ τοὺς ἀσφαλίσῃ κατ' ὀλίγον ἀπὸ αὐτὸν τὸν κίνδυνον μετριάζει τὸ μέγεθος αὐτῶν ποὺ ἐλέχθησαν, μὲ τοὺς λόγους· «Διότι τὰ πάντα ὑπέταξε κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του», ἀποδίδων ἔτσι πάλιν τὰ κατορθώματα εἰς τὸν Πατέρα, ὅχι ὡσάν νὰ ἀτονῇ ὁ Υἱός, διότι πῶς εἶναι δυνατόν, ἀφοῦ δι' αὐτὸν ἐμαρτύρησε τόσα μεγάλα πράγματα προηγουμένως, καὶ ὅλα ὅσα ἐλέχθησαν τὰ ἀπέδωσαν εἰς αὐτόν; ἀλλὰ διὰ τὸν λόγον τὸν ὁποῖον εἶπον καὶ διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ὅλα ὅσα ἔγιναν πρὸς χάριν μας, ἔγιναν ἀπὸ κοινοῦ ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν. Διότι διὰ τὸ ὅτι ὁ Χριστὸς ἤμπορεῖ μόνος νὰ ὑποτάξῃ τὰ πάντα εἰς τὸν ἑαυτὸν του, ἄκουσε πάλιν τὸν Παῦλον ποὺ λέγει· «Ὁ Χριστὸς θὰ μεταμορφώσῃ τὸ ταπεινὸν μας σῶμα, ὥστε νὰ λάβῃ τὴν ἰδίαν μορφήν πρὸς τὸν ἔνδοξον σῶμά του, μὲ τὴν δύναμιν μὲ τὴν ὁποίαν ἤμπορεῖ καὶ νὰ ὑποτάξῃ τὰ πάντα εἰς τὸν ἑαυτὸν του»¹³.

Εἰς τὴν συνέχειαν χρησιμοποιοῖ καὶ διόρθωσιν μὲ τοὺς

ὅτι πάντα ὑποίετακται, δῆλον ὅτι ἐκτὸς τοῦ ὑποιάξαντος αὐ-
 τῷ τὰ πάντα, οὐ μικρὰν κἀντιεῦθεν τῷ μονογενεῖ μαρτυρῶν
 δόξαν. Εἰ γὰρ ἐλάτιων ἦν καὶ πολὺ καιαδεέσιερος, οὐκ ἦν
 τοῦτο ἐφοβήθη ποιῆ τὸ δέος. Καὶ οὐδὲ τούτῳ ἀρκεῖται, ἀλλὰ
 5 καὶ ἕτερον προσιθήησι λέγων. Ἴνα γὰρ μὴ τις ὑποπιεύη
 καὶ λέγη, τί γὰρ εἰ καὶ μὴ ὑποίετακται ὁ Πατήρ; οὐδὲν τοῦτο
 κωλύει ἰσχυρότερον εἶναι τὸν Υἱὸν δείσας τὴν ἀσεβῆ ταύτην
 ὑπόνοιαν, ἐπειδὴ ἐκεῖνο οὐκ ἤρκει καὶ τοῦτο δεῖξαι, προσέ-
 θηκεν ἐκ περιουσίας πολλῆς· «Ὅταν δὲ ὑποιαγῆ αὐτῷ τὰ
 10 πάντα, τότε καὶ αὐτὸς ὁ Υἱὸς ὑποιαγήσεται»· τὴν πολλὴν
 πρὸς τὸν Πατέρα ὁμόνοιαν δεικνύς, καὶ ὅτι οὗτος ἀρχὴ
 πάντων τῶν ἀγαθῶν καὶ αἰτία πρώτη, ὁ τὸν ἰοσαῦτα δυνά-
 μενον καὶ κατορθοῦντα γεγεννηκώς.

Εἰ δὲ πλέον εἴρηκεν ἢ ἀπήτει τοῦ πράγματος ἢ ὑπόθεσις,
 15 μὴ θαυμάσης· τὸν γὰρ διδάσκαλον τὸν ἑαυτοῦ μιμούμενος,
 ταῦτα ποιεῖ. Καὶ γὰρ αὐτὸς ὁμόνοιαν δεῖξαι βουλόμενος πρὸς
 τὸν γεγεννηκότα, καὶ ὅτι οὐ παρὰ γνώμην αὐτοῦ ἀφίικται, το-
 σοῦτον καταβαίνει, οὐχ ὅσον ἀπήτει τῆς ὁμοιοῖας ἢ ἀπόδει-
 ξις, ἀλλ' ὅσον ἐδεῖτο τῶν παρόντων ἢ ἀσθένεια. Εὐχεται
 20 γὰρ τῷ γεγεννηκότι δι' οὐδὲν ἄλλο, ἢ διὰ τοῦτο, καὶ τὴν
 αἰτίαν ἰθεὶς φησιν, «Ἴνα πιστεύσωσιν ὅτι σὺ με ἀπέσειλας».
 Τοῦτον οὖν μιμούμενος καὶ ἐνιαῦθα ἐκ περιουσίας τῆ λέξει
 κέχρηται, οὐχ ἵνα δουλείαν καιηναγκασμένην ὑποπιεύσης, ἀ-
 παγε, ἀλλ' ἵνα τὰ ἄτοπα ἐκεῖνα δόγματα ἐκ περιουσίας ἐκ-
 25 βάλη. Καὶ γὰρ διαν βούληταί τι πρόρριζον ἀνασπάσαι, πολ-
 λῆ κέχρηται τῆ περιουσίᾳ.

Οὕτω γοῦν καὶ περὶ γυναικὸς πιστῆς λέγων καὶ ἀνδρὸς
 ἀπίστου ὁμιλούντων ἀλλήλοις νόμῳ γάμου, ἵνα μὴ νομίση ἡ
 γυνὴ μολύνεσθαι ἀπὸ τῆς μίξεως καὶ τῶν περιπλοκῶν τῶν

λόγους· «Όταν δὲ ὁ Πατὴρ εἶπῃ εἰς τὸν Χριστόν, ὅτι ὅλα πλέον ἔχουν ὑποταγῇ εἰς σέ, εἶναι φανερόν ὅτι ἀπὸ αὐτὴν τὴν ὑποταγὴν θὰ ἐξαιρηθῆται ὁ Πατὴρ, ὁ ὁποῖος ὑπέταξεν εἰς τὸν Χριστόν τὰ πάντα», καὶ μαρτυρεῖ ἔτσι ὄχι μικρὰν δόξαν διὰ τὸν μονογενῆ. Διότι ἐὰν ἦτο κατώτερος καὶ πολὺ ὑποδεέστερος, δὲν θὰ κατελαμβάνετο ποτὲ ἀπὸ αὐτὸν τὸν φόβον. Καὶ οὔτε εἰς αὐτὸ ἀρκεῖται, ἀλλὰ προσθῆται καὶ ἄλλο μὲ τοὺς λόγους. Διὰ νὰ μὴ ὑποπτεύεται δηλαδὴ κανεὶς καὶ λέγει, τί λοιπὸν καὶ ἂν δὲν ὑπετάγη ὁ Πατὴρ; τίποτε δὲν ἐμποδίζει αὐτὸ εἰς τὸ νὰ εἶναι ἰσχυρότερος ὁ Υἱός· ἐπειδὴ ἐφοβήθη αὐτὴν τὴν ἀσεβῆ ὑπόνοιαν, ἐπειδὴ ἐκεῖνο δὲν ἦτο ἀρκετὸν ν' ἀποδείξῃ καὶ αὐτό, προσέθεσε μὲ πολλὴν ἔμφασιν· «Όταν δὲ ὑποταγοῦν εἰς αὐτὸν τὰ πάντα, τότε καὶ αὐτὸς ὁ Υἱὸς θὰ ὑποταγῇ»· καὶ δεικνύει ἔτσι ὅτι ὑπάρχει ἀπόλυτος ὁμόνοια πρὸς τὸν Πατέρα καὶ ὅτι αὐτὸς εἶναι ἡ ἀρχὴ ὅλων τῶν ἀγαθῶν καὶ ἡ πρώτη αἰτία, ὁ ὁποῖος ἔχει γεννήσει ἀχρόνως τὸν Υἱὸν ποὺ ἠμπορεῖ καὶ κατορθώνει τόσον πολλὰ καὶ ἀκατόρθωτα δι' ἄλλον.

Ἐὰν δὲ εἶπε περισσότερα ἀπὸ ὅσα ἀπῆται ἢ ὑπόθεσις τοῦ πράγματος, μὴ ἀπορήσῃς· διότι κάμνει αὐτὰ μιμούμενος τὸν διδάσκαλόν του. Διότι καὶ ὁ Χριστὸς ὅταν θέλῃ νὰ δείξῃ ὁμόνοιαν πρὸς τὸν Πατέρα ποὺ τὸν ἐγέννησεν ἀχρόνως καὶ ὅτι δὲν ἦλθε χωρὶς τὴν ἰδικὴν του θέλησιν, συγκαταβαίνει τόσον, ὄχι ὅσον ἀπῆται ἢ ἀπόδειξις τῆς ὁμονομίας, ἀλλ' ὅσον ἐχρειάζετο ἢ ἀσθένεια τῶν παρόντων. Διότι προσεύχεται εἰς τὸν Πατέρα διὰ κανένα ἄλλον λόγον, παρὰ δι' αὐτό, καὶ ἀφοῦ ἀφανέρωσε τὴν αἰτίαν, λέγει· «διὰ νὰ πιστεύσουν ὅτι σὺ μὲ ἀπέστειλες»¹⁴. Μιμούμενος λοιπὸν καὶ ἐδῶ τὸν Χριστὸν χρησιμοποιεῖ μὲ ἔμφασιν τὴν λέξιν, ὄχι διὰ νὰ ὑποπτευθῆς ἀναγκαστικὴν δουλείαν, μακρὰ ἀπὸ αὐτὴν τὴν βλασφημίαν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐκβάλῃ τὴν πίστιν εἰς τὰς παραλόγους ἐκεῖνας δοξασίας. Διότι ὅταν θέλῃ νὰ ἐκριζώσῃ κάτι χρησιμοποιεῖ πολλὴν ἔμφασιν.

Ἐτσι λοιπὸν καὶ ὅταν ὁμιλῇ διὰ τὴν σχέσιν γυναικὸς πιστῆς καὶ ἀνδρὸς ἀπίστου οἱ ὁποῖοι συνδέονται μὲ νόμιμον γάμον, διὰ νὰ μὴ νομίσῃ ἢ γυνὴ ὅτι μολύνεται ἀπὸ τὴν

περὶ τὸν ἄπιστον, οὐκ εἶπεν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀκάθαρτος ἢ γυνή, οὐδ' ὅτι οὐδὲν θλάπεται παρὰ τοῦ ἀπίστου, ἀλλ', ὃ πολλῶ πλέον ἦν, ὅτι καὶ ὁ ἄπιστος ἠγίασται δι' αὐτῆς, οὐ τοῦτο δεῖξαι βουλόμενος, ὅτι ὁ Ἕλληνας ἅγιος ἐγένετο ἐξ ἐκείνης, 5 ἀλλὰ τῇ ὑπερβολῇ τοῦ ρήματος τὸν φόβον αὐτῆς ἐκλύσαι σπεύδων. Οὕτω καὶ ἐνιαῦθα τῇ περιουσίᾳ τῆς λέξεως τὸ ἀσεβὲς ἐκεῖνο δόγμα ἀνελεῖν ἐσπουδακώς, εἶπεν ὅπερ εἴρηκεν. Ὡς περὶ γὰρ ἀσθενῆ τὸν Υἱὸν ὑποπιεύειν, τῆς ἐσχάτης παρανομίας ἐστὶ (διόπερ αὐτὸ διορθοῦται λέγων, ὅτι πά- 10 τας τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ θῆσει ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ). οὕτω τοῦτον ἀσεβέστερον πάλιν τὸ ἐλάτιονα νομίζειν τὸν Πατέρα διὸ καὶ αὐτὸ μετὰ πολλῆς ἀναιρεῖ τῆς ὑπερβολῆς.

Καὶ ὄρα πῶς αὐτὸ τίθησιν. Οὐ γὰρ εἶπεν, «ἐκτὸς τοῦ ὑποιάξαντος», ἀπλῶς, ἀλλά, «δῆλον ὅτι». Εἰ γὰρ καὶ ὡμολόγηται, ἡμοῖν, ἀλλ' ὅμως ἀσφαλιζομαι. Καὶ ἵνα μάθῃς, 15 ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ αἰτία τῶν εἰρημένων, ἐκεῖνο ἂν σε ἐροίμη· ἄρα προσθήκη γίνεται ὑποταγῆς τότε τῷ Υἱῷ; Καὶ πῶς οὐκ ἄτοπον καὶ Θεοῦ ἀνάξιον; Ἡ γὰρ μεγίστη ὑποταγὴ καὶ ὑπακοὴ αὕτη, τὸ τὸν Θεὸν ὄντα δούλου μορφὴν λαβεῖν. Πῶς 20 οὖν τότε ὑποταγήσεται; Ὅρας ὅτι τὴν ἄτοπον ὑποψίαν ἀναιρῶν, τοῦτο τέθεικε; καὶ τοῦτο δὲ μετὰ τῆς προσηκούσης ὑπονοίας. Ὡς γὰρ Υἱῷ προσῆκε καὶ Θεῷ, οὕτως ὑπακούει, οὐκ ἀνθρωπίνως, ἀλλ' ἐλευθεριάζων καὶ ἐξουσίαν πᾶσαν ἔχων. Ἐπεὶ πῶς σύνθρονος; πῶς ὡς ὁ Πατὴρ ἐγείρει, 25 οὕτω καὶ αὐτὸς οὕς θέλει; πῶς τὰ τοῦ Πατρὸς, αὐτοῦ πάντα, καὶ τὰ αὐτοῦ, τοῦ Πατρὸς; Ταῦτα γὰρ ἐξουσίαν ἐπηκριβωμένην πρὸς τὸν γεγεννηκότα ἡμῖν ἐνδείκνυται.

9. Τί δέ ἐστι, «διὰ παραδῶ τὴν βασιλείαν; Βασιλείας

σαρκικήν ἔνωσιν καὶ τὰς περιπτώξεις μὲ τὸν ἄπιστον, δὲν εἶπεν ὅτι εἶναι ἀκάθαρτος ἀπὸ αὐτὸ ἢ γυνή, οὔτε ὅτι δὲν βλάπτεται καθόλου ἀπὸ τὸν ἄπιστον, ἀλλ' αὐτὸ ποῦ ἦτο πολὺ περισσότερον, ὅτι δηλαδὴ καὶ ὁ πιστὸς ἀγιάζεται ἀπὸ αὐτὴν, ὅχι διότι αὐτὸ ἤθελε ν' ἀποδείξη, ὅτι δηλαδὴ ὁ εἰδωλολάτρης ἔγινεν ἅγιος διὰ μέσου ἐκείνης, ἀλλ' ἐπειδὴ προσπαθεῖ μὲ τὴν ὑπερβολὴν εἰς τὸν λόγον νὰ διαλύσῃ τὸν φόβον τῆς πιστῆς. "Ἔτσι καὶ ἐδῶ ἐπειδὴ προσεπάθησε μὲ τὴν ὑπερβολὴν εἰς τὴν λέξιν νὰ ἀναιρέσῃ τὴν ἀσεβῆ ἐκείνην δοξασίαν, δι' αὐτὸ εἶπεν αὐτὸ ποῦ εἶπεν. Διότι ὅπως τὸ νὰ ὑποπεύεται κανεὶς τὸν Υἱὸν ὡς ἀδύνατον εἶναι ἀποτέλεσμα ἐσχάτης παρανομίας (δι' αὐτὸ διορθώνει αὐτὸ μὲ τοὺς λόγους ὅτι θὰ θέσῃ κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τοῦ ὄλου τοὺς ἐχθρούς του) ἔτσι εἶναι ἀσεβέστερον ἀπὸ αὐτὸ τὸ νὰ νομίζῃ κανεὶς πάλιν τὸν Πατέρα κατώτερον· δι' αὐτὸ ἀναιρεῖ καὶ αὐτὸ μὲ πολλὴν ἔμφασιν καὶ ὑπερβολὴν.

Καὶ πρόσεχε πῶς λέγει αὐτό. Δὲν εἶπεν δηλαδὴ, «ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Πατέρα ποῦ ὑπέταξε τὰ πάντα εἰς τὸν Υἱόν», ἀπλῶς, ἀλλ' «εἶναι φανερόν». "Ἄν καὶ ἔχετε βεβαίως ὁμολογήσει πίστιν εἰς αὐτό, ἐννοεῖ, ἐγὼ ὅμως σὰς ἀσφαλιζῶ. Καὶ διὰ νὰ πεισθῆς ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ αἰτία δι' ὅσα ἐλέχθησαν, θὰ σὲ ἐρωτοῦσα τὸ ἐξῆς· ἄρά γε εἶναι δυνατόν νὰ προστεθῇ τότε ὑποταγὴ εἰς τὸν Υἱόν; Καὶ πῶς αὐτὸ δὲν εἶναι ἄτοπον καὶ ἀνάξιον τοῦ Θεοῦ; Διότι ἡ μεγίστη ὑποταγὴ καὶ ὑπακοὴ εἶναι τὸ ὅτι, ἐνῶ εἶναι Θεός, ἔλαβε μορφήν δούλου. Πῶς λοιπὸν θὰ ὑποταγῇ τότε; Βλέπεις ὅτι αὐτὸ το εἶπε διὰ ν' ἀναιρέσῃ τὴν παράλογον ὑποψίαν; Καὶ αὐτὸ ὅμως τὸ εἶπε μὲ τὴν πρέπουσαν ἔννοιαν. Δηλαδὴ ὅπως ἤρμοζεν εἰς Υἱὸν καὶ Θεόν, ἔτσι ὑπακούει, ὅχι ἀνθρωπίνως, ἀλλὰ μὲ ἐλευθερίαν καὶ μὲ κάθε ἐξουσίαν. Διότι πῶς θὰ ἦτο σύνθρονος; πῶς, ὅπως ὁ Πατὴρ ἀνιστᾶ, ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς ὅποιους θέλει; Πῶς ὅσα εἶναι τοῦ Πατρὸς ὅλα εἶναι ἰδικά του, καὶ τὰ ἰδικά του τοῦ Πατρὸς; Αὐτὰ λοιπὸν μᾶς δεικνύουν τελείαν ἐξουσίαν, ὅπως καὶ ὁ Πατὴρ ποῦ τὸν ἔχει γεννήσει ἀχρόνως.

9. Τί σημαίνει δέ, «ὅταν θὰ παραδώσῃ τὴν βασιλείαν»;

τοῦ Θεοῦ δύο οἶδεν ἡ Γραφή, τὴν μὲν κατ' οἰκειώσιν, τὴν δὲ
 κατὰ δημιουργίαν. Βασιλεύει μὲν γὰρ ἀπάντων, καὶ Ἑλλή-
 νων καὶ Ἰουδαίων καὶ δαιμόνων καὶ τῶν ἀντιπειθαγμένων,
 κατὰ τὸν τῆς δημιουργίας λόγον· βασιλεύει δὲ τῶν πιστῶν
 5 καὶ ἐκόντων καὶ ὑποπειθαγμένων, κατὰ τὸν τῆς οἰκειώσεως.
 Αὕτη ἡ βασιλεία καὶ ἀρχὴν ἔχειν λέγεται. Περὶ γὰρ ταύτης
 φησὶ καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ ψαλμῷ, «Αἴτησαι παρ' ἐμοῦ, καὶ
 δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου»· περὶ ταύτης καὶ αὐτὸς
 εἶρηκε τοῖς μαθηταῖς, «Ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ὑπὸ τοῦ
 10 Πατρὸς μου», τῷ γεγεννηκότι ἅπαντα ἀναιτιθεῖς, οὐχ ὡς αὐ-
 τὸς οὐκ ἀρκῶν, ἀλλὰ δεικνὺς ὅτι Υἱὸς ἐστι, καὶ οὐχὶ ἀγέν-
 νητος. Ταύτην οὖν παραδίδωσι, τουτέστι, κατορθοῖ.

Τί δήποι' οὖν περὶ τοῦ Πνεύματος, φησὶν, οὐδὲν εἶ-
 ρηκεν; Ὅτι οὐ περὶ τούτου ὁ λόγος αὐτῷ ἦν νῦν, οὐδὲ
 15 ὁμοῦ πάντα συγγεῖ. Ἐπεὶ καὶ διαν λέγη, «Εἷς Θε-
 ὸς ὁ Πατήρ, καὶ εἷς Κύριος Ἰησοῦς», οὗ πάντως
 ἔλαιτον ἀφείς εἶναι τὸ Πνεῦμα, διὰ τοῦτο σιγαῖ, ἀλλ' ὅτι
 ἐπειδὴ τέως οὐ κατήπειγε, τοῦτο εἶπεν. Οἶδε γὰρ καὶ τοῦ
 Πατρὸς μεμνησθαι μόνου, καὶ οὐ διὰ τοῦτο τὸν Υἱὸν ἐκ-
 20 βαλοῦμεν· οἶδε καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος μόνου, καὶ
 οὐ διὰ τοῦτο τὸν Πατέρα ἀθειήσομεν. Τί δέ ἐστιν, «Ἴνα ἢ
 ὁ Θεὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσιν»; Ἴνα ἅπαντα εἰς αὐτὸν ἀνηρη-
 μένα ἦ, ἵνα μὴ δύο τις ἀρχὰς ἀνάρχους ὑποπιεύῃ, μηδὲ ἐ-
 τέραν βασιλείαν ἀπεσχιομένην· ἵνα μηδὲν αὐτοῦ ἀπηρησιεύ-
 25 γον ἦ. Ὅταν γὰρ οἱ μὲν ἐχθροὶ ὑπὸ τοὺς πόδας ᾧσι κείμε-

Βασιλείας τοῦ Θεοῦ δύο γνωρίζει ἡ ἅγια Γραφή, τὴν μὲν μίαν αὐτὴν ποῦ οἰκείουται ὁ ἄνθρωπος ὅταν ἁγιασθῆ, τὴν δὲ ἄλλην, αὐτὴν ποῦ ὑπάρχει ἀπὸ τὴν δημιουργίαν. Διότι βασιλεύει μὲν εἰς ὄλους, καὶ εἰς τοὺς εἰδωλολάτραις καὶ εἰς τοὺς Ἰουδαίους καὶ εἰς τοὺς δαίμονας καὶ εἰς ὅσους ἀντιτάσσονται εἰς αὐτόν, λόγῳ τῆς δημιουργίας των ἀπὸ τὸν Θεόν, βασιλεύει ὅμως εἰς τοὺς πιστοὺς μὲ τὴν ἰδικὴν των θέλησιν καὶ ἐπειδὴ ἔχουν μόνοι των ὑποταγῆ εἰς τὸν Θεόν, λόγῳ τοῦ ὅτι ἔχουν οἰκειωθῆ μαζί του. Αὐτὴ ἡ βασιλεία λέγομεν ὅτι ἔχει ἐξουσίαν. Διότι δι’ αὐτὴν λέγει καὶ εἰς τὸν δεῦτερον ψαλμόν, «Ζήτησε ἀπὸ ἐμὲ καὶ θὰ σοῦ δώσω ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν σου ὅλα τὰ ἔθνη τῆς γῆς»· δι’ αὐτὴν καὶ ὁ ἴδιος εἶπεν εἰς τοὺς μαθητάς, «Μοῦ ἐδόθη πλήρης ἐξουσία εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἰς τὴν γῆν ἀπὸ τὸν Πατέρα μου», καὶ ἀπέδωσεν ἔτσι τὰ πάντα εἰς τὸν Πατέρα ποῦ τὸν ἔχει ἀνάρχως γεννήσει, ὅχι ὅτι ὁ ἴδιος δὲν ἔχει δύναμιν καὶ ἐξουσίαν, ἀλλὰ διὰ νὰ δείξη ὅτι Υἱὸς εἶναι καὶ ὅχι ἀγέννητος ὅπως ὁ Πατήρ. Αὐτὴν λοιπὸν παραδίδει, δηλαδὴ φέρει εἰς καλὴν ἔκβασιν.

Ἄλλὰ διατί ἄρα γε δὲν εἶπε τίποτε διὰ τὸ ἅγιον Πνεῦμα; θὰ εἰπῆ κάποιος. Διότι δὲν γίνεται λόγος τώρα δι’ αὐτό, οὔτε συγχέει τὰ πρόσωπα τῆς ἁγίας Τριάδος. Διότι καὶ ὅταν λέγη, «Ἕνας Θεός, ὁ Πατήρ, καὶ ἓνας Κύριος, ὁ Ἰησοῦς»· δὲν ἀποσιωπᾷ ὅπωςδὴποτε τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἐπειδὴ τὸ θεωρεῖ κατώτερον, ἀλλ’ εἶπεν αὐτὸ ἐπειδὴ ἕως τότε δὲν ἦτο ἀναγκαῖον νὰ ὁμιλήσῃ καὶ διὰ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Διότι πολλὰς φορὰς μνημονεύει καὶ μόνον τὸν Πατέρα, καὶ δὲν θὰ ἐκβάλωμεν δι’ αὐτὸν τὸν λόγον καὶ τὸν Υἱόν· μνημονεύει καὶ τὸν Υἱόν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα μόνον, καὶ δὲν θὰ ἀπορρίψωμεν δι’ αὐτὸ τὴν πίστιν εἰς τὸν Πατέρα. Τί σημαίνει ὅμως, «διὰ νὰ εἶναι ὁ Θεὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσι»; Νὰ ἐξαρτῶνται τὰ πάντα ἀπὸ τὸν Θεόν, νὰ μὴ νομίζῃ κανεὶς ὅτι ὑπάρχουν δύο ἐξουσίαι ἄναρχοι, οὔτε ἄλλη βασιλεία ποῦ ἔχει ἀποσχισθῆ ἀπὸ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ· διὰ νὰ μὴ ὑπάρχῃ τίποτε ποῦ νὰ εἶναι ἀποχωρισμένον ἀπὸ τὸν Θεόν. Διότι, ὅταν οἱ μὲν ἐχθροὶ τοῦ Θεοῦ εὐρίσκονται

νοι τοῦ παιδός, ὁ δὲ ἔχων αὐτοὺς ὑπὸ πόδας ἐρριμένους μὴ
 σιασιάζη πρὸς τὸν γεγεννηκότα, ἀλλ' ὁμοιοῦ μετὰ πολλῆς
 τῆς ἀκριθείας, αὐτὸς ἔσται τὰ πάντα ἐν πᾶσι. Τινὲς δὲ καὶ
 τῆς κακίας τὴν ἀναίρεσιν δηλοῦντα τοῦτο φασιν αὐτὸν εἰρη-
 5 κέναι, ὡς πάντων εἰκότων λοιπὸν καὶ οὐδενὸς ἀνθισταμένου
 οὐδὲ πονηρευομένου. "Οτιαν γὰρ ἁμαρτία μὴ ἦ, εὐδηλον δι
 ὁ Θεὸς ἔσται τὰ πάντα ἐν πᾶσιν. Εἰ δὲ μὴ ἀνίστανται τὰ
 σώματα, πῶς ταῦτα ἀληθῆ; ὁ γὰρ χαλεπώτατος ἐχθρὸς ἀ-
 πάντων θάνατος μένει ἀνύσας ὅπερ ἠθέλησεν. Οὐχί, φησὶν
 10 οὐδὲ γὰρ ἁμαρτήσονται λοιπὸν, φησί.

Καὶ τί τοῦτο; Οὐδὲ γὰρ περὶ τοῦ θανάτου τῆς ψυχῆς,
 ἀλλὰ περὶ τοῦ σωματικοῦ διαλέγεται ἐνταῦθα. Πῶς οὖν
 καταργεῖται; Νίκη γὰρ τοῦτο ἐστὶ, τὸ τὰ ἀφαιρεθέντα καὶ
 κατεχόμενα λαβεῖν. Εἰ δὲ μέλλοι κατέχεσθαι ἐν τῇ γῆ τὰ
 15 σώματα, ἄρα μένει αὐτοῦ ἢ τυραννίς, τούτων μὲν κατεχομέ-
 νων, ἑτέρου δὲ οὐκ ὄντιος σώματος ἔνθα ἠιτηθήσεται. "Αν
 δὲ τοῦτο, ὅπερ εἶπεν ὁ Παῦλος, γένηται, ὥσπερ οὖν καὶ γε-
 νήσεται, καὶ λαμπρὰ ἡ νίκη φανεῖται, τοῦ Θεοῦ δυνηθέντιος
 ἀναάνασιῆσαι τὰ κατασχεθέντα ὑπ' αὐτοῦ σώματα. Ἐπεὶ καὶ
 20 πολέμιον τότε τις νικᾷ, διὰν λάβῃ τὰ σκῦλα, οὐχ διὰν ἀφῆ
 παρ' αὐτῷ μένειν· εἰ δὲ μὴ τις τολμῶη τὰ αὐτοῦ λαβεῖν,
 πῶς ἂν φαίημεν αὐτὸν ἠιτηθῆναι; Τοῦτον καὶ ὁ Χριστὸς τῆς
 νίκης τὸν τρόπον ἐν τοῖς εὐαγγελίοις νενικηκέναι φησὶν,
 οὕτω λέγων· «"Οτιαν δήσῃ τὸν ἰσχυρόν, τότε καὶ τὰ σκευή
 25 αὐτοῦ διαρπάσει». Ἐπεὶ εἰ μὴ τοῦτο γένοιτο, οὐδὲ νίκη
 σαφῆς ἂν εἶη.

"Ωσπερ γὰρ ἐπὶ τοῦ θανάτου τῆς ψυχῆς ὁ ἀποθανὼν
 δεδικαίωται ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, καὶ οὐκ ἂν εἴποιμεν τοῦτο
 νίκην εἶναι· ἐκεῖνος γὰρ ἐστὶν ὁ νενικηκώς, οὐχ ὁ μὴ προσ-
 30 θεὶς τοῖς κακοῖς, ἀλλ' ὁ τὴν ἤδη γεγεννημένην τῶν παθῶν
 αἰχμαλωσίαν διαλύσας· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, οὐ τὸ σιῆσαι

εις ὑποταγὴν κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τοῦ Υἱοῦ, ὁ δὲ Υἱός, ἐνῶ θὰ ἔχη αὐτοὺς κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του δὲν θὰ ἐπαναστατῆ πρὸς τὸν Πατέρα, ἀλλ' θὰ ὁμοιοῦ ἀπολύτως, αὐτὸς θὰ εἶναι τὰ πάντα ἐν πᾶσι. Μερικοὶ δὲ λέγουν ὅτι μὲ αὐτὸ πού εἶπεν ὁ Παῦλος δηλοῖ τὴν κατάργησιν τῆς κακίας, ἐπειδὴ ὅλοι πλέον θὰ ἔχουν ὑποταγῆ καὶ κανεὶς δὲν θὰ ἀνθίσταται οὔτε θὰ ἀμαρτάνῃ. "Ὅταν λοιπὸν δὲν ὑπάρχη ἀμαρτία, εἶναι φανερόν ὅτι ὁ Θεὸς θὰ εἶναι τὰ πάντα ἐν πᾶσιν. Ἐὰν ὅμως δὲν ἀνίστανται τὰ σώματα, πῶς ἀληθεύουν αὐτά; διότι ὁ φοβερώτατος ἐχθρὸς ἀπὸ ὅλους, ὁ θάνατος, παραμένει ἀφοῦ κατώρθωσεν ὅ,τι ἤθελεν. "Ὅχι, ἀπαντᾷ διότι δὲν θὰ ἀμαρτήσουν πλέον, λέγει.

Καὶ τί σημαίνει αὐτό; Διότι δὲν ὁμιλεῖ διὰ τὸν θάνατον τῆς ψυχῆς ἐδῶ, ἀλλὰ τοῦ σώματος. Πῶς λοιπὸν καταργεῖται; Διότι νίκη αὐτὸ εἶναι, τὸ ν' ἀνακτήσῃ κανεὶς αὐτὰ πού τοῦ ἀφήρεσαν καὶ τὰ κατέχουν. Ἐὰν ὅμως πρόκειται νὰ μένουν εἰς τὴν γῆν τὰ σώματα, ἄρα παραμένει ἡ τυραννία τοῦ θανάτου, ἀφοῦ τὰ μὲν σώματά μας κατέχονται, ἄλλο σῶμα δὲ δὲν ὑπάρχει ἀπὸ τὸ ὁποῖον θὰ ἠττηθῆ. "Ἄν ὅμως γίνῃ αὐτὸ πού εἶπεν ὁ Παῦλος, ὅπως βεβαίως καὶ θὰ γίνῃ, ἡ νίκη θὰ ἐμφανισθῆ λαμπρά, ἀφοῦ ὁ Θεὸς θ' ἀναστήσῃ τὰ σώματα πού ἐκρατήθησαν ἀπὸ τὸν θάνατον. Διότι καὶ τὸν ἀντίπαλον τότε τὸν νικᾷ κανεὶς, ὅταν πάρῃ τὰ λάφυρα, ὅχι ὅταν ἀφήσῃ αὐτὸν νὰ τὰ κατέχη· ἐὰν ὅμως κανεὶς δὲν θὰ ἐτόλμα νὰ λάβῃ ἀπὸ αὐτὸν πάλιν τὰ ἰδικά του, πῶς θὰ ἐλέγομεν ὅτι ἠττήθη; Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον νίκης λέγεται εἰς τὰ Εὐαγγέλια, ὅτι καὶ ὁ Χριστὸς ἐνίκησε μὲ τοὺς ἐξῆς λόγους· «Ὅταν δέσῃ τὸν ἰσχυρὸν διάβολον, τότε θὰ ἀρπάσῃ τοὺς ἀνθρώπους πού τοὺς κατέχει ὡσὰν σκεύη». Διότι ἐὰν δὲν ἐγίνετο αὐτό, δὲν θὰ ἦτο σαφῆς νίκη.

"Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν εἰς τὸν θάνατον τῆς ψυχῆς αὐτὸς πού ἀπέθανεν ἔχει καταδικασθῆ ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν, καὶ δὲν θὰ ἐλέγομεν ὅτι αὐτὸ εἶναι νίκη· διότι ὁ νικητὴς εἶναι ὅχι ἐκεῖνος πού δὲν ἐπῆγε μὲ τὸ μέρος τῶν κακῶν, ἀλλ' αὐτὸς πού διέλυσε τὴν αἰχμαλωσίαν τῶν παθῶν πού ἤδη εἶχε συντελεσθῆ· ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ δὲν θὰ ἔλεγον

τὸν θάνατον ἐπινεμόμενον τὰ σώματα φαίην ἄν εἶναι νίκην
 λαμπράν, ἀλλὰ τὸ τὰ κατιοσχεθέντα ἤδη ἀποσπασθῆναι παρ'
 αὐτοῦ. Εἰ δὲ ἔτι φιλονεικοῖεν καὶ λέγοιεν περὶ τοῦ ψυχικοῦ
 θανάτου ταῦτα εἰρησθαι, πῶς ἔσχατος καταργεῖται οὗτος;
 5 καὶ γὰρ ἐφ' ἐκάστῳ βαπτιζομένῳ κατηργήθη τέλεον. Ἄν
 μέντοι περὶ σώματος λέγῃς, ἔχει χώραν τὸ εἰρημένον, οἷον
 οἱ εἰς ἔσχατος καταργεῖται. Εἰ δέ τις διαποροίη τίνας ἔρακεν
 περὶ ἀνασιάσεως διαλεγόμενος, οὐ παρήγαγεν εἰς μέσον
 τὰ ἀνασιάντια σώματα ἐπὶ τοῦ Κυρίου, ἐκεῖνο ἄν εἴποιμεν,
 10 οἱ οὐκ ἦν τοῦτο ὑπὲρ τῆς ἀνασιάσεως εἰπεῖν. Τὸ γὰρ τοὺς
 ἀνασιάντιος δεῖξαι πάλιν ἀποθνήσκοντιος, οὐκ ἦν ἀποδεικνύν-
 τος οἱ εἰς τέλος καταργεῖται ὁ θάνατος. Διὰ γὰρ τοῦτο
 καὶ ἔσχατον αὐτὸν εἶπε καταργεῖσθαι, ἵνα μηκέτι ὑποπιεύ-
 σης αὐτὸν ἀρίστιασθαι. Τῆς γὰρ κακίας ἀναιρεθείσης, πολλῶ
 15 μᾶλλον ὁ θάνατος παύσεται. Οὐδὲ γὰρ ἄν ἔχοι λόγον, τῆς
 πηγῆς ξηρανομένης, τὸν ἐξ αὐτῆς συνεσιάναι ποταμόν, καὶ
 τῆς ρίζης ἀφανιζομένης, τὸν καρπὸν μένειν.

10. Ἐπεὶ οὖν ἐν τῇ τελευταίᾳ ἡμέρᾳ οἱ ἐχθροὶ καταργοῦν-
 ται τοῦ Θεοῦ μετὰ τοῦ θανάτου καὶ τοῦ διαβόλου καὶ τῶν
 20 δαιμόνων, μὴ ἀσχάλλωμεν ἐπὶ τοῖς εὐήμεροῦσι ἐχθροῖς τοῦ
 Θεοῦ. «Οἱ γὰρ ἐχθροὶ τοῦ Κυρίου ἅμα τῷ δοξασθῆναι αὐ-
 τοὺς καὶ ὑψωθῆναι ἐκλείποντες, ὡσεὶ καπνὸς ἐξέλιπον». Ὅ-
 ταν ἴδῃς τινὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Θεοῦ πλουτοῦντιος, δορυφοροῦ-
 μενον, κλάσκας ἔχοντιος πολλοὺς, μὴ καταπέσης, ἀλλὰ σιένα-
 25 ξον, δάκρυσον, παρακάλεσον τὸν Θεόν, ὡσιε αὐτὸν εἰς τοὺς
 φίλους κατατάξαι καὶ ὅσῳ ἄν εὖ πρότιη ἐχθρὸς ὢν, το-
 σοῦτω αὐτὸν μᾶλλον πένθησον. Τοὺς γὰρ ἁμαρτωλοὺς ἀεὶ
 μὲν θρηνεῖν δεῖ, μάλιστα δὲ διαν καὶ πλούτιος καὶ πολλῆς
 ἀπολαύσιος εὐημεριος, καθάπερ τοὺς νοσοῦντιος, διαν γα-

ὅτι λαμπρὰ νίκη εἶναι τὸ νὰ βασιλεύῃ ὁ θάνατος καὶ νὰ κατατρώγῃ τὰ σώματά μας, ἀλλὰ τὸ ν' ἀποσπασθοῦν ἀπὸ αὐτὸν ὅσα εἶχε κυριεύσει. Ἐὰν ὅμως διεφώνουν ἀκόμη καὶ ἔλεγον ὅτι αὐτὰ ἐλέχθησαν διὰ τὸν ψυχικὸν θάνατον, πῶς καταργεῖται τελευταῖος αὐτός; διότι εἰς τὸν κάθε βαπτιζόμενον κατηργήθη τελείως. Ἐὰν ὅμως λέγῃς διὰ τὸν θάνατον τοῦ σώματος, ἔχει νόημα αὐτὸ πού ἐλέχθη, δηλαδὴ τὸ ὅτι καταργεῖται τελευταῖος. Ἐὰν δὲ κάποιος θὰ εἶχε τὴν ἀπορίαν διὰ ποῖον λόγον ἐνῶ ὠμιλοῦσε διὰ τὴν ἀνάστασιν, δὲν ἀνέφερε τὰ σώματα τῶν νεκρῶν πού ἀνεστήθησαν κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου ἐπάνω εἰς τὸν σταυρόν, θὰ τοῦ ἀπαντήσωμεν ὅτι δὲν ἤρμοζε νὰ τὸ εἰπῇ αὐτὸ διὰ τὴν ἀνάστασιν. Διότι τὸ νὰ δείξῃ αὐτοὺς πού ἀνεστήθησαν ν' ἀποθνήσκουν πάλιν, δὲν θὰ ἀπεδείκνυεν ὅτι εἰς τὸ τέλος καταργεῖται ὁ θάνατος. Διότι δι' αὐτὸ καὶ εἶπεν ὅτι καταργεῖται αὐτός τελευταῖος, διὰ νὰ μὴ νομίσης ὅτι θὰ ὑπάρξῃ καὶ πάλιν. Διότι, ἀφοῦ θὰ ἔχη καταργηθῇ ἡ κακία, πολὺ περισσότερον θὰ παύσῃ ὁ θάνατος. Διότι δὲν εἶναι δυνατόν, ὅταν ξηραίνεται ἡ πηγὴ, νὰ ἐξακολουθῇ νὰ ὑπάρχῃ ὁ ποταμὸς πού προέρχεται ἀπὸ αὐτὴν καὶ ὅταν καταστρέφεται ἡ ρίζα νὰ παραμένῃ ὁ καρπός.

10. Ἄφοῦ λοιπὸν κατὰ τὴν τελευταίαν ἡμέραν καταργοῦνται οἱ ἐχθροὶ τοῦ Θεοῦ μαζί μὲ τὸν θάνατον καὶ τὸν διάβολον καὶ τοὺς δαίμονας, ἄς μὴ θρηνολογοῦμεν διὰ τὸ ὅτι εὐημεροῦν οἱ ἐχθροὶ τοῦ Θεοῦ. «Διότι οἱ ἐχθροὶ τοῦ Θεοῦ δὲν θὰ προλάβουν νὰ δοξασθοῦν καὶ νὰ ὑψωθοῦν καὶ θὰ ἐξαφανισθοῦν ὅπως ὁ καπνός»¹⁵. Ὅταν ἰδῆς κάποιον ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Θεοῦ νὰ πλουτῇ, νὰ περιστοιχίζεται ἀπὸ ὑπηρέτας, νὰ ἔχη πολλοὺς κόλακας, μὴ στενοχωρηθῆς, ἀλλὰ νὰ στενάξῃς, νὰ δακρύσῃς, νὰ παρακαλέσῃς τὸν Θεὸν νὰ τὸν κατατάξῃ μεταξύ τῶν φίλων τοῦ καὶ ὅσον περισσότερον εὐημερεῖ, ἐνῶ εἶναι ἐχθρός, τόσον περισσότερον νὰ τὸν πενθήσῃς. Διότι τοὺς ἀμαρτωλοὺς πάντοτε μὲν πρέπει νὰ τοὺς θρηνῶμεν, ἀλλὰ πολὺ περισσότερον ὅταν ἀπολαμβάνουν καὶ πλοῦτον καὶ πολλὴν εὐημερίαν, ὅπως ἐκείνους πού ὑποφέρουν ἀπὸ κάποιαν νό-

σιρίζονται καὶ μεθύωσιν.

Ἄλλ' εἰσὶ τινες, οἳ καὶ τούτων ἀκούοντες τῶν ρημάτων, οὕτως ἀθλίως διάκεινται, ὡς σιενάζειν ἐκ' ἑαυτοῖς πικρὸν καὶ λέγειν, ὅτι δακρῶν ἄξιος ἐγὼ ὁ μηδὲν ἔχων. Καλῶς
 5 εἶπες, ὁ μηδὲν ἔχων, οὐκ ἐπειδὴ οὐκ ἔχεις ἄπερ ἐκεῖνος, ἀλλ' ἐπειδὴ μακαριστὸν τὸ πρᾶγμα νομίζεις· διὸ καὶ μυρίων ἄξιος ἂν εἴης θρήνων. Καὶ γὰρ εἴ τις ἐν ὑγείᾳ ζῶν μακαρίζοι τὸν ἀρρωστοῦντα καὶ ἐν μαλακῇ σιρωμνῇ κατακείμενον, ἐκείνου πολλῶ ταλαιπωρότερος καὶ ἀθλιώτερος οὗτος, ὅτι
 10 τῶν οἰκείων ἀγαθῶν οὐδεμίαν αἰσθησὶν ἔχει. Ὁ δὲ καὶ ἐπὶ τούτων ἔστιν ἰδεῖν συμβαῖνον· ὅθεν καὶ ὁ βίος ἅπας συγκέχνηται καὶ τειάρακται. Ταῦτα γὰρ τὰ ρήματα μυρίους ἀπώλεσε, καὶ τῷ διαβόλῳ προέπιε, καὶ τῷ λιμῷ τηκομένων ἐλεισιότερους ἐποίησεν. Ὅτι γὰρ οἱ τοῦ πλείονος ἐφιέμενοι,
 15 οὗτοι καὶ τῶν προσαιτούντων εἰσὶν ἀθλιώτεροι, ἅτε καὶ μείζονι καὶ δριμυτέρα ἀθυμία τούτων κατεχόμενοι, δῆλον ἐντεῦθεν. Αὐχμὸς κατέλαβέ ποτε τὴν πόλιν τὴν ἡμετέραν, καὶ πάντες ἔτρεμον ὑπὲρ τῶν ἐσχάτων, καὶ τὸν Θεὸν παρεκάλουν λῦσαι τοῦτὶ τὸ δέος. Καὶ ἦν ἰδεῖν τοῦτο τὸ ὑπὸ Μωϋσοῦ εἰρημένον, χαλ-
 20 κοῦν τὸν οὐρανὸν γεγεννημένον, καὶ θάνατον τῶν ἀπάντων θανάτων χαλεπώτερον καθ' ἑκάστην προσδοκώμενον τὴν ἡμέραν. Ἄλλ' ὕστερον, δόξαν τῷ φιλανθρώπῳ Θεῷ, παρ' ἐλπίδα ἄπασαν κατεφέρρει πολὺς καὶ ἄπειρος ἄνωθεν ὑεὶός, καὶ πάντες ἐν πανηγύρει καὶ ἐοριτῇ λοιπόν, ἅτε ἐξ αὐτῶν ἀνα-
 25 θάντες τῶν τοῦ θανάτου πλῶν. Ἄλλ' ἐν ἰσοσύντοις ἀγαθοῖς καὶ τῇ κοινῇ πάντων εὐφροσύνῃ, τῶν ζαπλούτων τις τούτων σιγγνός, κατηφής, ἀποτειθηκῶς ὑπὸ τῆς ἀθυμίας περιήει, καὶ πολλῶν τὴν αἰτίαν πυνθανομένων, δι' ἣν ἐν τῇ κοινῇ

σον, ὅταν παραδίδωνται εἰς πολυφαγίαν καὶ μέθην.

Ἐπὶ τούτοις ὁμοίως μερικοί, οἱ ὅποιοι καὶ μόνον πού ἀκούουν αὐτοὺς τοὺς λόγους, εὐρίσκονται εἰς τόσον ἀθλίαν διάθεσιν, ὥστε νὰ στενάζουν πικρῶς ἀπὸ μέσα των καὶ νὰ λέγουν ὅτι εἶμαι ἀξιοδάκρυτος ἐγὼ πού δὲν ἔχω τίποτε. Ὁρθῶς εἶπες ὅτι δὲν ἔχεις τίποτε, ὄχι διότι δὲν ἔχεις αὐτὰ πού δὲν ἔχει ἐκεῖνος, ἀλλ' ἐπειδὴ θεωρεῖς τὸ πρᾶγμα ἄξιον μακαρισμοῦ· δι' αὐτὸ καὶ εἶσαι ἄξιος χιλιάδων θρήνων. Διότι, καὶ ὅταν κάποιος, ἐνῶν ἔχει ὑγείαν, μακαρίζει αὐτὸν πού εἶναι ἄρρωστος καὶ κατάκειται εἰς μαλακὸν στρῶμα, εἶναι πολὺ δυστυχέστερος καὶ ἀθλιώτερος αὐτός, διότι δὲν ἔχει καμμίαν αἴσθησιν ἀπὸ τὰ ἰδικά του ἀγαθὰ. Πρᾶγμα βέβαια πού εἶναι δυνατόν νὰ ἰδῆς νὰ συμβαίη καὶ εἰς αὐτούς· δι' αὐτὸ καὶ ὀλόκληρος ἡ ζωὴ πίπτει εἰς σύγχυσιν καὶ ταραχὴν. Αὐτοὶ λοιπὸν οἱ λόγοι κατέστρεψαν ἀπείρους ἀνθρώπους καὶ τοὺς παρέδωσαν εἰς τὸν διάβολον καὶ τοὺς ἔκαναν περισσότερον ἀξιοθρήνητους ἀπὸ αὐτοὺς πού λειώνουν ἀπὸ τὴν πείναν. Τὸ ὅτι λοιπὸν αὐτοὶ πού ἐπιθυμοῦν περισσότερα εἶναι ἀθλιώτεροι καὶ ἀπὸ τοὺς ἐπαίτας, ἐπειδὴ καὶ ἀπὸ μεγαλυτέραν καὶ ἀπὸ σκληροτέραν λύπην ἀπὸ ὅσον ἐκεῖνοι κατέχονται, εἶναι φανερόν ἀπὸ τὸ ἑξῆς. Κάποτε ἐκυρίευσεν τὴν πόλιν μας Ξηρασία καὶ ὅλοι ἔτρεμον διὰ τὸ τέλος καὶ παρεκάλουν τὸν Θεὸν νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ αὐτὸν τὸν κίνδυνον. Καὶ ἔβλεπε κανεὶς αὐτὸ πού ἐλέχθη ἀπὸ τὸν Μωϋσῆν, νὰ ἔχη γίνει δηλαδὴ χαλκόχρους ὁ οὐρανὸς καὶ ν' ἀναμένεται καθ' ἡμέραν θάνατος φοβερώτερος ἀπὸ ὅλους τοὺς θανάτους¹⁶. Μετὰ ἀπὸ ὀλίγον καιρὸν ὁμοίως, δόξα εἰς τὸν φιλόανθρωπον Θεόν, ἐντελῶς ἀπροσδοκῆτως ἔπεσε πολλὴ καὶ ἄπειρος βροχὴ ἀπὸ τὸν οὐρανόν, καὶ ὅλοι ἐπανηγύριζον πλέον καὶ ἐώρταζον, ὡσὰν νὰ εἶχον ἀναβῆ εἰς τὴν ζωὴν ἀπὸ αὐτὰς τὰς πύλας τοῦ θανάτου. Μέσα εἰς τόσα ἀγαθὰ ὁμοίως καὶ εἰς τὴν κοινὴν εὐφροσύνην ὄλων, κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς πολὺ πλουσίους περιήρχετο περίλυπος, σκυθρωπός, ὡσὰν νεκρός ἀπὸ τὴν θλίψιν, καὶ καθὼς πολλοὶ ἐζήτουν νὰ μάθουν τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν εἰς τὴν κοινὴν χαρὰν ὄλων

πάντων ἀνθρώπων ἡδονῇ μόνος ἀλγεῖ, οὐδὲν κατασχεῖν ἔν-
 δον ἴσχυσε τὸ χαλεπὸν τοῦτο πάθος, ἀλλ' ὑπὸ τῆς τυραννίδος
 τοῦ νοσήματος κεντιούμενος, εἰς μέσον ἐξήνεγκε τὴν αἰτίαν.
 Μυρία γὰρ μέτρα σίτου κεκτημένος, φησὶν, οὐκ ἔχω πῶς
 5 διάθωμαι ταῦτα λοιπόν. Ἄρ' οὖν τοῦτον μακαριοῦμεν, εἰπέ
 μοι, ὑπὲρ τούτων τῶν ρημάτων, ὑπὲρ ὧν καὶ καταλεύεσθαι
 αὐτὸν ἔδει, τὸν θηρίου παντὸς ὠμότερον, τὸν κοινὸν ἐχθρόν;
 Τί λέγεις, ἄνθρωπε; ἀλγεῖς δι μὴ πάντες ἀπώλοντο, ἵνα
 σὺ συναγάγῃς χρυσίον; Οὐκ ἤκουσας τί φησιν ὁ Σολομῶν,
 10 «Ὁ τιμιουλκῶν σῆτον, δημοκατάρατος»; ἀλλὰ περιέρχη κοι-
 νὸς ἐχθρὸς τῶν τῆς οἰκουμένης ἀγαθῶν, καὶ τῇ φιλοτιμίᾳ
 τοῦ δεσπότου τῆς οἰκουμένης πολέμιος, καὶ τοῦ μαμωνᾶ φί-
 λος, μᾶλλον δὲ δοῦλος; Οὐ γὰρ ἐκκοσῆναι τὴν γλῶττιαν ἐ-
 κείνην ἔδει; οὐ γὰρ σβεσθῆναι τὴν καρδίαν τὴν ταῦτα τε-
 15 κοῦσαν τὰ ρήματα;

Εἶδες πῶς οὐκ ἀφίησιν ἀνθρώπους εἶναι τοὺς ἀνθρώπους
 τὸ χρυσίον, ἀλλὰ θηρία καὶ δαίμονας; Τί γὰρ ἂν τούτου γέ-
 νοιτ' ἂν ἐλεεινότερον τοῦ πλουσίου, τοῦ καθ' ἑκάστην ἡμέ-
 ραν εὐχομένου γενέσθαι λιμὸν, ἵνα αὐτῷ γένηται χρυσίον;
 20 Καὶ γὰρ εἰς τὸνναντιον αὐτῷ τὸ πάθος περιττῶνται λοιπόν.
 Οὐδὲ γὰρ χαίρει τῇ ἀφθονίᾳ τῆς τῶν καρπῶν κτήσεως, ἀλλὰ
 δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο ἀλγεῖ λοιπόν, δι ἄπειρα κέκηται.
 Καίτοι τὸν πολλὰ κεκτημένον χαίρειν ἔδει· οὗτος δὲ δι' αὐτὸ
 τοῦτο ἀθυμεῖ. Ὁρᾷς δι, ὅπερ ἔλεγον, οὐ ἰσαύτην ἀπὸ τῶν
 25 παρόντων καρποῦνται τὴν ἡδονὴν οἱ πλουτιοῦντες, ὅσην ἀπὸ
 τῶν μηδέπω προσγενομένων ὑπομένουσι τὴν ἀθυμίαν; Ὁ
 γὰρ σίτου μυριάδας ἀπείρους κεκτημένος τοῦ πεινῶντος μᾶλ-
 λον ἤλγει καὶ ἔστενε· καὶ ὁ μὲν τὴν ἀναγκαίαν ἔχων τροφήν,
 ἐστεφανοῦτο καὶ ἐσκήρια καὶ ἠὺχαρίσκει τῷ Θεῷ· ὁ δὲ ἰσοσῶ-
 30 τον κεκτημένος ἐδυσχέραινε καὶ ἀπολωλέναι ἐνόμιζεν.

τῶν ἀνθρώπων μόνος αὐτός στενοχωρεῖται, δὲν ἠμπόρεσε νὰ κρύψη μέσα του αὐτὸ τὸ φοβερὸν πάθος, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐβασανίζετο ἀπὸ τὴν τυραννικὴν αὐτὴν νόσον, ἐφανέρωσε τὴν αἰτίαν. Διότι ἐνῶ εἶχα πάρα πολὺν σίτον, λέγει, δὲν ἔχω τώρα ποῦ νὰ τὸν διαθέσω. Ἄρα γε λοιπὸν θὰ μακαρίσωμεν αὐτόν, εἰπέ μου, δι' αὐτοὺς τοὺς λόγους, διὰ τοὺς ὁποίους θὰ ἔπρεπε καὶ νὰ ἐξαφανισθῇ αὐτός, ποῦ ἦτο σκληρότερος ἀπὸ ὅλα τὰ θηρία, ὁ κοινὸς ἐχθρὸς ὄλων; Τί λέγεις, ἄνθρωπε; θλίβεσαι διότι δὲν ἀπέθανον ὅλοι διὰ νὰ συσσωρεύσης ἐσὺ χρυσόν; Δὲν ἤκουσες τί λέγει ὁ Σολομῶν, «ὅποιος πωλεῖ σίτον ἀκριβά, εἶναι κατηραμένος ἀπὸ τὸν λαόν»¹⁷; ἀλλὰ περιέρχεσαι κοινὸς ἐχθρὸς τῶν ἀγαθῶν τῆς οἰκουμένης, καὶ εὕρισκόμενος μέσα εἰς τὴν γενναιοδωρίαν τοῦ Θεοῦ γίνεσαι ἐχθρὸς ποῦ πολεμεῖ τὴν οἰκουμένην καὶ φίλος τοῦ μαμωνᾶ, ἢ μᾶλλον δοῦλος; Δὲν ἔπρεπε λοιπὸν νὰ κοπῇ ἐκείνη ἢ γλῶσσα; δὲν ἔπρεπε νὰ ἀποθάνῃ ἡ καρδιά ποῦ ἐγέννησε τέτοιους λόγους;

Εἶδες πῶς ὁ χρυσὸς δὲν ἀφήνει τοὺς ἀνθρώπους νὰ εἶναι ἄνθρωποι, ἀλλὰ θηρία καὶ δαίμονες; Διότι τί θὰ ἦτο ἐλεεινότερον ἀπὸ αὐτόν τὸν πλούσιον, ποῦ καθημερινῶς ἠύχετο νὰ ἐπικρατήσῃ πείνα, διὰ νὰ συγκεντρώσῃ αὐτὸς χρυσόν; Καὶ μάλιστα εἰς τὸ ἀντίθετον μεταβάλλεται δι' αὐτόν πλέον τὸ πάθος. Διότι δὲν χαίρει διὰ τὴν ἀφθονίαν τῶν καρπῶν ποῦ ἀπέκτησεν, ἀλλὰ δι' αὐτόν ἀκριβῶς τὸν λόγον βασανίζεται εἰς τὸ ἐξῆς, διὰ τὸ ὅτι ἔχει ἀποκτήσει πολλά. Ἄν καὶ θὰ ἔπρεπεν αὐτὸς ποῦ κατέχει πολλά νὰ χαίρεται αὐτὸς ὅμως δι' αὐτόν ἀκριβῶς τὸν λόγον θλίβεται. Βλέπεις ὅτι αὐτὸ ποῦ ἔλεγον συμβαίνει, δὲν ἀποκομίζουν τόσην χαρὰν ἀπὸ αὐτὰ ποῦ ἔχουν οἱ πλούσιοι, ὅσην λύπην ὑπομένουν ἀπὸ ὅσα δὲν ἀπέκτησαν ἀκόμη; Διότι αὐτὸς ποῦ κατεῖχε ἀμέτρητον ποσότητα σίτου ἐθλίβετο καὶ ἐστέναζε περισσότερον ἀπὸ αὐτόν ποῦ ἐπείνα· καὶ αὐτὸς μὲν ποῦ εἶχε μόνον τὴν ἀναγκαίαν τροφήν, ἐπανηγύριζε καὶ ἐχαίρετο καὶ ἠύχαριστεν τὸν Θεόν, ἐνῶ αὐτὸς ποῦ κατεῖχε τόσον πολλά ἦτο δυσηρεστημένος καὶ ἐνόμιζεν ὅτι χάνεται.

Οὐκ ἄρα περιουσία ἐστὶν ἢ τὴν ἡδονὴν ποιούσα, ἀλλὰ
 γνώμη φιλόσοφος· ὡς ταύτης ἄνευ, κἂν τὰ πάντα τις λαβὼν
 ἔχη, ὡς πάντων ἐστειρημένος οὕτω διακείσεται καὶ θρηνη-
 σει. Ἐπεὶ καὶ οὗτος, περὶ οὗ νῦν ὁ λόγος ἡμῖν, εἰ καὶ τοσαύ-
 5 τῆς ἀπέδοτο τιμῆς ἅπερ εἶχεν, ὅσης ἐβούλειτο, πάλιν ἂν ἤλ-
 γησεν διὰ μὴ πλείονος· καὶ εἰ πλείονος ἴσχυσε, πάλιν ἂν ἐ-
 τέραν ἐξήτησεν ὑπερβολὴν· καὶ εἰ τὸ μέδμινον ἐνὸς χρυσοῦ
 διέθεται, κἂν ταῦθα διεκόπτετο πάλιν ὑπὸ τῆς ἀθυμίας, ὅτι
 μὴ τὸ ἡμιμέδμινον τοσοῦτου ἦν. Εἰ δὲ μὴ παρὰ τὴν ἀρχὴν
 10 τοσοῦτου ἢ τιμῆ, μὴ θαυμάσης· ἐπεὶ καὶ οἱ μεθύοντες οὐκ
 ἐξ ἀρχῆς ἐμπίπτουσι, ἀλλ' ὅταν πολλοῦ τοῦ ἀκράτου ἐμφο-
 ρηθῶσι, τότε χαλεπωτέραν ἀνάπτουσι τὴν φλόγα. Καὶ οὗτοι
 τοίνυν ὅσῳ ἂν πλείονα περιβάλλονται, τοσοῦτω ἐν μείζονι
 ἐνδεία καθίστανται, καὶ οἱ πλείονα κερδαίνοντες, αὐτοὶ μά-
 15 λιστὰ εἰσὶν οἱ πενόμενοι.

Ταῦτα δὲ μοι οὐ πρὸς τοῦτον εἴρηται μόνον, ἀλλὰ καὶ
 πρὸς ἕκαστον τῶν τὰ τοιαῦτα νοσοῦντων, καὶ τὴν τῶν ὠνίων
 τιμὴν ἐπιτεινόντων, καὶ τῶν πλησίον τὴν πενίαν πραγμα-
 τευομένων. Φιλανθρωπίας μὲν γὰρ οὐδεὶς οὐδαμοῦ λόγος·
 20 πανταχοῦ δὲ ὁ τῆς πλεονεξίας ἔρωσ ἐπὶ τοῦ καιροῦ τῆς πρά-
 σεως πολλοὺς ἐξάγει· καὶ σῖτον καὶ οἶνον ὁ μὲν θᾶπιον, ὁ δὲ
 βραδύτερον ἀπέδοτο, οὐδέτιερος μέντοι ἀπὸ κηδεμονίας, ἀλλ'
 ὁ μὲν, ἵνα πλείονα λάβῃ, ὁ δὲ ἵνα μὴ ἔλαιον, τραπένιος
 αὐτῷ τοῦ καρποῦ. Ἐπειδὴ γὰρ οἱ πλείους οὐ πολὺν τῶν τοῦ
 25 Θεοῦ νόμων ποιούμενοι λόγον, πάντα ἔνδον κατακλείσαντες
 ἔχουσι, ἐτέρως αὐτοὺς εἰς φιλανθρωπίαν ἐξάγων ὁ Θεός,
 ἵνα κἂν ἀνάγκη τι ποιήσωσι χρησιόν, μείζονος ζημίας ἐνέ-
 βαλε δέος, οὐκ ἀφίεις εἰς πολὺν διαρκεῖν χρόνον τῆς γῆς
 τοὺς καρπούς, ἵνα κἂν τὴν ἀπὸ τῆς φθορᾶς δεδοικότες βλά-

"Αρα δὲν εἶναι ἡ περιουσία αὐτῆ πού φέρει τὴν χαρὰν ἀλλ' ἡ ὀρθὴ διάθεσις καὶ γνώμη· διότι χωρὶς αὐτὴν, καὶ ἂν ἀκόμη κανεῖς τὰ πάντα ἀποκτήσῃ καὶ κατέχῃ, θὰ αἰσθάνεται ὡσὰν νὰ στερῆται τὰ πάντα καὶ θὰ θρηνῇ. Διότι καὶ αὐτός, διὰ τὸν ὁποῖον ὁμιλοῦμεν τώρα, ἂν καὶ ἐπώλει αὐτὰ πού εἶχεν εἰς ὅποιαν τιμὴν ἤθελε, πάλιν ἐστενοχωρήθη, διότι δὲν ἐπώλει εἰς περισσοτέραν· καὶ ἐὰν ἠμπόρει εἰς μεγαλυτέραν, πάλιν θὰ ἐζήτηι ἄλλην ὑπερβολὴν· καὶ ἐὰν ἀκόμη ἐπώλει τὸ κιλὸν πρὸς ἓν χρυσοῦν νόμισμα, καὶ πάλιν θὰ ἐβασανίζετο ἀπὸ τὴν λύπην, διότι δὲν ἐπώλησε τὸ ἥμισυ κιλὸν εἰς αὐτὴν τὴν τιμὴν. Διὰ τὸ ὅτι δὲ δὲν ἦτο ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τόση ἡ τιμὴ τοῦ σίτου, μὴ ἀπορήσῃς· διότι καὶ αὐτοὶ πού μεθοῦν, δὲν καίγονται ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, ἀλλ' ὅταν γεμίσουν ἀπὸ πολὺν δυνατὸν οἶνον, τότε ἀνάπτουν φοβερωτέραν τὴν φλόγα. Καὶ αὐτοὶ λοιπόν, ἀπὸ ὅσον περισσότερα ἀγαθὰ περιβάλλονται, εἰς τόσον μεγαλυτέραν πτωχείαν περιπίπτουν, καὶ αὐτοὶ πού κερδίζουν περισσότερα, αὐτοὶ εἶναι οἱ περισσότερον πτωχοί.

Αὐτὰ δὲ ἐλέχθησαν ὄχι μόνον δι' αὐτόν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν καθένα ἀπὸ ὅσους πάσχουν ἀπὸ τέτοια νόσον καὶ αὐξάνουν τὴν τιμὴν εἰς τὰ ἐμπορεύματα καὶ ἐμπορεύονται τὴν πτωχείαν τῶν πλησίων. Διὰ φιλανθρωπίαν δὲ πουθενὰ οὔτε λόγος· ἐνῶ παντοῦ ὁ ἔρωσ τῆς πλεονεξίας κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀγορᾶς παρασύρει πολλοὺς εἰς τὸ πάθος· καὶ σίτον καὶ οἶνον, ἄλλος μὲν ἐνωρίτερον, ἄλλος δὲ ἀργότερον ἐπώλησε, κανεῖς ὅμως ἀπὸ φροντίδα διὰ τὸν συνάνθρωπον, ἀλλ' ὁ μὲν διὰ νὰ κερδίσῃ περισσότερα, ὁ δὲ διὰ νὰ μὴ κερδίσῃ ὀλιγώτερα, ἐπώλησεν τὸν καρπὸν. Ἐπειδὴ λοιπόν οἱ περισσότεροι δὲν σκέπτονται πολὺ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ καὶ κρατοῦν τὰ χρήματά τους μέσα εἰς τὰ ταμεῖα των, διὰ νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ ὁ Θεὸς μὲ ἄλλον τρόπον εἰς φιλανθρωπίαν, διὰ νὰ κάνουν κάποια ἀγαθοεργίαν τοῦλάχιστον ἀφοῦ εὐρεθοῦν εἰς κάποια ἀνάγκην, ἔβαλε μέσα εἰς τὴν ψυχὴν των φόβον διὰ μεγαλυτέραν ζημίαν μὲ τὸ νὰ μὴ ἀφήσῃ νὰ διατηροῦνται διὰ πολὺν χρόνον οἱ καρποὶ τῆς γῆς, ὥστε, ἀφοῦ φοβηθοῦν τοῦλάχι-

θην, προθῶσι τοῖς δεομένοις καὶ ἄκοντες, ἅπερ οἴκοι και-
 ρύξαντες τηροῦσι κακῶς. Ἀλλὰ γὰρ καὶ μετὰ ταῦτα οὕτω
 τινές εἰσιν ἄπληστοι, ὡς μηδὲ ἐντεῦθεν παιδεύεσθαι. Πολλοὶ
 γοῦν καὶ πίδους ὀλοκλήρους ἐκένωσαν, πένητι μὲν οὐδὲ κύα-
 5 θον δόντες, οὐδὲ ἀργυρίου τοῖς δεομένοις, ὀξίνην δὲ γινόμε-
 μενον εἰς τὴν γῆν ρίπαντες ἅπαντα, καὶ τοὺς πίδους αὐτῶν
 προσδιαφθείραντες τῷ καρπῷ. Ἐτεροὶ δὲ πάλιν οὐδὲ μάξης
 μιᾶς τῷ πεινῶντι μεταδόντες, ὀλόκληρα σιτοδοχεῖα εἰς πο-
 ταμὸν ἔρριψαν καὶ ἐπειδὴ τοῦ Θεοῦ κελεύοντος διδόναι τοῖς
 10 δεομένοις οὐκ ἤκουσαν, τοῦ σιτὸς ἐπιτάτιοντος καὶ ἄκοντες
 τὸ ἔνδον ἅπαν ἐξήντησαν εἰς ἀπώλειαν καὶ φθορὰν ἐσχά-
 την, πολλὴν μὲν τὸν γέλωτα, πολλὰς δὲ τὰς ἀρῆς κατὰ τῆς
 ἐαυτῶν κεφαλῆς μετὰ τῆς ζημίας ἐπισπασάμενοι ταύτης.

Καὶ τὰ μὲν ἐνιαῦθα, τοιαῦτα· τὰ δὲ ἐκεῖ, τίς παρασιτή-
 15 σει λόγος; Ὡσπερ γὰρ οὕτοι τὸν σιτόθρονον ἐνιαῦθα οἶτον
 ἄχρηστον γενόμενον εἰς ποταμοὺς ρίπτουσιν, οὕτω τοὺς ταῦτα
 ἐργασαμένους δι' αὐτὸ τοῦτο ἀχρήστους γενομένους εἰς τὸν
 τοῦ πρὸς ρίπτει ποταμὸν ὁ Θεός. Καθάπερ γὰρ τὸν οἶτον
 ὁ σὴς καὶ ὁ σκώληξ, οὕτω τὰς τούτων ψυχὰς ἡ ὀμότης καὶ
 20 ἡ ἀπανθρωπία διέφαγε. Τούτων δὲ αἷτιον, τὸ τοῖς παροῦσι
 προσηλῶσθαι, καὶ πρὸς τὴν ζωὴν ταύτην κεχηγένοι μόνον· ὄ-
 θεν καὶ μυρίας ἀθυμίας μεστοὶ γίνονται οἱ τοιοῦτοι. Κἂν γὰρ
 ὀτιοῦν εἴπῃς ἡδύ, πάντα ἱκανός ἐστιν ἀφανίσει τῆς τελευτῆς
 ὁ φόβος, καὶ τέθνηκεν ὁ τοιοῦτος ἔτι ζῶν. Καὶ τὸ μὲν τοὺς
 25 ἀπίστους ταῦτα πάσχειν, θαυμασιὸν οὐδέν· διὰ δὲ οἱ τοσοῦ-
 των μωσιτηρίων ἀπολελανκότες, καὶ τοσαῦτα περὶ τῶν μελ-

στον τήν βλάβην ἀπό τήν φθοράν, νά δώσουν εἰς αὐτοὺς πού ἔχουν ἀνάγκην καὶ χωρὶς νά θέλουν, αὐτὰ πού κακῶς κρατοῦν εἰς τήν οἰκίαν των ὅπου τὰ ἔχουν θάψει. Ἄλλ' ἀκόμη καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ εἶναι τόσον ἄπληστοι μερικοί, ὥστε οὔτε ἀπὸ αὐτὸ νά διδάσκωνται καὶ νά διορθώνωνται. Πολλοὶ λοιπὸν ἐκένωσαν καὶ πιθάρια ὀλόκληρα, ἀφοῦ εἰς τοὺς μὲν πτωχοὺς δὲν ἔδωσαν οὔτε ποτήριον, οὔτε ἔν ἀργυροῦν νόμισμα εἰς αὐτοὺς πού ἔχουν ἀνάγκην, ἀφοῦ δὲ ἔρριψαν τὰ πάντα εἰς τήν γῆν ἐξύνισαν καὶ ἀφοῦ κατέστρεψαν καὶ τὰ πιθάρια μαζί μὲ τὸν καρπὸν. Ἄλλοι δὲ πάλιν, ἐνῶ δὲν ἔδωσαν οὔτε τεμάχιον ζύμης εἰς αὐτὸν πού πεινᾶ, ὀλοκλήρους ἀποθήκας σίτου ἔρριψαν εἰς ποταμόν· καὶ ἐπειδὴ δὲν ἤκουσαν τὸν Θεὸν πού παραγγέλει νά δίδωμεν εἰς ὅσους ἔχουν ἀνάγκην, ἐξεκένωσαν τὰ πάντα ἀπὸ τὰς ἀποθήκας των εἰς ἀπώλειαν καὶ φθοράν καὶ χωρὶς νά θέλουν, διότι τοὺς ἠνάγκασεν ὁ σκώληξ, καὶ ἐπέσυραν ἔτσι μαζί μὲ αὐτὴν τὴν ζημίαν καὶ πολὺν γέλωτα καὶ κατάρας εἰς τὰς κεφαλὰς των.

Καὶ αἱ μὲν συνέπειαι εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν εἶναι τέτοιαι, τὰς συνεπείας ὅμως τῆς αἰωνίου ζωῆς ποῖος λόγος θὰ διηγηθῆ; Διότι, ὅπως αὐτοὶ ἐδῶ τὸν σκωληκοφαγωμένον σίτον πού ἔγινεν ἄχρηστος ρίπτουν εἰς ποταμούς, ἔτσι αὐτοὺς πού ἔπραξαν αὐτὰ, ἀφοῦ ἔγιναν δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἄχρηστοι, τοὺς ρίπτει ὁ Θεὸς εἰς τὸν ποταμὸν τοῦ πυρός. Διότι ὅπως τὸν σίτον ὁ σκῶρος καὶ ὁ σκώληξ, ἔτσι κατέφαγε τὰς ψυχὰς των ἡ θηριωδία καὶ ἡ ἀπανθρωπία. Ἡ δὲ αἰτία δι' αὐτὰ εἶναι τὸ ὅτι προσηλώθησαν εἰς τὰ παρόντα καὶ ἐξετίμησαν μόνον αὐτὴν τὴν ζωὴν· δι' αὐτὸ καὶ αὐτοὶ γεμίζουν ἀπὸ ἀπείρους θλίψεις. Διότι ὅποιοδήποτε πρᾶγμα ἀπὸ τὰ τῆς παρούσης ζωῆς καὶ ἂν εἰπῆς γλυκύ, ὅλα εἶναι ἰκανὸς νά τὰ ἐξαφανίσῃ ὁ φόβος τοῦ τέλους αὐτῆς τῆς ζωῆς καὶ ἔχει ἀποθάνει αὐτὸς πού εἶναι τέτοιος, ἐνῶ εἶναι ἀκόμη εἰς τὴν ζωὴν. Καὶ τὸ νά πάσχουν μὲν αὐτὰ οἱ ἄπιστοι, δὲν εἶναι καθόλου ἄξιον ἀπορίας, ὅταν ὅμως αὐτοί, πού ἔχουν ἀπολαύσει τόσα μυστήρια καὶ ἔχουν διδαχθῆ σοφῶς τόσα διὰ τὴν μέλλουσαν ζωὴν, προσκολλῶνται εὐ-

λόγιων φιλοσοφήσαντες, τοῖς παροῦσιν ἐμφιλοχωροῦσι, τίνας
 ἂν εἶεν ἄξιοι συγγνώμης;

11. Πόθεν οὖν γίνεται τὸ τοῖς παροῦσιν ἐμφιλοχωρεῖν;
 Ἐκ τοῦ τρυφῆ προσέχειν, καὶ λιπαίνειν τὴν σάρκα, καὶ
 5 θρύπτειν τὴν ψυχὴν, καὶ βαρὺ τὸ φορτίον ἐργάζεσθαι, καὶ
 πολὺ τὸ σκότιος, καὶ παχὺ τὸ παραπέτασμα. Ἐν γὰρ τῇ τρυφῇ
 τὸ μὲν κρεῖττον δουλοῦται, τὸ δὲ χειρόν κρατεῖ· καὶ τὸ μὲν
 τυφλοῦται πάντιθεν καὶ σύρειται πεπυρωμένον, τὸ δὲ ἄγει
 καὶ περιάγει παρταχοῦ, ἐν τῇ τῶν ἀγομένων ὀφείλον κει-
 10 σθαι ἰάξει. Καὶ γὰρ πολὺς ὁ σύνδεσμος τῆς ψυχῆς πρὸς
 τὸ σῶμα, τοῦτο τοῦ δημιουργοῦ μηχανησαμένου, ἵνα μὴ ὡς
 ἀλλότριον αὐτὸ πείθωσί τινες μισεῖν. Ὁ μὲν γὰρ Θεὸς τοὺς
 ἐχθροὺς ἐκέλευσε φιλεῖν· ὁ δὲ διάβολος τοσοῦτον ἴσχυσεν,
 ὡς καὶ τὸ οἰκεῖον σῶμα πείσαι τινὰς μισεῖν. Ὅταν γὰρ
 15 εἴπῃ, ὅτι τοῦ διαβόλου ἐστίν, οὐδὲν ἄλλο κατασκευάζει ἢ
 τοῦτο ὅπερ ἐσχάτης ληδωρίας ἐστίν. Εἰ γὰρ τοῦ διαβόλου
 ἐοί, τίς ἢ τοσαύτη συμφωνία, ὡς ἐπιτήδειον αὐτὸ πάντιθεν
 εἰς τὰς τῆς φιλοσόφου ψυχῆς ἐνεργείας κατασκευάσαι; Καὶ
 εἰ ἐπιτήδειον, φησί, πῶς αὐτὴν τυφλοῖ; Οὐχὶ τὸ σῶμά ἐστι
 20 τὸ τυφλοῦν τὴν ψυχὴν, ἄπαγε, ἄνθρωπε, ἀλλ' ἡ τρυφή.

Τῆς δὲ τρυφῆς πόθεν ἐφιέμεθα; Οὐ παρὰ τὸ σῶμα ἔχειν,
 οὐδαμῶς, ἀλλὰ παρὰ προαίρεσιν πονηράν. Τὸ γὰρ σῶμα
 τρυφῆς δεῖται, οὐ τρυφῆς, τὸ σῶμα τοῦ τρέφεσθαι χρήζει,
 οὐχὶ τοῦ διάκωπτεσθαι καὶ διαρρεῖν. Οὐδὲ γὰρ ψυχῇ μόνον,
 25 ἀλλὰ καὶ αὐτῷ τῷ σώματι τῷ τρεφομένῳ πολέμιον ἡ τρυ-
 φή. Καὶ γὰρ ἀσθενέστερον ἀντὶ ἰσχυροῦ γίνεται, καὶ μα-
 λακώτερον ἀντὶ σιερροῦ, καὶ ἐπίνοσον ἀντὶ ὑγιεινοῦ, καὶ θα-

χαρίστως εἰς τὰ πράγματα τῆς παρούσης ζωῆς, ποίας συγνώμης θὰ ἦσαν ἄξιοι;

11. Ἄπο ποῦ λοιπὸν προέρχεται τὸ πάθος τοῦ νὰ προσκολλᾶται κανεὶς εἰς τὰ γῆϊνα; Ἄπο τὸ ὅτι ἔχουν τὸν νοῦν των προσηλωμένον εἰς τὴν ἀπόλαυσιν καὶ παχύνουν τὴν σάρκα καὶ χαινώνουν τὴν ψυχὴν καὶ κάμνουν βαρὺ τὸ φορτίον καὶ πολὺ τὸ σκότος καὶ ἀδιαπέραστον τὸ παραπέτασμα. Διότι εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τὸ μὲν ἀνώτερον ὑποτάσσεται, τὸ δὲ χειρότερον ἐπικρατεῖ, καὶ τὸ μὲν ἐν τυφλοῦται τελείως καὶ σύρεται τυφλόν, τὸ δὲ ἄλλο ὀδηγεῖ καὶ περιφέρεται παντοῦ, ἐνῶ πρέπει νὰ εὐρίσκεται εἰς τὴν θέσιν ἐκείνην ποῦ ὀδηγοῦνται. Καθ' ὅσον εἶναι πολὺ στενὸς ὁ σύνδεσμος τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ σῶμα καὶ αὐτὸ τὸ ἔκανε ὁ Θεός, διὰ νὰ μὴ πείθῃ κανεὶς κανένα νὰ μισῇ τὸ σῶμα του ὡσάν ξένον καὶ ἐχθρικόν. Διότι ὁ μὲν Θεὸς ἔδωσεν ἐντολὴν ν' ἀγαπῶμεν καὶ τοὺς ἐχθρούς, ἐνῶ ὁ διάβολος τόσον πολὺ ἐκυριάρχησεν, ὥστε νὰ πείσῃ μερικοὺς νὰ μισοῦν καὶ τὸ ἴδιον τὸ σῶμά των. Διότι ὅταν εἰπῇ ὅτι τοῦ διαβόλου εἶναι τὸ σῶμα, τίποτε ἄλλο δὲν ἀποδεικνύει, παρὰ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα· πρᾶγμα ποῦ εἶναι ἢ χειρίστη μωρολογία. Διότι ἐὰν εἶναι τὸ διαβόλου, πῶς ὑπάρχει τόση συμφωνία, ὥστε νὰ ἀποδείξῃ αὐτὸ ἀπὸ κάθε πλευρὰν πρόσφορον εἰς τὰς ἐνεργείας τῆς φρονίμου καὶ συνετῆς ψυχῆς; Καὶ ἐὰν εἶναι πρόσφορον καὶ φιλικόν, θὰ εἰπῇ κάποιος, πῶς τυφλώνει τὴν ψυχὴν; Δὲν εἶναι τὸ σῶμα ποῦ τυφλώνει τὴν ψυχὴν, ἄνθρωπε, μακριὰ ἀπὸ τέτοιον βλάσφημον λόγον, ἀλλ' ἢ ἀπόλαυσις.

Διατί ὅμως ἐπιθυμοῦμεν τὴν ἀπόλαυσιν; Δὲν ἔχομεν ἀπὸ τὸ σῶμα αὐτὴν τὴν ἐπιθυμίαν, καθόλου, ἀλλ' ἀπὸ κακὴν προαίρεσιν. Διότι τὸ σῶμα ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τροφήν καὶ ὄχι ἀπὸ τρυφήν, τὸ σῶμα ἔχει ἀνάγκην νὰ τρέφεται, ὄχι νὰ ἀποχαινώνεται καὶ νὰ ζῆ μὲ ἀπολαύσεις. Διότι ὄχι μόνον εἰς τὴν ψυχὴν, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὸ τὸ σῶμα ποῦ τρέφεται εἶναι ἐχθρὸς ἢ ἀπόλαυσις. Διότι ἀντὶ νὰ γίνεταί ἰσχυρόν, γίνεταί ἀσθενέστερον, καὶ ἀντὶ στερεόν, γίνεταί περισσότερον μαλθακόν, καὶ ἀσθενικόν ἀντὶ ὑγιεινόν, καὶ

ρύτερον ἀντὶ κούφου, καὶ ἀραιότερον ἀντὶ πυκνοῦ, καὶ αἰσχροὺν
 ἀντὶ ὠραίου, καὶ δυσωδέστερον ἀντὶ εὐώδους, καὶ ἀκάθαρ-
 τον ἀντὶ καθαροῦ, καὶ περιώδυνον ἀντὶ ἀνειμένου, καὶ ἄχρη-
 σιον ἀντὶ χρησίμου, καὶ παλαιὸν ἀντὶ νέου, καὶ σαθρὸν ἀντὶ
 5 ἰσχυροῦ, καὶ θραδὺ καὶ νωθρὸν ἀντὶ ταχέος, καὶ χωλὸν ἀντὶ
 ἀγρίου. Καίτοι εἰ τοῦ διαβόλου ἦν, οὐκ ἐχρῆν ὑπὸ τῶν οἰ-
 κείων αὐτὸ παραβλάπτεσθαι, τῆς κακίας λέγω. Ἄλλ' οὔτε
 τὸ σῶμα, οὔτε τὰ οἰτία, τοῦ διαβόλου, ἀλλ' ἡ τρυφή μόνη.
 Διὰ γὰρ ταύτης τὰ μυρία ὁ πονηρὸς δαίμων ἐκείνος ἀνύει
 10 κακά. Οὕτω δῆμον ὀλόκληρον ἐξετραχήλισεν («Ἐλιπάνθη»
 γὰρ, φησί, καὶ ἐπαχύνθη, καὶ ἐπλαύνθη, καὶ ἀπελάκτισεν
 ὁ ἠγαπημένος). Καὶ Σοδόμοις δὲ ἐντεῦθεν ἡ ἀρχὴ τῶν κε-
 ραυνῶν ἐκείνων ἐγένετο. Καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Ἰεζεκιήλ ἔ-
 λεγε· «Πλὴν τοῦτο τὸ ἀνόμημα Σοδόμων, ἐν ὑπερηφανίᾳ καὶ
 15 ἐν πλησμονῇ ἄστων καὶ ἐν εὐθηνίαις ἐσπαιάλων». Διὰ τοῦ-
 το καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Ἡ δὲ σπαιαλῶσα, ζῶσα τέθνηκε».
 Τί δήποιε; Ὅτι ὡσπερ τάφον τὸ σῶμα περιφέρει μυρίοις
 συνδεδεμένον κακοῖς.

Εἰ δὲ τὸ σῶμα οὕτως ἀπόλλυται, πῶς ἡ ψυχὴ διακείσε-
 20 ται, πόσου θορύβου, πόσων κυμάτων, πόσης ζάλης ἀνάπλεως
 ἔσται; Διὰ τοι τοῦτο πρὸς πάντα ἄχρησιος γίνεται, καὶ οὔτε
 εἰπεῖν, οὔτε ἀκοῦσαι, οὔτε θουλεύσασθαι, οὔτε προᾶξαι τι τῶν
 δεόντων ραδίως δυνήσεται· ἀλλ' ὡσπερ κυβερνήτης, χειμῶ-
 νος κρατήσαντος τῆς τέχνης, αὐτῷ τῷ πλοίῳ καὶ τοῖς ἐπι-
 25 θάταις ὑποβρύχιος γίνεται, οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ μετὰ τοῦ σώ-
 ματος εἰς τὴν χαλεπὴν τῆς ἀναισθησίας καταποντίζεται ἄ-
 θυσον. Καὶ γὰρ καθάπερ μύλην τινὰ τὴν γαστέρα ἡμῶν ἐνέ-
 θηκεν ὁ Θεός, σύμμετρον αὐτῇ δύναμιν δούς, καὶ τάξας μέ-
 τρον ρητόν, ὅπερ αὐτὴν ἀλεῖν δεῖ καθ' ἑκάστην ἡμέραν.

18. Δευτ. 32, 15.

19. Ἰεζ. 16, 49.

20. Α' Τιμ. 5, 6.

βαρύτερον ἀντὶ ἐλαφρόν, καὶ ἀραιότερον ἀντὶ πυκνόν, καὶ ἄσχημον ἀντὶ ὠραῖον, καὶ δυσωδέστερον ἀντὶ εὐῶδες, καὶ ἀκάθαρτον ἀντὶ καθαρόν, καὶ περισσοτέρους πόνους ὑποφέρει ἀντὶ νὰ εἶναι ἀπηλλαγμένον ἀπὸ αὐτοῦς, καὶ ἄχρηστον ἀντὶ χρήσιμον, καὶ γέρικον ἀντὶ νεανικόν, καὶ ἀδύνατον ἀντὶ ἰσχυρόν, καὶ ἀργόν καὶ νωθρόν ἀντὶ ταχύ, καὶ ἀνάπηρον ἀντὶ ἀρτιμελές. Ἐὰν καὶ βέβαια ἐὰν ἦτο τοῦ διαβόλου δὲν ἔπρεπε νὰ βλάπτεται ἀπὸ τὰ τοῦ διαβόλου, δηλαδὴ τὴν κακίαν. Ἄλλ' οὔτε τὸ σῶμα, οὔτε αἱ τροφαὶ εἶναι τοῦ διαβόλου, ἀλλὰ μόνον ἡ ἀπόλαυσις. Διότι μὲ τὴν βοήθειαν αὐτῆς κατορθώνει τὰ ἀμέτρητα κακὰ ἐκεῖνος ὁ δαίμων. Ἔτσι ἐξέτρεψεν ὀλόκληρον λαόν διότι, «ἐτράφη ὑπερβολικά», λέγει, «καὶ ἐπάχυνεν καὶ ἐκαυχήθη καὶ ἀπηρνήθη τὸν Θεὸν ὁ ἠγαπημένος ἀπὸ τὸν Θεόν»¹⁸. Καὶ εἰς τὰ Σόδομα δὲ αὐτὰ ἔγιναν αἰτία δι' ἐκείνους τοὺς κεραυνούς. Καὶ αὐτὸ ἐδήλωσεν ὁ Ἰεζεκιήλ ὅταν ἔλεγεν· «Αὐτὴ ἦτο ἡ ἁμαρτία τῶν Σοδόμων ποὺ ὠδήγησεν εἰς τὴν ἀκολασίαν, τὸ ὅτι ἐβυθίζοντο εἰς ἀπολαύσεις, εἰς ὑπερηφάνειαν καὶ χορτασμόν φαγητῶν καὶ ἀφθονίαν οἴνου»¹⁹. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Ἐκείνη ὅμως ποὺ ζῆ εἰς ἀπολαύσεις ἔχει ἀποθάνει, ἂν καὶ εὐρίσκεται εἰς τὴν ζωὴν»²⁰. Διατί ἄρα γε; Διότι ὡσὰν τάφον περιφέρει τὸ σῶμα ποὺ ἔχει συνδεθῆ μὲ ἄπειρα κακά.

Ἐὰν ὅμως τὸ σῶμα καταστρέφεται εἰς τέτοιον βαθμόν, εἰς ποίαν κατάστασιν θὰ εὐρεθῆ ἡ ψυχὴ, ἀπὸ πόσῃν σύγχυσιν, πόσῃν τρικυμίαν, πόσῃν ζήλην θὰ γεμίση; Δι' αὐτὸ λοιπὸν γίνεται ἄχρηστος δι' ὅλα καὶ οὔτε νὰ εἰπῆ, οὔτε ν' ἀκούσῃ, οὔτε νὰ ἐπιθυμήσῃ, οὔτε νὰ πράξῃ κάτι ἀπὸ τὰ πρέποντα ἢ ἢ μπορεῖ ἄλλ' ὅπως ἀκριβῶς ὁ κυβερνήσης, ὅταν ἡ κακοκαιρία νικήσῃ τὴν ναυτικὴν τέχνην, μαζὶ μὲ τὸ πλοῖον καὶ τοὺς ἐπιβάτας βυθίζεται εἰς τὴν θάλασσαν, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ μαζὶ μὲ τὸ σῶμα βυθίζεται εἰς τὴν φοβερὰν ἄβυσσον τῆς ἀναισθησίας. Διότι ὁ Θεὸς ἔθεσεν μέσα εἰς τὸ σῶμα μας ὡσὰν κάποιαν μυλόπετραν τὴν κοιλίαν, καὶ ἔδωσεν εἰς αὐτὴν ἀνάλογον δύναμιν καὶ ὥρισεν ὠρισμένον μέτρον, τὸ ὁποῖον πρέπει αὐτὴ ν' ἀλέθῃ καθ' ἡμέραν.

Ἄν οὖν τις ἐπιβάλῃ πλείονα, ἀκατέργαστα γενόμενα τῷ παντὶ λυμαίνεται.

Ἐντεῦθεν νόσοι καὶ ἀσθενεῖαι καὶ ἀμορφίαι· καὶ γὰρ οὐκ ἐπίνοσον μόνον, ἀλλὰ καὶ αἰσχροὺς ποιεῖ ἢ τρυφή τὴν
 5 καλήν. Ὅταν γὰρ ἐρεύγηται συνεχῶς ἀηδῆ, καὶ σεσηπότος οἴνου πνέῃ, καὶ πλεόν τοῦ δέοντος ἐρυθαίνηται, καὶ τὸν προσήκοντα γυναικὶ ρυθμὸν διαφθείρῃ, καὶ τὴν εὐκοσμίαν ἀπολέσῃ πᾶσαν, καὶ πλαδαρὰ μὲν ἢ σὰρξ γίνηται, ὕφαιμοι δὲ καὶ διατρεταμέναι αἱ θλεφαρίδες, καὶ πάχος πλεόν τοῦ δέοντος,
 10 καὶ πολυσαρκία περιτιτή, ἐννόησον πόση γίνεται ἐντεῦθεν ἀηδία. Ἐγὼ δὲ καὶ ἰατρῶν ἤκουσα λεγόντων, ὅτι πολλοῖς καὶ πρὸς ὕψος ἀναδραμεῖν ἢ τρυφή μάλιστα ἐνεπόδισε. Τοῦ γὰρ Πνεύματος ἐγκοπιζομένου τῷ πλήθει τῶν καταβαλλομένων, καὶ περὶ τὴν τούτων ἐργασίαν ἀσχολουμένου, ὅπερ
 15 εἰς αὐξήσιν ἔδει προχωρεῖν, τοῦτο δαπανᾶται εἰς τὴν τῶν περιτιτῶν ἐργασίαν.

Τί ἂν τις εἴποι τὰς ποδαλγίας, τὸ ρεῦμα τὸ πανταχοῦ πλανώμενον, τὰς ἄλλας νόσους τὰς ἐντεῦθεν, τὴν βδελυρίαν ἅπασαν; Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἀηδές, ὡς γυνὴ πολλὰ σιτουμένη.
 20 Διὰ τοῦτο ἐν ταῖς πενεσιέραις πλείονα τὴν εὐμορφίαν ἴδοι τις ἂν, τῶν περιτιτωμάτων ἀναλισκομένων καὶ οὐχὶ προσπεπλασμένων αὐταῖς, πληροῦ τινος περιτιτοῦ δίκην, εἰκῆ καὶ μάτην. Ἡ γὰρ καθημερινὴ γυμνασία, καὶ οἱ πόνοι, καὶ αἱ ταλαιπωρίαι, καὶ ἡ σύμμιτρος τράπεζα, καὶ ἡ λιτὴ δίαιτα
 25 πολλὴν μὲν αὐταῖς τὴν εὐεξίαν, πολλὴν δὲ ἐντεῦθεν καὶ τὴν ὥραν παρέχουσιν.

Εἰ δὲ τὴν ἡδονὴν τῆς τρυφῆς λέγοις, μέχρι τῆς φάρυγγος αὐτὴν εὐρήσεις μόνον. Ὅμοῦ τε γὰρ τὴν γλῶττιαν παρηλθε καὶ ἀπέσιη, πολλὰς ἐναφιεῖσα τὰς ἀηδίας. Μὴ γὰρ μοι
 30 κατακειμένους μόνον τοὺς τρυφῶντας ἴδης, ἀλλ' ὅταν αὐτοὺς

Ἐάν τις κάποιος λοιπὸν τὴν ἀναγκάσῃ νὰ ἀλέσῃ περισσότερα, μένοντα αὐτὰ ἀκατέργαστα, βλάπτουν ὀλόκληρον τὸ σῶμα.

Ἐπὶ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα προέρχονται νόσοι καὶ ἀσθένειαι καὶ ἀσχημιαί· διότι ὄχι μόνον νοσηρὰν, ἀλλὰ καὶ ἄσχημον κάμνει ἢ ἀπόλαυσις τὴν ὡραίαν γυναῖκα. Διότι, ὅταν ἐρεύγεται ἀηδιαστικὰ καὶ ἢ ἀναπνοὴ τῆς μυρίζει οἶνον σάπιον ποῦ χωνεύει καὶ κοκκινίζει περισσότερον ἀπὸ τὸ κανονικὸν καὶ παραβιάζει τὸ μέτρον ποῦ ἀρμόζει εἰς γυναῖκα καὶ χάσῃ ἐντελῶς τὴν κοσμιότητα, καὶ ἢ μὲν σὰρξ γίνεται πλαδαρὴ, αἱ δὲ βλεφαρίδες τεντώνονται καὶ κοκκινίζουν ἀπὸ τὸ αἷμα ποῦ συγκεντροῦται κάτω ἀπὸ αὐτάς, καὶ πάχος περισσότερον ἀπὸ ὅσον πρέπει συσσωρεύεται καὶ πολυσαρκία περιττὴ, σκέψου πόση ἀηδία προκαλεῖται ἀπὸ αὐτά. Ἐγὼ δὲ ἤκουσα καὶ ἰατροὺς νὰ λέγουν ὅτι πολλὰς γυναῖκας ἢ ἀπόλαυσις τὰς ἠμπόδισε νὰ γίνουν ὑψηλότεραι. Διότι, ἐπειδὴ ἢ ζωϊκὴ λειτουργία ἐμποδίζεται ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν τροφῶν καὶ τῶν ποτῶν, καὶ ἀπασχολεῖται μὲ τὴν κατεργασίαν αὐτῶν, αὐτὸ ποῦ ἔπρεπε νὰ προχωρῇ εἰς τὸ ν' αὐξηθῇ, αὐτὸ ἐξαντλεῖται εἰς τὸ νὰ κατεργάζεται περιττὰς τροφάς.

Τί θὰ ἠμποροῦσε δὲ νὰ εἰπῇ κανεὶς διὰ τοὺς πόνους τῶν ποδιῶν, τὸ ρεῦμα νοσώδους ὕλης ποῦ πλανᾶται παντοῦ, τὰς ἄλλας νόσους ποῦ γεννῶνται ἀπὸ αὐτό, ὅλην τὴν ἀηδίαν; Διότι τίποτε δὲν εἶναι τόσον ἄσχημον, ὅσον ἢ γυναῖκα ποῦ τρώγει πολὺ. Δι' αὐτὸ εἰς τὰς πτωχοτέρας θὰ ἰδῇ κανεὶς περισσοτέραν εὐμορφίαν, διότι τὰ περιττὰ καταναλίσκονται καὶ δὲν προστίθενται εἰς τὴν σάρκα τῶν ὡσὰν περιττὴ λάσπη, ἄσκοπα καὶ μάταια. Διότι ἢ καθημερινὴ ἐξάσκησις καὶ οἱ κόποι καὶ αἱ ταλαιπωρίαι καὶ τὸ μέτριον φαγητὸν καὶ ἢ ἀπλὴ διατροφή, δίδουν εἰς αὐτάς πολλὴν εὐεξίαν καὶ ὡραιότητα.

Ἐάν δὲ εἰπῆς διὰ τὴν ἡδονὴν τῆς ἀπολαύσεως θὰ εὕρῃς αὐτὴν μόνον μέχρι τὸν φάρυγγα. Διότι μόλις ἐγγίση τὴν γλῶσσαν παρέρχεται καὶ χάνεται, ἀφοῦ ἀφήσῃ πολλὴν ἀηδίαν. Διότι μὴ βλέπῃς μόνον κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀπολαύσεως αὐτοὺς ποῦ παραδίδονται εἰς ἡδονάς, ἀλλ' ὅ-

ἀνασιάντας ἴδης, τότε παρακολούθησον, καὶ ὄψεις θηρίων
 μᾶλλον καὶ ἀλόγων, ἢ ἀνθρώπων σώματα. Ὅψει γὰρ καρη-
 βαροῦντας, διατεινομένους, συνδεδεμένους, κλίνης δεομένους
 καὶ σιρωμνῆς καὶ ἡσυχίας πολλῆς, καὶ καθάπερ ἐν κλυδωνίῳ
 5 πολλῶ ταραττομένους, καὶ τῶν διασωζόντων δεομένους, καὶ
 ἐπιθυμοῦντας τῆς κατασιάσεως ἐκείνης, ἐν ἣ πρὶν ἢ διαο-
 ραγῆναι ἦσαν. Καθάπερ γὰρ αἱ κύουσαι τῶν γυναικῶν, οὕτω
 βαρούμενοι τὰς γαστέρας περιφέρονται, καὶ μόλις ἐπιβαί-
 ρουσι, καὶ μόλις βλέπουσι, καὶ μόλις φθέγγονται, καὶ πάντα
 10 μόλις. Ἄν δὲ μικρὸν αὐτοὺς τύχη καταδαρθεῖν, ὀνειράτα
 πάλιν ἄτοπα καὶ μυρίων γέμοντα φαντασιῶν ὁρῶσι.

Τί ἂν τις εἴποι τὴν ἐτέραν τούτων μανίαν, τὴν τῶν
 ἀφροδισίων λέγω; Καὶ γὰρ καὶ αὕτη τὰς πηγὰς ἐντεῦθεν
 ἔχει καὶ καθάπερ ἵπποι θηλυμανεῖς, οὕτω τῶ οἴσιρω τῆς
 15 μέθης κειτούμενοι, πᾶσιν ἐπιπηδῶσιν, ἀλογώτερον καὶ μαρι-
 κώτερον ἐκείνων σκιριτῶντες, καὶ πολλὰ ἔτερα ἀσχημονοῦν-
 τες, ἃ μὴδὲ εἰπεῖν θέμις. Οὐδὲ γὰρ ἴσασι λοιπὸν οὔτε ἃ
 πάσχουσιν, οὔτε ἃ πράττουσιν. Ἄλλ' οὐχ ὁ μὴ τρυφῶν τοι-
 οῦτος· ἀλλ' ἐν λιμένι κἀθηται τὰ ἐτέρων ὁρῶν νανάγια,
 20 καὶ ἡδοιῆς ἀπολαύει καθαράς, καὶ διαρκοῦς, τὴν ἐλευθέρω
 προσήκουσαν ζωὴν μειῶν. Ταῦτ' οὖν εἰδότες, φύγωμεν
 τὰ πονηρὰ τῆς τρυφῆς συμπόσια, καὶ λιτῆς ἀντεχώμεθα
 τραπέζης, ἵνα καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα, εὖ διακείμενοι,
 πᾶσάν τε ἐργασώμεθα ἀρετήν, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύ-
 25 χωμεν ἀγαθῶν, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι
 καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ
 δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ταν τοὺς ἰδῆς νὰ ἔχουν τελειώσει, τότε παρατήρησέ τους καὶ θὰ ἰδῆς εἰς αὐτοὺς σώματα ποὺ ὁμοιάζουν περισσότερο μὲ σώματα θηρίων καὶ ἀλόγων ζώων, παρὰ ἀνθρώπων. Διότι θὰ τοὺς ἰδῆς νὰ ἔχουν βαρεῖαν τὴν κεφαλὴν, νὰ τανύζωνται, νὰ εἶναι ὡσάν δεμένοι, νὰ ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ κλίνην καὶ στρῶμα καὶ πολλὴν ἡσυχίαν καὶ νὰ τaráσσωνται ὡσάν νὰ εὐρίσκωνται εἰς τρικυμίαν μεγάλην καὶ νὰ ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ ἄλλους νὰ τοὺς σώσουν καὶ νὰ ἐπιθυμοῦν τὴν κατάστασιν ἐκείνην εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκοντο πρὶν παραγεμίσουν τόσον ὥστε νὰ εἶναι ἔτοιμοι νὰ ἐκραγοῦν. Διότι ὅπως αἱ γυναῖκες ποὺ ἐγκυμονοῦν, ἔτσι περιφέρονται μὲ βαρείας κοιλίας καὶ μόλις βαδίζουν καὶ μόλις βλέπουν καὶ μόλις ὁμιλοῦν καὶ ὅλα μόλις. Ἐὰν δὲ κοιμηθοῦν ὀλίγον, βλέπουν ὄνειρα πάλιν ἀπρεπῆ καὶ γεμάτα ἀπὸ ἀπείρους φαντασίας.

Τί θὰ ἤμποροῦσε δὲ νὰ εἰπῆ κανεὶς διὰ τὴν ἄλλην μανίαν των, δηλαδή τὴν τῆς σαρκικῆς ἡδονῆς; Διότι καὶ αὐτὴ ἐδῶ ἔχει τὰς πληγὰς τῆς· καὶ ὅπως οἱ ἵπποι ποὺ λυσοῦν διὰ σαρκικὴν μίξιν, ἔτσι κυριαρχοῦνται ἀπὸ τὴν λύσαν τῆς μέθης καὶ ἐφορμοῦν εἰς οἵανδήποτε καὶ χοροπηδοῦν μὲ περισσοτέραν κτηνωδίαν καὶ μανίαν ἀπὸ ἐκείνους καὶ πολλὰς ἄλλας ἀσχημίας διαπράττουν, τὰς ὁποίας οὔτε νὰ εἰποῦμεν ἐπιτρέπεται. Δὲν γνωρίζουν τίποτε λοιπόν, οὔτε αὐτὰ ποὺ πάσχουν, οὔτε αὐτὰ ποὺ πράττουν. Ἄλλ' αὐτὸς ποὺ δὲν παραδίδεται εἰς γαστριμαργίαν δὲν εἶναι τέτοιος· ἀλλὰ κάθεται εἰς λιμένα καὶ βλέπει τὰ ναυάγια τῶν ἄλλων καὶ ἀπολαμβάνει καθαρὰν καὶ διαρκῆ ἡδονὴν καὶ ζῆ τὴν ζωὴν ποὺ ἀρμόζει εἰς ἐλεύθερον ἄνθρωπον. Αὐτὰ λοιπόν, κατανοήσαντες, ἅς ἀποφεύγωμεν τὰ πονηρὰ συμπόσια μὲ τὰς ἀπολαύσεις καὶ ἅς προτιμῶμεν ἀπλῆν καὶ μετρημένην τροφήν, ὥστε, ἔχοντες καλὴν διάθεσιν καὶ ψυχικὴν καὶ σωματικὴν, νὰ καλλιεργήσωμεν κάθε ἀρετὴν καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ Μ΄
Α΄ Κορ. 14, 29 - 34

«Ἐπεὶ τί ποιήσουσιν οἱ βαπτιζόμενοι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν, εἰ ὅλως νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται; τί καὶ βαπτίζονται ὑπὲρ τῶν νεκρῶν;».

1. Ἐτέρω πάλιν ἐπιχειρεῖ κεφαλαίω, ποιῆ μὲν ἐξ ὧν ὁ Θεὸς ποιεῖ, ποιῆ δὲ ἐξ ἀντιῶν ὧν πράττουσι, τὰ λεγόμενα κατασκευάζων. Οὐ μικρὸν δὲ καὶ τοῦτο εἰς συνηγορίαν δικαίωμα, διὰ τὸς ἀντιλέγοντας αὐτοὺς μάρτυρας παραγάγη, δι' ὧν ποιοῦσι, τῶν λεγομένων. Τί οὖν ἔστιν ὃ φησιν; ἢ βούλεσθε πρῶτον εἶπω, πῶς παραποιοῦσι τὴν ρῆσιν ταύτην οἱ τὰ Μαρκίωνος νοσοῦντες; Καὶ οἶδα μὲν ὅτι πολὺν κινήσω γέλωτα, πλὴν ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα ἐρῶ, ἵνα μειζρόνως ἀντιῶν φύγητε τὴν νόσον. Ἐπειδὴν γάρ τις κατηχούμενος ἀπέλθῃ παρ' αὐτοῖς, τὸν ζῶντα ὑπὸ τὴν κλίνην τοῦ τετελευτηκότιος κρύψαντες, προσίασι τῷ νεκρῷ, καὶ διαλέγονται, καὶ πυνθάνονται, εἰ βούλοιο λαβεῖν τὸ βάπτισμα· εἴτα ἐκείνου μηδὲν ἀποκρινομένου, ὁ κεκρυμμένος κάτωθεν ἀντ' ἐκείνου φησὶν, ὅτι δὴ βούλοιο βαπτισθῆναι· καὶ οὕτω βαπτίζουσιν αὐτὸν ἀντὶ τοῦ ἀπελθόντιος, καθάπερ ἐπὶ τῆς σκηνῆς παίζοντες· ἰσοῦτον ἴσχυσεν ἐν ταῖς τῶν ραθύμων ψυχαῖς ὁ διάβολος. Εἴτα ἐγκαλούμενοι, τοιῦτ' παράγουσι τὸ ρῆμα λέγοντες, ὅτι καὶ ὁ ἀπόστολος εἶρηκεν, «Οἱ βαπτιζόμενοι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν».

ΛΟΓΟΣ Μ΄
Α΄ Κορ. 14, 29 - 34

«Διότι τί θὰ κάνουν ἐκεῖνοι ποὺ βαπτίζονται διὰ τοὺς νεκρούς, ἐὰν οἱ νεκροὶ δὲν ἀνίστανται καθόλου; διατί λοιπὸν καὶ βαπτίζονται διὰ τοὺς νεκρούς;».

1. Μὲ ἄλλον τρόπον πάλιν ἐπιχειρεῖ νὰ ἀποδείξη αὐτὰ ποὺ λέγει, ἄλλοτε μὲν ἀπὸ ὅσα κάμνει ὁ Θεός, ἄλλοτε δὲ ἀπὸ ὅσα πράττουν αὐτοί. Δὲν εἶναι δὲ μικρὸν ἐπιχειρήμα καὶ αὐτό, τὸ νὰ φέρῃ δηλαδὴ ὡς μάρτυρας αὐτοὺς τοὺς ἰδίους ποὺ ἀντιλέγουν, μὲ ὅσα πράττουν, διὰ νὰ συνηγορήσουν εἰς ὅσα λέγει. Τί εἶναι λοιπὸν αὐτὸ ποὺ λέγει; ἢ θέλετε πρῶτον νὰ εἰπῶ πῶς παραποιοῦν αὐτὸν τὸν λόγον αὐτοὶ ποὺ πάσχουν ἀπὸ τὴν νόσον τοῦ Μαρκίωνος; Καὶ γνωρίζω μὲν ὅτι θὰ προκαλέσω πολὺν γέλωτα, ἀλλὰ δι' αὐτὸ καὶ θὰ τὸ εἰπῶ, διὰ ν' ἀποφύγετε μὲ περισσοτέραν φροντίδα τὴν νόσον των. Ἐὰν λοιπὸν κάποιος ἀπὸ ὄσους κατηχοῦνται εἰς τὴν πίστιν μας φύγη καὶ ὑπάγη εἰς αὐτούς, ἀφοῦ κρύψουν κάποιον ζωντανὸν κάτω ἀπὸ τὴν κλίνην τοῦ νεκροῦ, τὸν πλησιάζουν καὶ τὸν παρουσιάζουν εἰς τὸν νεκρὸν καὶ ὁμιλοῦν εἰς αὐτὸν καὶ τὸν ἐρωτοῦν ἐὰν θὰ ἤθελε νὰ λάβῃ τὸ βάπτισμα· καὶ ἐπειδὴ ἐκεῖνος δὲν ἀποκρίνεται, ἀπαντᾷ αὐτὸς ποὺ ἔχει κρυφθῆ κάτω ἀπὸ τὴν κλίνην ἀντὶ ἐκείνου, ὅτι θὰ ἤθελε νὰ βαπτισθῆ· καὶ ἔτσι βαπτίζουν αὐτὸν ἀντὶ τοῦ νεκροῦ, ὅπως ἀκριβῶς ὅταν παίζουν εἰς τὸ θέατρον· τὸσον πολὺ ἐκυριάρχησεν ὁ διάβολος εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ραθύμων. Ὑστερον ὅταν κατηγοροῦνται, προβάλλουν ὡς δικαιολογίαν αὐτὸν τὸν λόγον τοῦ ἀποστόλου ἰσχυριζόμενοι ὅτι καὶ ὁ ἀπόστολος εἶπεν, «Ἐκεῖνοι ποὺ βαπτίζονται διὰ τοὺς νεκρούς»

Εἶδες τὸν καταγέλωτα τὸν πολύν; Ἐρ' οὖν πρὸς ταῦτα ἀντιπεῖν ἄξιον; Οὐκ ἔγωγε οἶμαι πλὴν εἰ μὴ καὶ τοῖς μαινομένοις, ὑπὲρ ὧν παραπαίοντες φθέγγονται, διαλέγεσθαι δεῖ. Ἴνα δὲ μηδεὶς τῶν σφόδρα ἀφελειτέρων ἀλλῶ, ἀναγ-
 5 καῖον ὑπομεῖναι καὶ τὴν πρὸς τοῦτους ἀντίρροθιν. Εἰ γὰρ τοῦτο ἔλεγε Παῦλος, τίνας ἔνεκεν ἠπειλήσεν ὁ Θεὸς τῷ μὴ βαπτίζομένῳ; Οὐ γὰρ ἔστι τινὰ μὴ βαπτισθῆναι λοιπὸν ἐπινοηθέντος τοῦτου· ἄλλως δὲ τὸ ἔγκλημα οὐκέτι παρὰ τὸν ἀπελθόντα γίνεται, ἀλλὰ παρὰ τὸν ζῶντα. Τίσι δὲ ἔλεγεν,
 10 «Ἐὰν μὴ φάγητέ μου τὴν σάρκα, καὶ πίητέ μου τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς»; τοῖς ζῶσιν, ἢ τοῖς τετελευτηκόσιν, εἶπέ μοι; καὶ πάλιν, «Ἐὰν μὴ τις ἀναγεννηθῆ ἔξ ὕδατος καὶ πνεύματος, οὐ δύναται ἰδεῖν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ»; Εἰ γὰρ τοῦτο ἐφεῖται, καὶ οὐ χρεῖα γνώμης τῆς
 15 τοῦ λαμβάνοντος, οὐδὲ συγκαιαθέσεως τῆς ἐν τῷ ζῆν, τί κωλύει καὶ Ἕλληνας καὶ Ἰουδαίους οὕτω γενέσθαι πιστούς, ἐτέρων μετὰ τὴν τελευτήν ἐκείνων ὑπὲρ ἐκείνων ταῦτα ποιούντων; Ἄλλ' ἵνα μὴ ἐπιπλέον τὰ ἀραχνίδια διακόπιοντες ματαιοπονῶμεν, φέρε τῆς ρήσεως ταύτης τὴν δύναμιν ὑμῖν
 20 ἀναπιτύξωμεν.

2. Τί οὖν φησιν ὁ Παῦλος; Πρῶτον ἀναμνήσαι θούλομαι τοὺς μεμνημένους ὑμᾶς μιᾶς ρήσεως, ἣν κατὰ τὴν ἐσπέραν ἐκείνην οἱ μυσταγωγοῦντες ὑμᾶς λέγειν κελεύουσι, καὶ τότε ἐρῶ καὶ τὸ τοῦ Παύλου· οὕτω γὰρ ὑμῖν καὶ τοῦτο ἔστι
 25 σαφέστερον. Μετὰ γὰρ τὰ ἄλλα πάντα τοῦτο προστίθεμεν, δ νῦν ὁ Παῦλος λέγει. Καὶ θούλομαι μὲν αὐτὸ σαφῶς εἶπεῖν, οὐ τολμῶ δὲ διὰ τοὺς ἀμνήτους· οὗτοι γὰρ δυσκολωτέραν ἡμῖν ποιοῦσι τὴν ἐξήγησιν, ἀναγκάζοντες ἢ μὴ λέγειν σαφῶς, ἢ εἰς αὐτοὺς ἐκφέρειν τὰ ἀπόρητα. Πλὴν ἀλλ' ὡς ἂν

1. Ἰω. 6, 53.

2. Ἰω. 3, 5.

Είδες πόσον γελλοῖα πράγματα κάμνουν; Ἄρα γε λοιπὸν ἀξίζει ν' ἀντικρούση κανεὶς αὐτά; Ἐγὼ τούλάχιστον δὲν νομίζω ἐκτὸς ἐὰν πρέπει νὰ ὁμιλῶμεν καὶ διὰ τοὺς παράφρονas, δι' ὅσα λέγουν εἰς τὴν παραφροσύνην των. Ἄλλὰ διὰ νὰ μὴ παρασυρθῇ καὶ κυριευθῇ κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀφελεστέρους, εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπομείνωμεν τὴν ἀναίρεσιν καὶ αὐτῶν. Ἐὰν λοιπὸν ὁ Παῦλος ἔλεγεν αὐτὸ ὡς ἰδικὴν του πίστιν, διατὶ ὁ Θεὸς εἶπεν, ὅτι ὅποιος δὲν βαπτίζεται καταδικάζεται; Διότε, ἀφοῦ ἐπενοήθη αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατὸν πλέον νὰ μείνη κανεὶς ἀβάπτιστος· ἐξ ἄλλου δὲ ἡ κατηγορία δὲν ἀπευθύνεται εἰς ὅποιον ἀπέθανεν, ἀλλὰ δι' ὅποιον ζῆ. Εἰς ποίους δὲ ἔλεγεν, «Ἐὰν δὲν φάγετε εἰς τὴν θεῖαν Εὐχαριστίαν τὸ σῶμα του καὶ δὲν πίετε τὸ αἷμα μου, δὲν ἔχετε ζωὴν μέσα σας»¹; εἰς τοὺς ζῶντας ἢ τοὺς νεκρούς; εἶπέ μου. Καὶ πάλιν, «Ἐὰν δὲν γεννηθῇ κανεὶς ἀπὸ τὸ ὕδωρ τοῦ βαπτίσματος καὶ ἀπὸ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ»²; Ἐὰν λοιπὸν αὐτὸ ἐπιτρέπεται καὶ δὲν χρειάζεται ἡ γνώμη ἐκείνου ποὺ λαμβάνει τὸ βάπτισμα, οὔτε συγκατάθεσις του ἐνόσω εἶναι εἰς τὴν ζωὴν, τί ἐμποδίζει νὰ γίνουν πιστοὶ καὶ Ἕλληνες καὶ Ἰουδαῖοι μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀφοῦ μετὰ τὸν θάνατόν των κάμνουν αὐτὰ διὰ λογαριασμόν ἐκείνων; Ἄλλὰ διὰ νὰ μὴ ματαιοπονῶμεν περισσότερο μὲ τὸ νὰ κόπτωμεν ἰστοὺς ἀραχνῶν, ἔλα νὰ σοῦ ἀναπτύξω τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ τοῦ λόγου.

2. Τί θέλει νὰ εἰπῇ λοιπὸν ὁ Παῦλος; Πρῶτον θέλω νὰ ὑπενθυμίσω εἰς ἐσᾶς, ποὺ ἔχετε μνηθῆ, ἓνα λόγον, τὸν ὁποῖον κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην μᾶς προστάσσουν νὰ λέγωμεν ἐκεῖνοι ποὺ μᾶς μυσταγωγοῦν, καὶ τότε θὰ εἰπῶ καὶ τὸ τί ἐννοεῖ ὁ Παῦλος· διότι ἔτσι καὶ αὐτὸ θὰ γίνῃ σαφέστερον. Μετὰ ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα δηλαδὴ προσθέτομεν καὶ αὐτὸ ποὺ λέγει τώρα ὁ Παῦλος. Καὶ θέλω μὲν νὰ εἰπῶ σαφῶς αὐτό, ἀλλὰ δὲν τολμῶ, διότι ὑπάρχουν ἐδῶ καὶ ἀμύητοί· διότι αὐτοὶ μᾶς κάμνουν δυσκολωτέραν τὴν ἐξήγησιν μὲ τὸ νὰ μᾶς ἀναγκάζουν ἢ νὰ μὴ ὁμιλῶμεν σαφῶς ἢ νὰ ἀποκαλύψωμεν εἰς αὐτοὺς τὰ ἀπόρρητα. Πλὴν ὅμως,

οἶός τε ὦ, ουνεοκιασμένος ἐρῶ. Μειὰ γὰρ τὴν ἀπαγγελίαν
 τῶν μουσικῶν ρημάτων ἐκείνων καὶ φοβερῶν, καὶ τοὺς
 φρικτιοὺς κανόνας τῶν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κατενεχθέντων δο-
 γμάτων, καὶ τοῦτο πρὸς τῷ τέλει προσιόμεν, διὰ μέλλω-
 5 μεν βαπτίζειν, κελεύοντες λέγειν, διὰ πιστεύω εἰς νεκρῶν
 ἀνάστασιν· καὶ ἐπὶ τῇ πίστει ταύτῃ βαπτιζόμεθα. Μειὰ γὰρ
 τὸ ὁμολογῆσαι τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων, τότε καθιέμεθα εἰς
 τὴν πηγὴν τῶν ἱερῶν ναμάτων ἐκείνων. Τοῦτο τοίνυν ἀνα-
 μιμνήσκω ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Εἰ μὴ ἔσιν ἀνάστασις, τί
 10 καὶ βαπτίζῃ ὑπὲρ τῶν νεκρῶν;», τουτέστι, τῶν σωμάτων.
 Καὶ γὰρ ἐπὶ τούτῳ βαπτίζῃ, τῇ τοῦ νεκροῦ σώματος ἀνα-
 σιάσει, πιστεύων διὰ οὐκέτι μένει νεκρὸν.

Καὶ σὺ μὲν διὰ τῶν ρημάτων λέγεις νεκρῶν ἀνάστα-
 σιν· ὁ δὲ ἱερεὺς, ὥσπερ ἐν εἰκόνι τινί, ἅπερ ἐπίστευσας καὶ
 15 διὰ τῶν ρημάτων ὡμολόγησας, δείκνυσί σοι καὶ διὰ τῶν
 πραγμάτων αὐτῶν. Ὅταν χωρὶς σημείου πιστεύσης, τότε
 σοι καὶ τὸ σημεῖον παρέχει· διὰ τὰ σανιοῦ ποιήσης, τότε
 καὶ ὁ Θεὸς σε πληροφορεῖ. Πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; Διὰ τοῦ
 ὕδατος. Τὸ γὰρ βαπτίζεσθαι καὶ καιαδύεσθαι, εἶτα ἀνανεύειν,
 20 τῆς εἰς ἄδου καιαθάσεώς ἐστι σύμβολον καὶ τῆς ἐκεῖθεν
 ἀνόδου. Διὸ καὶ τάφον τὸ βάπτισμα ὁ Παῦλος καλεῖ λέγων,
 «Συνειάφημεν οὖν αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος εἰς τὸν θά-
 ναιον»: Ἀπὸ τούτου καὶ τὸ μέλλον ἀξιόπιστον ποιεῖ, τῶν
 σωμάτων λέγω τὴν ἀνάστασιν. Τοῦ γὰρ σώμα ἀνασιῆναι
 25 πολλῷ μείζον τὸ ἁμαρτήματα ἀφανίσει. Καὶ τοῦτο ὁ Χρι-
 στὸς ἀποφαινόμενος ἔλεγε· «Τί γὰρ ἐσιν εὐκοπώτερον εἰ-
 πείν, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι, ἢ εἰπεῖν, ἄρον τὸν κράθ-
 θαιόν σου, καὶ περιπάτει;». Τὸ μὲν δυσκολώτερον ἐκεῖνο,
 φηοῖν· ἐπειδὴ δὲ ἀπιστεῖτε ἅτε ἀδήλω ὄντι, καὶ τὸ εὐκολώ-
 30 τερον ἀντὶ δυσκόλου ποιεῖσθε τῆς ἐμῆς δυνάμεως ἀπόδειξιν,
 οὐδὲ τοῦτο παραιτήσομαι παρασχεῖν ὑμῖν τὸ δεῖγμα. «Τότε

3. Ρωμ. 6, 4.

4. Ματθ. 9, 5-8.

ὅσον εἶναι δυνατόν, θὰ ὁμιλήσω συγκεκαλυμμένα. Μετὰ δηλαδή ἀπὸ τὴν ἀπαγγελίαν ἐκείνων τῶν μυστικῶν καὶ φοβερῶν λόγων καὶ τοὺς φρικτοὺς κανόνας τῶν δογμάτων ποὺ ἔχουν ἀποκαλυφθῆ καὶ κατέλθει ἀπὸ τὸν οὐρανόν, προσθέτομεν καὶ αὐτὸ πρὸς τὸ τέλος, τὸ ὁποῖον ἀπαιτοῦμεν νὰ λέγουν, ὅταν πρόκειται νὰ βαπτίσωμεν, δηλαδή ὅτι πιστεύω εἰς ἀνάστασιν νεκρῶν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν πίστιν βαπτίζομεθα. Διότι, ἀφοῦ πρῶτον ὁμολογήσωμεν αὐτὸ μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα, τότε βυθιζόμεθα εἰς τὴν πηγὴν ἐκείνων τῶν ἱερῶν ναμάτων. Αὐτὸ λοιπὸν ὑπενθυμίζων ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Ἐὰν δὲν ὑπάρχη ἀνάστασις, διατί βαπτίζεσαι διὰ τοὺς νεκρούς;», δηλαδή, διὰ τὰ σώματα. Διότι δι' αὐτὸ βαπτίζεσαι, διὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ νεκροῦ σώματος, μὲ τὴν πίστιν ὅτι δὲν μένει νεκρόν.

Καὶ σὺ μὲν ὁμολογεῖς ἀνάστασιν νεκρῶν μὲ τοὺς λόγους· ἐνῶ ὁ ἱερεὺς, ὡσὰν εἰς κάποιαν εἰκόνα, αὐτὰ ποὺ ἐπίστευσες καὶ ὠμολόγησες μὲ λόγους, σοῦ δεικνύει καὶ μὲ αὐτὰ τὰ πράγματα. Ὅταν πιστεύσης χωρὶς σημεῖον, τότε σοῦ δίδει καὶ τὸ σημεῖον· ὅταν κάνης ὅσα πρέπει νὰ κάνης, τότε καὶ ὁ Θεὸς σὲ βεβαιώνει. Πῶς καὶ μὲ ποῖον τρόπον; Μὲ τὸ ὕδωρ. Διότι τὸ νὰ βαπτίζεσαι καὶ νὰ καταδύεσαι, ὕστερον νὰ ἀνέρχεσαι ἀπὸ τὸ ὕδωρ, εἶναι σύμβολον τῆς καθόδου τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν Ἄδην καὶ τῆς ἀνόδου ἀπὸ ἐκεῖ, δηλαδή τῆς ἀναστάσεως. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ὀνομάζει τὸ βάπτισμα ὅταν λέγη, «Ἐχομεν ταφῆν λοιπὸν μαζὶ μὲ τὸν Χριστὸν εἰς τὸν θάνατόν του»³. Ἀπὸ αὐτὸ κάμνει καὶ τὸ μέλλον ἀξιόπιστον, δηλαδή τὴν ἀνάστασιν τῶν σωμάτων. Διότι ἀπὸ τοῦ νὰ ἀναστήσῃ τὸ σῶμα εἶναι πολὺ μεγαλύτερον τὸ νὰ ἐξαλείψῃ τὰς ἁμαρτίας. Καὶ αὐτὸ ἐδείκνυεν ὁ Χριστὸς ὅταν ἔλεγε· «Διότι τί εἶναι εὐκολώτερον; Νὰ εἰπῶ, Ἐσυχώρουνται αἱ ἁμαρτίαι σου ἢ νὰ εἰπῶ ἴπαρε τὸ κρεβάτι σου καὶ περιπάτει;»⁴. Τὸ μὲν δυσκολώτερον εἶναι νὰ συχωρηθοῦν αἱ ἁμαρτίαι, λέγει· ἐπειδὴ ὁμως δὲν πιστεύετε, διότι δὲν εἶναι ἀκόμη φανερόν, καὶ θεωρεῖτε τὸ εὐκολώτερον ὡσὰν δυσκολώτερον, διὰ ν' ἀποδειχθῆ ἡ δύναμις μου, δὲν θὰ ἀρνηθῶ νὰ σᾶς δώσω οὔτε

λέγει τῷ παραλυτικῷ· ἐγερθεὶς ἄρον τὴν κλίνην σου, καὶ ὑπάγε εἰς τὸν οἶκόν σου».

Καὶ πῶς τοῦτο δύσκολον, φησὶν, διὰ καὶ βασιλεῦσι καὶ ἄρχουσι δυνατὸν ἦ; καὶ γὰρ μοιχοὺς καὶ ἀνδροφόνους ἀφιᾶ-
 5 σιν ἐκεῖνοι. Παίξεις, ἄνθρωπε, ταῦτα λέγων. Ἀμαρτήματα μὲν γὰρ ἀφεῖναι μόνῳ Θεῷ δυνατὸν ἄρχοντες δὲ καὶ βασι-
 λεῖς, καὶ μοιχοὺς, καὶ ἀνδροφόνους ἀφῶσι, τῆς μὲν κολά-
 σεως τῆς παρούσης ἀπαλλάττουσι, τὴν δὲ ἁμαρτίαν αὐτῶν
 οὐκ ἐκκαθαίρουσι· καὶ εἰς ἀρχὰς ἀγάγωσι τοὺς ἀφενθέντας,
 10 καὶ αὐτὴν περιβάλωσι τὴν ἀλουργίδα, καὶ τὸ διάδημα ἐπι-
 θῶσιν· ἀλλὰ βασιλέας μὲν ἐποίησαν οὕτω, τῆς δὲ ἁμαρτίας οὐκ ἠλευθέρωσαν· Θεὸς γὰρ μόνος τοῦτο ποιεῖ. Ὁ δὲ καὶ
 ἐν τῷ λουτρῷ τῆς παλιγγενεσίας ἐργάζεται· αὐτῆς γὰρ ἕπιε-
 ται τῆς ψυχῆς ἡ χάρις, καὶ κεῖθεν προέρχεται ἀνασπᾶ τὴν
 15 ἁμαρτίαν.

Διὰ δὲ τοῦτο τοῦ μὲν ὑπὸ βασιλέως ἀφενθέντος ρυπῶσαν
 τὴν ψυχὴν ἔστιν ἰδεῖν, τὴν δὲ τοῦ βαπτισθέντος οὐκέτι, ἀλλ'
 αὐτῶν τῶν ἡλιακῶν ἀκρίνων καθαρωτέραν, καὶ οἷα ἐξ ἀρ-
 χῆς γεννηθεῖσα ἦν, μᾶλλον δὲ καὶ ἐκείνης ἀμείνω πολλῷ.
 20 Πνεῦματος γὰρ ἀπολαύει τοῦ πανταχόθεν αὐτὴν πυροῦν-
 τος καὶ τὴν ἀγιωσύνην ἐπιτείνοντος. Καὶ ὥσπερ σίδηρον ἢ
 χρυσὸν ἀναχωνεύων, καθαρὸν καὶ καινὸν ἄνωθεν ποιεῖς·
 οὕτω δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὥσπερ ἐν χωνευτηρίῳ τῷ
 βαπτίσματι ἀναχωνεύον αὐτήν, καὶ δαπανῶν τὰ ἁμαρτήματα,
 25 χρυσοῦ παρὸς καθαροῦ καθαρώτερον ἀποσιίλθειν παρα-
 σκευάζει. Καὶ τὴν τῶν σωμάτων δὲ ἀνάστασιν ἀξιόπιστον
 κἀντιεῦθέν σοι πάλιν δείκνυσιν οὖσαν. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ ἁμαρ-
 τία τὸν θάνατον εἰσήγαγε, τῆς ρίζης ξηρανθείσης, οὐδὲν δεῖ
 λοιπὸν ἀμφιβάλλειν ὑπὲρ τῆς τοῦ καρποῦ ἀπωλείας. Διὰ

αὐτὴν τὴν ἀπόδειξιν. «Τότε λέγει εἰς τὸν παραλυτικόν· Σήκω, πάρε τὸ κρεβάτι σου καὶ πήγαινε εἰς τὸ σπίτι σου».

Καὶ πῶς εἶναι δύσκολον αὐτό, θὰ εἰπῆ κάποιος, ὅταν αὐτό εἶναι δυνατὸν ἀκόμη καὶ εἰς ἄρχοντας καὶ βασιλεῖς; διότι καὶ ἐκεῖνοι συγχωροῦν καὶ μοιχοὺς καὶ δολοφόνους. Παίζεις, ἄνθρωπε, ὅταν λέγῃς αὐτά. Διότι ἡ συγχώρησις τῶν ἁμαρτιῶν εἶναι δυνατὴ μόνον εἰς τὸν Θεόν· οἱ ἄρχοντες δὲ καὶ οἱ βασιλεῖς, καὶ ἂν συγχωρήσουν μοιχοὺς καὶ δολοφόνους, ἀπὸ τὴν μὲν τιμωρίαν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν τοὺς ἀπαλλάσσουν, ἀλλὰ τὴν ἁμαρτίαν των δὲν τὴν ἐξαλείφουν· καὶ ἂν ὑψώσουν, αὐτοὺς ποὺ συνεχώρησαν, εἰς ἀξιώματα, καὶ ἂν τοὺς ἐνδύσουν ἀκόμη καὶ μὲ τὴν βασιλικὴν πορφύραν, καὶ ἂν ἀκόμη θέσουν εἰς τὴν κεφαλὴν των τὸ στέμμα, βασιλεῖς μὲν τοὺς ἀνέδειξαν ἔτσι, ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν ὅμως δὲν τοὺς ἠλευθέρωσαν· διότι μόνον ὁ Θεὸς τὸ κάμνει αὐτό. Αὐτὸ ἀκριβῶς κάμνει καὶ εἰς τὸ βάπτισμα· διότι ἡ χάρις ἐγγίζει τὴν ἰδίαν τὴν ψυχὴν καὶ ἐκριζώνει ἀπὸ ἐκεῖ ἐντελῶς τὴν ἁμαρτίαν.

Δι' αὐτὸ λοιπὸν τὴν ψυχὴν ἐκείνου ποὺ συνεχωρήθη ἀπὸ βασιλέα θὰ τὴν ἰδῆς ρυπαράν, τὴν ψυχὴν ὅμως ἐκείνου ποὺ ἐβαπτίσθη καθόλου ρυπαράν, ἀλλὰ καθαρωτέραν καὶ ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου, καὶ τέτοιαν ποὺ ἦτο ὅταν ἐδημιουργήθη εἰς τὴν ἀρχὴν, μᾶλλον δὲ καὶ ἀπὸ ἐκείνην πολὺ καλυτέρα. Διότι ἀπολαμβάνει τὸ ἅγιον Πνεῦμα ποὺ τὴν καταλάμπει καὶ τὴν καθαρίζει τελείως καὶ τὴν θερμαίνει καὶ αὐξάνει μέσα της τὴν ἀγιωσύνην. Καὶ ὅπως ὅταν λειώνης καὶ ξαναχύνῃς σίδηρον ἢ χρυσὸν τὸν κάμνεις καθαρὸν καὶ καινουργῆ, ἔτσι λοιπὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ὡσὰν εἰς χωνευτήριον ξαναχωνεύει τὴν ψυχὴν καί, ἀφοῦ ἐξαλείψῃ τὰ ἁμαρτήματα, τὴν κάμνει ν' ἀστράφτῃ καθαρώτερον καὶ ἀπὸ τὸν πλέον καθαρὸν χρυσόν. Ἄλλὰ καὶ τὴν ἀνάστασιν τῶν σωμάτων σου ἀποδεικνύει μὲ αὐτὸ ἀξιόπιστον. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ ἁμαρτία εἰσήγαγε τὸν θάνατον, ἀφοῦ ἐξηράνθη ἡ ρίζα της, δὲν πρέπει καθόλου πλέον ν' ἀμφιβάλλωμεν διὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ καρποῦ. Διὰ τοῦτο, ἀφοῦ πρῶτον ὠμολόγησες διὰ τοῦ βαπτίσματος

τοῦτο πρότερον εἰπὼν ἁμαρτιῶν ἄφεσιν, τότε ὁμολογεῖς καὶ νεκρῶν ἀνάστασιν, ἐντεῦθεν καὶ εἰς ἐκεῖνο χειραγωγούμενος.

Εἶτα ἐπειδὴ οὐκ ἄρκει τὸ ὄνομα τῆς ἀναστάσεως δεῖξαι τὸ πᾶν πολλοὶ γὰρ ἀνασιάνιες πάλιν ἀπῆλθον, ὡς οἱ ἐν τῇ
 5 παλαιᾷ, ὡς Λάζαρος, ὡς οἱ ἐν τῷ καιρῷ τοῦ σιαυροῦ· κελεύει λέγειν, καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον, ἵνα μηκέτι θάνατον ὑποπιεύσῃ τις μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐκείνην. Τούτων τοίνυν τῶν ρημάτων ἀναμιμνήσκων ὁ Παῦλός φησι· «Τί ποιήσουσιν οἱ βαπτιζόμενοι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν;». Εἰ γὰρ μὴ ἔστιν
 10 ἀνάστασις, φησί, σκηρὴ τὰ ρήματα ταῦτα. Εἰ μὴ ἔστιν ἀνάστασις, πῶς αὐτοὺς πείθουμεν πιστεύειν, ἅπερ οὐ διδόμεν; ὥσπερ ἂν εἴ τις κελεύων γραμματεῖον ἐκθέσθαι ὅτι τὸ καὶ τὸ ἔλαβε, μηκέτι δώῃ τὰ ἐγγραφένια, εἶτα μετὰ τὴν ὑπογραφὴν ἀπαιτοῖ τὰ ἐγγεγραμμένα. Τί γὰρ ποιήσει λοιπὸν
 15 ὁ ὑπογράφας, ὑπεύθυνον μὲν ἑαυτὸν ποιήσας, οὐ λαβὼν δὲ ἅπερ ὡμολόγησεν εἰληφέναι; Τοῦτο γὰρ καὶ ἐνταῦθα λέγει περὶ τῶν βαπτιζομένων. Τί ποιήσουσιν οἱ βαπτιζόμενοι, φησὶν, ὑπογράφαντες μὲν ἀνάστασιν σωμάτων νεκρῶν, οὐ λαμβάνοντες δέ, ἀλλ' ἀπαιτούμενοι; Τί δὲ ὅλως καὶ τῆς ὁ-
 20 μολογίας ταύτης ἔδει, εἰ τὸ ἔργον μὴ εἴπειτο;

3. «Τί καὶ ἡμεῖς κινδυνεύουμεν πᾶσαν ὥραν; Καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω, νῆ τὴν ὑμετέραν καύχησιν, ἣν ἔχω ἐν Χριστιῷ Ἰησοῦ». Ὅρα πάλιν πόθεν ἐπιχειρεῖ κατασκευάσαι τὸ δόγμα, ἀπὸ τῆς οικείας ψήφου, μᾶλλον δὲ οὐ τῆς αὐτοῦ μό-
 25 ρον, ἀλλὰ καὶ τῆς τῶν λοιπῶν ἀποσιόλων. Οὐ μικρὸν δὲ καὶ τοῦτο, τὸ τοὺς διδασκάλους εἰσάγειν σφόδρα πεπληροφορημένους, καὶ τοῦτο δεικνύντας οὐ διὰ λόγων μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων. Διὰ δὲ τοῦτο οὐ λέγει ἀπλῶς, καὶ ἡμεῖς πεπεσθεμα· οὐδὲ γὰρ ἤρκει τοῦτο πείσαι μό-

ἄφρασιν ἀμαρτιῶν, τότε ὁμολογεῖς καὶ ἀνάστασιν νεκρῶν, διότι ἀπὸ αὐτὸ ὀδηγεῖσαι καὶ εἰς ἐκεῖνο.

Ἔπειτα, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἀρκετὸν τὸ ὄνομα τῆς ἀναστάσεως διὰ νὰ δείξη ὅλα αὐτά, διότι πολλοὶ ἀφοῦ ἀνέστησαν ἀπέθανον πάλιν, ὅπως αὐτοὶ ποῦ ἀνέστησαν εἰς τὴν περίοδον τῆς παλαιᾶς Διαθήκης, ὅπως ὁ Λάζαρος, ὅπως αὐτοὶ ποῦ ἀνεστήθησαν κατὰ τὴν ὥραν τῆς σταυρώσεως, προστάσσει ἡ ἐκκλησία νὰ ὁμολογῶμεν καὶ ζωὴν αἰώνιον, διὰ νὰ μὴ φαντασθῆ κανεὶς θάνατον μετὰ ἀπὸ ἐκείνην τὴν ἀνάστασιν. Αὐτοὺς λοιπὸν τοὺς λόγους καθὼς ὑπενθυμίζει ὁ Παῦλος λέγει· «Τί θὰ κάνουν αὐτοὶ ποῦ βαπτίζονται διὰ τοὺς νεκρούς;». Διότι ἐὰν δὲν ὑπάρχη ἀνάστασις, λέγει, τότε εἶναι θέατρον αὐτοὶ οἱ λόγοι. Ἐὰν δὲν ὑπάρχη ἀνάστασις, πῶς πείθομεν αὐτοὺς νὰ πιστεύουν αὐτὰ ποῦ δὲν δίδομεν; ὅπως ἐὰν κάποιος ἔγραφεν εἰς συμφωνητικὸν ὅτι ἔλαβεν αὐτὸ καὶ ἐκεῖνο, καὶ δὲν ἔδιδεν αὐτὰ ποῦ ἐγράφησαν ἐκεῖ, καὶ ὕστερον μετὰ τὴν ὑπογραφήν ἐπήγαινε καὶ ἐζήτηι αὐτὰ ποῦ εἶχον γραφῆ. Τί θὰ κάνη λοιπὸν αὐτὸς ποῦ ὑπέγραψεν, ἀφοῦ τὸν ἑαυτὸν του μὲν ἔκανε ὑπεύθυνον μὲ τὴν ὑπογραφήν, ἀλλὰ δὲν ἔλαβεν αὐτὰ ποῦ μὲ τὴν ὑπογραφήν ὡμολόγησεν ὅτι ἔλαβεν; Αὐτὸ λοιπὸν λέγει καὶ ἐδῶ διὰ τοὺς βαπτιζομένους. Τί θὰ κάνουν οἱ βαπτιζόμενοι, λέγει, ποῦ ὑπέγραψαν μὲν ἀνάστασιν τῶν σωμάτων τῶν νεκρῶν, δὲν λαμβάνουν ὅμως αὐτὸ ποῦ ὑπέγραψαν, ἀλλ' ἀπατῶνται; Τί θὰ ἐχρειάζετο δὲ καὶ ἡ ὁμολογία αὐτῆ, ἐὰν δὲν ἠκολούθει τὸ ἔργον;

3. «Διατί καὶ ἐμεῖς κινδυνεύομεν κάθε ὥραν; Κάθε ἡμέραν ἀποθνήσκω, μὰ τὴν καύχησιν ποῦ ἔχω δι' ἐσᾶς διὰ τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου μας». Πρόσεχε πάλιν ἀπὸ ποῦ ἐπιχειρεῖ ν' ἀποδείξη τὸ δόγμα, ἀπὸ τὴν ἰδικὴν του πίστιν, μᾶλλον δὲ ὄχι μόνον τὴν ἰδικὴν του, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑπολοίπων ἀποστόλων. Δὲν εἶναι δὲ μικρὸν ἐπιχείρημα καὶ αὐτό, τὸ νὰ προβάλλη δηλαδὴ τοὺς διδασκάλους ἀπολύτως πεπεισμένους καὶ νὰ δεικνύουν αὐτὸ ὄχι μόνον μὲ λόγους, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ ἴδια τὰ ἔργα των. Δι' αὐτὸ λοιπὸν δὲν λέγει ἀπλῶς ὅτι καὶ ἐμεῖς ἔχομεν πεισθῆ, διότι δὲν ἦτο ἀρκετὸν

ρον· ἀλλὰ καὶ τὴν διὰ τῶν πραγμάτων ἀπόδειξιν παρέχειται ὡς ἂν εἰ ἔλεγε, τὸ μὲν ρῆμασι ταῦτα ὁμολογεῖν οὐδὲν ἴσως ὑμῖν δοκεῖ θαυμασιὸν εἶναι· εἰ δὲ καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἔργων ὑμῖν παράσχοιμεν φωνήν, τί πρὸς τοῦτο ἔχοιτε ἀντιπεῖν; 5 Ἀκούσατε τοίνυν, πῶς καὶ διὰ τῶν κινδύνων ταῦτα καθ' ἑκάστην ὁμολογοῦμεν τὴν ἡμέραν. Καὶ οὐκ εἶπεν, ἐγώ, ἀλλ', «ἡμεῖς», παραλαμβάνων πάντας ὁμοῦ τοὺς ἀποσιόλους, καὶ ταύτη μειριάζων τε καὶ ἀξιόπιστον ποιῶν τὸν λόγον. Τί γὰρ ἂν ἔχοιτε εἰπεῖν; ὅτι ἀπαιτῶμεν ὑμᾶς ταῦτα κηρύττιοντες, 10 καὶ κενοδοξίας ἔνεκεν δογματίζομεν; Ἄλλ' οὐκ ἔωσι ταῦτα ψηφίζεσθαι οἱ κίνδυνοι. Τίς γὰρ ἂν ἔλοιτο κινδυνεύειν διηνεκῶς εἰκῆ καὶ μάτην; Διὸ καὶ ἔλεγε, «Τί καὶ ἡμεῖς κινδυνεύομεν πᾶσαν ὥραν;». Εἰ γὰρ καὶ ἔλοιτό τις διὰ κενοδοξίαν, ἅπαξ καὶ δεύτερον τοῦτο αἰρήσεται, οὐχὶ πάντα 15 τὸν βίον, καθάπερ ἡμεῖς· ἡμεῖς γὰρ τὴν ζωὴν ἅπασαν εἰς τοῦτο κατεσιγησάμεθα.

«Καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω, γῆ τὴν ὑμετέραν καύχησιν, ἢ ἔχω ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ»· καύχησιν ἐνταῦθα τὴν αὐτῶν προκοπὴν λέγων. Ἐπειδὴ γὰρ πολλοὺς ἔδειξε τοὺς κινδύ- 20 νους ὄντας, ἵνα μὴ δόξη ὡς ἀποδυρόμενος ταῦτα λέγειν, οὐ μόνον οὐκ ἀλγῶ, φησί, ἀλλὰ καὶ κανχῶμαι τῷ ταῦτα πάσχειν ὑπὲρ ὑμῶν. Διπλῆ δὲ ἐναθρόνεσθαι φησί, καὶ τῷ δι' αὐτοὺς κινδυνεύειν, καὶ τῷ ὄρᾶν αὐτοὺς ἐπιδιδόντας. Εἶτα τὸ αὐτῷ σὺνηθες ποιῶν, ἐπειδὴ μεγάλη ἐφθέγγετο, ἀμφοτέρω 25 ρα ἀνατίθησι τῷ Χριστῷ. Πῶς δὲ ἀποθνήσκει καθ' ἑκάστην ἡμέραν; Τῇ προθυμίᾳ καὶ τῷ κατασκευάσθαι πρὸς τοῦτο. Καὶ τίνος ἔνεκεν ταῦτα λέγει; Πάλιν τὸν περὶ τῆς ἀνασιτάσεως καὶ διὰ τούτων κατασκευάζων λόγον. Τίς γὰρ ἂν ἔλοιτο, φησί, τοσοῦτους ὑπομένειν θανάτους, ἀνασιτάσεως οὐκ 30 οὔσης οὐδὲ ζωῆς μετὰ ταῦτα; Εἰ γὰρ οἱ πιστεύοντες τῇ ἀνασιτάσει, μόλις ἂν ὑπὲρ αὐτῆς κινδυνεύοιεν, εἰ μὴ σφόδρα εἶεν γενναῖοι, πολλῷ μᾶλλον ὁ μὴ πιστεύων, φησί, οὐκ ἂν

μόνον αὐτὸ διὰ νὰ πείσῃ, ἀλλὰ δίδει καὶ τὴν ἐκ τῶν πραγμάτων ἀποδείξιν ὡσάν νὰ ἔλεγεν ὅτι τὸ νὰ ὁμολογῇ κανεὶς αὐτὰ μὲ λόγον δὲν σᾶς φαίνεται ἴσως καθόλου ἄξιον θαυμασμοῦ· ἐὰν ὅμως σᾶς παρουσιάσωμεν καὶ τὴν φωνὴν ποὺ ἐκβάλλουν τὰ ἔργα, τί θὰ ἔχετε νὰ ἀντιτάξετε εἰς αὐτό; Ἐκούσατε λοιπὸν πῶς ὁμολογοῦμεν αὐτὰ κάθε ἡμέραν καὶ μὲ τοὺς κινδύνους τοὺς ὁποίους διατρέχομεν. Καὶ δὲν εἶπεν, ἐγὼ, ἀλλ' «ἐμεῖς», συμπεριλαμβάνων ὅλους μαζί τοὺς ἀποστόλους, καὶ μὲ αὐτὸ μετριάζει ἔτσι τὸν λόγον καὶ τὸν κάμνει ἀξιόπιστον. Διότι τί θὰ εἶχατε νὰ εἰπῆτε; ὅτι σᾶς ἐξαπατῶμεν μὲ τὸ νὰ κηρύττωμεν αὐτὰ καὶ διδάσκομεν ἀπὸ κενοδοξίαν; Ἄλλὰ δὲν ἀφήνουν νὰ ἔχετε τέτοια γνώμη οἱ κίνδυνοι ποὺ διατρέχομεν. Διότι ποῖος θὰ ἐπεθύμει νὰ κινδυνεύῃ συνεχῶς μάταια καὶ ἄσκοπα; Δι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε, «Διατί καὶ ἐμεῖς κινδυνεύομεν κάθε ὥραν;». Διότι καὶ ἐὰν τὸ ἐπεθύμει κανεὶς ἀπὸ ματαιοδοξίαν, θὰ τὸ ἀπεφάσιζε διὰ μίαν ἢ καὶ δευτέραν φοράν, ὅχι δι' ὅλην τὴν ζωὴν του ὅπως ἐμεῖς· διότι ἐμεῖς ὅλην τὴν ζωὴν μας ἀφιερῶσαμεν εἰς αὐτό.

«Κάθε ἡμέραν ἀποθνήσκω, μὰ τὴν καύχησιν ποὺ ἔχω δι' ἐσᾶς διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ»· καύχησιν ἐδῶ ὀνομάζει τὴν προκοπὴν τῶν πιστῶν τοῦ ποιμνίου. Ἐπειδὴ ὅμως ἔδειξε τοὺς ὑπάρχοντας κινδύνους ὅτι εἶναι πολλοί, διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι λέγει αὐτὰ ἐπειδὴ δυσανασχετεῖ, ὅχι μόνον δὲν πονῶ, λέγει, ἀλλὰ καὶ καυχῶμαι διότι ὑποφέρω τόσα πρὸς χάριν σας. Καυχᾶται δὲ ἀπλᾶ, λέγει, καὶ διὰ τὸ ὅτι κινδυνεύει δι' αὐτούς, καὶ διὰ τὸ ὅτι τοὺς βλέπει νὰ προκόπτουν. Ὑστερον, πράττων καὶ ἐδῶ αὐτὸ ποὺ συνηθίζει, ἐπειδὴ εἶπε πράγματα ποὺ τὸν ἐπαινοῦν, ἀποδίδει καὶ τὰ δύο εἰς τὸν Χριστόν. Πῶς ἀποθνήσκει δὲ κάθε ἡμέραν; Ὡς πρὸς τὴν προθυμίαν καὶ τὴν προετοιμασίαν δι' αὐτό. Καὶ διατί λέγει αὐτὰ; Διὰ ν' ἀποδείξῃ πάλιν καὶ μὲ αὐτὰ τὸν λόγον διὰ τὴν ἀνάστασιν. Ποῖος δηλαδὴ θὰ ἐπεθύμει, λέγει, νὰ ὑπομείνῃ τόσους θανάτους, ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν ἀνάστασις, οὔτε ζωὴ μετὰ ἀπὸ αὐτά; Διότι, ἐὰν αὐτοὶ ποὺ πιστεύουν εἰς τὴν ἀνάστασιν, μόλις ποὺ θὰ ἐξετίθεντο εἰς κίνδυνον δι' αὐτήν, ἐὰν δὲν ἦσαν πολὺ γενναῖοι, πολὺ περισσότερον

ἔλοιτο τοσοῦτους ὑπομεῖναι θανάτους, καὶ οὕτω χαλεπούς.
 Καὶ γὰρ κατὰ μικρὸν ὄρα πόσῃν ποιεῖται τὴν αὔξησιν. Εἶ-
 πεν, ὅτι κινδυνεύομεν, προσέθηκεν, ὅτι πᾶσαν ὥραν, εἶτα, ὅτι
 καθ' ἡμέραν, εἶτα, ὅτι οὐ κινδυνεύω μόνον, φησί, ἀλλὰ καὶ
 5 ἀποθνήσκω. Δείκνυσι δὴ λοιπὸν καὶ ποιαποὺς θανάτους,
 οὕτω λέγων «Εἰ κατὰ ἄνθρωπον ἐθηριομάχησα ἐν Ἐφέσῳ,
 τί μοι ὄφελος;». Τί ἐστίν, «Εἰ κατὰ ἄνθρωπον;». Ὅσον
 τὸ εἰς ἀνθρώπους ἤκον, ἐθηριομάχησε. Τί γὰρ εἰ ὁ Θεὸς ἐξ-
 ἤρπασέ με τῶν κινδύνων;
 10 Ὅστις ὁ μάλιστα ὑπὲρ τούτων ὀφείλων μεριμνᾷ, ἐγὼ
 εἶμι, ὁ τοσοῦτους κινδύνους πομένων, καὶ μηδεμίαν μηδέπω
 λαβὼν ἀμοιβήν. Εἰ γὰρ μὴ παραγίνεται ὁ τῆς ἀντιδόσεως
 καιρὸς, ἀλλὰ μέχρι τοῦ παρόντος τὰ ἡμέτερα συγκέκλεισται,
 ἡμεῖς ἐν μείζονι ζημίᾳ ἐσμέν. Ὑμεῖς μὲν γὰρ ἀκινδύνως
 15 ἐπιστεύσατε, ἡμεῖς δὲ καθ' ἑκάστην σφαιτούμεθα τὴν ἡμέ-
 ραν. Ταῦτα δὲ ἅπαντα ἔλεγεν, οὐκ ἐπειδὴ οὐκ εἶχεν ὄφελος
 καὶ ἐν αὐτῷ τῷ πάσχειν, ἀλλὰ διὰ τὴν τῶν πολλῶν ἀσθεν-
 νειαν, καὶ ὥστε αὐτοὺς εἰς τὸν περὶ τῆς ἀνασιάσεως σιη-
 ρίξαι λόγον· οὐκ ἐπειδὴ αὐτὸς ἐπὶ μισθῷ ἔιρεχεν· ἀρκούου
 20 γὰρ ἦν αὐτῷ ἀντίδοσις τὸ ποιῆσαι τὸ δοκοῦν τῷ Θεῷ. Ὅστις
 καὶ θίαν λέγει, «Εἰ ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ ἠλπικότιες ἐσμέν ἐν
 Χριστῷ μόνον, ἐλσεινότεροι πάντων ἀνθρώπων ἐσμέν», κα-
 κεῖ πάλιν δι' ἐκείνους, ὥστε τῷ φόβῳ τῆς ἀθλιότητος ταύτης
 διασεῖσαι αὐτῶν τὴν ἀπιστίαν τὴν περὶ τῆς ἀνασιάσεως,
 25 καὶ πρὸς τὴν ἀσθένειαν αὐτῶν συγκαταβαίνων, οὕτω φησί.
 Καὶ γὰρ ὁ μέγας μισθός, τὸ ἀρέσκειν διαπαντός τῷ Χρι-
 στῷ· καὶ χωρὶς τῆς ἀντιδόσεως, μεγίστη ἀμοιβὴ τὸ δι' αὐ-
 τὸν κινδυνεύειν.

4. «Εἰ νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, φάγωμεν καὶ πίωμεν»
 30 αὔριοι γὰρ ἀποθνήσκομεν». Τοῦτο λοιπὸν τὸ ρῆμα καὶ κωμω-

αὐτός πού δέν πιστεύει, λέγει, δέν θά ἤθελε νά ὑπομείνη τόσους θανάτους καί τόσον φοβερούς. Διότι κοίταξε πῶς προοδευτικά ἐντείνει αὐτά πού λέγει. Εἶπεν ὅτι κινδυνεύομεν, προσέθεσεν, ὅτι κάθε ὥραν, ὕστερον, ὅτι κάθε ἡμέραν, ὕστερον ὅτι, ὄχι μόνον κινδυνεύω, λέγει, ἀλλά καί ἀποθνήσκω. Δεικνύει λοιπόν καί τί εἶδους θανάτους, μέ τούς λόγους· «Ἐάν κατά ἄνθρωπον ἐπολέμησα μέ τὰ θηρία εἰς τήν Ἔφεσον, ποῖον τὸ ὄφελος;». Τί σημαίνει, «Εἰς κατά ἄνθρωπον»; Ὅσον εἶναι δυνατόν εἰς ἀνθρώπους, ἐπολέμησα μέ τὰ θηρία. Διότι τί πόλεμος θά ἦτο ἐάν ὁ Θεός μέ ἐλύτρωνεν ἀπό τούς κινδύνους;

Ὡστε αὐτός πού πρέπει περισσότερον νά ἀνησυχῇ δι' αὐτά εἶμαι ἐγώ, πού ὑπομένω τόσους κινδύνους καί δέν ἔχω ἀκόμη λάβει καμμίαν ἀμοιβήν. Ἐάν λοιπόν δέν πρόκειται νά ἔλθῃ ὁ καιρός τῆς ἀνταποδόσεως, ἀλλά τὰ ἀνθρώπινα περιορίζονται καί τελειώνουν ὅλα μέ τήν παρούσαν ζωήν, ἐμεῖς ὑφιστάμεθα τήν μεγαλυτέραν ζημίαν. Διότι σεῖς μέν ἐπιστεύσατε χωρίς νά κινδυνεύσετε, ἐνῶ ἐμεῖς κάθε ἡμέραν σφαγιαζόμεθα. Ἐλεγε δέ αὐτά ὅλα, ὄχι ἐπειδή δέν εἶχεν ὄφελος καί εἰς αὐτά ἀκόμη τὰ παθήματα, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς ἀδυναμίας τῶν πολλῶν καί διὰ νά τούς στηρίξῃ εἰς τήν διδασκαλίαν διὰ τήν ἀνάστασιν· ὄχι διότι ὁ ἴδιος ἠγωνίζετο διὰ τόν μισθόν· διότι τοῦ ἦτο ἀρκετόν ὡς ἀνταπόδοσις τὸ νά κάνῃ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ὡστε καί ὅταν λέγῃ, «Ἐάν εἰς τήν ζωήν αὐτήν ἔχωμεν στηρίξει τὰς ἐλπίδας μας μόνον εἰς τόν Χριστόν, εἴμεθα οἱ περισσότερον ἀξιολύπητοι ἀπό ὅλους τούς ἀνθρώπους», καί τότε πάλιν δι' ἐκείνους τὸ λέγει, ὥστε μέ τόν φόβον αὐτῆς τῆς ἀθλιότητος νά ἐκριζώσῃ τήν ἀπιστίαν των εἰς τήν ἀνάστασιν, καί ἐπειδή συγκαταβαίνει εἰς τήν ἀδυναμίαν των. Διότι ἡ μεγαλυτέρα ἀμοιβή εἶναι τὸ ν' ἀρέσῃ πάντοτε εἰς τόν Χριστόν· καί χωρίς καμμίαν ἀνταπόδοσιν, εἶναι μεγίστη ἀμοιβή τὸ νά κινδυνεύῃ διὰ τόν Χριστόν.

4. «Ἐάν οἱ νεκροὶ δέν ἀνίστανται, τότε ἄς φάγωμεν καί ἄς πῖωμεν, διότι αὔριον ἀποθνήσκομεν». Αὐτός ὁ λόγος λοιπόν λέγεται μέ σκοπὸν νά διακωμωδῆσῃ αὐτά πού λέ-

δοῦντιός ἐστι. Δι οὐδὲ οἴκοθεν αὐτὸ παρήγαγεν, ἀλλὰ τὸν προ-
φήτην ἐπέσκησε τὸν μεγαλοφωνότατον Ἰσοαΐαν, ὃς περὶ τι-
νων ἀπηληγκότων διαλεγόμενος καὶ ἀπεγνωσμένων, ἔλεγε
ταυτὰ τὰ ῥήματα· «Οἱ σφάζοντες μόσχους καὶ θύοντες πρό-
5 θυα, ὥστε γαγεῖν κρέα καὶ πιεῖν οἶνον· οἱ λέγοντες, φύ-
γωμεν καὶ πίωμεν· αὖριον γὰρ ἀποθνήσκουμεν. Ἀνακεκαλυμ-
μένα ταυτὰ ἐσιν εἰς τὰ ὄσια Κυρίου Σαβαώθ· καὶ οὐκ ἀφε-
θήσεται ὑμῖν ἡ ἁμαρτία αὕτη, ἕως ἂν ἀποθάνητε». Εἰ δὲ
τότε συγγνώμης ἦσαν ἀπειστερημένοι οἱ ταῦτα λέγοντες, πολ-
10 λῶ μᾶλλον ἐπὶ τῆς χάριτος.

Εἶτα ἵνα μὴ τραχύτερον ποιήσῃ τὸν λόγον, οὐκ ἐπὶ πολὺ
τῆ εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῇ ἐπιμένει, ἀλλὰ πάλιν ἐπὶ παραίνεσιν
τρέπει τὸν λόγον, λέγων· «Μὴ πλανᾶσθε· φθείρουσιν ἡθὴ
χρησιὰ ὀμιλίας κακαί». Ταῦτα δὲ ἔλεγε, ὁμοῦ μὲν αὐτῶν
15 καθαπιόμενος ὡς ἀνοήτων· χρησιὰ γὰρ ἐνταῦθα ἡθὴ εὐφή-
μως τὰ εὐεξαπάτητα ἐκάλεσεν· ὁμοῦ δέ, ὡς οἶόν τε ἐστί,
καὶ συγγνώμης ὑπὲρ τῶν ἔμπροσθεν αὐτοῖς μεταδιδούς εἰς
τὸ ἀνενεγκεῖν, καὶ τὸ πλεόν τῶν ἐγκλημάτων ἀποσκευαζό-
μενος ἀπ' ἐκείνων καὶ εἰς ἑτέρους μετατιθεῖς, ὥστε καὶ
20 ταύτῃ εἰς μετάνοιαν αὐτοὺς ἐφελκύσασθαι. Ὁ καὶ ἐν τῇ
πρὸς Γαλάτας ἐπιστολῇ ποιεῖ λέγων· «Ὁ δὲ ταρασσῶν ὑμᾶς
βασιάσει τὸ κρίμα, ὅστις ἂν ᾖ».

«Ἐκνήψατε δικαίως, καὶ μὴ ἁμαρτάνετε»· ὡς πρὸς με-
θύοντας καὶ μαινομένους. Τὸ γὰρ ἀθρόον πάντα ἀπὸ τῶν
25 χειρῶν ρῖπαι, μεθύοντων καὶ μαινομένων ἦν, τῶ μηκέτι
δραῖν ἢ ἐώρων, μηδὲ πιστεύειν οἷς ἔμπροσθεν ὁμολόγησαν.
Τί δὲ ἐστι, «δικαίως»; Ἐπὶ συμφέροντι καὶ χρησίμῳ. Ἐ-
στι γὰρ ἀδίκως νήφειν, διὰν ἐπὶ βλάβῃ τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς
διεγηγεργμένος τις ᾖ. Καλῶς δὲ καὶ τό, «μὴ ἁμαρτάνετε»,
30 προσέθηκε, δεικνὺς δι' ἐντεῦθεν αὐτοῖς τὰ σπέρματα τῆς

5. Ἰσο. 22, 13-14.

6. Γαλ. 5, 10.

γει. Δι' αὐτὸ δὲν ἀνέφερον αὐτὸ μὲ ἰδικούς του λόγους, ἀλλ' ἐπαρουσίασε τὸν Ἡσαΐαν μὲ τὴν ἐξοχωτάτην φωνήν, ὁ ὁποῖος ὅταν ὁμιλῇ διὰ κάποιους οἱ ὁποῖοι περιέπεσαν εἰς ἀπελπισίαν καὶ ἀπόγνωσιν, ἔλεγεν αὐτοὺς τοὺς λόγους· «Αὐτοὶ ποὺ σφάζουν μόσχους καὶ θυσιάζουν πρόβατα διὰ νὰ φάγουν κρέας καὶ νὰ πιοῦν οἶνον καὶ λέγουν, ἄς φάγωμεν καὶ ἄς πῖωμεν, διότι αὔριον ἀποθνήσκομεν. Φανερὰ εἶναι αὐτὰ εἰς τὸν Κύριον Σαβαώθ' καὶ δὲν θὰ μείνη ἀτιμώρητος αὐτὴ ἡ ἁμαρτία σας μέχρι τὸν θάνατόν σας»⁵. Ἐὰν δὲ τότε ἦσαν ἀσυγχώρητοι αὐτοὶ ποὺ λέγουν αὐτά, πολὺ περισσότερον εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς χάριτος.

Ἔπειτα διὰ νὰ μὴ κἀνῃ τὸν λόγον σκληρότερον, δὲν ἐπιμένει πολὺ εἰς τὴν εἰς ἄτοπον ἀπαγωγὴν, ἀλλὰ μετατρέπει πάλιν τὸν λόγον εἰς παραίνεσιν καὶ λέγει· «Μὴ πλανᾶσθε· αἱ κακαὶ συναναστροφαι διαφθείρουν τὰ καλὰ ἤθη». Ἐλεγε δὲ αὐτὰ καὶ διὰ νὰ τοὺς κατηγορήσῃ ὡς ἀνοήτους· διότι καλὰ ἤθη ἐδῶ ὠνόμασεν κατ' εὐφημισμὸν αὐτὰ ποὺ ἐξαπατῶνται εὐκόλως· καί, συγχρόνως, ὅσον ἦτο δυνατόν, ἀφοῦ τοὺς συγχωρήσῃ διὰ τὰ προηγούμενα νὰ τοὺς ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πίστιν, καὶ τὸ μεγαλύτερον μέρος ἀπὸ τὰς κατηγορίας ἀφοῦ ἐπῆρεν ἀπὸ ἐκείνους καὶ τὸ μετέφερον εἰς ἄλλους, ὥστε καὶ μὲ αὐτὸ νὰ τοὺς προσελκύσῃ εἰς μετάνοιαν. Αὐτὸ κάμνει καὶ εἰς τὴν πρὸς Γαλάτας ἐπιστολὴν ὅταν λέγῃ· «Ἐκεῖνος δὲ ποὺ σᾶς ταρασσει, αὐτὸς θὰ φέρῃ τὸ κρίμα, ὁποιοσδήποτε καὶ ἂν εἶναι»⁶.

«Συνέλθετε εἰς τὸν ἑαυτὸν σας ὅπως εἶναι δίκαιον καὶ μὴ ἁμαρτάνετε»· ὡσὰν νὰ ὁμιλῇ εἰς μεθυσμένους καὶ τρελλούς. Διότι τὸ νὰ πετάξουν ἀπὸ τὰ χέρια των τὰ πάντα διὰ μιᾶς, ἦτο πρᾶξις ποὺ ἀρμόζει εἰς μεθυσμένους καὶ τρελλούς, καὶ τὸ νὰ μὴ βλέπουν αὐτὰ ποὺ ἔβλεπον, οὔτε νὰ πιστεύουν αὐτὰ ποὺ πρὶν εἶχον ὠμολογήσει. Τί σημαίνει δέ, «ὅπως εἶναι δίκαιον»; Ὅπως εἶναι συμφέρον καὶ χρησίμον. Διότι εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι κανεὶς εἰς ἐγρήγορσιν χωρὶς νὰ ὠφεληθῆται, ὅταν ἀγρυπνᾷ διὰ νὰ βλάβῃ τὴν ψυχὴν του. Καλῶς προσέθεσε δὲ καὶ τό, «μὴ ἁμαρτάνετε», διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἀπὸ αὐτὸ προέρχονται τὰ σπέρματα τῆς

ἀπιστίας. Καὶ πολλαχοῦ τοῦτο αἰνίττειται, ὅτι θίος διεφθαρ-
 μένος πονηρὰ τίκει δόγματα· ὡς διὰ λέγει, «Ρίζα πάντων
 τῶν κακῶν ἢ φιλαργυρία, ἧς τινες ὀρεγόμενοι, ἀπεπλανή-
 θησαν τῆς πίστεως». Καὶ γὰρ πολλοὶ τῶν πονηρὰ σφει
 5 δότιων ἐαυτοῖς, καὶ οὐ βουλομένων δοῦναι δίκην, ἀπὸ τοῦ
 φόβου τούτου καὶ εἰς τὴν περὶ τῆς ἀνασιτάσεως παραβλά-
 πιοῦνται πίσιν· ὥσπερ οὖν οἱ μεγάλα κατορθοῦντες καὶ καθ’
 ἑκάστην αὐτὴν ἐπιθυμοῦσι τὴν ἡμέραν ἰδεῖν.

«Ἄγνωσίαν γὰρ Θεοῦ τινες ἔχουσι πρὸς ἐντροπὴν ὑμῶν
 10 λέγω». Ὅρα πῶς πάλιν μεταιτίθησι τὰ ἐγκλήματα εἰς ἐ-
 τέρους. Οὐ γὰρ εἶπεν, ὅτι ἀγνωσίαν ἔχετε, ἀλλ’ «ἀγνωσίαν
 τινὲς ἔχουσιν». Τὸ γὰρ τῇ ἀνασιτάσει διαπιστεῖν, οὐ σφόδρα
 εἰδότιος ἐστὶ τὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν τὴν ἄμαχον καὶ πρὸς πάν-
 τια ἀρκοῦσαν. Εἰ γὰρ ἐξ οὐκ ὄντων τὰ ὄντια ἐποίησε, πολλῶ
 15 μᾶλλον τὰ διαλυθέντα δυνήσεται ἀνασιτῆσαι. Καὶ ἔπειδὴ
 σφόδρα αὐτῶν καθήψατο, καὶ μεθ’ ὑπερβολῆς ἐκωμώδησεν,
 εἰς γαστριμαργίαν, εἰς ἄνοιαν, εἰς παραπληξίαν διαβάλλων,
 παραμυθούμενος τὰ εἰρημένα, φησὶ «Πρὸς ἐντροπὴν ὑμῶν
 λέγω», ιουτέσιν, ὥστε διορθῶσαι, ὥστε ἐπαναγαγεῖν, ὥστε
 20 αἰσχυνθέντας ὑμᾶς γενέσθαι βελτίους. Δέδοικε γὰρ μὴ πέ-
 ρα τοῦ δέοντος τειμῶν, ἀποσκιριτῆσαι ποιήσῃ.

5. Ταῦτα δὲ μὴ πρὸς ἐκείνους εἰρησθαι νομίζωμεν μόνον,
 ἀλλὰ καὶ νῦν εἰρησθαι πρὸς ἅπαντας τοὺς τὰ αὐτὰ νο-
 σοῦντας, καὶ τοὺς θίον διεφθαρμένον ἔχοντας. Καὶ γὰρ οὐχὶ
 25 οἱ τὰ πονηρὰ δόγματα ἔχοντες μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ ἁμαρτίαις
 κατεχόμενοι χαλεπαῖς, μεθίουσίν τε καὶ παραπαίουσι. Διὸ
 καὶ πρὸς αὐτοὺς ἂν λεχθεῖη δικαίως τό, «Ἐκνήψατε», καὶ
 μάλιστα πρὸς τοὺς τῷ κάρῳ τῆς πλεονεξίας βεβαρημένους,
 τοὺς κακῶς ἀρπάζοντας. Ἔστι γὰρ ἀρπαγὴ καλὴ ἢ τῶν

ἀπιστίας. Καί εἰς πολλὰ σημεῖα ὑπαινίσσεται αὐτό, ὅτι δηλαδὴ ἀμαρτωλὴ ζωὴ γεννᾷ ἐσφαλμένας δοξασίας εἰς τὴν πίστιν ὅπως ὅταν λέγῃ, «Ρίζα ὄλων τῶν κακῶν εἶναι ἡ φιλαργυρία, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἀφοῦ ἐκυριεύθησαν μερικοί, ἀπεπλανήθησαν ἀπὸ τὴν πίστιν». Διότι πολλοὶ ποῦ ἐλέγχονται δι' ἀμαρτίας ἀπὸ τὴν συνείδησίν των καὶ δὲν θέλουν νὰ κριθοῦν, ἀπὸ τὸν φόβον αὐτὸν βλάπτονται καὶ εἰς τὴν πίστιν διὰ τὴν ἀνάστασιν ὅπως λοιπὸν αὐτοὶ ποῦ κατορθώσουν μεγάλα εἰς τὴν πίστιν, ἐπιθυμοῦν καὶ τὴν κάθε ἡμέραν νὰ τὴν ἰδοῦν.

«Λέγω αὐτά, διότι μερικοὶ δὲν γνωρίζουν καθόλου τὸν Θεόν ἢ πρὸς ἐντροπὴν σας τὸ λέγω». Κοίταξε πῶς πάλιν μεταθέτει εἰς ἄλλους τὰς κατηγορίας. Διότι δὲν εἶπεν ὅτι, ἔχετε ἄγνοιαν, ἀλλά, «μερικοὶ δὲν γνωρίζουν καθόλου τὸν Θεόν». Διότι τὸ ν' ἀπιστῆ κανεὶς εἰς τὴν ἀνάστασιν, δὲν χαρακτηρίζει ἄνθρωπον ποῦ γνωρίζει καλῶς τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, ποῦ εἶναι ἀκαταμάχητος καὶ ἀρκετὴ δι' ὅτιδῆποτε. Διότι, ἐὰν ἐδημιούργησε τὰ ὄντα ἀπὸ τὸ μηδέν, πολὺ περισσότερον θὰ ἠμπορέσῃ ν' ἀναστήσῃ αὐτὰ ποῦ διελύθησαν καὶ ἀποσυνετέθησαν. Καὶ ἐπειδὴ τοὺς προσέβαλε πολὺ καὶ τοὺς περιεγέλασεν ὑπερβαλικά, μὲ τὸ νὰ τοὺς κατηγορῆ διὰ γαστριμαργίαν, ἀνοησίαν, παραφροσύνην, διὰ νὰ τοὺς παρηγορήσῃ δι' ὅσα εἶπε, λέγει ἢ «Πρὸς ἐντροπὴν σας τὸ λέγω», δηλαδὴ, διὰ νὰ διορθωθῆτε, διὰ νὰ ἐπανεέλθετε, διὰ νὰ ἐντραπῆτε καὶ νὰ γίνετε καλύτεροι. Διότι φοβεῖται μήπως, ἐὰν βαθύνη τὴν τομὴν περισσότερον, τοὺς κἀνὴ νὰ ἀπομακρυνθοῦν.

5. Αὐτὰ δὲ ἅς μὴ νομίζωμεν ὅτι ἐλέχθησαν μόνον πρὸς ἐκείνους, ἀλλ' ὅτι ἔχουν λεχθῆ καὶ διὰ σήμερον πρὸς ὅλους ποῦ πάσχουν τὰ ἴδια καὶ ἔχουν διεφθαρμένα ἦθη καὶ ζωὴν. Διότι, ὄχι μόνον αὐτοὶ ποῦ ἔχουν αἰρετικὰς δοξασίας, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ποῦ κατέχονται ἀπὸ μεγάλας ἀμαρτίας, εὐρίσκονται εἰς μέθην καὶ παραφροσύνην. Δι' αὐτὸ καὶ πρὸς αὐτοὺς θὰ ἐλέγετο δικαίως τὸ «Συνέλθετε», καὶ μάλιστα πρὸς αὐτοὺς ποῦ βαρύνονται ἀπὸ τὸν λήθαργον τῆς πλεονεξίας, αὐτοὺς ποῦ ἀρπάζουν τὰ τῶν συνανθρώπων των. Διότι ὑ-

οὐρανῶν ἀρπαγή, ἢ μηδὲν βλάβιουσα. Ἐν μὲν γὰρ τοῖς
 χρήμασιν οὐκ ἔστιν ἕτερον γενέσθαι πλούσιον, μὴ ἐτέρου
 πρότερον γενομένου πένητος· ἐπὶ δὲ τῶν πνευματικῶν οὐκ
 ἔστι τοῦτο, ἀλλὰ τοῦναντίον ἅπαν, οὐκ ἔστι τινὰ γενέσθαι πλού-
 5 οῖον, μὴ ἕτερον ποιήσαντα εὖπορον· ἂν γὰρ μηδένα ὠφελή-
 σης, οὐ δύνησθαι γενέσθαι εὖπορος. Ἐν μὲν γὰρ τοῖς σωματι-
 κοῖς ἢ μειάδοσις μείωσιν ποιεῖ· ἐν δὲ τοῖς πνευματικοῖς ἢ
 μειάδοσις πλεονασμὸν ἐργάζεται, καὶ τὸ μὴ μειαδοῦναι, τοῦτο
 πολλὴν πενίαν κατασκευάζει, καὶ κόλασιν ἐσχάτην ἐπάγει.
 10 Καὶ δείκνυσι τοῦτο ὁ τὸ τάλανιον κατορούξας. Καὶ γὰρ
 ὁ λόγον ἔχων σοφίας, μειαδοὺς ἐτέρω, ἠϋξῆσε τὴν περιουσίαν,
 πολλοὺς ποιήσας τοὺς σοφοὺς· οἴκοι δὲ κατακρούσας, ἀπειτέ-
 ρησεν ἑαυτὸν τῆς περιουσίας, οὐ κησάμενος τὴν τῶν πολ-
 λῶν ὠφέλειαν. Πάλιν ὁ χαρίσματα ἔχων ἕτερα, πολλοὺς ἰα-
 15 σάμενος ἐξέτεινε τὴν δωρεάν· καὶ οὔτε αὐτὸς ἐξεκενώθη
 τῇ μειαδόσει, καὶ πολλοὺς ἐτέρους ἐνέπλησε τῆς πνευματι-
 κῆς δωρεᾶς. Καὶ ἐπὶ πάντων τῶν πνευματικῶν ἀκίνητος
 οὗτος ὁ κανὼν διαμένει. Οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας, ὁ
 μὲν κοινωνοὺς πολλοὺς κατασκευάζων ἑαυτῷ τῆς βασιλείας,
 20 ταύτη μειζόνως αὐτῆς ἀπολαύσεται πάλιν· ὁ δὲ μηδένα σπου-
 δάζων λαθεῖν κοινωνόν, καὶ αὐτὸς ἐκπεσεῖται τῶν πολλῶν
 ἀγαθῶν ἐκείνων. Εἰ γὰρ ἢ σοφία ἢ αἰσθητὴ οὐ δαπανᾶται,
 μυρίων ἀρπαζόντων, οὔτε ὁ τεχνίτης πολλοὺς τοὺς τεχνί-
 τας ποιῶν ἀπόλλυσι τὴν τέχνην, πολλῷ μᾶλλον ὁ τὴν βασι-
 25 λείαν ἀρπάζων ἐλάτιονα οὐκ ἐργάσεται, ἀλλὰ τότε πλείων
 ἔστι ὁ πλοῦτος ἡμῖν, ὅταν πολλοὺς ἐπὶ τοῦτο καλῶμεν.

Ἀρπάσωμεν τοίνυν τὰ μὴ ἀναλισκόμενα, ἀλλὰ πλεονάζον-
 τα ἐν τῷ ἀρπάζεσθαι· ἀρπάσωμεν τὰ μηδένα ἔχοντα συκο-

πάρχει ἄρπαγή καλή, ἡ ἄρπαγή τῶν οὐρανῶν, ἡ ὁποία δὲν βλάπτει καθόλου. Καθ' ὅσον εἰς μὲν τὰ χρήματα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ κάποιος πλούσιος, ἐὰν κάποιος προηγουμένως δὲν γίνῃ πτωχός, εἰς τὰ πνευματικά ὅμως δὲν συμβαίνει αὐτό, ἀλλὰ τὸ τελείως ἀντίθετον, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ κάποιος πλούσιος, ἐὰν δὲν κάνῃ κάποιον ἄλλον εὐπορον· διότι ἐὰν δὲν ὠφελήσῃ κανένα, δὲν ἠμπορεῖς νὰ γίνῃς πλούσιος. Διότι εἰς μὲν τὰ σωματικά, τὸ νὰ δίδῃς ἐπιφέρει ἐλάττωσιν, ἐνῶ εἰς τὰ πνευματικά τὸ νὰ δίδῃς φέρει πλεόνασμα καὶ τὸ νὰ μὴ δίδῃς, αὐτὸ προκαλεῖ πολλὴν πτωχείαν καὶ προξενεῖ τὴν χειροτέραν κόλασιν.

Καὶ αὐτὸ τὸ ἀποδεικνύει αὐτὸς ποῦ ἔκρυσσε τὸ τάλαντον. Διότι αὐτὸς ποῦ ἔχει καὶ ἠμπορεῖ νὰ διδάξῃ σοφίαν, ὅταν δώσῃ εἰς ἄλλον, αὐξάνει τὸ κέρδος μὲ τὸ ὅτι κάνει πολλοὺς τοὺς σοφοὺς· ἐὰν ὅμως κρύψῃ αὐτὴν εἰς τὸν ἑαυτὸν του, στερεῖ τὸν ἑαυτὸν του ἀπὸ τὸ κέρδος, ἀφοῦ δὲν ἐκαρπώθη τὴν ὠφέλειαν τῶν πολλῶν. Πάλιν ἐκεῖνος ποῦ ἔχει ἄλλα χαρίσματα, μὲ τὸ νὰ ἰατρεύσῃ ἄλλους ἐξήπλωσε τὴν δωρεάν· καὶ χωρὶς αὐτὸς νὰ στερηθῇ μὲ τὸ νὰ δώσῃ, ἐγέμισσε πολλοὺς ἄλλους μὲ τὴν πνευματικὴν δωρεάν. Καὶ εἰς ὅλα τὰ πνευματικά παραμένει ἀμετακίνητος αὐτὸς ὁ κανὼν. "Ἐτσι καὶ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, αὐτὸς μὲν ποῦ κάμνει πολλοὺς κοινωνοὺς τῆς βασιλείας μαζί μὲ τὸν ἑαυτὸν του, θ' ἀπολαύσῃ αὐτὴν πάλιν περισσότερο, ἐνῶ αὐτὸς ποῦ ἐπιδιώκει νὰ μὴ κάνῃ κανένα κοινωνόν, θὰ ἐκπέσῃ καὶ αὐτὸς ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ πολλὰ ἀγαθὰ. Διότι, ἐὰν ἡ σοφία ποῦ εἶναι αἰσθητὴ δὲν δαπανᾶται ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι χιλιάδες αὐτοὶ ποῦ τὴν ἄρπάζουν, οὔτε ὁ τεχνίτης μὲ τὸ νὰ κάμνῃ πολλοὺς τοὺς τεχνίτας χάνει τὴν τέχνην, πολὺ περισσότερο αὐτὸς ποῦ ἄρπάζει τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, δὲν θὰ ἐπιτύχῃ ὀλιγώτερα, ἀλλὰ τότε θὰ εἶναι περισσότερο ὁ πλοῦτος μας, ὅταν προσκαλῶμεν πολλοὺς εἰς αὐτό.

"Ἄς ἄρπάξωμεν λοιπὸν αὐτὰ ποῦ δὲν ἐλαττοῦνται, ἀλλὰ πλεονάζουν ὅταν ἄρπάζονται· ἄς ἄρπάξωμεν αὐτὰ ποῦ δὲν προσβάλλονται ἀπὸ κανένα συκοφάντην, οὔτε

φάντην, μηδὲ βάσκανον. Καὶ γὰρ εἰ χρυσοῦ ἰόπος ἦν πηγὴν ἔχων ἀναβλύζουσαν ἀένναον, καὶ ἰοσοῦτιν πλεον ἐπέρρει, ὄσων πλεον ἐξηγιλεῖτο, ἕτερος δὲ ἰόπος ἦν θησαυρὸν ἔχων κατορωρυγμένον, πόθεν ἂν ἠθέλησας πλουτεῖν; οὐχὶ ἐκεῖθεν
 5 ὄθεν πολλὴ ἡ ἐπιρροὴ καὶ οὐδεὶς ὁ φθόνος; Παντί που δήλον. Ἄλλ' ἵνα μὴ λόγῳ τοῦτο μόνον ἀναπλάσωμεν, λογίσασθε ἐπὶ τοῦ ἀέρος τὸ εἰρημένον καὶ ἐπὶ τοῦ ἡλίου· ταῦτα γὰρ ἀρπάζεται παρὰ πάντων, καὶ πάντας πληροῖ.

Ἄλλὰ ταῦτα μὲν, καὶ ἀπολαυόντων καὶ μὴ ἀπολαυόντων,
 10 ὁμοία μένει μὴ ἐλατιούμενα· ὁ δὲ ἐγὼ εἶπον, πολλῶ μείζον ἐστίν. Οὐ γὰρ ὁμοία μένει ἡ πνευματικὴ σοφία διαδιδομένη καὶ μὴ διαδιδομένη, ἀλλ' αὐξεται μᾶλλον διαδιδομένη. Εἰ δέ τις οὐκ ἀνέχεται τῶν εἰρημένων, ἀλλ' ἔτι τῆ τῶν βιωτικῶν προστέθηκε πενία ἀρπάζων τὰ ἐλατιούμενα, κἂν οὕτω
 15 πάλιν ἀναμιμνησκέσθῳ τῆς τροφῆς τοῦ μάννα, καὶ φοβείσθῳ τὸ παράδειγμα τῆς κολάσεως. Ὅπερ γὰρ ἐπ' ἐκείνης συνέβαινε, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν πλεονεκτούντων νῦν ἐκβαῖνον ἔστιν ἰδεῖν. Τί δὲ τότε συνέβαινε; Σκώληκες ἔβρουν ἀπὸ τῆς πλεονεξίας. Τοῦτο καὶ νῦν γίνεται ἐπὶ τούτων. Τὸ μὲν
 20 γὰρ μέτρον τῆς τροφῆς τὸ αὐτὸ ἅπασιν· μίαν γὰρ πληροῦμεν γαστέρα· ἡ δὲ κόπρος παρὰ σοὶ πλείων τῶ τρυφῶντι. Καὶ καθάπερ ἐκεῖ ἐν ταῖς οἰκίαις οἱ τὸ πλεον τοῦ νενομισμένου συλλέγοντες, οὐ μάννα συνῆγον, ἀλλὰ σκώληκας πλείους καὶ σηπεδόνα· οὕτω δὴ καὶ ἐν τῇ τρυφῇ καὶ ἐν τῇ πλεονεξίᾳ,
 25 οὐ τρυφὴν πλείονα, ἀλλὰ φθορὰν πλείονα συνάγουσιν οἱ γαστριζόμενοι καὶ μεθύοντες.

Ἄλλ' ὁμῶς ἰοσοῦτιν χεῖρους ἐκείνων οἱ νῦν, ὄσων ἐκεῖνοι μὲν ἅπαξ παθόντες τοῦτο, ἐσωφρονίσθησαν· οὗτοι δὲ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὸν σκώληκα τοῦτον ἐκείνου πολὺν

φθονερόν. Διότι καὶ ἐὰν ὑπῆρχε κάποιος τόπος πού νὰ εἶχε πηγὴν πού ν' ἀναβλύζη ἀδιακόπως καὶ αἰωνίως χρυσόν, καὶ τόσον περισσότερον ἀνέβλυζεν, ὅσον περισσότερον ἦντλειτο, ὑπῆρχε δὲ καὶ ἄλλος τόπος πού νὰ ἔχη θησαυρόν κρυμμένον μέσα εἰς τὴν γῆν, ἀπὸ ποῦ θὰ ἤθελες νὰ πλουτίσης; ὄχι ἀπὸ ἐκεῖ; ὅπου ἡ ροὴ τοῦ χρυσοῦ εἶναι πολλὴ καὶ δὲν ἐπισύρει καθόλου φθόνον; Εἶναι ὀλοφάνερον. Ἄλλὰ διὰ νὰ μὴ φέρωμεν τὸ παράδειγμα μόνον μετὸν λόγον, σκεφθῆτε αὐτὸ πού εἶπον διὰ τὸν ἀέρα καὶ τὸν ἥλιον· διότι αὐτὰ ἀρπάζονται ἀπὸ ὅλους καὶ ὑπερκαλύπτουν τὰς ἀνάγκας ὄλων.

Ἄλλ' αὐτὰ μὲν, εἴτε τὰ ἀπολαμβάνουν οἱ ἄνθρωποι, εἴτε ὄχι, παραμένουν τὰ ἴδια χωρὶς νὰ ἐλαττοῦνται, ἐνῶ αὐτὸ πού εἶπον ἐγώ, εἶναι πολὺ μεγαλύτερον. Διότι ἡ πνευματικὴ σοφία δὲν μένει ὁμοίᾳ ὅταν διαδίδεται, ἀλλὰ περισσότερον αὐξάνει ὅταν διαδίδεται. Ἐὰν δὲ κάποιος δὲν παραδέχεται αὐτὰ πού ἐλέχθησαν, ἀλλ' ἀκόμη εἶναι προσκολλημένος εἰς τὴν πτωχείαν τῶν βιωτικῶν πραγμάτων μετὸ ν' ἀρπάζη αὐτὰ πού ἐλαττώνονται, ὥς ἐνθυμηθῆ τὸ παράδειγμα τῆς τιμωρίας. Διότι αὐτὸ ἀκριβῶς πού συνέβαινε τότε, αὐτὸ θὰ ἰδῆ κανεὶς νὰ συμβαίῃ καὶ τώρα εἰς τοὺς πλεονέκτας. Τί συνέβαινε δὲ τότε; Ἐγέμιζεν ὁ τόπος ἀπὸ σκώληκας ἐξ αἰτίας τῆς πλεονεξίας. Αὐτὸ γίνεται καὶ τώρα εἰς αὐτούς. Διότι τὸ μέτρον μὲν τῆς τροφῆς εἶναι τὸ ἴδιον εἰς ὅλους· διότι μίαν κοιλίαν γεμίζομεν ἢ κόπρος ὁμῶς εἶναι περισσοτέρα εἰς ἐσένα πού ἐπιδίδεσαι εἰς ἀπολαύσεις φαγητῶν. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖ αὐτοὶ πού συνέλεγον περισσότερον ἀπὸ ὅσον ἐχρειάζετο, δὲν συνεκέντρωνον μάννα, ἀλλὰ περισσοτέρους σκώληκας καὶ σαπίλαν, ἔτσι καὶ εἰς τὰς ἀπολαύσεις καὶ τὴν πλεονεξίαν, ὄχι περισσοτέραν ἀπόλαυσιν, ἀλλὰ φθορὰν περισσοτέραν συγκεντρώνουν αὐτοὶ πού τρώγουν ὑπερβολικὰ καὶ μεθοῦν.

Ἄλλ' εἶναι τόσον χειρότεροι ἀπὸ ἐκείνους οἱ σημερινοί, ὅσον ἐκεῖνοι μὲν ἀφοῦ ἔπαθον μίαν φορὰν αὐτό, ἐσωφρονίσθησαν, ἐνῶ αὐτοὶ κάθε ἡμέραν ἀφοῦ εἰσάγουν εἰς

χαλεπώτερον εἰς τὰς οἰκίας τὰς ἑαυτῶν εἰσάγοντες, οὔτε αἰ-
 οδάνονται, οὔτε κορέννυνται. Ὅτι γὰρ ταῦτα ἐκείνοις ἔοι-
 κε κατὰ τὸν τῆς μαισιοπονίας λόγον· τῇ γὰρ τιμωρίᾳ πολ-
 λῶ ταῦτα χαλεπώτερα· ἐντεῦθεν σκόπει. Τίνι γὰρ διαφέρει
 5 ὁ πλούσιος τοῦ πένητος; Οὐχ ἓν σῶμα περιβάλλει; οὐ μίαν
 τρέφει γαστέρα; τίνι οὖν πλεονεκειῖ; Ταῖς φροντίσι, τῶ
 δαπανᾶσθαι, τῶ παρακούειν Θεοῦ, τῶ διαφθεῖρειν τὴν σάρκα,
 τῶ λυμαίνεσθαι τὴν ψυχὴν. Ταῦτα γὰρ ἔστιν, οἷς πλεονεκειῖ
 τὸν πένητα ὡς εἶγε πολλὰς ἐπλήρου γαστέρας, τάχα τι καὶ
 10 λέγειν εἶχον, ὅλον διπλείων ἢ χρεῖα, καὶ μείζων ἢ τῆς
 δαπάνης ἀνάγκη.

Ἄλλὰ καὶ νῦν ἔχουσι, φησὶν, εἰπεῖν, διὰ πολλὰς πλη-
 ροῦσι, τὰς τῶν οἰκειῶν, τὰς τῶν θεραπευαίνιδων. Ἄλλ' οὐ
 χρεῖας ἔνεκεν, οὐδὲ φιλανθρωπίας τοῦτο γίνεται, ἀλλὰ τύφου
 15 μόνον ὄθεν οὐδ' ἂν ἀνάσχοιεν τίς τῆς ἀπολογίας αὐτῶν.
 Διὰ τί γὰρ πολλοὺς ἔχεις οἰκείας; Ὡσπερ γὰρ ἐν ἱματίοις
 τὴν χρεῖαν διώκειν δεῖ μόνον, καὶ ἐν τραπέζῃ, οὕτω καὶ ἐν
 οἰκείαις. Τίς οὖν ἡ χρεῖα; Οὐκ ἔστιν οὐδεμία. Καὶ γὰρ ἐνὶ
 τὸν ἓνα χρῆσθαι δεσπότην οἰκείῃ μόνον ἔχοῃν· μᾶλλον δὲ καὶ
 20 δύο καὶ τρεῖς δεσπότης ἐνὶ οἰκείῃ. Εἰ δὲ βαρὺ τοῦτο, ἐννόη-
 σον τοὺς οὐδὲ ἓνα ἔχοντας, καὶ εὐκολωτέρας ἀπολαύοντας
 θεραπείας. Καὶ γὰρ ἀντάρκεις τῇ διακονίᾳ τῇ ἑαυτῶν ἐ-
 ποίησεν ὁ Θεός, μᾶλλον δὲ καὶ τῇ τοῦ πλησίου. Εἰ δὲ ἀπι-
 στεῖς, ἄκουε Παύλου λέγοντος· «Ταῖς χρεῖαις μου καὶ τοῖς
 25 οὔσι μετ' ἐμοῦ ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες αὐταί».

Εἶτα ὁ μὲν τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος καὶ τῶν οὐρανῶν
 ἄξιός, οὐκ ἠσχύνειτο μυρίοις ὑπηρειῶν· σὺ δέ, εἰ μὴ πολλὰς
 περιφέρεις ἀνδραπόδων ἀγέλας, αἰσχροὺς εἶναι νομίζεις, οὐκ
 εἰδῶς διὰ τοῦτο μὲν οὖν μάλιστα εἶστί σε τὸ καταισχῦνον;
 30 Καὶ γὰρ διὰ τοῦτο καὶ χεῖρας ἡμῖν ἔδωκεν ὁ Θεός καὶ πό-

τάς οίκίας των αὐτὸν τὸν σκώληκα πού εἶναι πολὺ χειρότερος ἀπὸ ἐκεῖνον, οὔτε αἰσθάνονται τί κάμνουν, οὔτε χορταίνουσι. Διὰ τὸ ὅτι αὐτὰ ὁμοιάζουσι μὲ ἐκεῖνα κατὰ τὴν ματαιοπονίαν, διότι αὐτὰ κατὰ τὴν τιμωρίαν εἶναι πολὺ χειρότερα, διαπίστωσέ το ἀπὸ ἐδῶ. Εἰς τί δηλαδὴ διαφέρει ὁ πλούσιος ἀπὸ τὸν πτωχόν; Δὲν ἐνδύει καὶ αὐτὸς μόνον ἓν σῶμα; δὲν τρέφει μίαν κοιλίαν; εἰς τί λοιπὸν πλεονεκτεῖ; Εἰς τὰς φροντίδας, εἰς τὸ ὅτι ἐξοδεύεται, εἰς τὸ ὅτι παρακούει τὸν Θεόν, εἰς τὸ ὅτι βλάπτει τὸ σῶμα, εἰς τὸ ὅτι καταστρέφει τὴν ψυχὴν του. Καθ' ὅσον αὐτὰ εἶναι ἐκεῖνα εἰς τὰ ποῖα πλεονεκτεῖ ὡς πρὸς τὸν πτωχόν· διότι ἐὰν πράγματι ἐγέμιζε πολλὰς κοιλίας, θὰ εἶχον νὰ εἰπῶ κάτι, ὅπως ὅτι ἔχει μεγαλυτέραν ἀνάγκην καὶ εἶναι ἀπαραίτητον νὰ δαπανήσῃ περισσότερα.

Ἄλλὰ καὶ τώρα ἔχουσι νὰ εἰποῦν, ἴσως θὰ εἰπῆ κάποιος, ὅτι ἐκπληροῦν πολλὰς ἀνάγκας, δηλαδὴ τὰς ἀνάγκας τῶν ὑπηρετιῶν. Αὐτὸ ὅμως γίνεται, ὄχι λόγῳ ἀνάγκης, οὔτε λόγῳ φιλάνθρωπίας, ἀλλὰ μόνον λόγῳ ὑπερηφανείας· δι' αὐτὸ κανεὶς λοιπὸν δὲν θ' ἀνείχετο τὴν δικαιολογίαν των. Διατί λοιπὸν ἔχεις πολλοὺς ὑπηρέτας; Διότι, ὅπως εἰς τὰ ἐνδύματα πρέπει νὰ ἐπιδιώκωμεν μόνον τὰ ἀναγκαῖα, καὶ εἰς τὸ φαγητόν, ἔτσι καὶ εἰς τοὺς ὑπηρέτας. Ποῖα λοιπὸν ἡ ἀνάγκη; Δὲν ὑπάρχει καμία. Διότι κάθε κύριος ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιοῖ μόνον ἓνα ὑπηρέτην· μᾶλλον δὲ καὶ δύο καὶ τρεῖς κύριοι ἓνα ὑπηρέτην. Ἐὰν δὲ αὐτὸ φαίνεται βαρὺ, σκέψου αὐτοὺς πού δὲν ἔχουσι οὔτε ἓνα καὶ ὑπηρετοῦνται εὐκολώτερον. Διότι ὁ Θεὸς τοὺς ἔκαμεν αὐτάρκεις εἰς τὸ νὰ ὑπηρετοῦν τὸν ἑαυτὸν των, μᾶλλον δὲ καὶ τὸν πλησίον. Ἐὰν ὅμως δὲν πιστεύῃς, ἄκουσε τὸν Παῦλον πού λέγει· «Τὰς ἀνάγκας τὰς ἰδικὰς μου καὶ τῶν συντρόφων μου ἐξυπηρέτησαν αὐτὰ τὰ χέρια μου»⁷.

Λοιπὸν, ὁ μὲν διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης καὶ ἄξιός τῶν οὐρανῶν, δὲν ἐνετρέπετο νὰ ὑπηρετῆ χιλιάδας, ἐνῶ ἐσύ, ἐὰν δὲν περιφέρῃς πολλὰς ἀγέλας ὑπηρετῶν, νομίζεις ὅτι εἶναι αἰσχρὸν καὶ δὲν γνωρίζεις ὅτι αὐτὸ μὲν εἶναι πού σε ἐντροπιάζει περισσότερο; Καθ' ὅσον δι' αὐτὸ καὶ

δας, ἵνα μὴ δεώμεθα οἰκειῶν. Οὐδὲ γὰρ χρείας ἔνεκεν τῶν δούλων ἐπεισέχθη γένος, ἐπεὶ μετὰ τοῦ Ἀδάμ ἐπλάσθη ἄν καὶ δοῦλος· ἀλλ' ἁμαρτίας ἐστὶ τὸ ἐπιτίμιον, καὶ τῆς παρακοῆς ἢ κόλασις. Ὁ δὲ Χριστὸς παραγενόμενος καὶ
 5 τοῦτο ἔλυσεν· «Ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ οὐκ ἔστι δοῦλος, οὐκ ἐλεύθερος». Ὅσπερ οὐκ ἀναγκαῖον τὸ δοῦλον ἔχειν· εἰ δὲ καὶ ἀναγκαῖον, ἓνα που μόνον, ἢ τὸ πολὺ δεύτερον. Τί βούλειαι τὰ σμήνη τῶν οἰκειῶν; Καθάπερ γὰρ οἱ προβατοπῶλαι καὶ οἱ σωματοκάπηλοι, οὕτως ἐν βαλανείῳ, οὕτως ἐν
 10 ἀγορᾷ περιίασιν οἱ πλουτοῦντες.

Πλὴν ἀλλ' οὐδὲν ἀκριβολογοῦμαι· ἔσιω σοι καὶ δεύτερος οἰκείης· εἰ δὲ πολλοὺς συνάγεις, σὺ φιλανθρωπίας ἔνεκεν τοῦτο ποιεῖς, ἀλλὰ θρυπιόμενος. Ἐπεὶ, εἰ κηδόμενος, μηδένα εἰς διακονίαν ἀπασχολήσης τὴν σὴν, ἀλλ' ἀγοράσας, καὶ
 15 ἰέχρας διδάξας ὥστε ἀρκεῖν ἑαυτοῖς, ἄφες ἐλευθέρους. Ὅταν δὲ μασιζῆς, διὰν δεσμεύης, οὐκέτι φιλανθρωπίας τὸ ἔργον. Καὶ οἶδα μὲν δι' ἑφορικὸς εἶμι τοῖς ἀκούουσιν· ἀλλὰ τί πάθω; Εἰς τοῦτο κεῖμαι, καὶ σὺ παύσομαι ταῦτα λέγων, ἄν τε γένηται τι πλέον, ἄν τε μηδέν. Τί γὰρ σοι βούλειαι τὸ σοβεῖν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς; Μὴ γὰρ μεταξὺ θηρίων περιπαιεῖς, δι' ἀπελαύνεις τοὺς ἐντυγχάνοντας; Μὴ φοβηθῆς· οὐδεὶς δάκνει τῶν προσιόντων, καὶ πλησίον σοι βαδίζόντων.

Ἄλλ' ὕβριν ἠγῆ τὸ μετὰ πάντων συμβαδίζειν; Καὶ πόσης
 25 ταῦτα μανίας, πόσης τερατωδείας, ἰδὼν μὲν ἵππον πλησίον ἐπόμενον μὴ νομίζειν φέρειν ὕβριν, ἄνθρωπον δέ, εἰ μὴ ἀπὸ μυρίων ἐλαύνοιτο σταδίων, καταισχύνειν ἠγεῖσθαι; Τί δὲ καὶ παῖδας ραβδούχους ἔχεις, ὡς δούλοις κεχρημένος τοῖς ἐλευθέροις, μᾶλλον δὲ αὐτὸς παντὶς ἀτιμότερον οἰκέ-

μας ἔδωσε χέρια ὁ Θεὸς καὶ πόδια, διὰ νὰ μὴ χρειαζώμεθα ὑπηρέτας. Διότι τὸ γένος τῶν δούλων δὲν ἔγινε λόγω ἀνάγκης, ἀφοῦ μαζί μὲ τὸν Ἀδὰμ ἐπλάσθη, ἂν καὶ δοῦλος ἄλλ' εἶναι ποινὴ ἀμαρτίας καὶ τιμωρία τῆς παρακοῆς. Ὁ Χριστὸς ὅμως ὅταν ἦλθε κατέλυσε καὶ τὴν δουλείαν· «Διότι ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ δὲν ὑπάρχει δοῦλος, οὔτε ἐλεύθερος»⁴. Ὡστε δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔχη κανεὶς δοῦλον. Ἐὰν δὲ εἶναι ἀναγκαῖον, ἓνα μόνον ἢ τὸ πολὺ δεύτερον. Τί θέλουν τὰ κοπάδια τῶν ὑπηρετῶν; Διότι ὅπως οἱ ἔμποροι προβάτων καὶ οἱ σωματέμποροι, ἔτσι εἰς τὸ λουτρὸν καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν περιέρχονται οἱ πλούσιοι.

Ἄλλὰ δὲν ἐξετάζω μὲ ἀκρίβειαν ἄς ἔχης καὶ δεύτερον ὑπηρέτην ἔὰν ὅμως συγκεντρώνης πολλούς, δὲν κάμνεις αὐτὸ ἀπὸ φιλανθρωπίαν, ἀλλ' ἀπὸ ὑπερηφάνειαν. Διότι, ἔὰν τὸ κάμνης ἀπὸ ἐνδιαφέρον, μὴ ἀπασχολήσης κανένα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν σου, ἀλλ', ἀφοῦ ἀγοράσης καὶ διδάξης τέχνας εἰς αὐτούς, ὥστε νὰ κερδίζουν ἀρκετὰ διὰ τὸν ἑαυτὸν των, ἄφησέ τους ἐλευθέρους. Ὅταν ὅμως τοὺς μαστιγῶνης, ὅταν τοὺς δένης, δὲν εἶναι καθόλου ἔργον φιλανθρωπίας. Καὶ γνωρίζω μὲν ὅτι εἶμαι φορτικὸς εἰς τοὺς ἀκροατὰς ἄλλὰ τί νὰ νάνω; Εἰς αὐτὸ ἔχω ταχθῆ καὶ δὲν θὰ παύσω νὰ λέγω αὐτά, εἴτε γίνεαι κάτι, εἴτε ὄχι. Τί σοῦ χρειάζεται λοιπὸν νὰ φοβίζης τοὺς ἄλλους καὶ νὰ τοὺς ἀπομακρύνης εἰς τὴν ἀγορὰν; Μήπως περιπατεῖς μεταξὺ θηρίων καὶ ἀποδιώκεις ὅσους εὐρεθοῦν ἐκεῖ; Μὴ φοβηθῆς κανεὶς δὲν δαγκώνει ἀπὸ ὅσους προσέρχονται καὶ βαδίζουν πλησίον σου.

Ἄλλὰ θεωρεῖς ὑποτιμητικὸν νὰ βαδίζης μαζί μὲ τοὺς ἄλλους; Καὶ πόσης παραφροσύνης, πόσης τερατωδίας γεννήματα εἶναι αὐτά, τὸν μὲν ἵππον ποῦ σὲ ἀκολουθεῖ ἀπὸ πλησίον νὰ μὴ θεωρῆς ὅτι σὲ ὑποτιμᾷ, ἐνῶ ὁ συνάνθρωπος, ἔὰν δὲν ἀπομακρυνθῆ ὥστε ν' ἀπέχη πολλὰ χιλιόμετρα ἀπὸ ἐσένα, νὰ νομίζης ὅτι αὐτὸ σὲ ἐντροπιάζει; Διατί δὲ ἔχεις καὶ ὑπηρέτας ραβδούχους καὶ χρησιμοποιεῖς τοὺς ἐλευθέρους ὡς δούλους, μᾶλλον δὲ σὺ ὁ ἴδιος Ζῆς μὲ τρόπον περισσότερον ἀτιμωτικὸν ἀπὸ κάθε ὑπηρέτην;

του ζῶν; Καὶ γὰρ πανιὸς εὐτελέσιτερος οἰκείου ὁ ἰοσοῦτιον περιφέρων τῦφον. Διὰ τοῦτο οὐδὲ ὄφονται τὴν ὄντως ἐλευθερίαν οἱ τῷ χαλεπῷ τούτῳ καταδουλώσαντες ἑαυτοὺς πάθει. Εἰ γὰρ ἀπελαύνειν βούλει καὶ σοβεῖν, μὴ τοὺς προσιόντας, 5 ἀλλὰ τὸν τῦφον ἀπέλασον· μὴ διὰ τοῦ παιδός, ἀλλὰ διὰ σαυτοῦ· μὴ τῇ μάστιγι ταύτῃ, ἀλλὰ τῇ πνευματικῇ. Νῦν μὲν γὰρ σου ὁ παῖς ἀπελαύνει τοὺς συμβαδίζοντας, σὲ δὲ ἄνωθεν ἢ ἀπόνοια αἰσχροτέρου, ἢ ὁ οἰκείης τοὺς πλησίον. Ἄν δὲ ἀπὸ τοῦ ἵππου καταβάς, ἐλάσης αὐτὴν διὰ τῆς ταπεινοφροσύνης, 10 ψηλότερον καθεδῆ καὶ ἐν μείζονι σαυτὸν κατασιτήσεις τιμῇ, οὐδὲν τοῦ παιδός εἰς τοῦτο δεόμενος. Ὅταν γὰρ μέτριος γενόμενος χαμαὶ θαδίξης, ἐπὶ τοῦ ὀχήματος καθεδῆ τῆς ταπεινοφροσύνης τοῦ μέχρι τῶν οὐρανῶν σε ἀνάγοντος, τοῦ πιητοῦς ἔχοντος ἵππους· αὐτὸν δὲ ἀποπεσῶν ἐκείνου, εἰς τὸ 15 τῆς ἀλαζονείας μεταθῆς, τῶν χαμαὶ συρομένων ἐρπειῶν οὐδὲν ἄμεινον διάκεισαι, ἀλλὰ καὶ ἀθλιώτερον πολλῶ καὶ ἐλεεινότερον. Τοὺς μὲν γὰρ ἢ τοῦ σώματος πῆρωσις οὕτω καταναγκάζει σύρεσθαι, σὲ δὲ ἢ τῆς ἀλαζονείας νόσος. «Καὶ γὰρ πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτόν», φησί, «ταπεινωθήσεται».

20 Ἰν' οὖν μὴ ταπεινωθῶμεν, ἀλλὰ ὑψωθῶμεν, ἐπὶ τὸ ὑψος ἔλθωμεν ἐκεῖνο. Οὕτω γὰρ καὶ ἀνάπαυσιν εὐρήσομεν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν κατὰ τὸν θεῖον χρησμόν, καὶ τῆς ἀληθοῦς καὶ ὑψηλοτάτης ἐπιτευξόμεθα τιμῆς· ἥς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν 25 Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Διότι εἶναι εὐτελέστερος ἀπὸ κάθε ὑπηρέτην αὐτὸς ποὺ περιφέρει καὶ ἐπιδεικνύει τόσῃν ἀλαζονείαν. Δι' αὐτὸ δὲν θὰ ἴδουν τὴν ἀληθῆ ἐλευθερίαν αὐτοὶ ποὺ ὑπεδούλωσαν τοὺς ἑαυτοὺς των εἰς τὸ φοβερὸν αὐτὸ πάθος. Διότι ἐὰν θέλης ν' ἀποδιώκῃς καὶ ν' ἀπομακρύνῃς, ὄχι αὐτοὺς ποὺ εὐρίσκονται πλησίον σου, ἀλλὰ τὴν ὑπερηφάνειαν ν' ἀποδιώξῃς· ὄχι διὰ τοῦ ὑπηρέτου, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἑαυτοῦ σου· ὄχι μὲ αὐτὸ τὸ μαστίγιον, ἀλλὰ μὲ τὸ πνευματικόν. Διότι τώρα μὲν ὁ ὑπηρέτης σου ἀποδιώκει αὐτοὺς ποὺ συμβαδίζουν μαζί σου, ἀλλ' ἐσένα ἢ ἀνοησία σὲ ἀποδιώκει ἀπὸ τὸν οὐρανὸν περισσότερο ἐξευτελιστικὰ ἀπὸ ὅσον ὁ ὑπηρέτης τοὺς πλησίον. Ἐὰν ὅμως, ἀφοῦ κατεβῆς ἀπὸ τὸν ἵππον, ἀποδιώξῃς αὐτὴν μὲ τὴν ταπεινοφροσύνην, θὰ ἀνέλθῃς ὑψηλότερον καὶ θὰ δώσῃς εἰς τὸν ἑαυτὸν σου μεγαλυτέραν τιμὴν, ἀφοῦ δὲν θὰ ἔχῃς καθόλου ἀνάγκην ἀπὸ τὸν ὑπηρέτην σου δι' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. Διότι, ὅταν ἀφοῦ γίνῃς μετριόφρων βαδίζῃς πεζός, κάθεσαι ἐπάνω εἰς τὸ ὄχημα τῆς ταπεινοφροσύνης ποὺ σὲ ἀνυψώνει μέχρι τὸν οὐρανόν, ποὺ ἔχει ὡς ἵππους πτηνά· ἐὰν ὅμως, ἀφοῦ πέσῃς ἀπὸ ἐκεῖνο, μεταβῆς εἰς τὸ ὄχημα τῆς ἀλαζονείας, δὲν εὐρίσκεισαι εἰς καθόλου καλυτέραν κατάστασιν ἀπὸ τὰ ἐρπετά, ἀλλὰ καὶ εἰς πολὺ ἀθλιωτέραν καὶ ἐλεεινοτέραν ἀπὸ αὐτά. Διότι τὰ μὲν ἐρπετὰ τὰ ἀναγκάζει ἢ σωματικὴ ἀνικανότης νὰ σύρωνται ἔτσι, ἐνῶ ἐσένα ἢ νόσος τῆς ἀλαζονείας. Διότι «Ὁποῖος ὑψώνει τὸν ἑαυτὸν του», λέγει, «θὰ ταπεινωθῆ»⁸.

Διὰ νὰ μὴ ταπεινωθῶμεν, λοιπόν, ἀλλὰ νὰ ὑψωθῶμεν, ἅς ἔλθωμεν εἰς ἐκεῖνο τὸ ὕψος. Διότι ἔτσι καὶ ἀνάπαυσιν θὰ εὐρωμεν εἰς τὰς ψυχὰς μας συμφώνως πρὸς τὴν θεϊαν ὑπόσχεσιν, καὶ θὰ ἐπιτύχωμεν τὴν ἀληθῆ καὶ ὑψηλοτάτην τιμὴν, τὴν ὁποίαν εἶθε νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα αἰωνίως. Ἄμήν.

ΛΟΓΟΣ ΜΑ΄
Α΄ Κορ. 15, 35 - 47

«Ἄλλ' ἐρεῖ τις, πῶς ἐγείρονται οἱ νεκροί; ποῖω δὲ
σώματι ἔρχονται; Ἐφρον, οὐδ' οὐ σπείρεις, οὐ ζωο-
5 ποιεῖται, ἐὰν μὴ ἀποθάνῃ».

1. Ἡμερος ὧν σφόδρα καὶ ταπεινὸς ὁ ἀπόστολος παν-
ταχοῦ, ἐνταῦθα καὶ πληκτικώτερον τῷ λόγῳ κέχρηται διὰ
τὴν ἀτοπίαν τῶν ἀντιλεγόντων. Οὐ μὴν ἀρκεῖται τούτῳ, ἀλλὰ
καὶ λογισμοὺς καὶ παραδείγματα τίθησι, καὶ τὸν σφόδρα
10 φιλόνηκον ταύτῃ χειρούμενος. Καὶ ἀνωτέρω μὲν φησιν, «Ἐ-
πειδὴ δι' ἀνθρώπου ὁ θάνατος, καὶ δι' ἀνθρώπου ἡ ἀνά-
στασις»· ἐνταῦθα δὲ ἀντίθεσιν λύει παρ' Ἑλλήνων εἰσαγο-
μένην. Καὶ ὄρα πῶς πάλιν ὑποτίμνεται τὸ σφοδρὸν τῆς
διαβολῆς. Οὐ γὰρ εἶπεν, ἀλλ' ἴσως ἐρεῖτε, ἀλλ' ἀδιόριστον
15 τέθεικε τὸν ἀντιλέγοντα, ἵνα μετὰ ἀδείας καταφορικῶς χρώ-
μενος τῷ λόγῳ, μὴ σφόδρα πλήξῃ τοὺς ἀκούοντας. Καὶ τί-
θησι δύο τὰς ἐπαπορήσεις, τοῦ τρόπου τῆς ἀναστάσεως, καὶ
τῆς ποιότητος τῶν σωμάτων. Καὶ γὰρ περὶ ἀμφοτέρων ἡ-
πόρουσιν λέγοντες, πῶς ἐγείρεται τὸ διαλυθέν; καί, «ποῖω
20 σώματι ἔρχεται;». Τί δέ ἐστι, «ποῖω σώματι;». Οἷον τούτῳ
τῷ φθαρέντι, τῷ ἀπολωλότι, ἢ ἑτέρῳ τινί;

Εἶτα δεικνύς δι' οὐ τὰ ἀμφιβαλλόμενα ζητοῦσιν, ἀλλὰ
τὰ ὠμολογημένα, εὐθέως πληκτικώτερον ἀπαντιᾷ λέγων· «Ἐ-
φρον, οὐδ' οὐ σπείρεις οὐ ζωοποιεῖται, ἐὰν μὴ ἀποθάνῃ». «Ο-
25 περ καὶ ἡμεῖς εἰδώμεν ποιεῖν ἐπὶ τῶν τοῖς ὠμολογημένοις
ἀντιλεγόντων. Καὶ τίνας ἔνεκεν οὐκ εὐθέως ἐπὶ τὴν δύ-

ΛΟΓΟΣ ΜΑ΄
Α΄ Κορ. 15, 35 - 47

«Ἄλλὰ θὰ ἐρωτήση κάποιος· Ἦὼς ἀνίστανται οἱ νεκροί; μὲ ποῖον δὲ σῶμα ἐπανέρχονται εἰς τὴν ζωὴν;· Ἄνόητε, ἐκεῖνο ποῦ σπεῖρεις ἐσύ, δὲν λαμβάνει ζωὴν, ἐὰν προηγουμένως δὲν ἀποθάνῃ».

1. Ἐνῶ παντοῦ εἶναι πολὺ ἡμερος καὶ ταπεινὸς ὁ ἀπόστολος, ἐδῶ χρησιμοποιεῖ τὸν λόγον διὰ νὰ κτυπήσῃ ἐντόνως, ἐξ αἰτίας τῆς ἀπρεπείας αὐτῶν ποῦ ἀντέλεγον. Δὲν ἀρκεῖται βεβαίως εἰς αὐτό, ἀλλὰ προβάλλει καὶ συλλογισμοὺς καὶ παραδείγματα καὶ καθυποτάσσει μὲ αὐτὰ καὶ τὸν περισσότερον φιλόνηκον. Καὶ ἀνωτέρω μὲν λέγει, «Ἐπειδὴ διὰ μέσου ἀνθρώπου ἦλθεν ὁ θάνατος, διὰ μέσου ἀνθρώπου ἦλθε καὶ ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν», ἐδῶ ὅμως λυεῖ ἀντίρρησιν ποῦ ἔχει εἰσαχθῆ ἀπὸ εἰδωλολάτρας. Καὶ πρόσεχε πῶς πάλιν μετριάζει τὴν σφοδρότητα τῆς κατηγορίας. Δὲν εἶπε δηλαδὴ, ἴσως ὅμως θὰ εἰπῆτε, ἀλλ' ἐπαρουσίασεν ἀόριστον αὐτὸν ποῦ ἀντιλέγει, ὥστε νὰ χρησιμοποίησῃ ἐλεύθερα τὸν λόγον μὲ σφοδρότητα καὶ νὰ μὴ προσβάλλῃ πολὺ τοὺς ἀκροατάς. Καὶ Προβάλλει δύο ἀπορίας, μίαν διὰ τὸν τρόπον τῆς ἀναστάσεως καὶ μίαν διὰ τὴν ποιότητα τῶν σωμάτων. Διότι καὶ διὰ τὰ δύο ἠπόρουν καὶ ἔλεγον, πῶς ἀνίσταται αὐτὸ ποῦ διελύθη; καὶ, «μὲ ποῖον σῶμα ἐπανέρχονται;». Ἴδιον μὲ αὐτὸ ποῦ ἐφθάρῃ, ποῦ ἔχει ἀφανισθῆ, ἢ μὲ κάποιο ἄλλο;

Ἐν συνεχείᾳ διὰ νὰ δείξῃ ὅτι Ζητοῦν ἀπάντησιν ὄχι εἰς πράγματα ποῦ δημιουργοῦν ἀμφιβολίαν, ἀλλ' εἰς αὐτὰ ποῦ ἤδη ἔχουν ὁμολογήσει, ἀπαντᾷ ἀμέσως μὲ σφοδρότητα καὶ λέγει· «Ἄνόητε, ἐκεῖνο ποῦ σπεῖρεις ἐσύ, δὲν λαμβάνει ζωὴν, ἐὰν προηγουμένως δὲν ἀποθάνῃ». Πράγμα ποῦ κάμνομεν καὶ ἐμεῖς συνήθως εἰς αὐτοὺς ποῦ ἀντιλέγουν εἰς πράγματα ποῦ ἔχουν ὁμολογήσει. Καὶ διατί δὲν

ραμιν τοῦ Θεοῦ κατέφυγεν; Ὅτι ἀπίστοις διαλέγεται. Ὁ-
 ταν μὲν γὰρ πρὸς πιστοὺς αὐτῷ ὁ λόγος ἦ, οὐ σφόδρα δεῖ-
 ται λογιμῶν. Διόπερ εἰπὼν ἄλλαχού, ὅτι «Μετασχηματίσει
 τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ὑμῶν εἰς τὸ γενέσθαι σύμμορ-
 5 ρον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ», καὶ πλέον τι τῆς ἀνα-
 σιάσεως ἐνδειξάμενος, οὐ τέθεικε παραδείγματα, ἀλλ' ἀντὶ
 πάσης ἀποδείξεως τοῦ Θεοῦ τὴν δύναμιν εἰς μέσον ἤγαγε,
 προσθεὶς καὶ εἰπὼν, «Κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ δύνασθαι αὐ-
 τὸν καὶ ὑποτάξαι αὐτῷ τὰ πάντα». Ἐπιταῦθα δὲ καὶ λογι-
 10 σμοὺς κινεῖ. Ἐπειδὴ γὰρ ἀπὸ τῶν Γραφῶν αὐτὸ καιεσκεύα-
 σε, καὶ ταῦτα προστίθησιν ἐκ περιουσίας λοιπὸν πρὸς τοὺς
 οὐ πειθομένους ταῖς γραφαῖς, καὶ φησιν «Ἄφρον, οὐ ὁ
 σπείρεις». Τουτέστι, παρὰ σαντοῦ τὴν ἀπόδειξιν ἔχεις τού-
 των, δι' ὧν πράττεις καθ' ἑκάστην ἡμέραν, καὶ ἀμφιβάλ-
 15 λεις ἔτι; Διὰ ταῦτά σε ἄφρονα καλῶ, ὅτι τὰ καθ' ἡμέραν
 ὑπὸ σοῦ γινόμενα ἀγνοεῖς, καὶ αὐτὸς δημιουργὸς ἀνασιάσεως
 ὧν περὶ Θεοῦ ἀμφιβάλλεις. Διὸ σφόδρα ἐμψαυτικῶς εἶπε,
 «Σὺ δ' σπείρεις», οὐ ὁ θνητὸς καὶ ἀπολλύμενος.

Καὶ ὅρα πῶς ταῖς λέξεσιν οἰκειῶς τῇ ὑποκειμένῃ κέ-
 20 ρηται ὑποθέσει. «Οὐ ζωοποιεῖται» γὰρ, φησὶν, «ἐὰν μὴ
 ἀποθάνῃ». Τὰς γὰρ οἰκειὰς λέξεις τῶν σπερμάτων ἀφεί-
 ολον τὸ βλασιάνει καὶ φύεται καὶ σήπεται, καὶ διαλύεται,
 τὰς καταλλήλους ἤρμοσε τῇ σαρκὶ τῇ ἡμετέρᾳ, τὸ «ζωοποι-
 εῖται» καὶ «ἀποθάνῃ», ὅπερ οὐ σπερμάτων κυρίως ἐστίν,
 25 ἀλλὰ σωμάτων. Καὶ οὐκ εἶπεν, ὅτι μετὰ τὸ ἀποθανεῖν ζῆ,
 ἀλλ', ὁ μεῖζόν ἐστιν, ὅτι διὰ τοῦτο ζῆ, ἐπειδὴ ἀποθνήσκει.
 Ὅρα ὅτι, ὅπερ ἀεὶ λέγω, εἰς τὸναντίον ἀεὶ περιτρέπει
 τὸν λόγον. Ὁ γὰρ ἐποιοῦντιο ἐκεῖνοι τεκμήριον τοῦ μὴ ἀνί-
 σιασθαι, τοῦτο τοῦ ἀνίσιασθαι ποιεῖται ἀπόδειξιν καὶ γὰρ
 30 ἔλεγον, οὐκ ἀνίσιαται, ἐπειδὴ ἀπέθανε. Τί οὖν αὐτὸς ἀντι-

ἐστράφη ἀμέσως εἰς τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ: Διότι ὁμιλεῖ εἰς ἀπίστους. Καθ' ὅσον, ὅταν μὲν ὁμιλῇ πρὸς πιστούς, δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ συλλογισμοὺς καὶ ἐπιχειρήματα. Δι' αὐτὸ ὅταν εἶπεν ἀλλοῦ, ὅτι «Θὰ μεταμορφώσῃ τὸ ταπεινὸν μας σῶμα, ὥστε νὰ λάβῃ τὴν ἰδίαν μορφήν πρὸς τὸ ἔνδοξον σῶμα του»¹, καὶ ἐφανέρωσε κάτι περισσότερον ἀπὸ τὴν ἀνάστασιν τῶν σωμάτων, δὲν ἀνέφερε παραδείγματα, ἀλλ' ἀντὶ ὁποιασδήποτε ἀποδείξεως προέβαλε τὴν δύναμιν μὲ τὴν ὁποίαν ἠμπορεῖ καὶ νὰ ὑποτάξῃ τὰ πάντα εἰς τὸν ἑαυτὸν του»¹. Ἐδῶ ὅμως προβάλλει καὶ ἐπιχειρήματα. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἀπέδειξεν αὐτὸ ἀπὸ τὰς Γραφάς, προσθέτει λοιπὸν καὶ αὐτὰ ἐπὶ πλέον πρὸς ἐκείνους πού πείθονται εἰς τὰς Γραφάς καὶ λέγει· «Ἀνόητε, αὐτὸ πού σπείρεις ἐσύ». Δηλαδή, ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτὸν σου ἔχεις τὴν ἀπόδειξιν δι' αὐτὰ, μὲ ὅσα κάμνεις κάθε ἡμέραν, καὶ ἀμφιβάλλεις ἀκόμη; Δι' αὐτὰ σὲ ἀποκαλῶ ἀνόητον, διότι ἀγνοεῖς αὐτὰ πού γίνονται ἀπὸ ἐσένα εἰς τὴν καθημερινὴν ζωὴν, καὶ ἐνῶ σὺ ὁ ἴδιος εἶσαι δημιουργὸς ἀναστάσεως ἀμφιβάλλεις ἐὰν εἶναι ὁ Θεός. Δι' αὐτὸ μὲ πολλὴν ἔμφασιν εἶπεν, «Αὐτὸ πού σπείρεις ἐσύ», σὺ πού εἶσαι θνητὸς καὶ πού χάνεσαι.

Καὶ πρόσεχε πῶς χρησιμοποιοεῖ τὰς λέξεις ὅπως ἀρμόζει εἰς τὸ θέμα διὰ τὸ ὁποῖον πρόκειται. Δηλαδή «δὲν λαμβάνει ζωὴν», λέγει, «ἐὰν δὲν ἀποθάνῃ». Ἄφοῦ δηλαδὴ ἄφησε τὰς λέξεις πού ἀρμόζουν εἰς τὰ σπέρματα, ὅπως τὸ βλαστάνει καὶ φυτρώνει καὶ σαπίζει καὶ διαλύεται, προσήρμωσεν εἰς τοὺς λόγους του αὐτὰς πού εἶναι κατάλληλαι διὰ ν' ἀναφερθοῦν εἰς τὴν σάρκα μας, τὸ «λαμβάνει ζωὴν» καὶ «ἀποθάνῃ», πράγμα πού εἶναι γνῶρισμα ὄχι τῶν σπερμάτων κυρίως, ἀλλὰ τῶν σωμάτων. Καὶ δὲν εἶπεν ὅτι ζῆ ἄφοῦ ἀποθάνῃ καὶ μετὰ, ἀλλά, πράγμα πού εἶναι μεγαλύτερον, ὅτι δι' αὐτὸ ζῆ, ἐπειδὴ ἀποθνήσκει. Βλέπετε ὅτι, αὐτὸ πού λέγω συνεχῶς, γυρίζει πάντοτε τὸν λόγον εἰς τὸ ἀντίθετον; Αὐτὸ δηλαδὴ πού ἐχρησιμοποιοῦν ἐκεῖνοι ὡς ἀπόδειξιν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀντίσταται, αὐτὸ κάμνει ἀπόδειξιν διὰ τὸ ὅτι ἀνίσταται· διότι ἔλεγον, δὲν ἀνίσταται,

σιρέφας φησί; Καὶ μὴν εἰ μὴ ἀπέθανεν, οὐκ ἂν ἀνέσιη καὶ διὰ τοῦτο ἀνίσταται, ἐπειδὴ ἀπέθανε. Καθάπερ γὰρ ὁ Χριστὸς σαφέστερον αὐτὸ τοῦτο ἐνδείκνυται λέγων· «Ὁ κόκκος τοῦ οἴτου, εἰς τὴν γῆν μὴ ἀποθάνη, αὐτὸς 5 μόνος μένει· εἰ δὲ ἀποθάνη, πολὺν καρπὸν φέρει». Ἐκεῖθεν καὶ ὁ Παῦλος τὸ παράδειγμα τοῦτο ἐλκύσας, οὐκ εἶπεν, ὅτι οὐ ζῆ, ἀλλ', «οὐ ζωοποιεῖται», πάλιν τοῦ Θεοῦ τὴν δύναμιν παραλαμβάνων, καὶ δεικνὺς ὅτι οὐχ ἡ τῆς γῆς φύσις, ἀλλ' αὐτὸς τὸ πᾶν ἐργάζεται.

10 Καὶ τί δήποτε οὐχ ὅπερ οἰκειότερον ἦν, τοῦτο ἤγαγεν εἰς μέσον, τὸ σπέρμα λέγω τὸ ἀνθρώπινον; Καὶ γὰρ καὶ ἡ ἡμετέρα γέννησις ἀπὸ φθορᾶς ἄρχεται, ὥσπερ ἡ τοῦ οἴτου. «Οὐκ ἦν ἴσον, ἀλλὰ τοῦτο πλεόν. Ὀλόκληρον γὰρ τι ζητεῖ φθειρόμενον, ἐκεῖνο δὲ μέρος ἦν· διόπερ τοῦτο εἰς 15 μέσον ἄγει. Ἄλλως ἰδέ, ἐκεῖνο μὲν καὶ ἀπὸ ζῶντος πρόβεισι, καὶ εἰς ζῶσαν ἐμπίπτει γαστέρα· ἐνταῦθα δὲ οὐκ εἰς σάρκα, ἀλλ' εἰς τὴν γῆν ὁ σπόρος καταβάλλεται, καὶ εἰς αὐτὴν διαλύεται, καθάπερ τὸ σῶμα τὸ τεθνηκός. Διὸ καὶ ταύτη οἰκειότερον ἦν τὸ ὑπόδειγμα.

20 2. «Καὶ ὁ σπείρων, οὐ τὸ σῶμα τὸ γενησόμενον σπείρει». Τὰ μὲν γὰρ ἔμπροσθεν εἰρημένα, πρὸς τὸ λέγειν πῶς ἐγείρονται, τοῦτο δέ, πρὸς τὸ διαπορεῖν ποίῳ σώματι ἔρχονται. Τί δέ ἐστιν, «Οὐ τὸ σῶμα τὸ γενησόμενον σπείρεις»; Οὐ σιάνην Ὀλόκληρον, οὐδὲ οἶτον νέον. Ἐνταῦθα γὰρ οὐκέτι πρὸς 25 τὴν ἀνάστασιν ὁ λόγος, ἀλλὰ πρὸς τὸν τρόπον τῆς ἀναστάσεως, ποταπὸν τὸ σῶμα τὸ μέλλον ἀνίστασθαι, οἶον εἰ τοιοῦτον, ἢ βέλτιον καὶ λαμπρότερον καὶ ἀμφοτέρω ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ὑποδείγματος λαμβάνει, δεικνὺς ὅτι πολλῶ βέλτιον. Ἄλλ' οἱ αἰρετικοὶ μηδὲν τούτων συνιέντες ἐπιπηδῶσι καὶ 30 λέγουσιν, ὅτι ἕτερον σῶμα πίπτει, καὶ ἕτερον σῶμα ἀνίστα-

ἐπειδὴ ἀπέθανε. Τί λέγει λοιπὸν ὁ Παῦλος ἀντιστρέφων τὸ ἐπιχείρημά των; Καὶ ὅμως ἐὰν δὲν ἀπέθνησκε δὲν θὰ ἀνίστατο· καὶ δι' αὐτὸ ἀνίσταται, ἐπειδὴ ἀπέθανεν. "Ὅπως δηλαδὴ ὁ Χριστὸς δεικνύει σαφέστερον αὐτὸ τὸ ἴδιον ὅταν λέγῃ· «Ἐὰν ὁ σπόρος τοῦ σίτου ἀφοῦ πέση εἰς τὴν γῆν δὲν ἀποθάνῃ, μένει αὐτὸς μόνος· ἐὰν ὅμως ἀποθάνῃ, φέρει πολὺν καρπὸν»²· ἀπὸ ἐκεῖ ἀφοῦ ἔλαβε καὶ ὁ Παῦλος αὐτὸ τὸ παράδειγμα, δὲν εἶπεν ὅτι δὲν ζῆ, ἀλλὰ, «δὲν ζωοποιεῖται», ἀναφερόμενος πάλιν εἰς τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ καὶ δεικνύων ὅτι ὄχι ἡ φύσις τῆς γῆς, ἀλλ' ὁ Θεὸς κάμνει τὸ πᾶν.

Καὶ διατί ἄρα γε δὲν ἀνέφερον αὐτὸ πού ἤρμοζε περισσότερο εἰς αὐτά, δηλαδὴ τὸ ἀνθρώπινον σπέρμα; Διότι καὶ ἡ ἰδική μας γέννησις ἀπὸ φθορὰν ἀρχίζει, ὅπως καὶ τοῦ σίτου. Διότι δὲν ἦτο τὸ ἴδιον, ἀλλ' αὐτὸ πού εἶπεν ἦτο μεγαλύτερον. Διότι ζητεῖ κάτι πού νὰ ἀποθνήσκῃ τελείως καὶ νὰ σαπίζῃ, ἐνῶ ἐκεῖνο ἐν μέρει ἀποθνήσκει· καθ' ὅσον αὐτὸ δὲν ἀναφέρεται εἰς αὐτό. Ἐξ ἄλλου δέ, ἐκεῖνο μὲν καὶ προέρχεται ἀπὸ ζῶντα ὄργανισμὸν καὶ μέσα πίπτει εἰς ζῶσαν κοιλίαν, ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὁ σπόρος σπείρεται ὄχι εἰς σάρκα, ἀλλ' εἰς τὸ χῶμα καὶ εἰς αὐτὸ ἀποσυντίθεται, ὅπως τὸ σῶμα πού ἔχει ἀποθάνει. Δι' αὐτὸ καὶ αὐτὸ τὸ παράδειγμα ἤρμοζε περισσότερο ἐδῶ.

2. «Καὶ αὐτὸς πού σπείρει, δὲν σπείρει τὸ σῶμα πού θὰ φυτρώσῃ». Τὰ μὲν λοιπὸν προηγουμένως λεχθέντα ἐλέχθησαν ὡς ἀπάντησις εἰς τὸ πῶς ἀνίστανται οἱ νεκροί, αὐτὸ δέ, ὡς ἀπάντησις εἰς τὴν ἀπορίαν μὲ ποῖον σῶμα ἐπανέρχονται εἰς τὴν ζωὴν. Τί σημαίνει δέ, «δὲν σπείρεις τὸ σῶμα πού θὰ φυτρώσῃ»; "Ὅχι ὀλόκληρον στάχυν, οὔτε νέον φυτόν. Διότι ἐδῶ δὲν γίνεται λόγος διὰ τὴν ἀνάστασιν, ἀλλὰ διὰ τὸν τρόπον τῆς ἀναστάσεως, ποῖον τὸ σῶμα πού πρόκειται ν' ἀναστηθῇ, ἐὰν δηλαδὴ θὰ εἶναι τὸ ἴδιον ἢ καλύτερον καὶ λαμπρότερον· καὶ λαμβάνει καὶ τὰς δύο ἀπαντήσεις ἀπὸ τὸ ἴδιον παράδειγμα καὶ δεικνύει ὅτι θὰ εἶναι πολὺ καλύτερον. Οἱ αἵρετικοὶ ὅμως, ἐπειδὴ δὲν καταλαβαίνουν τίποτε ἀπὸ αὐτά, ἐπιτίθενται καὶ λέγουν, ὅτι

ται. Πῶς οὖν ἀνάσσεις ἂν εἶη; τοῦ γὰρ περόντος ἐστὶν ἡ
 ἀνάσσεις. Ποῦ δὲ τὸ θαυμασιὸν καὶ παράδοξον κατὰ τοῦ
 θανάτου νικητήριον, εἰ ἄλλο πίπτει καὶ ἄλλο ἀνίσταται; οὐ-
 κέτι γὰρ φανήσεται ἐκεῖνος ἀποδούς, ὅπερ ἔλαβεν αἰχμά-
 5 λωτον. Πῶς δὲ τὸ ὑπόδειγμα ἀρμόσειεν ἂν τοῖς εἰρημένοις;
 οὐ γὰρ ἄλλη μὲν οὐσία σπείρεται, ἄλλη δὲ ἐγείρεται, ἀλλ'
 ἢ αὐτὴ θελίω. Ἔσται δὲ οὐδὲ ὁ Χριστὸς τὸ αὐτὸ σῶμα
 ἀνειληφώς, ἀπαρχὴ τῶν ἀνισταμένων γενόμενος· ἀλλὰ καθ'
 ὑμᾶς ἐκεῖνο μὲν ἔσθιεν, καίτοιγε οὐδὲν ἡμαρτηκός, ἕτερον
 10 δὲ ἔλαβεν. Πόθεν ἄρα τὸ ἕτερον; τοῦτο μὲν γὰρ ἐκ παρ-
 θένου, ἐκεῖνο δὲ πόθεν; Ὁρᾶς εἰς ὅσην ἀτοπίαν ὁ λόγος
 ἐξεκυλίσθη; Διὰ τί γὰρ καὶ τοὺς τύπους δείκνυσι τῶν ἡ-
 λων; οὐχὶ τοῦτο ἀποδείξαι θέλων, ὅτι αὐτὸ ἐκεῖνό ἐστι τὸ
 ἀνασκολοπισθέν, καὶ αὐτὸ πάλιν ἀνέστη;

15 Τί δὲ αὐτῷ καὶ ὁ τύπος θούλειται ὁ τοῦ Ἰωνᾶ; οὐ γὰρ
 δήπου ἄλλος μὲν κατεπόθη, ἄλλος δὲ εἰς τὴν γῆν ἐξηνέχθη
 Ἰωνᾶς. Τί δὲ καὶ ἔλεγε, «Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν
 τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν»; τὸν γὰρ λυόμενον δηλονότι
 τοῦτον καὶ ἀνέστη. Διὸ καὶ προσέθηκε ὁ εὐαγγελιστής, ὅτι
 20 «Ἐκεῖνος δὲ ἔλεγε περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ σώματος αὐτοῦ». Τί
 οὖν φησιν, «Οὐ τὸ σῶμα τὸ γεννησόμενον σπείρεις»; Τουτέ-
 σιν, οὐ τὸν ἄσταχυν· καὶ γὰρ αὐτός ἐστι, καὶ οὐκ αὐτός·
 αὐτός μὲν, ὅτι αὐτὴ ἡ οὐσία· οὐκ αὐτός δέ, ὅτι θελίω οὐ-
 τος, τῆς μὲν αὐτῆς οὐσίας μενούσης, μείζονος δὲ τῆς εὐπρε-
 25 πείας γινομένης, καὶ καινοῦ τοῦ αὐτοῦ ἀνισταμένου· ἐπειδὴ
 εἰ μὴ τοῦτο ἦν, οὐδὲ ἀναστάσεως ἔδει, εἰ μὴ θέλιον ἀνί-
 στασθαι ἔμελλε. Τί γὰρ καὶ καθήρει τὴν οὐκίαν, εἰ μὴ λαμ-

3. Ἰω. 2, 19.

4. Ἰω. 2, 21.

ἄλλο σῶμα θάπτεται καὶ ἄλλο ἀνίσταται. Πῶς λοιπὸν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ὑπάρχη ἀνάστασις; διότι ἡ ἀνάστασις ἀναφέρεται εἰς αὐτὸ ποῦ ἐτάφη. Πρὸς τί δὲ ἡ θαυμαστὴ καὶ παράδοξος πανήγυρις διὰ τὴν κατάργησιν τοῦ θανάτου, ἀφοῦ ἄλλο θάπτεται καὶ ἄλλο ἀνίσταται; διότι ἐκεῖνος ποῦ συνέλαβε τὸ σῶμα αἰχμάλωτον, δὲν θὰ τὸ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν ζωὴν. Πῶς δὲ θὰ προσαρμόσωμεν τὸ παράδειγμα εἰς αὐτὰ ποῦ ἐλέχθησαν; διότι δὲν εἶναι ἄλλη ἡ οὐσία ποῦ σπείρεται καὶ ἄλλη αὐτὴ ποῦ ἀνίσταται, ἀλλ' ἡ ἴδια καλύτερα. Διότι ἐὰν δὲν συνέβαινεν αὐτό, τότε θὰ ἔπρεπε νὰ δεχθῶμεν, ὅτι οὔτε ὁ Χριστὸς ἀνέλαβε τὸ ἴδιον σῶμα ὅταν ἔγινε μὲ τὴν ἀνάστασίν του ἀπαρχὴ αὐτῶν ποῦ ἀνίστανται· ἀλλὰ κατὰ τὰ λεγόμενά σας, ἐκεῖνο μὲν τὸ ἀπέρριψεν, ἂν καὶ δὲν ἡμάρτησε καθόλου, ἔλαβε δὲ ἄλλο. Ἐκείνο ποῦ ἄρα γε τὸ ἄλλο; διότι αὐτὸ μὲν ἀπὸ τὴν Παρθένον, ἐκεῖνο δὲ ἀπὸ ποῦ; Βλέπετε εἰς πόσῃ ἀνοησίᾳ παρεδόθη ἀχαλίνωτος ὁ λόγος; Διότι διατί δεικνύει καὶ τὰς οὐλὰς ἀπὸ τὰς πληγὰς; ὄχι διότι θέλει ν' ἀποδείξῃ ὅτι αὐτὸ τὸ σῶμα εἶναι ἐκεῖνο ποῦ ἐσταυρώθη καὶ τὸ ἴδιον πάλιν ἀνεστήθη;

Τί θέλει δὲ εἰς αὐτὸν καὶ ἡ προτύπωσις ἀπὸ τὸν Ἰωνᾶν; διότι βέβαια δὲν ἦτο ἄλλος Ἰωνᾶς ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον κατέπιε τὸ κῆτος καὶ ἄλλος ἐκεῖνος ποῦ ἐξῆλθεν εἰς τὴν ξηράν. Διατί δὲ καὶ ἔλεγε, «Κρημνίσατε τὸν ναὸν αὐτὸν καὶ εἰς τρεῖς ἡμέρας θὰ τὸν ἀνεγείρω»³; Εἶναι φανερὸν λοιπὸν ὅτι αὐτὸν ποῦ θὰ καταλυθῇ αὐτὸν καὶ θὰ ἀναστήσῃ. Δι' αὐτὸ καὶ προσέθεσεν ὁ εὐαγγελιστής· «Ἐκεῖνος ὅμως ἔλεγε διὰ τὸν ναὸν τοῦ σώματός του»⁴. Τί σημαίνει λοιπὸν, «Ἐκεῖνο ποῦ σπείρεις δὲν εἶναι τὸ σῶμα ποῦ θὰ φυτρώσῃ»; Δηλαδή, ὄχι τὸν στάχυν· καθ' ὅσον αὐτὸς καὶ εἶναι ὁ ἴδιος καὶ δὲν εἶναι· εἶναι μὲν ὁ ἴδιος, διότι εἶναι ἡ αὐτὴ οὐσία, ἀλλὰ καὶ δὲν εἶναι ὁ ἴδιος, διότι εἶναι καλύτερος αὐτός, ἀφοῦ ἡ μὲν οὐσία παραμένει ἡ ἴδια, ἡ δὲ ωραιότης γίνεται μεγαλυτέρα, καὶ ὁ ἴδιος σῖτος ἀνίσταται καινουργῆς· διότι, ἐὰν δὲν συνέβαινεν αὐτό, οὔτε θὰ ἐχρειάζετο ἀνάστασις, ἐὰν δὲν ἐπρόκειτο δηλαδή ν' ἀναστηθῇ καλύτερος. Πρὸς τί δηλαδὴ ἐκρήμνισε τὴν οἰκίαν, ἐὰν δὲν ἐπρόκειτο

προιέραν ἔμελλεν οἰκοδομεῖν; Τοῦτο τοίνυν πρὸς τοὺς νομίζοντας τὴν αὐτὴν εἶναι φθορὰν εἶπεν.

Εἶτα, ἵνα μὴ ἄλλο τις πάλιν ὑποπιεύσῃ σῶμα ἐντιϋθεν εἰρησθαι, παραμυθεῖται τὸ αἴνιγμα, καὶ αὐτὸς ἐρμηνεύει τὸ
 5 εἰρημένον, μὴ συγχωρῶν τῷ ἀκροατῇ ἀλλαχοῦ περιάγειν τὴν ἔννοιαν τὴν ἐντιϋθεν. Τί τοίνυν δεῖ τῶν ἡμετέρων λόγων; Ἄκουσον αὐτοῦ λέγοντος καὶ ἐρμηνεύοντος τί ἐστίν, «Οὐ τὸ σῶμα τὸ γενησόμενον σπείρεις». Εὐθέως γὰρ ἐπήγαγεν, «Ἄλλὰ γυμνὸν κόκκον, εἰ τύχοι σίτου, ἢ τινος τῶν
 10 τοιούτων σπερμάτων». Τουτέστιν, «οὐ τὸ σῶμα τὸ γενησόμενον»· οἷον οὐχ οὕτω περιθεβλημένον, οὐδὲ καλάμην ἔχοντα καὶ ἀνθέρικας, «ἀλλὰ γυμνὸν κόκκον, εἰ τύχοι σίτου, ἢ τινος τῶν τοιούτων». «Καὶ ὁ Θεὸς αὐτῷ δίδωσι σῶμα, καθὼς ἠθέλησε». Ναί, φησί, ἀλλ' ἐκεῖ τῆς φύσεως τὸ ἔργον ἐστί.
 15 Ποίας φύσεως, εἶπέ μοι; Καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖ τὸ πᾶν ὁ Θεὸς ἐργάζεται, οὐχ ἡ φύσις, οὐδὲ ἡ γῆ, οὐδὲ ὁ ὑετός. Διόπερ καὶ αὐτὸς ταῦτα δηλῶν, καὶ γῆν καὶ ὑετὸν καὶ ἀέρα καὶ ἥλιον καὶ χεῖρας γεωργικὰς ἀφείς, ἐπήγαγεν, διὸ «Ὁ Θεὸς αὐτῷ δίδωσι σῶμα, καθὼς ἠθέλησε». Μὴ τοίνυν περιεργ
 20 γάζου μηδὲ πολυπραγμόνει, πῶς καὶ τίνι τρόπῳ, διὰ Θεοῦ δύναμιν καὶ θέλημα ἀκούσης. «Καὶ ἐκάστω τῶν σπερμάτων τὸ ἴδιον σῶμα». Ποῦ τοίνυν τὸ ἀλλότριον; τὸ γὰρ ἴδιον δίδωσιν. Ὡστε διὰ λέγει, «Οὐ τὸ γενησόμενον σπείρεις», οὐ τοῦτο λέγει, διὸ ἄλλη ἀντ' ἄλλης οὐσίας ἀνίσταται, ἀλλ'
 25 διὸ θελίτων, διὸ λαμπροτέρα. «Ἐκάστω» γὰρ, φησί, «τῶν σπερμάτων τὸ ἴδιον σῶμα».

3. Ἐντιϋθεν λοιπὸν καὶ τὴν διαφορὰν εἰσάγει τῆς τότε ἐσομένης ἀνασιάσεως. Μὴ γάρ, ἐπειδὴ οὔτος σπείρειτε καὶ πάντες σιάχυνες ἀνέρχονται, διὰ τοῦτο νομίσης καὶ ἐν τῇ
 30 ἀνασιάσει ἰσοτιμίαν εἶναι. Μάλιστα μὲν γὰρ οὐδὲ ἐν τοῖς σπέρμασι μία τάξις, ἀλλὰ τὰ μὲν τιμιώτερα, τὰ δὲ καταδεέστερα. Διὸ καὶ ἐπήγαγεν, «Ἐκάστω τὸ ἴδιον σῶμα».

καὶ πάλιν νὰ τὴν οἰκοδομήσῃ λαμπροτέραν; Αὐτὸ λοιπὸν τὸ εἶπεν πρὸς ἐκείνους ποὺ νομίζουν ὅτι πρόκειται διὰ τὸν ἴδιον θάνατον.

Εἰς τὴν συνέχειαν, διὰ νὰ μὴ φαντασθῇ πάλιν κάποιος, ὅτι ἐδῶ ἐλέχθη ἄλλο σῶμα, ἐξηγεῖ τὴν ἀσάφειαν καὶ ἐρμηνεύει ὁ ἴδιος αὐτὸ ποὺ ἐλέχθη, διὰ νὰ μὴ ἀφήσῃ τὸν ἀκροατὴν νὰ ὀδηγήσῃ ἄλλοῦ τὴν ἔννοιαν ἀπὸ αὐτό. Τί χρειάζονται λοιπὸν οἱ ἰδικοί μου λόγοι; "Ἀκουσε τὸν ἴδιον ποὺ λέγει καὶ ἐρμηνεύει τί σημαίνει, «Ἐκεῖνο ποὺ σπεῖρεις δὲν εἶναι τὸ σῶμα ποὺ θὰ φυτρώσῃ». Διότι ἀμέσως προσέθεσεν, «ἀλλὰ γυμνὸν σπόρον, εἴτε σῖτον, εἴτε ἄλλον ἀπὸ τοὺς ὑπολοίπους σπόρους». Δηλαδή, «ὄχι τὸ σῶμα ποὺ θὰ φυτρώσῃ» ὄχι ἐνδεδυμένον ἔτσι, οὔτε μὲ καλάμην, οὔτε μὲ στάχυν, «ἀλλὰ γυμνὸν σπόρον, εἴτε σίτου, εἴτε ἄλλον ἀπὸ τοὺς ὑπολοίπους σπόρους». «Καὶ ὁ Θεὸς δίδει εἰς αὐτὸν σῶμα, κατὰ τὸ θέλημά του». Ναί, θὰ εἰπῇ, ἀλλ' ἐκεῖ τὸ ἔργον εἶναι τῆς φύσεως. Εἶπέ μου, ποίας φύσεως; Διότι καὶ ἐκεῖ ὁ Θεὸς κάμνει τὸ πᾶν, ὄχι ἡ φύσις, οὔτε ἡ γῆ, οὔτε ἡ βροχή. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ὁ Παῦλος ὅταν λέγῃ αὐτά, ἀφοῦ ἀφήνει καὶ γῆν καὶ βροχὴν καὶ ἀέρα καὶ ἥλιον καὶ γεωργικὰ χέρια, προσέθεσεν ὅτι «ὁ Θεὸς δίδει εἰς αὐτὸν σῶμα κατὰ τὸ θέλημά του». Μὴ περιεργάζεσαι λοιπὸν, οὔτε νὰ πολυεξετάζῃς πῶς καὶ μὲ ποῖον τρόπον γίνεται, ὅταν ἀκούσῃς ὅτι γίνεται μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ. «Καὶ εἰς τὸν κάθε σπόρον ἰδικόν του σῶμα». Ποῦ εἶναι λοιπὸν τὸ ξένον; διότι εἰς τὸ καθὲν δίδει τὸ ἰδικόν του. "Ὡστε, ὅταν λέγῃ, «Ἐκεῖνο ποὺ σπεῖρεις δὲν εἶναι τὸ σῶμα ποὺ θὰ φυτρώσῃ», δὲν ἐννοεῖ ὅτι ἀνίσταται ἄλλη οὐσία ἀντὶ ἄλλης, ἀλλ' ὅτι εἶναι καλύτερον αὐτό, ὅτι εἶναι λαμπρότερον. Διότι, «Εἰς τὸν κάθε σπόρον», λέγει, «τὸ ἰδικόν του σῶμα».

3. Ἐδῶ λοιπὸν διευκρινίζει καὶ τὴν διαφορὰν τῆς ἀναστάσεως ποὺ θὰ γίνῃ τότε. Μὴ νομίσης δηλαδή ὅτι, ἐπειδὴ σπεῖρεται σῖτος καὶ φυτρώνουν στάχυα ὅλοι οἱ σπόροι, θὰ γίνῃ τὸ ἴδιον καὶ εἰς τὴν ἀνάστασιν. Ἐξ ἄλλου δὲ οὔτε εἰς τὰ σπέρματα ὑπάρχει μία τάξις, ἀλλὰ τὰ μὲν εἶναι πολυτιμότερα, τὰ δὲ ὑποδεέστερα. Δι' αὐτὸ καὶ προσέθεσεν, «Εἰς

Πλὴν οὐκ ἀρκεῖται τούτῳ, ἀλλ' ἐτέραν ζητεῖ διαφορὰν μείζονα καὶ σαφεσιέραν. Ἴνα γὰρ μὴ ἀκούσας, ὅπερ ἔφη, δι πάντες ἀνίστανται, πάντας τῶν αὐτῶν ἀπολαύειν νομίσης, προκαιεβάλειο μὲν καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν τῆς ἐννοίας ταύτης τὰ σπέρματα, εἰπών, «Ἐκαστος δὲ ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι» ἐργάζεται δὲ αὐτὸ σαφεσιερον καὶ ἐνταῦθα πάλιν λέγων «Οὐ πᾶσα σὰρξ ἡ αὐτή».

Τί λέγω γάρ, φησὶν, ἐπὶ τῶν σπερμάτων; ἐπὶ τῶν σωμάτων γυμνάσωμεν αὐτὸ τοῦτο, περὶ ὧν ὁ λόγος ἡμῖν νῦν. Διὸ καὶ ἐπάγει λέγων «Ἄλλη μὲν ἀνθρώπων, ἄλλη δὲ σὰρξ κτηνῶν, καὶ ἄλλη πιτηνῶν, καὶ ἀλλ' ἐτέρα μὲν ἢ τῶν ἐπουρανίων δόξα, ἐτέρα δὲ ἢ τῶν ἐπιγείων. Ἄλλη δόξα ἡλίου, καὶ ἄλλη δόξα σελήνης, καὶ ἄλλη δόξα ἀστέρων· ἀστὴρ γὰρ ἀστέρως διαφέρει ἐν δόξῃ».

15 Καὶ τί βούλεται αὐτῷ ταυτὶ τὰ ρήματα; Τίνος ἕνεκεν ἐκ τῆς ἀνασιάσεως τῆς τῶν σωμάτων εἰς τὸν περὶ ἀστέρων καὶ ἡλίου λόγον ἐξέπεσεν; Οὐκ ἐξέπεσεν, οὐδὲ ἀπερράγη τῆς ὑποθέσεως, ἄπαγε, ἀλλ' ἔτι αὐτῆς ἔχειται. Ἐπειδὴ γὰρ τὸν περὶ τῆς ἀνασιάσεως καιεσκεύασε λόγον, δείκνυσι λοιπὸν

20 δι πολλὴ τῆς δόξης τότε ἢ διαφορὰ, εἰ καὶ ἡ ἀνάσιαις μία. Καὶ διαιρεῖ εἰς δύο τὸ πᾶν τέως, εἰς τὰ ἐπουράνια καὶ τὰ ἐπίγεια.

Ἄτι μὲν γὰρ τὰ σώματα ἀνίσταται, ἔδειξε διὰ τοῦ σίτου, δι δὲ οὐκ ἐν τῇ αὐτῇ δόξῃ πάντα, δείκνυσι ἐντεῦθεν.

25 Ὡσπερ γὰρ τὸ ἀπιστεῖν τῇ ἀνασιάσει, ὑπίους ποιεῖ, οὕτω πάλιν ραθύμους τὸ νομίζειν πάντας τῶν αὐτῶν ἀξιοῦσθαι. Διόπερ ἀμφοτέρα διορθοῦνται. Καὶ τὰ μὲν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἀπήρτισε, τούτου δὲ ἄρχειται νῦν. Καὶ ποιήσας δύο τάγματα δικαίων τε καὶ ἁμαρτωλῶν, αὐτὰ τὰ δύο ταῦτα εἰς πολλὰ

30 πάλιν καιατέμνει μέρη, δείκνυς δι οὕτε δίκαιοι καὶ ἁμαρ-

τὸν καθένα τὸ ἰδικόν του σῶμα». Δὲν ἀρκεῖται ὅμως εἰς αὐτό, ἀλλὰ ἀναζητεῖ ἄλλην διαφορὰν μεγαλυτέραν καὶ περισσότερον σαφῆ. Διὰ νὰ μὴ νομίσης δηλαδή, ὅπως εἶπον, ἐπειδὴ ἤκουσες ὅτι ὅλοι ἀνίστανται, ἀπολαμβάνουν ὅλοι τὰ ἴδια, ὠμίλησέ μου ἐκ τῶν προτέρων διὰ τὰ σπέρματα μὲ αὐτὴν τὴν ἔννοιαν, ὅταν εἶπεν, «ὁ καθείς εἰς τὴν τάξιν του», κάμνει ὅμως αὐτὸ σαφέστερον καὶ ἐδῶ πάλιν μὲ τοὺς λόγους· «Ἡ κάθε σὰρξ δὲν εἶναι ἴδια».

Διατί, λέγει, κάμνω λόγον διὰ τὰ σπέρματα; Ἐφαρμόσωμεν εἰς τὰ σώματα αὐτὸ ποῦ συζητῶμεν. Δι' αὐτὸ καὶ προσθέτει τοὺς λόγους· «Ἄλλ' ἄλλη εἶναι ἡ σὰρξ τῶν ἀνθρώπων, ἄλλη ἡ σὰρξ τῶν κτηνῶν, ἄλλη τῶν ἰχθύων, ἄλλη τῶν πτηνῶν. Καὶ ὑπάρχουν σώματα ἐπουράνια καὶ σώματα ἐπίγεια· ἄλλ' ἄλλη εἶναι ἡ λαμπρότης τῶν ἐπουρανίων, ἄλλη τῶν γήινων. Ἄλλη εἶναι ἡ λαμπρότης τοῦ ἡλίου, ἄλλη τῆς σελήνης, καὶ ἄλλη ἡ λαμπρότης τῶν ἀστέρων, διότι ἀστὴρ ἀπὸ ἀστέρα διαφέρει κατὰ τὴν λάμψιν». Καὶ τί θέλει νὰ εἰπῇ μὲ αὐτοὺς τοὺς λόγους; Διατί ἀπὸ τὴν ἀνάστασιν τῶν σωμάτων ἐξέπεσεν εἰς τὸν λόγον περὶ ἀστέρων καὶ ἡλίου; Δὲν ἐξέπεσεν, οὔτε ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὸ θέμα, μακρὰ ἀπὸ τέτοιαν σκέψιν!, ἀλλ' εὐρίσκεται ἀκόμη μέσα εἰς τὸ θέμα. Ἄφοῦ δηλαδή ἀπέδειξε τὸν λόγον διὰ τὴν ἀνάστασιν, δεικνύει λοιπὸν ὅτι θὰ εἶναι μεγάλη ἡ διαφορὰ εἰς τὴν λαμπρότητα τότε, ἂν καὶ ἡ ἀνάστασις εἶναι μία. Καὶ ἕως ἐδῶ διαιρεῖ τὰ πάντα εἰς δύο, εἰς τὰ ἐπουράνια καὶ εἰς τὰ ἐπίγεια.

Τὸ ὅτι λοιπὸν ἀνίστανται μὲν τὰ σώματα, ἀπέδειξε μὲ τὸ παράδειγμα τοῦ σίτου, τὸ ὅτι δὲ δὲν θὰ εἶναι τῆς ἰδίας λαμπρότητος ὅλα, τὸ ἀποδεικνύει ἐδῶ. Διότι, ὅπως ἡ ἀπιστία εἰς τὴν ἀνάστασιν κάμνει τοὺς ἀνθρώπους ἀμελεῖς, ἔτσι πάλιν τοὺς κάμνει ραθύμους καὶ νωθροὺς τὸ νὰ νομίζουν ὅτι ὅλοι θ' ἀξιοθοῦν τὰ ἴδια. Δι' αὐτὸ διορθώνει καὶ τὰ δύο. Καὶ τὰ μὲν ἐτελείωσε προηγουμένως, ἐνῶ τὸ ἄλλο ἀρχίζει τώρα. Καὶ ἀφοῦ διέκρινε δύο τάξεις, δικαίων καὶ ἀμαρτωλῶν δηλαδή, αὐτὰς τὰς δύο πάλιν διακρίνει εἰς πολλὰ μέρη, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι οὔτε δίκαιοι καὶ ἀμαρτωλοὶ

τωλοὶ τῶν αὐτῶν τεύξονται, οὔτε δίκαιοι δικαίοις πάντες
 ὁμοίως, οὔτε ἁμαρτωλοὶ ἁμαρτωλοῖς. Ποιεῖ τοίνυν πρῶτον
 μίαν τομὴν δικαίων καὶ ἁμαρτωλῶν λέγων, «Σώματα ἐπου-
 ράνια, καὶ σώματα ἐπίγεια»· διὰ μὲν τῶν ἐπιγείων τούτους
 5 αἰνιτιζόμενος, διὰ δὲ τῶν ἐπουρανίων ἐκείνους. Εἶτα λοιπὸν
 τῶν ἁμαρτωλῶν διαφορὰν πρὸς ἁμαρτωλοὺς εἰσάγει, λέγων
 «Οὐ πᾶσα σὰρξ ἢ αὐτὴ σὰρξ· ἀλλὰ ἄλλη μὲν ἰχθύων, ἄλλη
 δὲ πιητῶν καὶ κτηνῶν». Καίτοι πάντα σώματα, ἀλλὰ τὰ
 μὲν ἐν πλείονι, τὰ δὲ ἐν ἐλάτιονι εὐτελεία· καὶ ἐν ζωῇ δὲ
 10 ὁμοίως, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ κατὰσκευῇ. Καὶ εἰπὼν τοῦτο, ἀνα-
 βαίνει πάλιν εἰς τὸν οὐρανὸν λέγων «Ἄλλη δόξα ἡλίου, καὶ
 ἄλλη δόξα σελήνης». Ὡσπερ γὰρ ἐν τοῖς ἐπιγείοις σώ-
 μασι διαφορὰ, οὕτω καὶ ἐν τοῖς ἐπουρανοῖς, καὶ διαφορὰ,
 οὐχ ἢ τυχοῦσα, ἀλλὰ καὶ μέχρι τῶν ἐσχάτων. Οὐ γὰρ ἡλίω
 15 πρὸς σελήνην, οὐδὲ σελήνην πρὸς ἀστέρων διαφορὰ μόνον,
 ἀλλὰ καὶ ἀστέρων πρὸς ἀστέρων. Εἰ γὰρ καὶ πάντα ἐν οὐ-
 ρανῶ, ἀλλὰ τὰ μὲν πλείονος, τὰ δὲ ἐλάτιονος μειέχει δόξης.
 Τί τοίνυν ἐντεῦθεν κατὰμανθάνομεν; Ὅτι εἰ καὶ ἐν θα-
 σσιλείᾳ πάντες, οὐ πάντες τῶν αὐτῶν ἀπολαύσονται· καὶ εἰ
 20 πάντες ἐν γεννῇ οἱ ἁμαρτωλοὶ, οὐ πάντες τὰ αὐτὰ ὑπομε-
 νοῦσι. Διὸ καὶ ἐπήγαγεν· «Οὕτω καὶ ἡ ἀνάστασις τῶν νε-
 κρῶν». Οὕτω, πῶς; «Ἐν διαφορᾷ πολλῇ.

4. Εἶτα ἀφείς τοῦτον τὸν λόγον ὡς ἀρκούντως ἀποδει-
 χθέντα, πάλιν ἐπ' αὐτὴν τῆς ἀναστάσεως τὴν ἀπόδειξιν καὶ
 25 τὸν τρόπον ἔρχεται, λέγων· «Σπείρεται ἐν φθορᾷ ἐγείρεται
 ἐν ἀφθαρσίᾳ». Καὶ θέα σύνεσιν. Ἐπὶ μὲν τῶν σπερμάτων
 τῶ τῶν σωμάτων ἐχρήσατο ὀνόματι λέγων, «Οὐ ζωοποιεῖται,
 ἐὰν μὴ ἀποθάνῃ»· ἐπὶ δὲ τῶν σωμάτων τῇ τῶν σπερμάτων
 προσηγορίᾳ, λέγων, «Σπείρεται ἐν φθορᾷ, ἐγείρεται ἐν ἀ-

θά ἀξιωθοῦν τὰ ἴδια, ἀλλ' οὔτε οἱ δίκαιοι μὲ δικαίους ὅλοι θά δοξασθοῦν τὸ ἴδιον, οὔτε οἱ ἁμαρτωλοὶ μὲ τοὺς ἁμαρτωλοὺς θά κολασθοῦν ἐξ ἴσου. Κάμνει λοιπὸν πρῶτον μίαν διάκρισιν μεταξὺ δικαίων καὶ ἁμαρτωλῶν μὲ τοὺς λόγους, «Σώματα ἐπουράνια καὶ σώματα ἐπίγεια» καὶ ὑπαινίσσεται μὲ τὰ ἐπίγεια μὲν τοὺς ἁμαρτωλοὺς, μὲ τὰ ἐπουράνια δὲ τοὺς δικαίους. Ὑστερον λοιπὸν κάμνει τὴν διάκρισιν τῶν ἁμαρτωλῶν πρὸς ἁμαρτωλοὺς καὶ λέγει· «Δὲν εἶναι κάθε σὰρξ ἢ ἴδια σὰρξ, ἀλλ' ἄλλη εἶναι ἢ σὰρξ τῶν ἰχθύων, ἄλλη ἢ σὰρξ τῶν πτηνῶν, ἄλλη ἢ σὰρξ τῶν κτηνῶν». Ἐὰν καὶ ὅλα εἶναι σώματα, ἄλλα μὲν εἶναι περισσότερον, ἄλλα δὲ ὀλιγώτερον εὐτελεῖ καὶ εἰς τὴν ζωὴν δὲ ἐξ ἴσου, ὅσον καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν. Καὶ ἀφοῦ εἶπεν αὐτό, ἀναβαίνει πάλιν εἰς τὸν οὐρανὸν μὲ τοὺς λόγους· «Ἄλλη ἢ λαμπρότης τοῦ ἡλίου καὶ ἄλλη τῆς σελήνης». Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ὑπάρχει διαφορὰ εἰς τὰ ἐπίγεια σώματα, ἔτσι καὶ εἰς τὰ ἐπουράνια, καὶ διαφορὰ ὄχι τυχαία, ἀλλὰ μέχρι καὶ τὰ τελευταῖα. Διότι δὲν ὑπάρχει διαφορὰ μεταξὺ ἡλίου καὶ σελήνης μόνον, οὔτε σελήνης καὶ ἀστέρων, ἀλλὰ καὶ ἀστέρων πρὸς ἀστέρας. Διότι ἂν καὶ ὅλα εἶναι εἰς τὸν οὐρανόν, ἄλλα μὲν ἔχουν περισσοτέραν, ἄλλα δὲ ὀλιγωτέραν λαμπρότητα. Τί διδασκόμεθα λοιπὸν ἀπὸ ἐδῶ; Ὅτι, ἂν καὶ ὅλοι οἱ δίκαιοι εἰσέρχονται εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, δὲν θ' ἀπολαύσουν ὅλοι τὰ ἴδια· καὶ ἂν καὶ ὅλοι οἱ ἁμαρτωλοὶ εἰσέρχονται εἰς τὴν γέενναν, δὲν θά ὑποστοῦν ὅλοι τὰ ἴδια. Δι' αὐτὸ καὶ προσέθεσεν· «Ἔτσι θά γίνῃ καὶ ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν». Ἔτσι, πῶς; Μὲ μεγάλην διαφορὰν μεταξὺ των.

4. Ἀκολούθως, ἀφοῦ ἄφησεν αὐτὸ τὸ θέμα, διότι ἀπεδείχθη ἀρκετά, ἔρχεται πάλιν εἰς αὐτὴν τὴν ἀπόδειξιν καὶ τὸν τρόπον τῆς ἀναστάσεως μὲ τοὺς λόγους· «Σπείρεται εἰς κατάστασιν φθορᾶς, ἀνίσταται εἰς κατάστασιν ἀφθαρσίας». Καὶ πρόσεχε σύνεσιν. Εἰς μὲν τὰ σπέρματα ἐχρησιμοποίησε τὸ ὄνομα τῶν σωμάτων ὅταν εἶπε, «Δὲν ζωοποιεῖται, ἐὰν δὲν ἀποθάνῃ», εἰς δὲ τὰ σώματα χρησιμοποιεῖ τὴν ὀνομασίαν τῶν σπερμάτων μὲ τοὺς λόγους, «Σπείρε-

φθαρσία». Οὐκ εἶπε, φύεται, ἵνα μὴ τῆς γῆς ἔργον νομίσης, ἀλλ', «ἐγείρεται». Σπορὰν δὲ ἐνταῦθα, οὐ τὴν γένεσιν ἡμῶν λέγει τὴν ἐν μήτρᾳ, ἀλλὰ τὴν ταφήν τὴν ἐν τῇ γῇ, τῶν τετελευτηκότων σωμάτων τὴν διάλυσιν, τὴν τέφραν. Διὸ εἰ-
 5 πῶν, «Σπείρεται ἐν ἠθορᾷ, ἐγείρεται ἐν ἀφθαρσίᾳ», ἐπή-
 γαγε· «Σπείρεται ἐν αἰμιᾳ». Τί γὰρ εἰδεχθέστερον νεκροῦ διαρροέντος; «Ἐγείρεται ἐν δόξῃ· σπείρεται ἐν ἀσθενείᾳ». Οὕτω γὰρ ἡμέραι τριάκοντα, καὶ τὸ πᾶν ἀπώλειο· καὶ κα-
 τασχεῖν ἑαυτὴν ἢ σὰρξ οὐ δύναται, οὐδὲ πρὸς μίαν ἀρκέσαι
 10 ἡμέραν.

«Ἐγείρεται ἐν δυνάμει». Τότε γὰρ οὐδὲν αὐτοῦ πε-
 ριέσται λοιπόν. Διὰ δὲ τοῦτο καὶ ἐκείνων ἐδεήθη τῶν ὑπο-
 δειγμάτων, ἵνα μὴ ταῦτα ἀκούοντες πολλοί, ὅτι ἐν ἀφθαρσίᾳ
 καὶ δόξῃ καὶ δυνάμει ἐγείρονται, νομίσωσι μηδεμίαν εἶναι
 15 διαφορὰν τῶν ἀνιστοιημένων. Πάντες μὲν γὰρ ἀνίστανται, καὶ
 ἐν δυνάμει καὶ ἐν ἀφθαρσίᾳ καὶ ἐν δόξῃ ταύτῃ τῇ τῆς ἀ-
 φθαρσίας· οὐ μέντοι τῆς τιμῆς τῆς αὐτῆς οὐδὲ τῆς ἀσφα-
 λείας πάντες.

«Σπείρεται σῶμα ψυχικόν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν».
 20 Τί λέγεις; τοῦτο δὲ οὐ πνευματικόν; Πνευματικόν μὲν, ἀλλ'
 ἐκεῖνο πολλῶ πλέον. Νῦν μὲν γὰρ καὶ ἀφίπταται τοῦ Πνεύ-
 ματος τοῦ ἁγίου πολλάκις ἢ πολλὴ χάρις, ἁμαρτανόντων με-
 γάλα τινῶν, καὶ τοῦ Πνεύματος δὲ παρόντος τῆς ψυχῆς,
 ἢ ζωὴ τῆς σαρκός, καὶ τὸ τοιοῦτο κενόν ἐστὶ τούτου χωρίς·
 25 τότε δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ διηνεκῶς παραμένει τῇ σαρκὶ τῶν
 δικαίων, καὶ αὐτοῦ ἐστὶ τὸ κράτος παρούσης καὶ τῆς ψυ-
 χῆς. Ἡ γὰρ τι τοιοῦτον ἠνίξατο, εἰπὼν, «πνευματικόν», ἥ
 ὅτι κουφότερον ἐστὶ καὶ λεπιότερον, καὶ ὄλον καὶ ἐπ' ἀέ-
 ρος ὀχεῖσθαι, μᾶλλον δὲ ἀμφότερα. Εἰ δὲ ἀπιστεῖς τῷ λόγῳ,
 30 δεῖα τὰ ἐπουράνια σώματα τὰ οὕτω λαμπρὰ καὶ διαρκῆ τέως

ται εἰς κατάστασιν φθορᾶς, ἀνίσταται εἰς κατάστασιν ἀφθαρσίας». Δὲν εἶπε, φυτρώνει, διὰ νὰ μὴ νομίσης ὅτι εἶναι ἔργον τῆς γῆς, ἀλλὰ, ἀνίσταται. Σπορὰν δὲ ἐδώ δὲν ἐννοεῖ τὴν σύλληψίν μας εἰς τὴν μήτραν, ἀλλὰ τὴν ταφὴν εἰς τὴν γῆν, τὴν ἀποσύνθεσιν τῶν σωμάτων ποῦ ἀπέθανον, τὴν στάκτην. Δι' αὐτὸ ὅταν εἶπε, «Σπείρεται εἰς κατάστασιν φθορᾶς, ἀνίσταται ἄφθαρτον», προσέθεσε· «Σπείρεται εἰς κατάστασιν ἀτιμίας καὶ δυσωδίας». Διότι τί εἶναι περισσότερο βδελυρὸν καὶ ἄσχημον ἀπὸ νεκρὸν ποῦ σαπίζει; «Ἀνίσταται ἐνδοξον· σπείρεται εἰς κατάστασιν ἀδυναμίας». Διότι δὲν περνοῦν τριάκοντα ἡμέραι καὶ ἔχει χαθῆ τελείως· καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ συγκρατήσῃ τὸν ἑαυτὸν τῆς ἡ σὰρξ διὰ νὰ μὴ λειώσῃ, οὔτε διὰ μίαν ἡμέραν.

«Ἀνίσταται εἰς κατάστασιν δυνάμεως». Διότι τότε τίποτε πλέον δὲν θὰ τὸ νικήσῃ. Δι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ ἐχρηιάσθησαν αὐτὰ τὰ παραδείγματα, ὥστε νὰ μὴ νομίσουν μερικοί, καθὼς ἀκούουν αὐτά, ὅτι ὅταν ἀνίστανται εἰς ἀφθαρσίαν καὶ δόξαν καὶ δύναμιν, δὲν ὑπάρχει καμμία διαφορὰ εἰς αὐτοὺς ποῦ ἀνίστανται. Διότι ὅλοι μὲν ἀνίστανται εἰς κατάστασιν καὶ δυνάμεως καὶ ἀφθαρσίας καὶ δόξης, αὐτῆς τῆς δόξης τῆς ἀφθαρσίας δηλαδὴ· ἀλλὰ δὲν ἀπολαμβάνουν ὅλοι τὴν ἰδίαν τιμὴν, οὔτε ὅλοι τὴν ἰδίαν ἀσφάλειαν.

«Σπείρεται σῶμα φυσικόν, ἀνίσταται σῶμα πνευματικόν». Τί λέγεις; αὐτὸ δὲν εἶναι πνευματικόν; Εἶναι μὲν πνευματικόν, ἀλλ' ἐκεῖνο πολὺ περισσότερο. Διότι τώρα μὲν πολλὰς φορές ἡ μεγάλη χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀναχωρεῖ ὅταν μερικοὶ πράττουν μεγάλας ἀμαρτίας, καὶ ἐνῶ εἶναι παρὸν τὸ πνεῦμα τῆς ψυχῆς, ποῦ δίδει ζωὴν εἰς τὴν σάρκα, ὅμως καὶ αὐτὸ εἶναι κενὸν χωρὶς τὸ ἅγιον Πνεῦμα· τότε ὅμως δὲν θὰ εἶναι ἔτσι, ἀλλὰ θὰ παραμένη αἰωνίως εἰς τὸ σῶμα τῶν δικαίων καὶ θὰ εἶναι ἰδική του ἡ δύναμις, ἐνῶ θὰ εἶναι παροῦσα καὶ ἡ ψυχὴ. Ἡ λοιπὸν κάτι τέτοιο ὑπηνίχθη ὅταν εἶπε, «πνευματικόν», ἢ ὅτι θὰ εἶναι ἐλαφρότερον καὶ λεπτότερον καὶ τέτοιο ποῦ νὰ ἀναβαινῆ καὶ νὰ φέρεται εἰς τὸν ἀέρα, μᾶλλον δὲ καὶ τὰ δύο. Ἐὰν δὲ δὲν πιστεύῃς εἰς τὸν λόγον, κοίταξε τὰ ἐπουράνια σώ-

καὶ ἐν ἀγηράτῳ λήξει μέροντα, καὶ πίστευσον ἐντιεῖθεν, ὅτι δύναται ὁ Θεὸς ποιῆσαι καὶ ταῦτα τὰ φθαρτὰ ἄφθαρτα καὶ πολλῶ βελτίῳ τῶν ὀρωμένων.

5. «Οὔτω καὶ γέγραπται· ἐγένετο ὁ πρωῖτος ἄνθρωπος
5 Ἀδάμ εἰς ψυχὴν ζῶσαν· ὁ ἔσχατος Ἀδάμ εἰς πνεῦμα ζωο-
ποιουῦν». Καίτοι τὸ μὲν γέγραπται, τὸ δὲ οὐ γέγραπται· πῶς οὖν εἶπεν, ὅτι γέγραπται; Ἀπὸ τῆς τῶν πραγμάτων ἐκβά-
σεως αὐτὸ μετέφρασεν· ὅπερ ἔθος αὐτῷ συνεχῶς ποιεῖν.
Καὶ γὰρ ἔθος τοῦτο προφητικόν. Καὶ γὰρ τὴν Ἱερουσαλήμ
10 πόλιν δικαιοσύνης ἔφησεν ὁ προφήτης κληθήσεσθαι, καὶ οὐκ ἐκλήθη. Τί οὖν; ἐφεύσατο ὁ προφήτης; Οὐδαμῶς· τὴν γὰρ διὰ τῶν πραγμάτων ἐκβασιν λέγει. Καὶ τὸν Χριστὸν δὲ Ἐμμανουήλ· καὶ οὐδὲ αὐτὸς οὔτω κέκληται, ἀλλὰ τὰ πρά-
γματα ταύτην ἀφήσει τὴν φωνήν. Οὔτω καὶ ἐνταῦθα, «Ὁ
15 ἔσχατος Ἀδάμ εἰς πνεῦμα ζωοποιουῦν». Ταῦτα δὲ εἶπεν, ἵνα μάθῃς ὅτι καὶ τῆς παρουσίας ζωῆς καὶ τῆς μελλούσης τὰ σύμβολα ἤδη καὶ τὰ ἐνέχυρα ἔφθασε, τῆς μὲν παρουσίας ὁ Ἀδάμ, τῆς δὲ μελλούσης ὁ Χριστός. Ἐπειδὴ γὰρ τὰ χρη-
σιώτερα ἐν ἐλπίσι τίθησι, δείκνυσι τὴν ἀρχὴν ἤδη ἐκθεβηκνύ-
20 αν, καὶ τὴν ρίζαν καὶ τὴν πηγὴν φανεῖσαν. Εἰ δὲ ἡ ρίζα καὶ ἡ πηγὴ πᾶσι κατάδηλος, οὐδὲν δεῖ περὶ τῶν καρπῶν ἀμφιβάλλειν. Διὸ λέγει, «Ὁ ἔσχατος Ἀδάμ εἰς πνεῦμα ζωοποιουῦν». Καὶ ἀλλαγῶς δέ, «Ζωοποιήσει τὰ θνητὰ σώμα-
τα ὑμῶν διὰ τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτοῦ πνεύματος ἐν ὑμῖν». Ἄ-
25 ρα τοῦ πνεύματος τὸ ζωοποιεῖν.

Εἶτα ἵνα μή τις εἴπῃ, διὰ τί πρᾶσθαι τὰ χεῖρονα, καὶ τὰ μὲν ὅλα ἐξέβη τὰ ψυχικά, οὐ μέχρι τῆς ἀπαρχῆς, τὰ δὲ ἕως τῆς ἀπαρχῆς μόνον; δείκνυσι ὅτι καὶ αἱ ἀρχαὶ ἐκατέ-
ρων οὕτω διετάγησαν. «Οὐ» γὰρ «πρωῖτον», φησί, «τὸ πνευ-

ματα πού είναι τόσο λαμπρά και διαρκούν μέχρι τώρα και μένουν άγήραστα, και πίστεψε από αυτό, ότι ήμπορεί ο Θεός και αυτά τα φθαρτά να κάνει άφθαρτα και πολύ καλύτερα από αυτά που είναι όρατά.

5. «Έτσι είναι και γραμμένον' έγινεν ο πρώτος άνθρωπος, ο 'Αδάμ, με ψυχήν ζωντανήν πού ζωοποιεί και το σώμα' ο τελευταίος 'Αδάμ, ο Κύριος, πνεῦμα πού δίδει ζωήν πνευματικήν». Και όμως, το μὲν έχει γραφή, το δὲ ὄχι πῶς λοιπόν εἶπεν ὅτι ἔχει γραφή; Ἐρμήνευσεν αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἔκβασιν τῶν πραγμάτων' πρᾶγμα πού ἐσυνήθιζε πάντοτε νὰ τὸ κάμνη. Καὶ μάλιστα αὐτὸ ἦτο προφητικὴ συνήθεια. Διότι καὶ ὁ Ἡσαΐας εἶπεν ὅτι ἡ Ἱερουσαλήμ θὰ ὀνομασθῆ πόλις δικαιοσύνης καὶ δὲν ὠνομάσθη. Τί λοιπόν; Ἐψεύσθη ὁ προφήτης; Καθόλου' διότι λέγει τὴν ἔκβασιν τῶν πραγμάτων. Καὶ διὰ τὸν Χριστὸν εἶπεν ὅτι θὰ ὀνομασθῆ Ἐμμανουήλ' καὶ οὔτε ὁ Χριστὸς ὠνομάσθη ἔτσι, ἀλλὰ τὰ πράγματα φωνάζουν αὐτὸ τὸ γεγονός. Ἔτσι καὶ ἐδῶ, «Ὁ τελευταίος 'Αδάμ, πνεῦμα πού δίδει ζωήν πνευματικήν. Αὐτὰ δὲ τὰ εἶπε διὰ νὰ μάθης ὅτι τὰ σύμβολα καὶ ὁ ἄρραβὼν καὶ τῆς παρούσης καὶ τῆς μελλούσης ζωῆς ἤδη ἔχουν φθάσει, τῆς μὲν παρούσης ζωῆς ὁ 'Αδάμ, τῆς δὲ μελλούσης ὁ Χριστός. Διότι, ἐπειδὴ τοποθετεῖ τὰ πολυτιμότερα ἀγαθὰ εἰς τὴν ἐλπιζομένην ζωήν, δεικνύει ὅτι ἡ ἀρχὴ ἤδη ἔχει γίνει καὶ ὅτι ἡ ρίζα καὶ ἡ πηγὴ ἔχουν φανῆ. Ἐφοῦ δὲ ἡ ρίζα καὶ ἡ πηγὴ εἶναι καταφανῆς εἰς ὅλους, δὲν πρέπει ν' ἀμφιβάλλωμεν καθόλου διὰ τοὺς καρπούς. Δι' αὐτὸ λέγει, «Ὁ τελευταίος 'Αδάμ, πνεῦμα πού ζωοποιεῖ» καὶ ἄλλοῦ ὅμως λέγει, «Θὰ ζωοποιήσῃ τὰ θνητὰ σώματά σας διὰ τοῦ Πνεύματός του πού κατοικεῖ μέσα σας»⁵. Ἔτσι τὸ ἅγιον Πνεῦμα ζωοποιεῖ.

Ἔπειτα διὰ νὰ μὴ εἰπῆ κάποιος, διατί ἐκτιμῶνται ὡσὰν ἀνώτερα τὰ κατώτερα καὶ τὰ μὲν φυσικὰ ἔχουν συντελεσθῆ ὅλα καὶ δὲν ἐσταμάτησαν εἰς τὴν ἀρχήν, ἐνῶ τὰ πνευματικὰ ἐσταμάτησαν μόνον εἰς τὴν ἀρχήν; δεικνύει ὅτι καὶ αἱ ἀρχαὶ καὶ τῶν δύο ἔτσι κατετάγησαν. Δηλαδή, «δὲν ἐγένετο πρῶτον τὸ πνευματικὸν σῶμα, ἀλλὰ τὸ φυσικὸν».

μαϊκόν, ἀλλὰ τὸ ψυχικόν, ἔπειτα τὸ πνευμαϊκόν». Καὶ οὐ λέγει, διὰ τί, ἀλλ' ἀρκεῖται τῇ τοῦ Θεοῦ διατάξει, τὴν ἀπὸ τῶν πραγμάτων ψῆφον ἔχων μαρτυροῦσαν τῇ ἀρίσῃ τοῦ Θεοῦ οἰκονομίᾳ, καὶ δεικνὺς ὅτι ἐπὶ τὸ βέλτιον ἀεὶ τὰ ἤ-
 5 μέτερα πρόβεισιν, ἅμα κἀντιεῦθεν πισιτούμενος τὸν λόγον. Εἰ γὰρ τὰ ἐλάττωτα ἐξέβη, πολλῶ μᾶλλον τὰ βελτίω προσδοκᾶν χρῆ.

Ἐπεὶ οὖν τοιοῦτων μέλλομεν ἀπολαύειν ἀγαθῶν, εἰς ταύτην ἑαυτοὺς καταιτάξωμεν τὴν τᾶξιν, τὴν κατὰ τὸν ἥλιον
 10 λάμπουσαν καὶ μὴ κλαίωμεν τοὺς ἀπιόντας, ἀλλὰ τοὺς κακῶς τὸν θίον καταλύοντας. Ἐπεὶ καὶ γεωργός, διὰ τὴν ἴδην τὸν οἶτον διαλυόμενον, οὐ θρηνεῖ· ἀλλ' ἕως μὲν ἂν βλέπη σιερεὸν ἐν τῇ γῆ μένοντα, δέδοικε καὶ τρέμει· ἐπειδὴν δὲ ἴδῃ διαλυθέντα, χαίρει. Ἀρχὴ γὰρ τῆς μελλούσης σπορᾶς
 15 ἢ διάλυσις. Οὕτω καὶ ἡμεῖς ἴοιτε χαίρωμεν, διὰ τὴν πέση ἢ οἰκία ἢ φθορῇ, διὰ τὴν σπαρῇ ὁ ἄνθρωπος. Καὶ μὴ θαυμάσης, εἰ σπορὰν τὴν ταφὴν ἐκάλεσε· καὶ γὰρ αὕτη βελτίων ἢ σπορά. Ἐκείνην μὲν γὰρ διαδέχονται θάνατοι καὶ πόνοι καὶ κίνδυνοι καὶ φροντίδες, ταύτην δέ, ἂν ὀρθῶς βιωῶμεν, σιέ-
 20 φανοι καὶ βραβεῖα· καὶ τὴν μὲν φθορὰ καὶ θάνατος, τὴν δὲ ἀφθοροσία καὶ ἀθανασία καὶ τὰ μυρία ἀγαθά. Ἐπ' ἐκείνης τῆς σπορᾶς συμπλοκαὶ καὶ ἡδοναὶ καὶ ὕπνος, ἐπὶ ταύτης δὲ φωνὴ μόνον ἐκ τῶν οὐρανῶν καταβαίνουσα, καὶ πάντα ἀθρόως τελεσφορεῖται. Καὶ ὁ ἀνιστάμενος οὐκέτι λοι-
 25 πὸν ἐπὶ θίον ἄγεται πολύμοχθον, ἀλλ' ἔνθα ἀπέδρα ὀδύνη καὶ λύπη καὶ στεναγμός.

Εἰ δὲ καὶ προσισίαν ἐπιζητεῖς, καὶ διὰ τοῦτο θρηνεῖς· τὸν ἄνδρα, ἐπὶ τὸν κοινὸν πάντων προσισίην καὶ σωτήρα καὶ εὐεργετήν κατὰφυγε τὸν Θεόν, ἐπὶ τὴν ἁμαχον συμμα-
 30 χίαν, ἐπὶ τὴν εὐκολον βοήθειαν, ἐπὶ τὴν διαρκῆ σκέπην τὴν

κόν, ἔπειτα τὸ πνευματικόν». Καὶ δὲν λέγει, διατί, ἀλλ' ἀρκεῖται εἰς τὴν τάξιν ποῦ ἔθεσεν ὁ Θεός, διότι ἔχει ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα τὴν ἐμπειρίαν ποῦ μαρτυρεῖ διὰ τὴν ἀρίστην πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ νὰ δείξῃ ὅτι τὰ ἰδικά μας πράγματα προοδεύουν συνεχῶς πρὸς τὸ καλύτερον, καὶ συγχρόνως πιστοποιεῖ ἔτσι καὶ ἀπὸ αὐτὸ τὸν λόγον του. Διότι, ἐὰν τὰ κατώτερα ἔχουν συντελεσθῆ, πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ ἀναμένωμεν ὅτι θὰ γίνουιν τὰ πολὺ ἀνώτερα ἀπὸ αὐτά.

Ἐπειδὴ λοιπὸν τέτοια ἀγαθὰ πρόκειται ν' ἀπολαύσωμεν, ἄς κατατάξωμεν τὸν ἑαυτὸν μας εἰς αὐτὴν τὴν τάξιν ποῦ λάμπει ὅπως ὁ ἥλιος· καὶ ἄς μὴ κλαίωμεν αὐτοὺς ποῦ ἀπέθανον, ἀλλ' αὐτοὺς ποῦ μέχρι τὸ τέλος τοῦ βίου των ἔζησαν κακῶς. Διότι καὶ ὁ γεωργός, ὅταν ἰδῆ τὸν σπόρον τοῦ σίτου νὰ σαπίζη μέσα εἰς τὴν γῆν, δὲν θρηνεῖ· ἀλλ' ἔως ὅτου μὲν τὸν βλέπει νὰ μένη εἰς τὴν γῆν χωρὶς νὰ σαπίζη, φοβᾶται καὶ τρέμει· ὅταν ὅμως τὸν ἰδῆ νὰ ἔχη σαπίσει, χαίρεται. Διότι ἡ ἀρχὴ τῆς μελλούσης σπορᾶς εἶναι ἡ ἀποσύνθεσις τοῦ σπόρου μέσα εἰς τὸ χῶμα. Ἔτσι καὶ ἐμεῖς ἄς χαιρώμεθα τότε, ὅταν πέση ἡ φθαρτὴ οἰκία, ὅταν σπαρῆ ὁ ἄνθρωπος μέσα εἰς τὴν γῆν. Καὶ μὴ ἀπορήσης διὰ τὸ ὅτι ὠνόμασε τὴν ταφὴν σπορᾶν· καὶ μάλιστα αὐτὴ ἡ σπορὰ εἶναι καλύτερα. Διότι ἐκείνην μὲν διαδέχονται θάνατοι καὶ κόποι καὶ κίνδυνοι καὶ φροντίδες, ἐνῶ αὐτὴν, ἐὰν ζῶμεν ὅπως πρέπει, στέφανοι καὶ βραβεῖα· καὶ τὴν μὲν διαδέχεται φθορὰ καὶ θάνατος, τὴν δὲ ἀφθαρσία καὶ ἀθανασία καὶ ἄπειρα ἀγαθὰ. Εἰς ἐκείνην τὴν σπορὰν συγκρούσεις καὶ ἡδοναὶ καὶ ὕπνος, εἰς αὐτὴν δὲ μόνον φωνὴ ποῦ καταβαίνει ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς καὶ τὰ πάντα ἀμέσως καρπίζουιν. Καὶ αὐτὸς ποῦ ἀνίσταται δὲν ὀδηγεῖται ποτὲ πλέον εἰς ζωὴν γεμάτην μόχθους, ἀλλ' ἐκεῖ ὅπου δὲν ὑπάρχει ποτὲ ὀδύνη καὶ λύπη καὶ στεναγμός.

Ἐὰν δὲ ἐπιζητῆς προστασίαν καὶ δι' αὐτὸ θρηνῆς τὸν ἄνδρα, κατάφυγε εἰς τὸν κοινὸν προστάτην καὶ σωτῆρα καὶ εὐεργέτην, τὸν Θεόν, εἰς τὴν ἀκαταμάχητον συμμαχίαν, εἰς τὴν ἄμεσον βοήθειαν, εἰς τὴν διαρκῆ σκέπην ποῦ εἶναι

πανταχοῦ παροῦσαν καὶ πανταχόθεν ἡμᾶς τειχιζουσιν. Ἄλλ' ἢ
 ἡ συνήθεια ποθεινὸν καὶ ἐπέραστον. Οἶδα καὶ γὰρ ἄλλ' ἂν
 ἐπιτρέψῃς τῷ λογισμῷ τὸ πάθος, καὶ λογίσῃ πρὸς ἑαυτήν
 τίς ὁ λαθών, καὶ ὅτι γενναίως ἐνεγκῶν θυσίαν τὴν γνώμην
 5 ἀναφέρεις τῷ Θεῷ, καὶ τοῦτο τὸ κῶμα δυνήσῃ διαδραμεῖν,
 καὶ ὅπερ ὁ χρόνος ἐργάζεται, τοῦτο ἢ φιλοσοφία ποιήσει
 ἂν δὲ καταμαλακιοθῆς, λήξει μὲν τῷ χρόνῳ τὸ πάθος, σοὶ
 δὲ οὐδένα τὸν μισθὸν οἴσει. Μειὰ δὲ τῶν λογισμῶν τούτων
 καὶ παραδείγματα σύλλεγε, τὰ ἐν τῷ παρόντι θίω, τὰ ἐν
 10 ταῖς θείαις γραφαῖς. Ἐνόησον ὅτι ὁ Ἀβραάμ κατέσφαξε
 τὸν υἱὸν τὸν ἑαυτοῦ καὶ οὔτε ἐδάκρυσεν, οὔτε πικρὸν ρῆμα
 ἐξέβαλεν. Ἄλλ' ἐκεῖνος Ἀβραάμ, φησὶν, ἦν. Καὶ μὴν οὐ
 ἐπὶ μείζονα ἐκλήθησκα σκάμματα. Ὁ δὲ Ἰωὺ ἤλγησε μὲν,
 ἰσοοῦτον δέ, ὅσον εἰκὸς πατέρα φιλόπαιδα καὶ σφόδρα κη-
 15 δόμενον τῶν ἀπελθόντων ὡς ἅ γε νῦν ποιούμεεν ἡμεῖς, ἐ-
 χθρῶν καὶ πολυμίων εἰσὶν. Οὐδὲ γὰρ, εἴ τις εἰς βασι-
 λεια ἀπενεχθέντιος καὶ στεφανωθέντιος, ἔκοπιες σαυτὸν καὶ
 ἐθρήνεις, φίλον ἂν σε τοῦ στεφανωθέντιος ἔφην εἶναι, ἀλλ'
 ἐχθρὸν σφόδρα καὶ πολέμιον. Ἄλλ' οὐδὲ νῦν ἐκεῖνον θρηνηῶ,
 20 φησὶν, ἀλλ' ἔμανιόν. Ἄλλ' οὐδὲ τοῦτο φιλοῦντιος, τὸ θέλειν
 εἶτι ἐναγώνιον εἶναι ἐκεῖνον διὰ σαυτὸν, καὶ ὑποκεῖσθαι τῇ
 ἀδηλίᾳ τοῦ μέλλοντιος, παρὸν στεφανοῦσθαι καὶ προσορμεῖν,
 ἢ πελάγιον σαλεύειν, ἐξὸν ἐν λιμένι εἶναι.

Ἄλλ' οὐκ οἶδα ποῦ κεχώρηκε, φησί. Διὰ τί οὐκ οἶδας,
 25 εἰπέ μοι; Εἴτε γὰρ ὀρθῶς ἐβίου εἴτε ἐτέρως, δῆλον ποῦ
 χωρήσει. Δι' αὐτὸ γὰρ τοῦτο κόπιτομαι, φησὶν, ὅτι ἁμαρ-
 τωλὸς ἀπῆλθε. Σκῆψις ταῦτα καὶ πρόφασις. Εἰ γὰρ διὰ
 τοῦτο ἀπελθόντια ἐθρήνεις, ζῶντα πλάσαι ἐχρῆν καὶ ρυθμί-
 σαι ἀλλὰ τὰ σαυτοῦ οὐ πανταχοῦ σκοπεῖς, οὐ τὰ ἐκείνου.

παρουσα παντου και μας οχυρωνει απο παντου. 'Αλλ' η συνηθεια τον εκαμε ποθητον και αγαπητον. Το γνωρίζω και εγω' αλλ' εαν βάλης το πάθος κάτω απο την σκέψιν και συλλογισθῆς ποιος είναι εκείνος που τον επηρε και οτι, εαν υπομείνης με γενναιότητα, προσφέρεις την διάθεσιν σου αυτήν θυσίαν εις τον Θεόν, θα ημπορέσης να περάσης αυτήν την δοκιμασίαν και αυτό που κάμνει ο χρόνος, αυτό θα κάνη η σύνεσις και η όρθη στάσις' εαν όμως παραδοθῆς χωρις αντίστασιν εις το πάθος, το μεν πάθος με τον χρόνον θα παρέλθη, εις εσένα όμως δεν θα φέρη κανένα μισθόν. Μαζι δε με τας σκέψεις αυτές λάμβανε και παραδείγματα, και αυτά που υπάρχουν εις την παρουσαν ζωην και απο αυτά που περιέχονται εις τας άγιαις Γραφάς. Σκέψου οτι ο 'Αβραάμ εσφαξε τον υιον του και ουτε εδάκρυσεν, ουτε πικρόν λόγον ειπεν. 'Αλλά, θα ειπῆ, εκείνος ητο 'Αβραάμ. Και όμως συ έχεις κληθῆ εις μεγαλυτέρους αγῶνας. 'Ο δε 'Ιώβ επόνεσε μεν, αλλά τόνον, όσον είναι φυσικόν εις πατέρα που αγαπα τα παιδια του και φροντίζει αυτά που απέθανον' διότι αυτά που κάμνομεν εμεις είναι έργα έχθρων και αντιπάλων. Διότι, εαν κάποιος ειχεν άμειφθῆ και στεφανωθῆ, και επένθεις και εθρήνεις, δεν θα ελεγον οτι είσαι φίλος εκείνου που εστεφανώθη, αλλά πάρα πολύ έχθρός και αντίπαλος. Δεν θρηνηώ όμως εκείνον, θα ειπῆ, αλλά τον εαυτόν μου. 'Αλλ' ουτε αυτό είναι έργον ανθρώπου που αγαπα, το να θέλη δηλαδή εκείνος να εύρισκεται ακόμη εις αγῶνα δι' εσε και να υπόκειται εις την άβεβαιότητα του μέλλοντος, ενω πηγαίνει δια να στεφανωθῆ και να άράξη, η να κλυδωνίζεται εις το πέλαγος, ενω είναι δυνατόν να εύρισκεται εις λιμένα.

'Αλλά δεν γνωρίζω που επηγε, θα ειπῆ. Διατί δεν γνωρίζεις; ειπέ μου. Διότι είτε εζη όρθως, είτε όχι, είναι φανερόν που θα υπάγη. 'Αλλά δι' αυτό ακριβως πενθώ, θα ειπῆ, διότι απέθανεν άμαρτωλός. Αυτά είναι δικαιολογια και πρόφασις. Διότι εαν εθρήνεις δια το οτι απέθανεν ετσι, επρεπεν, όσον εζη, να τον διαπλάσης και να τον συμμορφώσης προς τας έντιολάς' αλλ' εσυ παντου τα ιδικά σου

Εἰ δὲ καὶ ἁμαριωλὸς ἀπῆλθε, καὶ διὰ τοῦτο δεῖ χαίρειν, ὅτι ἐνεκόπη τὰ ἁμαρτήματα, καὶ οὐ προσέθηκε τῇ κακίᾳ, καὶ βοηθεῖν, ὡς ἂν οἶόν τε ἦ, οὐ δάκρυσιν, ἀλλ' εὐχαῖς καὶ ἰκετηρίαις καὶ ἐλεημοσύναις καὶ προσφοραῖς. Οὐ γὰρ
 5 ἀπλῶς ταῦτα ἐπινενόηται, οὐδὲ εἰκῆ μνήμην ποιούμεθα τῶν ἀπελθόντων ἐπὶ τῶν θείων μυστηρίων, καὶ ὑπὲρ αὐτῶν πρόοιμεν, δεόμενοι τοῦ ἀμνοῦ τοῦ κειμένου τοῦ λαβόντος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ἀλλ' ἵνα τις αὐτοῖς ἐντεῦθεν γένηται παραμυθία. Οὐδὲ μάτην ὁ παρεσιῶς τῷ θυοιασηρίῳ τῶν
 10 φρικτῶν μυστηρίων τελουμένων βοᾷ ὑπὲρ πάντων τῶν ἐν Χριστῷ κεκοιμημένων, καὶ τῶν τὰς μνεῖας ὑπὲρ αὐτῶν ἐπιτελούντων. Εἰ γὰρ μὴ ὑπὲρ αὐτῶν αἱ μνεῖαι ἐγίνοντο, οὐδ' ἂν ταῦτα ἐλέχθη. Οὐ γὰρ ἔστι σκηνὴ τὰ ἡμέτερα, μὴ γένοιτο πνεῦματος γὰρ διατάξει ταῦτα γίνεται.

15 6. Βοηθῶμεν τοῖνυν αὐτοῖς, καὶ μνεῖαν ὑπὲρ αὐτῶν ἐπιτελῶμεν. Εἰ γὰρ τοὺς παῖδας τοῦ Ἰωβ ἐκάθαιρον ἢ τοῦ πατρὸς θυοία, τί ἀμφιβάλλεις, εἰ καὶ ἡμῶν ὑπὲρ τῶν ἀπελθόντων προσφερόντων γίνεται τις αὐτοῖς παραμυθία; Εἴωθε γὰρ ὁ Θεὸς καὶ ἐτέροις ὑπὲρ ἐτέρων χαρίζεσθαι. Καὶ τοῦτο
 20 ἐδείκνυ ὁ Παῦλος λέγων, «Ἴνα ἐν πολλῷ προσώπῳ τὸ εἰς ἡμᾶς χάρισμα διὰ πολλῶν εὐχαριστηθῇ ὑπὲρ ἡμῶν». Μὴ δὲ ἀποκάμωμεν τοῖς ἀπελθοῦσι βοηθοῦντες, καὶ προσφέροντες ὑπὲρ αὐτῶν, καὶ ἀξιοῦντες εὐχὰς ὑπὲρ αὐτῶν τελεῖσθαι. Καὶ γὰρ τὸ κοινὸν τῆς οἰκουμένης κεῖται καθάριστον. Διὰ τοῦτο
 25 θαρροῦντες ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης δεόμεθα τότε, καὶ μετὰ μαρτύρων αὐτοὺς καλοῦμεν, μετὰ ὁμολογητῶν, μετὰ ἱερέων. Καὶ γὰρ ἐν σῶμά ἐσμεν ἅπαντες, καὶ λαμπρότερα μέλη μελῶν καὶ δυνατὸν πάντοθεν συγγνώμην αὐτοῖς συναγαγεῖν, ἀπὸ τῶν εὐχῶν, ἀπὸ τῶν ὑπὲρ αὐτῶν δώρων, ἀπὸ τῶν

βλέπεις, ὄχι τὰ ἰδικά του. Ἄλλὰ καὶ ἂν ἀπέθανεν ἁμαρτωλός, καὶ δι' αὐτὸ πρέπει νὰ χαίρεσαι, διότι ἔπαυσαν τὰ ἁμαρτήματα καὶ δὲν προσέθεσεν εἰς τὴν κακίαν, καὶ νὰ βοηθῆς, ὅσον εἶναι δυνατόν, ὄχι μὲ δάκρυα, ἀλλὰ μὲ προσευχὰς καὶ ἰκεσίας καὶ ἐλεημοσύνας καὶ προσφοράς. Διότι δὲν ὑπῆρξαν τυχαία ἐπινόησις αὐτά, οὔτε ματαιῶς κάμνομεν μνημόσυνα διὰ τοὺς νεκροὺς εἰς τὰ θεῖα μυστήρια καὶ προσφέρομεν ὑπὲρ αὐτῶν καὶ παρακαλοῦμεν τὸν Ἄμνὸν ποὺ εὐρίσκεται ἐκεῖ, ποὺ ἀνέλαβε τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ἀλλὰ διὰ νὰ ἔλθῃ εἰς αὐτοὺς κάποια παρηγορία. Οὔτε αὐτὸς ποὺ ἴσταται ἐνώπιον τοῦ θυσιαστηρίου τῶν φρικτῶν μυστηρίων ματαιῶς φωνάζει ὑπὲρ ὄλων ὧν ἐκοιμήθησαν ἐν Χριστῷ, καὶ τελοῦν τὰ μνημόσυνα ὑπὲρ αὐτῶν. Ἐάν λοιπὸν δὲν ἐγίνοντο ὑπὲρ αὐτῶν τὰ μνημόσυνα, οὔτε αὐτὰ θὰ εἶχον λεχθῆ. Διότι δὲν εἶναι θέατρον αὐτὰ ποὺ τελοῦμεν, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ γίνονται αὐτὰ μὲ τὴν ἐντολὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

6. Ἄς βοηθῶμεν λοιπὸν τοὺς νεκροὺς καὶ ἄς τελῶμεν μνημόσυνα ὑπὲρ αὐτῶν. Διότι, ἐὰν τὰ παιδιὰ τοῦ Ἰὼβ ἐκαθάριζεν ἡ θυσία, διατί ἀμφιβάλλεις, διὰ τὸ ὅτι, ὅταν προσφέρωμεν καὶ ἡμεῖς ὑπὲρ τῶν νεκρῶν, δίδεται εἰς αὐτοὺς κάποια παρηγορία; Διότι πολλὰς φοράς ὁ Θεὸς χαρίζει καὶ εἰς ἄλλους χάριν ἄλλων. Καὶ αὐτὸ ἐδείκνυεν ὁ Παῦλος ὅταν ἔλεγεν, «Ὡστε νὰ ἀποδοθῆ εὐχαριστία ἀπὸ πολλοὺς διὰ τὴν χάριν ποὺ ἔδωσεν ὁ Θεὸς εἰς ἐμᾶς»⁶. Ἄς μὴ κουρασθῶμεν λοιπὸν νὰ βοηθῶμεν αὐτοὺς ποὺ ἀπῆλθον ἀπὸ τὴν παροῦσαν ζωὴν καὶ νὰ προσφέρωμεν ὑπὲρ αὐτῶν καὶ νὰ ζητῶμεν νὰ γίνωνται δεήσεις ὑπὲρ αὐτῶν. Διότι ὑπάρχει ἡ κοινὴ ἐξιλέωσις τῆς οἰκουμένης. Δι' αὐτὸ μὲ θάρρος ἄς προσευχώμεθα τότε ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης, καὶ ἄς καλῶμεν καὶ αὐτοὺς μαζί μὲ τοὺς μάρτυρας, τοὺς ὁμολογητάς, τοὺς ἱερεῖς. Διότι ἐν σῶμα εἴμεθα ὅλοι, ἔστω καὶ ἂν ὑπάρχουν μέλη ποὺ εἶναι λαμπρότερα ἀπὸ ἄλλα μέλη καὶ εἶναι δυνατόν ἀπὸ παντοῦ νὰ κερδίσωμεν δι' αὐτοὺς συγγνώμην, ἀπὸ τὰς δεήσεις, ἀπὸ τὰ δῶρα ποὺ κάμνομεν ὑπὲρ αὐτῶν, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ κα-

μει' αὐτιῶν καλουμένων.

Τί τοίνυν ἀλγεῖς, τί δὲ θρηνεῖς, ὅποτε τοσαύτην δυνατὸν
 ουγγνώμην συναγαγεῖν ἰῶ ἀπελθόντι; Ἄλλ' ὅτι σὺ γέγονας
 ἔρημος, καὶ προσιάτην ἀπώλεσας; Ἄλλὰ μηδέποτε τοῦτο εἵ-
 5 πης· οὐδὲ γὰρ τὸν Θεὸν ἀπώλεσας. Ὡστε ἕως ἄν τοῦτον
 ἔχῃς, καὶ ἀνδρὸς αὐτὸς ἔσται σοι μείζων, καὶ πατὴρ,
 καὶ παιδός, καὶ κηδεστοῦ· καὶ γὰρ καὶ ζώντων ἐκείνων,
 οὗτος ἦν ὁ τὰ πάντα ποιῶν. Ταῦτα τοίνυν ἐννόει, καὶ λέγε
 κατὰ τὸν Δαυὶδ, «Κύριος φωτισμός μου καὶ σωτήρ μου, τίνα
 10 φοβηθήσομαι;». Εἶπέ, σὺ εἶ ὁ πατὴρ τῶν ὀρφανῶν, καὶ
 κριτὴς τῶν χηρῶν καὶ ἐπίσπασαι αὐτοῦ τὴν βοήθειαν, καὶ
 μᾶλλον αὐτὸν ἔξεις νῦν προσιούντα ἢ πρότερον, ὅσον ἐν
 μείζονι κατέστις ἀπορία.

Ἄλλὰ παιδίον ἀπώλεσας; Οὐ ἀπώλεσας, μὴ λέγε· ὅ-
 15 ππος τὸ προᾶγμά ἐστιν, οὐ θάνατος, μειάσιασις, οὐκ ἀπώλεια,
 ἀποδημία ἀπὸ τῶν ἐλαιόνων ἐπὶ τὰ θελίω. Μὴ δὴ παρό-
 ξυνε τὸν Θεόν, ἀλλ' ἴλεω ποιεῖ. Ἄν γὰρ ἐνέγκῃς γενναίως,
 ἔσται τις κἀντιεῦθεν ἰῶ ἀπελθόντι καὶ σοὶ παραμυθία· ἄν δὲ
 τούναντιον ποιῇς, μᾶλλον ἐξάπτεις τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ. Καὶ
 20 γὰρ εἰ παιδὸς μασιχθέντις ὑπὸ δεσπότου, σὺ παρεσιῶς ἐ-
 δυσχέρανας, μείζονως ἄν παρώξυνας κατὰ σεαυτοῦ τὸν δε-
 σπότην. Μὴ δὴ ποιεῖ τοῦτο, ἀλλ' εὐχαρίσκει, ἵνα σοὶ καὶ
 ταύτη σκεδασθῇ τὸ νέφος τῆς ἀθυμίας. Εἶπε κατὰ τὸν
 μακάριον ἐκεῖνον, «Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλειτο».
 25 Ἐννόησον ὅσοι μᾶλλον σου εὐαρεσιούντες οὐδὲ ἔλαβον τὴν
 ἀρχὴν παίδας, οὐδὲ πατέρες ἐκλήθησαν. Οὐδὲ γὰρ ἐγώ,
 φροῖν, ἐβουλόμην· καὶ γὰρ θέλιον ἦν μηδὲ πείρα οχεῖν,
 ἢ μετὰ τὸ γεύσασθαι τῆς ἡδονῆς ἐκπεσεῖν. Μή, παρακαλῶ,
 μὴ λέγε ταῦτα, μὴ παροργίσης καὶ ταύτη τὸν δεσπότην· ἀλλ'

7. Ψαλμ. 26, 1.

8. Ἰωβ 1, 21.

λοῦμεν μαζί με αυτά.

Διατί λοιπόν στενοχωρεῖσαι, διατί θρηνεῖς ἀφοῦ εἶναι δυνατόν με̄ τόσους τρόπους νὰ κερδήσης συγγνώμην δι' ἐκεῖνον ποῦ ἔφυγεν; Ἄλλὰ διὰ τὸ ὅτι σὺ ἔμεινες ἔρημος καὶ ἔχασες τὸν προστάτην σου; Ἄλλὰ ποτὲ μὴ τὸ εἶπῃς αὐτό· διότι δὲν ἔχασες τὸν Θεόν. Ὡστε, ἐφ' ὅσον ἔχεις τὸν Θεόν, αὐτὸς θὰ εἶναι δι' ἐσὲ μεγαλύτερος προστάτης καὶ ἀπὸ ἄνδρα καὶ ἀπὸ πατέρα καὶ ἀπὸ παιδὶ καὶ ἀπὸ συγγενῆ· διότι καὶ ὅταν ἔζων ἐκεῖνοι, ὁ Θεὸς ἦτο ποῦ ἔκαμνε τὰ πάντα. Αὐτὰ λοιπὸν νὰ σκέπτεσαι καὶ νὰ λέγῃς ὅπως ὁ Δαυῖδ, «Ὁ Κύριος εἶναι ἐκεῖνος ποῦ με̄ φωτίζει καὶ με̄ σώζει, ποῖον θὰ φοβηθῶ;»⁷. Εἶπέ, σὺ εἶσαι ὁ πατὴρ τῶν ὀρφανῶν καὶ προστάτης τῶν χηρῶν· καὶ προσελκύεις τὴν βοήθειάν του καὶ θὰ ἔχῃς αὐτὸν νὰ προνοῇ τώρα τόσον περισσότερο ἀπὸ πρὶν, ὅσον εἰς μεγαλυτέραν ἀνάγκην ἔχεις ἔλθει.

Ἄλλ' ἔχεις χάσει παιδί; Δὲν τὸ ἔχασες, μὴ λέγῃς ἔτσι· ὕπνος εἶναι αὐτό, ὄχι θάνατος, μετατόπισις, ὄχι ἀπώλεια, ταξειδίον ἀπὸ τὰ κατώτερα εἰς τὰ καλύτερα. Μὴ παροργίζῃς λοιπὸν τὸν Θεόν, ἀλλὰ κάνε τον εὐμενῆ ἀπέναντί σου. Διότι ἐὰν ὑπομείνης με̄ γενναιότητα θὰ ἔχῃ καὶ ἀπὸ αὐτὸ ὁ νεκρὸς καὶ ἐσὺ κάποιαν παρηγορίαν, ἐὰν ὅμως κάμνης τὸ ἀντίθετον, ἐξάπτεις περισσότερο τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ. Διότι, ἐὰν κάποιο παιδί ἐμαστιγώνετο ἀπὸ τὸν οἰκοδεσπότην καὶ σὺ ποῦ θὰ παρευρίσκεσο τὸν ἠμπόδιζες, περισσότερο θὰ ἐξώργιζες ἐναντίον σου τὸν οἰκοδεσπότην. Μὴ κάμνης λοιπὸν αὐτό, ἀλλὰ νὰ εὐχαριστῇς, διὰ νὰ διασκορπισθῇ καὶ με̄ αὐτὸ τὸ νέφος τῆς λύπης. Εἶπέ ὅπως ἐκεῖνος ὁ μακάριος, «Ὁ Κύριος τὸ ἔδωσεν, ὁ Κύριος τὸ ἐπῆρε»⁸. Σκέψου ὅτι ἄλλοι ποῦ εὐαρεστοῦν τὸν Θεὸν περισσότερο ἀπὸ ἐσέ, δὲν ἀπέκτησαν καθόλου παιδιὰ, οὔτε ὠνομάσθησαν πατέρες. Ἄλλ' οὔτε ἐγώ, θὰ εἶπῃς, ἤθελον· διότι καλύτερον ἦτο νὰ μὴ ἔχω ἐμπειρίαν, παρὰ νὰ τὸ χάσω ἀφοῦ πρῶτον ἐγεύθην τὴν ἡδονὴν ἀπὸ τὴν ἀπόκτησίν του. Μὴ, παρακαλῶ, μὴ λέγῃς τέτοια, διὰ νὰ μὴ παροργίσης καὶ με̄ αὐτὰ τὸν Κύριον· ἀλλὰ δι' ὅσα μὲν ἔλαβες,

ὑπὲρ μὲν ὧν ἔλαβες, εὐχαρίστῃσιν· ὑπὲρ δὲ ὧν οὐκ εἰς
 τέλος ἔχεις, δόξαζε. Οὐκ εἶπεν ὁ Ἰώβ, ὅτι θέλιον ἦν μὴ
 λαθεῖν, τοῦτο δὲ οὐ λέγεις ἀγνωμόνως, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἐ-
 κείνων ἠὲχαρίσται λέγων, «Ὁ Κύριος ἔδωκε», καὶ ὑπὲρ
 5 τούτων ἠὲλόγει λέγων, «Ὁ Κύριος ἀφείλειτο· εἶη τὸ ὄνομα
 Κυρίου εὐλογημένον εἰς τοὺς αἰῶνας». Καὶ τὴν γυναῖκα
 οὕτως ἐπεισάμιζε δικαιολογούμενος πρὸς αὐτήν, καὶ τὰ
 θαυμασιὰ ἐκεῖνα φθεγγόμενος ῥήματα· «Εἰ τὰ μὲν ἀγαθὰ
 ἐδεξάμεθα παρὰ Κυρίου, τὰ δὲ κακὰ οὐχ ὑποίσομεν;». Καίτοι-
 10 γε μετὰ ταῦτα χαλεπώτερος γέγονεν ὁ πειρασμός· ἀλλ' ἐ-
 κείνος οὐδὲ οὕτως ἐξελεύετο, ἀλλ' ὁμοίως ἔφερε γενναίως,
 καὶ ἐδόξαζε.

Τοῦτο καὶ οὐ ποιεῖ, καὶ λογίζου πρὸς ἑαυτὸν, ὅτι οὐκ
 ἄνθρωπος ἔλαβεν, ἀλλ' ὁ Θεός· ὁ Θεὸς ὁ ποιήσας, ὁ μᾶλλον
 15 σου κηδόμενος, καὶ τὸ συμφέρον εἰδώς, οὐ πολέμιός τις οὐδὲ
 ἐπίβουλος. Ὅρα πόσοι ζῶντες ἀβίωτον τὸν βίον τοῖς γο-
 νεῦσιν ἐποίησαν. Τοὺς δὲ γενναίους οὐχ ὀρᾶς; γηοῖν. Ὅ-
 ρῶ καὶ τούτους, ἀλλὰ καὶ τούτων ἀσφαλέστερα τὰ κατὰ
 τὸν παῖδα τὸν σόν. Εἰ γὰρ καὶ εὐδοκιμοῦσιν, ἀλλ' ἐν ἀδήλω
 20 τὰ τοῦ τέλους αὐτῶν· ὑπὲρ δὲ ἐκείνου λοιπὸν οὐ δέδοικας
 οὐδὲ τρέμεις μή τι πάθῃ, ἢ μεταβολὴν τινα δέξηται. Ταῦτα
 καὶ ἐπὶ γυναικὸς λογίζου καλῆς καὶ οἰκουροῦ, καὶ ὑπὲρ
 πάντων εὐχαρίσται ἰῶ Θεῶ, κἄν ἀπολέσῃς γυναῖκα, δόξαζε.
 Ἴσως σε εἰς ἐγκράτειαν ἀγαγεῖν βούλεται ὁ Θεός, ἐπὶ μεί-
 25 ζονα καλεῖ σκάμματα, ἐλευθερῶσαι σε τοῦ δεσμοῦ ἠθέλησεν.
 Ἄν οὕτω φιλοσοφῶμεν, καὶ τὴν παροῦσαν κερδανούμεν
 εὐθυμίαν, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτευξόμεθα σιεφάνων, ὧν
 γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ
 Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶ-
 30 νας. Ἀμήν.

εὐχαρίστησέ τον· δι' ὅσα δὲ δὲν τὰ ἔχεις μέχρι τὸ τέλος, δόξαζέ τον. Δὲν εἶπεν ὁ Ἰώβ, ὅτι ἦτο καλύτερον νὰ μὴ ἀποκτήσῃ παιδιὰ, αὐτὸ ποὺ σὺ λέγεις μὲ ἀχαριστίαν, ἀλλ' ἠὐχαρίστησε καὶ δι' ἐκεῖνα μὲ τοὺς λόγους, «ὁ Κύριος ἔδωσε», καὶ δι' αὐτὰ ἠυλόγει μὲ τοὺς λόγους, «Ὁ Κύριος τὰ ἐπῆρεν· ὡς εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου εὐλογημένον εἰς τοὺς αἰῶνας». Καὶ τὴν γυναῖκα του ἔτσι ἀπεστόμωνεν ὅταν ἀντέτασεν ἐπιχειρήματα εἰς τοὺς λόγους της καὶ ἔλεγε τοὺς θαυμαστοὺς ἐκείνους λόγους· «Ἐὰν τὰ μὲν ἀγαθὰ ἐδέχθημεν ἀπὸ τὸν Κύριον, τὰς δοκιμασίας δὲν θὰ τὰς δεχθῶμεν;»⁹. Καὶ ὅμως μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ἔγινε φόβερῶτερος ὁ πειρασμός· ἀλλ' ἐκεῖνος οὔτε τότε ἐχαλαρώνετο καὶ ὑπεχώρει, ἀλλ' ὑπέμενε μὲ τὴν ἰδίαν γενναιότητα καὶ ἐδόξαζε τὸν Θεόν.

Αὐτὸ νὰ κάμνης καὶ σὺ καὶ νὰ σκέπτεσαι μέσα σου ὅτι δὲν ἐπῆρεν ἄνθρωπος τὸ παιδί σου, ἀλλ' ὁ Θεός· ὁ Θεός ποὺ τὸ ἐδημιούργησε, ποὺ τὸ φροντίζει περισσότερο ἀπὸ ἐσένα καὶ γνωρίζει τὸ συμφέρον, ὅχι κάποιος ποὺ ἐπιβουλεύεται, οὔτε ἐχθρός. Κοίταξε πόσα παιδιὰ ἀπὸ ὅσα ζοῦν ἔκαναν εἰς τοὺς γονεῖς τὸν βίον ἀβίωτον. Ἄλλὰ δὲν βλέπεις ἐκείνους ποὺ ἔχουν πολλά; θὰ εἰπῇ. Βλέπω καὶ αὐτούς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτούς αὐτὰ ποὺ ἔγιναν εἰς τὸ ἰδικόν σου παιδί εἶναι ἀσφαλέστερα. Διότι ἂν καὶ εὐτυχοῦν, εἶναι ἀβέβαιον τὸ τέλος των· διὰ τὸ ἰδικόν σου λοιπὸν δὲν φοβεῖσαι, οὔτε τρέμεις μήπως πάθῃ κάτι ἢ μήπως ὑποστῇ κάποιαν μεταβολήν. Αὐτὰ νὰ σκέπτεσαι καὶ διὰ γυναῖκα καλὴν καὶ ἡσυχον καὶ πιστὴν καὶ δι' ὅλα νὰ εὐχαριστῆς τὸν Θεόν, καὶ ἂν χάσης γυναῖκα νὰ δοξάζῃς τὸν Θεόν. Ἴθως θέλει ὁ Θεός νὰ σὲ ὀδηγήσῃ εἰς ἐγκράτειαν, ἴσως σὲ καλεῖ σὲ μεγαλυτέρους ἀγῶνας, ἴσως ἠθέλησεν νὰ σὲ ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὸν θεσμόν. Ἄν ἔτσι σκεπτόμεθα καὶ φερώμεθα, καὶ εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν θὰ ἔχωμεν εὐθυμίαν, καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν θὰ ἐπιτύχωμεν στεφάνους, τοὺς ὁποίους εἶθε ὅλοι νὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἄμην.

ΛΟΓΟΣ ΜΒ΄
Α΄ Κορ. 15, 47 - 58

«Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκ γῆς χοϊκός, ὁ δεύτερος ἄνθρωπος ὁ Κύριος ἐξ οὐρανοῦ».

5 1. Ἐπειδὴ ψυχικὸν εἶπε πρῶτον καὶ πνευματικὸν δεύτερον, πάλιν, ἄλλην τίθησι διαφορὰν, χοϊκὸν λέγων καὶ ἐπουράνιον. Ἡ μὲν γὰρ πρώτη τοῦ παρόντος ἦν θίου καὶ τοῦ μέλλοντος· αὕτη δὲ τοῦ πρὸ τῆς χάριτος καὶ τοῦ μετὰ τὴν χάριν. Τέθεικε δὲ αὐτὴν εἰς πολιεῖαν ἀρίστην λέγων. Ἴνα
10 γὰρ, ὅπερ ἔφη, μὴ τῇ ἀναστάσει θαρροῦντες ἀμελῶσι θίου καὶ ἀκριθείας, πάλιν καὶ ἐντεῦθεν αὐτοὺς ἐναγωνίους ποιεῖ, καὶ παρακαλεῖ εἰς ἀρειήν, λέγων· «Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκ γῆς χοϊκός, ὁ δεύτερος ἄνθρωπος ὁ Κύριος ἐξ οὐρανοῦ», τὸ πᾶν ἄνθρωπον καλῶν, καὶ τὸν μὲν ἀπὸ τοῦ κρείττονος, τὸν
15 δὲ ἀπὸ τοῦ χείρονος ὀνομάζων. «Ὅλος ὁ χοϊκός, τοιοῦτοι καὶ οἱ χοϊκοί»· οὕτως ἀπολοῦνται καὶ τελευτήσουσιν. «Ὅλος ὁ ἐπουράνιος, τοιοῦτοι καὶ οἱ ἐπουράνιοι»· οὕτω μενοῦσιν ἀθάνατοι καὶ λάμποντες. Τί οὖν; οὐχὶ καὶ οὗτος ἀπέθανε; Ἀπέθανε μὲν, ἀλλ' οὐδὲν ἐντεῦθεν παρεβλάβη, ἀλλὰ καὶ
20 ταύτη τὸν θάνατον κατέλυσεν. Εἶδες πῶς κἀντεῦθεν τῷ θανάτῳ τὸ περὶ τῆς ἀναστάσεως συνέσκησε δόγμα; Ἐχων γὰρ, ὅπερ ἔφθην εἰπών, τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν κεφαλὴν, φησί, μὴ ἀμφίβαλλε περὶ τοῦ σώματος παντός. Πλὴν καὶ τὴν περὶ πολιεῖας ἀρίστης ἐντεῦθεν γυμνάζει παραίνεσιν, ὑπο-

ΛΟΓΟΣ ΜΒ΄
Α΄ Κορ. 15, 47 - 58

«Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐπλάσθη ἀπὸ τὴν γῆν, γήϊνος, ὁ δεύτερος ἄνθρωπος ποὺ εἶναι ὁ Κύριος, ἦλθεν ἀπὸ τὸν οὐρανόν».

1. Ἐπειδὴ ἔκανε διάκρισιν μεταξὺ φυσικοῦ καὶ πνευματικοῦ, παρουσιάζει πάλιν ἄλλην διαφορὰν, ὁμιλῶν διὰ γήϊνον καὶ ἐπουράνιον. Ἡ μὲν πρώτη λοιπὸν ἀναφέρεται εἰς τὴν παροῦσαν καὶ τὴν μέλλουσαν ζωὴν, αὐτὴ δὲ πρὶν ἀπὸ τὸν ἐρχομὸν καὶ μετὰ τὸν ἐρχομὸν τῆς χάριτος. Ἔκανε δὲ αὐτὴν τὴν διάκρισιν ὁμιλῶν δι' ἄριστον τρόπον ζωῆς. Δηλαδή, ὅπως εἶπον, διὰ νὰ μὴ ἀμελοῦν διὰ τὸν τρόπον ζωῆς καὶ τὴν ἀκριβῆ τήρησιν τῶν ἐντολῶν, ἐπαναπαυόμενοι εἰς τὴν ἀνάστασιν, πάλιν τοὺς ὀδηγεῖ μὲ αὐτὰ εἰς ἀγῶνα καὶ τοὺς παροτρύνει εἰς ἀρετὴν μὲ τοὺς λόγους· «Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐπλάσθη ἀπὸ τὴν γῆν, γήϊνος, ὁ δεύτερος ἄνθρωπος ποὺ εἶναι ὁ Κύριος, ἦλθεν ἀπὸ τὸν οὐρανόν», καὶ ἀποκαλεῖ ἄνθρωπον καὶ τὸν πρῶτον καὶ τὸν δεύτερον, ὀνομάζων ἔτσι τὸν μὲν ἀπὸ τὸ ἀνώτερον, τὸν δὲ ἀπὸ τὸ κατώτερον. «Ὅπως ἦτο ὁ γήϊνος, τέτοιοι εἶναι καὶ οἱ γήϊνοι» καὶ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον θὰ χαθοῦν καὶ θ' ἀποθάνουν. «Ὅπως εἶναι ὁ ἐπουράνιος, τέτοιοι εἶναι καὶ οἱ ἐπουράνιοι» καὶ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον θὰ μείνουν ἀθάνατοι καὶ θὰ λάμπουν. Τί λοιπόν; Δὲν ἀπέθανε καὶ αὐτός; Ἀπέθανε μὲν, ἀλλὰ δὲν ἐβλάβη καθόλου ἀπὸ αὐτό, ἀλλ' ἀντιθέτως ἐνίκησε τὸν θάνατον καὶ μὲ αὐτό. Εἶδες πῶς καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν θάνατον συνέστησε τὸ δόγμα περὶ τῆς ἀναστάσεως; Διότι ὅταν ἔχῃς, ὅπως εἶπον, τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν κεφαλὴν, λέγει, μὴ ἀμφιβάλλῃς δι' ὀλόκληρον τὸ σῶμα. Ἄλλ' ἐδῶ κάμνει παραίνεσιν καὶ διὰ τὸν ἄριστον

δείγματα ὑψηλοῦ καὶ φιλοσόφου βίου, καὶ οὐ τοιούτου ιυθεῖς, καὶ τούτων ἀμφοτέρων παράγων τὰς ἀρχάς, τοῦ μὲν τὸν Χριστόν, τοῦ δὲ τὸν Ἀδάμ. Διὰ τοῦτο οὐδὲ ἀπλῶς εἶπεν, «ἐκ γῆς», ἀλλὰ «χοϊκός», τουτέστι, παχύς, τοῖς παροῦσι 5 προσηλωμένος· καὶ πάλιν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ τὸνναντίον, «ὁ Κύριος ἐξ οὐρανοῦ».

Εἰ δὲ λέγοιέν τινες διὰ τοῦτο μὴ ἔχειν τὸν Κύριον σῶμα, διὰ τό, «ἐξ οὐρανοῦ», εἰρησθαι, ἱκανὰ μὲν καὶ τὰ εἰρημένα πάλαι ἐμφράξαι αὐτῶν τὰ σίματα, οὐδὲν δὲ κω- 10 λυεὶ καὶ ἐντεῦθεν αὐτοὺς ἐπιστοιμίσει. Τί γάρ ἐστιν, «ὁ Κύριος ἐξ οὐρανοῦ»; τὴν φύσιν λέγει, ἢ τὴν ἀρίστην πολιτείαν; Παντί που δῆλον, ὅτι τὴν πολιτείαν. Διὸ καὶ ἐπάγει, «Καθὼς ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ»· τουτέστι, καθὼς φαῦλα ἐπράξαμεν· «φορέσωμεν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ 15 ἐπουρανίου»· τουτέστιν, ἄριστα πράξωμεν. Χωρὶς δὲ τούτων, κάκεῖνό σε ἠδέως ἂν ἐροίμην· περὶ φύσεως εἴρηται, «ὁ ἐκ γῆς χοϊκός», καί, «ὁ Κύριος ἐξ οὐρανοῦ»; Ναί, φησί. Τί οὖν; χοϊκός μόνον ἦν ὁ Ἀδάμ, ἢ καὶ ἄλλην τιὰ εἶχεν οὐσίαν συγγενῆ τοῖς ἄνω καὶ τοῖς ἀσωμάτοις, ἢν ψυχὴν καλεῖ 20 ἢ Γραφὴ καὶ πνεῦμα; Παντί που δῆλον, ὅτι καὶ ταύτην. Οὐκοῦν οὐδὲ ὁ Κύριος ἄνωθεν ἦν μόνον, εἰ καὶ ἐξ οὐρανοῦ λέγοιτο, ἀλλὰ καὶ σάρκα ἀνειλήφει.

Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι· «Καθὼς ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ», τὰς πονηρὰς πράξεις, «φορέσωμεν καὶ 25 τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου», τὴν πολιτείαν τὴν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Εἰ δὲ περὶ φύσεως ἦν ὁ λόγος, οὐ παρακλήσεως ἐδεῖτο τὸ πρᾶγμα οὐδὲ συμβουλής· ὥστε κἀντεῦθεν δῆλον, ὅτι περὶ πολιτείας τὸ λεγόμενον. Διὸ καὶ συμβουλευτικῶς εἰσάγει τὸν λόγον, καὶ εἰκόνα καλεῖ, καὶ ταύτη πάλιν δη- 30 λῶν ὅτι περὶ πράξεως, οὐ περὶ φύσεως λέγει. Καὶ γὰρ

τρόπον ζωῆς μὲ τὸ νὰ προβάλη παραδείγματα ὑψηλοῦ καὶ εὐσεβοῦς τρόπου ζωῆς, καὶ ὄχι ὡσάν αὐτὴν ἐδῶ τὴν ζωὴν, καὶ παρουσιάζει τὰς ἀρχὰς καὶ τῶν δύο αὐτῶν, τῆς μὲν μιᾶς ζωῆς τὸν Χριστόν, τῆς δὲ ἄλλης τὸν Ἀδάμ. Δι' αὐτὸ δὲν εἶπεν ἀπλῶς, «ἀπὸ τὴν γῆν», ἀλλὰ, «γῆϊνος», δηλαδὴ παχυλός, προσηλωμένος εἰς τὰ πράγματα τῆς παρουσίας ζωῆς· καὶ πάλιν διὰ τὸν Χριστόν τὸ ἀντίθετον, «ὁ Κύριος ἀπὸ τὸν οὐρανόν».

Ἐὰν ὁμως ἔλεγον μερικοὶ ὅτι δὲν ἔχει σῶμα ὁ Κύριος, ἐπειδὴ ἐλέχθη τό, «ἀπὸ τὸν οὐρανόν», εἶναι μὲν ἀρκετὰ καὶ αὐτὰ ποὺ ἐλέχθησαν παλαιότερον νὰ φράξουν τὰ στόματά των, ἀλλὰ τίποτε δὲν ἐμποδίζει καὶ ἀπὸ τὰ ἐδῶ νὰ τοὺς ἀποστομώσωμεν. Τί σημαίνει λοιπόν, «ὁ Κύριος ἀπὸ τὸν οὐρανόν»; τὴν φύσιν ἐννοεῖ ἢ τὸν ἄριστον τρόπον ζωῆς; Εἶναι καταφνές ὅτι ἐννοεῖ τὸν τρόπον ζωῆς. Δι' αὐτὸ καὶ προσθέτει, «ὅπως ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ γῆϊνου», δηλαδὴ, ὅπως ἐπράξαμεν ἔργα ἀμαρτωλά, «θὰ φορέσωμεν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανοῦ», δηλαδὴ, θὰ πράξωμεν ἔργα ἅγια. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ δέ, θὰ σὲ ἡρώτων εὐχαρίστως καὶ ἐκεῖνο· διὰ τὴν φύσιν ἐλέχθη, «ὁ γῆϊνος» ἀπὸ τὴν γῆν καί, «ὁ Κύριος ἀπὸ τὸν οὐρανόν»; Ναί, θὰ εἰπῆς. Τί λοιπόν; γῆϊνος μόνον ἦτο ὁ Ἀδάμ ἢ εἶχε καὶ κάποιαν ἄλλην οὐσίαν ποὺ ἦτο συγγενῆς μὲ τὰ οὐράνια καὶ τοὺς ἀσωμάτους, τὴν ὁποίαν ἡ Γραφή ὀνομάζει ψυχὴν καὶ πνεῦμα; Εἶναι φανερόν ὅτι εἶχε καὶ αὐτὴν. Λοιπόν, οὔτε ὁ Κύριος ἦτο μόνον οὐράνιος, ἔστω καὶ ἂν ἐλέχθη ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ἀλλ' ἀνέλαβε καὶ σάρκα.

Αὐτὸ ποὺ λέγει δὲ σημαίνει τὸ ἐξῆς· «Ὅπως ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ γῆϊνου», τὰς πονηρὰς πράξεις, «θὰ φορέσωμεν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανοῦ», τὴν ζωὴν ποὺ εἶναι εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Ἐὰν δὲ ὁ λόγος ἐγένετο διὰ τὴν φύσιν, δὲν θὰ ἐχρειάζετο τὸ πρᾶγμα οὔτε προτροπὴν, οὔτε συμβουλήν· ὥστε καὶ ἀπὸ ἐδῶ εἶναι φανερόν, ὅτι διὰ τὸν τρόπον ζωῆς ἐλέγετο αὐτό. Δι' αὐτὸ καὶ ὁμιλεῖ μὲ τρόπον συμβουλευτικόν καὶ ὀνομάζει αὐτὸ εἰκόνα, καὶ δηλώνει ἔτσι καὶ μὲ αὐτό, ὅτι ὁμιλεῖ διὰ πρᾶξιν καὶ ὄχι διὰ

διὰ τοῦτο ἐγενόμεθα χοϊκοί, ἐπειδὴ πονηρὰ ἐπράξαμεν· οὐκ ἐπειδὴ ἐξ ἀρχῆς χοϊκοὶ διεπλάσθημεν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡμάρτιομεν. Καὶ γὰρ ἡ ἁμαρτία πρῶτον, καὶ τότε ὁ θάνατος, καὶ τό, «Γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ»· τότε καὶ ὁ τῶν παθῶν εἰσ-
 5 ἦλθεν ἑσμός. Οὐδὲ γὰρ τὸ ἐκ γῆς γεγενῆσθαι, ποιεῖ χοϊκὸν ἀπλῶς, ἐπεὶ καὶ ὁ Κύριος ἀπὸ τῆς μάξης καὶ τοῦ φυράματος τούτου ἦν, ἀλλὰ τὸ γήινα πράττειν· ὥσπερ οὖν καὶ ἐπουράνιον τὰ ἄξια τῶν οὐρανῶν ἐπιδείξασθαι.

Ἄλλὰ γὰρ τί χρὴ περιττὰ πονεῖν τοῦτο κατασκευάζοντα;
 10 Προϊῶν γὰρ αὐτὸς ἡμῖν ἐκκαλύπτει τὸ νόημα, λέγων οὕτως· «Τοῦτο δέ φημι, ἀδελφοί, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι». Εἶδες πῶς ἐναντὸν ἐρμηνεύει πάλιν, ἀπαλλάττων ἡμᾶς πραγμάτων; ὁ πολλαχοῦ ποιεῖ. Σάρκα γὰρ ἐνταῦθα τὰς πονηρὰς πράξεις καλεῖ, ὁ καὶ ἀλλαχοῦ πολ-
 15 λαχοῦ πεποίηκεν, οἷον ὡς ὅταν λέγῃ· «Ἑμεῖς δὲ οὐκ ἐστέ ἐν σαρκί» καὶ πάλιν, «Οἱ δὲ ἐν σαρκὶ ὄντες, Θεῷ ἀρέσαι οὐ δύνανται». Ὡστε ὅταν λέγῃ, «Τοῦτο δέ φημι», οὐδὲν ἄλλο λέγει, ἢ ὅτι διὰ τοῦτο ταῦτα εἶπον, ἵνα μάθῃς ὅτι πονηραὶ πράξεις εἰς βασιλείαν οὐκ εἰσάγουσιν. Ἄπο γὰρ τῆς
 20 ἀνασιτάσεως εὐθέως καὶ τὸν τῆς βασιλείας εἰσῆγαγε λόγον διὸ καὶ ἐπήγαγεν, «Οὐδὲ ἢ φθορὰ τὴν ἀφθαρσίαν κληρονομεῖ»· τοιτέστιν, ἡ κακία τὴν δόξαν ἐκείνην καὶ τὴν τῶν ἀφθάρτων πραγμάτων ἀπόλαυσιν. Καὶ γὰρ πολλαχοῦ πάλιν τῇ προσηγορίᾳ ταύτῃ τὴν κακίαν ἐκάλεσεν εἰπών· «Ὁ σπεί-
 25 ρων εἰς τὴν σάρκα, ἐκ γῆς σαρκὸς θερίσει φθοράν». Εἰ δὲ περὶ σώματος ἔλεγεν, ἀλλ' οὐ περὶ πονηρᾶς πράξεως, οὐκ ἂν εἶπε φθοράν· οὐδαμοῦ γὰρ τὸ σῶμα φθορὰν καλεῖ· οὐδὲ γὰρ ἐστὶ φθορά, ἀλλὰ φθαρτόν. Διὸ προϊῶν καὶ περὶ αὐτοῦ

1. Γεν. 3, 19.

2. Ρωμ. 8, 9.

3. Ρω. 8, 8.

φύσιν. Διότι δι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἐγίναμεν γῆϊνοι, διότι ἐπράξαμεν ἁμαρτωλὰς πράξεις· ὄχι διότι ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐδημιουργήθημεν γῆϊνοι, ἀλλ' ἐπειδὴ ἠμαρτήσαμεν. Διότι ἡ ἁμαρτία ἔγινε πρῶτον, καὶ τότε ἠκολούθησεν ὁ θάνατος καὶ τό, «χῶμα εἶναι τὸ σῶμα σου καὶ εἰς τὸ χῶμα θά ἐπιστρέψης»¹ τότε εἰσέδυσσε καὶ τὸ πλῆθος τῶν παθῶν. Διότι γῆϊνον δὲν κάμνει τὸν ἄνθρωπον τὸ ὅτι ἐπλάσθη ἀπὸ τὴν γῆν, ἀφοῦ καὶ ὁ Κύριος ἀπὸ τὴν ἰδίαν ὑλὴν καὶ τὸ ἴδιον φύραμα ἦτο, ἀλλὰ τὸ νὰ πράττη κανεὶς γῆϊνα ἔργα· ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν καὶ ἐπουράνιον κάμνει τὸν ἄνθρωπον τὸ νὰ ἔχη νὰ ἐπιδείξῃ ἔργα ἄξια τῶν οὐρανῶν.

Ἄλλὰ τί χρειάζεται νὰ κοπιᾶζω περιττῶς διὰ ν' ἀποδείξω αὐτό; Διότι καθὼς προχωρεῖ ὁ ἴδιος μᾶς ἀποκαλύπτει τὸ νόημα μὲ τοὺς ἐξῆς λόγους· «Αὐτὸ δὲ σᾶς λέγω, ἀδελφοί, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα δὲν ἠμποροῦν νὰ κληρονομήσουν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ». Εἶδες πῶς ἐρμηνεύει τὸν ἑαυτὸν του πάλιν καὶ μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ δυσκολίας; πρᾶγμα ποὺ κάμνει εἰς πολλὰ σημεία. Σάρκα βέβαια ἐδῶ ὀνομάζει τὰς πονηρὰς πράξεις, πρᾶγμα ποὺ ἔκανε πολλὰς φοράς, ὅπως ὅταν λέγῃ· «Σεῖς ὅμως δὲν εἴσθε σαρκικοί»² καὶ πάλιν, «Ἐκεῖνοι δὲ ποὺ εἶναι σαρκικοί δὲν ἠμποροῦν νὰ ἀρέσουν εἰς τὸν Θεόν»³. Ὡστε, ὅταν λέγῃ, «Αὐτὸ δὲ σᾶς λέγω», τίποτε ἄλλο δὲν ἐννοεῖ, παρὰ ὅτι δι' αὐτὸ εἶπον αὐτά, διὰ νὰ μάθῃς ὅτι ἁμαρτωλαὶ πράξεις δὲν εἰσάγουν τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν βασιλείαν. Διότι μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἀμέσως ὠμίλησε διὰ τὴν βασιλείαν· δι' αὐτὸ καὶ προσέθεσεν, «Οὔτε ἡ φθορὰ κληρονομεῖ τὴν ἀφθαρσίαν»· δηλαδὴ ἡ κακία, ἐκείνην τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἀφθάρτων πραγμάτων. Διότι πολλὰς φοράς πάλιν τὴν ὀνομασίαν αὐτὴν ἐχρησιμοποίησεν, ὅπως ὅταν εἶπεν· «Αὐτὸς ποὺ σπείρει εἰς τὴν σάρκα του, θὰ θερίσῃ ἀπὸ τὴν σάρκα φθοράν». Ἐὰν ὅμως ἔλεγε διὰ τὸ σῶμα καὶ ὄχι διὰ τὰς ἁμαρτωλὰς πράξεις, δὲν θὰ ἔλεγε φθοράν· διότι πουθενὰ δὲν ὀνομάζει τὸ σῶμα φθοράν, ἀφοῦ δὲν εἶναι φθορά, ἀλλὰ φθαρτόν. Δι' αὐτὸ καθὼς προχωρεῖ καὶ ὁμιλεῖ δι' αὐτό, δὲν ὠνόμασεν

διαλεγόμενος, οὐκ εἶπεν αὐτὸ φθοράν, ἀλλὰ φθαρτόν, λέγων· «Δεῖ γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν».

2. Εἶτα τὴν περὶ πολιτείας πληρώσας παραίνεσιν, ὅπερ αἰεὶ ποιεῖ, ὑπόθεσιν ὑποθέσει συνεχῶς ἀναμειγνύς, εἰς τὸν 5 περὶ ἀνασιάσεως πάλιν τῶν σωμάτων ἐκβαίνει λόγον, οὕτω λέγων· «Ἴδου μωσιήριον ὑμῖν λέγο». Φριχτόν τι καὶ ἀπόρρητον, καὶ ὃ πάντες ἴσασι, μέλλει λέγειν· ὃ καὶ πολλὴν ἐνδείκνυται τὴν εἰς αὐτοὺς τιμὴν, τὸ τὰ ἀπόρρητα λέγειν αὐτοῖς. Τί δὲ τοῦτο ἐστί; «Πάντες μὲν οὐ κοιμηθησόμεθα, 10 πάντες δὲ ἀλλαγησόμεθα». Ὁ δὲ λέγει τοῦτο ἐστίν· οὐ πάντες μὲν ἀποθανούμεθα, πάντες δὲ ἀλλαγησόμεθα, καὶ οἱ μὴ ἀποθνήσκοντες· θνητοὶ γὰρ κἀκεῖνοι. Μὴ τοίνυν, ἐπειδὴ ἀποθνήσκεις, διὰ τοῦτο δείσης, φησὶν, ὡς οὐκ ἀνασιησόμενος. Εἰσὶ γὰρ τινες, εἰσὶν, οἱ καὶ τοῦτο διαφεύξονται καὶ 15 ὅμως οὐκ ἀρκεῖ τοῦτο αὐτοῖς εἰς τὴν ἀνάστασιν ἐκείνην, ἀλλὰ δεῖ καὶ ἐκεῖνα τὰ σώματα τὰ μὴ ἀποθνήσκοντα ἀλλαγῆναι, καὶ εἰς ἀφθαρσίαν μεταπεσεῖν.

«Ἐν αἰτόμῳ, ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ, ἐν τῇ ἐσχάτῃ σάλπιγγι».

Ὅτε πολλὰ περὶ ἀνασιάσεως διελέχθη, τότε εὐκαιρῶς καὶ τὸ 20 πολὺ παράδοξον αὐτῆς δείκνυσιν. Οὐ γὰρ τοῦτο θαυμασιὸν μόνον, ὅτι σήπεται πρῶτον τὰ σώματα, καὶ τότε ἀνίσταται, φησὶν, οὐδ' ὅτι βελτίονα τῶν νῦν τὰ ἐκ τῶν σηπομένων ἀνιστάμενα, οὐδ' ὅτι ἐπὶ πολλῷ μείζονα λῆξιν μεταβαίνει, οὐδ' ὅτι ἕκαστος τὸ ἴδιον ἀπολαμβάνει καὶ οὐδεὶς τὸ ἐτέ- 25 ρον, ἀλλ' ὅτι τὰ ἴσαῦτα καὶ τηλικαῦτα καὶ πάντα λογιζομὸν καὶ νοῦν ὑπερβαίνοντα ἐν αἰτόμῳ γίνεται, τουτέστιν, ἐν ἀκαρδιαίῳ χρόνῳ. Καὶ δηλῶν σαφέστερον τοῦτο, «ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ», φησὶν, ὅσον μύσαι βλέφαρον.

αὐτὸ φθοράν, ἀλλὰ φθαρτόν, μὲ τοὺς λόγους· «διότι πρέπει τὸ φθαρτόν αὐτὸ σῶμα νὰ ἐνδυθῆ ἀφθαρσίαν».

2. Ἐν συνεχείᾳ διὰ νὰ ὀλοκληρώσῃ τὴν παραίνεσιν δι' ἐνάρετον ζωὴν, πρᾶγμα ποὺ κάμνει πάντοτε, ἀφοῦ ἀναμινύει συνεχῶς θέμα μὲ θέμα, ἔρχεται πάλιν εἰς τὴν διδασκαλίαν διὰ τὴν ἀνάστασιν τῶν σωμάτων καὶ λέγει· «Ἴδού, σᾶς ἀποκαλύπτω ἓν μυστήριον». Φρικτὸν καὶ ἀπόρητον καὶ ποὺ δὲν τὸ γνωρίζουν ὅλοι, πρόκειται νὰ εἰπῆ πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καὶ δεικνύει ὅτι πολὺ τοὺς τιμᾶ διὰ νὰ λέγῃ εἰς αὐτοὺς τὰ ἀπόρρητα. Τί εἶναι δὲ αὐτὸ τὸ μυστήριον; «Ὅλοι μὲν δὲν θὰ ἀποθάνωμεν, ἀλλ' ὅλοι θὰ μεταβληθῶμεν». Αὐτὸ ποὺ ἐννοεῖ δὲ εἶναι τὸ ἐξῆς· δὲν θ' ἀποθάνωμεν μὲν ὅλοι, ἀλλὰ θὰ ἀλλάξωμεν σῶμα, καὶ αὐτοὶ ποὺ δὲν θὰ ἀποθάνουν· διότι θνητοὶ εἶναι καὶ ἐκεῖνοι. Μὴ λοιπόν, ἐπειδὴ ἀποθνήσκεις, φοβηθῆς δι' αὐτό, ὅτι δὲν θ' ἀναστηθῆς, λέγει. Διότι ὑπάρχουν μερικοί, ναί, ὑπάρχουν, οἱ ὁποῖοι θ' ἀποφύγουν καὶ τὸν θάνατον· καὶ ὁμως δὲν ἀρκεῖ αὐτὸ εἰς αὐτοὺς δι' ἐκείνην τὴν ἀνάστασιν, ἀλλὰ πρέπει καὶ ἐκεῖνα τὰ σώματα ποὺ δὲν θ' ἀποθάνουν, νὰ μεταβληθοῦν καὶ νὰ γίνουν ἄφθαρτα.

«Εἰς μίαν στιγμὴν, ὅσον χρειάζεται διὰ ν' ἀνοιγοκλείσῃ ὁ ὀφθαλμός, ὅταν θὰ ἀκουσθῆ ἡ ἐσχάτη σάλπιγξ». Ὅταν εἶπεν ἤδη πολλὰ διὰ τὴν ἀνάστασιν, τότε εἰς τὴν κατάλληλον στιγμὴν δεικνύει καὶ τὸ πόσον πολὺ παράδοξος εἶναι. Δὲν εἶναι δηλαδὴ μόνον αὐτὸ ἀξιοθαύμαστον, ὅτι πρῶτον σαπίζουν τὰ σώματα καὶ ὕστερον ἀνίστανται, λέγει, οὔτε ὅτι αὐτὰ ποὺ ἀνίστανται ἀπὸ τὰ σώματα ποὺ ἔχουν σαπίσει εἶναι καλύτερα ἀπὸ τὰ σώματα ποὺ ἔχομεν τώρα, οὔτε ὅτι μεταβαίνουν εἰς πολὺ μεγαλυτέραν κληρονομίαν, οὔτε ὅτι ὁ καθεὶς ἀπολαμβάνει τὸ ἰδικόν του καὶ κανεὶς ὅ,τι ἀνήκει εἰς τὸν ἄλλον, ἀλλ' ὅτι τὰ τόσα καὶ τέτοια καὶ ποὺ ὑπερβαίνουν κάθε σκέψιν καὶ νοῦν γίνονται εἰς μίαν στιγμὴν, δηλαδὴ ἀκαριαίως. Καὶ διὰ νὰ δηλώσῃ σαφέστερον αὐτό, «εἰς ὅσον χρόνον χρειάζεται διὰ ν' ἀνοιγοκλείσῃ ὁ ὀφθαλμός», λέγει, ὅσον χρειάζεται διὰ νὰ κλείσῃ κανεὶς τὸ βλέφαρον.

Εἶτα ἐπειδὴ μέγα εἶπε καὶ ἐκοιτάσεως γέμον, εἰ ἰσοῦ-
 τα καὶ τηλικαῦτα πράγματα οὕτω γίνεται ταχέως, ἐπάγει
 εἰς ἀπόδειξιν τὴν ἀξιόπιστον τοῦ ἐργαζομένου, λέγων· «Σαλ-
 πίσει γάρ, καὶ οἱ νεκροὶ ἐγερθήσονται ἄφθαρτοι, καὶ ἡμεῖς
 5 ἀλλαγούμεθα»· ἰό, «ἡμεῖς», οὐ περὶ ἑαυτοῦ λέγων, ἀλλὰ
 περὶ τῶν τότε ζώντων εὐρισκομένων. «Δεῖ γὰρ τὸ φθαρτὸν
 τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν». Ἴνα γὰρ μὴ ἀκούσας τις,
 διὸ σὰρξ καὶ αἷμα βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσει, νομίση
 τὰ σώματα μὴ ἀνίστασθαι, ἐπήγαγεν, διὸ «Δεῖ τὸ φθαρτὸν
 10 τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύ-
 σασθαι ἀθανασίαν». Φθαρτὸν δὲ τὸ σῶμα, καὶ θνητὸν τὸ
 σῶμα. Ὡστε τὸ μὲν σῶμα μένει· αὐτὸ γὰρ ἐστὶ τὸ ἐνδυόμε-
 ρον· ἡ δὲ θνητότης καὶ ἡ φθορὰ ἀφανίζεται, ἀθανασίας καὶ
 ἀφθαρσίας ἐπιούσης αὐτῷ. Μὴ τοίνυν ἀμφίβαλλε λοιπὸν πῶς
 15 ἄπειρον ζήσεται ζωὴν, ὅταν ἀκούσης, διὸ ἄφθαρτον γίνεται.
 «Ὅταν δὲ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσῃται ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ
 θνητὸν τοῦτο ἐνδύσῃται ἀθανασίαν, τότε γενήσεται ὁ λόγος ὁ
 γεγραμμένος, κατεπόθη ὁ θάνατος εἰς νίκος». Ἐπειδὴ γὰρ
 μεγάλα καὶ ἀπόρρητα εἶπε, πάλιν ἀπὸ προφητείας πισιοῦται
 20 τὸν λόγον· «Κατεπόθη ὁ θάνατος εἰς νίκος»· τουτέστιν, εἰς
 τέλος· οὐδὲ λείψανον αὐτοῦ μένει, οὐδὲ ὑποσιροφῆς ἐλπίς,
 τῆς ἀφθαρσίας τὴν φθορὰν ἀναλωσάσης.

3. «Ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντρον; ποῦ σου, ἄδη τὸ νί-
 κος;». Εἶδες ψυχὴν γενναίαν; Καὶ γὰρ ὡς νικητήρια θύων,
 25 καὶ ἔνθους γενόμενος, καὶ ὄρῶν ἤδη ὡς γεγενημένα τὰ μέλ-
 λοντα, ἐνάλλεται καὶ ἐπεμβαίνει τῷ θανάτῳ κειμένῳ, καὶ
 τὴν ἐπινίκιον ἀλαλάζει φωνὴν κατὰ τῆς τούτου κεφαλῆς
 κειμένης, μεγάλα βοῶν καὶ λέγων· «Ποῦ σου, θάνατε, τὸ
 κέντρον; ποῦ σου, ἄδη, τὸ νίκος;». Οἴχεται καὶ ἀπόλωλε
 30 καὶ ἠφάνισται παντελῶς, καὶ εἰκῆ πάντα ἐποίησας.
 Οὐδὲ γὰρ ἀφώπλισε μόνον αὐτόν, οὐδ' ἐνίκησεν, ἀλλὰ καὶ
 ἀπώλεσε καὶ εἰς τὸ μηδόλως εἶναι κατέστησε. «Τὸ δὲ κέν-
 τρον τοῦ θανάτου ἡ ἁμαρτία· ἡ δὲ δύναμις τῆς ἁμαρτίας

Ἔπειτα, ἐπειδὴ εἶπε πρᾶγμα ποῦ εἶναι μεγάλο καὶ προκαλεῖ ἔκστασιν καὶ ἀπορίαν, διὰ τὸ ὅτι τόσα καὶ τέτοια πράγματα γίνονται εἰς τόσον σύντομον χρόνον, φέρει ὡς ἀπόδειξιν τὴν ἀξιοπιστίαν ἐκείνου ποῦ θὰ τὸ κἀνῆ καὶ λέγει· «Διότι θὰ σαλπίσῃ ὁ ἄγγελος καὶ οἱ νεκροὶ θ' ἀναστηθοῦν ἄφθαρτοι καὶ ἡμεῖς θὰ ἀλλάξωμεν»· τὸ «ἡμεῖς» δὲν τὸ λέγει διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ δι' ὅσους θὰ ζοῦν τότε. «Διότι πρέπει τὸ φθαρτὸν αὐτὸ νὰ ἐνδυθῆ ἀφθαρσίαν». Διὰ νὰ μὴ νομίσῃ λοιπὸν κανεὶς, ἐπειδὴ ἤκουσεν ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα δὲν θὰ κληρονομήσουσιν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ὅτι τὰ σώματα δὲν ἀνίστανται, προσέθεσεν ὅτι «Πρέπει τὸ φθαρτὸν αὐτὸ νὰ ἐνδυθῆ ἀφθαρσίαν καὶ τὸ θνητὸν αὐτὸ νὰ ἐνδυθῆ ἀθανασίαν». Φθαρτὸν δὲ λέγει τὸ σῶμα καὶ θνητὸν τὸ σῶμα. Ὡστε τὸ σῶμα μένει· διότι αὐτὸ εἶναι ποῦ ἐνδύεται· ἡ θνητότης ὅμως καὶ ἡ φθορὰ καταργοῦνται διότι ἔρχονται εἰς αὐτὸ ἀθανασία καὶ ἀφθαρσία. Μὴ λοιπὸν ἀμφιβάλλῃς διὰ τὸ ὅτι θὰ ζήσῃ ζωὴν χωρὶς τέλος ὅταν ἀκούσῃς ὅτι γίνεται ἄφθαρτον. «Ὅταν δὲ αὐτὸ ποῦ εἶναι φθαρτὸν ἐνδυθῆ τὴν ἀφθαρσίαν καὶ αὐτὸ ποῦ εἶναι θνητὸν ἐνδυθῆ τὴν ἀθανασίαν, τότε θὰ ἐκπληρωθῆ ὁ λόγος ποῦ εἶναι γραμμένος· Κατεβροχθίσθη ὁ θάνατος καὶ κατενικήθη»· δηλαδὴ ἐξηφανίσθη ἐντελῶς· οὔτε ἴχνος μένει ἀπὸ αὐτόν, οὔτε ἐλπίς ἐπιστροφῆς, ἀφοῦ ἡ ἀφθαρσία ἐξηφάνισε τὴν φθοράν.

3. «Ποῦ εἶναι, θάνατε, τὸ κεντρί σου; Ποῦ εἶναι Ἄδῃ ἢ νίκη σου;». Εἶδες γενναίαν ψυχὴν; Διότι ὡσὰν νὰ πανηγυρίζῃ διὰ νίκην καὶ γεμᾶτος ἀπὸ ἐνθουσιασμὸν καὶ βλέπων τὰ μέλλοντα ὡσὰν νὰ ἔχουν γίνει ἤδη, περιφρονεῖ καὶ καταπατεῖ τὸν θάνατον ποῦ ἔχει καταργηθῆ καὶ κραυγάζει τὴν ἐπινίκιον κραυγὴν ἐπάνω εἰς τὴν κεφαλὴν του ποῦ ἔχει πλέον καταπέσει καὶ φωνάζει καὶ λέγει μεγάλα· «Ποῦ εἶναι, θάνατε, τὸ κεντρί σου; Ποῦ εἶναι Ἄδῃ ἢ νίκη σου;». Ἐφυγαν καὶ ἐχάθησαν καὶ ἠφανίσθησαν ἐντελῶς καὶ ματαίως ἔκανες ὅλα ἐκεῖνα. Διότι ὄχι μόνον τὸν ἀφώπλισε καὶ τὸν ἐνίκησεν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐξηφάνισε καὶ τὸν κατέστησεν ἀνύπαρκτον. «Διότι τὸ κεντρί τοῦ θανάτου εἶναι ἡ ἀ-

ὁ νόμος». Ὁρᾷς πῶς περὶ θανάτου σωματικοῦ ὁ λόγος; Οὐκοῦν καὶ περὶ ἀνασιτάσεως σωματικῆς. Εἰ γὰρ μὴ ἀνίσταται ταῦτα, πῶς κατεπόθη ὁ θάνατος; Καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ πῶς δύναμις τῆς ἁμαρτίας ὁ νόμος; Ὅτι μὲν γὰρ κέντρον 5 τοῦ θανάτου ἡ ἁμαρτία, καὶ χαλεπωτέρα ἐκείνου, καὶ ἐν αὐτῇ τὴν ἰσχὺν οὗτος ἔχει, δῆλον· πῶς δὲ καὶ ταύτης δύναμις ὁ νόμος; Ὅτι χωρὶς αὐτοῦ ἀσθενῆς ἦν, πραιτιομένη μὲν, οὐ δυναμένη δὲ οὔτω καταδικάσαι. Τὸ μὲν γὰρ κακὸν ἐγίνετο, σαφῶς δὲ οὐκ ἐδείκνυτο οὔτως. Ὡστε οὐ μικρὸν 10 εἰσήνεγκεν ὁ νόμος, τὸ καὶ γνωρίζαι τὴν ἁμαρτίαν μᾶλλον, καὶ ἐπιτεῖναι τὴν κόλασιν.

Εἰ δὲ βουλόμενος κωλύσαι χαλεπωτέραν ἀπέφηεν, οὐ παρὰ τὸν ἱατρὸν τὸ ἔγκλημα, ἀλλὰ παρὰ τὸν κακῶς τῷ φαρμάκῳ χρησάμενον. Ἐπεὶ καὶ ἡ παρουσία τοῦ Χριστοῦ μᾶλλον 15 ἐδάρησε τοὺς Ἰουδαίους, ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο αὐτῇ ἐγκαλέσομεν, ἀλλὰ ταύτην μὲν καὶ θαυμασόμεθα, ἐκείνους δὲ μειζρόνως μισήσομεν βλαβένιας δι' ὧν ὠφελεῖσθαι ἔδει. Ὅτι γὰρ οὐκ αὐτὸς τὴν ἁμαρτίαν ἐδυνάμωσεν, ὁ Χριστὸς αὐτὸς ἐπλήρωσεν ἅπαντα, καὶ ἁμαρτίας ἐκτὸς ἦν. Σὺ δέ μοι σκόπει, 20 πῶς καὶ ἐντεῦθεν τὴν ἀνάστασιν πισιοῦνται. Εἰ γὰρ τοῦτο θανάτου αἴτιον τὸ ἁμαρτάνειν, ὁ δὲ Χριστὸς ἐλθὼν ἔλυσε τὴν ἁμαρτίαν, καὶ ἡμᾶς αὐτῆς διὰ τοῦ βαπτίσματος ἀπήλλαξε, καὶ μετὰ τῆς ἁμαρτίας καὶ τὸν νόμον ἔπανσεν, οὐ παραβαινομένου αὕτη συνίστατο, τί λοιπὸν ἀμφιβάλλεις περὶ 25 τῆς ἀνασιτάσεως; Πόθεν γὰρ λοιπὸν ὁ θάνατος κρατήσεται; Ἀπὸ τοῦ νόμου; Ἀλλ' ἐλύθη οὗτος. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας; Ἀλλ' ἀνηρέθη αὕτη.

«Τῷ δὲ Θεῷ χάρις τῷ διδόντι ἡμῖν τὸ νίκος διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ». Τὸ μὲν γὰρ τρόπον αὐτὸς

μαρτία ἢ δὲ δύναμις τῆς ἀμαρτίας ὁ νόμος». Βλέπεις ὅτι ὁ λόγος γίνεται διὰ τὸν σωματικὸν θάνατον; Ἐπομένως λοιπὸν καὶ ὁ λόγος διὰ τὴν ἀνάστασιν ἀναφέρεται εἰς τὸ σῶμα. Διότι ἐὰν δὲν ἀνίσταται τὸ σῶμα πῶς κατεβροχθίσθη ὁ θάνατος; Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ πῶς εἶναι δύναμις τῆς ἀμαρτίας ὁ νόμος; Διότι τὸ ὅτι μὲν κεντρὶ τοῦ θανάτου εἶναι ἡ ἀμαρτία καὶ ὅτι εἶναι χειροτέρα ἀπὸ ἐκεῖνον καὶ ὅτι εἰς αὐτὴν ἔχει τὴν δυνάμιν του ὁ θάνατος, εἶναι φανερόν· πῶς ὅμως ὁ νόμος εἶναι δύναμις τῆς ἀμαρτίας; Διότι χωρὶς αὐτὸν ἦτο ἀσθενής, ἀφοῦ ἐπράττετο μὲν, ἀλλὰ δὲν εἶχε δυνάμιν νὰ καταδικάσῃ. Διότι τὸ μὲν κακὸν ἐγίνετο, ἀλλὰ δὲν ἐφαίνετο τόσον σαφῶς. Ὡστε ὁ νόμος δὲν συνέβαλεν ὀλίγον εἰς τὸ καὶ νὰ γνωρισθῇ ἡ ἀμαρτία περισσότερον καὶ νὰ αὐξήσῃ τὴν κόλασιν.

Ἄφοῦ ὅμως ἔδειξε τὴν ἀμαρτίαν μὲ σκοπὸν νὰ ἐμποδίσῃ χειροτέραν πτῶσιν τοῦ ἀνθρώπου εἰς αὐτὴν, ἡ εὐθύνη δὲν εἶναι εἰς τὸν ἰατρόν, ἀλλ' εἰς αὐτὸν ποῦ ἐχρησιμοποίησεν κακῶς τὸ φάρμακον. Διότι καὶ ἡ παρουσία τοῦ Χριστοῦ ἔκανε τοὺς Ἰουδαίους περισσότερον ὑπευθύνους, δὲν θὰ κατηγορήσωμεν ὅμως αὐτὴν δι' αὐτό, ἀλλὰ αὐτὴν μὲν ἐπὶ πλέον θὰ τὴν θαυμάσωμεν, ἐνῶ ἐκεῖνους περισσότερον θὰ τοὺς μισήσωμεν διότι ἐζημιώθησαν ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ ἔπρεπε νὰ ὠφεληθοῦν. Διότι ὅτι δὲν ἐδυνάμωσε τὴν ἀμαρτίαν αὐτός, ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς ἐξεπλήρωσεν ὀλόκληρον τὸν νόμον καὶ ἦτο ἐκτὸς ἀμαρτίας. Σὺ δὲ πρόσεξε πῶς καὶ ἀπὸ ἐδῶ πιστοποιεῖ τὴν ἀνάστασιν. Διότι ἐὰν τὸ ν' ἀμαρτάνῃ ὁ ἄνθρωπος ἦτο αἴτιον θανάτου, ὁ δὲ Χριστὸς ἀφοῦ ἤλθε κατέλυσεν τὴν ἀμαρτίαν καὶ μᾶς ἀπήλλαξεν ἀπὸ αὐτὴν διὰ τοῦ βαπτίσματος καὶ μαζὶ μὲ τὴν ἀμαρτίαν κατέπαυσε καὶ τὴν ἰσχὺν τοῦ νόμου, εἰς τὴν παράβασιν τοῦ ὁποίου συνίστατο ἡ ἀμαρτία, διατί λοιπὸν ἀμφιβάλλεις διὰ τὴν ἀνάστασιν; Διότι ἀπὸ ποῦ πλέον θὰ ἐπικρατήσῃ ὁ θάνατος; Ἀπὸ τὸν νόμον; Ἄλλ' αὐτὸς κατελύθη. Ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν; Ἄλλ' αὐτὴ ἀνηρέθη.

«Ἄλλ' ἄς εὐχαριστοῦμεν τὸν Θεόν, ποῦ μᾶς δίδει τὴν νίκην διὰ τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ». Διότι τὸ μὲν

ἔσποιη, τῶν δὲ σιεφάνων καὶ ἡμᾶς ἀπολαῦσαι ἐποίησε, καὶ τοῦτο οὐκ ἐξ ὀφειλῆς, ἀλλ' ἀπὸ φιλανθρωπίας μόνης. «Ἄρα οὖν, ἀδελφοί, ἐδραῖοι γίνεσθαι, ἀμετακίνητοι». Δικαία λοιπὸν καὶ εὐκαιρος ἡ παραίνεις. Οὐδὲν γὰρ οὕτω σαλεύει, 5 ὡς τὸ εἰκῆ νομίζειν κόπιεσθαι καὶ μάτην. «Περισσεύοντες ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Κυρίου πάντοτε»· τουτέστιν, ἐν τῷ βίῳ τῷ καθαρῷ. Καὶ οὐκ εἶπεν, ἐργαζόμενοι τὸ ἀγαθόν, ἀλλά, «περισσεύοντες», ἵνα μετὰ περισουσίας αὐτὸ ποιῶμεν, καὶ τὰ σκάμματα ὑπερβαίνωμεν. «Εἰδότες ὅτι ὁ κόπος ὑμῶν οὐκ 10 ἔστι κενὸς ἐν Κυρίῳ». Τί λέγεις; πάλιν κόπος; Ἄλλὰ σιεφάνους ἔχων, καὶ ὑπὲρ τῶν οὐρανῶν. Ὁ μὲν γὰρ πρότερος ὁ μετὰ τὸν παράδεισον, κόλασις τῶν ἀμαρτηθέντων, οὗτος δὲ ὑπόθεσις τῶν μελλόντων βραθειῶν. Ὡστε οὐδ' ἂν εἶη κόπος, ταύτη τε καὶ τῷ πολλῆς τῆς ἄνωθεν ἀπολαύειν 15 βοηθείας· διὸ καὶ ἐπήγαγεν, «ἐν Κυρίῳ». Ὁ μὲν γὰρ πρότερος, ἵνα δίκην δῶμεν, οὗτος δέ, ἵνα τῶν μελλόντων ἰσχωμεν ἀγαθῶν.

4. Μὴ τοίνυν καθεύδωμεν, ἀγαπητοί. Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστι ραθυμοῦντα τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐπιτυχεῖν, οὐδὲ 20 τρυφῶντας καὶ μαλακιζομένους. Ἀγαπητὸν γὰρ κατατεινόμενους καὶ ὑποπιέζοντας τὸ σῶμα, καὶ μυρία ὑπομένοντας ἐπίπονα, δυναθῆναι τυχεῖν τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων. Ἡ οὐχ ὀρᾶτε τουτὶ τὸ μέσον τοῦ οὐρανοῦ πρὸς τὴν γῆν ὅσον ἐστί, καὶ ἡλίκος ὁ πόλεμος ἐφῆσιγηκε, καὶ πῶς ὀξύροσπον ἄνθρωπος 25 πρὸς τὴν κακίαν, καὶ πῶς εὐπερίστατον ἢ ἁμαρτία, καὶ δοῦσαι ἐν μέσῳ παγίδες; Τί τοίνυν ισοσῦτας ἐπισυρόμεθα φροντίδας ἐκτὸς τῶν φυσικῶν, καὶ πλείονα παρέχομεν ἑαυτοῖς πράγματα, καὶ μεῖζον ποιῶμεν τὸ φορτίον; Οὐκ ἀρ-

τρόπαιον τῆς νίκης ἐκεῖνος τὸ ἔστησεν, ἀλλ' ἔκανε καὶ ἑμᾶς κοινωνοὺς εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν στεφάνων καὶ αὐτὸ ὄχι ἀπὸ ὑποχρέωσιν, ἀλλὰ μόνον ἀπὸ φιλανθρωπίας. «Ὡστε λοιπὸν, ἀδελφοί, γίνεσθε σταθεροί, ἀμετακίνητοι». Ὁρθὴ καὶ πρέπουσα εἰς τὴν περίστασιν εἶναι λοιπὸν ἢ παραίνεσις. Διότι τίποτε δὲν κλονίζει τόσον, ὅσον τὸ νὰ νομίζῃ κανεὶς ὅτι κοπιάζει μάταια καὶ ἄσκοπα «Ἐργαζόμενοι ὄλο καὶ περισσότερον εἰς τὸ ἔργον ποὺ ζητεῖ ὁ Κύριος» δηλαδή, καθαρὰν ζωὴν. Καὶ δὲν εἶπεν, ἐργαζόμενοι τὸ ἀγαθόν, ἀλλὰ, «ἐργαζόμενοι ὄλο καὶ περισσότερον», διὰ νὰ πράττωμεν αὐτὸ μὲ πολὺν ζῆλον καὶ νὰ ὑπερβαίνωμεν τὸ σκάμμα τοῦ ἀγῶνος. «Γνωρίζοντες ὅτι ὁ κόπος σας ἐν Κυρίῳ δὲν εἶναι μάταιος». Τί λέγεις; πάλιν κόπος; Ναί, ἀλλὰ κόπος ποὺ βραβεύεται μὲ στεφάνους καὶ ποὺ γίνεται διὰ τὸν οὐρανόν. Διότι ὁ μὲν προηγούμενος ποὺ ἐγένετο μετὰ τὴν ἐκδίωξιν ἀπὸ τὸν παράδεισον, ἦτο τιμωρία διὰ τὰς ἀμαρτίας, αὐτὸς ὅμως εἶναι ἡ προϋπόθεσις διὰ τὰ μέλλοντα βραβεῖα. Ὡστε δὲν εἶναι κόπος, ἀφοῦ ὁ ἀγὼν γίνεται δι' αὐτὸ καὶ ἀφοῦ ἀπολαμβάνομεν πολλὴν βοήθειαν ἄνωθεν δι' αὐτὸ καὶ προσέθεσεν, «ἐν Κυρίῳ». Διότι ὁ προηγούμενος μὲν ἐγένετο διὰ καταδίκην, αὐτὸς ὅμως διὰ νὰ τύχωμεν τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ.

4. Ἄς μὴ μένωμεν ἀδρανεῖς λοιπὸν, ἀγαπητοί. Διότι δὲν εἶναι δυνατόν, ναί, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιτύχῃ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ὅποιος εἶναι ράθυμος, οὔτε αὐτοὶ ποὺ παραδίδονται εἰς ἀπολαύσεις καὶ ἀποχαυνοῦνται. Καθ' ὅσον μόλις εἶναι δυνατόν εἰς αὐτοὺς ποὺ κατατυραννοῦν καὶ βασανίζουν τὸ σῶμα καὶ ὑπομένουν ἄπειρα κοπιαστικά, νὰ ἠμπορέσουν νὰ ἀξιωθοῦν ἐκείνων τῶν ἀγαθῶν. Ἡ δὲν βλέπετε αὐτὴν τὴν ἀπόστασιν μεταξὺ γῆς καὶ οὐρανοῦ πόσον μεγάλη εἶναι καὶ πόσος πόλεμος ὑπάρχει καὶ πόσον πολὺ ἐπιρρεπὴς εἶναι ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὴν κακίαν καὶ πόσον πολὺ περικυκλώνει ἡ ἀμαρτία καὶ πόσαι παγίδες εἰς τὸ μέσον; Διατί λοιπὸν ἀκολουθοῦμεν τόσας φροντίδας ἐκτὸς ἀπὸ τὰς φυσικὰς καὶ ἀσχολούμεθα μὲ περισσοτέρας φροντίδας καὶ κάμνομεν βαρύτερον τὸ φορτίον; Δὲν ἀρ-

κεῖ τὸ ὑπὲρ γαστροῦς φρονιζειν καὶ ἱματίων καὶ οὐκίας; οὐκ ἀρκεῖ ἡ μέριμνα τῶν ἀναγκαίων; Καίτοιγε καὶ τούτων ἀπήγαγεν ὁ Χριστός, λέγων· «Μὴ μεριμνήσητε τῇ ψυχῇ ὑμῶν τί φάγητε, μηδὲ τῷ σώματι ὑμῶν τί ἐνδύσησθε».

5 Εἰ δὲ ὑπὲρ τῆς ἀναγκαίας τροφῆς καὶ περιβολῆς μεριμνᾶν οὐ χρή, οὐδὲ ὑπὲρ τῆς ἐπιούσης ἡμέρας, οἱ τὸν τοσοῦτον φορτιὸν ἐπεισάγοντες, καὶ καταχωνύντες ἑαυτούς, πότε δυνήσονται ἀνανεῦσαι; Οὐκ ἤκουσας Παύλου λέγοντος, «Οὐδεὶς σιραιευόμενος ἐμπλέκεται ταῖς τοῦ βίου πραγμα-
10 τείαις»; Ἡμεῖς δὲ καὶ τρυφῶμεν καὶ γαστριζόμεθα καὶ μεθύομεν, καὶ ὑπὲρ μὲν τῶν ἔξω κοπιόμεθα πραγμάτων, ἐν δὲ τοῖς τοῦ οὐρανοῦ μαλακιζόμεθα. Οὐκ ἴσπε, ὅτι ὑπὲρ ἄνθρωπον ἡ ἐπαγγελία; Οὐκ ἔστι χαμαὶ βαδίζοντα τῶν οὐρανίων ἀφίδων ἐπιθεῆναι. Ἡμεῖς δὲ οὐ κατὰ ἄνθρωπον
15 σπουδάζομεν ζῆν, ἀλλὰ ἀλόγων ἐγενόμεθα χείρους. Οὐκ ἴσπε ποῖω παρασησόμεθα θήματι; οὐκ ἐννοεῖτε, ὅτι καὶ ρημάτων καὶ ἐνδυμημάτων ἀπαιτούμεθα δίκας, καὶ οὐδὲ πραγμάτων φρονιζομεν; «Ὁ γὰρ ἐμβλέψας γυναικί», φησὶν, «ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτήν». Ἄλλ' ὅμως οἱ καὶ ὄψεως περιέρ-
20 γου λόγον ὑπέχοντες, οὐ παραιτοῦνται καὶ αὐτῇ ἐνοήπεσθαι τῇ ἁμαρτίᾳ.

Ὁ λέγων τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, μωρέ, εἰς γέενναν ἐμπεσεῖται ἡμεῖς δὲ οὐδὲ τοῦ μυροῦ αὐτοῦς καταισχύνειν ὀνειδεσι καὶ ποικίλως ἐπιβουλεύειν ἀφιστάμεθα. Ὁ τὸν φι-
25 λοῦντα φιλῶν, οὐδὲν ἔχει τοῦ ἐθνηκοῦ πλεόν· ἡμεῖς δὲ καὶ τούτοις βασκαίνομεν. Τίνα οὖν ἔξομεν συγγνώμην, διὰν ὑπερβῆναι τὰ παλαιὰ κελεύόμενοι σκάμματα, καὶ ἐλάτινα

4. Ματθ. 6, 25.

5. Β' Τιμ. 2, 4.

6. Ματθ. 5, 28.

κει νὰ φροντίζωμεν διὰ τὴν τροφήν καὶ τὰ ἐνδύματα καὶ τὴν οἰκίαν; δὲν ἀρκεῖ ἡ μέριμνα διὰ τὰ ἀναγκαῖα; Ἐὰν καὶ βέβαια καὶ ἀπὸ αὐτὰ μᾶς παρήγγειλε ὁ Χριστὸς ν' ἀπομακρυνώμεθα ὅταν ἔλεγε· «Μὴ μεριμνᾶτε διὰ τὴν ζωὴν σας τί θὰ φάγετε, οὔτε διὰ τὸ σῶμά σας τί θὰ φορέσετε»⁴.

Ἐφοῦ λοιπὸν δὲν πρέπει νὰ μεριμνῶμεν διὰ τὴν ἀναγκαίαν τροφήν καὶ ἐνδυμασίαν, οὔτε διὰ τὴν κάθε ἡμέραν ποῦ ἔρχεται, αὐτοὶ ποῦ φέρουν εἰς τὴν ζωὴν των τόσην ἀναστάτῳσιν καὶ θάπτουν τοὺς ἑαυτοῦς των, πότε θὰ ἠμπορέσουν νὰ ἀνανήψουν; Δὲν ἤκουσες τὸν Παῦλον ποῦ λέγει· «Ὅταν κανεὶς ὑπηρετῇ ὡς στρατιώτης δὲν ἐμπλέκεται εἰς βιοτικὰς ὑποθέσεις»⁵; Ἐμεῖς ὅμως παραδιδόμεθα εἰς ἀπολαύσεις καὶ γαστριμαργίαν καὶ μέθην, καὶ διὰ τὰς μὲν κοσμικὰς ὑποθέσεις κοπτόμεθα ἀπὸ ἐνδιαφέρον, ἐνῶ διὰ τὰ οὐράνια εἴμεθα νωθροὶ καὶ μαλθακοί. Δὲν γνωρίζετε ὅτι ἡ ὑπόσχεσις ὑπερβαίνει τὸν ἄνθρωπον; Δὲν εἶναι δυνατόν αὐτὸς ποῦ βαδίζει καὶ προσκολλᾶται εἰς τὰ γῆϊνα νὰ ἀναβῆ εἰς τὰς οὐρανίους ἀψίδας. Ἐμεῖς ὅμως δὲν προσπαθοῦμεν νὰ ζήσωμεν ὡς ἄνθρωποι, ἀλλ' ἐγίναμεν χειρότεροι ἀπὸ τὰ ζῶα. Δὲν γνωρίζετε εἰς ποῖον κριτήριον θὰ παρουσιασθοῦμεν; δὲν καταλαμβάνετε ὅτι καὶ διὰ τοὺς λόγους καὶ τὰς σκέψεις δίδομεν λόγον καὶ δὲν φροντίζομεν οὔτε ἀπὸ ὅσα ἐκάναμεν ν' ἀπαλλαγῶμεν; «Ὅποιος βλέπει γυναῖκα μὲ ἐπιθυμίαν πρὸς ἁμαρτίαν, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτήν»⁶. Ἄλλὰ καὶ αὐτοὶ ἀκόμη ποῦ εὐθύνονται δι' ἀκάθαρτον βλέμμα, δὲν ζητοῦν συγχώρησιν καὶ σαπίζουν μέσα εἰς αὐτὴν τὴν ἁμαρτίαν.

Αὐτὸς ποῦ ἀποκαλεῖ τὸν συνάνθρωπόν του ἀνόητον, θὰ ριφθῆ εἰς τὴν γέενναν· ἐμεῖς ὅμως δὲν ἀπομακρυνόμεθα οὔτε ἀπὸ τὸ νὰ κατεντροπιάζωμεν τοὺς συνανθρώπους μὲ ἀπίρους κατηγορίας καὶ νὰ τοὺς ἐπιβουλεύωμεθα μὲ διαφόρους τρόπους. Αὐτὸς ποῦ ἀγαπᾶ ἐκεῖνον ἀπ' τὸν ὁποῖον ἀγαπᾶται, δὲν ἔχει τίποτε περισσότερον ἀπὸ τὸν εἰδωλόατρη· ἐμεῖς ὅμως καὶ αὐτοὺς φθονοῦμεν. Ποῖαν λοιπὸν συγγνώμην θὰ ἔχωμεν ὅταν, ἐνῶ ἔχομεν ἐντολήν νὰ ὑπερβῶμεν τὰ παλαιὰ σκάμματα εἰς τὸν ἀγῶνα μας, κά-

ἐκείνου τοῦ μέρους τὴν ἑαυτῶν πολιτείαν ὑφαίνωμεν; Τί ἡμᾶς ἐξαιρήσεται λόγος; τίς παρασιήσεται καὶ βοηθήσει κολαζομένοις; Οὐκ ἔστιν οὐδείς, ἀλλ' ἀνάγκη πᾶσα οἰμώζοντας, ὀδυρομένους, βούχοντας τοὺς ὀδόντας, σιροβλουμένους εἰς τὸ σκότιος ἀπάγεσθαι τὸ ἀφεγγές ἐκεῖνο, εἰς τὰς ἀπαραιτήτους ὀδύνας, εἰς τὰς ἀνηκέστους τιμωρίας.

Διὸ δέομαι καὶ παρακαλῶ, καὶ αὐτῶν ἄπιτομαι τῶν γονάτων, ἕως ἄν ἔχωμεν τὸ μικρὸν τοῦτο τῆς ζωῆς ἐφόδιον, κατανυγῆναι τοῖς εἰρημένοις, ἐπιτσιραφῆναι, βελτίους γενέσθαι, ἵνα μὴ κατὰ τὸν πλούσιον ἐκεῖνον ἀνήνυτα ἐκεῖ θρηνώμεν ἀπελθόντες, καὶ ἀνίατα λοιπὸν ὀδυρώμεθα. Κἂν γὰρ πατέρα ἔχῃς, κἂν υἱόν, κἂν φίλον, κἂν ὄντιναοῦν παρηγορίαν ἔχοντα πρὸς τὸν Θεόν, οὐδείς σε ποτε ἐξαιρήσεται τούτων ὑπὸ τῶν οἰκείων ἔργων προδιδόμενον. Τοιοῦτον γὰρ ἐκεῖνο τὸ δικαστήριον ἀπὸ τῶν πράξεων δικάζει μόνων, καὶ ἄλλως ἐκεῖ σωθῆναι οὐκ ἔστι. Καὶ ταῦτα λέγω, οὐχ ἵνα λυπήσω, οὐδ' ἵνα εἰς ἀπόγνωσιν ἐμβάλω, ἀλλ' ἵνα μηταίαις μηδὲ ψυχραῖς ἐλπίσι τρεφόμενοι, καὶ εἰς τὸν δεῖνα καὶ εἰς τὸν δεῖνα θαρροῦντες, τῆς καθ' ἑαυτοὺς ἀμελήσωμεν ἀρετῆς. Ἄν μὲν γὰρ ραθυμήσωμεν, οὐ δίκαιος, οὐ προφήτης, οὐκ ἀπόστολος, οὐδείς ἡμῖν παρασιήσεται, ἂν δὲ σπουδάσωμεν, ἀρκοῦσαν τὴν ἀπὸ τῶν ἔργων συνηγορίαν ἔχοντες, μετὰ παρηγορίας ἀπελευσόμεθα, καὶ τῶν ἀγαθῶν ἐπιτευξόμεθα τῶν ἀποκειμένων τοῖς τὸν Θεὸν ἀγαπῶσιν ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ σὺν τῷ ἁγίῳ καὶ ἀγαθῷ Πνεύματι ἡ δόξα, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

μνομεν τὴν ζωὴν μας κατωτέραν καὶ ἀπὸ τὸ μέτρον ποῦ ἴσχυεν εἰς τὴν παλαιὰν Διαθήκην; Ποῖος λόγος θὰ μᾶς λυτρώσῃ; ποῖος θὰ παραστῇ καὶ θὰ μᾶς βοηθήσῃ ὅταν θὰ κολαζώμεθα; Δὲν ὑπάρχει κανεὶς, ἀλλ' ἀναγκαστικὰ θρηνοῦντες, ὀρυδόμενοι, τρίζοντες τὰ δόντια, βασανιζόμενοι, θὰ ὀδηγηθῶμεν εἰς τὸ πυκνὸν ἐκεῖνο σκότος, εἰς τὰς ἀδυσωπήτους ἐκείνας ὁδύνας, εἰς τὰς τιμωρίας ποῦ δὲν ἔχουν λύτρωσιν.

Δι' αὐτὸ ἱκετεύω καὶ παρακαλῶ καὶ γονατίζω, νὰ ἔλθωμεν εἰς κατάνυξιν ἀπὸ ὅσα ἐλέχθησαν, νὰ ἐπιστρέψωμεν, νὰ γίνωμεν καλύτεροι, διὰ νὰ μὴ θρηνηῶμεν, δίχως τέλος, ἀφοῦ ἀπέλθωμεν εἰς τὴν κόλασιν, ὅπως ἐκεῖνος ὁ πλούσιος καὶ νὰ μὴ ὀδυρώμεθα πλέον ἄχωρίς νὰ εὐρίσκωμεν θεραπείαν ποτέ. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη ἔχῃς πατέρα, εἴτε υἱόν, εἴτε φίλον, εἴτε ὅποιονδήποτε ποῦ εἰσακούεται ἀπὸ τὸν Θεόν, κανεὶς ποτέ δὲν θὰ σὲ λυτρώσῃ ἀπὸ αὐτοὺς ὅταν σὲ παραδίδουν καὶ σὲ καταστρέφουν τὰ ἴδια τὰ ἔργα σου. Διότι τέτοιο εἶναι ἐκεῖνο τὸ δικαστήριον· μόνον ἀπὸ τὰς πράξεις δικάζει καὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ σωθῇ κανεὶς μὲ ἄλλον τρόπον. Καὶ αὐτὰ τὰ λέγω, ὄχι διὰ νὰ σᾶς λυπήσω, οὔτε διὰ νὰ σᾶς ρίψω εἰς ἀπόγνωσιν, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ ἀμελήσωμεν διὰ τὴν ἀρετὴν μας τρεφόμενοι μὲ ματαίας καὶ ψευδεῖς ἐλπίδας καὶ βασιζόμενοι εἰς τὸν τάδε ἢ τὸν τάδε ἅγιον. Διότι ἐὰν μὲν γίνωμεν ράθυμοι, οὔτε δίκαιος, οὔτε προφήτης, οὔτε ἀπόστολος, κανεὶς δὲν θὰ μᾶς βοηθήσῃ, ἐὰν ὅμως ἀγωνισθῶμεν μὲ προσοχήν, ἀφοῦ θὰ ἔχωμεν ἀρκετὴν τὴν συνηγορίαν ἀπὸ τὰ ἔργα, θὰ ἀπέλθωμεν μὲ θάρρος καὶ θὰ ἐπιτύχωμεν τὰ ἀγαθὰ ποῦ ἀναμένουν αὐτοὺς ποῦ ἀγαποῦν τὸν Θεόν· τὰ ὅποια εἶθε νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι μας μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζί μὲ τὸν ὅποιον εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΜΓ΄
Α΄ Κορ. 16, 1 - 10

«Περὶ δὲ τῆς λογίας τῆς εἰς τοὺς ἁγίους, καθὼς
διέταξα ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Γαλατίας, οὕτω καὶ
5 ἡμεῖς ποιήσατε».

1. Ἀπαρτίσας τὸν περὶ τῶν δογματικῶν λόγον, καὶ μέλ-
λων εἰς τὸν ἠθικώτερον ἐμβαίνει, πάντα τὰ ἄλλα ἀφείρας, ἐπὶ
τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν χωρεῖ, τὸν περὶ ἐλεημοσύνης
ποιούμενος λόγον. Καὶ οὐ πάντα προστίθησι τὸν ἠθικὸν λό-
10 γον, ἀλλὰ περὶ τούτου μόνου διαλεχθεῖς, ἀπαλλάττεται· καίτοι-
γε οὐδαμοῦ τοῦτο ἐποίησεν, ἀλλὰ καὶ περὶ ἐλεημοσύνης, καὶ
περὶ σωφροσύνης, καὶ περὶ πραότητος, καὶ περὶ μακροθυμίας,
καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων διαλέγεται ἐν ταῖς ἄλλαις
ἐπιστολαῖς τελευτῶν. Τίνος οὖν ἕνεκεν ἐνταῦθα πρὸ τοῦ ἠ-
15 θικοῦ τοῦτο μόνον γυμνάζει τὸ μέρος; Ὅτι καὶ τῶν ἔμπρο-
σθεν εἰρημέτων τὰ πλείονα ἠθικώτερα ἦν, δι' ὧν τὸν πόρ-
νον ἐκόλασε, δι' ὧν τοὺς ἔξω δικαζομένους ἐσωφρόνιζε, δι'
ὧν τοὺς μεθύοντας καὶ γαστριζομένους ἐφόβησε, δι' ὧν
τοὺς σιασιάζοντας καὶ φιλονεικοῦντας καὶ φιλαρχοῦντας καιε-
20 δίκασε, δι' ὧν τοὺς ἀναξίως τοῖς μισθητοῖς προσίοντας τῇ
ἀφορήτῳ δίκῃ ἐκείνῃ παρέδωκε, δι' ὧν περὶ ἀγάπης διε-
λέχθη. Διὰ δὲ τοῦτο, οὗ μάλιστα αὐτῷ ἔδει, τῆς εἰς τοὺς
ἁγίους ἐπικουρίας, τούτου μέμνηται μόνου.

Καὶ θεὰ τὴν σύνεσιν. Ὅτι αὐτοὺς περὶ ἀνασιάσεως
25 ἔπεισε, καὶ προθυμοτέρους ἐποίησε, τότε λοιπὸν καὶ περὶ

ΛΟΓΟΣ ΜΓ΄
Α΄ Κορ. 16, 1 - 10

«Ὅσον ἀφορᾷ τὴν συνεισφορὰν διὰ τοὺς ἀγίους, νὰ κάνετε καὶ σεῖς ὅπως ὤρισα εἰς τὰς ἐκκλησίας τῆς Γαλατίας».

1. Ἄφοῦ ἐτελείωσε τὸν λόγον διὰ τὰ δόγματα τῆς πίστεως καὶ ἐπειδὴ πρόκειται νὰ ἔλθῃ εἰς ἠθικὴν παραίνεσιν, ἀφοῦ ἄφησεν ὅλα τὰ ἄλλα, προχωρεῖ εἰς τὴν κορυφὴν τῶν ἀγαθῶν διὰ νὰ ὁμιλήσῃ διὰ τὴν ἐλεημοσύνην. Καὶ δὲν ἀναπτύσσει πλήρη ἠθικὸν λόγον, ἀλλ' ἀφοῦ ὠμίλησε μόνον διὰ τὴν ἐλεημοσύνην, σταματᾷ ἂν καὶ βέβαια πουθενὰ δὲν ἔκαμε τὸ ἴδιον, ἀλλὰ καὶ δι' ἐλεημοσύνην καὶ διὰ σωφροσύνην καὶ διὰ πραότητα καὶ διὰ μακροθυμίαν καὶ δι' ὅλας τὰς ἄλλας ἀρετὰς ὁμιλεῖ εἰς τὸ τέλος τῶν ἄλλων ἐπιστολῶν. Διατί λοιπὸν ἐδῶ ὁμιλεῖ εἰς τὸν ἠθικὸν τοῦ αὐτοῦ λόγον μόνον δι' αὐτὴν τὴν ἀρετὴν. Διότι καὶ ἀπὸ αὐτὰ πού εἶπε πρὶν τὰ περισσότερα ἦσαν ἠθικαὶ παραίνεσεις, αὐτὰ δηλαδὴ μὲ τὰ ὅποια ἐκόλασε τὸν πόρνον, ἐκεῖνα μὲ τὰ ὅποια ἐσυνέτιζεν ἐκείνους πού καταφεύγουν εἰς τὰ ἔκτος τῆς ἐκκλησίας δικαστήρια, μὲ τὰ ἄλλα πού ἐφόβησεν ὅσους γαστριμαργοῦν καὶ μεθοῦν, μὲ ὅσα κατεδίκασεν αὐτοὺς πού δημιουργοῦν ταραχὰς καὶ φιλονεικοῦν καὶ ἀγαποῦν τὴν ἐξουσίαν, μὲ ὅσα παρέδωσεν εἰς ἀφόρητον κόλασιν ἐκείνους πού προσέρχονται ἀναξίως εἰς τὰ μυστήρια, μὲ ὅσα ὠμίλησε διὰ τὴν ἀγάπην. Ἀκριβῶς δι' αὐτὸν λοιπὸν τὸν λόγον ἀναφέρεται μόνον εἰς αὐτὸ τὸ ὁποῖον τὸν ἐνδιέφερε πολὺ, δηλαδὴ τὸ νὰ βοηθήσῃ τοὺς πιστοὺς.

Καὶ πρόσεχε τὴν σύνεσιν. Ὄταν ἔπεισεν αὐτοὺς διὰ τὴν ἀνάστασιν καὶ τοὺς ἔκανε προθυμοτέρους, τότε πλέον

τούτου διαλέγεται. Καίτοιγε καὶ ὑπὲρ τούτων διελέχθη πρὸς αὐτοὺς ἔμπροσθεν, ὅτε ἔλεγεν· «Εἰ ἡμεῖς ὑμῖν τὰ πνευματικὰ ἐσπείραμεν, μέγα, εἰ ἡμεῖς ὑμῶν τὰ σαρκικὰ θεορίσομεν;» καί, «Τίς φυτεύει ἀμπελῶνα, καὶ ἐκ τοῦ καρποῦ αὐτοῦ οὐκ ἐσθίει;». Ἄλλ' ἐπειδὴ ἤδει τοῦ κατορθώματος τὸ μέγεθος, οὐ παραιτεῖται καὶ τῷ τέλει τῆς ἐπιστολῆς αὐτὸ προσθεῖναι. Λογίαν δὲ τὴν συλλογὴν καλεῖ, ἐκ προοιμίων εὐθέως κοῦφον τὸ πρᾶγμα ποιῶν· ὅταν γὰρ ἐξ ἀπάντων συνεισφέρηται, ἐκάστω κοῦφον γίνεται τὸ ἐπίταγμα.

10 Εἰπὼν δὲ περὶ τῆς συλλογῆς, οὐκ εὐθέως εἶπεν, ἕκαστος ὑμῶν παρ' ἑαυτῷ ιυθέτω θησαυρίζων· καίτοιγε τὸ ἀκόλουθον τοῦτο ἦν· ἀλλὰ πρῶτον εἰπὼν, «Καθὼς διέταξα ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Γαλατίας», τότε τοῦτο ἐπήγαγεν, εἰς ζῆλον αὐτοὺς τῇ διηγῆσει τῶν ἐτέροις κατορθουμένων ἄγων,

15 καὶ ἐν τάξει διηγῆματος αὐτὸ θεί· ὃ καὶ Ρωμαίοις ἐπισιέλλων ἐποίησε. Καὶ γὰρ ἐκείνοις δοκῶν διηγεῖσθαι τὴν πρόφασιν τῆς ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα ἀποδημίας, οὕτω τὸν περὶ ἐλεημοσύνης ἐμβάλλει λόγον, λέγων· «Νυνὶ δὲ πορεύομαι εἰς Ἱεροσόλυμα διακονῶν τοῖς ἁγίοις. Εὐδόκησε γὰρ Μα-

20 κεδονία καὶ Ἀχαῖα κοινωνίαν τινὰ ποιήσασθαι εἰς τοὺς πτωχοὺς τῶν ἁγίων». Ἄλλ' ἐκείνους μὲν διὰ Μακεδόνων καὶ Κορινθίων, τούτους δὲ διὰ Γαλατῶν προτιρέπει. «Καθὼς διέταξα γάρ, φησί, ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Γαλατίας, οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιήσατε». Καὶ γὰρ ἠοχύνοντι λοιπὸν ἐλάτιους

25 Γαλατῶν φανῆναι. Καὶ οὐκ εἶπε, παρήνευσα καὶ συνεβούλευσα, ἀλλὰ, «διέταξα», ὅπερ αὐθεντικώτερον. Καὶ οὐ παράγει μίαν πόλιν καὶ δύο καὶ τρεῖς, ἀλλ' ὀλόκληρον ἔθνος· ὅπερ καὶ ἐπὶ τῶν δογματίων ποιεῖ, λέγων, «Καθὼς καὶ ἐν πάσαις

ὀμιλεῖ καὶ δι' αὐτό. "Ἄν καὶ ὠμίλησε βεβαίως εἰς αὐτοὺς δι' αὐτὰ καὶ πρὶν, ὅταν ἔλεγεν· «Ἐὰν ἐμεῖς ἐσπείραμεν εἰς ἐσᾶς τὰ πνευματικά, εἶναι μεγάλο πρᾶγμα ἐὰν θερίσωμεν ἀπὸ ἐσᾶς ὑλικά πράγματα;» καί· «Ποῖος φυτεύει ἀμπελῶνα καὶ δὲν τρώγει ἀπὸ τὸν καρπὸν του;». Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐγνώριζε πόσον μεγάλο ἦτο τὸ κατόρθωμα, δὲν παραλείπει νὰ προσθέσῃ αὐτὸ καὶ εἰς τὸ τέλος τῆς ἐπιστολῆς. Συνεισφορὰν δὲ ὀνομάζει τὴν συλλογὴν καὶ κάμνει ἔτσι ἐλαφρὸν τὸ πρᾶγμα εὐθύς ἐξ ἀρχῆς· διότι ὅταν συνεισφέρουν ὅλοι, γίνεται εἰς τὸν καθένα ἐλαφροτέρα ἢ ἐφαρμογὴ τῆς προσταγῆς.

Ἄφοῦ δὲ εἶπε διὰ τὴν συλλογὴν τῶν συνεισφορῶν, δὲν εἶπεν ἀμέσως, ὁ καθείς ἀπὸ σᾶς ἄς βάζῃ κατὰ μέρος ὅ,τι ἠμπορεῖ, ἂν καὶ αὐτὸ ἦτο ἐπόμενον νὰ εἰπῆ, ἀλλ' ἄφοῦ εἶπε πρῶτον, «ὅπως ὤρισα εἰς τὰς ἐκκλησίας τῆς Γαλατίας», τότε προσέθεσεν αὐτό, διὰ νὰ ὀδηγήσῃ αὐτοὺς εἰς ζῆλον μὲ τὴν διήγησιν τῶν κατορθωμάτων τῶν ἄλλων καὶ ἄφοῦ εἶπεν αὐτὸ μὲ μορφήν διηγήσεως· πρᾶγμα ποῦ ἔκαμε καὶ ὅταν ἔγραφεν εἰς τοὺς Ῥωμαίους. Διότι καὶ εἰς ἐκείνους, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ εἰπῆ τὸν λόγον τοῦ ταξειδίου του εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ἔτσι παρεμβάλλει τὸν λόγον περὶ ἐλεημοσύνης καὶ λέγει· «Τώρα ὁμως πηγαίνω εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ διὰ νὰ ὑπηρετήσω τοὺς ἐκεῖ ἁγίους. Διότι ἡ Μακεδονία καὶ ἡ Ἀχαΐα ἀπεφάσισαν νὰ προσφέρουν κάτι εἰς τοὺς πτωχοὺς ἀπὸ τοὺς ἁγίους τῆς Ἱερουσαλήμ»¹. Ἄλλ' ἐκείνους μὲν τοὺς προτρέπει χρησιμοποιῶν ὡς παράδειγμα τοὺς Μακεδόνας καὶ τοὺς Κορινθίους, αὐτοὺς δὲ χρησιμοποιῶν τοὺς Γαλάτας ὡς παράδειγμα. Διότι, «ὅπως ὤρισα», λέγει, «εἰς τὰς ἐκκλησίας τῆς Γαλατίας, ἔτσι νὰ κάνετε καὶ ἐσεῖς». Διότι θὰ ἐντρέποντο πλέον νὰ φανοῦν κατώτεροι ἀπὸ τοὺς Γαλάτας. Καὶ δὲν εἶπε, προέτρεψα καὶ συνεβούλευσα, ἀλλ', «ὤρισα», πρᾶγμα ποῦ ἦτο περισσότερο προστακτικόν. Καὶ δὲν παρουσιάζει μίαν πόλιν καὶ δύο καὶ τρεῖς, ἀλλ' ὀλόκληρον ἔθνος· πρᾶγμα ποῦ κάμνει καὶ ὅταν ὀμιλεῖ διὰ τὰ δόγματα τῆς πίστεως μὲ τοὺς λόγους, «Ὅπως καὶ εἰς ὅλας τὰς ἐκκλησίας τῶν ἁγίων».

ταῖς ἐκκλησίαις τῶν ἀγίων». Εἰ γὰρ πρὸς δογματικῶν πίστιν τοῦτο ἰσχυρόν, πολλῶ μᾶλλον πρὸς ἔργων μίμησιν.

2. Τί οὖν διέταξας, εἰπέ μοι; «Κατὰ μίαν Σαββάτου», τουτέστι, Κυριακήν, «ἕκαστος ὑμῶν παρ' ἑαυτῶ τιθέτω θησαυρίζων ὃ τι ἂν εὐδοῶται». Ὅρα πῶς καὶ ἀπὸ τοῦ καιροῦ προσιδέει. Καὶ γὰρ ἡ ἡμέρα ἱκανὴ ἦν ἐνεργαγεῖν εἰς ἐλεημοσύνην. Ἀναμνήσθητε γάρ, φησί, τίνων ἐτύχετε ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ. Τὰ γὰρ ἀπόρρητα ἀγαθὰ, καὶ ἡ ρίζα καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς ζωῆς τῆς ἡμετέρας ἐν ταύτῃ γέγονεν. Οὐ ταύτῃ δὲ μόνον ἐπιτήδειος ὁ καιρὸς εἰς προθυμίαν φιλανθρωπίας, ἀλλ' ὅτι καὶ ἄνεοιν ἔχει καὶ πόνων ἀτέλειαν. Ψυχὴ γὰρ ἀφιεμένη μόχθων, εὐκολωτέρα καὶ ἐπιτηδειοτέρα πρὸς τὸ ἐλεεῖν γίνεται. Μετὰ δὲ τούτων καὶ τὸ μυστηρίων ἐν αὐτῇ κοινωνεῖν οὕτω φρικτῶν καὶ ἀθανάτων πολλὴν ἐντίθησι προθυμίαν. Ἐν αὐτῇ τοίνυν «ἕκαστος ὑμῶν», οὐχ ἀπλῶς ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα, ἀλλ' εἰς ἕκαστος, καὶ πένης ἢ, καὶ πλούσιος, καὶ γυνή, καὶ ἀνὴρ, καὶ δοῦλος, καὶ ἐλεύθερος, «παρ' ἑαυτῶ τιθέτω θησαυρίζων». Οὐκ εἶπεν, εἰς τὴν ἐκκλησίαν φερέτω, ἵνα μὴ διὰ τὸ μικρὸν αἰσχύνωνται, ἀλλὰ ταῖς κατ' ὀλίγον συναγωγαῖς αὐξήσας τὴν εἰσφορὰν, τότε δεικνύτω ἑμοῦ παραγενομένου. Τέως δὲ παρὰ σαιτῶ τίθει, φησί, καὶ ποίησόν σου τὴν οἰκίαν ἐκκλησίαν, τὸ κιβώτιον γαζοφυλάκιον. Γενοῦ φύλαξ χρημάτων ἱερῶν, αὐτοχειροτόνητος οἰκονόμος πενήτων. Ἡ φιλανθρωπία ταύτην σοι δίδωσι τὴν ἱερωσύνην. Τούτου σύμβολόν ἐστι καὶ τὸ γαζοφυλάκιον νῦν· ἀλλὰ τὸ μὲν σύμβολον μένει, τὸ δὲ ἔργον οὐδαμοῦ.

Καὶ οἶδα μὲν, ὅτι πολλοὶ τῶν συνεδρευόντων πάλιν ἡμῖν ἐγκαλέσουσιν, διὰν ὑπὲρ τούτων διαλεγώμεθα, λέγοντες· μὴ, παρακαλῶ, μὴ γίνου φορτικὸς καὶ ἐπαχθὴς τοῖς ἀκούουσιν· ἐπίτροπον τῇ προαιρέσει, δὸς τῇ γνώμῃ τῶν ἀκουόντων·

Ἐάν λοιπόν αὐτό εἶναι ἰσχυρόν διὰ νὰ ὀδηγήσῃ εἰς πίστιν εἰς τὰ δόγματα, πολὺ περισσότερον εἶναι ἰσχυρόν διὰ νὰ ὀδηγήσῃ εἰς μίμησιν ἔργων ἀρετῆς.

2. Τί ὤρισες λοιπόν; εἶπέ μου. «Κάθε πρώτην ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος», δηλαδή, Κυριακὴν, «ὁ καθείς ἀπὸ σᾶς ἄς βάζῃ κάτι κατὰ μέρος ἀναλόγως πρὸς ὅσα τοῦ δίδει ὁ Θεός». Κοίταξε πῶς προτρέπει καὶ ἀπὸ τὸν καιρόν. Διότι ἦτο κατάλληλος ἡ ἡμέρα τῆς Κυριακῆς διὰ νὰ ὀδηγήσῃ εἰς ἐλεημοσύνην. Δηλαδή, ἐνθυμηθῆτε, λέγει, ποίας δωρεᾶς ἠξιώθητε αὐτὴν τὴν ἡμέραν. Διότι τὰ ἀπόρρητα ἀγαθὰ καὶ ἡ ρίζα καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς ζωῆς μας κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν συνετελέσθησαν. Ὅχι μόνον δι' αὐτό εἶναι κατάλληλος ὁ καιρὸς διὰ νὰ ὀδηγήσῃ εἰς προθυμίαν διὰ φιланθρωπίαν, ἀλλὰ καὶ διότι ἔχει καὶ ἄνεσιν καὶ ἀνάπαυσιν ἀπὸ τοῦ ἀκόπου. Διότι ψυχὴ ἐλεύθερη ἀπὸ κόπου, γίνεται περισσότερο εὐκίνητος καὶ πρόσφορος δι' ἐλεημοσύνην. Μαζὶ δὲ μὲ αὐτὰ καὶ τὸ ὅτι γίνεται κοινωνὸς εἰς τόσον φρικτὰ καὶ ἀθάνατα μυστήρια ἐμπνέει πολλὴν προθυμίαν. Εἰς αὐτὴν λοιπόν τὴν συνεισφορὰν «ὁ καθείς ἀπὸ σᾶς», ὄχι ἀπλῶς ὁ τάδε καὶ ὁ τάδε, ἀλλ' ὁ καθείς, εἴτε πτωχὸς εἶναι, εἴτε πλούσιος, εἴτε γυναῖκα, εἴτε ἄνδρα, εἴτε δοῦλος, εἴτε ἐλεύθερος, «ἄς βάζῃ κάτι κατὰ μέρος». Δὲν εἶπεν, ἄς τὰ φέρῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, διὰ νὰ μὴ ἐντρέπωνται ὅσοι φέρουν ὀλίγα, ἀλλ' ἀφοῦ συγκεντρωθῶν αἱ προσφοραὶ, τότε ἄς τὰ φέρουν ὅταν ἔλθω. Ἔως τότε δὲ νὰ συγκεντρώνης μόνος σου, λέγει, καὶ κάνε τὴν οἰκίαν σου ἐκκλησίαν, καὶ τὸ χρηματοκιβώτιον θησαυροφυλάκιον. Γίνε φύλαξ ἱερῶν χρημάτων, αὐτοχειροτόνητος φροντιστῆς πτωχῶν. Ἡ φιλανθρωπία σου δίδει αὐτὴν τὴν ἱερωσύνην. Σύμβολον αὐτοῦ τοῦ πράγματος εἶναι τώρα καὶ τὸ θησαυροφυλάκιον· ἀλλὰ τὸ μὲν σύμβολον ὑπάρχει, τὸ δὲ ἔργον πουθενά.

Καὶ γνωρίζω μὲν ὅτι πολλοὶ ἀπὸ ὅσους ἔχετε συγκεντρωθῆ πάλιν θὰ μᾶς κατηγορήσουν ὅταν ὁμιλοῦμεν δι' αὐτά, καὶ θὰ λέγουν· μή, παρακαλῶ, μὴ γίνεσαι φορτικὸς καὶ βαρετὸς εἰς τοὺς ἀκροατάς· ἄφησε ἐλευθέραν τὴν προαίρεσιν, δῶσε τὴν ἀπόφασιν εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἀκροατῶν·

ὡς νῦν γε καιριοχύνεις ἡμᾶς, ἐρουθριᾶν ποιεῖς· ἀλλ' οὐκ ἀνέχομαι τούτων τῶν λόγων. Οὐδὲ γὰρ Παῦλος ἠσοχύνειο ὑπὲρ τοιούτων συνεχῶς ἐνοχλῶν, καὶ προσαιούντων φθεγγόμενος ρήματα. Εἰ μὲν γὰρ τοῦτο ἔλεγον, διὲ ἐμοὶ δὸς 5 καὶ εἰς τὴν ἐμὴν καιάθες οἰκίαν, ἴσως ἂν αἰσοχύνης ἦν τὸ λεγόμενον· μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἴοιτε· «Οἱ γὰρ τῷ θυσιαστηρίῳ», φησί, «προσεδρεύοντες, τῷ θυσιαστηρίῳ συμμερίζονται»· πλὴν ἀλλ' ἴσως ἂν τις ἐπειίμησεν, ὡς ὑπὲρ ἑαυτοῦ ποιουμένου τὸν λόγον· νῦν δὲ ὑπὲρ τῶν δεομένων τὴν ἰκειτηρίαν 10 ἰδίημι, μᾶλλον δὲ οὐχ ὑπὲρ τῶν δεομένων, ἀλλ' ὑπὲρ ὑμῶν τῶν παρεχόντων· διὸ καὶ παρρησιάζομαι. Ποία γὰρ αἰσοχύνη εἰπεῖν, δὸς τῷ Κυρίῳ πεινῶντι, ἔνδυσον αὐτὸν γυμνὸν περιϊόντα, ὑπόδεξαι ξένον ὄντα; Ὁ δεσπότης σου οὐκ αἰσοχύνεται ἐπὶ τῆς οἰκουμένης ταῦτα λέγων, «Ἐπεινάσα, καὶ 15 οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν», ὁ ἀνευδεὴς καὶ μηθενὸς χορήζων· καὶ ἐγὼ αἰσοχυννοῦμαι καὶ ὀκνήσω; Ἐπαγε· διαβολικῆς ἐπιβουλῆς αὕτη ἢ αἰσοχύνη.

Οὐ τοίνυν αἰσοχυνθήσομαι, ἀλλὰ καὶ μετὰ παρρησίας ἐρῶ, δότε τοῖς δεομένοις, καὶ μετὰ πλείονος, ἢ οἱ δεόμενοι, φω- 20 νῆς. Εἰ μὲν γὰρ ἔχει τις δεῖξαι καὶ ἐλέγξει, διὲ ταῦτα λέγοντες πρὸς ἑαυτοὺς ὑμᾶς ἔλκομεν, καὶ προσχῆματι τῶν πενήτων αὐτοὶ κερδαίνομεν, οὐκ αἰσοχύνης ἄξια ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ μυρίων κεραυνῶν, καὶ οὐδὲ ζῆν ἄξιον τοὺς τὰ τοιαῦτα ποιοῦντας. Εἰ δὲ τῆ τοῦ Θεοῦ χάριτι οὐδὲν ὑπὲρ 25 ἑαυτῶν ἐνοχλοῦμεν, ἀλλ' ἀδαάπανον ὑμῖν τὸ εὐαγγέλιον ἐθήκαμεν, ποιοῦντες μὲν οὐδαμῶς καθάπερ Παῦλος, τοῖς δὲ οἰκειοῖς ἀρκούμενοι, μετὰ πάσης ἐρῶ τῆς παρρησίας, δότε τοῖς δεομένοις, καὶ οὐ παύσομαι τοῦτο λέγων, καὶ μὴ δι-

διότι τώρα μᾶς ἐντροπιάζεις, μᾶς κάμνεις νὰ κοκκινίζω-
 μεν' δὲν ἀνέχομαι ὅμως αὐτοὺς τοὺς λόγους. Ἄλλ' οὔτε ὁ
 Παῦλος ἐντρέπετο νὰ ἐνοχλῆ συνεχῶς διὰ τέτοια πράγμα-
 τα καὶ νὰ λέγῃ λόγους ποὺ ἀρμόζουν εἰς ἐπαίτας. Διότι,
 ἐάν μὲν ἔλεγον, δῶσε εἰς ἐμέ καὶ εἰς τὴν ἰδικὴν μου οἰ-
 κίαν νὰ καταθέσης, ἴσως αὐτὸ θὰ ἦτο ἐντροπιαστικόν· μᾶλ-
 λον δὲ οὔτε τότε· διότι «αὐτοὶ ποὺ ἐργάζονται καὶ ὑπηρε-
 τοῦν εἰς τὸ θυσιαστήριον», λέγει, «νὰ συμμετέχουν εἰς τὰς
 προσφορὰς τοῦ θυσιαστηρίου»· παρ' ὅ,τι ὅμως ἔτσι εἶναι,
 ἴσως κάποιος νὰ ἐκατηγόρει, ὅτι ὁμιλῶ ὑπὲρ ἐμοῦ· τώρα
 ὅμως παρακαλῶ δι' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἀνάγκην, μᾶλλον δὲ
 ὄχι δι' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἀνάγκην, ἀλλὰ δι' ἐσᾶς τοὺς ἰ-
 δίους ποὺ δίδετε· δι' αὐτὸ καὶ ὁμιλῶ μὲ θάρρος. Διότι ποία
 ἐντροπὴ εἶναι νὰ εἰπῶ, δῶσε εἰς τὸν Κύριον ποὺ πεινᾷ,
 ἔνδυσέ τον ποὺ περιέρχεται γυμνός, φιλοξένησέ τον ποὺ
 εἶναι ξένος; Ὁ δεσπότης σου δὲν ἐντρέπεται ὅταν λέγῃ
 αὐτὰ εἰς τὴν οἰκουμένην, «Ἐπίσασα καὶ δὲν μοῦ ἐδώσατε
 νὰ φάγω»², ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει καμμίαν ἀνάγκην καὶ δὲν
 χρειάζεται τίποτε· καὶ ἐγὼ θὰ ἐντραπῶ καὶ θὰ βαρυνθῶ;
 Μακρὰ κάτι τέτοιο. Διαβολικοῦ δόλου εἶναι αὕτη ἡ ἐν-
 τροπή.

Δὲν θὰ ἐντραπῶ λοιπόν, ἀλλὰ καὶ μὲ θάρρος θὰ εἰπῶ,
 δώσατε εἰς αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἀνάγκην, καὶ μὲ δυνατωτέ-
 ραν φωνὴν ἀπὸ ὅσον φωνάζουν αὐτοὶ ποὺ ἔχουν ἀνάγκην.
 Διότι ἐάν μὲν ἤμπορῆ κανεὶς ν' ἀποδείξῃ καὶ νὰ κατηγο-
 ρήσῃ ὅτι μὲ αὐτοὺς τοὺς λόγους ἐπιδιώκομεν νὰ σᾶς πα-
 ρασύρωμεν εἰς τὸ ἰδικόν μας συμφέρον, καὶ μὲ πρόσχημα
 τοὺς πτωχοὺς κερδίζομεν οἱ ἴδιοι, αὐτὰ εἶναι ἄξια ὄχι μό-
 νον ἐντροπῆς, ἀλλὰ καὶ χιλιάδων κεραυνῶν καὶ αὐτοὶ ποὺ
 κάμνουν τέτοια δὲν εἶναι ἄξιοι οὔτε νὰ ζοῦν. Ἄφοῦ ὅμως
 μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ δὲν ἐνοχλοῦμεν διὰ τὸν ἑαυτὸν
 μας, ἀλλὰ κάμνομεν τὸ εὐαγγέλιον ἀδάπανον καὶ δὲν κο-
 πιάζομεν μὲν καθόλου ὅπως ὁ Παῦλος, ἀρκούμεθα δὲ εἰς
 τὰ ἰδικὰ μας ὑπάρχοντα, μὲ κάθε θάρρος θὰ εἰπῶ, δώσατε
 εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ δὲν θὰ παύσω νὰ λέγω αὐτὸ καὶ
 ἀκόμη καὶ ἂν δὲν δίδετε θὰ εἶμαι δι' ἐσᾶς σκληρὸς κατῆ-

δόντων ἔσομαι χαλεπὸς κατήγορος. Καὶ γὰρ εἰ σιραιηγὸς ἤμην καὶ σιραιώτις εἶχον, οὐκ ἂν ἠσχύνθην τοῖς σιραιώταις τροφὰς αἰτῶν. Σφόδρα γὰρ ἐρῶ τῆς σωτηρίας τῆς ὑμετέρας.

5 Ἄλλ' ἵνα καὶ ἐνεργέστερος ὁ λόγος γένηται καὶ δρασιήριος μᾶλλον, Παῦλον προσιάτην λαβὼν, μετ' ἐκείνου διαλέξομαι λέγων· «Ἐκαστος ὑμῶν παρ' ἐαυτῷ τιθέτω, θησαυρίζων ὃ τι ἂν εὐδοῶται». Σκόπει γὰρ αὐτοῦ κἀντιεὔθεν τὸ ἀνεπαχθές. Οὐκ εἶπε, ισοόνδε καὶ ισοόνδε, ἀλλ', «ὅτι ἂν
10 εὐδοῶται», εἴτε πολὺ, εἴτε ὀλίγον καὶ οὐκ εἶπεν, ὃ τι ἂν τις κερδάνῃ, ἀλλ' ὃ τι ἂν εὐδοωθῇ», δεικνὺς ὅτι παρὰ τοῦ Θεοῦ ἡ χορηγία. Οὐ ταύτη δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ μὴ ἐν ἐνὶ χρόνῳ τὸ πᾶν κελεῦσαι καταβαλεῖν, ραδίαν ποιεῖ τὴν συμβουλήν· τῷ γὰρ κατὰ μικρὸν συλλέγεσθαι ἀνεπαίσθητος
15 ἡ λειτουργία καὶ ἡ δαπάνη. Διὰ δὴ τοῦτο οὐδὲ εὐθέως κελεύει εἰς μέσον ἀγαγεῖν, ἀλλὰ πολλὴν δίδωσι τὴν προθεσίαν, καὶ τὴν αἰτίαν τιθεὶς φησιν· «Ἴνα μὴ, διὰν ἔλθω, τότε λογίαι γίνωνται»· τοιέσιν, ἵνα μὴ ἐν τῷ καιρῷ τῆς εἰσφορᾶς, τότε ἀναγκάζησθε συνάγειν. Καὶ τοῦτω δὲ οὐχ
20 ὡς ἔτυχεν αὐτοὺς πάλιν προέτιρεψεν ἡ γὰρ προσδοκία Παύλου προθυμοτέρους αὐτοὺς ἐποίει.

3. «Ὅταν δὲ ἔλθω, οὓς ἐὰν δοκιμάσητε, δι' ἐπιστολῶν τούτους πέμπω ἀπενεργεῖν τὴν χάριν ὑμῶν εἰς Ἱερουσαλήμ». Οὐκ εἶπεν, ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα, ἀλλ', «οὓς ἐὰν ὑμεῖς
25 δοκιμάσητε», οὓς ἐὰν ἔλησθε, ὥστε ἀνόπιστον ποιῆσαι τὴν λειτουργίαν. Διὸ αὐτῶν ποιεῖ τὴν ψῆφον τῆς τῶν ἀποκομιζόντων αἰρέσεως. Οὐ γὰρ δήπου, φησὶν, ἡ μὲν εἰσφορὰ ὑμῶν, ἡ δὲ ἐξουσία τῆς ἐκλογῆς τῶν ἀποκομιζόντων, οὐχ ὑμῶν. Εἶτα ἵνα μὴ αὐτὸς ἀπολυμπάνεσθαι δόξῃ, τὰ γράμματα
30 τα προσιδήσι, λέγων, «Οὓς ἐὰν δοκιμάσητε, δι' ἐπιστολῶν

γορος. Διότι, ἐὰν ἤμουν στρατηγὸς καὶ εἶχον στρατιώτας, δὲν θὰ ἐντρεπόμουν νὰ ζητῶ τροφὰς διὰ τοὺς στρατιώτας, Καθ' ὅσον πολὺ ἀγαπῶ τὴν σωτηρίαν σας.

Ἄλλὰ διὰ νὰ γίνῃ περισσότερο ἐνεργητικὸς καὶ ἀποτελεσματικὸς ὁ λόγος, ἀφοῦ λάβω ὡς συμπαραστάτην τὸν Παῦλον, μαζί μὲ ἐκείνον θὰ ὁμιλήσω καὶ θὰ εἰπῶ «Ὁ καθείς ἀπὸ ἐσᾶς ἄς βάζῃ κάτι κατὰ μέρος, ἀναλόγως μὲ ὅσα τοῦ δίδει ὁ Θεός». Πρόσεχε λοιπὸν καὶ ἐδῶ πόσον ἐλαφρῶνει τὸ βάρος. Δὲν εἶπε τόσον καὶ τόσον, ἀλλ', «ὄ,τι ἤμπορεῖ», εἴτε πολὺ, εἴτε ὀλίγον· καὶ δὲν εἶπεν, ὄ,τι περισσεύει εἰς τὸν καθένα, ἀλλ' «ὄ,τι ἤμπορεῖ ἀπὸ αὐτὰ πού τοῦ δίδει ὁ Θεός», καὶ δεικνύει ἔτσι ὅτι ἡ δαπάνη αὐτῆ εἶναι τοῦ Θεοῦ. Ὅχι μόνον δὲ μὲ αὐτό, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ νὰ προτρέψῃ νὰ καταβάλλουν τὴν προσφορὰν ἀφοῦ πρῶτον συγκεντρώσουν εἰς ἀνάλογον καιρὸν ὄ,τι ἤμποροῦν, κάμνει εὐκολοπραγματοποιήτον τὴν συμβουλήν· διότι εἰς αὐτὸν πού συγκεντρώνει ὀλίγα-ὀλίγα γίνεται ἀνεπαίσθητον τὸ ἔργον καὶ ἡ δαπάνη. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς δὲν παραγγέλλει νὰ τὰ παραδώσουν ἀμέσως, ἀλλὰ δίδει πολλὴν προθεσμίαν καὶ ἀφοῦ εἰπῆ τὴν αἰτίαν, λέγει· «διὰ νὰ μὴ γίνωνται ἔρανοι ὅταν ἔλθω»· δηλαδή, διὰ νὰ μὴ ἀναγκάζεσθε νὰ συγκεντρώνετε κατὰ τὸν καιρὸν πού πρέπει νὰ προσφέρετε. Καὶ εἰς αὐτὸ δὲ δὲν προέτρεψε πάλιν τυχαῖα· διότι ἡ ἀναμονὴ τοῦ ὅτι θὰ ἴδουν τὸν Παῦλον τοὺς ἔκαμνε προθυμοτέρους.

3. «Ὅταν δὲ θὰ ἔλθω, ἐκείνους πού θὰ ἐκλέξετε, αὐτοὺς θὰ στείλω διὰ νὰ φέρουν τὴν δωρεάν σας εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ». Δὲν εἶπεν, ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα, ἀλλ' «αὐτοὺς πού θὰ ἐκλέξετε», αὐτοὺς πού θέλετε, διὰ νὰ ἀπαλλάξῃ τὸ ἔργον ἀπὸ κάθε ὑποψίαν. Δι' αὐτὸ δίδει εἰς αὐτοὺς τὴν ψῆφον τῆς ἐκλογῆς αὐτῶν πού θὰ μεταφέρουν τὴν δωρεάν. Διότι, ἀφοῦ ἡ προσφορὰ εἶναι ἰδική σας, λέγει, δὲν εἶναι ὀρθὸν ἡ ἐκλογὴ αὐτῶν πού θὰ τὴν μεταφέρουν νὰ μὴ εἶναι ἰδική σας. Ὑστερον διὰ νὰ μὴ θεωρηθῇ ὅτι αὐτὸς ἀπέχει καὶ δὲν ἐνδιαφέρεται, προσθέτει τὰς ἐπιστολάς μὲ τοὺς λόγους· «Ἐκείνους πού θὰ ἐκλέξετε, αὐ-

πέμψω»· ὡς ἂν εἰ ἔλεγεν, ὅτι καὶ γὰρ συνέσομαι αὐτοῖς, καὶ
κοινωνήσω τῆς λειτουργίας, διὰ τῶν γραμμάτων. Καὶ οὐκ
εἶπε, τούτους πέμψω ἀπενεγκεῖν τὴν ἐλεημοσύνην ὑμῶν,
ἀλλὰ, «τὴν χάριν ὑμῶν», ἵνα δείξῃ μεγάλα ἐργαζομένους,
5 ἵνα δείξῃ αὐτοὺς κερδαίνοντας. Ἀλλαχοῦ δὲ καὶ εὐλογίαν
καὶ κοινωνίαν καλεῖ, τὸ μὲν, ἵνα μὴ ραθυμοτέρους ποιήσῃ,
τὸ δέ, ἵνα μὴ ἐπάρῃ· οὐδαμοῦ μέντοιγε ἐλεημοσύνην ὀ-
νόμασεν.

«Ἐὰν δὲ ἦ ἄξιον τοῦ καὶ με πορεύεσθαι, οὐκ ἔμοι πορεύ-
10 σονται». Ἐνιαῦθα πάλιν εἰς θαυμάσια αὐτοὺς προτιρέπει.
Ἐὰν γὰρ ἰσοοῦτιον ἦ, φησὶν, ὡς καὶ τῆς ἐμῆς δεῖσθαι πα-
ρουσίας, οὐδὲ τοῦτο παραιτήσομαι. Ἀλλ' εὐθέως μὲν τοῦτο
οὐκ ἐπηγγείλατο, οὐδὲ εἶπεν, ἐπειδὴν παραγένωμαι, ἐγὼ
ἀποκομίζω· οὐδὲ γὰρ ἂν οὕτως αὐτὸ ἠὔξησεν, εἰ ἐξ ἀρχῆς
15 αὐτὸ τέθεικεν· ὑστερον μέντοι καλῶς καὶ εὐκαιρῶς αὐτὸ
προσιθήσει. Διὰ δὴ τοῦτο οὐκ εὐθέως ὑπέσχετο, οὔτε καθά-
παξ αὐτὸ ἀπεισιώπησεν, ἀλλ' εἰπὼν ὅτι πέμψω, τότε καὶ ἐ-
αυτὸν προσιθήσει. Διὰ δὴ τοῦτο οὐκ εὐθέως ὑπέσχετο, οὔτε
καθάπαξ αὐτὸ ἀπεισιώπησεν, ἀλλ' εἰπὼν ὅτι πέμψω, τότε
20 καὶ ἑαυτὸν προσιθήσει. Καὶ ἐνιαῦθα δὲ πάλιν κυρίους αὐ-
τοὺς ἐποίησεν ἐν τῷ εἰπεῖν, «Ἐὰν ἦ ἄξιον τοῦ καὶ με πο-
ρεύεσθαι»· τοῦτο δὲ ἐπ' ἐκείνοις ἔκειτο, τὸ πολὺ ποιῆσαι τὸ
συλλεγόμενον, καὶ ἰσοοῦτιον, ὡς δυσωπῆσαι καὶ αὐτὸν ἀνα-
σιῆσαι. «Ἐλεύσομαι δὲ πρὸς ὑμᾶς», φησὶν, «ὄτιαν Μακεδονίαν
25 διέλθω». Εἶπε καὶ ἀνωτέρω τοῦτο, ἀλλὰ τότε μὲν μετὰ
θυμοῦ προσέθηκε γοῦν, «Καὶ γνώσομαι οὐ τὸν λόγον τῶν
περυσιωμένων, ἀλλὰ τὴν δύναμιν»· ἐνιαῦθα δὲ προσηγήσειε-
ρον, ἵνα καὶ ποθήσωσιν αὐτοῦ τὴν παρουσίαν.

Εἶτα, ἵνα μὴ λέγωσι, τί οὖν, Μακεδόνας ἡμῶν προτι-
30 μᾶς; οὐκ εἶπεν, ἐπειδὴν ἀπέλθω, ἀλλ', «ἐπειδὴν διέλθω
Μακεδονίαν». «Μακεδονίαν γὰρ διελεύσομαι. Πρὸς ὑμᾶς

τούς θὰ στείλω μὲ ἐπιστολάς»· ὡσάν νὰ ἔλεγεν ὅτι καὶ ἐγὼ θὰ συνενωθῶ μὲ αὐτούς καὶ θὰ συμμετάσχω εἰς τὸ ἔργον μὲ τὰς ἐπιστολάς. Καὶ δὲν εἶπε, θὰ στείλω αὐτούς νὰ μεταφέρουν τὴν ἐλεημοσύνην σας, ἀλλὰ, «τὴν δωρεάν σας», διὰ νὰ δείξῃ ὅτι κάμνουν μέγα ἔργον, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι αὐτοὶ κερδίζουν. Ἄλλου δὲ ὀνομάζει αὐτὸ καὶ εὐλογία καὶ κοινωνίαν, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ νὰ μὴ τοὺς κἀνῆρ περισσότερο ἀμελεῖς, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ νὰ μὴ ὑπερηφανευθοῦν· ἀλλὰ πουθενὰ δὲν ὠνόμασεν αὐτὸ ἐλεημοσύνην.

«Ἐὰν μάλιστα κριθῇ ὅτι ἀξίζει νὰ μεταβῶ καὶ ἐγὼ, θὰ μεταβοῦν μαζί μου». Ἐδῶ πάλιν τοὺς προτρέπει εἰς γενναιοδωρίαν. Ἐὰν δηλαδὴ εἶναι τόσον τὸ ποσόν, ὥστε νὰ χρειάζεται καὶ ἡ δική μου παρουσία, οὔτε αὐτὸ δὲν θὰ τὸ ἀποφύγω. Ἄλλὰ δὲν ὑπεσχέθη μὲν αὐτὸ ἀμέσως, οὔτε εἶπεν, ὅταν ἔλθω ἐγὼ θὰ τὰ μεταφέρω· διότι δὲν θὰ ἠῤῥαξεν ἔτσι τὸ ποσόν ἐὰν ἔλεγεν αὐτὸ ἐξ ἀρχῆς ὡς δεδομένον· ἀλλὰ προσθέτει ὀρθῶς καὶ εἰς κατάλληλον στιγμήν αὐτὸ ὕστερον. Δι' αὐτὸ λοιπὸν δὲν ὑπεσχέθη αὐτὸ ἀμέσως, οὔτε τὸ ἀπεισιώπησεν, ἀλλ' ἀφοῦ εἶπεν, ὅτι θὰ στείλω, τότε προσθέτει καὶ τὸν ἑαυτὸν του. Ἄλλὰ καὶ ἐδῶ πάλιν ἄφησεν αὐτούς νὰ ἀποφασίσουν μὲ τὸ νὰ εἰπῆ, «ἐὰν ἀξίζη νὰ μεταβῶ καὶ ἐγὼ»· αὐτὸ δὲ ἦτο εἰς τὴν προαίρεσίν των, τὸ νὰ κάνουν πολὺ τὸ ποσόν καὶ τόσον ὥστε νὰ παρακινήσουν καὶ νὰ πείσουν καὶ αὐτὸν νὰ μεταβῆ μαζί μὲ αὐτούς πού θὰ μεταφέρουν τὸ ποσόν. «Θὰ ἔλθω εἰς ἐσᾶς», λέγει, «ἀφοῦ περάσω τὴν Μακεδονίαν». Αὐτὸ τὸ εἶπε καὶ προηγουμένως, ἀλλὰ τότε μὲ θυμὸν· διότι προσέθεσε, «Καὶ θὰ γνωρίσω τότε ὄχι τὴν εὐγλωττίαν αὐτῶν τῶν φαντασμένων, ἀλλὰ τὴν ἀπὸ τὸ ἅγιον Πνεῦμα δύναμιν των νὰ σώζουν ψυχὰς»· ἐδῶ ὁμως ὁμιλεῖ ἐπιεικέστερα, διὰ νὰ ποθήσουν τὴν παρουσίαν του ἐκεῖ.

Ἔπειτα, διὰ νὰ μὴ λέγουν, τί λοιπὸν, προτιμᾶς τοὺς Μακεδόνας ἀπὸ ἐμᾶς; δὲν εἶπεν, ὅταν θὰ φύγω, ἀλλὰ, «ὅταν θὰ περάσω ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν». «Διότι σκοπεύω νὰ μεταβῶ εἰς τὴν Μακεδονίαν· πλησίον σας ὁμως θὰ παραμείνω ἴσως ἀρκετὸν χρόνον ἢ καὶ θὰ περάσω ὅλον τὸν

δὲ τυχόν παραμενῶ, ἢ καὶ παραχειμάσω». Οὐ γὰρ ὁδοῦ
 βούλομαι ποιήσασθαι πάρεργον ὑμᾶς, ἀλλ' ἐνδιατριῆραι καὶ
 μείναι. Ὅτι γὰρ ταῦτα ἐπέσειλλεν, ἐν Ἐφέσῳ ἦν, χειμῶ-
 νος ὄντιος. Λέγει τοίνυν, ὅτι ἕως πεντηκοστῆς ἐν Ἐφέσῳ
 5 ἐπιμενῶ· μετὰ δὲ ταῦτα ἀπελεύσομαι εἰς Μακεδονίαν, καὶ
 διελθὼν αὐτήν, ἤξω πρὸς ὑμᾶς τοῦ θέρους· πολλάκις δὲ καὶ
 τὸν χειμῶνα πρὸς ὑμᾶς ποιήσω. Τίνος δὲ ἕνεκεν εἶπε, «τυ-
 χόν», καὶ οὐκ ἀπεφήνατο; Ὅτι οὐ πάντα προήδει Παῦλος,
 καὶ συμφερόντως. Διὰ τοῦτο οὐδὲ ἀπλῶς ἀποφαίνεται, ἵνα,
 10 κἂν μὴ γένηται, ἔχη καταφυγήν, τό τε ἀδιορίστως προειπεῖν,
 καὶ τὴν τοῦ Πνεύματος ἐξουσίαν ἄγουσαν αὐτόν, ὅπουπερ
 ἐβούλετο, οὐκ ἔνθα αὐτὸς ἐπεθύμει· ὃ καὶ ἐν τῇ δευτέρῳ
 τίθεισιν ἐπιστολῇ, τῆς μελλήσεως ἕνεκεν ἀπολογούμενος, καὶ
 λέγων «Ἡ ἃ βουλεύομαι, κατὰ σάρκα βουλεύομαι, ἵνα ἢ
 15 παρ' ἐμοὶ τὸ ναὶ ναί, καὶ τὸ οὐ οὐ;

Ἵνα ὑμεῖς με προπέμψητε, οὔ ἂν πορεύωμαι». Καὶ
 τοῦτο ἀγάπης καὶ φιλοστοργίας πολλῆς. «Οὐ θέλω γὰρ ὑμᾶς
 ἄρτι ἐν παρόδῳ ἰδεῖν· ἐλπίζω γάρ τινα χρόνον ἐπιμεῖναι
 πρὸς ὑμᾶς, ἂν ὁ Κύριος ἐπιτρέψῃ». Ταῦτα δὲ ἔλεγεν, ὁμοῦ
 20 μὲ τὴν ἀγάπην ἐνδεικνύμενος, ὁμοῦ δὲ τοὺς ἁμαρτάνοντας
 φοβῶν, οὐ μὴν ἐκκακαλυμμένως, ἀλλὰ προσχέματι φιλίας.
 «Ἐπιμενῶ δὲ ἐν Ἐφέσῳ ἕως τῆς πεντηκοστῆς». Εἰκότως
 ἀκριβῶς αὐτοῖς ἅπαντα λέγει, καθάπερ φίλοις δηλῶν. Καὶ
 γὰρ τοῦτο φιλίας, τό τὴν αἰτίαν εἰπεῖν, δι' ἣν οὐ παρεγένετο,
 25 δι' ἣν μέλλει, καὶ πὸν διατριβῆει. «Θύρα γὰρ μοι ἀνέωγε
 μεγάλη καὶ ἐνεργής, καὶ ἀντικείμενοι πολλοί». Καὶ εἰ με-
 γάλη, πῶς ἀντικείμενοι; Δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο οἱ ἀντι-
 κείμενοι πολλοί, ἐπειδὴ μεγάλη ἡ πίστις, ἐπειδὴ μεγάλη

χειμῶνα». Καθ' ὅσον δὲν θέλω νὰ σᾶς ἐπισκεφθῶ ἐνῶ θὰ εἶμαι περαστικός καὶ ὡσὰν εἰς πάρεργον, ἀλλὰ νὰ παραμείνω δι' ἄρκετον χρονικὸν διάστημα. Διότι ὅταν ἔγραψεν αὐτὴν τὴν ἐπιστολήν, ἦτο εἰς τὴν Ἔφεσον καὶ ἦτο χειμῶν. Λέγει λοιπὸν ὅτι μέχρι τὴν πεντηκοστὴν θὰ μείνω εἰς τὴν Ἔφεσον· κατόπιν δὲ θὰ ἀπέλθω εἰς τὴν Μακεδονίαν καί, ἀφοῦ περάσω ἀπὸ αὐτὴν, θὰ φθάσω εἰς ἐσᾶς τὸ θέρος· ὑπάρχουν δὲ πολλαὶ πιθανότητες ὅτι θὰ περάσω μαζί σας καὶ τὸν χειμῶνα. Διὰτί ὁμως εἶπεν, «ἴσως» καὶ δὲν ὠμίλησε μὲ βεβαιότητα; Διότι δὲν προεγνώριζε τὰ πάντα ὁ Παῦλος καὶ ἔτσι συνέφερε. Δι' αὐτὸ δὲν ὁμιλεῖ μὲ βεβαιότητα, ὥστε, καὶ ἂν δὲν γίνῃ αὐτό, νὰ εἶναι δικαιολογημένος ἀπὸ τὸ ὅτι ἀορίστως προεῖπεν, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ ἀφήνῃ τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος νὰ τὸν ὀδηγῇ ὅπου θέλει καὶ ὄχι ὅπου ἐπιθυμεῖ αὐτός· πρᾶγμα ποῦ λέγει καὶ εἰς τὴν δευτέραν ἐπιστολήν του πρὸς Κορινθίους, ὅταν ἀπολογῆται διὰ τὴν ἀργοπορίαν του καὶ λέγῃ· «Ἡ μήπως ὅ,τι ἀποφασίζω τὸ ἀποφασίζω ὡσὰν ἄνθρωπος σαρκικός ποῦ ὀρίζει τὸν ἑαυτὸν του καὶ δὲν διευθύνεται ἀπὸ τὸ ἅγιον Πνεῦμα καὶ νὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐμὲ ἐὰν θὰ εἶναι τὸ ναί, ναὶ καὶ τὸ ὄχι, ὄχι;»⁴.

«Διὰ νὰ μὲ προπέμψετε σεις, ὅπουδήποτε μεταβῶ». Καὶ αὐτὸ ἦτο δεῖγμα πολλῆς ἀγάπης καὶ φιλοστοργίας. «Διότι δὲν θέλω τώρα νὰ σᾶς ἰδῶ περαστικός· ἐλπίζω νὰ μείνω μαζί σας ὀλίγον χρόνον, ἐὰν ὁ Κύριος τὸ ἐπιτρέψῃ». Αὐτὰ δὲ τὰ ἔλεγε καὶ διὰ νὰ δείξῃ τὴν ἀγάπην, καὶ διὰ νὰ φοβίση συγχρόνως τοὺς ἀμαρτάνοντας, ὄχι ὁμως εὐθέως, ἀλλὰ μὲ τὸ πρόσχημα τῆς φιλίας. «Θὰ παραμείνω δὲ εἰς τὴν Ἔφεσον μέχρι τὴν Πεντηκοστὴν». Καλῶς κάμνει καὶ λέγει εἰς αὐτοὺς ὅλα μὲ ἀκρίβειαν καὶ τὰ λέγει ὡσὰν εἰς φίλους. Διότι αὐτὸ ὀφείλεται εἰς φιλίαν τὸ νὰ εἰπῇ τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποίαν δὲν ἦλθε, διὰ τὴν ὁποίαν πρόκειται νὰ ἔλθῃ καὶ ποῦ εὐρίσκεται. «Διότι μοῦ ἠνοιχθῆ μεγάλη θύρα δι' ἀποτελεσματικὸν ἔργον καὶ οἱ ἐχθροὶ εἶναι πολλοί». Καὶ ἀφοῦ εἶναι μεγάλη ἡ θύρα, πῶς ὑπάρχουν ἐχθροί; Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς λοιπὸν οἱ ἐχθροὶ εἶναι πολλοί, ἐπειδὴ

καὶ εὐρεῖα ἢ εἴσοδος. Τί δέ ἐστι, «θύρα μεγάλη»; Πολλοὶ εἶσιν οἱ παρεσκευασμένοι τὴν πίστιν δέξασθαι, πολλοὶ ἔτοιμοι προσελθεῖν καὶ ἐπιστρέφαι· εὐρύχωρός μοι ἢ εἴσοδος, ἀνομαζούσης λοιπὸν τῆς τῶν προσιόντων διανοίας εἰς τὴν 5 τῆς πίστεως τὴν ὑπακοήν. Διὰ τοῦτο σφοδρῶς ὁ διάβολος ἔπνει, ἐπειδὴ πολλοὺς ἑώρα ἀφισταμένους αὐτοῦ. Διὸ δὴ καὶ ἀμφοτέρων ἔνεκεν μεῖναι ἐχρῆν, καὶ ἐπειδὴ μέγα τὸ κέρδος, καὶ πολὺς ὁ ἀγών. Καὶ τούτῳ δὲ αὐτοὺς παρεθάρον· νε τῷ εἰπεῖν, ὅτι πανταχοῦ λοιπὸν ὁ λόγος ἐνεργεῖται, καὶ 10 βλασιάνει ραδίως. Εἰ δὲ πολλοὶ οἱ ἐπιβουλεύοντες, καὶ τοῦτο σημεῖον τῆς τοῦ εὐαγγελίου προκοπῆς. Οὐδέποτε γὰρ ὁ πονηρὸς δαίμων ἐκεῖνος ἀγριαίνει, ἀλλ' ἢ διὰ πολλὰ τῶν σκευῶν αὐτοῦ ἀσπαζόμενα ἴδη.

4. Καὶ ἡμεῖς τοῖνον, ὅταν τι μέγα καὶ γενναῖον ἐργά- 15 σασθαι βουληθῶμεν, μὴ τοῦτο σκοπῶμεν, ὅτι πολλὴν ἔχει πόνον, ἀλλ' εἰς τὸ κέρδος βλέπωμεν. Ὅρα γοῦν καὶ Παῦλον οὐ διὰ τοῦτο ὀκνοῦντα, οὐ διὰ τοῦτο ἀναδυόμενον, ἐπειδὴ ἀντικείμενοι πολλοί, ἀλλ', ἐπειδὴ μεγάλη ἦν ἡ θύρα, ἐπικείμενον καὶ παραμένοντα. Καὶ γὰρ, ὅπερ ἔφην, σημει- 20 ον τοῦτο ἦν τοῦ γυμνοῦσθαι τὸν διάβολον. Οὐδὲ γὰρ ἔστι μικρὰ καὶ φαῦλα πράξιοντος, παροξύναι τὸ πονηρὸν θηρίον ἐκεῖνο. Ὅσπερ διὰ τῆς ἴδης ἄνδρα δίκαιον μεγάλα κατορθοῦντα, καὶ μυρία πάσχοντα δεινά, μὴ θαυμάσης. Τούναντίον γὰρ ἔδει θαυμάζειν, εἰ πολλὰς λαμβάνων ὁ διάβολος πληγὰς, 25 ἔμελλεν ἠουχάζειν καὶ πρῶως φέρειν τὰ τραύματα. Οὐδὲ γὰρ, εἰ ὄφρις κεντούμενος συνεχῶς ἀγριαίνει καὶ ἐφάλλοιτο τῷ κεντιοῦντι, θαυμάζειν χρῆ. Καὶ γὰρ ὄφρεως παντὸς χαλεπώτερον ἔρπει ὁ διάβολος πᾶσιν ἐπιπηδῶν, καὶ ὡσπερ σκορπίος τὸ κέντρον ἄρας, διανίσταται. Μὴ δὴ τοῦτο ὑμᾶς 30 θορυβεῖτω· καὶ γὰρ τὸν ἐκ πολμου καὶ νίκης καὶ σφαγῆς

εἶναι μεγάλη ἢ πίστις, ἐπειδὴ ἡ εἴσοδος εἶναι εὐρεία καὶ μεγάλη. Τί σημαίνει δὲ «θύρα μεγάλη»; Πολλοὶ εἶναι προητοιμασμένοι νὰ δεχθοῦν τὴν πίστιν, πολλοὶ εἶναι ἔτοιμοι νὰ προσέλθουν καὶ νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὸν Θεόν· εἶναι εὐρύχωρος ἡ εἴσοδος, ἀφοῦ εἶναι ὤριμος ἡ διάνοια τῶν προσερχομένων νὰ δεχθῆ νὰ ἀκούσῃ καὶ νὰ διδαχθῆ τὴν πίστιν. Δι' αὐτὸ ἐπετίθετο σφοδρῶς ὁ διάβολος, ἐπειδὴ πολλοὺς ἔβλεπε ν' ἀπομακρύνωνται ἀπὸ αὐτόν. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἐξ αἰτίας καὶ τῶν δύο ἔπρεπε νὰ μείνῃ, καὶ ἐπειδὴ ἦτο μέγα τὸ κέρδος, καὶ ἐπειδὴ ἦτο πολὺς ὁ ἀγών. Ἄλλὰ καὶ μὲ αὐτὸ τοὺς ἐνεψύχωνε, μὲ τὸ νὰ λέγῃ δηλαδὴ ὅτι τὸ κήρυγμα καρποφορεῖ παντοῦ καὶ ὅτι βλαστάνει πλουσίως. Ἐὰν δὲ εἶναι πολλοὶ οἱ ἐχθροί, εἶναι καὶ αὐτὸ σημεῖον τῆς προκοπῆς τοῦ εὐαγγελίου. Διότι ποτὲ δὲν ἐξαγριοῦται ὁ πονηρὸς ἐκείνος δαίμων, παρὰ ὅταν ἰδῆ νὰ ἀρπάζωνται πολλοὶ ἀπὸ ὅσους εἶχον γίνεαι ὄργανά του.

4. Καὶ ἐμεῖς λοιπόν, ὅταν θελήσωμεν νὰ κάνωμεν κάτι μεγάλο καὶ εὐγενές, ἄς μὴ βλέπωμεν ὅτι ἔχει πολὺν κόπον, ἀλλ' ἄς προσβλέπωμεν εἰς τὸ κέρδος. Πρόσεχε λοιπόν καὶ τὸν Παῦλον ὁ ὁποῖος δὲν δειλιάζει, οὔτε ὑποχωρεῖ διότι οἱ ἐχθροὶ εἶναι πολλοί, ἀλλ', ἐπειδὴ ἦτο μεγάλη ἡ θύρα, παραμένει καὶ καταδιώκει τοὺς ἐχθρούς. Διότι, ὅπως εἶπον, αὐτὸ ἦτο σημεῖον τοῦ ὅτι ἀπογυμνοῦται ὁ διάβολος. Καθ' ὅσον δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐξαγριωθῆ τὸ πονηρὸν ἐκεῖνο θηρίον ὅταν πράττωμεν εὐτελεῖ καὶ κακὰ ἔργα. Ὡστε, ὅταν ἰδῆς δίκαιον ἄνδρα νὰ κατορθώνη μεγάλα καὶ νὰ πάσχῃ ἄπειρα δεινά, μὴ ἀπορήσῃς. Διὰ τὸ ἀντίθετον μάλιστα θὰ ἔπρεπε ν' ἀπορήσῃς, ἐὰν δηλαδὴ ὁ διάβολος ἔμενεν ἡσυχος καὶ ὑπέμενε μὲ ἡρεμίαν τὰ τραύματα. Διότι δὲν πρέπει νὰ ἀποροῦμεν ἐὰν κάποιος ὄφιν, ποῦ τὸν κεντοῦν, ἐξαγριοῦται καὶ ἐφορμᾷ ἐναντίον αὐτοῦ ποῦ τὸν κεντρίζει. Καὶ ὁ διάβολος βέβαια φοβερώτερον ἀπὸ κάθε ὄφιν ἔρπει καὶ ἐπιτίθεται εἰς ὄλους καὶ ἐφορμᾷ ὡσὰν σκορπίος ποῦ ἔχει σηκώσει τὸ κεντρί. Μὴ σᾶς ταρασσοῦν λοιπόν αὐτό· διότι καὶ αὐτὸς ποῦ ἐπιστρέφει ἀπὸ πόλεμον καὶ

ἐπανιώντι ἀνάγκη καὶ ἰμάχθαι, πολλάκις δὲ καὶ τρυύματα ἔχειν.

Καὶ σὺ τοίνυν ὅταν ἴδῃς τινὰ ἐλεημοσύνας ποιοῦντα, καὶ ἄλλα μυρία ἐργαζόμενον ἀγαθὰ καὶ ταύτη συγκόπτιοντα τοῦ
5 διαβόλου τὴν δύναμιν, εἶτα πειρασμοῖς περιπεσόντα καὶ κινδύνους, μὴ διὰ τοῦτο θορυβηθῆς· διὰ γὰρ τοῦτο περιέπεσε πειρασμῶ, ἐπειδὴ σφόδρα ἐπληξεν τὸν διάβολον. Καὶ πῶς ὁ Θεὸς συνεχώρησε, φησὶν; Ἴνα μᾶλλον σιεφανωθῆ, ἵνα πλείονα λάβῃ πληγὴν ἐκεῖνος. Ὅταν γὰρ μετὰ τὸ ἀγαθὰ
10 ποιεῖν καὶ δεινὰ πάσχων εὐχαριστῆ διαπαντός, πλήττεται ὁ διάβολος. Μέγα μὲν γάρ, καὶ ἐξ οὐρίας φερομένων τῶν πραγμάτων, καὶ ἐλεεῖν, καὶ ἀρετῆς ἀνιέχεσθαι πολλῶ δὲ μείζον τὸ δεῖνα πάσχοντα, μὴ ἀφίστασθαι τῆς καλῆς ταύτης ἐργασίας. Οὐτός ἐστιν ὁ διὰ τὸν Θεὸν μάλιστα ταῦτα ποιῶν.

15 Ὅσοι κἂν κινδυνεύωμεν, ἀγαπητοί, κἂν ὀτιοῦν πάσχωμεν, μετὰ πλείονος ἐχώμεθα τῆς προθυμίας τῶν ὑπὲρ ἀρετῆς πόνων. Οὐδὲ γὰρ οὐτός ὁ τῆς ἀντιδόσεως καιρός. Μὴ τοίνυν ἐνταῦθα ἀπαιτῶμεν τοὺς σιεφάνους, ἵνα μὴ ἐν τῷ καιρῷ τῶν σιεφάνων ἐλατιώσωμεν ἡμῶν τὴν ἀμοιβήν. Καθάπερ
20 γὰρ ἐπὶ τῶν τεχνιτῶν οἱ μὲν ἑαυτοὺς τρέφοντες καὶ ἐργαζόμενοι μείζονα τὸν μισθὸν λαμβάνουσιν, οἱ δὲ παρὰ τοῖς μισθωσαμένοις τρεφόμενοι, ὑποτιθέμενοι τοῦ μισθοῦ μέρος οὐ μικρόν· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ἀγίων ὁ μὲν μυρία ποιῶν ἀγαθὰ καὶ μυρία πάσχων κακά, ἀκέραιον ἔχει τὸν μισθόν,
25 καὶ πολὺ πλείονα τὴν ἀμοιβήν, οὐχ ὑπὲρ τῶν ἀγαθῶν ὧν ἐποίησε μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν κακῶν ὧν ἔπαθεν· ὁ δὲ ἀνέσεως ἐνταῦθα ἀπολαύων καὶ τρυφῆς, οὐχ οὕτως ἔχει λαμπροὺς τοὺς σιεφάνους ἐκεῖ.

Μὴ τοίνυν ἐνταῦθα ζητῶμεν τὴν ἀντίδοσιν, ἀλλὰ τότε
30 μάλιστα χαίρωμεν, ὅταν κατορθοῦντες πάσχωμεν κακῶς. Οὐ γὰρ τὸν ἐκ τῶν κατορθωμάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν

νίκην καὶ σφαγὴν κατ' ἀνάγκην θὰ εἶναι καὶ αἱματωμένος, πολλές φορές δὲ καὶ τραύματα θὰ ἔχη.

Καὶ σὺ λοιπὸν ὅταν ἰδῆς κάποιον νὰ κάμνη ἐλεημοσύνας καὶ ἄλλα πολλά ἀγαθὰ καὶ μὲ αὐτὰ νὰ κατακόπη τὴν δύναμιν τοῦ διαβόλου καὶ ὕστερον νὰ ἔχη περιπέσει εἰς δοκιμασίαν καὶ κινδύνους, μὴ θορυβηθῆς δι' αὐτό· διότι δι' αὐτὸ ἔπεσεν εἰς δοκιμασίαν, ἐπειδὴ πολὺ ἐκτύπησε τὸν διάβολον. Καὶ πῶς ἐπέτρεψεν ὁ Θεός; θὰ εἰπῆς. Διὰ νὰ στεφανωθῆ περισσότερον, διὰ νὰ πληγωθῆ περισσότερον ὁ διάβολος. Διότι ὅταν, πράττων ἀγαθὰ καὶ δυστυχῶν, εὐχαριστεῖ συνεχῶς, κτυπᾶται ὁ διάβολος. Καθ' ὅσον εἶναι μὲν μέγα καλὸν καὶ ὅταν ὅλα ἔρχονται κατ' εὐχὴν τὸ νὰ ἐλεῆ καὶ νὰ εἶναι ἀφωσιωμένος κανεῖς εἰς τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ πολὺ περισσότερον ὅταν δυστυχῆ κανεῖς νὰ μὴ παραιτηται ἀπὸ τὴν καλὴν αὐτὴν ἐργασίαν. Αὐτὸς εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἐκεῖνος ποὺ πράττει αὐτὰ διὰ τὸν Θεόν.

Ὡστε καὶ ἂν κινδυνεύωμεν, ἀγαπητοί, καὶ ἂν πάσχωμεν ὁ,τιδήποτε, μὲ πολλὴν προθυμίαν ἄς ὑπομένωμεν τοὺς κόπους διὰ τὴν ἀρετὴν. Διότι δὲν εἶναι τώρα ὁ καιρὸς τῆς ἀνταποδόσεως. Ἄς μὴ ζητοῦμεν λοιπὸν ἐδῶ τοὺς στεφάνους, διὰ νὰ μὴ μειώσωμεν τὴν ἀμοιβὴν μας κατὰ τὸν καιρὸν τῶν στεφάνων. Διότι, ὅπως εἰς τοὺς τεχνίτας αὐτοὶ μὲν οἱ ὁποῖοι τρέφουν τοὺς ἑαυτοὺς των καὶ ἐργάζονται λαμβάνουν μεγαλύτερον μισθόν, ἐνῶ αὐτοὶ ποὺ τρέφονται ἀπὸ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι τοὺς πληρώνουν, ὑφίστανται ὄχι μικρὰν μείωσιν τοῦ μισθοῦ των, ἔτσι καὶ εἰς τοὺς ἀγίους· αὐτὸς μὲν ποὺ πράττει πολλά ἀγαθὰ καὶ πάσχει πολλά κακὰ ἔχει ἀκέραιον τὸν μισθόν καὶ πολὺ μεγαλυτέραν τὴν ἀμοιβὴν, ὄχι μόνον διὰ τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἔπραξεν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ κακὰ ποὺ ὑπέστη· ἐνῶ αὐτὸς ποὺ ἀπολαμβάνει ἐδῶ ἄνεσιν καὶ ἀπόλαυσιν δὲν ἔχει τόσον λαμπροὺς τοὺς στεφάνους ἐκεῖ.

Ἄς μὴ ζητοῦμεν λοιπὸν ἐδῶ τὴν ἀνταπόδοσιν, ἀλλὰ τότε ἄς χαιρώμεθα περισσότερον, ὅταν, ἐνῶ κατορθώνομεν τὰ καλά, πάσχωμεν κακὰ. Διότι ὄχι μόνον τὸν μισθόν ποὺ ἀναλογεῖ εἰς τὰ κατορθώματα, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνον ποὺ

τῶν πειρασμῶν μισθὸν ἡμῖν ὁ Θεὸς ἐκεῖ ταμιεύεται. Ἴνα
 δὲ καὶ σαφέστερον ὃ λέγω γένηται, ἔσιωσαν δύο πλούσιοι
 ἐλεήμοονες, καὶ διδόντων πένησιν· εἶτα ὁ μὲν ἐπὶ τῷ
 πλούτῳ μενείω, καὶ πάσης εὐημερίας ἀπολαύει· ὁ δὲ εἰς
 5 πενίαν πιπίει καὶ νόσους καὶ συμφοράς, καὶ χάριν ἔχει
 τῷ Θεῷ. Τούτων τοίνυν ἀπελθόντων ἐκεῖ, τίς μείζονα λή-
 ψεται τὸν στέφανον; Οὐκ εὐδηλόν ἐστι ὁ νοσῶν καὶ ταλαι-
 παρούμενος, ὅτι καὶ εὖ ποιῶν καὶ πάσχων κακῶς οὐδὲν
 ἔπαθεν ἀνθρώπινον; Παντί που δῆλον. Καὶ γὰρ αὐτός ἐστιν
 10 ὁ ἀνδριάς ὁ ἀδαμάντινος, οὗτος ὁ εὐγνώμων οἰκέτης. Εἰ
 γὰρ οὐδὲ δι' ἐλπίδα βασιλείας δεῖ τι ποιεῖν ἀγαθόν, ἀλλὰ
 διὰ τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν, ὃ πάσης βασιλείας μείζον ἐστι, τί-
 νος ἄξιός ἐστιν ὁ διὰ τὸ μὴ λαβεῖν ἐνταῦθα τὴν ἀντίδοσιν
 ἀργότερος περὶ τὴν ἀρετὴν γινόμενος;

15 Μὴ τοίνυν θορυβώμεθα, ὅταν ἴδωμεν, ὅτι ὁ δεῖνα χή-
 ρας καλῶν, καὶ δοχὰς συνεχεῖς ἐργαζόμενος, ἀπώλεσε τὴν
 οἰκίαν ἐμπροσθεῖσαν ἢ ἑτέραν τινὰ τοιαύτην ὑπέμεινε συμ-
 φοράν· καὶ γὰρ διὰ τοῦτο λήψεται τὸν μισθόν. Ἐπεὶ καὶ
 ὁ Ἰωβ οὐχ οὕτως ἐπὶ ταῖς ἐλεημοσύναις ἐθαυμάζετο, ὡς ἐφ'
 20 οἷς ἔπαθε μετὰ ταῦτα. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ φίλοι ἐξεντελίζον-
 ται οἱ τούτου, καὶ οὐδενὸς ἄξιοι λόγου νομίζονται εἶναι,
 ὅτι τὰς παρούσας ἐζήτουν ἀντιδόσεις, καὶ ἀπὸ τούτων τοῦ
 δικαίου κατεψηφίζοντο. Μὴ τοίνυν ἐνταῦθα ζητῶμεν τὴν
 ἀμοιβήν, μὴ πένητες καὶ πτωχοὶ γενώμεθα. Καὶ γὰρ ἐ-
 25 σχάτης τοῦτο εὐτελείας, οὐρανοῦ προκειμένου καὶ τῶν ὑπὲρ
 τὸν οὐρανόν, τὰ ἐνταῦθα περιοκοπεῖν. Μὴ δὴ οὕτω ποιῶμεν
 ἀλλ' ὅπερ ἂν ἐπέλθῃ τῶν ἀδοκῆτων, τῶν ἐπιταγμάτων ἡμεῖς
 ἐχώμεθα τοῦ Θεοῦ διηγεκῶς, καὶ πειθώμεθα τῷ μακαρίῳ
 Παύλῳ, καὶ κισώτιον πενήτων ποιῶμεν ἐπὶ τῆς οἰκίας,
 30 καὶ παρὰ τὸν τόπον, ὃν ἔσηκας εὐχόμενος, ἐκεῖ κείσθω, καὶ

ἀναλογεῖ εἰς τὰς δοκιμασίας ἀποταμιεύει δι' ἐμᾶς ὁ Θεὸς εἰς τὸν οὐρανόν. Διὰ τὴν γίνῃ δὲ σαφέστερον αὐτὸ ποῦ λέγω, ἃς λάβωμεν ὡς παράδειγμα δύο πλουσίους ἐλεήμονας ποῦ δίδουν εἰς τοὺς πτωχοὺς· ὕστερον ὁ μὲν ἓνας παραμένει πλούσιος καὶ ἀπολαμβάνει κάθε εὐημερίαν, ὁ δὲ ἄλλος πίπτει εἰς πτωχείαν καὶ νόσους καὶ συμφορὰς καὶ εὐχαριστεῖ τὸν Θεόν. "Ὅταν λοιπὸν αὐτοὶ ἀπέλθουν ἐκεῖ, ποῖος θὰ λάβῃ μεγαλύτερον στέφανον; Δὲν εἶναι φανερόν ὅτι αὐτὸς ποῦ ἠσθένησε καὶ ἐταλαιπωρήθη, διότι καὶ ὅταν ἦτο εἰς εὐημερίαν καὶ ὅταν ἦτο εἰς δυστυχίαν δὲν ἔπαυσε νὰ εἶναι ἐνάρετος; Εἶναι καταφανές. Καὶ βέβαια αὐτὸς εἶναι ὁ ἀδαμάντινος ἀνδριάς, αὐτὸς εἶναι ὁ εὐγνώμων ὑπηρέτης. Διότι, ἐὰν οὔτε διὰ τὴν ἐλπίδα τῆς βασιλείας πρέπει νὰ πράττωμεν τὸ ἀγαθόν, ἀλλὰ νὰ τὸ πράττωμεν διότι εἶναι θέλημα τοῦ Θεοῦ, ποῦ εἶναι ἀνώτερον ἀπὸ κάθε βασιλείαν, ποῖας ἀμοιβῆς εἶναι ἄξιος αὐτὸς ποῦ, ἐπειδὴ δὲν ἔλαβεν ἐδῶ τὴν ἀνταπόδοσιν, ἔγινε βαρύτερος εἰς τὴν ἀρετὴν;

"Ἄς μὴ ταρασσώμεθα λοιπὸν ὅταν ἰδοῦμεν ὅτι ὁ τάδε, παρ' ὅ,τι ἐπροστάτευε χήρας καὶ συνεχῶς ἐφιλοξένει, ἔχασε τὴν οἰκίαν ἀπὸ πυρκαϊᾶν ἢ ὑπέμεινεν ἄλλην τέτοιαν συμφορὰν· καθ' ὅσον δι' αὐτὸ θὰ λάβῃ τὸν μισθόν. Διότι καὶ ὁ Ἰὼβ δὲν ἐθαυμάζετο τόσον διὰ τὰς ἐλεημοσύνας, ὅσον δι' ὅσα ἔπαθε μετὰ ἀπὸ αὐτά. Δι' αὐτὸ καὶ οἱ φίλοι του γίνονται τόσον εὐτελεῖς καὶ θεωροῦνται τελείως ἀνάξιοι λόγου, διότι ἐζήτησαν τὰς ἀνταποδόσεις εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν καὶ ἀπὸ αὐτὰς ἔκρινον τὸ δίκαιον. "Ἄς μὴ ζητῶμεν λοιπὸν ἐδῶ τὴν ἀμοιβήν, ἃς μὴ γινώμεθα πτωχοί. Διότι αὐτὸ εἶναι γνῶρισμα ἐσχάτης μικρότητος, ἐνῶ εἶναι ἐμπρὸς ὁ οὐρανὸς καὶ αὐτὰ ποῦ ὑπερβαίνουν τὸν οὐρανόν, νὰ προσβλέπωμεν εἰς τὰ τῆς παρούσης ζωῆς. "Ἄς μὴ κάμνωμεν ἔτσι λοιπὸν· ἀλλ' ὅ,τιδήποτε ἔλθῃ ἀπροσδόκητον, ἐμεῖς ἃς εἴμεθα συνεχῶς προσηλωμένοι εἰς τὰ προστάγματα τοῦ Θεοῦ καὶ ἃς πειθώμεθα εἰς τὸν μακάριον Παῦλον, καὶ ἃς ἔχωμεν ταμεῖον πτωχῶν εἰς τὴν οἰκίαν καὶ εἰς τὸν τόπον εἰς τὸν ὁποῖον ἐστάθης προσευχόμενος ἐκεῖ νὰ

ὅσῳκίς ἂν εἰσέλθῃς εὐξασθαι, καιάθες πρῶτον τὴν ἐλεη-
 μουσύνην, καὶ τότε ἀνάπεμπε εὐχὴν· καὶ ὥσπερ οὐκ ἂν ἔλοιο
 χερσὶν ἀνίπτοις εὐξασθαι, οὕτω μηδὲ ἐλεημοσύνης χωρὶς.
 Καὶ γὰρ οὐκ ἔλατιον τοῦ εὐαγγέλιον κρέμασθαι παρὰ τὴν
 5 κλίνην τὸ ἐλεημοσύνην κείσθαι. Εὐαγγέλιον μὲν γὰρ εἶναι
 κρεμάσης μηδὲν ποιῶν, οὐδὲν τοσοῦτον ὠφεληθήσῃ· τοῦτο
 δὲ ἔχων τὸ κιβώτιον, ὄπλον ἔχεις κατὰ τοῦ διαδόλου, τὴν
 εὐχὴν ὑπόπιερον ποιεῖς, ἀγίαν καιασκευάζεις τὴν οἰκίαν,
 τροφὰς ἔνδον ἔχων ἀποκειμένας τοῦ βασιλέως.

10 Παρὰ τοῦτο καὶ ἡ κλίνη κείσθω τὸ κιβώτιον, καὶ ἀφαν-
 τασίαστος ἔσται ἡ νύξ· μόνον μηδὲν ἐξ ἀδικίας ἐκεῖ θαλλέ-
 σθω. Ἐλεημοσύνη γὰρ τὸ πρῶγμά ἐστιν· ἐλεημοσύνην δὲ
 ἀπὸ ὠμότητος οὐκ ἔνι βλασιῆσαί ποιε. Βούλεσθε καὶ τὰς
 ἀφορμάς, ὅθεν δεῖ καταβάλλειν, εἶπω, ὥστε καὶ ταύτη ποιῆ-
 15 σαι εὐκόλον τὴν τοιαύτην φορὰν; Ὁ χειροτέχνης, οἷον ὁ
 ὑποδηματορράφος, ἢ ὁ σκυτιτόμος, ἢ ὁ χαλκοτύπος, ἢ ἕτερος
 ὅστισοῦν δημιουργός, ἐπειδὴν πωλήσῃ τι τῶν ἀπὸ τῆς τέ-
 χνης, ἀπαρχέσθω τῆς τιμῆς τοῦ Θεοῦ, καταβαλλέτω μικρὸν
 μέρος ἀντόθι, καὶ μεριζέσθω πρὸς τὸν Θεὸν ἐξ ἐλάτιονος
 20 μοίρας. Οὐδὲ γὰρ μέγα τι αἰτῶ, ἀλλὰ τοσοῦτον ὅσον Ἰου-
 δαίων οἱ νῆπιοι, καὶ μυρῖων γέμοντες κακῶν, τοσοῦτον οἱ
 τὸν οὐρανὸν προσδοκῶντες ἡμεῖς βάλλωμεν.

Ταῦτα δὲ οὐ νομοθετῶν, οὐδὲ κωλύων τὸ πλεον λέγω,
 ἀλλ' ἀξιῶν μὴ ἔλατιον τῆς δεκάτης μοίρας καταθεῖναι. Τοῦ-
 25 το δὲ μὴ πωλοῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀγοράζων ποίει, καὶ μι-
 σθὸν κομιζόμενος. Τοῦτον καὶ οἱ τοὺς ἀγροὺς κεκτημένοι
 τηρεῖωσαν τὸν νόμον ἐν ταῖς προσόδοις· τοῦτον πάντες οἱ

εὐρίσκεται καὶ ὅσας φορές εἰσέλθης διὰ νὰ προσευχηθῆς, δῶσε πρῶτον τὴν ἐλεημοσύνην καὶ τότε νὰ ἀναπέμνης προσευχὴν· καὶ ὅπως δὲν θὰ ἤθελες νὰ προσευχηθῆς χωρὶς προηγουμένως νὰ πλύνῃς τὰ χέρια σου, ἔτσι νὰ μὴ θέλῃς νὰ προσευχηθῆς καὶ χωρὶς ἐλεημοσύνην. Διότι τὸ νὰ ἀναπαύεσαι εἰς τὴν ἐλεημοσύνην δὲν εἶναι ὀλιγώτερον ἀπὸ τοῦ νὰ κρέμεται πλησίον τῆς κλίνης σου τὸ εὐαγγέλιον. Διότι ἐὰν μὲν κρεμάσῃς τὸ εὐαγγέλιον χωρὶς νὰ πράττης τίποτε, δὲν θὰ ὠφεληθῆς τόσον· ἐνῶ μὲ τὸ νὰ ἔχῃς αὐτὸ τὸ κιβώτιον, ἔχεις ὄπλον κατὰ τοῦ διαβόλου, δίδεις πτερὰ εἰς τὴν προσευχὴν, κάμνεις ἁγίαν τὴν οἰκίαν μὲ τὸ νὰ ἀποταμιεύῃς μέσα τροφὰς διὰ νὰ τὰς προσφέρῃς εἰς τὸν βασιλέα διὰ τῶν πτωχῶν.

Πλησίον αὐτοῦ τοῦ κιβωτίου ἄς εἶναι καὶ ἡ κλίνη, καὶ θὰ εἶναι ἀπηλλαγμένη ἀπὸ κάθε σατανικὴν φαντασίαν ἢ νύκτα· μόνον νὰ μὴ εἰσέρχεται ἐκεῖ τίποτε ποῦ νὰ προέρχεται ἀπὸ ἀδικίαν. Διότι δι' ἐλεημοσύνην πρόκειται· ἐλεημοσύνη δὲ ἀπὸ ἀπανθρωπίαν δὲν ἠμπορεῖ ποτὲ νὰ βλαστήσῃ. Θέλετε νὰ εἰπῶ καὶ τὰς ἀφορμὰς διὰ τὰς ὁποίας πρέπει νὰ δίδετε, ὥστε καὶ μὲ αὐτὸ νὰ κάνω εὐκόλον αὐτὴν τὴν προσφοράν; Ὁ χειροτέχνης, ὅπως ὁ ὑποδηματοποιὸς ἢ αὐτὸς ποῦ κατεργάζεται δέρματα ἢ σιδηρουργὸς ἢ ἄλλος ὁποιοσδήποτε τεχνίτης, ὅταν πωλήσῃ κάτι ἀπὸ ὅσα ἔκανε μὲ τὴν τέχνην του, ἄς δίδῃ ὡς τιμὴν εἰς τὸν Θεὸν τὴν ἀπαρχὴν τῶν ἐσόδων, ἄς καταβάλλῃ ἓν μικρὸν μέρος ἐδῶ, καὶ ἄς δίδῃ μερίδιον εἰς τὸν Θεὸν ἓν μικρὸν μέρος. Δὲν ζητῶ βέβαια τίποτε πολὺ, ἀλλὰ τόσον, ὅσον οἱ πνευματικῶς νήπιοι ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, οἱ ὁποῖοι καὶ ἦσαν γεμᾶτοι ἀπὸ ἄπειρα κακά, τόσον ἄς δίδωμεν ἐμεῖς ποῦ προσδοκῶμεν τὸν οὐρανόν.

Αὐτὰ τὰ λέγω δὲ ὄχι ὡς νόμον, οὔτε ἐμποδίζω τὸ περισσότερο, ἀλλὰ ζητῶ νὰ μὴ καταθέτῃ κανεὶς ὀλιγώτερον ἀπὸ τὸ ἓν δέκατον τῶν ἐσόδων του. Αὐτὸ δὲ νὰ κάμνης ὄχι μόνον ὅταν πωλῆς, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀγοράζῃς καὶ ὅταν λαμβάνῃς μισθόν. Αὐτὸν τὸν νόμον ἄς τηροῦν καὶ αὐτοὶ ποῦ ἔχουν ἀγροὺς καὶ εἰσοδήματα· αὐτὸν καὶ ὅλοι ὅσοι

τοὺς δικαίους συλλέγοντες πόρους. Πρὸς γὰρ τοὺς τόκους
 ἀπαιτοῦντας οὐδείς μοι λόγος, οὐδὲ πρὸς σιραιώτας τοὺς
 διασειόντας ἄλλους, καὶ πραγματευομένους ἀλλοτριίας συμ-
 φοράς· οὐδὲν γὰρ ἐκεῖθεν βούλεται δέχεσθαι ὁ Θεός· ἀλλὰ
 5 πρὸς τοὺς ἐκ δικαίων πάντων συλλέγοντας τὰ ὄνια, ταῦτα
 λέγω. Καὶ γὰρ ἐὰν ἐν τοιαύτῃ συνηθείᾳ κατασιήσωμεν ἐ-
 αυτούς, ὑπὸ τοῦ συνειδότης κεντούμεθα λοιπὸν ἂν ποιε τοῦ-
 τον ἀπολίπωμεν τὸν νόμον, καὶ οὐδὲ βαρὺ λοιπὸν τὸ πρᾶγμα
 ἠγησόμεθα, καὶ κατὰ μικρὸν ἐπὶ τὰ μείζονα ἤξομεν· καὶ
 10 μελειθήσαντες, χρημάτων καταφρονεῖν καὶ τὴν ρίζαν τῶν κα-
 κῶν ἀνασπάσαντες τὸν τε ἐνταῦθα μετὰ ἀδείας βιωσόμεθα θίον,
 καὶ τῆς μελλούσης τευξόμεθα ζωῆς, ἧς γένοιτο πάντας ἡ-
 μᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν
 Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα σὺν τῷ ἁγίῳ
 15 καὶ ἀγαθῷ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

συγκεντρώνουν με τιμιότητα τὰ κέρδη των. Διότι δι' αὐτοὺς ποὺ λαμβάνουν τόκους δὲν κάμνω λόγον, οὔτε διὰ στρατιώτας ποὺ καταχρῶνται τὴν δύναμίν των διὰ νὰ ἐκβιάζουν ἄλλους καὶ προκαλοῦν συμφορὰς εἰς τοὺς ἄλλους· διότι τίποτε δὲν θέλει νὰ δεχθῆ ἀπὸ ἐκεῖ ὁ Θεός· ἀλλὰ πρὸς αὐτοὺς ποὺ ἀπὸ τιμίους κόπους συγκεντρώνουν τὰ ὑπάρχοντά των τὰ λέγω αὐτά. Διότι, ἐὰν καθιερώσωμεν εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας τέτοιαν συνήθειαν, θὰ μᾶς κεντᾶ πλέον ἢ συνειδησίς μας ἐὰν ποτε ἐγκαταλείψωμεν αὐτὸν τὸν νόμον καὶ δὲν θὰ μᾶς φανῆ βαρὺ τὸ πρᾶγμα καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον θὰ φθάσωμεν καὶ εἰς τὰ μεγάλα· καὶ ἀφοῦ ἐμάθομεν νὰ καταφρονῶμεν τὰ χρήματα καὶ ἐξεβάλομεν τελείως τὴν ρίζαν τῶν κακῶν, καὶ τὴν παροῦσαν ζωὴν ᾧς ζήσωμεν με ἐλευθερίαν καὶ τῆς μελλούσης ᾧς τύχωμεν, τὴν ὁποῖαν εἶθε νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι με τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ με τὸν ὁποῖον εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸ ἅγιον καὶ ἀγαθὸν Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΜΔ
Α' Κορ. 16, 10 - 24

«Ἐὰν δὲ ἔλθῃ Τιμόθεος πρὸς ὑμᾶς, βλέπετε ἵνα ἀφόβως γένηται πρὸς ὑμᾶς».

- 5 1. Τάχα τις ἠγεῖται ἀνάξιον εἶναι τῆς ἀνδρείας τῆς Τιμοθέου τὴν παράκλησιν ταύτην· ἀλλ' οὐ Τιμοθέου ἔνεκεν τοῦτο εἴρηται, ἀλλὰ τῶν ἀκούοντων, ἵνα μὴ διὰ τῆς εἰς αὐτὸν ἐπιβουλῆς ἑαυτοὺς καταβλάψωσιν. Ἐκεῖνος μὲν γὰρ ἀεὶ πρὸς κινδύνους ἦν παρεμβεβλημένος. «Ὡς γὰρ πατρὶ τέ-
- 10 κνον σὺν ἐμοὶ ἐδούλευσεν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ», φησί. Ἄλλ' ἵνα μὴ ἀπὸ τῆς εἰς τὸν μαθητὴν θρασυτήτος, καὶ εἰς τὸν διδάσκαλον προέλθωσι, καὶ χεῖρους γένωνται, πόρρωθεν αὐτοὺς κατασιέλλει λέγων, «Ἴνα ἀφόβως γένηται πρὸς ὑμᾶς»· τουτέστιν, ἵνα μὴ τις αὐτοῦ κατεξανισιῆται τῶν ἀπε-
- 15 γνωσμένων ἐκείνων. Καὶ γὰρ ἔμελλεν αὐτοῖς ἴσως ἐπιτιμᾶν, ὑπὲρ ὧν καὶ Παῦλος ἐπέσειλε· καὶ γὰρ ἐπηγγείλατο δι' αὐτὸ τοῦτο πέμπειν αὐτόν. «Ἐπεμψα» γὰρ «Τιμόθεον ὑμῖν», φησί, «ὃς ὑμᾶς ἀναμνήσει τὰς ὁδοὺς μου τὰς ἐν Χριστῷ, καθὼς πανταχοῦ ἐν πάσῃ ἐκκλησίᾳ διδάσκω».
- 20 Ἴν' οὖν μὴ εὐγενείᾳ καὶ πλούτῳ καὶ τῇ τοῦ δήμου σουσιάσει καὶ τῇ ἔξωθεν σοφίᾳ θαρροῦντες ἐπίθωνται καὶ διαπιύωσι καὶ ἐπιβουλεύσωσιν, ἀλγοῦντες τοῖς ἐλέγχοις τοῖς παρ' αὐτοῦ, ἢ ὑπὲρ ὧν ὁ διδάσκαλος ἐπειμίησε, δίκην αὐτὸν ἀπαιτήτωσιν ἐκεῖνον ἀμυνόμενοι, διὰ τοῦτό φησιν, «Ἴνα
- 25 ἀφόβως γένηται πρὸς ὑμᾶς». Μὴ γὰρ μοι τοὺς ἔξωθεν εἰ-
πης τοὺς Ἑλληνας καὶ ἀπίστους· τὰ παρ' ὑμῶν ἀπαιτῶ, ὑπὲρ ὧν καὶ ἡ ἐπιστολὴ ἅπασα συνετέθη, οὓς καὶ ἐν ἀρχῇ

ΛΟΓΟΣ ΜΔ΄
Α΄ Κορ. 16, 10 - 24

«Ἐάν δὲ ἔλθῃ ὁ Τιμόθεος, προσέξτε νὰ μείνῃ μαζί σας χωρίς φόβον».

1. Ἴσως κανεὶς θεωρεῖ ὅτι αὐτὴ ἡ παράκλησις εἶναι ἀναξία τῆς ἀνδρείας τοῦ Τιμοθέου· ὅμως δὲν εἶπεν αὐτὸ διὰ τὸν Τιμόθεον, ἀλλὰ διὰ τοὺς παραλήπτας τῆς ἐπιστολῆς, διὰ νὰ μὴ βλάψουν τοὺς ἑαυτοὺς των μὲ τὴν ἔχθραν πρὸς αὐτόν. Καθ' ὅσον ἐκεῖνος μὲν πάντοτε ἐρρίπτετο μέσα εἰς τοὺς κινδύνους. Διότι, λέγει, «Ὡσὰν παιδί μαζί μὲ τὸν πατέρα του ὑπηρέτησεν μαζί μου εἰς τὸ εὐαγγέλιον»¹. Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ προχωρήσουν ἀπὸ τὴν θρασύτητα πρὸς τὸν μαθητὴν εἰς τὴν θρασύτητα πρὸς τὸν διδάσκαλον καὶ γίνουν χειρότεροι, ἀπὸ μακρὰν τοὺς καταπραῦνει μὲ τοὺς λόγους «νὰ μείνῃ μαζί σας χωρίς φόβον»· δηλαδή, νὰ μὴ ἐπαναστατήσῃ ἐναντίον του κανεὶς ἀπὸ ἐκείνους πού συμβουλεύουν τὰ ἀντίθετα. Καθ' ὅτι ἐπρόκειτο ἴσως νὰ τοὺς ἐπιπλήξῃ δι' ὅσα καὶ ὁ Παῦλος τοὺς ἔγραφεν, ἀφοῦ ὑπεσχέθη ὅτι δι' αὐτὸ ἀκριβῶς στέλλει αὐτόν. Διότι λέγει· «Δι' αὐτὸ σᾶς ἔστειλα τὸν Τιμόθεον, ὁ ὁποῖος θὰ σᾶς ὑπενθυμίσῃ τὰς διδασκαλίας μου ἐν Χριστῷ, καθὼς τὰς διδάσκω παντοῦ εἰς κάθε ἐκκλησίαν».

Διὰ νὰ μὴ ἐπιτίθενται λοιπὸν λαμβάνοντες θάρρος ἀπὸ τὴν εὐγενῆ καταγωγὴν καὶ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν καταγωγὴν τοῦ λαοῦ καὶ τὴν κοσμικὴν σοφίαν καὶ περιφρονοῦν καὶ ἐπιβουλεύονται ἀπὸ δυσφορίαν διὰ τοὺς ἐλέγχους πού θὰ γίνουν ἀπὸ αὐτόν ἢ δι' ὅσα τοὺς ἐπέπληξεν ὁ διδάσκαλος, ζητήσουν λόγον ἀπὸ αὐτόν ἐκδικούμενοι τὸν Παῦλον, δι' αὐτὸ λέγει, «νὰ μείνῃ μαζί σας χωρίς φόβον». Μὴ μοῦ εἰπῆς λοιπὸν διὰ τοὺς ἑκτός τῆς Ἐκκλησίας εἰδωλολάτρας καὶ ἀπίστους· αὐτὰ πού ὀφείλετε σεῖς ἀπαιτῶ, διὰ τὰ ὁποῖα καὶ ἡ ἐπι-

καὶ προοιμίους ἐφόβησε. Διὰ τοῦτο εἶπε, «πρὸς ὑμᾶς». Εἶτα ἀπὸ τῆς διακονίας ἀξιόπιστον αὐτὸν ποιεῖ λέγων «Τὸ γὰρ ἔργον Κυρίου ἐργάζεται». Μὴ γὰρ δὴ τοῦτο ἴδης, φησί, εἰ μὴ πλούσιος, εἰ μὴ εὐπαιδευτος, μηδὲ πρεσβύτης, ἀλλὰ
 5 τί ἐπιτίνακται καὶ ἀνύει «Τὸ γὰρ ἔργον Κυρίου ἐργάζεται». Τοῦτο δὲ ἀντὶ πάσης αὐτῷ καὶ εὐγενείας καὶ πλούτου καὶ ἡλικίας καὶ σοφίας ἀπόχρη. Καὶ οὐκ ἠρκέσθη τούτῳ, ἀλλὰ προσέθηκε «Καθὼς καὶ ἐγώ» καὶ ἀνωτέρω, «Ὁ ἐστί μου τέκνον ἀγαπητὸν καὶ πιστὸν ἐν Κυρίῳ· αὐτὸς ὑμᾶς ἀναμνή-
 10 σει τὰς ὁδοὺς μου τὰς ἐν Χριστῷ.

Ἐπεὶ οὖν καὶ νέος ἦν, καὶ μόνος ἐνεχειρίσθη δήμῳ τοσοῦτου διόρθωσιν, ἀμφότερα δὲ εἰς καιαφρόνησιν ἦγεν, εἰκότως ἐπάγει «Μὴ τις οὖν αὐτὸν ἐξουθενήσῃ». Καὶ οὐ τοῦτο ἀπαιτεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ τιμὴν πλείονα· διὸ καὶ φησι,
 15 «Προπέμψατε δὲ αὐτὸν μετ' εἰρήνης»· τουτέστιν, ἀφόβως, μὴ μάχας καὶ φιλονεικίας ἐμποιοῦντες, μὴ ἔχθρας καὶ ἀπεχθείας, ἀλλ' ὑποταγὴν ἅπασαν ὡς διδασκάλῳ παρέχοντες. «Ἴνα ἔλθῃ πρὸς με· ἐκδέχομαι γὰρ αὐτὸν μετὰ τῶν ἀδελφῶν». Καὶ τοῦτο φοβοῦντος αὐτοῦς ἦν. Ἴνα γὰρ εἰδότες,
 20 διὰ πάντα εἰρήσεται πρὸς αὐτὸν ἅπερ ἂν πάθῃ, ἐπεικέστεροι γίνονται, διὰ τοῦτο προσέθηκεν «Ἐκδέχομαι γὰρ αὐτόν».

Ἄλλως δὲ καὶ ἐπιεῦθεν ἀξιόπιστον ποιεῖ, εἴγε μέλλων ἐξιέναι, αὐτὸν περιμένει, καὶ τὴν εἰς ἐκείνους δείκνυσιν ἀγάπην, διὰ τὸν οὕτω χρήσιμον δι' αὐτοῦς φαίνεται πέμψας.

25 2. «Περὶ δὲ Ἀπολλῶ τοῦ ἀδελφοῦ πολλὰ παρεκάλεσα αὐτόν, ἵνα ἔλθῃ πρὸς ὑμᾶς». Οὗτος καὶ εὐπαιδευτος δοκεῖ εἶναι, καὶ πρεσβύτερος τοῦ Τιμοθέου. Ἴν' οὖν μὴ λέγωσι, τί δήποτε τὸν μὲν ἄνδρα οὐκ ἀπέστειλε, τὸν δὲ νέον ἀντὶ ἐκείνου; ὅρα καὶ τοῦτο πῶς παραμυθεῖται, ἀδελφόν τε αὐ-
 30 τὸν καλῶν, καὶ πολλὰ παρακεκλημέναι λέγων. Ἴνα γὰρ μὴ

στολή ολόκληρος έγγραφη, τοὺς ὁποίους καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ εἰς τὸ προοίμιον τῆς ἐπιστολῆς ἐφόβησε. Δι' αὐτὸ εἶπε, «προσέξατε σεῖς». Ἔπειτα δεικνύει αὐτὸν ἀξιόπιστον ἀπὸ τὴν ὑπηρεσίαν του μὲ τοὺς λόγους· «Διότι ἐργάζεται τὸ ἔργον τοῦ Κυρίου». Μὴ βλέπων λοιπὸν αὐτό, λέγει, ἐὰν δὲν εἶναι πλούσιος, ἐὰν δὲν ἔχη μεγάλην μόρφωσιν, οὔτε μεγάλην ἡλικίαν, ἀλλὰ τί ἐντολήν ἔχει καὶ τί ἐκτελεῖ. «Διότι τὸ ἔργον τοῦ Κυρίου ἐργάζεται». Τοῦτο δὲ ἦτο ἀρκετὸν εἰς αὐτὸν ἀντὶ εὐγενοῦς καταγωγῆς καὶ πλούτου καὶ ἡλικίας καὶ σοφίας. Καὶ δὲν ἠρκέσθη εἰς αὐτό, ἀλλὰ προσέθεσεν· «ὅπως καὶ ἐγώ»· καὶ προηγουμένως, «ὁ ὁποῖος εἶναι τέκνον μου ἀγαπητὸν καὶ πιστὸν ἐν Κυρίῳ· αὐτὸς θὰ σᾶς ὑπενθυμίση τὰς διδασκαλίας μου ἐν Χριστῷ».

Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ νέος ἦτο καὶ μόνος ἀνέλαβε τὴν διόρθωσιν τόσοῦ λαοῦ, καὶ τὰ δύο δὲ προεκάλουν περιφρόνησιν, ὀρθῶς προσθέτει· «Κανεῖς λοιπὸν ἄς μὴ τὸν περιφρονήση». Καὶ δὲν ἀπαιτεῖ μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ περισσοτέραν τιμὴν· δι' αὐτὸ καὶ λέγει, «Κατευοδώσατέ τον μὲ εἰρήνην»· δηλαδὴ, χωρὶς νὰ προκαλῆτε φόβον, χωρὶς νὰ κάμνετε πολέμους καὶ φιλονεικίας, χωρὶς ἔχθρας καὶ μίση, ἀλλὰ μὲ τελείαν ὑπακοὴν ὡσὰν νὰ πρόκειται ἀκριβῶς διὰ διδάσκαλον. «Διὰ νὰ ἔλθῃ πρὸς ἐμέ· διότι τὸν περιμένω μαζὶ μὲ τοὺς ἐδῶ ἀδελφούς». Καὶ αὐτὸ διὰ νὰ τοὺς φοβίση τὸ εἶπε. Διότι διὰ νὰ γίνουιν μετριοπαθέστεροι μὲ τὸ νὰ γνωρίζουιν ὅτι θὰ εἰπῆ τὰ πάντα εἰς αὐτόν, ὅσα πάθη, δι' αὐτὸ προσέθεσεν αὐτό· «Διότι τὸν περιμένω». Ἄλλως τε δὲ μὲ αὐτὸ καὶ αὐτὸν δεικνύει ἀξιόπιστον, ἀφοῦ βέβαια πρὶν ἀναχωρήσῃ τὸν περιμένει, καὶ δεικνύει τὴν ἀγάπην του πρὸς ἐκείνους, μὲ τὸ νὰ φανερώνη ὅτι ἔστειλεν εἰς αὐτοὺς τὸν τόσον χρήσιμον Τιμόθεον.

2. «Ὅσον ἀφορᾷ τὸν Ἀπολλῶ τὸν ἀδελφόν, πολὺ τὸν παρεκάλεσα νὰ ἔλθῃ εἰς ἐσᾶς». Αὐτὸς φαίνεται ὅτι καὶ καλὴν μόρφωσιν ἔχει καὶ μεγαλύτερος εἰς ἡλικίαν εἶναι ἀπὸ τὸν Τιμόθεον. Διὰ νὰ μὴ λέγουιν λοιπὸν, διατί δὲν ἔστειλες τὸν ἄνδρα, ἀλλὰ τὸν νέον ἀντὶ ἐκείνου; κοίταξε πῶς τοὺς καθησυχάζει καὶ δι' αὐτὸ καὶ μὲ τὸ ὅτι ὀνομάζει

δόξη προειρημέναι αὐτοῦ τὸν Τιμόθεον, καὶ μᾶλλον αὐτὸν
 σεμνύνειν, καὶ διὰ τοῦτο μὴ ἀπεισικλῆναι, καὶ πλείονα ἐκ-
 καύση τὸν φθόνον, ἐπήγαγε, «Πολλὰ αὐτὸν παρεκάλεσα, ἵνα
 ἔλθῃ». Τί οὖν, οὐκ εἶξεν ἐκεῖνος οὐδὲ ἐπένευσε, ἀλλ' ἀντιέ-
 5 σιη καὶ ἐφιλονείκησεν; Οὐ λέγει τοῦτο, ἀλλ' ἵνα μήτε ἐκεῖνον
 διαβάλλῃ, καὶ ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἀπολογήσῃται, φησί «Καὶ πάντως
 οὐκ ἦν θέλημα, ἵνα νῦν ἔλθῃ». Εἶτα ἵνα μὴ λέγωσιν, ὅτι
 σκῆψις ταῦτα καὶ πρόφασις, ἐπήγαγεν· «Ἐλεύσεται δὲ πρὸς
 ὑμᾶς, διαὶ εὐκαιρήσῃ». Τοῦτο καὶ ὑπὲρ ἐκείνου ἀπελογί-
 10 σαιτο, καὶ αὐτοῦς ἐπιποθοῦντας αὐτὸν ἀνέπασσε τῇ ἐλπίδι τῆς
 παρουσίας. Εἶτα δεικνὺς διὸ οὐκ ἐν τοῖς διδασκάλοις, ἀλλὰ
 καὶ ἐν ἑαυτοῖς ὀφείλουσι τὰς ἐλπίδας ἔχειν τῆς σωτηρίας,
 φησί «Γρηγορεῖτε, σιῆκετε ἐν τῇ πίστει»· οὐκ ἐν τῇ σοφίᾳ
 τῇ ἔξω. Οὐ γὰρ ἐοικὸς ἐκεῖ ἐσιάναι, ἀλλὰ φέρεσθαι ὡσπερ
 15 οὖν ἐν τῇ πίστει ἐσιάναι. «Ἀνδρίζεσθε, κραταιοῦσθε. Πάντα
 ὑμῶν ἐν ἀγάπῃ γινέσθω».

Ταῦτα δὲ λέγων, δοκεῖ μὲν παραινεῖν, καθάπτεται δὲ
 αὐτῶν ὡς ραθυμούντων. Διὸ λέγει «Γρηγορεῖτε», ὡς κα-
 θευδόντων· «Σιῆκετε», ὡς σαλευομένων· «Ἀνδρίζεσθε, κρα-
 20 ταιοῦσθε», ὡς μαλακισομένων· «Πάντα ὑμῶν ἐν ἀγάπῃ γινέ-
 σθω», ὡς σιασιαζόντων. Καὶ τὸν μὲν πρὸς τοὺς ἀπαιῶνας,
 τὸ «Γρηγορεῖτε, σιῆκετε»· τὸ δὲ πρὸς τοὺς ἐπιβουλεύοντας,
 τὸ «Ἀνδρίζεσθε»· τὸ δὲ πρὸς τοὺς σιασιάζοντας καὶ διασπᾶν
 ἐπιχειροῦντας, τὸ «Πάντα ὑμῶν ἐν ἀγάπῃ γινέσθω», ὅπερ
 25 οὐκ ἄνευ οὐκ ἐστὶν τελειότητος, καὶ ρίζα καὶ πηγὴ τῶν ἀγα-
 θῶν. Τί δέ ἐστι, τὸ «Πάντα ἐν ἀγάπῃ»; Εἴτε ἐπιτιμᾶται, φησί,
 εἴτε ἄρχεται, εἴτε ἄρχεται, εἴτε μανθάνει, εἴτε διδάσκει,

αὐτὸν ἀδελφὸν καὶ μὲ τὸ ὅτι λέγει πολλά διὰ νὰ τοὺς παρηγορήσῃ. Διὰ νὰ μὴ νομισθῇ λοιπὸν ὅτι προετίμησεν ἀπὸ τὸν Ἀπολλῶ τὸν Τιμόθεον καὶ ὅτι περισσότερο τιμᾶ αὐτὸν καὶ δι' αὐτὸ δὲν τὸν ἔστειλε καὶ ἐξάψῃ ἔτσι περισσότερο τὸν φθόνον, προσέθεσε, «Πολὺ τὸν παρεκάλεσα νὰ ἔλθῃ». Τί λοιπὸν, δὲν ὑπεχώρησεν ἐκεῖνος, οὔτε ὑπήκουσεν, ἀλλ' ἀντεστάθη καὶ ἐφιλονείκησε; Δὲν λέγει αὐτό, ἀλλὰ μὲ τρόπον πού καὶ ἐκεῖνον νὰ μὴ κατηγορήσῃ καὶ διὰ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ν' ἀπολογηθῇ, λέγει· «ἀλλὰ δὲν ἤθελε νὰ ἔλθῃ τώρα». Ἔπειτα διὰ νὰ μὴ λέγουν, ὅτι αὐτὰ εἶναι δικαιολογία καὶ πρόφασις, προσέθεσε· «Θὰ ἔλθῃ ὅμως ὅταν εὐκαιρήσῃ». Αὐτὸ τὸ εἶπε καὶ διὰ ν' ἀπολογηθῇ ὑπὲρ ἐκείνου καὶ διὰ ν' ἀναπαύσῃ καὶ αὐτοὺς πού ἐπεθύμουν νὰ τὸν ἴδουῖν μὲ τὴν ἐλπίδα τοῦ ὅτι θὰ ἔλθῃ. Ὑστερον διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ὄχι εἰς τοὺς διδασκάλους, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἑαυτοὺς των πρέπει νὰ ἔχουν τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας, λέγει· «Ἀγρυπνεῖτε, μένετε σταθεροὶ εἰς τὴν πίστιν»· ὄχι εἰς τὴν κοσμικὴν σοφίαν. Διότι δὲν εἶναι δυνατὸν ἐκεῖ νὰ μένη σταθερὸς κανεὶς, ἀλλὰ περιφέρεται ὅπως ἀκριβῶς βέβαια εἰς τὴν πίστιν ἢμπορεῖ νὰ μένη σταθερὸς. «Νὰ εἰσθε ἀνδρεῖοι καὶ ἰσχυροί. Ὅλα ὅσα κάμνετε, ἅς γίνωνται μὲ ἀγάπην.

Μὲ τὸ νὰ λέγῃ λοιπὸν αὐτὰ φαίνεται μὲν ὅτι παροτρύνει, ἀλλ' ὅμως τοὺς κατηγορεῖ ὡς ραθύμους. Δι' αὐτὸ λέγει· «Ἀγρυπνεῖτε», ὡσὰν νὰ κοιμῶνται· «Μένετε σταθεροί», ὡσὰν νὰ κλονίζωνται· «Νὰ εἰσθε ἀνδρεῖοι καὶ δυνατοί», ὡσὰν νὰ ἔχουν χαυνωθῇ· «Ὅ,τι κάμνετε μὲ ἀγάπην ἅς γίνεται», ὡσὰν νὰ εὐρίσκοντο εἰς ἔχθραν. Καὶ τὴν μὲν προτροπὴν, «Ἀγρυπνεῖτε, μένετε σταθεροί» τὴν λέγει σχετικὰ μὲ αὐτοὺς πού τοὺς ἐξαπατοῦν, τὴν δὲ «Νὰ εἰσθε ἀνδρεῖοι», σχετικὰ μὲ ἐκείνους πού τοὺς ἐπιβουλεύονται, τὴν δὲ «Ὅ,τι κάνετε ἅς γίνεται μὲ ἀγάπην», πρᾶγμα πού εἶναι σύνδεσμος τελειότητος καὶ ρίζα καὶ πηγὴ τῶν ἀγαθῶν, σχετικὰ μὲ ἐκείνους πού προεκάλουν ταραχὰς καὶ προσεπάθουν νὰ τοὺς διασπάσουν. Τί σημαίνει δὲ τό, «Ὅλα ἅς γίνωνται μὲ ἀγάπην»; Εἴτε ἐπιπλήττει κανεὶς, λέγει, εἴτε ἐξουσιάζει, εἴτε ἐξουσιάζεται, εἴτε μανθάνει, εἴτε διδά-

πάντα μετὰ ἀγάπης· ἐπειδὴ καὶ τὰ εἰρημένα ἅπαντα ἐκ τοῦ ταύτην ἡμελήσθαι ἐγένετο. Εἰ γὰρ αὕτη μὴ ἡμελήθη, οὐκ ἂν ἐφυσήθησαν, οὐκ ἂν εἶπον, «Ἐγὼ μὲν εἰμι Παύλου, ἐγὼ δὲ Ἀπολλῶν»· εἰ αὕτη ἦν, οὐκ ἂν ἔξω ἐδικάσαντο, μᾶλλον δὲ 5 οἱδ' ἂν ἐδικάσαντο· εἰ αὕτη ἦν, οὐκ ἂν ἐκεῖνος τοῦ πατρὸς τὴν γυναῖκα ἔλαβεν, οὐκ ἂν τῶν ἀσθενούντων ἀδελφῶν κικτεφρόνησαν, οὐκ ἂν αἰρέσεις εἶχον, οὐκ ἂν ἐκενοδόξησαν ἐπὶ τοῖς χαρίσμασι. Διὰ τοῦτο φησι, «Πάντα μετὰ ἀγάπης γινέσθω».

10 3. «Παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, οἴδατε τὴν οἰκίαν Στεφανᾶ, ὅτι ἔστιν ἀπαρχὴ τῆς Ἀχαΐας, καὶ εἰς διακονίαν τοῖς ἁγίοις ἔταξαν ἑαυτούς». Καὶ ἀρχόμενος τούτου μέμνηται λέγων, «Ἐθάπιστα δὲ καὶ τὸν Στεφανᾶ οἶκον»· καὶ τῶν ἀπαρχῆν αὐτὸν οὐχὶ τῆς Κορίνθου μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅλης 15 τῆς Ἑλλάδος φησί. Οὐ μικρὸν δὲ καὶ τοῦτο ἐγκώμιον, τὸ πρῶτον τῷ Χριστῷ προσελθεῖν. Διὸ καὶ ἐν τῇ πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῇ ἐντεῦθεν ἐγκωμιάζων τινὰς ἔλεγεν, «Οἱ καὶ πρὸ ἐμοῦ γεγονάσιν ἐν Χριστῷ». Καὶ οὐκ εἶπεν, ὅτι πρῶτοι ἐπίστεισαν, ἀλλὰ ἀπαρχὴ ἐγένοντο, δεικνὺς ὅτι μετὰ 20 τῆς πίστεως καὶ θίον ἄριστον ἐπεδείξαντο, ὥσπερ ἐπὶ καρπῶν, πάντιθεν ἑαυτοὺς ἀξίους παρέχοντες. Καὶ γὰρ τὴν ἀπαρχῆν ἀμείνω τῶν λοιπῶν εἶναι χρή, ὧν ἔστιν ἀπαρχή· ὃ δὴ καὶ τούτοις διὰ τῆς ρήσεως ταύτης ἐπεμαρτύρησεν ὁ Παῦλος. Οὐδὲ γὰρ ἐπίστεισαν μόνον γνησίως, ὅπερ ἔφη, 25 ἀλλὰ καὶ πολλὴν ἐπεδείξαντο τὴν εὐλάβειαν, καὶ ἀκμάζουσαν τὴν ἀρετὴν, καὶ τὴν ἐν ἐλεημοσύναις φιλοτιμίαν. Οὐκ ἐντεῦθεν δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐτέρωθεν αὐτῶν τὴν εὐλάβειαν δείκνυσιν, ἐκ τοῦ καὶ τὴν οἰκίαν ἅπασαν εὐσεβείας πληρῶσαι. Ὅτι δὲ καὶ ἐν ἔργοις ἐκόντων ἀγαθοῖς, δηλοῖ διὰ τῶν

σκεῖ, ὅλα νὰ γίνωνται μὲ ἀγάπην· ἐπειδὴ καὶ ὅλα ὅσα ἀνεφέρθησαν, ὅλα προῆλθον ἀπὸ τὸ ὅτι παρημελήθη ἡ ἀγάπη. Διότι, ἐὰν δὲν εἶχε παραμεληθῆ αὐτή, δὲν θὰ ἔπιπτον εἰς ὑπερηφάνειαν, δὲν θὰ ἔλεγον, «Ἐγὼ μὲν εἶμαι τοῦ Παύλου, ἐγὼ δὲ τοῦ Ἀπολλῶ»· ἐὰν ἡ ἀγάπη ὑπῆρχε, δὲν θὰ ἐδικάζοντο εἰς κοσμικὰ δικαστήρια, μᾶλλον δὲ οὔτε κἂν θὰ ἐδικάζοντο· ἐὰν ὑπῆρχεν ἡ ἀγάπη, οὔτε ἐκεῖνος θὰ ἐλάμβανε τὴν γυναῖκα τοῦ πατρός του, δὲν θὰ κατεφρόνουν τοὺς πτωχοὺς ἀδελφοὺς, δὲν θὰ εἶχον διαιρεθῆ, δὲν θὰ εἶχον πέσει εἰς ματαιοδοξίαν διὰ τὰ χαρίσματα. Δι' αὐτὸ λέγει, «Ὅλα ἄς γίνωνται μὲ ἀγάπην».

3. «Σᾶς παρακαλῶ δέ, ἀδελφοί, γνωρίζετε τὴν οἰκογένειαν τοῦ Στεφανᾶ πού ἔγιναν ἀπαρχὴ τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀχαΐας καὶ ἀφιέρωσαν τὸν ἑαυτὸν των εἰς τὸ νὰ ὑπηρετοῦν τοὺς ἀγίους». Καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν μνημονεύει αὐτὸ ὅταν λέγῃ, «Ἐβάπτισα δὲ καὶ τὴν οἰκογένειαν τοῦ Στεφανᾶ»· καὶ τώρα λέγει αὐτὸν πρῶτον ὄχι μόνον εἰς τὴν Κόρινθον, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Δὲν εἶναι δὲ μικρὸς ἔπαινος καὶ αὐτός, τὸ νὰ προσέλθῃ κανεὶς πρῶτος εἰς τὸν Χριστόν. Δι' αὐτὸ καὶ εἰς τὴν πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολὴν ὅταν ἐπαινῆ μερικοὺς δι' αὐτό, λέγει, «Οἱ ὅποιοι καὶ πρὶν ἀπὸ ἐμὲ ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστόν». Καὶ δὲν εἶπεν, ὅτι ἀπλῶς ἐπίστευσαν πρῶτοι, ἀλλ' ὅτι ἔγιναν πρῶτοι, ἀπαρχή, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι μαζὶ μὲ τὴν πίστιν ἐπέδειξαν καὶ ἀρίστην ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴν ζωὴν, ὅπως καὶ εἰς τοὺς καρποὺς προσφέρομεν θυσίαν τοὺς καλυτέρους, μὲ τὸ νὰ προσφέρουν τοὺς ἑαυτοὺς των ἀξιούς ἀπὸ κάθε πλευράν. Διότι ἡ ἀπαρχὴ πρέπει νὰ εἶναι καλυτέρα ἀπὸ τοὺς ὑπολοίπους καρποὺς τῶν ὁποίων εἶναι ἀπαρχή· πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐβεβαίωσε δι' αὐτοὺς μὲ αὐτοὺς τοὺς λόγους ὁ Παῦλος. Καθ' ὅσον ὄχι μόνον ἐπίστευσαν γνησίως, ὅπως εἶπον, ἀλλ' ἐπέδειξαν καὶ πολλὴν εὐλάβειαν καὶ μεγίστην ἀρετὴν καὶ γενναιοδωρίαν εἰς τὰς ἐλεημοσύνας. Ὅχι μόνον ἀπὸ αὐτὰ ὅμως, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλου δεικνύει τὴν εὐλάβειάν των, δηλαδὴ καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι ὀλόκληρος ἡ οἰκογένεια ἦτο εὐσεβής. Ὅτι δὲ ἐφρόντιζον καὶ δι' ἀγαθὰ ἔργα, τὸ

ἐξῆς λέγων· «Εἰς διακονίαν τοῖς ἁγίοις ἔταξαν ἑαυτούς». Ἦκούσατε ἡλίκα τῆς φιλοξενίας τὰ ἐγκώμια; Οὐ γὰρ εἶπε, διακονοῦσιν, ἀλλ', «ἔταξαν ἑαυτούς»· τοῦτον τὸν βίον εἶλοντο διαπαντός, ταύτην μελειῶσι τὴν μελέτην.

5 «Ἴνα καὶ ὑμεῖς ὑποιάσοιοθε τοῖς τοιοῦτοις. Τουτέστιν, ἵνα συναντιλαμβάνηοθε καὶ εἰς δαπάνην χρημάτων καὶ εἰς σώματος διακονίαν, ἵνα κοινωνήτε. Καὶ γὰρ ἐκείνοις ὁ κόπος ἔσται κοῦφος, ὅταν ἔχωσι συμμάχους, καὶ τὰ τῆς εὐεργεσίας εἰς πλείονας διαθήσεται. Καὶ οὐκ εἶπεν ἀπλῶς, συνεργεῖτε,
10 ἀλλὰ καὶ ἐν οἷς ἂν κελεύωσι πείθεοθε, τὴν ἐπιειταμένην ὑπακοὴν ἐνδεικνύμενος. Καὶ ἵνα μὴ δόξη αὐτοῖς χαρίζεσθαι, προσέδηκε· Καὶ παντὶ τῷ κοπιῶντι καὶ συνεργοῦντι». Κοινὸς ἔσιω, φησὶν, ὁ νόμος οὗτος. Οὐδὲ γὰρ ἰδιαζόντως περὶ ἐκείνων λέγω, ἀλλ' εἴ τις κατ' ἐκείνους, καὶ οὗτος ἀπολαυέ-
15 τω τούτων. Διὰ τοῦτο καὶ ἀρχόμενος συνιστᾶν, αὐτοὺς μάρτυρας καλεῖ, λέγων· «Παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, οἴδατε τὴν οἰκίαν Στεφανῶ». ἴσῃτε γάρ, φησί, καὶ ὑμεῖς πῶς κάμνουσι, καὶ οὐ παρ' ἡμῶν δεῖοθε μαθεῖν.

4. «Ἐχάρην δὲ ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ Στεφανῶ καὶ Φουριου-
20 νάτου καὶ Ἀχαϊκοῦ, ὅτι τὸ ὑμῶν ὑσιτέρημα αὐτοὶ ἀνεπλήρωσαν· ἀνέπασαν γὰρ τὸ ἐμὸν πνεῦμα καὶ τὸ ὑμῶν». Ἐπειδὴ γὰρ εἰκὸς ἦν αὐτοῦς ἐξηγηριῶσθαι πρὸς τούτους· οὗτοι γὰρ οἱ ἐλθόντες εἰσὶ καὶ δηλώσαντες αὐτῷ τὰ κατὰ τὴν σιάν· δι' αὐτῶν γὰρ καὶ ἔγραψαν τὰ περὶ τῶν παρθένων, τὰ περὶ
25 τῶν γεγαμηκότων· ὅρα πῶς αὐτοὺς καιεπράυνεν, ἐν ἀρχῇ μὲν τῆς ἐπιστολῆς εἰπών, «Ἐδηλώθη γὰρ μοι περὶ ὑμῶν ὑπὸ τῶν Χλόης», καὶ τούτους κρύψας, κἀκείνους εἰς μέσον ἀγαγών· εἰκὸς γὰρ ἐκείνους διὰ τούτων δηλῶσαι· ἐνταῦθα δέ, «Τὸ ὑμῶν ὑσιτέρημα ἀνεπλήρωσαν, καὶ ἀνέπασαν τὸ ἐ-

δηλώνει μὲ τοὺς λόγους· «καὶ ἀφιέρωσαν τὸν ἑαυτὸν των εἰς τὸ νὰ ὑπηρετοῦν τοὺς ἀγίους. Ἦκούσατε πόσον μεγάλοι εἶναι οἱ ἔπαινοι διὰ τὴν φιλοξενίαν; Διότι δὲν εἶπεν, ὑπηρετοῦν, ἀλλ΄, «ἀφιέρωσαν τὸν ἑαυτὸν των»· αὐτὴν τὴν ζωὴν ἐπεθύμουν συνεχῶς, αὐτὴν τὴν φροντίδα δεικνύουν.

«Νὰ ὑποτάσσεσθε καὶ σεῖς εἰς ὅσους εἶναι τέτοιοι». Δηλαδή, νὰ συμβοηθῆτε καὶ εἰς χρηματικὴν δαπάνην καὶ εἰς σωματικὸν κόπον, νὰ συμμετέχετε εἰς τὰ ἔργα των. Διότι καὶ εἰς ἐκείνους ὁ κόπος θὰ εἶναι ἐλαφρὸς, ὅταν ἔχουν συμμάχους καὶ τὰ ἔργα τῆς εὐεργεσίας θὰ μοιρασθοῦν εἰς περισσοτέρους. Καὶ δὲν εἶπεν ἀπλῶς, συνεργάζεσθε, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅσα σᾶς παραγγέλουν νὰ πείθεσθε, διὰ νὰ δείξη ἐντόνως καὶ σαφῶς τὴν ὑπακοήν. Καὶ διὰ νὰ μὴ φανῆ ὅτι ἔχει προσωπικοὺς λόγους διὰ νὰ προτιμᾷ αὐτούς, προσέθεσε· «Καὶ εἰς κάθε ἄλλον ποὺ κοπιάζει καὶ συνεργάζεται». Ἄς εἶναι κοινὸς δι' ὅλους, λέγει, αὐτὸς ὁ νόμος. Διότι δὲν λέγω ἰδιαιτέρως δι' ἐκείνους, ἀλλ' ἐὰν κανεῖς εἶναι ὅπως ἐκείνοι, ἅς ἀπολαμβάνη καὶ αὐτὸς τῆς ἰδίας τιμῆς. Δι' αὐτὸ καὶ ὅταν ἀρχίζη νὰ τοὺς συνιστᾷ, καλῆ μάρτυρας τοὺς ἰδίους, μὲ τοὺς λόγους· «Σᾶς παρακαλῶ, γνωρίζετε τὴν οἰκογένειαν τοῦ Στεφανᾶ». Γνωρίζετε δηλαδή, λέγει, καὶ σεῖς πῶς κοπιάζουν καὶ δὲν ἔχετε ἀνάγκην νὰ μάθετε ἀπὸ ἐμᾶς.

4. «Ἐχάρην δὲ διὰ τὸν ἐρχομὸν τοῦ Στεφανᾶ, τοῦ Φουρτουνάτου καὶ τοῦ Ἀχαϊκοῦ, διότι αὐτοὶ ἀνεπλήρωσαν τὸ κενὸν ἀπὸ τὴν ἀπουσίαν σας· διότι ἀνέπαυσαν τὸ πνεῦμα τὸ ἰδικόν μου καὶ τὸ ἰδικόν σας». Ἐπειδὴ λοιπὸν ἦτο πιθανὸν νὰ ἐξαγριωθοῦν οἱ Κορίνθιοι ἐναντίον αὐτῶν, διότι αὐτοὶ ἦσαν ποὺ ἤλθον καὶ ἀνέφεραν εἰς τὸν Παῦλον τὰ σχετικὰ μὲ τὴν διχόνοιαν, διὰ μέσου αὐτῶν δὲ καὶ ἔγραψάν τὰ σχετικὰ μὲ τὰς παρθένους καὶ τοὺς ἐγγάμους, κοίταξε πῶς τοὺς κατεπράϊνεν, ἀφοῦ εἰς τὴν ἀρχὴν μὲν τῆς ἐπιστολῆς, «Ἐπληροφορήθην δι' ἐσᾶς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τῆς Χλόης» καὶ τοὺς ἔκρυσεν καὶ ἐνεφάνισεν ἐκείνους· διότι ἔπρεπε ν' ἀναφερθῆ εἰς ἐκείνους διὰ μέσου αὐτῶν· ἐδῶ δέ, «ἀνεπλήρωσαν τὸ κενὸν ἀπὸ τὴν ἀπουσίαν σας

μόν πνεῦμα καὶ τὸ ὑμῶν»· δεικνύς ἀντί πάντων ἐλθόντας, καὶ ἐλομένους ἀποδημίαν στείλασθαι ἰσοαύτην ὑπὲρ αὐτῶν.

Πῶς οὖν ἵνα τοῦτο τὸ ἴδιον κοινὸν γένηται; Εἰς τὸ ὑσιέρημα παραμυθῆσασθε διὰ τῆς εὐνοίας τῆς εἰς αὐτούς·
 5 ἐὰν τιμήσητε, ἐὰν ἀποδέξησθε αὐτούς, ἐὰν τῇ εὐποιῇ κοινωνήσητε. Διό φησιν, «Ἐπιγινώσκετε οὖν τοὺς τοιούτους». Καὶ ἐπαινῶν τοὺς ἐλθόντας, συμπλέκει καὶ ἐκείνους τῷ ἐγκωμίῳ, τοῖς ἀπεισιαλμένοις τοὺς ἀπεισιαλκότας, λέγων, ὅτι «ἀνέπαυσαν τὸ ἐμὸν πνεῦμα καὶ τὸ ὑμῶν». «Ἐπιγινώσκετε οὖν
 10 τοὺς τοιούτους», διὸ δι' ὑμᾶς πατριδα καὶ οἰκίαν κατέλιπον. Εἶδες σύνεσιν; πῶς δείκνυσιν οὐ Παύλῳ μᾶλλον ἢ ἐκείνοις αὐτοὺς χαρισαμένους, τῷ τὴν πόλιν ἅπασαν ἐν αὐτοῖς περιφέρειν· ὃ καὶ τούτους ἀξιοπίστους ἐποίει, καὶ ἐκείνους οὐκ ἠφίει τούτων ἀποσχίζεσθαι, ἅτε δι' αὐτῶν παρασιάντας τῷ
 15 Παύλῳ.

«Ἀσπάζονται ὑμᾶς αἱ ἐκκλησίαι πᾶσαι τῆς Ἀσίας». Ἄει συνάγει καὶ συγκολλᾷ τὰ μέλη διὰ τοῦ ἀσπασμοῦ. «Ἀσπάζονται ὑμᾶς ἐν Κυρίῳ πολλὰ Ἀκύλας καὶ Πρίσκιλλα». Παρ' αὐτοῖς γὰρ ἔμενε, σκηνοποιὸς ὢν. «Σὺν τῇ κατ' οἶκον αὐτῶν ἐκκλησίᾳ». Καὶ τοῦτο οὐ μικρὰ ἀρετὴ, τὸ καὶ τὴν οἰκίαν ἐκκλησίαν ποιῆσαι. «Ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ ἀδελφοὶ πάντες. Ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἀγίῳ». Ταύτην τὴν τοῦ ἁγίου φιλήματος ἐνιαῦθα μόνον τίθησι προσθήκην. Τί δήποτε; Σφόδρα διεσιήκεσαν ἀλλήλων τῷ λέγειν, «Ἐγὼ μὲν
 25 εἶμι Παύλου, ἐγὼ δὲ Ἀπολλῶ, ἐγὼ δὲ Κηφᾶ, ἐγὼ δὲ Χριστιοῦ»· τῷ τὸν μὲν πεινᾶν, τὸν δὲ μεθύειν τῷ μάχας καὶ ζηλοτυπίας καὶ κρίματα ἔχειν. Καὶ ἀπὸ τῶν χαρισμάτων πολὺς ὁ φθόνος ἦν, πολλὴ ἡ ὑπερηφανία. Ἐπεὶ οὖν αὐτοὺς συνῆψε διὰ τῆς παραινέσεως, εἰκότως κελεύει καὶ διὰ τοῦ
 30 φιλήματος τοῦ ἁγίου συνάπτεσθαι. Τοῦτο γὰρ ἐνοῖ, καὶ ἐν τίκτει σῶμα· τοῦτο ἅγιόν ἐστι, τὸ μὴ μετὰ δόλον καὶ ὑποκρίσεως.

5. «Ὁ ἀσπασμὸς τῇ ἐμῇ χειρὶ Παύλου». Δείκνυσιν μετὰ

καὶ ἀνέπαυσαν τὸ πνεῦμα τὸ ἰδικόν μου καὶ τὸ ἰδικόν σας», διὰ τὴν ἐμφανίση αὐτοῦς ὅτι ἤλθον ὡς ἐκπρόσωποι ὄλων καὶ ὅτι ἠθέλησαν νὰ κάμουν τόσον μέγα ταξίδι χάριν αὐτῶν.

Πῶς ὁμως νὰ γίνῃ κοινὸν αὐτὸ ποῦ εἶναι προσωπικόν; Ἐὰν μετριάσετε τὸ ὑστέρημα μὲ τὴν ἀγάπην σας πρὸς αὐτοὺς· ἐὰν τοὺς τιμήσετε, ἐὰν τοὺς δεχθῆτε, ἐὰν συμμετάσχετε εἰς τὰ καλὰ ἔργα των. Δι' αὐτὸ λέγει· «Ν' ἀναγνωρίζετε καὶ νὰ ἐκτιμᾶτε λοιπὸν ὅσους εἶναι τέτοιοι», διότι δι' ἐσᾶς ἐγκατέλειψαν πατρίδα καὶ οἰκίαν. Εἶδες σύνεσιν; πῶς δεικνύει ὅτι ὄχι διὰ τὸν Παῦλον, ἀλλὰ δι' ἐκείνους ἔκαναν ὅ,τι ἔκαναν, μὲ τὸ νὰ δεικνύῃ ὅτι ἀπὸ αὐτοὺς ἐκπροσωπεῖται ὅλη ἡ πόλις· πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καὶ αὐτοὺς ἔκαμνε ἀξιοπίστους καὶ ἐκείνους δὲν τοὺς ἄφηνεν ἀποχωρίζονται ἀπὸ αὐτοῦς, ἀφοῦ ἀντ' αὐτῶν ἐπαρουσιάσθησαν εἰς τὸν Παῦλον.

«Σᾶς ἀσπάζονται αἱ ἐκκλησίαι τῆς Ἀσίας». Πάντοτε συγκεντρώνει καὶ συνενώνει τὰ μέλη τῆς ἐκκλησίας διὰ τοῦ ἀσπασμοῦ. «Σᾶς στέλλουν πολλοὺς χαιρετισμοὺς ἐν Κυρίῳ ὁ Ἀκύλας καὶ ἡ Πρίσκιλλα». Ἐπειδὴ εἰς αὐτοὺς ἔμενεν ὡς σκηνοποιός. «Μαζὶ μὲ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ οἴκου των». Καὶ αὐτὸ δὲν ἦτο μικρὰ ἀρετὴ, τὸ νὰ κάνουν καὶ τὴν οἰκίαν ἐκκλησίαν. «Σᾶς χαιρετοῦν μὲ ἀσπασμοὺς ὅλοι οἱ ἀδελφοί. Ἀσπασθῆτε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον μὲ φίλημα ἁγίου». Αὐτὴν τὴν προσθήκην διὰ τὸ ἁγίον φίλημα, μόνο εἰς αὐτὴν τὴν ἐπιστολὴν θέτει. Διατί ἄρα γε; Διότι εἶχον ἔλθει εἰς διάσταςιν καὶ μεγάλην ψυχρότητα μεταξύ των μὲ τὸ νὰ λέγουν, «Ἐγὼ μὲν εἶμαι τοῦ Παύλου, ἐγὼ δὲ τοῦ Ἀπολλῶ, ἐγὼ δὲ τοῦ Κηφᾶ, ἐγὼ δὲ τοῦ Χριστοῦ»· διὰ τὸ ὅτι ἄλλος μὲν πεινᾷ, ἄλλος δὲ μεθύει· διὰ τὸ ὅτι ἔχουν πολέμους καὶ ζηλοτυπίας καὶ δικαστήρια. Καὶ ἀπὸ τὰ χαρίσματα των εἶχον πέσει εἰς πολὺν φθόνον καὶ μεγάλην ὑπερηφάνειαν. Ἀφοῦ λοιπὸν τοὺς συνέδεσε μὲ τὴν παραινεσιν, ὀρθῶς προτρέπει νὰ συμφιλιωθοῦν καὶ μὲ τὸ ἁγίον φίλημα. Διότι αὐτὸ ἐνώνει καὶ γεννᾷ ἐν σῶμα· αὐτὸ εἶναι ἁγίον, τὸ ὁποῖον δὲν δίδεται μὲ δόλον καὶ ὑποκρίσιν.

5. «Ὁ χαιρετισμὸς αὐτὸς ἐγράφη μὲ τὸ χέρι ἐμοῦ τοῦ

πολλῆς σπουδῆς τὴν ἐπιστολὴν συντεθεῖσιν· διὸ καὶ τοῦτο προσέθηκεν. «Εἴ τις οὐ φιλεῖ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ἔστω ἀνάθεμα». Δι' ἐνὸς τούτου ῥήματος πάντας ἐφόβησε, τοὺς τὰ μέλη αὐτῶν ποιῶντας πόρνης μέλη, τοὺς 5 σκανδαλίζοντας τοὺς ἀδελφοὺς διὰ τῶν εἰδωλοθύτων, τοὺς ἀπ' ἀνθρώπων ὀνομαζομένους, τοὺς τῇ ἀνασιάσει διαπισιῶντας. Οὐκ ἐφόβησε δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔδειξε τῆς ἀρετῆς τὴν ὁδόν, καὶ τῆς κακίας τὴν πηγὴν. Ὡσπερ γὰρ σφοδρὰ περὶ αὐτὸν ἡ ἀγάπη γινομένη, πάντα τῶν ἀμαρτη- 10 μάτων τὰ εἶδη κατασβέννυσι καὶ ἐξωθεῖ· οὕτως ὅταν ἀσθενεσιέρα ᾖ, βλασιάνειν ταῦτα ποιεῖ.

«Μαραναθά». Τίνος ἔνεκεν τοῦτο εἴρηται; τί δήποτε καὶ Ἑβραϊδί φωνῆ; Ἐπειδὴ πάντων τῶν κακῶν ὁ τυφὸς αἷτιος ἦν, τοῦτον δὲ τὸν τυφὸν ἡ ἔξωθεν σοφία ἐποίει, καὶ 15 τοῦτο τὸ κεφάλαιον τῶν κακῶν ἦν, ὃ μάλιστα τὴν Κορίνθου διέσπασε· κατασιέλλων αὐτὴν οὐδὲ Ἑλλάδα κέχρηται τῇ γλώσσει, ἀλλὰ τῇ Ἑβραϊδί, δεικνὺς ὅτι οὐ μόνον οὐκ αἰσχύνεται τὴν ιδιωτείαν, ἀλλὰ καὶ μετὰ πολλῆς ἀσπάζεται τῆς θερμότητος. Τί δέ ἐστι «Μαραναθά»; Ὁ Κύριος ἡμῶν ἤλ- 20 θε. Τίνος οὖν ἔνεκεν αὐτὸ τοῦτό φησι; Τὸν τῆς οἰκονομίας βεβαιῶν λόγον, ἐξ ὧν μάλιστα τὰ σπέρματα τῆς ἀνασιάσεως συντέθεικεν οὐ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους ἐντρύπων, ὡς ἂν εἰ ἔλεγεν ὁ κοινὸς πάντων δεσπότης καταβῆναι τοσοῦτον κατηξίωσε, καὶ ὑμεῖς ἐν τοῖς αὐτοῖς ἐστε, 25 καὶ ἐπιμένετε ἀμαρτάνοντες καὶ οὐ φροῖτετε τῆς ἀγάπης τὴν ὑπερβολήν, τῶν ἀγαθῶν τὸ κεφάλαιον; Ἐννόησον γὰρ τοῦτο μόνον, φησί, καὶ ἀρκέσει σοι εἰς πάσης ἀρετῆς προκοπὴν, καὶ πᾶσαν δυνήσῃ κατασβέσαι ἀμαρτίαν.

6. «Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετ' ὑμῶν». Τοῦτο διδασκάλου, τὸ μὴ μόνον συμβουλαῖς, ἀλλὰ καὶ 30 ὑμῶν». Τοῦτο διδασκάλου, τὸ μὴ μόνον συμβουλαῖς, ἀλλὰ καὶ

Παύλου». Δεικνύει ὅτι μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν καὶ ἐνδιαφέρον ἐγράφη ἢ ἐπιστολὴ δι' αὐτὸ καὶ προσέθεσεν αὐτό. «Ἐὰν κανεῖς δὲν ἀγαπᾷ τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, ὡς εἶναι ἀνάθεμα». Μὲ αὐτὸν τὸν ἕνα λόγον ὅλους τοὺς ἐφόβησεν, αὐτοὺς ποὺ κάμνουν τὰ μέλη τους μέλη πόρνης, αὐτοὺς ποὺ σκανδαλίζουν τοὺς ἀδελφούς μὲ τὰ εἰδωλόθυτα, αὐτοὺς ποὺ δοξάζονται ἀπὸ ἀνθρώπους, αὐτοὺς ποὺ δὲν πιστεύουν εἰς τὴν ἀνάστασιν. Δὲν ἐφόβησε μόνον ὁμως, ἀλλὰ καὶ ἔδειξε τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς καὶ τὴν πηγὴν τῆς κακίας. Διότι ὅπως ἀκριβῶς, ὅταν ἡ ἀγάπη διὰ τὸν Χριστόν γίνεται πολὺ δυνατὴ, ἐξαφανίζει καὶ διώκει ἔξω ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον κάθε εἶδος ἀμαρτίας, ἔτσι ὅταν εἶναι ἀσθενεστέρα, κάμνει αὐτὰ νὰ βλαστάνουν.

«Μαραναθά». Διατί τὸ εἶπεν αὐτό; Καὶ διατί εἰς τὴν ἑβραϊκὴν; Ἐπειδὴ αἴτιος ὅλων τῶν κακῶν ἦτο ἡ ὑπερηφάνεια, αὐτὴν δὲ τὴν ὑπερηφάνειαν τὴν προεκάλει ἡ κοσμικὴ σοφία καὶ αὐτὸ ἦτο ἡ κορωνὶς τῶν κακῶν, τὸ ὁποῖον κυρίως διέσπασε τὴν Κόρινθον, διὰ νὰ ταπεινώσῃ αὐτὴν δὲν χρησιμοποιεῖ τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ τὴν ἑβραϊκὴν, καὶ δεικνύει ἔτσι ὅτι, ὄχι μόνον δὲν ἐντρέπεται νὰ εἶναι ἀπλοῖκός καὶ ἀπαίδευτος εἰς τὴν εἰδωλολατρικὴν ἐλληνικὴν σοφίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀσπάζεται καὶ μὲ πολλὴν θερμότητα. Τί σημαίνει δὲ «Μαραναθά»; Ὁ Κύριός μας ἦλθε. Διατί λοιπὸν τὸ λέγει αὐτό; Διὰ νὰ βεβαιώσῃ τὸ κήρυγμα διὰ τὴν οἰκονομίαν, ἀπὸ ἐκεῖνα ἀπὸ τὰ ὁποῖα κυρίως συνέθεσε τοὺς καρπούς τῆς ἀναστάσεως· ὄχι δὲ μόνον δι' αὐτό, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ τοὺς ἐντροπιάσῃ, ὡσὰν νὰ ἔλεγεν· ὁ κοινός Κύριος καὶ δεσπότης ὅλων μᾶς ἐτίμησε μὲ τὸ νὰ καταβῇ τόσον, καὶ σεῖς εἰσθε ἀκόμη εἰς τὰ ἴδια καὶ ἐπιμένετε νὰ ἀμαρτάνετε καὶ δὲν φρίττετε διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἀγάπης, τὸ ἀποκορύφωμα τῶν ἀγαθῶν; Διότι σκέψου αὐτὸ μόνον, λέγει, καὶ θὰ σοῦ εἶναι ἀρκετὸν διὰ νὰ προκόψῃς εἰς κάθε ἀρετὴν καὶ θὰ ἠμπορέσῃς νὰ ἐξαφανίσῃς τελείως κάθε ἀμαρτίαν.

6. «Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ ὡς εἶναι μαζί σας». Αὐτὸ εἶναι ἔργον διδασκάλου, τὸ νὰ βοηθῇ ὄχι

εὐχαῖς βοηθεῖν. «Ἡ ἀγάπη μου μετὰ πάντων ὑμῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Ἀμήν». Ἴνα γὰρ μὴ νομίσωσι, διὸ κολακεύων αὐτοὺς εἰς τοῦτο κατέληξε, φησί, «ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ». Οὐδὲν γὰρ ἀνθρώπινον ἔχει οὐδὲ σαρκικόν, ἀλλὰ πνευματικὴ
 5 τις ἐστί· διὸ καὶ σφόδρα γνησία. Καὶ γὰρ σφόδρα ἐρωτικός τὸ ρῆμα ἦν. Καὶ γὰρ ἐπειδὴ διεισιθῆκει τῷ τόπῳ, καθάπερ δεξιᾶς ἱεροῦ ἐκιάσει, ταῖς τῆς ἀγάπης αὐτοὺς χεροὶ περιλαμβάνει λέγων, «Ἡ ἀγάπη μου μετ' ὑμῶν», ὡς ἂν εἰ ἔλεγε, μετὰ πάντων ὑμῶν ἐγώ. Δι' ὧν δείκνυσιν, διὸ οὐ θυμοῦ οὐδὲ
 10 ὀργῆς ἦν τὰ γραφένια, ἀλλὰ κηδεμονίας, ὅπου γε μετὰ τὴν αὐτὴν κατηγορίαν οὐκ ἀποσιρέφεται, ἀλλὰ καὶ φιλεῖ καὶ περιλαμβάνει πόρρωθεν αὐτοὺς ὄντας, διὰ τῶν ἐπιστολῶν καὶ τῶν γραμμάτων τούτων αὐτοῖς περιχυθεῖς. Οὕτω γὰρ τὸν διορθοῦντα δεῖ ποιεῖν· ὡς ὅ γε ὀργῇ μόνον ποιοῦν, οἰ-
 15 κείον πάθος πληροῖ· ὁ δὲ μετὰ τὸ διορθῶσαι τὸν ἁμαρτάνοντα, καὶ τὰ τῆς ἀγάπης ἐπιδεικνύμενος, δείκνυσιν διὸ κακείνα φιλοσοργίας ἦν, ἅπερ ἐπιπλήτιον ἔλεγεν.

Οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς ἀλλήλους παιδεύωμεν, καὶ μήτε ὁ ἐλέγχων ὀργιζέσθω (οὐ γὰρ διορθώσεως τοῦτο, ἀλλὰ πά-
 20 θους), μήτε ὁ ἐλεγχόμενος δυσχεραίνετω (ἰατρεία γὰρ τὸ γινόμενον, οὐκ ἀπέχθεια). Εἰ δὲ ἰατρῶν παῖδες καίουσι καὶ οὐκ ἐγκαλοῦνται, πολλάκις καὶ διαμαρτάνοντες τοῦ τέλους, ἀλλὰ καὶ ἀλγοῦντες οἱ καιόμενοι καὶ τεμνόμενοι, εὐεργείας εἶναι νομίζουσι τοὺς τὴν ἀλγηδόνα ταύτην διεγείροντας· πολ-
 25 λῶ μᾶλλον τὸν δεχόμενον ἔλεγχον οὕτω διακειῖσθαι χρή, καὶ ὡς ἰατρῷ προσέχειν τῷ διορθοῦντι, ἀλλ' οὐχ ὡς ἐχθρῷ. Καὶ ἡμεῖς δὲ οἱ ἐπιτιμῶντες οὕτω προσίωμεν, μετὰ πολλῆς τῆς ἡμερότητος, μετὰ πολλῆς τῆς συνέσεως. Καὶ ἴδης τὸν ἀδελφὸν πλημμελοῦντα, ὡς ὁ Χριστὸς ἐκέλευσε, μὴ δημοσίευε
 30 τὸν ἔλεγχον, ἀλλὰ μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνον, οὐκ ὄνειδίζων, οὐδὲ ἐπεμβαίνων κειμένῳ, ἀλλὰ ἀλγῶν καὶ τηκόμενος·

μόνον μὲ συμβουλὰς, ἀλλὰ καὶ μὲ εὐχὰς. «Ἡ ἀγάπη μου εἶναι μαζί μὲ ὅλους σας ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ». Τίποτε ἀνθρώπινον δὲν ἔχει δηλαδῆ, οὔτε σαρκικόν, ἀλλὰ πνευματικὴ εἶναι· δι' αὐτὸ καὶ εἶναι ἀπολύτως γνησία. Διότι αὐτοὶ ἦσαν λόγοι ἀνθρώπου πού ἀγαπᾷ πολύ. Διότι ἐπειδὴ εὐρίσκετο μακρὰν ὡσὰν κατὰ κάποιον τρόπον μὲ τὴν ἔκτασιν τῆς δεξιᾶς χειρὸς τοῦς ἐναγκαλίζεται ὅταν λέγῃ, «Ἡ ἀγάπη μου μαζί σας», ὡσὰν νὰ ἔλεγε, μαζί μὲ ὅλους σας ἐγώ. Μὲ αὐτὰ δεικνύει ὅτι ὅσα ἐγράφησαν δὲν ἦσαν λόγοι θυμοῦ οὔτε ὀργῆς, ἀλλὰ πατρικῆς φροντίδος, ἀφοῦ βέβαια μετὰ ἀπὸ τόσας κατηγορίας δὲν τοῦς ἀποστρέφεται, ἀλλὰ καὶ τοῦς ἀγαπᾷ καὶ τοῦς ἐγκολποῦται ἐνῶ εὐρίσκονται μακρὰν, ἀφοῦ τοῦς ἐνηγκαλίσθη μὲ αὐτὰ τὰ γραφόμενα καὶ τὰς ἐπιστολάς. Ἔτσι λοιπὸν πρέπει νὰ κάμνη αὐτὸς πού διορθώνει· διότι αὐτὸς πού μόνον μὲ ὀργὴν ἐπιχειρεῖ νὰ διορθώσῃ, ἐπιδιώκει νὰ ἰκανοποιήσῃ τὸ πάθος τοῦ ἐνῶ αὐτὸς πού μετὰ τὴν διόρθωσιν ἐκείνου πού ἀμαρτάνει δεικνύει καὶ τὴν ἀγάπην, ἀποδεικνύει ὅτι καὶ οἱ λόγοι πού ἔλεγον, ὅταν ἐπέληττεν, ἦσαν ἀποτέλεσμα πατρικῆς ἀγάπης.

Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐμεῖς ἄς ἐκπαιδεύωμεν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, καὶ οὔτε αὐτὸς πού ἐλέγχει νὰ ὀργίζεται (διότι αὐτὸ δὲν εἶναι ἔργον διορθώσεως, ἀλλὰ πάθους), οὔτε αὐτὸς πού ἐλέγχεται νὰ δυσανασχετῇ (διότι αὐτὸ πού γίνεται εἶναι θεραπεία καὶ ὄχι ἐχθρότης). Ἐὰν δὲ οἱ ὑπηρετῶν τῶν ἰατρῶν καίουν καὶ δὲν κατηγοροῦνται, ἂν καὶ πολλὰς φορές ἀποτυγχάνουν τοῦ σκοποῦ, ἀλλὰ ἂν καὶ πονοῦν αὐτοὶ πού καίονται καὶ κόπτονται, θεωροῦν εὐεργέτας αὐτούς πού προκαλοῦν αὐτὸν τὸν πόνον, πολύ περισσότερο πρέπει νὰ αἰσθάνεται ἔτσι αὐτὸς πού δέχεται ἔλεγχον καὶ νὰ προσέχῃ εἰς αὐτὸν πού διορθώνει ὡσὰν εἰς ἰατρὸν καὶ ὄχι ἐχθρόν. Ἀλλὰ καὶ ἐμεῖς πού ἐλέγχομεν ἔτσι ἄς προσερχώμεθα, μὲ πολλὴν ἡμερότητα, μὲ πολλὴν σύνεσιν. Καὶ ἐὰν ἰδῆς τὸν ἀδελφὸν νὰ σφάλῃ, ὅπως παρήγγειλεν ὁ Χριστός, μὴ κάμνης τὸν ἔλεγχον δημοσίως, ἀλλὰ μόνον μεταξύ σου καὶ αὐτοῦ, ὄχι ὡσὰν κατήγορος, οὔτε ὡσὰν νὰ ἐπεμβαίνης, ἀλλὰ μὲ πόνον καὶ λύπην διὰ τὴν ἀ-

καὶ ἔτοιμον σανιὸν παρέχε καὶ πρὸς τὸ ἐλέγχεσθαι, εἴ τι διαμαρτάνοις.

“Ἴνα δὲ καὶ σαφέσιμον ὃ λέγω γένηται, καθ’ ὑπόθεσιν τὸν λόγον γυμνάσωμεν· μὴ γὰρ δὴ γένοιτο ἐπὶ τῆς ἀληθείας 5 αὐτῆς εὐπορῆσαι παραδείγματις τοιοῦτου. Ἔστω τις ἀδελφὸς παρθένω συνοικῶν, κόσμιος μὲν καὶ σώφρων, πλὴν ἀλλὰ μηδὲ οὕτω διαφευγέτω τὴν πονηρὰν δόξαν. Ἄν τοίνυν ἀκούσης θουλουμένην τὴν συνοίκησιν ταύτην, μὴ καταφρονήσης, μηδὲ εἴπης· αὐτὸς γὰρ οὐ κέκμηται νοῦν; αὐτὸς γὰρ 10 οὐκ οἶδε τί τὸ συμφέρον; εἰκῆ φιλοῦ, καὶ μὴ μισοῦ εἰκῆ· τί γὰρ μοι μέλει ἔχθραν ἀναδέξασθαι περιττὴν; Ταῦτα ληρώδη ῥήματα τῶν θηρίων, μᾶλλον δὲ τῶν δαιμόνων. Οὐ γὰρ ἔστιν εἰκῆ μισεῖσθαι τὸν ἐπὶ διορθώσει τοῦτο ποιοῦντα, ἀλλ’ ἐπὶ μεγάλοις ἀγαθοῖς καὶ σιεφάνοις ἀπορρήτοις. Εἰ δὲ λέ- 15 γοις, τί γὰρ, αὐτὸς οὐκ ἔχει νοῦν; ἀκούση παρ’ ἡμῶν, δι οὐκ ἔχει μεθύει γὰρ τῷ πάθει. Εἰ γὰρ ἐπὶ τῶν ἔξωθεν δικαστηρίων οἱ ἀδικούμενοι οὐκ ἂν δύναιντο εἰπεῖν ὑπὲρ ἑαυτῶν ζέοντες τῇ ὀργῇ, καίτοιγε οὐκ ἔστιν ἔγκλημα ἢ συμπάθεια αὕτη· πόσω μᾶλλον οἱ συνηθεία πονηρᾶ κατεχόμε- 20 νοι. Διὰ τοῦτο λέγω, ὅτι καὶ μωρία καὶ φρόνιμος, οὐκ ἔχει νοῦν ἐγρηγορία. Τί γὰρ τοῦ Δαυὶδ συνειώτερον ἦν, ἀνθρώπου λέγοντος, «Τὰ ἄδηλα καὶ τὰ κρύφια τῆς σοφίας σου ἐδήλωσάς μου»; Ἄλλ’ ὅτι τὴν τοῦ σιραιώτου γυναῖκα εἶδεν ὀφθαλμοῖς ἀδίκους, τότε, ὅπερ ἐπὶ τῆς θαλάττης τῆς μαινο- 25 μένης τοὺς ἐμπλέοντας πάσχειν ἔλεγε, «Πᾶσα ἡ σοφία αὐτοῦ κατεπόθη»· καὶ ἐτέρων ἐδεῖτο τῶν διορθωσόντων, καὶ οὐδὲ ἠοιδάνειο οἶων κακῶν ἦν ἐνός. Διὸ καὶ θρηγῶν τὰ ἁμαρτήματα αὐτοῦ, ἔλεγεν· «Ὡσεὶ φορτίον βαρὸν ἐβαρύνθησαν ἐπ’ ἐμέ· προσώζεσαν καὶ ἐσάπησαν οἱ μώλωπές μου 30 ἀπὸ προσώπου τῆς ἀφροσύνης μου». Οὐ τοίνυν ἔχει νοῦν ὃ

2. Ψαλμ. 50, 8.

3. Ψαλμ. 106, 27.

4. Ψαλμ. 37, 5-8.

μαρτίαν· καὶ νὰ παραδίδης προθύμως καὶ τὸν ἑαυτὸν σου εἰς ἔλεγχον, ὅταν διαπράττης κάποιαν ἁμαρτίαν.

Διὰ νὰ γίνῃ δὲ καὶ σαφέστερον αὐτὸ ποῦ λέγω, ἄς ἐφαρμόσωμεν τὸν λόγον εἰς παράδειγμα· διότι εἶθε νὰ μὴ γίνῃ νὰ ὑπάρξῃ πραγματικῶς τέτοιον παράδειγμα. "Ἄς λάβωμεν κάποιον ἀδελφὸν ποῦ συνοικεῖ μὲ παρθένον, ὁ ὁποῖος εἶναι μὲν σεμνὸς καὶ ἀγνός, ἀλλ' ὅμως οὔτε ἔτσι ἀποφεύγει τὴν κακὴν φήμην. "Ἄν λοιπὸν ἀκούσης νὰ φημολογῆται αὐτὴ ἢ συγκατοίκησις, μὴ περιφρονήσης, οὔτε νὰ εἰπῆς· αὐτὸς λοιπὸν δὲν ἔχει νοῦν; αὐτὸς δὲν γνωρίζει ποῖον εἶναι τὸ συμφέρον του; χωρὶς λόγον ν' ἀγαπᾶσαι καὶ χωρὶς λόγον νὰ μὴ μισῆσαι· τί μοῦ χρειάζεται λοιπὸν νὰ δημιουργήσω περιττὴν ἔχθραν; Αὐτὰ εἶναι ἀνόητοι φλυαρίαι τῶν θηρίων, μᾶλλον δὲ τῶν δαιμόνων. Διότι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μισῆται χωρὶς λόγον αὐτὸς ποῦ κάμνει αὐτὸ διὰ διόρθωσιν, ἀλλὰ κερδίζει μεγάλα ἀγαθὰ καὶ ἀπορρήτους στεφάνους. Ἐὰν ὅμως λέγῃς, τί λοιπὸν, αὐτὸς δὲν ἔχει νοῦν; θ' ἀκούσης ἀπὸ ἐμᾶς ὅτι δὲν ἔχει· διότι μεθύει ἀπὸ τὸ πάθος. Διότι, ἐὰν εἰς τὰ κοσμικὰ δικαστήρια αὐτοὶ ποῦ ἀδικοῦνται δὲν θὰ ἤμποροῦσαν νὰ εἰποῦν κάτι διὰ νὰ ὑπερασπίσουν τὸν ἑαυτὸν των ἐπειδὴ ἀνάπτουν ἀπὸ ὀργήν, ἂν καὶ βέβαια δὲν εἶναι ἐπιλήψιμα αὐτὰ τὰ αἰσθήματα, πόσον μᾶλλον αὐτοὶ ποῦ κατέχονται ἀπὸ ἁμαρτωλὴν συνήθειαν. Δι' αὐτὸ λέγω, ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι πάρα πολὺ λογικὸς καὶ στοχαστικὸς, δὲν ἔχει νοῦν ἐπάγρυπνον. Διότι ποῖος ἦτο ὑνετώτερος ἀπὸ τὸν Δαυῖδ, ἄνθρωπον ποῦ ἔλεγε, «Ἐφανέρωσες εἰς ἐμὲ τὰ ἄγνωστα καὶ κρύφια τῆς σοφίας Σου»²; Ἄλλ' ὅταν εἶδε μὲ ἁμαρτωλοὺς ὀφθαλμοὺς τὴν γυναῖκα τοῦ στρατιώτου, τότε, αὐτὸ ποῦ πάσχουν ὅσοι πλέουν εἰς πολὺ τρικυμισμένην θάλασσαν ἔλεγεν, «ὄλη ἡ σοφία του ἐξηφανίσθη»³ καὶ ἐχρειάζετο ἄλλους διὰ νὰ τὸν διορθώσουν, καὶ οὔτε ἠσθάνετο μέσα εἰς ποῖα κακὰ εὐρίσκετο. Δι' αὐτὸ καὶ θρηνῶν τὰς ἁμαρτίας του ἔλεγεν· «ὥσαν βαρὺ φορτίον μοῦ πιέζουν τὴν ψυχὴν· ἀπὸ μεγάλην μου ἀνοησίαν ἐβρώμησαν καὶ ἐσάπισαν τὰ τραύματα ποῦ μοῦ ἐπροξένησαν αἱ ἁμαρτίαι»⁴. Δὲν ἔχει λοιπὸν νοῦν αὐ-

ἁμαριάνων· μεθύει γὰρ καὶ ἐσκόβιωμαί.

Μὴ δὴ ταῦτα λέγε, μηδὲ προσιῖθαι ἐκεῖνο, διτι οὐδέν μοι μέλει· «Ἐκαστος γὰρ τὸ ἴδιον φορτίον βασιάσει». Καὶ γὰρ καὶ σοὶ μέγιστον ἔγκλημα φύεται, διτι πεπλανημένον ἰδὼν
 5 οὐκ ἀνέστησας. Εἰ γὰρ τὸ ὑποζύγιον τοῦ ἐχθροῦ κατὰ τὸν Ἰουδαίων νόμον παρορᾶν οὐ χροῖ, ὁ μὴ ὑποζύγιον μηδὲ ἐχθροῦ ψυχὴν ἀπολλυμένην περιορᾶν, ἀλλὰ φίλου, ποίαν ἔξει συγγνώμην; Οὐδὲ γὰρ ἀρκεῖ εἰς ἀπολογία ἡμῖν τὸ νοῦν ἔχειν ἐκεῖνον· ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς πολλὰ πολλάκις παραινέ-
 10 σαντες, ἑαυτοῖς οὐκ ἠρκέσαμεν οὐδὲ ἐγενόμεθα χρήσιμοι. Τοῦτο τοίνυν καὶ περὶ ἐκείνου σκόπει τοῦ πλημμελοῦντος, διτι εἰκὸς αὐτὸν παρὰ σοῦ μᾶλλον, ἢ παρ' ἑαυτοῦ δέξασθαι συμβουλίαν ἀρίστην, καὶ μὴ λέγε, τί δέ μοι μέλει τούτων; Φοβήθητι τὸν πρῶτον εἰρηκόβια τοῦτο τὸ ρῆμα. Τὸ γὰρ, «Μὴ
 15 φύλαξ εἰμὶ τοῦ ἀδελφοῦ μου;» εἰς ταυτὸν φέρει τούτω. Ἐντεῦθεν τὰ κακὰ τίκτεται πάντα, διτι τὰ τοῦ σώματος τοῦ ἡμετέρου ἀλλότρια ἡγούμεθα εἶναι.

Τί φῆς; οὐδέν σοι μέλει τοῦ ἀδελφοῦ; Ἀλλὰ τίνι μελήσει; Τῷ ἀπίστω, τῷ ἐπιχαίροντι καὶ ὄνειδίζοντι καὶ ἐναλλο-
 20 μένω; Ἀλλὰ τῷ διαβόλῳ, τῷ ὠθοῦντι καὶ ὑποσκελίζοντι; Καὶ πόθεν τοῦτο, διτι ἀνύω, φησί, λέγων καὶ συμβουλεύων τὰ δέοντα; Πόθεν δὲ δῆλον διτι οὐκ ἀνύσεις; Καὶ γὰρ τοῦτο πάλιν ἐσχάτης ἀνοίας, ἐν ἀδήλω τοῦ τέλους κειμένου, ραθυμίας ἀμολογημένης ἐγκλήματα ἀναδέχεσθαι. Καίτοι ὁ Θεὸς
 25 τὰ μέλλοντα προειδώς, πολλάκις εἶπε, καὶ οὐκ ἤνυσεν, καὶ οὐδὲ οὔτω ἀπέστη, καὶ ταῦτα εἰδώς, διτι οὐ μέλλει πείθεν. Εἰ δὲ ὁ προειδώς διτι οὐδέν πλέον ποιήσει, τοῦ διορθοῦν οὐκ

5. Γαλ. 6, 5.

6. Γεν. 4, 9.

τός πού ἀμαρτάνει· διότι εὐρίσκεται εἰς μέθην καὶ σκότος.

Μὴ λέγῃς λοιπὸν αὐτά, οὔτε νὰ προσθέτῃς ἐκεῖνο, ὅτι δὲν σὲ ἐνδιαφέρει καθόλου· «διότι ὁ καθείς θὰ βαστάσῃ τὸ φορτίον τῶν ἰδικῶν του ἀμαρτιῶν»⁵. Διότι καὶ διὰ σὲ γεννᾶται μεγάλη ἐνοχή, διότι ἐνῶ τὸν εἶδες νὰ ἔχῃ πλανηθῆ δὲν τὸν ἀνῶρθωσες. Διότι ἐάν, συμφώνως πρὸς τὸν νόμον τῶν Ἰουδαίων, δὲν πρέπει νὰ παραβλέπωμεν οὔτε τὸ ζῶον τοῦ ἐχθροῦ, αὐτός πού ἀδιαφορεῖ ὄχι διὰ ζῶον, οὔτε διὰ κάποιου ἐχθροῦ του τὴν ψυχὴν ἢ ὅποια χάνεται, ἀλλὰ διὰ ψυχὴν φίλου, ποίας συγγνώμης θὰ τύχῃ; Διότι δὲν μᾶς ἀρκεῖ διὰ ν' ἀπολογηθῶμεν τὸ νὰ ἔχωμεν μόνον ἐκεῖνον τὸν νοῦν· διότι καὶ ἐμεῖς ἀφοῦ προετρέψαμεν πολλὰ πολλὰς φορές, εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας δὲν ὑπήρξαμεν ἀρκετοί, οὔτε ἐγίναμεν χρήσιμοι. Αὐτὸ λοιπὸν νὰ σκέπτεσαι καὶ δι' ἐκεῖνον πού σφάλλει, διότι τὸ πρέπον εἶναι μᾶλλον ἀπὸ ἐσὲ νὰ δεχθῆ ἀρίστην συμβουλήν αὐτός, παρὰ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του, καὶ μὴ λέγῃς, τί μὲ ἐνδιαφέρει δι' αὐτά; Φοβήσου ἐκεῖνον πού εἶπε πρῶτος αὐτὸν τὸν λόγον. Διότι τό, «Μήπως εἶμαι φύλαξ τοῦ ἀδελφοῦ μου;»⁶, ὁδηγεῖ εἰς αὐτοὺς τοὺς λόγους. Ἀπὸ ἐδῶ γεννῶνται ὅλα τὰ κακά, ἀπὸ τὸ ὅτι αὐτὰ πού ἀνήκουν εἰς τὸ σῶμα μας νομίζομεν ὅτι εἶναι ξένα.

Τί λέγεις; Δὲν σὲ ἐνδιαφέρει ὁ ἀδελφός σου; Ἄλλὰ διὰ ποῖον θὰ ἐνδιαφερθῆς; Διὰ τὸν ἄπιστον, δι' ἐκεῖνον πού χαίρει διὰ τὸ κακὸν καὶ κατακρίνει καὶ καταπατεῖ; Μήπως διὰ τὸν διάβολον πού ὠθεῖ εἰς τὴν ἀμαρτίαν καὶ ρίπτει τὸν ἄνθρωπον κάτω; Καὶ ἀπὸ ποῦ εἶναι βέβαιον ὅτι θὰ φέρω κάποιο ἀποτέλεσμα μὲ τὸ νὰ λέγω καὶ νὰ συμβουλεύω τὰ πρέποντα; θὰ εἰπῆς. Ἄλλ' ἀπὸ ποῦ εἶναι φανερὸν ὅτι δὲν θὰ ἐπιτύχῃς; Διότι καὶ αὐτὸ πάλιν εἶναι μεγίστης ἀνοησίας, ἐνῶ δηλαδὴ τὸ ἀποτέλεσμα δὲν εἶναι φανερὸν νὰ ἀναλαμβάνῃς ἀμαρτίας ὠμολογημένης ραθυμίας. Καὶ ὅμως ὁ Θεὸς πού προγνωρίζει τὰ μέλλοντα, πολλὰς φορές εἶπε καὶ δὲν ὠδήγησεν εἰς μετάνοιαν καὶ οὔτε τότε ἀπεμακρύνθη ἄν καὶ ἐγνώριζε ἀκόμη καὶ ὅτι δὲν πρόκειται νὰ πείσῃ. Ἐάν δὲ ἐκεῖνος πού προγνωρίζει ὅτι τίποτε δὲν

ἀφίσταται, τίνα ἔξεις ἀπολογίαὶν ὁ ἀγνοῶν τὸ μέλλον παν-
 τελῶς, καὶ ἐκλυόμενος καὶ ναρκῶν; Καὶ γὰρ πολλάκις ἐπι-
 χειρήσαντες ἤνυσαν πολλοί· καὶ διε μάλιστα ἀπέγνωσαν,
 τότε μάλιστα ἐπέτυχον. Ἐὰν δὲ καὶ μηδὲν ποιήσης πλέον,
 5 τὸ σαυτοῦ πεποίηκας.

Μὴ τοίνυν ἀπάνθρωπος γίνου, μήτε ἀνηλεῆς μήτε ὀλί-
 γωρος. Ὅτι γὰρ ὠμότητος ταῦτα τὰ ρήματα καὶ ραθυμίας,
 δῆλον ἐκεῖθεν. Τίτος γὰρ ἐνεκεν, ἑνὸς τῶν μελῶν τοῦ σώ-
 ματός σου κάμνοντος, οὐ λέγεις, τί μοι μέλει; καί, πόθεν
 10 δῆλον, διὲ εἰ ἐπιμελείας τυγχάνει, ὑγιαίνει; ἀλλὰ πάντα
 ποιεῖς, ἵνα κἂν μηδὲν ὠφελήσης, μὴ ἔχης ἐγκαλεῖν σεαυτῷ,
 διὲ τῶν ὀφειλότων γενέσθαι τι παρελείφθῃ. Εἴτα τῶν μὲν
 τοῦ σώματος οὕτω φροντιοῦμεν μελῶν, τῶν δὲ τοῦ Χρι-
 στοῦ ἀμελήσομεν; καὶ ποῦ ταῦτα συγγνώμης ἄξια; Εἰ γὰρ
 15 σε μὴ καιακάμπω λέγων, διὲ τοῦ μέλους σου φροντισον,
 ἵνα κἂν τῷ φόβῳ γένη θελίτων, τοῦ σώματος ἀναμιμνήσκω
 σε τοῦ Χριστοῦ. Πῶς γὰρ οὐ φρίκης ἄξιον σηπομένην αὐτοῦ
 τὴν σάρκα ὄρα, καὶ περιορᾷ; Καὶ εἰ μὲν οἰκέτην ἔχοις
 ἢ ὄνον σηπεδόνα ἔχοντα, οὐκ ἂν ἀνάσχοιο περιῦδεῖν· τὸ δὲ
 20 σῶμα τοῦ Χριστοῦ ψώρας ὄρων ἐμπεπλησμένον, παραιρέ-
 χεις; καὶ οὐχ ἡγῆ ταῦτα μυρίων ἄξια εἶναι κεραυνῶν; Διὰ
 τοῦτο πάντα ἄνω καὶ κάτω γέγονε, διὰ τὴν ἀπανθρωπίαν
 ταύτην, διὰ τὴν ραθυμίαν.

7. Διὸ δὴ, παρακαλῶ, ταύτην ἐκβάλωμεν τὴν ὠμότητα.
 25 Πρόσελθε δεκείνω τῷ συνοικοῦντι τῇ παρθένῳ, καὶ εἰπέ
 μικρὸν ἐγκώμιον τᾶδελφοῦ, ἀπὸ τῶν ἄλλων ὧν ἔχει πλεο-
 νεκτημάτων αὐτὸ συντιθεῖς· καὶ ὥσπερ ὕδατι θερμῷ περι-
 κλύζων τοῖς ἐπαίνοις, οὕτω χάλασον αὐτοῦ τὸν ὄγκον τοῦ
 τραύματος. Ταλάνισον καὶ σαυτὸν, κατηγόρησον τοῦ κοινοῦ

θὰ ἀλλάξη, δὲν παραιτεῖται ἀπὸ τοῦ νὰ διορθῶνῃ, ποῖαν ἀπολογία θὰ ἔχῃς σὺ ποῦ ἀγνοεῖς ἐντελῶς τὸ μέλλον καὶ χαυνοῦσαι καὶ πίπτεις εἰς νάρκην; Διότι πολλοὶ ποῦ πολλὰς φορὰς ἐπεχείρησαν ἐπέτυχαν· καὶ ὅταν τελείως ἀηλίπισθησαν, τότε ἐπέτυχον τὰ μέγιστα. Ἄλλὰ καὶ ἐὰν δὲν κάνῃς τίποτε περισσότερον, ὅμως ἐσὺ ἔκανες τὸ καθῆκον σου.

Μὴ γίνεσαι λοιπὸν ἀπάνθρωπος, οὔτε ἄσπλαγχνος, οὔτε ἀδιάφορος. Διότι, ὅτι αὐτοὶ οἱ λόγοι εἶναι λόγοι μεγάλης σκληρότητος καὶ ἀδιαφορίας, εἶναι φανερὸν ἀπὸ ἐκεῖ. Διότι διὰ ποῖον λόγον ὅταν ἓν μέλος τοῦ σώματός σου ἀσθενῇ δὲν λέγεις, τί μὲ ἐνδιαφέρει; καί, ἀπὸ ποῦ εἶναι φανερὸν ὅτι, ἐὰν τύχῃ καταλλήλου φροντίδος, ἐπανακτᾷ τὴν ὑγείαν; ἀλλὰ κάμνεις τὰ πάντα, ὥστε καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ὠφελήσῃς καθόλου αὐτό, νὰ μὴ κατηγορῇς τὸν ἑαυτὸν σου ὅτι παρέλειψες νὰ κάνῃς κάτι ἀπὸ αὐτὰ ποῦ ἔπρεπεν. Ἄλλὰ διὰ τὰ μὲν μέλη τοῦ σώματος φροντίζομεν τόσον, ἐνῶ διὰ τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ θὰ ἀμελήσωμεν; καὶ πῶς εἶναι δυνατόν ν' ἀξιωθοῦν συγγνώμης τέτοια ἔργα; Διότι, ἐὰν δὲν σὲ λυγίσω μὲ τὸ νὰ σοῦ λέγω νὰ φροντίσῃς τὸ μέλος σου, διὰ νὰ γίνῃς καλύτερος τοῦλάχιστον μὲ τὸν φόβον, σοῦ ὑπενθυμίζω τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Διότι πῶς δὲν εἶναι ἄξιον φρίκης τὸ νὰ βλέπῃς τὴν σάρκα τοῦ Χριστοῦ νὰ σαπίζη καὶ νὰ ἀδιαφορῇς; Καὶ ὅταν μὲν ἔχῃς ὑπερήτην ἢ ὄνον ποῦ νὰ ἔχῃ πληγὴν ἢ ὁποῖα εἶναι γεμάτη ἀπὸ πύον καὶ σαπίζει, δὲν ἀνέχεσαι νὰ τὸν παραβλέψῃς· ἐνῶ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ ποῦ τὸ βλέπεις νὰ ἔχῃ γεμίσει ψώραν, τὸ προσπερνᾷς ἀδιάφορος; καὶ δὲν νομίζεις ὅτι αὐτὰ εἶναι ἄξια χιλιάδων κεραυνῶν; Δι' αὐτὸ τὰ πάντα ἔγιναν ἄνω-κάτω, ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς ἀπανθρωπίας καὶ ἀδιαφορίας.

7. Δι' αὐτὸ λοιπὸν παρακαλῶ, ἄς ἀποβάλωμεν αὐτὴν τὴν ἀπανθρωπίαν. Πήγαινε εἰς ἐκεῖνον ποῦ συγκατοικεῖ μὲ τὴν παρθένον καὶ εἶπέ μικρὸν ἔπαινον εἰς τὸν ἀδελφόν, ἀφοῦ πλέξης αὐτὸν ἀπὸ τὰ ἄλλα πλεονεκτήματα ποῦ ἔχει ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴν· καὶ ἀφοῦ τὸν περιβρέξῃς ὡσάν μὲ θερμὸν ὕδωρ μὲ τοὺς ἐπαίνους, ἔτσι ἄνοιξε τὸ πρήξιμον τοῦ τραύματος. Οἰκτίρισε καὶ τὸν ἑαυτὸν σου, κατηγορήσε

τῶν ἀνθρώπων γένους, δεῖξον ὅτι πάντες ἐν ἁμαρτίῃμασι
 τυγχάνομεν, αἴτησον συγγνώμην εἰπών, ὅτι μείζοσι σαυτοῦ
 πράγμασιν ἐπιχειρεῖς, ἀλλ' ἡ ἀγάπη πάντα πείθει τολμᾶν.
 Εἶτα συμβουλεύων, μὴ ἐπιτακτικῶς, ἀλλ' ἀδελφικῶς τοῦτο
 5 ποιεῖ καὶ τούτοις πᾶσι χαλάσας τὴν φλεγμονήν, καὶ παρα-
 μυθησάμενος τὴν ἀλγηδόνα τὴν ἐκ τῆς τομῆς συμβαίνουσαν
 τοῦ μέλλοντος ἐλέγχου γίνεσθαι, καὶ πολλάκις τῇ παραιτήσει
 χρησάμενος, καὶ παρακαλέσας μὴ ὀργισθῆναι· διὰ αὐτὸν
 καταδήσης τούτοις, τότε ἔπαγε τὴν πληγὴν, μήτε δεσμῶν τὸ
 10 πρᾶγμα, μήτε ἐκλύων, ἵνα μήτε ἐκεῖθεν ἀποπηδήσῃ, μήτε
 ἐντεῦθεν καιαφρονήσῃ. "Ἄν τε γὰρ μὴ καιοῖαν δῶς, οὐδὲν
 εἰργάσω πλέον· ἂν δὲ σφοδρῶς πλήξῃς, ἀποσκιριῆσαι ἐποίη-
 σας. Διὸ δὴ καὶ μετὰ ταῦτα πάντα ἐλέγχειν μέλλων, ἀνά-
 μιξον πάλιν ἐγκώμιον τοῖς ἐλέγχοις· καὶ ἐπειδὴ αὐτὸ καθ'
 15 ἑαυτὸ τὸ γινόμενον οὐ δύναται εἶναι ἐγκώμιον· σὺ γὰρ ἄξιον
 ἐπαίτου τὸ κόρη συνοικεῖν παρθένω· ἀπὸ τῆς γνώμης τοῦ
 συνοικοῦντος τοῦτο ἐργάζου, καὶ εἶπέ, ὅτι οἶδα μὲν διὰ
 τὸν Θεὸν σὺ ποιεῖς, καὶ τὴν ἐρημίαν καὶ τὸ ἀπροσιάτευτον
 τῆς ἀθλίας ἐκείνης ἰδὼν χεῖρα ὤρεξας.
 20 Ἐὰν μὴ ταύτη ποιῇ τῇ γνώμῃ, σὺ οὕτω λέγε, καὶ μετὰ
 τοῦτο προσίθει καὶ ταῦτα, πάλιν παραιτήσει χρώμενος καὶ
 λέγων, ὅτι οὐκ ἐπιτάττων, ἀλλ' ὑπομιμνήσκων ταῦτά φημι·
 διὰ τὸν Θεὸν σὺ ποιεῖς, οἶδα καὶ γὰρ ἀλλ' ἴδωμεν μή τι τί-
 κηται ἐκ τούτου κακὸν ἕτερον· καὶ μὴδὲν ἦ, κάτεχε ἔνδον,
 25 καὶ ἔχου τῆς καλῆς ταύτης σπουδῆς, ὃ κωλύων οὐδεὶς· ἂν
 δὲ βλάβη τις ἐντεῦθεν γίνηται τοῦ κέρδους μείζων, φυλα-
 ξώμεθα, παρακαλῶ, μὴ σπεύδοντες μίαν ἀναπαῦσαι ψυχὴν,

όλόκληρον τό ἀνθρώπινον γένος, δείξε ὅτι ὅλοι εὕρισκό-
 μεθα εἰς ἀμαρτίας, ζήτησε συγγνώμην ἀφοῦ εἶπῃς ὅτι ἐπι-
 χερεῖς πράγματα μεγαλύτερα ἀπό τὰς δυνάμεις σου, ἀλλ΄
 ἡ ἀγάπη σέ πείθει καί τολμᾶς δι΄ ὅλα. "Ἐπειτα, καθὼς συμ-
 βουλευεῖς, μὴ ὁμιλεῖς εἰς ἐπιτακτικόν τόνον, ἀλλ΄ ὡς ἀδελ-
 φός· καί μὲ ὅλα αὐτὰ ἀφοῦ μετριάσης τὴν φλεγμονήν, καί
 ἀφοῦ ἀνακουφίσης τὸν πόνον πού θά προκληθῇ ἀπό τὴν
 τομὴν τοῦ ἐλέγχου πού πρόκειται νὰ κάνης, καί ἀφοῦ ζη-
 τήσης συγγνώμην πολλὰς φορές καί παρακαλέσης νὰ μὴ
 ὀργισθῇ, ὅταν τὸν δέσης καλῶς μὲ αὐτὰ, τότε ἄνοιξε τὴν
 πληγὴν, ἔτσι ὥστε οὔτε νὰ τὸν δεσμεύης, οὔτε νὰ τὸν
 λύης μέχρι χαυνώσεως, ὥστε οὔτε διὰ τὸ ἐν νὰ φύγη, οὔ-
 τε διὰ τὸ ἄλλο νὰ περιφρονήσῃ. Διότι ἂν δὲν κάνης τὴν
 πληγὴν εἰς καίριον σημεῖον καί χρόνον, δὲν ἐπέτυχες τί-
 ποτε· ἐὰν πάλιν κτυπήσης μὲ σφοδρότητα, θά τὸν κάνης
 νὰ φύγη. Δι΄ αὐτό λοιπὸν καί μετὰ ἀπό ὅλα αὐτὰ ἀκόμη
 ἐνῶ πρόκειται νὰ τὸν ἐλέγξης, ἀνάμιξε πάλιν ἔπαινον μαζί
 μὲ τοὺς ἐλέγχους· καί ἐπειδὴ αὐτὸ πού γίνεται δὲν ἤμπο-
 ρεῖ ἀπὸ μόνον του νὰ εἶναι ἔπαινος, διότι δὲν εἶναι ἄξιον
 ἐπαίνου τὸ νὰ συγκατοικῇ κανεῖς μὲ παρθένον, κάνε τὸν
 ἔπαινον ἀπὸ τὴν διάθεσιν ἐκείνου πού συγκατοικεῖ καί
 εἶπέ, ὅτι γνωρίζω μὲν ὅτι διὰ τὸν Θεὸν τὸ κάμνεις αὐτὸ
 καί ὅτι ἐπειδὴ εἶδες ἐκείνην τὴν ἀθλίαν ἔρημον καί ἀπρο-
 στάτευτον ἤπλωσες χεῖρα βοηθείας εἰς αὐτήν.

Καί ἂν ἀκόμη δὲν ἔχη πράξει αὐτὸ μὲ αὐτὴν τὴν διά-
 θεσιν, ἐσὺ ἔτσι λέγε, καί μετὰ ἀπὸ αὐτὸ νὰ προσθέτης
 καί αὐτὰ, ἀφοῦ πάλιν ζητήσης συγγνώμην καί εἶπῃς ὅτι
 δὲν τὰ λέγω αὐτὰ ὡς ὑπόδειξιν καί προσταγὴν, ἀλλ΄ ὡς
 ὑπενθύμισιν· σὺ διὰ τὸν Θεὸν πράττεις αὐτὸ, τὸ γνωρίζω
 καί ἐγώ· ἀλλ΄ ἄς ἰδοῦμεν μήπως ἀπὸ αὐτὸ γεννᾶται κάποιο
 ἄλλο κακόν· καί ἐὰν μὲν κανέν κακόν δὲν προέρχεται ἀπὸ
 αὐτό, νὰ τὴν κρατῇς μέσα εἰς τὴν οἰκίαν σου καί νὰ ἔχης
 τὴν καλὴν αὐτὴν φροντίδα, κανεῖς δὲν σέ ἐμποδίζει· ἐὰν
 ὅμως ἀπὸ αὐτὸ προκαλῆται βλάβη μεγαλύτερα ἀπὸ τὸ
 κέρδος, ἄς φυλαχθῶμεν, παρακαλῶ, μήπως, ἐνῶ προσπα-
 θῶμεν νὰ σώσωμεν μίαν ψυχὴν, σκανδαλίσωμεν χιλιάδας.

μυρίας σκανδαλίωμεν. Καὶ μὴ προσθῆς εὐθέως τὰ κείμενα τοῖς σκανδαλίζουσι κολουσιήρια, ἀλλὰ τὴν αὐτοῦ προσλάβανε μαρτυρίαν, λέγων· οὐ χρεῖαν ἔχεις μαθεῖν ταῦτα παρ' ἐμοῦ, οἶδας καὶ αὐτὸς διὰ ἑάν τις ἕνα τῶν μικρῶν
 5 τούτων σκανδαλίση, πόση ἠπείληται δίκη· καὶ οὕτως ἠδύνας τὸν λόγον, καὶ λεάνας τὴν ὁργήν, ἐπιτίθει τὸ φάρμακον τῇ διορθώσεως.

Εἰ δὲ προφασίζοιτο πάλιν τὴν ἐρημίαν αὐτῆς, μηδὲ οὕτως ἐλέγξης τὴν οκῆσιν, ἀλλ' εἰπὲ πρὸς αὐτόν· μηδὲν σε
 10 τούτων φοβείτω, ἀπολογίαν ἔξεις ἀρκοῦσαν, τὸ ἐτέρων σκάνδαλον· οὐδὲ γὰρ διὰ ραθυμίαν, ἀλλ' ἐκείνων κηδόμενος, ταύτης ἀπέσις τῆς σπουδῆς. Καὶ τὰ μὲν τῆς συμβουλῆς ἔσιω ἐν βραχεῖ· οὐδὲ γὰρ δεῖται διδασκαλίας πολλῆς· τὰ δὲ τῆς συγγνώμης πάλιν πολλὰ καὶ ἐπάλληλα· καὶ ἐπὶ τὴν
 15 ἀγάπην κατὰφενγε συνεχῶς, συσκιάζων τὸ φορτικὸν τῶν εἰρημένων, καὶ τὴν ἐξουσίαν αὐτῷ διδούς, καὶ λέγων· διὰ ἐγὼ μὲν ταῦτα παραινῶ καὶ συμβουλεύω, τοῦ δὲ πεισθῆναι κύριος αὐτός· οὐδὲ γὰρ καταναγκάζω καὶ θιάζομαι, ἀλλὰ τῇ οἰκίᾳ σου τὸ πᾶν ἐπιτρέπω γνώμη. Ἄν οὕτω μεταχει-
 20 ρίζωμεν τὸν ἔλεγχον, δυνησόμεθα ραδίως τοὺς ἁμαρτάνοντας διορθοῦν· ὡς ἅ γε νῦν ποιοῦμεν, θηρίων μᾶλλον ἔστι καὶ ἀλόγων, ἢ ἀνθρώπων. Ἄν γὰρ αἰσθωνταί τινες νῦν τοιαῦτά τινος ἁμαρτάνοντος, ἐκείνῳ μὲν οὐδὲν διαλέγονται, αὐτοὶ δὲ καθάπερ γραῖδια μεθύοντα ψιθυμίζουσι μετ' ἀλλή-
 25 λων· καὶ οὐδαμοῦ τό, εἰκῆ φιλοῦ, εἰκῆ μὴ μισοῦ, ἐνιαῦθα δοκεῖ χῶραν ἔχειν αὐτοῖς, ἀλλ' διὰ μὲν κατηγορῆσαι ἐπιθυμοῦσι, καταφρονοῦσι τοῦ μὴ εἰκῆ μισεῖσθαι, μᾶλλον δὲ καὶ τοῦ κολάζεσθαι· οὐδὲ γὰρ μῖσος ἐντεῖθεν μόνον, ἀλλὰ καὶ κόλασις τίκτεται· διὰ δὲ διορθώσεως δέη, τοῦτό τε

Καί μή προσθέσης εὐθέως τήν κόλασιν πού ἀναμένει ἐκείνους πού σκανδαλίζουν, ἀλλά χρησιμοποίησε τήν ἰδικήν του μαρτυρίαν μέ τούς λόγους· δέν ἔχεις ἀνάγκην νά μάθης αὐτά ἀπό ἐμέ, γνωρίζεις καί ὁ ἴδιος ὅτι ἐάν κανεῖς σκανδαλίση ἓνα ἀπό αὐτούς πού θεωροῦνται ἀσήμαντοι, πόση καταδίκη ἔχει ἀπειληθῆ· καί ἔτσι ἀφοῦ γλυκάνης τόν λόγον καί καταπραῦνης τήν ὀργήν, βάλε ἐπάνω εἰς τήν πληγήν τό φάρμακον τῆς διορθώσεως.

Ἐάν τυχόν δέ πάλιν προφασίζεται ὅτι ἡ παρθένος εἶναι ἔρημος, οὔτε τότε νά τόν ἐλέγξης διὰ τήν πρόφασιν, ἀλλ' εἰπέ εἰς αὐτόν, τίποτε ἀπό αὐτά ἄς μή σέ φοβίζῃ, θά ἔχῃς ἀρκετήν ἀπολογίαν τό ὅτι δέν ἐσκανδάλισες ἄλλους· διότι ὄχι ἀπό ἀμέλειαν, ἀλλ' ἀπό ἐνδιαφέρον δι' ἐκείνους παρητήθης ἀπό αὐτήν τήν φροντίδα. Καί οἱ μὲν λόγοι τῆς συμβουλῆς ἄς εἶναι σύντομοι· διότι δέν χρειάζεται πολλή διδασκαλία· οἱ δέ λόγοι τῆς συγγνώμης πάλιν ἄς εἶναι πολλοί καί ἀλλεπάλληλοι· καί νά καταφεύγῃς συνεχῶς εἰς τήν ἀγάπην, διὰ νά μετριάζῃς τήν φορτικότητα τῶν λόγων καί νά δίδῃς εἰς αὐτόν τήν ἐξουσίαν διὰ τήν ἀπόφασιν καί νά λέγῃς ὅτι, ἐγὼ μὲν αὐτά προτρέπω καί συμβουλεύω, τό νά πεισθῆ δέ εἶναι εἰς τήν ἰδικήν του προαίρεσιν καί ἐξουσίαν· δέν σέ καταναγκάζω δηλαδή, οὔτε σέ βιάζω, ἀλλ' ἀφήνω τό πᾶν εἰς τήν ἰδικήν σου ἀπόφασιν. Ἐάν ἐπιχειρῶμεν ἔτσι τόν ἔλεγχον, θά ἡμποροῦμεν εὐκόλως νά διορθῶνωμεν ἐκείνους πού ἀμαρτάνουν· διότι αὐτά πού πράττομεν τώρα, εἶναι ἔργα θηρίων μᾶλλον καί ἀλόγων ζώων, παρά ἀνθρώπων. Διότι, ἐάν μερικοὶ τώρα ἀντιληφθοῦν κάποιον νά πίπτῃ εἰς τέτοιου εἴδους ἀμαρτίας, εἰς ἐκεῖνον μὲν τίποτε δέν λέγουν, ἐνῶ αὐτοὶ ὡσάν γραῖδια πού μεθύουν ψιθυρίζουν μεταξύ των· καί πουθενά δέν φαίνεται νά ἐφαρμόζεται εἰς αὐτούς τό, δίχως λόγον νά ἀγαπᾶσαι, δίχως λόγον νά μὴ μισῆσαι, ἀλλ' ὅταν μὲν ἐπιθυμοῦν νά κακολογήσουν, ἀδιαφοροῦν διὰ τό, μὴ μισηθῆς χωρίς λόγον, μᾶλλον δέ καί τό μὴ κολάζεσαι χωρίς λόγον· διότι ἀπό αὐτό ὄχι μόνον μῖσος, ἀλλά καί κόλασις γεννᾶται· ὅταν δέ εἶναι ἀνάγκη διορθώσεως, καί αὐτό καί

αὐτὸ καὶ μυρίας ἐτέρας προφέρουσι προφάσεις. Ταῦτα γὰρ τότε ἐννοεῖν ἐχρήην, διὰν κακηγορήσῃς, διὰν διαβάλλῃς, τό, εἰκῆ μὴ μισοῦ, καὶ τό, οὐδὲν ἀνύω, καὶ τό, οὐδὲν μοι μέλει.

Νῦν δέ, τότε μὲν πολυπράγμων εἶ σφοδρῶς καὶ περίεργος, καὶ μίσους καταφρονεῖς καὶ μυρίων κακῶν διὰν δὲ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ ἀδελφοῦ φροντίζειν δέη, τότε καὶ ἀπράγμων καὶ ἀνεπαχθῆς τις εἶναι θούλει. Καίτοι ἀπὸ μὲν κακηγορίας καὶ τὸ πρὸς ἀνθρώπους καὶ τὸ πρὸς τὸν Θεὸν γίνεται μῖσος, καὶ οὐ σφόδρα σοι τοῦτου μέλει· ἀπὸ δὲ τῆς
10 καὶ ἰδίαν συμβουλῆς καὶ τῶν τοιούτων ἐλέγχων καὶ πρὸς τοῦτον καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ἔσται σοι φιλία. Ἄν δὲ καὶ αὐτὸς μισῇ, ὁ Θεὸς μένει διὰ τοῦτο μᾶλλον φιλῶν· μᾶλλον δὲ οὐδὲ οὐτιῶ μισήσει, ὡς ἡνίκα ἐμίσει κακηγοροῦντα· ἀλλὰ τότε μὲν ὡς ἐχθρὸν καὶ πολέμιον ἀποσιροφήσεται, νυνὶ δὲ
15 παιρὸς ἡγήσεται παντὸς αἰδεσιμώτερον. Κἂν φανερῶς δυσχεραίνῃ, κατὰ νοῦν καὶ ἰδίᾳ πολλὰς εἴσεται σοι χάριτας.

8. Ταῦτα οὖν ἐννοοῦντες, ἐπιμελώμεθα τῶν μελῶν τῶν ἡμετέρων, καὶ μὴ κατ' ἀλλήλων τὴν γλῶττιαν ἀκονῶμεν, μηδὲ λαλῶμεν ῥήματα καταποντισμοῦ, τὴν δόξαν τοῦ πλησιον ὑπορύτιοντες, καὶ καθάπερ ἐν πολέμῳ καὶ μάχῃ θάλλοντες καὶ θαλλόμενοι. Τί γὰρ ὄφελος νησιτείας ἢ ἀγρυπνίας λοιπόν, διὰν γλῶττι μεθύῃ, καὶ κυνείων κρεῶν ἀκαθαρσιότεραν οἰτῆται τράπεζαν, αἱμοδόρος γενομένη, καὶ προχέουσα βόρβορον, καὶ ἀμάρας ὀχετὸν τὸ στόμα ποιῇ, μᾶλλον δὲ καὶ
25 πολὺ ταύτης βδελυρώτερον; Τὸ μὲν γὰρ ἐκεῖθεν προϊόν, σῶμα ἐμόλυνε· τὸ δὲ ἐντεῦθεν, πολλάκις ψυχὴν ἀπέπνιξε. Ταῦτα οὐ τῶν κακῶς ἀκουόντων μάτην κηδόμενος λέγω· ἐκεῖνοι

χιλιάδας ἄλλας δικαιολογίας προβάλλουν. Διότι τότε ἔπρεπε νὰ σκέπτεσαι αὐτά, ὅταν κακολογῆς, ὅταν διαβάλλης, τό, νὰ μὴ μισῆς ἄδικα, καὶ τό, δὲν ἠμπορῶ νὰ κάνω τίποτε διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ τό, δὲν μὲ ἐνδιαφέρει καθόλου.

Τώρα ὅμως, ἐνῶ τότε εἶσαι πολυάσχολος εἰς αὐτὰ καὶ περίεργος, καὶ καταφρονεῖς καὶ τὸ μῖσος καὶ ἄπειρα κακά, ὅταν ὅμως πρέπη νὰ φροντίζης διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀδελφοῦ, τότε θέλεις νὰ εἶσαι καὶ ἀμέριμνος καὶ ἀδρανῆς καὶ ἀποφεύγεις νὰ γίνης φορτικός. "Αν καὶ βέβαια ἀπὸ τὴν μὲν κακολογίαν γεννᾶται τὸ μῖσος καὶ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους καὶ πρὸς τὸν Θεόν, καὶ δὲν σὲ ἐνδιαφέρει πολὺ αὐτό, ἐνῶ ἀπὸ τὴν κατ' ἰδίαν συμβουλήν καὶ τοὺς μὲ τέτοιον τρόπον ἐλέγχους γεννᾶται δι' ἐσὲ ἀγάπη καὶ μὲ αὐτὸν καὶ μὲ τὸν Θεόν. Ἄλλὰ καὶ ἐὰν αὐτὸς μισῇ, ὁ Θεὸς σὲ ἀγαπᾷ δι' αὐτὸ περισσότερο· μᾶλλον δὲ οὔτε ἔτσι θὰ σὲ μίσῃ, ὅσον σὲ ἐμίσει διότι τὸν κατέκρινες κρυφά· ἀλλὰ τότε μὲν ὡς ἐχθρὸν καὶ ἀντίπαλον θὰ σὲ ἀποστραφῇ, τώρα ὅμως θὰ σὲ θεωρήσῃ σεβαστότερον καὶ ἀπὸ πατέρα. Καὶ ἂν ἀκόμη φαινομενικὰ δυσανασχετῇ, μέσα του καὶ κατ' ἰδίαν θὰ σοῦ ὀφείλῃ μεγάλην χάριν.

8. Τέτοια λοιπὸν σκεπτόμενοι, ἅς φροντίζωμεν διὰ τὰ μέλη μας, καὶ ἅς μὴ ἀκονίζωμεν τὴν γλῶσσαν ὁ ἓνας ἐναντίον τοῦ ἄλλου, οὔτε νὰ λέγωμεν λόγους ποὺ βυθίζουν καὶ ὑποσκάπτουν τὴν ὑπόληψιν τοῦ πλησίον καὶ νὰ κτυπῶμεν καὶ κτυπώμεθα ὡσὰν νὰ εὕρισκώμεθα εἰς πόλεμον καὶ μάχην. Διότι τί θὰ ὠφεληθῶμεν λοιπὸν ἀπὸ τὴν νηστείαν ἢ τὴν ἀγρυπνίαν, ὅταν ἡ γλῶσσα μεθύῃ καὶ τρώγῃ εἰς τράπεζαν ποὺ εἶναι περισσότερο ἀκάθαρτος καὶ ἀπὸ κρέατα σκύλου, μὲ τὸ νὰ γίνεται αἰμοβόρος, νὰ ἐκχέῃ βόρβορον, καὶ νὰ κάμνῃ τὸ στόμα ὑπόνομον καὶ ὀχετόν, μᾶλλον δὲ καὶ πολὺ συγχαμερώτερον ἀπὸ αὐτόν; Διότι αὐτὸ μὲν ποὺ προέρχεται ἀπὸ ἐκεῖ μολύνει τὸ σῶμα, ἐνῶ αὐτὸ ποὺ ἐκβάλλεται ἀπὸ αὐτὸ τὸ στόμα, πολλὰς φορές πνίγει τὴν ψυχὴν. Αὐτὰ δὲν τὰ λέγω ἀπὸ φροντίδα δι' ἐκείνους ποὺ ἀκούουν νὰ τοὺς κακολογοῦν ἀδίκως· διότι ἐκεῖνοι εἶναι ἄ-

γὰρ καὶ σιεφάνων εἰσὶν ἄξιοι, ὅταν φέρωσι γενναίως τὰ λεγόμενα· ἀλλ' ὑμῶν τῶν λεγόντων. Τὸν μὲν γὰρ κακῶς ἀκούοντα μάτην μακαρίζουσι αἱ Γραφαί, τὸν δὲ κακῶς λέγοντα ἐκβάλλουσι τῶν ἱερῶν μυστηρίων, μᾶλλον δὲ καὶ 5 αὐτῶν τῶν περιβόλων. «Τὸν» γὰρ «καταλαλοῦντα», φησί, «λάθρα τοῦ πλησίον αὐτοῦ, τοῦτον ἐξεδίωκεν». Καὶ τῆς τῶν ἱερῶν δὲ βίβλων τὸν τοιοῦτον ἀνάξιον εἶναι φησὶ ἀναγνώσεως. «Ἴνα τί» γάρ, φησὶν, «ἐκδιηγῆ οὐ τὰ δικαιώματά μου, καὶ ἀναλαμβάνεις τὴν διαθήκην μου διὰ σιόματός σου;».

10 Εἶτα τὴν αἰτίαν τιθεὶς φησὶ· «Καθήμενος κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου κατελάλεις».

Καὶ ἐνιαῦθα μὲν οὐ διώρισεν, εἴτε ἀληθῆ, εἴτε ψευδῆ· ἀλλαχοῦ δὲ καὶ τοῦτο ἀπηγόρευσε, δεκτικὸς ὅτι καὶ ἀληθῆ λέγῃς, οὗ σοι ταῦτα ρητέα. «Μὴ κρίνεις» γάρ, φησὶν, «ἵνα 15 μὴ κριθῆτε»· ἐπεὶ καὶ ὁ τελώνην κατηγορῶν κατεδικάζειτο, καίτοιγε ἀληθῆ κατηγορῶν ἐκείνου. Τί οὖν, ἂν ἦ τις θρασὺς καὶ μιαρὸς, φησὶν, οὐ διορθωτέον αὐτόν, οὐδὲν ἐλεγκτέον ἡμῖν; Ἐλεγκτέον καὶ διορθωτέον, οὕτω δὲ ὡς ἔμπροσθεν εἶπον· ἐὰν δὲ ὄνειδίζων τοῦτο ποιῆς, ὄρα μὴ τὸν Φαρισαῖον 20 ἐκεῖνον μιμούμενος, τὰ ἐκείνου πάθῃς. Οὐδὲν γὰρ ἐντεῦθεν γίνεται κέρδος, οὐ σοὶ τῷ λέγοντι, οὐκ ἐκείνῳ τῷ ἀκούοντι, οὐ τῷ κατηγορουμένῳ· ἀλλ' ὁ μὲν ἀναισχυνιότερος γίνεται· ἕως μὲν γὰρ λανθάνει, καὶ αἰδεῖσθαι οἶδεν· ἐπειδὴν δὲ γένηται δῆλος καὶ καταφανής, καὶ τὸν ἐντεῦθεν ἐκβάλλει χα- 25 λινόν· ὁ δὲ ἀκούων πάλιν μειζόνως βλαβήσεται. Ἄν τε γὰρ κατορθώματα συνίδῃ ἑαυτῷ, φουσᾶται ταῖς ἐτέρου κατηγορηταῖς ὀγκούμενος· ἂν τε ἁμαρτήματα, προθυμότερος εἰς πονη-

7. Ψαλμ. 100, 5.

8. Ψαλμ. 49, 16.

9. Ψαλμ. 49, 20.

Ξιοι καὶ στεφάνων, ὅταν ὑπομένουν μὲ γενναιότητα αὐτὰ πού λέγονται εἰς βάρος των· ἀλλὰ δι' ἐσᾶς πού λέγετε αὐτά. Καθ' ὅσον αὐτὸν μὲν πού ἀκούει νὰ τὸν κακολογοῦν ἀδίκως, τὸν μακαρίζουν αἱ Γραφαί, ἐνῶ αὐτὸν πού κακολογεῖ, τὸν ἀποβάλλουν ἀπὸ τὴν συμμετοχὴν εἰς τὰ ἱερὰ μυστήρια, μᾶλλον δὲ καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν περίβολον τοῦ ναοῦ. Διότι, «τὸν ἄνθρωπον πού κατέκρινε τὸν πλησίον του κρυφά», λέγει, «τὸν ἀπεμάκρυνα ἀπ' ἐμπρὸς μου»⁷. Ἄλλὰ καὶ τῆς ἀναγνώσεως τῶν ἱερῶν βιβλίων εἶναι ἀνάξιος αὐτός, λέγει. Διότι, λέγει· «Διατί τολμᾶς ἐσὺ νὰ ἀναφέρης τὰς ἐντολάς μου, νὰ ἀναλαμβάνης δηλαδὴ εἰς τὸ στόμα σου τὴν διαθήκην μου, ἀφοῦ τὴν παραβαίνεις;»⁸. Ἐπειτα, διὰ νὰ δείξῃ τὴν αἰτίαν, λέγει· «Κάθεσαι καὶ καταφέρεσαι κατὰ τοῦ πλησίον σου»⁹.

Καὶ ἐδῶ μὲν δὲν προσδιώρισεν ἐὰν αἱ κατηγορίαι εἶναι ἀληθεῖς ἢ ψευδεῖς· ἀλλοῦ δὲ ἀπηγόρευσε καὶ αὐτό, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη λέγῃς ἀλήθειαν ὅταν κατακρίνης, οὔτε καὶ τότε πρέπει νὰ λέγῃς αὐτά. Διότι, «Μὴ κατακρίνετε, διὰ νὰ μὴ κατακριθῆτε», λέγει· καθ' ὅσον καὶ αὐτός πού ἐκατηγόρει τὸν τελώνην κατεδικάζετο, ἂν καὶ αἱ κατηγορίαι του ἦσαν ἀληθεῖς. Τί λοιπόν, ἐὰν κάποιος εἶναι θρασύς καὶ ρυπαρός, θὰ εἰπῆς, δὲν πρέπει νὰ τὸν διορθώσωμεν, οὔτε νὰ τὸν ἐλέγξωμεν; Νὰ τὸν ἐλέγξῃς καὶ νὰ τὸν διορθώσῃς, ἀλλ' ἔτσι ὅπως εἶπον προηγουμένως· ἐὰν ὅμως κάμνης αὐτὸ διὰ νὰ κατηγορῆς, πρόσεχε μήπως, μιμούμενος ἐκεῖνον τὸν Φαρισαῖον, πάθῃς τὰ ἴδια μὲ ἐκεῖνον. Διότι κανὲν κέρδος δὲν γεννᾶται ἀπὸ αὐτό, οὔτε δι' ἐσὲ πού λέγεις, οὔτε δι' ἐκεῖνον πού ἀκούει, οὔτε δι' αὐτὸν τὸν ὁποῖον κατηγορεῖς. Ἄλλ' αὐτός γίνεται περισσότερο ἀναίσχυντος· ἕως ὅτου ὅμως δὲν ἔχει ἀποκαλυφθῆ, ἐντρέπεται ἀκόμη· ἐνῶ ὅταν φανερωθῆ καὶ γνωστοποιηθῆ εἰς ὄλους, τότε ἐκβάλλει καὶ τὸν χαλινὸν τῆς ἐντροπῆς· ἐκεῖνος δὲ πού ἀκούει πάλιν θὰ βλαβῆ περισσότερο. Διότι καὶ ἐὰν ἔχη συνείδησιν διὰ τὸν ἑαυτὸν του ὅτι ἔχει κατωρθώσει κάτι, ὑπερηφανεύεται καὶ φουσκώνει ὅταν ἀκούῃ νὰ κατηγορῆται ἄλλος· καὶ ἐὰν ἔχη ἀμαρτίας, γίνεται προ-

ρίαν καθίσταται. Αὐτός τε ὁ λέγων πάλιν καὶ παρὰ τῶ ἀκούοντι πονηρὰν λήφεται δόξαν, καὶ τὸν Θεὸν μειζόνως καθ' ἑαυτοῦ παροξυνεῖ.

Διό, παρακαλῶ, πᾶν δυοῶδες ἐκβαλόντις ρῆμα, εἴ τι
 5 ἀγαθὸν πρὸς οἰκοδομήν, τοῦτο λέγωμεν. Ἄλλ' ἀμύνασθαι
 ἐκεῖνον ἐπιθυμεῖς; Τί οὖν ἀντ' ἐκείνου σαυτὸν ἀμύνη; Ὁ
 γὰρ τοὺς λελυπηκότας ἀμύνασθαι σπουδάζων, οὕτως ὡς ὁ
 Παῦλος ἀμύνασθαι ἐκέλευσεν· «Ἐὰν πεινᾷ ὁ ἐχθρὸς σου,
 ψώμιζε αὐτόν· ἐὰν διψᾷ, πότιζε αὐτόν». Ἐὰν δὲ τοῦτο μὲν
 10 μὴ ποιῆς, ἐπιβουλεύης δὲ μόνον, κατὰ σεαυτοῦ τὸ ξίφος
 ὠθεῖς. Διόπερ ἂν κακῶς ἐκεῖνος λέγῃ, ἐγκωμίοις αὐτὸν ἀ-
 μείβου καὶ ἐπαίνοις· οὕτω γὰρ κακεῖνον ἀμύνασθαι δυνήσῃ,
 καὶ σαυτὸν ἀπαλλάξεις πονηρᾶς ὑποψίας. Ὁ μὲν γὰρ ἐπὶ τῶ
 κακῶς ἀκούειν ἀλγῶν, ἀπὸ συνειδότιος δοκεῖ τοῦτο πάσχειν
 15 πονηροῦ· ὁ δὲ καταγελῶν τῶν λεγομένων, μέγιστον ἐκφέρει
 τεκμήριον τοῦ μηδὲν ἑαυτῷ συνειδέναί πονηρόν.

Ἐπεὶ οὖν οὔτε τὸν ἀκούοντα, οὔτε ἑαυτόν, οὔτε τὸν δια-
 βαλλόμενον ὠφελεῖς, καὶ κατὰ σαυτοῦ τὸ ξίφος ὠθεῖς, κἄν
 ἐντεῦθεν γενοῦ σωφρονέστερος. Ἐχρῆν μὲν γὰρ ἀπὸ τῆς
 20 βασιλείας τῶν οὐρανῶν καὶ τῶν τῷ Θεῷ δοκούντων πείθε-
 σθαι· ἐπειδὴ δὲ παχύτερον διάκεισαι, καὶ ὥσπερ θηρίον
 δάκνεις, κἄν ἐντεῦθεν παιδεύθῃ, ἵνα τοῖς λόγοις τούτοις
 σωφρονισθεῖς, δυνηθῆς ἀπὸ τῶν τῷ Θεῷ δοκούντων μόνων
 ρυθμιζέσθαι, καὶ γενόμενος παντὸς πάνθους ἀνώτερος ἐπι-
 25 τύχῃς τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπι-
 τυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
 Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα,
 κράτις, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώ-
 νων. Ἀμήν.

θυμότερος εἰς τὴν κακίαν. Καὶ αὐτὸς πάλιν ποῦ κακολογεῖ καὶ ἀπὸ αὐτὸν ποῦ ἀκούει θὰ λάβῃ κακὴν φήμην, καὶ τὸν Θεὸν θὰ ἐξοργίσῃ περισσότερο ἐναντίον του.

Δι' αὐτό, παρακαλῶ, ἀφοῦ ἀποβάλωμεν κάθε βρωμερὸν λόγον, ἐὰν ὑπάρχῃ κάτι καλὸν ποῦ οἰκοδομεῖ, αὐτὸ ἄς λέγωμεν. Ἄλλ' ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἐκδικηθῆς ἐκεῖνον; Διατί λοιπὸν κάμνεις κακὸν εἰς τὸν ἑαυτὸν σου, ἀντὶ ἐκεῖνου; Διότι αὐτὸς ποῦ θέλει νὰ ἐκδικῆται ὅσους τὸν ἐλύπησαν, ἄς τοὺς ἐκδικῆται ἔτσι ὅπως παρήγγειλεν ὁ Παῦλος· «Ἐὰν πεινᾷ ὁ ἐχθρὸς σου, δῶσε του ψωμί, ἐὰν διψᾷ πότιζέ τον»¹⁰. Ἐὰν ὅμως αὐτὸ μὲν δὲν τὸ κάμνης, ἀλλὰ μόνον μελετᾷς τὴν ἐκδίκησιν, τότε ὠθεῖς τὸ ξίφος ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ σου. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἐὰν ἐκεῖνος κακολογῇ, νὰ τὸν ἀνταμείβῃς μὲ ἐγκώμια καὶ ἐπαίνους· διότι ἔτσι καὶ ἐκεῖνον θὰ ἠμπορέσῃς νὰ ἐκδικηθῆς, καὶ τὸν ἑαυτὸν σου θὰ ἀπαλλάξῃς ἀπὸ πονηρὰν ὑποψίαν. Καθ' ὅσον αὐτὸς μὲν ποῦ στενοχωρεῖται ποῦ ἀκούει νὰ τὸν κακολογοῦν, φαίνεται ὅτι πάσχει αὐτὸ ἀπὸ ἔνοχον συνείδησιν, ἐνῶ αὐτὸς ποῦ καταγελᾷ τὰ λεγόμενα, παρουσιάζει μεγίστην ἀπόδειξιν ὅτι ἡ συνείδησίς του δὲν τὸν ἐλέγχει διὰ τίποτε κακόν.

Ἄφοῦ λοιπὸν οὔτε αὐτὸν ποῦ σὲ ἀκούει, οὔτε τὸν ἑαυτὸν σου, οὔτε αὐτὸν ποῦ διαβάλλεις ὠφελεῖς, καὶ ὠθεῖς τὸ ξίφος ἐναντίον τοῦ ἰδίου τοῦ ἑαυτοῦ σου, τούλάχιστον ἀπὸ αὐτὸ γίνε συνετώτερος. Βέβαια ἔπρεπε μὲν ἀπὸ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καὶ ἀπὸ αὐτὰ ποῦ ἀρέσουν εἰς τὸν Θεὸν νὰ πείθεσαι, ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ διαθέσεις καὶ τὸ φρόνημά σου εἶναι χονδροειδῆ καὶ δαγκώνεις ὡσάν θηρίον, τούλάχιστον ἀπὸ αὐτὸ διδάξου καὶ διορθώσου, ὥστε, ἀφοῦ συνετισθῆς ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς λόγους, νὰ ἠμπορέσῃς νὰ ρυθμίζῃς τὸν τρόπον τῆς ζωῆς σου συμφώνως πρὸς ὅσα ἀρέσουν εἰς τὸν Θεὸν καί, ἀφοῦ γίνῃς ἀνώτερος ἀπὸ κάθε πάθος, νὰ ἐπιτύχῃς τὰ οὐράνια ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα εἶθε νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι μας, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει δόξα, δύναμις, τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ αἰωνίως. Ἄμήν.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

1. Εύρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς*

Γένεσις			Δευτερονόμιον		
2	18	428	22	5	150
	24	426, 400	32	31	92
3	18	138			
	29	702		Α' Βασιλειῶν	
4	9	758			
11	1	432	20	30	384
13	9	122			
14	23	446		Β' Βασιλειῶν	
19	22	130			
27	13	386	24	17	122
31	38	408			
	40	408		Ψαλμοὶ	
39	8	366			
40	15	370	14	4	270
47	8	264	15	10	564
			21	17	560
	Ἔξοδος		28	1	694
			36	1	270
3	6	264	35	7	264
32	31	410	37	5-6	756
	32	122, 398	48	17	270
			49	16	788
	Λευϊτικὸν			20	788
			50	8	756
18	6	430	70	7	496

* Οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν κατὰ σειράν εἰς κεφάλαιον, στίχον καὶ σελίδα

77	20	444		Ναούμ	
85	17	496			
94	8	756	1	4	444
100	5	768			
106	27	756		Ἄγγαιος	
107	2	66			
119	5	398	2	8	432
136	1	398		9	440
138	21 - 22	398			
	Ἴώθ			Ζαχαρίας	
			12	10	560
1	21	694, 226		Ἡσαΐας	
2	9	230			
	10	228, 236, 578, 444, 696	1	17 - 18	64
			22	13 - 14	656
18	17	232	40	6	270
31	31	102	43	26	64
			53	5	560
Παροιμιαί Σολομώντος				6	560
				8	560, 564
14	29	376		10 - 11	564
			57	26	64
	Ἐκκλησιαστής				
12	13	270	6	10	62
			8	4	62
	Ἰσάμα Ἰσμάτων				
8	8	410		Ἰεζεκιήλ	
			9	8	398
	Σοφία Σειράχ		16	21	162
11	14	440			
18	16 - 17	354		Δανιήλ	
25	11	270	2	47	500
27	14	30	4	24	64
	Ἰωήλ				
3	1	152		Ματθαῖος	
			5	28	712

6	14	62			
	23	72			
	25	712	1	29	560
7	12	162	2	19	576
	22 - 23	336		21	676
8	7	180	3	5	644
	20	106		8	260
9	5 - 6	646	6	31	444
	13	354		46	422
10	9, 10	470		53	644
	10	10	12	24	674
	16	470	13	19	334
	32	352		35	376, 372
11	13	332	15	13	350
12	25	274	16	11	560
	38	444	17	19	560
	40	562	21	1	566
17	20	256, 348		16	356
19	20	444			
	21	350			
	30	572			
20	23	356	2	13	495
	26	356		24	100
	28	356	3	12	470
22	38	360	16	17	250
23	12	668	22	34	664
	34	274	26	2	404
25	12	274		28	404
	42	722		29	404
			28	20	390
	Μάρκος				
1	24	250			
9	44	170	2	5	448
			6	4	646
	Λουκᾶς			19	78
			8	8	702
9	55	498		9	702
17	5	258		11	686
	10	16		24	424
23	34	374		39	354
				38 - 39	26

9	3	396	2	8	254
	20	260	3	13	560
10	1	396	5	4	180
11	13	252		10	554, 656
	14	274, 396	6	5	758
12	3	240			
	4-7	240			
	15	394			
	20	770	5	23-24	146
15	3	94	6	2, 4	164
25	25-26	718		9	164

Α' Κορινθίους

4	19	726
9	15	372
	18	372
10	12	578
	24	388
	33	94
11	16	138
12	8	412
13	3	130
	9-10	414
14	29	332
15	10	372
	29	48

Β' Κορινθίους

1	11	691
	17	728
2	2	550
	7	578
5	21	560
10	10	478
11	29	372
12	7	180
13	5	212
	7	478

Γαλάτας

1	8	180, 352
---	---	----------

Έφεσίους

5	23-24	146
6	2, 4	164
	9	164

Φιλιππησίους

1	29	406
2	10	346
	12	222
	22	740
3	2	180
	4-7	468
	19	444
	21	672

Κολοσσαείς

2	15	98, 560
---	----	---------

Α' Θεσσαλονικείς

2	19-20	390
5	14	400
	20-21	258

Α' Τιμόθεον

2	1-4	398
	9	164
4	13-14	258
	14	332
5	17	258, 332
6	8	472
	9	495

Β' Τιμόθεον			4	5	252
1	6	254			
2	4	712			
	10	390			
	17 - 18	550	11	1	424
	24 - 25	396	12	4	78
				12	578

2. Εύρετήριο ονομάτων και πραγμάτων

A

Ἄαρών 326.
 Ἄβραάμ 64, 122, 126, 168, 266,
 444, 446, 374, 602, 690.
 Ἄγαθος 332.
 ἀγαθότης 236, 394.
 Ἄγγαϊος 440.
 ἀγανάκτησις 234.
 ἀγάπη 18, 20, 26, 40, 52, 84,
 86, 96, 100, 102, 130, 132,
 140, 176, 182, 190, 240,
 314, 320, 340, 342, 344,
 346, 348, 350, 352, 354,
 356, 358, 360, 362, 364,
 368, 370, 374, 376 - 378,
 380, 382, 384, 388, 392,
 394, 396, 402, 406, 408,
 410, 412, 414, 416, 424,
 430, 434, 450, 534, 716 -
 728, 742 - 744, 746, 754,
 762, 764.
 ἄγγελος - οἱ 16, 26, 46, 98, 104,
 130, 152, 158, 178, 186,
 204, 252, 344, 346, 352,
 354, 394, 420, 516, 540,
 606.
 ἄγιος 476.
 ἀγιωσύνη 648.

ἄγνοια 54, 238, 554.
 ἀγνωμοσύνη 240.
 ἀγνωσία 406, 658.
 ἀγωνία 78, 108.
 Ἄδὰμ 164, 426, 602, 666, 686,
 700.
 ἀδηλία 598.
 Ἄδης 100, 564, 706.
 ἀδικία 264, 394, 470, 490, 736.
 ἀηδία 638.
 ἀθανασία 270, 688, 706.
 Ἀθηναῖος - οἱ 22.
 ἀθλιότης 654.
 ἀθυμία 36, 208, 236, 256, 268,
 304, 318, 412, 536, 544,
 546, 582, 584, 626, 628,
 630, 632, 694.
 Αἴγυπτία 364, 384.
 Αἴγυπτος 52, 124, 368, 370,
 476.
 Αἰγύπτιος 408, 460.
 αἰδώς 164.
 αἶμα 50, 72, 84, 96, 98, 168,
 200, 202, 204, 280, 420,
 542, 506, 644.
 αἰρετικὸς - οἱ 140, 148, 602.
 αἰσχροτήτης 384.
 αἰσχύνη 194, 246, 382, 474,
 502, 722, 154, 172, 370,
 384, 556.

άκαταστασία 510, 512, 530.
 άκολασία 370, 546.
 άκτημοσύνη 132, 352.
 Άκύλας 476, 750.
 άλαζονεία 60, 668.
 άλγηδών 294, 338, 762.
 άλήθεια 48, 50, 54, 114, 242,
 258, 394, 396, 400, 402,
 414, 522, 524, 548, 570,
 592, 594.
 άλογία 146.
 άλουργίς 104, 370, 440, 648.
 άμάρτημα, -τα 54, 56, 62, 64,
 134, 136, 145, 172, 176,
 188, 190, 196, 204, 208,
 216, 218, 326, 384, 440,
 476, 522, 578, 646, 648,
 752, 756, 762, 768.
 άμαρτία 56, 64, 78, 80, 88,
 122, 144, 146, 308, 370,
 374, 398, 400, 410, 442,
 514, 556, 558, 560, 562,
 564, 590, 594, 596, 598,
 600, 602, 604, 622, 646,
 648, 650, 656, 658, 666,
 692, 702, 706, 708, 710,
 712, 752.
 άμαρτωλός - οι 26, 624, 682.
 άμεριμνία 362.
 άμοιβή 200, 226, 236, 600, 732.
 άναισθησία 228.
 άναισχυντία 98.
 άνάληψις 566.
 άνάθεμα 396.
 άάμνησις 200, 202.
 άάσασις 48, 134, 548, 550,
 556, 558, 564, 566, 568,
 570, 592, 594, 596, 598,
 600, 602, 604, 610, 624,
 646, 648, 650, 652, 654,
 658, 670, 672, 674, 676,

678, 680, 682, 702, 704,
 708, 716, 752.
 άνδρεία 236, 740.
 άνδροφόνος, - οι 382.
 άνεσις 266.
 άνοσία 116, 568, 758.
 άνομία 62, 336.
 άντίδοσις 24, 236, 654, 732.
 άπάθεια 394.
 άπανθρωπία 760.
 άπάτη 388.
 άπειλή 216, 218, 300.
 άπέχθεια 402, 540, 742.
 άπιστία 440, 594, 612, 654, 658.
 άπόγνωσις 230, 714.
 άποδημία 694, 750.
 άποκάλυψις 422, 448, 504.
 άπόλαυσις 36, 68, 702.
 άπολογία 104, 322, 474.
 Άπόλλων 180, 246, 284, 746,
 750.
 Άπολλώς 456.
 άπόνοια 240, 358, 400, 412,
 600.
 άπόστολος, - οι 12, 28, 46, 58,
 60, 240, 250, 258, 262,
 280, 292, 312, 332, 336,
 338, 340, 372, 374, 448,
 452, 462, 470, 498, 552,
 564, 566, 572, 574, 576,
 588, 590, 642, 650, 652,
 670, 714.
 άπώλεια 52, 56, 94, 632, 694.
 άρετή 28, 30, 32, 34, 36, 38,
 130, 158, 168, 184, 226,
 272, 292, 300, 324, 358,
 376, 380, 410, 412, 450,
 472, 480, 512, 576, 640,
 732, 734, 752.
 άρμονία 458.
 άρπαγή 440, 446.

ἀρχάγγελος - οι 104, 420, 516.
 ἀρρωστία 296.
 ἀσάφεια 238.
 ἀσέβεια 398, 402.
 Ἀσία 750.
 ἀσφάλεια 480, 482.
 ἀσχημοσύνη 246, 382, 388, 442,
 534.
 ἀσωτία 442.
 ἀτιμία 274, 478, 500, 586.
 ἀτοπία 32, 596.
 αὐθεντία 526.
 αὐτάρκεια 292.
 αὐτεξούσιον 268.
 ἀφέλεια 490.
 ἄφεις 64
 ἀφθαρσία 682, 684, 688, 702,
 704, 706.
 ἀφθονία 362.
 ἀφροδίσια 640.
 ἀφροσύνη 476, 756.
 Ἀχαάθ 448.
 Ἀχαΐα 718, 746.
 Ἀχαϊκός 748.

B

Βαβυλῶν 398, 440.
 Βαλαάμ 56.
 βαλανεῖον 76.
 βάπτισμα 48, 50, 52, 280, 356,
 642, 646, 648, 708.
 βασιλεία 202, 210, 302, 426,
 604, 606, 612, 614, 618,
 620, 644, 660, 682, 690,
 702, 706, 734.
 βασιλεία τῶν οὐρανῶν 76, 710,
 770.
 βασκανία 288, 322, 328, 362,
 494, 412, 426.
 βδέλυγμα 162.
 Βεελφεγῶρ 56.

Βενιαμὴν 468.
 Βεῶρ 56.
 βία 592.
 βλάβη 26, 44, 80, 94, 112,
 116, 118, 256, 290, 312,
 316, 320, 398, 458, 578.
 βλάβος 120.
 βλακεία 434.
 βλασφημία 116, 118.
 βοήθεια 80, 312, 336, 688,
 694.
 βόρβορος 70, 766.
 βραβεῖον 688.
 βωμός 22, 84.

Γ

Γαβριήλ 358, 552.
 Γαλάτης, - αι 254, 352, 554,
 688, 656, 718.
 Γαλατία 716, 718.
 γαλήνη 72, 166, 358, 378.
 γάμος 292, 426, 430, 616.
 γαστριμαργία 42, 44, 54, 56,
 60, 112, 658.
 γέεννα 52, 74, 76, 216, 218,
 220, 478, 602, 682, 712.
 γέλως 388, 632.
 γῆρας 216, 224, 296.
 Γιεζής 448.
 γνησιότης 130.
 γνῶσις 88, 256, 334, 346, 348,
 376, 412, 416, 418, 422,
 456, 500.
 γογγυσμός - οι 60.
 γραφή 334, 422, 438, 442, 528,
 560, 562, 584, 672, 700,
 768.

Δ

δαιμόνιον - α 90, 92, 108, 110,

114, 350.
 δαίμων, -ες 88, 90, 112, 114,
 116, 118, 240, 244, 246,
 248, 250, 322, 334, 474,
 484, 550, 578, 606, 612,
 620, 624, 628, 638, 730.
 Δανιήλ 562, 606.
 Δαυίδ 122, 266, 384, 394, 398,
 410, 564, 576, 694, 756.
 δαψίλεια 102.
 δέησις 396, 398.
 δειλία 110, 408, 482, 612.
 δεσμωτήριον 90, 100, 368.
 δημαγωγία 126.
 δημοκρατία 426.
 διαβολή 524.
 διάβολος, -οι 44, 98, 144, 188,
 208, 228, 234, 236, 242,
 258, 300, 326, 360, 362,
 396, 402, 426, 470, 548,
 550, 606, 612, 614, 624,
 626, 634, 636, 642, 730,
 732, 736, 758.
 διάδυμα 104, 156, 158, 370,
 404, 584, 648.
 διάθεσις 92.
 διαθήκη 200.
 δίαιτα 638.
 διακονία 240, 252, 392.
 διάκων 292.
 διαστροφή 470.
 διαφθορά 564.
 δικαιοκρισία 448.
 δικαιοσύνη 96, 468, 470, 558,
 604, 686.
 δικαίωμα 82.
 δικαστήριον 368, 518, 714, 756.
 δίκη 124, 268, 370, 440, 484,
 524.
 δόγμα 184, 186, 256, 272, 396,
 404, 548, 556, 596, 600,
 616, 646, 650, 658, 716,

718, 720.
 δόξα 38, 76, 106, 118, 126,
 132, 156, 158, 178, 210,
 236, 266, 270, 272, 274,
 296, 302, 318, 320, 328,
 338, 374, 382, 402, 404,
 410, 420, 440, 448, 470,
 474, 476, 478, 488, 492,
 498, 500, 502, 524, 534,
 546, 584, 586, 614, 616,
 626, 640, 668, 672, 680,
 684, 696, 702, 714, 738,
 756, 766, 770.
 δοξολογία 294.
 δοξομανία 358.
 δουλεία 10, 18, 52, 112, 124,
 266, 362, 388.
 δοῦλος 360, 388.
 δύναμις 672.
 δυσημέρια 126.
 δυσωδία 70, 228.
 δωρεά 10, 50, 52, 54, 58, 82,
 84, 114, 216, 252, 326,
 336, 660.

E

Ἑβραῖος -οι 78, 124, 370, 468.
 ἔγκλημα 18, 134, 136, 164,
 182, 192, 194, 224, 644,
 656, 708, 756, 758.
 ἐγκράτεια 696.
 εἰδώλειον 44, 54.
 ἔθος 180, 182, 190, 200, 354,
 612.
 εἰδωλόθυτον 90, 108, 110, 112,
 116, 118, 120, 134, 136,
 160, 182, 216, 274, 500,
 752.
 εἰδωλολατρεία 44, 54, 56, 80,
 92, 118.
 εἰδωλον -α 84, 90, 92, 108,

112, 238, 244, 246, 248.
 είμαρμένη 28.
 ειρήνη 144, 178, 266, 510, 514,
 530, 534, 614, 742.
 ἐκκλησία 278, 292, 304, 322,
 330, 332, 454, 460, 466,
 468, 492, 506, 512.
 Ἑλλάς 476, 752.
 ἐλάττωμα 310.
 ἐλεημοσύνη 30, 62, 64, 140,
 292, 294, 302, 350, 354,
 486, 514, 524, 692, 716,
 718, 726, 732, 734, 736,
 746.
 ἐλευθερία 16, 28, 30, 32, 36,
 82, 94, 108, 112, 142, 248,
 362, 472, 580.
 Ἑλλην, - ες 20, 112, 114, 116,
 118, 136, 162, 176, 244,
 278, 280, 322, 396, 406,
 420, 618, 644, 670, 740.
 Ἑλληνίς 400.
 ἐλπίς 24, 30, 82, 104, 218,
 224, 230, 390, 424, 488,
 540, 548, 592, 626, 706,
 714, 734.
 Ἑρμανουήλ 686.
 ἔνδεια 192, 630.
 ἐνέργεια 252, 262, 606.
 ἐνέργημα 252, 258.
 ἐνότης 96.
 ἔντευξις 64, 398.
 ἐξουσία 12, 14, 16, 18, 92,
 94, 98, 152, 158, 164,
 260, 604, 612, 614, 620,
 728.
 ἐπαγγελία 52.
 ἑπαθλον - α 58.
 ἐπιβουλή 10, 68, 144, 228,
 236.
 ἐπίγνωσις 396, 400.

ἐπιείκεια 176, 178, 470.
 ἐπιθυμία 18, 32, 36, 46, 54, 62,
 76, 106, 144, 214, 300,
 342, 358, 362, 390, 426,
 434, 438, 442, 478, 486,
 534, 536, 538, 540, 542,
 544.
 ἐπιμέλεια 312, 350, 376.
 ἐπιμιξία 398, 432.
 ἐπίπληξις 194, 236.
 ἐπίσκοπος, - οἱ 292.
 ἐπιτίμησις 44, 162, 182, 184,
 196, 234.
 ἐπιφοίτησις 280.
 ἐργασία 70
 ἔρωσ 30, 36, 68, 100, 104,
 130, 272, 370, 426, 500,
 630.
 εὐαγγέλιον 8, 12, 14, 16, 18,
 24, 44, 372, 548, 552, 566,
 690, 622, 722, 730, 736,
 740.
 εὐγένεια 90, 154.
 εὐγνωμοσύνη 166.
 εὐδοκίμησις 268.
 εὐεξία 638.
 εὐεργεσία 54, 58, 82, 102, 322,
 466, 370, 748.
 εὐημερία 322, 512, 624, 734.
 εὐθηνία 636.
 εὐθυμία 174, 272, 584, 586.
 εὐκοσμία 638.
 εὐλάβεια 102, 202, 214, 408.
 εὐλογία 82, 84.
 εὐμορφία 290, 320.
 εὐνοια 176, 366, 367, 370, 750.
 εὐποιία 750.
 εὐπορία 124.
 εὐπραγία 512.
 εὐπρέπεια 676.
 εὐσέβεια 228, 334, 548, 746.
 εὐσχημοσύνη 154, 306, 472, 514

εὐταξία 148, 150, 168, 428,
514, 534.
εὐτέλεια 140, 142, 296, 334.
εὐτραπελία 206.
εὐφημία 236, 322.
εὐφροσύνη 544, 626.
εὐχαριστία 200, 294, 398, 466.
εὐχή 152, 206, 400, 464, 514,
736, 752.
εὐωχία 180.
Ἐφέσιος, -οι 146.
Ἐφεσος 654, 728.
εὐφροσύνη 36.
εὐχαριστία 82.
ἐχθρα 68, 742, 756.

Z

Ζακχαῖος 448.
ζάλη 210, 272, 378, 534.
ζῆλος 324, 326, 468, 718.
ζηλοτυπία 750.
Ζημία 226, 232, 292, 378, 466,
468, 474, 534, 536, 578,
630, 632, 654.
Ζόφος 248, 580.
Ζύμη 118.
ζωή 14, 88, 98, 104, 214, 294,
294, 390, 474, 482, 484,
540, 564, 598, 600, 632,
640, 644, 652, 682, 684,
706, 714, 738.

H

ἡδονή 32, 34, 36, 38, 58, 168,
210, 362, 364, 480, 500,
522, 534, 536, 540, 544,
546, 580, 582, 586, 630,
640, 688.
ἡθος 14, 656.
Ἡλιοῦ 398.

ἡμερότης 402, 404, 754.
Ἡσαίας 334, 492, 656.
Ἡσαῦ 266, 386, 408.
ἡσυχία 408, 514, 522.

Θ

θάνατος 26, 66, 76, 78, 96, 98,
100, 102, 126, 144, 202,
206, 208, 216, 222, 226,
350, 374, 394, 410, 482,
484, 558, 560, 564, 582,
594, 596, 600, 602, 606,
608, 612, 614, 622, 624,
626, 646, 652, 654, 670,
688, 694, 698, 706, 708.
θαῦμα 122, 144, 250, 252, 348,
402, 490, 492, 498, 552,
566.
θέλημα 744.
θεότης 140, 334, 608.
θεραπεία 392.
Θεσσαλονικεύς, -εῖς 258, 530.
θλίψις 266.
θνητότης 706.
θόρυβος 378, 510, 514, 524,
530, 536, 546, 580.
Θράξ, -κες 460.
θρασύτης 176, 380, 740.
θυμὸς 194, 234, 268, 364, 370,
378, 380, 484, 534, 726,
754.
θυσία 86, 88, 96, 104, 200,
202, 214, 226, 354.
θυσιαστήριον 8, 10, 12, 84, 88,
90, 102, 692, 722.

I

Ἰακώβ 124, 266, 326, 388, 406,
444, 564, 566, 568.
ιδρώς 168, 234, 252.

Ἰεζεκιήλ 248, 396, 636.
 Ἰερεμίας 248.
 Ἰερουσαλήμ 686, 724.
 Ἰεροσόλυμα 466, 718.
 ἱερουργία 84.
 ἱερωσύνη 10, 720.
 Ἰνδός, -οί 238, 452, 460.
 Ἰούδας 206, 350.
 Ἰουδαϊσμός 468.
 Ἰουδαῖος, -οί 10, 20, 26, 56,
 62, 82, 90, 92, 94, 118,
 136, 162, 188, 278, 280,
 324, 334, 374, 386, 396,
 420, 444, 470, 478, 498,
 542, 620, 644, 708, 736,
 758.
 Ἰσαάκ 266.
 Ἰσοτιμία 278.
 Ἰσραήλ 56, 88, 390, 398, 468.
 Ἰταμότης 162.
 ἰχώρα 228.
 Ἰωάννης 256, 332, 560, 566.
 Ἰωβ 100, 224, 234, 444, 578,
 602, 690, 692, 696, 734.
 Ἰωαννάθαν 384.
 Ἰωνᾶς 122, 562, 676.
 Ἰωσήφ 124, 326, 364, 368,
 370.

Κ

καθαρότης 98.
 Κάιν 300.
 καινοτομία 162, 530.
 κατηγορία 118, 766, 768.
 κακία 20, 28, 30, 34, 68, 130,
 132, 268, 358, 362, 380,
 406, 434, 490, 492, 576,
 622, 624, 638, 702, 710.
 κακοπάθεια 70.
 κακοπραγία 322.
 κακουργία 144, 228, 230, 232,

234, 440, 490, 550.
 κάλλος 296, 320, 376.
 καπηλεία 106, 382, 514.
 καρδία 88, 270, 328, 360, 448,
 496, 504, 514, 578, 628.
 καρηβαρία 208.
 καρτερία 10.
 καταδίκη 218.
 καταπέτασμα 98.
 κατάρα 386, 560, 596.
 καταφρόνησις 272, 296, 742.
 κατηγορία 80, 138, 368, 524,
 596, 754.
 κατήφεια 290.
 κατόρθωμα 342, 732.
 καύχημα 12, 14, 404.
 καύχησις 390, 650.
 κενοδοξία 358, 468, 472, 474,
 490, 500, 652.
 κέρδος 116, 120, 122, 124,
 348, 350, 362, 454, 554,
 730.
 Κηδάρ 398.
 κηδεμονία 84, 262, 318, 630,
 754.
 κήρυγμα 334, 588, 594.
 Κηφάς 180, 456, 564, 750.
 κίνδυνος, -οί 10, 68, 78, 102,
 122, 126, 128, 168, 352,
 372, 384, 406, 458, 536,
 580, 598, 652, 654, 688,
 740.
 κληρονομία 620.
 κλοπή 370.
 κοινωνία 82, 88, 90, 204, 206,
 214.
 κολακεία 580.
 Κολασσαεύς, -εῖς 530.
 κόλασις 52, 56, 58, 60, 70, 74,
 130, 218, 268, 662, 666,
 708.
 κόμη 182.

.Κορίνθιος, -οι 48, 84, 164, 204,
216, 258, 330, 598, 610,
718.

Κόρινθος 746.

Κορνήλιος 20, 496.

κοσμιότης 514.

κρίμα 214, 216, 220.

Κύριακή 720.

Λ

λαγνεία 42.

Λάζαρος 64, 448, 650.

λαιμαργία 108, 192.

λαμπρότης 100.

Λευίτης, -αι 10.

ληδωρία 634.

λήθη 208.

ληστής 312, 374, 382, 442,
482, 484.

λιμός 14, 102, 120, 294, 472,
626.

λογία 716, 718.

λόγχη 98.

λοιμός 434.

λύμη 70, 80, 312, 358.

λύπη 30, 34, 168, 364, 578,
584, 586.

λύτρον 356.

Λώτ 130, 168.

Μ

μαγγανεία 68, 244.

Μαδιάμ 56.

Μαδιανίτης, -αι 56.

μακαριότης 600

Μακεδονία 718, 726, 728.

μακροθυμία 376, 378, 394, 716

μαμωνᾶς 628.

μανία 28, 38, 68, 74, 172, 246,

248, 368, 422, 470, 472
498, 500, 534, 544, 666.

Μανιχαῖος, -οι 558, 598.

μάννα 50, 52, 662.

μαντεῖον, -α 242, 244, 508.

μάντης 248, 250.

Μαραναθά 752.

Μαρία 566.

Μαρκίων 642.

μαρτυρία 526, 572.

μαρτύριον, -α 132, 250.

ματαιοπονία 40, 664.

Ματθαῖος 448.

Ματθίας 566.

Μαῦρος 460.

μάχη 74

μέθη 42, 76, 204, 206, 208,
222, 496, 640.

μετάδοσις 660.

μετάνοια 448, 656.

μετριοφροσύνη 236, 566.

μητραλοῖας 70.

μίμησις 720.

μισθός 12, 14, 16, 24, 292,
312, 356, 372, 390, 402,
474, 554, 690, 732, 734.

μίσος 34, 68, 404, 766.

μνημόσυνον 232.

μνησικακία 146, 214, 380.

μοιχαλῆς 364, 370.

μοιχεία 470.

μοιχός, -οἱ 34.

μολυσμός 114, 118.

μονογενής 612.

μόχθος 720.

μυσταγωγία 198, 280.

μυστήριον 48, 82, 104, 108,
180, 190, 196, 202, 206,
212, 216, 222, 346, 348,
420, 452, 466, 504, 594,
632, 692, 704, 716.

Μωϋσῆς 48, 56, 92, 122, 124,
398, 408, 626.

N

Ναβουχοδονόσορ 504.
νεκρός 590, 592, 602.
νεκρότης 208.
νηστεία 362, 470, 766.
νήψις 204, 216.
νίκη 288, 540, 544.
νίκος 706, 708.
νόμος 8, 12, 14, 20, 24, 188,
190, 420, 468, 474, 526,
528, 530, 560, 708, 758.
νόσημα 210, 358, 414, 416.
νουθεσία 212, 218, 224.
Nῶε 432, 602.

O

όδύνη 32, 250, 294, 298, 320,
364, 356, 584, 714.
οικείωσις 620.
οικονομία 14, 16, 20, 140, 422,
434, 552, 594, 608, 610,
688, 525.
όμοούσιος 140, 148.
όμόνοια 96, 178, 314, 330, 412,
426, 428, 430, 432, 434,
514, 588, 616.
όμοτιμία 254.
όνειδισμός 124, 236.
όνειδος 384.
όργη 62, 214, 358, 378, 392,
448, 484, 540, 694, 754,
756, 764.
όρμη 244, 542.
όσφρησις 284.
ούσια 426, 430.
όφελος 654, 766.
όφθαλμοδουλεία 164.

Π

πάθημα 58, 236.

πάθος 224, 236, 242, 324, 326,
328, 380, 382, 394, 412,
416, 470, 622, 754.
παιδοποιία 428, 434.
παιδοτροφία 426.
παλιγγενεσία 648.
παννυχίς 206.
πανωλεθρία 50.
παράδεισος 154, 228, 280, 326,
374, 382.
παράδοσις 134, 136, 138.
παραίνεσις 48, 92, 118, 220,
234, 366, 698, 750.
παρακοή 114, 150, 606, 666.
παραμυθία 10, 64, 126, 182,
188, 218, 234, 252, 254,
256, 258, 262, 302, 310,
340, 452, 454, 466, 578,
584, 586, 692, 694.
παρανομία 54, 92, 158, 172,
182, 194, 398, 422, 618.
παραπληξία 658.
παραφροσύνη 320.
παρησία 26, 102, 104, 364,
526, 640, 570, 576, 590,
714, 722.
παρθένα 292, 416, 512, 760.
Πάσχα 420.
πατραλοίας 70.
πατριάρχης 408, 444, 474.
Παῦλος 8, 26, 46, 50, 56, 58,
60, 70, 82, 110, 124, 126,
130, 138, 142, 162, 164,
180, 188, 198, 206, 212,
214, 222, 240, 246, 250,
256, 258, 288, 310, 324,
348, 350, 352, 364, 370,
374, 386, 388, 390, 394,
396, 398, 404, 418, 420,
422, 424, 448, 456, 472,
474, 496, 498, 500, 514,
518, 526, 532, 548, 550.

552, 558, 564, 578, 590,
 592, 598, 602, 604, 608,
 610, 614, 622, 636, 644,
 646, 650, 664, 674, 692,
 712, 722, 724, 728, 730,
 734, 740, 746, 750, 770.
 πειθῶ 142.
 πειρασμός, -οὶ 58, 78, 80, 500,
 696, 732, 734.
 πένθος 224, 226.
 πενία 74, 76, 182, 266, 268,
 294, 296, 298, 300, 362,
 442, 444, 448, 470, 472,
 480, 578, 582, 630.
 περιαιτολογία 570.
 περιέργεια 108.
 περιπάθεια 232.
 περιτομή 20.
 περιφάνεια 406.
 Πέρσης 238, 452, 460, 464.
 Πέτρος 16, 44, 254, 258, 356,
 360, 376, 498, 568.
 πύρσις 578.
 πίστις 50, 240, 256, 288, 324,
 348, 376, 416, 424, 496,
 504, 530, 550, 556, 568,
 570, 594, 596, 658, 720,
 728, 730, 733, 746.
 πλάνη 80, 84, 248, 396, 402,
 406, 558.
 Πλάτων 244.
 ιλεονέκτης 34.
 ιλεονεξία 70, 72, 154, 212,
 264, 310, 356, 524, 582,
 630, 658, 662.
 ιλημέλημα 62, 134, 308.
 ιλησμονή 636.
 Ιούλιος 268, 478, 484, 486.
 νεῦμα 452.
 οδαγία 638.
 ὄθος 234, 354, 368, 408, 410.

πολυπραγμοσύνη 110.
 πανηρία 28, 268, 380, 492, 768.
 πόνος 580, 688.
 πορνεία 134, 490.
 γόρνη 372, 382, 442, 518, 538.
 πορφυρόπολις 106.
 ποτήριον 82, 84.
 πραΰτης 378, 396, 716.
 πρεσβύτερος 292.
 Πρίσκιλα 476, 750.
 προαίρεσις 14, 16, 26, 28, 114,
 162, 214, 268, 308, 330,
 634, 720.
 προδοσία 198.
 προδότης 350.
 προεδρία 356.
 προθυμία 14, 18, 22, 140, 446,
 450, 652, 720, 732.
 προκοπή 652, 752.
 πρόνοια 310, 312, 316, 318,
 320, 434.
 προσευχή 206, 398.
 προσκύνησις 346.
 πρόσωπον 418, 440.
 προφητεία 240, 242, 244, 256,
 258, 332, 334, 336, 346,
 348, 376, 412, 416, 456,
 468, 492, 494, 496, 498,
 502, 504, 508, 510.
 προφήτης 244, 248, 258, 266,
 332, 334, 336, 340, 440,
 444, 456, 492, 506, 508,
 510, 526, 532, 542, 552,
 562, 564, 590, 594, 610,
 612, 686, 714.
 πρωτεία 24, 164, 474.
 πτώχεια 442, 580.
 Πυθία 246.
 πυργοποιία 452.
 πώρσις 600.

Ρ

ραθυμία 60, 68, 272, 298, 442,
758, 760, 764.
Ρεβέκκα 484.
Ρωμαῖος, -οι 22, 94, 162, 238,
240, 260, 308, 354, 452,
460, 464, 530, 718, 746.
Ρώμη 240, 474.

Σ

Σαβαώθ 656.
Σαούλ 410.
Σαπφείρα 498.
Σάρρα 168.
σάρΞ 78, 88, 102, 140, 144,
176, 208, 228, 280, 324,
346, 396, 400, 420, 426,
468, 486, 552, 558, 560,
594, 598, 602, 606, 608,
634, 638, 644, 664, 672,
674, 680, 682, 700, 702,
706, 728, 760.
σάρκωσις 594.
σαφήνεια 458, 460, 554.
Σεραφίμ 208.
Σίμων 470.
σκάνδαλον 94, 136, 186.
σκῆψις 794.
σκότος 714.
Σκύθης, -ες 460.
Σόδομα 636.
Σολομών 266, 444, 628.
σοφία 136, 256, 308, 334, 386,
418, 434, 500, 526, 660,
740, 744, 752, 756.
σποδός 68.
σταυρός 86, 144, 374, 404,
406, 500, 650.

στενοχωρία 364.
Στεφανῶς 746, 748.
Στέφανος 28.
συγγνώμη 474, 634, 656, 758,
760, 762, 764.
σύγχυσις 514.
συγγένεια 398.
συγγνώμη 66, 104, 130, 204,
322, 692.
συγκατάβασις 22, 24, 40, 120,
406.
συκοφαντία 596.
συμβουλή 82, 700, 724, 752,
794, 766.
συμπάθεια 226, 296, 756.
συμπόσιον 112.
συμφέρον 126, 128, 130.
συμφορά 124, 224, 226, 228,
232, 234, 236, 298, 320,
322, 322, 734.
συνάφεια 86.
σύνεσις 16, 248, 468, 570, 602,
716, 754.
συνείδησις 108, 110, 112, 116.
συνήθεια 46, 90, 126, 160, 162,
278, 528, 532, 756.
συνέλεια 60
σφαγή 10, 78.
σωτηρία 18, 44, 46, 62, 66,
74, 104, 120, 126, 138,
222, 230, 294, 314, 316,
318, 372, 396, 402, 470,
558, 614, 722, 744, 766.
σωφροσύνη 30, 164, 206, 244,
328, 362, 470, 546, 716.

Τ

γαλαιωρία 70, 168, 266, 436,
580, 598, 638.
τάλαντον, -τα 298, 312.
ταπείνωσις 614 672.

ταπεινότης 20, 114.
 ταπεινοφροσύνη 24, 140, 182,
 356, 570, 574, 668.
 ταραχή 174, 524, 580.
 ταφή 688.
 τελειότης 40, 42, 44, 354, 744.
 τελώνης 372, 768.
 τερατωδεια 666.
 τηκεδών 328.
 τιμή 10, 158, 174, 252, 266,
 296, 306, 308, 310, 312,
 314, 318, 356, 366, 412,
 476, 668, 684, 736.
 Τιμόθεος 164, 252, 258, 396,
 514, 548, 570, 740, 742,
 744.
 τιμωρία 52, 54, 58, 60, 66, 74,
 102, 108, 128, 130, 218,
 220, 2268, 326, 358, 604,
 664, 714.
 τραγωδία 224, 234.
 τραῦμα, -τα 62, 760.
 τρόμος 222.
 τρικυμία 300.
 τρυφή 56, 66, 124, 204, 206,
 210, 266, 438, 470, 634,
 638, 640, 662, 732.
 τυραννίς 426, 594, 612.
 τύφος 106, 304, 664, 668, 752.

Υ

ύβρις 98, 156, 160, 168, 194,
 372, 380, 394, 478, 540,
 666.
 υἱός 140, 312, 562.
 Υμέναιος 548.
 υμνωδία 206.
 υπακοή 158, 618, 730, 748.
 περηφανία 636, 750.
 περοχή 10.
 περοψία 188, 204, 360, 362.

υπόκρισις 26.
 υπόνοια 392, 454, 616, 618.
 υπομονή 80, 236.
 υπόστασις 254, 424.
 ύποταγή 156, 742.
 ύποψία 14, 110, 770.

Φ

Φαρισαῖος 400, 468, 868.
 Φεγγῶν 58.
 φθόνος 304, 322, 324, 358,
 380, 662, 744, 750.
 φθορά 630, 632, 662, 674, 678,
 682, 684, 688, 702, 706.
 Φιλαδελφία 190.
 φιλανθρωπία 38, 64, 106, 132,
 178, 210, 236, 272, 302,
 328, 374, 410, 448, 472,
 488, 524, 546, 576, 586,
 630, 640, 664, 666, 668,
 696, 714, 020, 738, 770.
 φιλαργυρία 70, 72, 74, 76, 434,
 658.
 φιλάργυρος, -οι 322.
 φιλαρχία 114.
 φίλημα 750.
 φιλητός 548.
 φίλια 88, 90, 92, 102, 354,
 384, 388, 398, 430, 728.
 Φιλιππησίος, -οι 608.
 Φίλιππος 150, 332.
 φιλοκαρτερία 514.
 φιλονεικία 162, 186, 188, 242,
 288, 414, 592, 742.
 φιλοΞενία 514, 748.
 φιλοπτωχία 514.
 φιλοσοφία 36, 112, 114, 130,
 136, 176, 182, 206, 228,
 268, 376, 378, 398, 406,
 412, 538, 544.
 φιλοστοργία 84, 728, 754.

φιλοτιμία 16, 42, 84, 112, 114,
184, 370, 472, 498, 506,
628, 746.

φιλοχρηματία 486.

φλυαρία 206, 520, 526.

φόβος 32, 34, 36, 78, 102,
108, 110, 176, 184, 220,
222, 268, 298, 300, 408,
526, 580, 600, 632, 654,
658, 760.

φόνος 10, 84, 408.

Φουρτουναῖος 748.

φρατρία 292.

φρίκη 102.

φρόνημα 106, 126, 336, 366.

φρόνησις 490, 492.

φῶς 72, 104.

φροντίς 36, 338, 362, 688, 710.

X

χαρά 14, 208, 364, 390.

χάρις 20, 12, 36, 38, 48, 76,
106, 114, 132, 178, 186,
210, 236, 238, 240, 262,
272, 282, 284, 302, 328,
330, 332, 362, 368, 374,
406, 410, 420, 448, 474,
488, 524, 546, 568, 572,
574, 576, 586, 640, 648,
656, 668, 684, 696, 698,
714, 726, 734, 738, 752,
766, 770.

χάρισμα 150, 242, 250, 252,
254, 256, 258, 260, 274,
280, 288, 304, 332, 334,
336, 338, 340, 342, 344,
345, 350, 352, 370, 374,
412, 414, 424, 450, 452,
454, 456, 458, 460, 462,

464, 466, 468, 492, 498, 504,
506, 510, 512, 660, 692,
746, 750.

χήρα 292, 512.

χηρεία 168.

χλευασία 236.

Χλόη 180, 184, 748.

χρηστότης 380, 394,

χριστιανισμός 504.

χριστιανός, -οι 112, 114, 120,
322, 404, 504.

Ψ

ψεῦδος 250, 258.

ψευδομάρτυς 596.

ψευδοπροφήτης 242, 258.

ψυχή 28, 30, 32, 50, 62, 66,
68, 72, 74, 76, 88, 102,
104, 106, 1114, 118, 126,
130, 210, 262, 268, 327,
334, 340, 350, 352, 356,
358, 360, 362, 374, 376,
378, 380, 386, 406, 410,
416, 420, 478, 480, 514,
520, 540, 544, 550, 568,
574, 580, 584, 598, 600,
622, 632, 634, 636, 640,
642, 648, 656, 664, 668,
684, 688, 684, 686, 700,
720, 758, 762, 766.

ψώρα 760.

Ω

ώδινη 100, 280, 430, 596.

ωμότης 482, 632, 760.

ωφέλεια 120, 378, 390, 398,
454, 466, 468, 490, 496,
502, 660.

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΟΜΙΛΙΑ	ΚΒ΄	Σελ.	8
»	ΚΓ΄	»	48
»	ΚΔ΄	»	78
»	ΚΕ΄	»	108
»	ΚΣΤ΄	»	134
»	ΚΖ΄	»	180
»	ΚΗ΄	»	212
»	ΚΘ΄	»	238
»	Λ΄	»	274
»	ΛΑ΄	»	304
»	ΛΒ΄	»	330
»	ΛΓ΄	»	376
»	ΛΔ΄	»	412
»	ΛΕ΄	»	450
»	ΛΣΤ΄	»	490
»	ΛΖ΄	»	526
»	ΛΗ΄	»	548
»	ΛΘ΄	»	588
»	Μ΄	»	644
»	ΜΑ΄	»	672
»	ΜΒ΄	»	702
»	ΜΓ΄	»	716
»	ΜΔ΄	»	740
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ:	α΄ Εύρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς	»	773
	β΄ Εύρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων	»	777
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ		»	791